GREGORIUS, Franciscus

Collectanea in sacram Apocalypsin D. Ioannis Apostoli... : ex omnibus omnium, quum veterum, tum etiam neotericorum... commentariis / Coelio Pannonio... authore. -- Parisiis : Apud Michaëlem Iulianum..., 1571

[32], 1030 p., a-e8, a-z8, A-Z8, 2A-2S8, 2T3 ; 8°

Según CCPB, 12295 Coelio Pannonio es seud. de Franciscus Gregorius, que aparece al final de texto. -- Marca de imp. en port. -- Apostillas marginales

1. Biblia. N.T. Apocalipsis-Comentarios 2. Biblia. T.B. Apokalipsia-Iruzkinak I. Título

R-6181 Enc. perg. -- Firma autógr. en port. de Andrés Sainz

Cosso. 10. Rg.

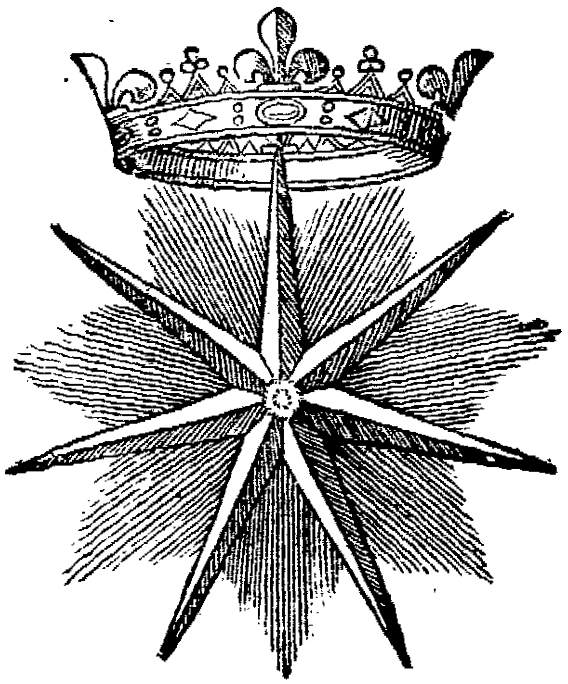
COLLECTANEA

IN SACRAM APOCALYPSIN D. IOANNIS APOSTOLI ET EVANGELISTÆ,

Ex omnibus omnium, quum Veterum, tum etiam Neotericorum, castissimis Commentariis.

OPVS OMNIBVS Sacrarum literarum studiosis, vtilissimum.

CŒLIO PANNONIO, in diuinis literis Viro eruditiss. Authore.

PARISIIS,

Apud Michaëlem Iulianum, in monte D. Hilarij, sub Stellæ Coronatæ signo.

1571.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

En S Barme de Sn Olel campo yo fray Roman de Valesplo
lela orden de S Benito, comisario del S off de dicha
villa y su partido Expongue este Libro contiene
El Catalogo nuevamente los SS q en dicha villa en todo
Mayo de 1685 años

Fr Roman de Valleslico
comisario de Jng

MVltis olim,nec dubiis modis,Deus pater optimus, idémque maximus rerum opifex, pro ſua incredibili pietate, homini inter extrema dementiæ verſanti, conſulere volens, variis eundem monuit oraculis,beneficiis prouocauit, terruit prodigiis, ſæpe etiam grauibus inſolentiam correxit animaduerſionibus: in quo pacto illum ab errore,in quem ſua ſponte prolapſus erat reuocaret, vt falſa deorum religione contempta, ipſum verum Deum & viuum recognoſceret, ſolíque ſibi (vt par erat) diuinos deferret honores. Verum quum apud temulentum,longáque conſuetudine vitiis obrutum,parum talibus proficeret ſtudiis, tam nihil imde læſus eſt, neque ab eo acerbius auerſus,vt maioribus etiamnum,& longè ſplendidioribus eum ornare diſponeret honoribus,Idque in ſuo vnigenito, in quo vt amiſſam reciperet fœlicitatem, iuſſit eundem hominem fieri,qui dux, & magiſter homini futurus eſſet. Hic igitur, quo patris iuſſa magnifice perficeret, viis homini inexcogitabilibus in mundum veniens, elegit virginem ex antiquiſſima Hebræorum familia, quam & natalium ſplendor, & virtutum gloria preclariſſimè illuſtrarent, cuius ſe viſceribus inſinuans hominem, in eadem perſona, qua ab æterno erat apud patrem, ſibi adſtrictius copulauit. Nulla quidem diuinitatis injuria,ſed aſſumptæ humanitatis gloria. Neque enim diuini illius numinis vlla mutatio interceſſit, ſed noua tantum aſſumptio mortalis hominis acceſſit. Permanſit quod erat: aſſumpſit quod non erat, Deus erat, homo non erat:factus eſt Deus homo, vt homo fieret Deus. Nam verbum caro factum eſt, verbum quod erat in principio apud Deum,illud caro factum eſt:& illud erat Deus.Nã Deus erat verbum, quo pater Deus ab æterno loquitur, & facit omnia.Omnia enim per ipſum facta ſunt. Ope autem ſpiritus,non dubium quin ſancti,factum eſt caro verbum. Delituit diu, quia & in mente diuina diu ante delituerat,nec ſubito vdo materni vteri domicilio erupit, quanquam & id nullo maiore conatu poterat:quo tamen noſtræ imbecillitati prouidentius con-

ſuleret, fidémque tantæ rei ſolidius mentibus noſtris infigeret, ne inane ſpectrum crederetur, expectatis virili partui præſtitutis natura menſibus, exultante toto cælo, & confeſſu angelorum lætum pæana canente, tanquam triumphaturo, & qui teterrimum hoſtem à ceruicibus noſtris iamiam depulſurus eſſet, fœliciſſimis natalibus in lucem editus, paſtores primum proximo loco gregi aduigilantes, ac deinde longius etiam vires proferens, Magos ſyderum obſeruationi addictos, ad ſua cunabula venerabundos acciuit. Iam tum certiſſima dans indicia, quali ſucceſſu mundus ipſum excepturus eſſet, qui eccleſiam ſuam ex vtraque gente colligeret. Creuit puer, & per incrementa temporum ex ephebis excedens, emenſis adoleſcentiæ gradibus, ſimulátque prima lanugine barbæ virilem conſequutus eſſet ætatem, tinctus à Ioanne in Iordanis amne, & paterna voce è cælis filius declaratus, fortis vt gigas, forma præ filiis hominum ſpecioſus, & cui in labiis gratia lacteo eloquentiæ fonte diffuſa eſſet, oblatam à patre legationis prouinciam capeſſens, orbem mox in noua ſtudia conuertere adortus, primam orationis facem aduerſus Archiflamines, & ipſos legis doctores ſcribas ac phariſæos, vulgíque ſeniores accendit, quorum referebat cæteros legis diuinæ præceptis, ac morum ſanctiſſimorum inſtitutis imbuere, mente adire Deum. Quod quum ab his vulpibus vineam Domini demolientibus non fieret, iraſcebatur, & ardentiori zelo excandeſcens totus inſurgebat, fulgurabat oratione, tonabat, ciebat comminationum fulmina. Nec tamen eadem ſemper orationis flamma vrebatur, nec iiſdem ardebat ignibus. Mutatis argumentis, mutabat & dicendi vim, placidóque amni perſimilem ſubinde ſe ad vulgum exhibebat, dicebat quicquid dicendum erat, & quomodo dicendum erat, nec ſatura ieiune (vt inquit ille) nec grandia minute, nec item contra rebus nunquam ſermo impar erat, principia verecunda, & parca, non elatis intenſa vocibus, ſed acuta ſententiis: narrationes credibiles, dilucidæ, ornatæ, acerſitis parœmiarum luminibus, vt quod per ſimplicem orationem, aut dici, aut capi non poſ-

set,notissimarum rerum imaginibus describeretur. Confutationes validæ, persuadendi argutissimum filum. Si quoties causa incidisset, in qua vis eloquentiæ expromenda erat, tum se latius etiam effundebat, vt iam non solum, qui in citeriore Iudæa essent, quæ coniuncta est Galilææ prouinciæ, insigni vrbe Hierosolyma, sed etiam qui vlteriorem incolerent, quæ Perea autore Plinio in sexto naturalis historiæ volumine dicitur, discreta Iordane amne. Nam & regio, quæ trans Euphraten est Perea vocatur vt placet Straboni, capti dulcedine verbi eius sequi eum incunctanter vellent, qui ipsissimum verbum erat, quo & homines in mundo, qui maximis de rebus copiose ornatéque dicere possunt, eloquentes sunt. Neque enim ipsum sine eloquentia mentem hominis vnquam illabitur, nec sine sapientia. Nam hoc est in Deo verbum quod sapientia, in quo solo omnis Idea perfecti consummatique oratoris absoluitur. Qui talis erat, qualem nec Latinus orator in suo oratore inuenit: nec arbitratur sub oculis auribúsve cadere posse, cogitatione autem tantum ac mente complecti, ad cuius excogitatam speciem cætera imitando referrētur. De cuius orationis successu iam multo antea Esaias vates insignis prædixerat his verbis. Et fluent ad eum omnes gentes: & ibunt populi multi, dicentes. Venite ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias suas. Mons iste domini (vt obiter dixerim) idem est, qui apud Lucam Christus Domini dicitur. Mons coagulatus, mōs pinguis, mons, in quo beneplacitum est Deo habitare in eo, apud regium Propheram. Deus quippe erat in Christo mundum reconcilians sibi, vt Paulus exponit. Ab hoc monte in Ezechiele princeps Tyri vulneratur. Qui in Daniele ex lapide sine manibus præciso creuit in immēsum, vt impleret terram. Hunc Micheas montem præparatum domus Domini supra verticem montium extantem contemplatus est. Super quem Ioannes in hac sacra Apocalypsi. cap. 21. vidit ciuitatem sanctam Hierusalem descendentem è cælo à Deo subsidere, quæ est domus Dei Iacob, quòd illi de ea à Deo firma promissio facta esset, sicut liber Geneseos exhibet. Hic igitur mons iste

Domini eſt, qui hanc præclariſſimam ciuitatem Dei in ſe ſuſtinet, montibus totius mundi celebrior, & ipſis Helicone Parnaſove, Muſis olim, & Apollini ſacris, è quibus Parnaſus Caſtalio, Hypocreneo Helicon fontibus celebres fuere, quorum potu repente Poëtas euadere ſtulta credidit antiquitas, nec tamen immortalitatem donari, ſitímve ita extingui potuiſſe, vt non aliquando recurreret, eſt vnquam arbitrata, quemadmodum fons viuus montis huius quem deſcribimus donat, pleno gurgite ciuitatem Dei lætificans, quæ eſt eccleſia, cuius omnem fortunam in hac ſacra Apocalypſi complexus eſt Ioannes reuelante Angelo, nihil omittens quæcúnque illi eſſent obuentura, ordine quo fierent, & iuxta ſucceſſum temporum, verbi etiam Dei curſum, potentiam, robur, perpetuas iuſtorum cruces, fortitudinem, liberationem, victoriam, pacem, & gloriam. Draconis item, & Antichriſtorum inſana ac reproba ſtudia, tyrannidem, ſæuitiam, deiectionem, & inſanabilem contritionem, vt qua ratione, & quam admirabili prouidentia, virtute, ordine, ſapientia, gloria, ipſe Chriſtus rex & Dominus, princeps omnipotens regnum eccleſiæ ſuæ adminiſtret è cælis, palam queas intueri. Non eſt quod iucundius, ſiue etiam maiore vtilitate mens hominis res optimas expetentis queat deſiderare, quàm Dei conſilia, conſiliorúmque opera, aut diſcere, aut prædicare, quæ cumulatiſſimè hic continentur, rectè tamen, & non niſi obuelatis ſignificationibus, quatenus hæc te in primis oblectent. Vbi principio omnium Chriſtus ipſe ſuo filo deſcribitur: mox eccleſiæ decurſus per ſeptem temporibus variis caſibus euoluendus, quorum primum Apoſtoli, primíque illi fidei conſtantiſſimi profeſſores obtinent. Secundum Martyres, qui variis excarnificationibus vſque ad Conſtantinum magnum ſanguine proprio eccleſiam ipſam depinxere. Tertium hæretici cum hypocritis grauibus, qui excitante eos cacodæmone, fœdiſſima oris ac ventris proluuie ſcripturæ ſacræ candidam ſyncerita-tem contaminare voluerunt, ne vitalis foret credentibus. Quartum Mahumetes è proximis hæreti-

cis hypocritísq; proditus, qui armis potentiam legémque mendaciorum ſuorum latius etiam prolatauit. Quintum Mahumetani Teucri cum nouis hæreticis coniuncti, vt hinc inde acerbius infeſtiúſque eccleſiam Dei viuentis & Chriſti ſatanas per eos turbaret, nihil vltra proficiens quàm cõſtitutum eſt ab eo, qui habet poteſtatem in cœlo & in terra. Sextum magno Antichriſto tributum eſt, in quo recapitulabuntur omnes perſequutionum tyrannides, & crudelitates omnium temporum, quas ab initio tulit eccleſia, qui in beſtia ſeptem capitum, ac cornuum decem, totidémque diadematum: Item in beſtia alia coccinea, quam inſidet meretrix magna purpurata, ebria de ſanguine martyrum Ieſu, figuratur. Septimum ſabbati eſt, hoc eſt, quietis, & communis pacis, in quo velut ex mortuis rediuiua renaſcetur poſt Antichriſti magni interitum eccleſia, quando omnis Iſrael ſaluus erit. Quod etſi per Gog, & Magog turbandum ſit, breuis tamen ea turbatio fiet, priore aurea ætate redeũte, poſt quod non erit tempus amplius. Quo in opere, quantum nos deſudauerimus, quantum commentariorum cumulum euoluerimus, ipſe mihi teſtis ſum locupletiſſimus, præſertim quòd non admodum probarentur, quicquid Lyranus in eam rem attuliſſet, aliíve, quorum vſus quotidianus erat. Seculum eſt, quo opus vrgeo: & niſi Codex vetuſtiſſimus, incerto autore, ſcriptus in pergamena charta, exæſis iam æui diuturnitate, & obſoletis literis, vt negocium eſſet in noſcitandis ſyllabis ac nominibus, forte fortunà oblatus fuiſſet, qui primam mihi in Apocalypſin feneſtram aperuit, ab audaciore eius tractatione abſtinuiſſem. delectatus tamen antiquiſſima lectione, neſcio quo genio, cœpi tentare mecum, ſi quo pacto inciſam eius, vt erat, breuitatem largiore explanatione diffunderé, Idque aliquoties. verum vbi conatus ſubinde rediret in ſpongiam, nec ſuccederet, adiutus interea ſum ex quibuſdam aliis præclariſſimæ eruditionis autoribus, quos in primis ipſa vetuſtas, & religio integrior commendaret, ex quorum meſſe quicquid id acerui eſt collegimus, vt non ſoli mihi gloria laboris vendicetur, quod & titulus eleuat. Collectanea namque commentaria hæc idcirco nuncupantur, quòd ex multis lecta ſint, quem titulum verecun-

diore audacia ſtatim à limine operi præfiximus. In quo illud mihi præcipuum erat, vt non tantum genuinus ſenſus redderetur, ſed rebus abſtruſis in lucem datis ipſa eruta veritas latius etiam in ædificationem multis coaptaretur. Videbam enim, quæ hic dicuntur, non vnius tantum gentis eſſe, aut regionis, aut temporis, ſed totius orbis nationis, ac cunctorum ſæculorum: quatenus per legitimam eius tractationem multi proficerent, tum ad cognoſcendam Dei erga eccleſiam ſuam prouidẽtiam, tum ad conſiliorum eius opera admiranda, ſalutis quoque ſtudia, & quæ à nobis deus fieri velit conſequenda, optimam illorum rationem ſequutus, qui diuinas literas ſic tractarunt, vt nonnunquam per theologica principia, certiſſimáſque ſani iudicij theſes, nonnunquam per hypotheſes oracula diuina pro circunſtantiarum conditione ad formulas virtutum, & vitiorum: ad numinis diuini, aliarúmque rerum beatitudinem ſpectantium notiones accommodarunt. Niſi enim (vt non indoctè quidam cenſuit) præſentibus oſtendatur hominibus, vt ad illos quoque pertineant prioribus dicta, quatenus vitã ad regulas diuinas æquius dirigant, quid in ſe corrigant, quid emendent, quid reddant abſolutius, quid de nouo inſtituant, ſterilis videbitur, præſertim apud vulgum omnis ſcripturæ interpretatio. Proinde nemini abſurdum videatur, ſi præſentis ſcripturæ tractatione interdum ad allegorias tropologiis quoque & anagogiis vſi ſumus, planéque in conciones effuſi doctrinas & exhortationes ſanctiores adhibuerimus, ne viſa eſſent inania, quæ hic perſanctè traduntur. Non ſunt hic geminæ ſomni portæ ab Homero in decimonono Odiſſeæ excogitatæ, quarum altera cornea ſit, eburnea altera, nec confictiones aliquæ, ſed diuinæ reuelationes, ex quibus eſt Apocalypſis, quam dedit Deus Chriſto palàm facere ſeruis ſuis, de his quæ oportet fieri citò, mittens per Angelum ſuum ſeruo ſuo Ioanni, quum pulſu Domitiani exulem in Patmo inſula maris Carpathici ageret. Quicquid de me ſit iudicij, illud prædico, illud confirmo, tantum mihi laboris in hoc opere exantlatum eſt, tantum ſudoris exhauſtum, tanta denique in nouando opere contentione diſceptatum, vt vno hoc occupatus, cætera aut negligerem, aut neſcirem, quum alio-

qui mihi certum esset, aut immori negocio semel susce-pto, aut illud redderem aliquid dignum legẽtibus: quando multa in regustatu non probarem, quæ dum stylus ferueret paulo concitatior primo cursu sapere videbantur. Ter ab initio aggressus sum, semel à medio fermè cursu reuocatus. bis integrum reddidi. Nisi & hoc ipsum suis careat vitilitigatoribus, quos eleganter Cato (vt refert Plinius) vocauit ex vitiis, & litigatoribus. Quid enim, inquit, ij agunt aliud quàm litigant, aut lites quærunt, veræ laudis expertes, tanquam sit aliquid tam constans, & absolutum, quod non possit aliqua ex parte calumniari? Quorum ego rationem sino præterfluere, dũmodo meis hisce prosim nugis, præsertim apud illos quorum causa susceptum erat negocium. Sed dices opus esse immensæ difficultatis, plenúmque periculi, angustum & ferueus, non secus ac Siculum illud fretum, vbi (vt Maroniano vtar carmine) dextrum Scylla latus, læuum implacata Charybdis obsidet. vt quum Charybdis contrariorum fluctuum recursibus abrepta quæque collidat, absorbeat ac reiiciat. Scylla illisa contineat, comminuátque. De qua magni quoque vir ingenij Hieronymus obstupescit, & ait: Apocalypsis Ioannis tot habet sacramenta, quot verba. deinde, Parum dixi: & pro merito voluminis laus omnis inferior est. In verbis singulis multiplices latent intelligentiæ. Sed ego cauillum hoc à me reieci aliorum commissione, vt non mihi admodum quippiam tribuerem præter iudicium & commissionem. vt quia nusquam apud vnum occurreret, quod obscuritatem voluminis posset excludere, multorum affusis luminibus sua facies rebus certius redderetur. Nisi iniuria sit æstimare, nemo vnus, qui ea omnia in hanc rem inuexerit inuenitur, vt omnibus suam lucem afferret. Nullum non lapidem mouimus, ne euanescentes vmbras pro rebus solidis amplecteremur: aut iuxta Eupolim in Autolico, ne fumos ostentaremus & vmbras, quãndo solidi nihil subesset verique. Sit ergo, vt est, Apocalypsis plena sacramentorum, lateant in singulis eius verbis multiplices intelligentiæ, sed non proinde spes nobis intelligendi prorsus eripitur, alioqui quomodo septem ecclesiis, quæ erant in Asia, & per eas omnibus aliis missa esset, si in vniuersum

intelligendi ſpem nobis obſcuritate excluderet? Non eſt igitur difficultas in ea penitus ineluctabilis, dummodo ſignificata eius myſteria è ſcripturarum fontibus petantur,&,quod præcipuum eſt,viſionum rectus ordo obſeruetur,qui ſi turbabitur,omnia quæcunque hic traduntur per inane volitantia ſybillæ fient carmina, vt inconſultus abeas, rémque tibi indignam fateare operam perdens ſimul & oleum. Id quod à nobis magna religione in toto opere eſt obſeruatum. Et vt finem faciam,ne Prologus ſit fabula prolixior,habet Apocalypſis nonnulla cum Ezechiele communia, maior tamen hic troporum varietas redundat, à quibus te non deterrebit vlla perplexitas, quando multorum præſidiis in lucem ſunt poſita omnia. cuius nos capita, vt erant ab autore diſtincta inconfuſa librorum diuiſione liquimus, ſolis capitum ſectionibus,& harū punctis propriè contenti. Habēt enim ſingula quęque capita ſuas ſectiones,& eæ ſuos punctos: ne perpetua lectio nimia prolixitate lectorem offenderet. Iuuat enim crebro oblata requies.& certè tenacius retinemus quicquid veluti aſſulatim memoria colligimus.

Laudetur,placeat, vigeat,relegatur:ametur vbere gleba ſata
Apocalypſis, cœleſtibus
compluta nymbis,
ſolis confota
tepore.

***

INDEX RERVM NOTATV DIGNARVM.

A

Aaron ter lotus ingrediebatur in ſancta ſanctorum. 384
Abbatis Ruperti quęſtio. 124
Ablutio conſcientiæ per confeſſionem. 1016
Abraham patet præputij ſicut & circunciſionis. 356
Abſynthium amara hæreticorum doctrina. 407
Abſynthium vnde dicatur. 407
Abyſſus putei iniquorũ corda. 414
Abyſſus impiorum corda. 781
Accuſatio diaboli. 571
Achab peccauit ex concupiſcentia, & vxoris ſolicitatione. 143
Aduẽtus Chriſti ad iudicium terribilis. 29
Aduẽtus primus domini humilis, ſecundus terribilis. 132
Aduentus domini ſubitus in iudicium. 374
Aduentus domini particularis. 748
Aduentus domini ad iudiciũ cum ſenibus. 828
Aduentus domini repẽtinus. 890
Aer ſcriptura ſacra. 417
Æternitas patris & filij. 51
Agnus Chriſtus. 360
Agni immolatione litabatur olim. 286
Agni vocabulum filio competit. 359
Agni duo cornua duo teſtamenta. 621
Agni victoria. 794
Alę ſex animalium, ſex leges. 254
Alchoranũ Mahumetis. 309
Alexandri magni velocitas in ſubigendo regna. 598
Altare eccleſia. 378
Altare Chriſtus. 432. & 379
Altaria veteris teſtameti. 378
Amen hebræa vox. 205
Amen quid ſit. 292
Amethyſtus purpureus cum violacio. 975
Anachoretæ quo tempore floruere. 411
Angelus fortis quis ſit. 266
Angelus fortis prædicatores ſancti. 267
Angelus aſcendens Chriſtus. 338.
Angelus Chriſtus. 377
Angelus ſacerdos. 379
Angelus quarti tẽporis. 408
Angelus fortis Chriſtus. 449. 804.
Angelus iurãs Chriſtus 466.
Angelus aquarũ doctor quinis. 727
Angelus vnus vnionem deſignat. 765
Angelus in ſole Chriſtus. 880

Angelus recuſat ſui adorationem. 860.1004
Angelus prohibet obſignari prophetiam hanc. 1006
Angeli cuſtodes eccleſię Dei. 283
Angeli reconciliati hominibus per ſanguinem Chriſti. 285
Angeli tenentes ventos. 335
Angeli pariter cũ hominibus adorant Deum. 360
Angeli nõ ſunt redempti, ſed reconciliati nobis per Chriſti ſanguinem. 360
Angeli ſeptem typi prædicatorum vniuerſorũ. 375.698
Angeli boni omnes Michaëlis eſſe dicuntur. 563
Angeli pugnant pro nobis. ibidem.
Angeli per agni ſanguinem diabolum ſuperarunt. 572
Angeli pedes. 860
Angelorum numerus nobis incompertus. 283
Angelorum cantici differentia ab hominum. 286
Animal in tropo ſapiens in lege. 295
Animalia cur alata. 253
Animalia plena oculis cur dicantur. Ibidem.
Animalia quatuor quid ſint. 710
Animus terrenarum rerũ implicitus cœleſtia nõ poteſt meditari. 973
Annorum mũdi numerus ab exordio. 576
Antemos nomen Antichriſti. 635
Antichriſtus mixtus. 424
Antichriſtus vnde proditurus. 505
Antichriſtus deſcribitur. 594
Antichriſtus ſecundum operationem erit ſatanæ. 600
Antichriſt⁹ tria accipiet à draco ne. ibid.
Antichriſtus finget ſe rediuiuum à morte. 602
Antichriſtus quomodo à deo habebit poteſtatem. 608
Antichriſtus imitabit Chriſtum in colligendo populo ad ſe. 629
Antichriſtus homo erit in ſcenario deficiens. 636
Antichriſtus totus in blaſphemia. 771
Antichriſtus ſanguinata beſtia. 772
Antichriſtus antequam naſcatur, reprobus erit. 791
Antichriſti miſerabilis exitus. 556
Antichriſti malignitas exprimitur. 598
Antichriſti cum Chriſto pugnans collatio. 600
Antichriſti tempus. 607
Antichriſti fuere ab initio. 620
Antichriſti aduentus in ſexta ætate eccleſiæ. 731
Antichriſti nominis numerus. 633
Antichriſti ſpũs à mundi exordio vixit in reprobis. 634

Antichriſti corpus ſunt omnes pereuntes. 719
Antichriſti conuerſatio. 794
Antichriſti & ſuorum damnatio. 885
Antiochus Epiphanes. 547
Antipas teſtis. 113
Aperire quid ſit aut claudere. 184
Apertio libri reuelatio myſteriorum eius. 76
Apocalypſis quid ſit. 1
Apocalypſis quare Ieſu Chriſti dicatur. ibid.
Apocalypſis digeſta in ſeptẽ viſiones. 926
Apocalypſis à Chriſto per angelum. 1020
Apocrypha quæ dicatur. 662
Apoſtolus miſſus Latinè. 542
Apoſtoli montes. 458
Apoſtoli excellentiores omnibus ſæculi prædicatores. 461
Apoſtoli ſoli integrè loquuti. 480
Apoſtolorum nomina. 542
Apoſtolorum & prophetarum vna vox. 812
Aquæ populi. 400.641
Aqua impetus perſecutionis. 583
Aquarum nomine populi deſcribuntur. 795
Aquila volãs prædicator. 412
Aquilæ fortis viſus. 251.307
Arca teſtamenti. 531
Arca Dei forma. 533
Arca teſtaméti cur vocaretur. Ibidem.
Arcus quid ſit. 296
Argumenta ignauorum ſtudere negligentium. 724
Arij hæreſis. 88
Arij error de Chriſto. 207
Arimaſpi monachi. 968
Arundo aurea quid ſit. 956
Aſer. 349
Aſcenſus quid ſit. 338
Aſcenſio Chriſti in cælum. 557
Aſia elatio interpretatur. 13
Aſſueta difficile relinquuntur. 736
Aues quid ſint. 881
Aues prædicatores. 882
Aurichalcum multis ignibus ad colorẽ aureũ perduci. 58
Auris vnde. 177
Aurum ſapiẽtiæ & charitatis. 215
Aurum & argentum eſt diuina ſapientia. 216
Aurum diuinæ ſapientiæ triplici de cauſa emi perſuadetur, Ibid.

B

BAbyló veniet in memoria apud Deum. 760
Babylon non prius punitur, quàm peccata eius in cęlum perueniant. 815
Balaami prophetia. 117
Balaam ſacerdotes adulatores ſunt aulici. Ibid.
Baptiſmus quid. 246
Baptiſmus mare vitreum. 700
Baptiſmi ſacramentũ in duobus conſiſtit. 246

Beatitudo duplex, viæ & patriæ. 7
Beatitudo quid sit. 1009
Benedictio quid sit. 290
Beneficia dei commemorantur. 703
Beniamis. 353
Beryll⁹ aqueo colore ac splẽdicanti rutilo quodam. 971
Bestia erit Antichristus. 599. 884
Bestia cur Pardo similis. 598
Bestia septem capitum. 770
Bestiæ impij sunt. 314
Binarius infamis numer⁹ qui multiplicat vnitatem. 438
Blasphemia nominis Dei vnde prodeat. 734
Blasphemia opulentum. 828
Boni cum malis mixtim in hac vita degunt. 112
Bonum semper à Deo habemus. 522

C

CAdere in faciem coram summæ reuerẽtiæ est. 292
Cadere in terram. 415
Cæcitas manebit in Iudæis. 713
Cælum ecclesia. 231.531
Cælum sicut liber inuolutus. 329
Carnis maceratio disponit. 385
Cælum vnde dictum. 659
Cęlũ quomodo transibit. 906
Cælum pro aëre. 907
Cælum nouum, & terra noua. 917
Cælum empyreum. 980
Cæsares sanguinaria morte perempti. 774
Calamus quo scribitur nomẽ Dei super electos. 201
Calamus mensura. 481
Calculus candidus, 128
Calcidonius specie lucernæ 967
Calix iræ punitio æterna. 760
Calix aureus Babylon. 776
Candelabra duo. 492
Canes Ethnici increduli. 1018
Canticum Moysi iunctũ cum agni cantico. 70
Cantus in templo Dei rationabilis. 59
Capilli Christi sancti sunt. 51
Caput in Christo diuinitas. Ibidem.
Caput electorũ Christus. 208
Casus docet infidelitatẽ. 329
Cauda prophetæ mẽdax. 549
Centenarij numeri perfectio. 638
Centenarius numerus fœlicitatis supernę perfectio. 963
Chalcolibanum thus masculum. 56
Character fides in baptismo suscepta. 632
Characterẽ bestiæ Antichristi qui habent. 672
Charitas est quantitas animę. 28
Charitas index veræ probitatis. 80
Charitas Dei semper retinenda. 82
Charitas prima. 83

Charitas neceſſaria oĩbus. 979
Charitatis commendatio. 80
Charitatis certi effectus. 81
Charitatis nutrimenta. 82
Charitatis ſigna. 390
Chenix menſuræ genus. 305
Chriſtiana fid. de mũdo. 468
Chriſtianus & ſacerdos ſpiritualiter idem. 893
Chriſtiani reges. 743
Chriſtiani holocauſta ſunt. 930
Chriſtus vt homo accepit omnia à patre. 2
Chriſtus maior etiam iuxta hominem angelis. 6
Chriſtus primogenitus mortuorum. 19
Chriſtus teſtis fidelis 19
Xps princeps regum terræ. 21
Chriſtus amore noſtri omnia pertulit. 22
Chriſtus fecit nos reges & ſacerdotes. 24
Chriſtus cito veniet in iudicium. 28
Chriſtus alpha & omega. 33
Chriſtus ĩ medio eccleſię verſatur. 47
Chriſtus primus & nouiſſimus. 68
Chriſtus habet poteſtatem mortis & inferni. 69
Chriſtus verſatur in medio ſuæ eccleſiæ. 76
Chriſtus cur primus & nouiſſimus dicitur. 95
Chriſtus primùm tribulationibus vexatus. 97
Chriſtus diſcretor cogitationum. 111
Xps nõ derelinquit ſuos. 101
Chriſtus poteſtatem accepit à patre. 150
Chriſtꝰ poteſtatem communicaturus ſuis. 151
Chriſtꝰ ſcrutatur omnia. 164
Chriſtus ſolus redemptionis munus obire debuit, & myſterium implere. 168
Chriſtus in mortem cuique venturus. 197
Xps teſtis fidelis & verus. 205
Chriſtus principium creaturæ Dei. 205
Xps lapis. 236. prætioſus. ibid.
Chriſtus flos ſuper quem requieſcunt ſeptem ſpũs. 244
Chriſtus in quatuor animalibus figuratus, ſimiliter & ſancti. 252
Chriſtus ſolus diuinas ꝓmiſſiones impleuit. 267
Chriſtus leo eſt & agnus. 271
Chriſtus cunctorum electorum radix. 272
Chriſtus cur radix Dauid dicatur. Ibid.
Chriſtus efficit victoriam in electis. 277
Xps dignus ad omnia. 284
Chriſtus arcum habet. 296
Chriſtus ſemper vincit. 297
Chriſtus altare noſtrum. 315
Chriſtus obſcuratur in cordibus hominum. 409
Chriſtus libellum dupliciter aperuit. 456
Chriſtus cur per ſolem figuretur. 453

Christus masculus filius. 553
Christus declarauit deum secundum totum suum mysterium. 610
Christus coronam habet auream. 687
Christus dat decreta Dei prędicatoribus. 712
Christus habet potestatem iudicium faciendi à patre. 803
Christus mortuus pro iustitia. 864
Christ⁹ diademata multa habet. 866
Christus rex regum. 877
Christus solus torcular calcauit. Ibid.
Christ⁹ regnat inuitis aduersariis. 878
Christus semper calcat mortem. 876
Christus sponsus ecclesiæ. 921
Christus smaragdus. 969
Christus in medio Ecclesiæ. 993
Christus radix & genus Dauid. 1020
Christ⁹ stella matutina. Ibid.
Christi resurrectio exemplū & causa futuræ nostræ resurrectionis. 20
Christi sanguine abluti sumus à peccato. 23
Christi aduentus ad iudicium terribilis. 29
Christi desyderia æs & thus sunt. 56
Christi pedes humilitas passionis eius. 65
Christi mors & resurrectio propter nos. 68
Christi potestas in omnia. 76
Christi virtute opera munda Christianorum. 172
Christi in peccatores dulcedo. 179
Christi oculos nihil effugiet. 206
Christi clamoris ratio. 232
Christi morte redimendi eramus. 281
Christi pax nunquam tollatur à sanctis. 300
Christi potestas super omnia regna. 794
Christus cito veniet. 1012
Christo reuerentiam debemus omnes. 278
Christum in iudicio videbūt impij cum piis. 29
Christum quomodo confitentur Turcæ ex Alchorano eorum. 309
Chrysolitus anreus colore. 971
Chrysoprasus viridis aurea permixtura. 974
Cithara crux Christi. 279
Citharę quid in sacra scriptuptura designent. 278
Citharedi obseruatores præceptorum Dei. 701
Ciuitas noua. 202
Ciuitas noua descendens. 920
Ciuitas aurum mundum. 965
Ciuitatis magnæ casus. 757
Ciuitatis fœlicitas describitur. 990
Clamor animarum sanctarum. 318

Claritas corporum qualis futura sit. 64
Claritas Christi ī nobis doctrina fidei. 804
Clauis Dauid. 182
Clauis ligandi atque soluendi. 183
Claues habent & cæteri apostoli præter Petrum. 184
Clauiū vsus in tria necessarius. 185
Coccinus color. 774
Cæcitas magnum vitium in mente. 218
Cœna spiritus consolatio. 224
Cœna communis pacis conuiuiū. 881
Cognitio peccati duplex. 142
Collyrium Christi nomen. 218
Collyrium verbum fidei. Ibid.
Collyrium tribulatio. 219
Collyrium pœnitentia. Ibid.
Comæ nigræ sponsi. 52
Confessio trinitatis. 17. 255
Cõfessio Christi coram patre suo quid sit. 175
Conscientia nostra pacata per fidem. 3
Conscientia pura accedendum ad scripturæ sacræ intelligentiā. 10
Consilia quæ sint. 352
Consuetudo hæreticorum in docendo. 418
Conuersio hominis ad Deum esse debet. 45
Cordis puritas. 384
Coronas ante thronū mittere. 262
Coronas suas electi ante thronū mittunt. 263
Correptionis modus. 87
Creaturæ laudant Deum. 289
Creditum est non esse volumen beati Ioannis. 35
Crystallum. 246

D

Dæmones aëreę potestates dicuntur. 755
Dæmonum quidam in caliginoso aëre, quidam in inferno. 577
Dan de catalogo. 12. tribuum cur eiiciatur. 354
Decem dies breue tempus. 104
Decem dies præsens tēpus, quod decalogi est. 105
Decem persecutiones ecclesię. 105
Definire quid sit. 868
Deiectio draconis. 565
Descensus & casus diuersa. 450
Desertum quid sit. 581
Deus scit opera omnium. 158
Deus latenter operatur in electis peccantibus. 188
Deus quos diligit, castigat. 226
Deus primus sanctus. 257
Deus pater & mater est. 371
Deus scit articulos suorum temporum. 373
Deus vtitur seruitio malorum angelorum in vltionem explendam. 566
Deus confringet Antichristū. 605
Deꝰ cor Pharaonis indurauit. 860
Deus est primus & nouissimus. 1013
Dei æternitas temporum varietate descripta. 17
Dei admirabilis clementia. 140
Dei est remittere culpam. 184
Dei potentia in omnia. 193
Dei nescire aut scire quid sit. 867
Deo obedire docent omnes creaturæ. 225

Deo quis placens. 245
Deum obliuiſci, aut rememorari. 760
Dextera auxilium oportunum. 67
Dextera ſancti prædicatores. Ibid.
Diabolo imputatur quicquid ab aduerſariis fit contra pios. 103
Diabolus tentator eſt in euerſionem. 104
Diabolus per chirographum nos accuſabat. 572
Diabolo odium ineſt æternum contra eccleſiam & veritatem. 578
Dignitas triumphantis Eccleſiæ qualis. 946
Dies proſperitatem ſignificat, nox aduerſitatem. 368
Dies quid ſit & nox. 410
Dies pro anno. 508
Dies ſeptimus remuneratio boni operis. 635
Dies & nox quid ſignificent. 677
Dies magnus Dei, dies iuidicij eius. 748
Dies electorum, nox reproborum. 905
Diei extremi terror. 761
Dilectio Dei erga nos in caſtigatione. 220
Dilectionis modus. 179
Dilectionis commendatio. 180
Diligere quid ſit. 573
Dionyſius epiſcopus eccleſię Corinthiorum iudicauit Apocalypſin Ioannis eſſe apoſtoli. 35.36
Diſcipuli norma. 364
Diſcipuli ſeptuaginta duo, 542
Diuerſitas ſtudentium. 363
Dives Deum habens. 99
Diuites ſancti permulti erant. Ibidem.
Diuitum terrenorum periculum. Ibid.
Doctor qualis eſſe debeat. 362
Documenta generalia. 73
Dominica dies ſacra ab apoſtolis ſic vocata. 39
Dominus neminē reiicit, niſi obſtinatè malus. 214
Domitiani mors. 789
Domus Dauid, Eccleſia. 182
Donum Dei erogandum. 198
Donū Dei auro comparatur. 215
Draconis pugna cum angelis. 564
Draconis quatuor nomina. 567
Draconis capita per Deum confracta. 604
Draconem in terram proiici. 567

E

Eccleſia aureo cādelabro cōparatur. 46
Eccleſia ſuſpirat continuo ad perfectam gloriam. 75
Eccleſia rotanda tribulationibus. 102
Eccleſia congregatio ſe diligentium mutuo. 178
Eccleſia corpus Chriſti myſticū. 200
Eccleſia tribulationē habebit vſque in finem. 230
Eccleſia columna veritatis. 304
Eccleſia in ternario & quaternario numero conſtat. 344
Eccleſia per mulierem conſignata. 538

Ecclesia parturiens clamat. 543
Ecclesia purpura auróque ornata. 775
Ecclesia mulier. 579
Ecclesia sponsa Christi, vxor & mater. Ibid.
Ecclesia quare aquila. 582
Ecclesia suo flumine pascitur. 585
Ecclesia potentia terrena communita. 587
Ecclesia quotidie iustificatur, & trãsit ad patriam cœlestem. 847
Ecclesia sursum manens. 947
Ecclesia in quadro. 961
Ecclesiæ cura erga filios. 539
Ecclesiæ caput Christus. 541
Ecclesiæ figura Israëliticus populus. 582
Ecclesiæ pax vniuersalis. 843
Ecclesiæ præceptis obediendum. 849
Ecclesiæ ornamentum prælati doctoréque. 978
Ecclesiæ libertas. 987
Ecclesiam in summatibus figurari. 281
Ecclesiam adiuuit terra in concilio Nicæno. 588
Ecclesiastici iuris est non protinus priuari dignitate. 86
Electionis argumenta. 252
Electi signum certissimum. 222
Electi debent esse puri. 171
Electi dum peccant stimulantur vt resurgant. 213
Electi amãt castigationem, quam non amant reprobi. 222
Electi crucem continuo habent. 758
Electi habent Deum & vitam. 823
Electorum consolatio cum delectatione. 201
Electorum ac reproborum differentia. 222
Electorum numerus certus in omni ordine. 324
Electis sæpe negatur mors. 423
Elias potens super ignem. 496
Elias in angelo figuratus. 692
Elias cum Achab colloquitur. 693
Eliæ & Enoch resuscitatio. 514
Eliæ factum cum sacerdotibus Baal. 694
Enoch & Elias in fine venturi. 488
Ephesus quid per interpretationem. 41
Ephesus interpretatio. 74
Episcopi Ecclesiarum in dextera Christi sunt. 60
Episcopi lucentes esse debent. 61
Episcopi veri officium. 78
Equus albus apostoli. 296
Equus niger hæretici. 303
Equus mundus est. 355
Equus superbiæ typus est. 437
Equus albus describitur. 863
Equus albus qui sint. Ibid.
Equi quid significent. 882
Essentialia non multiplicantur in diuinis. 258
Esuries verbi Dei. 369
Euangelistæ in animalibus designati. 249
Euangelistæ quando euangelia sua conscripsere. 662

Euangelium æternum. 660
Euangelium reuelatum Pauli Apoſtoli. 663
Euangelium tota ſcriptura ſacra. Ibidem.
Euangeliorum diuerſitas & concordia. 662
Euchariſtia res & ſignum. 534
Euchariſtiæ inſtitutio. Ibid.
Euchariſtiæ inſtitutionis modus. 535
Euchariſtiæ vis & efficacia. 643
Euphrates fluuius Babyloniæ. 433
Euſebius Cæſarienſis. 35
Exercitus credẽtũ multitudo. 871
Exercitus ſancti martyres. 873

F

FAcies lucida Chriſti, ſancti glorificati. 63
Facies Dei notitia eius. 452
Falſi prophetæ non audiendi. 376
Feſta ſanctorum rationabiliter coluntur. 39
Fex vini, æterna damnatio. 673
Fidelis quomodo non errat. 200
Fides ſola non ſufficit. 83
Fides cum operibus commendabilis. Ibid.
Fides opus Chriſti, & volũtas patris. 150
Fides & zelus Eliæ. 694
Fides ſignum Dei. 421
Fides in ſanctitudine vitæ ſaluat. 848
Fides non ſtat ſine operibus. 933
Fidei & operum contentio. 133
Fidei laus. 134
Fidei nihil commune cum carnali vita. 397
Fidem ſtatuunt opera. 133
Figura temporis primi. 296
Figura ſecundi temporis. 299
Filius ſolus iudicabit. 256
Flumina ſcripturæ ſanctæ. 405
Fœderis ſigna Deus apud populum ſuum relinquebat. 532
Fœlicitas ſeculi poſt Antichriſtũ iudicatur. 369
Fœnum, carnalis vita. 396
Folia ligni vitæ. 993
Fõs aquæ viuæ ſacra ſcriptura. 991
Fontes aquarum. 371
Forma vitæ Chriſtianæ. 943
Fornicatio duplex. 136
Fornicationis opprobrium totum regibus imputatur. 808
Fratres angelis ſumus. 571
Frons ipſa mens eſt. 341
Frons meretricis. 777
Frons fidei. 999
Fructus malæ conſcientiæ. 740
Fructuum 12. allegoria. 1009
Fumus doctrina hæreticorum. 416
Fumus templi, cæcitas Iudæorum eſt. 713
Fumi nocentia. 416
Fundamẽta eccleſiæ apoſtoli. 955

G

GAd 348
Galbæ interitus. 789
Gemitus cordis. 386
Gẽtiles extra fidem omnes in ſanguine. 400
Gentium nomine qui intelligantur. 874
Gladius Dei verbum & iudicium

eius. 61
Gladius biceps Dei verbum. 62
Gladius iudicium. Ibid.
Gladius duplex ſpiritualis & materialis. 619
Gladius verbum Dei. 874
Gloriatio ſtultorum. 822
Gog & magog quid ſit. 900
Goliad exprimit hypocritam. 212
Gothi ab Arianis fidem recêpere. 586
Grando & ignis typi perſecutionum. 394
Gratia Dei legi coniuncta eſt. 796
Gratia gratis emitur. 1023
Gratiarum actio. 384
Gryphes volantes feræ. 968

H

HAlleluiah. 843
Harmagedon ſignificatio. 752
Hæreſis peccatum habet & mortem. 585
Hæretici Nicolaitæ. 87
Hæretici faculæ ardêtes ſunt. 403
Hæretici locuſtæ ventricolæ. 425
Hæretici equi. Ibid.
Hæretici draconis ſocij mendacis. 584
Hæretici ranæ ob loquacitatem. 586
Hæreticorum fructus. 406
Hæreticorum mos. 417
Hæreticorum coronæ auro ſimiles. 426
Hæreticorum facies blanda. 427
Hæreticorum dentes vt leonum ſunt. Ibid.
Hæreticorum armatura. 428
Hæreticorum vox. Ibid.
Hæreticorum conuerſio periculoſa. 446
Hebdomades Danielis. 509
Hiero hæreditatem populo diuiſit. 204
Hieruſalem noua ſpiritualis figurata per terrenam. 202
Hieruſalem ſpiritualis qualis. Ibidem.
Hieruſalem cruentata figura futuri ſtatus eccleſiæ. 327
Hieruſalem ciuitas magna. 506
Hieruſalem noua viſio. 919
Homicidæ. 1018
Homo eget pane. 127
Homo dupliciter cõſideratur. 172
Homines ſignum Dei nõ habentes. 420
Hominum ſaluandorum tria genera. 429
Hoſtes Chriſti duplices, occulti & aperti. 553
Humilitas gradus exultationis. 338
Hyacinthus coloris cærulei radiãtis. 974
Hypocritæ opera mortua. 159
Hypocritæ neque frigidi neque calidi. 209
Hypocritæ hoſtes veritatis difficilè conuertuntur. 209
Hypocritæ proprietas. 212
Hypocritæ ficus immaturæ. 328
Hypocritæ non ſignantur. 341
Hypocritarum opera Deo odibilia. 208
Hypocritis dãtur dona in bonum aliorum. 159

I

IAcobus quæ opera probet. 84
Iaspis viridis lapis. 949
Iaspis lapis diuina essentia. 964
Iaspidis genera. 966
Iaspide fugantur phantasmata. Ibidem.
Idolorum inuentio. 447
Iesus nomen essentiale Dei. 638
Iesus fons vitæ. 991
Iezabel hęreticus quisque. 137.145
Iezabelis exitus. 135.143
Iezabelis interpretatio. 136
Ignis exit de ore Eliæ. 496
Ignis corporeus reproborum. 676
Imperatoris belli officium animare suos. 101
Impij dignos vitæ fructus non faciunt. 591
Impij primum sibi obsunt. 723
Impiorum vita breuis. 436
Incensa sanctorum orationes. 380
Innocentes sancti occisi pro domino ab Herode. 647
Institutis Ecclesiæ parendum est. 25
Insulæ & montes quid sint. 761
Insulas moueri de locis. 330
Integer debet vitare corruptos. 812
Intelligentia. 156
Interpretatio nominum filiorum Israël. 346
Inuectio in seculi amatores. 168
Ioannes Apostolus & euangelista & propheta fuit. 11
Ioannes ter se nominat. 36
Ioannes aquila. 251
Ioannes Baptista angeli nomine designatur. 688
Ioannes spiritu videt omnia. 948
Ioannis testimonium de verbo vitæ, 7
Ioannis excellentia. 71
Ioannis fletus fletum antiquorum patrum exhibet. 269
Ioseph. 353
Iosephus historiographus. 332
Ira Dei grauissima. 145
Ira Dei talentum. 762
Iris Latinè arcus. 237.451
Iris fides. 238
Iris Dei factura. Ibid.
Iridis formatio. 237
Iridis colores præcipui duo. 451
Isachar. 352
Israëliticus populus ecclesiæ figura. 582
Iudæus confitens. 100
Iudæi nominis amissio. Ibid.
Iudæi semen Abrahæ. 193
Iudæi à Iuda proditore modo dicuntur. 194
Iudæi desierunt à magnifico Patriarcha nominari, Ibid.
Iudæi ob carnalia Deo seruiunt. 261
Iudæi quibus ex causis irati contra dominum. 528
Iudex siue prælatus quisque qualis esse debet. 215
Iudicis esse facta dignoscere. 76
Iudices in ecclesia pollere debent cognitione. 55
Iudicium aduenire cupiunt sancti. 32
Iudicium omne est Christo datum. 334
Iudicium non cito post Antichristum fiet. 886

Iudicij magni tempus. 759
Iudicia Dei atque hominum diuersa. 158
Iuramentum quare prohibitum hominibus. 466
Iusti seruantur, pctōres pereūt. 435
Iustis adest tribulatio semper. 422
Iustitia vestis animæ. 117
Iustitia non timore sed amore fit. 141
Iustitiæ veste incedendum in ecclesia. 117

L

LAcus extra ciuitatem calcatus. 696
Lamentatio. 828
Lampades ardentes spūs Dei. 244
Laodicia vrbs Asiæ. 204
Laodicia in mysterio. ibidem
Lapis molaris in mare missus. 858
Lapis molaris impij. 840
Lapides quinque è torrēte sublati. 213
Laus. 384
Lectus peccandi consuetudo. 145
Leo apertis oculis dormit. 251
Leo primus in ordine est. ibidem
Leui. 352
Lex dei quid sit. 15
Liber vitæ quid sit. 174
Liber scriptus intus & extra. 264
Liber clausus & postea aptus. 456
Liber vitæ prescientia Dei. 615
Libri duo vitæ. 175
Librorum apertio. 909
Liberum arbitrium cum gratia. 1025
Liberi arbitrij assertio. 225
Lignum in vtraque parte fluminis. 992
Linguą loquacitatē exhibet. 796
Linguæ tres celeberrimæ. 356
Lis in hominibus impiis propter terram. 31
Litteræ apus Grecos omnes numeros faciunt. 34
Literarum vsus cur repertus. 660
Literarum inuentores. ibidem
Locustæ hæretici. 417
Loricæ ignitæ quid sint. 441
Lucas vitulus. 250
Lucernarum cura ad summū pertinebat sacerdotem. 48
Luna sanguis facta. 226
Luna subiecta plebs. 410
Luxuria in viris & in fœminis. 767
Luxuriosi & superbi plus punientur. 820

M

MAcedonius hæreticus. 404
Maculosus nō debet accedere ad offerendū sacrificiū. 165
Mahumetes in regē eligitur. 308
Mahumetanorum potestas. 311
Mahumetani crudeliores omnibus. 548
Mahumeti hęreticis adhærent. 309.313
Mahumetica secta quando cępit. 735
Malorum blasphemia toleranda non est. 78
Manasses. 350
Mandatum nouum. 178
Mane gratissima pars tēporis. 154
Manichæi hæresis. 88
Manna interna mentis dulcedo. 123

Manna Eucharistiæ figura. 125
Manna sapientia diuina. ibidem
Marcus leo est. 249
Mare baptismus. 245
Mare fusile. ibidem.
Mare vitreũ ignitũ baptism⁹. 699
Mare mundum significat. 833
Martyres cur cædi Christus voluit. 722
Martyres vestimenta domini. 869
Martyres primates in cælis. 895
Martyrum duo genera. 317
Masculus forrem indicat. 554
Matthæus homo. 251
Matthæus quando euangelium scripsit. 660
Mediator vnus: intercessores plures. 318
Meditatio debet præcedere orationem. 382
Mendaces. 1019
Menses 12. omne tempus. 994
Mensura hoïs & angeli eadẽ. 962
Mercatores vani adulatores. 842
Mercatorũ vita abominabilis. 809
Meretrix magna pereũtium multitudo. 766
Mesquita templum mahumetanorum. 310
Michaël adiutorium Dei interpretatur. 563
Michaël pugna pro ecclesia. 502
Mille anni quantum tempus designet. 888
Miseratio Dei gratię collatio. 846
Miserationes Dei excellunt alia omnia opera. 702
Monachi parochiarij. 834
Monitio salutaris. 766
Mons diabolus. 398
Mons magnus, monarcha orbis. 398
Montes prælati & doctores. 331
Mors malorum causa omniũ. 931
Mortes tres. 109
Mors hæreticorum. 426
Mors momentanea in extremo die. 516
Mors prima. 896
Mors secunda. 897
Mors & infernus quid sunt. 915
Mulier Ecclesia. 531
Mulier sole amicta beata virgo Maria. 540
Mulieres doctrinæ dęmoniorum. 654
Mulier super bestiã sedens. 770
Mulier purpurata. 773
Mulier radix malorum. 777
Mulier ebria. 778
Mulier purpurata quando cœpit fornicari. 811
Mũdus quomodo relinquẽd⁹. 558
Myrrsa arbor. 93. Ecclesia ibidem.
Mysterium capitum bestiæ. 545
Mysterium quid sit. 777
Mysteria regni Dei retegi sctis. 38
Mysteria Dei aperienda & claudenda. 463

N

NAues principes. 401
Neronis miserabilis exitus. 787
Nicolaitæ. 87
Nomen nouum. 129
Nomen antichristi ex numero repertum. 633
Nomen Dei scriptũ in frõtib⁹. 999
Nominis domini sanctitas. 110
Nomina apostolorum. 542

Notitia approbationis. 132
Noua omnia ad Christum pertinentia. 262
Noua oía in nouo teſtaméto. 280
Numerus conſignandorum ex Iſrael oſtenſus. 343
Nūmerus annorū mundi ab exordio. 576
Numerus nominis Dei. 632
Numeri ſignatorum myſteriū. 343

O

OBedientia res bona. 462
Obediētiæ cōmēdatio. 226
Obſecratio. 383
Oculus intentionē exprimit. 209
Oculus dexter quid ſit. 814
Oculi dñi cognitiones eius. 54
Oculi domini iudices eccleſiæ. 55
Oculi domini ſunt viri ſpūales. 55
Oculi domini flammei. 865
Oliua. 493
Oliua pinguedinis ſpūs typus. 493
Omnis & nemo particularia quādóque ſigna. 833
Opus prælati quale placeat Deo. 164
Opera Chriſti. 150
Opera mortua poſſe viuificari. 160
Opera delectuoſa. 161
Opera noſtra ſequi nos quomodo intelligatur. 684
Orare quando pro perſequētibus debemus & quare. 817
Oratio ac meditatio ſcripturarūq; ſacrarum lectio frequens commendatur. 229
Oratio in bellis triumphum dat. 387
Oratio mentē illuminat. ibidem
Oratio morbum curat. 387
Oratio conſcientiam pacat. 388
Oratio dæmones profligat. ibidē
Oratio Deum placat. ibidem
Orationis fructuoſæ ſpecies. 383
Orationis circunſtantiæ. 384
Orationis effectus. 387
Orationem quæ perficiunt. 385
Orationes ſanctorum aromatibus comparantur. 279
Orationes noſtræ in Chriſto placitæ ſunt. 382
Orationum genera duo. ibidem
Origo turicarum quando cœpit. 591
Os ſerpentis quid ſit. 584
Oſſa ſanctorum cur in altaribus reponantur. 317
Oſtium aperiri aut claudi in myſteria Deo. 189
Oſtium Chriſtus. 190
Oſtium cor hominis ad quod pulſat Chriſtus. 224
Othonis interitus. 789

P

PAlma quid ſignificet. 357
Palma ponderi renititur. 357
Palma inſigne victoriæ. 358
Pane eget homo. 127
Papa ſanctiſſimus. 732
Papæ officia. 731
Paradiſi nomine quid intelligat. 91
Parricidarum lex apud Ethnicos. 322
Parricida non eſt ſine pœna. 323
Paſtores qui ſeipſos neglecto grege, paſcunt, taxantur. 162
Pater genuit in ſe filium ab æterno. 207

Patris & filij æternitas. 51
Patientia in quibus rebus probetur. 680
Patientiæ virtus. 78
Patientię multiplex distinctio. 679
Patientiæ geminum opus. 680
Patientiæ definitio iuxta Lactantium & Tullium. 679
Patmos quid interpretatur. 137
Pauli cum Iacobo concordia. 84
Paulus primus eremita. 411
Paulus pinguedo oliuæ. 493
Paupertas quę commendabilis. 99
Pax Dei supra sensum carnis. 14
Pax in solo christo inuenięda. 621
Pacis tempus describitur. 887
Peccauti ignoranter Deus succurrit. 1009
Peccator viuit, vt à peccatis auertatur. 139
Peccatrix anima nuda. 117
Peccatum duo habet mala. 738
Peccatũ causa alterius pcti. 1007
Peccatũ tribus modis agitur. 1009
Peccatum natura odire non potest. 110
Peccatum pœna peccati. 763
Peccatum quantum, tanta & pœna. 819
Peccati cognitio origo pœnitentiæ, 141
Peccata quæ non imputantur. 187
Pedes Christi humanitas eius. 57
Pelagius hæreticus. 88. 404
Perfecti esse possumus fide scilicet, nõ beatitudine in hac vita. 8
Pergamus ecclesia. 110
Persecutionis vtilitas. 521
Personarum in diuinis emanatio. 258
Petri Paulíque mortis causa. 604
Phialæ sancti sunt Dei. 278
Phialæ decreta Dei. 710
Phialæ secundæ pernicies. 721
Philadelphia. 178
Philosophorum opinio de mundo. 467
Pietas. 157
Plagæ septẽ diuinæ vltiones. 698
Plagarum quatuor mysteriũ. 953
Planctus vltimi temporis. 30
Platea à latitudine. 979
Ploratuum causæ diuersæ. 372
Poculum tormentũ passionis. 819
Pœna magis bonum quàm malũ dicitur. 665
Pœna damnatorum intermina. 965
Pœna inferni describitur. 914
Pœna æternitas vnde promanat. 754
Pœnæ gehenna vinum furoris irę domini. 876
Pœnam Deus attemperat iuxta modum pœnitentis. 140
Pœnã reseruari culpa dimissa. 185
Pœnitentẽ verũ quid efficiat. 738
Pœnitentium differentia. 141. 145
Pœnitentia Achab, qualis fuit. 146
Pœnitentia Dauid qualis. ibidem
Pœnitentia vnicum remediũ. 165
Pœnitentia extremũ refugiũ. 443
Pœnitentia in quibusdam oritur à timore, aliis ab amore. 736
Pœnitentia vera per amorem. 737
Pœnitentię laus. 119
Pœnitentiæ necessitas. ibidem
Pœnitentiæ origo. ibidem
Pœnitentiæ tempus dat Deus peccatori. 139

Pœnitentiæ tempus datur cuiuis à Deo. 140
Pœnitentiæ veræ forma. 165
Pœnitentiæ dignus fructus. 166
Pœnitẽtiam multi timent aggredi. 941
Poma desiderij carnalis voluptas. 831
Pondus legalium obseruãtia. 148
Pontificatus Christi probatur. 49
Populus. 356
Porta Christus. 977
Portę multę ciuitatis Hierſm. 981
Portæ ciuitatis quid sint. 1017
Postes signabantur sub tribus nominibus. 345
Postulatio. 383
Prædestinati ad vitam conuertũtur. 193
Prædicandi officium minimè vsurpandum. 376
Prædicandi ministerium impigrè agendum. 413
Prædicationes apostolorum fulgura & tonitrua. 536
Prædicator Christianus non admittitur inter turcas. 315
Prædicator imparatus non prædicet. 393
Prædicator qualis esse debet. 455
Prædicator mitti debet. 659
Prædicator ipse primũ præceptorum suorum æmulator debet existere. 708
Prædicatores patientes esse oportere. 196
Prædicatores sancti oliuæ. 496
Prædicatores quales esse debeant. 659
Prædicatores futuri temporis ab exemplis notantur. 689
Prædicatores primi mixæ. 755
Prædicatorum est alios confirmare. 292
Prędicatorũ sexti tẽporis typ⁹. 431
Prædicatorum est misericordiam Dei & iudiciũ annunciare. 756
Prælatus bonus. 151
Prælatus peruersus. ibidem
Prælati esse debent vt Elias. 138
Prælatorum exhortatio. 61
Prælatorum vitam quàm integerrimam oportere. 161
Prælatorum norma. 165
Prędaros sibimet primum imperare oportet. 151
Prælium bonorum Angelorum malorúmque. 561
Prælij magnitudo ex tribus ostẽditur. ibidem
Præmia fœlicitatis inæqualia. 961
Præparatio septem angelorũ. 393
Precatio. 384
Precatio ad Deum. 599
Profectus in via Domini ascensio est. 233
Propheta non est sine intelligentia. 294
Prophetæ cito implendam prænunciant suam prophetiam. 27
Prophetarum mos per præterita loqui de futuris. 434
Prophetiæ donum interdum & immerentes accipere. 183
Prudentia in prosperis consultè agit. 248
Prudentię laus inter omnes virtutes. 247
Prudentis partes quæ sunt. 248
Pugna cũ dęmonibus cõtinua. 562

Purpura piſcis. 773
Purpura regum ornamentum. 773
Purpureus color. Ibid.
Puſilli in Eccleſia qui. 850

Q

Quadragenarij numeri perfectio. 638
Quantitas animæ eſt charitas. 28

R

Ranę hęreticos pręſcribũt. 744
Ratio ordinis catalogi. 348
Rationes cur Chriſto data ſit Apoc. 3
Reges terræ qui verè dicantur. 21
Reges paſtores. 162
Reges mali. 747
Reges terræ. 768
Regia poteſtas ſemper cruẽta. 774
Regnum Chriſti eccleſia. 151
Regnũ cælorum vim patitur. 723
Regna ſeptem montes capita & reges ſunt. 786
Religioſi perpetuis tribulationibus probantur. 365
Reprobationis ſigna. 253
Reprobi execrantur Deum. 289
Reprobi pro momẽtaneis cur ęterna recipiant. 676
Reprobi quotidie damnãtur. 847
Reſurrectio futura mortuorũ. 515
Reſurrectio prima. 897
Reſurrectio ſecunda. Ibid.
Reſurrectionis ſecundæ poteſtas. 898
Reuelationis neceſſitas. 439
Reuelationum genera. 293
Romanum regnum in 10. regna diuidetur. 792
Romphea. 111
Ruphus equus tyranni ſunt. 299. 301

S

Sabbatum Chriſtiani orbis. 634
Sabbati myſterium. 916
Sabellij hæreſis. 88
Sacerdotes ordinarij. 25
Sacerdotes omnes ſumus in Chriſto. Ibid.
Sacerdotes prolixius orare Debent exemplo Chriſti. 250
Sacerdotes in Chriſto omnes ſumus. 281
Sacerdotum quorundam intolerabilis malicia. 117
Sacerdotium ordinarium. 26
Sacerdotium ſpirituale. Ibid.
Sacerdotium Chriſti. 389
Sacramentum quid ſit. 71
Sacramenti poenitentię & baptiſmi differentia. 186
Sanctitas nominis Dei. 110
Sanctus idem quod iuſtus. 181
Sanctus quis realiter ſit. 256
Sanctus idem qui & iuſtus. 256
Sancti Dei perſequentur. 231
Sancti ſunt Dei regnum. 282
Sãcti an ſemper perditione aduerſariorum gaudeant. 838
Sancti credentes omnes. 850
Sancti omnes reges, quorum rex eſt Chriſtus. 870
Sancti volucres cæli. 881
Sanctorum deſiderium de cognitione finis vitæ. 167
Sanguis peccatum. 137
Sanguis iuſtorum requiſitus à Iudæis. 321
Sanguinem bibere. 846
Salus ſoli Deo competit. 358. 845
Salus Deo eſt proprium. 845

Salutatio. 383
Sapiés apprehédit ſenſum rei. 783
Sapientia. 156
Saphirus cæleſtis coloris. 967
Sarda gemma. 156
Sardis vrbs Lydiæ. 155
Sardis interpretatio. 155
Sardius ſanguineus. 970
Sardonyx rubore candido. 969
Sarraceni qui dicantur. 735
Satanæ altitudo. 147
Satanæ ligatio. 889
Sciẽtia Dei hic nuda cognitio. 77
Scientia. 157
Scientia gratiam includens. 186
Scientia communis trium perſonarum. 866
Scorpiones hæretici. 418
Scorpio vnde dicatur. 418
Scribi in libro vitæ aut deleri quid ſit. 174
Scriptura ſacra cur legenda audiendáve. 9
Scriptura ſacra meditatione & oratione prodeſt. Ibid.
Scriptura ſacra in verbis breuis. 456
Scriptura ſacra potus & æſus. 473
Scriptura ſacra aqua & fõtes. 724
Scriptura ſacra quãdo fit ſanguis. 726
Scripturæ ſacræ commẽdationes. 725
Scripturam ſacram in ſe corrumpi non poſſe. 408
Scythia ferax auri ac gemmarum. 968
Sedes ſatanæ. 112
Senior conſolatur Ioannem.
Seniores qui habendi. 522
Senſus Dei quærendus. 784
Senſus literæ. 1008
Septem dona ſpiritus. 156
Septem ſigillorum myſteria. 265
Septem Chriſti inſignia. 286
Septem ſigilla, tempora ſeptem ſunt. 295
Serpentum ingenium. 445
Seruitium debemus Chriſto 4
Seruitutes duæ. 997
Sexta ætas eccleſiæ. 325
Sigilli apertio manifeſtatio ſecreti eſt. 302
Signum Dei viui. 338
Signa piorum ceſſare tẽpore Antichriſti. 505
Signis cur innexa Apocalypſis. 5
Silentium dimidiæ horæ. 373
Silentij futuri fœlicitas. 373
Silueſtri papæ tempore terra adiuuit mulierem. 587
Sion Eccleſia. 637
Smaragdus lapis præcioſus. 239
Smaragdus viriditate occulis gratiſſimus. 968
Societas mala, fugienda. 812
Sodomitæ de ſtirpe Cham. 397
Sol Chriſtus. 226
Sol tribulatio. 360
Sol prælati eccleſiæ. 409
Sol diuinitas. 880
Sol fides. 880
Solis Lunæ ac ſtellarum ſacramentum. 409
Solatia nulla erunt damnatis. 841
Solitudo gentilitas. 558
Solitudo diſponit ad perfectam orationem. 384
Solitudo vita ſpiritualis. 558

Solitudo mundana peregrinatio. 580
Solitudo corda sanctorum. 581
Spes vitæ longioris non producenda. 27
Spiritus septiformis. 18
Spiritus boni partes. 66
Spiritus Dei dupliciter hauritur. 229.
Spiritus cur specialiter sanctus dicatur. 257
Spiritus Dei cibus,& potus. 1024
Sponsa ecclesia. 1022
Sponsus ecclesię primus & nouissimus. 94
Stagnum ignis, inferni profunditas. 964
Stella matutina Christus. 152
Stella matutina corpus glorioſum fidelium. 153
Stella cadens satan lucifer. 413
Stella cadens hæresiarcha. 415
Stellæ septem angeli septem prælati sunt ecclesiæ. 71
Stellæ religiosi. 410
Stellarum casus. 327
Stellarum nomine dæmones designari. 549
Stola quid sit. 357
Stolæ. 1016
Stolæ singulæ datę animabus sanctis. 322
Stultorum cogitatio & vox. 158
Subditi computantur in suis prælatis. 228
Symeon. 351

T

TAbernaculum quid proprie sit. 707
Talenti nomine omne graue iudicatur. 762
Talenti genera. 763
Templum Dei ecclesia. 481
Templa manufacta non contemnenda. 983
Tempus secundum figuratur. 298
Tempus antichristi. 325
Tempus Antichristi breuiabitur. 334
Tempus hæreticorum. 402
Tempus non erit vltra. 468
Terra,mare,arbores quid sint. 336
Terra & arbores,plebeij & principes. 396
Terra caro Christi. 589
Terræmotus tempore Apostolorum. 392
Terreni semper pereunt. 626
Testamentum nouum in nube figuratum. 583
Testamentum vetus non minoris præcij quàm vetus. 305
Thronus iudiciaria potestas. 227
Thronus sedes iudicij. 849
Thronus Christi. 906
Thyatira ecclesia. 131
Thyatira ciuitas Asiæ. ibid.
Timidi qui sint. 939
Timor. 157
Timor domini inculcandus omnibus. 665
Timor Duplex. 850
Timoris duo genera. 157
Timore quæ incutere possint. 666
Tonitrua. 392
Tonitrua prędicatores noui testamenti. 461
Topazius aureus ætherei claritudine. 972
Topazius cõtemplatiuæ vitæ for-

ma. Ibidem
Topazius regibus gratus. 972
Topazius premit iram, lunaticam pellit passionem. 973
Torcular infernus. 875
Tres immūdi spiritus, tria peccata, mundi. 744
Tribulatio pietatis comes perpetuus. 36
Tribulatio socia iustis. 98
Tribulatio vltima occupatura est omnes. 331
Tribulatio virginū castorúmque. 367.
Tribulatio cur in finem multiplicabitur. 698
Tribulationis venturæ horror. 333
Tribulationum causæ. 99
Tribulationum vtilitas. 102
Tribulationum distinctio. 365
Tribulationum immissarū causæ. 611
Tribulationibus agitari necesse est sanctos. 70
Trinitatis confessio. 17. 255
Trinitatis explicatio realis. 258
Triticum noui testamenti typus, hordeum veteris. 305
Tuba quid in mysterio sit. 375
Tuba prædicatorum vox. 852
Turca ignis & sulphur. 442
Turca semper contra Christū. 734
Turcarum origo. 310. 591
Turcarum sæuitia. 313
Turcarū primus imperator, & alij numerantur. 591

V

VÆh. 412
Væh quid significet. 431
Valens imperator Arianus. 404
Vbera duo Christi. 49
Venter memoria. 473
Ventus vrens tribulatio. 328
Ventus in sacra scriptura quid sit. 335
Ventus dei verbum. 337
Verbum Dei vehiculum gratiæ. 89
Verbum Christi crucis & passionis. 196
Verbum Dei perpauci vere prædicant. 270
Verbi Dei effectus. 107
Verbi Dei multa nomina, ob varios eius effectus. 306
Veritas triplex, & mendacium similiter. 1019
Vestimenta baptismatis. 170
Vestimentorum ablutio & dealbatio. 178
Vetus homo exuendus. 170
Veteris ac noui testamenti discrepans concordia. 49
Victor columna in templo Dei. 199
Victor quis sit. 939
Victori esus ligni vitæ promittitur. 90
Victoribus tria promittuntur. 173
Victoria signum prędestinationis. 175
Videre pro intelligere. 283
Vinum purum præsens tribulatio. 673
Virga ferrea debet esse in ecclesia. 151
Virginitas non à natura, sed à proposito commendabilis. 652
Virginitatis fructus permaximus & præciosissimus. 654

Virgines vtrum maioris sint meriti. 649
Virtus sine mixtura mali probatur. 114
Virtus modica. 191
Virtutes quatuor cardinales. 959
Vitæ nouitas quid sit. 70
Vitæ libri duo. 175
Vitæ puritas seruanda. 989
Vitelij interitus. 789
Vmbilicum præcidere. 707
Vnum pro primo poni cõsuetum. 295
Vocatio duplex. 199
Voluntas determinat bonum aut malum. 564
Vomitus per tepidum liquorem. 211.
Vox magna magni desiderij typus. 284
Vocem post se audire. 40
Vsus clauium tanquam agens instrumentale. 184
Vsus clauium in tria necessarius. 185
Vterus mens. 543

Z

Zabulon. 352

ARGVMENTVM LIBRI TOTIVS.

TOtus hic liber Apocalypsis constat ex Proëmio, & Narratione. Proëmium est quicquid ab initio vsque ad id. Ego Ioannes frãter vester &c. ponitur. Narrationem prolixiori lectione exequeris vsque in finem operis. In qua septem principales visiones continentur. Prima incipit cap. 1. Ibi Fui in spiritu. Habet autem hæc septem epistolas, in quibus pleniſſimè traditur quicquid ad veriſſimũ Christianiſmum pertinet. Secunda incipit cap. 4. In qua sunt sigillorum mysteria. Tertia cap. 8. quæ habet septem Angelos tuba canentes. Quarta cap. 12. de muliere amicta sole, Draconeque mulierem insequente, ac de ore flumẽ aquarum post fugientem in desertum locum mittente, Item de bestiis mari terraque ascendentibus. Quinta cap. 15. de effusione septem phialarum iracundiæ Dei viuentis, & de mari vitreo igni mixto, deque his qui vicerunt bestiam, & eorum lætitia cantantium carmen lætitiæ agni. Sexta cap. 17. in qua describitur Babylon, & agitur de illius, ac bestiarum, draconisque condemnatione. Terrore eorum, qui pereunt, consolatione qui salui fiunt. Septima cap. 21. quæ est de sabbato, & gloria, quam electi habituri sunt sub illud tempus, & in sæculo futuro.

CAPVT PRIMVM

CAPVT PRIMVM. DE TITVLO LIBRI. SECTIO. I. *punctus.* I.

APOCALYPSIS *Ieſu Chriſti.* Sanctus apoſtolus & euangeliſta Ioannes ſicut mandatum acceperat à chriſto pro eccleſiarum conſolatione, ſcripturus ea, quæ illi à deo fuerant reuelata, rectè ab hoc Titulo auſpicatus eſt, quo quid primum ſcriberet indicauit, ita dicens: Apocalypſis Ieſu chriſti, id eſt, reuelatio Ieſu chriſti. Græca enim vox eſt Apocalypſis, quam tradunt ex authoritate Diui Hieronymi nouam à ſeptuaginta interpretibus fuiſſe repertam, quo commodius ſermonis hebraici proprietatem exprimerent. Confine enim huic eſt vocabulum illorum, quo abditæ prius rei notant reuelationem. Reuelati itaque myſterij nomen eſt Apocalypſis, ſimul auguſtum ac venerabile, quo nota fiunt abſcondita: alioqui fruſtra diceretur Apocalypſis, vbi nihil reuelaretur. Quo etiam verbo præclariſſime oſtenditur cuius ſit hæc Apocalypſis, nempe Ieſu chriſti. Quare Ieſu chriſti? quia de eo, atque ab eo fit. Ipſe enim ea per angelũ ſuũ manifeſtauit, ideo ab eo: de eo autẽ, quia omniũ quę in hac ſacra Apocalypſi cõtinẽtur ipſe eſt ſcopus & fundamentũ certũ. Non quidem negamus complura eſſe & ferme omnia quæ de eccleſia dicuntur, tamen quia eccleſia eſt corpus illud, cuius ipſe eſt caput, vt perpulchre. Ephe. 5. 2. Col. 1. exprimitur, recte appellatione capitis etiam totum corpus accipitur: vnum quippe ſunt chriſtus & eccleſia. Proinde ſic nonnulla in ſcriptura ſacra de chriſto dicuntur, vt tamen eadem de eccleſia quoque intelligantur: quemadmodum Luc. 2. dicitur. Chriſtus poſitus eſt in ſignum, cui contradicetur. Neque enim ſoli capiti chriſto, ſed etiam corpori, quod eſt eccleſia, ab incredulis contradicitur. Et quod Luc. 24. ſcriptum eſt, oportuiſſe Chriſtum pati priuſquã introi-

Apocalypſis quid ſit. Libro 1. commentario in epiſt. ad Galat. ad cap 1.

Apocalypſis quare Ieſu Criſti dicatur.

Socrates lib. 1. hiſtoriæ ca. 9. refert Conſtantinũ omnium eorum qui conuenerant in Concilio Niceno ſententiã Dei vocaſſe & dixiſſe vocẽ eccleſiæ vocẽ eſſe Dei per illã loquentis.

Quæ dicũtur de Chriſto eadem & de eccleſia intelligentur.

ret in gloriam ſuam:idem eſt & de eccleſia ſentiendum. Si enim compatimur & conregnabimus. Roma. 8. Iam verò quid cauſæ ſit truncati huius ſermonis, quo dicitur Apocalypſis Ieſu chriſti, exquiramus. Eniuero explanatius legeretur, ſi adieciſſet particulam, hæc eſt. In hunc modum: Apocalypſis Ieſu chriſti hæc eſt. Sed vtiq; mos ſcripturæ ſacræ eſt in hunc modum capere principium, vnde nec Salomon, quum parabolas ſuas inciperet, ait, hæ ſunt parabolæ Salomonis: Sed tantum, parabolę Salomonis. Nec dixit, hęc ſunt verba eccleſiaſtis regis Hieruſalem, ſed tãtum, verba Eccleſiaſtis regis Hieruſalem. Sic Eſaias quoque vates egregius quum volumen ſuum illud magnum & eximium inchoaret, duntaxat dixit, viſio Eſaiæ. ſic & reliqui, qui omnes ſubintellectiones neceſſarias docuerũt ad ſententiæ complectionem. Quum ergo dicitur, Apocalypſis Ieſu Chriſti, ſubintelligere debemus relictam particulam, hæc eſt. Summa verborum eſt. Apocalypſis Græca vox eſt, ſignificat autem reuelationem: quam ſeptuaginta interpretes repererũt pro expreſſione Hebraicæ vocis in ſua proprietate. Quæ Ieſu Chriſti idcirco dicitur, quia ab eo eſt hęc reuelatio, & de eo, etiam ſi de eccleſia ſit, tamen ipſe eſt caput eccleſiæ: & ſic pro vno cõputantur Chriſtus & eccleſia, tanquam corpus & caput. Punc. 2.

Quam dedit illi Deus palam facere ſeruis ſuis.

Vt videre eſt apud Euſebi Pamphilum lib. 1. hiſtoriæ eccleſiaſticæ cap. 1.

Chriſtus vt eſt vnus cum patre Deus, ab eo ante ſæcula genitus ſine principio, nihil accepit in tempore à patre: ſed ſemper, & in æternitate natus à patre, idẽ prorſus illi, ab eo nunquam diuiſus, viuens in patre, & pater in eo, natus abſque initio & tempore, ſimpliciſſimus, infinitus, immenſus, ita vt nihil addi poſſit, ſiue virtutis, ſiue potentiæ, dignitatis, ſapientiæ, magnitudinisve. Quid ergo eſt, quod dicitur, Quam Deus dedit illi, nõ dubiũ, quin Chriſto. Verùm intellige iuxta hominem Chriſtũ, cui omnia reuelata ſunt à deitate. Chriſtus vt Deus nihil accepit in tempore à patre, qui ſemper idem fuit cum patre. vt verò homo, accepit omnia. Omnia mihi inquit, tradita ſunt à patre meo. Matth. 11. Ioan. 10. Pater quod dedit mihi maius eſt omnibus: maius, id eſt, potentius. loquens Iudæis de prçſidio ſuo diuino, quo tueri poſſit

Chriſtus vt homo accepit omnia à patre.

ouēs ſuas,id eſt, electos, aduerſus quoſuis impetitores: Ecce habes,vnde ſit hæc ſancta Apocalypſis, quia à deitate. Habes item cui data ſit, quia homini Chriſto. Reſtat inquirere cur Chriſto data ſit. Ad hoc duæ promuntur ex ſacra ſcriptura cauſæ. Prima eſt,quia ipſe eſt ſolus mediator. 1.Tim.2.qui interpellat pro nobis, Hebre. 7. Eſtque aduocatus noſter. 1. Ioan. 2. Qui ad multorum exhaurienda peccata oblatus eſt ſemel.Heb.9.Eripuitq; nos de poteſtate tenebrarū.Col.1. Oportuit ergo vt per eundem cōſolaretur eccleſia ſanctorum relicta in terris, nuper ſacro ſancto quæſita ſanguine. Secunda,quia ipſe eſt rex conſtitutus à deo,& dominus,ac hæres vniuerſorum.teſtatur.D.pſalres pſalm.2.&.44.&.88. paulus idē ſcribit Heb.1.Eſt & caput eccleſiæ,Col.1.Et quia adminiſtratio regni ad illum principaliter pertinet cuius eſt: recte deitas reuelanda Chriſto dedit quę maxime pertinebant ad eiuſdem regni adminiſtrationem.Nota,ſerui Chriſti ſunt vere fideles,qui eius voluntati parēt, & voluntarie ſeruiunt illi:quique illi addicti ſunt.Quo ſenſu Paulus Roma.1. ſeruū ſe Chriſti nominat.Hi ſunt paruuli veréque humiles, manſueti corde,patientes, quibus patet ſummus ſecreta ſua reuelat, aperit magnalia : quæ à magnis , ac ſapientibus abſcondit. Matth.11. Luc.10. His paruulis ſapiētiam preſtat, ex legis ſuę teſtimonijs, Pſal.18.eiſdem tribuit intellectum, Pſal.118. Communi quippe appellatione ſerui ſumus omnes Chriſti , qui fidem habemus in illo, redempti per illum. Serui autem nō legis oneri addicti, ſed vera libertate donati.Ioan.8. Si filius vos liberauerit,vere vos liberi eritis. vt nō vltra pauentes cōſcientijs legis ſeueritatem exhorreamus, ſed libera pacatáque mente illi ſeruiamus in ſanctitate& iuſtitia coram ipſo omnibus diebus noſtris. Luc.1.Sublata nanque legis maledictione , qua olim premebamur: ſubſequuta eſt gratiæ benedictio, ſcilicet ſpiritus fidei, per quem cōſcientia noſtra pacata eſt, dicente deo olim per Malachiam, Erunt mihi in die, qua ego faciam, peculium,vt parcam eis, ſicut parcit quiſque filio ſeruienti ſibi. Religionis itaque vocabulū eſt hic ſeruus non mācipij:amoris,non timoris:honoris,non vilitatis:nobilitatis, non ignobilitatis:decoris, nō dedecoris.quo quiſ-

Rationes cur Chriſto data ſit Apoc.

Conſcientia noſtra pacata per fidem.

que fidelium ſe proprie ſeruum chriſti appellabit, Obſerua, Nos duplici iure ſeruitium debemus Chriſto. Primo quia per ipſum creati ſumus: iure ergo creationis, quo vniuerſus orbis obſtrictus eſt illi: & quæ in eo ſunt, eccleſia quoque. Secundo quia redempti, Col. 1. In quo habemus redemptionem, & remiſſionē peccatorum: qui eſt imago dei inuiſibilis, primogenitus omnis creaturæ, quoniam in ipſo condita ſunt vniuerſa, in cœlo & in terra, viſibilia & inuiſibilia, ſiue throni, ſiue dominationes, ſiue principatus, ſiue poteſtates, omnia per ipſum, & in ipſo, creata ſunt, & ipſe eſt ante omnes, & omnia conſtāt in ipſo, & ſeruantur per ipſum. dicente Paulo, In ipſo enim viuimus, & mouemur, & ſumus. Act. 17. Punc. 3.

Seruitiū debemus Chriſto.

Quæ oportet fieri cito.

De quibus data ſit Apocalypſis, his indicauit verbis, quæ ſcilicet cito obuentura erant, præter illa quæ iam cæperant. iam enim tum paſſim affligebantur martyres Chriſti. ergo initia iſtorum, quę hic reuelantur, tempore huius reuelationis iam cęperant, & non deſierūt, nec deſinent quoad finiatur orbis. Neque enim à Chriſto paſſo aliquid ſacrum eſt in eccleſia, aut fit nunc, fiętque poſtea in finem ſęculi, de quo vel ſummatim non agatur in hac ſacra Apocalypſi, quæ cito fieri oportere dicuntur. Antiquus codex incerto authore habet, cito. id eſt in præſenti tēpore, quod totū cita volubilitate decurrit. Omne enim vitæ præſentis tempus æternitati collatum, quaſi vnius horæ paruiſſimum eſt momentum. vnde idem Ioan. in epiſtola ſua dicit, filioli nouiſſima hora eſt, ſane totum tempus à Chriſto paſſo vſque in finem indicans. Pręterea, quod cito fit, pro natura rei, breui tempore fit: & id quidem multo rectius coram domino, ante cuius oculos mille anni ſūt velut dies heſterna quæ præterijt, Pſal. 89. Et. 2. Per. 8. Magna ſunt, & multa, quę hic præſignantur, quę ſingula hac nouiſſima hora fiant oportet. Quicquid ergo prædicitur, præſignatūrue, cito implebitur ſecundū inuariabilem & æternam dei prędfinitionem, in tempore hoc, quod in arcanis literis temporis plenitudo vocatur, id quod verbū, oportet, indicat. Quod perinde eſt atque diceret, fieri nequit, vt non ſuo tempore eueniant quæcunque in libro reuelantur. Chriſti enim verba ſunt, qui

Præſens tempus breue. 1. Ioan. 1.

Eſto euenient certo, non tamen neceſſario vt Iuſtinus Martyr quæſtione 58. pro Chriſtianis aduerſus gentes optimis rationibus cōfirmat.

ait, Cęlum & terra tranſibunt, verba autem mea nõ tranſibunt. Lu. 21. Duo hic accipe. Primum quia tribulationes bonorum breui finiantur, breui coortæ. Secundum quia tormenta malorum nequaquam terminabuntur, etiam ſi breui inchoentur. Proinde valde hęc metuenda, illa verò adeò non metuenda, vt amplectenda ſint etiam ob copiam glorię quę manet iuſtos. Conſentaneum itaque fuerit, vt dum tẽporaliter, aut affligitur aduerſis miles chriſti, aut demulcetur blandis: ſtatim recogitet momentaneam temporis iſtius breuitatem, & quàm ocyſſime cuncta tranſeant, ſiue ſint lęta, ſiue triſtia: denique & quàm cito appetant, que ſunt ſine fine poſt hęc mãſura, vt non proſperitatibus malorum inuideat, non mireturinter aduerſa bonorum. Punc. 4.

Et ſignificauit mittens per angelum ſuum ſeruo ſuo Ioanni.

Quia in hoc data fuit Chriſto à deo Apocalypſis, vt palam faceret ſeruis ſuis, è quibus vnus erat Ioannes iſte & ita vnus, vt ſpecialiter dilectus, cui dignatus eſt chriſtus per angelũ reuelare, nõ plane, ſed in ſignis, id quod verbum ſignificare demonſtrat. Significare enim eſt, per ſigna demonſtrare. Significauit ergo, id eſt, ſignis quibuſdam, rerũque imaginibus recta myſteria oſtendit. Quare? ne videlicet cunctis manifeſta vileſcerent. Solet enim minus precioſum haberi æſtimatione, quid cuius obuium ſit & apertum. Sic natura ſagax penitius terrę in venis ab didit quæque præcioſiora ſunt, vt aurum & argentum, gemmęque nitentes. Sic dominus quoque præcepta vtiliora parabolarum inuolucris contexit. Neque vero id prędcedenti dictioni repugnat, vbi dictum eſt, palam facere ſeruis ſuis. Sunt nanque quibus parabolę officiunt, vt non intelligant, veluti indignis. Sunt quibus intelligendi materiam multo copioſiorem præſtent, veluti dignis, & electis: domino dicente. Vobis datum eſt noſſe myſterium regni dei, cęteris autem in parabolis, vt videntes non videant, & audientes non intelligant. Lu. 8. Marcus expreſſius ponit, qui ſint cęteri, quibus parabolarum velamen obijcitur dicens, Illis autem qui foris ſunt in parabolis omnia fiunt, vt videntes videãt, & non videãt: & audiẽtes audiant, & nõ intelligant. Mar. 4. Seruis ſuis dixit hoc verbum Chriſtus, Omnia quæcunque

Signis cur innexa Apoc. vt Clemens Alexand. lib. 6. Stromaton ait ne lederentur homines aliter accipiẽtes ea quæ à ſpiritu ſancto dicta ſunt ſalutariter, quod & confirmat Baſilius Magnus lib. de ſſ. cap. 27. quin & d. Auguſt. lib. 20. de ciuitate Dei cap. 17. In lib. cuius nomen eſt Apocalypſis obſcure multa dicũtur vt mentẽ legẽtis exerceant & pauca in eo ſint ex quorum manifeſtatione inda gentur cætera cum labore hac etiam ratione. d. Ireneus lib. 4. cap. 43. vocat Chriſtũ theſaurũ in

Negro absconditum, i. in scripturis.

audiui à patre meo, nota feci vobis. Ioan. 15. Hinc habes cur ecclesiæ suæ mysteria signis innexuerit Christus, ne videlicet reprobi intelligant, velut indigni, quę pij pleno spiritu capiunt, qui scrutantur testimonia eius, & in toto corde exquirunt illum. non dubium quin deum, quibus cuncta vult esse aperta. Nam & Ioāni huic cap. 22. infra dixit. Ne signaueris verba prophetiæ huius libri, quod perinde est atque diceret, Ne sigillaueris, signum enim sigillum est. Quo sensu Dani. 12. dicitur vade quia clausi sunt signatique sermones vsque ad tempus prefinitū.

Pretiosa abduntur. Parabolæ tegūt & sensa diffundunt.

Christus maior etiam iuxta hominem angelis.

Porro quod Christus miserit angelum suum pādere hęc Ioāni quę habet Apocalypsis, intellige ipsum etiam iuxta hominem modo maiorem esse angelis, qui habet potestatem super omnia ex patris collatione. Matth. vlti. Minor erat antequam mortem oppeteret, quem in passionis tempore angelus confortabat. Lu. 22. de quo psalmographus ait, Minuisti eum paulominus ab angelis, Psal. 8. Maior tamen posteaquam resurrexit: quando gloria coronatus & honore, constitutúsq; est super omnia opera dei. Minor quando vermis, & non homo, opprobriúmque hominum & abiectio plebis erat. Psal. 21. quando factus est pro nobis redimendis maledictum. Gal. 3. Maior quando deus exaltauit eum: & donauit ei nomen, quod est super omnem nomen. Phil. 2. tametsi semper, iuxta quod deus, maior erat illis. ✻ Punc. 5.

Passione minor angelis extitit maior autem gratiæ plenitudine vt Aug. placet Enarratione in Psal. 8.

Qui testimonium perhibuit verbo dei, & testimonium Iesu Christi: quæcunque vidit.

Ne de persona Ioannis ambigeretur, ipse est, qui testimonium perhibuit verbo dei æterno, & eidem incarnato, prout vidit. Græcum exemplar habet, Qui testificatus est verbum dei, & testimoniū Iesu Christi, & quæcunque vidit, distinctius certe & clariori sententia. Quia enim apud eos, verbum, & testimonium: eiusdem sunt casus, oportuit ad quoduis coniunctionem, & addere, vt sit, quęcunque, tertius accusatiuus à verbo testificatus est dependens. D. Haymo verborum contextui interponit, pronomen cum præpositione, in his, hoc pacto. In his quæcunque vidit; quod & vetus codex habet: quod in

his quæcunque vidisset, testimonium perhibuisset Ioannes verbo dei, & christo homini assumpto pet verbum dei. Ipse siquidem sublimius de diuinitate scripto & verbo prædicauit, quum cæteri circa humanitatem occupati pauca de eius diuinitate attigerunt. Nã & in initio euangelij sui ab alto intonuit, dicẽs. In principio erat verbũ. Quumque veritatem diuinitatis plane declarasset, descẽdit ad humanitatem in vnitate personæ eam ponens. Et verbum (inquit) caro factum est. Ioan. 1. Qui idem epistolam suam ita exorsus. Quod fuit ab initio, quod audiuimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus & manus nostræ contrectauerunt de verbo vitæ, & vita manifestata est: & vidimus & testamur, & annunciamus vobis vitam æternam, quæ erat apud patrem, & apparuit nobis. 1. Ioan. 1. Item Ioan. 19. Et qui vidit, testimonium perhibuit. Et. 20. Hæc autẽ scripta sunt, vt credatis, quia Iesus est Christus filius dei. Et. 21. Hic est discipulus ille, qui testimoniũ perhibet de his. Sed de testimoniis quoque quæ fecit Iesus coram Iudęis, de se & patre suo, præclarissimè scripsit. Punct. 6.

Ioannis testimonium de verbo vitæ.

Beatus qui legit: & qui audit verba prophetiæ huius: & seruat eą, quæ in ea scripta sunt.

Magnum meritum, magna merces. Beatus qui legit, & qui audit. Ecce tam lectori quàm auditori merces beatitudinis ex merito officij promittitur, qua neq; dignius: neque magis appetendum quippiam esse potest. Ad id nãque nostra cupiditate omnes tendimus, ad id peruenire nitimur vt bene simus. Inserta est enim nobis veri boni cupiditas. Nostra autẽ beatitudo duplex est, viæ vna, altera patriæ. Viæ illa est quæ caret peccato. Patriæ, quæ expers est omnis miseriæ, vt nulla hic mẽtio fiat de mũdana beatitudine, quam vulgus insensatum sequitur: quę vtique nulla est: nec si quando appareat, beatitudo dici potest, eo quod nullus sit in mundo status, nulla condition, nulla adeo tanta felicitas, quæ contrariorum aliqua amaritudine aspersa nõ sit. In via beati sumus per fidem, in qua est victoria nostra super peccato, morte & inferno. In patria per gloriam futuri sumus beati, in qua status est omnium bonorum aggregatione perfectus: quo adepto amplius desyderari nihil potest, in quo omne

Beatitudo duplex, viæ & patriæ.

Eius distinctionis author est Augustinus lib. 10. cõfessionũ cap. 20.

Vt vult Boetius lib. 3. de consolatione

philosophie prosa.2. quod vult quisque habet,& nihil male vult:hanc præuia hac beatitudine,in qua modo fide stamus assequuturi sumus,quam promouere atque in nobis rite stabilire poterimus lectione,& auditione scripturæ huius, quæ vere prophetia est:eo quod annunciet ventura,aut præsentiũ sacramenta manifestet. nonnunquam & præteritorum recordationẽ producat ob oculos. Obserua,potest quis in hac vita perfectus esse fide,sed non beatitudine: quia mortale hoc corpus circumferimus,in quo imbecillitas magna circumligata nobis est, qua liberi esse nequimus, quantumuis fide firmi simus. Beatitudo ergo fidei quodammodo imperfecta est in nobis.nam & ipsa euacuabitur perfecto adueniente. Ex parte enim cognoscimus, &ex parte prophetamus,quum autem venerit quod perfectum est,euacuabitur quod ex parte est. Denique videmus nũc per speculum & in ęnigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc enim cognosco ex parte,tũc autem cognoscam,sicut & cognitus sum.1.Cor.13.vt verum sit, quia nemo est beatus in hoc mundo,tametsi initia quædam beatitudinis illius iam acceperimus in nobis per fidem,quali beatitudine prædicat fore beatum legis dei obseruatorem.D.psaltes.quum dicit.Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum,& in via peccatorum nõ stetit,& in cathedra pestilentię non sedit.Psal.1. Cõsilium praua suggestio impiorum est,aduersatrix diuinæ legi: via peccatorum operatio mali proueniens ex suggestione.Cathedra pestilentiæ est consuetudo in opere malo, quę sua peste alios corrumpit.à quibus rebus quicunque alienus fuerit,beatus est.Sed non adhuc ita perfecte beatus,vt miser esse non possit: Neque enim gloriæ, quam bonorum omniũ aggregatione perfectam esse diximus, fructu suauiore potitur,id quod nemini in hac mortali vita contingere potest.Beatus tamen est, qui legit & qui audit verba prophetiæ huius,& seruat ea quæ in ea scripta sunt. Et certè satis supérque ille beatus erit,qui his consentit,quæ in hoc opere docentur, vt in vniuersum innocens denique fiat,deóque acceptabilis: & consensu omnium vita glorię dignus.Vbi simul consydera authoris præclaram intentionẽ.Namque in hoc proęmio reddere conatur auditorem lectorémve commonitum,vt in

Perfecti esse possumus fide scilicet,non beatitudine in hac vita.

Hic obseruãdũ illud Tertul. in lib.ad

primis attentus ſit in commodi oſtenſione dicens, Beatus qui legit,& quæ ſequuntur. Quis enim ad propoſitā beatitudinis mercedem non erigatur? quis non feſtinet? quis etiam nō pro virili parte eluctetur ad illum, qui ad hunc ſequitur ſummum honorem, ſummámque gloriā? Sic moyſes olim populum dei velut claſſico quodā excitaturus ad capeſſendam virtutem, beatitudinis nomine propoſito illum in primis ornat dicens, Beatus es tu ô Iſrael: quis ſimilis tui populе qui ſaluaris? Deut. 33. Erat populus ille durus,& præceps ad omnia præcepta dei contemnenda, vt pote carnalis,& qui facile ad idololatriam defflueret: blandimentis idcirco deliniendus erat, quibus mulceretur, alioqui durus inflexibiliſque. Sic modo niſi propoſita mercede vix præceptis quantumuis ſalutaribus paremus duricia noſtra obſiſtente, quos non excitāt niſi præſentia aut ſub certa pollicitatione promiſſa bona. Græca exēplaria in modo coniunctiuo hęc verba habēt, legerit,& audierit, parum tamē refert quum ſenſus idem ſit. Lectori nanque& auditori æque promittitur beatitudo, illi tamen qui ſeruat ea quę in hac propheria ſcripta ſunt. Porro latior eſt auditio quàm lectio: neque enim legendi facultas contingit omnibus, tantum qui literas norunt. Audire autem quiuis & poteſt & debet, niſi ſurdus ſit. Legit itaque literatus, vt doctior euadat: imo vt doctoris aliquando vices obeat, aut ex ſe præbeat exempla virtutis. Illiteratus audit vt ſciat quod per ſe non poteſt legere, quatenus& ipſe quum opportunum fuerit, in cauſa ſalutis proximi doctor eſſe poſſit. Neque enim alia ratio adhibēda eſt in lectione ſiue auditione homini ad beatitudinem feſtinanti, alias curioſi vitium minime effugerit. Si enim ſcire quiſpiam tantum velit, & ideo fatagit aut audire aut legere (quorū ſeges permaxima eſt) quid amplius fure dominici talenti facit: Sed enimuero ſiue lectio ſiue auditio tū in primis proficiet, ſit adſint illi meditatio & oratio quibus veluti duabus alis mēs noſtra erecta in deū quærit ſenſum penitioré ſpiritus: alioqui fruſtra fiet conatus omnis: quia veritas id eſt arcanū illud ſummi dei, quo beatus quiſque futurus eſt, neque ingenio neque proprijs ſenſibus valet apprehēdi. Quod ſi conſilia & diſpoſitiones illius ſummæ maieſtatis co-

martyres & Hieron. ad Letam ſi tāta vitrum quid non margaritum.

Scriptura ſacra cur legēda audiendáve.

Scriptura ſacra meditatione & oratione prodeſt.

giratio assequeretur humana, quid (oro) inter deũ hominémque distaret? quod quia fieri non potest, vt homini per seipsum ratio innotescat diuina, operę pretium fuerit lumen sapientiæ ab eo requirendum, quo sine doctrina omnis muscipula deceptrix est, ac mera pernicies. Daniel. c. 2. legis, Deus è cælo reuelat mysteria. Sapiens dicit. Sensum tuum domine quis sciet, nisi tu dederis sapiẽtiã, & miseris spiritum sanctum tuum de altissimis. Sap. 9. Psaltes prędicat, Beatus quem tu erudieris domine, & de lege tua docueris eum. Psal. 93. Ad hęc valde tibi necessaria erunt, candor pectoris, puritas quoque conscientię. Scriptum est enim: quia, In maleuolam animam non introibit spiritus sapientię, nec habitabit in corpore subdito peccatis, peruerse enim cogitationes separant à deo. Sap. 1. Id ergo primum quisque viderit, vt purus sit à crimine, & sanctus, vt sit de regno dei, & de regno cælorũ. Quod tum fiet si habeat in se arrabonem electorum, Nempe spiritum Christi testãtem spiritui nostro, quod sumus filij dei, clamantem plena fiducia, abba pater. Ro. 8. quo factus spiritualis omnia diiudicat. 1. Cor. 2. Tunc certe dulcis & grata erit prophetiæ huius, & omniũ dei eloquiorum & lectio & auditio: experieturque ille, quisquis fuerit, quàm suauis sit dominus cordi per verba infusus, & quàm verũ sit illud euangelij, Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo, quod prædit de ore Dei. Matt. 4. Deuter. 6. Vt protinus exclamet, & dicat, Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo. Psal. 118. Ergo qui verba dei vel audit vel legit, oret simul ac meditetur: quæ coniuncta vtilia sunt. Et sicut oratio fidelem exigit meditationem, vt cum fructu exerceatur, sic meditatio orationem, vt cum sapore sentiatur. Et qui orat, id faciat ex directione eorum quæ audiuit aut legit: atque ex ipsorum meditatione intẽtissime oret semper, vt non abscondatur veritas sermonum dei. Et qui meditatur iuxta sermones ipsos lectos auditósve, cũ sancta oratione id faciat, ne inutilis fiat labor, aut erroneus. Iunctim itaque debent esse duo hæc, oratio & meditatio, siue ad lectionem, siue ad auditionem, vt cum gustu & fructu spiritus sentiantur. Quod qui facit, beatus erit, quod bene illi erit in omnibus, & videbit magnalia

Assertore. d. Augusti. lib. 2. de doctrina christiana cap. 39. Cum quisque (ait) cognouerit finem præcepti esse charitatẽ de corde puro & conscientia bona & fide non ficta omnem intellectũ diuinarũ scripturarum ad ista tria referre laturus ad tractationẽ earum setarus accedat: & lib. 1. de moribus eccle sia cap. 7.

Coascientia pura accedẽdum ad scripturæ sacræ intelligentiam.

Vt Hieronym. ait in Epistolam ad Lætã Orationi lectio, lectioni succedat oratio.

dei,& delectabitur ſuauiſſimo guſtu ſpiritus dei,& exultabit cor illius in deo ſalutari ſuo,ob agnitam bonitatẽ eius,& voluntatem & gratiam,& fidem quæ in eo eſt,& ſpem liberationis ab omnibus malis: & quod mendaciũ conteretur,& vincat toties oppreſſa veritas. Deniq; quòd neceſſe ſit omnia poni ſub pedibus Chriſti,& electorũ eius,vtcunque iactent ceruicem inimici: & quod perdurabit regnum chriſti in æternum:ipſeque regnabit cum Chriſto in ſæcula intermina: videbítque faciem dei, & gloriam eius. Quis hic enumeret ſingula ad veram beatitudinem pertinentia, quibus cumulatiſſimè ille dotabitur quiſquis pie ac ſinceriter legit,interprætatur,audítque verba prophetiæ huius,ac omnium ſcriptorum dei? Etenim per verba prophetiæ omnem ſcripturã debemus intelligere,quæ diuinitus reuelata eſt. Nolo hic diſputare de prophetia trium temporum,præteriti,præſentis,& futuri, ſatis ſit prophetiam eſſe ſcripturam diuinitus reuelatam, cuiuſcúnque temporis, hoc eſt in quęcunque tempora reuelata. ❋o Puuct.7.

Non abſimilia habet. p. Cyprianus epiſtola. 3. ad Cornelium lib.1.

Tempus enim prope eſt.

Quod tempus,aut quale tempus? Reſpõdeo, prophetiæ huius implẽdæ:quod idcirco prope eſſe dicitur, quia tunc iam aliqua eorum,quæ prædicuntur incœperant,aliqua mox futura erant. Hoc enim prophetis prope peculiare eſt omnibus: vt qui prædicunt,proxime impléda eſſe aſſeuerent. Sic Abacuc. Si moram fecerit expecta eũ, quia veniens veniet & non tardabit,cap.2. Sic alibi. Prope eſt vt veniat,& dies eius non elongabuntur. Sic Ieremię.30. Ecce dies veniunt,dicit dominus, & conuertam conuerſionem populi mei. Sic Eſa. 30. Ecce dominator dominus exercitum auferet à Hieruſalé, & à Iuda validum & fortem. Et alij. Nemo autem eſt qui ambigat Ioannem prophetam eſſe in hoc opere, vatémque futurorum: vt quum tempus euentum prope eſſe dicat: meminerint vniuerſi quàm iuſtiſſime viuere. Qua verò ratione beati, qui legunt audiúntue verba prophetiæ huius, temporis ſubita breuitas indicat, hæc enim eſt potentiſſima conſolatio iuſtorum aduerſus omnes tentationes, pericula,tribulationes,aduerſitates, atque impetus validos,quod tolerantiæ eorum breue ſit omne tẽpus, quod

Hiere.36. Hieronymus lib.1. aduerſus Iouinianum.

Ioannes Apoſtolus & euãgeliſta & propheta fuit Apoſtolus qa ſcripſit ad eccleſias vt magiſter, Euangeliſta quia librum euangelij condidit Propheta vidit enim in

Pathmos insula, Apocalypsim infinita futurorũ mysteria continentem

Omne tẽpus tolerãtiæ breue in hac vita.

ſtatim æternitas excipiet, ac ſi dicat. Eſto, intentent aduerſarij dira, minentur aſpera, obſtrepat & mundus hic, vertatima ſummis: vos tamen fortes eſtote, ſuſtinete, expectate parumper: breue etenim, & admodum breue eſt oím eiuſmodi malorũ tempus, per quod affligimini. Reuelatio dñi proximo eſt, qui dũ venerit, glorificabit vos. Sic & apoſtolus hortatur. Nolite amittere confidentiam veſtram, quæ magnam habet remunerationem: adhuc enim modicum, aliquantulúmque, qui enim venturus eſt veniet, & non tardabit. Hebre. 10. Item. 1. Petr. 1. Qui in virtute dei cuſtodimini per fidem in ſalutem paratam, exultabitis: modicum ſi oportet nunc contriſtari in variis tentationibus, vt probatio fidei veſtræ multo preciofior ſit auro. Haymo epiſcopus, Tempus (inquit) iudicij prope eſt, quando redditurus eſt dominus vnicuiq; iuxta opera ſua, quaſi diceret, fœlix, nimiúmque fęlix: qui fidei ſacramentis initiatus, quæ in his iubentur cuſtodit: quæ vero prohibentur minime præſumit: quia & obſeruationis tempus non diu protelabitur, & retributionis dies quodammodo in ianuis eſt. Locus admonet, vt prudentes ſimus & cõſtantes, quatinus aduerſus omnes fortunæ inſultus immobiles perſiſtamus. Adiuuat autem ſpiritus, nempe ſanctus, infirmitatem noſtram: quo herculanis ac giganteis viribus animos noſtros obfirmemus vt non terreamur, non malis cedamus. Apli Pauli conteſtatio eſt. Fidelis eſt deus, qui non patietur vos tẽtari ſupra id quod poteſtis, ſed faciet etiam cum tẽtatione prouentum, vt poſſitis ſuſtinere. 1. Cor. 10. Quod perinde eſt atque diceret, Non modo bonus & clemens, & ad ferendam opem propenſus, ſed etiam fidelis & verax: qui in promiſſione neminem fallit, proinde nihil dubiũ quin prẹſtet quod promiſit: miſericordiam promiſit, quam illi fidentibus præſtabit. Ita enim loquitur apud Eſaiam in cap. 66. Quomodo ſit cui mater blandiatur, ita ego conſolabor vos, vt non varia animo vertentes deficiamus, quinpotius in propoſitam nobis mercedem erigamur, feſtinemúſque.

DE SALVTATIONE IOANNIS ASIANIS FACTA, QVIBVS DIRIGITUR. *Sec. 2. Punct. 1.*

Ioannes septem ecclesiis quæ sunt in Asia. Tota hæc Apocalypsis vna epistola est, quem nõ modo Asianis, sed æque omnibus credentibus in toto orbe dirigitur: cui⁹ salutatio hic exorditur. In qua primum scribentis nomẽ ponitur: deinde qui salutantur indicatur: & quid eis optet, & vnde id. Postremo insignia quædam de domino Iesu christo ostenduntur. Quis verò Ioannes iste sit diximus, nempe ille electus apostolus, cui quoniam in sortem obtigerat minor Asia, quę sibi fuerant pro vniuersis ecclesijs reuelata Asianis hisdem conscripsit. Locus ostẽdit ac docet, quo quum omnibus salutem, & cupere, & quęrere debeamus, maxime tamen his, qui nostræ fidei crediti sunt: Paulo apostolo pronunciante, Si quis suorum, & maxime domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior. 1. Timo. 5. Porrò quod hæc quæ dicentur etiam aliis quàm Asianis conueniant, nomen Asiæ indicat. Asia quippe elatio interprætatur, quòd sæculum hoc late vastum elatúmque exhibet, de quo dicitur illud, Mirabiles elationes maris. Psal. 92. in quo fidei vnitate firmiter compacta velut nauis iactatur ecclesia septiformi spiritu roborata. Hæ sunt mystice septem mulieres vnum virum ambientes, quæ dicunt, panem nostrum comedemus, & vestimentis nostris cooperiemur, tantummodo inuocetur nomen tuum super nos. Esay. 4. Porrò septem ecclesię, quibus scribit Ioannes, figuram tenent omnium ecclesiarum, quæ per vniuersum mundum dilatatæ sunt. Septenarius enim numerus frequenter in sacro eloquio pro vniuersitate capitur. vir autem quem mulieres desiderant est Christus Iesus, cuius nomen inuocatum est super omnes, Iere. 14. Vestimenta ornamenta sunt virtutum. Panis, eucharistiæ sacramẽtũ, qui est panis noster, id est, filiorum: est & verbum dei, & consolatio spiritus.

Asia elatio interpretatur.

Augustinus lib. 11. de Ciuitate Dei cap. 31. numerum septenarium vult esse perfectissimum, cui astipulatur Gregor. lib. 1. moralium, cap. 11. Lactãtius

Punctus 2.

Gratia vobis, & pax.

Libenter hanc gratiæ oblationem omnes æquè susci-

Lib.1.institutio cap.14. per septē stellas erraticas numerum septenariū absoluit.

pere debemus, qui ex septena dei sumus ecclesia, quibus semel data est gratia per Christum. Græci dicunt charis: quod est festiuitas, vel iucunditas aliquid acceptantis: quod nos suauius gratiam dicimus. Est autem gratia fauor diuinus, quo per christū pro charis habet nos deus, in quibus festiuus (si hæc loquutio competat) lætúsq; est idem deus, dum creditur, dum colitur, dum adoratur in nobis, beneplacitum quippe est illi super timentes se, vt Psalmus testatur. 146. respiciens in nobis faciem Christi sui, Psalm. 83. idémque signis palam facit euidentibus, quum gratis sua munera donat. Optat ergo fauorem dei Ioannes Asiaticis suis, qua grati sint semper deo, & per hāc pācē habeāt cum illo. Quid pax nisi securitas quædā conscientiæ est, & hilaritas, & gaudium? velut gratulantis sibi gratis condonata esse peccata, vltro oblatam esse salutem. Scriptum est Esa. 32. quia opus iustitiæ est pax. Ex fide námque gratia, ex gratia iustitia, ex iustitia pax, Ita vt gratia sit per fidem, iustitia per gratiā, pax per iustitiam. Nam non est pax impiis, Esa. 48. quorum cor vt mare feruet. Esa. 57. Confestim námq; vt Christus factus est nobis iustitia, factus idem & pax. 1. Corin. 1. & Eph. 2. Enimuero qui fide purificat corda, simul purificat per gratiam. vt de cætero cor nostrum maneat intrepidum etiam inter ignes & ferrum, inter volumina tentationum. vt dicat fidelis. Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum: & si exurgat aduersum me prælium, in hoc ego sperabo. Quoniam abscondit me in tabernaculo suo, in die malorum protexit me in abscondito tabernaculi sui. In petra exaltauit me, & nunc exaltauit caput meum super inimicos meos, Psal. 26. Quod si carceres, si ægritudines, si exilia, si gladij, si mors trnculenta adsint, semper pax erit viro iusto per Christū: & nihil est quod hanc illi auferat pacem, nihil quod euertat, si vere adsit, si non interne turbetur. de qua loquitur apostolus scribens Philippensibus, cap. 4. Et pax Dei quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra, & intelligentias vestras, Neque enim caro hanc capiet, neque sensus eius, quæ turbabuntur vt primum ingruerint aduersa. Cordi inserta est, intelligentiaéque vere credentis, hoc est, nō carnalis, sed spiritualis christiani, in nouitate vitæ ambulantis, &

Gratia quid sit.

Pax conscientiæ securitas.

Fides, gratia iustitia sese cōsequuntur.

Quare Apostolus in omnibus suis epistolis gratiam præponit pacinam ab eadē oritur pax.

Pax Dei supra sensum carnis.

ſpiritu regnantis. Nõ enim eſt pax vniuerſæ carni, dicẽti, Pax pax. quum nõ eſſet pax, videlicet, ea, quæ in Chriſto eſt, cũ deo & ſpiritu. Iere. 12. &. 8. &. 6. Soli nanq; iuſtificati ex fide pacem habent per dominum Ieſum Chriſtum. Ro. 5. & hoc cum præceptorum dei obſeruatione, & amore. Nam pax multa diligentibus legem dei. Pſal. 118. Omnia ſiquidem illis in bonum vertuntur. Ro. 8. Ideo per Eſay. loquitur deus, cap. 48. Vtinam attendiſſes mandata mea, facta fuiſſet ſicut flumen pax tua, & iuſticia tua ſicut gurges maris. Quid autem lex dei: niſi mandatum eius, voluntas eius, quę quum recta ſit ſemper, & impoſſibile eſt aliter eſſe, oportet omnium viuentium normam eſſe ac legem: vt vere pax ſit multa eam diligentibus, eamque ſeruantibus, etiam ſi interim vehemẽtiſſime ſequiant aduerſa, iacterur caro, & occidatur. Accepta enim hęc ſunt eis, quo nihil dubitent excelſi voluntate fieri omnia hęc, cuius omnis voluntas eſt illis acceptiſſima: odiúntque omnia, quę contra dei voluntatem à quocunque fiunt. Hinc Proue. 12. dicitur, Non contriſtabit iuſtum quicquid ei acciderit. Pax enim Chriſti in eorum eiuſmodi exultat cordibus, Coloſſ. 3. Hæc eiuſmodi pax in ſolo Chriſti regno eſt, & cum ſpiritus gaudio poſſidetur ſemper. Propterea de ipſo regno dicitur. Rom. 14. Regnum dei iuſticia, & pax, & gaudium in ſpiritu ſancto, de quo loquitur propheta. Pſal. 71. dicens, orietur in diebus eius iuſtitia, & abũdantia pacis, qui pſalmus de regno chriſti eſt, cuius dies ſunt totum tempus regni eius, quod eſt eccleſia, quæ ab orbe condito in electis cæpit, & finem habitura non eſt. In his diebus ſunt electi & fideles, qui etiam ſoli lucem chriſti vident, reliquis omnibus in tenebris craſſæ perfidiæ ignorantiæque manentibus: & in diebus chriſti eſſe nequeunt, vnde & Ioan. 1. tenebræ illæ eſſe dicuntur, quæ veram lucem, id eſt chriſtum non apprehenderunt. Ipſe enim chriſtus eſt ſol iuſtitiæ. Matth. 4. Qui de ſe ipſo dicit, ego ſum lux mundi. Ioan. 8. Cuius quicunque ſuſcipit radios lux fiũt, vnde & ſuos lucem appellauit. Matth. 5. vos (inquit) eſtis lux mundi. Et apoſtolus. Ephe. 5. eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Econtrario, quia increduli cæci ſunt, tenebræ iuſte vocantur, Ioan. 1, & tenebrę

Lex Dei quid ſit.

Chryſoſtom. homil. 34. in Geneſim dicit pectoris pacem quæ in nitore animi conſiſtit ab omnibus amplectandã cæ ſubſcribit Hieronym. in epiſtola ad Theophy. aduerſus Ioannem Hieroſolimitanum tom. 2. Paulus Creſcius lib. 3. ca. 8. affirmat in Chriſti natiuitate pacem fuiſſe omnium tranquilliſſimam, & vniuerſaliſſimam.

eam non comprehenderunt.& Lu.1.Visitauit nos oriens ex alto illuminare,his,qui in tenebris & in vmbra mortis sedent,ad dirigendos pedes nostros in viam pacis. Hic dicit Zacharias luce orientis ex alto eos solos illuminandos,qui inter incredulos & impios, cæcos & malos vtcunque pij morabantur,parati veram lucem suscipere,partim Ioannis doctrina perdocti, partim ratione directi. Ergo fideles in diebus præclarissimis Christi sunt,quos vidit in spiritu Abraam, & gauisus est. Io. 8. In quibus semper est iusticia,& abundantia pacis,quam vult dominus à suis precari,familiis domorum quas forte ingrederentur,ideoque dici,Pax huic domui, Matth. 10. Et Luc. 10. Hanc pacem angeli in domini natalicio die,hominibus bonę voluntatis in terris annunciauerũt. Dominus etiam Iesus postquàm à mortuis surrexit, discipulos pacis elogio salutauit,Pax inquit vobis. Lu.24. Et Ioan.20. Quam velut mentibus defixam, postmodum sancti apostoli, Ioannes, Petrus, Paulus, alij quoque sanctorum, his, quibus scripserunt, precati sunt, iucundissima sane,immo,& desyderatissima,suauissima,& sanctissima scriptione:nec temere, beati nanque & ter quatérque beati, cum quibus dominus fecit pacem: siue vt in Ezechiele legitur,pactum pacis,cap.34.quorum refert,vt mox satagent vbique,& cum omnibus,ac semper iuxta dei voluntatem, in pacis amabili vinculo spiritus cõseruare vnitatẽ. Ephe.4. Nõ abs re iuxta dei volũtatẽ vinculum pacis ineundum consarciendúmque dico, ne quis putet cum impijs habendam pacem, consuetudinémque, quos potius sancte odijsse debemus,vt non cum Madianitis scelere inuoluamur: sicut scriptum est, Iniquos odio habui, & legem tuam dilexi. Psal.118. Et rursum,Nonne qui oderunt te domine oderam,& super inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio oderam illos, & inimici facti sunt mihi.Psal.138. Gratia ergo vobis & pax. Gratiam precatur antequam loqui incipiat: optat pacem,his qui sanctificati sunt,quatinus expugnata maledictione quauis peccati, benedictionem consequantur in omnẽ conscientiæ tranquillitatem.Sequitur. Punc.3,

Fideles in diebus Christi præclarissimis degunt.

Ab eo qui est,& qui erat,& qui venturus est.

Temporum veritate æternitas dei immutabilis minime cir-

me circunſcribitur, quemadmodum apoſtolus Paulus de Chriſti diuinitate eloquens ad Hebre. 13. ait, Chriſtus Ieſus heri & hodie, ipſe etiam eſt in ſæcula. Per vnum etiã tempus capitur æternitas, vt per præſens, Ioa. 8. Antequã Abraã fieret ego ſum. Exodi quoq; 3. Ego ſum qui ſum. Eſa. autem. 43. Intelligite quia ego ipſe ſum. Tempore præterito, Pſalm. 73. Deus autem rex noſter ante ſæcula. Ideo & per ſenectam deſignatur, Daniel. 7. vbi per antiquum dierum deum æternum intelligit. Nõnullis viſum eſt dicta hæc de ſola perſona filij debere intelligi pro eo maxime, quia poſtremo dicit, & qui venturus eſt, Siquidem ipſe eſt qui venturus eſt iudicare viuos & mortuos: Et nullam hic perſonæ patris mentionem fieri, ſed tantummodo filij & ſpirituſſancti: Bis filij, ſemel ſpirituſſancti. De filio fit mentio in his ſuprapoſitis verbis, videlicet, ab eo, qui eſt &c. Secundò in ſequentibus & à Ieſu chriſto, qui eſt teſtis fidelis, &c. De ſpirituſancto in eo quod ait, Et à ſeptem ſpiritibus qui in conſpectu throni eius ſunt. Sed euinuero deum patrem intelligi in ſuperioribus nihil prohibet, immo conſentaneum fuerit, & perpulchrum, dignúmq; ac venerabile, vt cũ his quæ ſequũtur: Et à ſeptẽ ſpiritibus, qui in conſpectu throni eius ſunt: & à Ieſu Chriſto, qui eſt teſtis fidelis, totius ſuperbenedictæ trinitatis glorioſa cõfeſſio ponatur. Hoc ſenſu, qui eſt. id eſt. qui permanet immutabilis: & qui erat abſq; principio, & qui venturus eſt, per gloriam maieſtatis ſe manifeſtando hominibus, qui modo ſperant in illũ: non q; ſoli boni viſuri ſint eũ, videbunt & crucifixores qui eũ pupugerunt, ſed boni cũ fructu videbunt. Cæterùm vetus codex incerto authore proditus exhibet, vt verba triũ temporum referantur ad ſolum patrem, ſic. Ab eo qui eſt, & qui erat, & qui venturus eſt. id eſt, à deo patre æterno, qui ſeipſum manifeſtaturus eſt in beata gloria. Namque perſona filij & ſpirituſſancti in ſequentibus diſtincte ponitur. Punct. 4.

Dei æternitas temporũ varietate deſcripta.

Omnibus in confeſſo eſt Deum temporibus nõ ſubijci ait Auguſt lib. 9.

Trinitatis confeſſio.

Et à ſeptem ſpiritibus, qui in conſpectu throni eius ſunt.

Palam nimirum à verò aberrant, qui per hos ſeptẽ ſpiritus ſeptem angelos intelligunt, quaſi à creaturis ſit pax & gratia. Alia ergo ratione enarrandus eſt ſcripturæ locus. Quia enim à patre, & filio, & ſpirituſancto vno deo

viuo & vero, & ab eo ſolo quidem, & gratia & pax dantur. neceſſe eſt, vt dum de ſeptem ſpiritibus meminit, donatorem ſpirituum intellexerit, vtque ſcripturæ veteris vultum hæc dicens reſpexerit. ſic enim habet Eſa. Et requieſcet ſuper eum ſpiritus domini, ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilij, & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis, & replebit eum ſpiritus timoris domini. c. 11. Septiformis ergo gratiæ datrix diuinitas itelligitur. Vnus quidem tantummodo eſt domini ſpiritus, idem cũ eo Deus, à quo ceu fonte perennis chariſmata profluunt vniuerſa: ſeptem tamen memorantur, quòd multiplicem in ſeptenario comprehenſam gratiam largiatur. qui idcirco in conſpectu eius eſſe dicuntur, quia nimirum ſeptẽ dona gratiarum præſto eſt ſanctis ſuis communicare, in quibus deſyderat habitare, cuius deliciæ ſunt cum filiis hominum, qui illi placent: vt Prouer. 8. exprimitur. Thronus ergo Dei, fideles ſunt. Congruè autem ſeptem ſpirituum fit mentio, vt ad effectum fiat cauſæ notitia, id eſt, à donis largitor Deus intelligatur, & perſona ſpirituſſancti diſtinctim exhibeatur, cuius intereſt largiri dona gratiarum. ✱ Punct. 5.

Spiritus ſeptiformis.

Et hac ratione (aut) Auguſt. in Pſal. 143.

Dicitur digitus Dei propter largitionem donorum & ſibi conſentiens epiſtola. 119. De ritibus eccleſiæ ad Ianuarium confirmat illud.

Et à Ieſu Chriſto, qui eſt teſtis fidelis, primogenitus mortuorum: & princeps regum terræ.

Chriſtus deus.

Subaudi, gratia vobis & pax, quia per eum facta eſt gratia, qui eſt pax noſtra. Ephe. 2. Lex per Moyſen data eſt, gratia autem & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Ioan. 1. Qui in ſartienda pace nimiũ egit, nam & ſeipſum pro nobis impendit, crucem ac varias pœnas tolerauit, & naturam noſtram peccatis perditam correſuſcitauit: atq; ad dexteram patris collocauit. Obſerua, Deus eſt Chriſtus, alioqui fruſtra ab eo gratia petereretur, Id quod hic facit Ioannes. Paulus quoque in initiis ſuarum epiſtolarũ creber eſt in hoc ipſo, quòd nequaquam ſuperbus homo & cõtumelioſus olim faceret, niſi Chriſtum verum Deũ cognoſceret. Non profecto præcones eximij ignorabant locum ſcripturæ dicentis, Gratiam & gloriam dabit dominus. Pſal. 88. Dominus enim hîc quantum ex hebræo perſpicitur, non niſi de Deo ſolo dicitur. Nã vbi nos dominus habemus, hebræi habent Iehoua, quod nõ niſi de

Deo ſolo alicubi ponitur. Nominato autē Chriſto iam deinceps inſignia quædam de eo ponit. Et primo teſtem eum fidelem adſtruens, qui profecto teſtis eſt fidelis, qui teſtatus eſt coram Pontio Pilato, ac inimicis ſuis ſcribis, & phariſæis, & pontificibus Iudæorum de ſeipſo veritatem. quòd ipſe ſit vere Chriſtus in lege promiſſus: teſtificaturus & de nobis coram patre ſuo, iuxta illud, Omnis quicumque confeſſus fuerit me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo. Matth. 10. Luc. 12. In Græco ſic legitur articulis interpoſitis. Qui eſt ille teſtis, ille fidelis, emphaticè. Oſtendit ergo Ioannes Chriſtum illum eſſe teſtem, de quo Eſaiæ. 55. capite ſcriptum eſt, Ecce teſtem populis dedi eum: ducem ac præceptorem gentibus. qui in Ieremia loquitur dicens. Ego ſum iudex & teſtis Hierem. 29. Item Pſalm. 88. Teſtis in cælo fidelis. Cælum eccleſia eſt ſanctorum. Ipſe nimirum fidelis eſt, & abſque vlla iniquitate iuſtus & rectus, Deuter. 32. Fidelis in omnibus verbis ſuis. Pſalmus 144. Idem. 1. Ioan. 1. fidelis, & iuſtus deſcribitur, Et 1. Corint. 10. Fidelis Deus dicitur. Nec extrema videatur tibi hæc huiuſmodi Chriſti ſeruatoris commendatio, qua teſtis fidelis eſſe aſſeritur. nobis enim re eſt, vt in ſpem viuam excitemur, ſcientes quia quicquid promiſit fideliter ſeruat, & implet, quum poſſit abunde, tanquam Deus, cui eſt omnis potentia. Nam poteſtas eius poteſtas æterna, Daniel. 7. huic igitur credendum, huic parendum, huic ex corde ſeruiendum, qui ſolus eſt fidelis & iuſtus, & potens, vt quòd promittit, reddat etiam. qui etiam teſtificabitur vere de cunctis operibus noſtris, qui ſcrutator renum noſtrorum eſt & cordis. Pſalm. 7. Scrutans corda, & renes Deus. Vt Deus ergo ſcrutans corda & renes eſt: vt homo teſtificans. Qui eſt primogenitus mortuorum. Iam hoc aliud ei inſigne eſt, quod primus ex mortuis reſurrexit in vitam immortalem. Quia enim reſurgendo renaſcemur ad incorruptionem, recte Chriſtus, qui primus omnium reſurrexit, primogenitus mortuorum dicitur. vnde idem alibi regenerationem vocat reſurrectionem, Matt. 19. Nemo ante eum ſic reſurrexit vt vltra nō moreretur. Legimus quippe quoſdā ſanctorū, vt Eliā, Eliſeūq; mortuos excitauiſſe. Et ipſe dñs filiā Iayri

Chriſtus teſtis fidelis.

Chriſtus primogenitus mortuorum.

Dicitur Prīda, & renes Deus. Vt Deus ergo ſcrutans corda & renes eſt: vt homo teſtificans. Qui eſt primogenitus mortuorum. Auguſt. teſte ſermone. 5. de regendo renaſcemur ad incorruptionem, recte Chriſtus, ſurrectione q. qui primus omnium reſurrexit, primogenitus mortuorum dicitur. vnde idem alibi regenerationem vocat reſurrectionem, Matt. 19. Nemo ante eum ſic reſurrexit vt poſtmodum vltra nō moreretur. Legimus quippe quoſdā ſanctorū, vt minime perſenſerit.

Archisynagogi suscitauit, Et viduæ plorantis, vnigeniti, quum efferretur extra portam ciuitatis Naim. Et Lazarum iam tabescentem, vtpote quatuor dies in sepulchro habentem, & fetore marcidum. Sed ij omnes completo vitæ cursu iterum mortui sunt. Christus autem resurgens ex mortuis, iam non moritur: neque mors illi vltra dominabitur. Rom. 6. Pulchra sane & splẽdida dictio, vt pro primo resurgente diceretur primogenitus mortuorum. hoc nimirum splendore dictionis delectati dicimus, quia in illa huiusmodi genitura beatæ apostolorum animæ quasi matres extiterunt, qui morienti domino donec resurgeret materno affectu condoluerũt, vt non incongrua similitudine ipse dominus ad eos vteretur, quum diceret, Mulier quum parit tristitiam habet, quia venit hora eius: quum autem peperit filium, iam nõ meminit præsuræ, propter gaudium, quia natus est homo in mundum. Ioan. 16. cuius mors, nostra vita fuit, resurrectio spes & gloria. Sactis traditum est auctoribus Christi resurrectionem exemplum fore: & causam futuræ resurrectionis nostræ, quatenus in eandem imaginẽ trãsformemur, & transformati glorificemur, vnde apostolus, Saluatorem expectamus dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ, id est, corpus humile & corruptioni modo obnoxium conforme reddet corpori suo glorioso. Philip. 8. De causa scribit idem apostolus. 1. Thess. 4. Si enim credimus quòd Iesus mortuus est & resurrexit, ita & Deus eos, qui dormierunt, per Iesum adducet cum eo, scilicet rediuiuos, ne capiti viuo desint mẽbra viuentia. Item. 1. Corint. 15. Si Christus prædicatur quòd resurrexit à mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam resurrectio mortuorum non est? Si autẽ resurrectio mortuorum non est, neque Christus resurrexit. Sed hoc putare insanum omnino est. Proinde, omnes quidem resurgemus: nam oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem: quum autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo, qui scriptus est, Osææ. 13. Absorpta est mors in victoria. In qua victoria? nempe in sua. Nam quum Adam peccauit, tunc mors obtinuit victoriã:

Christi resurrectio exemplum & causa futuræ nostræ resurrectionis.

quum Christus verò mortuus est, tunc victoriam illam amisit mors. Absorpta ergo erit tunc in nobis mors in ea victoria sua quam accepit in peccato ipsius Adam, quando omnes mortui resurgemus in immortalitatem. Deo autem gratias, qui dedit nobis talem victoriam per dominum nostrum Iesum Christum, vt calcata morte regnemus. Sequitur. Et princeps regum terræ. De principatu Christi loquitur psalmus secundus di. Postula à me, & dabo tibi gentes, hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Esaias quoque cap. 9. Princeps pacis, pater futuri sæculi. Rursum infra cap. 19. in semore eius scriptum esse dicitur, Rex regum, & dominus dominantium. Is certe vnus est Dauid fidelium princeps, qui tam magnifice promittitur ac describitur Ezech. 34. cap. 37. Igitur princeps regum terræ, quod dicitur in validum terrorem tyrannorum potentiúmque, à quibus potissimũ est crux & afflictio sanctorum, quatenus timeant illum cuius ministros persequuntur, quandoquidem cuncti quantumlibet magni ac potentes cum eo collati, vermis ac prope nihil sunt, & ipse est super omnes, regétque eos in virgâ ferrea, & tanquam vasa figuli confringet. Psalm. 2. Liberans suos à malo, quia quos dedit illi pater non perdet. Ioan. 17. Sed quorum vel qualium regum terræ Christus princeps dicatur? Nunquid illorum, vel talium quales astiterunt aduersus dominum & aduersus Christũ eius, vt psalmus secundus habet? Non vtique talium hic est princeps, immò iudex. Tales enim dicuntur reges terræ esse, & non sunt, sed sunt serui terræ, quum sint serui peccati, subditi cupiditatibus terræ. Quorum ergo? Eorum, qui & si vulgo non dicuntur reges, sunt tamen terræ reges, quia terræ nitatem suam (vt sic dicam) norunt regere, liberi à peccato, serui autem iustitiæ, Rom. 6. Ergo nõ nisi veré regum est iste princeps. Et omnes, qui eius esse volunt, oportet tales esse reges, hoc est iustos, & sanctos: sui & mundi, peccati quoque triumphatores. Tam sanctus, tam impollutus, tam splendidus, tam honoratus, tam glorioſus est huius principis principatus. Multum itaque iste principatus differt à mundi huius principatu, qui totus in tyrannide versatur, ardet cupiditate, sæuit in cæde, & aliis horrendis sceleribus crudelitatibus ve exul-

Christus princeps regum terræ.

Tyrannorum terror.

Reges terræ qui vere dicuntur.

Quid prodest quod quis sit liber in natura qui seruus est in conscientia, videmus extrinsecus omnis claritate sublimes intrinsecus mẽtis infirmitate degeneres innocentum domi nos & criminum seruos ait Eusebi, Emisse. hom. 3. de Paschate

cat. Hic autem in officio veræ & non fucatæ charitatis, puritate, ministerióq; sedulo: prout dominus ait, Luc. 22. Reges gentiũ dominãtur eorum, & qui potestatẽ habent super eos, benefici vocantur: vos autem non sic; sed qui maior est in vobis, fiat sicut ministrator. In quod statim seipsum in exemplũ producit dicẽs, Ego autem in medio vestrum sum sicut qui ministrat. Rogo quid dominatui illius per eiusmodi ministerium decerptum est? Indigebant sanè ministerio illo reges illic donec inter eos versaretur rex & princeps regum terræ. at verò posteaquam ascendit ad cœlos, sicut ille seruitio, sic illi non egebant magisterio. Ergo multo amplius non erit deinceps ipse rex sibi seruientium, nec dominus militantium: sed sicut scriptura dicit: Rex regum & dominus dominantium, vt sui sint perpetui reges, & domini. ❧ Punct. 6.

Ea de re gratia, dicitur gratia ait Augustin. enarratio in Psal. 31. quia gratis datur si naturam operis nostri conspexerimus non autem si dei promissionem ex consequen. vt liquet ex eodem Augu. sermone 16 de verbis Apostoli.

Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo.

Orbis vniuersus optabat peculium fieri Deo.

Sola nimirum dilectione actum est, vt deus homo fieret, & nos à peccatis emundaret, conuiuificaret, sublimarétque, qui prædestinauit nos in adoptionem filiorũ secundum æternum consilium voluntatis suæ, in laudem gratiæ suę, qua gratificauit nos in dilecto filio suo. vt præclare ostendit Paulus Ephesiorum. 1. Huc tendebat vniuersus orbis, vt aliquando aperiret Deus consilium gratiæ suæ, & in peculium illi esset, per eum quem promiserat sanctificatorem iustum: cuius osculum tanto ardore flagitat sponsa in canticis, Osculetur me (inquiens) osculo oris sui. quasi dicat, ostẽdat Deus sponsus suam in me dilectionem. iungat os ori, assumat corpus mortale, egrediatur vt gigas ad currendum vias, & nihil non amore mei faciat. Obsequutus est Deus votis dilectę suæ sponsæ: homo factus est, virginalis aulæ thalamo naturam nostram sibi copulauit, vnde exactis nouẽ (vt credunt) mensibus, totus festiuus egressus est. iuxta quod scriptum est, In sole posuit tabernaculum suum, & ipse tãquam sponsus procedens de thalamo suo, Psal. 18. Elegit autem natiuitati suæ Bethleem ciuitatem Dauid, secundum quod scriptum erat: quæ domus panis interpretatur:

Christus amore nostri omnia pertulit.

Bethleem natiuitati Christus elegit panis futurus omnium.

sane significans, quis verè futurus esset, quia panis hominum vitalis, supersubstantialis, qui antea panis erat angelorum. vnde & benè se panem dicit. Ego sum panis vitæ. Ioan. 6. Et rursum. Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi, ibidem: Hic itaque adueniente tempore quo compleret omnia, sepositio quouis metu petebat Hierosolymam, vbi quærebatur occidendus: irruit autem super eum temerarius princeps mundi huius, & ab eo, qui mortis causam nullam habebat, id est, peccatum, pœnam mortis exegit, ignorans quòd sua innocentia omnes esset à delicti noxa liberaturus. Poterat quidem cauere mortem, sed quomodo nobis dilectionem suam ostendisset, nisi mori voluisset? nec emundaret sanguine, nisi funderet: nec redimeret, nisi animam daret. Bonus pastor (inquit) animam suam dat pro ouibus suis. Ioan. 10. Fecit quod dixit, animam suam dedit pro ouibus suis, & id super lignum: vt satisfactio responderet peccato. In ligno victi fuimus, in ligno nunc triumphamus. Christus semel pro peccatis nostris mortuus est (ait Petrus) iustus pro iniustis, vt nos offerret Deo. 1. Pet. 3. Pro nobis ergo mortuus, vt iustitiæ viuamus, vt non vltra seruiamus peccato. Dilexit itaque nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Dicitur enim, quia vnus ex militibus lancea latus eius aperuit, & continuo exiuit sanguis & aqua. Ioan. 19. Illo sanguine redemit nos: Illa aqua abluit nos à peccatis nostris, quæ non sine sanguine erat. Si enim (apostolo teste) sanguis hircorum & taurorum, & cinis vitulæ aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis, quanto magis sanguis Christi, qui per spiritum sanctum obtulit semetipsum immaculatum Deo, emundauit conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad seruiendum Deo viuenti? Hebræor. 9. Item. 1. Corinth. 6. quum diceret, Nolite errare, neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque raptores regnum dei possidebunt. subiunxit, Et hæc quidem aliquando fuistis, sed abluti estis,

Christi sanguine abluti sumus à peccatis.

sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine domini nostri Iesu Christi, & in spiritu dei nostri: ne quippiã hæsitationis posthac cordi increscceret nostro. Nusquam enim non iustificationem nostram Paulus Christo tribuit, vt verum sit, quia lauit nos à peccatis nostris: quo minori trepidatione fidelis quisque persistat forti animo abstinens se à malo, & deo fide suma inhærens in Christo Iesu domino nostro. Neque enim holocaustum deus pro peccato postulauit. Psalm. 39. sed sanguinem innoxium sui vnigeniti in quo sibi nos copulauit. Nõ solum autem illos lauit, qui tum erant, sed etiam qui futuri erãt credẽtes in eum abluendi dedit potestatem. Dixit enim, euntes docete omnes gentes baptizantes eos, in nomine patris, & filij, & spiritussancti. Matth. 28. In quo nomine salui facti sunt vniuersi. Neque enim est aliud nomẽ sub cœlo datum hominibus in quo oporteat nos saluos fieri. Act. 4. Hoc est quod inuocatum est super nos. Ierem. 14. per quòd deus habitat in nobis. ibidem. quòd sanctum & terribile est: Psalm. 110. & permanens in æternum.

In sanguine Christi redẽpti, & sanctificati sumus.

In nomine domini salus nostra consistit.

Punctus 7.

Et fecit nos regnum, & sacerdotes, Deo, & patri suo.

O mira circa nos diuinæ dignationis miseratio, & fecit nos regnum, & sacerdotes. Quis id pro rei dignitate excogitabit? quis enarrabit? excellentior est cogitatione tãti beneficij sublimitas, ore sublimior, quasi minus sufficeret lauisse à peccatis in sanguine suo, si non præterea faceret nos Deo & patri regnum, sacerdotésque. Græci codices habent, reges. Sed vtrunque mysterio congruit, vt qui regnum sumus, simus & reges. In regibus quippe suis deus regnare solet. In Christo reges sumus, in eodem & regnum sumus & sacerdotes, qui est verus rex & sacerdos, quem deus vnxit oleo lætitiæ præ participibus suis, qui solus ex vilibus mancipiis in seipso efficere reges & sacerdotes potuit, qui regnamus super omnia, dum peccatum, mortem, & infernum calcamus. Legimus in Zacharia, quia præceperat Deus Zachariæ, vt faceret coronas aureas & argenteas, poneretque eas in capite Iesu, filij Iosedech sacerdotis magni. Zacha. 6. Corona, vt palam est, nõ aliud quàm regiam exhibet dignitatem, quæ tum in capite Iesu filij magni sacerdotis poni creditur, quum

Christus fecit nos reges & sacerdotes Eo dicuntur omnes Christiani sacerdotes & reges, quia eorum caput Christus est sacerdos & rex vt vult Dydimꝰ Alexandrin.

Coronæ aureæ ex præcepto Dei ponebãtur in capite

sacro baptismate in filium Dei quisque consecratur. Nã sicut filij Aaron idcirco sacerdotes crediti sunt, quia pater eorum cum Moyse, minister fuit illius liberationis, quæ per conuiuium agni paschalis commemorabatur, ita filij huius sacerdotis magni, qui est secundum ordinem Melchisedech, Christi, sacerdotes sunt vniuersi, quos idẽ per lauachrum regenerationis spiritualiter genuit patri: quo sacerdotes essemus omnes illius sacrificij, quo commemoratur non temporalis illa, sed æterna salus omnium. Omnes enim valemus offerre spiritu eum quem dedit redemptionem pro omnibus pater. Nec te moueat quòd omnes credẽtes sacerdotes esse adstruamus. Sumus enim omnes spirituales sacerdotes, spiritualiter insiti Christo, tanquam membra capiti summo, etiam si non omnes sacerdotij munere fungamur: ministerióque sacrosancto prohibeantur nonnulli, velut missarum sacrificiis, aliorúmque ecclesiasticorum sacramentorum, quæ non nisi sacerdotes ordinati facere habent, qui alio genere consecrationis (vt vsus habet ecclesiæ) fiunt, cui nihil refragãdum est, humiliter potius parendum: vt iam non solum spiritualiter sit huiusmodi minister sacerdos, sed etiam sacramentaliter per susceptum ordinem, quod diuersum est sacramentum, & vnum ex cæteris. Hoc tibi vel eo exemplo persuaderi poterit, Nam sicut omnes reges sumus in ipso, qui est rex, & sacerdos, Nẽpe Christo, & tamen non omnes regni administratione fungimur, id est, spiritualiter tantum, in quantum insiti sumus verò regi Christo, non externa functione, neque ad exercendum externum imperium, sed internum, quòd est in expugnãdis vitiis, superandáque vi mortis, ac inferni. Ita & sacerdotes in Christo Iesu domino nostro. Nemo enim est credentium sanctorum, qui non possit offerre hostiam laudis semper Deo acceptabilem per Christum, in odorem suauitatis: Nemo etiam est in hoc genere hominũ, qui non possit per exercitia bonorum operum, vt sunt ieiunia, vigiliæ, orationes, studia virtutum, pietatisque, id genus alia, se offerre Deo, sicut docet apostolus, Ro. 12. Obsecro vos per misericordiam Dei, vt exhibeatis corpora vestra, hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem: quod fiet si per edomitas carnis tentigines iustitiæ

Iesu filij Melchisedech.

Sacerdotes omnes sumus in Christo.

Sacerdotes ordinarij.

Parẽdum est institutis ecclesiæ.

Sacerdotium spirituale.

viuamus, vt non seruiamus peccato. Ab hoc genere sacerdotij, nemo secernitur siue vir, siue mulier, quũ æque omnes renati sumus in Christo, atque insiti illi, vt quilibet possit suauiter se offerre Deo fide, & oratione, ac vita sancta & inculpata: nec tamen hoc genere sacerdotij in aliud vtimur, quod maximè pertineat ad ordinem sacerdotalẽ. Proinde Christus dominus aliud præter hoc,

Sacerdotium ordinarium.

instituit genus sacerdotum, qui sibi, & Deo, & populo catholico externo etiam ministerio fungerentur in ecclesia, quique soli sacerdotes vt pote proprio dignitatis titulo vocitarentur, quorum interest missas celebrare, aliáque sacramenta ecclesiastica ministrare, audire confessiones peccatorum, absoluere, iniungere pœnitentias considerata peccatorum qualitate, vngere ægros, Deo commendare, aliáque agere, quæ ad id pertinent. Magna igitur indita est nobis honoris dignitas, vt reges simus omnes in Christo & sacerdotes, qui certis legibus imperitamus nobis, ac portis inferni, quique nos quotidie per bona opera Deo offerimus, hostiam viuentem ac placẽtem. Agat nunc parca, agant Ethnici omnes, ieiunent, faciant misericordias siue in mille generationes, sed non offerunt, quum non sint in Christo, in quo solo placemus Deo, in quo solo accepta sunt omnia nostra quæcunque bene fiunt à nobis: extra quem nihil sunt omnia quantumuis bona, quantumuis vtilia, quantumuis preciosa videantur in faciem. ❧ Punct. 8.

Ipsi gloria, & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

Hoc breui cantico docemur ad omne beneficium receptum Deo gratias agere. Sic S. Moses liberato populo, cui dux constitutus esset, posteaquam mare transierat, visa potẽtia Dei, suũ canticum cecinit. Anna quoq; sancta & rara femina, nato sibi Samuele, gratias egregio cãtico egit. Zachariæ insigne extat canticum, pro suscepto dulci ac exoptatissimo femoris sui pignore Ioãne baptista. Virgo quoque deipara cõcepto mundi redemptore, magnificauit dominum. Agit itaq; & Ioannes vices gratissimi hominis, vt gloriam tribuat Deo, imperiumque, & id quidem in æuum: nos quoque qui tantis beneficiis cumulati sumus per Christũ, vt dilectos citra merita nostra lauaret in sanguine suo, emundaret cõscientias no-

Exod. 15. 1. Reg. 2. Luce 1.

Gratiæ agẽdæ Deo ad omne receptũ beneficium.

ſtras à mortuis operibus, faceret inſuper Deo regnum & ſacerdotes. vtique agere ſimiles gratias debemus ipſi Deo noſtro Ieſu Chriſto: ſatagentes in omni opere bono vt grati inueniamur coram illo, in tempore quo ſtaturemur ante tribunal eius. Hactenus præco inuictiſſimus iuxtáque gratiſſimus ea quæ ad gratitudinis ſplendorem pertinere neceſſario videbantur, peregit, nobiſque ſimiliter faciendi euidentiſſimum præbuit & documentum & exemplum: vnum ſupererat conteſtandum, quod & precipuum eſt & maximum, quia videlicet inde vbi nunc ſedet princeps ille regum terræ, vbi eſt illi & gloria & imperium in ſæcula ſæculorum, venturus eſt in nubibus claritudinis cœli, ideo ſequitur. ❧ Punc. 9.

Ecce venit cum nubibus.

Subitam quandam vix ſperatę rei contingentiam per demonſtrationem indicat dicens, Ecce venit, vtitur autẽ verbo de præſenti, eo quòd propoſitum ſeu decretum veniendi in iudicium principium quoddam ſit aduentus eius, vel propter imminentem propinquitatem temporis illius, vt ferme iam præ foribus ſit. Hoc enim familiare eſt prophetis, vt cito implendam ſuam denuncient prophetiam. vtique verbo de præſenti, quaſi iam fieret quod cito, vel certe fieri deberet. Licet id proſpici in pleriſque ſcripturarum locis. Quod maxime facit ſpiritus ad exagitandam quorundam ſocordiam ſomnolentiámque diſcutiendam ne dormitent, ſed expectantium more excubent potius, & intendant. Iuſti verò, & qui vigilant ſemper, ſperent, & confortentur adhuc, quia cito gloria domini reuelabitur. Simul docens quàm inſanum ſit ſpem vitæ in longa protendere tempora, longúmque videri quicquid futurum eſt, vt mors, Deíque iudicium. Quod ſi dixerit ſeruus malus, (ait dominus Luc. 12.) moram faciet dominus venire, & cæperit percutere ſeruos, & ancillas, edere, bibere, inebriaríq;, veniet dominus ſerui illius in die qua non ſperat: & hora, qua ignorat, diuidétque eum, & partem eius ponet cum hypocritis, ibi erit fletus, & ſtridor dentium. fletus è damno, quòd perpetuo dei beatifica careant viſione, & gloria, & conſortio ſanctorum. ſtridor dentium, ex acuitate pœnæ, quam ſine intermiſſione in igne æterno patiuntur damnati.

Prophetæ cito implendã prænunciant ſuã prophetiam.

Spes vitæ longioris non producenda.

Bernardus sermone. 27. in Canticum. Quantitas animæ est charitas.

Eis autem qui vigilant, quorum prudentes animas fides enutriuit, prouexit spes, charitas dilatauit, & in opere sancto robustos grandesque effecit, gaudium, & lætitia & exultatio in tabernaculo Dei pulchra varietate distincto & dilecto, qui dies temporis vitæ suæ breues numerant, ad longitudinem dierum festinantes, vbi melior est dies vna super mille, & habitatio honor, & gloria. Proinde

Christus cito veniet in iudicium.

hic verbi sensus est. Ecce venit, id est, cito venturus est, cito apparebit quum iam venire cæperit, per propositum seu veniendi decretum. Sed quomodo? aut qualibus vehiculis veniet? quali sedens tribunali? Tribunal erit nubes, hæc & vehicula. ita enim dictum est, Ecce venit cum nubibus. quod & per se dominus testatur dicens, Tunc videbunt filium hominis venientem in nube, id est, in claritate cæli. Luc. 21. Matthæi autem. 24. legis cum potestate magna, & maiestate. Ascendit in nube, veniet in nube. scriptum est Act. 1. Nubes suscepit eum ab oculis eorum. Et deinde. Sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cælum. Item Apostolus. 1. Thessal. 4. Simul inquit) rapiemur in nubibus obuiam Christo in aëra. quare sic veniet: quare in nubibus apparebit? Nunquid vt nubibus occultetur? Nunquid vt maiestate eius nemo videat? Non vtique. Tunc enim manifestus veniet, manifestus & apparebit, qui dudum absconditus venit, apparuit absconditus. Proinde recte subditur. ✚ Punct. 10.

Et videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt.

Quare sic cum nubibus veniat interrogemus & aliam scripturam, sic loquentem, sic veritatem futuri exhibentem. Esaias ait, domine exaltetur manus tua, & non videant: videant, & confundantur zelantes populi, & ignis hostes tuos deuoret. cap. 26. Quid oro hic verborum cõtrouersia indicat, non videant & videant, zelantes populi, hoc est aduersantes? Quia nimirum quodammodo videbunt iuxta illud quod dicitur, tollatur impius vt non videat gloriam Dei. Ideo ergo cum nubibus veniet, ne videant ij gloriam Dei, vt videntes se minime posse videre, confundantur & pereant à facie domini: nubes quippe beatificam eius gloriam teget, sed non potentiam virtutis eius teget: teget impiis, non teget piis, vt non cõfundantur ij, sed gaudeant. quia frustra labor eorum nõ fiet,

nec perpessio contumeliarum: ostendet ergo se dominus Iesus, & non ostendet hoc modo quo dixi. Namque videbit eum omnis oculus, & qui pupugerunt: boni videbũt in gloriam, mali in pœnam, quibus dulcedinem gloriæ suæ abscondet, se non abscõdet. Apertus enim fiet iudex omnibus, omnibus apparebit, vt omnes diiudicet, Licet non æque omnibus appareat. Nubes quippe circumpositæ gloriam claritatis eius, impiis abscondet, sed ipsum filium hominis non abscondet. Quales autem illæ nubes tunc erunt? Non vtique quales nunc sæpe videmus, pluuiis rorantes, terram refrigerantes, sed nubes deorsum tempestuosæ, sursum tranquillæ, qua parte Christum sepiẽt, & angelos cum sanctis omnibus, cum quibus veniet ad iudicium, Matth. 16. filius hominis venturus est in gloria patris sui cum angelis suis. De sanctis verò scriptum est, Esay. 3. veniet cum senioribus populi sui, qui sunt sancti eius, de tempestuosa nube legis in Psal. 49. In conspectu eius tempestas valida. Non solum autem tempestuosæ tunc nubes erunt deorsum, qua parte obuoluent impios, sed etiam ignitæ, sicut psalmus habet prædictus, Ignis in conspectu eius ardebit. Et iterum. Psal. 96. Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit inimicos eius in circuitu. Incensurus est enim dominus vniuersum orbem magnis ignibus, quos productarus est è nubibus, tonitribus validis ac terram funditus quarientibus. Nubium eiusmodi, nubium ardentium & tempestuosarum vehemẽtiam, Petrus indicãs ait. Aduenier autem dies domini, vt fur, in quo cæli magno impetu transient: elementa verò calore soluentur, terram autem, & quæ in ipsa sunt opera exurentur. 2. Pet. 3. Paulus quoque in. 2. Thessa. 1. ait: Si tamẽ iustum est apud Deum retribuere tribulationem his qui nos tribulant, & vobis qui tribulamini requiem vobiscũ, in reuelationem domini Iesu, de cælo cum angelis virtutis eius in flamma ignis dantis vindictam his qui nõ nouerunt Deum, & qui non obediunt euangelio domini nostri Iesu Christi, qui pœnas dabunt in interitu æternas à facie domini, & à gloria virtutis eius, quum venerit glorificari in sanctis suis, & admirabilis fieri in omnibus, qui crediderunt: quia creditum est testimonium nostrum super vos de die illo. Et hoc in priore epistola, vbi

Christum in iudicio videbunt impij cũ pijs.

Christi aduẽtus ad iudicium terribilis.

Idem Augustinus affirmat in Ps. 96. nubes & caligo impũ qui eum non intellexerunt iustitia & iudicium fidelibus qui in eum crediderunt.

dixerat, Ipſe dominus in iuſſu, & in voce archangeli, & in tuba Dei deſcendet de cælo, & mortui qui in Chriſto ſunt, reſurgent primi, deinde nos, qui viuimus, qui relinquimur ſimul rapiemur cum illis in nubibus obuiã Chriſto in aëra, & ſic ſemper cum domino erimus. 1. Theſſ. 4. Quum enim inflammauerit ignis ille omnia, inuoluerítque inimicos Dei, boni rapiuntur ſurſum incolumes, igneas nubes, nubilóſque ignes tranſilientes, quãdo deorſum impij in igne & in vſtione eius incredibilibus tormentis relinquentur, damníſque ſtupebunt ipſi ſuis: reſurgent nanque & ij pariter, & videbunt admirabilia dei iuditia, & confundentur, qui eum pupugerunt, & tãquam hominem nihili & abiectum contempſerunt, velãtes faciem eius collaphizauerunt, flagellis ceciderunt, ſpinis coronauerunt, clauis confixerunt, lãcea latus eius perforauerunt, irriſerúntque. Per hoc intellige illos quoq; qui ad Chriſtum pertinent, ſed retrorſum abeũtes ad carnem defluxerunt, quorum omnis vita impia eſt & contaminata. Quo ſermone vult omnes pietatis hoſtes præmonitos fore, vt timeant Dei iuditia, & ſui condemnationem, ne ſera inutilíque tandem pœnitentia nequiter factorum perurgeantur, quum mederi ipſis amplius non poſſit. Ac ſi diceret, Attendite vobis peruerſi & inſani piorum perturbatores, qui pungitis affligentes Chriſtum in electis ſuis, venient dies, in quibus vel nolentes eum ferre iudicé cogemini, quem nunc vt patrem auſcultare recuſatis. Simul eccleſiam ſanctorum conſolans, quo amplius ad tolerantiam paſſionum confirmentur, quæ hic ab improbis pietatis hoſtibus irrogantur, ne deficiant in futuro glorificandi, ſequitur. ✣ Punct. 11.

Et plangent ſe ſuper eum omnes tribus terræ.

Planctus vltimi temporis

Similis locus eſt apud Zachariam capite 12. Et aſpicient, inquit, ad me quem confixerunt, & plangent eum planctu, quaſi ſuper vnigenitum: & dolebunt ſuper eum, vt doleri ſolet in morte primogeniti. In die illa erit magnus planctus in Hieruſalem, ſicut planctus hadadremmon in campo Maggeddon. Et plangent terræ familiæ & familiæ ſeorſum, familiæ domus Dauid ſeor-

ſum,& mulieres eorum ſeorſum:familiæ domus Nathan ſeorſum,& mulieres eorum ſeorſum:familiæ domus Leui ſeorſum, & mulieres eorum ſeorſum: familiæ Semei ſeorſum,& mulieres eorum ſeorſum: omnes familiæ reliquæ,familiæ,& familię ſeorſum,& mulieres eorũ ſeorſum.In Dauid quippe regia tribus accipitur,quæ fuit Iuda.In Nathan prophetalis ordo. Leui refertur ad ſacerdotes,à quo ortum eſt ſacerdotium. In Semei doctores accipe.Námque ex eo doctorum ſeries propagata eſt.In reliquis familiis promiſcuum vulgus intellige, quod caret priuilegio dignitatis. Eſt autem figura hæc planctus futuri,quem habituri ſunt reprobi in finem,qui iuxta hiſtoriam editus eſt,quando rex Ioſias, cognomento iuſtus,à Pharaone Nechao rege Aegypti vulneratus erat iuxta Iſrael,quæ ciuitas poſtea dicta eſt Maximianopolis,ibíque mortuus,maximo,& perpetuo Iudęorum plácto:ſuper quo lamentationes ſcripſit Ieremias.Sed altiore myſterio rem geſtã admiremur. Nam ſicut occiſo Ioſia, planctus ingens in vrbe Hadadremmon commotus eſt,ita propter Chriſtum crucifixum, extremo illo iudicij die,fiet in vniuerſis familiis terræ planctus inconſolabilis,quod eius fidem virtutéſque minus ſint imitatæ:zelantes liuore inſanabili, & in iracundia terræ loquentes dolos cogitabant,vt habet Pſalmus 34.Et bene in iracundia terræ loquebantur & cogitabant. Semper enim mali terræ poſſeſſores propter terram & poſſeſſiones eius iurgantur & litigant: metuentes ne amittant eam, & poſſeſſionibus eius priuentur, quemadmodum de Iudæis ſcriptum eſt dicentibus, Si dimittimus eum ſic, omnes credent in eum, & venient Romani & tollent noſtrum locum. Ioann. 11. Propter terræ amorem vniuerſi impij Chriſtum perſequuti ſunt, & membra eius, & perſequuntur adhuc, nec deſinent donec terræ regnum deſinat: ſed ij omnes in fine plangent ſe ſuper eum, nempe Chriſtum, eo quòd eum non amauerunt, nec ſunt imitati. plangent, inquam mali experientia, quòd incurrerunt. plangent quod potentiſſimum iudicem ſuſtinere nequeunt,quem olim velut impotentem contempſerunt. Et ideo impius erit planctus eorum ab odio iudicij procedens.

Lis in hominibus impijs propter terrã

Non enim peccati odio plangent, quòd fecerunt, ſed odio iuſti iudicij dei, qui tum in zelo magno neſcit parcere ſontibus. ✝ Punctus 12.

Etiam, Amen.

Etiam. Etiam, non eſt hic coniunctio, ea videlicet pars orationis, ſed aduerbium confirmandi, vt ſit gemina confirmatio, vna Græca, Hebraica altera: velut ſi quis diceret, ita, ita, aut fiat, fiat. Cupiunt quippe ex corde ſancti tempus iudicij, eo quòd tum ſit futura eorum redemptio de pœnalitatibus mundi huius, quando perfectè reuelabuntur filij dei, & cum eis omnis creatura liberabitur à vanitate ſua, cui modo iacet obnoxia, Roma. 8. id quod & dominus ſpectandum præmonet dicés: Reſpicite, & leuate capita veſtra, id eſt, mêtes veſtras, quoniam appropinquat redemptio veſtra. Quid eſt appropinquat redemptio veſtra, niſi quia mortale hoc induet immortalitatem? (.1. Cor. 15.) quum nouiſſime inimica mors deſtruetur. In primo enim aduẽtu animas noſtras ſaluas fecit, ſicut ſcriptum eſt, filius hominis venit animas ſaluas facere. Luc. 9. In ſecundo & ipſa corpora noſtra reſtaurabit, proinde Saluatorem expectamus dominum noſtrũ Ieſum Chriſtum, qui reformabit corpus humilitatis noſtrę configuratum corpori claritatis ſuæ. Tunc enim conſummabũtur omnia, & Chriſti gloria palam fiet omnibus, quando hoſtes ſuos chriſtus perinde ac vaſa figuli cõfringet omnes, & conteret, & cõminuet, vt nihil valeant vltra, fintq; tanquam puluis, quem proiicit ventus à facie terræ. Proinde. b. Ioannes poſtquam de impiorum iudicio prophetauit, ſubnexuit præcedentium confirmationem, dicens, etiam amen. Quia videlicet Deo reuelante, hoc ita futurum citra dubitationem præuidit: vt non vereretur iterata aſſertione, quaſi ſignaculo Chriſtianæ credentiæ ne friuolum videretur quod diceret, confirmare. Frequens eſt hîc vſus apud Ioannem exuberanti forſitan zelo fidei, vtque fortius, quod diceret, credatur: quatenus certò cognoſceres hunc eundem authorem eſſe, qui ſcripſit euangelium. Nam quam cæteri ſola propoſitione ſint contenti. Ioannes ad verborum propoſitiones ſubinde replicat confirmationes dicens, Amen, amen. Enimuero quia euangeliſtæ huic os diuinum erat, & pectus aureũ, arcanæque

Iudiciũ ad-uenire cupiũt ſancti.

arcanæque cuiusdam sapientiæ mens gazophilacium, vt sciamus maiora loqui per eum, dominum Iesum Christū: vtque rerum pōdera sentiantur, dictionisque modus sibi consentiens seruetur, geminat attestationem pro vehementia confirmationis. Magnum quippe erat, quod dicebatur, ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt, & plangēt se super eum omnes tribus terræ. Et quid maius hoc dici potuit? vt rectè, & suo more confirmationem duplicatam posuerit, quatenus ad credendū excitaret omnes, quicunque audirent, aut legerent verba prophetiæ huius. Simúlque vt affectū sanctum ac zelum, quo mouebatur, pluribus ostenderet attestationibus. ❧ Punct. 13.

Ego sum Alpha & ω, principiū, & finis, dicit dominus Deus, qui est, & qui erat, & qui venturus est omnipotens. *Christus Alpha & omega.*

Totum quod hactenus dixit de persona filij, parum erat, nec ad plenum sufficiebat credenti in salutem, nisi & principium & finem eiūdem fateretur. Quid enim offenderet Cherintum, Hebionémve, siue Arrium, aut quemlibet diuinitatis Christi hostem, testem eum fidelem esse, ac primogenitum mortuorum, id est primum resurrexisse à mortuis, & principem esse regum terræ: quódque nos dilexerit, lauerit à peccatis, venturúsque sit cum nubibus cæli? Neq; enim hæreticus his reclamaturus erat, sed eundem esse Deum Deo patri coëqualem, sine initio cum patre, & in patre manentem audire non potest. Recte itaq; post prædicta adiūctum est, quo propalam diuinitas eius confiteatur, vt diceret: Ego sum Alpha & ω, hoc quid sibi velit protinus exponit, principium se esse & finem contestans. Deus est principium rerum omnium, idem & finis, à quo oriuntur, & in quem desinunt omnia: duæ namq; hæ græcorum literæ (quibus in eadem lingua hunc librum scripsisse b. Ioannem vel hinc constat, præter titulum græcè manentem) summæ & vltimæ sunt, ipsum dominum nostrum Iesum Christum sane declarantes principium & finem. Qui enim primus est iure quapiam, etiá prouerbio apud Græcos dicitur Alpha, vt apud Martialem, Alpha penulatorum, vt ergo dubium non sit quale, vel cuius rei principium sit, vel finis, ad sacræ scripturæ exordium respiciamus, vbi scriptū est. In principio crea-

uit deus cælũ & terram. Gene. 1. Et per ω. quæ vltima est, item cõmoniti ad finem eiusdem scripturę in euangelico volumine spectemus, vbi scriptum est, Ecce ego vobiscũ sum omnibus diebus, vsque ad consummationem sæculi. Mat. vltimo: vt veraciter credamus & cõfiteamur hũc esse & principium, per quem facta sunt omnia, Io. 1. & finẽ, in quo consumata restaurata & perfecta sunt omnia. Nec illud silentio prætereundum, quia. α. vnum apud grçcos. ω. autem octingentos significat: omnes enim literæ apud eosdem verba componunt, & numeros faciunt: & sicut quæque sunt ordine posteriores, ita suis caractheribus numeros cõstituunt ampliores. Prima litera. α. vnum significat, ω. octingentos (vt diximus) hoc videlicet mysterio, quatenus ostendatur, vt qui in principio vnus erat filius summi patris, & vnigenitus, in fine sæculorum penè innumerabiles secum agat octo beatitudinibus prędditos filios Dei, non natura genitos, sed adoptione gratiáve per diuersas mansiones in cælo collocandos. De seipso dicit dominus. Ioan. 8. ego principium, qui & loquor vobis. Et in Esa. cap. 43. testatur. Ante me non est formatus Deus, & post me non erit, Ego sum dominus & non est absque me saluator. Hic quoq;. Ego sum Alpha & omega, principium & finis, dicit dominus Deus, qui est, & qui erat, & qui venturus est omnipotens: quo intelligeres, quia non est deus recens, nec dominus nouiter inuentus. Sed ille qui ante sæcula erat, est & modo perpetuo & inuariabili tenore, qui plena maiestate futurus est iudex sæculi: ille inquam Deus, à quo olim prophetæ mittebantur, per quos idem ipse loquebatur, cui prophetæ ferebant testimonium, dicentes, Dicit dominus Deus. Qui denique Abrahæ dicebat. Ego sum dominus omnipotens: ambula coram me, & esto perfectus. Sane omnipotens dicitur Deus, quòd nihil sit vsquàm potẽtiæ, nihil virtutis, quod non possit: qui mutari non nouit, vt in Malachia legis cap. 3. & Iac. 1. Et ideo mentiri aut errare aut peccare non potest, quod hæc non potentiæ, sed impotentiæ sint. Proinde quicquid dicit, quicquid loquitur, vera sunt, & firmiter credenda.

Littera apud Græcos omnes aumeros faciunt.

DE NARRATIONIS INITIO. IN qua se primum Ioannes nominat. Sec. III. Punct. I.

EGo Ioannes frater vester, & particeps in tribulatione, & regno, & patientia in Christo Iesu. Præmisso hoc tam splendido & fidei proœmio, quo salutationis modũ miro artificio absoluit, Nunc suam narrationẽ facilicius ingreditur, vbi primo personã scribentis ponit, deinde locũ, causamq; exilij subiungit, hinc tempus reuelationis indicat: quæ potissimũ ad ipsius reuelationis commendationẽ spectare videntur. Personarum idcirco primum nominat, vt maiore affectu â cunctis susciplantur quæ scribuntur, cognito scriptore fidelissimo, idq; ex abũdanti zelo salutis oĩm, quo præcauebat, ne ab vllo impostore seducerẽtur: & vt solidis erudirentur doctrinis, neq; reciperent subdolos, qui iã passim irreptare cœperãt incautis nocẽtissime imponẽtes. Dicit ergo, Ego Ioãnes, hic iã tertio se nominat. Primo quũ dixit, Et significauit mittẽs per angelũ suũ seruo suo Ioanni. Secundo, Ioannes septẽ ecclesiis. Et nũc tertio. Ego Ioãnes frater vester, vt nihil oĩno de authore ambigeretur: quóque reuelationes hasce difficilimas, nullo sui nominis subinde posito, præmuniret, defenderet, atque acceptas redderet, ne vlla occasione cõtẽnerentur: néve, quod certo futurũ erat, ob sui difficultatẽ reiicerentur. Namq;, quod longe post illud tẽpus accidit, hunc librum quidam, vt ecclesiastica tradit historia, lib. v. c. 8. Et lib. 7. ca. 22. Item lib. 3. ca. 19. Et. 21. tametsi tali titulo præmunitũ, penitus à canone scripturarũ reiiciendũ putauerũt, singula quęq; eius capita suggillantes: Nec prætitulationem eius veram credentes, sed alienæ scripturæ. Ioannis tantũ nomẽ impositũ. vnde nec Ioannis apli hũc esse librũ, nec reuelationẽ videri posse, quæ crassa quadam ac cœca nube contecta intelligẽtiam oẽm à se excludat, verũ idoneos tandẽ nactus defensores liberè permansit: inter quos, Dionysius, episcop⁹ ecclesiæ Corithiorũ, vir magnę eruditionis in verbo dei, & gratię singularis, fuit, qui de hoc libro in hunc modũ protestatus dixit: Ego scripturam libri huius spernere, atque reiicere nullatenus audeo, hoc magis de eo iudico, quòd quæ in eo scripta sunt, excedant humanæ eruditionis

Eusebius Cæsarien.

Creditum est non esse vos lumen beati Ioannis.

Dionysius episcopus eccle sie Corinthiorum indica-

uit Apocalypſin Ioannis eſſe apoſtoli.

modum,& ſit in eo arcanus quidam,& reconditus,atque admirandus omnibus ſenſus,quẽ & ego admiror, veneror,etiam ſi non intelligam,& ita ſentio quod diuina aliqua ſacramenta ſermonibus contegantur humanis, non tam iudicio meo diſcernens, quàm fide credens, & ideo non reiicio, quæ non intelligo, ſed tanto magis admiror,quanto minus aſſequor. Rectè ergo,quia ſecundum leges,in ore duorum,aut trium teſtium ſtat omne verbum.Ioan.8.& Deute.17.& Deute.19.Item Matt. 18.2.Cor.13.tertio repetitum ſuæ clariſſimæ nomenclaturæ titulum Ioannes ponere curauit,ille qui teſtimoniũ perhibuit verbo Dei:tantum abeſt,vt quiſpiam cauillari poſſit,qui commodi noſtri gratia, toties ſe nobis inculcat,ne friuolum eſſet,quod volumen proderet, etiam ſi ſupra captum humani videatur ingenij. Sequitur,frater veſter.Fratrem ſe nominat,non patrem,non dominum, non præceptorem, non apoſtolum, non prædicatorem, non doctorem,tametſi hæc omnia veriſſimè ſibi competerent,eſſéntq; prefationes non illepide ſibi quadrantes: non tamen humilitatis tantam gratiam redolerent, quãtam fraternæ æqualitatis dignatio, qua totum animum eorum,ad quos ſcribit,videtur ſibi conciliare, ſe per omnem modum illis attemperans, ideóq; & participẽ ſe tribulationis eorum,ac regni, aſſerit, patientiæ quoque in Chriſto Ieſu, gratia cuius perpetiebantur ſancti omnia. Et verè particeps tribulationis ſanctorũ fuit Ioãnes,quæ pietatis perpetua comes eſt, ſiue dum piiſſimũ magiſtrũ, & dominum,impiiſſimi carnifices agerẽt ad crucem, ſiue dum flagellarẽtur in Actis apoſtoli, ſiue dum pulſu Domitiani Cæſaris in Patmũ inſulã coctus prius oleo ablegaretur.Ac ſi diceret, ego,qui hæc vobis ſcribo, ſum ille Ioannes frater veſter,qui oẽs vos vt fratres amo& obſeruo: qui & alioqui mihi fratres eſtis in Chriſto,quorũ tribulationibus cõmunico,quibus ipſe Chriſtus vult,in hoc ſæculo experiri,fidẽ ac conſtantiam noſtrã, & ſic introducere in regnũ ſuũ,illud cæleſte, quod nobis ſanguine ſuo,multa paſſus cõparauit:& hoc vobis debet eſſe cõſolationi,quũ & nos,qui cũ Chriſto ſumus, variis examinemur tribulationum cruciatibus,in quibus omnibus ſuperamus in Chriſto per patientiã, quæ maxima chriſtia-

Ioannes ter ſe nominat.

Tribulatio pietatis comes perpetuus.

Hieron. lib. 3. Commẽtariorum in Matth. ad 20.cap.vult. illum vere martyrẽ cui non diſſentit Cyprianus de duplici martyrio

norũ virtus est,&victoria.Hoc autẽ præter consolationẽ robur quoque vobis adiicere debebit,&gaudiũ in spiritu sancto.Nã si ipsi cõicamus vobis in tolerandis aduersitatibus,cõmunicabimus in futuro & gloria.Iam quidẽ nũc reges sumus,sed regni hęreditate tunc potiemur, quũ reuelabitur gloria nostra,& mortale hoc fuerit ab immortalitate absorptũ.Vides quã optimo ordine prius meminit de tribulationisangore,postmodũ de regni glia,eo quòd gloriã præcedere debeat humiliatio,crux,& pręssura huius sęculi,per varios enim casus,per varia discrimina rerũ intrare debemus ad gloriam beati Dei,& regni eius diuitias.Nec tu ô miles christianæ,passiones hui⁹ sęculi quęcũque sint,conferre potes gloriæ,quæ futura est.Superat enim in immẽsum,vt præclarè docet Apostо. Ro.8.Deniq;,qñ quidem nemo diu in cruce stare poterit,nisi adsit illi &patiẽtia,virtus videlicet rara & præclara,proinde rectè adiicit patientiã , vnde & Paulus hortatur dicens: patientia vobis necessaria est,vt voluntatem dei facientes,reportetis promissionem.Hebr.10. ✣Punct.2.

Fui in insula,quæ appellatur Patmos,propter verbum Dei, & testimonium Iesu Christi.

Designata persona,locũ simul & exilij causam memorat.Historia nota est,fuisse hũc Ioannẽ relegatũ in exiliũ propter verbũ Dei, quod constantissimè prædicabat, cuiq; magnis animi facibus testimoniũ perhibebat,quod vidisset,& audisset,&manu contrectasset nouissimis temporibus incarnatũ ob saluté orbis , cui parẽdum foret ab oibus.De hac insula meminit,Plinius li.4.c.12. Quæ est vna sporadũ,hoc est,sparsarũ cicladarũ in mari carpatio,non procul à Creta,Rhodóq;,circuitu.xxx.mil.passuũ.Interpretatur aũt Patmos fretũ,feruet enim illic mare ampli⁹, eò quod sit àngustũ:quatenus oi solatio destituto Ioãni huic dilecto discipulo cõtinuus freti sonitus quoq; adderet molestiã:cui hic exulãti & sic ab hominibus desolato cælũ apertũ est,vt cui negatum esse humanũ solatiũ videretur cęleste adhibitũ est.Locus ergo reuelationis fuit exiliũ,& status ei⁹ cui reuelatio facta est,ꝙ fuit exul:Quę optimè mysterio congruunt,ꝙ in medio malorum nota faciet De⁹ suis arcana sua. Est nimirũ cũ ipsis in tribulatione,Psal.90.Aperiens ea quæ à magnis ac suauis vitę-

Patmos quid interpretatur.

tibus ſæculi huius abſcõdit. Mat. 11. Luc. 10. Simul exẽplũ hoc ſanctis oibus ſtatuens, q̃ quanto magis in freto tribulationũ ſæculi huius affligu itur, tanto amplius illis ſecreta cæleſtia reteguntur. Poſtremo quum audis exuli pro veritate dei myſteria abundantius reuelari, cõſolare, & nihil dubites, quod & tu copioſius à domino eruditeris, dum aliquid pro nomine eius pateris. Neque enim ab re dictũ à Domino audis. Beati qui perſequutionem patiuntur propter iuſtitiam: quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Matth. 5. Vere beati, & quid beatius hoc? quia nunc per Chriſtum regnant in ſpe, poſtmodũ regnaturi in re, qui gaudentes offerunt ſe illi cum fiducia, quia pro eo paſſi, quẽ inter tormenta, rotationes ac cruciatus confeſſi ſunt, cuius ſpes inconcuſſa eos ad talia patienda proꝛexit, firmauitque. Qui quũ reges ſint, qui fiet, vt illis regni eiuſdem myſteria abſcondantur? quandoquidem illis ſolis datum eſt ea noſce & intelligere. Matth. 13. Luc. 8. non alienis, nõ quicunque de regno nõ ſunt. ✠ Punct. 3.

Nam Amos 3. dicitur non faciet dominus Deus verbum niſi reuelauerit ſecretum ſuum ad ſeruos ſuos non dixit ad qualeſcunq; prophetas ſed licet ad ſolos ſeruos ſuos vt etiam facili negotio colligitur ex diuo Irenæo lib. 3. cap. 4.

Fui in ſpiritu in dominica die.

Myſteria regni Dei retegi ſanctis.

Hic incipit prima viſio principalis ẽ ſeptem: vbi principio oim congruentiſſimum ſpirituali viſioni tempus perſcribit. Solet enim ſcriptura ſacra terminos cauſarum, ſicut & loci, vel aëris, ſic etiam tẽporis exprimere conditionem. hinc eſt q̃ Abraam in feruore fidei ſuæ angelos meridie vidit. Gen. 18. Et Loth in perditione Sodomorũ veſperi, Gene. 19. Adã poſt meridiẽ vocẽ dñi de Dei ambulantis in paradiſo audit. Gen. 3. quandoquidẽ per peccatum amiſerat claritatẽ contẽplationis Dei: & declinauerat à medio iuſtitiæ eius. Salomon quoq; ſapientiã nõ ſeruaturus in nocte percepit. 3. Reg. 3. Die ergo dominica dilectus Deo apoſtolus in ſpiritu fuit, quia fides dominicæ reſurrectionis iã orbi tũ illuxerat. Iam enim apoſtoli profecti in vniuerſo orbe prædicabant vbiq;, domino cooperante, & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis, vt corporalis illa vacatio ſabbati tranſiret in ſpiritualem. Eccleſia quoque iam facta carnis mortificans in lucem ſpiritus aſſurgebat, & omnes electi gaudia futuræ reſurrectionis ſperabant, inq; ea plenis deſideriis aſpirabãt, nõ alia quàm die dñica fide perſeuerantes. Dies ergo dñica futuræ reſurrectionis ſpẽ mentibus fideliũ ingerit, vt nõ

Marci. 16.

Dominica dies ſacra ab

aliàquàm die dominica fide viuant. Est autem dies ista ficut contemplationi, sic & reuelationi aptissima. Porro quòd de die Dominica hîc meminit, datur intelligi eam diem ab apostolis sic fuisse vocatam, q̃ ea dominus resurrexerit. nihil enim dubitandũ apostolos præter hanc alios quoq; certos dies instituisse, quibus populus fideliũ ad auscultandũ Dei verbũ, cœnámque dominicam cõueniret. vnde etiam erupit ritus sacrosanctus colendi festa sanctorum in quibus laudare dominum iubemur, Psalm. 150. Quo id in primis proficimus, q̃ intelligimus magnã fore apud Deum, mercedem christianorum: quorũ nonnulli, qui spectabiles fide & vita fuere, nobisque in exemplum idcirco traditi, cæperunt etiã in terris ita glorificari, prosequi diuinis honoribus: alioquin facilè crederet ruditas humana, nullam apud Deum esse mercedẽ pietatis, si nulla foret apud mortales memoria, atq; existimatio sanctorum. Modo autem quum passim cernamus debito honore prosequi sanctos, & felicissimam fieri eorum memoriam, accendimur studio ad æmulationẽ. Sed de his satis. Nunc precium operæ fuerit indagare, quali in spiritu sese fuisse testatur Ioannes. Si enim in suo tantum spiritu eum fuisse arbitremur, indignitas sane visionis sequitur, plurimúmque videnti derogatur, vt neque ipse propheta, neque verba eius prophetia sint, neq; visiones eius rectè reuelationes credantur, vtpote quas ipse minimè intellexerit. Neque enim Pharao ex visione propheta erat, quòd in suo tantum spiritu videret, nec quòd videret intelligeret. Ioseph autẽ quia non in suo, sed in Dei spiritu vidit, id est, intellexit, propheta fuit, Deo videlicet irradiante super eiusmodi visiones mentem eius: hoc enim certum est, vt nisi intelligentia verà visioni accesserit, reuelatio non est, nec prophetia, nec doctrina. Sed nunquid apud hunc Ioannem in visione talis cœcitas erat, vt signa tantum rerum videret, & non earundem rerum intelligentiam haberet? Absit hoc ab illo discipulo, qui tam charus erat Dei filio: alioqui quo pacto liber iste apocalypsis, id est, reuelatio diceretur? Quo pacto prophetia vocaretur? Igitur quum dicit fui in spiritu, intelligere debemus, sancto, qui affusus illi, mentem irradiabat certissimam

Apostolis sic vocata.

Vt est apud Iustinũ Martyr. Apologi. 2. ad Antoni. & Tertul. de Corona militis & August. lib. 2. ad inquisitiones Ianuarij c. 13

Festa sanctorum rationabiliter colũt.

Propheta cũ intelligentia.

Hoc contra Apellẽ dicentem prophetas contrario spiritu fuisse inspiratos vt Euseb. lib. 5. historiæ eccle siastici cap. 12. docet & Apostolus 1. Corinth. 14. cũ solum appellandum prophetam qui ea quæ loquitur scit interpretari & exponere ad auditorũ vtilitatem & ædificationẽ Psal. 79.

præbens cognitionem rerum omnium quas videbat, Sic Paulus raptus in ſpiritu vidit arcana Dei, quæ non licet homini loqui. Sic Ezechiel, qui cum ſederet in domo ſua, & ſenes Iuda ſederent coram illo ductus eſt ſpiritu in Hieruſalem. Sequitur. ❋Punct.4.

Et audiui poſt me vocem magnam, tanquam tubæ dicentis, Ego ſum Alpha & omega, primus & nouiſſimus.

Abſolutis, perſona, loco, cauſa. & tempore, quibus dignitas reuelationis huius commendatur. Deinceps rem in ſe aggreditur, Et audiui, &c. Sicut in ſpiritu poſitus ſpiritualia vidit, ſic ea quæ audiuit, vox ſpiritualis fuit, Quia enim ſupra carnis ſenſum per vim ſpiritus raptus fuit: ideo & vocem quam audiuit ſpiritualis fuit. Quid verò eſt poſt ſe vocem audire, niſi procul dubio loquentis faciem corporali aſpectu non cernere: & tamen mentem loquentis accipere? Legimus olim dominum Deum prophetis locutum quidem eſſe, nec tamen faciem ſuam eis oſtendiſſe, quàm nec ille videre meruit, qui orabat dicens, Oſtende faciem tuam, & ſalui erimus. vnde & Moyſes vir excellentiſſimus audit, faciem meam videre non poteris. Exod. 33. Duo hîc conſydera. Primum, quia voce prius admonetur, quatenus ad viſionis intelligentiã mente totus cõuertatur, vnde etiam quiſque commonefieri debet, vt ad vocem Dei excitetur, alioqui rei conſtituentur omnes qui contemnunt, nec loquentem aduertunt. Reprehendit dominus in euangelio contemptores verbi ſui. quibus dicit. Qui ex Deo eſt, verba Dei audit, propterea vos non auditis, quia ex Deo non eſtis. Ioan. 8. Non vulgaris eſt vox Dei, potens eſt, efficax eſt, ſaluifica eſt, vita eſt, cuncta penetrans, cuncta diſponens, cuncta fecundans, excitans cuncta virtute, vt non ab re tubæ clangenti hîc comparetur. Erat vſus tubarum ex præcepto Dei olim, quibus cetus populi conuocaretur. Exo. 19. legimus & Ioſ. 6. quia ad clangorem ſeptem tubarũ menia Iericho ſubita ruina ceciderint. cui eſt ſonitus terribilis: ſic & Dei vox. vnde. Pſal. 94. commonemur ad aperiẽda corda noſtra Dei voci. Hodie ſi vocem eius audieritis, nolite obdurare corda veſtre. Secundò quia vocem poſt ſe audit, quo ſignificatur ſanè quia Deus quibus loquitur omnia præſentis vitæ ſalatia contemnere debent,

Vocem poſt ſe audire.

De Tuba loquitur vt Auguſt. epiſtola. 120. Honorato.

& in anteriora cum Paulo apostolo festinare. Ego sum alpha & ω, primus & nouissimus. Hoc supra expositum est. & hæc erat vox illa magna horrisonæ tubæ clangori similis. ❧ Punct. 5.

Quòd vides scribe in libro: & mitte septem Ecclesiis, quæ sunt in Asia, Epheso, & Smyrnæ, & Pergamo, & Thyatiræ, & Sardis, & Philadelphiæ, & Laodiciæ.

Quia Ioannes præerat in verbo Dei ecclesiis Asiæ, illis primùm hæc mittere iubetur, tametsi vniuersis etiam eadem mittantur. Enimuero quæ hîc scribuntur ad omnes pertinent, quæ pro omnibus reuelata sunt. Neque verò arbitrandum fuerit in his tantummodo locis fuisse tum ecclesiam Christi, quæ iam dudum diffundi dilatarique cæperat per apostolos in vniuerso orbe per Dei verbum, & vbique in virtute Dei fructificare, ita vt vniuersus orbis vsque ad inuidiam principum ecclesiis repleretur. Verumtamen quia solet vniuersitas septenario designari, septem ecclesiis hæc mitti iubentur. Asię quippe minoris septem erant vrbes insigniores, quarum caput Ephesus fuit. In quibus ipse Ioannes prædicator extiterat, cui sedes Ephesus erat. Est autem nonnihil sacramẽti in his ipsis nominibus iuxta vocum interpretationẽ, quod vniuersalem ecclesiam depingant. Asia quippe (vt diximus) eleuatio est, superbam mundi altitudinem designans, in quo peregrinatur Dei ecclesia donec militat, cui tumor genuimus est, tantum abest vt in eo tranquilla sit & non iactetur fluctibus eius. Ephesus interpretatur voluntas, siue consilium meum, quo nomine generaliter omnis ecclesia comprehenditur, in qua est Dei voluntas per fidem, spem, & charitatem, pios quoque affectus: idcirco orat, vt non sua, sed Dei fiat voluntas, quæ semper sancta est, cui à domino per prophetam dicitur, Non vocaberis vltra derelicta, & terra tua nõ vocabitur amplius desolata, sed vocaberis voluntas mea in ea, Esa. 62. Quæ etiam bene consilium meum dicitur, quia videlicet non suum, sed Dei sui sequitur consilium, cui per sapientẽ dicitur, Audi consiliũ, & suscipe disciplinã, vt sis sapiens in nouissimis tuis, Prouer. 19. Donũ Dei est cõsilium, vnum è septem, sine quo prudẽtia omnis, & omnis fortitudo vanescunt. Proinde reprobi audiũt, despexistis omne cõ-

Ephesus q̃d per interpretationem.

filium meum, Prouer. 1. & Malac. 1. Nõ eſt voluntas mea in vobis, ait dominus. Sciendũ autem, quia voluntas pertinet ad charitatem: quia ſancta eccleſia non timore cogente domino ſeruit, ſed ſponte ſe illi ſubiicit, dicẽs cùm Pſalmiſta. voluntariè ſacrificabo tibi, Pſal. 53. Conſilium reſpicit correctionẽ. Quoties nanq; fit, vt quis ſuis in ſceleribus cupiat permanere: huic ſuperuenit conſilium, quo abdicatis turpibus meliora eligat ſequatúrque. Id quod in Paulo euenisſe conſpicimus, qui quum furia inuectus conabatur nomen ſaluificum domini extinguere, delere de terra, ſubito correctus agnus ex lupo effectus eſt. Cõſilium ergo ſancta eccleſia capit, quia in ſuis filiis & à peccatis abſtinet & ſancta facit opera. Quo in loco oportunè redarguuntur ij, qui conſilium abiiciunt, vt ſuauiter iuxta carnem viuant: id eſt pereant. Dicitur & lapſus magnus Epheſus: quo ſanè indicatur non æque omnes permãſuros in eccleſia Dei, ſed quoſdam lapſuros abiturósque poſt ſua mendacia, hæreticorum erroribus impliciti. Neceſſe enim eſt vt veniant ſcãdala, & Paulus ait. 1. Cor. 2. Oportet fieri hæreſes: ſed beatus qui non fuerit ſcãdalizatus, vt permaneat in ſynceritate ſua. Smyrna, conſummatio amaritudinis eſt, vtique deſignãs peccati conſummatã fore in electis amaritudinem, vel quia liberata eſt conſcientia eorum à peccati amaritudine, vt non punãtur. vel quia in fine abſoluentur à tribulatione malorum, & dolore, quando reſurgẽt incorrupti. Eſt & canticum eorũ, quibus per Pſalmiſtã dicitur: Cantate domino canticum nouum, Pſal. 95. & 149. Cantat quippe eccleſia Dei canticum nouum, quando myſterium incarnationis, paſſionis, ac reſurrectionis eius grato pectore cõcelebrat, Perfectius multò in futuro cantaturus ſicut ſcriptum eſt, Pſal. 149. Exultabunt ſancti in gloria, lætabuntur in cubilibus ſuis. ſequitur, Exultationes Dei in gutture eorum: exultationes, id eſt laudes. Et iterum, Beati qui habitant in domo tua domine, in ſecula ſeculorum laudabunt te. Pſalm. 83. Pergamus interprætatur, diuidens cornua, ſeu cornuum diuiſio. Quid cornua ſignificant, niſi regna, vt in Daniel. & Zacharia habes. charitas autem diuidit inter filios Dei & filios perditionis, inter iuſtos & reprobos, inter regnum Chriſti & regnum diaboli, fide

Actorum 9.

Matth. 11.

Daniel. 7. Et Ezechiel. 29 & 32.

conſtat regnum eccleſiæ: charitate compaginatur. dominus eſt qui eccleſiam regit, qui regna diuidit, qui robur eſt eccleſiæ, qui ait, omnia cornua peccatorum confringam. Et iterum, Exaltabuntur cornua iuſti. Pſalm. 74. Ipſe ab olim diuiſit regna. diuiſurus & in finem, Quando ſeparabit malos de medio iuſtorum, & mittet eos in caminum ignis. Vel ideo eccleſia pergamus eſt, quia fortis ad vincendum, quæ debellatura eſt in finem omnia regna, & omnem ſeculi huius poteſtatem in verbo fortiſſimo Dei, in quo poteſtas eius in victoriam aſſurget. Pergamus, ſancta eſt eccleſia tempore Conſtantini imperatoris, quando vniuerſus orbis in duo regna diuiſus fuit, in occidentale ac orientale. dimiſſo enim regno occidentali in manus pontificis Silueſtri, ipſe ſeceſſit ad regendum orientale imperium, próque Roma elegit Conſtantinopolim, quæ antea Bizen, ſiue Bizantium vocata fuit, quæ regia olim erat regum Thraciæ. Plinius in 4. nat. hiſtor. Bizian vocauit. Magis autem quando Babylonem ab ſeſe diuiſit per fidei orthodoxę virtutes & opera. Pergamus fuit iam antea, tempore videlicet apoſtolorum, quando diuidebat filios legitimos à ſorte incredulorum, quando maximè vincebat, ſummas Chriſti iugo ſubigens poteſtates. vincebat & quando ſuis in mébris occidebatur. Hoc enim peculiare eſt ei: vt quando præmitur, tunc exurgat, tunc roboretur, tunc vigeat: tunc floreat, tunc fructificet, tum gloria adornetur quàm maxima, triumphétque. Thyatira illuminata dicitur, quòd nomen quàm iuſtiſſimè eccleſiæ vniuerſali competat, vel hoc ipſo dignoſcitur, quòd ab eo illuminata ſit fidei gratia, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Ioannes primo. Ideo per apoſtolum dicitur, fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino, Epheſeos 4. Eſaias quoque feliciſſimè huius Thyatiræ meminit dicens. Populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam: habitantibus in regione vmbræ mortis lux orta eſt eis. Capite nono. Sardis, principem pulchritudinis ſonat, & hoc eccleſiam exprimit. Ipſa enim eſt princeps pulchritudinis, per fidem, & iuſtitiam, & ſanctitudinem omnem:

Matth. 13.

Apud Euſeb. lib. 9. ca. 10. hiſtoriæ eccleſiaſticæ.

Vt vult. d. Hilarius li. 7. de Trinitate & Chryſoſt. hom. 15. de regreſſ. ſuo tomo. 5.

cui à sponso dicitur, Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te, Cantic. 4. Qua præter fidei pulchritudinem decorant ornamenta quoque virtutum. Vnde per psalmistam dicitur, Adstitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato circundata varietate, Psal. 44. Vestis deaurata charitas est, per quam fides egit in operationem cæterarum virtutum: quibus circundata memoratur: felix illa regina non dubium quin ecclesia stans à dextris dei sortem habens vitæ æternæ, vt merito dicatur illi, Specie tua, & pulchritudine tua intende prospere: procede, & regna, Psal. 44. Philadelphia, dicitur saluans hæreditatem dei. Ipsa ecclesia hæreditas dei est, de qua in Psalm. 2. loquitur pater ad filium, Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam. De hoc hærede dicebant Iudæi, mali coloni, hic est hæres, venite occidamus eum, & nostra erit hæreditas, Matth. 22. Aliter philadelphia saluans domino hærentem interpretatur. Quo etiam modo ecclesiæ nomen hoc philadelphiæ competit. Ipsa quippe saluat illum qui domino adhæret, vt dicat cum psalmista. Mihi autem adhærere deo bonum est, ponere in domino Deo meo spem meam, Psal. 72. Laodicia tribus amata à domino latinis redditur: seu tribus amabilis domino: siue fuerunt in vomitu. Vocabulo, tribus, scriptura sacra sæpe vtitur, quemadmodum legis in Psal. 121. Illuc enim ascenderunt tribus tribus domini, forte à tribus ordinibus, qui in senatores, milites, & agricolas, apud Romanos olim distinguebantur, vt in ecclesia senatores sint sacerdotes, milites veritatis defensores, agricolæ communis plebs. Possunt per milites & illi intelligi qui hostes arcent à finibus christianorum, ob Christum, & ecclesiæ defensionem, non ob propriam gloriam, aut terrenum commodum, quanuis & hæc interim contingant ob res egregiè gestas. hæc est tribus domino amabilis, in qua glorificatur Deus per nomen suum. Porro quod dicitur, fuerunt in vomitu, ad reprobos pertinet, qui simul permisti sunt bonis, ceu paleæ cum granis, qui sua præsentia grauant sanctos, & domino insuaues sunt, & quos incorporare sibi nequeat per digestionem: vnde & necesse sit eos eiici ab ore dei: quales sunt omnes hæretici, & hypocritæ, & cætera fex christianorum, qui cõtraria agunt,

Aug. lib. 20. de Ciuitate cap. 25. & Hieronym. in cap. 31. Hieremiæ.

Vt est apud Cyprianum epistola. 3. lib. 1.

ſecluſi ab electorum choro: de quibus Ioannes dixit, Ex nobis exierunt, ſed non erant ex nobis. 1. Ioan. 2. Item Pſal. 5. expelle eos quoniam irritauerũt te domine. Eiuſmodi qui ſunt in ſequentibus huius prophetiæ verbis dicitur à domino, Quia tepidus es, incipiam te euomere ex ore meo: tepidus eſt, qui nec feruet per opera charitatis, nec palam fidem abiurat: ſed ſub ſancto chriſtianitatis nomine iacet iners, & inutilis truncus effigiatus, vt nec chriſtianus ſit nec ethnicus. tales incipit euomere ex ore ſuo Chriſtus condemnaturus prodeunda ex ore eius dira hac ſententia, Ite maledicti in ignem æternum, &c. *Matth. 25.*

DE VISIONE SEPTEM CANDELABRORUM AUREORUM Sec. 4. Punc. 1.

ET conuerſus ſum, vt viderem vocem, quæ loquebatur mecum.

Hic liquidò claret, non corporalem, ſed ſpiritalem viſionem vidiſſe Ioannem: quia non vt audiret vocem, ſed vt videret idcirco ſe conuerſum fuiſſe teſtatur. quæ vtique corporeis non cernitur oculis, ſed auditur auribus. raptus enim ad ſumma contemplanda nihil aliud audiuit quàm vidit. quia hoc eſt iſtic audire, quod videre: hoc videre quod audire. Poſt ſe autem videt vocem, quia eccleſia quæ in ſe videt myſteria completa, in lege & prophetis conſyderat prænunciata. Quid verò per tropologiam in hac conuerſione ſit accipiẽdum, niſi hoc, quòd in apprehenſione diuinæ reuelationis mentem oporteat in vniuerſum conuerti ad intelligendum, quod nobis reuelare dignatur Deus, imo à terrenis ſuſtolli ad cœleſtia contemplanda: neque enim apprehendit quis cœleſtia, niſi à terrenis cupiditatibus prorſus fuerit alienus. Purgatis igitur auribus atque adeò animis oportet eſſe eum, quiſquis cupit ditari theſauris cœleſtibus, quiſquis cupit diſcipulus Chriſti eſſe, qui ait, Omnis qui non renunciauerit omnibus, quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Luc. 14. Et iterum. Nemo mittens manum ad aratrum, & reſpiciẽs retro, aptus eſt regno dei. Adeo excuſſum caſtum & integrum vult Chriſtus, dominus & doctor cœleſtis

Chryſoſt. hoc aſſerit hom. 3. de incõprehenſibili Dei natura.

Conuerſio hominis ad deũ eſſe debet.

Luc. 9.

ſuum eſſe diſcipulum, quem totum ſibi amore vendicare contendit, vt ſe totum eidem inſinuet: ſicut ſcriptum eſt, Diliges dominum deum tuum, ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua, Deut. 6. & Luc. 10. Quippe auerſus erat homo à conditore ſuo, & in multa diſperſus euanuerat: mundi amoribus veluti retinaculis quibuſdam ſeſe vltro irretierat, vt nõ ſe ſuis ipſe viribus poſſet explicare, amare cœleſtia: venit Chriſtus è cœlo cœleſtis, legem attulit cœleſtem, quæ animas conuerteret. Pſal. 18. Hic canit ne quis vltra deceptus ſequeretur terrena, vtque veterem hominem prorſus exuerent omnes: cõuerſi ſunt ad illum pauciſſimi, & ij homines illiterati ignobiléſque, quorum bona pars piſcatores erant: è quibus vnus hic Ioannes erat, adoleſcens ſane optimus & virgo, cui denique viſio hæc facta eſt. qui ad Dei vocem ſubito conuertitur, vt videret quis loqueretur: cui vox tubæ ſonãti perſimilis erat: ſic omnem hominem decet obtemperare Deo, & ſubito cõuerti ad eum, vt intelligat volũtatem eius, quid per eum fieri velit. ❋o Punc. 2.

Et conuerſus vidi ſeptem candelabra aurea.

Septem candelabra aurea hoc ſignificant, quod ſeptem eccleſiæ, id eſt, vniuerſalem eccleſiam ſeptiformi ſpiritu collucentem, habet enim eccleſia aureum colorem, quia radiantis in morem metalli fidei refulget ſapientia, iuxta illud. Theſaurus deſiderabilis requieſcit in ore ſapientis. habet & lucernam, quia lucet verbo veritatis, & ſanctorum exemplis, qui ceu luminaria lucent in mundo iuxta illud: Vos eſtis lux mundi. Matth. 5. vnde apoſtolus. In medio nationis prauæ, atque peruerſæ lucetis ſicut luminaria in mundo, verbum vitæ continentes. Non eſt quo conuenientius pulchriúſque eccleſiæ forma adornetur, exprimatúrve quàm cãdelabro aureo, & eo ſeptemplici, ſiue opus fabricæ ſpectes, ſiue formam, ſiue materiam, ſiue ſpeciem, ſiue vſum. Candelabrum nanque aureũ multa varietate diſtinctum, tundendo producitur ad perfectũ, & ipſa eccleſia multis tũſionibus premitur donec ad perfectum perducitur. Forma eius oblonga eſt, & eccleſia longa perſeuerantia conſumatur. Materia aurũ quod nobile metallum eſt & precioſum, ſic & eccleſia precioſa

Prouerb. 21.

Philip. 2.

Aurea candelabra comparatur eccleſia.

in conſpectu domini. Species auri irritat amabili ſplendore oculos cordáque hominum, & eccleſiæ ſpecies glorioſa apparet primo ex iuſtificatione fidei, deinde ex claritudine lucis diuinæ. Vſus candelabri ad lucernæ geſtamen habetur, quæ lumine tenebras diſpellit, & arcet: oculis intuitum, rebúſque reddit colorem. Sic eccleſia fidei lumen: prægeſtans doctrinæ ſuæ luce caliginem erroris deiicit, & mentis oculos irritat, oſtendens proprio quæ ſequenda quæve vitanda colore. Myſterium eſt quod dico, olim aurum erant credentes quando omnes ſancti erant, ardebant charitate fidei, lucebant operibus: vt precioſi haberentur. Nunc verò in contrarium verſa ſunt omnia, quòd terrena pluſquam cœleſtia ſequantur omnes. Omnes enim à minimo vſque ad maximum ſtudent auaritiæ: curant cuticulam & ventrem: ambiunt honores, in celſo collocari geſtiunt, vt vix alicui ex magno mortalium numero priſtina illa ſpecies auri ſuperſit: & tamen nihilominus eccleſia ſeptiformi ſpiritu decora aurum eſt, vtut à prima illa origine defecerimus multi: quoniam columna eſt veritatis & iuſtitiæ Dei, vt Paulus ait, etiam in paucis. Sunt enim qui veritatem teneant & iuſtitiam Dei ſequantur, in quibus ſolis eſt eccleſia Dei, & hi aurei ſunt illi. ☙ Punc. 3.

Credentes olim aurum.

1. Timoth. 3.

Et in medio ſeptem candelabrorum aureorum, ſimilem filio hominis, veſtitum podere, & præcinctum ad mamillas zona aurea.

Intelligit de membris viuis & ſanis ecclęſiæ perpetuo manẽtibus, nõ autem de mortuis & putridis in fine reſecandis.

Bene in medio ſeptem candelabrorum aureorum ſimilem videt filio hominis, quia Chriſtus qui eccleſiæ præſidet, & preſidendo eam protegit, in electorum ſuorum medio verſatur, qui ait: Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſeculi. Matth. vlt. Et iterum, vbi duo vel tres congregati ſunt in nomine meo, ibi ſum in medio eorum. Matth. 18. Eſaias quoque ait dicens. Exulta & lauda habitatio Sion, quia magnus in medio tui ſanctus Iſrael. Eſa. 12. Intuendũ eſt autem quia non abſolute dixit, hominis filium, ſed addidit ſimilẽ. Ille enim angelus perſonã Chriſti agebat, qui ſubinde ſe filium hominis appellare ſolet in euangelio: huic ergo angelus ſimilis erat, quia perſonã eius gerebat,

Chriſtus in medio eccleſiæ verſatur.

qui non ille erat. Obserua, Christus filius hominis etiã carnem nostram accepit, non tamen fecit peccatum, sed apparuit in similitudine carnis peccati, vt præclare docet apostolus. prope enim peculiare est homini, non carere peccato, quantumuis iustificatus sit apud Deum, per fidem, eo quòd insit illi morbus pruriens, æstuánsque in malum, qui captiuatos sequitur nos in mortem, quod tãtopere deplorat Paulus Rom. 7. Video (inquit) aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuum ducentem me in lege peccati, quæ est in membris meis: Infelix homo: quis me liberabit de corpore mortis huius? hoc non habuit Christus, cuius ortus non nisi mera sanctificatio fuit, opere spiritussancti, vt Lucas habet. Et hic erat vestitus podere, decenti videlicet, ac proprio amictu. Poderis (media longa) vestis erat sacerdotalis duplici sindone (vt Hieronymo placet) quam Iosephus byssinam vocat, ad talos vsque demissa, ideoque talaris dicta. Græci enim podas pedes dicunt, Christi designans sacerdotium, cui dictum est à patre, Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, Psal. 109. Per allegoriam: Dei iustitia est poderis, quam pura in Christum fide induimus, in quo spiritualiter omnes sacerdotes sumus. huic per psalmistam dicitur, Sacerdotes tui induantur iustitia. legis expresse. Eccl. 27. Si sequaris iustitiam, apprehendes illam, & indues quasi poderim honoris: & inhabitabis cum ea, & proteget te in sempiternum, & in die agnitionis inuenies firmamentum. hoc nomine vocatur summi sacerdotis vestis, Sapient. 18. qua Christus perfectius reliquis omnibus est indutus plenus gratiæ & veritatis. Ioan. 1. Ipse nanque est pontifex noster, de quo Hebr. 9. Christus assistens pontifex, &c. Vnde fluunt charismatum riuuli in omnes. in cuius figuram quum Aaron vngeretur, oleum descendit in barbam & in oram vestimenti eius. Bene autem in medio candelabrorum visus est versari hic similis filio hominis, quasi ipsi cura sit proprie de lucernis, nam & olim ad summum sacerdotem pertinebat cura lucernarum, vt ipse affunderet oleum incenderétque. Exod. 27. & alibi. sic modo ad Christum pertinet largitio charismatum, sapientiæ quoque, &c. Iacob. 1. Si quis autem vestrum indiget sa-

Luc. 1.

Poderis medoa.

Hieron. to. 3. in epistol. ad Fabiolam de de veste sacerdotali.

Psal. 131.

Psal. 132.

Lucernarum cura ad summum pertinebat sacerdotem.

get ſapientia poſtulet à Deo, qui dat omnibus affluenter. Deus eſt Chriſtus. Ioan. 20. Hæc autem ſcripta ſunt: vt credatis: quia Ieſus eſt Chriſtus filius Dei: & vt credentes vitam habeatis in nomine eius: cui omnem regendi poteſtatem dedit pater, Matth. vlt. qui adminiſtrat eccleſiã ſuam, vt dominus & heres vniuerſorum, Pſal. 2. & Hebr. 1. Et ideò purgat emungitque lucernam fidei in nobis, affundit oleum miſericordiæ, lumen ſumminiſtrat ſanæ intelligentiæ ſcripturarum. De pontificatu Chriſti ſcribit Paulus Hebræorum. cap. 5. & 7. & in ſequentibus. Huius duo vbera, ſunt duo charitatis præcepta, quibus Deũ ſuper omnia diligere iubemur, proximũ ſicut nos. In pectore vbera pendent, & charitatis geminæ ſedes eſt in corde, quòd ſub clauſtro pectoris deliteſcit. Quod verò præcinctus zona aurea dicitur, in eam ſententiam intelligi video, quòd charitas religet chriſtianam vnionem. vnde & bene vinculum perfectionis ipſa charitas à Paulo vocatur, Coloſſenſium cap. 3. Hæc vbera meliora probantur vino fragrantia vnguentis optimis, Cantic. 4. vnde ſuccus odore diffluens ſargiſſimè præſtatur accedenti, óſque pium admouenti. Nemini negat ſua vbera Chriſtus dummodo plena fide accedat, clamabat Ieſus die magno feſtiuitatis dicens, Si quis ſitit, veniat ad me, & bibat, &, Qui credit in me (ſicut dicit ſcriptura) flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Ioan. 7. Sola ergo fidei credẽtia acceditur ad eum, hac bibitur potus gratiæ eius, quę in flumina largiſſima credentis ab ore redundat. Sed quid eſt quòd Daniel dominum præcinctum ad renes ſibi apparuiſſe dicat? cap. 10. Vbi propheta ait, leuaui oculos meos, & vidi, & ecce vir vnus veſtitus lineis, & renes eius accincti. Hic autem Ioanni dominus non ad renes, ſed ad mamillas præcinctus apparuiſſe memoratur. Quia videlicet ſcriptura veteris teſtamenti ipſum opus luxuriæ arcet damnátque, nouum autem teſtamentum etiámnum ſacrilegas eiuſmodi cogitationes vitat, domino dicente, Qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo. Matth. 5. In pectore ergo præcinctus apparet, qui cogitationes pectoris ac cordis cauet. Sunt qui per mamillas duo teſtamenta veteris ac noui capiant, quæ zona aurea præcincta

Pontificatus Chriſti probatur.

Vbera duo Chriſti.

Veteris ac noui teſtam. diſcrepans cõmendia.

ſunt,quia vtrobique charitatis præceptum docet,quâ electorum eccleſia copulatur. vel certe in mamillis angelus zona præcingitur,quia ex duobus populis vna electorum eccleſia per charitatis geminæ vinculũ collecta conſtringitur,ac Chriſto ſociatur. Aliis verba vitæ æternæ videlicet promiſſionis,& gratiæ:in euangeliis,& ſcriptis apoſtolicis expreſſa per duo vbera intelliguntur, ex quibus in ſpem viuam plurimum cõſolationis ſugitur, quæ meliora ſunt vino legis ſua acrimonia mordentis. Dulcia ſunt vbera Chriſti, plena lacte miſericordiæ, qui iubet peccanti ſeptuagies ſepties dimitti,vt non capiat vltionẽ, qui peccatrici liberè errata condonat, liberat deprehenſam in adulterio, latroni paradiſum pollicetur: tam meliora ſunt vbera eius vino. puniebat enim lex vetus, non remittebat,perſtringebat non mulcebat,lædebat non ſanabat: occidebat non viuificabat, & ideo nulla, vt his, fragrantia inerat,nec currebatur in odorem eius,quin potius exhorrebatur, ſpernebatur, & odiebatur. Eadem legis & in ſcriptis apoſtolicis, in quibus doceris ex fide iuſtificationem noſtram apud Deum. Iuſtitia, inquit, Dei per fidem Ieſu Chriſti in omnes & ſuper omnes qui credunt in eum. Rom.3. Et rurſum,Iuſtificati gratis per gratiam ipſius per redemptionẽ,quæ eſt in Chriſto Ieſu,quẽ propoſuit Deus propitiatorem per fidem in ſanguinem ipſius ad oſtenſionem iuſtitiæ ſuæ propter remiſſionem præcedentium delictorum. Et 1. Ioan. 1. Si confiteamur peccata, fidelis & iuſtus eſt Deus, vt remittat nobis peccata noſtra, & emundet nos ab omni iniquitate. Et ca. 2. Si quis peccauerit,aduocatum habemus apud patrem Ieſum Chriſtum iuſtũ,&c. Item. Scribo vobis filioli quoniam remittuntur vobis peccata propter nomen eius. Et iterum, vnctionem quam accepiſtis ab eo maneat in vobis,Et in ſequent. cap. Chariſſimi nunc filij Dei ſumus,& nondum apparuit quid erimus, ſcimus quoniam quum apparuerit ſimiles ei erimus. Punct. 4.

Matth. 18.

Ioan. 8.

Luc. 23.

Hic intellige de fide operãte per charitatem, vt Gal. 5. dicitur.

Caput autem eius, & capilli erant candidi, tanquam lana alba, & tanquam nix.

Legimus in Daniele, quòd antiquus dierum ſedit, cuius veſtimentum erat quaſi nix candidum: & capilli

eius tanquam lana munda. Daniel. 7. Ibi itaque his verbis designatur æternitas patris, id quod in sequentibus ostenditur, quum persona filij commemoratur, Sic enim legis. Aspiciebam in visione noctis, & ecce cum nubibus quasi filius hominis veniebat, & vsque ad antiquum dierum peruenit. id est, vsq; ad æqualitatem patris. Ideo eodem hic filij persona atque ibi pater schemate describitur, forte vt scires nõ aliam filio quàm patri naturam aut æternitatem esse. Quippe æternus pater, æternus filius, nõ duo, sed vnus Deus, quem discurrere videbat in medio candelabrorum aureorum Ioãnes, dirigentem ac regentem ecclesiam suam. Ille enim discurrit in medio qui dirigit, docet, conciliat, ac regit. Et quia caput Christi, & capilli candidi erant, videndum est quid per caput, ac denique quid per capillos eius intelligatur. caput in Christo aliud non intelligo nisi diuinitatem eius. Sic enim Paulus ait. Caput autẽ Christi deus est. 1. Cor. 11. Quod nanque summum est in Christo, diuina substantia est, & ideo capitis appellatione recte diuinitas notatur. Nam caput sublimior pars, & principalior quæque in re est. Ideo de eo sponsa, Cantic. 5. ait, caput eius aurum optimum, sanè inæstimabilem præciositatẽ diuinitatis Christi subindicans. Et quid preciosius Deo? qui alibi candor lucis æternæ, & speculum sine macula describitur. Sapient. 7. Per capillos sancti exprimuntur, qui huic capiti arctius cohærent. Vt enim capilli de capitis substantia non sunt, videlicet carne aut osse, sed de virtute eius: sic sancti non de substantia deitatis nati. sed virtute substantiæ eius sunt, videlicet gratiæ. vnde & filij Dei non natura, sed gratia sunt sancti: & hi tanquã lana alba sunt. lana quippe ouiũ est induuium, & sancti oues in iudicio à dextris statuentur. Matth. 25. De quibus Psal. 99. Populus eius oues pascuæ eius. & Ezech. 34. Ecce ego ipse requirã oues meas, & alibi. Ecce ego mitto vos sicut oues. Matth. 10. Per niuem verò nouitas designatur resurrectionis, vnde dominus claritatem futuræ resurrectionis niueo candore corã tribus discipulis in se expressit, quãdo resplenduit facies eius sicut sol: & vestimenta eius facta sunt alba sicut nix. Matth. 17. Vt qui modo per vitæ innocẽtiã in fide Christi lana sunt, tũc fiãt per gloriæ ad-

Patris & filij eternitas.

Caput in Christo diuinitas.

Capilli Christi sancti sunt.

ſumptionem nix: immo fulgeant ſicut ſol in regno patris eorum. Matth. 13. Expectamus inquit apoſtolus, ſalnatorem noſtrum dominum Ieſum Chriſtum, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuę ſecundum operationem virtutis ſuę. Phil. 3. Hinc eſt quòd angelus teſtis reſurrectionis domini mulieribus apparens, niueo veſtimento ſe exhibuit: cuius aſpectus ſicut fulgur erat. Matth. 28. quem Marcus ſtola candida coopertum dixit. cap. vlt. Lucas verò duos viros ſtetiſſe ſecus illas in veſte fulgenti commemorat. ca. 24. Quæ omnia habitum futuræ reſurrectionis noſtræ exprimunt. Ad hæc duo angeli illi, qui aſcendente domino ad inuiſibilia paternæ maieſtatis, cælum intuẽtibus apoſtolis cęteriſque credentibus apparuêre, ſimili ſchemate viſi ſunt. Sic enim legis, quumq; intuerentur in cœlum, euntem illum, ecce duo viri adſtiterunt iuxta illos in veſtibus albis. Act. 1. Sed quid eſt, quòd ſponſi huius capilli hîc candidi tanquã lana alba & nix deſcribũtur: in Canticis autem eiuſdem comæ nigræ ſicut coruus dicuntur? Huius rei grande eſt myſterium. quandiu nanque in hac vita iuſti degunt, nemo eorum abſque peccato viuit, vtut iuſtificatus ſit per fidem: teſtatur Ioannes in priore epiſtola. cap. 1. Si dixerimus, inquit, quoniam peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt: etenim cum iuſtificatione noſtra manet adhuc peccati materia in nobis, quum nondum ſumus in bonum confirmati. Nam etſi gratia emundet conſcientiam noſtram à peccato formaliter, non tamen aufert materiam ſeu fomitem peccati, nec eleuat potentiam peccandi: nec ligat libertatem arbitrij: vt cæterum impeccabiles ſimus. Peccabiles ergo ſumus ex fomite peccati, qui manet in nobis donec iuſtificatio hæc noſtra pertingat in gloriam, quæ conſolidabit nos, vt non vltra fomitem hunc habeamus. Interim donec hoc fiat, pius ille Samaritanus influat iuſtitiam, infundat vinum & oleum vulneri noſtro, ſanet, liget, confoueat infirmitatem noſtram. vt quomodo ipſe ſolus iuſtus eſt, & integer, cõtinue iuſtificet nos, reficiat, reddat amiſſæ integritati. Accipe id præclarius. ſpiritus iuſti iuſtificatus eſt per fidem, ne illi peccatum imputetur. Arbitramur (inquit apoſtolus) iuſtificari hominem

Marc. 16.

Comæ nigræ ſponſi. Cantic. 5.

Peccatũ manet in nobis.

Auguſtinus lib. 1. de nuptiis & concupiſcentia ca. 23. dicit eo modo concupiſcentiam eſſe peccatũ, quò frigus eſt pigrum, quòd homines ſegnes & pigros reddat.

per fidem. Ad Rom. 3. & iterum. Credenti in eum qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iustitiam secundum propositum gratiæ Dei. Rom. 4. Quo nomine beatus est quisque. Psal. 33. Corpus tamen nihilominus peccato est obnoxium. Rom. 7. Non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum. Non enim quod volo bonum, hoc facio, sed quod nolo malum, hoc ago: Si autem quod nolo, illud facio, iam nō ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Et rursum, condelector legi dei secundū interiorem hominem: video autem aliā legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ: & captiuantem me in lege peccati, quæ est in membris meis. Igitur ego ipse mente seruio legi Dei, carne autem legi peccati. hoc est, quātum quisque conetur, non potest vitare quin aliquando peccet etiam nolens. Ergo desperādum erit: Nequaquam, in quod statim sequitur, Nihil ergo nūc damnationis est his, qui sunt in Christo Iesu: qui non secundum carnem ambulant. Id est non carnis opera ex proposito victi concupiscentia faciunt, magis autem secundum legem spiritus vitæ, quæ est in Christo Iesu, quę sola liberare poterit nos à lege peccati & mortis, vt idem docet. ca. 8. Nunc itaque iustus ne vincatur ab hac pestifera lege, totis adnititur viribus, vt corpus ipsum, quod videt rebelle, sibique mortiferum subigat, & faciat sibi consentiens, vt pariter legi Dei seruiat: idque variis afflictionibus, laboribus, exercitiis, & mortificationibus: quatenus lex Dei non modo in spiritu & in corde, sed etiam quodāmodo in carne implearur, & in sensibus eius, quæ vsque adhuc fidei operibus resistit, & spiritui amanti, & implere legem Dei cupienti. Sic & aurum excoctione subigitur, vt in aula regis in opere vasorum decentius reponatur, niteátq; splendidius. implens inibi officiū suum in quod assumptum est, vbi pro vsu varia sunt vasa, 2. Timoth. 2. Comæ igitur sponsi & candidæ, sunt & nigræ, candidæ in fide Iesu Christi & in operatione virtutis eius, nigrę in carne. in qua non habitat bonum. Nanque quod natum est ex carne, caro est, & quod natum est ex spiritu, spiritus est. Ioannis. 3. Quod perinde est atque diceret, Quod ex Deo nati sumus, hoc diuini ac merè spirituales & filij Dei sumus, id est sancti & immaculati:

Nota.

Comæ spiritus & candidæ & nigræ.

Hoc in seculo habemus perfectionem potius in affectu, quã in actu: sed in alio seculo, plene & integre actũ atq; affectum habebimus, vt docet Aug. lib. de spiritu & litera ca. 16. & 3. lib. contra duas epistolas Pelagianorum cap. 7. & B. Bernard. sermone 50. in Canticum.

quod verò ex carne, carnales, quia peccato carnis obnoxij. Nec tamen ideo abiecti, immo accepti: neque enim pro huiusmodi reliquiis peccati, vt sunt fomes, libido concupiscentiæ, pronitas in malum abiicimur, quæ manere oportet in nobis donec plenius sanemur: Et ideo nec imputantur propter Christum, quæ quia vitari nequeunt, venialia sunt: neque ponuntur in crimine. Huc pertinet illud Cantic. 1. Nigra sum: sed formosa. vox enim sponsæ hæc est: quæ nigra quidem ex peccabilitate est, cæterum autem formosa ex iustificatione per Christum, in quo omnes commendationes iustorum intelligendæ sunt. Quidam per candentes capillos verba Dei capiunt, quæ & multa sunt & varia, quæ vnquam locutus est Deus per prophetas suos, eadem & lana sunt. vt enim ex lana fuso articulis digitorum contorta in filum vestis contexitur, sic de verbis Dei siue per linguas siue per calamum scriptura sacra consarcitur. Nec qualiscunque lana est sacra scriptura, sed alba, siue vt in Daniele legis, lana munda, quia scilicet eloquia domini, eloquia casta sunt, Psal. 11. Lex quoque domini immaculata, Psalm. 18. quæ idem omnino vt domini eloquia. lex enim per eloquia data est, vtque eloquia domini casta sunt, léxque eius immaculata est, ita & castificatiua nostrarum animarum, domino dicente. Iam vos mundi estis propter sermones meos. Ioan. 15. hinc habes, sordidos omnes & impuros qui carent dei sermonibus. Vbi autem sponsæ comæ nigræ, vt corui dicuntur, ad impios putant pertinere, quibus verba Dei contemptibilia sunt, vtpote eis contraria.

Punct. 5.

Et oculi eius tanquam flamma ignis: & pedes eius similes aurichalco, sicut in camino ardenti.

Oculi domini cognitiones eius.

Duo hic obserua, Primum, quid oculi domini sunt, Secundo quid pedes eius. Oculi domini sunt limpidissimę cognitiones eius: sunt & iudicia, sicut Matth. 20. dicitur. An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum, vbi nequã oculus pro peruerso iudicio capitur. Sed quid est, quod oculi domini tanquam flammæ ignis sunt? nisi quòd prȩcipua eis est cognitio, & sensus viuacissimus penetrans vsque ad intima medullarum, cogitationúmque cordis humani: vident omnia, omnia prospiciunt, etenim

nulla creatura imperſcrutabilis eſt apud Deum. Haymo epiſcopus per flammeos dñi oculos dona intelligit ſpiritusſancti, de quibus in Zacharia dicitur. Super lapidē vnū ſeptem oculi ſunt. ca. 3. Lapis autē Chriſtus eſt. 1. Cor. 10. Nā & in ſequentibus huius libri verbis dicitur, quòd viderit Ioannes agnum tanquam occiſum habentē cornua ſeptē, & oculos ſeptem, qui ſunt ſeptem ſpūs Dei miſſi in oēm terrā. Qui idcirco flāmei dicuntur, quia accendūt in amore Dei, & in cognitione illuminant, de hoc igne idē dñs ait. Ignē veni mittere in terram, & quid volo niſi vt accendatur? Luc. 12. Poſſunt per oculos Domini iudices quoq; in ſancta eccleſia intelligi (tam multiplices in vno quoq; verborum ſacræ huius. Apocalypſis latent intelligentiæ) ij enim (iudices dico) prædiți eſſe debent eximia cognitione, vt non ſtupeant qñ per ipſos iudicat Deus, ne in inſipientia eorum pericliteretur iuſtitia, alioqui ruat neceſſe eſt omnis ſtatus, & cōditio, lex & ordo: collidantur reſpublicæ, & oſtium totius malitiæ aperiatur. Oculi dñi ſunt & viri ſpirituales prælatiq; in eccleſia Dei eminentiores, qui nō ſolum lucere, ſed ardere etiam debent, ſicut ſcriptum eſt de Elia. Eccl. 48. Surrexit Elias quaſi ignis, & ſermo illius quaſi facula ardebat. Porro ardor hic, non liuoris nec iræ, nec furoris ſecundum ſimilitudinem ſerpentis eſſe debet: ſed zeli, ſed veritatis, ſed proximorū ſalutis, quēadmodum in Ezechiele de ſanctis animalibus ſcriptū, quia aſpectus eorū erat, quaſi carbonum ignis ardentiū, & quaſi aſpectus lampadarū. Duo dicit, alterum, carbones ardentes, alterū lampades fulgentes, enimuero ſunt quidā carbones ardentes, ſed non lāpades fulgentes. Nōnulli lāpades fulgentes, ſed nō carbones ardētes. Qui enim verbo Dei ardent, & in feruore ſpiritus prædicant, docent, & corrigunt, carbones ardentes ſunt: ſed ſi vitæ, moribus, honeſti non ſunt, lampades fulgentes nō ſunt. Sunt alij ſimplices idiotæ, quia tamen pij ſunt vitāq; lucentes: ij, etſi arguti non ſunt, lampades tamen ſunt, implentes quod Dominus in euangelio dicit, Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona: & glorificent patrem veſtrum, qui in cœlis eſt. Matt. 5. Quod ſi vtriuſque commercium contingat, præcioſa nimirum merx eſt, id eſt, ſi ſapiēs ſit & bonus, arde-

Oculi domini cognitiones eius.

Oculi domini iudices eccleſiæ.

Athana. hoc docet oratione cōtra Idola & Grego. homi. 14. in Ezech.

Iudices in eccleſia pollere debent cognitione.

Oculi domini ſunt viri ſpirituales.

atque doctrinæ verbo,& luceat vita:id quod ſpiritusſanctus ſupra modum efflagitat à nobis, ideóque linguis igneis non ſine luce in die Pentecoſtes in Apoſtolos deſcendit,imbuens corda credentium & inflammans: vt & ſapientes eſſent & boni,arderéntque lingua & plurimum lucis aliis circumferrent. Præterea lux à foris demonſtrat rerum facies:reuelat & lingua ſecreta. Sancti itaque prędicatores,quorum primitię erant apoſtoli,& lingua prędicant & vita,dum quod prædicant re exhibent, vt iam non ſolum luceant coram hominibus,ſed adurent etiam corda plurimo igne repleta. Sed de his ſatis. Nunc de pedum filij hominis habitu. Nam pedes eius ſimiles erant aurichalco,quod in camino ardenti excoquitur. Græci dicunt chalcolibano,quod eſt,dictio compoſita ex ære, & thure. Suidas græcus author indicat hoc genus eſſe electri auro precioſius, idque conflari ex vitro & lapide, teſtatur eius temperatura fuiſſe menſam ſanctam magnę (vt ipſe vocat)eccleſiæ. Plinius in. 34. naturalis hiſtoriæ libro cap. 2. dicit genus eſſe æris quod è terræ venis effoditur,olim habitum in precio. Per pedes itaque Chriſti, ſeu angeli in perſona Chriſti ſeſe exhibentis, voluntas, atque adeo Chriſti affectus eximij,chalcolibano metallo pulcherrimo eóque precioſiſſimo per quàm ſimiles, capiuntur,quandoquidem & mundiſſimi ſunt,& precioſiſſimi,qui velut ardentes in camino erant,quando ob ſalutem noſtram in cruce mori deſiderabat:baptiſmo inquit, habeo baptizari, & quomodo coartor vſque dum perficiatur. Luc. 12. Idem Petro diſſuadente paſſionem reſpódit,vade poſt me ſatana:ſcandalum mihi es. Matth. 16. Denique moriens clamabat in cruce veluti in ardenti camino,Sitio:non dubium quin mundi ſalutem intelligeret. Et quia Chriſti deſideria ſancta erant,& fortiſſima,vt non cederent morti recte æri thuríque cõparantur, quorũ odor fide ſentitur:& quiſquis ea ſentit confeſtim poſt ipſa velociſſime currit,hoc odore adoleſcentulæ, hoc eſt fideles animæ pulchro iuuentæ decore inſignes captę,dicunt,curremus in odorem vnguẽtorum tuorum. Cant. 1. Putãt chalcolibanum,& thus maſculum dici: quod ideo æreum:quia forte,quemadmodum fortia æra dicuntur: & Chriſti deſideria vt odoratiſſima,ita & fortiſſima fue-

Chalcolibanum.

Pedes Chriſti affectus.

Comprobat hoc. Auguſ. li. 50. hom. 23

Chriſti deſideria ea & thus ſunt.

Chalcolibanum thus maſculum.

re. Alij probant humanitatem Christi per pedes intelligendam: Nam sicut per caput diuinitas, sic per pedes humanitas potest intelligi, quæ & speciosissima, quia labe carens: & preciosissima quia diuinitati in personæ vnitate cõiuncta, & quid in rebus speciosius, humanitate Christi? quid preciosius? quem prætulit omnibus Deus, próq; eluendis atque expiandis sceleribus nostris dignum sacrificium acceptauit? & quòd vniuersus orbis non potuit litatum est humanitate Christi. De speciositate testatur. Psal. 44. dicens, Speciosus forma præ filiis hominum, nõ dubium quin Christum in humanitate commendans. De preciositate autem scribit Paulus. 1. Corin. 6. Empti estis precio magno, &. 1. Petr. 1. Non corruptibilibus auro, vel argento redempti estis, sed precioso sanguine quasi agni immaculati Christi & incontaminati. Sanguis enim ad hominem pertinet. Quia verò Christus iuxta hominem in maximis tribulationibus positus fuit, recte velut in camino ardenti pedes eius candentes visi sunt, & quia pedes extrema pars hominis sunt, rectè finem vitæ huius mortalis Christi designant, quando se pro nobis Deo patri in odorem suauitatis in cruce obtulit, tunc sane suæ combustionis odorem emisit: hic odor peruenit ad electos omnes, quem modo olfacimus omnes: cuius suauitate viuimus, olfacturi denique largius in cęlestibus, quando beata gloria eius perfruemur. Interim opus est nos hic pedibus istis aduolui, immo coniungi constringíque arctius quo participes passionis eius fieri mereamur, & combustionis & odoris. Eis coniungitur quisquis voluntati eius acquiescit inque passione eius spem omnem salutis ponit: & quemadmodum id quod proximum coniunctúmque est rei ardẽti, necesse est, vt ardoris sit particeps: ita oportet illum, Christi laborum, & crucis participẽ esse, id est cum eo pati, vt postmodum cũ eo regnet in cœlestibus, oportet enim electos dei tanquá aurũ in fornace probari. Non enim est seruus maior dño suo, Io. 15. Mat. 10. Et oés qui ex Deo sunt, necesse est eos tẽtari. Io. 15. Si de mũdo fuissetis, mũd⁹ q̃d suũ erat diligeret. Quia verò de mundo nõ estis, sed ego elegi vos de mũdo: propterea odit vos mundus. Itẽ. 2. Tim. 3. Oés qui pie viuere volunt in Christo, persecutionem patientur, dum autem

Pedes Christi humanitas eius.

ij exemplo eius,ad cuius pedes viuunt,& quibus coniuncti ſunt,in preſſurarum camino ardent, tum maxime odorem ſuauiſſimum emittunt,dicentes illud. 2. Corint. 2. Chriſti bonus odor ſumus. Porrò tradunt aurichalcum multis ignium impẽdiis ex ſolido ęre ad aureum produci colorem: tametſi nonnullis viſum ſit, non ſolo ex ære fieri,ſed diuerſis interdum metallis. Quicquid ſit,hoc nobis in myſterio per id ſacratius exhibetur, quia eccleſia multis tribulationum incendiis in fine velut in pede arſura eſt,antichriſto teterrimo atrociq́ue humani generis monſtro vehementius in populum Dei & in omnes furente,iuxta illud,quod dominus dicit. Erit tunc tribulatio,qualis non fuit ab initio. Habet quædam tranſlatio. Orichalcum libani,ſatis commodo myſterio. Eſt nanq; in Iudęa mons libanus,vbi tribulatio prima cœpit eccleſiæ,quæ grauior in fine incumbet. Nam & dominus inibi crucifixus eſt. Eo ſenſu dixit Zacharias propheta. Aperi libane portas tuas: & comedet ignis cedros tuas, ca. 11. Cedri ſunt ſancti altitudine ſpei elati in ſublime euectique, quos comedit ignis tribulationis in Iudæa primum: vt tribulatio orta fuit. Nã & Stephanus ibi lapidatus eſt, cæſi apoſtoli & eiecti. Sed vide quia ſplendor ineſt aurichalco, & ſancti ex tribulationibus mundi ſplendidius peruenerunt in gloriam,ſicut & Chriſtus ex paſſione clarificatus eſt,qui eſt caput ſupra omnem eccleſiam, Eph. 1. tum certe,id eſt,in fine vitæ ſublimiter fixus in cruce clamabat veluti in camino ardenti poſitus ad patrem à quo deſertus erat,vt non liberaret eum de paſſione immo quẽ pati volebat pro generis humani redemptione: & eccleſia ipſa ædítura eſt ſimiles clamores in finem multis variiſq; tribulationũ angoribus adſtricta,vt nihil abſimili forma videantur membrum & caput. ✚ Punct. 6.

Aurichalcũ multis ignib⁹ ad colorẽ aureũ perduci.

Matth. 24.

Et vox eius,tanquam vox aquarum multarum.

Vox iſta,vox fidei,vox confeſſionis,vox laudis, vox gratiarum actionis,vox quoque ſermonũ Dei eſt, varie redditа ab eccleſia. Sed in quæſtionem venit, quid eſt quod ſupra vocem angeli tanquam tubæ audiebat,nunc autem tanquã vocẽ aquarũ multarũ audit: Aut quę eſt ratio diuerſitatis? Quia videlicet prius per paucos prædicatores verbũ Dei in vniuerſo orbe perſonabat: modo autẽ cre-

ſcēte eccleſia creuit & vox multiplici copia. Meſſis quidē multa dicebat Chriſtus, operarij autē pauci. Mat. 9. Aquæ multæ populi ſunt, habes infra ca. 17. Proinde rectæ fidei vox voci aquarū multarum cōparatur. Eo ſenſu legis apud Ezechielē de aialibus. Audiebā inquit ſonū alarum, quaſi ſonum aquarum multarum, c. 1. Spiritus dicit, confitebor tibi in populis, & pſalmum dicam tibi in nationibus. Pſa. 107. Ecce vox aquarū multarum, vt multi modo loquantur dei verbum: multi deum trinū & vnum confiteantur, multi laudent, agant gratias multi, multi porro cantent certis etiā notulis cāticum nouum in eccleſia de Chriſto & eius victoria, & de triūphis ſctōrum, quorum voces perſimiles fiunt ſono aquarum multarum confuſa quadā ſuauitate harmonia:, vbi in vnū grandes & paruuli çquabili diſſimilitudine cōcinunt, denſius alij, alij ſubtilius: hi temperatius, elatius illi acutiúſve prout natura vocum vniuſcuiuſque fert, cantúſque ratio. Spiritualiter tot voces eduntur in eccleſia quot credentes conſentiunt in laudem Dei. Qui in tot genera vocum conciliabili varietate diſſiliunt, quot perſonæ ſunt, quos tamen omnes æquabilis continet harmonia. Quid hic mihi reſpondebit, qui eccleſiæ Chriſti ceremonias oēs conuellit? Chriſtus in voce ſe exhibet, plane oſtendens, quia obmuteſcere nequaquam debeamus à laude Dei, quum potiſſimum tot cauſæ nobis cumulentur gratitudinis: quot beneficia à Chriſto recepimus. Quid retribuam inquit propheta domino, pro omnibus quæ retribuit mihi. Pſa. 111. & quo alio magis quàm cantu id eccleſiaſtico reddimus? Non ſomniabat ſpiritus prophetæ quum diceret. Cantate dño canticū nouum, cantate dño ois terra, & rurſum. Cantate dño & benedicite noīi eius: annūciate de die in diē ſalutare eius. Annunciate inter gentes gloriam eius, in oibus populis mirabilia eī. Pſal. 95. Idem iubetur & Pſal. 97. & 149. quatenus agnoſcamus omnes cātus, predicationéſve fidei propriè diuinarum laudū eſſe & populi deuotionū, & ædificationum. Bene cane frequenta canticum ait Eſa. ca. 23. Sed & illud quoq; dicetis mihi. Quid ſit quod dñs intendit in euangelio. Matth. 21. Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructum eius. Vellēm ſcire quis iſte fructus ſit? Reſpondebis mihi, fides. Sed

Cantus in templo Dei rationabilis.

Euſe. li. 2 hiſtoriæ eccleſiaſtice cap. 17. Non ſolum (ait) intelligunt hymnos veterum ſed & ipſi faciūt nouos in Deum omnibus & eos & metris & ſonis honeſta ſatis & ſuaui compage modulantes.

fides sine operibus mortua est. Iacob. 1. Linquamus hic aliqua mortalia, tantummodo quæ propriè Deum spectant illa in primis consideremus, fateor Deus quidem glorificatur in moralibus virtutibus nostris. & fide. vnde in euangelio ait, Sic luceat lux vestra coram hominibus vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cælis est. Matth. 1. Sed adhuc altius insurgendum. opus est vt annuncientur per nos opera domini in vniuersa terra, cum gratiarum actione, & laude. sicut docent Paulinæ epistolæ non raro. Verùm hæ gratiarum actiones, & hæ annunciationes operum domini: & laudes, prout institutum est ab ecclesia per spiritum sanctum: ita & fiendæ sunt, in fide & charitate Dei lectionibus cantibúsque. Fructus ergo regni Dei est, quicquid talium sit in ecclesiis ad honorem Dei. Id quod Iudæi non faciebant, qui gloriam suam quærebant, & non Dei: & commendari se volebant ab inuicem. quo pacto honor Dei negligebatur in ipsis certè. Vox ergo Dei resonet in ore nostro iugiter in gratiarum actione: quoniã aliud holocaustum ferre domino non possumus.

❧ Punctus 7.

Et habebat in dextera sua stellas septem.

Septem stellæ angeli sunt septem ecclesiarum, habes infra in fin. cap. huius per quos episcopi intelliguntur, qui idcirco angelorum nomine designantur, quòd annunciatores sacri verbi Dei sunt. Nam & in Malachia sacerdos angelus domini dicitur, iidem & stellæ sunt. Daniel. 12. qui ad iustitiã erudiunt multos, quasi stellæ: has stellas tenet Christus in dextera sua. Iam verò quid sit in dextra tenere stellas, nisi in eius custodia & protectione esse, aut primaria in parte seruari rerum suarum. Nota. magna fœlicitas est teneri in dextera Christi, ecõtra summa infœlicitas ac maledictio hinc eiici. Qui voluntati & sermonibus eius parent non eiiciuntur: tandiu in dextera eius erunt, quandiu sermones eius seruant, faciúntque voluntatem eius. Quod si non faciunt, eiiciuntur. Magnus igitur fructus, Christi sermones seruare, facere voluntatem eius. maximè ecclesiarũ prælatis. Enimuero donec id faciunt implénto; in solicitudine ministerium, hinc potissimum habent vnde cõsolentur, quòd se

Malachiæ 2. Episcopi ecclesiarum in dextera Christi sunt.

tandiu teneri in dextera Christi intelligunt, vnde nemo eos eripiet in fine ad dexteram collocandos, quando dicturus est, venite benedicti patris mei, percipite regnum, Matth. 25. Denique quia hæ septem sunt, liquido cõstat per eas vniuersitatem designari, quatenus per septem stellas vniuersitatem prælatorũ incunctanter accipias. Porro & hoc diligenter perpendendum est, quia stellæ in nocte lucẽt. Quid hoc designat, nisi quia episcopi ecclesiarum in nocte huius vitę lucere debent tãquam luminaria in domo, iubente domino: Sic luceat lux vestra corã hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cælis est, Matt. 5. Lux eorum operatio sancta est, & vita inculpata: Lux eorum est verbũ Dei sacrum, quòd prædicare instanter debent, lucemq; dare hominibus, de quibus dictũ est, vos estis lux mũdi, Matt. 5. Ita prælati sunt lux, vt & oculi sint corporis mystici Christi, per quos totum corpus prospicit: qui si excæcentur, vt oculi esse desinant, quid erit reliquum corpori per quod prospiciat? Sola hæc potentissima ratio esse debet sinceritoris, melioris, perfectioris, ac sanctioris vitæ prælatorum, vt sint oculi quibus cæteri cernant. alioqui palpent miseræ plebes in tenebris necesse est. Audi igitur prælate quicunque es, quicunque gaudes culmini, dici Rabi, foreque primus, In omni tua vita ita virtutibus primus sis, ita summus, sicut dignitate primus es & summus, Alioqui nec postremus fies inter Christi electos, eiectus de amabili dextera Christi. ❋ Punct. 8.

Episcopi lucẽtes esse debent.

Prælatorum exhortatio.

Et de ore eius gladius vtraque parte acutus exibat.

Solet in scriptura sacra gladij nomine verbũ Dei designari, solet & iudiciũ eius. Verbum Dei est, quum dicitur. Eph. 6. Sumite gladiũ spiritus, quod est verbum Dei. Hoc gladio accinguntur sexaginta illi fortes, id est, prædicatores sancti vniuersi in seno decenoq; intellecti, ob perfectionẽ numerorũ horum, qui veri Salomonis Iesu Christi lectulum, id est, ecclesiã ambiunt. Cant. 3. quo & ipse Christus potentissimè accingi iubetur. Psal. 44. Accingere (inquit) gladio tuo super femur tuum potentissime. Is gladius penetrabilior est quouis gladio ancipiti, id est, vtrinque incidẽte. Heb. 4. qui de ore eius exit, etiã quum per prophetas suos loquitur: id est, prædicatores,

Gladius Dei verbum, & iudiciũ eius.

qui ſunt veri prophetæ. teſtis eſt idē quū dicit, Nō enim vos eſtis, qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri, qui loquitur in vobis. Matth. 10. In hoc, quod dicitur, Patris ſpiritus, non excluditur filius, quum pater & filius in ſubſtātia idem ſint. Ioan. 10. Ego & pater vnum ſumus. & rurſum. Ego in patre & pater in me eſt. Spiritus ergo patris, eſt & filij ſpiritus, quū æqualiter in eadē eſſentia ſpirent eum, in perſonæ diſtinctione. Gladius ergo procedit de ore Dei, quia verbum inde promanat verbum vitę, & diſcipline verbū ſalutis, verbum prætioſum, & ſuaue quod loquitur Chriſtus. Paulus dicit. An experimentum quæritis eius qui in me loquitur Chriſtus? 2. Cor. 13. hoc verbum, ob vehementem potentiam gladius biceps dicitur, cui nemo aduerſariorū poterit reſiſtere, Luc. 21. Vel ideo biceps, quia veteris ac noui teſtamēti ſcriptura ſit. Biceps eſt, quia & imperfectos iuxta literā docet, & perfectos in myſterio inſtruit. Audit enim ſimplex verbum Dei, hoc videlicet nō adulterabis, non occides, &c. proponit in animo primo quoque tempore cuſtodire: dum autē hoc facit, carnalē ab ſeſe abſcindit per verbum acutiſſimum delectationem: abſcindit & impetum vltionis, iræ quoque furorem cohibet ac cæterarum talium peſtium luē. Audit in chriſtiana diſciplina exercitatus eadē, & altiora præterea quæq; conſiderāt, velut ſunt bonitas præcipientis, miſericordia, ſinceritas, ſanctitudo, pulchritudo, honeſtas, charitas, quæ placent illi cui ipſe animo conſentit, ac planè iam velit eſſe cum illo, qui præcipit hæc: & ideo nihil terrenum ambit, nec quæ carnis ſunt facit: ſed cæleſtibus delectatur, & illum ipſum videre cupit cuius tanta in diuino eloquio prædicatur magnificentia. Deniq; iudicium gladius quoque eſt: de quo Deut. 32. Si acuero (inquit) vt fulgur gladium meum, & arripuerit iudicium manus mea. Iudiciū ergo recte gladius dicitur, quo vēturus eſt domin⁹ in poteſtate magna, & maieſtate, quando vibraturus eſt verbum fortiſſimæ ac iuxta acutiſſimæ ſentētiæ, velut gladiū vtrinq; ſcindentē in aduerſarios ſuos: vt bene gladius biceps ſit illud Chriſti iudicium, id eſt, figuratum per eiuſmodi gladiū, eo quòd ſcelera hinc externi operis, illinc puniat peccata internæ cogitationis. Aut certe quia diuidet bonos à malis gladius biceps iu-

Gladius biceps Dei verbum.

Gladius iudicium.

Gladius biceps alio myſterio.

dicij ſententia eſt, quando his qui à dextris erunt, dicet, venite benedicti patris mei: & qui à ſiniſtris: diſcedite à me maledicti in ignem æternum. Matt. 25. vtraque autem acie tam efficax erit hic gladius, tam potens, tanta maieſtate fulgurans, vt eant ij in ſupplicium æternũ, iuſti autem in vitam æternam: vt ſic diuiſi nunquã amplius valeant conuenire. Poteſt & alia ratione ipſum Dei iudiciũ gladius biceps vocari: quia vtrinque cedat reprobos dum corpore & anima pœnis æternis reddat obnoxios vna. Nam ſicut iuſtos in corpore & anima glorificabit, ita impios cruciabit. O qualis erit tum his terror gladij huius? qualis pœna? Econtrario, quale gaudium bonis? quale præmium? ❧Punct. 9.

Et facies eius ſicut ſol in virtute ſua lucet.

Totus hic habitus filij hominis cuilibet fideli iuſto quoque competit: quia Chriſtus & eccleſia vna ſunt perſona, caput videlicet & membra. Per faciem eius poſſumus intelligere ſanctos, non quales nunc ſunt mortales, ſed quales futuri ſunt immortales, quum ad ſui conditoris gloriam peruenerint. vnde dominus in euangelio dicit: Tunc iuſti fulgebunt ſicut ſol, in regno patris eorum. Matth. 13. & 1. Ioan. 3. Scimus (inquit) quoniam quum apparuerit ſimiles ei erimus. Item Paulus. Saluatorẽ expectamus dominum noſtrũ Ieſum Chriſtum, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ ſecundũ operationẽ virtutis ſuæ. Phil. 3. hãc claritatẽ oſtendit in ſe dominus, quando in mõte tranſfiguratus eſt corã tribus diſcipulis, tunc enim facta eſt facies eius ſicut ſol. Qualis autẽ tunc apparuit, talis vtique vẽturus eſt ad iudicium. Quo in loco quæri poteſt, ſi dominus venturus eſt ad generalẽ reſurrectionẽ cum tanta claritate, quare nõ in eadẽ apparuit poſt ſuã reſurrectionẽ diſcipulis? Ad quod ſtatim dicimus, Ideò poſt ſuã reſurrectionẽ claritatẽ vultus ſui diſcipulis abſcõdit, vt eũ vel ſufferre poſſent vel cognoſcere, alioqui, mortales eũ oculi ſufferre non valuiſſent. Si enim quum adhuc mortale corpus circumferret pati claritatem vultus eius nequibant, quando transfiguratus eſt in monte: quanto minus hoc poterant, ſi poſt ſuam reſurrectionem non iam vt ſol, ſed ſeptempliciter ſole fulgentior, ſe ma-

Facies lucida Chriſti ſancti glorificati.

nifestaret? Futurę claritatis nostrę typũ, legis apud Esaiã, Erit lux lunæ sicut solis, & lux solis erit septempliciter, sicut lux septem dierum, in die, qua alligauerit dominus vulnus populi sui, & percussuram plagæ eius sanauerit, ca. 30. Iam verò si iusti tunc in illa resurrectione fulgebunt sicut sol iste conspectibilis, qui tum septempliciter iuxta prophetæ vaticinium fulgebit copiosius, quantum putas excellentiorem claritatem habiturum, caput illud à quo membra accipient claritatem? vnde quum hic beatus Ioannes de sole mentionem faceret addidit in virtute sua: videmus enim solem hunc nostrum in medio die plus multo virtutis emittere, ardentius etiam quandoque lucere; quatenus intelligeres Angelum hunc qui in persona domini erat splendidissima facie, sicut sol in meridie apparuisse, in exemplum præclarissimæ resurrectionis nostræ, cuius ampliorem virtutem explicaturus propheta septem dierum luci comparauit, ac si diceret, quanta claritatis erat Deus verbum, quum sex diebus fierent omnia, & in septimo die omnia per ipsum complerentur, tanta claritatis in carne sua tunc erit apud patrẽ, qui patris potestate veniens orbem iudicabit: cui luce corporis mirabiliter configurabuntur iusti vt luceãt tanquam sol in regno patris eorum. Hoc est quod in solẽni precatione sua transiturus ex hoc mundo ad patrẽ, orabat dicens, Clarifica me pater apud temetipsum claritate, quam habui, priusquam mundus fieret, apud te. Ioa. 17. Tunc certe alligabit dominus, iuxta eundem prophetam, vulnus populi sui, perfectéque percussuram plagæ eius sanabit, vt non sint posthmodum in memoria priora hęc quę modo gementes geminus in infirmitate corporis nostri. Vulnus hoc, & percussuram plagæ nostræ, nõ puto aliud esse, quam morbum naturæ inflictũ nobis in Adam postquam peccauit, cicatricésque peccatorum relictas in carne, quæ tunc perfectè sanabuntur, quando filij Dei reuelabuntur: quod fiet in illa octaua resurrectionis nostræ die, quando complebitur amabilis, & gloriosa redemptio nostra, quam expectandam proposuit saluator. Lu. 21. dicens. Respicite, & leuate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra. ❧ Punct. 10.

Claritas corporum qualis futura sit.

Et quum

Et quum vidissem eum, cecidi ad pedes eius tanquam mortuus.

Quod imbecille est nutat ad fortem virtutem. Quod ignobile defert nobili. Sic transfigurato in mõte dño cadunt in facies suas discipuli. Matth. 17. & ipse Daniel ad conspectum angeli collabitur. Expauescit Zacharias viso Gabriele, vt minimè mirum tibi sit, si Ioannes conspecto angelo ad pedes illius cadit: & non solum cadit, sed tanquam mortuus cadit, quod sane vehementis animi eius consternationis est indicium, & summæ cuiusdam notæ reuerentiæ. Illud obserua velim, Ioannes hoc loco omnem electorum multitudinem in se exhibet, Angelus solummodo capitis, id est Christi, personam gerit. Electi nanque consyderata maiestate Christi vltro ad pedes eius aduoluuntur, procumbunt & adorant, quia dignam illi venerationem simúlque gratitudinem sese exhibere debere intelligunt, & ideo se coram illo humiliant, quémadmodum & de sanctis orientis plagæ Magis, qui typus erant omnium ex gentilitate credentium & primitiuum quoddam scriptura euangelica refert, quia procidentes adorauerunt eum, Matth. 2. Ad huius pedes Maria quoque Magdalena procubuit & lachrymis veniam erratorum promeruit, Luc. 7. Iam verò per tropologiam pedes dominici sunt humilitas passionis eius, in qua se demisit vsque ad crucem, supplicium videlicet sceleratis debitũ, quod quicúmque subiisset legis maledictioni foret obnoxius. Maledictus (inquit propheta) omnis qui pendet in ligno. Sic modo ad pedes dominicos cadit quisquis vestigia passionis eius in sui humiliatione imitatur. iuxta illud. 1. Pet. 2. Christus passus est pro nobis vobis relinquẽs exẽplũ vt sequamini vestigia eius. Bene autẽ Ioannes non mortuus, sed tanquam mortuus asseritur: quia electi vestigia passionis Christi imitantes, & si moriuntur mundo, viuunt tamen Deo. Sic Paulus quum se mortuum diceret, Christóque confixum cruci, subdidit, viuo autem tam non ego, viuit verò in me Christus. Qui & alios hortatur ad sui mactationem dicens. Obsecrò vos vt exhibeatis corpora vestra hostiã viuentem, sanctam, Deo placentem. Hostia quippe Christiana immolatur & viua est: quia sancti & si se mortificant, viuunt tamen:

Christi pedes humilitas passionis eius

Mortificare se hominem spiritualem quid sit & quomodo intelligatur.

mortificant in concupiſcentiis carnis & mundi, viuunt autem in vi ſpiritus Deo. Et hoc eſt viuere Deo, mortificare vitia carnis in concupiſcentiis eius, in ſeipſo: mortificat qui abſtinet, qui non delectatur, cui non placent, nō amat, non ſequitur. vita enim eſt homini amor in corde: mortificas igitur vitia quum non amas, quum non delectaris in eis, non ſequeris. Mortuus non ſentit, non mouetur, non videt: ſic & ſpiritualis homo ſeſe mortificans à vitiis non conſentit delectationibus carnis, nec mouetur ad illa probra, nec reſpicit. In quem ſenſum loquitur Apoſtolus Col. 1. Mortui eſtis & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo, quum autem Chriſtus apparuerit vita veſtra, tunc & vos apparebitis cum ipſo in gloria. Poteſt & aliter dici. Nanque vt primum vera cognitio fidei intellectui offertur, ſuperbia humana ſtatim ſe humiliat ac deiicit, ſeque proſternit vſque ad pedes eius, vnde ſalutem ſperat. In huius rei exemplum, Maria vt cognouit quòd Ieſus accubuiſſet in domo phariſæi attulit alabaſtrum vnguenti: & ſtans retro ſecus pedes eius, accidit, & amplexabatur eos, rigabat lachrymis & capillis capitis ſui tergebat, oſculabatur: atque vnguento vngebat. Lucæ. 7. Sic Paulus dum tumidus ſublimiter aduerſus Chriſtum incedit, vbi Chriſtum verum Deum agnouit, veritas illius ipſum deiecit, quatenus deiectus acciperet quod alius non mereretur. Deus enim ſuperbis reſiſtit, humilibus autē dat gratiam. Iacob. 4. Excelſus enim dominus eſt, & humilia reſpicit, Pſalm. 137. huc denique & illud in caſu Ioannis accipe. Si quidem profunda Chriſti myſteria impenſe perſcrutantibus à potentiſſima & imperſcrutabili maieſtate diuinitatis eius ſubito mentis conſternatio incutitur, quia dum in carne Deum ſic humiliatum conſpicit, inſolentiæ ſuæ memor contabeſcit. At nunc quomodo cum ſic humiliatis corde agere ſoleat paulo attentius conſydera. ❋ Punct. 11.

Et poſuit dexteram ſuam ſuper me, dicens: noli timere.

Spiritus boni partes.

Hæ ſunt partes veri bonique & non mendacis ſpiritus, vt pauefactis ſtatim adimat pauorem, adhibeat & cōſolationem, vt meliore ſpe ſtatuatur. Sic Gabriel Zachariam. Sic virginem mox futuram Dei matrem cōſolatus eſt poſt cōſternationem. Sic denique & Chriſtus in mō-

te Thabor discipulos, à gloria vultus eius prostratos in terram posita dextera consolans dixit, Surgite: & nolite timere, Matth. 17. Quid vltra dicam? A mortuis resurgẽte domino angelus ad sepulchrum adstans exultanti voce mulieribus dixit. Nolite timere vos, Matth. 28. quatenus facili discerniculo distinxeris inter spiritus, qui ex Deo sunt, & qui aliunde: quia quum ij in desperationem perturbent, illi in meliorem spem constituunt, & consolantur. Nanq; solet angelus quoq; satanæ in angelum lucis sese transformare, vt Paulus astruit. Nota, duo facta sunt, primum dextera imposita est super collapsum ex formidine Ioannem, Secundo verbum consolationis adhibitum. dextera hic pro opportuno Dei auxilio capitur. sic Iob. 14. dicitur operi manuum tuarum porriges dexteram, Et Psalm. 137. Saluum me fecit dextera tua. Item Psalm. 138. Tenebit me dextera tua. Dexteram ego super nos ponit, quum iuuat nos, & erigit, & consolatur. ponit alibi dexteram quum dicit, Nolite timere eos, qui occidunt corpus. Matth. 10. & Lucæ. 10. Gaudete quòd nomina vestra scripta sunt in cælo. & rursum. Matth. 5. Gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cęlis. Possunt per dexteram aptissimè intelligi & sancti prædicatores, vnde Deuter. 33. dicitur, In dextera eius ignea lex. ac si diceretur. In sanctis prædicatoribus doctrina spiritussancti. Nõ autẽ vlterius exprimit quid cum Ioãne actum sit, nisi quod posuerit angelus dexteram suam super eum. Sed ex Daniele discimus quòd à terra eum leuauerit. Ibi enim legimus, quòd angelus qui erat, accinctus auro ob tyzo, & corpus eius quasi Chrisolythus, posuit dexteram suam super Danielem, & erexit eum super genua sua, & de Ioanne idem accipe. Porro ponit angel⁹ manum super Ioannẽ ad pedes eius tanquã mortuũ iacentem, quando Christus ecclesiæ suæ filiis per pœnitẽtiã iacentibus ad pedes eius, séque mortificantibus cum vitiis & cõcupiscentiis auxilium porrigit opportunum, dátque verba consolationis per suos prædicatores. Nam alioqui facile desperare possent memoria ac turbine subinde recurrentium præteritorum scelerum. Duo ergo necessaria sunt, Primum auxilium gratiæ Christi: secundum verbũ consolationis spiritus oris eius: quod miseri-

Dextera auxilium opportunum.

Dextera sancti prædicatores.

cordis Dei prædicator est, cui in scriptura dicitur, Si separaueris precioſum à vili quasi os meum eris: per hoc loquitur Deus ad quos vult, & quod vult. ❋ Punct. 12.

Ego ſum primus & nouiſſimus, & viuus: & fui mortuus, & ecce ſum viuens in ſecula ſeculorum: & habeo claues mortis & inferni.

Chriſtus primus & nouiſſimus.

Luce præclarius conſtat hinc angelum non ſuam ſed Chriſti perſonam hic agere, & in perſona Chriſti hæc dicere: neque enim angelus eſt primus & nouiſſimus. Nanque id propriè illi competit, qui primus eſt per diuinam naturam, qua eſt initium omnis creaturæ: Omnia enim per ipſum facta ſunt, Ioan. 1. Nouiſſimus per humanam, in qua habitus eſt vt vermis, Pſal. 81. & plebis abiectio. Ibidem. quem nouiſſimũ virorum appellauit Eſaias ca. 53. Vel nouiſſimus, quia in ipſo reſtaurata ſint vniuerſa, & reſtaurabuntur adhuc, Nam expectatio creaturæ reuelationem filiorum Dei intendit Rom. 8. vt nõ alij quã Chriſto nato, paſſo, ſepulto, ac reſuſcitato hæc verba cõueniant, qui in Eſaia loquitur dicens. Hæc dicit dominus rex Iſraël, & redemptor eius, dominus exercituum, Ego primus & ego nouiſſimus cap. 44. Ipſe inquam primus, qui eſt ante ſæcula, in principio verbum. Ipſe nouiſſim⁹, quia in fine temporum natus, & verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Ioã. 1. hic idem eſt & viuus, qui eſt vita in ſe. Ibidẽ. In ipſo vita erat. Qui etiã viuificat omnia, tametſi mortem pro nobis ſubierit in tempore, non tamen morte detentus eſt: quin potius multo glorioſior reſurrexit à mortuis, vt nunquam amplius oppetat mortẽ. Quod enim mortuus eſt peccato, mortuus eſt ſemel, quod autem viuit, viuit Deo, Rom. 6. Et iterum, Chriſt⁹ reſurgens ex mortuis iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur. Neceſſe enim erat mori Chriſtum, & reſurgere: niſi enim ex mortuis reſurrexiſſet promiſſio vana fuiſſet, nec finis hominis in gloriam peruenisſet. Impediebatur enim per omnem modum ne authori Deo coniungeretur: quo ſolo beatus eſſe poterat, extra quem miſer erat ſemper. Ipſe enim Deus erat finis hominis, quẽ peccatum diuidebat ab ipſo, vt teſtis eſt Eſaias. Hoc iam Chriſti morte ſublatum eſt impedimẽtum: reſurrectione autem eius effectum eſt vt vitæ redderetur homo

Chriſti mors & reſurrectio propter nos.

mortuus peccato, atque idem fini ſuo coniungeretur, Mortuus eſt (inquit apoſtolus) Chriſtus propter delicta noſtra: reſurrexit propter iuſtificationem noſtram, vt in ipſa pacem haberemus ad Deum. Rom. 2. &. 5. Sed vt ad inſtitutum redeamus. Magna hic cõſolatio adhibita fuit Ioanni, cui iacenti tanquam mortuo dictum eſt, fui mortuus, & ecce ſum viuens in ſæcula ſæculorum. Nihil hac conſolatione opportunius, nihil gratius: ac ſi diceret dominus ſeruo, Noli timere pro me quippiam pati, ego pro te mori non dubitaui, qui ſum vita omnium, & ecce viuo: quatenus tu quoque, ac tui ſimiles, ne dubitaretis pro me indigna pati, pro quibus ego mortem oppetij crudeliſſimam, ſed ſum viuus, daturus & vobis vitam immortalem pro me ſuſtinentibus. merces manet ex æquo omnes æterna, vt pari mecum ſorte gloriæ potiamini in cælis, qui paria mecum ſuſtinetis in terris. caput ſum, vos membra. Nihil ergo eſt cur deinceps vos metuere debeatis eos qui occidunt corpus aut aliter affligunt vos, digna vos omnes mercede afficiam quicunque eſtis mihi fideles: tantummodo ne deficiatis, nam perſeuerantibus redditur corona quæ promittitur incipientibus, omnes vos rediuiuos reddam. Poſtremo quod dicit, habere ſe poteſtatem mortis & inferni, indicat ſane dominatum ſuper omnia habere quantumuis fortia. Quid enim fortius morte? quid inferno potentius? in quem deſcendunt fortiſſimi quique & ſublimes glorioſique. Eſa. 6. Super hæc habet Chriſtus poteſtatẽ, qui à ſua glorioſa reſurrectione ſic teſtatus eſt, Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo, & in terra. Matthæi. vlt. A quo data? Reſpondeo à patre. Ioã. 8. Pater diligit filium, & omnia dedit in manu eius. Habet autem poteſtatẽ ſuper mortem, quia mors eum detinere non potuit. habet & ſuper infernum, quia deſtructis clauſtris, ac repagulis eius detractis captiuos, qui erant iſtic eliberati, per quem nos Deus pater quoque conreſuſcitauit, & conſedere fecit in celeſtibus, vt oſtenderet in ſeculis ſuperuenientibus abundantes diuitias gratiæ ſuæ, in bonitate ſuper hos in Chriſto Ieſu. vt preclariſſimè legis Epheſ. 2. Ergo & reſuſcitationis quoque noſtræ habet poteſtatẽ. Sed quid eſt conreſuſcitauit, & conſedere fecit? Nunquid conreſuſcitauit nos, qui non-

Chriſtus habet poteſtatẽ mortis & inferni.

dum ſumus mortui? & quomodo etiam conſedere fecit? Reſpondet. D. Auguſt. Iam factum dicit apoſtolus, quod certum eſt affuturum. Idem. Multa, inquit, dicuntur in ſcripturis tanquam facta ſint, quum in ſpe adhuc eſſe intelligantur. Sed quid eſt quòd prius mortis, deinde reſurrectionis meminit. niſi hoc vt omnibus certũ eſt, quòd ſicut ipſe paſſus, mortuus, & ſepultus eſt, antequam reſurgeret, & plena potiretur gloria: ita omnes electos ſuos. antequam ad gloriam perueniant pati neceſſe ſit, Quẽadmodum ſcriptura continet, Multæ tribulationes iuſtorum. Pſalm. 33. Et rurſum, Per multas tribulationes oportet intrare in regnum Dei. Act. 14. Ad quod non ſunt condignæ paſſiones noſtræ. Rom. 8. Quamobrem nihil magnifaciendum res noſtras diripi, iura auferri, abiici, contemni, & tanquam homines nihili haberi: quum in cælo fixum ſit Chriſtianos in hac vita, preſſuram & moleſtias acres perpeti debere, quatenus membra capiti ſuo conformentur? Nec ab hac conditione liberatur eccleſia donec peregrina eſt, quæ quanto acrius premitur, tãto fortius ſublimiúſque exaltatur: nec deficiet, quia nomen domini turris eius eſt & propugnaculum, & murus, quod inuocatum eſt ſuper nos, Hierem. 14. In quo & ſtamus. & hoc ipſum manet in æternum: cuius virtus operatur in nobis in omne bonum. Porro, quòd poſt mortẽ eueſtigio reſurrectionis meminit, hoc ideo facit, vt qui in Chriſtũ moriẽtẽ credit credat & in reſurgẽtem, & qui in morientem credit, ſimul & ipſe moriatur peccato cum Chriſto: Et qui credit in reſurgentem & viuentem, ipſe quoque reſurgat & viuat: vt quomodo Chriſtus reſurrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Rom. 6. Nouitas vitæ eſt, liberum eſſe à peccato & ſyncerum. Hoc ſcientes, inquit apoſtolus ipſe, quia vetus homo noſter ſimul crucifixus eſt, vt deſtruatur corpus peccati, vt vltra nõ ſeruiamus peccato.

Tribulat onibus agitari neceſſe eſt ſanctos.

Vitæ nouitas quid ſit.

❧ Punctus 13.

Scribe ergo quæ vidiſti: & quæ ſunt: & quæ oportet fieri poſt hæc.

Scribe, verbum hoc imperatiui modi eſt, quo præcipit Chriſtus Ioanni, vt ſcribat quæ viderit, & quæ ſtatim viſurus ſit, ſcribendi ei tradens auctoritatem & gra-

tiam: vnde liquet quantę inter reliquos apoſtolos fuerit. B. Ioannes eminentiæ, videlicet quantæ olim. S. Ioſeph puer ingenuus, inter duodecim fratres patriarchas, qui poſtmodum duplicia accipere dignus fuit patre dicente, Dabo tibi partem vnam extra fratres tuos, Sichimam ſignificans, ſiue Sichem, quæ in euangelio Sichar dicitur. ſic Ioanni ſcribēdæ propheriæ munus donatur vltra ſortem apoſtolorum. Sed quid eſt, quod dicitur, Quæ vidiſti? vtique ſi ad viſionem reuelationis referas, nō multum adhuc viderat: ſi verò ad cœptam tribulationem ſanctorum multum: conſtat enim diu ante hæc vrgeri vexariq; cæpiſſe eccleſiam. Hic duo obſerua, Primum minime reuelationem ſpiritus tacēdam eſſe: ſecundum, minime ſine reuelatione ſpiritus in eccleſia Dei loquendū, Paulo ſubſcribente, qui ait, Aut quomodo prædicabūr niſi mittantur: Rom. 10. Alioqui mera mendacia, ac errores prædicent oportet: eo quòd ad Dei ſacramenta caro minime pertingat. væ autem prophetis mēdacibus, de quibus dominus Deus dicit apud Ieremiam, nō mittebam prophetas, & ipſi currebant: non loquebar ad eos, & ipſi prophetabant. Ierem. 23. Quos ibidem vetat audiri. & cap. 27. lege plura ibidem.

Ioannis excellentia.

Reuelatio ſpiritus non reticenda, nec ſine ea prædicandum.

✻o Punct. 14.

Sacramentum ſeptem ſtellarum, quas vidiſti in dextera mea: & ſeptem candelabrorum aureorum hoc eſt. Septem ſtellæ angeli ſunt ſeptem eccleſiarum: & candelabra ſeptem, ſeptem eccleſiæ ſunt.

Sacramentum, myſteriū eſt, ſignum ſacrę rei, vbi aliud videtur, & aliud intelligitur: ſicut (verbi gratia) in Chriſti corpore, vbi quum videatur panis, vera caro eſt, vnde ipſi ſacerdotes poſtquā guſtauerint litatoriū illū panē ſacræ euchariſtiæ, dicunt: Sacraméta, quæ ſumpſimus domine proficiāt nobis ad ſalutem corporis & animæ. Ita & hic ſacramentū erat, quia in ſeptem ſtellis, angeli ſeptem eccleſiarum: & candelabris totidem, eccleſiæ ſeptem figurātur. Vbi ſimul obſerua, quòd ex preſcripta viſione, duo tantum, videlicet, ſtellæ & cādelabra interpretātur, quod qua ratione factū ſit, nō ſatis liquet. Poterat nāque eodē pacto dicere, ſacramētū filij hois ſic veſtiti, ſic præcincti: tale caput, & tales oculos habētis, hoc vel tale eſt: ſed forſitan non adeò res exigebat: non tanta negocij neceſſitas

Sacramētum quid ſit.

Stellæ ſeptem angeli ſeptem prælati ſunt eccleſiæ.

vrgebat. Attamen arbitramur, & ita esse confidimus, hoc triplici causa factum. Prima est, quia de his, quæ per ista figurantur nempe ecclesiis, & verbi ministris hic potissimum tractatur: quo præclarissimè constet, quid illis facto opus sit, & quata eos virtute pollere deceat, qui stellarum nomine, atque adeò angelorum proprietate exprimuntur. Secunda, vt horum interpretatio ad inquirendam aliorum significationem viam paret. Tertia, vt ex his paucis etiam reliqua per mysterium dicta non dubitemus. Ad hæc, vt præter hæc duo interpretata reliqua propriè ad Christum pertinere ferme agnosceres, cuius mysteria scripturæ continent, ad quas semper recurrendum est pro eo, quatenus ex hinc capiat testimonium iuxta illud, Scrutamini scripturas, illæ testimonium perhibent de me. Ioan. 5. Quam verò appositè candelabrorum nomine ecclesia designetur diximus. In ipsa enim lucet lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Non est autem dubium quin lux ipse sit Christus, qui de seipso testificatur, dicés. Ego sum lux mundi. Ioan. 8. quem Simeon vocat lumen ad reuelationem gentium. Luc. 2. sic apud Esa. cap. 60. aliisque multis in locis. Est denique & ipsa eadem ecclesia lux quædam ob veritatem, quæ in ea est: propter quod pulchra vt luna, electa vt sol. Cant. 6. describitur. Omnibus etiã vere fidelibus Ephes. 5. dicitur. Eratis aliquando tenebræ: nunc autem lux in domino. quorum opera lucis appellatione consignantur. Rom. 13. quibus iubet author lucis Christus vt cæteris luceant, Matth. 5. Candelabra autem hæc aurea sunt, quia præcioſa est Dei ecclesia: neque enim tam præcioso metallo, nisi res admodum præcioſa figuratur. Porro stellarum mysterium redditum est: vt nõ opus sit iteratione, aut fusiore explanatione. Septem, inquit, stellæ, angeli sunt septem ecclesiarum: Angelus græce, latine nuncius, aut legatus interpretatur. qui sunt ji nuncij, nisi de quibus loquitur ex Esaia Paulus Romanis scribens. Quam speciosi pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona. cap. 10. Esaiæ autem. 52. Hi sunt synceri verbi Dei ministri, quos oportet esse affectu speciosos, & excusso, vt in summa inculpatissimi sint: quales esse debent & ecclesiarum prælati. Neque enim alia

ratione ſtellæ ſunt, niſi vt proximis lucis exempla præmonſtrent, & lumen veritatis doctrinámque vitæ, verbo ſancto circunferant. Vos (inquit dominus) eſtis lux mundi, Matth. 5. Ob quod & Ioannes lucerna ardens & lucés ab ipſo domino prædicatur. Ioan. 5. Obſerua, licet eccleſia vniuerſalis aureorum candelabrorum typo deſignetur: ſtellarum antiſtites, itidem angelorum, neque tamen omnes aurea candelabra ſunt, neque omnes ſtellæ angelíve. Proinde quanuis aliqui in ſe reprehenſibiles ſint, angelorum tamen ac ſtellarum appellationem per officium minime exuunt, quo minus prædicent & publica exhibeant miniſteria.

CAP. SECVNDVM. DE PRÆCEPTIS ANGELO EPHESINAE ECCLEſiæ ſcribendis. Sect. I. Punct. I.

ET Angelo Epheſi eccleſiæ ſcribe.

Antequam ad totius epiſtolæ enarrationem pertingamus, céſeo de eâ, atq; ſequentibus nonnihil prælibare, ne pro ſingulis eadem toties ſit repetendum. Primum eſt, nihil in eccleſiis, quãtum ad generalia dogmata pertinet, deſiderari poteſt, quod non in his particulatim reperias, modo ſenſum ſpiritus in eis ipſis diſpicias. Quod enim ex filiis eccleſiæ alij ſunt pij, & irreprehenſibiles vitæ, his conuenit epiſtola ſecunda Smyrneorum epiſcopo miſſa, ſexta quoque, quæ Philadelphienſis eccleſiæ ſcripta eſt. Sunt & reprehenſibiles nonnulli fideles tamen, quibus competũt prima, tertia, & quarta, hoc eſt, epiſtolæ miſſæ, epiſcopis eccleſiarum, Epheſi, Pergami, & Thyatiræ. Sũt denique meri hypocritæ: his quadrant quinta & ſeptima epiſtolæ, miſſæ eccleſiis Sardis & Laodiciæ. Sunt etiam multi falſi prophetæ, veritatis ac ſanctorũ hoſtes, & perſequutores acerrimi, contra quos ſparſim in his epiſtolis non indigna reperies. Secũdum eſt quòd epiſcopi harum eccleſiarum non ſoli reprehẽduntur, aut commendãtur, aut erudiũtur, ſed in eis eccleſiæ quoque, quibus præſunt. Quod vel ex eo agnoſces, quia in epiſtolarum cõcluſionibus ſemper dicitur, Qui habet aurem audiat, quid ſpi-

Documenta generalia.

ritus dicat ecclesiis. Item ex eo etiam, quòd in epistola. 4. dicitur, vobis autẽ dico, & cęteris, qui Thyatiræ estis, &c. Præterea episcopi ecclesiarum Pergami & Thyatiræ reprehenduntur pro nonnullis erratis, quę in eorum ecclesias irrepserãt. Sunt & alia in ipsis epistolis, quibus notũ fit non solum episcopis, sed & ecclesiis hęc missa. Tertiũ, suspicor angelo pro angelis, id est singulare pro plurali positũ, vt nõ vni soli episcopo singulæ mittẽtur epistolę, sed aliis quoq;, qui inibi erant præpositi, ad regẽdum ecclesiam Dei. Cõstat enim Ephesi plures fuisse episcopos, quos Paulus è Mileto ad se vocauit, quibus & dixit, Attẽdite vobis, & vniuerso gregi, in quo vos spirit. sanctus posuit episcopos regere ecclesiã Dei, quam acquisiuit sanguine suo. Act. 20. Quartum, angeli isti, id est prælati, & ministri verbi Dei, quibus hæc nominatim scribũtur, nõ minus sunt alij ab Asianis, quàm ipsi Asiani, sicut neq; ad solas Asianas ecclesias, sed & ad omnes hæc pertinent. Quintũ, A principio cuiuslibet epistolæ scribitur aliquid de Christo iuxta schemata quę præcedẽti cap. habuimus, & id quidem fit, vt conueniat iis, quæ postea in epistola traduntur. Denique in singulis epistolis varia certãtium præmia statuuntur, pro eo quòd varia sint merita, quibus præmia ex æquo debeãtur, prout suis in locis auspice Deo ostẽdemus. Quod verò in calce singularum epistolarum dicatur, Qui habet aurẽ audiat, quid spiritus dicat ecclesiis, ostendit sane spiritussancti verba esse, & ob id à fidelibus recipienda, adorãda & seruanda, immo condiscẽda, meditanda: ac subinde loquenda, & prædicanda. Quia verò angelo Ephesinæ ecclesiæ principio omnium. b. Ioannes scribere iubetur, & mox probauimus vniuersis ecclesiis, earũmque præsulis hæc dirigi: videamus primo de hac vrbe. Itaque Ephesus in Asia minore in Ionia, seu Lydia erat celeberrimo Dianæ templo insignis, condita ab Amazonibus, in qua templũ ducentis viginti annis à tota Asia in solo palustri, ne terræmotum sentiret, extructum fuit. In hoc templo cẽtum viginti septem columnæ fuerunt à singulis regibus Lydiæ factæ, altitudine pedum sexaginta: inter quas sex & triginta miro artificio celatæ. creuit hæc vrbs loci opportunitate in immensum, quòd totius citerioris Asiæ fuerit emporium: nam & portum

Ephesus interpretatio.

habuit.corripit autem penultimam in pronunciando. In hac ſedit epiſcopus.B.Ioãnes, quòd eſſet metropolis totius Aſiæ minoris,quam ipſe in fidem cõuerterat. Sed de his ſatis.Iam ad myſterium veniamus:quandoquidé hoc magis nobis requirendum eſt. Epheſus græcum eſt, Latinis ſonat deſyderium, quo quid, oro, aptius conueniat vniuerſáli Dei eccleſiæ? Eccleſia nãque,quæ eſt fidelium congregatio, in ſanctis eſt deſideriis cœleſtium bonorũ ſemper, eo quòd guſtauit & vidit ſemel quoniam dulcis eſt dominus, cupiẽtes qui ĩ ea ſunt ſtatim euolare à corruptione carnis,& mortis huius nexibus, & eſſe cũ Chriſto: Eſuriunt nanque & ſitiunt in horas iuſtitiam gloriæ beati Dei impleri in ſe, reuelaríque, quàm mox quid futuri ſint,& apprehendere quod ſperant. Ideoque filij deſyderiorũ ſunt, vt omnes Epheſi nomen prægeſtent,habeántque inſigne quoddam, & teſſeram. Et hæc benè in Aſia dicitur.Aſia enim limoſa vel cœnoſa interpretatur. Aſis enim latine cœnum,vel limus eſt,vt iure hinc quam primum eliberari cupiant viri deſyderiorum ſanctorum. Mundus eſt Aſia,in quo incluſa peregrinatur eccleſia,ad plenam libertatem ſuſpirans, ad perfectam feſtinãs gloriam,ſitiens contingere ad Deum fontem viuum, & amplexus ſponſi molles ac delicatos experiri, cuius amore languet,Cant.1.Et ideo clamat & dicit,Quemadmodum deſyderat ceruus ad fontes aquarum,ita deſyderat anima mea ad te Deus. Et rurſum. Sitiuit anima mea ad Deum fontẽ viuum,quãdo veniam, & apparebo ante facié Dei. Pſal.41.Item.Satiabor quum apparuerit gloria tua.Pſal. 16.Donec Epheſus hæc erit in Aſia,hoc eſt eccleſia viuit in carne,manet in mũdo,tametſi præter carnẽ,cuius conuerſatio eſt in cœlis, ſemper eſt illi quod appetat, quod deſyderet,quod ſitiat, quod eſuriat, preſſa miſeriis,caſtigata aduerſitatibus,infirmitatibus vallata,tẽtationũ arietibus tum multis tum variis ac etiá grauiſſimis impetita. Verum vbi trãſlata fuerit in gloriam,non erit vltra quod deſyderet. Impleta enim erunt tunc eius deſyderia, vt nõ vltra Epheſus ſit,adueniente eius pleno gaudio in præcepta gloria,quæ nullam admiſſura eſt miſericordiam.Diximus de hoc nomine plura alia ſupra ca.1.Sec.3.punc.5. iuxta aliorum ſtomachum.

Eccleſia ſuſpirat continuo ad perfectam gloriã.

Hæc dicit, qui tenet septem stellas in dextera sua: qui ambulat in medio septem candelabrorum aureorum.

Christus est qui tenet septem stellas, id est prælatos, & omnes ecclesiæ sinceros doctores in dextera sua, qui discurrit in medio suæ ecclesiæ septiformi spiritu illustratæ, singulorum corda ac renes perscrutans: & tam clare videns, velut si quis rem sub oculis positam ad lumē septem lucernarum ardentium cerneret, immo præclarius, cui omnia nuda & aperta sunt, tametsi abstrusissima sint, vt docet Paulus. Hebræ. 9. idem loquuntur & scripturæ, dicatur ergo. Hæc dicit, qui tenet septem stellas in dextera sua: & reliqua. Hic iam præcepta sua orditur Christus, ab Epheso incipiens, quòd ea metropolis Asiæ esset, haberétque alias ecclesias cum episcopis suis sub se. Principio autem olim vult omnibus certum esse quòd ipse habeat in manu sua & potestate omnes episcopos ecclesiarū, doctorésque: similiter omnes ecclesias, cuius arbitrio regantur, qui potest facere quiduis in eis, auxiliari, seruare, venire tentationes, liberum ab eis facere, cōterere, punire, permittere spiritum erroris, tribuere spiritum veritatis, iuxta abyssum sui iudicij. Vult denique, vt ipsius, qui tantus est, admonitiones, correptionésque recipiant, expauescant minas, iudicia exhorreant. Postremo vt videant quam bonum sit ipsius volūtati parere, iussa complere: è regione quàm amarum, & quàm pernicioſum nimis contra illam calcitrare, tandem vt non arbitretur ipse longe abesse ab sua ecclesia, in qua continue ambulat, digreditur, & discurrit. laturus ex æquo omnibus, quantum in se est præsidium, vniuersa omnium facta dispiciens, rimánsque & considerans, atque adeo cogitatus omnes examinans: & ideo in medio est, hac videlicet ratione vt omnes circumspiciat, iudicétque: hos digna mercede afficiens, illos puniens in tempore retributionis magnæ. Etenim ad iudicem pertinet facta dignoscere ac iudicare, ad quem pertinet saluare & perdere, alioqui quomodo æquus erit iudex? Diximus iam cur ecclesia aureorum candelabrorum typo exprimatur, quo intelligeres summa probitate opus esse his qui cupiunt esse de membris eius, aureos equidem oportet esse eos, non luteos per auaritiam terrenorumque cupiditatem: non ferreos per

Christi potestas in oīa.

Christus versatur in medio suæ ecclesiæ.

Iudicis esse facta dignoscere.

duritiam ac rebellionem:non ligneos per vtilitatem:ſed precioſos,ſed obſequentes,ſed cœleſtes inter quos ambulare eum delectat qui cum eiuſmodi filiis hominum delicias ſuas eſſe ſtatuit,Prouerb.8.qualem eſſe voluit apoſtolus Paulus ſuum diſcipulum Timotheũ.Cui in priore epiſtola,cap.6.ait.Sectare iuſtitiam,pietatem, fidem, charitatem,patientiam,manſuetudinem:certa bonũ certamen fidei:apprehende vitam æternam, in quam vocatus es.Et deinde,præcipio tibi coram Deo, qui viuificat omnia,& Chriſto Ieſu, vt ſerues mandatum ſine macula,&c.Nanque (vt Hebr. 10. idem ait) voluntariè.id eſt, obſtinatè,quales ſunt deſerti à gratia, qui contemnunt Dei bonitatem,& claram veritatem eius.his ergo ſic voluntariè peccantibus, poſt acceptam notitiam veritatis, iam non relinquitur pro peccatis hoſtia, terribilis autem quædam expectatio iudicij,& ignis æmulatio, quæ conſumptura eſt aduerſarios.Item.Ro.1.Reuelatur ira Dei de cælo ſuper omnem impietatem.Quo inſegnius virtutem capeſſamus, ſimúſque aurea candelabra Dei, magis quàm iræ eius vaſa, vt non malo noſtro pereamus.

❧ Punctus 3.

Scio opera tua:& laborem & patientiam tuam:& quia non potes ſuſtinere malos:& tentaſti eos, qui ſe dicunt Apoſtolos eſſe,& non ſunt:& inueniſti eos mendaces: & patientiam habes:& ſuſtinuiſti propter nomen meum,& non defeciſti.

Qui in eccleſiarum medio diſcurrit,& omnia perſpicit, pios adiuuãs,admonens,& exhortans ad capeſſandas virtutes:eorum,quibus ſcribit opera quęcunque ſint illa,vel quæ ſpeciatim hic exprimit,ſcire ſe dicit: quẽadmodum & Ioa.5.Noui vos quia dilectionem Dei non habetis in vobis.Ergo ſcire hic pro eius nuda ac ſimplici cognitione,qua bona nouit & mala, accipitur: non pro ſingulari ac electiſſima notitia quæ gratiam includit,alioqui quomodo in ipſo primam charitatem deſideraret quam non habebat Epheſinus hic epiſcopus:Sũt(fateor)loci in ſcripturis,non pauci,in quibus ſcire vel noſſe pro placere ponitur neſcire pro diſplicere,ſiue(vt clarius dicam)ſcire ſimul noſſe & gratiam habere: Neſcire noſſe quidem, ſed odire.Quæ igitur ſunt ea opera,quę Chriſtus in hoc epiſcopo videbat & ſciebat? Primum eſt, labor,quòd affli-

Scientia Dei hic nuda cognitio.

ctiones,& cruces itemque ſolitudinem demonſtrant, ſolicitudinem (inquam) non eam,quæ à domino interdicitur.Matt.6.ſed eam,quæ probatur in virtutum ſectatoribus:iuxta illud apoſtoli Roma. 12. qui (inquit)præeſt in ſolicitudine.Illa alia ſuperuacanea carnalis & mundana impia eſt,quod ſit diffidentiæ fructus:Hæc verò ſancta, quòd ſit fructus fidei quæ eſt per charitatem efficax, facitque,vt ſit de aſſequenda vita,in quam vocatus eſt pie ſolicitus.Porro quòd labor pro anguſtia ac ęrumna ſiue etiam afflictione capiatur docet.Pſal.25.vide humilitatē meam,& laborē meum,vbi humilitas& labor pro moleſtiis atq; angoribus ponuntur, verum quia eiuſmodi labor ſine patientia non eſt,addit & patientiam : Patientia enim opus perfectum habet Iac. 1. quam tribulatio operatur.Ro.5. Eſt autem patientia magnū quoddam diuini ſpiritus robur,qua fidelis anima obfirmatur aduerſus quę cunq; mala,ne propter ipſa à veritate deficiat,etiam ſi in medio vmbrę mortis verſetur:hac libēter perferimus aduerſa,ne ſi quid acciderit triſtamur : immo non ſecus volumus quā diuina voluntas ſemel decreuit.Speramus autem,nec dubitamus nos à Deo opportunè liberandos, in quo ſolo fiduciā noſtram poſuimus.Et quia vera patientia ſine zelo Dei non eſt,nec ſine odio eorum,qui illi aduerſantur,rectè ſubiectū eſt . Et quia non potes ſuſtinere malos,eos ſcilicet,qui apertè ſe contra Deum erigunt, & faciunt ſcandala : qui contumelioſi ſunt Deo & hoibus, vtpote totius pietatis hoſtes,de quibus dicitur . Iniquos odio habui.Pſal.118.Et iterum.Nonne qui oderūt te domine oderam:& ſuper inimicos tuos tabeſcebam? Perfecto odio oderā illos,& inimici facti ſunt mihi.138. Quæ verba ſunt iuſti aduerſus impios inimicos Dei. Hinc habes quia non poſſe ſuſtinere malos,vt mali ſunt , à Deo eſt,& ſanctum eſt.Non dico ferendos omnino non eſſe malos,ſed blaſphemiam malorum minimè tolerandam: & ea quæ iuſta correctione queunt emendari. Nimirum mali ſunt corripiendi , vbi opportunitas exigit & cauſa ſubeſt,nec illis eſt conniuendum adulandúmve.Viderint ergo hi,qui pro fidelibus haberi volunt,&interim impiis conſentiunt,eorum manus roborant. Habebunt proculdubio ij ſuum iudicium in die reuelationis domini no-

Patientiæ virtus.

Malorum blaſphemia toleranda nō eſt.

ſtri Ieſu Chriſti: Et beatus qui eruditus fuerit ab ipſo. Porrò, verus affectus in Deum nedum parit odium præſentis & noti mali, ſed facit vt diſcretionis ſpiritu armetur aduerſus hypocritas: obſeruétque prudentius ſubdolas calliditates eorũ, quibus laqueos fallaciter tendunt, vt imponant ſupplicibus, decipiant, teneántque ac perdant. Qua argutia præditum fuiſſe Epheſinum hunc epiſcopũ poſita oſtendunt verba. Sequitur enim . Et tentaſti eos, qui ſe dicunt apoſtolos eſſe, & non ſunt, & inueniſti eos mendaces. Tempore namque b. Ioannis ſurrexerant quidam pſeudo apoſtoli, hoc eſt hæretici, Marcion, Ebion, & Cherintus in Aſia, contendentes ſtudio ac induſtria omni deprauare rectam orthodoxę fidei veritatem, minorem patre Chriſtum prædicantes, & tamen interim nihilominus apoſtolos Chriſti ſe eſſe confitentes, qui non erant Chriſti apoſtoli, ſed ſatanæ, miſſi à ſatana. Apoſtolus nanque miſſus interpretatur. Dicit ergo, tentaſti eos, qui ſe dicunt apoſtolos eſſe & nõ ſunt. id eſt, probaſti fidem illorum & doctrinam. Tentatio ergo hic ad probationem pertinet. Hi enim, Ebion, & cæteri nequam ſpiritus miniſtri, antequam examinarentur, ſpeciem pietatis prætendebant, ſed occultè ſub veſte ouilla lupi erant, id quod probati inuenti ſunt manifeſte, vbi autem ſic inuéti ſunt anathemate innexi electi ſunt ab eccleſia, quemadmodũ & Sabellius, Photinus, & cæteri clanculanj latrones, qui nõ per oſtium intrabãt, ſed aliundè irrumpebant & latebant donec deprehenderentur. Certe verorũ antiſtitum eſt arcere lupos à grege. Ergo ſummo ſtudio aduigilent oportet, ne ſubdoli irrepant, qui ſeſe pro veris apoſtolis, & ſummi Dei nunciis volũt haberi adoranq;. Hinc laus perſeuerantię in epiſcopo ſubditur, ꝙ ex ſuſtinentia multa nõ deniq; defecerit, ſed conſtanti ario perſeuerauerit. Multa enim mala ab his peſtibus irrogabantur ſctõ epiſcopo, ſed nihil illis cedebat, quin in ſtatione ſua viriliter pſiſteret, donec effugatis illis, dñi grex ĩteger pmanẽs liberaretur. Bona verba, laborare in negotio fidei, & laboris multiiugi patientiã habere, atq; audentius cõtra peſtes eiuſmodi reſiſtere, & nõ deficere. Aſt vnum eſt neceſſarium, Primũ ſemper charitatẽ retinere, quę in epiſcopo alioqui cõmendatiſſimo deſiderabatur. Non putat

Epiſcopi veri officium.

Paulus, vllum meritum circa charitatẽ, etiam si quis igni se tradat, bona prodigat: hominum, qualis fuit Demosthenes inter græcos, Cicero inter latinos: atque adeo angelorum loquatur linguis, cuius fluat vt ros eloquiũ, immo ruat vt imber. In summa. Non est cuiquã virtuti honor, non est meritum, non est merces apud Deum sine charitate, propterea sequitur. ✻o Punctus 4.

Sed habeo aduersum te pauca, quòd charitatem tuam primam reliquisti.

Charitatis commẽdatio. Charitas eximia virtus est, & principale fundamentum vitæ spiritualis, hoc est, veræ christianæ: quæ idcirco primum & maximum legis quoque præceptũ putatur, quòd quicquid præcepit lex, immo Deus in lege totum tendit in charitatem, vt bene finis præcepti ipsa fore asseueretur, plenitudóque legis Dei statuatur, quam definit Paulus de corde puro, conscientia bona, & fide non ficta. 1. Tim. 1. quæ sola facit diuortium inter filios Dei, & filios perditionis, quæ etiam fidelissima mensura fœlicitatis summæ existimatur: vt tantùm quisque gloriæ beati Dei percipiat, quantum habuit charitatis. Hanc Christus excoluit, per hanc mortem oppetiit, propter hanc irascitur, si cubi non inueniat, etiam si vniuersa legis præcepta facere is videatur, & fidem teneat indubiam. Hanc cum expostulatione desiderat in episcopo hoc Ephesino, alioqui integro & bono, vt dicat, Illud quidem pro te est, quòd tam strenue agis, inque ferendis tot iniuriis patiens es, tẽtas fucatos, & ostendis, nec deficis in negotio fidei. Sed id aduersum te est, quòd in tantis studiis officiisque tuis tuã primam reliqueris charitatem, quæ veræ probitatis index est, & testimonium, & legis summa. Nunc quærendum illud nobis est, vtrum tota simul ratione sublata fuerit charitas in eo, qui sic arguitur, qui in operibus pietatis tã vehementer commendabatur. Quod nequaquam cesserim, alioqui quo pacto aduersum malos, domini hostes, tam ardenter insurgeret? quo pacto in tolerantia iniuriarum perseueraret? Habuit ergo charitatem, sed imminutam, sed deferuentem, vt prædestinationi Dei, coronæq; præparatæ minus responderet: ideoque misericorditer à

Charitas index veræ probitatis.

domino

domino argui meruit,vt exterreatur,resipiscátque. Quo in loco impensius considerare debemus, quia coram æterno iudice reprehenduntur nedum hi qui à fide deficiunt charitatéque,sed & hi,qui hanc & illam in semetipsis sinunt imminui. Nam qui eiusmodi sunt quasi pro desertoribus coram domino habentur. Quasi enim non sunt,dum minus sunt: neque enim id sunt quod erant,eo quòd in via domini retrogressus non est, sed progressus: sicut scriptum est, Ibunt sancti de virtute in virtutem. Psal.83.Et alibi,iustorum semita quasi lux splendés:procedit & crescit vsq; ad perfectam diem. Prou.4.qualis nõ erat episcopus Ephesinus, licet tot titulis nominibúsque clarus. Primum enim ardétior erat in verę charitatis fructibus,quam tempore scriptæ huius epistolæ, & ideo tãquam desertor reprehenditur. Vides quàm pernicioſum sit charitatem pati deferuere imminuíque in pectore militis christiani,principium siquidem & via quædã est ad extremam perniciem: ad cuius diminutionem sequatur anihilatio opus est. Ignis enim sensim extinctus in fauillam denique ac cineres residet,vt vltra ignis non sit, sed fauilla & cinis,sic & charitas vbi virtute remissa sit atque à primo feruore tepefacta, quem dederat spiritussanctus in cor hominis,lentescit & deficit. Nunquam in rebus ex tempore ortis æque similem typum charitati reperias vt ignem,ardore enim seruatur ignis, nutrimentis ligni alitur,nunquã est ociosus,operatur semper: & charitas spũ Dei seruatur,alitur operationibus quasi quibusdam nutrimentis semp honori dei prospicit: & proximi vtilitati. Huius certissima signa prodit Paulus scribés Corinthiis suis. Charitas inquit patiés est, benigna est. charitas non æmulatur,nõ agit peperã,nõ inflatur,non est ambitiosa, nõ quęrit quę sua sunt,nõ irritatur,nõ cogitat malũ,non gaudet sup iniquitate,cógaudet autẽ veritati: oia suffert, oia credit,oia sperat,oia sustinet. 1. Cor. 13. quaten9 ex his certius, qui sint charitatis veri æmulatores, agnosceres, contra hypocritas,qui se iactitãt quandoq; charitaté habere,ac si dicat Apostolus,ex his titulis effectuũ agnoscẽtur hi qui verã in sese habeant charitatem: qm̃ hi patientes malorũ sint oportet,per benigni etiam, & vt non inuideant alienæ fęlicitati: nec frustra,nec perperã quippiã

Charitas imminuta reprehendit.

Charitatis certi effectus.

agant:nec alia eiuſmodi. Nutrimenta autem ꝓpria charitatis ſunt, perficiendi deſiderium, animi recollectio à ſenſibilibus, verbi dei pabulum, rememoratio beneficiorum Dei, creando redimendóve, ſiue etiam conſeruando, dona impertiendo, tam corporalia quàm ſpũalia: Cuius aſſeruatrices ſunt humilitas & voluntaria paupertas, quibus aſſeruari conſouerique nouit charitas, vt in cinere ignis. Hęc ſi in te videas, probaris ſane in te habere charitatem. Sin minus egens charitatis es, & ex conſequẽti reiectus à Domino, huícque increpationi obnoxius, vt dicatur tibi, Habeo aduerſum te pauca. Pauca, hæc dictio, non eſt in græcis exemplaribus, forte ab interprẽte addita, vt ſenſus ſit locupletior. Quid autem eſt, habeo aduerſum te pauca? niſi hoc habeo quod tecum expoſtulem, quod querar, quod contra te lamenter, id quod in tuam pernicie in primis erit, quod tibi oppido vertetur in dedecus, niſi commodum reſipueris. Quare conueniet attẽtius cogitare, quid modo ſis, & quid antea fueris, vnde dilapſus ſis, quam multa, & quam præcioſiſſima amiſeris, In quod ſequitur.

Charitatis nutrimenta.

❋ Punctus 5.

Memor eſto itaque vnde excideris: & age pœnitentiam, & prima opera fac.

Ad veram reſipiſcentiam eum, qui priorem charitatem amiſerat, reuocat, hortatúrq;: & hoc ex ſua ineffabili benignitate, qua non vult mortem peccatoris, ſed vt magis conuertatur, & viuat. Quod nimirũ opportuniſſimo documento eſt his qui priorem deſeruere charitatẽ. Neceſſe eſt enim vt reuocent in ſemetipſis eandem, quam dominus deus eis donare dignatus fuerat charitatẽ: nempe vt eo ſpiritus feruore incedant in via mandatorum dei, quo cœperant: nec patiãtur in ſe imminui, aut tepeſcere quouis modo, ſed pergant, ambulent, aſcendant, nitantur ad ſumma, donec ad gloriam perueniant: quia dominus in ſion magnus, & excelſus. Equidem in via domini aſcenſus eſt ſemper, vt in via ſatanę deſcenſus. Vides quoſdam aſcendere in tumore cordis ſui, altáque mundi captare, ſed ſi verum diſpicias, horum aſcenſus non niſi deſcenſus eſt, & ruina grauiſſima. Suſcipit incrementum ambitio, aſſequutio honoris alta videtur: tamen quia in perniciem his intenditur, via decliuis ad inferos in eiſdem ar-

Charitas dei ſemper retinenda.

catur. Contra humilitas ima petit, ſed tendit in arduum: via enim eſt ad cœlum, vt non iam deſcenſus, ſed aſcenſus rectius exiſtimetur. Ambigeres forſitan quid prima charitas ſit, cuius velut deſertorẽ arguit dominus Epheſinum epiſcopum, & per hunc vnum quemque negligentẽ quamtumuis fidelem alioqui, niſi primorum aperte operum mentionem faceret. Primam ergo charitatem prima opera dicit, quæ in epiſcopo cępta in ardore ſpiritus erãt, tam in deum quàm in proximum: in Deum quidem, præter pios affectus, erant in eo ieiunia, orationes aſſiduę, vigiliæ, contemplationes, aliáque id genus reliqua, exercitia bonorum operum quorumcumq; in quibus delectabatur Chriſtus. Ad proximum, prouiſio corporalis, eruditio ſpiritualis, conſolatio, & alia, in quibus feruor ſpiritus ſolet exerceri: quæ in epiſcopo tepebant, nec eo feruore ac ſolicitudine quo cœpta erant fiebant, vt vna opera eorum opinio vana eſſe demonſtretur, qui dicunt ſolam fidem citra opus ſufficere ad ſalutem. Hoc ſi veritas eſſet, non vtiq; Chriſtus quaſi indignabundus impropera-raret negligentiã operum primorum huic epiſcopo alias ſtudioſo. Sed nec apud Matthæum ſeruum malum & pigrum increparet, qui talẽtum traditum defoderat in terram, vt non eo operaretur, ſeruaret autem domino rationem exigenti, niſi fides in operibus foret exercenda, & abſque his fere nihil eſſe exiſtimaretur. Ergo mentitus eſſet Iacobus qui fidem ſine operibus mortuam eſſe adſtruit in ſemetipſa cap. 2. Alioqui fruſtra audiremus & Paulum, & totam ſacram ſcripturam clamantem, Reddet Deus vnicuique ſecũdum opera ſua, ſi ſola fides ſufficiat. Oſtende mihi fidem tuam ſine operibus (inquit Iacobus) & ego tibi oſtendam fidem meã ex operibus, quod probans conſequenter ait, vis ſcire ô homo inanis, qm̃ fides ſine operibus mortua eſt? Abraham pater noſter, nonne ex operibus iuſtificatus eſt, offerens filium ſuum Iſaac ſuper altare? vides quoniam fides cooperabatur operibus illius, & ex operibus fides conſummata eſt: & impleta eſt ſcriptura quæ dicit, Credidit Abrahã Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam, & amicus Dei appellatus eſt, videtis qm̃ ex operibus iuſtificatur homo, & non ex fide tantum. Totum id Iacobus. Sed nunquid putabimus con-

Charitas prima.

Fides ſola nõ ſufficit.

Fides cum operibus commendabilis.

trariũ Paulũ, immo in Paulo repugnante ſpiritum, quum dicat. Ro. 4. Abrahã ipſum nõ ex operibus legis iuſtificatum? Minime: nõ eſt mendax ſpũs ſctũs, qui loquebatur in Paulo, & qui in Iacobo. Quod ſi aduertimus, nihil cõtrariũ dicunt: neq; Paulus negat Abrahã iuſtificatum ex opibus, ſed ex opibus legis, cuius cõſummatio in Chriſto implenda erat. Scribebat Paulus aduerſum Iudæos, qui ſuperuacanee adhuc confidebant in opibus legis, quæ iã euacuata erat in Chriſto, & non in fide Ieſu Chriſti, in quo eſt ſalus, vita, & reſurrectio noſtra. Et ideo oís argumenti neruos eò tendit, quo fidẽ ſtatuat, quæ eſt in Chriſto Ieſu domino noſtro, abolitis figurarũ ceremoniis: & ideo nuſquã dicit opera in fide Ieſu Chriſti non eſſe meritoria: ad quę exercenda nuſquã non hortatur, excitatq;. Sugillat ergo & reprobat ſola legis opa quæ fidẽ eleuat, vt non in his conſiſtatur, proinde Galatis ſcribens ait, Nõ iuſtificatur homo ex operibus legis, niſi per fidẽ Ieſu chriſti: & nos in Chriſto Ieſu credimus, vt iuſtificemur ex fide Chriſti, & non ex operibus legis, c. 2. Et infra ca. 5. Ecce ego Paulus dico vobis quoniam ſi circuncidamini Chriſtus vobis nihil proderit, & iterũ, Euacuati eſtis in Chriſto: qui in lege iuſtificamini, à gratia excidiſtis: nos enim ſpiritu ex fide ſpem iuſtitiæ expectamus: Nam in chriſto Ieſu neq; circunciſio aliquid valet, neque preputium, ſed fides, quę per charitatem operatur. Iã habes ſpiritus conſenſum in Paulo, & in Iacobo: quandoquidem damnat Paulus perfectiore adueniente niti minus perfectis, id eſt legis operibus: inter quæ præcipuum erat circunciſio, quæ non iuſtificabat hominem: fides autem iuſtificat, quæ eſt in Chriſto Ieſu domino noſtro. Probat Iacobus opera non legis, ſed fidei, id eſt, virtutes quibus exhibetur fides, immo ſtatuitur: tãtum abeſt vt labefactetur ab illis: hoc & Paulus prædicat, immo cõtendit omni virtute perſuadere paſſim in epiſtolis ſuis: adeò vt vanam deputet fidem frigentem & pigram in ſtolidis. Lege epiſtolas eius, & penſiculatim lege, & ita inuenies. Nunquam negauit Paulus iuſtitiam operũ, quæ in fide ſunt, neque merita abrogat, qui Gal. vlti. ait, Quæ enim ſeminauerit homo, hęc & metet, & rurſum, Bonum autem facientes non deficiamus, tempore enim ſuo metemus non

Pauli cũ Iacobo cõcordia

Iacobus quæ opera probet.

deficientes. Sequitur, Ergo dum tempus habemus operemur bonum. Dies me deficeret, si cũcta operum, meritorúmque apertissima loca velim percensere ex Paulinis epistolis. Id nobis pro vero habeatur, mereri iustitiam, & gloriam apud Deum exercitiis bonorum operum, alioqui frustra diceretur, ca. 22. huius libri. Qui iustus est iustificetur adhuc, & qui sanctus est sanctificetur adhuc, vt omnes omnium deliramenta tollantur. Qui iustus est ait iustitia fidei, iustificetur adhuc, scilicet iustitia operum bonorum &c. ❋ Punct. 6.

Sin autem, venio tibi, & mouebo candelabrum tuum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris.

Non precipitandæ sententiæ iudiciorũ contra prælatos.

Sicut multa sacræ scripturæ testimonia, sic & locus iste docet nos minus precipitandam sententiam super ecclesiarum antistites, immo super quoscunque gradus ecclesiasticos. Non enim dicit, quia charitatem tuam primam reliquisti, idcirco venio tibi, & mouebo candelabrum tuum de loco suo, sed longiore intercapedine vocis frenum currenti sententiæ imposuit, dicés, Memor esto vnde excideris, & age pœnitẽtiam, & prima opera fac: quasi per singulas sententias impetus furorem temperaret, vt non cito erumperet in vltionem, quibus denique subiunxit. Sin autem, venio tibi, &c. Sin autem, id est, si negligas consilium, vt non prima opera facias, venio tibi, id est, aduersum te procedam. Ecce quia non præcipitat iudicium suum Deus: sic neque nos præcipites simus in ferendis sententiis aduersus alios, sed oportet præcurrere consilia, monitiones, increpationes, secundum tẽpus & personã, post quæ æquius sequetur vindicta, vbi cõtẽptus auxerit vitia. Nã nec Saul ille rex protinus punitus est, vbi inobediens Deo fuit: nec extrema vltione sententiæ in eum deseuiit Deus, quum peccauit: sed vbi addidit contẽptũ paulatim punitionis fragor descẽdit in ipsum. Dauid quoq; adulterio addens homicidiũ, scelus sceleri, primũ vtiliter præmonitus est: qui prudentissime ad pœnitentiã cõuersus diuinæ vltionis sententiã mitigauit, vt non in eũ descenderet: videlicet memor vnde excidisset, quódq; primam charitatẽ amisisset: nec addidit contemptũ, qui in cõtritione spiritus sui humiliatus dixit, Peccaui. 2. Reg. 12. Et in Psal. 50. Quoniam iniquitatem meam

ego cognoſco,& peccatum meum contra me eſt ſemper, Tibi ſoli peccaui:& malum coram te feci,vt non veniret ei ardens in ſua indignatione Deus,neque moueret candelabrũ eius,ſicut mouit Saulis,aut Pharaonis regis Aegypti,aut Nabuchodonoſor,aut Balthaſar, qui manum ſcribentem contra ſe ſententiam ad parietem vidit.Nam & regnum Dauidis ſtetit,& prophetica illi gratia cũ docendi authoritate permanſit, de quo diuina authoritas pronunciat dicens,Inueni Dauid ſeruum meũ, oleo ſancto meo vnxi eum.Pſa.88.Et rurſum ibidem,Et thronus eius ſicut ſol in cõſpectu meo,manus enim mea auxiliabitur ei,& brachium meum cõfortabit eum.Proinde iuris eccleſiaſtici eſt,non protinus mouere candelabrũ angeli,id eſt,canonice præſidentis,nõ ſubito auferre ſacerdotium eius,ſed monere vt reſipiſcat: agátque pœnitentiam:& prima opera faciat,cui ſi acquieuerit, bene quidem:alioquin dimouẽdus loco ſuo erit,& priuandus beneficio eccleſiaſtico.Id quod non ſolum prælatis, ſed & cõmiſſo gregi dominico aptè congruit.Nam ſi quis peccauerit,nõ ſtatim puniendus,neque protinus anathemate erit innodãdus,ſed in lenitate ſpiritus primum admonendus ſeorſim:quod ſi reſipiſcit,ſuo bono reſipiſcit, alioqui iuxta eius duritiam cum eo erit agendum ſecundũ leges & ſtatuta:ita vt etiam ſi oportuerit in tempus loco ſuo dimoueatur, quòd eſt candelabrum moueri talium, proximi videlicet conſortio bonorum, ſequeſtraríque. Siue certe (vt vetus codex habet) mouebo candelabrum tuum,id eſt,promiſſo te lucis munere priuabo, quod ſeuioris indignationis res eſt.O quam terribile verbũ hoc eſt,venio tibi:neque enim facili impetu dominus ad iudicium veniet,ſed in zelo magno,vt parcere peccanti neſciat:ſed iudicet, ſed ſententiam pronunciet, ſed puniat ſine fine.Sæuiſſima ergo comminatio Dei eſt,venio tibi, veniet procul dubio dominus,& quis ſuſtinebit diem aduentus eius?veniet minax, terribilis, truculentus, ſæuus, terrificus aduerſus æmulos ſuos, & condemnabit eos. Quam conſentaneum igitur fuerit bonis cõſiliis in tempore acquieſcere,declinare à malo & facere bonum:in vniuerſum reſpicere,quoniam boni operis ſic fructus erit glorioſus.

Eccleſiaſtici iuris eſt non protinus priuare dignitate.

Sed hoc habes, quia odisti facta Nicolaitarum, quæ & ego odi.

Imitandum sane veritatis documentum, corripere ea quæ minus bene gesta sunt,& cõmemorare interim quæ melius.ita enim fiet vt faciliori pœna ac sensu acrimonia correptionis sustineatur,nec sine effectu emendationis:sic & remedia quæque molliori temperatura adhibentur,quo mordacitas eorum æquius toleretur.cõmendauit primo episcopum à nonnullis eiusdem virtutibus, hinc amissæ prioris charitatis eundem redarguit, non tamen sic vt in reprehensionem perseueret, sed reliquam quoque eiusdem virtutem, vnde commendari posset, cõmemorando. Id quod & in mulieris illius Samaritanæ conuersione diligenter dominum obseruasse perspicim⁹: cui antequam scortationis suæ notam opprobraret, præmisit commendationem de virtute sermonis eius, quòd ingenue confessa sit veritatem,sed & reprehensionem ipsam in fine mitigauit. Dicit ergo,sed hoc habes, quia odisti sancta Nicolaitarum. Qui fuerint Nicolaitæ arbitror obscurum non esse ex actis apostolorum, vbi Nicolaus inter septem diacones connumeratur, hic quia de anxia zelotypia pulcherrimæ coniugis,quam legitimam habebat,argueretur,expurgandi sui gratia fecit eam cõmunem,dicens & vxores ita debere esse Christianis communes,quemadmodum & alias res:vt non esset quippiã homini christiano proprium. vnde putauere permulti abuti vxoribus, commutari inter sese coniugia licere: cuius rei postea multi sectatores, satanæ procuratione emersere promiscuos facientes concubitus,vt non aliquis propriam vxorem haberet. Nicolaitæ sunt gentiles ex vocabuli interpretatione. Quid enim Nicolaus, nisi populus stultus est: Gentiles sunt populus stultus, qui verã sapientiam accipere nolunt, stultitia enim est illis Christus & vera eius sapientia.testatur apostolus. 1. Corinthios. 1. Nos prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scãdalũ,gentibus autem stultitiã:ipsis autẽ vocatis Iudæis atque Græcis Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam. Sunt hæretici quoque Nicolaitæ,qui dũ de sapientia Dei,qui est Christus, vera nõ sentiunt, licet iuxta mundũ sapientes sint,tamen iuxta Deũ stulti. Stul-

Correptionis modus.

Nicolaitæ.

Gentiles Nicolaus.

Hæretici Nicolaitæ

Arij hereſis. tus erat Arrius, qui Chriſtum creaturam ſomniabat vano ſatis cerebro, nec verebatur filiũ ſeparare ab illa æterna & incomprehenſibili Dei patris ſubſtantia, dicens. Erat tẽpus quando non erat, non intelligens filium patri coæternum eſſe, & eandem in trinitate ſubſtantiam habere, qui apud Ioannem ait, Ego & pater vnum ſumus, Et iterum. Ego in patre, & pater in me eſt. quem in principio ſui euangelij ipſe Ioannes ponit in patre dicens. In principio erat verbum. vnde in priori epiſtola idem Ioannes ait. Omnis ſpiritus qui ſoluit Ieſum ex Deo nõ eſt: & hic eſt antichriſtus, de quo audiſtis quoniam venit, & nunc iam in mundo eſt. 1. Ioan. 4. Quem tandem diabolicum virum Deus non permiſit impune, Laodicenſi nanque in concilio, epiſcoporum, & populi frequẽtia ſtipatus, dum leuandi ventris cauſa ſecedit, ipſo conatu inteſtina omnia egeſſit, & ſic mortem vita digniſſime commutauit. Stultus erat & Sabellius, à quo Sabelliani hęretici dicti, qui blaſphemias in Deum patrem & filiũ eius Chriſtum euomere minime veritus, Chriſtum ſummi Dei filium eſſe negabat primogenitúmq; omnis creaturę: ſimul etiam ſpirituſſancti intellectum auferebat. dicebat enim & prædicabat vnam tantum patris & filij, & ſpirituſſancti eſſe perſonam: ſed non ad externum vltrices manus diuinæ ac tremendæ maieſtatis euaſit, quum turpiter occubuerit. Stultus & Manichæus qui veſano cerebro commentans corpus phantaſticum Dei æterno & conſubſtantiali verbo circumpoſuit. Idem duo principia rerum ſtatuit, qui grauiſſimo in finem iudicio pœnas immaniſſimi erroris & ipſe tulit. Stultus erat & Pelagius monachus hæreſiarcha nullo medendus remedio, qui è Roma in Angliam proficiſcens, inſulam omnẽ execrabili errore infecit: peruulgabat enim hominem ſine gratia Dei ſaluari poſſe ſola naturali induſtria: & vnumquemq; propriis meritis, propriáque virtute ad iuſtitiam dirigi: quod ſane confiteri inſaniſſimum erat, eò quòd non ſimus ſufficientes ex nobis. Rom. 8. Simili catalogo cõputatur & ille qui aiebat, deſtruã horrea mea, & maiora faciã: qui continuo audiuit, ſtulte hac nocte animam tuã repetam à te. Luc. 12. vt veſanta ſit terrena lucra ſectari. Per hæc enim alij ad rapinã currunt: alij peierant,

Sabellij hæreſis.

Manichæi hæreſis.

Pelagius hæreticus.

alij ſanguinem innoxium fundunt. Quid (oro) Iudam ſceleratiſſimum latronem ad proditionem piiſſimi magiſtri adegit, niſi inſana eius auaritia, & pecuniæ cupido: cuius modo ſectatores quàm plurimi ſunt, & hi præſertim qui pro ſanctis primiſque Chriſtianis haberi volunt? à maiori vſque ad minimum omnes ſtudentes auatitiæ. Nunc vt breuiter concludam. Nicolaitæ ſunt vniuerſi corruptelæ carnis ſectatores, quorum commercia quiſquis nouit, Chriſtum non nouit, nec iuſtitiam eis. ✻ Punct. 8.

Qui habet aurem audiat quid ſpiritus dicat eccleſiis.

Hæc breuis admonitio quotieſcunque ponitur, ſiue hic ſiue alibi, quicquid ſequitur, vel præcedit, ſpiritualiter intelligendum eſſe docet: quia non tam corporis hic auris requiritur, quàm ſpiritus: quam qui non habet ſpiritus verba capere nequit. Sic & dominus in Euangelio loquens turbis in parabolis, quum omnes, qui iſtic aderant aures haberent, dicebat. Qui habet aures audiendi audiat, Luc. 8. Et alibi apoſtolis dicit. Vobis dico qui auditis. hoc eſt, ſpiritu percipitis. Carnis itaque auris ad ſtrepitum vocalis verbi pateſcit, ſpiritus ad intelligentiam: ſed caro non prodeſt quicquam, ſpiritus autem eſt qui viuificat, Ioan. 6. Sed venit in quæſtionem, Cum enim angelus in perſona Chriſti loqueretur hæc cur non dicit quid filius Dei dicat: ſed quid ſpiritus: Quia videlicet verba filij Dei, verba ſunt ſpirituſſancti. Quo nomine etiam tota trinitas intelligit, ſpiritus enim eſt Deus. Ioan. 9. Proinde dum Chriſtus loquitur, in eo pariter loquitur pater & ſpirituſſanctus. Quia ſicut ſunt inſeparabiles vnitate, ſic inſeparabiliter loquuntur, & docent ſanctorum vnitatem. Denique in hac reuelatione (prout in ſequentibus aperte commonſtrabitur) aliquando loquitur filius ex perſona ſua. Quod illi ſolummodo conuenit: aliquando ex perſona totius trinitatis. Ideoque ſingulæ loquutiones expendendæ ſunt, & quæ ad humanitatẽ pertineant, & quæ ad deitatem. hoc eſt, trinitatem. Loquitur autem nobis. hoc eſt, vere credentibus, quo excitatiſſimis ſimus ſenſibus, cuius verba ſemper auſcultanda & ſuſcipienda ſunt. Ad hoc enim vt gratiam conſequaris, vtque Deo placeas, ferueas corde, fide integer ſis: verbum Dei quod prædicatur, aut auſcultes diligẽter. *Verbum Dei vehiculum gratiæ.*

aut mediteris intente opere præcium eſt. Nam primum & præcipuum id vehiculum eſt in te gratiæ Dei, quod niſi prædicatum eſſet, nec fides tibi contigiſſet, nec ſalus obueniſſet. Hoc modo primitiuæ eccleſiæ credentes ſpiritum ſanctum ſubinde accipere merebantur. Legis expreſſe Actuum. 10. Quia loquente adhuc Petro cecidit ſpiritusſanctus ſuper omnes qui audiebant verbum.

❋ Punctus. 9.

Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod eſt in paradiſo Dei mei.

Victori eſus ligni vitæ promittitur.

Victori promittitur eſus ligni vitæ, quod ipſe Chriſtus eſt Dei ſapientia: Salomone atteſtante, qui ait, lignũ vitæ his qui apprehenderint eam: & qui tenuerit eã beatus, Prouer. 4. Quæ recte lignum vitæ dicitur, quia fidelibus ſuis vitã tribuit æternam, quos fructu ſuo ſatiat, quod eſt verbum eius: ſatiat & ſacramento ſacroſancti corporis ſui edulio perquam ſuaui & conſeruatiuo. Dicatur igitur, vincenti dabo edere de ligno vitæ. Quis iſte vincens eſt, niſi qui credit quoniam Ieſus eſt filius Dei? hæc eſt victoria quæ vincit mundum fides noſtra. 1. Ioan. 5. & qui cuſtodit mandata Dei? vincit enim hic incentiua carnis per gratiam, quam adminiſtrat Deus: vincit ſatanæ tentamina, vincit mundi deceptiones. Et huic dabit domin⁹ edere de ligno vitæ, nã & ſapientia ſua in ſapore ſuo illũ replet: & corpore ſuo ſanguineq; paſcit, vt nõ videat mortẽ in ſempiternũ. Qui enim manducat ex hoc pane viuet in æternũ Ioan. 6. Poterit & aliter per anagogiã intelligi vt ſit lignũ vitæ, ſaturitas celeſtis gloriæ, in qua eſuri ſunt beati ſuper menſam domini. iuxta illud, diſpono vobis regnum, vt edatis, & bibatis ſuper menſam meã in regno meo. Luc. 22. vt nõ aliud ſit hic paradiſus quàm ibi regnũ, in quo eſurus eſt vincens de ligno vitæ. Scimus ex Geneſi lignum vitæ eſſe in paradiſo ab omnipotẽte Deo primis adhuc illis initiis plantatũ: cuius fructum natura ſuppeditaretur humana, ne deficeret: quinpotius rediuiuis naturæ viribus ſeruaretur, quod idem fiet eſu ligni vitæ huius, hoc eſt perceptione gloriæ beati Dei. Sed dices, de hoc nulli eſt ambiguum quin detur vincenti. At vero de verbo vitæ, & vitali ſacramento, quo Deus ipſe ſumitur, obrepit ſcrupulus: eò quòd percipiat hoc, atque

illud,malus & bonus,vincens & non vincens.Sed enimuero malus non percipit internã eorundem virtutẽ, quãtumuis externe percipiat ſacramenta euchariſtiæ ac verbi Dei.Neq; enim niſi fortiter vincens ad id admittitur. Non eſt ocioſum quod dicit ſcriptura. Sapien.1. In maleuolam animam non introibit ſapientia, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis. Spiritus enim ſanctus diſciplinæ effugiet fictum,& auferet ſe à cogitationibus quæ ſunt ſine intellectu,& corripietur à ſuperueniente iniquitate.Sapientia eſt interna vis verbi cum ſapore penetrans,& perfundens animi ſenſus ſui experientia, miréque afficiens & pertentans & delectans venas eius. hoc non ſentit malignus,nec delectatur,nec laudat. Id quod & in perceptione vitalis alioqui ſacramenti vſu venit. Non enim niſi ſpiritualiter manducetur prodeſt: domino atteſtante qui ait.Spiritus eſt qui viuificat: caro non prodeſt quicquam:Ioan.6.Sic ne in eremo quidem proderat manna indigne ſumentibus: vt quaſi ſumentes hi non ſumerent,mortui enim ſunt in infidelitate eorum, cæteris fide ſeruatis.& hi quia vicerunt ſeruati ſunt: illi quia vincere noluerunt perierunt.Quare vincere noluerunt?quia credere noluerunt.fide enim conſtat omnis victoria.1.Ioan,5. hæc eſt victoria, quæ vincit mundum, fides noſtra. Quid credere noluerunt? Ieſum Chriſtum eſſe panem noſtrum, id eſt, filiorum manna figuratum. vnde Paulus.1. Corin.11. Quicunque manducauerit panem hunc,& calicem domini biberit indignè, reus erit corporis & ſanguinis domini:probet autem ſeipſum homo,& ſic de pane illo edat,& de calice bibat: qui enim manducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit,non diiudicans corpus domini.Paradiſi autem nomine etiam præſentis temporis eccleſia intelligitur, in qua eſt verbũ vitæ æternæ:eſt & dominici corporis ſacramentũ,quod quotidie cõficitur,& ſumitur,verbum vitæ prædicatur.In cæleſti regno autẽ Chriſtus eſt vitæ lignũ his qui ſalui fiunt.Quod autẽ Deũ ſe habere dicit,in cuius paradiſo hoc eſſe lignum aſſeuerat, iuxta humanitatem loquitur,quam aſſumpſit, Qui ergo vincunt oblectamenta carnis & peccati,illi ad percipienda Dei verba, corporis quoque dominici ſacramenta digne pertingunt.

Paradiſi nomini quod intelligat.

Et iidem ad Dei contemplationem, gloriæque æternam saturitatem perueniunt, ipsum denique vitæ lignum Christum in remunerationem accipient: quia nimirum ipse idem est lignum vitæ quod datur: ipse idem qui datum. Lignum ergo est & fructus ligni Christus, qui seipso pascit homines angelósque. Editur lignum, editur & fructus eius, & tamen fructus non separatur à ligno. O miraculum miraculorum, stupet natura, deficit humana cogitatio, cogitat mens & succumbit, quum lõge aliter cursus naturæ occurrat. Quis vnquam vidit talia? quis talia audiuit? Christus est totum quod dicitur, & quod intelligitur, cui est honor & gloria, & summa fœlicitas in sæcula sæculorum, Amen.

DE PRÆCEPTIS ANGELO SMYRNEAE ECCLESIAE SCRIBENDIS.

Sect. 2. *Punct.* 1.

ET Angelo Smyrneæ ecclesiæ scribe.

Smyrna vrbs est in minori Asia, quã Meles amnis gurgite præcipiti circũfluit. Hanc Theseus Thessalus in memoriã vxoris suæ, quæ Smyrna vocabatur, condidit: illustris quondam Homeri inter Græcos Poetæ primi origine. Sex enim vrbes certant de eo, quarum vna est Smyrna. iuxta illud:

Sex vrbes certant de stirpe insignis Homeri.

Smyrna. Smyrna, Rhodos, Colophos, Chios, Argos, Athenæ. Hæc sub sancto apostolo Ioanne, cui in sortem prædicationis cesserat minor Asia, fidem suscepit. Huic ergo ecclesiæ de toleranda persequutione suggeritur, quod & aliis quoque ecclesiis æque conuenit quemadmodum & ipsa vox Smyrna, vt probatum est supra, suo loco, quum de his nominibus propriè tractaretur. Conuenit etiam alio hoc mysterio: quod nunc ex aliis posituri sumus. Smyrna enim & Myrrha est, quæ vtique carnis mortificationem præ se fert, de qua loquitur Paulus Colossensibus scribens cap. 3. Mortificate membra vestra, quę sunt super terram. & 2. Cor. 9. Semper mortificationem Iesu Christi in corpore vestro circumferentes: vt & vita Iesu

manifeſterur in corporibus veſtris. Myrrha (vt Plin.eſt author,lib.12.cap.15.) arbor eſt,altitudo eius ad quinque cubita exurgit,nec ſine ſpina,caudice duro & intorto:folium oliuæ,verum criſpius,& aculeatum.Aliqui ſimilem Iunipero, ſcabriorem tamen, ſpiniſque horridam: folio rotundiore,ſed ſapore Iuniperi: inciditur bis à radice ad ramos.Sudat autem ſponte priuſquam incidatur ſtacten, qui nulla prętertur.Satiua multum ſilueſtri prętlara,gaudet raſtris, & ablaqueationibus:id eſt circunfoſſionibus, radicúmque ſuperiorum recliſionibus. melior radice refrigerata:gignitur in multis Arabiæ locis: conuehitur & ex ſiluis laudata,petunt eã & à Troglodytis Sabæi tranſitu maris:naſcitur & apud alios, In ſilueſtri quoque melior æſtiua. Cæterum, paſſim ac vulgo coemptã in ſolles conſartiunt,ipſiſque vnguentarij digerũt haud difficulter odoris atque pinguedinis argumẽtis. Sunt & multa eiuſdem genera, precia ex occaſione ementium varia. Quæ igitur eſt hæc Smyrna ſeu Myrrha odora,niſi eccleſia,de qua Cant.1. dicitur à ſponſo rege. Nardus mea dedit odorem ſuum. Item Cant.3.Quæ eſt iſta quæ aſcendit per deſertum ſicut virgula fumi, ex aromatibus myrrhæ, & thuris,& vniuerſis pulueris pigmẽtarij:Hæc ipſa eſt mõs myrrhæ,& collis thuris,Cant.9.cuius emiſſiones paradiſus, id eſt, hortus malorum punicorum, cum pomorum fructibus: Cypri cum nardo,nardus & crocus, fiſtula, & cinamomũ cum vniuerſis ligni libani, Myrrha & Aloe, cum omnibus primis vnguentis:quæ eſt fons hortorum, puteus aquarum viuẽtium, quæ fluunt impetu de libano, cui ſponſus candidus & rubicundus, & dilectus vltro aquilonem & auſtrũ accerſit,vt perflent eam,vtque fluant aromata illius. Quæ omnia graui myſterio ſunt dicta. eccleſia nanque pernatur tribulationibus, quando mittit aromata virtutum ſuarum,vt dicat, Manus meæ ſtillauerunt myrrham,cap.5. Ipſa eſt humili altitudine quinque ſenſuum:quos nitentes propria cupiditate cohibet,vt vere dicere poſſit, Domine non eſt exaltatum cor meum, neque elati ſunt oculi mei, Neque ambulaui in magnis, neque in mirabilibus ſuper me, Pſal.130. Aſpera in exteriori cultu:delicias,ac omnem mũdi gloriam exhorrens. Amara guſtu carni: ſed odora olfactu ſpiritui: quia etſi

Myrrha arbor.

Myrrha eccleſia.

iniquis diſpliceat vita proborum, ſpirat tamẽ odoramenta virtutum. Sudat ſtacten (id enim vnguentum eius eſt) vltro: quia ſpontanea ſeruit Deo in operibus ſanctis, atque omni deuotione pleniſſimis, quæ tam ſuauia ſunt Deo, vt nulla alia his præferantur. Inciditur bis, quia ſæpe & bonis temporariis priuatur, & carne affligitur variè. vnde illi manant patientiæ virtutes. Satiua ſilueſtri prælata, quia virtutibus exercita: cultra doctrinis, correptionum ſarculis impetita, eſt melior quàm neglecta: tum enim proficit, quum colitur: tum fructificat, quum exercetur: tum ſpirat odore, quum quatitur: tum ſudat propriis vnguentis, quum premitur: Reſpice martyrum tempora, & dicta probabis eſſe veriſſima. Neglecta fuit aliquoties eccleſia, nullóq; perſequutore moleſtata, & deliciis mũdanis delicuit, ſuis euanuit virtutibus, quæ niſi exercita florere neſcit: nec ſudare ſtacten ſuam, nec odore precioſa eſſe: vt bene raſtris gaudeat, ablaqueationibúſque: cui ſi concupiſcentiæ radix carnis mortificatione refrigeretur, mirum quàm euadat felicior meliórque: Hæc non vna terrarum parte concluſa, ſed ſicut in omnem terram exiuit ſonus apoſtolorum, & in fines orbis terræ verba eorum: ita paſſim ſeſe exhibet, apud omnes terræ nationes. Venit & è ſiluis gentilitatis eccleſia laudata: & alius ab alio fidem ſuſcepit: melior in ſilueſtri æſtiua, quæ calore charitatis æſtiuam ſe efficit. Vnguẽtarij angeli haud difficulter odoris atque pinguedinis, id eſt, virtutum ac gratiæ argumẽtis diſcernunt, digerúntque. Exibunt nanque angeli, & ſeparabunt malos de medio iuſtorum, & mittent eos in caminum ignis. Matth. 13. Multa ſunt certè chriſtiani collegij genera, paſſim in orbe terrarum diffuſa: vt alij ſint ſimplices chriſtiani, Eccleſiaſtici alij, alij monachi, eremitæ alij: quos omnes vna eadémq; eccleſia, Myrrha hæc precioſa, continet, cui ſponſus ſcribi iubet caſto amore ſponſam deperiens, quæ eſt ipſa eccleſia. Punct. 2.

Hæc dicit primus & nouiſſimus, qui fuit mortuus, & viuit.

Spõſus eccleſiæ primus & nouiſſimus.

Quis ſponſus eccleſiæ tam odoratiſſimæ, támque precioſiſſimæ ſit, in primis explicat, quum ſe primum atque nouiſſimum adſtruit: in quo mors nihil efficere potuit:

quia resurgens ex mortuis viuit. vbi simul suæ omnipotentiæ æternitatisque consyderationem ingerit. Primus enim est, ante quem nullus: nouissimus, post quem redemptor alius non est sperandus: vt in primi appellatione, conditorem vniuersi: in nouissimi verò redemptorem commodius intelligas. Principium ac finis media concludunt, & in Christo seruantur omnia quæcunque non exorbitant à recto. Idcirco autem ita se appellat vt primus sit ac nouissimus, quia scribit ecclesiæ multis pressuris grauatæ, vt fortius sperent in eo, qui immensitate sui ambit vniuersa: quique suos sinu complectitur, quos statim consolans, de morte sua meminit, simúlque resurrectione in vitam immortalem, in exemplum eorum qui aliquid pro fidei iustitia, tolerant, qui etsi premantur ad tempus, pressura tamen illa futura est eis in gloriam, sicut & in Christo fuit & mors & passio, qui est primus, & nouissimus: in quo sicut gratiam hic habemus, ita & gloriam habituri sumus in futuro. Qua etiam ratione congruenter primum se nouissimúmque nominat, mortuum & viuum: vt non dubitemus aggredi ardua, sequi iisdem vestigiis dominum, quibus ille præcessit, qui multa malorum genera pro nobis constantissimè vsque ad crucem pertulit & mortem. Qui adeò nullum admisit facinus, vt nec in lingua eius dolus repertus sit vllus. Quumque in eum aceruatim conuitia à perfidis congererentur adeò non regessit, vt etiam patrem pro imprudentia eorum exoraret: ligabatur, credebatur, crucifigebatur, non tamen comminabatur. Qui indubiè pro diluendis sceleribus nostris holocaustum factus libèter mortem oppetiit, quatenus sua morte immerita, commeritam à nobis depelleret mortem: vtque nos mortui pristinis peccatis, affectibúsque malis, quibus addicti seruiebamus, innocentiæ deinceps viuamus: in quod nos ille omnis innocentiæ fons consecrauit, qui nostra peccata in se transtulit, suámque iustitiam in nos transfudit. O magnæ admirationis res. Nos peccauimus, ille pœnas dedit. Nostra rigebant flagitia, in illum desciuit animaduersio. Proinde quisquis tribulationum arietibus pulsaris, quisquis pateris indigna, quisquis iniuriis lacessieris, impeteris conuitiis, præscribe tibi primum & nouissimum:

Primus & nouissimus Christus cur dicatur.

ſub oculos tibi pone Ieſum Chriſtum, vnicum veræ pietatis exemplum, qui Deus eſt & homo, id eſt, primus & nouiſſimus, qui fuit mortuus & viuit, paſſus & reſurrexit: vt non mireris, néve expoſtules in tentationibus tuis, quaſi noui aliquid tibi ex hoc cõtigerit, dum ſic angeris, dum ſic iactaris, dum ſic deiiceris præmeríſque. Ac ſi dicat huic ſpiritus, quem interno ſenſu vult conſolari. Tu quidem propter iuſtitiam, quam tenes, iactaris, vreris, & quaſi homo ignobilis contemneris. Sed quantum quantum ſit illud quod pateris ſi ad illum reſpicias, qui pro te valde indecentia pertulit, tibi per omnem modum exemplum relinquens, vt ſcias quibus illum viis ſequaris, nihil erit. Vis ſcire verum eſſe quod dico, audi. Ille qui ſemper integer fuit, & innocens, quo apud Deũ nemo præſtantior, precioſior nemo, nemo charior eſt: ſecundum alteram naturam Deus, ſecundum alteram homo: hac illibatiſſimæ virginis, illa Dei altiſſimi filius: Qui cum ſic eſſet primus & optimus, & præ filiis hominum ſpecioſiſſimus apud homines nouiſſimus fuit, id eſt, vilis reputationis, ideóque abiectiſſimus, deſpectiſſimus, & inter ſceleratos recenſitus: de quo eſt illud Eſaię vaticinium, Aſcendit ſicut virgultum coram eo, & ſicut radix de terra ſitienti, & non eſt ei ſpecies neque decor: & vidimus eum, & non erat aſpectus, & deſyderauimus eum deſpectum, & nouiſſimum virorum, virum dolorum, & ſcientem infirmitatem, & quaſi abſconditus vultus eius, & deſpectus: vnde nec reputauimus eum. Eſa. cap. 53. Ecce qui primus in deitate, nouiſſimus in humanitate, qui vt vermis, & non homo habitus eſt in terra, Pſal. 21. Vt Deus ſtat primus in ſynagoga Deorum, vt homo nouiſſimus inter homines opprobrium hominum, & abiectio plebis. Quid igitur magnum ſi tu homo, & non Deus, de tuo quantulocunque honore propter illum deiiceris? ſi quid pateris? ſi rebus priuaris? qui ſine peccato non es, nec cares offenſa, equidem bono animo ferenda tibi ſunt omnia, tanquam non ſine commeritis immiſſa. Neque enim æquiſſimus Deus inultum ſinit effluere peccatum, vt in ordinem iuſtitiæ redigat delinquentem. Illud verò quod dicitur, qui fuit mortuus, & viuit: huc pertinet vt ſciamus, quia qui ſe mortificat vitiis & concupiſcentiis ſequendo veſtigia Chriſti,

Christi, vere viuit: quod vtique ad cumulum consolationis pertinet vere christianis. ☞ Punc. 3.

Scio tribulationem tuam, & paupertatem tuam, sed dives es: & blasphemaris ab his, qui se dicunt Iudæos esse, & non sunt: sed sunt synagoga satanæ.

Ne hic quidem volo disputare de scientia approbationis vel reiectionis, quod frequés est apud theologos: eodem põdere hoc dictum fore arbitror, quo apud Esaiam cap. 12. quem locũ mox supra citauimus. Et vidimus, inquit, eum virũ dolorum, & scientem infirmitatem: scientem dixit pro experimẽtum habentem, quomodo & hic scripturã rectius intelligimus, Scio tribulationem tuã & paupertatem, id est, tribulationis & paupertatis eiusmodi angores, erumnásq; in memetipso primũ expertus sum. Nanque me Iudæorũ gens impia sicut scriptura testatur persequuta est, hominem inopem, & mendicum, compunctum corde mortificare, Psal. 108. Huius experimẽti memor Apostolus, dixit, Hebr. 4. Non habemus pontificem qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum autẽ per omnia, pro similitudine absque peccato. Tentatus quippe est fame, siti, æstu, algoribus, conuitiis, passione, cruce, & morte. Item cap. sequenti. Quum esset filius Dei, didicit ex his quæ passus est. Ac si dicat, Ex me scio tribulationem tuam, & paupertatem tuã, quæ prius te sustinui: sed me ita oportuit pati, & ita intrare in gloriam meam. Luc. vlt. Idcirco non nimis doleas, quia afflictionibus mundanis probaris, quibus & ipse probatus inuentus sum. Scio ergo, id est, in meipso prius expertus sum tribulationem tuam, & paupertatem, quibus modo opprimeris: sed nihil est quòd cures: iuxta mundum tantum hæc sunt, tribulatio, & paupertas tua: & cum mundo transeunt. Apud me liber es, abũdéque dives: nam donis potiris cœlestibus affluenter. Ego enim ascendens in cœlum liber de meis angoribus sedénsque ad dexteram patris, mecum habeo omnes thesauros sapientiæ & scientiæ Dei, vnde etiam dedi dona hominibus, quibus quisque dives esse possit. Hinc & tibi suppetunt diuitiæ secundum donationem meam: dedi sermonem meum in os tuum: dedi oris gratiam, vt loquaris & enarres magnalia Dei: his te abundare oportet in grege meo, & non deficere

Christus primum tribulationibus vexatus.

vtut vexeris, vtut aduersis flatibus ac reflatibus fortunæ impetaris. Nam neq; ego defeci in increpationibus meis, quanuis aduersarij mei dicerent, In Beelzebub principe dæmoniorum eiicere me dæmonia: quanuis doctrinam meam impuro dæmonio adscriberent, quo cum me consuetudinem habere passim clamitabãt, dicentes, Dæmonium habes, & alia multa. Sed ego hæc non aduertens, immo nec pili quidem faciẽs præ vtilitate sermonis mei, quæ prouentura erat ex eo, tum sancto, tum salutari, vrgebam patris negotium, salutare hominẽ cupiebam. Tu quoque, si mecum sentis, quum blasphemaris, & quum contemneris, tanquam homo nihili ab his qui se dicunt Iudæos esse, & non sunt, sed sunt synagoga satanæ, æquanimiter feras, quo me germanissimè sequaris, & me magistrum ac præceptorem colas: immo in te exprimas veracissimè. Nanque diuitias obtines cœlestes, tum multas, tum varias, siue in fidei candorem, siue in morum suauitatem. Sapientia etiam præmines, vt versare te liberé valeas in quocunque genere eruditionis, vt non desit tibi quicquam in vlla gratia, me tibi cumulatissimè donante omnia, tibíque in omni re adsistente, tibi fauente. Tria itaque hic ex ordine enumerat Christus, quæ singulatim amabat in Christo, tribulationem, paupertatem, blasphemiarum tolerantiam: quòd in his omnibus singulari patientia insignis esset, quæ ipse Christus primum in seipso tolerauit, & ex tolerantia didicit in se primum: vt diceret, Scio tribulationem, &c. Ecce primũ. Agnoscit quippe Deus tribulationes iustorum, eásque ad gloriam illis vertit, qui secũdum propositum vocati sunt sancti. Alioqui, quos charissimos habet nequaquam affligi permitteret, quibus vna & ea potentissima in omnibus aduersitatibus est consolatio, quòd de bona Dei voluntate fiant, & pro salute eorum tententur. Iuxta id quod scriptũ est, Prouerb. 3. Quem diligit dominus, castigat. Item. Hebr. 12. Castigat omnem filium Deus quem recipit. Et. 1. Cor. 11. Quum iudicamur à domino corripimur, vt non cum mundo damnemur. Hæc autem tentamina opportuno satis remedio nobis adhibentur. Potest enim fieri vt homini interna prauitas cordis sui interdum aliter minime constet, nec agnoscatur, sed neque misericordia Dei circa

Tribulatio socia iustis.

illum aliter declaretur nisi aduersis impetatur. Proinde cõsultissimè misericordia Dei sæpe tribulationes immittit, vt sui exerceantur, sibique constet, & vt cæterum cautiores sint. sicut scriptum est, Eccles. 18. Correctio tribuit sapientiam. Porro vt doceantur alibi quærendã esse mansionem, iuxta illud dictum Beati Gregorij. Mala quę nos hic præmunt, ad Deum ire compellunt. Secundum, paupertas. Bene autẽ posit tribulationem ponitur paupertas, in qua similiter Deus suos agnoscit. Paupertatem hic intellige, non solum rerum, sed & spiritus: qua paupertate beatos futuros suos fore dixit Christus. Matth. 5. quibus & regnum cælorum promisit, ibidem. Ideo recte dictum est: sed diues es. diues nõ solũ promissione, sed & possessione: Nãque vt fortunatus poeta ait, Pauper in angusto regnat habẽdo Deum. Huius profecto sola possessio verè diuitem facit: quemadmodum doctè loquitur Paulus. 2. Cor. 6. Tanquam nihil habentes, & omnia possidentes. Quid enim est quod non possideant, qui omnia possident? Scriptum est de diuitibus mũdi, Diues in itineribus suis marcescit. Et iterum alia scriptura dicit, Ne timueris quum diues factus fuerit homo: & quum multiplicata fuerit gloria domus eius: quia quum interierit nõ sumet hæc omnia: neque cum eo descendet gloria domus eius. Psal. 48. Et in alio loco, Thesaurizat, & ignorat cui congregabit ea, Psal. 50. Nanque, vt Psalmus habet. 48. Relinquent alienis diuitias suas, & sepulchra eorum domus illorum in æternum. Et sequitur. Sicut oues in inferno positi sunt, mors depascet eos. vt recte Salomon dixerit, Qui amat diuitias, fructum non capiet ex eis. adeò non capiet vt & regno cælorum priuetur. Saluatore attestãte, qui ait, Diues difficile intrabit in regnum cælorum. Et iterum. Facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum cælorum. Matth. 19. Tenent enim visco suo hominem diuitiæ, & arctissime tenent, vt inuolutus semel amplius euolui vix vnquam queat. Quam itaque fœlices qui his retinaculis liberi sunt, hi sunt spiritu pauperes. Ne vero cunctos eos qui diuites sunt insectari videamur. Erant permulti Patriarchæ, Prophetæ, & Reges sancti diuitiis pollentes, vt Abraham, Isaac, Iacob, Moyses

Tribulationum causæ.

Paupertas quæ commendabilis.

Diues Deũ habens.

Diuitũ terrenorum periculum.

Diuites erãt sancti quoque permulti.

quoque, Iob, & Dauid, & alij: qui tamen quia ab omni auaritia excussa corda gerebant, non sunt priuati regno Dei, neque fœlicitate eius. Dauid enim dicit, Diuitiæ si affluant, nolite cor apponere. Psal. 61. Quod perinde est atque dicat spiritussanctus, nolite cõcupiscere, néve spem in eis ponite, quantumuis hisce præsidiis muniri videamini, sed in solo Deo confidite. Nam nisi quis (ait dominus) renũciauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus, Luc. 14. Renunciat, qui cor non apponit, qui non concupiscit, qui spem in eis non reponit. Sequitur nunc tertium. Et blasphemaris ab his qui se dicũt esse Iudæos, & non sunt, &c. Iudæus hic religionis est vocabulum, non gentis: spiritus, non carnis: fidei, non erroris: iustitiæ, nõ falsitatis: quo nomine hypocritæ gloriabantur, quemadmodum aduersarij quoque episcopi huius, conturbatores ecclesiæ Smyrnẽsis. Quod totum non solum ad vnam Smyrnæorum pertinet ecclesiam, sed generaliter ad omnes quæ sunt in vniuerso orbe: quæ fere in singulis locis, & in toto orbe blasphematur ab impiis, qui se dicunt esse Iudæos, id est, fidei confessores, & professores, & non sunt. Iudæus nanque confitens interpretatur. sed sunt synagoga satanæ. Qui enim vere confitetur Christum, ipse est Iudæus. De talibus loquitur dominus dicẽs, Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo, Luc. 12. Iudæi ergo nominis expressio, mediatoris nostri est confessio: ac per hoc quicunque christianitatis nomine censentur, spiritualiter Iudæi sunt. Quod nomen, id est, propriæ nobilitatis appellationem, tunc vtique ipsi Iudæi perdiderunt, quando Christum negauerunt, & occiderunt suspendentes in ligno: qui vsque modo ecclesiam Dei blasphemant: ad quorum societatem pertinent ij omnes qui falso christiani sunt, qui iuxta apostolum confitentur se quidem nosse Deum, factis autem negant. Blasphematur itaque ecclesia electorum à Iudæis reprobis, quia super tum dicta tum facta eorum cõtraria sunt cogitationibus reproborum: qui etsi intra ambitum ecclesiæ sint, vita tamen & moribus se ab ea diuidũt: ac diuersum collegium sibi constituunt. Tales nimirum falso christianorum sibi nomen, quia nequaquam id vita ac moribus comprobãt:

Iudæus confitens.

Iudæi nominis amissio.

ſine quibus vanè ſibi gloriam aucupant. ❋ Punct. 4.

Nihil horum timeas, quæ paſſurus es.

Ad magnanimum belli imperatorem pertinet in acie verſantem confortare militem, ſuiſq; hortamentis veluti quibuſdam claſſicis excitare: metũ animo depellere, polliceri victoriam: breui in gloriam finiri laborem. id quod fortiſſimus hic imperator noſter Chriſtus facit, qui ad certamina noſtra ſemper præſto eſt: Adiutor in tribulatione, & in opportunitatibus noſtris. Quo duce tuti ſumus, quicunq; ſub eiuſdẽ nominis profeſſione tenemur. Inuictus enim eſt, cui nihil præualuit mors etiam quum occideretur, qui habet poteſtatẽ ſuper omnia, qui modo dicit nobis ſingulis, Nihil eorum timeas quæ paſſurus es. In expeditione quicũque ſunt, certum eſt eos pati oportere, maxime vbi imminet hoſtis robuſtus exercitu grandi & forti. noſter autem hoſtis multus eſt nimis, & fortis cuius fortitudinem teſtatur dominus, Luc. 11. Quum (inquit) fortis armatus cuſtodit atriũ ſuum. ſed fortior hoc eſt Chriſtus imperator noſter, vt ibidem in ſequentibus dicitur, Si autem fortior eo ſuperueniẽs vicerit eum, vniuerſa arma eius diripiet, &c. Proinde in cunctis certaminibus hunc ſolum ſpectemus, huius virtuti inuincibili fidamus, in hũc totos nos reiiciamus: cui cura eſt de nobis ſupra matrum curam, vt contemni non poſſimus ab eo, neque derelinqui. Non quia aliquid non pati oporteat, qui prior multa paſſus eſt in ſuo certamine pro nobis, vt etiam ſanguinem fuderit, oppetierit & mortem. ſed quia in finem minime derelinquemur, qui adiuuat noſtra certamina, & coronat poſt victoriã. Magna res, ipſe vincit in nobis, & nos coronat pro victoria: vincit ergo vt coronet: non vt ipſi vtilitas aliqua ex hinc proueniat: nobis magis his rebus conſulit. Sic enim gaudet bonis noſtris, vt poſt victoriam det etiam gloriam. O magne admirationis res. O eximie dilectionis ineffabile exemplũ. Nihil ergo horũ timeas quæ paſſurus es, id eſt, paſſurus certo certius es, eo quod fixum ſit in cœlo tribulari hic ſanctos Dei electos: ſed poſt tribulationẽ, merces tibi æterna gloria erit: Hinc animati non poſſunt timere ſancti, etiam ſi caſtra aduerſus eos conſiſtant: eo quòd illos obfirmat Chriſti virtus potens & præualida: alioqui quo-

Imperatoris belli officium animare ſuos

Chriſtus ſpectandus à nobis in noſtris certaminib⁹.

Chriſtus non derelinquit ſuos.

modo ſancti Martyres toleraſſent citra metũ tã atrocia: quomodo in mediis etiam pœnis exultaſſent? irritaſſent ſæuiſſimos in ſe tyrannos? prouocaſſent & beſtias feroces ad deuorandum ſe? Sãcta Agnes tenerrima virgo, vtpote tredecim annorum conſtantiſſimo pectore contra ſeducentem, blandis primum ſermonibus, deinde terroribus, conſtitit præfectum: dicens, Quicquid vis age, quia quod quæris non poteris obtinere. Alij delectari ſe in eiuſmodi pœnis quibus diſcerperentur dicebant. Sãctus Vincentius diffluentibus ex vngularum diſcerptione viſceribus, ſuper cratem ferream, quæ ad ignẽ poſita erat inſiliebat, inertiáſq; ac ceſſationes carnificũ arguebat, tanquã nihil pateretur. Nec reliqui minoris conſtãtiæ fortitudiniſque erant, quos ſpiritus ille cœleſtis, & numen æternũ ac potens valde præmuniebat, vt fortes eſſent in bello, nec cederẽt: alioqui quomodo ferre potuiſſent, niſi virtus Chriſti multo omnium paſſionum fortior eos corroboraſſet? Paulus primus eremita annis ſeptem & nonaginta vaſti eremi longa faſtidia hominibus incognitus pertulit: nihil interim aduerſariorum ſpiritualium contra ſe ſęuientium moleſtiis carens. S. Antonius, cui magni nomen eſt terribiles aſpectus dæmonum, diſcerptiones, & alia ſolitudinis incommoda per plures annos ſuſtinuit: quatenus conſtaret hos omnes ſola virtute Chriſti fuiſſe inuictos, qui adiuuat vbique & ſemper infirmitatem noſtram, vt ſufferre valeamus: alioqui non diceret, Nihil horum timeas, quæ paſſurus es. ❋ Punct. 5.

Ecce miſſurus eſt diabolus ex vobis in carcerem, vt tentemini: & habebitis tribulationem diebus decem.

Eccleſia rotanda tribulationibus.

Donec eccleſia Chriſti in terris agit, neceſſe eſt vt multa eam circunueniant incommoda, pulſetur, iactetur, prematur, potetur, quaſſetur, ac excrutietur: ſcilicet vt duro in tempore fides eius probetur, quemadmodum probari ſolet ignibus aurum. Quod ſi deſit aduerſitas, nulla erit probatio fidei, nullus eccleſiæ ſplendor, nulla viri virtus. Tolle ignem, & aurum ſordeſcit, nec fulgore irritabit aſpectũ. Certe niſi tribulatio cogat nos ad interiora ſpectanda, vix dum nobis ipſis conſtabimus quid ſimus, aut quid valemus: quum verò vrgemur tum demum occurrimus nobis quàm fragiles, quàm inutiles, deſerti cœleſti

Tribulationum vtilitas

præsidio simus. Est denique & in aliud vtilis addita nobis eiusmodi tribulatio: quòd ea ipsa, excussa nobis asinina segnitie, strenue dehinc virtutes capessimus, præter id quod hac ipsa à vitiis purgamur. Temperat tamen bonus Deus impetus in nobis tentationum, vt sufferre valeamus. Et ideo vt cito immittit, ita etiam cito eleuat. Hoc vt ostendat ait, Ecce, hoc est, cito: vt non in tempora longa proteletur, vel cito, id est, in præsenti: omnia enim tẽpus habent, sicut scriptura dicit, Eccl. 3. Est tempus flendi, est tempus ridendi. Præsens nobis, id est, electis, tempus luctui deputatum est: risui impiis. Futurum autem risui nobis, impiis luctui: sic stat sententia fati. Proinde nihil mirum si quid interim patimur tanquam passioni nobis deputato tempore, & ab impiis quidem, quorum rex quia diabolus est, Iob. 41. eiúsque arbitrio illi viuũt, quicquid sub crudeli satanæ imperio contra pios tentant, ipsi diabolo imputatur. Ideo dicitur, Ecce missurus est diabolus ex vobis in carcerem. Siquidem diabolus agitat intrinsecus homines malos ad exercendam, consummandámque malitiam aduersus sanctos Dei, vnde totum agitatori imputatur quicquid extrinsecus faciunt impij persequentes. Indolescedum ergo fuerit ipsis, quòd sic obsidet eos malignus, à cuius imperio liberauit nos Christus. Quocirca dixit. Orate pro persequentibus vos, & calumniantibus vos. Matth. 5. hoc primum ipse impleuit, qui pro crucifigentibus se patrem exorauit, Luc. 23. datúmque est quibusdam, vt sanguinem, quem persequendo funderent, postea credendo biberent, & adorarent. Exauditus est enim pro sua reuerentia, vt Paulus testatur Hebræorum. 5. Itaque dum pius martyr affligitur, tribulatur, carceratur: sciat, & dicat, quia hoc facit diabolus, à quo captiuus tenetur persequutor: & sic inter vincula, & carceres sua contemperet responsa, supplicem animum prosternat in orationibus, si quo pacto aliquos ex eis à diabolo obsidente valeat liberare. Orauit Stephanus & Paulum liberauit. Hoc & alij fecere permulti. Dicatur ergo, Ecce missurus est diabolus aliquos ex vobis in carcerem. Ecce, id est, in presenti tempore, quod non diu protelabitur. Simile est apud Ioannem de Iuda capite decimo tertio

Diabolo imputatur quicquid ad aduersarius sit contra pios.

Diabolus tentator est in euersionem.

Quum (inquit) diabolus misisset in cor eius, vt traderet eum, etc. Missurus ergo, sed qua intentione? Nempe vt tentemini. Ille enim tentator est, Matth. 4. Et eo totus intendit, vt decipiat, vt perdat, vt exturbet. Hac intentione sanctum Iob expetiuit. Iob. 2. Idcirco illum in carne vlcere pessimo & abominabili repleuit: atque ex percussu liuore plurimo fœdauit, vt non esset in eo sanitas, quatenus intus in mente simplicitatem eius rectitudinemque euerteret, vt peccare virum sanctum, in labiis suis faceret, vt stultum aliquid contra Deum loqueretur, ac sic Deo, qui dicebat, nunquid considerasti seruum meum Iob, quòd non sit similis ei in terra, homo simplex, & rectus, ac timens Deum, & recedens à malo, quasi victor insultaret, sed constantia viri ac fortitudine factum est, vt eluderetur improbus ille & impius carnifex: magno nobis exemplo, quo sciamus aduersus insidias diaboli resistere, nec protinus illi succumbere manúmve dare illi, inire cum eo fœdera æterna: sed perpetuo reluctari, ne quid offendatur Deus, præsertim in aduersitatibus nostris, in quibus virtus credentis probari solet. Beatus nanque vir, qui suffert tentationem et cætera. Iac. 1. Postremo quid decem dies, nisi breue tempus significant? quemadmodum enim longum tempus longo typo, ita breue breui figuratur. Igitur decem dies tempus breue sunt, quòd vbi præterierit finem habebit tribulatio. Id quòd vtique pro consolatione dictum est, vt fidelis quisque in afflictione positus, semper apud se dicat: Breue tempus feram, decem dies cito implebuntur: tum redibit pax, tum multa tranquillitate denique potiar. Quod si dies longiores videbuntur, nihilominus feram, certum est enim quia cito finem sunt habituri: quemadmodum ab eo, qui hosce dies mihi constituit præfinitum est: ipse enim nouit dierum suorum mensuram, & quotus sit apud eum numerus ille denarius, qui quotus quotus sit vtique mihi gratus: libenter igitur sustinebo, ferámque manum Domini lubens: expectabo reuelationem consolationis saluatoris mei, sciens quoniam sustinentiam hanc vertet mihi in gloriam: quicquid pro iustitia patiar manebo innoxius, nec stultum quid contra eum loquar. Quis ego sum, qui aduersus dominum erigar? quíque vel tantillum

Decem dies breue tempus

contra eum audeam loqui? Ipſe agat liberè, ego patiar ſpontanee: tantummodo det mihi virtutem vt æquanimiter tolerem. Haymo epiſcopus, per decem dies quibus eccleſia tribulatur, omne præſens tempus intelligit, in quo decalogi mandata ſunt neceſſaria. Sicut enim (verbi gratia) mittens quilibet imperator milites contra hoſtes, omni genere armorum munit: ſic deus omnipotens mittens electos ſuos ad bellum in hunc mundum, contra dæmones, vel peruerſos homines: decalogi mandatis eos inſtruit, quibus muniti eis reſiſtere poſſint: & quãdiu decalogum habẽt neceſſario in procinctu ad claſſicum belli poſiti ſunt quibus rectè dicitur, Habebitis tribulationem diebus decem, ac ſi dicatur, Nolite quærere in bello vitæ præſentis requiem, quandiu contra tentamenta inimici ſiue aperta, ſiue occulta bellum gerendum eſt: ſed decem præceptis tanquam armis milites armamini, neque enim gaudij locus eſt, vbi vita hominis tota tentatio eſt. Quidam decem dies ad decem perſecutiones eccleſiæ referunt, de quibus meminit. D. Auguſt. libr. 18. ciuit. Dei Prima fuit Neronis. Secunda Domitiani. Tertia Traiani. Quarta Antonini. Quinta Seueri. Sexta Maximini. Septima Decij. Octaua Valeriani. Nona Aureliani. Decima Diocletiani & Maximiani: quæ omnibus præcedentibus grauior fuit, durauítque annis decem. In quibus innumerabiles viri ac mulieres, pro confeſſione fidei exquiſitiſſimis cruciatibus martyrio coronati ſunt, certatim chriſtianis ad martyrium currentibus: adeò vt in triginta diebus, vigintiquinque millia chriſtianorum occiderentur, eccleſiis & ſacris libris combuſtis. Poteſt & aliter denarius numerus intelligi. Conſtat enim tribus tentationibus primum hominem, Adam, principaliter à ſerpente in paradiſo aggreſſum ac victum: qui totidem poſtea eiſdémque armis à ſecundo homine Chriſto ſuperatus ſuccubuit, gula, auaritia, & vana gloria: contra quas quotidie eccleſia dimicat in membris: qui numerus additus ſeptenario, decem conſtituit: in quo præſens omne tempus voluitur. Septem enim dies ſunt & non amplius. Quia ergo in omni vita trina iſta tentatio deeſſe non poteſt, & hæc ipſa mortalis vita per ſeptem dierum curricula euoluitur, rectè decem dierum

Decem dies præſens tẽpus quod decalogi eſt.

Decem perſecutiones eccleſiæ.

principalis ecclesiæ tribulatio insinuatur. Dicatur itaque electis, Habebitis tribulationem diebus decem. Quod perinde est atque si diceretur, Vsquequo præsens vita finiatur, quæ per septem dies euoluitur: contra varia tentationum genera, quæ in tribus potissimum consumantur, certamen habituri estis. ✻ Punct. 6.

Esto fidelis vsque ad mortem: & dabo tibi coronam vitæ.

Quo decem dies pertineant apertius ostenditur, quia vsque ad mortem fides constantissime seruanda sit. Denarius quippe numerus perfectus est, & primus limes numerorum cardinalium statuitur. Græci decadem appellant: & non solum numerum: sed quandoque etiam magnitudinem significari per eum volunt, vt decumanus, id est, magnus. Hinc decumani (vt Asconius Pedianus docet) vocantur publicanorum principes, à quibus Decumę, siue Decimæ exigebantur. Iamque vsus habet, Decanos eos appellari, qui cæteris paribus in officia eligũtur. Decadis ergo perfectione totus vitę humanę decursus, & totum tempus ecclesiæ designatur, in quo fidelem quemque opus est fore christianum, nã nequaquã fidelis ille arbitrandus est, qui aliquando defecit: nec verè credit, qui in fine defiit. Qui enim perseuerauerit vsq; in finẽ, hic saluus erit, Matth. 10. Quis est qui perseuerat, nisi qui fidelis vsq; ad mortem erit: Fidelis omnem iustitiã tenebit: meritum cumulabit, salutem quę in Christo est, operabitur: vnde facile est colligi inconstantes & reprobos fallaciter fore fideles: non enim verè credunt, alioqui tanquam firmi cõtrariis assultibus viriliter repugnarẽt: propter quòd nec in semine Abrahæ computantur: nec fides eis ad iustitiam imputatur, vt rectè moneat, dicens. Esto fidelis &c. Ac si dicat, vide ne defeceris: defectus enim ipse testimonium fert inconstantiæ prius absconditæ, fideique fictæ. Obserua, Et si nouerit Deus electos suos nunquam prorsus à constantia defecturos, hortatu tamen suo velut classico ad exacuendos militum animos admouet, quos spiritu suo confirmare decreuit: quia nimirum tandiu fidelis constantia bono hortatu indiget roborari, quandiu mortalis homo, id est, fragilis, & nutabundus versa-

Defectus inconstantiæ ab scõditæ signũ est.

tur in harena mundi:& quandiu tribulationum arietibus nõ desinit impugnari. Alia ratio, vt dum miles videt quã nihil ex se efficiat, discat humiliari, atque ad flagitanda præsidia ardentius inflammari. Sequitur, Et dabo tibi coronam vitæ. Quid corona hæc sit, nisi gloria & honor & decus vitæ æternæ? hoc est inuictissimæ fidei præmium: hoc constantis animi merces & gloria, & honor, & decus. Proponit mercedem, vt fortius pugnent sui. Solet enim propositum præmium certantes accendere, suppeditare robur, & prouocare ad victoriam. ☞Punct. 7.

Qui habet aures audiat, quid spiritus dicat ecclesiis.

Hoc breui hortatu inolitam carni discutit ignauiam, adhibet torpentibus calcar, immo aures arrigit animósque, quo attentius Dei verba auscultemus, quæ verè auscultanda sunt, & ruminãda: panis enim est Dei verbum: edulium spiritus est, quo alitur, quo vegetatur spiritus in nobis: quem nisi illi impertias emori necesse est illum. Spiritus & vita est Deus, verba quoque Dei spiritus & vita sunt. Loquenti Deo hoc esuriens olim puer egregiæ indolis Samuel dicebat, Loquere domine, quia audit seruus tuus. 1. Reg. 3. Et beatus Dauid, Audiam (inquit) quid loquatur in me dominus deus, quoniam loquetur pacem in plebem suam. Psal. 84. Et beatus qui verbum spiritus concupiscit, inquirit, & audit. Quantis ergo animaduersionibus digni sunt qui recusant, qui auersantur, qui cõtemnunt, qui audire dissimulant Dei verbum, salutare ac viuificum? Hoc est illud prandium, quod magnifico apparatu instructum narratur. Matth. 22. hæ dapes, hæ deliciæ, quibus suauissimè pascitur animus, roboratur, & viuit: quas non percipit animalis homo: stultitia enim est illi, & non potest intelligere, quia spiritualiter examinatur. 1. Cor. 2. Vt autem ardentius mens tua ad hoc inflammetur, noueris complures verbi sacri effectus esse. Numerabo paucos. Primus, quia emollit, Ierem. 23. Nunquid non verba mea quasi malleus conterens petram, vbi in tropo per petram cor humanum in saxi duriciem obtectum intelligitur, respuit enim id ictum omnẽ consiliorum optimorũ quodcunq; eiusmodi fuerit, mollescit tamẽ sancto Dei verbo, si ad vitam prædestinatum

Verbi dei effectus.

sit.de quorum numero erant hi de quibus scriptum est. Act.2.His autem auditis compuncti sunt corde:& dixerunt ad Petrum,& ad reliquos apostolos: quid faciemus viri fratres? Secundus,quia inflammat: vbi enim ignis iste diuinus illabitur,vires suas mox exerit,adurit, totúmque hominem sibi vendicat, ac in sui similitudinem vertit,vt diuinus sit, & igneus,sicut scriptum est de Elia. Ecclesiastici. 48. Surrexit Elias quasi ignis, & sermo illius quasi facula ardebat. Et Propheta, Eloquium (inquit) domini inflammauit eum.Psalm.104.& Psalm.118.Deum compellans ait.Ignitum eloquium tuum vehementer. Equidem verbo domini Maria Magdalena inflammata ardebat,quæ prius peccando frigida erat. de cuius ardore testatur dominus.Luc.7. Tertius, quia confirmat: confirmati olim Christi discipuli ibant gaudentes à conspectu concilij,quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu cõtumeliam pati.Act,5. Et de sanctis militibus, Hebræ. 11. dicitur. Fortes facti sunt in bello . Qui enim acceperant Dei verbum non solum alligari,ac cædi verberibus, sed & mori pro domino parati erant: quales erant omnes martyres, non ex se, in quo infirmi erant, pares cæteris mortalibus,sed ex Dei spiritu & verbo eius & virtute. Semen est verbum Dei, ait dominus, Luc. 8. Semen terræ mixtum erumpit, vt nequeat ipsum cohibere terra operiens: sic timor non cohibebat illos, qui ad conspectum cohibentium intrepide cõsistentes dicebant, Non possumus quæ vidimus & audiuimus non loqui.Act.4.Neque eos,quorum vox vna erat, nos sanctum Dei nomen omnino negare non possumus.Quasi terra diceret,cohibere semen susceptum quin erumpat non possumus: superat enim fortitudo eius.Quartus,quia purificat: testis est dominus qui discipulis ait,Iam vos mundi estis propter sermonem meum,quem loquutus sum vobis. Ioan. 15.Et apostolus. Peccatores aliquando fuistis, sed abluti estis,sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. 1. Corint.6.Quod tali argumento perspice. Si fides purificat corda, Act.15. fides ex auditu est, auditus autem per verbum Christi,Rom.10.profecto ergo verbum Dei habebit vim in purificationē. Proinde qui habet aures au-

diat,&c.Quintus,quia illuminat,ſicut ſcriptum eſt,Pſal. 118.Declaratio ſermonum tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis.Legis Actu.2. Qui receperunt ſermonem baptizati ſunt.Et rurſum cap.4.Multi autem eorum qui audierant verbum crediderunt.Item. cap.10. Adhuc loquente Petro,cecidit ſpiritusſanctus ſuper omnes qui audiebant verbum:per quod eſt omnis illuminatio in notitiam veritatis.Vnde dominus,Quum autem venerit ille ſpiritus veritatis,docebit vos omnem veritatem.Ioã. 16.Sextus verbi Dei fructus eſt,quia cuſtodit conſeruátque.ſic enim in prouerbiis Salomonis ſcriptum eſt.Ne obliuiſcaris,neque declines à verbis oris mei, neque dimittas ea:cuſtodient enim te,& conſeruabunt te.Prou.4.

Punctus 8.

Qui vicerit,non lædetur à morte ſecunda.

Optanda ab omnibus promiſſio:hoc enim in voto ab omnibus expetendum eſt,ne lædantur à morte ſecũda,quæ cunctos neceſſariò cogit. Obſerua, in ſacra ſcriptura tres mortes leguntur:vna peccati,carnis alia, tertia gehennæ.Peccati mors ſeparat hominem à vita gratiæ, quę eſt in fide dñi noſtri Ieſu Chriſti. Iuſtus enim ex fide viuit,Abac.2.& Rom. 1. Donec gratia manet in anima habetur vita ex ea,eò quòd ſpiraculum animæ ſit gratia.Gratia autem vita æterna, Rom. 6. Quo contra, Stipendia peccati mors.ibidem. Carnis mors ſeparat à vita animali, qua in corpore viuit qiulibet animam habens, hac ſpiramus & mouemur.Gehennæ autem mors ſeparat hominem à vita gloriæ:hanc ſtatuit Chriſtus in tenebris exterioribus vbi erit fletus & ſtridor dentium.Matt. 25.Dicatur ergo.Qui vicerit conſtantia videlicet fidei,ac puritate vitæ,mortem,& infernum,peccatum, mundum, & diabolum calcando : non lædetur à ſecunda morte, quæ carnis eſt,per ſeparationem animæ à corpore (vt dictum eſt.) Quomodo non lædetur ? aut quare non lædetur? Quia videlicet fiet tranſitus per eam in gloriam . vt illi iam non mors ſit hæc,ſed natalis ad vitam,lucémque perpetuam . Vnde & dormitio conſolationis verbo per apoſtolũ dicitur.Nolumus (inquit) vos ignorare de dormientibus,vt non contriſtemini.1. Theſſ.4. Similiter & 2.Machab.12.ſcriptũ eſt. Quod hi,qui cum pietate dor-

Mortes tres.

mitionem acceperant, optimam haberent repoſitam gratiam, vt clarum ſit illud quod Pſalm. 115. legis, præcioſiſſimam fore mortem ſanctorum in conſpectu domini. Contra verò, mortem peccatorum peſſimam. Pſalm. 33. Hi autem ſunt peſſimi, qui increduli ſunt & qui non vincunt, ſed vincuntur à tentationibus: hi lædentur à morte ſecunda: quandoquidem capient iudicium nequiter factorum ſuorum in igne, qui non extinguitur. Eſa. vlt.

DE PRÆCEPTIS ANGELO PERGAMI ECCLESIÆ SCRIBENDIS

Sect. 3. *Punct.* 1.

ET Angelo Pergami Eccleſiæ ſcribe. Hæc dicit, qui habet rhompheã ex vtraq; parte acutã.

Pergamus, ſiue Pergamum, ciuitas Aſiæ minoris inſignis fuit diu ſub Attalicis (id eſt, magnificis, ab primo Attalo ditiſſimo, qui aurum inuenit intextere veſtibus dictis) regibus fortunata: poſtea verò Romanorum prouincia facta, apud quam chartarum vſus inuentus eſt, quæ nunc quoq; vulgo pergamena dicũtur, ab Attalo, vt Helianus: vel ab Eumenæ, vt Plin. ait. Ex Pergamo Galenus medicus celebris: & Apolodorus orator, Auguſti Cæſaris magiſter fuere. In hac ergo eccleſia doctrinam malam tenentes, doctrinam Balaam, & doctrinam Nicolaitarum redarguuntur. Quæ vox qua ratione vniuerſæ eccleſiæ conueniat videamus. Pergamus (ſi Græcis interprætibus quid creditur) altitudinem Latinis ſonat. Pergama quoque erant arces Troianæ in ſublime erectæ, è quibus omnia alta ædificia Pergama dicta ſunt: & eccleſia ſublimis eſt. Galat. 4. Illa autem quæ ſurſum eſt Hieruſalem libera eſt, quæ eſt mater noſtra: in qua eſt turris illa fortiſſima nomen domini. Prouerb. 18. Quod ſanctum eſt, & terribile. Pſalm. 110. & Quod benedictum in ſæcula. Quodque ante ſolem permanet. Pſalm. 71. & Quod laudabile eſt à ſolis ortus vſque ad occaſum, Pſalm. 112. Quod quiſque fidelium inuocat, Pſalm. 115. Et nomen domini inuocabo. Et Quod inuocatum eſt ſuper nos. Ierem. 14.

Pergamus eccleſia.

Nominis domini ſanctitas.

In quo baptizati remiſſionem peccatorum & donum ſpirituſſancti accepimus. Actu.2. In quo claudus ex vtero matris ſuæ ad iuſſum Petri ſanatus eſt: Nanque eius protinus conſolidatæ ſunt baſes, & plantæ, greſſus quoque redditus eſt. Actuum. 3. innumeráque alia miracula facta, quibus plena ſunt volumina, vt non ſit opus, quædam è multis recenſere. Eſt in ea dico eccleſia arx quoque Dauidis fortiſſima, quæ eſt fides: cum propugnaculis, quæ ſunt fidei articuli, aſſertionéſque catholicæ. Cantic. 4. é quibus mille clypei pendent, & omnis armatura fortium. Ibidémque ſunt ſcripturarum ſacrarum authoritates. Huic ergo inexpugnabili atque inuincibili, iuxtáque altiſſimæ Pergamo, dominus Ieſus Chriſtus ſcribi iubet, quæ ob veritatis conſtantiſſimam aſſertionem in ſua conſiſtit fortitudine: diuidens cornua ac potentias aduerſariorum. Nam Pergami interprætatio & id explicat vt ſupra memorauimus. Rhomphæa gladius eſt vtrinque acutus, quod eſt verbum Dei, Epheſ. 6. quod vim habet ad docendum in præſenti, & iudicandum in futuro, Ioan. 12. Sermo quem loquutus ſum, ille iudicabit in nouiſſimo die. Proinde qui habet authoritatem doctrinæ, ac iuxta iudicij efficaciſſimam potentiſſimámque vim, id eſt, Chriſtus Ieſus, dicit hæc, vt vnuſquiſque recognoſcat, quia ipſe eſt ſolus, qui poteſt corpus & animam perdere in gehennam, Matth. 10. Viuus eſt enim ſermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens vſque ad diuiſionem animæ ac ſpiritus, compagum quoque ac medullarum, & diſcretor cogitationum, & intentionum cordis. Hebræos. 4. Ipſe quidem qui habet gladium rhomphæam: viuum: & efficacem, & penetrabilem ſermonem Dei, diſcernit quo quiſque animo ſit, aut loquatur: quid propter terrena commoda faciat, quid propter cæleſtia. Atque vt iuxta præſentem cauſam loquar: ipſe diſcernit inter benedictiones Balaam, Moyſi quoque: quorum vterque benedixit filiis Iſraël: ſed doctrina longe diſcrepauit. Balaam quippe eodé orè, qua benedixit, docebat Balach regem mittere ſcandalum coram filiis Iſraël, edere, & fornicari: hoc Moyſes nõ fecit. Vtinam nulli eſſent noſtro hoc inauſpicatiſſimo æuo Balaami, qui alioqui ex officio in eccleſia Dei,

Rhomphea.

Chriſtus diſcretor cogitationum.

populo benedicunt: eodem tamen ore quo benedicunt, immittunt scandalum coram populo Dei: docentes edere & fornicari, & alia multa contra Deum perpetrare: quos iudicabit dominus qui habet in manu sua rhomphæam vtrinque scindentem: vt perdat & corpus & animam in gehennam ignis. Binam rhompheæ aciem reduxit Haymo ad vim vtriusque testamenti, noui videlicet veteris que. quòd hoc, opus illud, resecet cogitationes. Vetus quippe testamentum dicit, Si quis adulterium admiserit, morte moriatur, Leuit. 20. Nouum verò, Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo, Matth. 5. Et multa his similia. Vel certè vtraque parte acutus ideò dicitur gladius hic: quia sicut gladius eiusmodi carnem diuidit, & membra à membris separat: ita gladius verbi Dei separat bonos à malis. Vnde dominus Matth. 10. Non veni pacem mittere: sed gladium: veni enim separare hominem à patre suo: & filiam à matre: nurum à socru. Siue etiam idcirco dicitur vtraque parte acutus, quia & simplices per historiam docet: & perfectos per allegoriam erudit. ❋o Punct. 2.

Scio vbi habitas, vbi sedes est satanæ: & tenes nomen meum: & non negasti fidem meam in diebus illis, in quibus Antipas testis meus fidelis occisus est apud vos, vbi satanas habitat.

Laudantur hi, qui habitant in locis, in quibus satanas habet sedem suam: persistunt autem, & à fide minime deficiunt. Quid verò sit sedes satanæ, nisi regnum eius, regnum peccati & mortis: regnum scandali & confusionis? Regnum autem eius est, vbi sunt filij superbiæ, quorum ipse est rex Iob. 41. Iam vbicunque sunt contemptores verbi Dei, superbi, rebelles, increduli, homicidæ, raptores, iniusti, adulteri, sacrilegi, auari, dissidiorum amatores, ebriosi, & id genus aliorum vitiorum sectatores, ibi est sedes satanæ: in eis quippe regnat & sedet. quorum etiam pater vocatur. Ioan. 8. Punctus iste intelligitur de locis in quibus apertè & potenter regnat satanas: in quibus quotquot in veritate permanent hic à domino commendantur. Necesse est enim donec finiatur orbis, vt mixtim boni cum malis fiant. Cuius rei præclarissimum extat exemplum Iud. 3. quòd è gentibus quidam inter Israëlitas spar-

Sedes satanæ

Boni cũ malis mixtim in hac vita degunt.

litas ſparſim manebant: & modò in medio piorum multi pietatis hoſtes ſunt vt probentur per eos vtrum pij ex animo Chriſtum colant. Ipſa autem probatio cedit eis in bonum eorum. Philip. 2. In medio nationis prauæ & peruerſæ, inter quos lucetis ſicut luminaria in mundo, verbum vitæ continentes. Et Canti. 2. Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias. Quod adeò piis cedit in bonum ipſorum, vt ex hinc laus eorum apud Deum ſumat incrementum quoniam in medio malorum ſeruant innocentiam, & pietatis opera non omittunt. Hinc ſanctus Loth laudatur in ſcriptura, quia habitans inter eos, qui quotidiè affligebant animam eius: viſu & auditu iuſtus erat. Gen. 19. Et Noë ſimiliter longæuus ille pater, de quibus. 2. Pet. 2. dicitur. Iuſtum Loth oppreſſum à nefandorum iniuria ac luxurioſa conuerſatione eripuit Deus. Et Noë iuſtitiæ præconem cuſtodiuit. Nouit enim Deus pios de tentatione eripere. Proinde epiſcopus hic integer Pergamenſis commendatur, quòd inter malos ſancte vixerit: noménque ſanctum domini coluerit, fidei conſtiterit, in illis inuerſis ac diſſidij plenis diebus, in quibus Antipas innocens, & præcipuus cultor iuſtitiæ, ob teſtimonium ſanctum cæſus eſt ab his, quos ſatanas poſſidebat. Ac ſi dicat. Placet mihi quòd videns alios affligi, & occidi ob nomen meum, quod ipſi apertè prædicarēt, tu nequaquam es deterritus, quin audacter palámque cōfitereris fidem meam: veri paſtoris agens officium, qui animam pro domino, próque ouibus eius ponere minime dubitaueris. Obſerua, ad vnum ſermo dirigitur, ſed cunctos fideles ad ſanctos, qui erant Pergami: & omnes eccleſias ſic in veritate confeſſionis perſiſtentes alloquitur. Antipas autem hic, de quo ſermo habetur: pro typo ponitur omnium, qui pro Chriſto aduerſa perferunt, aut occiduntur. Antipas enim contra omnes, interprætatur: quod plane eccleſiam, ac quémque fidelem deſignat. Eccleſia nanque piorum contra omnes iniquos ſanctitudinis perfectione adſtat, nihil operibus eorum conſentiēs: quæ quum omnibus huius vitæ commodis in electis ventatem præfert, omnibus odio eſt hominibus: ſicut & ſponſus eius fuit, qui ait, Me odit mundus, quia ego teſtimonium perhibeo de illió, quia opera eius mala ſunt.

Antipas teſtis.

Ioan.7.Et de electis ſuis dicit,cap.15. Si mũdus vos odit, ſcitote quia me priorem vobis odio habuit. Cuius rei cauſa in promptu eſt. Si enim de mundo fuiſſetis, mundus quod ſuum erat diligeret. Quia verò de mundo non eſtis, ſed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus. Et poſt pauca. Non eſt ſeruus maior domino ſuo: ſi me perſequuti ſunt, & vos perſequentur. Neque verò id ad ſolos apoſtolos pertinet, ſed ad omnes electos fideles, qui ſunt in eccleſia, iuxta illud Marc.13. Quod dico vobis omnibus dico. vt nemo electorum à gratia verbi eius excluderetur. De Antipa ſentit Haymo epiſcopus quòd fuit quidam martyr, qui occiſus erat Pergami ob confeſſionem fidei: per quem (vt diximus) omnes martyres intelliguntur, quicunque in hoc mundo ſiue aperto ſiue occulto patiuntur aduerſa. Quod autẽ apud ſanctos ſuum teſtem interfectum eſſe commemorat: ſic intelligendum eſt, non quòd ab illis, ſed quòd inter illos fuerit interemptus: ab his videlicet, in quibus ſatanas habitat, id eſt, à reprobis, qui ſedes ſunt ſatanæ. Magna confuſio hypocritarum, magna incredulorum, magna impiorum verecundia perſequutorum, eſſe ſedem ſatanæ: in quibus ſedet, regnat imperátque ſatanas pro libito. Væ illis ab huiuſmodi inhabitatoribus: vtinam fiant aliquando ſedes Dei, vt transferantur de regno diaboli ad regnum Chriſti. ✻ Punct.3.

Sed habeo aduerſus te pauca, quia habes illic tenentes doctrinam Balaam, qui docebat Balach mittere ſcandalũ coram filiis Iſraël, edere, & fornicari: ita habes & tu tenentes doctrinam Nicolaitarum.

Virtus ſine mixtura mali probatur.

Nihil à rigore iuſtitia iudicantis declinat, laxatur nihil: ſtat perpetuo tenore, nec piis operibus teguntur mala, vt non ſubluceant, id eſt, non ad lucem oſtendantur. Non ſuſtinet mixturam integritas vt probata ſit. Ambula coram me, dicit dominus, & eſto perfectus, ponámque fœdus meum inter me & te. Gene.16. Perfectum vult eſſe Deus, quem coram ſe ambulare iubet. Perfectus eſt, cui nihil in vlla virtute deeſt: quod quanto quiſque minus ſe

assequutum intelligit,tanto ad perfectionẽ niti debet ardẽtius.Est enim homini semper quod vlterius apprehẽdat.Equidẽ conatus nõnihil proficit ad perfectione,cum quo Deus amicitiæ fœdera iungit.& quicunq; eiusmodi sit:hoc est qui perfectus esse cõtendit,is eius est.Hoc etsi ad omnes pertineat fideles,maximè ad antistites ecclesiarum,qui & sibi & aliis,prouidere debent, vita primũ inculpata,deinde doctrina sancta. Nanq; & Christus Iesus cæpit primum facere,hinc docere,Act.1. Neq; enim satis fuerit his pro se vitã transigere inculpatissimam, nisi diligenter prospiciant & credito gregi,ne lupi sub ouilla pelle irrepãt,ne suauissimum pastum animorũ vitiẽt,aut interturbẽt pacem eorum. Quod vehemẽter in episcopo hæc desyderari animaduertimus : cui dicitur , Sed habeo aduersus te pauca.Pauca dicit,quatenus rigor correptionis lenitate quadã moderetur, libentiúsq; capiatur . Erat enim huic negligentia quædã de commisso grege, quòd non aduerteret quosdam seductores irrepsisse,qui syncéritatem gregis dominici corrumpebant:vt iam non pauci reperirentur inter eos sequentes impietatem Balaam, ac Nicolaitarum scandalum.Historia nota est, qualiter scilicet Balaam à Balach rege Madianitarum ad maledicẽdum filiis Israël fuerat euocatus: quibus maledicere noluit,immo similem illis fieri se in morte præoptabat: sed postmodum donariis victus in eiusdem populi exitium consilium dedit.Sciebat nanque animos filiorum Israel ad libidinem fore procliues,persuasit Balach regi, vt electissimas quasque fœminas ac virgines illis coram educeret,quarum forma irritati illi ad illicitos concubitus irruerent , illarúmque blandiciis deliniti de sacrificiis Beelphegor manducarent :quatenus offenso Deo derelicti facile cederent gladiis illorum. Quid plura? regis iussu egressæ sunt mulieres forma electissimæ, quas cum vidissent filij Israël concupierunt,& commixti cum eis incitauerunt iram domini , percussíque sunt ex eis vigintitria millia, donec Phinees vltione manus suæ placaret dominum . Numeror.25.De qua re meminit. Psalmo. 106. Et stetit Phinees & placauit : & cessauit quassatio. Quum enim vidisset Phinees vnum de filiis Israël intrasse ad scortum:ingressus post

Balaami cõsilium aduersus filios Israel.

eum vtrunque gladio in genitalibus confodit. id quod reputatum est ei in iustitiã in generatione & generationem,vsque in sempiternum. Quod vtique forma est nostri temporis.Habet enim seculum nostrum Balaam,habet & Balach,habet & Israël. Israë vir videns Deum interpretatur,Balach elidens, Balaam populus vanus. Balaam itaque hæretici sunt, qui pondus virtutum ac fidei non habent,ideóque se vanos ostendunt, Balach principes sæculi huius forte probantur,quia proculdubio dum aliis atque aliis superiores fieri contendunt, si quem ad dignitatis suæ culmen ascendere velle conspiciunt, pro virili ad terram elidunt. Qui plerúmque suadẽtibus hæreticis:contrà Israël,hoc est,pietatis cultores,qui spiritu, Deum vident,depugnant. quibus pulchra forma mulieres obiectare non desinunt:quia suasoria quædam ac dulcia in verbis prætendunt, quibus simplicium mentes illaqueent, & perdant:vnde ira Dei cadat in illos.Vel certe Balaam typus est dæmonum per inania discurrentium,Balach autem caro est spiritui aduersatrix,quæ plerunque elidit spiritum ad peruersa deiiciendo. Id enim est elidere quod effringere,extrudere,dissipare:sicut scriptum est,Dissipata sunt ossa nostra secus infernum. Tũc quippe dissipabuntur ossa nostra secus infernum, quando robur spiritus effringitur,atque à sua constantia per illicitamenta viciorum emollitur.caro ergo velut muliebres delicias delectationes sensuum spiritui obiectat: & ad consensum eum pertrahit, cuius spiritus figura propria Israël est Deum contemplans,vt non alibi postmodum quàm secus infernum virtus eius oberret, varias sectando voluptates. Docente ergo Balaam, misit Balach irritamenta voluptatum coram filiis Israël:quia caro voluptatibus vires rationis frangit: seducítque vt idola colat dum explendæ libidini indulgere eam cogit.Sed Phineæs zelo Dei feruens insurgit, & ambos confodit in genitalibus gladio:quia sanctus prædicator verbo Dei peccantes mactat: sicut scriptum est: Verte impios & non erunt. Quomodo non erunt:nullo modo erunt? Non vtique,sed impij non erunt,vt in peccatis viuant,Et tum placabitur Dei indignatio,& cessabit quassatio.Qua verò consequentia dictum est? Quia habes illic tenentes

doctrinam Balaam,qui docebãt Balach mittere ſcandalum coram filiis Iſraël edere & fornicari,ita habes & tu tenentes doctrinam Nicolaitarum ? niſi quia vterque ſcandalo fuit populo Dei: & Balaam & Nicolaus ille. & qui adhuc tenebant doctrinam eorum,nihil minori erãt ſcandalo.Quod dominus ferre adeò non poterat, vt etiã indignaretur epiſcopo alioqui probo propter nonnullos qui per inaduertentiam eius illic inter ſuos agerent, docentes ſimilia errori eorum. Obſerua, ſicut mulieres pellices Madianitæ cogebant filios Iſraël edere de idolothytis,ac iuxta fornicari : ita & Nicolaitæ promiſcuè habentes coniugia comedebant idolothyta,& cibos ſuos cibis qui erant de idolothytis gentilium commiſcebant, in ſcandalum multorum : quod domino non placebat. Poteſt per Balaam, & id genus ſacerdotum capi qui ſacram Deo militiam pollicentes,aulicam vitam deligunt: quod haud quaquam caret crimine,quorum conſiliis in impia negotia ſæpe principes abutuntur,qui intelliguntur ſub typo Balach,ſacerdotes autem ſub Balaam. Quo in loco aduertendum eſt.Nanque quoties Balaam in publicum procederet, benedictiones Dei tinnulis vocibus concinebat:at verò in ſecreto, impio impias regis aures conſilio opplebat. & ſacerdotes ij, de quibus ſermo habetur, benedictiones Dei in publico, vt Balaam, occinunt, diuina celebrantes : in ſecreto verò mirum valde eſt, quàm impia ſubinde dent principibus conſilia . Balaam muneribus regiis victus cupiebat mente maledicere populo Dei:ſed Deo prohibente non audebat ore,ſed econtrario benedicebat:eadem ad fœlicitatem populi illius de Chriſto veraciter pronuncians, quæ & Moyſes, & alij prophetæ piè fidelitérque annunciauere. Orietur (inquit)ſtella ex Iacob , & conſurget virga de Iſraël, & percutiet duces Moab.Ita & iſti pleni iniquitate , quum non audent palam tranſgredi regulas fidei : recitant autem lectiones ſacrarum ſcripturarum , proferunt teſtimonia prophetarum,cantant dominicæ paſſionis,reſurrectionis,ac aſcenſionis hiſtoriam:& in hac fide benedicunt , baptizant , conſecrant . Cæterùm quid agant , ipſi ſciunt: ego nolo quippiam de eis proferre , etiam ſi exploratiſſima mihi ſint quædam. Dominus iudicabit po-

Balaam ſacerdotes adulatores ſunt aulici.

Balaami prophetia.

Sacerdotum quorundam intolerabilis malicia.

pulos in iuſtitia. Pſalm. 9. qui eſt ſcrutator renum ac cordis. Pſalm. 7. & qui reddet vnicuique iuxta opera ſua. Legis ſententiam eandem expreſſe & Pſalm. 61. & 1. Corin. 3. Porrò quum hæc publicè fecerint, proh dolor, in abdito vertuntur ad impia conſilia, detractiones, & alia, quæ nec calamus tuto exequitur. Quid inde fit? (niſi tedeat narrationis) procedunt ſubornatæ filiæ Madian ludentes, & compoſito gradu incedentes, paratæ ad decipiendum: quas videntes filij Iſraël irruunt impotenti libidine perciti, perpetrántque quod ſcelus eſt etiam cogitare. vnde facile excandeſcit Deus, ſeſeque ad perdendum accingit. vnde & tradit nos in manus gentium, vt dominarentur nobis inimici noſtri, qui oderunt nos: vtque affligerent nos, quorum ſub manibus ſæpe humiliati ſumus nimis: & necdum erudimur, necdum reſipiſcimus è tot malis noſtris correcti. O miſeram ſortem, ô infelicitatem magnam. Sed eſt aliud quoque infœlicitatis noſtræ malum, quia iam Nicolaitæ multi ſunt in nobis: non Nicolaitæ tantum, ſed his multò monſtruoſiores: qui paſſim cuniculos quærunt innaturales effrenatæ libidini eorum: vt non natura his ſufficiat, vt non immerito opprobretur Chriſtus, habes & tu tenentes facta, doctrinámque Nicolaitarum, quam illi reliquerunt in promiſcua commercia vxorum comeſſationéſque. Hæc ſunt præcipua arma diaboli, quibus oppugnat ac deiicit fortiſſimos quoſque: aduerſus quæ conuenit nos armari armis pulcherrimarum virtutum Chriſti.

✻ Punctus 4.

Similiter & tu pœnitentiam age: ſin autem, veniam tibi cito: & pugnabo cum illis gladio oris mei.

Similiter, hæc dictio, reſpicit id quod dixerat in prima epiſtola epiſcopo eccleſiæ Epheſinorum, Age pœnitentiã, & prima opera fac. Bonus eſt dominus, cuius miſerationes ſunt ſuper omnia opera eius. Pſal. 144. Neque enim vult mortem peccatoris, ſed vt magis cõuertatur, & viuat. Ezech. 18. Vnde & alibi pientiſſimo affectu monet reſipiſcentiam. ita dicens. Derelinquat impius viam ſuã, & vir iniquus cogitationes ſuas, & reuertatur ad domi-

num,& miſerebitur eius,Eſa.55. Age ergo & tu(inquit)ſimiliter pœnitentiam. Enimuero nihil eſt vſquam virtutis,ac meriti,quod non digna pœnitẽtia aſſequatur. Hæc autem non tam carnis crucifixione, aut temporis diuturnitate quàm cordis contritione perficitur. non ergo tantum valet apud Deum menſura temporis quantum vis doloris: nec tantum à cibis abſtinentia, quantum à peccatis. Quocirca,menſuram temporis ſacri canones in arbitrio relinquunt ſacerdotis. & quidem tanta poterit eſſe vis doloris: vt ſufficiat ad tollendum peccatum,& etiam reatum ad pœnam. Acceptat enim Deus in ſacrificiũ expiatorium piam cordis cõtritionem, immo & ſatisfactorium: vt ſimul & expiet à peccato & ſatisfaciat pro ipſo, ruptis ſublatiſque retinaculis, quæ ligabant ad pœnam peccatis debitam. Sed non proinde actus externus pœnitentiæ contemnendus. In eo quippe demonſtratur veritas contritionis. Semper enim afflictio corporalis externa ſequitur ad internum dolorem, in verè pœnitentibus. Neceſſe eſt enim vt prius doleat quis de peccatis inſaniſſime cõtra Deum admiſſis, & deinde voluntariè aſſumat ſuæ carnis afflictionem. Alioqui quid intererit inter hypocritam, & veracem? Ille ſiquidem in tempus aſſumit formam pœnitẽtium,id eſt, agit quod agere ab integris videt:ſed nõ ex corde agit, fictè autem omnia:qui eiectus eſt de ore Dei. Nam neque huius eiuſmodi pœnitentia fructu locuples fiet vnquam, nec quippiam virturis aut meriti aſſequetur: eo quòd veritas eſt Deus, & veritatem diligit,& retribuet abundanter facientibus ſuperbiam,vt Pſalmus habet myſticus. Proinde pœnitentia vera, quæ nihil ficti neque fuci habeat:in cordis contritione in primis ſedet. Cuius duas origines ſiue fontes oſtendunt theologi:amorem Dei, & peccati dolorem: vt quantus fuerit amor, tantus ſequatur in corde & dolor, id eſt,quantum quiſque amauerit Deum, & virtutes ipſas,quarum ipſe rex dicitur,& dominus: tantum de contrario doleat,mœreat,& afflicteur. Sed amor ineſſe cordi nequaquã poterit niſi per gratiã, quæ transformat cor & ſtatuit in omnibus bonis & virtute ipſa, ingenerat etiam diſplicẽtiã,& odiũ,& abominationẽ pcti, tãqua cõtrarij Deo:& q̃ turpe ſit peccatũ nihilq; decori habẽs oſtẽdit.

Pœnitentiæ laus.

Pœnitentiæ neceſſitas.

Pœnitentiæ origo.

Peccatum natura odire nõ potest.

Natura nanque ipsa deprauata in nobis nunquam potest de se odisse peccatum, immo amat ipsum tanquam sibi conueniens, quæ etiam vult in ipso delectari. Proinde necesse est, vt superueniat gratia, quæ facit primo displicere peccatum, deinde odire, postremo abominari. Supra naturæ ergo opus est displicentia & odium & abominatio de peccato. Hic si obiicias mihi veteres philosophos, & quosdam alios odisse peccatum, qui studebant virtutibus. Respondeo, nequaquam odisse eos in veritate, magis autem in faciem, & in hypocrisi, qui sese fingebant amare virtutes: faciebant tamen in secreto, quæ non licebat: quali forma nostrę tempestatis sunt omnes hypocritæ, quibus non inest cordi probitas, sed externe solum & in faciem, qui aucupare volunt sibi laudem: quos odit Deus. Nam nisi retinerentur pudore aut pœna, erumperent in mille genera flagitiorum, enormiáque facerent. Donec ergo non erit gratia in te: natura te gubernante, super erit dolus in spiritu tuo qui impedit semper gratiã, & per consequens, pœnitentiam veram: cui sic Deus semper imputat peccatum, quod alioqui placet tibi, & sic inueteratis ossibus, vt propheta dicit, & fortitudine spiritus sublata, clamabis conscientia rugiente, quia manus domini grauat te & premit te. Vis ergo verè pœnitentiam agere? eiice dolum primum de spiritu tuo, vt non remaneat voluntas peccandi in te. Quære gratiam Dei, quæ odire tecum statim faciet peccatum, & beatus eris. Quare beatus? quia iã remissæ sunt tibi iniquitates & tecta sunt peccata: vt vltra non redeant in memoriam apud Deum, nec imputentur tibi: quia in confixione spinarum: id est, compunctionum cordis, in ærumna & dolore conuersus es ad Deum: nec peccatũ occultas vltra in corde, sed manifestas Deo coram sacerdote. lege Psal. 31. Bonum ergo erit homini in primis gratiam Dei quærere, & dolere de peccatis: abominari & odire: & virtutes imitari, perfectúmque cor coram Deo gerere. Quod quum feceris, restat, vt nec pœnitentiam externam contemnas. & quia pauciſſimi sunt eiusmodi qui veram dignámque agant pœnitentiã, pauciſſimi inueniuntur perfectè boni in quibus delectaretur Deus, & non seruaret in pœnam. Ber. dicit. Iudicent alij, sentiant prout volunt: ego certe adhuc

Pœnitentiam veterum: vide infra.

nullum reperi pœnitentem, quem non æſtimem igne & flammis purgatorij indigere: mecũ denique rectè actum putabo, ſi vſque in diem iudicij ita me purgatorium ab omni ſcoria emundabit, vt audeã iudici purus occurrere. At modo riſus eſt quibuſdam vitæ auſteritas: ſed nõ fuit riſus quod exegit Deus ab Adam, nongentis & amplius annis, quem poſt mortem nihilominus cõiecit in lymbi carcerem. cuius longa faſtidia pertulit, vſque ad domini aduentum, pœnitentiam, mortem, & deſcenſum ad inferos & reſurrectionem. Quare? Quia videlicet Deus vltionum dominum, Deus vltionum liberè egit. Pſal. 93. qui punire ſolet peccata vſque in tertiam & quartam generationem. Neq; illud quidem riſus fuit, quòd Petrus perpetuò fleuit negationis ſuæ ſcelus. Iacobus minor, frater domini dictus, licet ex vtero matris ſanctus fuerit (vt fert opinio multorũ) & cum cæteris ſpiritũ ſanctũ acceperit, tanquã pignus ſalutis, arctiſſima tamen pœnitentia vitã conſtrinxit vt & vino perpetuo abſtinuerit, & ſycera: & à carniũ eſu: qui nec balneo vnquã vti voluit, nec vnguento contra ſolis æſtum, genti illi prope peculiari. Semper ieiunabat, ſemper ſuper genua orabat, quæ ex aſſiduitate orandi cameli in modum callum obduxerant: cui & ipſa frons frequenti in faciem cadendi vſu tumida carne obduruerat: ſemper gemens, ſemper flens, pectúſque percutiens. Quid amplius dicam? carnem ſuam tanta auſteritate afflixerat, vt omnia membra mortificata in eo eſſent: cuius ſanctitudinis fama attractus beatus Paulus apoſtolus, è lõginquo Hieroſolymã venit, cupiens videre èum. Hic primus Hieroſolymorum per apoſtolos eſt epiſcopus ordinatus. Quid memorem Ioannis baptiſtæ ciliciũ? quid vitæ eius ſummam abſtinentiam? cui cibus locuſta erat mélque ſilueſtre, potus turbida aqua. Paulus in frigore & nuditate & fame, & continua perſequutione ſua gloriatur. Bartholomæus apoſtolus in oratione centies per diem, centies per noctem ad genua cadebat. Paulus thebæus nudus in eremo parmãſit, ſeptem & triginta annis pauciſſimis caricis, reliquis ſexaginta annis medio panis fragmine vitam ſuſtentans. Quid Hieronymi ſaccũ, & ſaxum, & cutem ſitu obductam & ſquallore, víxq; coherẽtia oſſa, fletum quoqũe commemorem? Quid Bene-

dicti vepres? Arsenij lachrymas? & alia rigidissima pœnitentiæ exempla: quæ multo amplius nos confundunt, atque acriori iudicio statuunt. Quamobrem cõsentaneum fuerit in tempore expergisci: ne sero tandem nos turpis negligentiæ pœniteat. Pugnat enim dominus gladio iudicij aduersus impœnitentes, qui dicit: Sin autem: id est, si nolueris pœnitentiam agere, corrigeréque in te negligentiæ tuæ torporé: & si vigilans cæterum non fueris in exturbando eiiciendóque de medio gregis tui tenentes doctrinam Balaam, & doctrinam Nicolaitarum, pestilentissima scilicet hęc scandala: veniam tibi: id est, contra te: & cito veniam, nihil vltra protelans vltionem: & pugnabo cum illis gladio oris mei, id est, iudicij. pugnaturus quippe est dominus contra obstinatos, quia parauit in iudicio thronum suum, Psal. 9. Et gladio oris sui pugnaturus. id est pugnare in diem paratus & horam. De quo gladio meminit Deuter. 33. dicens, Si acuero vt fulgur gladium meum, reddam vltionem hostibus meis. Et in Psal. 7. dicit, Nisi conuersi fueritis, gladium suum vibrauit, arcum suum tetendit, & parauit illum. Vibrauit quippe gladium suum Christus aduersus impios, tetendit & arcum: qui in scripturis sacris comminatur vltionem. Veniam ergo: & pugnabo cum illis. Quod nequaquam ita accipiendum est, quasi venturũ se ita polliceatur, quatenus pro episcopo negligẽte contra aduersarios pugnaturus sit: sed vt simul cum illis condemnet illum: quasi diceret: pugnabo tecum, qui hæc scandala inter tuos pateris. pugnabo & cum illis: quatenus te & illos pari iudicio perdam: Rectè autem gladio pugnaturum se memorat, qui de Balaam meminit: Hoc enim habet de eo historia, quia mercede conductus ad maledicendum populo Dei, dum asinæ insidẽs proficisceretur, stricto angelus gladio in via eidẽ restitit: sed nihil ille nihil inde correctus perrexit autem, & impio regi impium dedit cõsilium, & errare fecit populum Dei, edere & fornicari: qui & ipse inter Madianitas tandem occisus est, Num. 31. Fornicatores etenim & adulteros iudicabit dominus. testatur Paulus Hebr. 13. Fornicatores autem non solum qui immundiciam carnis sequuntur, sed etiam qui spiritualiter relicto vero cultu vnius & veri Dei, idola adorãt. de quibus scri-

ptum est, Perdes omnes qui fornicantur abs te. Hi sunt hæretici, qui doctrinis dæmoniorum relicta synceritate, adhærent, contaminantúrque persuasionibus illorum.

✻o Punct. 5.

Qui habet aures audiat quid spiritus dicat ecclesiis.

Hic rursum excitat animos auditorum: erigit aures, vt nō stupeant ad audienda Dei verba: non alto premantur sopore carnalium voluptatū ceu securi iam nacta fide sint. & qui præsident ne negligentes sint. sed soliciti de grege credito. Nā qui eiusmodi sunt, id est, voluptatibus sepulti, & negligētiæ dediti, nihil absimiles sunt illis, qui olim templi domini subinde repetito nomine gloriabantur, dicentes, Templum domini, templum domini, templum domini est, vt Ieremias habet cap. 7. Et fecerant illud speluncam latronum. Sed stultorum plena sunt omnia. Pateſcant opus est nostræ aures ad audienda verba spiritus, animi intendēdi ad mysteria percipienda. ✣ Punct. 6.

Vincenti dabo manna absconditum, & dabo illi calculum candidum, & in calculo nomen nouum scriptum, quod nemo scit nisi qui accipit.

Victor quis sit.

Quis victor est? nisi qui eluctatis carnis desideriis dæmonum callidis vafriciis superatis, ac mundi illectamentis contemptis superior stat omnibus, spiritus robore intus & extra obfirmatus. Huic ergo tria promittuntur. Esus mānæ, calculus precioſus, & nomen nouum scriptum in calculo. Quid manna sit iguorare non possunt. Hi, qui primitias spiritus habent, quia gustando potius quàm legendo, aut audiendo discitur. Datur autem manna dilectis filiis, ex amore patri Deo seruientibus, qui eius parere nutibus cupiunt, studéntque placere illi, & qui eius gloriam quærunt. Exprimit autem manna internam ac medullarem mētis dulcedinem: siue etiam sanctorum in hac vita consolationem, eorū qui viciis fortiter resistunt: alioqui nec dulcedo, nec cōsolatio spiritꝰ his inerit, quos conscientiæ amaritudo replet, & pauor iudicij terret. Est ergo sensus, contemnenti carnalem consolationem dabo spiritualem: repellenti externam delectationem, dabo internam: pro terrenis cœlestia, pro momentaneis æterna, pro cunctis præstabiliora: nempe spiritus illum replens charismatibus, quæ merito sui cuncta excellunt:

Manna interna mentis dulcedo.

quæ talia ſunt ac tanta , vt nemo ad ſenſum cognoſcere poteſt,niſi ſtudeat deguſtare : nec deguſtare valet, niſi diſcat prius perfecte carnalia contemnere. Vir enim inſipiens non cognoſcet, & ſtultus non intelliget hæc. Pſal. 91. Scriptum eſt,quia olim deus complutu mannæ filios Iſrael in deſerto pauit : nec defuit eis cęleſtis hic cibus donec intrarent in terram promiſſionis ſanctę: quum autem de frugibus terræ illius guſtaſſent,pluere illis manna deſiit. Et ſancti donec peregrinantur à Domino gratiam internæ conſolationis recipiunt,hoc videlicet pane interim victitantes,qui datur eis in abundantia, tam diu donec depoſita carnis ſarcina viuentium terram ſubintrēt, quando aliud genus cibi eis præſtabitur: vbi nulla tribulatio,ſed pax ſempiterna,perenne gaudium occurrit . At ſunt multi qui cœleſte hoc manna, hanc ſpiritalem conſolationem deeſſe eis lamentantur. Quæ oro cauſa iſtius ariditatis noſtræ,& inſipidi palati? niſi quia fortè ad egena,& infima mundi ſolatia plus ſatis defluximus , carnis ſequimur voluptates: & ſi noſtro interim iudicio pure hę videantur,ad ollas tamen ægyptias ſedemus: quæ ſi pauxillum gulæ ſubtrahantur,murmuramus. Vbi iam queſo primitialis ille feruor noſter ? vbi fortitudo ſpiritus ? vbi propoſitum durabile ? quibus armis Aegyptum egrediebamur: linquebamus ſęculum: quando pollicebamur nobis omnia quantumuis dura pro Chriſti perferre gloria? ſublata ſunt omnia,expuncta,ac deleta, vt nec veſtigium quidem ſuperſit vllum nec cinis . Strenuè ſatis , & cum gaudio ad montem Dei Oreb,ad audiendam vocem ſermonum Dei,ad legem vitæ & diſciplinæ tractandam cucurrimus,dum monita ſeniorum libenter auſcultare , dū ſecundum ea religioſè viuere reſpondimus . Cur igitur nunc tedet itineris? Cur grauati ingemiſcimus ? cur præcedentium exempla ſanctorum ſequi recuſamus . Non ſomnolentibus obtinget regnum illud per beatum æternúmque: non ocioſis merces prouenit æterna , quam nec oculus vidit,nec auris audiuit,nec in cor hominis aſcendit: quum operarij ad capiendum denarium diurnum ab iconomo accerſentur. Chriſtus patientia multa regnum ſibi illud conciliauit æternum , & nos voluptatibus ad id peruenire volumus. Neceſſe ergo eſt, neceſſe inquam, vt

Abbatis Ruperti quæſtio.

vincatur,qui magna capere desiderat:quoniam ad vnum ex certis electionis diuinæ signum esse probatur,victoria scilicet super peccatum,& mortem & infernum. Nõ vult coronari,qui non vult vincere:nec vincit quis,nisi legitimè certauerit.Ad certamen victoria sequitur, ad victoriã datur corona.Denique est manna & cęlestis dulcedo beatitudinis:quam habent sancti in Deo suo & agno: quam abscondit Deus se metuentibus,vt soli ij capiant ac ipso captu delectentur,non alij:ideóque est manna absconditum,ne vnquam deguſtent,qui non merentur, id est, qui non vincunt. Porro est & sapientiæ diuinæ gustus manna hoc,qui est de verbo Dei , quod totum gratiæ est , ac promissionis vitæ æternæ : ad cuius penitiorem sensum intrantes miris pascuntur internarum voluptatum delectationibus:sed non nisi sinceri,victoréque penetrant. Animalis enim homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei:stultitia enim est illi,quia spiritualiter examinatur, & non potest intelligere,docet Paulus.1.Cor.2. Vt dicat penetrans . Quam dulcia faucibus meis eloquia tua Domine,super mel& fauum. Et iterum. O quam suauis & bonus est spiritus tuus domine . Quippe quia ipse Deus sugitur de verbo eius & gustatur,qui omnem superat delectationẽ:mel de petra est,& lac de ouibus, & quicquid est vsquam dulcedinis,totũ est suauitas spiritus:qui haud ita intellectu quã sentimento capitur.Sunt(fateor)subtiles cogitatione viri , qui mirabiliter disputant de verbo sacro Dei,palato tamen insipidi,eo quòd nec dulcedinẽ sentiant Dei. Sunt alij qui cum sentimento disputant, hi soli spiritum gratiæ habentes delectantur , quibus Dei verbum bonum est & suaue gutturi eorum . Hi sunt viri contemplatiui,qui succu spiritus Dei aluntur, magis quã philosophorum præceptionibus , carnalisque sapientiæ verbis.Quod si verbum bonum est & dulce, nihil minus & sapientia(quam dat Christus paruulis)bona est & dulcis : hac penetramus cœlum , hac coram celsa maiestate Dei consistimus , hac iucundamur , hac præclari sumus: quæ fidei est modo , & spei, & semper duraturæ charitatis:vt quum illustramur superna eius virtute : & roboremur, & ardeamus oportet , vt non vanè accepisse probemur.Iam verò quia manna hoc , quod victori promitti-

Manna dulcedo beatitudinis superne.

Mãna sapiẽtia diuina.

Mãna euchristiæ figura.

tur.insignis figura est sacramenti eucharistiæ, quo præstantius nihil habemus,ob quod etiam in solennitate eius,versus iste crebro repetitur in ecclesia Dei, videamus qua ratione ei competat,paulo altius repetẽtes figuræ originem.Scriptum est.Exod. 16. quia deficientibus filiis Israel in deserto,& murmurantibus,pluit dominus super faciem terræ in circuitu castrorum manna in similitudine pruinæ:quod cum vidissent filij Israel dixerunt,Manhu,quod significat,quid est hoc? ignorabant enim quid esset,quibus ait Moyses,Iste est panis,quem dominus dedit vobis ad vescendum:colligat vnusquisque ex eo quãtum sufficit.Sequitur.Et collegerunt alius plus,alius minus:nec qui plus collegerat habuit amplius, nec qui minus parauerat reperit minus:sed singuli iuxta id quod edere poterant. Magnum id tum miraculum fuit, sed maius nunc in veritate est sacramentum. Deficientibus quippe nobis in via,dedit dominus sacramẽtum sui corporis & sanguinis, sub speciebus panis & vini: vt hoc alamur donec peregrini sumus: quòd recte admirantes, nihil dubitando quærimus,Manhu.i.quid est hoc? Aliud nanque cernimus,aliud intelligimus: cernimus species, intelligimus Christum verum Deum, verúmque hominem sub speciebus velatum: in quem substantia in vtraque re, id est,in pane & vino transiuit. Hoc est ergo manna verum, longè vetere maius, præstantius, & solennius: quod ideo absconditum dicitur, quia exterius speciebus velatum, omni dulcedine internæ consolationis refertum. Nam & manna illud mirè afficiebat, delectabat suauitate inenarrabili: cuius nostri dico veri mannæ dulcedo spiritu potius quàm carne percipitur: ad quàm nemo admittitur nisi perfectæ sit fidei, ac synceritatis innocuæ: vt hi soli,qui eiusmodi sint eo perfruantur veracius: vt non ab re Paulus dixerit, Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat: qui enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus domini.1.Corinth.11.Quid est, probet seipsum homo:nisi videat si perfectè credat: & si purus sit à crimine, id est. Si plena fide, & puritate conscientiæ accedat, sciens illum esse

Christum regum regem, quem adorant angeli, quem inferna tremiscunt: qui salutem dat digne se suscipientibus. Accedat inquam securè, & reuerenter & manducet & bibat: quatenus particeps tantæ diuinitatis fiat. Est enim panis viuus, qui de cælo descendit: si quis manducauerit ex eo viuet in æternum. Ioannis sexto. Eget pane homo, vt viuat, cui proprius cibus panis est. Eget autem secundum vtrumque hominem, internum videlicet & externum. Externus illi panis triticeus est: internus Christus, qui est panis noster: est & vita. Quomodo? Panis est in sacramento eucharistiæ: quo aliter spiritus, dum ei vnitur, vt diceret ipse, qui est panis noster: Caro mea vere est cibus, idem est & vita: In ipso nanque vita erat. Ioannis primo & capite sexto. Ego sum panis vitæ. Rursumque ait, Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi: si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Sic panis, quòd alat: sic vita, quòd vitam det, vitam autem non pereuntem, sed æternum permanentem. Nam & ipse sic viuus est, quòd non intermoriatur. Quod enim mortuus est semel, peccato mortuus est: quod autem viuit, viuit Deo. Romanorum sexto, cui per Petrum dicitur. Verba vitæ eternæ habes. Ioannis sexto. Hunc ergo panem quicunque dignè suscipiunt viuunt: qui indignè suscipiunt pereunt: infirmi enim fide sunt, & non discernunt non iudicant corpus domini esse, & regem esse angelorum & hominum: quem tanta incuria, tanta indignitate suscipiunt: & ideo pereunt, vt verum sit, quod dicitur, quia datur vincenti, ac si diceretur, dignè suscipienti. Datur autem salutaribus eius gratiis, quibus prodesse possit, quibus non datur indignis, qui non ad vitam, sed ad mortem capiunt illud: vnde nec ad catalogum sanctorum pertinent: sanctorum dico, quorum sanctificatio omnis in fide est, sanctisque operibus. Nam & olim qui indignè, vescebantur manna in eremo mortui sunt corpore & anima: qui verò dignè. i. spiritualiter intelligendo Christum vera fide in manna illo, seruati sunt: quandoquidem eadem meruerunt immortalitate potiri, quo Moyses, & cæteri perfecti: neque enim

Pane eget homo.

Calculus cãdidus.

eis obfuit manna viſibile ſpiritaliter vtentibus cibo illo corporeo, quemadmodũ nec modo obeſt, ſub ſpeciebus corporeis euchariſtiam ſumi, dico perfectis, ſuper petram fundatis. Secunda promiſſio de calculo candido. Nota. Calculus hic gemma præcioſa eſt, quæ ad morem illius margaritæ, (vt Primaſius ait) quam negociator inueniens venditis omnibus comparauit, intelligenda proponitur, vnde & quædam tranſlatio margaritam habet. Hanc igitur quũ pollicetur, pollicetur pro mercede ſeipſum Chriſtus. Ipſe eſt enim calculus, & margarita gemma precioſa. Calculus lapillus paruus eſt, ſolidus ac durus: qui calce preſſus lędit, vnde & calculus à calco verbo quod propriè pede comprimo eſt, dictus putatur. Et chriſt⁹ paruus ob ſui depreſſam humiliationem fuit: humiliauit nanque ſemetipſum vſque ad mortem, mortem autem crucis, teſtatur apoſtolus Phil. 2. ſolidus tamen & durus, ob inuincibilem eius virtutem, qui preſſus læſit plurimos, vnde & lapis offenſionis dictus, Apoſtolo dicente, Offenderunt enim in lapidem offenſionis, ſicut ſcriptum eſt, Ecce pono in Sion lapidem offenſionis, & petram ſcandali, Ro. 9. & Eſa. 28. Eadem legis. 1. Pet. 2. Lapidem eum vocat, & Pſaltes. Pſal. 117. Quem ſcripturæ locum citans idem dominus per ſe Matth. 21. ait, Nunquam legiſtis in ſcripturis, lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli? Et qui ceciderit ſuper lapidem iſtum, confringetur: ſuper quem verò ceciderit, conteret eum. Solidus ergo eſt & durus, fortiter reſiſtens aduerſariis: & lædens, & conterens eos. Candidus autem quia peccatum non fecit: nec dolus inuentus eſt in ore eius. 1. Petr. 2. & Eſa. 53. Bene autem poſt mannæ mentionem, mox calculum ponit: is namque ordo & in Petri ſcriptis obſeruatur loco iam citato. Si tamen (inquit) guſtaſtis, quoniam ſuauis eſt dominus: ad quem accedentes lapidem viuum, ab hominibus quidem reprobatum, à Deo autem electum, & honorificatum: vbi & manna, & calculus, & candor innoteſcunt. Manna in ſuauitate guſtus, calculus in lapide viuo, candor in honorificatione. Haymo, calculum carbunculum hunc fore autumat, qui in tenebris velut carbo accenſus lucet. Et Chriſtus in ſæculi tenebris illuxit. Ioa. 1. & lucet vſque adhuc, qui illuminat omnem hominem

nem venientem in hunc mundum. Præterea eſt calculus ſupputatorius, quo ſolemus rationes ſupputare: vt ad hũc modum victor numeretur inter cõſortia ſanctorum, qui mercedem reportet ex promiſſione. Sed & Romanis familiare erat in ferendis ſuffragiis, calculis nomina magiſtratuum inſcribi, ac poni in vrna, vt teſtatur Liuius in tertia Decade. lib. 2. Nominibus, inquit, in vrnam coniectis. Et Chriſtus, quibus ſuffragia fert, nomina eorum in ſeſe indelebiliter, velut in calculo inſcribit, ac cœli magiſtratus efficit. Et fauſti dies candido ſignabantur lapillo, atro infauſti, vt Satyricus poëta habet, Hunc macrinæ diem numera meliore lapillo. Et gratiæ magnæ dies quibus reconciliati ſumus per Chriſtum, vt cæterum pro charis apud patrem cœleſtem habeamur, meliore lapillo Chriſto, conſignati ſunt. Quum ergo candidum promittit calculum, electione fœliciore nos conſolatur in diebus gratiæ ſuæ, proponens militiæ noſtræ mercedem, quam oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit. Teſtantur. Eſa. cap. 64. & Paulus. 1. Cor. 2. vt nihil vltra conſcientiis paueamus gratiam conſequuti. Nihil enim damnationis eſt his, qui ſunt in Chriſto Ieſu, qui non ſecundum carnem ambulant: Lex enim ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu liberauit nos à lege peccati & mortis, dicit Paulus. Rom. 8. Tertia promiſſio. Et in calculo nomen nouum &c. Nomen hoc nouum eſt, quòd os domini nominauit, Eſa. 62. vocabitur, inquit, tibi nomen nouum, quod os domini nominauit. Quid hoc eſt, niſi vt à Chriſto vere chriſtianus dicaris? quod fiet ſi viceris. Neque enim quiſpiam id re habet niſi victor. In harena ſtas, pugnãdum tibi eſt: Nam militia eſt vita hominis ſuper terram, Iob. 7. quatenus ex pugna victoria tibi naſcatur: vt nouo nomine dignè glorieris, hoc eſt, vt chriſtianus dicaris. Hoc enim omnino nouum nomen eſt, priſcis inauditum ſeculis: poſtremo huic tempori reſeruatum. Vt autem tibi nouum hoc nomen videatur: quære ſub cœlo, quod nomen ſit tam amplum, tam magnificum, quod iurè huic conferri poſſit. Omne enim quodcunque reperies, temporaneum eſt, breue & inefficax: hoc autem æternum, ac potens: ideóque nouum, mirabile, mundóque inauditum. Quod ſi aliqua ſunt

Nomẽ nouũ.

noua,ad carnis ſolummodo iudicium noua ſunt,ſed non Deo:hoc vero & Deo nouum eſt. Nouum enim eſt illi quòd noſtræ mortalitatis trabea indutus eſt, nouũ quòd per ætatem creuit: nouum quòd in cunis vagiit: nouum quòd alſit,ſudauit,eſuriuit,ſitiuit.Breuiter. Nouũ quicquid geſſit in carne.Sequitur. Quod nemo ſcit, niſi qui accipit. Scire pro experiri poſitum eſt. Nemo enim ſcit quàm dulcis eſt dominus:niſi nomen eius,quod ſanctum eſt,fluénſque chariſmatibus dignè in ſe geſſerit. Sciant igitur omnes philoſophi,& quantum volunt ſciant:ſiue vt Ariſtoteles,ſiue Ariſtotelici omnes compugnent inter ſeſe argumentis, ſiue etiam buccis crepantibus collucentur ſuis ſyllogiſmis,proiectẽt ſuas relationes: ſed niſi ſpiritus adoptionis regenerando filium dei efficiat,ſcire nomen hoc nouum nequeunt.Nemo enim ſcit, niſi qui accipit.Aut quo pacto alienus à religione fidei ſcire poſſit, cui exoſum eſt:ſtultitia enim eſt illi.Sed poſteaquam ſacramentis fidei initiatus fuerit,amabile, & honorificum, atque gratia multa redundans, & ſaluificum. Neque enim eſt aliud nomen ſub cælo datum hominibus,in quo oporteat nos ſaluos fieri, hoc neſciunt hi qui non perceperunt fide. Ergo datur hoc nomen hominibus fide imbutis:fide imbutos hoc ſcire oportet,hi ſunt prædeſtinati à Domino,de quibus.S. Ioannes proteſtatur, filij Dei ſumus,& nõdum apparuit quid erimus: ſcimus quoniam quum apparuerit,ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt.1.Ioannis tertio. Hoc nomẽ pollicetur victori Chriſtus,quod tum manifeſtum faciet in vnoquoque per gloriam: quod à nobis nunc in virtute habetur per gratiam: vt nomẽ quod ſciri hic ceptum eſt, ibi multo perfectius ſciatur,quando virtute eius fulgebunt iuſti ſicut ſol in regno patris eorum, vt non inconcinne promiſſiones haſce omnes pro futuro nonnulli expẽderint, vt ibi earum retributio fiat victori, mannæ, calculi quoque,& nominis noui.Namque & corona poſt victoriam redditur vincenti:tali ſenſu. Qui vicerit mundum, diabolum,& carnem,dabo ei poſt hanc vitam manna diuinæ dulcedinis meæ:quod abſconditum eſt impiis,ne vnquam deguſtent,dabo & calculum,aut meipſum, aut ſoliditatem corporis glorioſi lucentẽ,in qua reſurgent iuſti

omnes, & in calculo nomen nouum, filiationis diuinæ: quatenus id perpetuo appareat in ipsis.

DE PRÆCEPTIS ANGELO ECCLESIÆ SCRIBENDIS.

Sect. 4. Punct. 1.

ET *Angelo Thyatiræ Ecclesiæ scribe. Hæc dicit filius Dei, qui habet oculos tanquam flammam ignis, & pedes eius similes aurichalco.* Thyatira ciuitas erat & ipsa in Asia minore, prius Semiramida dicta. Quæ vox qua ratione vniuersæ ecclesiæ conueniat, exquiramus. Thyatiram supra illuminatam reddidimus: est enim ecclesia fide illuminata. Græcis sonat odorem siue laboris sacrificium, aut contritionis. Tyoo enim odorem facio, & Tyo sacrifico, & Tireo, contero: vel Tiro laboro, quæ voces aptissime ecclesiæ sanctæ competunt. Est enim congregatio eorum qui sunt bonus Christi odor. 2. Cor. 3. & qui se continuo Deo viuenti sacrificant, hostiam viuentem, sanctam, & placentem. Rom. 12. Sancti autem laboris, & sanctę contritionis odor est, & sacrificium ipsa ecclesia, in spiritus sui humiliatione, & vera erga Deum affectione. Huic ergo sanctę Thyatiræ, quæ in odorem suauitatis seipsam victimam sanctę contritionis quotidie Deo offert, scribi hæc Dominus iubet: Nonnulla in principio schemata habitus sui ponens è regione ecclesiæ sanctæ, siue etiam episcopo respondentia: cuius opera, tum fidem, tum charitatem, ministerium quoque & patientiam nouisse se dicit, & opera nouissima præfert prioribus. Ideoque oculos habet tanquam flammam ignis, & pedes aurichalco persimiles: quippe viuacissimi sunt & penetrabiles visus eius, pertingentes vsque ad diuisionem animæ & spiritus, compagum quoque ac medullarum, necnon cogitationum intima, & intentionum cordis, & non est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius, cui omnia nuda sunt & aperta. Hebre. 4. Vnde & iudicium eius prodit æquissimum. Sed de his abunde supra tractauimus. Nunc qua ratione se filium Dei nominat exquiramus: non enim ociose aut iactabunde

Thyatira ciuitas Asiæ.

Thyatira ecclesia.

hęc ita commemorat, ſed vt agnoſceres per eum multos factos dei filios, in gratia adoptionis qui eſt verus atque perfectus, & vnicus filius Dei naturalis, atque ad eandem omnes pertinere hæreditatem, quam in fine epiſtolæ victoribus promittit luculentiſſime. Videns namque Dei filius paternam hereditatem tum multam tum diuitem ſibi aliiſque poſſe ſufficere, venit in terras: & filios Dei, qui erant diſperſi variis erroribus per orbem, in vnitate fidei congregauit, dans eis præcepta vitæ & diſciplinæ: quos flammeis modo oculis conſpicatur: vt qui olim legem Moyſi ſeruo ſuo dederat in igne, per ignem orbem iudicaturus crederetur. Ignis enim ante ipſum pręcedet, & inflammabit inimicos eius, Pſal. 96. Hoc animaduerſo denique videamus quid rationis ſit, quod oculi columbæ huic ſponſo Canti. 5. tribuuntur: hic vero tanquam flamma ignis eſſe perhibetur. Nempe quia quum primus eius aduentus in humilitate præceſſerit, ſecundus expectatur terribilis: cum poteſtate ſiquidem magna, & maieſtate terribili eſt aduenturus: ad cuius aduentum vniuerſus orbis contremiſcet, nam & virtutes cælorum mouebuntur. Luc. 21. Rectè ibi columbę oculos habet velut humiles, humiliter ipſe in primo aduentu apparens. Nõ enim venerat vt iudicaret mundum: ſed vt mundus ſaluetur per ipſum, hic vero terribiles oculi eiuſdem ſunt, quia in ſecundo aduentu, in quo eum expectamus, veniet non ita humilis, ſed qui poſſit iudicare orbem cum poteſtate magna & maieſtate, vt dictum eſt. Huius pedes aurichalco ſimiles ſunt, quia multis & anxiis tribulationibus, terminus vitę eius in terris concluſus eſt: & tanto ſplendidior gloria eius ex his effulſit. Et eccleſia in finem multo igne tribulationum probãda eſt, vt pręcioſior ſit auro, in gloriam admirabilem valde. ✱ Punct. 2.

Aduentus primus domini humilis ſecundus terribilis.

Noui opera tua, & fidem, & charitatem tuam, & miniſterium, & patientiam tuam, & opera tua nouiſſima plura prioribus.

Niſi opera neceſſaria forent ad fidem, nequaquam ipſa probaret dominus. Ecce enim dicit, Noui opera tua, & fidem. Notitia enim hic gratiam includit: & pro approbatione ponitur. Noui, id eſt, probo, vel placent mihi. No-

Notitia approbationis.

uit deus quod amat,& approbat, non nouit, quod odit: quemadmodum de quibuſdam dicit. Nũquam noui vos. Matth. 7. & de fatuis virginibus, neſcio vos, id eſt vos odi & abieci. Sic & apud Lucam loquitur dicens. Neſcio vos vnde ſcitis. Luc. 13. Neſcit enim malos deus, quemadmodum & diabolum. Grauis ſub hoc tempus contentio orta eſt de fide & operibus, vt probent alij opera nihil ad fidem pertinere, immo eis ipſis fidei virtutem detrahi: quum iam non fide ſed operibus ſalus petatur: Nec fore opus deo noſtris operibus, quum nihil bonorum noſtrorum indigeat. Pſal. 15. Petrus autem ſingulariter fidei tribuit ſalutem dicens, Reportantes finem fidei veſtræ ſalutem animarum veſtrarum. 1. Pe. 1. Alij autem, vanam putantes fidem viduatam operibus, producũt teſtimonium Chriſti. Matth. 19. Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Et legiſperito ex lege mandatum charitatis corã pronuncianti reſpondit, hoc fac & viues. Et in iudicio de operibus dicit ſe partem vtranque iudicaturum, & pro merito operum cuique redditurum. Matth. 6. & 25. Item. 2. Petr. 1. Satagite, vt per bona opera certam faciatis vocationem veſtram, & electionem. Et certe idem probat locus ſcripturæ huius. Noui, inquit, opera tua, & fidem: vbi opera & fides ſeparatim ſtatuuntur, tanquã diuerſa mercede remuneranda. Et ne multa congeramus: certum eſt, quia flagitat deus ab homine opus ad fidem: quum non euacuat, immo magis ſtatuit. Nanque prçceptum Dei eſt Deuter. 6. Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua, Luc. 10. Matth. 22. Mar. 12. vt totus homo corpore & anima captiuetur in ſeruitio Dei, & cultu eius: id quod & à primo homine exegit, ideoque mandatum ei impoſuit: quod ſi ſeruaret beatus eſſet: quo mãdato eum ſibi totum vendicare voluit, videlicet, vt crederet illi, obedirétque & ſeruiret, atque operum merito aſſequeretur, quod diſpoſuerat illi tribuendum. Cui etſi opus non ſit bonorum noſtrorum: opus tamen nobis eſt illis: vt acceptet tanquam meritoria æternæ vitæ, etiam ſi olida ſordidáque ſint in nobis, non ſecus ac pannus menſtruatę: tamen quia acceptat à nobis Deus, nobis reddũtur munda perfecta & ſalutaria: & hoc per voluntatem

Fidei & operũ contentio.

Fidẽ ſtatuũt opera.

eius,quæ eſt prima rerum omnium cauſa. Nanque omnia quæcunque voluit fecit in cęlo & in terra, & in omnibus abyſſis. Pſalm. 134. Et ideo quodcũque opus à quocunque acceperat,bonum ſit oportet, & inquantum acceptat:quantenus tanti, & non pluris in pondere ſit ac çſtimatione. Quid igitur admirandum,ſi noſtra acceptet opera etſi minus habentia? vt præcellenti pro his dignos nos decernat honore, vt dicat, Noui opera tua,id eſt acceptaui. Vide quia primum ipſa opera pronunciat, & præfert nouiſſima prioribus, tanquam pluris æſtimata: vel quia perſeuerantia addit ad æſtimationem, vel quia aucta ſuis gradibus fuerint. Deus autem eximias virtutes inter cætera commemorat, fidem, & charitatem, eo quòd fides principium ſit ſalutis. Eſt enim omnis boni fundamentum, lumen noſtrorum actuum in finem debitum directuum, vt iure primum locum vendicet:nanque ſine fide impoſſibile eſt placete Deo, dixit apoſtolus. Poſt hanc ſtatim ſequitur charitas, tanquam conſummatio operis inchoati. Ipſa quippe addit perfectionem rebus noſtris & precium, vt tanto precioſiores ſint,& perfectiores, quanto fuerint maiori charitate inſtructæ,eo quòd in præceptis charitatis vniuerſa lex propendeat & prophetæ, Matth. 22. & Paulus Coloſſenſes exhortans ait, Super omnia autem charitatem habete, quod eſt vinculum perfectionis. Petrus quoque in priore epiſtola capite quarto. Ante omnia autem mutuam in vobiſmetipſis charitatem continuam habentes:quia charitas operit multitudinem peccatorum, ne cum præiudicio virtutis huius,fidei tribuamus omnia. Habet namque & fides in re ſalutis ſua officia & locum: habet & charitas:prout eſt aliud diſtinctum Dei donum, etiam ſi in iuſtificatione ſimul concurrant:fides inchoat,perficit charitas,de quibus Thyatirenſis antiſtes commendatur, vt non ſuperuacanee gratiam Dei accepiſſe videatur,quod roborant ſequentia,nã & miniſterio,in quo poſitus erat, ſtrenue fungebatur,ne ſoli ſibi viueret:& ſingulari patiẽtia tolerabat aduerſa,quæ ſubinde occupatis officio procurrunt. Opera autem ſalutis, quæ cęperat adeo nihil minui in ſe patiebatur, vt etiam certis incrementis augeret: quæ omnia approbare ſe Dominus in eo adſtruit

Fidei laus.

tanquam ei placita & grata, alioqui minime commemoraret, procul ab adulatione per omnem modum dissitus: qui seuere in vicia omnia solet animaduertere, affici virtutibus. Proinde sequitur. ❋ Punct. 3.

Sed habeo aduersus te pauca, quia permittis mulierem Iezabel, quæ se dicit propheten, docere, & seducere seruos meos, fornicari, & manducare de idolothytis.

Quàm perspicaces sint oculi domini, quàm flammescentes, quanque profunde & quidem distincte cuncta dispicientes, hinc perspicies: quippe in eo quem tam insigniter cõmendauit, reperit quod reprehendat, quia è grege suo scandalum non depulerit. quod à figura declarat. Scimus enim Iezabelem olim vxorem fuisse Achab regis Israël, quæ cultrix idolorum multos à cultu vnius & veri Dei auertere peruersissima mente contendebat: nec impune quidem. Nanque deiecta per fenestram, iussu Iehu principis effracta ceruice expirauit, & ibidem vngulis equorum proculcata immanitatem sceleris sui morte nefanda compensauit: cuius sanguine aspersus est paries, & canes carnes eius comederunt, vt nihil ex ea nisi caluaria & pedes, & summitates manuum reperirentur, iuxta verbum domini quod locutus fuerat per Eliam tesbiten dicens: In agro Iezraël quæ ciuitas fuit metropolis in regno decem tribuum comedet canes carnes Iezabel, & erunt carnes Iezabel sicut stercus super faciem terræ, ita vt prætereuntes dicat, hecccine illa est Iezabel. 4. Reg. 9. & 3. Reg. 21. Huius operum imitatores erant in ecclesia Thyatirensi, quos notat hic dominus titulo mulieris Iezabel, quasi in vno corpore similiter peccantes. Nam & electi in Christo vnam vitam, non dubium quin spiritualem agentes, vnum corpus perficiunt, vt præcedentia sequentibus, sequentia præcedentibus melius respondeant. Vnde scriptura loquitur dicens. Væh illis, qui in viâ Cain abierunt, & in errore Balaam mercede effusi sunt, & in contradictione Chore perierunt Iude. 1. quatenus parricidæ omnes in vno Cain, & omnes prophetę mercenarij in vno Balaam: & omnes contradictores in vno Chore computentur. Ad hunc modum idololatræ fornicarij in vna Iezabele. Affirmant alij vxorem fuisse antistitis thyatirensis Iezabelem hanc: quæ à

Iezabelis exitus.

Nota.

veritate declinans prophetabat,,& seducebat multos,do cens idolis immolata licite manducari, fornicarique. Quicquid de his sit,hoc certum est,quia ex vna ad generalem totius orbis Iezabelem sermo figuratè transfertur.

Fornicatio duplex. Est autem fornicatio duplex,corporalis & spiritualis.De corporali loquitur Paulus.1.Corin.6.Fugite fornicationem:omne enim peccatum quodcunque fecerit homo extra corpus est,qui autem fornicatur in corpus suum peccat.Hanc eandem inclusit in anima dominus per cõsensum & delectationem,dicens. Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam,iam mechatus est eam in corde suo Matth.5.Id est.non aliter sibi imputatur ac si mẹcha tus esset eam, consensit enim per libidinem, & ea intentione conspexit.Spiritualis fornicatio idololatria dicitur,in qua relicto vero sponso anima adhæret dęmonio adorans idola, de qua dominus Deus per Ieremiam cõtra Ierusalem loquitur,dicens.Mechata est cum ligno & lapide.Ierem.3.& Oseæ.2.ait.Iudicate matrem vestram (synagogam indicans) iudicate, quia non vxor mea, & ego non vir eius:auferat fornicationes suas à facie sua,& adulteria sua de medio vberum suorum, id est, de corde quod inter vbera residet . seu metaphora est quòd inter vbera mechæ,mechus fere totus concupiscentiis versetur.De talibus alibi dicitur.Perdes omnes qui fornicantur abs te.Et licet iam delecta sint & sublata à facie terræ idola,viuit tamen adhuc per corporalem fornicationem Iezabel hæc typica meretrix in multis docens & seducens:& multi sunt qui sequuntur eam,ij sunt corporis voluptatibus dediti,qui nolunt vt soli pereant,alios quo que alliciunt,vt cupitis perfruantur voluptatibus, dicentes,quia si hoc Deus fieri noluisset,masculum primum & feminam non creasset: nec corporis ea membra fecisset.

Voluptuosorũ argumẽtum. Stultum est ergo inquiunt,abstinere ab huiusmodi delectationibus,quibus fruuntur & alites & muscæ:dúmque ita sese prouocant. alios quoque : sepe carnem quandoque recusantem stimulant,delectari compellentes, flammásque cupidinis ardentius in sese incendentes: vt nullã

Iezabelis interpretatio misero corpori tribuant requiem nec honorem. quorum maxima mater Iezabel sanguinis fluxus , vel fluens sanguine,vel etiam sterquilinium dicitur. Mulieres quippe

(vt.D.tradit Heronym.)eò quòd maledictioni obnoxiæ sint per singulos menses fluxum sanguinis sustinét: quia quum menstruum tempus aduenerit,superabundans sanguis egeritur.Sanguinis autem nomine peccata designátur.Nam & ita orans dicit Dauid. Libera me de sanguinibus Deus Deus salutis meæ.Psalm.50.id est,de peccatis adulterij homicidiíque.Recte ergo Iezabel fluxus sanguinis est:quia videlicet reprobi omnes malam voluptatem,quam prius conceperant: mox vbi opportunitas aduenerit ad effectum perducunt operationis: dúmque opus cupitæ voluptatis perficitur,grauioribus mens retinaculis illaqueatur:nec flammis conceptæ semel libidinis liberatur,donec fetore malæ de se opinionis in sterquilinium redigatur, scriptura dicente, Computruerunt iumenta in stercore suo,Iohel.1.Iumenta quippe in stercore computrescere est, luxuriosum quemlibet in cæno libidinis vitam terminare, vt. D. ait Gregorius. Verum enimuero nec insani superstitionum desunt sectatores, velut idololatræ: qui pro quibusdam egritudinis, siue etiam rerum euentibus:ad arbores,fontes, & auspicia recurrunt,dicétes, quia hoc agendo tale & tale euasi periculum, rursum talem consequutus sum prosperitatem. dúmque hæc faciũt, quasi ad spiritualem fornicationem populum simplicem ire compellunt.Vtinam nulli in ecclesia Dei horum malorum sectatores essent, partius irá Dei viuentis sustineremus: verùm quia perpauci sunt fideles, qui syncero corde Deum colant, non mirum si tam seuerum Deum iudicem formidamus, qui nescit in tempore furoris sui parcere peccantibus. Potest non incongrue hæreticus quisque per hanc Iezabelem intelligi,quòd ea primum prophetas domini persecuta sit.Nullus antè illam legitur in scripturis diuinis prophetas occidisse:hæc verò furore malignitatis stimulata,in magna crudelitate iustum Naboth ob vineam, quám regi vendere noluit, lapidibus obrui præcepit. Eliam thesbiten virum sanctum,& prophetam grauem vsque ad mortem persecuta est:cuius exemplo ducti posteriores quoque, vt Ochozias rex Iuda,filius Ioram,& Athalia filia Iezabelis,& Ioas,& Amasias ad vnum omnes prophetas domini persequuti sunt,& occiderunt eos: verbum quoque

Sanguis peccatum.

Iezabel hæreticus quisque.

ſanctum domini prohibuerunt, vt merito de Chriſti genealogia eraderentur, Matth. 1. Iamdudum quidem fabricati fuerant vituli aurei, & ſciſſæ erat decem tribus de domo Dauid, & à templo domini: quod ſane initiũ fuit omnis hæreticæ diſceſſionis, & totius ſchiſmatis: verum quia Iezabel ſuperaddidit cultũ Baal, & impietatis gladium: nã & iuſtum ſanguinem fudit, & verbum Dei impediuit, miniſtros quoque eius perſecuta eſt in mortem, recte principatum tenet, quatenus Iezabel tota ea familia vocaretur, quæ omnibus ſibi ſimilibus de ſe indidit nomẽ, quos in ſe velut in vnum corpus coëgit: quam quoties prælat' eccleſiæ inter ſuos verſari patitur, indignationem Dei omnipotentis promeretur. Quos, dico prælatos, quales eſſe oporteat, docet zelus Eliæ, qui ſe aduerſus Iezabel, & propheras Baal geſſit fortiter, vt etiam gloriaretur dicens, Zelo zelatus ſum pro domino Deo exercituum, quia prophetas tuos occiderunt, & altaria tua ſuffoderunt. Ita quippe fortiter zelatus fuerat, vt prophetas Baal viros quadringentos occiderit gladio. 3. Reg. 18. Eadem zeli fortitudine Phinees quoque arrepto pugione ingreſſus eſt poſt virum Iſraëlitem, qui ingreſſus fuerat ad ſcortũ, & confodit ambos in locis genitalibus, ſicque auertit furorem domini Dei ab Iſraël. Numer. 25. Memorabili ſane exemplo vterque vlciſcens iniuriam Domini. vnde etiam non mediocrem laudem vterque in eccleſia Dei promeruit. horum inſigni zelo condiſcere debent omnes eccleſiarum prælati, ne ſomnolenti ſint, néve conniueãt ad iniquas actiones ſubditorum: Alioqui metuant iudicium Dei, & manus vltrices ſuper ſe, ne vna cum grege pereant. Exemplo erit omnibus Heli ſacerdos, qui quum noſſet inique agere filios ſuos, non digne corripuit eos, ſed propenſiore quadam indulgentia, paternis affectibus conniuebat dicens, Nolite filij mei, nolite ita facere, non enim eſt bona fama, quam ego audio, vt tranſgredi faciatis populum domini. dúmque ſic blanditur, nihil correxit in filiis: vnde etiam venit ira Dei ſuper eum, qui dixit, Iuraui domui Heli, quòd non expiabitur iniquitas eius victimis, & muneribus vſque in æternum. 1. Reg. 3. De cuius exitu cap. ſequenti habetur, quia deſcendit ira Dei ſuper eum, & filij eius duo Phinees & Ophni, in bel-

Prælati eſſe debent vt Eliæ.

lo philiſtim perierunt: & ipſe audito hoc, & quòd capta eſſet arca domini, expauefactus, quum eſſet homo ſenex, & grandęuus, retro collapſus de ſella, effracta ceruice miſerabiliter occubuit, quatenus qui antea facilis ac lentus eſſet in correptione filiorum, vltrices poſtmodum domini manus grauius ſuſtineret in experientia pænarum.

❧ Punctus. 4.

Et dedi illi tempus vt pœnitentiam ageret, & non vult pœnitere à fornicatione ſua.

Pœnitentiæ tempus dat Deus peccatori.

De talibus Paulus dicit, Dedit illi Deus locum pœnitentiæ, & ille abutitur eo in ſuperbiam. Et rurſum. An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis cõtemnis? Ignorans, quoniam benignitas Dei ad pęnitentiam te adducit: ſecundum autem duriciam tuam, & impenitens cor, theſaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iuſti iudicij Dei, qui reddet vnicuique ſecundum opera eius: his quidem ſecundum patientiam boni operis, gloriam & honorem & incorruptionem, quærentibus vitam æternam: his autem qui ſunt ex contentione, & qui non acquieſcunt veritati, credunt autem iniquitati, ira & indignatio, tribulatio & anguſtia, in omnem animam hominis operantis malum, Iudæi primum & Græci: Gloria autem honor & pax omni operanti bonum, Iudæo primum & Græco. Ro. 2. Quiſquis enim delinquit, & viuit: ideo hunc diuina pietas iniqua agentem ſuſtinet, vt ab iniquitate reſipiſcat: vnde quo amplius is expectatur, & non vult pœnitere, eo arctius reatus ſui vinculis conſtringitur, & iuſto Dei iudicio puniendus exponitur. Huc pertinet illud Eſa. 65. Puer cẽtum annorum morietur: & puer centum annorum maledictus erit. Puer ſenſu & ſtultitia, qui neſcit excogitare Dei iudicia: non innocentia puer, alioqui viueret benedictus. Sed quærendum nobis eſt, quum antea negligenti paſtori dictum ſit, habeo aduerſum te, q̃ permittis mulierẽ Ieſabel, quæ ſe dicit ꝓphetẽ, docere & ſeducere ſeruos meos. cur nõ ſubiũgit, dedi tibi & illi, aut certe ſub vno, dedi vobis vt pœnitẽtiã ageretis? Ad qđ dicẽdũ eſt, quia in antiſtite oẽ corp⁹ eccleſiæ cõprehẽditur: & dũ ipſe increpatur, ad eos quoq; increpatio ptinet, q̃ rei ſunt: ideoq; à ſpecie prælatorũ, q̃ ſuperi⁹latiori myſterio fuerãt repręhẽſi, redit ſermo gñra

Peccator viuit vt à peccatis auertatur.

litatem populi,& in ea partem ſpeciei reprobam. Idcirco ne pars ſpeciei ſyncera, illi quæ in reprobis eſt videretur eſſe coniuncta,in comminatioñe, partem dũtaxat reprobam contingit. Vel certe dum authorem flagitij monet, commonet & epiſcopum, quem concernit vigilare ſuper gregem ſuum. Bene autem dediſſe illi tempus ad agendam pœnitentiam epiſcopum docet,quatenus illi ſuggerat,vt protinus reſipiſcat: vel ſolo hoc pudefactus,quòd iam ne ipſum quidem epiſcopũ id negocij latuerit:quod & celitus proderetur. Vide autem Dei admirabilem clementiam,qui non protinus fert,nec punire feſtinat: immo ne puniat præmonet, & in multa lenitate ſuſtinet peccatorem,qui non vult mortem peccatoris, ſed vt magis conuertatur & viuat. Ecce enim dicit,Et dedi illi tempus vt pœnitentiam ageret. Equidem vnicuique dat breue vel longum pœnitentiæ tempus Deus: ſtat tamen in arbitrio hominis ſi quis velit aut nolit pœnitere. In hoc etiam comminationes facit. Scriptura teſtatur de Achab, quia quum domino peccaſſet,miſit Eliam propheram ad eum,& dixit. Ecce ego inducam ſuper te malum: & demetam poſteriora tua: & interficiam de Achab mingentem ad parietem:& dabo domum tuam ſicut domum Ieroboã filij Nabath. Sed & de Iezabele loquut⁹ eſt.dicẽs, canes comedẽt Iezabel in agro Iezrael. Rurſum quoque de Achab ait, Si mortuus fuerit Achab in ciuitate,comedent eum canes: ſi autem mortuus fuerit in agro, comedent eum volucres cœli. Et Achab quidem vtcũque pœnitentiam egit: quo circa dominus ſententiam pœnæ, quam comminatus fuerat illi, iuxta modum pœnitentiæ temperauit. Sic enim de eo ſcriptum eſt, Itaq; quum audiſſet Achab hos ſermones ſcidit veſtem ſuã, & operuit cilicio carnem ſuam,ieiunauítque,& dormiuit in ſacco, & ambulauit demiſſo capite. Proinde quoque dominus illi pœnam comminatam temperauit,& de ſentẽtia nonnihil decidit. Nanque quod in initio ſermonis dixerat, In loco hoc,in quo canes linxerunt ſanguinem Naboth: lambent tuum quoque ſanguinem, illud quidem impletum eſt.veruntamen neque in ciuitate canes, neque in agro volucres cœli illum comederunt,de quo ſcriptum teſtatur.3.Reg.22.Mortuus eſt autem rex,& perlatus eſt in

Dei admirabilis clementia.

Pœnitentiæ tempus datur cuiuis à Deo.

Pœnã Deus attemperat iuxta modũ pœnitentiæ.

Samariam: sepelierúntque regem in Samaria: & lauerunt currum in piscina Samariæ: & linxerũt canes sanguinem eius, & habenas lauerunt iuxta verbum domini, quod locutus fuerat. Item quod dixit, demetam posteriora tua, & dabo domum tuam sicut domum Ieroboam, ita moderatus est vt diceret, Quia enim humiliatus est mea causa, non inducam malum in diebus eius, sed in diebus filij sui inferam malum domui eius. Porro de sententia Iesabel nihil decidit, quia nullo modo pœnitentiam egit: expleuit autem omnem comminationem in illam. Quo certissime agnosceres Deum pro modo pœnitentiæ placari, & in ipsum pœnitẽtem inclinari: vt diceret, Ecce dedi illi tempus vt pœnitentiam ageret. O magna Dei clementia: dedi illi tempus, vt pœnitẽtiam ageret. Quid est. Dedi illi tempus vt pœnitẽtiam ageret? nisi vt homo mutabilis quantum in se est, quęrat opportunum remedium per spacia data à Deo temporis, vt habeat Deus vnde misereatur nostri? An non similis sententia est apud Esaiam dicentem. Proptrerea expectat nos dominus, vt misereatur nostri, quia Deus iudicij dominus? cap. 30. & vere Deus iudicij est dominus, quia secundum qualitatem pœnitentię remittit nobis peccatum: & nullo modo pœnitentiam facit, nullo modo accipit remissionẽ. Sed est in pœnitẽtibus, qui pro admisso scelere dolẽt, differentia. Nam quidam pœnitentiam commissi habent: sed non spe assequendæ veniæ, vt Iudas: & ante hunc Cain qui fratrem occidit. hi nihil proficiunt sua pœnitentia. Alij habent pœnitentiam cum spe veniæ, & hi differenter. Nam quidam sic habẽt, vt tamen propositum non de se eradicent, nec à se occasionem peccãdi alienent: quorum pœnitentiam fucatam potius quàm veram esse dicimus: nec hi quippiam vltra proficiunt. Alij pœnitent vt nunquam iterent, qui soli brauium obtinent. Quo in loco aduerte nequaquam ad veram pœnitentiam posse peruenire, nisi peccati cognitione, sine qua spirituale vulnus non sanatur: nanque impossibile est morbo eiusmodi aliter occurri. Est enim inter morbum corporis, & morbum animæ permagna differentia. Quum enim ad curationem morbi corporis sufficiat sola cognitio medici: in morbo animæ non peruenitur ad curationem, nisi cum cogni-

Pœnitẽtium differentia.

Peccati cognitio origo pœnitentiæ.

tione laborantis. Quoniam (inquit Dauid) iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper. Psal. 50. Est tamen ista cognitio duplex. vna naturalis, quæ fit naturali lumine rationis. altera supernaturalis, quæ fit per gratiam à Deo immediate irradiantem supernaturale lumẽ rationis: illa sæpe venitur in desperationem, hac in veniæ spem. Illa Cain parricidale facinus cognouit, & periit. Dicebat enim maior est iniquitas mea, quàm vt misericordiam promerear. Sic & Iudas traditor, piissimi magistri impius carnifex, nunquam ad misericordiam peruenit: nãque abiens laqueo se suspendit. Porro Petrus peccata cognouit: & egressus fleuit amare, vsque dum visitationem misericordis Dei caperet, quatenus liquido intelligeres, non sine spe veniæ noticiã iniquitatis vllo modo profuturam. & hoc in vera cordis contritione, & proposito firmo non iterandi. Punct. 5.

Cognitio peccati duplex.

Et ecce ego mitto eam in lectum: & qui mœchantur cum ea in tribulatione maxima erunt, nisi pœnitentiam ab operibus suis egerint: & filios eius interficiam morte: & scient omnes ecclesiæ, quia ego sum scrutans renes & corda: & dabo vnicuique vestrum secundum opera sua.

Quod Iezabel, hoc & mœchi eius, & filij, id est, vnum corpus satanæ. Quia enim reprobis succedunt, genus in suas species rectius diuiditur, vt ostendatur quibus successibus totum corpus satanæ proficiat, incrementis qualibus augeatur. Sed in lecti mysteria videamus. Potuit enim esse hęc mulier Iezabelis nomine consignata, aliqua thyatirensis, quæ admodum illius, de qua sermo Regum loquitur seducebat multos: vt libere, & absque metu fornicarentur, ac manducarent de his quæ idolis essent immolata, in multorum scandalum, qui recta alioqui pergerent in salutem: vt sic non aliud sit lectus, quàm locus stramẽtis, siue puluillis instructus, quo iacendi, quiescendive gratia solemus decumbere. Et in hũc minatur Deus deiicere mulierem pestilentem postquam percussa fuerit ægritudine, vbi iaceat non ad quiescẽdum, sed ad cruciamenta corporis sustinendum. vt prouerbialiter dictum sit, Ecce ego mitto eam in lectum, id est, feriam eam infirmitate, quatenus laborans decumbat in lecto quę modo delectãs quiescit in expleda corporis voluptate. Ergo

Vnum corpus satanæ mœchus & mœcha.

vox hæc,non quietis,ſed laboris eſt:non pacis,ſed tribulationis: videlicet vnde ſit illi tranſitus poſtmodum ad pœnam duriorem. Nam & Iezabel mulier illa famoſiſſima vxor Achab regis Samarię decem tribuum,poſt ſua ſcandala non in lectum quietis miſſa fuit: ſed deiecit per feneſtram, iuſſu Iehu iacuit mortua. De qua ſcriptura teſtatur dicens, Iezabel quum audiſſet introitum Iehu, depinxit oculos ſuos ſtibio, & ornauit caput ſuum, & proſpexit per feneſtram:ingrediens autem Iehu per portam vidit, & dixit eunuchis,præcipitate eam deorſum,& præcipitauerunt eam: aſperſuſque eſt ſanguine paries.& equorum vngulæ conculcauerunt eam: quúmque introgreſſus eſſet Iehu vt comederet & biberet ait,ite & videte maledictã illam, & ſepelite eam, quia filia regis eſt:euntes autem non inuenerũt niſi caluariam,& pedes,& ſummitates manuum,vt ſermo domini impleretur,quem locutus eſt per ſeruum ſuum Eliam theſbiten dicens, In agro Iezrabel comedet canes carnes Iezabel: & erunt carnes Iezabel ſicut ſtercus ſuper faciem terræ, in agro Iezrabel.4.Reg.19.Illo itaque locutionis modo hęc,de qua ſermo eſt,mitti in lectum dicitur,quo miſſa eſt illa princeps totius ſcandali in mortem & pœnam inferni. Nunc vide ſermonis conuenientiam ad facti ordinem. Nimia ira infirmatus Achab deiecit ſe in lectum,non volens comedere panem:ingreſſa ad eum Iezabel,maritum ſemianimen iacere videns cauſam morbi didicit ab eo,bonóq; mox eum animo fore iuſſit. Quid dico? exagitauit eum ſermone, riſit inertem,& dixit.Bene grandis authoritatis es rex: & bene regis regnum Iſrael:ſurge,comede,æquo animo eſto: ego dabo tibi vineam Naboth Iezrahelitæ, ſicq; tot vocibus veluti ſubiectis iaculis excitauit herum de lecto: mox ipſa lecto decubitura.exagitauit acuítque audaciam in nefarium ſcelus: armauit manum in ſanguinem innocentis, vt Nabothe interfecto concupita potiretur per omne nefas vinea. Hinc mihi iam diuinæ quoque animaduerſionis ſeriem perſpice. In Iezabele quidem expletę ſunt primum omnes comminationes intentæ: hinc in virũ eius qui mœchabatur cum ea in idolis, deinde in vniuerſam domum: ſed & miſera plebecula, cui imperitabat,magnis tribulationibus vexata eſt:

Iezabelis exitus.

Achab peccauit ex concupiſcentia: & vxoris ſollicitatione.

Diuinæ animaduerſionis ſeries ſuper Achab & domum eius vniuerſam.

quatenus per ordiné dominic⁹ ſermo in hoc tropo proceſſerit. De Achab veritas hiſtoriæ habet, quia in bello contra regem Syriæ ſagitta inter pulmonem & ſtomachum vulneratus eſt, & mortuus, perlatúſque in Samariam. 3. Reg. 22. De domo quoque eius certum habemus, quia Ioram filius eius, & omnis populus in tribulatione maxima poſiti erant ex obſidione Benadab regis Syriæ, quando facta fuit fames valida in ciuitate, vt caput aſini octoginta argenteis venderetur: & quarta pars ſtercoris columbini quinque argenteis: tunc factum eſt vt mater proprium filium coqueret & comederet, quæ clamabat ad regem tranſeuntem per murum, ſalua me domine mi rex: mulier iſta dixit mihi, da filium tuũ, vt comedamus eum hodie: & filium meum cras comedemus: coximus ergo filium meum & comedimus, &c. Ecce tribulatio. Et quæ (oro) maiore potuit eſſe hac? De Ioram quoque filio Achab & Iezabelis, hoc exhibet Regũ liber, quia quum egreſſus eſſet cum Ochozia rege Iuda, ſinguli in curru ſuo, in occurſum Iehu, dixit, pax eſt Iehu? at ille reſpondit. Quæ pax? adhuc fornicationes Iezabelis matris tuæ: & veneficia eius multa vigent: tetendítque arcum manu: & percuſſit fugientem inter ſcapulas, & egreſſa eſt ſagitta per cor eius, ſtatímq; corruit in curru ſuo: & mortuus eſt. Ochozias quoque filius filiæ Iezabelis rex Iuda, qui venerat ad viſendum Ioram regem Iſrael eadem via interfectus eſt. ſed & ſeptuaginta viros omnes filios regis Achab, partim ex Iezabele, partim ex cõcubinis iuſſu Iehu optimates ciuitatis Samariæ, apud quos nutriebantur interfecere: & poſuerunt capita eorum in cophinis, & miſerũt ad Iehu in Iezabel. percuſſit igitur Iehu omnes qui reliqui erant de domo Achab in Iezrahel, & vniuerſos optimates eius, & notos, & ſacerdotes, donec non remanerent ex eo reliquiæ: occidit & fratres Ochoziæ quadragintaduos viros. 4. Reg. 10. Interroganti nãque Iehu, quum inueniſſet eos, qui eſſent, reſponderunt fratres Ochoſię ſumus, & deſcendimus ſalutatum filios regis, reginæque: protinus ad ſuos ait, comprehendite eos viuos, quum comprehendiſſent, trucidauerunt eos, & non reliquit ex eis quenquam: Sed & Athalia filia Iezabelis mater Ochoziç videns filium mortuum, interfecit omne reliquum

liquum ſemen regium, quod ex Iezabele erat, id eſt, abnepotes eius: ex quibus omnibus viuēs Ioas, filius Ochoziæ regis Iuda paruulus furto ſublatus, per Ioſabam filiā regis Ioram, ſororem Ochoziæ remāſit. 4. Reg. 11. Quatenus ex hoc tropo condiſceremus omnes quanto odio execretur dominus illos qui exemplo malo doctrináve ſunt peſtilentes: & quis eos maneat exitus. Sed & hereticus quiſque per Iezabelem hanc (vt diximus) recte deſignatur, quem dominus minatur deiicere in lectū pœnarū ſiue ęgritudinis, ſiue inferni: cuius culcitrę ſunt vermis & ignis, ſicut ſcriptum eſt. Vermis eorum non morietur, & ignis nō extinguetur. Eſa. vlti. At placet aliis per lectum ipſam delectandi in peccato conſuetudinem audaciámq; & ſecuritatem debere intelligi, in quem ponitur iſta myſtica meretrix: nō vt quieſcat, ſed vt ſua febre langūeſcat, phreneſimque ſuſtineat: quatenus ea iam dicat, vel agat, quæ alij audire videréque erubeſcunt. Sæpe enim iuſto Dei iudicio, propter ante acta facinora, nec ſequenti pœnitudine deleta, ruūt in grauiora impij: dúmq; ſine metu audacter peccant, quaſi in lecto prauæ conſuetudinis cubant, tradente eos Deo in ignominiam paſſionis ſuę, Teſtis eſt Paulus Rom. 1. Sequitur. Et ſcient, inquit, omnes eccleſiæ, quia ego ſum ſcrutans corda & renes. ac ſi dicat, ſcio qua quis intentione quid agat, & quid concupiſcat. In renibus quippe ſeminaria ſunt libidinis: de corde autē exeunt cogitationes. vt in corde cogitatio deſignetur, in renibus delectatio. Ne verò lōgius abeamus quęrēdo cur dicat dominus quia ego ſum ſcrutans renes & corda: memoriter teneamus comminationibus bis interpoſitā cōditionem: niſi, inquit, pœnitentiam egerint ab operibus ſuis. Nam quia ſunt alij, qui propter conſequendā æternam vitam: alij qui propter obtinendam fœlicitatem terrenam, pœnitētiam agunt: alij qui omnino impœnitentes ſunt: pertinuit ad iudicem, qui ſe redditurum profitetur vnicuique ſecundum opera eius, oſtendere, vnde ſcire poſſit, quale, vel cuius meriti ſit cuiuſlibet pœnitentis vel impœnitentis opus. Et hoc, inquit, ſcient omnes eccleſię. Quando ſcient? In futuro, in die retributionis magno: nam nunc perpauci ſciunt, perpauci diſcernunt, quomodo condigna ſingulis reddantur. Exempli gratia. Achab

Iezabel hereticus quiſque.

Lectus peccandi conſuetudo.

Ira Dei grauiſſima.

Pœnitētium diuerſitas.

Pœnitentia Achab qualis fuit.

ſæpe dictus pœnitentiam quidem egit, ſed tota eius pœnitentia circa renes, non in corde fuit, hoc eſt, non curauit, nec timuit, ne à regno Dei fieret alienus: ſed hoc ſolum, ne regno priuaretur terreno. Econtra Dauid perpetrati adulterij, homicidiique additi pœnitentiam agens:

Pœnitentia Dauid qualis.

non cogitabat ne regno ſuo priuaretur, ſed ne gratia Dei vacuus eſſet: vnde & in amaritudine cordis ſui aiebat, Ne proiicias me à facie tua, & ſpiritum ſanctum tuum ne auferas à me. Porro Ioram æque vt mater impœnitens cor gerens in malis obſtinatus perſiſtebat, & in obſidione blaſphemabat dicens, Quare tantum malum eſt à domino? indignans ſane contra dominum Deum omnipotentem incuſabat eum cur tantum malum in ciuitatem ſuam immiſiſſet, ínque regnum eius: & quare non depelleret, quum poſſet: & ſic furens debacchabatur, quia explere non poſſet iniuriam in dominum: & quod in dominum non poſſet, tentauit in ſeruum prophetam eius, dicens, hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, ſi ſteterit caput Eliſei filij Saphan, ſuper eum hodie: præmiſitque virum, qui præcideret caput eius. Hic ergo ſcrutans corda & renes, id eſt veraciter diſcernens, quali quiſque intentione affectúve, carnali aut ſpirituali, pœnitentiam ſuam exçquatur, in Achab quidem pœnam exercuit, Dauid autem recepit in gratiam: Ioram, & cæteros Iezabelis filios abſque dilatione interfecit: reddens vnicuique in hunc modum ſecundum opera eius, & ſecundum qualitatem quantitatémque operum plus minúſve: ſerius citiúſve.

✻ Punct. 6.

Vobis autem dico, & cæteris, qui Thyatiræ eſtis, quicunque non habent doctrinam hanc: & qui non cognouerunt altitudinem ſatanæ, quemadmodum dicunt: non mittam ſuper vos aliud pondus, tantum id quod habetis tenete donec veniam.

Quemadmodum impiis aſper, ita piis facilis eſt dominus. Terruit impios, ſolatur nunc pios, quos alloquitur dicens, vobis autem dico, hoc modo loquendi vtitur erga ſuos dominus, Matth. 5. Ego autem dico vobis. & alibi, vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei. vobis, id eſt, meis, nouis, & electis hominibus, non alienis, non antiquis carnaliter legem ſapientibus, non reprobis, ſed meis domeſticis, amicis, & familiaribus, quicunque non

habent doctrinam hanc peſtiferæ Iezabelis. Eſt autem tranſitus de ſecunda in tertiam perſonam, in vobis, & habent. Similiter loquitur Deus. 3. Reg. 19. id quod citat Paulus Rom. 11. Reliqui mihi ſeptem millia virorum, qui non curuauerũt genua ante Baal. hos enim ſibi aſſeruauerat per gratiam, vt non adorarent idola. Igitur qui non habent doctrinam hanc, id eſt, qui carent perſuaſione Iezabelis, ſed nec ſuperbiam ſatanæ voluerunt aimitari: hoc eſt enim ſatanæ altitudo, quod ſuperbia: qui tumens in ſeipſo dicebat, In cœlum conſcendam, ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum: ſedebo in monte teſtamenti, in lateribus aquilonis: aſcendam ſuper altitudinem nubium: ſimilis ero altiſſimo. Eſa. 14. Hanc eius altitudinem cognouit primus homo, quando iniquis eius perſuaſionibus deceptus prçuaricatus eſt legem Dei, æqualitatem Dei & ipſe quodammodo affectans. Dictum quippe erat ei. In quacunque die comederitis ex eo, aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut dij. Geneſ. 3. hanc altitudinem cognouerunt & hi qui turrim Babel in cœlum educere moliebantur. Geneſ. 11. Quam altitudinem, filij Dei electi fugiunt, vt non agnoſcant, ideo ſe in ſemetipſis deprimunt, & humiliter viuunt formam Chriſti imitantes: qui quum Deus eſſet, in trabea mortalitatis noſtræ humiliter ſeſe geſſit: vt non dominus ſed miniſter aliorum fieret, portãs onera omnium vt omnes lucrifaceret ſalutéque donaret. Attamen non deerant, qui in thyatirenſi eccleſia agnoſcerent hanc fœdam ſatanæ altitudinem, qui deceptricem eius doctrinam probarent, colla illi ſummitterent: miſcerentur contaminationibus, ſacrificiorum adinuentionibus applauderent inſeruiréntque, curuabant hi mutis ſurdíſque idolis genua, & thure ſacrificabant illis: omnia autem docente Iezabele (quęcunque hæc fuerit) faciebant. Inter hos tamen erant & pij immunes ab hiſce inquinamentis, qui ſpiritu Dei pleni expuebant in ſatanæ altitudinem. Quæ in veritate non erat altitudo, nihil enim diuini habet ſatanas, vnde ſublimis eſſet. ita tamen quibuſdam ſtultis eſſe videbatur, qui in ſimulachris mirabantur aurum, argentum, cæteróſque gemmarum fulgores, qui alioqui capiebantur auro, atque id genus cupiditatis irritamentis,

Satanæ altitudo.

cupidi,auaríq; homines,& decipiebantur:quibus ex auro dæmon loquebatur, variè eos illudens. Proinde quum diceret altitudinem ſatanæ, addidit, quemadmodum dicunt.ac ſi diceret,non dico altitudinem ſatanæ, quòd in veritate ſit,ſed quemadmodum ſtulti admiratores dicũt. Huc annumerantur omnes qui externo verborum colore illitum doctrinę mendacium recipiunt,mirantes in eo elegantiam vocis, ditémque ornatus ſupellectilem: contra quos pronunciat Dauid,Narrauerunt mihi iniqui fabulationes,ſed non vt lex tua.Pſal.18.Et rurſum. Lex domini immaculata,Pſal.18.Quam illi non nouerunt conuerſi ad fabulas.Quoniam non eſt in ore eorum veritas: cor eorum vanum eſt, Pſal.5. Sequitur. Non mittam ſuper vos aliud pondus,tantum id quod habetis tenete donec veniam. Propter illos hæc dicit,qui inflati contra filium Dei: altitudinem ſatanæ cognoſcentes, nitebantur eos qui crediderant ex gentibus ad veteris legis ceremonias pertrahere.de quibus Act. 15. Quia à Iudæa deſcendentes docebant fratres, vt niſi circunciderentur ſecundum legem, minime ſaluòs eos futuros. Quocirca miſerunt Petrus & alij apoſtoli Paulum & Barnabam, & Iudam, & Silam, viros primos ſcribentes in hunc modum per eos.viſum eſt enim ſpirituiſancto, & huius inſtinctu nobis, ne quid oneris vobis addatur præter hæc quæ viſa ſunt neceſſaria. primum videlicet vt abſtineatis ab his quæ ſunt ſimulachris immolata: ne veſcentes videamini ſuperſtitioni conſentire, quam ſemel abnegaſtis. deinde vt temperetis à ſanguine animãtis,& à pecude ſuffocata, quibus lex veſci prohibet.poſtremo vt abſtineatis à fornicatione, quam gentes ſibi putant eſſe licitam. Illi ergo dimiſſi venerunt Antiochiam, &c. De hoc onere loquebatur Petrus cum diceret. Quid tẽtatis imponere iugum crucibus diſcipulorum. & quæ ſequuntur. Pondus ergo hoc loci obſeruantia legalium intelligitur, quod ſe dominus minimè impoſiturum reſpondit ſuis, hac ſententia,Non mittam ſuper vos aliud pondus,&c. Quo in loco ſolent nonnulli anſam oblatrandi ſacris inſtitutis ceremoniis,& communis obſeruantiæ eccleſiæ, non dicam capere, ſed præter ſcripturæ huius intentionem vano cerebro fabricare,velut fruſtra omnia eſſent,quæ bonis au-

Pondus legalium obſeruantia.

ſpiciis optimiſque cauſis in vſum data ſunt nobis ab initio: velut ſunt, ieiunia, feſta ſanctorũ, diuini cultus, Miſſarum celebrationes, preces horariæ, & cætera id genus: vt iam & religionum obedientia, ipſiſque ordines ſacri carcer ſint his: quum contra dixerit dominus, Iugum ſuũ ſuaue eſſe, & onus leue. Equidem omnia hęc ſuauia ſunt, ac leuia: ſed quibus? Amantibus. Amor enim in amante facit quantũuis graue leue, & acre ſuaue. Quod in ſanctis Martyribus primum licet inſpicere, deinde in patientiſſimis hominibus primis illis ſolitudinis cultorib⁹. Num ieiunia onera ſunt: feſti quoque dies? ceremoniæ feſtiuitatum? preces horariæ? ſupplicationes? & ipſa religionum obedientia? Num carcer ordines ſacri ſunt? in quibus ſyncerius viuitur: & gratius, & ſanctius Deo ſeruitur? vbi ieiuniis caſtigatur caro, ſpiritus in Deum liberatur. Feſtis diebus diuini cultus celebriores ſunt, precibus horariis ſpiritus & caro Deo immolantur: ipſa denique obedientia merces locupletior inſtauratur, vt ſine his nec primitiuam eccleſiam cõſtet fuiſſe. Aut cur dominus dicat Iudæis: Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructum eius. Matth. 21. Quis iſte fructus eſt, ſi nihil horum fieri debeat? Proinde dicitur, tamen id quod habetis tenete. Quo verbo accipimus fuiſſe ſtatuta quædam eis tunc per apoſtolos impoſita, quæ & apoſtolus ſanctus iubet Theſſalonicenſibus obſeruare. Ita enim dicit, Itaque fratres ſtate, & tenete traditiones, quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam noſtram. 2. Theſſ. 2. Quod vero adiicit, donec veniam, nimirum oſtendit perſeuerantiam optare in quocunque noſtrum vſque in finem: quando veniens vnicuique apparebit: ſimúlque vſque in finem eccleſiam permanſuram in gratia eius, cui nequaquam opus ſit vltra onere legis iuxta mendacium Iudæorum. Locus oſtendit apertè ſecundum domini aduentũ eſſe futurum: id quod neque Eſaias reticuit, Veniet (inquiens) dominus ad iudicium cum ſenioribus populi eius, cap. 3. Punct. 7.

Et qui vicerit, & cuſtodierit vſque in finem opera mea, dabo illi poteſtatem ſuper gentes: & reget eas in virga ferrea: & tanquam vas figuli confringentur: ſicut & ego accepi à patre meo.

Opera Christi.

Victori nusquam non præmia pollicentur. Nunc quæ sunt opera Christi, quæ custodiri vult ab omnibus? Respondeo, Quicquid gessit in vita inter mortales aut præcepit sacris sermonibus, sunt opera eius: quę non nisi mera sanctitas sunt & iustitia, & virtus. hæc & voluntas patris eius sunt. Descēdi (inquit) de cælo, non vt faciam voluntatem meam: sed voluntatem eius qui misit me patris. Ioan. 6. legis ibidem. hoc est opus Dei, vt credatis in in eum quem misit ille. Ergo fides est opus Dei & voluntas patris: qui vult vt credamus in Christum suum, & credēdo vitam habeamus æternam. Hæc est, inquit, voluntas eius, qui misit me patris: vt omnis qui videt filium, & credit in eum, habeat vitam æternam. Et hæc fides vincit in nobis. 1. Ioan. 5. Hæc est victoria quæ vincit mundum fides nostra. Quomodo? Qui videlicet peccamus & in fide peccatum remittitur nobis. Qui peccamus diabolo consentimus & opus diaboli facimus: quum liberamur, gratia Dei liberamur: & misericordia Dei in fide quod est opus Dei. Ioan. 6. Fides autem multa includit. Primū vt nihil dubij sit in ea. dubius (inquit decretum canonicum) in fide infidelis est. Secundum, vt quamoptime de Christo sentiatur in bonitate, & iustitia, & potentia, & sanctitate perfecta. Tertium, vt omnis nostra solicitudo proiiciatur in illum. Quartum, vt in sensu eius, ac fiducia viuatur, sentiatur & operetur. In summa, hęc est disciplina militaris hominis christiani, continenti studio custodire, scilicet, opera Christi, cui præmium insigne pollicetur, vt sit illi potestas super gētes, quatenus ferme eadem sit merces seruo atq; domino, cui dicitur à patre, Postula à me, & dabo tibi gētes, hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Et, Reges eos in virga ferrea, & tanquam vas figuli confringes eos. Proinde rectè infertur, Sicut & ego accepi à patre meo. Christus est filius Dei, idem dominus noster, qui potestatem hanc, non per diuinitatem accepit, qua æqualis semper est patri: sed per humanitatem, qua paulominus minoratus ab angelis, vt Psalmus habet octauus: secundum quam & in euangelio loquitur dicens, Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra. Cæterū de potestate, quā cum patre habet æqualē ante tempora, Daniel dicit. Potestas eius potestas

Fides opus Christi, & voluntas patris.

Christus potestatem accepit à patre.

æterna Danie.7.Illam igitur potestatem, quam in tempore Christus à patre accepit,electis suis sese daturũ pollicetur,& quidem in se,à quo totum corpus regitur,&cui toto corpore adhæret ecclesia. Quum enim ipse sit caput electorum, electi verò membra eius, id quod ipsum caput habet,habent & membra. Dicatur itaque. Vincenti dabo potestatem super gẽtes,& reget eas in virga ferrea: hanc potestatem primum ipsi apostoli à Christo acceperunt,deinde posteri eorum,quibus data est potestas ligãdi atque soluendi. Sciẽdum autem quia quum verbi Dei ministri:& prælati potestatem super alios accipiunt:sibimetipsis primum imperent opus est:effrenatos sensus in sese coerceãt,impetus quoque animi omnes, vt quemadmodum alios, quibus imperitant volunt haberi, sic ipsi primum fiant,quorũ hic regimen per virgam ferreã exhibetur.Obserua,virga ferrea rectitudinem habet, molliciem non habet:quia sancti ecclesiarũ rectores, ac iuxta,verbi Dei ministri,nec sibi, nec aliis contra iustitiam parcunt:qui tũ in se,tum in aliis omnibus iustitię tramitẽ tenent,vnde capiti Christo dicitur. Virga directionis, virga regni tui.Psalm.44.Et Dilexisti iustitiam& odisti iniquitatem.Quod verbum Paulus Hebre.1.citat,incunctanter de Christo intelligens, vbi pro virga directionis virga æquitatis apertius habetur.Porro regnũ Christi est ecclesia,in qua nõ debet esse virga mollis,& quæ cito flectatur à iustitia:sed solida,fortis,& ferrea, & quæ perpetuo tenore obtecta sit,nusquam declinans à sui rectitudine, atqui videre licet in quibusdam virgam mollem, & non ferream:distortam non rectam, malé que errantem, præsertim vbi pastor æquè cum grege præceps vadit & peccat:aut vbi ad se mollis sit & flexibilis: austerus rigidúsque ad alios, sibi vt plurimum indulgens: in alios seuerè animaduertens:sua peccata etiam si sint enormia leuia reputans, aliorum lęuissima, & quæ per se minimi sunt,pro maximis habens.Quisquis hic est mollem proculdubio virgam ac flexibilem gestat, non ferream, qua Christus suam non vult regi ecclesiam, sed ea quæ ferrea est & recta:qua etiam ipse euacuaturus est omnem potestatem,principatum ac virtutem in finẽ, vt præclarè docet Paulus primæ Corint.15.ne vltra noceant,qui modo

Christus potestatem cõmunicaturus suis

Prælatos sibimet primum imperare oportet.

Virga ferrea debet esse in ecclesia.

Regnũ Christi ecclesia.

Prælatus peruersus.

Prælatus bonus.

aduersantur. Quisquis is fuerit, id est, cui æquitatis virga cordi est, hoc est qui amat iustitiam & ad se & ad alios, dignus est, non illi qui improbi sunt, sibique vehementer indulgentes, quorum Deus venter est, & gloria in confusione, vt Paulus habet. Proinde id obseruari debet, vt in ecclesia Dei, qui melior sit ac modestior, zelatórque iustitiæ eis præficiatur: cui ob sui victoriam, eximio munere virga ferrea pollicetur: perinde atque dignus sit suo magisterio cæteros regere, quique sese primum æquissime in omni iustitia & vitæ modestia nouit regere, quem rectorem nulla non respublica queat expetere, nullus cõuentus possit contemnere, qui solus à Deo est, qui etiam alios in militiam Christi possit cogere tyrones, dirigere, in sancto proposito stabilire ac continere. Cui soli, id est qui eiusmodi est. Christus supremus ecclesiæ rector fauet, vt prospere cædant eius omnia, quem cuncti digne vereantur & ament, pellecti constrictique æquitate spiritus eius, vt à duricia emolliantur, siue etiam si sint natura duriores confringantur tanquam vas testaceum, quod facili iactu confringitur comminuitúrque: quo sensu dixit Esaias, veniet contritio eius, & cõminuetur, sicut conteritur lagena figuli cap. 30. comminuetur (inquam) vt in meliorem vitam reformetur: quatenus nõ iam testaceum sit, sed solido ex auro elaboratum: & quod precioſa quæque dona continere possit. ☞Punct. 8.

Et dabo illi stellam matutinam.

Stella matutina christus.

Stella hæc matutina poterit esse christus, qui quum stellam hanc matutinam pollicetur seipsum, qui variis subinde nominibus in hac scriptura appellari solet: vt modo calculus sit, modo stella matutina. Scimus autem stellam matutinam qui græcis Eoosphorus, latinis lucifer dicitur. Græci enim eos lucem dicunt, qui mane consurgens lucem prouehit, exortúque suo vicinum prænunciat solem: quem pulchris rutilantibúsque radiorũ spiculis præludit, prouocátque exortum: & Christus mane de sepulchro noctis exoriens diem illum præcucurrit quem patris gloria plenius colluſtrauit. Aut certe exortu suo, fidei mox in cordibus credentium exorituræ lumen consequuturum velut stella matutina prænunciauit, quod tenebras sæculi huius dispelleret dissipárétve. De

hac ſtella Petrus loquitur, dicens. Donec dies illuceſcat, & lucifer oriatur in cordibus veſtris ſecundo. Petr. 1. Illud obſerua quotiens in ſcriptura ſacra ſingulari numero ſtellam matutinam poni vides, Chriſtum figurari non ambiges: cum vero pluraliter aſtra matutina nominantur, angelicæ creaturæ deſignantur: vnde eſt illud Iob. 38. Quum me laudarent ſimul aſtra matutina. Sed & quum ſimpliciter ac ſine additamento, ſtellæ ponuntur, doctores eccleſiæ exprimuntur: vt Dan. 12. Qui docti fuerint fulgebunt quaſi ſplendor firmamenti, & qui ad iuſtitiam erudiunt multos, quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates. Chriſtus itaque apparens viuus poſt mortem, ac matutinam reſurrectionem, factus eſt nobis ſtella matutina: quia dum in ſemetipſo exemplum nobis futuræ reſurrectionis noſtræ præbuit: quæ lux diei illius ſequeretur, quando fulgebunt iuſti ſicut ſol, indicauit. Poteſt per ſtellam matutinam & gloria corporis noſtri deſignari. Stellam ergo matutinam victori ſe daturum pollicetur Chriſtus, quia gloriam futuræ reſurrectionis præſtabit. Quod fiet, quando omnes qui in monumentis ſunt audient vocem filij Dei Ioan. 5. & quando corpus humilitatis noſtræ configurabitur corpori claritatis ſuæ, ſecundum operationem virtutis eius. Phil. 3. Hoc autem erit in mane, id eſt, in principio diei illius ſempiterne. Magnum myſterium in mane illius diei ſempiterne, quando omnes quidem reſurgemus, ſed non omnes immutabimur. 1. Corint. 15. Huc pertinet titulus ille pſalmi primi & vigeſimi, qui ſic inſcribitur, Pro ſuſceptione matutina quòd ſit decantatus pro gloria futuræ reſurrectionis noſtræ: vnde omnes fere prophetæ in matutino, autoráque & ipſo ſolis exortu delectati ſunt. Dauid dicit. Mane exaudies vocem meam. Et iterum. Mane aſtabo tibi, & videbo, quoniam non Deus volens iniquitatem tu es. Pſalm. 5. Rurſum quoque. Ad veſperum demorabitur fletus, & ad matutinum lętitia. Pſalmo. 29. Quia videlicet in toto huius vitæ decurſu vſque in finem non niſi tribulatio eſt & fletus: ſed ad matutinum reſurrectionis noſtra lætitia. Et in Pſalmo. 62. In matutinis, inquit, meditabor in te: quia fuiſti adiutor meus. Iam vero quum ſeſe in laudem

Stella matutina corpus glorioſum fidelium.

Prophetæ in mane diei delectati cum ſpiritu percepto.

Dei excitaret cum psalterio & cithara: responsorie subiunxit. Exurgam diluculo. Psalmo. 107. Et Iacob patriarcharum eximius in aurora cum angelo luctatus est & fidei nomen promeruit, vt Israel vocaretur. Gen. 32. Nec est vlla pars diei delectabilior, qua anima nostra possit siue in oratione, siue in contemplatione, magis oblectari: aut etiam studio sacro incumbere. Nanque & cerui, dammæque, & lepusculi hac ipsa hora libentius viridi in gramine ludunt. Ipse quoque vocales auiculæ rupto somni silentio suauius tum cantillant: vt & natura ipsa in animantibus illis illi vltimo mane nostro quod nos præstolatur in finem, suffragari præclarissimè videatur. Tum certe nostra gloria accipiet principium & nunquam finem agnoscet, tum quicquid Paulus: quicquid Prophetæ omnes de gloria nostra diuinati sunt implebitur: alioqui miserrimi omnium mortalium essemus, qui nos in hunc modum nostráque omnia contemnere christi lege iubemur, quibus in hac vita præter spem non relinquitur aliud genus consolationis, quæ est in Christo Iesu domino nostro. In quo solo resurgente præclarissimum nacti sumus resurrectionis nostrę exemplum, quatenus quemadmodum ipse veris corporis sui dotibus resurrexit, ita & nos præclarissimi resurgamus omnes. ❋ Punctus 9.

Mane gratissima pars temporis.

Qui habet aurem audiat quid spiritus dicat ecclesiis.

Quid flagitet parænesis ista quid moneat: aut quid doceat. Qui habet aurē audiat, iam sæpe diximus. Sed quis non habet aurem? surdus non habet aurem, & si videatur habere aurem. Auritis ergo spiritus loquitur, non tam corpore quàm spiritu: quos optat excitatissimis semper esse sensibus, alioqui audiens non audit. Quomodo non audit? aut cur non audit? Aut non audit audiens? sed certe non audit, qui non obedit, qui non obsequitur, qui non in profectum capit quæ audit, non in æmulationem accipit quæ discit, vt dignis exequatur operibus, vtque fructum disciplinæ sanctæ faciat. Nanque audiens sapiens sapientior erit. Prouerb. 1. Quomodo sapientior erit? Sic videlicet si insumat in opus, exequatur opere quæ audit.

Iam habes quanto ſtudio nos oporteat audire verbum Dei, verbum ſpiritus, verbum vitæ, verbum permanens in æternum, quippe fides ex auditu, auditus autē per verbum Chriſti. Rom. 10. Illud quoque obſerua, quia in promiſſione præmiorum Chriſtus loquitur: in excitandis animis ſpiritus, cuius partes ſunt excitare nos in ſpem meliorem, vtque minimè pigra ſolicitudine ſimus in re ſalutis.

CAPVT. III.

DE PRÆCEPTIS ECCLESIÆ SARDEN. ANGELO SCRIBENDIS.

Sect. 1. *Punct.* 1.

ET Angelo eccleſiæ Sardis ſcribe. Hæc dicit qui habet ſeptem ſpiritus Dei, & ſeptem ſtellas. Hunc angelum id eſt ſacerdotem epiſcopum Sardenſem vt minus ſolertem, minúſque vigilem Chriſtus redarguit, cuius ignauia hæreticis ſuffragabatur. Erant autem & qui pietatem ſectarentur inter corruptos, qui ob vitæ candorem in albis ambulare perhibentur, quibus Sardia pulchritudo laudabilius competebat. Sardis enim princeps pulchritudinis eſt, hæc Lydiæ per maxima vrbs erat, poſterior rebus Troianis, Crœſi quondam regia. Dicitur & canticum lætitiæ, quo canit eccleſia victoriam Chriſti ſcriptura exhortante, Letamini cum hieruſalem, & exultate in ea omnes, qui diligitis eam: gaudete gaudio cum ea vniuerſi, vt ſugatis, & repleamini ab vbere conſolationis eius. Eſaiæ vlti. Syris cortina eſt ſardis, & hoc myſterio eccleſiæ conuenit, quæ plena eſt myſteriis, nihil non retruſe habens: cuius etiam filij omnes in myſterio ſunt: filij enim Dei ſumus, & nondum apparuit quid erimus primæ Ioannis tertio. Equidem neceſſe eſt, vt donec mortale hoc corpus circumferimus in myſterio ſcimus, ideſt, in occulto, vt non videamur quid ſumus, quia filij beati Dei: erit quando apparebit Chriſtus gloria noſtra, tūc ſimiles ei erimus: quoniam videbimus eum ſicuti eſt.

Sardis interpretatio.

Sardis vrbs Lydiæ.

Sarda gemma. Porro ſi à lapide præcioſo nomen hoc æſtimabimus, Sarda, ſardonicene pulcherrime adornabit eccleſiã, quæ precioſa eſt nimis, præcio magno empta. 1. Corin. 6. & 1. Pet. 1. Vulgaris quidem gemma eſt ſarda, ſardibus primum reperta, ſignando omnium vtiliſſima, ob idque vulgaris, vt non eſſent antiquis gemma vlla celebrior. Teſtantur fabulæ Menandri: candorem habet, ſimilem vngui hominis carni impoſito, & vtroque tranſlucido: ſola gemmarum ſcalpta ceram non aufert: quo nomine vſus eius frequentior. Igitur dũm his, qui ſardis erant credentes, epiſtola hæc mittitur, toti eccleſiæ mittitur. A quo? ab eo qui habet ſeptem ſpiritus Dei, non dubium quin Chriſto, cuius intereſt curam habere de ſua eccleſia. Eſãias de

Septem dona ſpiritus. his ſpiritibus loquitur. Et requieſcet, inquit, ſuper eum ſpiritus domini, ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilij & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ, & pietatis, & replebit eum ſpiritus timoris domini. Eſa. 11. Hi ſic requieſcunt ſuper Chriſtum, quòd ſint in eius poteſtate, quódque poſſit largiri cui vult, & quantum vult. Porro hos ſpiritus ideo ſe habere dicit, quia erant Sardis qui ſpiritu Dei carebant homines vaniſſimi, homines futiles & nihili, quos parum tangebat cura ſpiritus: non enim curabant, vtrum haberent nécne, viuentes ex tempore, frigidi, carnales, qui nullo pacto fidei initæ per ſacramentum baptiſmi vita reſponderent, ac ſi nihil à reliquis profanis mortalibus diſgregati: quos oportebat recognoſcere ſpiritus hos, quàm neceſſarios in ſalutem, quòd ſine his non conſtet cuiquam ſalus, nec honor coram domino: ſimúlque quàm miſerrimum eſſet ſine his degere, ſine quibus ne quidam putatur anima viuere. Vis ô homo ſcire quàm tibi neceſſarij hi ſpiritus ſint? equidem ſpiritu ſapientiæ ad intimum diuini ſaporis guſtum pertingimus: & niſi adſit hic ſpiritus non guſtabis, neque ſcies quàm dulcis ſit dominus, & quàm ſuauis, & quanta delectatione ſenſus eius teneatur, quo ſine vitam homini non conſtare certiſſimum eſt. Sapientia ergo guſtat ſuauitatem eius,

Sapientia. loquitur & myſteria Dei. Sapien. 10. Sapientia aperuit os mutorum, & linguas infantium fecit diſertas. Intelligen-

Intelligẽtia. tia introducit ad Dei inuiſibilia, arcanáque ſenſa myſteriorum, facítque vt ex rebus ſenſibilibus inſenſibilia ab

intellectu noſtro cognoſcantur, Apoſtolo dicente. Inuiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt intellecta cõſpiciuntur. Rom.1. Ideo nanque intelligentia dici putatur, quòd faciat intus in rebus conſpicabilibus res inconſpicabiles legere mentem, diſcerneréque & diſputare, & vt in creaturis creator apprehendatur, quem non cernit oculis. Eſt ergo intelligentia quaſi intus legentia. Conſilium bona à malis diſcernit, melioráque bonis anteponit, vtpote téporariis cœleſtia. Fortitudo ſpiritui robur & neruos aduerſus tentamina vitiorum præſtabitur, vtque non frãgamur aduerſis, néve eleuemur proſperis. Hæc ſola virtus inuictiſſimum reddit Chriſti militem, & nihil non ſubire amore eius cogit: non frangit hunc iniuriam: non laceſſit æmulatio, non emollit blanditia: ſtat autem immobilis aduerſus quoſcunque flatus fortunæ reflatúſq;. Scientia actiones moderatur, in rebus ſalutis prudentem æconomum inſtituit, perfectúmque inter malos eſſe. Pietas cultus Dei eſt, & commiſeratio proximi, vt neceſſitatibus illius ſubueniatur domino dicente, Eſtote miſericordes. & rurſum, Beati miſericordes, &c. Pietate candidatum fide, piiſque affectibus imbutum pectus continuo immolamus, labiis quoq; holocauſtum offerimus Deo. Timor inſumit reuerentiam, quam impendit Deo, cauet autem offenſas. Huius duo ſunt genera, alterum ſeruile, amicum alterum. Primum docet ſapere de Deo, quòd punitor ſit malorum, remunerator verò bonorum: Alterum conſummat perfectionem, quia charitate permiſtum eſt: charitas autem foras mittit timorem. 1. Ioan. 4. hos duos timores ponit Auguſt. expendens illum locum apoſtoli ad Rom. 8. Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum Dei. ❋ Punct. 2.

Scientia.

Pietas.

Timor.

Timoris duo genera.

Scio opera tua: quia nomen habes, quòd viuas: & mortuus es.

Ecce qualibus mittitur epiſtola, hominibus videlicet à ſpiritu Dei longe alienis, tametſi nomen vitæ habentibus, qui externis operibus vtcúmque videntur hominibus viuere: ceterum quam non viuant æquantur ſepulchris dealbatis. Matth. 23. quæ extrinſecus pulchra ſunt,

Stultorum cogitatio & vox.

intus vero plena ossibus mortuorum, ac spurcitia omni: qui haud secus viuunt agúntque, ac si Deus studia cordis eorum non videat dicentes, Non videbit dominus, nec intelliget Deus Iacob. Psalm. 93. De talibus stultis lege copiose. Sapien. 2. Sed peruersa est hæc illorum cogitatio, quoniam ipsius Dei abnegatio est, & idem omnino ac si dicerent, Non est Deus. Psalm. 13. Aut si Deum ore confitentur, animo dicunt. Non est Deo cura de nobis, circa cardines cæli perambulat, nec nostra consyderat, Iob. 22. Atqui negent, cõfiteantur, Deus ipse est, & viuacissimus spiritus est, scrutans corda & renes, Hierem. 17. & præ. cap. Ante cuius oculos nuda sunt omnia, Hebr. 4. & nihil est rectum ab eo: nec aliquid effugiet cogitationem eius: omnia prospicit, omnia diiudicat. vt vere dicat, Scio opera tua. Scit Deus vniuersa opera omnium, sed non approbat vniuersa. Scire igitur (vt præfati sumus) nõ semper approbare est. Scit quædam, & odit: scit alia, & amat. Sequitur. Quia nomen habes, quòd viuas: & mortuus es. Exterius habitu, opere, sermone, ac morum honestate i comparasti tibi apud homines nomen, & gloriã: apud quos sanctus haberis, fama super æthera notus, velut dignus vita æterna, ac beata. At vero mihi qui non faciem consydero, non verba, non cultum externum, quacunque in re sit, sed internum mentis habitum, affectus cordis, renum cupidines, planè mortuus es: eò quòd non sit in te fructus vitæ, sed mortis. Quid plura? Sepulchrum es dealbatum, plenum ossibus mortuorum, & omni spurcitia. Locus iste demonstrat esse, alia Dei, alia hominum iudicia: & sæpe Dei iudicia condemnare hominum. neque enim nisi in faciem ij iudicant, Deus autem intuetur cor, & ex illius consyderatione facit iudicium. Vide autem studium domini. Petrum docuit de secreta correptione fraterna dicẽs. Si peccauerit in te frater tuus, vade, corripe eũ inter te & ipsum solum: si te audierit, lucratus eris fratrẽ tuũ, Matt. 18. Ecce secreto corripit delinquentẽ, vt sanet eũ. Nemo enim præter se, & conscientiã illius nouerat, id quod obiicit, vel in quo ille mortuus erat: ideoq; non diutius immoratur in cõmemoratione mortiferi operis, sed protinus transilit ad consilium, quatenus illum opportune adiuuet: dicens.

Deus scit opera omnium.

Iudicia Dei atque hominum diuersa.

Est vigilans, & confirma cætera, quæ moritura erant.

Hypocritæ opera mortua

Quæcunque in hypocritis & hæreticis sunt, quod ad eos spectat, mortua sunt, quia absque spiritu Christi & fide sunt. Atqui subinde fit vt in ecclesiæ vtilitatem, largiente Deo, viuant dona in illis, quæ fidelium causa acceperunt. Multa enim dantur hypocritis in bonum electorum, velut donum prophetiæ, donum intellectus, ac iudicij: externi mores decentes, & similia. Sic impio Balaam pro electis spiritus propheticus in tempus datus erat, vt liquet. Numer. 25. &. 24. Sic & quosdam frenat Deus, ne externis gestibus, ac parum probis alios offendant moribus. Hæc sunt illa hominum iudio viua, id est, bona opera, de quibus loquitur hic dominus, hypocritas taxando: quorum & si opera detestetur, non tamen nominatim eos exprimit, nisi quòd solo nomine viuerent, quemadmodum iste, ad quem singulariter sermo dirigitur. Proinde rectè admonentur sub vnius nomine omnes, cui dicitur. Esto vigilans, hoc est, vide & consydera, attende super teipso vere mortuo coram me: quantumuis alij te viuere credant, ob verbum quod apud eos bene loqueris, aut opera, quæ in faciem bene geris. Sunt enim parum hæc solida, parum viua, parum mihi grata, nempe solum externa, fucata, solum in faciem spectabilia, virtute autem vacua, & ideo debilia: verum tu (si sapis) fac, ea corrobora, probitate tua, virtute, & gratia, vt sint vera, firma, & viua. Quid enim mihi opus solum externis, & inanibus verborum folliculis? quid leuibus mẽdacij paleis? grana sint oportet, quæ cumque afferunt vtilitatem. Dicatur ergo. Nomen habes quòd viuas. ac si diceretur, Ideo te viuere putas, quia in quibusdam bonis operibus exercitium habes. Sed attende, quia viuere non vere est, si vicia prævaleant virtutibus, quibus viuere aliis videris. Sunt enim nonnulli qui elemosynis insistunt, pauperum curam gerunt: sed ipsi à rapina non abstinent. nonnulli abstinent quidem à rapina, & elemosynarum largitioni inseruiunt, sed ab adulterij perpetratione se non cohibent. Alij immunes adulterij sunt, largiuntur bona, & à rapina manus coërcent, sed iræ frena minimè imponunt: ij stimulis furiæ agitati, vbi incanduerint, proni ad

Hypocritis dantur dona in bonum aliorum.

Nõ sunt trahucenda peccata vsque ad notam.

Solide perfectum esse oportet christianum.

effundẽdũ proximi ſanguinem ruunt. Sicque fit, vt dum ſe in quibuſdam bonis operibus viuere putent, aliis minus bonis, & qnæ mera ſunt peccata, ſe perimãt: aut vno quopiam facinore enecent, vt cæterorum omnium merita perdant. Quicunque inquit Iacobus totam legem ſeruauerit, offendat autem in vno, factus eſt omnium reus, id eſt, merita omnium amiſit. cap. 2. Ad quorum perſonã benigna hæc exhortatio dirigitur, Eſto vigilans, & confirma cætera, quæ moritura erant. Ac ſi diceretur, Si vis, vt in illis, quæ bene geſſiſti, viuas, ab his quæ malæ geſſiſti abſtine: & euigila, quia ſi in illis mortuus permanes, in iſtis nullatenus viues. Hinc Pſalmiſta admonet dicens, Declina à malo, & fac bonum. Nam & in hoc quod dicitur, confirma cætera, quæ moritura erant: ſubtiliter oſtenditur, quia ſi à peccati ſomno per pœnitẽtiæ lamenta perfecte quis euigilet, nec illa etiam quæ bene mortuus geſſit, poſt viuens opera amittit: atque ideo illa viuificat, quòd ipſe à peccati ſomno euigilat. Sic enim dicitur, Eſto vigilans, & confirma cætera quæ moritura erant: tanquam diceretur, Si ex ea parte qua mortuus es reuiuiſcis, cætera quæ adhuc in te vigent, ne moriantur confirma. Dicimus hæc non temerarie, ſed ex aliorum ſententia. Poteſt & aliter intelligi. Sunt non rari, qui vitam ab omni crimine immunem cuſtodiunt, virtutibus adhuc inſeruiunt, ſed tamen in his humanam laudem requirunt: Et quia intentio recta non præcedit in cogitatione, patum eſt omne opus quod ſequitur in oſtẽtatione. Per hoc ergo quod procedit in publicum, viui apud homines reputantur, ideóque nomen habent quòd viuant: ſed quod interius latet, mortui apud Deum ſunt: vnde pia mox conſequitur admonitio. Eſto vigilans, &c. Quod perinde eſt atque diceretur. Si viuere voles, caue laudem ab hominibus requiras, ne intentionem operis elatio viciet fauoris. Ad hunc ſenſum loquitur dominus, in euangelio dicens, Attendite ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, Matth. 5. Forte (& credo ſic eſſe) vt & ad commiſſum gregem vox hæc pertineat. Et confirma cætera quæ moritura erant. Quia enim erant, qui exemplo malo corrupti, nutare in interitum, id eſt, ad vitia cæperant, præmonetur Epiſcopus, vt officio in commiſſum

Opera mortua poſſe viuificari.

missum gregem fungatur suo: nec dormitet, sed vigilet, sed omni opere ac industria sataget, sanet morbidos, vivificet moribundos, quatenus dignam laudem simúlque mercedem à domino referat æternã: alioqui pastor idolon (vt est in Ieremia) fuerit, foris pulchrum, cæterum nihil ad rem pertinens, necesse est, solo nomine velut simulachrum quoddam, rem forma exhibens, quum alioqui in rei veritate saxum iners sit, aut auri massa argentive, quod nec viuit, nec sentit, nec loquitur. stat autem vno in loco positum, ab insanis velut viuere creditum, quòd oculos quasi apertos artificum manu habeat, patulas aures, nasum, os, manus, & pedes, & cætera corporis lineaméta. Sequitur. ❧ Punct. 4.

Non enim inueni opera tua plena coram deo meo.

Opera delectuosa.

Illius opera plena coram Deo non sunt, qui virtutes egregias, factáque insignia sequentibus viciis commaculat, vel qui de bonis actibus humanam gloriam captant. Si enim oculus tuus fuerit nequam, totum totum corpus tuum tenebrosum erit. Luc. 11. Et vt iuxta præsentem causam loquar, opera prælatorum plena coram Deo non sunt, quando grex dominicus negligitur, non pascitur, nõ dirigitur, non corrigitur: etiam si alioqui recte viuere per se videantur. Tunc enim opera eorum plena coram Deo fieri creduntur, quando ministerij sacri officium dignis actionibus explét: vt non solum ad se, sed etiam ad alios potissimum qui subiecti sunt iustitiam seruent, vita, doctrina, & exemplo lumen prægestantes, vt videant opera eorum bona & glorificent patrem Deum, qui in cælis est. Dico opera, non ea quæ solum foris hominibus apparent, sed quæ à recte instituta vita, ac moribus integerrimis proficiscuntur. alioqui facile reiiciuntur, quotiens non in vero persistunt, sed fallaciter mentiuntur. Neque vero ita probe viuere satis fuerit prælato coram Deo, nisi singulari studio, his quoque, quorum curam gerit, vigilanter prospiciat, ne in præceps ruant, ne exorbitent, ne pereant. Neque enim frustra princeps pastorum Petro amorem stipulanti, id est, per legitimam interrogatione, promittenti iniunxit, vt pasceret non modo oues, sed & agnos, id est, non solum eos qui solido cibo sustentantur, sed etiam quibus opus est lacte. Nam apud Ioãnem,

Prælatorum vitam quàm integerrimã oportere.

cuius euangelium Græcè ſcriptum eſt, legitur, paſce agnos meos. Quo mandato voluit Chriſtus, vt Petrus paſceret agnos, id eſt, innocentes & paruulos nouitios in vita ſpiritus. Cæterùm ſubiũxit & de gubernandis ouibus cum quadam authoritate dicens: guberna oues meas: quatenus è fonte ſcripturæ agnoſceres non tantum ſimplicem illi paſcendi prouinciam præſcripſiſſe: ſed iniunxiſſe etiã, vt regeret gubernarétque, id eſt, omne ſtudium impenderet, vt ſano eius ſtudio recte proficiſcerentur paſti greges. Sed ne hoc quidem contentus niſi & tertio loco indolenti planéque iam contriſtato Petro imperaret paſce oues meas, vt quemadmodum agnos paſcere, & ad paſcua ducendos eſſe mandauerit, ita etiam oues ad paſcua duceret. Hinc eſt, quòd apud Hebræos reges (quales erant, Dauid, Cyrus, & reliqui principes multi) paſtores dicti ſunt. Eo ſenſu & Græci regem populorum ducem ſuum vocant. Nam & Agamemnonem regem populorum dicunt. Docent hoc & aliæ literæ, quia rex à regendo dicitur, ſic omnis dux à ducendo. Ex Michæa ſiquidem legimus in euangelio Matthæi, Et tu Bethlehem terra Iuda nequaquam minima es in principibus Iuda: ex te enim exiet dux, qui regat, aut gubernaturus ſit populum meum Iſraël. Et Paulus Epheſiis loquens. Dicit Epiſcopos poſitos eſſe ad regendum & gubernandum eccleſiam Dei. Sed nolim ita regimen interpræteris, intelligásve, velut tyrannica poteſtas doceatur. Nunquam enim id docuit dominus. ſed nec iſtę verborum deductiones id ab vllo Chriſtiano rege paſtoréve fieri poſtulant: Magis autem curam & ſolicitudinem, quæ maximè adhiberi poſſunt, vt his inuigiletur ſuper commiſſum dominicum gregem ab omni rege & paſtore chriſtiano. In primis autem ab ſummo illo, qui vicarius eſt Chriſti, ne vox illa tremenda Dei in eos competat, quæ apud Ezechiëlem in hæc verba legitur, Væ paſtoribus Iſraël, qui paſcebant ſemetipſos: nonne greges à paſtore paſcuntur? Ecce lac comedebatis: & lanis operiebamini, & quod craſſum erat occidebatis, gregem autem meum non paſcebatis: quod infirmum fuit non conſolidaſtis, & quod ægrotum non ſanaſtis, quod confractum eſt non alligaſtis, & quod

Reges paſtores.

Taxantur paſtores qui ſeipſos paſcũt neglecto grege.

abiectum est, non reduxistis: & quod perierat non quæsistis: Sed cum austeritate imperabatis eis, & cum potentia: & dispersæ sunt oues meæ, eò quòd non esset pastor: & factæ sunt in deuorationem omnium bestiarum agri, & dispersæ sunt: errauerunt greges mei in cunctis montibus, & in vniuerso colle excelso, & super omnem faciem terræ dispersi sunt greges mei, & non erat qui requireret: & non erat inquam qui requireret. Propterea pastores audite verbum domini. Viuo ego dicit dominus Deus, quia prø eò quòd facti sunt greges mei in rapinam, & oues meæ in deuorationem omnium bestiarum agri, eò quòd pastor non esset: neque enim quæsierunt pastores gregem meum, sed pascebant pastores semetipsos, & greges meos non pascebāt. Et post alia. Vos autem greges mei, hæc dicit dominus Deus. Ecce ego iudico inter pecus, & pecus arietum & hircorum. Non igitur dicat prælatus, pastór ve gregis dominici. Quid mea interest, vtrū quis recte an secus viuat? satis mihi fuerit me integritati meæ consistere, mihíque perspicere: qui volunt sequantur, recusantes ipsi viderint, nihil mea refert. Ita ne? Quid igitur quæris esse pastor, si ministerium refugis? si minus dignè officio sancto fungeris? nónne audisti, Petro non solum pascendi curam esse iniunctam, sed & regendi gubernandique? An non ad pastum pertinet vigilans custodia? ad custodiam cura? ad curam labor? ad laborem solicitudo? alioqui præstaret non pascendi officium suscepisse, si pertinentia hæc omnia defugias. Sic officium quoduis suscipiendum, vt quæcúmque officij sunt strenuè in vniuersum obeantur: aut qua mercede dignum esset pascere, cæterum autem feris lupis derelinquere miseras oues? aut morbo cui occurri possit, pati interire? Sed ais. Nolo esse molestus, nemini acerbus ero. Immò verò neque vnquam molestior, neque acerbior esse potes, quàm quum per incuriam perire sinis, quem studio poteras asseruare. Nulla molestia est æqua correptio, nulla acerbitas, disciplina salutaris: vt apud quem periclitabatur Christus, velut res insalutaris, reddatur salutaris: cui frigebant præcordia, ferueant: iacebat iners animus, exurgat: contemnebantur diuina, iam deinceps placeant.

Opus prælati quale placeat Deo.

Tale opus paſtoris plenum eſt coram Deo, quando & propria ſalus non negligitur, & cura gregis ſubiecti diligenter procuratur: opus autem cæteri gregis tum plenum erit, quum non in faciem ſolum pium eſt, ſed interna veritate ſolidatum, opus vere bonum, ac fidele factum ex fide, quæ per charitatem operatur: non iniqua intentione deprauatum, non ſuperſtitioſum, quale eſt opus hypocritarum contemptibilium coram Deo. Porro quum audis, Non inueni. ſcito quòd inquiſierit: eſt enim inuenire, nõ caſus, ſed propoſiti, ſed ſtudij: ſicut reperire propriè caſus vt grammatici volunt, iuxta illud Poëtæ Naſonis in Metamorphoſi ſua. Tu non inuenta reperta es, vt plane verborum differentia conſtet. Inquiſiuit ergo ſed non inuenit, niſi ficta bona, fucata, inania, & in faciem apparentia: in quibus nulla veritas, nulla ſoliditas virtutis ineſſet.

Chriſtus ſcrutatur omnia.

Scrutatur ergo omnia etiamnum hypocritarum opera Chriſtus. Iudex eſt enim conſtitutus à Deo ſæculorum, ad quem pertinet ſcrutari ſicubi quid inueniat, quod aut probet aut damnet. Quod verò ait, coram Deo meo: innoteſcit, ſane Deo nihil eſſe abſconditum: & quòd opera hypocritarum illi exoſa ſint, quia miſera, vacua, carnalia, mutila, inabſoluta & imperfecta: ſola nanque plena, id eſt, perfecta, pia ſolida & viua ſunt Deo accepta. O quam beatus cui dicitur à domino, Inueni opera tua plena: væ autem illi cui econtrario dicitur. Non inueni opera tua plena coram Deo meo. Hoc loquendi modo ſæpe in hoc volumine vtitur Chriſtus, vt homo appellans patrem Deum ſuum. Sicut & nos dicimus. Pater noſter, qui es in cælis, Deum vnius eſſentiæ compellantes patrem, per quem conditi ſumus, & adoptati. Aliter tamen noſter pater, aliter Chriſti: Chriſtus enim quum ſit perſona diuina, naturaliter patrem habet Deum: Nos in homine ſolum ſubſiſtẽtes per gratiam. Sed iam ad reliqua.

❋ Punctus. 5.

In mente ergo habe qualiter acceperis, & audieris: & ſerua, & pœnitentiam age.

Iubet reminiſci, atque in mẽte fideliter retinere quæque acceperit exemplo, aut præcepto audierit: & non ſolum reminiſci, ſed pro virili portione adniti vt æmuletur, & obſeruet: déque admiſſis pœnitentiam agat, quòd

tam malè bonas horas collocarit: & vbi pietate gratiam promereri potuisset, iniquitate irritauit iram. Quatuor ergo tametsi breuibus indicat. Primum, quòd mente cõplectatur lucida exempla sanctorum. Secundo, vt verbi sancti vim, ac spiritum exquirat. Tertio, vt æmuletur. Quarto, quòd vitæ superioris hypocristicæ ipsum pœniteat. Habes hic veræ resipiscentiæ depictam velut in tabella formam: vt primum verbum Dei sanctum intentis præcordiis auscultetur, aut legatur, & in vero eius sensu capiendo nonnihil laboris impendatur: nec verò interim sunt contemnenda & sanctorum exempla, qui formam integritatis prægessere, viámque perueniendi ad exoptatissimam beatitatem ostendere. Ad hæc quoad eius fieri poterit, conatus æmulandi excitandus: denique pœnitudo nequiter gestorum insumenda: alioqui cætera parui momenti futura sunt, quantumuis in faciem videantur esse aliquid. Hæc autem forma etsi omnibus, maxime autem prælatis competit. Audiunt omnes apostolum dicentem, Oportet episcopum esse irreprehensibilem, sobrium, prudentem, ornatum, pudicum, hospitalem, doctorem: non vinolentum, non percussorem, sed modestũ: non litigiosum, non cupidum, suæ domui benè præsidẽtem: oportet illum bonum habere testimonium ab his qui foris sunt, vt non in opprobriũ incidat, & in laqueũ diaboli. 1. Timot. 5. Audiunt & legem ita exhibentem, Omnis qui habuerit maculam de semine Aaron sacerdotis, nõ accedat hostias offerre Deo: si cœcus fuerit, si claudus, si paruo vel grandi, vel torto naso: si fracto pede, si manu mutilus, si gibbus, si lippus, si albuginem habens in oculo, si iugem scabien, si impetiginem in corpore, si hermosus. Et iterum. Omnis homo qui accesserit de stirpe vestra ad sancta, in quo est immundicia, peribit corã domino. Leuit. 31. quibus omnibus accipimus quàm inculpatissimus debeat esse per omnem ætatẽ prælatus, quàm integer, quàm absolutus: quàmque purus, modestus, sobrius, studiosus, benignus, nihil indecorum habens prudens, strenuus, doctus, acri iudicio præditus, non in vicia ardens, ab omni autem labe alienus: alioqui quo pacto sydus lúxque erit? quo pacto alios lumine collustrabit? In mente ergo habe qualiter acceperis, & audieris, & ser-

Pœnitentiæ vera forma.

Prælatorum norma.

Maculosus non debet accedere ad offerendum sacrificium.

Pœnitentia vnicum remedium.

ua,& age pœnitẽtiam. Multis ſcripturæ in locis inculcat nobis chriſtus deus pœnitentiam: quod non faceret niſi ſalutaris eſſet, in primiſque potẽs ad cuiuſuis peccati deiectionem. Eſt enim vnicum remedium infirmitatis noſtræ,& ſanitas perennis. Proinde quum dominus primũ promulgandę legi cœleſti os ſacrum aperuit,ab ea, velut à fonte ſalutis ſermonem auſpicatus eſt: ſic dicens,Pœnitentiam agite,appropinquabit enim regnum cælorum, Matth.4.Hanc & Luc.13.inſinuat,quum dicit, Niſi pœnitentiam egeritis omnes ſimiliter peribitis, ſicut illi decem & octo ſuper quos cecidit turris in Syloë & occidit eos.Et Ioannes domini præcurſor, quum ſublimiter tonaret aduerſus incredulitatem Iudæorum peruicaciámq;: extremũ remediũ,quo illorũ morbo mederetur pœnitẽtiã docuit,dicẽs.Facite ergo fructũ dignum pœnitentiæ: & ne velitis dicere intra vos patrem habemus Abraham. Matth.3.Iactabant nanque hi velut ex eo pro charis eos haberet Deus,quia Abraham dilexerit patrem gentis ſuę: & non magis vt corrigerentur à malis: prout & modo putant aliqui ex eo ſe charos eſſe Deo, quia authorem ſui ordinis amauerit Deus:iámque gloria inſignem fecerit.quum longe ſecus eſt: amat nanque Deus qui amore digni ſunt,hoc eſt,qui ſcelere immunes ſunt,& qui puro corde quærunt eum & colunt: alioqui omnes pontifices chari eſſent illi, eò quòd B. Petrum amauerit, ideóque gregi fideli paſtorem conſtituerit: quem iam coronauit in cæleſtibus.Sed niſi quis Petrus ſit zelo quo ille feruebat,ſermone quo docebat, tolerantia quam libenter pro Chriſto obibat, vitæ integritate qua præcellebat charus Deo eſſe non poterit.Si filij Abrahæ eſtis,dicit dominus, opera Abrahæ facite.Ioan.8. Facite ergo fructum dignũ pœnitectiæ: iuxta peccatorum qualitatem quãtitatémve: quatenus compar ſit fructus pœnitentiæ & qualitati & quantitati peccati.Neque enim cõpar fructus boni operis debet illum ſequi,qui minus,& illum qui grauius deliquit:aut illum qui nihil, & illum qui aliquid peccauit. In hac itaque re cuiuſlibet conſcientia conuenitur, vt tãto maiora quærat bonorum operum lucra per pœnitẽtiam,quãto grauiora incurrerat damna per culpã.Digna erit pœnitentia, ſi is qui illicita meminit commiſiſſe, à

Nemo ab authore charus ipſi Deo, ſed à virtute quã quiſque colit exiſtet.

Pœnitentiæ dignus fructus.

quibuſdam etiam licitis abſtineat: præterea vt actionibus piis occupetur, compenſet erogatione direptiones, cœlibatu ſcortationes, iniuriam beneficio, aſperitate delicias, crapulam ieiunio, aſpectum illicitum cuſtodia oculorum auerſionéque. In ſumma, dignum fructum facies pœnitentiæ, quum ſecundum modum culpæ te accommodaueris & pœnæ: vt ſi plus peccaſti, plus indoleſcas: & quot inueneris in te oblectamenta culpæ, tot de te facias holocauſtomata pœnæ: vt qui amiſeras Deum piiſſimum patrem in peccati oblectatione, inuenias eum in peccati dolore, execrationéve, recogitando omnes annos tuos in amaritudine animæ tuæ: non ſpem amittendo, ſed veniam precando. ☙ Punct. 6.

Si ergo non vigilaueris, veniam ad te tanquam fur, & neſcies qua hora veniam ad te.

Sanctorum deſyderiũ de cognitione finis vitæ.

Graue horrendúmque nimium eſt, quod hic hypocritis, aliiſque ſine fine peccantibus comminatur dominus: cui diuerſum omnino ſancti precantur, & cupiunt, dicendo. Notum fac mihi domine finem meum, & numerum dierum meorum quis eſt, vt ſciam quid deſit mihi. Pſal. 38. Ac ſi dicant, Illuſtra me domine ſpiritu tuo, vt ſemper finem meum in mente habeam, & intelligam quàm breues incertíque ſunt dies mei, cito euaneſcentes, atq; inſtar bullæ aquatilis, inſtabiles, vt memor ſim tranſitus mei ſemper, ſempérq; adornem: me dignis fidei operibus ad perfectũ: quoniã ita mones, vt ſimiles ſimus hominibus expectãtibus dominũ ſuum, quãdo reuertatur à nuptiis, quia qua hora nõ putaremus tu aduenies. Luc. 13. Ait ergo in hac ſacra electione Chriſtus, Si nõ vigilaueris veniam ad te tanquã fur: & neſcies qua hora veniã ad te. Ac ſi diceret, non veniã ad te ſicut ad illos qui vigilãt, & qui expectant diem aduẽtus mei: ſed aliis atq; aliis intentus curis, dũ nec ſperares irruã ſuper te, vt iudex, & vt vltor ſcelerũ in iudicio, & in æquitate: nec erit qui de manu mea poſſit te eruere. O tremendam increpationem. Si ergo non vigilaueris, veniam ad te tãquam fur. Sic & Paulus loquitur dicens. De temporibus, & momẽtis fratres non indigetis vt ſcribamus vobis. Ipſi enim diligenter ſcitis, quia dies domini ſicut fur in nocte ita veniet.

In seculi amatores inuectio.

Quum enim dixerint, pax & securitas, tunc repentinus eis superueniet interitus, & sicut dolor in vtero habentis, & non effugient. 1. Thess. 5. O amatores seculi, audite quid iudex dicat. veniam tanquam fur: & nescies qua hora veniam ad te. Ad vos est hic domini sermo, quem modo non diligitis, vt sequeremini: cuius propositā legem contemnitis & in malo securi estis, spem in longum protendentes, crassos dies agitis, nemini non graues estis, ventri indulgetis, voluptatibus inseruitis, & stupetis in vitiis, oculos clausos tenetis, nec in diem aduentus domini magnum & terribilem aperitis, velut perpetuo victuri: sed veniet veniet hora qua non speratis: veniet, veniet horrenda mors, quam non expectatis: tunc rugient circa vos aduersarij vestri: tūc clamabitis, & nullus exaudiet: opem postulabitis, & nemo feret: nemo vobis succurret. O filij hominum graues corde, quæ vos tenet vęsania? vt quid rebus perituris tanta auiditate seruitis? cur vanitati tanto studio confiditis? pereunt cuncta, & cito pereunt, nec vos ab exitio liberare valebunt. O legum improuidi temeratores, reuertimini ad cor, sumite consilium, rebus vestris ocyus consulite, quando omnes mundi promissiones fallaces sunt, & seductoriæ, omnes blandiciæ eius venena mortifera, cūctæ delectationes pocula venenosa, aconito nocētissimo permista, vię autem eius sempiterna & amarissima mors. Cui nanque dilectori suo dedit quod promisi? quem diu regnare permisit? cui stabilis fuit? Nónne vno eodémque tempore sublimat, & humiliat: statuit & deiicit? Vbi modo quæso potentum gloria qui terra marique imperium dilatabant? vbi varia suppellex? deaurata vestis? clientum numerus? diuitiarum copia? & odoramentorum diuersa genera? delitiarum gaudium? & cætera huiusmodi: nunquid profuerunt hæc omnia sæculi amatoribus? transierunt cuncta, & transient: reliquerunt, & relinquent aliis atque alienis diuitias suas, quas cum magno labore quæsierunt, & quærunt: dormierunt, & dormient somnum suum, & nihil inuenerunt, nec inuenient omnes viri diuitiarum in manibus suis. Cur hæc non aduertitis? cur non aliorum exemplis erudimini? vt quid pereuntium casus vos non deterret? Diues erat cui horrea plena frumento erant, redundabant cellaria vino:

ſed ſtultus. Quare ſtultus? quia dum lõgam ſibi promitteret vitam, & ea quæ parauerat ſuffectura in multos annos putaret: ſubito audit, Stulte, hac nocte animam tuam repoſcunt à te, & ea quæ paraſti cuius erũt, Luc. 12. Stultus, & purpuratus ille epulo fuit, qui dum ſplendide apparat conuiuia, inſtruit menſam, purpura & byſſo ſe exornat, gaudia miſcet, ſumma voluptate fruitur, replet ingluuiem, ſaginat ventrem, breui hora raptus ad pœnam didicit poſt mortem, quod viuens diſcere noluit: cui ſitienti poſtea nec extremi quidem digiti guttula aquę data fuit. Luc. 16. Sexcenta ſunt id genus meræ ſtultitiæ exempla, quibus præmonemur, ne in hoc mundo ſpem defigamus, ne cum ſtultis & mundo pereamus: ſemper autem vltimum expectemus diem: in horas nos præparemus, vt nos ad ſubitum domini aduentum exanimemur paucfacti. Expectas ſi vigilas, vigilas ſi à peccato abſtines, ſi ſomnũ peccati ab oculis tuis excuties, ſi inſigniter ſtrenuéque ſaluti proſpicies: alioqui nec vigilas, nec expectas, vt veniat ſuper te omne verbum, quod loquutus eſt dominus in zelo ſuo dicens, Veniam ad te tanquam fur. Fur veniet, vt perfodiat domum, & diripiat bona & miſerum faciat. Et neſcies quando veniã. Quare neſcies? quia non vigilas. Quare non vigilas? quia non expectas. Quod ſi expectares, vigilares vtique, & non ſineres perfodi domum tuam, neque diripi bona, neque miſerum fieri: & caueres ne malum incurreres. Optimo igitur conſilio vltima ſemper expectanda dies, expectandus & domini aduentus. Pauli vox eſt. Non ſumus filij noctis, neque tenebrarum. Igitur non dormiamus, ſicut & cæteri: ſed vigilemus, & ſobrij ſimus. qui enim dormierunt, nocte dormierunt. & qui ebrij ſunt, nocte ebrij ſunt. Nos autem qui diei ſumus ſobrij ſumus. induti loricam fidei & charitatis, & galeam ſpem ſalutis: Quoniã non poſuit nos Deus in iram, ſed in acquiſitionem ſaluris per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui mortuus eſt pro nobis: vt ſiue vigilemus, ſiue dormiamus, ſimul cum illo viuamus. 1. Theſſ. 5. Punct. 7.

Sed habes pauca nomina in Sardis, qui non inquinauerunt veſtimẽta ſua: et ambulabunt mecum in albis, quia digni ſunt.

Quem antea durius reprehendit, modo blandius lenit

ac consolatur: ne videlicet perpetua reprehensione frangatur, ne desperet, ne pereat. Sic enim cõsueuit & in aliis epistolis, vt vbi acrior interim intercedit correptio, nonnulla temperie leniat: quo commodius remedium, quod salutare est, subeat, agat virtute intra viscera dilapsum, expellat morbum reuocet sanitatem. Per nomina ipsos intellige homines. Ideo autem nomina ponit, vt ostẽdat non solum tenere numerum electorum suorum, sed etiam nomina, qui Moysen nouit ex nomine, & suorũ scribit in cœlo nomina sanctorum: quemadmodũ dicit. Gaudete ꝙ nomina vestra scripta sunt in cœlo. Luc. 10. Idem oues suas nominatim vocat, Ioan. 10. vtitur ergo loquutione suo more, dicẽs, habes pauca nomina, id est, paucos nominatos, cognitos ex nomine, scriptos in libro vitę, eo quòd munda seruauere vestimenta sua. Vestimenta hæc holoserica baptismatis sunt, fideíq; semel susceptæ indumenta. Possunt esse & immortalitatis innocẽtiæque, quibus diabolus primum hominem in paradiso expoliauit, quum sibi hunc per peccatũ consentire fecit: quibus iterũ vestimentis tunc homo vestitus est, quum per immolationem vituli saginati, qui est Christus, iunior filius patri recõciliatus fuit, & prima stola indui promeruit, Luc. 15.

Vestimenta baptismatis.

Vetus homo exuendus.

Huc pertinet quod Paulus Colos. scripsit. Expoliantes vos veterem hominẽ cum actibus suis, & induẽtes nouũ, eum, qui renouatur in agnitione Dei, secundum imaginẽ eius qui creauit eum, Colos. 3. Item. Ephes. 4. deponite vos secũdum pristinam conuersationem, veterem hominem, qui corrumpitur secũdum desideria erroris. Renouamini autẽ spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem, qui secũdum Deum creatus est, in iustitia, & sanctitate veritatis. Ecce qualia sunt vestimẽta, quæ seruãda sunt ab immundicia, & corruptione peccati. Ille hæc corrumpit qui concupiscẽtiæ suæ prauo opere commaculat. Quia verò perpauci sunt qui concupiscẽtia nõ seducantur, aut qui à cognitione criminis post susceptum baptismi sacramentũ se obseruent, recte pauca nomina in Sardis se habere dicit, qui vestimenta sua incoinquinata seruauerint. Præceptum extat. Eccl. 9. Omni tempore vestimenta tua candida sint. Et infra in hoc lib. cap. 16. beatus fore prædicatur, qui custodit vestimenta sua. Nisi enim

quis illibatum ſe cuſtodiat ab hoc ſæculo, veſtimẽta eius candida non ſunt, nec promiſſa illi beatitudo obtinget. De piis ac modeſtis dicitur, Et ambulabunt mecum in albis, quia digni ſunt. Illi quippe ambulabũt cum Chriſto in albis, qui fidem, & innocentiam baptiſmalem, ac denique ſanctitatem omnem totius vitæ cuſtodiunt: quíque ſequuntur veſtigia Chriſti, iuxta verbum Petri apoſtoli, Chriſtus (inquit) paſſus eſt pro nobis, vobis relinquẽs exemplum, vt ſequamini veſtigia eius. Hi enim ſoli digni ſunt vt in albis cum Chriſto ambulent. Cur in albis ambulabunt? Quia lauerunt ſtolas ſuas, & dealbauerũt eas. Magnum myſterium. Lauerunt ſtolas ſuas, & dealbauerunt eas. Quomodo lauerũt? aut quomodo dealbauerũt? Sed lauerunt in morte Chriſti, & paſſione eius, quando in fonte baptiſmi ſeſe conſecrarunt. Dealbauerũt quando piis actibus & bonis ſtudiis ſeſe in lege domini, & viis eius exercuerunt in charitate Dei & proximi. hæc eſt veſtis illa nuptialis qua ad domum nuptiarum intromittimur, nec intromiſſi vltra eiicimur, ſine qua nemo intromittitur. Nam & angeli poſt domini reſurrectionem in albis viſi, Ioan. 20. Act. 1. Et Paulus prim⁹ eremita niueo candore in ſublime conſcendere ab Antonio viſus. teſtis eſt Hiero. Quo cõtra peccati veſtis nigra eſt: in qua ambulant omnes impij virtutibus vacui, & quibus placet iniquitas. Sed quid dicemus? Nunquid deſperãdum illi fuerit, qui poſt baptiſmi gratiam, vitam peccatis inquinat? Non vtique, quia & illi, ſi pœnitẽtiam egerint, ſi lacrymis nequiter facta eluerint, candorem ſibi conciliãt. Hoc nanque alterum genus baptiſmi eſt, quod ſcelera mire ac potenter deiicit, conſcientiam abluit, vitam reſtaurat, iuſtitiam reddit, vt non minus candori congaudeat. Hæc itaque veſtimenta in quibuſdam immaculata ſeruantur, in quibuſdam poſt maculas dealbantur: quia alij poſt lauacri vndam nullum facinus admittunt, alij admiſſum fletibus tergunt. vnde admonendi hi ne admittant, ij vt ſine protelatione tergant. Puros nanque in miniſterio ſuo amat Chriſtus, quos ad beatitudinem recepit, nec ad punctum in mali propoſito ſtare vult. Ait enim. Ambulans in via immaculata hic mihi miniſtrabat,

Qui ambulabunt in albis.

Veſtimentorum ablutio & dealbatio.

Puri debentur eſſe electi.

Psalm. 100. Et iterum. Beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini. Psalm. 118. vt recta consequentia ij candore gloriæ sese adornent in patria, qui candorem innocentiæ tenuere in via. Sequitur. Quia digni sunt. Quare digni? Aut quomodo digni? Iustitia digni, & imitatione vestigiorum Christi digni. Iustitia inquam, quam asseruit nobis Christus, immo & donauit, vt essemus iusti, & immaculati, sancti in conspectu Dei, qui nos fecit reges & sacerdotes, ideóque digni: Vnde etiam datum vt sequeremur vestigia eius, cuius virtute melius regimur: vt iam non noster sensus, sed illius spiritus sit in nobis, cuius virtute reconciliatus est mundus: alias pannus mẽstruatæ sumus ómnes, & opera nostra immunda erunt omnia, tam aberit vt digni simus velut iniusti, & peccatores. Dupliciter igitur hic mihi considerabis hominem. Primo in suo esse naturali, sine gratia, sine spiritu Dei: quo pacto omnes iustitiæ nostræ sunt perinde ac pannus menstruatæ, olidæ, inquinatę, & turpes, quibus vilitas in preciositate est, hoc est, quantumuis pulchræ sint ac preciosæ ad hominum conspectuum, ad Dei tamen æstimationem viles & reiectæ, & abominabiles: tãtum abest vt ex his digni simus. Deinde in esse gratiæ, vt est insitus Christo, membrúmque eius est in corpore mystico, quod est, ecclesia: hoc pacto tantũ dignus quantum à Deo acceptus, in dilecto filio suo, in quo etiam habemus remissionem peccatorum, per sanguinem eius accessumque ad Deum, vt præclare sanctus Apostolus non in vno loco epistolarum suarum docet, in quo & gratificauit nos, & in filios adoptauit, hæredes constituit regni sui, vt depulso mortis & inferni metu, cæterum spem vitæ habeamus. Námque hæredes sumus in Christo secundum spem vitę æternę. Ti. 3. Idem Romanos docet, Quicunque spiritu Dei aguntur, hi sunt filij Dei. Non enim accepistis spiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus Abba pater. Ipse enim spiritus testimonium reddit spiritui nostro quòd sumus filij Dei. Si autem filij, hæredes: hæredes quidem Dei, coheredes autem Christi. Rom. 8. Ecce quia digni secundum operationem Christi in nobis: Indigni autem ex nobis, secundum quod peccatores constituti, aduersarij Deo. De piis ergo & iustis lo-

Christi virtute opera mũda Christianorum.

Homo dupliciter consideratur.

quitur Christus,quum dicit, Ambulabunt mecum : cum filio virginis,cuius caro virginea continentiæ dedicauit exemplum,qui est virgineus flos,candens virginitatis lilium & corona.In albis,id est,in corporibus immaculatis : ambulabunt autem conspicui in morem solis fulgẽtes,quando resurgent ad vitam gloriæ ex mortuis: & velut agni nouelli,quocunque ierit incunctanter agnũ Dei sequentes.Da domine vt agnus nouellus ipse te sequar: sequar autem in albis,te collaudans in magnitudine virtutis tuæ,qua potens es & beatus vsque in sempiternum. O qualis erit honor, quanta gloria sequi dominum in patria cœlesti , vbi defectus nullus , honor amplissimus, claritas æterna,& semper florens. Iuuenta ibi sardia pulchritudo immarcescibilis,ibi diuitiæ nunquam deficientes , ibi satietas plena ac sempiterna vt sit quod amplius expeti possit,aut cogitari saltem.Esaias dicit. Tunc videbis & affluues,& mirabitur,& dilatabitur cor tuum,quando conuersa fuerit ad te multitudo maris subintellige celestium bonorum , & redundantiæ gloriæ beati Dei. Idem.Oculus non vidit,nec auris audiuit,nec in cor hominis ascendit quæ præparauit deus diligentibus se. cap. 64.&.1.Corinth.2. ❋Punctus 8.

Qui vicerit sic vestietur vestimentis albis:& non delebo nomen eius de libro vitæ , & confitebor nomen eius coram patre meo,& coram angelis eius.

Victoribus,hoc est,qui mundum & peccatum,& infernum vincunt:& tunicam casti corporis, innocentiæque, fidei ac virtutum,morum quoque sanctissimorum regulas inuiolabiliter custodiunt:siue qui in medio nationis pranæ,atque peruersæ integri continuo studio persistũt, domino plena fiducia in verbo eius adhærentes , & candidum pectus illi consecrantes,tria hic promittuntur. Primum quòd vestientur cum Christo albis. Secundum quòd non delebit nomen eorum de libro vitæ. Tertium quòd nomen eorum magnifico quodam titulo,quòd vicerint,confessurus sit coram patre suo,& angelis eius,testificans quòd ex suis sint.Prima promissio de vestimentis albis,qua proculdubio ad id potissimum prouocamur

Victoribus tria promittuntur.

omnes,vt vnuſquiſque holoſericam ſui baptiſmatis pro virili ſeruet,vtque quã caſtiſſimè viuat:hi pręter id quod fidem habent in chriſtum,carnem edomant ieiuniis,ſubigunt rationi rebelles ſenſus,vitant malas cupiditates,excubant,orant,ſtudent,legunt,meditantur,auſcultant ſcripturæ ſacræ præcepta prędicata.In ſumma Dei beneplacitum cuſtodiunt.Res admodũ præclara eſt ſtudere virtutibus,vitare vitia,dæmonis depellere ſuggeſtiones, excutere iugum tyrannidis peccati,liberũ fieri ab eius nexibus:ſed non minus præclara res eſt ad ſinceram æmulationẽ traducere quæ ſacris Dei mandatis tradita ſunt,id eſt,ad exercitium bonorum operum accingi ſtrenuè,quę fuco careant,nec ſint corrupta hypocriſi,nec famę gloria diluat:vegetet autem Dei ſpiritus,in quo ſolo robur omne veritatis conſiſtit, & pręmia meritorum poſita ſunt. Contra quiſquis innocẽtiam baptiſmalem minus cuſtodit,ſedétque tepidus,& languens,nec operatur bona, exors promiſſionis huius ſit neceſſe eſt,quòd non inter victores computetur:hos infernus excipiet ſuis cruciatibus implicandos vt non elabantur, ſed vt ſemper miſeri ſint, & lugeant ſemper.Ad quos eſt ſermo Dei per Eſaiam dicens.Ecce ſerui mei comedent,& vos eſurietis : ecce ſerui mei bibent,& vos ſitietis:ecce ſerui mei lætabuntur,& vos confundemini:ecce ſerui mei laudabunt præ exultatione ſpiritus,& vos clamabitis prę dolore cordis, & præ contritione ſpiritus vlulabitis.Eſa.65.vt diſſimilis quam longiſſimè fiat exitus impiorum ab exitu piorum,ſicut& vita fuit diſſimilis.Secunda promiſſio quòd nõ delebit nomen eorũ,qui vincunt,de libro vitæ . Liber vitæ propoſitum diuinum eſt in mente Dei, ſeu ipſa mens Dei , in quo hi ſoli ſcribuntur,qui fide vincunt, nec proſternũtur ſuperati à vitiis:qui ſunt electi,hoc eſt perfecte boni,fortes in fide.Sed venit in quæſtionẽ, vtrum ſemel aſcriptus deleatur?& econuerſo.Et quid ſit deleri? ſcribíue in vitæ libro?An ergo fallitur diuina præſcientia?Non equidem. Sed eo ſenſu dicitur.Non delebo,ac ſi diceret,Scribam. Qui enim vincit,non delebitur:qui verò non vincit, non ſcribitur.Deleri ergo nõ ſcribi eſt.Nouit enim Deus qui ſunt eius. 2. Timo.2. & hos ſolos ſcribit,qui non delebuntur , quia vincunt. Quo ſenſu de reprobis , qui non

Liber vitæ quid ſit.

Scribi in libro vitæ aut deleri quid ſit.

vincunt,dicitur.Deleantur de libro viuentium,& cum iustis non scribantur.Psalm.68. Neque enim impij cũ piis, hoc est,iustis scribuntur,quorum opera mala sunt, & fides in impietate. Victoria ergo certissimum æternæ prædestinationis signum est. Volunt nonnulli duplicem hũc librum esse. Alterum æternæ prædestinationis, alterum præsentis iustificationis. In libro prædestinationis quicunque semel inscriptus fuerit nunquam delebitur, in quo nemo reproborum inuenitur. Quia verò illę qui præsentis iustificationis est, secundum statum præsentis vitæ dirigitur,státque cum conditione humanæ mutabilitatis:toties inscriptus delebitur ex eo, quoties peccasse cognoscitur: & rursum toties inscribitur aliquis quoties iustificatur,eo quod sit, appellatúrque liberis iustificationis pręsentis:iuxta quod dicitur in præsenti scriptura, Et non delebo nomen eius de libro vitæ. Quo contra dicitur.Deleantur de libro viuentium:& cum iustis non scribantur.Huc pertinet illud quoque. Ezech. 18. Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est,& custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium & iustitiam,vita viuet,& non morietur:omnium iniquitatum eius, quas operatus est non recordabor:in iustitia sua,quam operatus est,viuet. De recedentibus quoque ait, Si autem auerterit se iustus à iustitia sua,&fecerit iniquitatem,secundum omnes abominationes,quas operari solet impius,nunquid viuet: omnes iustitiæ eius,quas fecerat,non recordabuntur:in pręuaricatione,qua prævaricatus est,& in peccato suo, quod peccauit,in ipsis morietur. Tertia promissio, quòd eorum nomen sit confessurus in laude multa coram patre suo,& angelis eius. Confessio hæc contestatio fidelitatis est, meriti quoque. Quippe illius nomen pollicetur se coram patre suo confessurum, cuius probat opera de præsenti, placéntque ei,quæ sunt,fiúntque in fide. Sicut de viro iusto scriptura sacra loquitur dicens,Omnia opera eius in fide, quæ non possunt nisi iustificati facere, per patrem cœlestem benedicti: quibus dicturus est in fine non dubium quin ipse idem Christus qui iudicaturus est orbem, Venite benedicti patris mei. Matth. 25. Ideo alibi ait, Qui me confessus fuerit

Victoria signũ prædestinationis.

Libri duo vitæ.

Confessio Christi corã patre suo quid sit.

coram hominibus confitebor & ego eum coram patre meo, Matth. 10. Luc. 12. Sed quare addidit, Angelis eius, hanc videlicet orationis particulam? Nunquid satis erat dixisse, coram patre meo, nisi & angelos nominaret? Cur hoc voluit? nisi vt plenitudo honoris in illa confessione insinuaretur. Neque enim parua res est, honorificari coram angelis Dei, & non ab alio quam horum creatore, quos constat semper astare Deo. Hos in tres hierarchias diuidit Dionysius, ternos in singulis ponens ordines, tres superiores, tres inferiores, tres medios. Superiores, sunt. Seraphin, Cherubin, Throni. Medij sunt. Dominationes, Principatus, Potestates. Inferiores sunt, Virtutes, Archangeli, Angeli. Porro ordinis vocabulum multitudinē eorum indicat, qui inter sese aliquo munere gratiæ similantur, sicut & in naturalium virtutum dono conueniūt, verbi gratia. Seraphin dicuntur qui præ cæteris ardent charitate. Seraphin enim interpretatur ardens vel succēdens. Cherubin, qui alios præstant scientia, nam ea vox scientiæ plenitudinem latinis sonat. Thronus dicitur sedes: throni autē vocantur (vt. D. Gregorio placet) qui tanta diuinitatis gratia replentur, vt in eis velut singulariter sedere dicatur Deus, & per eos iudicia decernat. Dominationes vocantur, qui principatus & potestates transcēdunt. Principatus, qui subiectis sibi quæ agenda sunt demandant, quibus ad explenda diuina ministeria principantur. Potestates nominantur, ij qui hoc cæteris potentius in suo ordine acceperunt, vt virtutes aduersæ eorum frenentur potestate, ne homines tantum molestēt tentatione quantum cupiant. Virtutes illi appellātur, per quos singulari priuilegio miracula eduntur & signa. Archangeli, qui maiora denunciant. Angeli qui minora, vtpote ad solius personæ commodum: sicut frequenter legimus angelos apparuisse singularibus personis, tum in veteri, tum in noua lege. Id verò obseruandum fuerit, quia hæc nomina illis non propter se, sed propter nos data sunt. Qui enim sibi noti sunt contemplatione, nobis innotescunt cognominatione. Nominantur autem singuli ordines, à donis gratiarum, quibus excellunt, quum alioqui omnia in omnibus sint: non tamen æqualiter, quia alij alia nobilius potentiúsque aliis possident: sicque ab excellentiori

Hierarchiæ nouem.

lentiori dono, videlicet charitate ſuperior nomẽ accepit. Excellentius enim donũ eſt charitas, quàm ſcientia: ſciẽtia iudicio, quum & id ab ipſa ſcientia illuſtretur. Dixi omnia dona omnibus eſſe communia: omnes enim ardẽt charitate, & ſcientia pleni ſunt, & iudicium habent: ſed ſuperiores inferioribus præclarius, à quibus nominantur. Hoc eſt quod. D. ait Gregorius, In illa ſumma ciuitate quiſque ordo eius rei cenſetur nomine, quam plenius accepit in munere. Coram his teſtaturus eſt dominus nomen eius, qui vicerit, vt non parui momenti videatur eſſe victorum gloria. ❋ Punctus 2.

Qui habet aurem audiat quid ſpiritus dicat eccleſiis.

Auris, vt docet Firmianus, ab hauriendis vocibus nomẽ habet: quæ ſic ſinuoſa concauitate ab authore Deo condita eſt, vt voces hauſtæ ad cordis interiora miro dilapſu conueherentur, quatenus auditu perciperet, quę humanis procul diſſita eſſent ſenſibus: qualia ſunt fides, & articuli eius, réſque ſpiritales, myſteria cœleſtia, & id genus alia. Iam itaque aurem non habet qui fortiſſimos verbi Dei ſonitus non audit, non ſentit virtutem eius, neque ſanctiſſima Dei prȩcepta aduertit, ſed manet obrectus nihil ſentiens, vt ſaxo potius ſimilior ſit quàm homini. Quid enim homo eſt, niſi animal rationis capax ad Dei imaginem ſimilitudinémque formatus? Hic verò adeo rationis expers eſt, vt abiecta Dei ſimilitudine, in pecudis formam abierit: Amplius dico, infra pecudem eſſe ceperit. Pecus actoris ſui voce excitatur: it celerius: flectitur vectat onus, aut grãue trahit iugum: homo autem, & qui vix homo eſt, víxque pecus, nihil ad Dei vocem aures arrigit, nihil excitatur, nihil flectitur, nihil ſubit, immemor totius beneficij miſericordis Dei, vt iam non aliud ſit quã immane ſaxum, enorméque & iners, & informe lignum, quod deſiccatum eſt. Hæc promiſſa fides? ſic te in ſceptra Deus reponet? Hæc de malis dicta ſunt. Econtra ſtudioſus, bonus & integer, hominem quodammodo tranſcendit, & in cuiuſdam diuinitatis ſortẽ abibit, vt diuinus ſit, fortiſſimo videlicet Dei verbo demutatus: qui auditã receptámque fidem vſque in finem ſeruabit, quẽ Deus minimè ſuis promiſſionibus fraudabit.

Auris vnde.

DE PRÆCEPTIS ANGELO PHILADELPHIÆ ECCLESIÆ SCRIBENDIS.

Sect. 2. Punct. 1.

Philadelphia

ET *Angelo Philadelphiæ ecclesiæ scribe.* Philadelphia ciuitas est in Mysia, regione Asiæ, terræmotibus concussa, cuius incolę in agris olim magna ex parte degebant: cui ab oriēte exusta regio patet, stadiis longa quingētis, quadringentis lata, vbi nullæ arbores pręter vitem inueniuntur, quæ exustum vinum fert ita elegans vt nulli cedat, summa camporum facies cinerulenta est: mōtana, petrosa, & nigra. Quidam ex crebro fulminū ictu id contigisse arbitrantur: sed credibilius est subterraneum ignē, qui postea defecerit, regionem exussisse. Sed iam ad mysteria vocis redeamus. Philadelphia nanque latinis fratris amorem sonat. Id quod plausibiliter vniuersali ecclesiæ competit, quæ tota in amore Dei est & proximi. Nam qui amat deum, amet & fratrem necesse est, amat autem Deum qui illius præceptis obsequitur, dicente domino. Ioan. 14. Qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est qui diligit me. Diligit idem & fratrem, cui precatur salutem. Alioqui nec Deum diligit. Nam si quis dixerit, quoniam diligo deum, & fratrem suum oderit mendax est. 1. Io. 4. vt rectè per Philadelphiam ecclesia designetur: sicut & in cæteris: quæ perfecta dilectione counita est. Quid enim ecclesia in vere credētibus est, nisi fratrum ex corde mutuo sese diligentium congregatio? Proinde summus huius ecclesiæ rector, idémque caput, ait fidelibus. In hoc cognoscent omnes quòd mei discipuli estis, si dilectionem ad inuicem habueritis, Ioan. 13. Ibidem. Mandatum nouū do vobis, vt diligatis inuicem. Nouū non nouitate præceptionis, quia dudum pręceptū erat, sed nouitate instaurationis. Nam præceptum erat, sed non seruatum: sed neglectum, sed ipsa vetustate obsoletū: vt nemo charitatem coleret, nemo obseruaret, eo quòd à minimo vsq; ad maximum studerent auaritiæ. Sic & aurea vasa obsoleta fractáue solent reficī: vt nihil sit, quod maiori studio inculcare, penitúsque conetur defigere hominum mētibus

Ecclesia congregatio se diligentium mutuo.

Mandatum nouum.

Dominus Iesus sicut dilectionē. A quo si quæras quomodo debeat proximus diligi: incunctanter tibi respōdebit, sicut (inquit) dilexi vos. Hoc nanque est præceptū meum, vt diligatis inuicē, sicut dilexi vos. Ioan. 15. Modum quæris quo dilexit ipse nos. Si summam vitæ eius perspicim⁹, occurrit nobis in eius erga nos dilectione summa illa sapientia, quæ illi est ita propria vt nihil magis proprium dixeris. Ipse nanque est Dei sapientia, qui & Dei verbum est, & sermo, per quem Deus pater loquutus est nobis. Heb. 1. Quid enim aliud erat eius prædicatio nisi mera & vera sapientia, & lux fidelium, & vita: vt benè Ioannes dixerit de eo. Et lux in tenebris lucet. Et iterum. In ipso vita erat. Insequit enim in nobis & lucem fidei, & gratiæ vitam in sua sapientia, qua ita sese attemperauit ad omnes: vt hos benignus instrueret, illos corriperet salutarius, & omnibus æquaret sermonem. Quumque ita sapienter summam & ineffabilem dilectionem erga nos exhibuisset: memor subinde dulcedinis suæ, qua in primis fouendi essent infirmi peccatores, quos satan pœne in baratrum desperationis abduxerat, sua dulcedine eos deliniebat confouebátque. Ad hæc, quia scriptum est. Fortis est vt mors dilectio, fecit ex nimia dilectione vt etiam moreretur pro nobis. Sic & nos vt diligamus inuicē oportet, primo sapienter, deinde dulciter: tertio patiēter. Sapientia nobis opus est in erudiendo proximo in rebus fidei. Dulcedo in conuersando. Patientia autem in sufferendo infirmitates proximi. Quibus omnibus vtimur erga nosmetipsos: proinde debemus vti & erga proximos nostros, iuxta Dei præceptum. Diliges proximum tuum sicut teipsum. Leui. 29. Quæ etiam nosmetipsi ab aliis nobis exigimus impendi. Ergo æquè vt nos diligere debemus proximum, vel hac sola ratione, quia ad Dei imaginem creatus est æquè vt nos, cuius similitudinem refert. Quod si amas Deum, illum qui ad eius imaginem creatus est odisse non potes. Ioanne dicente, Qui dicit, quia diligo Deum, & fratrem suum oderit, mendax est. Qui enim non diligit fratrem suum, quem videt: Deum quem non videt quomodo potest diligere? & hoc mandatum habemus à Deo, vt qui diligit Deum, diligat & fratrem suum. 1. Ioan. 4. Sed nemo est,

Dilectionis modus.

Christi in peccatores dulcedo.

qui quum quæritur vtrum diligat Deum, non protinus diligere se respondeat. Quod tamẽ odium vitij in primis arguit: nanque nisi oderit vicium, Deum diligere nõ potest, nec se. Scriptum est enim, qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Psal. 10. qui autem nec se diligit, proximum minus multo diligit. Principio ergo se diligenter exquirat homo vtrum diligat se, quòd si nouit se diligere, tuto committẽdus illi proximus, quem diligere debet sicut se. Quod si non nouit se diligere: non est proximus illi committendus. Si enim diligit se quispiam vt perdat, proculdubio perditurus est & proximum, quem diligit sicut se. Nolo ergo vt quemquam diligatis, quatenus solus pereat in sui odio, & iniquitate quam diligit: & non proximus. Diligere denique debemus proximum affectione quam habent membra ad inuicem. Nam multi vnũ corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius mẽbra. Rom. 12. Membra autem inuicem sibi compati manifestũ est, & mutuis succurrere præsidiis. Manus pro capite sese exponit, vim propulsat armis, ne membra, quibus cõpacta est, lædantur. Pulchra sane res est dilectio, egregia est: hac alitur pax, firmatur concordia, Deus possidetur, nutritur spes, charismata augentur: & nihil est aduersi, quod non æquanimiter toleretur: hãc capessamus omnes fratres dilectissimi, hac vniamur, hac firmemur: hac muniti tuti erimus: hac non errabimus, hac ad portum salutis pertingemus, hac promissa gloria potiemur: quam definit Paulus de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. 1. Timo. 1. His enim tribus ad charitatem opus est nobis: videlicet, corde puro, conscientia bona, & fide non ficta: hoc est nõ hypocritica, sed solida, vera, ac perfecta.

Dilectionis cõmendatio.

❧ Punctus 2.

Hæc dicit sanctus & verax, qui habet clauem Dauid: qui aperit, & nemo claudit: claudit & nemo aperit.

Dominus Iesus, amabilis valde, filius dei precios̃us, & nunquam satis commendatus, qui eruit nos de potestate diaboli, & transtulit in regnum adoptionis filiorum Dei: qui est benedictus super omnia, tria de se dicit. Primum, quòd sit sanctus: secundum, quod sit verax: tertium, quòd Dauidis clauẽ habeat. Sãctus, quia sanctis scribit: quo nomine agnoscant eum veræ sanctitatis fontẽ esse. Etenim

vnicuique talem se exhibere solet, qualis est apud illos, qualesque apud quemq; erga se comperit affectus. Sic cũ peregrinis peregrinus apud Lucam ambulat. Marię Magdalene hortulanum se exhibet, sic exilis apud exiles fide: grandis apud grandes: infirmus & impotés, apud infirmos & incredulos: robustus & omnipotens apud fortes & credulos. Sãctum ergo se dicit: & ad se, & ad illũ cui scribit, & quibus scribit, veritatis enim assertores erant, & vita inculpabiles: id enim est sanctus quod iustus, id iust⁹ quod sine crimine est, & iniuria Dei immunis. Nam si sanctus à sancio verbo venit, & iustus à iuxta secundum philosophum. 5. Metaphysicorum, profecto is erit iustus, qui iuxta præscriptam dei legem, ac voluntatẽ eius viuat: hoc & sanctus est, quòd sanctam Dei legẽ custodiat, in qua exprimitur voluntas dei sancta & iusta. Proinde. hæc dicit sanctus, & verax. Qui sanctus est, idem sit & verax oportet. Sanctus per essentiam Deus: ordinatus est enim in se, vt origo maneat apud patrem, generatio apud filiũ, spiratio apud spiritum sanctũ: & ij non tres sancti, sed vnus sanctus: sicut vnus increatus Deus, immensus, omnipotẽs, idem & verax. Quum enim immutabilis sit Deus, & natura verax, promissio eius neminem fallit, sed nec fallere potest. Et quia sanctis ac veracibus, hoc est, his qui veraces se in omni vita pióque exhibent, promisit mercedem copiosam & amplam in cœlestibus, reddet: vt promissio eius non sit irrita, sicut nec potest, dicente Christo, Cœlũ & terra transibunt, verba autem mea non transient, intellige, irrita. Nanque quod dicit verbo, implet effectu. Siquidem verbum Dei manet in æternum. Esa. 40. Manet inquam suóque effectus producet: malos male perdet in tempore suo. Sequitur. Qui habet clauem Dauid, Quia enim in posterioribus dicturus erat, Ecce dedi coram te ostium apertum &c. rectè in principio de claue meminit: claue enim ostium aperitur. De hac claue scriptum est. Esa. 22. Dabo, inquit, clauem domus Dauid super humerum eius: & aperiet, & non erit qui claudat: & claudet, & non erit qui aperiat: cui prophetiæ hic Christus allusit, quem præluxit figura Eliachim, cui hæc dicta sunt. Eliachim namque resuscitans, siue firmans, siue erigens Deus interpretatur: ab El, quod deum exprimit: & chom

Sanctus idẽ quod iustus.

vel chim,quod ſuſcitauit,vel reſurrexit,vel erexit,vel firmauit interpretatur:Chriſtum ſane exhibens,qui ſurrexit à mortuis ſecundum carnem,qui & reſuſcitat, & erigit,& firmat:cui iuxta hominem data eſt clauis domus Dauid.Domus hæc eccleſia eſt, quæ & regnum Chriſti veraciſſima appellatione dicitur,& templum Dei: cuius clauem ipſe idem habet,ad quem pertinet claudere & aperire,qui eſt ſanctus,& verax;per quem ſanctitudinem habemus & veritatẽ.Clauis hæc gratia ſpirituſſancti eſt, quæ præſtat facultatem penetrandi myſteria Dei,in prophetis abdite ſignata:inter quos principatum tenet Dauid,è cuius ſtirpe progenitus eſt Chriſtus:cuius prophetia Chriſti eſt diſpenſatione patefacta,ac ſi dicat,Qui habet clauem omnium prophetarum,ad quorum intelligẽtiam,quos vult intromittit.Poſuit ergo vnum pro omnibus,vtpote qui primus in ordine prophetarum filij Dei myſteria prægeſſit,notauit & cecinit. Tanta quippe ſunt in dictis & factis eius ſacramenta prophetica,vt cuicúmque reſerata ea fuerint, à cæterorum ſenſibus prophetarum excluſus eſſe non poſſit. Sufficiens ergo ad cauſam ſiue intentionem ſermo hic eſt. Qui habet clauem Dauid.In eo namque& ſplendida nominis authoritas ineſt, quòd ſecundum carnem Chriſtus è Dauide duxerit originem, qui poſt legem primus ſcripturam propheticam edidit,réxque fuit.Vide quàm nihil poſſis ſine hac claue in ſcripturis ſacris,etiam ſi omnem philoſophiã habeas: hac autem omnia.Chriſtus eſt clauiger:hic petendus tibi eſt vt aperiat:nam cui aperit,introibit is in potentias domini,memorabitur iuſtitiæ eius ſolius.Pſal.70. quia veritas iam in eo eſt,& ad lumen eius proſpicit:nec erit qui claudere officiis poſſit erroris, mendaciíve vectibus obſerare:quando veritatis ſenſus proteget eum,in quo ſcrutatur magnalia Dei,paſcitur delitiis eius,abundabit diuitiis.Econtra cui clauſerit nemo erit qui aperiat. Hinc infra habetur cap.5.quòd nemo poterat,neque in cælo,neque in terra,neque ſubtus terram aperire librum,& reſpicere illum,niſi ſolus agnus. Legis quippe diuinæ abdita myſteria,ſolius Chriſti poteſtate reſerantur: ipſe ſuo arbitratu quibuſdam aperit,quibuſdam claudit: aperit dignis,indignis claudit,ne precioſiſſimas ſenſuum marga-

Domus Dauid eccleſia.

Clauis dauid

Sine claue Chriſti nihil poteris in ſcriptura ſacra efficere.

ritas proculcent: neque enim ſanctum dari canibus dignum eſt, aut margaritas ſpargi ante porcos, eò quòd æſtimare neſciant, inque reuerentia habere. Hoc nõ ideo dico, vt non & indigni aliquando ſcripturas intelligant: intelligunt vtique, & donum prophetiæ habent: quod tamen non tam ad eorum quàm aliorum ſalutem accipiunt: nec pro ſe cognoſcent vias domini, ſed pro aliis, quibus prædicant: neque enim ipſi introibunt in requiem eius, nec guſtu ſermonis eius ſentiunt: & ideo quantum ad id clauſum eſt eis hoc oſtium vſque adhuc: qui etſi veram lucem ab oſtio copioſo lumine intelligentiæ ſpirantem videant, non tamen introibunt in potentias domini, vt memorentur iuſtitiæ eius ſolius quantũ ad imitationem: negat enim ſe veritas illis qui obſtinato ſunt corde erga illam, vt non æmulentur, etiam ſi lumen eius videant, & prædicent. Quo fit vt externe ſolum ad literæ oſtium ſedeant, & pulſent, pulſuq; ipſo quicquid veri luminis effuſum ſit, hauriant. Hi ſunt canes circumeuntes ciuitatem famelici, & tabeſcentes, languentes ad carnem, & ad ollas ægyptiacas reſpicientes, vt ſaturentur carnaliter. Poteſt & aliter clauis hoc loco accipi, vt ſit poteſtas ligandi atq; ſoluendi. Eſt nanque in eccleſia Dei clauis ligandi atque ſoluendi, cuius ſumma penes Chriſtũ verſatur, qui ſolus ſigniter audit. Tues ſacerdos in æternũ ſecundum ordinem Melchiſedech, Pſal. 109. quod ſane dictum de Chriſto intelligimus, qui primus & maximus ſacerdos omnium eſt, à quo omnes habent poteſtatem. Hic quia perpetuo inter homines viſibiliter verſari non poterat, vt per ſeipſi inter eos fungeretur officio, reliquit loco ſui vnum, ad quem cæteri attenderent, cui regimen externum eccleſiæ tradidit (nam internum ſolus ipſe habet, nec vnquam alicui tradidit) Dixit enim Petro. Paſce oues meas. Ioan. 21. Nanq; illud quod Matt. 16. habetur tibi dabo claues regni cœlorum, promiſſio ſola eſt, ſicut & Ioan. 1. de primatu eius dictũ eſt, Tu vocaberis cephas. Hæc enim, id eſt primatus, & vſus clauium, poſt reſurrectionem collata ſunt ei in verbo, Paſce oues meas. Quid verò cauſæ ſit, vt pluraliter eadem vox afferatur apud Matthæum, quæ hic ſinguläriter nominatur, ibi enim claues pluratiue dicitur: hic verò clauem

Prophetiæ donum interdũ & immerentes accipere.

Clauis ligãdi atque ſoluendi.

singulariter. An & alias tradidit. Sed vt intelligeres in radice vnam esse potestatem, virtute autem & effectu multiplicem. Neque enim aliud est clauis quam potestas iudicandi & absoluendi: aperit eadem clauis & claudit: legat eadē potestas & soluit iuxta iudicium. Nec tamen solus Petrus vsum habet clauium, habent & alij, quibus dictum est, Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta sunt, Ioan. 20. Quid remittere, nisi aperire? Quid retinere nisi claudere? Aperitur ostium gratiæ, cui remittitur debitum culpæ: clauditur cui retinetur: remittitur ei, qui absoluitur: retinetur qui ligatur. Aut ligatur cui retinetur: Absoluitur cui remittitur. Nec ad hoc quippiam facit sanctitas sacerdotis, aut demeritum: quum ea potestas non propēdeat à dignitate ministri, sed à verbo Dei. Alij dicunt non à sanctitate ministri seu sacerdotis, sed à charactere impresso per susceptionem ordinis. Errant ergo toto cælo qui putant sacerdotē peccatorem nō posse vti virtute clauium, nec absoluere. Denique potestas ista solis sacerdotibus data est quorum primi sunt apostoli, quibus dictum est, Accipite spiritum sanctum quorum remiseritis, &c. Non igitur alij ex vi potestatis, [illegible]

Claues habēt & cæteri apostoli præter Petrum.

Aperire quid sit aut claudere.

Vsus clauiū tanquā agēs instrumentale.

Dei est remittere culpam.

Habet & ætas nostra suos scribas & phariseos, qui hærētes authoritati huic scripturæ, & ex consequenti, nec necessariam fore auricularem (vt vocant) confessionem, quam nos sa-

cramentalem appellamus. Sed insigniter errant, non cõsiderantes domini mentẽ, quam insinuat in verbo, Quorum remiseritis. Nanque ad eos pertinet iudicare, ad quos remittere: iudicium autem fit ex auditu, ergo necesse est vt auricularis fiat confessio, priuatáque ad aures sacerdotis, in qua specificari debent peccata, quæcunque contra præcepta Dei fuerint cõmissa: quatenus sacerdos sciat iudicare inter lepram, & non lepram: absolueréque: id est, liberare ream conscientiam virtute clauium à Christo traditarum, qui in tanta re (vt diximus) principem agit, sacerdote ministro coexistente. Iuxta illud, Dei enim adiutores sumus. 1. Corin. 3. Et hi in primis debent esse sancti & veraces, iuxta æmulationem eius, de quo præsens scriptura loquitur, qui est sanctus & verax: quíque principaliter tenet clauem Dauid, Christus Iesus dominus noster. Iam verò vsus clauium in tria est vtilis. Primo in culpæ remissionem. Secundo in pœnæ commutationem. Tertio in pœnæ commutatæ diminutionem. Pœna nanque æterna commutatur in temporalem virtute clauium. Id enim certo tenemus, quia liberatus à crimine letali, manet adhuc ligatus ad pœnam temporalem, secundum quòd pœna temporalis est purgans vestigia peccati mortalis. Exemplo nobis est beatus Dauid, qui post remissionem culpæ requisitus est ad pœnam. cui post commissum scelus dominus per Nathan prophetam dixit. Ecce ego suscitabo super te malũ de domo tua: & tollam vxores tuas in oculis tuis: & dabo super te malum de domo tua: & tollam vxores tuas in oculis tuis: & dabo proximo tuo: & dormiet cum vxoribus tuis in oculis solis huius. Tu enim fecisti absc̃ondite: ego autem faciam verbum istud in conspectu omnis Israël: & in conspectu solis huius. Et dixit Dauid ad Nathan. Peccaui domino. Dixítque Nathan ad eum. Dñs quoque transtulit peccatum tuum. Non morieris, &c. vides culpam remissam, in verbo, nõ morieris: pœnã tamẽ reseruatã. Sequitur ẽnim. Veruntamen quoniã blasphemare fecisti inimicos nomen domini: propter [illegible]ũ hoc, filius qui natus est tibi morte morietur. Et subditur. percussitq; dominus paruulũ, quem peperit vxor Vriæ Dauid. 2. Reg. 12. & in hoc differt sacramentum pœnitẽtiæ

Clauium vsus in tria necessarius.

Pœnam reseruari culpa dimissa.

à baptiſmi ſacramento: eò quòd in baptiſmo tota ſimul eluitur & culpa & pœna, & ois reatus pœnæ: vt nhil pœnitus remaneat à baptiſmo. Cuius rei ratio eſt. Quandoquidem in baptiſmo ſit regeneratio noui hominis, qua quiſq; nouus homo fiet, nempe ſpiritalis, ex Deo natus, & altiſſimi filius: proinde nec præcedentia illi imputãtur peccata, quæ cæterum fiunt illi quaſi nõ ab eo facta, quia mutatus ſit in alium hominẽ, videlicet, ex veteri in nouũ noua intercedente generatione. In ſacramẽto autem pœnitentiæ, poſt peccati remiſſionẽ remanet adhuc pœna, ſiue reatus ad pœnã: virtute tamen clauiũ hæc in temporalem incunctanter cõmutatur. Hac ratione, quia in pœnitentia, nõ ſit regeneratio ſed ſanatio, in qua ſibi imputantur ſcelera, velut ab eo facta, & ſi nõ ad culpã quç abolita eſt in confeſſione ſacramẽtali, tamen ad pœnã tẽporalẽ, quæ ſubeunda eſt ex debito. Neq; enim certũ habemus quantum dimittatur in pœna, credimus tamen pro qualitate contritionis dimitti, in qua fit præparatio ad gratiam: quæ quanto copioſior abundat, tanto vberior indulgentiæ vis exuberat. ❧ Punctus. 3.

Sacramentò pœnitentiæ & baptiſmi differentia.

Scio opera tua.

Scientia hic pro notitia capitur, quæ includit gratiã. vt ſit ſenſus, Noui opera tua, & placẽt: opera quippe fideliũ, quæ ex fide fiũt, bona ſunt, & Deo grata, vtut minus minúſq; habẽtia ſint. Chriſti enim, & fidei virtute, quicquid ineſt eis imperfectionis, id totũ corrigitur, vt & ipſi operatores placeãt gratíq; ſint Deo, quibus peccatũ non imputatur. Nemo tamẽ velim ita capiendũ exiſtimauerit, vt ſi quis enormiter ſceleratus ſit, aut adulter, aut ſacrilegus, aut ebrioſus, aut alienæ rei raptor, aliis id genus grauibus flagitiis horreat: dũ in eis eſt, & antequã reſipiſcat, ipſa crimina ei nõ imputẽtur: imputãtur vtiq; quãtũlibet chriſtianus ſit: & iudicatur, & cõdemnatur in eis. Impoſſibile enim eſt ſimul quẽquã eſſe piũ & impiũ, iuſtũ & iniuſtũ, & iniquũ, legifragũ, & legis cuſtodẽ, bonũ & malũ, eſſe in gratia & in odio apud Deũ: verũ alterũ ſi relinqui[illegible]r, redibit alterum. nec vltra ea mala ei imputabuntur, ſi vera ſuccedat reſipiſcentia, domino Deo in ſcriptura dicente, Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis ſuis, quæ operatus eſt, & cuſtodierit omnia præ-

Scientia gratiam includens.

cepta mea,& fecerit iudicium & iustitiam, vita viuet, & non morietur:omnium iniquitatum eius, quas operatus est,non recordabor,In iustitia sua,quam operatus est,viuet.Ezech.18. Quo fit,vt iam non sceleratus,nõ impius, nõ malus sit:sed studiosus,sed pius,sed bonus. Quæ sunt ergo illa peccata quæ in horas non imputantur fideli? Respondeo. Ea quæ nolens facit, quæ nec vitari quidem possunt,quales sunt motus veteris Adam à vitiata natura prodeuntes.Item dum benefacere volumus,carnis impedimento minus facimus quàm conatus esset in spiritu Dei.Item minus fidimus,minus oramus,meditamur minus,minus operamur:studemus,legimus,docemus,& ita de reliquis . Neque odio istorum, nam id in crimine esset , sed ob impedimenta carnis . Id quod interim odimus,quia sic minus efficere valemus, nec conatum tam fœliciter producere prout vellemus possumus. Item quũ paulo plus quàm par sit manducamus, bibimus,citra tamen crapulam, & ebrietatem, quæ cauit Christus Luc. 21.quúmque immoderatius ridemus, loquimur, diuagamur,vestimur,citra tamen fastum ac superbam ostentationem, & sic de similibus. Sæpe subeunt animum improba consilia, sensuum tentigines caléscunt : quibus si consentiatur,crimen sunt:lucta tamen eiicit,vt non consentiatur eis , etiam si paululum delectatio cœperit sensum occupare.quòd si nulla infuerit complacentia, materia exercendæ potius virtutis erunt quàm vitium . His autem nemo annumeret contemptum docendi proximũ ignorantem,Christi abnegationem per impiam vitã,hypocrisim in orãdo,ocium perpetuum,ignauiámq;,auaritiam,rapinã,furta,homicidium,vsurã,fornicationem,ardorem per libidinis consensum,aspectus immundos,cõtactus illicitos, oscula, lasciuos arrisus, munuscula constantiam expugnantia,literas seductrices, colloquia corrupta,pollicitationes:& alia quæ sunt arma diaboli : detractiones quoque,ebrietates,& crapulas : quæ nisi sacramento confessionis, ac digna pœnitentia eluantur, semper imputantur, semper damnant. Summa verbi est. Ea sola peccata perpetuo fidelibus remitti constat in Christo, vt non imputentur , quæ nolentes faciunt, & odiunt, & quæ vitari nequeunt. Ab his enim peccantes

Peccata quæ non imputãtur.

liberi fiunt in Christo, & in virtute fidei eius, vt nihil damnationis sit his vt habes manifeste, Rom. 8. Alia verò peccata, Dei verbo interdicta, quorum quædam commemorauimus, & quæ cum fide stare nequeunt neque cum gratia Dei: tunc remittuntur, quando sacramentali absolutione deiiciuntur. Sed mirum valde est quum in reprobis omnia sint impietas, & odium: in electis nescio quid latens operatur Deus, mysterio sancto, nobis tamen incognito. Nam quum cadunt ij etiam in maioribus criminibus: seruatur, ne Deum, aut veritatem eius ex animo abnegent: vt Dauid qui permiscuit adulterium cum homicidio. Petrus detestando peierauit: & modo non rari qui hæreditatem capiunt salutis, cadunt interdum à synceritate sua, quum peccatū committunt. Sed nescio quid latens in eis operatur etiam inter peccādum Deus, ita vt post lapsum mox ad resipiscendum corda eorum moueantur: Id quod alios deficit, vt non resurgant: hi sunt qui oderunt Deum, & quorum superbia ascendit semper, vt scriptura testatur. Cadunt iusti in tempus, & iustitia reuiuiscunt. Nec tamen infœliciter existimes iustos esse, quum peccant: sicut quidam execrabili temeritate putauere. Neq; enim quum scortatur, tum iustus est quispiā, quúmque inebriatur, quum mētitur, sed quum ex his resurgit iusti nomen habet: Scriptum est enim, quia septies in die cadit iustus, nec tamen iusti nomen amittit, quia cadens resurgit: cadit per carnem, surgit per fidem. peccato cadit, fide resurgit, vt non imputetur sibi casus, propter fidem. Iustus enim ex fide viuit. Abac. 2. Rom. 1. & Ieremiæ. 5. Oculi domini respiciunt fidem. propter quam manum cadenti supponit Deus, vt non pereat. Ego nihil dubito quin Dauid periisset, nisi Deus cadenti manum suppositisset, & nisi ipse à crimine resurrexisset. Petrus quoque, & Maria peccatrix à magdalo dicta, & Paulus, qui omnes reddita eis gratia rectè deinceps vsi sunt, vt non perirent, quocirca datū est illis vt resurgerent. Contra nefariam eiusmodi hominum assertionem est illud quod scriptum est, Ezech. 18. Si auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem secundum omnes abominationes, quas operari solet impius, nunquid viuet? omnes iustitiæ eius, quas fecerat, non recordabuntur: in prę-

In electis peccantibus latenter operatur Deus.

uaricatione ſua qua præuaricatus eſt, & in peccato ſuo, quod peccauit, in ipſis morietur. tam iniuſtus eſt electus quum peccat: nemo enim ex peccato eligitur, ſed ex pietate, & virtute, vt electionis ſuæ fructu felicius potiatur. Opus eſt ergo probitate & virtutibus, & fide, qui iuſtitiæ coronam, ab agonotheta Chriſto cupit promereri, & ab eo commendari. ❧ Puncт. 4.

Ecce dedi coram te oſtium apertum, quod nemo poteſt claudere: quia modicam habes virtutem, & ſeruaſti verbum meũ, & non negaſti nomen meum.

Oſtium aperiri aut claudi in myſteria Dei.

Hoc oſtium introitus in regnum Dei, & myſteriorum eius eſt: quod alicui aperiri dicitur dum ad illud miſericorditer admittitur: claudi verò, dum non admittitur. Porro ad ipſum regnum admittitur is, qui fide Chriſti membrum fit, & digna Chriſto operatur. Ad eiuſdẽ autem regni myſteria admiſſio fit, dum gratia ad intelligẽtiam ſcripturarum datur: qua ſola ad ſolidam veritatem pertingitur. Nemo eſt enim qui ingenij vinacitate ad id pertingat: nemo qui ſtudiorum præſidiis id aſſequatur. Gratia ſola eſt, quæ ad immenſam lucem aciem dirigit figítque, quæ imbecillitatem naturæ corroborat. Dicit ergo: Ecce dedi coram te oſtium apertum, quod gratia reſerauit, quæ ſola myſteria ingeniis pandit. Proinde (ſi ſapis) fac, contemplare, intentúſque ſis: vide tamen quibus armis te inſtruas, quo ornatu ingrediaris: hoc enim plurimum refert, alioqui audies forſitan, Amice, quomodo huc intraſti non habens veſtem nuptialem? & eiectus ludibrium cæteris fias. Paruulum oportet eſſe ingredientem, quia Chriſtus intellectum dat paruulis, Pſal. 118. reuelat ſua magnalia paruulis, Matth. 11. Luc. 10. quorum eſt regnum cęlorum. Niſi enim conuerſi fueritis, & efficiamini ſicut paruuli, nõ intrabitis in regnum cœlorum, Matth. 18. vbi paruulus maior reputatur. & horum angeli ſemper vident faciem patris cœleſtis. ibidem. Huic nemo claudit, quiſquis is inuentus erit, eo quòd electus ſit, & oſtium dignè inuenit. Inuenit autem ſibi, quia ſe humiliare nouit: inueniet alius, ſed non ſibi: neque enim ingreditur: ſed forſitan neque ideo inuenit, vt ingrediatur: aliis inuenit, demonſtrat aliis, vt alij ingrediantur, potiantur alij voluptatibus ſpiritus, & diuitiis eius inenar-

rabilibus,quę intrinſecus latent. O infœlicem hanc eiuſmodi inuentionem:ô ſtultam diligentiam. Quid prodeſt aliis peruigilare? aliorum vtilitati inſudare? quærere aliis hæreditare,alios claros efficere? Tibi cum primis vſui ſis, deinde aliis: hoc eſt,vt tuę principio omnium ſaluti conſulas,hinc aliorum quoque. Orat primum pro ſua claritate Chriſtus, exinde diſcipulorum conſtãtiæ atque perſeuerantiæ proſpicit: & pro eis qui crediturí erant in ipſum vſque in finem. Ioan. 17. Qui in præſenti lectione ait, Ecce dedi coram te oſtium apertum, hoc eſt, myſteria ſcripturarum tibi aperui, qui ſoleo ſuperbis reſiſtere, humilibus dare gratiam. Gratia claue oſtium apertum dedi,& quidem coram te, vt ingrediaris: & proſpice, hoc eſt ſentias quàm dulcis ſit dominus in fidei vita, quatenus ſoli mihi placeas, ſoli mihi charus ſis. O eximium diuinæ munus clementiæ,ô largitatis amplifluæ diuitiæ, theſauri inexhauribiles,honores clari. Aperi mihi domine hoc oſtium,vt ingrediar, & cõtempler magnalia tua, abyſſum iudiciorum tuorum exquiram:experiarq; quàm dulcis ſis his qui recto ſunt corde, qui te vnicè amãt, ſequuntur, & laudant. Si queras quid in re ſit oſtium hoc: incunctanter reſpondeo, Chriſtus eſt oſtium, per quem patet aditus ad regnum perbeati Dei.qui ait,Ego ſum oſtium,per me ſi quis introierit ſaluabitur. Ioan. 10. Hoc autem gratia fidei aperitur: quod quia demiſſum eſt & humile non niſi demiſſi & humiles ſubingrediũtur: tam difficile eſt per ipſum gibboſos tranſire camelos. Clauſum eſt oſtium perfidis Iudęis, clauſum quoque cunctis alienis,ſolis autem credẽtibus patefactum, quod ſoli humiles ſolent ſubintrare. Iſtud oſtium nemo poteſt claudere ſemel apertum. Conabatur olim impietas apoſtolis claudere, ſed non potuit: cædebantur ij vt à confeſſione oſtij huius ceſſarent: at tanto ardentius confitebantur, quanto cæderentur vehemẽtius:vnde eſt illa eorum vox, Non poſſumus, quæ vidimus, & audiuimus non loqui. Act. 5. Ingreſſi iam erant oſtium hoc apoſtoli, iam Dei magnalia contemplabantur:& ideo fieri non poterat, vt ceſſarent: vt verum ſit quia nemo poteſt claudere ſemel apertum. Apertum eſt myſterium fidei, & non claudit hæreticus. Ritus ſacrarum cęremoniarum publicatus eſt,

Oſtium Chriſtus.

& non abrogabitur. Patrum noſtrorũ ſanctiones firmatæ ſunt, & non caſſabuntur. Ingreſſi ſumus per oſtium, in domo Dei habitamus, cultum diuinum didicimus, ſacrificio vero litamus, peccata confitemur, ſacramẽtis expiamur, preces fundimus, Gloriam Deo acclamamus: Gratias agimus, Deo viuimus, cuius beneplacitum in nobis eſt, populo fideli & ſancto. Et cui iniuria? diabolo, & angelis eius, quorum ſuperbia aſcendit ſemper. Verum agant ij vtut volunt, nos noſtra probitate conſiſtamus, cõſtantiſſime cœpta peragamus, finis doceat ambos, quã quis mercedem meruerit. Sequitur, Quia modicam habes virtutem. Quid modica hęc virtus eſt? fidéſne, an humilitas? vtraque in faciem modica ſunt, & fides & humilitas. Vnde dominus in euãgelio, humiles apoſtolos, paruulos vocat. Matth. 11. Luc. 10. & fidem grano ſynapis comparat. Luc. 13. Habes ergo modicam virtutem: tenes fidem in humilitate ſenſus tui, vt nõ ſuperbè ſentias, nec tu te ſupra alios euehas, id quod ego probo in te. Vel certe modicam habes virtutem in doctrina fidei, quam & ipſam libenter in aliorum vtilitatem expendis. Nam hoc eſt veraciter habere, in proximi vtilitatem expendere. Contra verò non expendere, non habere eſt. Hoc ſenſu dominus in Euangelio loquitur dicens. Omni habenti dabitur: ab eo autem qui non habet auferetur, Luc. 19. Matth. 15. Dicatur ergo, quia modicam habes virtutem, ac ſi diceretur, virtutem quam habes, & ſi modica ſit, non abſcondis, immo erogas, vt ingentem facias erogatione: talentum domini non defodis in terram, non abſcondis ſub modio lucernam, ſed profers, ſed communem facis: hoc mihi placet in te. Et ſeruaſti verbum meum, verbum fidei, verbum nouæ gratiæ, verbum promiſſionis æternæ, id eſt, inter turbines ſæculi huius, inter varias perturbationes eius, inter perſequutorum ſæuitiam, minime defeciſti, noménque meum non negaſti: quod inſignis tuæ conſtantiæ, dilectionis ac fidei in me præclariſſimum eſt indiciũ. Hæc ex ſententiis aliorũ poſita ſant: nunc meã quoq; audite: quoniã licet vnicuiq; abũdare in ſenſu ſpiritus Dei. Aliud ergo mihi eſt oſtiũ hic q̃ aut regni Dei introitus ſit myſteriorúmq; eius: aut q̃ ſit ſcripturarũ intelligẽtia ſacrarũ. Aliud etiã modica virtus, q̃ fides cũ hu-

Virtus modica.

militate. Eo ergo ſenſu accipiẽdum oſtium hic puto, quo vtitur Paulus. 1. Cor. 16. de Epheſiis loquens. Oſtium, inquit, mihi apertum eſt magnum & euidens. vbi per oſtiũ non aliud vult intelligi, quàm corda animóſque paratos ad ſibi obediendum ſeque recipiendum in euãgelio Dei. Quod ergo dicitur hîc. Ecce dedi coram te oſtium apertum, intellige de præparatione animorum philadelphienſium, id quod ſine Deo non fit. Nam & in ſequentibus ſimili ſenſu oſtium ipſe dominus intelligit cum dicit. Ecce ſto ad oſtium, & pulſo. vbi conſenſu omnium cor oſtium eſt. Confirmãt hęc & verba mox conſequentia. in quibus promittit dominus de ſynagoga ſatanæ ſe daturum illi qui veniãt ante pedes eius, quibus iam animos præparauerat vel præparaturus erat. Ipſe enim eſt, qui corda præparat, per gratiam ſuam. Gratia ergo clauis eſt. hac aperit vbi vult, & quomodo vult. hac dabit & intelligentiam propheticam. Ideo in primis clauem Dauidis ſe habere dixit. Quid hæc clauis Dauidis ſit, obſcurum non eſt his qui ſcripturas ſciunt. Dauid quippe propheta fuit & rex, acceptus apud omnes & gratus: omniũ enim corda aperuerat illi Deus vt amore reciperetur. Id quod huic quoque epiſcopo tametſi non ſatis erudito, pio tamen promittit. Nam modicam eius virtutem in aliud interprætari non auſim: niſi quòd fuerit ſimplex & rectus, ac timens Deum. Id quod illi ſufficiebat coram Deo, & pro magna ſcientia computabatur. vt qui minus valeret in ſubtili intelligẽtia ſcripturarũ ac eloquẽtia myſteriorum magnorum: valebat ſimplicitate, ac morũ modeſtia in exemplum aliis. Plus nanque ſæpenumero mouent exempla quàm verba. vt teſtis eſt Lactantius Fir. in diuinis Inſti. Sequitur. ❋o Punct. 5.

Ecce dabo de ſynagoga ſatanæ, qui dicunt ſe Iudæos eſſe & non ſunt ſed mentiuntur: ecce faciam illos, vt veniant, & adorent ante pedes tuos: & ſcient quia ego dilexi te.

Fidelis dominus & verax ſic attemperat promiſſionẽ, vt liberaliter impleat illam: conſtans eſt, non variatur: non fallit, non mentitur, ſed nec mentiri poteſt: potens eſt virtute vt faciat quod vult Pſalmographo dicente, Deus noſter in cœlo omnia quæcunq; voluit fecit, Pſal. 113. Et iterum Pſal. 134. Omnia quæcunque voluit dominus fecit

nus fecit in cœlo,& in terra, & in mari, & in omnibus abyſſis. Vult quod dicit, dicit quod vult, implet quod vult & dicit. Pſalm. 148. Quia ipſe dixit & facta ſunt. Dixit Deus, fiat lux, & facta eſt lux. Gen. 1. Et, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Quid verò ad hanc voluntatem conſecutum ſit adiungit Moyſes, dicens, Et creauit Deus hominem ad imaginem ſuam. Qui autem hæc voluit & fecit, idem nunc ait. Ecce dabo de ſynagoga ſatanæ, &c. certum id eſt, quia quum veritatis oſtium perfectè aperitur, fieri nõ poteſt, quin in Dei eccleſia ex ſynagoga ſatanæ aliqui transferantur, nempe prædeſtinati ad vitam: & tum maximè, quum tẽpus cæcitatis ipſorum fuerit impletum: quo nondum impleto minime ad veritatem pertingunt, minime pietatem ſequuntur, eo quòd nondum eis gratia data ſit, nondum lux diuina cæcitatem eorum rupit, nondum potenti virtute corda eorum illuſtrauit, nondum traxit, nondũ immutauit. Pertinent autem ad hoc tempus omnes cęcitatis dies, qui conuerſionem præcedũt. qui quum impleti fuerint, fieri non poteſt, vt nõ verbũ Dei capiat in ipſis, operetúrque: quod receptũ ſine fructu nunquã erit. Eſa. 55. ſed in electis dico. Nam id quod ſupra petram cecidit, natum exaruit. Et quod inter ſpinas ſuffocatum eſt: Quod verò ſecus viam, à cæli alitibus comeſtũ eſt ſemen. Solum autem quod cecidit in terram bonam exortum fecit fructũ centuplum, Luc. 8. Ergo quoties ſuo tempore verbũ Dei ſyncere ac veraciter prædicatũ fuerit, abſq; vllo omnino fructu non erit. Semper enim ex auditoribus ſunt aliqui in vitam prædeſtinati in quibus fructificet: ſic & Chriſti tempore erãt in quibus caperet Dei verbũ: ſic modo ſunt nonnulli, & vſque in finem fient, tum maxime quando omnis Iſrael ſaluus erit. Ro. 11. Proinde his, quibus oſtiũ aperit Chriſtus, dat aliquos ex eis qui prius erãt ex ſynagoga ſatanæ vt obediant ſermoni eius. Ex eis autem promittit ſe daturum, qui ſe dicunt Iudæos eſſe & non ſunt, ſed ſunt hypocritæ, qui difficilius longe conuertuntur, vt maius miraculum appareat, quia eos ſubiugaturus eſt illi, qui difficilius conuertuntur. Quid Iudæi, niſi ſemen Abrahæ ſunt? Quid autem verum ſemen Abrahæ, niſi qui fidem Abrahæ imitantur? ij nimirum ſunt veri

Dei potentia in omnia.

Prædeſtinati ad vitã conuertuntur.

Iudei ſemen Abrahæ.

Iudæi, Israelitæ, filij promissionis, & populus peculiaris domini. Rom. 4. & 9. Iudæus ergo nomen est religionis plusquam generationis, hoc est, qui singularem cultum erga Deum habent, ob id & confitens Deum interpretatur: quod nomē sæpe impietate calcatur. Ideo Iudæi carne, postquam contra dominum erecti sunt, nec susceperunt promissionem, à via veritatis aberrantes, desierunt nomen ducere ab illo magnanimo & sancto patriarcha Iuda, filio Iacob, à quo descendit Christus secūdum carnem: sed à proditore Iuda Ischariotis: qui occidit Christum Dei filium. Vnde factum est, vt omnes Iudæi carne in hoc vno parricida constituerētur, à quo pacto precio mercati sunt Christum, postquā venalē eis impius negociator fecit. Tantum erat odiū erga benemerentem, tanta impietas erga saluatorem, quem promiserat olim Deus illis: vt impium carnificem, & pientissimi magistri proditorem, in principem generis, olim antiqui ac nobilis, pro illo vero principe ac sancto Iuda, qui forti robore persępe fœliciter pro populo Dei pugnauit: cuius tribus primum omniū audaci pectore diuisionem maris rubri ingressa est, vltro reciperent, ipsis pro hoc facinore infœliciter à Deo relictis. Quo (oro) spectabat illa eorum vox? venite circunueniamus iustum, quoniam inutilis est nobis: & contrarius est operibus nostris. Et sequitur, Contumelia, & tormento interrogemus illū. Et iterum, Morte turpissima condemnemus eum. Sapient. 2. Quo & illa? Eradamus illum de terra viuentium, & nomen eius non memoretur amplius. Ierem. 2. Nēpe vt agnosceres quantis odij facibus illum sint persequuti: qui sibi ducem nacti Iudam proditorem perfecerunt omnia, quæcunque voluerunt occidendo Christum: nec tamen, vt conabantur, nomen eius de terra eradere potuerunt: nec memoriā eius delere: quin potius eo ipsorum conatu atrociq; parricidio clarum ac memorabile vniuerso orbi multo amplius reddidere. In quorum catalogo seu congregatione sunt vniuersi hypocritæ, & hæretici, qui se dicūt Iudæos esse, & non sunt, sed mentiuntur. quia aliud mēte gerunt, aliud sermone prætendunt. Ex his promittit quosdam venturos, atque adoraturos ante pedes eius, hoc est, tradere se illius voluntati & imperio. Ac si diceret, Ne præ

Iudæi desierūt à magnifico patriarcha nominari.

Iudæi à Iuda proditore modo dicuntur.

multitudine aduersantium tibi perturberis, néve exanimeris, Video, gloriam tuam, quam habes splendidam, in apertione ostij ad diuitias meas, comes consequitur inuidia: vrgeris quidem, sed minime deiiceris, quia ego tecum sum: & dabo tibi insignem triumphum super eos, qui modo funesto ac parricidali animo tibi aduersantur. Immo plerique conciliatis animis propius tibi accedent, seque humiliter submittent, pœnitentiam nequiter factorum suorum agentes, & confitentes peccata sua, cæterum autem parati obedire voluntati tuę: quemadmodum mecum quoque actū est, vt quos antea hostes haberem, postmodum nactus sum amicissimos, mihique per omnem modum obsequētes: & tales quidem, qui quum omnia mala mundi mea causa tolerant, ipsam quoque vitam dependere pro me minime in finem addubitent. En vides Paulum quàm insegniter rem meam gerat: En vides & alios quàm fideliter negocium fidei exequātur, quàm strenui sint, qui olim mihi hostes erant atrociſſimi, palámque in omnibus aduersabantur, subsannabant, irridebant, quum dicerent, Nónne hic est filius fabri? & contemnebant: palam me reiicientes ac dicentes, Nolumus hunc regnare super nos sed regnum vtique meum adimpletum est in eis. iuxta illud. Ecce puer meus intelliget, & exaltabitur, & eleuabitur: & sublimis erit valde, Esa. 52. Abiici primum debui & contemni, vt postmodum exaltarer in hanc gloriam, quam modo authoritate regendi possideo in cœlo & in terra. Iudicādus eram ab omnib⁹, futurus iudex omnium & super vniuersum mundū, redditurus vnicuiq; iuxta opera sua. Porro de synagoga tum erant plerique eorum qui modo mei sunt, qui se astruebant Iudæos esse & non erant: clamabāt ex semine natos Abraham, ob idque ad Abraham pertinere, sed mentiebantur. iidem temere iactabant, vnum patrem se Deum habere, sed tamen ex patre diabolo erāt, Ioan. 8. Fiet igitur, vt post hanc tribulationem gloria te sequatur, quæ tibi aduersarios sub pedes ponet, quatenus tibi parcant: & tanta virtute id fiet, vt omnes decernant Dei potius virtute id effectum esse quàm hominis, simúlque sciant te in primis dilectum à me: qui ad tātam gloriam te euexerim. Sequitur. Punct. 6.

Quoniam seruasti verbum patientiæ meæ: & ego seruab te ab hora tentationis, quæ ventura est in orbem vniuersum tentare habitantes in terra.

Verbum suum verbum patientiæ suæ dicit: id est, æternæ veritatis: quod ideo facit, quia pro eo passus sit in carne, actus in crucem: & nunc pro eodem membra patiuntur: oportet enim semper pati propter verbum eius, ferre crucem, eo quòd verbũ crucis sit, verbum passionis, verbum eius. Crucis inquam, & passionis: non delitiarũ, non molliciei. Quare? Quia verbum veritatis, & non mendacij, non assentationis est. Veritas enim odium parit, amicos assentatio. Proinde opus est, vt ea ipsa in magna constantia persequutioni se exponat, & assertores suos tentari à mẽdaciorum filiis patiatur. Bene ergo verbum patientiæ verbum Christi est, verbum veritatis, verbum constantiæ, verbum admirandæ virtutis, roboris, patientiæque. Quocirca annunciatores veritatis in multa patientia sese instruant oportet, si diuturni atque admiratissimi ministri veritatis esse volunt: siquidem plurimum aduersi ferẽdum est eis. Potest & ipsa res patientiæ hoc loco verbum patientiæ fore: quemadmodum in Euangelio quoque apud Matthæum cap. 19. verbum castitatis pro ipsa re castitatis capitur: vbi dominus ait. Nõ omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est. Virtus quippe castitatis singulare donum Dei est. Est ergo sensus verbi, O fidelis & constãs verbi mei assertor, quia seruasti verbum patientiæ meæ, id est, in tribulationibus tuis patiens fuisti, nec defecisti, sicut & ego patiens fui, nec defeci: pro hoc officio in me tuo vicẽ tibi præstabo: nam & ego seruabo te ab hora tentationis magnæ, vt nõ pressuris eius subiiciare, néve iactere: non tu gladio fundes sanguinem: nec grauibus tormentis excruciatum reddes spiritum, sed facili placidáque admodum morte solueris à carne: mecum pari fœlicitate gauisurus, quam tu ardenter desyderas, pro quo nihil non in vita subire debes. Potest & aliter sensus accipi, vt polliceatur dominus inconcussum cor, solidum, & stabile in tentationibus, quæ variæ occurrerent: maxime verò quæ ab hypocritis excitarentur, & hæreticis. Oportet enim hæreses fieri, vt qui probati sunt, manifesti fiant. 1. Corinth. 11. Non au-

Verbũ Christi crucis & passionis.

Prædicatores patientes esse oportere.

tem ab his ſolum, ſed à tyrannis quoque, ſæpe etiam à dæmone, & quot inferorum portæ ſunt: à quibus omnibus ſeruatum iri eum pollicetur Chriſtus, vt in his omnibus victor exiſtat: tantum aberit vt ſuccumberet.

Punct. 7.

Ecce venio cito: tene quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam.

Dicit ſanctus Petrus in ſecũda canonica ſua. cap. 2. Nouit dominus pios eripere de tentatione. Idem in ſeq. ca. ait, non tardat dominus promiſſionem ſuam. Quum igitur dominus promittit cito ſe vẽturum, propinquam illi, cui hæc ſcribit, mortem ſubindicat: venturus autem vnicuique in mortem: id quod pleriſque ſcripturæ in locis datur intelligi. Ille venturus, de quo ſcriptura dicit, Ecce merces eius cum eo, & opus illius coram illo. Eſa. 62. Ac ſi dicat, non longum tempus abeſt, quo tentationes illæ graues ſuperuenturæ ſunt: proinde neque præſidium meũ tibi diu protelabitur: cito veniam, ſuccurram cito, cito te eripiam ab his laqueis, priuſquam ſæua tonitrua ac procellæ vehementes tribulationum veniant, facili te morte reſoluam, cito te ad me in beatam ſedem recipiam: vt mecum deinceps ſis, & mecũ pari gloria fruaris, communi mecum fœlicitate beatus. Obſerua. In verbo, cito, accipimus omnes dies vitæ noſtræ breues eſſe, ſicut ſcriptum eſt. Breues dies hominis ſunt Iob. 14. Porro in tentationum preſſuris id nobis conſolationi eſt, quo ſcimus in eis tranſitum quendam eſſe, non ſtatum. Cito nanque erit omnium malorum finis. Cito venturum ſe pollicetur, quaſi iam accinctus ſit, vt eſt, vt à malis liberet nos. Ecce venio cito, quo dicto ſuos cõſolatur, terret alienos: vult enim pius dominus, ne quis inani pernitioſáque fiducia dicat, diu viuam, poſt aliquot annos reſipiſcã, parcam interim mihi, aliquandiu pro meo libito liberius genio indulgebo, fruar voluptatibus, experiar moles carnis delectationes: num ante tempus me exedam? Aut quid opus pœnitudine perpetua? incedere ſacco, ieiunijs atteri, vigilare, orare, geniculari, toties pectus tondere? gemere? ſuſpicare? illachrimari: mœſtam vitam ducere, obſtipo capite incedere, angi? Erit tẽpus quando his vacare licebit, modo minus licet, ſed nec libet quidem. Ita ne? Chri-

Chriſtus in mortem cuique venturꝰ,

Dies hominis breues.

ſtus qui eſt iudex viuorum atque mortuorum conſtitutus à patre Deo dicit. Ecce venio cito, & quando non expectares. venio tempus illud à te excogitatum præoccupaturus. Arguam, arguam te, & ſtatuam contra faciem tuam, diſperdam te niſi cito conuertaris, & facias omnia quæcunque poſtea te facturum tibi blandiris. hodie eſto quicquid poſtea futurus es. hæres adhuc? nec audes bona aggredi? aggredere, nanque in ſolo tantum aggreſſu labor eſt, aderit tibi mox præſidium aggredienti, quod te adiuuet. At quia in hoc epiſcopo virtus commendabilis erat, qua ſe placitum domino holocauſtum offerret: cuique dominus ſe vēturum pollicetur vt amico ad eripiendum eum de malis, quæ ventura eſſent, nihil horum illi competit quę in craſſos dicta ſunt, cui loquitur vt amico, Ecce, inquiens, venio cito ad te eripiendum: interim autem tene quod habes. Quid habes? modicam virtutem habes, & illam tene. Erogando magis poſſidetur donum Dei, quàm auarè retinendo. Non poſſidetur Dei donum niſi erogando. Sed neque is aliquid habere putatur qui non erogat: dicente domino. Omni habenti dabitur, & abundabit: ei autem qui non habet, & quod videtur habere auferetur ab eo. Matth. 25. Quis eſt habens, & abundans: niſi erogans? Quis non habens: niſi auare retinens, & occultās pecuniā domini ſui? à quo auferetur & quod habere videtur: quia nimirum fructum non capiet ex eo: eo quòd datum erat illi, vt vſuram faceret ex ſorte, & ſortem faceret ex vſura: in quod omni ope, ſtudio & induſtria illi incumbendum erat. Habuere illi qui ſortem fecerant ex vſura, quíque duplicatam domino in euāgelio pecuniam obtulere: & ita habuere vt & ſortem & vſuram ſint à domino aſſequuti. Sic enim dictum eſt, Euge ſerue bone & fidelis, quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſuper multa te conſtituam: intra in gaudium domini tui. Pigro autem illi puſillanimi quid dictum eſt? hoc ſcilicet. Tollite itaque ab eo talentum, & date ei qui habet decē talenta: omni enim habēti dabitur: & abundabit, &c. vt non ab re dicatur epiſcopo huic, tene quod habes: quaſi diceret. acceptum à me donū, ſiue etiā comparatam per te virtutem in cōmodū proximi expende: operare cibum qui non perit: labora ſicut bonus miles, fidei fructus carpe, nec de-

Donum Dei erogandum.

ficias, vt non alius tibi præripiat honorem: alioqui velut negligens, & piger, & inutilis, & malus seruus condēnaberis. Sed cur addit, vt nemo accipiat coronam tuā? Quia nimirum sanctorum numerum, qui apud Deum fixus est, impossibile est zizaniorum perfidia breuiari: cadente nāque alio alius sufficitur, qui locum & coronam cadentis capiat. Sic in passione. Quadraginta martyrum, quū vnus defeciisset, alius suffectus est, qui amissam illius coronam percepit. Ergo fallitur diuina prædestinatio in illo qui cadit? Minime. Sæpe enim deus alta sua sapientia quosdam vocat ad coronam visibiliter, ad quam non prædestinauit eos, quos sciebat indignos, quam sic vocati amittunt sine prę iudicio infallibilis scientię Dei. Vocat alios quibus certus cōtinget euentus, quia digni sunt: quo pacto indignos nunquā vocat, verbi gratia. Vocauit Iudam Christus ad apostolatum, quem tamen ad coronam non prædestinauerat, quia indignum fore præscinit. Vocauit & Petrum, quem ad coronam prędestinauit. Ille perdidit coronam, hic accepit. Illius alter, hoc est, Mathias præripuit honores: huius nemo, quia dignus fuit. De illo quippe scriptura loquitur. Fiant dies eius pauci, & episcopatū eius accipiat alter. Psal. 108. Petro autem dixit Iesus. Tu me sequere. Ioan. vlt. id est sequeris, ad capiēdam videlicet coronam per martyrium, quam nunquam amissurus es. *Vocatio duplex.*

Punctus 8.

Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei: & foras non egredietur amplius.

Ex his quæ diximus in aliis epistolis, palam est, quis sit victor: nempe vere fidelis, & permanens in veritate & sinceritate cordis sui: is denique perfectus est qui eluctatis noxiis cupiditatibus carnis, & mundi lenociniis spretis, continentissimè viuit, irridet quasi ex arce malas suggestiones aduersantium dæmonum: tali victori mercedem robustissimi spiritus promittit Christus: munitus non vacillabit vsquam, nec de ecclesia quoquam egredietur: manet autem, æternúmque manebit ceu columna firmissima, cui totum ædificium possit inniti. Templū ergo sanctam dicit ecclesiā, per illud Hierosolymorum templum figuratam. Propter quod in Psalmis mysticis & in Ezechielis visione vltima, *Victor columna in templo Dei.*

domus ac templi Dei nomine ecclesia capitur. In hoc tẽplo columnæ fuerunt apostoli, eminentes virtute ac doctrina in omni plebe. Eo sensu Ieremias dicitur factus vt columna ferrea. Iere. 1. Expresse dicit Paulus. Gal. 2. Apostolos columnas, hi enim sustinebant totum ædificium ecclesiæ, multa virtute consistentes in ea. Similem illis gratiam promittit hic Christus victori. Obserua, Templũ Dei sui vocat ecclesiam Christus vt homo patrem simul, ac seipsum iuxta diuinitatem, & spiritum sanctum, Deũ suum appellans. Hæc ecclesia corpus Christi est & sponsa, & regnum cœlorum. Eph. 1. Ipsum, non dubium quin Christum, dedit caput super omnem ecclesiam, quæ est corpus ipsius, & plenitudo eius: qui omnia in omnib⁹ adimplet. Item. 1. Cor. 12. Vos autem estis corpus Christi, & membra de membro. Sponsa eadẽ ecclesia dicitur, Apoc. 21. sub typo sanctę ciuitatis nouę Hierusalem de cęlo descendentis, quæ ornata erat sicut sponsa viro suo, figurata. Eadem & & regnum cælorum. Matth. 20. 22. & 25. quæ aptissime designata est per arcam Noë, extra quam nulli salus contingit aquis infidelitatis omnia operientibus. 1. Pet. 3. Caret hæc macula & ruga, id est, errore falsitatéque. Nam quicunque tenet ecclesiæ vnitatem, nõ errat in his, quæ sunt vnitatis ecclesiæ: tametsi pro sua quis persona sępe errat vt plane indigeat recõciliatione, quòd nondum, donec viuit, cõfirmatus est à peccabilitate. Ideo Paulus hortatur, Obsecro vos fratres per nomen domini nostri Iesu christi, vt idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata: sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia. 1. Cor. 1. Et in epistola ad Ephesios, vnitatem spiritus precatur in vinculo pacis cap. 3. vbi vnũ corpus astruit ecclesiam: vno spiritu vegetatam, quæ est vna spe vocationis vocata: cui est vnus dominus, vna fides, vnum baptisma: vnus deus, & pater omnium, qui est super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. Hoc est templum Dei, & ecclesia, de qua non egredietur firmatus spiritu Christi. Quomodo non egredietur? Non egredietur ad extranea fidei, erroris habitu super se inducto, quasi diceret: manebit semper fidelis, & strenuus. Poterit id & de religiosis exponi, sic. Qui vicerit, id est, perfectè se abnegauerit, nec secundũ suam voluntatẽ vixerit sed secun-

Ecclesia corpus Christi mysticum.

Fidelis quomodo non errat.

dū ſuperioris ſui præcipientis, votáq; profeſſionis obſeruauerit: obēdiendo, caſtè viuendo, & ſine proprio: is non egredietur foras per apoſtaſiam: ſed erit columna in tēplo dei. Patientia ergo vobis eſt neceſſaria ô viri religioſi, vt voluntatem Dei facientes reportetis promiſſionem. Hebr. 10. ✱o Punctus 9.

Et ſcribam ſuper eum nomen Dei mei, & nomen ciuitatis Dei mei nouæ Hieruſalem, quæ deſcendit de cælo à Deo meo, & nomen meum nouum.

Calamus quo nomen iſtud inſcribitur, gratia ſpirituſſancti eſt, per quam filij Dei efficimur: hoc eſt enim ſcribi nomen Dei quod effici filium Dei. Quod Paulus manifeſtat dicens. Miſit Deus ſpiritum filij ſui, in corda veſtra clamantem, abba, pater: & ipſe ſpiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro, quòd ſumus filij dei. De hoc nomine Ieremias præclarè teſtatur, dicens: Nomen tuum inuocatū eſt ſuper nos, ca. 14. Scribi ergo nomen dei ſuper victorē, eſt annumerari electo populo dei, vt ex eo ſit ſēper, & dicat, ego ſum homo dei. Spiritus nanq; ſanctus in id teſtimoniū fert ſpiritui meo, quòd ſim filius dei. Porro ciuitatis nomen ſcribitur ſuper eum, vt videlicet pro ciue nouæ hieruſalem coram deo habeatur: nouæ inquā, nō illius antiquæ, quę p carnē corrupta erat, & antiquata, & tota carnalis effecta: hęc autē electorum eſt, ſpūalis & ſctā ſup Chriſtū ſolidā petrā ædificata: cuius oīs decor & pulchritudo ab intus eſt, intra conſcientiā, quā inhabitat deus, quáq; pulchri ſumus apud illū oēs quotquot ſumus eius, qui nomen dei ſup nos in baptiſmate inuocatū præclarius geſtam⁹. Obſerua, horū triū nominum inſcriptio indiuiſibilis eſt. Nam qui dei eſt, ille & chriſti, & eccleſię eſt, idē & ex populo dei eſt, è ciuibus videlicet eccleſiæ & ex veris ouibus Chriſti: habet tamē in ratione intelligēdi quodlibet propriū manna abſcōditum, quod nemo ſcit, niſi is qui accipit: vt quū reputes, ego ſum dei, ego ſum ciuitatis dei, ego ſum Chriſti, non ſine dulcedine reputes. Meditare, & videbis: guſta, & ſenties quā ſuauis ſit dīs in in verbis iſtis. Sūma rei eſt, hic promittitur victori quòd erit perpetuo ex electis dei, ciuis eccleſiæ ſctē, & ouis veri paſtoris Chriſti. Obſerua deniq;, qīn oīa quę ad Chriſtū pertinent noua ſunt, vt nomen nouū, canticū nouum, ci-

Calam⁹ quo ſcribitur nomen Dei ſuper electos.

Decor omnis electorum intus. pſal. 44. Omnis gloriæ eius filiæ regis ab intus. &c.

Electorū cōſolatio cum delectatione.

uitas noua, nouus homo. Nouũ enim & admirabile quod deus homo factus est, per quem innouata sunt vniuersa.

Noua ꝺ̃a ad Christũ pertinentia.

Sed quid est, quòd hæc sctã dei ciuitas primũ noua dicitur, secundo Hierusalẽ, tertio descendisse de cælo à Deo? Hæc enim scire conuenit. Itaq; Primũ dicitur noua, quia ex antiquitate renouata, & quòd iuxta morẽ aliarũ haud quaquã sit: illæ enim vno in loco positæ, muro circũductæ, lapideæ, lateritiæve, aut luteæ: humanis gubernatę legibus, plenæ criminibus: in quibus sæpe plus dissidij, quã concordiæ: plus litis, quã pacis: plus liuoris quàm amoris, plus odij quã beneuolentiæ: permixtæ fraudibus, adulteriis conspurcatæ, vsuris, ac rapinis notæ, in quibus nulla nisi iuxta carnẽ gloria. Illa verò nihil taliũ habens. Est enim spũalis cunctis orbis spaciis dilatata, diuinis legibus cõmunita, plena pietate & innocẽtia, vbi vnio spiritꝰ est: nullũ dissidium, nulla lis, nullus liuor, nullũ odium, mutua autẽ dilectio vbi veritas sine simulatione: puritas sine macula, cõmunicatio sine auaritia: gloria præter carnẽ & sanguinem, hoc est, solida, & immarcescibilis: impolluta, sctã in vniuersum, glorioſa & admirabilis, quæ sub spõsæ typo in Salomonis Cantico figuratur. Hæc est ciuitas illa dei, cuius nomen, Dñs ibidem. Ezec. vlt. Secundo dicitur noua Hierusalem, nihil simile habens cũ illa veteri & terrena: præterquã quòd eius nomen idem sit cum illa: & quòd illa carnalis in nõnullis typum gessit huius spũalis: in eo quòd perpetuos hostes habuit gentium populos: & tẽplum Dei in ea fuit. Nã & ecclesia incircuncisos patitur aduersarios, id est, incredulos: & templum Dei, gratum Dei habitaculum in ea est, vbi iuge sacrificium illi offertur, candidum pectus mactatur, orationum thymiamate adoletur. Tertio denique loco ipsa noua Hierusalẽ e cælo à Deo descendisse memoratur: eo quòd ex Deo nati sunt filij eius, & verbo dei ipsa ciuitas constituta sit, dum illi credit & acquiescit: verbum autem dei cœleste est, q̃ à Deo sit, quem in cęlis esse sederẽque scripturæ sacræ nõ raro testantur. De filiis & ciuibus huius ciuitatis dicit Ioannes. Qui nõ ex sanguinibus, neq; ex voluntate carnis, ac viri, sed ex Deo nati sunt. Vt igitur nõ putaretur ecclesia originẽ duxisse è terris, sed è cælo: recte è cęlis atque à Deo descendisse dicitur, cuius spiritu, & verbo vegetatur

Ciuitas noua

Hierusalem spiritualis qualis.

Hierusalem noua spũalis figurata per terrenam.

& alitur. Quo ſenſu apoſtolus loquitur, Gal. 4. Illa autē (inquiens) quæ ſurſum eſt Hieruſalem libera eſt, quæ eſt mater noſtra. Vnde & rex eius de ſupernis dicitur, Ioan. 8. & quotquot ad eum pertinent de ſupernis ſunt: quum alii ex infernis ibidem memorentur. Illi cęleſtes, ij terreſtres. Legis Apoſtolum. 1. Cor. 15. Factus eſt primus homo Adam in animam viuētem, nouiſſimus Adam in ſpiritum viuificantem: primus homo de terra terrenus, ſecūdus homo de cælo cæleſtis: qualis terrenus, tales & terreni: & qualis cęleſtis, tales & cæleſtes. Quod autem ſuum quoque nomen inſcripturū ſuper conſtantem fortémque fidelem hoc magnæ glorię eſt: vt ſcilicet, filius dei & ipſe ſit, qui iam eſt ciuis Hieruſalem, à ſe chriſtianus dictus.

✻o Punctus 10.

Qui habet aurem, audiat quid ſpiritus dicat eccleſiis.

Vt oſtenderet dominus illius verba eſſe, qui in euangelio dum in parabolis loqueretur dixit, Qui habet aures audiat. Luc. 8. nempe ſua: eo quòd ſimiliter & hic loquatur dicens, Qui habet aurem audiat: quaſi qui habet donum intelligentiæ intelligat, quid in myſterio diuinus ſpiritus velit eccleſiam docere: hoc enim generoſi cuiuſdam ſpiritus eſt, intelligere voluntatem Dei, & meditari in lege eius die ac nocte. Pſalmo. 1. Iob dicit, Auditu auris audiui te domine, ca. 42. Et Eſaias, Dominus Deus dedit mihi aurem. Quanto igitur quámque tremendo iudicio condemnaturus eos, qui quum egregiam aurem habeant, hoc eſt intelligentiæ acumen, nec tamen in legem Domini aperiunt, non meditantur, non exquirunt, ſatis ſibi fore arbitrantes intelligendi vim à natura, ſiue à Deo nactos eſſe, & prompte ingenia acuta in quoduis poſſe applicare. Quod perinde eſt ac ſi ingentem vim auri argentíve ſibi quis comparet, nec eam tamen in vſum conuertat, abundè ſatis ſibi putans comparaſſe, etiam ſi hiſdem minus vtatur. Aliter, hic perſuadet dominus, qui monet, vt ſi donum intelligentiæ in rebus ſcripturæ contigerit, exquirat, ſcrutetúrque, expendat voluntatem Dei. quandoquidem ea eſt ſumma philoſophia, eæ ſummæ diuitiæ, ſumma gloria, ſummus honos: ſcire Deum, & noſſe voluntatem eius, Scriptum eſt enim, Non glorietur ſapiens in ſapien-

tia ſua,& non glorietur fortis in fortitudine ſua, & non glorietur diues in diuitiis ſuis : ſed in hoc glorietur, qui gloriatur,ſcire & noſſe me : quia ego ſum dominus qui facio miſericordiam, & iudicium, & iuſtitiam in terra. Ieremiæ 9.

DE PRÆCEPTIS ANGELO LAODICIÆ ECCLESIÆ SCRIBENDIS.

Sect. 3. *Punct.* 1.

ET Angelo Laodiciæ eccleſiæ ſcribe.

Laodicia vrbs Aſiæ.

Laodicia vrbs eſt celeberrima in Aſia Lyco flumini impoſita, primum Dioſpolis,deinde Rhos, poſtea Laodicia à Lyco flumine appellata: quam inſignem fecit & loci virtus,& ciues fortunati : primum Hiero , qui hæreditatem populo diui ſit ſupra duo millia talentorum , & plurimis donis ciuitatem in immenſum exornauit, ditauit & ampliauit:poſtremo Zeno orator,& Polemo filius : qui ob res ægregiè ac fortiter geſtas prius ab Antonio,poſtea ab Auguſto ad regiæ dignitatis faſtigium euectus patriam ſceptro illuſtrem fecit. Hæc igitur vrbs ad fidem conuerſa,ſed ob rerum copiam(vt aſſolet) diuitiáſque corrupta, non in feruore ſpiritus Chriſtum imitabatur. Et ideo iuſtè à domino obiurgatur,vt in ſequentibus patebit. Nũc autem quo pacto nomenclatura hæc toti eccleſiæ competat exquiramus. Laodicia tribus amabilis domini eſt: & de eccleſia ſcriptum eſt,quoniam dominus omnium dilexit eam. Quod ſi è Græco traducis,populum iuſtum Latinis reddit. Populus iuſtus, populus chriſtianus eſt: nimirum ea pars eccleſiæ , quæ ſine ruga eſt . En vides quàm aptè ea vox competat eccleſiæ vniuerſę : ſed & in geſtis ſuis hæc Laodicia eccleſiam proximè exprimit, quòd plerique ex hac eccleſia eſſent,qui ſpecietenus ſanctitatem prætendebant,cæterum autem corrupti & Deo abominabiles,ſubdoli,& malicia pleni:hi ſunt hypocritæ,in ſynceri verbi Dei miniſtri : qui quoniam iuſtos ſe æſtimant,rectè etiam Laodiciæ nomen vſurpant.

Hiero hæreditatem populo diuiſit.

Laodicia in myſterio

Punctus 2.

Hæc dicit Amen teſtis fidelis, & verus: qui eſt principium creaturæ Dei.

Amen hebræa vox eſt, hanc autem hebræi dicere ſolent vbi aliquid fieri cupiunt: ſignificat autem vere, aut fideliter, aut fiat verum. Eo ſenſu ponitur in fine. Pſalm. 40. & 71. Amen & Amen, quod interpres vertit. fiat fiat. Puto autem hic pro verè, vel in veritate poni, atque debere accipi: vt ſit ſenſus, hæc dicit, & in veritate ſic eſt, teſtis ille fidelis ac verus: non dubium quin dominus Ieſus: quem eſſe fidelem & verum teſtem habes ſupra. cap. 1. Quo autem pertinuit talis deſcriptio hæc? Eo videlicet, vt quiſquis bonorum ſibi eſt conſcius operum, prout iſte Laodicenſis angelus, ſciat & recogitet quòd non ſibi opus ſit teſtificari ante tempus de ſemetipſo, quòd diues ſit, & locupletatus, immò nec ad ſe pertineat huiuſmodi teſtimonium, ſed ad illum qui & teſtis, & iudex omniũ eſt conſtitutus, in tempore ſuo reuelandus: cui relinquẽdum eſſe nouerit bonorum actuum omne teſtimonium & iudicium: atque vt de malis tantum teſtificetur contra ſe, & accuſet ſeipſum: nam iuſtus in primis accuſator eſt ſui, vt ſcriptura ait, Prouer. 18. Et dominus in euangelio. Quum feceritis omnia quæ præcepta ſunt, dicite ſerui inutiles ſumus, Luc. 17. Siquidem mali duntaxat ex nobis ſumus, Luc. 11.. vos quum ſitis mali. Ex ſolo autem Deo omnis bonitas noſtra. quippe nemo bonus niſi ſolus Deus, Luc. 18. Et rurſum. Vnus eſt bonus Deus. Matthæ. 19. Deus ex ſe eſt, & bonus ex ſe eſt: nos ex nobis non ſumus, ita nec boni ſumus ex nobis. Rupertus abbas. Amen, refert ad ipſam ſummam & ineffabilem veritatem: ſic dicendo. Amen, id eſt, ipſa veritas, quæ falli vel quippiam ignorare non poteſt teſtis fidelis, quia mentiri non nouit, vt dicat bonum malum, & malum bonum. Verus in promiſſione, fidelis in impletione. Magnũ myſterium quòd iudex omnium ſeculorum debuit eſſe Deꝰ & homo: Deus qui nude cognoſcat omnia, etiam abſcõdita cordium: homo qui teſtificetur in veritate ſic eſſe, iuxta quod dicit, Iere. 29. Ego ſum iudex & teſtis. Porro quo, & illud quoque quod dicitur. Qui eſt principium creaturæ Dei? Eo certe, vt intelligeres Chriſtum qui eſt in diuinitatis eſſentia veritas, per incarnationis myſteriũ

Amen hebræa vox.

Chriſtus teſtis fidelis & verus.

Boni actus iudicium domino relinquendum.

Chriſtus verus & fidelis.

Chriſtus principium creatura Dei.

factus est vtiq; principium creaturæ Dei, quum in eo renouẽtur omnia, vt sunt iã in parte renouata. Est ergo sanctæ nouitatis principiũ Christus, nunc quoad animã, in fine etiã quoad corpus. Reformabit nanq; corpus humilitatis nostræ, configuratũ corpori claritatis suæ, secundũ operationẽ virtutis suæ, Phil. 3. Id quod & Rom. 8. significauit dicẽs, Expectatio creaturę reuelationẽ Dei expectat: vanitati enim omnis creatura subiecta est. Et post pauca, Et ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis, in libertatẽ glorię filiorum Dei. Quo inquam, pertinuit, vt diceretur angelo huic de isto teste fideli & vera ei ꝙ ipse sit principiũ creaturę Dei, nisi vt sciret totũ suum bonum esse ab hoc principio nẽpe domino nostro Iesu Christo, Deo vero, & homine, teste fideli, & illi attribuere totũ bonum suum, nõ sibi; quemadmodũ hic episcop⁹ stultè faciebat. Ille nanq; dominus noster Iesus Christus & nouus homo est, vt probatur. 1. Cor. 15. & sanctæ nouitatis nostræ principiũ, & cõsummationis finis. Nam de morte ad vitã certus nobis per ipsum est trãsitus, quia in ipso iampridẽ translati sumus de morte ad vitã. 1. Ioã. 3.

Per Christũ transitus ad vitam.

Et ab operibus mortuis emundati, quatenus in sanctitate seruiamus Deo vero & viuo secundũ beneplacitũ voluntatis eius. Vel principũ creaturæ Dei, quia omnia ꝑ ipsum facta sunt, Ioan. 1. quantũ ad diuinitatẽ: renouata autem quantũ ad humanitatem in qua sumus redẽpti. Nã virtus fusi sanguinis eius lauit nos à peccatis nostris, & cõuiuicauit. Dicamus ergo dñm Iesum Christum & principiũ esse creaturæ Dei, & testẽ fidelem, & veracẽ conscientiarum nostrarũ perspectorem, adeoq; operũ omniũ cognitorem, vt nõ alieno egeat testimonio, qui prospicit omnia etiã quantumuis abstrusa: cuius obtutũ nec tantilla res effugiet in cuius lucidissima cognitione sunt omnia. Quo maximè intelligãt cœci & nudi, dico illi, quib⁹ hęc diriguntur, se conuincendos fore parato eius iudicio, nisi in tẽpore conuertantur ad eum totius boni fontẽ: atq; ab eo petant quibus indigent, vt illi soli sit honor & gloria in sæcula sęculorũ amen. Obserua, Principiũ se dicit, hoc & Iudæis percontantibus astruxit. Ioan. 8. propter quod Paulus Colossensibus scribens appellat ipsum primo genitum omnis creaturæ: quem ne creatum putaremus,

Christi oculos nihil effugiet.

adiunxit,In quo condita ſunt vniuerſa. Vnde liquet Arrij error,qui inſaniſſimè de filio apud ſemetipſum diſputans aiebat.Erat tempus quando non erat. negans eum ante virginem Mariam fuiſſe. Nam ſi verum eſt, vt eſt, quod per Salomonem ait,dominus poſſedit me in initio viarum ſuarum,antequam quicquam faceret à principio, negari non poteſt eum ante ſæcula fuiſſe: alioqui grãde nefas de patre ſuſpicandum erit,veluti ſtultus permanſerit antequam ſapientiam generaret. Si ſtultus erat, vnde ergo tam ſapienter condidit vniuerſa?dicente ſcriptura, Omnia in ſapientia feciſti. & nos quomodo ſapientes ſtatuit inſipiens ille? Non ergo ipſa ſapientia creata eſt à patre,ſed antequam cuncta fierent, erat cum patre: neque ex alia ſubſtantia Deus pater genuit filium, ſed ex ſeipſo:quo pacto conſilium generaretur in te: neque extra ſe genuit,ſed in ſe,vt vnitas eſſentiæ conſiſtat in perſonæ diuerſitate:quòd ſi extra ſe generãſſet,iam alia eſſet eſſentia generata:& ex conſequenti ſicut in perſona, ita & in eſſentia alius eſſet filius. Illud verò quod modo adductum eſt è ſcriptura ſacra, Dominus poſſedit me ab initio viarum ſuarum, taliter eſt intelligendum, quòd Deus pater ante omnem creaturam tam humanã quàm angelicam,ſuam hanc genuerit ſapientiam ſibi coęquam, à ſeq; perſonaliter diſtinctam in ſubſtantię vnitate. Solet enim ſcriptura ſacra hoc modo loquendi & alibi vti, quẽadmodum Gen. 4. habetur,vbi Eua mater quum primum genuiſſet filiũ,dixit,Poſſedi hominẽ per Deum: vt rectè poſſedit,pro genuit poſitũ ſit:hoc ſenſu,ac ſi diceret filius:Dñs pater genuit me filium ſibi conſubſtantialẽ,& coæuum ante mundi exordia:quatenus plane intelligeres Arrij in hoc principio errorem. Si verò (vt certi codices habẽt)loco poſſedit,creauit inuenias:ita intellige, quòd antequam quicquam faceret,ſuam hanc ſibi coæuam ſapientiam prædeſtinauit incarnandam:quatenus ſua paſſione & morte genus hominum redimeret:& in ſe reſtauraret omnia.tunc vtiq; in principio ſuarum actionum in diuinitate ſua hanc poſſedit ſapientiam,vel creauit(vt alibi legis) ſibi æqualem: quam poſtea carnem ſuſcipere voluit:creauit ergo, id eſt, incarnari ſtatuit, vt coæua illa & coæterna ſapientia adueniente temporis plenitu-

Arrij error de Chriſto.

Pater genuit in ſe filiũ ab æterno.

Poſſidere pro gignere.

dine,in qua nos prædeſtinauerit ante mũdi cõſtitutionẽ carnẽ aſſumeret.Si ergo Deus oẽs electos ante mũdi cõſtitutionẽ elegit in Chriſto,quid mirũ ſi ipſum caput electorum,id eſt, Chriſtum, in ſua prædeſtinatione antequam quicquam faceret,ordinauit,vt fieret caput electorum?De quo idem Apoſtolus dicit.Ipſe eſt caput corporis eccleſiæ,qui eſt principium,& primogenitus ex mortuis,vt ſit in omnibus ipſe primatum tenẽs.Quia in ipſo complacuit omnem plenitudinem inhabitare,& per eum reconciliare omnia in idipſum,pacificans per ſanguinem crucis eius,ſiue quæ in cælis, ſiue quæ in terris ſunt. Col. 1.Et in Eccleſiaſtico de eadem ſapientia dicitur, quòd in omni populo & in omni gente primatum teneat,cap.24. vt merito principij nomine in hac ſcriptura glorietur teſtis ille fidelis & verus Ieſus Chriſtus dominus noſter.

Caput electorum Chriſti.

Punctus 3.

Scio opera tua,quia neque frigidus es,neque calidus.vtinam frigidus eſſes aut calidus:ſed quia tepidus es:& nec frigidus,nec calidus,incipiam te euomere ex ore meo.

Hypocritarum opera Deo odibilia,

Opera hypocritarum nouit ille,cui retecta ſunt omnia,etiam quantumuis abſtruſa,verum non ſunt illi placita,neque accepta ea nanque non ſecus ac ſatanam nouit,quem interim execratur. Quæ verò ſunt illa opera quæ nouit quidem Chriſtus, ſed execratur? Reſpondeo, quæ non ſunt ex fidei feruore viuacitatéque,ſiue etiã puritate conſcientiæ pro gloria Dei. Puritatem voco conſcientiæ, quæ non ſubeſt alicui malo propoſito, & quæ exuerit inquinationem peccati:alioqui impura erit conſcientia & opera quæ hinc prodeunt impura : quæ Deus nouit quidem:ſed non placent illi:ſumma nanque puritas illa,quæ eſt candor lucis æternæ, & ſpeculum ſine macula.Sap.7.nẽpe Dei filius Chriſtus,nõ niſi puris delectatur & ea approbat: tam abeſt vt opera acceptet hypocritarum:quæ tantummodo externæ ſunt & in faciem pulchra,cæterum autem ſordida & abominabilia Deo. Quod ſi à fine denominantur opera quæ in genere bona ſunt, & finis imponit operibus apud Deum æſtimationem:fieri non poteſt,vt cuius finis malus ſit illud ſit bonum quantumuis videatur bonum: intentio autem finis eſt in operibus oculi nomine intellecta,Luc.11.Si oculus tuus fue-

tuus fuerit ſimplex, &c. Et hæc ipſa dico intentio, in hypocritis ſemper mala eſt, id eſt, non in Deum directa, neque in eo fixa: ſed reflexa, & ad ſeipſos cõuerſa, ideoque mala. Nõ enim ſimpliciter ij colunt Deum nec Dei amore faciunt bonũ: ſed proprie laudis cõmodo, & ſui cauſa, vt iam nõ Deus glorificetur in ipſis: ſed ipſimet in ſemetipſis: atque ideo ſemetipſos colere cõuincuntur, quos veluti idola quædã ſibimet erexere: & hi neque frigidi ſunt neque calidi, id eſt, non quidem ex toto fidẽ abnegãt: ſed nec fidei virtutẽ imitantur. Sunt enim & non ſunt. Sunt fidei inani profeſſione: nõ autẽ veritatis imitatione. Loco calidus, Græci habent feruidus. Proinde hoc loco calidus notat feruidũ, in fidei ſcilicet viuacitate charitatéque feruentem: quia fides (iuxta Apoſtolum) per charitatẽ operatur. Gal. 5. Et quia hypocritæ carent tali feruore, ac fructibus bonis: neq; frigidi, id eſt, non omnino à fide alieni, cui vel in faciem ſubſcribunt: neq; calidi ſunt, ſed tepidi: quod proprium eſt hypocritarum: qui ſecundum externum hominem oſtendunt quidẽ pietatem, vt fatuę virgines, cultum virginitatis: ſecũdum autem internum, pietatem abnegant: & tamen mira interim ſibi væſania applaudunt, & ſibi gloriantur: perinde ac veræ ſolidæq; pietatis ſcopum attigiſſent, & vera ſolidáque facerent pietatis opera, quum non ſint ea niſi vacua & vana. Qui ciuſmodi ſunt, id eſt, qui mendacium loco veritatis amplectuntur, vix vnquam ſyncere veritati conſentiunt, vix vnquam verbo Dei acquieſcunt. Quia non ardent salutem, neque regnum cælorum: quod in acquiſitione glorię beati Dei poſſidetur. Profecto quamuis omnia Deo ſint poſſibilia: tamen facilius ad veritatem conuertitur, qui omnino frigidus, id eſt, incredulus eſt: quàm qui ſemel pro veritate mendacium admiſit. Nam quis difficilius hypocritis conuertitur? propter quod ſubdit: Vtinam frigidus eſſes aut calidus. ac ſi diceret. bonum tibi eſſet quòd eſſes calidus, id eſt, vere fidelis, fidem habens, quæ per charitatem operatur: aut frigidus, id eſt, prorſus incredulus: tum enim paratior fores veniẽdi ad veritatem, quàm ſic vacillans: es enim & non es, deceptus propriis ſenſus impoſtricibus perſuaſionibus. Nolim hic arbitreris dominum velle quempiam prorſus frigidum, hoc eſt

Oculus intẽtionem exprimit.

Hypocritæ neque frigidi neque calidi.

Hypocritæ hoſtes veritatis difficilè cõuertuntur.

à fide alienum, aut malitia obstinatum, atque in vniuersum malum. sed hac ratione sensum accipe, quia aperte mali, ignominia adusti nominis concussi, & confusi, facilius ocyusque conuertuntur, quàm hypocritæ, qui sub pio nomine nequitiam exercent, seducentes se: veluti sub specie pietatis salutem, quam solis veris bonis Christus comparauit, assequantur, etiam si à malis suis interim minus abstineant. Talia ergo opera scio, iudico, & execror. En vides quàm graue malum sit hypocrisis: vt aperta sæpe peccata occasio quædam sint ad capessendam Dei electionem plus quàm hypocrisis, hoc est, vafra simulatio sanctitatis, inanisque ostentatio. Sanè quemadmodum leuioris culpæ est, corruptã esse corpore virgine, & exinde humiliari: quàm integram: & pro conscientia integritatis inflari: sempérq; in tacita sui damnatione cõsistere. Proinde consequenter ait. Sed quia tepidus es: & nec frigidus nec calidus, incipiam te euomere ex ore meo. In Græco habetur, euomam te: sed parum refert, immò in verbo, incipiam, longe amplior diuinę clementiæ mansuetudo sublucet: quòd non simul hypocritam reiiciat, auferátque de medio iustorum: sed pie per tempus & tẽpora sustineat, expectétq;, sensim ad vindictam sese promouens, nisi resipiscat insanus. Quis (oro) hic non expauescat, in negotiis regni Dei tepidus ac piger esse? tepidos euomet Christus, & adhuc tibi in ignauia places? excute socordiam, quoniam non somnolentibus obuenit regnum Dei, sed vigilantibus, sed strenuis, sed impigre agentibus. Vrget ergo, & fugillat socordem episcopum dominus, cui nec calido admodum nec frigido irascitur: vt notius fiat, quàm grauis sit erga ocioſos, vanéque sibi præsumentes, quos arguit sub vnius nomine: quemadmodum & apud Matthęum ocioſos increpat dicens, Quid hic statis tota die ocioſi? Mallet enim non esse in amphiteatro regni sui, hoc est in medio suę ecclesiæ, quàm sic ocioſos, solóque fidei nomine sibi blandientes: quorum seges nostro hoc æuo permaxima est, qui sufficere homini in salutem, passim iactitant semel initum fidei sacramentum, etiam si cæterum torpeat, sibíq; mollius indulgeat: quibus pœnitentiæ acrimonia pro ludibrio habetur: apud quos, nec ieiunium quippiam mo-

menti est:nec otationes valent:nec alia eiusmodi, sed fidei solum inane nomen:tam argute impositum est illis. Nonne aduersum hos fremit hic in scriptura dominus virtutum dicens,Scio opera tua, quia neque frigidus es, neque calidus,hoc est(vt iam dictum est)nec à fide prorsus alienus,quemadmodum ethnici sunt à fide alieni:nec fidei feruore bulliens:vt virtute splendidus sis apud me: sed tepidus,id est, fictus quidam & mendax fidelis hypocrita:& quia eiusmodi es incipiam te euomere ex ore meo.Allusio est ad humanum morem:facile nanque per liquorem tepidum vomitus excitatur, vbi aut frigidus aut calidus etiam cum suauitate quandoque bibitur. Portò in vomitu corpus conturbatur, & cum horrore nimio perficitur. Quod non aliud prætendit, nisi quòd id genus homines exhorreat, & cum abominatione (vt in vomitibus fieri solet)de suis visceribus reiiciat, repudiétque.Illorum enim abiectio vomitus quidam est, recte huic operi comparata.Incipit autem Deus illos euomere,quum incipiunt apparere quod non sunt:sancti nõ sunt,& sanctos sese ostendunt: quando veritatis lumen ab eis auferre incipit,vt non videant,nec respiscant: cœci enim sunt: verum eorum cœcitas sensim augetur, quousque nihil prorsus videant. Item tum plenè euomuntur,quum in perpetuum abiiciuntur:quibus iam graue est etiam si quid salutiferum audiant: de quibus ex Esaia apud Matthæum dominus pronunciat dicens, Incrassatum est cor populi huius,& auribus grauiter audierunt,& oculos suos clauserunt, ne quando videant oculis, & audiant auribus, & corde intelligant, & conuertantur & sanem eos, Esaiæ.6. Matth.13. De his & Paulus ait. Voluntariè peccantibus (id est, in voluntate & proposito peccandi permanentibus, desertis à gratia Dei) post acceptam noticiam veritatis, iam non relinquitur hostia pro peccatis: terribilis autem quædam expectatio iudicij,& ignis æmulatio, quæ consumptura est aduersarios.Sequitur dicti adstructio per exemplum. Irritam quis faciens legem Moysi, sine vlla miseratione, duobus vel tribus testibus moritur: quanto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui filium Dei conculcauerit,& sanguinem testamenti polluerit,in quo sanctificatus est communis, & spiritui gratiæ contumeliam fecerit? Vindicta mihi, ego retribuam, dicit dominus. Et rursum, Iudicabit dominus populum suum. Horrendum est incidere in manus Dei viuentis. Hæc omnia ad Hebræos.

Vomitus per tepidum liquorem.

Contra re negatos.

ctificatus est: & spiritui gratiæ contumeliam fecerit? Hebræorum. 10. Hinc non improbè Petrus censet melius fore illis non cognouisse viam veritatis, quàm post cognitionem retrolabi. 2. Pet. 2. Adeo cautum, infatigabilem, & strenuum, impigrum, sibique prospicientem, & excussum oportet esse fidei sectatorē: nihil alienæ fecis habentem, erroris nihil: sed nec peccati, etiam si minus interim caueantur humanæ quædā labes, quæ cum hac vita cohærent. Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quę societas luci ad tenebras? Quæ conuentio Christi ad Belial? Tanta contentione tum animi tum virium veritas tibi tenenda est vt sis fidelis, vt non veritatem in mendacio detineas: reuelatur enim ira Dei de cælo super omnem impietatem, & mendacium, & iniustitiam hominum, eorum qui veritatem Dei in iniustitia detinent. Rom. 1. ❧ Punct. 4.

Quia dicis, diues sum, & locupletatus, & nullius egeo: & nescis, quia tu es miser: & miserabilis: & pauper: & cæcus: & nudus.

Hypocritæ in ore iactātia.

In ore hypocritæ semper iactantia & gloriatio operum: tumet enim vesana mens eius: & in virtute sua gloriatur: sed vnde sultè tumet, inde inaniter cadit. Vnde gloriatur, inde confunditur. Semper enim superbiam casus consequitur, & vanè gloriantem excipit ignominia, iuxta illud. Contritionem præcedit superbia, & ante ruinam exaltabitur spiritus. Prouer. 16. Superbus erat Goliad, & pulchris in armis inaniter cōfidebat, procedebat, filios Israël pauidos territabat, quibus se minaci ac toruo vultu subinde exhibebat: & quum parem sibi minime inueniri posse in toto agmine filiorum Israël crederet, ab humili Dauid è funda misso lapide vno ictu percussus cecidit, ad casum eius tellure concussa: quatenus spectantibus ludibrium cæterum fieret qui antea erat pauor. Ita & hypocrita sæpe à celsitudine sua cadit qui in se inaniter attollitur, qui rectè Goliadis istius personam exprimit. Ingens enim externè videtur hypocrita, cui internè nulla virtus ineft: pulcher ac spectabilis, & grandia sinuoso in pectore voluens, ore loquens grandia: verum quis illum exitus maneat docet exemplum Goliadis. Quem in modum & hic episcopus Laodicensis quum gloria-

Goliad exprimit hypocritam.

Hypocritæ proprietas.

bundus prodit, valde mirum quantis qualibúſque feriatur ictibus: donec aſſidua rotatus vertigine in imis ſtratus iaceat: quatenus ab ignominia ſenſum capiat, qui ſplẽdenti famæ titulo deſipere cæperat. Neſcis, inquit, neſcis quia tu es miſer, & miſerabilis: & pauper, & cæcus, & nudus. Hi ſunt quinque limpidiſſimi lapides de torrente per humilem Dauid ſublati, quos dominus in Dauide figuratus contra Goliadem hunc mittere curauit, non ſine profundo ſuo iudicio: quatenus his percuſſus intereat id quod erat, reſurgat quod non erat: ſuperbus erat, & in hoc interire eum dominus cupiebat: humilis non erat, in quo reſurgere & viuere eum volebat. Proinde congerit aculeos, non vt in finem eum perimat, ſed vt ſeruet. Acriorib⁹ etenim puncturis excitandus erat: qui altiſſimo ſopore vanitatis merſus iacebat, præſertim quum ex electorum numero fuerit in vitam deſtinatus. Multis quippe electis contingit caſus, in quo dum remanent ſtimulantur, vt reſurgant, agántque vitæ opera: & tanto actiori punctione quanto plus ſtupent in inſania ſua: & quanto ſe minus agnoſcunt. Nunc vide inter has hypocritarum deſperationes quid primo quoque tempore tibi agendum ſit, quo maxime placeas Deo. Primo igitur opus eſt, vt quàm rectam fidem habeas. Secundo, vt legibus diuinis ſubiectus ſis. Tertio vt vitam inculpatam agas. Quarto virtutibus locuples fias, faciáſque quæcunque ad Dei iuſtitiam pertinent ac pietatem: quoniam dominus virtutum eſt, idem & rex gloriæ Deus noſter. Pſal. 23. & 67. Sed iam ad reliqua. Neſcis, inquit, quia tu es miſer & miſerabilis, & quæ ſequũtur. Eſt autẽ miſer, flebilis, calamitoſus. Miſerabilis, malis ſic circumuallatus: vt merito qui eum videant queant illi indoleſcere. Pauper, qui inopia rerum anguſtatur. Cæcus, cui lumen ademptum ſit. Nudus, cui deeſt amictus. Quæ omnia ad ſpiritualia referuntur: vt miſer ſit qui à Deo abiectus eſt, & pœnis inferni iampridem deſtinatus. Miſerabilis, quem multa mala & offenſa Dei circundant, cuius merito miſereri queant omnes. Pauper, cui nulla probitas, nullæ virtutes adſunt. Cæcus, qui ſaluti ſuæ non proſpicit, iudicio conſilióque orbatus. Nudus, decore gratiæ nũc, & in futuro glorię ſpoliatus. Quid nũc his calamitoſius? Quid deſpe-

Lapides quique è torrẽte ſublati.

Electi dum peccant ſtimulantur vt reſurgant.

ctius?tu vide. Obserua. Res contemnenda est iuxta mundum, paupertas. Quam vt quis ab sese auertat currit ad extremos Indos, vagatur, inuisit loca extera, & gētes incognitas adit: mutat merces, rumpit somnum, non parcit labori: omnia qnantumuis grauia, sibi facit reputatione lucri leuia: maris se periculis obiicit, & nihil non facit. Sed quid prodest homini, si vniuersum mundum lucretur, animę verò suæ detrimentum patiatur? Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? Matt. 16. Magis autē spiritualibus bonis nobis opus erit: ditari virtutibus, quæ nequaquā pereūt, quibus etiā quisq; abundè fœlix esse poterit. Id quod quidā ita carminib⁹ cōplectitur.

Diuitiis nemo felix: nam copia rerum
Quamuis assiduo parta labore perit.
Inclyta sed virtus animum perfectius ornans
Durat, & ad cœli tecta recludit iter.
Huic omnes igitur totis incumbite remis,
Sic erit æternus, credite, partus honos.

❋ Punctus 5.

Suadeo tibi à me emere aurum probatum, ignitum, vt locuples fias & vestimentis albis induaris: vt non appareat dedecus nuditatis tuæ: & collyrio inungas oculos tuos, vt videas.

Neminē reiicit dominus nisi obstinate malus.

Nullus ab ore Dei prorsus euomitur, nisi reprobus ac insanabiliter malus, cui mederi amplius nequeat: electi quia virtute prædestinationis seruantur, nunquam pœnitus euomuntur: & si quando euomi incipiant, non tamen pereunt, sed sanati intra os domini reuertūtur, vt nō prorsus euomātur. Magnum mysterium, magna iudicij ratio: qui sic euomitur, perire illū necesse est. Neque verò vllus ita euomitur, nisi filius sit perditionis, hoc est, in spiritū Dei blasphemus, nihilque in finem correctus. Proinde & hypocritis, sanéque hæreticis, donec eos prorsus euomat Christus, spes esse poterit salutis: resipiscere enim poterunt, tametsi haud facilè resipiscant, ob mendacem eorum persuasionem: qua semel & grauiter impositum est eis, vt abirent in reprobum sensum. Admonentur ergo & ij hic, vt donec pœnitus euomantur, redire satagāt, inque ore domini se firment, vt non eiiciantur, eò quòd iam laborare cæperint ad dilapsum reiectionémque.

Hócque vt faciant, & qua arte faciant insinuatur: quum dicitur. Suadeo tibi à me emere aurum probatum, ignitum, vt locuples fias: aurum in quam christianæ sapientię ac charitatis æternæ, alioqui prorsus euomeris. Quinque præcipuis malis pauloantè episcopum hunc Laodicesem circunuallatũ dixit. Quia miser esset, & miserabilis, pauper, & cæcus, & nudus: contra hæc tria illi remedia salutaria persuadere consequẽter nititur, & contẽdit. Primo vt aurum à se emat probatum & ignitum: contra miseriá & paupertatem ne vltra miser sit, aut miserabilis, aut pauper, qui auro hoc possit abũdè ditescere. Deinde vt vestimentis albis induatur contra nuditatem. Tertio vt collyrio inungat oculos contra cæcitatem. Rectè enim à se aurum probatum & ignitum emi suadet, quippe quia ipse est fons totius sapientiæ ac charitatis diuinæ, simul & vitæ. Psalm. 35. Quoniam apud te est fons vitæ: vbi vita, ibi sapientia, ibi charitas. Christus est vita, Christus sapientia, Christus charitas: In quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, Colos. 2. Qui factus est nobis sapientia, & iustitia. 1. Cor. 1. Item Ephes. 3. Det vobis pater scire supereminentem scientiæ charitatem Christi, vt impleamini in omnem plenitudinem Dei. Sed quale hoc genus emptionis est? Quo præcio ista inæstimabilis emitur merx? Non equidem perituris nummorum sumptibus: neq; enim hic de pecuniaria emptione res agitur: spiritualia spiritualiter comparãtur. Nemo est qui comparare sibi hanc mercem nequeat, domino Deo in scriptura dicẽte, Qui non habetis argentũ, properate, emite: venite emite absq; argento, & absq; vlla commutatione, vinum & lac. Esa. 55. Quod de vino audis lactéque, hoc idẽ de auro probato & ignito intellige. Neq; enim precium requirit temporarium, quia inęstimabilis est merx, & supra omnẽ commutationem quicquid parauit ad spiritũ. Fide fiat accessus, properetur affectu, interno cordis desyderio ematur. Aurũ est, quia precioſum est Dei donũ, probatũ, id est, fuci fictíq; nescių, quódq; admixtionẽ alieni non patiatur: & ignitũ, iuxta quod scriptura dicit, Ignitũ eloquiũ tuũ vehemẽter, & seruus tuus dilexit illud. Psal. 118. Et rursum. Eloquia dñi, eloquia casta, argẽtum igne examinatũ, probatum terræ, purgatum septuplum.

Aurum sapientiæ & charitatis.

Quo præcio emitur cœlestis merx.

Donũ Dei auro comparatur.

Psalm.11. Ex eloquiis domini prouenit omnis sapientia, quod est domini lex immaculata, conuertens animas, testimonium fidele, sapientiam præstans paruulis. Psal.18.

Aurum & argentum est diuina sapientia.

Obserua, Aurum hic ignitum dicit, ibi argentū igne examinatum: sed de vtroque metallo idem sentiendum. Est nanque pręciositas, & vtilitas in vtroque. Quid enim vtilius magisque necessarium humanis vsibus his? Auro atque argento parent omnia: omnia pręcio horū æstimantur. & verbū sapientiæ vtile est, atque necessarium, quod desyderabilius est super mundi aurum argētúmve, & lapidem præciosum multum. Hoc igitur ignitum aurum verbum sapientiæ probatum multis vstionibus, ac ardens emi cōsulitur: de quo apud Ieremiā dicit dominus, Nónne verba mea quasi ignis ardens. Ierem.23. Ardet semper verbum Dei: & inflammat. sicut scriptum est, Eloquium domini inflāmauit eum. Psal.109. vt rectè de eo in Cant. dicatur, lampades eius, lampades ignis atq; flammarum. Cant.4. Hoc aurum emitur per studium vehemens, scripturarum assiduam meditationem: quo beatus ac dives quisque fiet. Psalm.1. Beatus qui in lege eius meditabitur die ac nocte. Ideo & in Prouerbiis scriptum est. Veritatē eme, & noli vendere sapientiā & doctrinam. cap.2. Nota triplici de causa aurum hoc diuinæ sapientiæ emere persuadet. Primo vt locupletes fiamus: deinde vt vestimentis albis induamur: postremo ne nudi appareamus in conspectu Dei. Sane ex nundinatione diuinæ sapientiæ fiet, vt spiritus mundicies nascatur in nobis. Ioan.15. Iam vos mundi estis propter sermonem, quem locutus sum vobis. Fiet & hoc vt admirabili decore omnium charismatum ornemur, remissis ac tectis peccatis, vt non imputentur nobis. Super hæc miris eius gazis ditescimus, iuxta illud quod dicitur, Thesaurus desyderabilis requiescit in ore sapientis. Sapientis, non eius, qui iuxta mundum sapiens est, aut inani turget philosophia: sed qui iuxta Deū. hoc est, quæ Dei sunt sapit: quod fit ex verbo crucis Christi: in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi. Ideo Apostolus.1. Corin.1. ait. Nos autem prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum: gentibus autem stultitiam: ipsis autem vocatis Iudæis atque Græcis Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam:

Aurum diuinæ sapientiæ triplici de causa emi persuadetur.

quam reuelat pater paruulis secundum suum beneplacitum: paruulis inquã, non sensu sed malicia, & qui ex corde diligunt illum, & faciunt quæ placita sunt ei, & abstinent ab his quæ displicent. Sunt equidem & hypocritarum suæ vestes, quibus ad conspectum hominum in faciem solum induuntur, vt videantur pij boni & iusti. Proinde quod hic habes, vt non appareat dedecus nuditatis tuæ: non ad conspectum hominum referendum est, sed Dei, ante cuius conspectum ambulamus, qui aiebat Abrahæ, Ambula coram me, & esto perfectus. Genes. 17. Peccatrix anima priuata iustitia ac bonis fidei fructibus nuda est: cuius nuditatis confusio apparet, primo coram Deo, ac deinde coram sanctis angelis eius: sæpe etiam coram hominibus, coram quibus per malæ vitæ infamiam confunditur peccator. Iustitia vestis candida est: peccatum sordida. Legis in Zacharia, quia Iesus indutus erat vestibus sordidis, & satan stabat à dextris eius. Proinde & si sis, & quantumcunque sis Iesus sacerdos magnus, nisi habeas iustitiæ candorem, satan tibi imminet: vt opera tua, quantumuis bona sint in faciem, euaeuet, & perdat. Quo contra de bonis dictum est supra, Ambulabũt mecum in albis: De malis autem, Amice quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem? Matth. 22. Scriptũ est de Assuero, quòd nemo indutus sacco intrabat aulam eius. Hester. 4. sic in regnũ beati Dei nemo veste peccati intrabit, regnum, inquam, verè beatũ ac felix: & in ecclesia militante nemo hac veste acceptus incedit, nemo merito etsi numero incedit: & forsitan neque numero incedit: Ecclesia nanque fidelium congregatio est: qui soli apud Deum computãtur pro ecclesia, vt dicat huic Christus, Volo vt tu induaris vestimentis albis, ne coram me appareat confusio nuditatis tuæ. Peccatum priuatio gratiæ est: est & iustitiæ, virtutúmque exinde progenitarum. Hoc est ergo confusio nuditatis quod peccatum: nam iustitia cæteræque virtutes habitus sunt animæ super solem candidi. Et contra peccatum priuatio iustitiæ & gratiæ & omnium virtutum. vt recte nuditas ac dedecus sit: caret enim honesti ratione peccatum. Refert igitur magnopere indui albis, assuescí iustitiæ virtutibus, ac morũ probitate ornari, ne nudi ac dedecorosi ante Deum ap-

Peccatrix anima nuda.

Iustitia vestis animæ.

Iustitiæ veste incedendũ in Dei ecclesia.

Peccatum gratiæ priuatio.

pareamus. Viſuri enim ſumus regem noſtrum Chriſtũ in decore ſuo. Petri doctrina eſt, Cũ igitur hæc omnia diſſoluẽda ſint: quales oportet vos eſſe in ſanctis conuerſationibus & pi[illegible]tibus, expectantes, & properantes in aduentũ diei domini. 2. Petr. 3. Obſerua, Quia enim dixerat hypocritam pauperem, ideo ſuaſit à ſe ſibi comparari aurum: non feculentũ, id eſt, fece permixtũ: ſed probatũ, ſed ignitum, quo locuples fieret. Deinde indicauit eundem nudum: propterea candidis illum induuiis veſtiri nunc iubet, ne probrum nuditatis eius appareat. Poſtremo cæcum: cui vt perfectè mederi poſſit, collyrio inungi oculos iubet. Eſt autem collyrium vnguentum medicorum, quo feces oculorum tolluntur, ab initio nonnihil pungens, mordénſque vſque ad lacrymas: quod tamen deinde viſum clariorem reddit. Magnum vitium eſt cæcitas in homine, non tam ea quæ carni ineſt, ſed potius quæ menti inhæret. Cum illa quandoque bene chriſtiani ſumus: hac nequaquam. Infidelitas aſſiduus morb⁹ eſt illi, qui fidei lucem non habet: quantocyus itaque medẽdum malo huic, atque ad rectum intuitum acies purificanda. Collyrio vitio oculorum medetur: hoc & ipſa animi interna acies purificatur. Collyrium verbum fidei eſt, quod quoties menti imponitur ſanguis carnalis intelligentiæ ab ea remouetur: feces tollũtur errorum. Perſtrictoria eſt verbi Dei vis, perſtringit enim & pungit pœnitudine admiſſorum: & mordet, ciétque lacrymas. Hoc collyrio Dauid vtebatur, quum ſanguine interim eius oculi obuoluerentur, fluerent & lacrymis. vt diceret. Laboraui in gemitu meo, lauabo per ſingulas noctes lectum meum, lacrymis meis ſtratũ meum rigabo. Pſal. 6. Et rurſum Turbatus eſt à furore oculus meus, ibidem. Quare? Quoniam (inquit) iniquitatem meam ego cognoſco: & peccatum meum contra me eſt ſemper. Pſal. 50. Ecce ſanguis oculis incretus. Quid eſt ſanguis? Peccatum eſt ſanguis conſcientiam lędans & commaculans. libera (inquit diuus Pſaltes) me de ſanguinibus Deus Deus ſalutis meę. Eſt & Chriſti nomen collyrium. Collyrium diximus eſſe vnguentum ad feces oculorum tollendas commodum: hoc inunguntur, quoties peccati albugine obducimur: vt rectè de hoc in Canticis dicatur. Vnguentum effuſum no-

Collyrium.

Cæcitas magnum vitiũ in mente.

Collyriũ verbum fidei.

Collyrium Chriſti nomẽ

men tuum, & ideo adoleſcentulæ dilexerunt te. Cant.1. Quid enim aliud Chriſti vocabulum quàm vnctionem ſonat? vnctionem, inquam, miſericordiæ, fauoris, & gratiæ. Tu ergo quiſquis es, quoties te vides, oculorum animi tui aduerſam incurriſſe valetudinem: accede ad Chriſtum, vt ſacri omnis iſtius vnctione te perliniat: fieri non poterit quin illumineris. Quia ipſe eſt lux vera illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum. Ioan.1. cuius chariſmata omnia ſunt ad illuminandum. Item collyrium poterit eſſe & ipſa emũdatrix pœnitentia, quæ per compunctionem clarificat oculos cordis, ſicut collyrium per lacrymarum effuſionem oculos carnis. Pœna enim oculos aperit, quos culpa claudit, dixit Quiritij ille ſanguinis Pontifex Maximus Gregorius. Hinc Ieremiæ. 4. fideli animæ dicitur, Laua à malicia cor tuum, vt ſalua fias. Eſt deniq; ipſa tribulationis perpeſſio collyrium, cuius mordaci acrimonia intelligentiores efficimur. Sicut ſcriptum eſt. Eſa. 28. vexatio dabit intellectum. Ideo Tren. 1. dicit Propheta. De excelſo miſit ignem tribulationis, & erudiuit me. Nihil æquè edocet patientiæ virtutem, ac tribulationum perpeſſio. Non mentitur Paulus qui ait. Scientes quòd tribulatio patientiam operatur. Rom. 5. Ideo Iacob. 1. Omne gaudium exiſtimate fratres mei, quum in tentationes varias incideritis: ſcientes quòd probatio fidei veſtræ patientiam operatur: patientia autem opus perfectum habet, vt ſitis perfecti & integri, in nullo deficientes. Et iterum, Beatus vir qui ſuffert tentationem: quoniam quum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromiſit Deus diligẽtibus ſe. Vides quia tribulatio per collyrium intellecta, primum ſanitatem animæ in nobis operatur, deinde robur ad ferendum aduerſa: hinc perfectionem integritatémque: præparat etiam ad capiendam coronam vitæ: vt iam non ſolum toleranda ſit, ſed etiam expetenda: tantum abeſſe debebit à nobis eius expoſtulatio. Sequitur. ☙ Punct. 6.

Collyrium pœnitentia.

Collyrium tribulatio.

Ego quos amo, arguo, & caſtigo.

Mira ſententia æterni decreti Dei: cui parandũ eſt ſemper ab omnibus quoniam ſic beneplacitũ eſt Deo, vt fla-

Deus quos diligit castigat.

gellis castigationum interim interroget excitétque electum, si parum probus sit, piger, somnolentúsve, aut minus strenuus: immo etiam si strenuus sit : vt magis strenuus fiat adhuc, quatenus studio exæquet coronã, quàm illi præparauit Deus, & ad quam illum prædestinauit: ac si dicat, Ea quæ tibi loquor arguens & corripiens te, velut amantis gratiam suscipe. Non enim est hic mos Dei sapientiæ, vt eum quem diligit filium permittat iuueniliter insolescere, sed castigat, & premit lasciuientem : & quem lactauit infantem, eundé nimis coercet verbosum inconsultum virga percutit, exasperat quandoque: diligit & exasperat, exasperat autem vt erudiat : quatenus pharmaci huius amariore gustu vitiũ tollat stomachi, id est,

Dilectio Dei erga nos in castigatione.

mentis. Ait ergo, Ego quos amo arguo, & castigo. O diuinæ dilectionis eximium indicium, O summæ bonitatis studium, O magnæ clemẽtiæ verbum: nisi enim summe nos amaret, non argueret: nisi salutem dare etiam interim nolenti cuperet, nõ castigaret. Scriptum est enim, Quem enim diligit Deus, corripit, & quasi pater in filio complacet sibi. Prouer. 3. Maxima hinc veræ consolationis datur occasio tribulationum angore oppressis: sequitur enim quòd hi, quos arguit & castigat Deus, ab eo dilecti sint. Ne igitur reformides pati aduersa, ne refugias subire grauia, quod hoc sit insignæ dilectionis indicium: Nam flagellat omnem filium quem recipit. Heb. 12. Facit autem hoc dominus (si humana diuinis comparanda sunt) more piissimi parentis duos filios habentis, quorum alterum hæredem subscribit, reiicit alterum: illum castigat quem subscripsit hæredem, etiam si nihil peccet, aut si parum peccet: hunc liberę voluntati suæ permittit, edere, bibere, scortari, aliáque eiusmodi perpetrare, sic Deus

Bonos castigat Deus, malos liberius permittit.

bonus iustos electósque suos per innumeras afflictiones, ac varias tribulationes interrogat, affligit: vt postmodum beatiores reddat. Econtra : reprobos in suis voluntatibus relinquit, vt postmodum acrius puniat, iuxta illud, Et dimisi eos secundũ desideria cordis eorũ: ibunt in adinuẽtionibus suis. Psal. 80. Et iterũ, Desiderio eorũ attulit eis: non sunt fraudati à desiderio suo. Sequitur. Adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum, & ira Dei ascẽdit super eos. Psal. 77. Reprobos itaque qui nũc desideriis ac voluptа-

tibus dediti sunt, æterna expectant supplicia: iustos præmia consequuntur beata. Sic & vitulus, qui occisioni præparatur, liberi⁹ in pascuis saginari permittitur, magis quã qui futuro tempori reseruatur. Proinde rectè monet Apostolus, Heb. 12. Fili mi noli negligere disciplinam domini, neque fatigeris dum ab eo argueris: quem enim diligit dominus castigat: flagellat autem omnem filium, quem recipit. Quis enim filius, quem non corripit pater? itaque in disciplina perseuerate, id est, patientes estote fratres: per hanc enim tãquam filiis vobis offert se Deus, quòd si extra disciplinam estis, cuius participes facti sunt omnes, quicunque Deo placuerunt: ergo alieni, & non filij estis? patres quidé carnis nostræ eruditores habuimus, & reuerebamur eos: & nunc multomagis patri spirituum obtemperabimus vt viuamus: illi quidem in tẽpore paucorum dierum secundum voluntatem suam erudiebant nos: hic autem ad id quod vtile est, in recipiendo sanctificationem eius: omnis autem disciplina in præsenti quidem non videtur esse gaudij, sed mœroris: postea autem fructum pacatissimum exercitis per eam reddit iustitiæ: propter quod remissas manus, & soluta genua erigite, & gressus rectos facite pedibus vestris, vt non claudicans quis erret, magis autẽ sanetur. Suscipienda igitur est toto animo Dei castigatio, haud secus quàm ab optimo patre profecta. Etenim suspectum nimium est, quòd is Deo charus sit, qui argui castigarique refugit. Sed nũquid solummodo dilectos corripit Deus? Non vtique: corripit & reprobos, tametsi non æquè ij vt electi admittant correptionem, neque enim emendantur correptione: fitque vt his potius in iudicium cædat correptio, quàm in emẽdationem: sed neque tum quidem proprie rationem habet castigationis, eorum correptio: magis autem iudicij, & punitionis id quod verius diuini odij nõ amoris signum est, Deo dicente in scriptura, Castigabo te in iudicio, vt non tibi videaris innoxius, Quia hæc dicit dominus, insanabilis est fractura tua, pessima plaga tua. Iere. 50. Rursum in eadem scriptura ait, Te non consumam, sed castigabo te in iudicio nec quasi innocenti parcam tibi. 46. cap. Proinde quum primum flagelli vim sentiunt electi Dei & dilecti: promunt id quod Thob. 11. didicerunt, Be-

Per castigationem offert se nobis deus.

nedico te domine Deus iſrael,quia tu caſtigaſti me.Item illud,Pſal.112.caſtigans caſtigauit me dñs, & morti non tradidit me,id eſt, quia ex ſuo beneplacito caſtigauit ſemel & iterum:factum eſt,ne morti traderer pctı. Amant quippe electi ipſam caſtigationẽ, & propter eũ qui eam immittit,cui in vniuerſum parere ſtudent, & quòd ea nõ parũ erudiantur:Ideóq; continenter dicũt,Caſtigaſti me dñe,& eruditus ſum,quaſi iuuẽculus indomitus, Iere.31. Si diligenter velis intueri,reperies ſane apud eundẽ Ieremiam ca.30.& ca.46.impiorũ punitionem,eorũ cõſumptionẽ dici : dũ interim ſeruorum Dei punitio caſtigatio vocatur:ergo impiorũ afflictio punitióq; illorum, pernicies ac conſumptio.Verũ quia nemo in eccleſia Dei tuto & certo de alio definire poteſt,reprobus ne ſit an electus in finẽ: ideo nemo poteſt certus eſſe , quis in bonũ caſtigetur:& quis in malũ,hoc eſt, quis tum ferat amorẽ Dei quum caſtigatur,& quis indignationẽ odiúmque:tametſi quiſque apud ſe,niſi ſit cæcus,& omnino iudicio carens, facilè deprehendet,ſi flagello emendetur in melius: quãdo ſemp certũ ſignum præſentiæ gratiæ Dei eſt & amoris,flagellum ipſum à Deo immiſſum:ſi verò eo fiat quis detetior,ſignum eſt odij , & punitionis ex indignatione proficiſcentis.Hæc dicimus veriſimilia,nõ temerariè,ſed coniectanter:quoniam iudicia Dei abyſſus multa & dñs ſolus nouit ſua cõſilia.Ex quibus omnibus palã eſt,quòd qui à deo non caſtigatur,ab eo minimè diligitur.Ecce enim dicit,Ego quos amo caſtigo.Vę igitur his quos deus non arguit,nõ caſtigat,non ſolicitat ad ſe: ſed ſecundum deſideria cordis eorum ire in adinuẽtionibus ſuis dimittit.Qui eiuſmodi ſunt,infrenes ſunt,malis concupiſcentiis ſeruientes,in impudicitiis & contaminationibus viuentes, & omni impietate,& auaritia, quod eſt idolorũ ſeruitus, gula,& æmulatione,cæteriſque viciis:quæ ſi fuerint perpetua,procul dubio certiſſima diuinæ reiectionis ſunt iudicia.Non quòd vel electi quandoque in ſuis deſideriis relicti non peccent,ſed non perpetuo:reſipiſcunt enim. Hoc nanque vno iudicio electi à reprobis diſcernuntur, quòd dum peccant , ſtudent conuerti tacti nonnullo dolore conſcientiæ:ſecus de reprobis , quòd ij malint ſemper peccare,nec à prauis ſuis ſe deſideriis corrigere . Pec-

Electi amãt caſtigationẽ, quam non amãt reprobi.

Electi ſignũ certiſſimum.

Electorũ ac reproborum differentia.

eat ergo electus, sed conuertitur: peccat reprobus, sed permanet obstinatus. ❧o Punctus 7.

Æmulare ergo: & pœnitentiam age.

Hactenus supercilium depressit angelo Laodicensi gloriabundo vanéque sibi diuitiarum copia blandienti: nunc deinceps instat vehementer & vrget, vt ad se eundem pigrum excitet, sibíque faciat consentire, dicens, Æmulare ergo. Græci habent zeloson quod est sectare, imitare, sis zelans, à verbo zeloo quod prẽter hæc significat etiã beatum voco. Hinc zelotes zelans, imitator, sectator: & zelotes beatus, amabilis, desiderabilis. Vult igitur dominus vt languens ac tepidus cum odio desidiæ suæ excitetur, in imitationem virtutum, suíque in primis, vt beatus sit ac amabilis, dignúsque, quem alij quoque imitentur. Ac si dicat: Amantem amandóque castigantem, tu fac redamando bono animi feruore imitere: & qui tepidus eras: per zelum hoc est acutam affectionem, & vehementem tuæ mentis commotionem, incalesce: déque eo quod hactenus per ignauiam neglectum est, quódque non reddita amoris vicissitudine ingratus fuisti indolesce & age pœnitentiam, sine qua nemo erratorum suorum veniam consequitur. Ad pœnitentiam autem requiritur. Primo dolor de peccatis commissis, Secundo, vt nunquam iterandi propositum insumatur, sine quibus duobus pœnitentia vera non est, eo quòd sine his nec Deus peccata remittit, nec sacerdos absoluere potest. Vera nanque pœnitentia est sine intermissione tẽporis de pctis malis dolere, & sic plangere admissa, vt non admittat plangenda. Irrisor nanque est, & non pœnitens, qui adhuc agit quod pœniteat. Vis itaque verus penitẽs esse, & sic in conspectu dñi reuelari? define peccare: & nũquam propositũ habeas vltra peccandi. Quandoquidẽ inanis est pœnitẽtia quàm sequens coinquinat culpa nec prosunt lamenta, si iterantur pctã: & certè nihil prodest pro malis veniã poscere & mala denuo facere. B. Aug: dicit. Si verè pœnitentes estis, & non irridentes, mutate vitam, reconciliamini. Idem. Pœnitentiam agis, genua figis, & rides, subsannas patientiam Dei, si pœnitens es pœnitet te, si non pœnitet, pœnitens non es. Si ergo pœnitet, cur facis quod male feciſti? si feciſſe pœnitet, noli facere, si adhuc facis, pœni-

Quid ad pœnitentiam requiratur.

tens non es. Nanque Pœnitentiam agere est & præterita mala plangere, & plangenda iterum non committere, dixit D. Gregorius, nam qui sic alia plangit, vt tamen alia committat: is adhuc pœnitentiam agere aut ignorat, aut dissimulat. Idem. Æmulare ergo, id est, sis zelãs, ama iustitiam, legem Dei in te exprime, eámque imitere. Age pœnitẽtiam, insume dolorem de peccatis malè admissis, nec amplius peccare velis. ✻ Punct. 8.

Ecce sto ad ostium, & pulso: si quis audierit vocem meam, & aperuerit ianuam, introibo ad illum, & cœnabo cum illo.

Post admonitionem pœnitentiæ docet fiduciam veniæ: & promittit consolationem refectionis internæ: Ecce sto (inquit) ad ostium. Ostium hoc loco cor hominis est: ad quod dominus stat, & pulsat: stat paratus iuuare, & ideo non debes diffidere, si velis penitere. Pulsat quia intrare desiderat, dicens, Aperi mihi soror mea, Cant. 5. Nũquam cessat, nunquam ociatur dominus, ideo stat, ideo pulsat. Nam & Stephanus protomartyr à dextris virtutis Dei adaperto cælo stare eum vidit, quasi paratum ad adiuuãdum, Act. 7. Sic & ad cor nostrum stat, paratus semper intrare, iuuare, illuminare, erigere, confortare &c. Cæterum ad ipsum cordis nostri ostium pulsat, dũ inspirat, dum verbum suũ mittit: cui ille aperit qui ex animo credit: qui verò non credit, claudit, & aditum negat. Aperit & is qui sanctis eius monitis obtemperat, spiritum concipit, seseque illi ad nutum donat. Porro dominus ad eũ, qui fide, qui obedientia cordis ostium illi aperit, vocémque eius audit: cum verbo suo, ac interna inspiratione ingreditur. Sed quid facit postea quàm ingreditur: cœnat cum illo, & ille secum. Quid putas hanc cœnam esse: spiritus consolationem: gaudium, pacem, delicias cælestes: quæ Deus, his, quorum mentes inhabitat, communia facit: Magnum igitur meritum est fides credentium, qua Dei quisque habitaculũ efficitur. Magna consolatio consensus inspirationi diuinæ: amplifica virtus dilatans cor, & mentem totam imbuens. Magna res obedientia præceptorum Dei, per quæ deo voluntas creata conformatur. Huc pertinet illud verbum saluatoris, Si quis diligit me,

Ostium cor hominis ad quod pulsat Christus.

Cœna spiritus consolatio.

me,ſermonem meum ſeruabit:& pater meus diliget eũ, & ad eum veniemus,& manſionem apud eum faciemus. Ioan.14.Ideo inPſalmis ſcriptũ eſt.Hodie ſi vocem eius audieritis,nolite obdurare corda veſtra, Pſal.94.Hodie, id eſt,in preſenti tempore:ſi vocẽ,id eſt,monita& precepta,internámque inſpirationẽ eius audieritis: nolite obdurare,repugnando,obſtruendo inobedientię malo corda veſtra.Agãt nunc pro ſuo more liberi arbitrij deſtructores:ſed prophetæ vox eſt, Nolite obdurare corda veſtra,alias quid refert dixiſſe.Nolite obdurare corda? Cui ſimile eſt,quod hic dicitur.Si quis aperuit mihi ianuam, quaſi diceret.In arbitrio hominis eſt aperire,non aperire: alioqui dixiſſet.Ego aperiam mihi ianuam ad cor.Eſt ergo ſenſus.Ego qui hactenus cortipiens te monui, ſimilis factus ſum tibi,ſtanti ad oſtiũ cuiuſdã diuitis& pulſanti: quatenus admiſſus hoſpitio cænem.Cũ illo Chriſtus apparat cænam quocũque intrat,bonus hoſpes,actiuus eſt, non grauat,ſed adiuuat,ſed ſolatur,ſed exhilarat paſſiuũ hoſpitem,ſeſéque libenter ſuſcipientem . Dicatur ergo, Ecce ſto ad oſtium,& pulſo:ſi quis audierit vocem meã, &c.Quid eſt audire vocem dñi,niſi obtemperare præceptis eius,& mandatis eius , quæ afferuntur ſubinde nobis per ſeruos eius indefeſſos annunciatores verbi eius : Et quid eſt,quod maius offerre deo poſſimus,quàm noſtras voluntates:Ecce inſenſibiles creaturæ quæ vniuerſaliter deo famulantur,legi eius obſequuntur,eius mandata cuſtodiunt.Terra germinat,Aqua fluuiat , Aer circũquaque voluitur.Ignis ardet,Sol lucet,ſtellæ nitent,Luna pallorem renitet,& nunc plenis cornibus impletur , nunc imminuta vaneſcit.Rationis quoque expertia , tam quæ in aquis,quàm quæ in terris ſunt abſque delicto ſunt:niſi ℣ miſerè aliquando propter peccata hominum puniuntur. Quod ſi aliquando feræ immanes perſequuntur nos:hoc quoque vitio noſtro fit,quas plus perſequimur nos:quarum loca occupauim⁹,poſtquam expulſi de paradiſo ſumus.Quid dicam de cælorũ agminibus,angelis, qui omnes adminiſtratorij ſpiritus ſunt,miſſi in miniſterĩ propter eos,qui hæreditatem capiunt ſalutis?Hebr.1. Intuẽtur nanque legem Dei ipſis propoſitam,fixam, iubentem ſine voce æternam,imperantem ſine ſcriptura,ſine ſylla-

Liberi arbitrij aſſertio.

Deo obedire docent omnes creaturæ.

bis,ſemper tacentem,& ſemper loquentem: & ex illa faciunt quicquid lubet illi æternæ menti,nec in pũcto prætergrediuntur iubentis imperium . Parua hæc tibi ſunt? paulo maiora canamus. Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui eſt vnius eſſentię,vnius diuinitatis cũ patre,ſecũdum quòd deus,ſuo nos docuit exẽplo obediẽtiã ſemper præſtare deo:qui vſque ad mortẽ patri deo obediens fuit.De quo Paulus apoſtolus loquitur dicẽs . Factus obediẽs vſque ad mortem.Phi.2.Et Heb.5. Quum eſſet Dei filius, didicit ex his quę paſſus eſt,obedientiam:vt fieret omnibus ſibi obtemperantibus cauſa ſalutis . Hæc autem obedientia pſimo ex eo cõmendationem accipit:quia hominem eam obſeruantem efficit fratrẽ Chriſti, ſororem & matrem. Matth.12.vndẽ etiam eius dignitas vehementer cõmendatur.Secundo,quia hominem gratũ deo reddit. Scriptum eſt,Quia melior eſt obediẽtia,quàm victimæ, & auſcultare magis,quàm offerre adipẽ arietũ:qm̃ quaſi peccatum ariolandi eſt repugnare:& quaſi ſcelus idololatriæ nolle acquieſcere.1.Reg.15. Abrahã obediuit deo, & præceptis eius,vnde etiã ſumme deo placuit. Abel itẽ obediens ſacrificium obtulit.& dominus reſpexit ad eũ, & ad munera eius.Breuiter nemo nõ vehementer meruit obedientia,in qua propria voluntas mactatur,& Deo offertur.Tertio quia deũ glorificat,hominẽ quoque excellentem facit,ſcriptũ eſt in Eſaia . Si glorificaueris Deum tuum,dum non facis vias tuas,& non inuenitur voluntas tua:ſuſtollã te ſuper altitudinẽ terræ,ait dñs.Et in Deut. Si audieris vocẽ dñi Dei tui , faciet te dñs Deus tuus excellentiorẽ cunctis gentibus.Quarto petita impetrat.Ioã ne atteſtante,qui ait,Fiduciã habemus apud Deum,quòd quicquid petierimus impetrabimus , quoniam mandata eius cuſtodimus.Et certe non poteſt verè obedientis repelli oratio,quæ de corde puro & deuotionis pleno profertur.Nam quemadmodũ hic ſeipſum totũ tradit Deo, voluntatem propriam(qua nec charius quicquã habetur, nec tenacius retinetur)abnegando,immolandóque:ſic ab ipſo bono & maximo Deo omne quod popoſcerit impetrabit,vel pro volũtate,vel pro vtilitate.Quippe & Chriſtus Ieſus quum per obedientiam ſe in ara crucis immolaret,& oraret,exauditus eſt pro ſua reuerẽtia,vt Apoſto-

Docet Chriſtus obediẽtiã de ſe.

Obedientiæ cõmendatio.

lus ait. Heb. 5. Quinto, immunem seruat à peccato: nisi enim quis excolat Dei præcepta, immunis esse nequit à peccato, In summa, Obedientia ornat virtutibus, cælum referat, fœliciratem cumulat, & omnia bona redonat.

❋ Punctus 8.

Qui vicerit dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut & ego vici, & sedi cum patre meo in throno eius.

Quia thronus est sedes iudicis: per thronum igitur iudiciaria potestas intelligitur, in qua venturi sunt sancti ad iudicium cum capite suo Christo. Dicatur ergo, Qui vicerit tentamenta videlicet diaboli, illectamenta mundi, & desideria carnis suæ: faciam illũ sedere in throno meo, id est, faciam illum regnare, & in iudicio iudicare, sicut & ego vici. Quid vici? diabolum, peccatrices eiusdẽ suggestiones omnes repellendo: confutando argutias eius, sed & mundum quoque ipsum vici, splẽdorem eius omnem auersando, operáque immunda, & per se detestabilia: proinde vos, o mortales confidite, quia ego vici mundum. Ioan. 16. Vicit & carnem, quæ naturaliter perhorrescebat mortem, mortisque angores. vnde & transire à se calicem precabatur. Et quia omnia sibi aduersantia vicit Christus Iesus, sedet nunc in throno patris, coæqualis illi & coæternus, manens in eadem potentia. Nec te moueat quòd vnus thronus hic dicitur, per quem iudiciaria potestas intelligitur: in Euangelio autem duodecim numerantur, Matth. decimonono. Et in sequentibus quoque libri huius sermonibus vigintiquatuor, throni sunt. Cum enim vna sit potestas iudiciaria, dicũtur duodecim sedes propter perfectionem electorum, qui iudicaturi sunt. Dicuntur & 24. propter eos qui in vtroque testamento perfectionem fidei & vitæ sunt imitati. Quærit Abbas Rupertus. Cum constet, quia non omnes qui vincunt in iudicio cum domino sessuri sunt, sed tamen perfectiores, quare hic dominus promittit victori throni sui sessionẽ? Sed quod id apertius fiat, ponamus duos homines sub exemplo, quorum alter passus sit pro Christo: alter duntaxat diabolum, ac carnis sartagines sit eluctatus, cõpresserit calcibus mundum. Nunquid ij duo æqualiter remunerabuntur, qui non æqualiter meruere? Non

Thronus iudiciaria potestas.

Subditi computantur in suis prælatis.

vtique. Nam sicut stella differt à stella in claritate, sic erit resurrectio mortuorum. 1. Cor. 15. Sed id scire conuenit, quia quod ij tales minus in se habent, habebunt in suis prælatis: ideo qui per se non iudicabunt, iudicabunt in illis, tanquam vita perfectioribus. Nec inuidia, quia tanta erit charitas in eis, tantus in alterutrum affectus, vt suum quisque deputet, quod videt in altero. Sícque omnes electi potestatem iudicandi habebunt in se, vel in suis prælatis: quemadmodum totum corpus habet loquendi potestatem per os, videndi per oculos, audiendi per aures, odorandi per nares, operandi per manus: quum singula membra habeant sua officia: & quod aliquod membrum non habet in se, habet in altero. Vt autem ad hanc dignitatem pertingat ecclesia, interim in hac peregrinatione gemit compressa, nec quærit celsitudinis culmen, vbi tota vita sanctorum humiliationis obtinet nomen. Dicat ergo Christus. Qui vicerit diabolum, & mundum, & carnẽ, & peccatum, & infernum, dabo ei sedere mecum in throno meo. Magna promissio, magna merces, magnus honos, & gloria magna: qui vicerit dabo ei sedere mecum in throno meo: forti igitur pectore opus est dimicare aduersus hostem, promissionem speranti, spectanti mercedem. Quam mercedem? hanc de qua sermo habetur, vt sit dominus & iudex aliorum. Quid hoc potest esse honorificentius? Sed (vt dixi) opus est ad hoc peruenire satagẽti, forti pectore & infatigabili: quia & ipse qui hæc dicit fortissime dimicauit. Quomodo? Aut quibus armis? cæli nondum vtebatur potestate: nec mundi regnis potiebatur, de quo Apostoli vox est, Qui quum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo: sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens: in similitudinem homo factus, & habitu inuentus est vt homo, Phil. 2. Arma ergo illius erant humilitas, & habitus infirmus in patientia multa: his ille dimicauit, his hostẽ profligauit, his vicit. Quia quod infirmum est dei, fortius est hominibus. 1. Cor. 1. immo & toti mundo & aëriis potestatibus. Videte miraculum fratres, videte & obstupescite. In forma Dei erat Christus, æternus Deus erat, vnum cum patre erat, regnabat cum patre: in multa gloria amplissima virtute potens erat: noluit tamen his vti, noluit

hoc apparere,quin potius inglorius,& velut impotens:& qui ſaluare non poſſit,hoc modo vicit,his vſus eſt armis; quæ tibi quoque corripienda reliquit, vt his dimices, his vincas.Nam vt ſuperbũ ſequitur ignominia,ita è diuerſo humilem gloria excipiet,qui non in virtute ſua, ſed Dei confidit potentia: timet ſemper, & præcepta eius cuſtodit. ❋oPunctus 9.

Qui habet aures,audiat quid ſpiritus dicat eccleſijs.

Pete huius loci enarrationem ex prioribus epiſtolis, & ante omnia adnitere vt ſpirituſſancti mẽtem habeas: habebis autem ſi caſtificatus ab operibus mortuis, & carnis illecebris,meditationi cæleſti, ac pariter orationi te accommodaueris: necnon iugi ſcripturarum ſacrarum lectioni. Spirituſſancti dictamina ſpiritualiter ſunt requirenda:nam caro non prodeſt quicquam, neq; carnalis intelligentia quippiam afferet momenti.Spiritus eſt Deus, & in ſpiritu potius quærendus,& colendus, & eius ſenſus ſpiritualiter examinandus.Huc pertinet miraculum,quo dominus aquam vertit in vinum:ſiquidem ipſe idem aquam frigidæ & inſipidæ literæ vertit in vinum ſpiritus, animas inebrians vſque ad vitæ huius carnalis contemptum:quo facto nos quoque docuit ſimiliter facere,ne filij litterę potius quàm ſpiritus ſimus.Spiritualis equidem diiudicat omnia.1.Corint.2. Sed quis eſt iſte ſpiritualis? Apoſtolus docet,ita dicens. Si quis ſpiritum chriſti non habet,hic non eſt eius. Ergo ſpiritu Chriſti fit quiſque ſpiritualis:qualis erat Paulus,qui aiebat,Nos autem non ſpiritum huius mundi accepimus, ſed ſpiritum qui ex Deo eſt:vt ſciamus quæ à Deo donata ſunt nobis,quæ & loquimur non in doctis humanæ ſapientiæ verbis,ſed in doctrina ſpiritus,ſpiritualibus ſpiritualia comparantes. Dupliciter autẽ ſpiritus Dei hauritur,quo ſpirituales fieri poſſumus.Primo legendoDei verba in ſcripturis ſacris, deinde audiendo:ſic autem in vtriſque contingant contemplatio,fides,& æmulatio: alioqui quid vtrumque illorum vtilitatis afferat non video. Nam hac conditione beatus eſt & is qui audit,& is qui legit verba prophetiæ huius,vt ſupra memoratum eſt.Illud in calce accipe. Siquidem dominus in ſingulis epiſtolis primo ſuam in-

Oratio ac meditatio ſcripturarúmque ſacrarũ lectio frequẽs commendatur.

Aqua litterę verſa in vinũ ſpiritualis intelligentiæ ſcripturarũ.

Spũs Dei dupliciter hauritur.

Nota.

dicauit potentiam : deinde opera ecclesiæ vel laudanda vel vituperanda, modesta semper admonitione proposuit. Postremo mercedem vtrique parti pollicitus est: vnde audiendi studium in nobis,& in his,quibus dirigebatur epistola,exacuit. Nũc vides quàm vtiliter traditæ sint ecclesiis epistolæ hæ,in quibus insertæ sunt vniuersę vię domini. Nemo certè est credentium,qui non in his abũdè inueniat quod fugat,quod præcipuè imitetur . Tu ergo ex his coniice quãta sit in sequẽtibus doctrinę profunditas,qui paucis multa accepisti: quanta vtilitas. sequitur.

CAPVT. IIII.

DE OSTIO APERTO, ET SEDENTE SVPER SEDEM, ET XXIIII. SENIORIBVS, ET MARI VITREO.

Sect. I. *Punct.* I.

Post hæc vidi, & ecce ostium apertum in cælo. Hic incipit secunda visio principalis libri huius Apocalypsis, in qua sunt sigillorum mysteria, vbi principio omnium aduerte prophetis esse prope peculiare, visionis suæ tempora per reges describere: ponere etiam numerũ annorum,& mensium,itidem dierum quoque. Sic Ezechiel, Sic Daniel. Hic autem nouus propheta nequaquam tempus suæ prophetiæ per reges describit,nec numerũ annorũ ponit,aut mensiũ: sed tantũ mentionẽ facit vnius diei, quũ dicit: Fui in spũ in die dñica, vnde datur itelligi,quia omnẽ hanc prophetiã vna die vidit. Ideóq; quod dicitur, Post hæc vidi,non ad vicissitudinẽ temporũ referendum est,sed ad ordinẽ visionũ: post superiora scilicet,quæ sequuntur. Descriptis quippe ecclesiarũ septẽ operibus, descendit ad volumina casũsq; ecclesię vniuersalis in cõmuni,quæ in hac vita præsturam grauẽ,& robustos nemrothos venatores pati debet, à qua conditione nõ liberabitur quoad finiatur orbis. Premitur ergo,rotatur,tunditur ac retunditur: sed fęliciſſime in finẽ exaltabitur. Nouerca est enim illi mũdus,plus aloes quã mellis habẽs: plus fel-

Ecclesia tribulationẽ habebit vsque in finem.

lis quàm lactis: plus amaritudinis quàm dulcedinis, eò quòd de mundo non sit: nec mundus vnquam mater fuit ecclesiæ, de quo non est ecclesia: si enim esset de mundo, vtiq; mundum quod suum erat diligeret: sed non est de mundo, ideo odit eam mundus, hostili persequēs eā animo: suscitat aduersus eam bella, pacem perturbat, dirimit fœdus, cōcitat arma: nec est vnquam ei pax à mundo mūdique filiis adiuratissimis pertinacissimísq; eius hostib⁹: qui modo occulto, modo aperto marte dimicant aduersus sanctos Dei: siue vt probatiores fiant: siue vt nō terrenis hisce teneantur affectibus. Præterita iam sunt multa, quæ in hac sacra Apocalypsi traduntur, ventura plurima: quatenus miles Christi semper se aduersus ea præmūniat, semper futuris malis se præparet: fixum nanq; est ecclesiā multis impeti lacessiríque iniuriis, agitari turbinibus. Vidi ergo, non corporeo intuitu, sed mente: & ecce ostium apertum in cælo. Cælum hoc loco ecclesia præsentis téporis est. ostium apertum, bene reuelatio mysteriorum hic est, quæ clausa erant. Est alibi ostium ipse, Christus: qui de se ait, Ego sum ostiū, per me si quis introierit saluabitur Ioan. 10. Mira res, Ioanni aperitur ostium, cui reuelat Christus omnia, quæcunque ecclesiæ obuentura erant, singularius quàm cæteris, quem singularis prærogatiua castitatis ampliori dilectione fecerat dignum: vt semper videat, agnoscat semper, semper gloriam domini speculetur, siue quum in montem Tabor esset, siue quum in cæna supra dominicum pectus recumberet, siue quum in mari post resurrectionem compiscaretur, vt merito dicat, Et vidimus gloriam eius, gloriam quasi vni geniti à patre. Ioan. 1. Quare igitur beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Cæteri euangelistarum quum in imo quasi serperent in homine Christi diuinitatem contemplantes: & natiuitatem humanam eius stylo pertexentes, & quæ in humanis gessit actibus: Ioannes solus supra hominem euectus verbū in principio deprehēdit, quod nō secernit, sed distinguit, quando hoc apud Deum esse dicit, & hoc ipsum carne induit, & inter homines ponit: cuius gloriam vidit, quando cæcos illuminauit, excitauit mortuos, leprosos purgauit, aliáque supra facultatē hominū fecit: qui subita cruce & morte,

Sancti Dei electi persequentur.

Cælum ecclesia.

tandem redituus multis apparuit,& exactis diebus quadraginta,palam ad conſpectum omnium ingenti luce & gloria cælos aſcendit. Sequitur. ❋Punct. 2.

Et vox prima quam audiui tanquam tubæ loquentis mecum dicens, Aſcende huc: & oſtendam tibi quæ oportet fieri cito.

Nunc incipit audire voces,contemplari Dei magnalia vbi primum aduerte,quia hæc locutio, Et vox prima &c. ſignificat eum poſtea complures audiſſe voces, quarum prima ſimilis erat tubæ clangori, hoc eſt magna & vehemens. Excitatrix ſanguinis atque animi eſt tubæ vox,ita & Dei:vnde dicitur prædicatori,Clama ne ceſſes, quaſi tuba exalta vocem tuam.Eſa.58.ob hoc in lege iuſſerat dominus Deus Moyſi vt faceret ſibi duas tubas argenteas,Num.10.Item dum legem pronunciaret audiebatur ſonitus buccinæ.Exod.20.Ioſue quoque.6.præceptum fuit ita.Sacerdotes tollent ſeptem buccinas, quarum vſus eſt in iubileo,& præcedent arcã fœderis.Deinde.Sacerdotes clangent buccinis.ſequitur.Quúmque ſeptem ſacerdotes ſeptem buccinis clangerent ante arcam fœderis domini, omníſque populus præcederet armati exercitus, reliquũ vulgus arcam ſequebatur: ac buccinis omnia concrepabant.Præterea vſus tubæ fuit ferè ab initio in bellis,ob ſignum,& quia eius clangore ſanguis in prælia accenditur:vt non mirum ſit ſi vocem audit horriſonæ tubæ perſimilem, quatenus experrectior animi ſit,habeatq; ſignum,quia è cælis dominus ſeruo loquatur,erudiés illum de euentibus perſecutionum.in quibus quaſi in bellis exercenda foret fides & virtus, & conſtãtia multorum:proinde dictum eſt ei,Aſcẽde huc.Domini vox hæc eſt quẽ teſtantur euangelia ſubinde in ſuis ſermonibus clamauiſſe: ſiue dum ſalutẽ annunciaret orbi, ſiue dum myſteriũ redemptionis expleret, cum clamore enim valido exauditus eſt pro ſua reuerẽtia.Heb.5.Quare clamauit:aut quare & hic quoque in ſono tubæ loquatur:In promptu eſt ratio.Ingeniũ quippe noſtrũ per ſe torpens eſt,& ignauũ,præſertim ad capienda cæleſtia: & niſi fortiori virtute excitetur iacebit iners, ignobiléque, vt nihil egregij faciat: quum verò excitatur,accenditur,fitq; vegetius,vt iam acumen eius,& virtus & effi-

Duæ tubæ argenteæ legis veteris.

Chriſti clamoris ratio.

cacia valeat in omnia: vt & cæleſtium quoq; iam capax ſit myſteriorum: quod antea vix humiles naturaliũ rerũ rationes odorare volebat. Dicatur ergo. Et vox prima quam audiui, &c. Facta eſt hæc vox non tã propter Ioánem quàm propter nos: qui dum prophetiam libri huius legeremus, auditemus, veluti ſonantis tubæ claſſico vehementius excitati expergefieremus: atque ad perſcrutanda myſteria, quæ in hoc volumine tecta redundant, nos accingeremus: ne videlicet fruſtra ſignis clauſa deliteſcerent. Sed quæ erat ea vox? hæc erat, Aſcende huc. Quid eſt aſcende huc? niſi eleuare ſupra te. Terribilis fuit hæc domini vox & potens: ſed cui? dico carni, quam ſtatim compreſſit, & virtutis ſuæ terrore repleuit. vtilis tamen ac conueniens ſpiritui, qua ſubito effectum eſt, vt altius à carne, & eius ſenſibus eleuaretur: non quòd hactenus in his conſederit, quum ab initio dixerit fuiſſe ſe in ſpiritu in dominica die: ſed quia altiora viſurus erat, quàm hactenus, non immerito ſublimius aſcendere iubetur. Erant (fateor) optima, erant ſalutaria, quæ vidit & audiuit hactenus Ioannes: ſed maiore ſenſu neceſſaria, quæ poſthæc viſurus auditurúsve eſſet: vtpote admirabilibus tropis adumbrata, quæ non niſi ſpiritu purgatiſſimo capiũtur. Hinc nanque vniuerſalis eccleſiæ curſus, ordo, & fortuna proponitur: nec vnius temporis ſed ſeculi totius quoad finiatur orbis. Moraliter Semper iuſti aſcendere debent in virtutibus, non laſſari, nec deficere, donec mortale hoc circunferunt corpus. Nam qui non aſcendunt, deſcendunt, quaſi qui nõ proficiunt deficiunt: quandoquidem in via domini nõ proficere deficere eſt: Id quod in naui remis aduerſus flumen impulſa videre licet. nanque vbi manus remigantium remiſſæ ceſſauerint, nauis à fluminis impetu repellitur, vt nec ibi ſe firmare valeat vbi erat: ita niſi in via domini ſemper in anteriora nitatur, relapſus fiat neceſſe eſt. Tendamus igitur in anteriora ſemper, ſemper ſurſum nitamur donec perueniamus ad palmam, nec deficiamus. Chriſtus vocat venite (inquiens) ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos, Matth. 11. Adeo non eſt deficiendum. proinde dicitur. Aſcende huc, & oſtendam tibi quæ oportet fieri cito. Quo verbo apertè monſtratur quia in

Profectus in via domini aſcenſus eſt.

præsenti tempore hæc omnia, quæcunque reuelata sunt fore implenda. Omne enim præsens tempus æternitati comparatum breuissimum est horæ momentum, ideo etiam quæ in eo fienda sunt cito fieri oportere dicuntur. Cita nanque volubilitate decurrunt tempora: & omnia cito in eo transeunt. Quod non mediocri consolationi est credentibus scientibus cito transire omnia: & sic continuo cursu ad æternitatem eos pergere. Item quia cito ab his vitæ ærumnis liberabuntur quicunque pro æternis sustinent. ❋ Punct. 3.

Post hæc statim fui in spiritu: Et ecce sedes posita erat in cœlo: & super sedem sedens.

Post hæc particula, in aliquibus codicibus coniungitur fini præcedentis sententiæ, sic: Et ostendam tibi quæ oportet fieri cito post hæc. Sed communis lectio est, vt caput sententiæ sequentis sit. Non est autem ita intelligendum quòd in hac visione spiritus eius fuerit seiugatus à corpore: sed sicut Paulus raptus in spiritu per imaginarias visiones vidit arcana Dei: vis enim spiritus sancti eleuauit eum, vt iam non corporeis vteretur sensibus: sed solum viuere sibi & esse videretur in spiritu, in quo & positus erat. Quo in loco moraliter docemur nos recolligi debere in spiritu, quicunque contemplari cælestia desyderamus, & illa discere. Docemur item spiritualia magis quàm amare carnalia: cælestia quàm terrestria, Apostolo exhortante, Si cõsurrexistis cum Christo, quę sursum sunt quærite, non quæ super terram, Coloss. 3. Et alibi, Spiritu ambulate: & desyderia carnis nõ perficietis. Gal. 5. Et ecce sedes posita erat in cælo, &c. Ex hinc quæ sequuntur vsque ad principium cap. 6. multa præclarissima ponuntur quæ non mediocriter faciunt ad libri sigillari excellentiam. Primum est mirabilis Dei maiestatis apparitio, quod in hoc capite traditur. Ostensurus nanque suam maiestatem dominus conuenientissimis in hoc ipsum typis vtitur: vbi primum obiicit Ioanni sedẽ positam in cælo, quemadmodum & in Ezechiële quoq; visa est sedes in cælo, ecclesiæ sanctæ significans sublimen ac cælestem conuersationem. de qua re loquitur Apostolus dicens. Nostra cõuersatio in cælis est. Siue vt alij vertunt, Nostra ciuilitas cælestis est. Phil. 3. Item. Illa autem

Cælestia desyderantem oportet recolligi in spiritu.

quæ ſurſum eſt Hieruſalem libera eſt, quæ eſt mater noſtra. Dicatur ergo. Et ecce ſedes poſita erat in cælo. Ecce, demonſtrantis eſt dictio, qua ſolet aliquid repentinum inſperatúmque, & inſigne quippiam demonſtrari: & reuera inſigne erat quod videbat. Quid videbat? Sedem poſitam in cælo videbat: & ſuper ſedem ſedentem. Cælum ſedes Dei eſt, Eſa. vlt. Et Matt. 5. Cælum thronus eius eſſe dicitur. Et propheta ait. Dominus in cælo ſedes eius, Pſal. 10. Et rurſum. Pſal. 102. Dominus in cælo parauit ſedem ſuã, &c. Sed quando hæc ſedes poſita eſt? Si Chriſti regnum conſyderas, videbis plane, tunc ſedem poſitã eſſe quando à mortuis reſurrexit Chriſtus (qui non ſoluitur à diuinitate. 1. Ioan. 4.) In hominibus tunc quippe regnum Chriſti cepit: nam extunc & fides eius orbi inclaruit, & omnes Chriſto initiati ſunt fideles: prout eleganter exprimitur Pſalm. 92. Parata ſedes tua Deus extunc, id eſt, ex reſurrectione. quando dominus indutus eſt decorem gloriæ regni ſui: & in fortitudine virtutis ſuæ prę cinctus: nam & aduerſarios ſuos ſtrauit: & herebum ſpoliauit. Tunc ergo parata poſitáque fuit ſedes illi ſecundũ quòd homo: ſecundum quòd Deus ſedẽ ſemper habuit, quia eius poteſtas æterna ſemper fuit. Hanc ſedem promiſit angelus diuæ matri virgini. Et dabit ei (inquit) dominus Deus ſedem Dauid patris ſui. Luc. 1. Ergo Dauid prius ſedit ſuper ſedem hanc? Sedit, ſed in figura. Nam omnia in figura contingebant illis. 1. Cor. 10. Tunc autem Dauid ſedit ſedem hãc, quum regnum Iſraëlitici populi obtinuit, qui regnauit in figura Chriſti in populo Dei: qui ſecundum carnem factus eſt ex ſemine Dauid, vt inquit Apoſtolus Rom. 1. Nam ſicut futurum erat, vt deſtructo regno peccati regnaret ille iuſtitiæ rex Chriſtus: ſic factum fuit, vt depulſo Saule, Dauid habenas imperij arriperet, quaſi tenerrimus ligni vermiculus, humilis in oculis ſuis, vt diceret. Ego ſum vermis & nõ homo. Pſal. 21. recto ſane ſupernæ dignationis ordine, vt prior filio pater, rex ſederet in regni ſolio: cuius imperij conditio apertius hinc exponitur in ſequentibus.

✻ Punctus 4.

Et qui ſedebat ſimilis erat aſpectui lapidis Iaſpidis & Sardij.

Christus lapis.

Comparatur Christi diuinitas lapidi, quòd in se firma sit perpetua soliditate: stabilis, quæ natura immutabilis est. Iac. 1. Apud quem non est transmutatio: nec vicissitudinis obumbratio. Est idem lapis angularis duorum parietum, totius ædificationis connexiuum, quem reprobauerunt ædificãtes: Lapis, inquam, iustificationis, vnionis, & gloriæ nostræ. Ad quem accedentes lapidem viuum, ab hominibus quidem reprobatum, à Deo autem electũ, & honorificatum. 1. Petr. 2. Et infra, Propter quod continet scriptura. Ecce pono in Sion lapidem summum, angularem, probatum, electum, pręcioſum: & qui crediderit in eum non confundetur: vobis igitur honor credẽtibus, non credentibus autem lapis, quem reprobauerunt ædificãtes: hic factus est in caput anguli: & lapis offensionis, & petra scandali. Psal. 117. & Esa. 28. Locum Psalmi citat & dominus Matth. 21. Nunquã, inquiens, legistis in scripturis, Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli, A domino factum est istud: & est mirabile in oculis nostris. & qui ceciderit super lapidem istum confringetur: super quem verò ceciderit conteret eum. Quod perinde est atque diceret, Lædetur quidem credens peccãdo, quum cadit, sed non penitus conteretur, comminuetúrve: quia per pœnitentiam spes est resurgendi illi, donec virtus fundamenti sustinet illum: sed is qui incredulus est, pondere lapidis desuper cadentis oppressus comminuitur, cui virtus surgendi nulla à fundamento tribuitur. Per pondus accipe grauitatem iudicij, quo iam iudicati sunt increduli, in eo quòd fidem Christi non habent. Comparatur autem, non solum lapidi simpliciter, sed præcioso lapidi Iaspidi & Sardio. Et quod eo pręcioſius Deo? Virtus inest Iaspidi, Sardio quoque, & Deus virtutẽ habet incomparabilem. Iaspis aquatici, Sardius ignei dicũtur esse coloris: quia nimirũ Deus olim per aquam orbem iudicauit, in futuro per ignem hunc eundem iudicaturus est. Sed quia inter vtrunque iudicium, propitiatio paternæ cuiusdam miserationis intercedit: rectè Iridem quoque, quod propitiationis est signum, per sedis circuitum posuit. vnde sequitur. Punct. 5.

Christus lapis prætioſus.

Et iris erat in circuitu ſedis ſimilis viſioni Smaragdinæ.

Hic qui iudicandi potestatem in virtute sua tenet sedem

ſuam propitiationis ſigno ambit, eo quòd eccleſia tota in propitiatione ſit poſita. Nam & ſi quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Ieſum Chriſtũ iuſtum: & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris: non pro noſtris tantum, ſed etiam pro totius mundi. 1. Ioan. 2. Ecce Iris. Item. Scribo vobis filioli, quoniam remittuntur vobis peccata propter nomen eius: vt nihil ſit vſquam in Dei eccleſia, quod non Iride permixtum ſit. id eſt, Dei propitiatione, vbi toties fit remiſſio quoties peccatur. In quod Petro interroganti dominum vtrum peccanti fratri ſepties, remittendum ſit: reſponſum eſt ei, Non ſepties tantum ſed ſeptuagies ſepties: id eſt, toties quoties. Matth. 18. Ecce iterum Iris, Dei videlicet miſerentis magna propitiatio, magna in nos gratia. Petrus iuxta humanam exiſtimationem magnum quid reputabat ſepties remitti noxam proximo peccanti. Sed Chriſtus vberiore indulgentia compreſſit eam illiberalem reputationem, à quo quicquid in nobis eſt, nõ niſi mera propitiatio eſt: vt tute dixeris rectiſſime in reuelatione tantæ gratiæ, tãti in nos fauoris Iride eius ſedem ambiri: quia in circuitu regni Chriſti vbique propitiatio eſt. Græca vox eſt Iris, Latine Arcus interpretatur. hic diebus pluuialibus aduerſo ſole, id eſt: ex oppoſito exiſtente curuo tractu per conuexum cælum apparet. Iridis cauſam conati ſunt reddere philoſophi radium ſolis cauæ nubi immiſſum, qui repulſa acie in ſolem refringitur. nubes enim formam arcus diſcoloris efficiunt, dum aliæ partes earum tumidiores ſunt, aliæ ſummiſſiores, & quædam craſſiores, quàm vt ſolem tranſmittant, imbeciliores aliæ quàm vt excludant: quæ inæqualitas alterius lucem vmbrámq; commiſcet, & exprimit illam mirabilem arcus varietatem. De quo Vergilius in 5. libr. Aeneidos ſic ſcriptum reliquit.

Eccleſia propitiatione tincta.

Iris Latine Arcus.

Iridis formatio.

Ceu nubibus arcus
Mille trahit varios aduerſo ſole colores.

Iouianus quoque Pontanus, poeta noſtri æui, haud contemnendus author.

Obliquus quum ſe radiorum impegerit ardor
Nubila per conuerſa acies in fronte reſultat,
Flectuntur retro radij: fit protinus arcus.
Ille quidem varios ducens è nube colores.

Idem.

Et quoniam obliquum ad ſolem, aduerſumque parentem
Apparet longe oppoſitis in partibus Iris,
Idcirco non in gyrum, non cogit in orbem
Seſe audaci: neque enim eſt ipſi circundata ſoli,
Vnde referre queat ſpeciem toto ore rotundam.

Iris Dei factura.

Refert Ariſtoteles noctu aliquando viſam Iridem. Hanc poſitam eſſe à Deo poſt cathaclyſmum in ſignum fœderis ſacræ docent literæ. Scriptum eſt enim Gen. 9. Dixit Deus. hoc ſignum fœderis, quod do inter me & vos, & ad omnem animam viuentem, quæ eſt vobiſcum in generationes ſempiternas. Arcum meum ponam in nubibus cæli: & erit ſignũ fæderis inter me & inter terram. Cúmque obduxero nubibus cœlum apparebit arcus meus in nubibus, & recordabor fœderis mei: quod pepigi vobiſcum: & cum omni anima viuente, quæ carnem vegetat: & non erit vltra aqua diluuij ad delendã vniuerſam carnem: eritq; arcus meus in nubibus: & videbo illum: & recordabor fœderis ſempiterni. Et poſt pauca verba, hoc eſt (inquit) ſignum fœderis quod conſtitui inter me & omnem carnem ſuper terram. Vnde habetur non coæuã mundo Iridem eſſe, vt putauere philoſophi, ſed nouo opere poſt diluuium primum poſitam pro ſigno fœderis inter nos & Deum, vt non diſperdat vltra aqua diluuij omnem animam viuam. Ille ergo creat eam, quoties apparet tam mirabili multiplicium colorum varietate obiecta oculis, qui pactum conſtituit cum homine in eiuſmodi cauſa: quatenus ſciamus illam modo eſſe propitiationis ſignum. qua etiam ratione ambire viſa eſt ſedem in circuitu. Per allegoriam vt quibuſdam placet. Iris fides eſt, in qua quia miſericordiam conſequuti ſumus, iuſtificati à peccato, rectè eccleſiam ambit, quæ fidei cuſtodia circundatur, vt pro muro cæterum nobis ſit fides ipſa contra dæmonum vafricias, & omnes portas inferni, ne nocere poſſint: eſt eadem gloriæ quoque corona. Quo in loco & illud accipe, quia Iris hæc in hac ſcriptura ſimilis Smaragdine viſioni dicitur, quandoquidem ſola Dei miſericordia effectum eſt, vt peccatis mundati cæterum iuſtitiæ viuamus: qua etiam ratione nos mire afficit ac delectat ipſa Dei miſericordia. Idem facit & fides, in

Iris fides.

qua iuſtificationem à peccatis ex ſola Dei miſericordia promeruimus. Smaragdus teſte Plinio lib. 37. Naturalis hiſtoriæ ca.5. lapis eſt admodum præcioſus:atque oculis intuentium gratiſſimi viroris:cuius viriditas tantæ eſt potentiæ, vt cui rei proximæ adhibeas inficiat colore:atque omnem circa ſe aërem viridem reddat. Viror ineſt miſericordiæ Dei qui imbuit omnia:nã,Miſericordia domini plena eſt terra.Pſal.32.& hęc gratiſſima oĩbus,omnes afficiés,ac mirè delectans. Iam verò ℘ Iris varij ſit coloris, per hoc exprimi arbitror, quia varia ſunt dona gratiarũ, per miſericordiã, Deiq; propitiationem, humano generi collata : enumerat Apoſtolus. 1.Cor.12. Præſertim verò duo ſunt in eo colores excellentiores , viridis, & rubeus: in quibus apertè deſignãtur,aqua baptiſmi,& ſanguis redemptionis noſtrę:intermedij colores,virtutes ſunt,quibus ornãtur baptiſmus,& redemptio in nobis, hoc ſi falſum eſt , falſum ſit neceſſe eſt quicquid tradidit Paulus, aliive poſt Chriſtum:qui omnes velut claſſico hortantur ad exercitia virtutum : ſed per illa primum iuſtificamur ab impietate atque immunditia peccatorum , quæ erant in nobis antequam delerentur : & ideo illis præſertim cingitur eccleſia:inque nouitatem vitæ pulchro velut ore aſſurgit. Poſſumus non inconcinne per eoſdem colores, & duo Iudicia Dei intelligere , de quibus mox ſupra diximus.alterum quod factũ eſt per aquam , alterum quod futurum eſt per ignem. ❋o Punct.6.

Smaragdus lapis præcioſus.

In Iride color viridis & rubeus excellit.

Et in circuitu ſedis ſedilia viginti quatuor: & ſuper thronos xxiij ſeniores ſedentes, circumamicti veſtimentis albis: & habebant in capitibus ſuis coronas aureas.

Sicut in ſede regnum Chriſti & Dei , ſic in ſedilibus ſanctorum eiuſdem iudiciariam intelligim⁹ poteſtatem. Iudicabunt(inquit Apoſtolus) ſancti nationes.1. Cor.6. Nunc in quæſtionem venit , Cur dominus in euangelio duodecim thronos, ſuper quos Apoſtolos duodecim teſtatur ſeſſuros i iudicio dicẽs,Sedebitis ſuper ſedes duodecim iudicantes duodecim tribus Iſrael:hic autẽ Ioãnes vigintiquatuor cõmemorat , duplicato videlicet numero ſuper quos xxiiij.ſeniores ponit. Aut quæ diuerſitatis ratio ? Verum in vetteri lege numerantur & duodecim. Patriarchę duodecim tribuũ origines:& duodecim iudices.

Seniores xxiiij. xij. Patriarchæ & xij. Iudices.

Patriarcharum nomina habes infra cap.7.Iudas,Ruben, Gad, Aſer,Nepthalim,Manaſſes, Symeō,Leui,Iſachar, Zabulon,Ioſeph,Beniamin,oēs filij Iacob, qui & Iſrael dicitur. Iudicum vero nomina hæc ſunt. Primus Othoniel, filius Cenez, frater Caleb.Secundus Aioth filius Gera,filij gemini. Tertius Sangar filius Anath. Quartus Barach filius Abinoen : de Cedes Nepthalim. Quintus Gedeō filius Ioas,Sextus Iair Galaadites. Septimus Iepthe Galaadites. Octauus Abeſſan de Bethlehem. Nonus Ahilaō Zabulonites.Decimus Abdon filius Hellel,Pharaotonites. Vndecimus Samſon. Duodecimus Samuel. Sunt ergo duodecim throni Apoſtolorum. Sunt viginti quatuor ſeniorum : cum quibus ad iudicium venturum dominū Eſaias prędixit cap.3.Eſt & thronus vnus, prout circa finem capitis præcedentis dictum eſt, magna ſatis calculi ratione. Siquidem numeri hi ſecum ſua myſteria ferunt.Scimus vnitatem principium numerorum eſſe: & hæc ad vnitatem diuinæ eſſentiæ refertur. Duodenarius verò vel eò perfectus eſſe prohibetur, quod & tria contineat & quatuor:nā ſiue ter per quatuor: ſiue quatuor per tria numerū duodecim conſtituunt: vbi & trinitas ſuper benedicta,& quatuor mundi partes, in quibus per Apoſtolos fides trinitatis extitit prædicata relucent. Vigintiquatuor conſtant,ex ſenario,& quaternario:quater enim ſeni vigintiquatuor faciunt. ſenarius refertur ad dei operationem ſex diebus perfectam: nam & ſexto die hebdomadis& ſexta hora diei eiuſdem hominem deus in carne redemit. Aut certe illorum perfectionē numerus hic exprimit, qui ſex opera miſericordiæ clara euangeliorum prædicatione,ſiue etiā obſeruatione conſummant. Aliis placet intelligi in ſenioribus his vigintiquatuor magna ſatis ratione iudices duodecim veteris legis, nulla patriacharum ratione habita:& totidem noui teſtamenti Apoſtolos, quos iudices per ſe futuros appellauit dominus: quatenus ij quaſi ante & retro circunſedere ſuis circumpoſitis ſedilibus viſi ſint ſedē domini:id eſt,regnū Chriſti quod eſt eccleſia. Sunt ergo in circuitu ſedis ſedilia. xxiiij.& ſuper ea totidem ſeniores : quia nimirum in eccleſia Dei ſunt,qui illorum.xij.iudicum locum obtineāt, vt ſunt ſæcularis fori iudices:qui duplici perfectione,ſpiritali

Seniores 24. 12.iudices veteris legis xij apoſtoli.

Iudices tam ſæculares quā eccleſiaſtici

ritali ſcilicet & externæ operationis, in adminiſtrãdo iuſtitiam, ornari debent: id quod per geminatum ſenarium intelligitur. Alij ſunt eccleſiaſticæ poteſtatis iudices, qui eorum conſcientiæ iudicant: & ij ſpiritali perfectione, ac externæ operationis decore lucere debent, quibus iniungitur: Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrũ qui in cœlis eſt, Matth. 5. Et iterũ, Eſtote perfecti, ſicut & pater veſter perfectus eſt. Qua etiam ratione hos ſeniores appellari puto, quia videlicet perfectionis maturitatem interne externéque habere debent, quo æquius populum Dei dirigant, ſæpe iuueniliter laſciuientem. Non ergo in annis ſenectus hic computatur, de qua ſcriptum eſt, Senectus venerabilis eſt, non diuturna, neque annorum numero computata, cani autem ſunt ſenſus hominis, & ætas ſenectutis vita immaculata. Sap. 4. Et quidem vehementer opus eſt populo Dei prudente ac perfecto iudice, qui regat dictis animos, & pectora mulceat: dirimat coortas lites ſerat pacem, concordiam firmet, expurget admixto celere conciliabula populi Dei: malitiam coerceat: quatenus placatus Deus benignis oculis è cœlis reſpiciat, foueat, protegat: & omnia ſigna eximij amoris oſtendat. Scriptum eſt de iudicibus ſuſcitauit dominus iudices, qui liberarent eos de vaſtantium manibus, ſed nec illos audire voluerunt, fornicantes cum diis alienis, & adorantes eos. Deinde ſequitur, Cúmq; dominus iudices ſuſcitaret in diebus eorũ flectebatur miſericordia, & audiebat afflictorum gemitus, & liberabat eos de cæde vaſtantium: poſtquam autem mortuus eſſet iudex, reuertebantur, & multo maiora faciebant, quàm fecerant patres eorum ſequentes deos alienos, & ſeruientes, & adorantes eos. Proinde ſeniores eſſe debent omnes, qui prę ſunt, graues pietate & meritis: vt ad cõſpectum eorum cætera plebs, etiã ſeditione interdum mota compeſcatur, arrectiſque auribus adſtet. Idcirco & albis veſtiti dicuntur, geſtaréque in capitibus ſuis coronas aureas: non ſimiles auro, quemadmodum hypocritæ & hęretici omnes, de quibus infra dicetur cap. 9. Verè enim reges ſunt ij, qui fidei candore, ac vitæ innocentia prænitent, ſapientiam in mente habẽtes: hoc eſt enim caput, quod mens: & hoc corona, quod ſa-

geminata perfectione armari debent.

Iudex ſiue prælatꝰ quiſque qualis eſſe debet.

pientia, præminet caput corpori, & mens animæ: corona capiti imponitur, & mens sapientia decoratur. Mens ibi per caput intelligitur, vbi dicitur. leuate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra, Luc. 21. Nihil æque in populi iudicibus flagitat Deus, ac sapiẽtiam cum morum integritate & iustitia iudicij. Ergo coronæ aureæ in capitibus iudicũ visæ sunt qui circumamicti vestimẽtis albis erant, quia videlicet sapientia singulari populi rectores præmitere debent, & vitæ castimonia. Ad hæc vt iustitiam teneant in iudicando, in quo casti esse debent, cautique vt non deprauẽtur. Hoc & Romanis olim consuetudo erat, vt candidis induti magistratus peterent. Sic enim scriptum est. Si delectamini sedibus, & sceptris ô reges populi, diligite sapientiam vt in æternum regnetis. Sapient. 5. Et iterum, diligite lumen sapientię omnes qui præestis populis. Et in Ecclesiastico legis, Sapientis oculi in capite eius, cap. 2. Ecce habes, quid sedes, quid sedilia circumposita, quid seniores, quid vestimenta alba, quid coronæ in capitibus sint. Quia regnũ Dei & Christi ambiunt iudices iusti, candidi ac sapientes. Sed hic vnum aduerte diligẽter. Nam cum primum sedilia. xxiiij. circum sedem posuisset, hæc eadem statim thronos appellauit. Nũquid hoc sunt sedilia, quod throni? Respondeo, idem esse possunt, sicut & debent. Siquidẽ iste sedes sunt singularis eminentiæ. quæ solis apostolis, apostolicisque viris, iudicibus & doctoribus conueniũt, ambiẽtes sedẽ tribunalis iudicij, quæ est solius Christi & Dei, cum quo apostoli, apostolicique viri iudices quoq; & doctores consentiunt: vt quum authoritatiue penes Christum stet definitio iudicij: approbatiue tamen & apostoli, & apostolici viri, iudices & doctores iudicaturi sunt in extremo illo iudicij die. Donec autẽ in terris manet ecclesia, hi omnes exercent in subditos ministerialiter & quasi subauthoritatiue sua iudicia. Quocirca & sedes eorum throni vocari promeruere. Sequitur. ✚ Punct. 7.

Caput mens.

Et de throno procedebant fulgura & tonitrua, & voces: & septẽ lampades ardẽtes ante thronũ, quæ sunt septem spũs Dei.

Postquam seniores nostri in sedibus eorũ circa sedem Dei sunt collocati, protinus de throno fulgura, & tonitrua, & voces erumpere cæpere. Quia nimirum simulat-

que apoſtoli iudices orbis authoritatem à Chriſto accepere, & ſimul cum iudicibus veteris teſtamenti computati vno catalogo ſunt: ſtatim fulgura miraculorum, & tonitrua prædicationum, itémque voces exhortationum ſubſecuta ſunt, vbique domino cooperãte, & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis. Marc. vlt. Nónne Petrus fulgura,& voces,& tonitrua edebat,quando accepto ſpiritu ſancto in igneis linguis ignea in omni poteſtate & virtute fulguraret, tonaret in magno audientium ſtupore Dei eloquia:de quo in Actis apoſtolorum dicitur, Stans autem Petrus cum vndecim eleuauit vocem ſuam, & loquutus eſt eis,&c.Ad cuius prædicationem,& terribilia tonitrua, fulgura & voces, tria millia hominũ ſunt conuerſa ad fidem. Nam & claudum ex vtero matris in pedes ſubito erexit, vt diffiteri non poſſent, quia hic eſt Ieſus orbis ſaluator,quem pater miſit nobis è cælis,ſecũdum ſcripturas prophetarum cuius nomine hæc fiebant. Nónne & Pauli vox tonitruum erat & fulgur, quando poſt ſui conuerſionem intrans & exiens, tanquam fortis bellator armis præcinctus fulgidis, vt heros admirabili potentia prædicabat quoniam hic eſt Chriſtus qui ſolus imitandus eſſet:quem etiam prolatis teſtimoniis ſcripturarum confirmabat:cuius nomine multas in plebe virtutes faciebat: certabat cum rebellibus Iudæis: & aduerſus improbos diras ſententias pronunciabat dicens. Neque fornicarij,neque idolis ſeruientes,neque adulteri, neque molles,neque maſculorum cõcubitores,neque fures,neque auari, neque ebrioſi, neque maledici, neque rapaces regnũ Dei poſſidebunt.1.Cor.6.Illud quoque,Secũdum duriciam tuam & impœnitens cor theſaurizas tibi iram in die iræ,& reuelationis iuſti iudicij Dei,qui reddit vnicuique ſecũdum opera eius,Ro.2.Item. Qui aliũ doces, teipſum nõ doces:qui prędicas non furandũ, furaris qui dicis nõ mœchandũ mœcharis:qui abominaris idola ſacrilegiũ facis:qui in lege gloriaris,per præuaricationẽ legis Deũ inhonoras.Et ne cuncta ex eiſdem epiſtolis citẽ loca, in quibus vſque modo ſonantia tonitrua mugiunt terrẽtque.Sic alij quoque:vt eſt illud Iacobi. Agite nũc diuites, plorate vlulantes in miſeriis veſtris, quæ aduenient vobis:diuitiæ veſtræ putrefactæ ſunt, & veſtimẽta

veſtra à tineis comeſta ſunt,aurum & argentum veſtrum eruginauit, & erugo in teſtimonium vobis erit, & manducabit carnes veſtras ſicut ignis:theſaurizaſtis vobis irã in nouiſſimis diebus.Ecce merces operariorum, qui meſſuerũt regiones veſtras,quæ fraudata eſt à vobis,clamat, & clamor eorũ in aures domini ſabbaoth introiuit:epulati eſtis ſuper terram, & in luxuriis enutriſtis corda veſtra.Iacob.5. Terrifica hæc tonitrua ſunt,corda quatientia, voces admirabiles:& fulgura, quæ iam tum prodita quidem fuere de throno.Sed & modo quęcunque ſublimiter deChriſto annunciãtur,& vocatione regni,& peccatorum damnatione,non niſi tonitrua ſunt,& fulgura, & voces de throno Dei prodeuntes. Iam verò quid lampades ſint ante thronum ardẽtes, exponit per ſe Ioannes dicens, Quæ ſunt ſeptem ſpiritus Dei, ij videlicet à quibus idem autor ab initio gratiam pacémque optauit. hi ſunt & ſeptem oculi vnius lapidis. Zachar. 3. & 4. Et ſeptem oculi agni infra eod.cap. Item ſeptẽ lucernæ vnius candelabri,Zachar.4. Hæ igitur ardentes lampades ſunt vniuerſa chariſmata Chriſti, quæ perpetuo ardent ante thronum Dei: nunquam enim ſine eis thronus Dei eſſe poteſt,immo abſq; eis nullatenus caret eccleſia, quarum ſplendor multo amplius, latiúſque poſt Chriſti paſſionem,& reſurrectionem, ínque cœlum aſcenſionem emicuit. Lucent hæ ſeptem lampades ex vno candelabro, id eſt,ſeptem ſpiritus ex vno eodem Chriſto, quorũ ſplendor quinquageſimo poſt reſurrectionem die ſuper diſcipulos longe copioſius in linguis ardentibus illuxit. Hos ſpiritus ſuper vnum florem requieſcere teſtatur Eſa.cap. 11.de radice Ieſſe aſcendentem,qui Chriſtus eſt. Semper enim Chriſtus flos florẽs chariſmatibus gratiarum fuit, habens ſuper ſe hos ſpiritus ſeptem, qui ſunt ſapiẽtia,intellectus,conſilium,fortitudo,ſcientia,pietas,& timor:hi ſunt ſeptem ſpiritus lampadéſque ardẽtes ante thronum Dei,hoc eſt,eccleſia ſanctorum,vt hi omnes eoſdem ſpiritus in ſe habeant, quos Chriſtus ſuper ſe habuit: quatenus ſapore Dei quiſque eorum repletus ſit, vt intelligentiam rerum ſpiritualium habeat,vt cõſilio præluceat, fortis ſit aduerſus vicia,nouerit quę agenda ſunt in re ſalutis, pius ſit in proximum:& timeat Deum. Qui idcirco

Lampades ardentes ſpiritus Dei.

Chriſtus flos ſuper quem requieſcunt ſeptem ſpiritus.

ſpiritus Dei ſunt,quia ab ipſo creantur dona hæc,& prodeunt ab ipſo, & in his ipſis ſuam virtutem exerit in nobis. In ſapore & guſtu habeat oportet Deum, quiſquis ad vere beatitudinis brauium feſtinat, intelligat voluntatem eius, & mirabilia myſteria eius vim naturæ excedentia:eligat meliora, & quæcunque in ſalutem ſunt ordinata amplectatur: reſiſtat fortiter malis cupiditatibus: ſciat vitã in ambiguis rebus dirigere.Ex ordine diſponat vniuerſa,ſuccurrat neceſſitatibus proximi egentis, timeat dominum ſemper, & amet: vt nulli dubium ſit quenque egere his ſpiritibus. Breuiter,lucere debent in conſpectu throni dona hæc in quocunque electo:non intellectu ſolum aut in voluntate, ſed in opere & ſermone: vt totus ardeat chriſtianus,ſitque vt lampas accenſa & lucẽs: domino dicente,Luceat lux veſtra coram hominibus,vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum qui in cœlis eſt, Matth. 5. Sic ergo viſæ ſunt ſeptem ardentes lampades ante Dei thronum, vt hiſdem ardeat luceatque in cõſpectu Dei pius chriſtianus, placeat illique. Equidem quicũque his lampadibus,id eſt, ſpiritibus Dei arſerit,is demum placetDeo.hoc enim eſt ante thronum Dei eſſe,quod placere Deo. *Deo quis placens.*

Punct.8.

Et in conſpectu ſedis tanquam mare vitreum ſimile cryſtallo.

Quid per mare niſi baptiſmum intelligimus? quod bene in conſpectu ſedis, tanquam mare vitreum, quod ſimile erat cryſtallo, perhibetur: quia omnis qui vult in illam ſedem aſcendere,introire in regnũ Dei,oportet vt tranſeat per illud mare, illuminetur lucido lampadarum lumine. Mare appellat luterem. Legimus enim. 3. Reg.7. quòd Salomon fecerit mare:id eſt,luterem in templo domini, quod fuſile dictum eſt, ad ſacerdotũ ablutionem, orbiculare ſurſum: cuius ſemidiameter quinque cubitorum, circunferentia autem triginta cubitorum erat. poſt duos verò cubitos à labio ſuperiore deſcendendo vergebat de rotunditate in quadrum:& iterum dilatabatur, & diſtendebatur iterum, & creſcebat eatenus, vt decem cubitorum fieret latus quodlibet quadraturæ ſubtus. Suſtẽtabatur autem opus totum æneum duodecim æneis bobus,ad ſingulas orbis plagas tribus reſpicientibus bobus: & ex ipſorum ore,dum opus eſſet, aquas effundẽtibus ſi-

Mare baptiſmus.

Mare fuſile.

ſtulis, poſterioribus boum partibus ſubtus mare æneum abſconditis. altitudo vaſis quinque cubitorum erat, ſpiſſitudo æris palmaris, quaſi labium calicis, & repandi lilij folium. capiebat vas totum duo millia batos aquarum.

Baptiſmus quid. Per mare ergo hoc, intelligere debemus baptiſmum, qui eſt ablutio corporis exterior facta ſub forma verborum, vt tradit Magiſter in 4. Sent. diſt. 3. Recte autē baptiſmus per mare figuratur, videlicet ad ſimilitudinem maris rubri, per quod populus Dei ab Ægyptiaca ſeruitute liberatus, immolato agno, trāſiuit, Pharaone ſubmerſo cum curribus & equitibus ſuis, prout ſcriptū eſt, Exod. 12. De hoc meminit & apoſtolus. 1. Cor. 10. dicens, Patres noſtri omnes ſub nube fuerunt, & omnes mare tranſierunt, & omnes in Moyſe baptizati ſunt, in nube & in mari. Vitro autem comparatur quod perſpicuum eſt & purum, quia in baptiſmo mundiciam recipimus ſpiritalem: vitrum enim intus & foris claret, quia corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit in ſalutem. Obſerua, Idem mare

Cryſtallum. cryſtallo dicitur perſimile. Cryſtallum ex aqua naſcitur, & multo frigore dureſcit in lapidem: & fides ex aqua baptiſmi in homine chriſtiano ſolidatur fomite vtcunque refrigerato. Septem ergo lampades ardentes, quę ſunt ſeptem ſpiritus Dei: & mare vitreum ſimile cryſtallo videbantur ante thronū, & in conſpectu ſedis: quia in eccleſia ardet ſpirituſſanctus, & fidei firmitas ex baptiſmo prodit. Purum eſt cryſtallum, & baptiſmus purificans eſt, de quo in Ezechiele dicit dominus, Effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris. Ezech. 36. Et Paulus Corinthiis ſcribes, quū enormia peccatorū genera numeraſſet, deinde ſubiūxit dicēs, Et hęc quidem aliquando fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, & in ſpiritu Dei noſtri. 1. Cor. 6. Item Act. 15. fide purificans corda. Quæris vnde hæc ſit tanta virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat? Reſpondeo, Ex verbo Dei, quod efficax eſt & potēs: non quia dicitur

Baptiſmi ſacramētum in duobus conſiſtit. ſed quia creditur, vt tradit Aug. ſuper Ioan. Nam & in ipſo verbo aliud eſt ſonus tranſiens, aliud virtus manēs. In duobus itaque conſiſtit ſacramentum baptiſmi, videlicet in verbo & elemento: aliis in decorem adductis,

etiam si sint significatiua mysteriorum, faciéntq; ad præparationem suscipiendi sacramentum quæ si desint interim, non minus est sacramentum verum & integrum, vbi verbum insit & elementum. Lege de baptismo copiosè Magistrum sententiarum lib. 4. dist. 3.

DE QVATVOR ANIMALIBVS OCVLATIS ALATISQVE, TER SANCTVS PROCLAMANTIBVS.

Sect. 1. *Punct.* 2.

Et in medio sedis, & in circuitu sedis, quatuor animalia plena oculis ante & retro. Quid in medio sedis, & in circuitu animalia ante & retro oculis plena designant, nisi quod omnipotens Deus intra ecclesiam, & in circuitu constituit homines doctissimos, ac intellectu perspicacissimos qui ante cernant, & retro: rebúsque ecclesiæ consulant: qui insigniter animalia sunt, quòd ratione vtantur, prudentésque sint. Homines námque docti & illustres, qui ad clauum Reipu. christianæ positi sunt, oculati sint ante & retro oportet, excubéntque & perspiceant, & quæ præterita sunt, & quæ futura: quatenus ex his præsentia vtilius componant. Namque idcirco prudentiã rectam rationem agibilium dixere philosophi, quæ vna est ex virtutibus primis, quas cardinales vocant: vtiliore tamen fructu hæc aliis probatur, quòd sub hac cætere cadant: nec vlla reliquarum possit carere prudentia: nam si iustitia iubet reddi vnicuique quod suum est, prudentia rationem dat, atque adeò reddendi normam. Si temperantia nihil pœnitendum omnino appetat, nec legem moderationis transgreditur: prudentia sane in homine temperante præstabit quo laudatissimè id efficiat. Si fortitudo agit animum supra corporis periculi metum, prudentia moderatur, ne quid temerè fortis agat, & vt vno verbo cuncta complectar: Prudétia, spiritus quidam vitalis est virtutum omnium, cuius officium est peruidere quid, quando, & quomodo sit agendum: qua etiam de causa sit agendũ: & in hoc reddit quóque oculatũ, hoc est

Prudentia laus inter omnes virtutes.

Prudētis partes quæ ſunt.

acri iudicio perſpicacem, vnde prudens ne id ſolum conſiderat vtrum res illa quam proponit honeſta ſit, ſed etiã vt habeat efficiendi poteſtatem: & ideo conſiderat, ne aut temere deſpiciat periculum propter ignauiam: aut nimis præſumat propter zelum. Intueri ergo debet, ne plus debito afficiatur, vt quum præceps irruat, ne aut proiicie-dum ſit onus, aut in procurſu oneri ſuccumbēdū. In omnibus ergo rebus antequã fiant adhibenda eſt prudentia. Eiuſdē prudentię & illud eſt vt peruideat, nóſq; edoceat, vt quæque agimus quæq; dicimus, quæque meditamur, deo ſint grata in primis, ac deinde nobis proficua. Eiuſdem eſt & res, ſecundum veritatem, & non ſecundum multorum opinionem æſtimare, vnde quiſquis prudentiam ſequi deſiderat, omnia prius rationis æquilibrio pēſet examinétque: atque dignitatem rebus non ex opinione vulgi, ſed ex earum natura conſtituat oportet. Quid vltra dicam? prudentia facit continenti ſtudio inchoata perficere, vt non ante finem debitum dimittantur, quæcunque prudens intentio viſa eſt ſuſcepiſſe: Quandoquidem ſicut perfectam laudem conciliant quæ perficiuntur ita vituperationem inducunt, quæ in mediis conatibus imperfecta deſeruntur: defectus enim hic aut conſilium erraſſe, aut voces arguit defuiſſe. Denique prudentia ipſa aptat conſtantem tempori, vt non mutetur. Vir enim integer, & conſtans manet fixus in temporum varietate, nec mutatur ſicut ſol: ſtultus autem vt luna mutatur. In primis verò laudatiſſimum illud eſt in prudentia, quòd turpia in occulto ſicut in publico vitat. Prudenti enim viro nihil turpe eſt faciendū, etiam ſi omnes lateat: etiam ſi omnes homines celare poſſit. Quapropter nihil à nobis auarè, nihil iniuſtè, nihil libidinoſè, nihil incontinenter eſt faciendum, vt prudētes ſimus: quippe ſapientis eſt nihil pœnitendum facere: ſed ſplendidè, ſed conſtanter, ſed grauiter, ſed honeſtè cuncta diſponere. Prudentia docet potius in proſperis quàm in aduerſis conſultè agere. Proinde viri ſancti, qui virtute prudentiæ pollent, quum ſibi cernunt proſpera mundi ſuppetere, pauida ſuſpitione turbantur: cautéque ſe gerunt quia timent, ne hic laborum ſuorum fructus recipiant: ac iuxta ne diuina iuſtitia latens in eis delicti vul-

Prudentia in proſperis conſultè agit.

nus aſpiciat, & externis eos muneribus cumulans ab æternis repellat. Non poteſt homo actus rationis ſine hac prudentia ordinare: nam prudentem virum quicquid pudet facere, pudet & cogitare. Poſtremo prudentiæ eſt, non ſolum cogitationes, ſed etiam intentiones ad bonum finem dirigere: propterea in Ezechiele, Alata hæc animalia ire dicuntur ante faciem ſuam, nec reuerti. Ezech. 1. Quod perquàm neceſſarium eſt ad vitam currenti, id eſt, vt per bonam intentionem rectè agat: Quia ſi cor imprudentis ſemel noxia intentione corrumpitur, ſequentis actionis medietas & terminus ab hoſte calido occupatur. Sic & arbor quos parturit fructus amittit, quę morbi veneno in radice vitiatur. Summa igitur cura, & prudenti diſcretione vigilandum eſt, ne bonis operibus occupata mens noſtra reproba intentione deprauetur. Ecce tibi oculata animalia. ❋o Punctus 2.

Et animal primum ſimile leoni, ſecundum animal ſimile vitulo, & tertium animal habens faciem quaſi hominis, & quartum animal ſimile aquilæ volanti.

Animalia hæc facie & nomine iam dudum ſanctæ eccleſiæ cognita ſunt, quæ ſanctorum figuram prægeſtant euangeliſtarum, vt Marcus ſit leo, Lucas vitulus, Matthæus homo, Ioannes Aquila volans. Idcirco autem Marcus Leonis nomine deſignatur, quòd terribili quodam rugitu prædicationem ſuam à pœnitentia orſus in comminatione iudicij finiuit: ſubito enim quum diceret, Initium euangelij Ieſu Chriſti, filij Dei, adiunxit. Fuit Ioannes in deſerto baptizans, & prædicans baptiſmum pœnitentiæ, &c. In fine autem. Qui, inquit, crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit: qui verò non crediderit condemnabitur. Quia ergo tam in principio, quàm in fine terrorem peccatoribus rugitu incutit: rectè pro intentione ſua terrificam Leonis faciem exhibet, ad cuius vocem rectè conſternari vniuerſi peccatores, & ad meliorem vitam expergiſcere debẽt: eo quòd ſupremum iudicij examen nullus effugiet. Quod ſi verum eſt Leonem rugitu lucis exortes excitare ſuos à partu fœtus, nemo eo præclarius ſcripſit voce patris à morte dominum excitatum: propter quod eccleſiæ vſus habet, in die Reſurrectionis domini vbique in eccleſiis decantari publicè

Euangeliſtæ in animalibus deſignati.

Marcus leo eſt.

Lucas vitulus.

euangelium eius. Lucas vituli ſpecie adornatur, vitulus quippe immolaticium animal eſt: námque olim pro peccatis vitulus rufus cędebatur, vt præſcriptum legis erat: erátque ſacerdotum hoſtia vitulus, & in templo offerebatur: & Lucas ipſe in ſua narratione tam in principio, quá in fine, circa templum Dei verſatur, qui à ſacerdotio cœpit in hunc modum. Fuit in diebus Herodis regis ſacerdos quidam &c. & in hoc finit. Quia erant, inquit, ſemper in templo laudantes, & benedicentes Deum. Denique quòd Lucas apertius & plenius narrat de Chriſti paſſione, in qua ipſe dominus noſter Ieſus Chriſtus vt animal immolaticium cæſus eſt pro nobis, vitulus ille ſaginatus, de quo idem Lucas meminit cap. 15. Breuiter, Apud eundem ſanctus ſanctorum prout vnctus ſit, & de ſpiritu ſancto conceptus, fideli narratione refertur, ca. 1. Item ad Iordanem quomodo ſpiritus ſanctus ſuper eundem deſcendit verum ſacerdotem in ſpecie columbæ: quem tanquam ſacerdotem demonſtrans, generationem eius non deſcendendo, ſed aſcendendo depinxit. Aſcendens namque tranſiit ad Adam, & peruenit ad Deum: cui per expiationem ſacerdotij Chriſti, puri mundíque adſtamus. Proinde & principium, & finem genealogiæ ſanctę eius, quam digeſſit, fecit de adoptiuis patribus filiiſque. Ait enim, Ieſus erat filius Ioſeph (vt putabatur) qui fuit heli: In fine autem de Adam, qui fuit Dei. Sed neque Ioſeph Ieſum, neque Heli Ioſeph genuit, ſed adoptiuum habuit: neque deus Adam genuit, ſed plaſmauit. Etenim quia ſacerdotalem domini perſonam texere volebat, rectè ſic proceſſit. Siquidem ſacerdotalis genitura, qua nos Chriſtus regenerat, tota adopticia eſt: & non ex carne, ſed ex ſpiritu deſcendit. Hic pius ſacerdos Chriſtus apud eundem euangeliſtam factus in agonia cum ſudore ſanguineo prolixius orat, formam dans ſacerdotibus ſuis orandi prolixius obnixiúſque & in fine latronem ſuſcipit pœnitentem: hodie (inquiens) mecum eris in paradiſo, vt nuſquam non in tota ſerie ſcriptionis ſuæ vituli faciem exhibeat, ſacerdotem noſtrum, & ſacrificium attentius conſiderás intuénſque. Ideoque & poſt reſurrectionem, remiſſionem peccatorum omnibus vbique prædicari gentibus iubentem dominum introducit: In cuius figura o-

Sacerdotes prolixius orare debent exẽplo Chriſti

lim (vt diximus) vitulus rufus cędebatur in ſacrificiis: à quibus ſcribendi euangelij petit originem,& finẽ in dñi ſacrificio occupat. Matthæo os humanum eſt, quòd ab humana generatione chriſti,euãgelij ſui fecerit initium: & in humanis chriſti actionibus plus occupetur,nõnulla operi ſuo legis ac prophetarum interſerens teſtimonia. *Matthæus homo.*

Proinde percrebre Chriſtum filium hominis appellat,vt ca.16.& ca.17.vbi chriſtus didrachma vt homo dependit exactoribus,& ca.18.& ca.25.Ioannes quia celſius omnibus ſubuolauit cum filium apud patrẽ deprehendit, iure aquilæ ſpeciem tenet.& etiam quia ſolus ſingulariter de diuinitate chriſti commemorat, aciem obtutus aquilæ propẽ peculiariter ſibi vſurpat.Tradunt aquilam inconniuentibus oculis iubar ſolis intueri, & hoc iudicio pullos ſi proprij ſint in nido probare ſolere hiulco ſimul atque excuſſerit ouo.Quo in loco nõ incõcinne quæritur, Cur in hoc libro Ioannes animal primũ leonem poſuit, quum Ezechiel facie hominis præpoſuerit. Sed ad hoc reſponſio in promptu eſt.Quia nimirum prophetia non ſemper ſeruat hiſtoriæ ordinem,alioquì iam nõ prophetia,ſed hiſtoria videretur.Proinde non eſt ibi requirẽdus ordo hiſtorialis,ſicut in libro Geneſeos, vel Regum, & ceteris hiſtoriis:ſed prophetalis,ideſt,myſticus.Alij hunc artificialem dicunt pro commoditate ſermonis,myſteriíque:etenim ſi ordinem natiuitatis requiras, primum hominem,hominiſque formam ſtatuas neceſſum eſt.Si verò rationem fidei,leo primum locum occupabit. Primũ ergo Ezechiel faciem hominis ponit,ab ordine hiſtoriæ auſpicans rem:alioqui non faciem hominis, ſed Leonis & ipſe primum poſuiſſet:in qua Chriſtus nõ naſcens,ſed reſurgens figuratur:qui nobis in reſurrectione factus eſt primus,& primogenitus mortuorum. Quapropter bene Ioannes primum leonem ponit, quia Chriſtus vicit leo de tribu Iuda, vnde etiam principaliter fides noſtra roboratur:non quia natus vt homo:aut quia paſſus vt vitulus: ſed quia reſurrexit à mortuis excitatus voce patris,vt leonis catulus. Catulus leonis dicitur in ſcriptura dominus.Gene.49.vbi ſic ſcriptum eſt.Ad prædam fili mi aſcendiſti:requieſcens accubuiſti, vt leo & quaſi catulus leonis: quis ſuſcitabit eum? Scribunt qui de

Ioannes aquila.

Aquilæ fortis viſus.

Leo primus in ordine eſt.

Leo apertis oculis dormit.

natura beſtiarum diſputant, leonem apertis oculis dormire: & Chriſtus vigilans, obdormiuit in cruce. vigilans erat in diuinitate, obdormiens in humanitate, vt rectè diceret, Ego dormio, & cor meum vigilat, Cant. 5. Iam verò & id quoque probatur, quia dormiens leo naſcitur, & ad vocem patris excitatur. Hinc Paulus dicit, Et ſi nouerамus Chriſtum ſecundum carnem, ſed iam nunc non nouimus. Secundum carnem erat Chriſtus ante paſſionem & mortem, quia mortalis erat: ſed poſteaquam voce patris excitatus eſt, mortalis non eſt, ſed æternum viuens. Quia ergo inde creditur vnde ſurrexit, bene Ioannes primum leonem poſuit. Primus itaque eſt in ordine hiſtoriæ Chriſtus vt homo, ſed in fidei virtute leo. Cæterum figurant non illepidè hæc quatuor animalia ipſum quoque dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui natus eſt vt homo, paſſus vt vitulus, ſurrexit vt leo, aſcēdit vt aquila. Deſignantur præterea per hæc eadem animalia omnes ſancti, id eſt, fideles: neque enim aut ſolis quatuor euangeliſtis, aut aliis quibuſuis tam propria eſſe poſſunt, quæ de ipſis animalibus hic & in Ezechiële dicuntur, vt non cæteris quoque conueniant. Qui ergo per hæc animalia figurantur, veri ac conſtantes & intrepidi veritatis aſſertores ſunt per quatuor mundi partes, id eſt, in vniuerſo orbe diuiſi. Omnis nanque Dei ſeruus, ſeu vnuſquiſque electus, inquantum rationabiliter ſecundum voluntatem Dei viuit, homo eſt, Quia homo eſt rationale animal. In quantum verò aduerſa iſtius ſæculi æquanimiter & fortiter tolerat leo. Scriptum eſt enim, Iuſtus quaſi leo confidens abſque terrore erit, Prouer. 28. Denique inquantum ſe mortificat cum viciis & concupiſcentiis, vitulus. Inquantum per mentis contemplationem petit cæleſtia, aquila. Ex hinc collige quali argumento filij eccleſiæ: filij electionis & gratiæ cognoſcantur. Primum ſi quis vitulus ſit, hoc eſt: qui ſe norit mactare, veterem hominem, hoc eſt ſenſualitatem noxiam, & pati pro veritate non recuſauerit. Secundo ſi leo ſit: id eſt, intrepidus aſſertor veritatis, & fortis in aduerſis. Tertio ſi homo, hoc eſt ratione vtens: & ſi ſit in eo iuſtorum prudentia. Quarto ſi aquila, hoc eſt, deſyderio ſimul ac contemplatione petat cæleſtia. Ex diametro facili coniectura per-

Chriſtus in quatuor animalibus figuratus ſimiliter & ſancti

Electionis argumenta.

ſpicies quotquot pertinent ad ſynagogam ſatanæ, Si nec vitulus eſt,nec leo,nec homo,nec aquila:ſed ſibi plus ſatis indulgens,timidus,impatiénſque,rationis expers, terrenis inhians.Duo de his animalibus præmiſſa ſunt. Primum quòd in medio ſedis & in circuitu erant. Secundũ quòd oculis plena erant,quia nimirum fideles veritatis aſſertores,ſunt & in medio eccleſiæ,& in circuitu eius.In medio,dum credentes publicè docent. In circuitu, dum eoſdem circumeuntes à lupis defendunt. Lupi ſunt hæretici,quos ſcriptis ac vociferationibus, virtutéque arcent,ne irrumpant, ne rapiant,ne morſibus appetant,ne lacerent,ne diſſipent.Denique pleni oculis ante & retro ſunt,dum cognitionibus abundant.Oculus enim cognitio eſt,cognitio viſus animæ:hanc ſupra ad prudentiam retulimus.Pluralitas oculorum cognitionum copia eſt: veritatis ſiquidem profeſſores, ſi integri ſunt multa cognoſcunt,multa vident,antè & retro,id eſt,vndique: circumſpecti enim ſunt,& oculati:tot ferè habentes oculos quot veritatum noticiam aſſequuti: ſpirituales quippe facti,& idcirco omnia diiudicant ſicut & omnia norunt:& præſentia quòd momentanea ſint: & futura, & ſtabilia.Ipſi verò à neminè iudicantur, eò quòd bene ſibi proſpiciant,nihil ab integro declinantes. Porro nomine aquilæ depingitur,ſiue ipſius Ioannis,ſiue alterius cuiuſuis nobilitas:qui igne diuini amoris incenſus quieſcere nequit:ſemper enim aut contemplatione ſurſum nititur:aut in rebus proximi verſatur, quo ſaluum illum faciat.Nec ſolum autem animalia hæc oculis ſunt plena, ſed inſuper & alas habentia ſunt,propterea ſequitur.

Reprobationis ſigna.

Quare oculis plena animalia.

✠ Punctus 3.

Et quatuor animalia ſingula eorum habebant alas ſenas. Et in circuitu & intus plena erant oculis.

Singula quæque animalia ſenis inſertis alis inſtructa erant,quia nimirum veritatis fortiſſimi aſſertores ſpirituales eſſe debent,& volucres ad contemplationis ſublimitatem, quatenus longè amplius cæleſtia illis cordi ſint,quàm terreſtria: qui dum perfectione vitæ aliis admirabiles ſunt:& diuini: per quatuor mundi partes ſex opera miſericordiæ quatuor primis virtutibus compleãt oportet ſiue apoſtoli, ſiue etiam alij, quos dominus in

Animalia cur alata.

hoc munus delegauit. Iunctim copulantur in eis alæ, alterius ad alterũ, vt ex Ezechiële magis discimus: id quod fraternæ charitatis glutinum in eis indicat. Triplici autem ordine compositæ: vt binæ elatæ essent à scapulis, binæ enatæ à latere, reliquæ duę à femore. In Ezechiële quatuor pennæ vnicuique animalium tribuuntur, duæ extentæ desuper, & duæ singulorum corpora velabant. Illæ quæ desuper erant, & iungebantur alterius ad alterum, indicant nos proximis iunctos debere esse charitate, & proximi saluti in primis consulere. Quod verò aliis duabus tecta essent latera: intelligimus & nostri curam habendam. Superat autem præsens scriptura alis duabus Ezechiëlis animalia: quòd his & de femore exeant aliæ duæ alæ. Qua in re aliud non intelligo, nisi illud quod dominus dicit in euangelio, Sint lumbi vestri præcincti: vbi. D. Gregorius ait, lumbos præcingimus, quum carnis luxuriam per continentiam coartamus. vt bene hic & in fœmore animalia alata sint, id est, spiritualia continentiáque, quod non erant veteris legis prædicatores, quibus licebat contrahere. Aliis videtur per sex alas intelligi debere sex leges, quibus veritatis assertor quisque præmuniendus est: harum prima est naturalis quæ iubet facere quod tibi in primis fieri velis, vitare quod auersaris. Secunda Mosayca in Pentateuco tradita, in his, quæ potissimum Deum concernunt & proximum. Tertia prophetica, in qua vult Deus impleri voluntatem suam, vtque populus electus timeat iudicia eius. Quarta euangelica, quæ Stacten. id est, vnguentum misericordiæ Dei perpetuo sudat, in qua & gratia data est, & promissio impleta in redemptione, institutа & sacramenta, Christo domino à mortuis resurgente. Quinta apostolica, euangelium suppletiua. Multa enim sunt, quæ de perfectionis consilio præcipit Apostolus? iuxta quod dicit, Nam cæteris ego dico, non dominus, si quis frater vxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam, 1. Corin. 7. Præterea vbi dominus non præcipit, in spiritu Dei apostolus fideliter consulit, vt est illud, De virginibus præceptum non habeo, consilium autem do, bonum est si sic permanserint. ibidem. Atque vt breuiter dicam, multa post Christum apostoli sancti ordinaue-

Alę sex animaliũ sex leges.

runt iuxta temporis exigentiam, in ædificationem eccle' siæ: quod nisi fecissent, res ecclesiæ minus processisset. Sexta canonica: dum enim inter membra Christi lites oriri cæpissent, cúmque suo iure alij ab aliis fraudaretur, opus fuit condere leges, quibus controuersiæ dirimerentur componerentúrque. His ergo alis oculata animalia cincta esse debent, quæque in medio sedis, & in circuitu versantur: Ad quæ pertinet prospicere ecclesiæ. Hi sunt prælati iudicésque, doctores, fortissimi verbi Dei ministri: qui quidem quia cognitione singulari præditi esse debent, & spiritalem vitam ducere, idcirco per animalia oculata signari debuere. Verum quia non solum cognitio, sed & Dei maiestatis rerúmque cælestium contéplatio ad hos specialiter pertinet: factum est, vt non solum oculata, sed & alata essent. Diximus quid ante & retro oculi in eis sint. Nunc quia & intus hisdem oculis plena erant, & in circuitu, miraculo nobis forent mirabile: nisi in promptu esset sanctos prædicatores maximè intelligentes intus esse debere, & quo ad eos qui circum eos stant circunspectos. ❧ Punct. 4.

Et requiem non habebant die ac nocte, dicentia: sanctus, sanctus sanctus, dominus Deus omnipotens, qui erat, & qui est & qui venturus est.

Quia sedes in cælo posita est, hoc est, destructo peccati regno, iustitiæ regnū per passionem Christi stabilitū est, in quo cælestem vitam agunt sancti filij Dei: & dñs in hac sede desedit, quia regnat in ecclesia sua Christus, sicut scriptū est, Dominus regnauit, decorem indutus est: indutus est dñs fortitudinem, & præcinxit se. Etenim firmauit orbē terræ, qui non cōmouebitur. Parata sedes tua Deus ex tunc: à sæculo tu es. Psal. 92. Hinc est quòd sancta hæc animalia nō cessabant die noctúque cantare fortissimo spiritu, dicētia, Sanctus, sanctus, sanctus dñs, &c. & hoc in figura nostri, eò q̄ sanctum prædicare debem⁹ semper dominum Deum nostrū. Aut si per allegoriā, dies sit ꝓsperitas, & pax ecclesię: nox tribulatio: no in prosperis, nō in aduersis cessare debemus, semp autē canticū nostrū celebrare. Notandū autē, quia quū sctā animalia ter dicūt, sanctus, sanctus, sanctus, & inde ad singularē numerū redeūt dicentia dñs Deus omps, trinitatē personarū in

Trinitatis, fō festio.

vnitate ſubſtantiæ præclariſſimè cofitẽtur. Quia licet trinitas ſit in perſonis, vnitas eſt in maieſtate, & in eſſentia. Hic eſt dominus Deus omnipotens, qui erat ante ſecula, eſt in præſenti, eſt etiam futurus, qui venturus eſt ad iudicium, vt reddat vnicuique iuxta opera ſua, Pſalm. 61. Sed quid eſt quòd hæc ſancta animalia, quum trinitatẽ præmiſiſſent: ſubiungunt, Qui venturus eſt. Fides quippe habet ad iudicium ſolum Chriſtum Dei filium venturum: qui ea forma iudicabit, qua iudicatus eſt: & pater nõ iudicat quemquã, ſed omne iudicium dedit filio. Ioan. 5. Reſpondeo, licet perſona filij duntaxat in iudicio videatur, tamen illic cum eo erunt pariter & pater, & ſpiritus ſanctus, in vnitate diuinitatis: & ipſa inuiſibilis trinitatis natura per aſſumptam filij humanitatem iudicabit reprobos. Sed ne illotis (vt aiũt) manibus præteriiſſe videamur ſanctorum animalium canticum, quæ clamare non dies ceſſabant non noctes, ad quorum exemplum modo ſancti fideles Dei in Miſſarum ſacrificiis hoc idem ter replicant dicendo. Sanctus, Sanctus, Sanctus, dominus Deus Sabaoth: vbi id in primis velim aduerte quòd participiũ hoc, ſanctus, eſt præteriti temporis, (vt à grammatica initium tantæ rei ſumamus) à verbo ſancio, quod eſt ordino, vnde etiam leges ac plebiſcita, id eſt, plebis ſtatuta, ſanctiones appellantur, quòd rectè humanos actus ordinent: & ſanctum dicimus rectè ordinatum, videlicet qui iuxta ſancitas Dei leges vitam inſtituit, & moderatur. Quod autem ſanctus, hoc & iuſtus eſt. Si enim iuſtus à iuxta (vt Ariſtoteli. 5. Ethicorum placet) dicitur: eò quòd iuxta legum ordinationem agat viuátque, & ſanctus à ſancto, quod eſt ordino: idem duo nomina hæc importent neceſſum eſt. Sanctus ergo & iuſtus is eſt, qui pro virili parte contendit vitam dirigere iuxta præſcriptum legis diuinæ, cauẽs omnino ne quid offendatur ex actione ſua Deus, ne quid ſummæ voluntati contrarium ſit. Ideoque cogitat ſemper ac ſtudet efficere quæ beneplacita ſunt illi. Non eſt ſanctus neque iuſtus quis apud Deum, niſi voluntate & vita conformis ſit volũtati eius, quæ per ſe iuſta eſt & ſancta, & prima omnium legum regula & finis. Nam omnes leges iuxta ſuum beneplacitum inſtituit Deus, ad quod etiam vltima reſoluuntur, cui opor-

Filius ſolus iudicabit.

Sanctus Sanctus Sanctus.

Sanctus idẽ qui & iuſtus.

Sanctus quis realiter ſit.

cui oportet omnem voluntatem creatam conformari ad hoc vt fiat iusta & recta: nanque exinde riuuli promanãt omnis iustitiæ sanctitatisque: quæ est etiam prima rerũ omnium causa. Nam omnia quæcũmque voluit fecit dominus in cælo & in terra & in omnibus abyssis. Psal. 154. Ex his collige quia sanctitas dicit quendam ordinem ad Deum, ac iuxta conformitatẽ ad voluntatem eius. At verò quia quũ in Deo sctitas, itidẽ & iustitia summè reperiantur supra omnes: eò q̃ sit fontale (vt dicunt theologi) principium totius sanctitatis iustitiæq;: proinde Deus est primus sanctus, & iustus in se emineter: vt nõ ab re sancta animalia ter illum repetito sermone sanctum acclamaret. Est pater sanctus in se: filius sctũs à patre: spiritus sanctus ab vtroq; æquali emanatione sanctus: nõ tamen ideo tres sancti, sicut nec tres dñi, nec tres omnipotentes: sed vnus sanctus, vnus dominus, vnus omnipotẽs, sicut & vnus Deus. Enimuero in diuinitate est ordo cum vnitate: ordo. inquãtũ pater est à se, filiꝰ à patre, spiritus sanctus ab vtroq;: vbi ordo coit in vnitatẽ essentiæ. Omnes enim personæ cõmunicant eandẽ essentiam, quatenus ordo maneat in personis cum vnitate essentiæ æqualis in maiestate, vt nõ tollat ordo vnitatẽ in illis, nec vnitas ordinem. Sed forsitan scrupulũ tibi moueat, cur tertia persona specialiter sancta vocetur: sic enim dicimus, Spiritus sanctus: Quod ideo fit, quia est finis totius ordinis, & cõplementum eius: nõ quia perfectior aliis personis, sed quia in ea tota perfectio cõsummata consistat trinitatis. Nanq; & beatitudo Dei & gloria tota in hoc ordine versatur, cuiꝰ consummatio est spiritus sanctus. Deus enim pater nouit se in filio, & simul cum filio diligit se in spiritu sancto. Proinde rectè sancta animalia volẽdo, & intẽdẽdo pro beneplacito laudare Deum, sicuti est, explicat istum ordinẽ, in quo tota beatitudo Dei & gloria (vt iam dictum est) cõsistit, Sanctus, sanctus, sanctus, dñs Deus omnipotens. Neq; enim plenioreẽ laudem illi tribuere poterant, nisi pro gloria eius illum laudaret, trinitatem confitendo in summa vnitate. Ac si diceret, licet sit sanctus pater, sanctus filius, & sanctus spiritus, nõ tamen nisi vnus Deus, & vnus dñs hæc tria sunt: & ideo vnus honor, vna laus, vna gloria debetur patri, filio, spiritui quoq; sancto. Vt autem

Deus primus sanctus.

Spiritus cur specialiter sanctus dicatur,

Trinitatis explicatio realis.

profundius quiddam de deitate dicamus, auſcultа. Deus eſt primum ens,& verum,& ſummum bonum, à quo omnis bonitas,veritas,& entitas(vt ita dicam)profluunt,vt ſcilicet entia dicantur vera,bonáque, ab illo ſummo & vero bono:noſtra etiam veritas & bonitas ab illo (vt eſt) appellationem ſumat. Proinde Deus inquantum primũ ens eſt,& actus purus(vt volunt Theologi myſtici) intelligit:deinde inquantum eſt verum ens ſeipſum intelligit, & intelligendo producit verbum de tota ſua ſubſtantia, communicando eidem totam ſuam ſubſtantiam ſiue eſſentiam,& quia eiuſmodi productio fit ſecundum naturam,ideo verbum productum dicitur filius patris dicẽtis generantíſque. Præterea quia pater nouit ſe in filio non ſolum eſſe verum ens ſed etiam ſummum bonum: ideo diligit ſe in filio,cui per generationem communicat totã ſuam diuinam eſſentiam. Deniq; pater & filius diligũt ſe mutuo diligendóq; ſe ſpirant in ſumma virtute ſpiritum ſanctum,cõmunicando eidem eandẽ eſſentiam per ſpiratione,quæ cõmunicata eſt filio per generationẽ:& ſic manet ordo iſte in diuinis perſonis cum vnitate eſſentię. Nã eadẽ eſſentia,quæ eſt in patre à ſe,& quæ eſt in filio à patre cõmunicata per gñrationẽ,eſt & in ſpiritu ſancto cõmunicata ab vtroq; per ſpirationẽ. verum quia pater non eſt Deus per paternitatẽ, ſed per diuinam eſſentiã, quam habet à ſe:& filius nõ eſt deus per filiationẽ,ſed per ſubſtãtiã ſiue eſſentiã,quam habet à patre per generationẽ: nec ſpirituſſanctus eſt deus per ſpirationẽ paſſiuã (vt vocãt)ſed per ſubſtantiã,quam habet ab vtroq; ſibi æqualiter cõmunicatã. Itaq; ſicut in patre & filio & ſpũſcto eſt vna ſola diuinitas & ſubſtãtia:ita pater & filius & ſpũſctũs,licet tres ſint perſonæ ratione ſuarũ proprietatum, per quas realiter cõſtituuntur: Attamen omnes tres perſonæ nõ ſunt niſi vnus deus per vnã eandémq; eſſentiã in eis exiſtentem. Quia & ſi multiplicẽtur perſonæ propter tres relationes:non tamen multiplicatur eſſentia propter naturæ identitatẽ. Vnde fit,vt nec eſſentialia multiplicẽtur:vt ſunt deus,omnipotẽs,dominus,creator,ſanct⁹,&c. Nanq; ſicut deus eſſentialiter eſt deus, ita & dñs, & ſanctus,& omnipotẽs,& creator:vt non plures ſint domini, aut ſancti,aut omnipotẽtes, aut creatores:ſed vnus deus,

Perſonarum in diuinis emanatio.

Pater Deus per diuinam eſſentiam.

Eſſentialia non multiplicantur in diuinis.

vnus dominus, vnus ſanctus, vnus omnipotens, vnus creator. Et quum ter ſanctus acclamatur, nō ideo tres ſancti, ſicut nec tres domini, nec tres dij, aut tres omnipotentes, aut tres creatores. Sed vnus ſanctus, vnus dñs, vnus Deus, vnus omnipotēs, vnus creator: eò quòd ſint nomina hæc eſſentialia vnius naturæ appellationes. Hinc modo proſpicies quàm veriſſimè ſancta hæc animalia iugi vociferatione acclament ter repetito ſermone, ſanctus, ſanctus, ſanctus, dominus Deus omnipotens: eandē videlicet diuinam eſſentiam in proprietate reali trium perſonarum. Rurſumq; diſtinctionem realē trium perſonarū in identitate eſſentiæ aſtruentes: Quo fidei noſtræ veritas per reuelationem hanc in primis clareſceret, quam in carne dominus tot modis ſtuduit inculcare. Sequitur.

❋ Punctus 5.

Et quum darent illa animalia gloriam, & honorem, & benedictionem ſedenti ſuper thronum, viuenti in ſæcula ſæculorum, procidebant. 24. ſeniores ante ſedentem in throno: & adorabant viuentem in ſæcula ſæculorum.

Iam ſcimus quid ſint hæc ſancta animalia quia primū ſancti euangeliſtæ, & ipſe Chriſtus, deinde viri mere ſpirituales, ſpū viuentes, & quæ Deo placēt faciētes, viri eccleſiaſtici, miniſtri verbi ſancti dei, quorū intereſt aſtare deo pro omnibus credētibus, & dare gloriā & honorē & benedictionē ſedēti ſuper thronum, hoc eſt ſuper omnē eccleſiā poteſtatē exercēti, qui eſt viuēs in ſæcula ſæculorū. Porro per ſeniores intelligūtur iudices populi, ſiue eccleſiaſtici ſint, ſiue (vt vocāt) ſæculares, qui audito dei verbo, & cātico ſingulari, procidētes adorāt ante ſedentē in throno, hoc eſt, ante Chriſtū Ieſum, qui regit eccleſiā, & iudicat, deferētes ſoli illi gloriā & honorem, ſicut & ſancta animalia, & bñdicūt deū pro omnibus operibus eius. Nō ſolum autē qui primi ſunt hæc facere debēt, ſed etiā omne credētes, qui ad primos attēdunt, in quibus iſti cōprehēduntur. Quū enim ſimplices populi vident ſeniores, hoc eſt primores ſic affici deo, ad auditum ſanctum dei verbum ab ab ore prædicatorū, confeſtim & ipſi ſeſe ad ſimiliter faciendum præparant, cupientes eadem facere, quæ à primis vident. Neque enim in hac ſacra Apocalypſi fit, quod non eccleſiæ negocium prægeſtet.

Nos igitur gloriam damus Deo, quum super omnia eum colimus & adoramus, vt solus super omnes sit: damus ei honorem, quum prædicamus beneficia eius in nos collata: benedicimus, quũ gratias ei agimus, qui nos idoneos fecit, vt ipsum colamus & adoremus, qui dedit gratia glorificandi sẽ nobis in omni tribulatione nostra, dicentes cum apostolo Paulo, Benedictus Deus, & pater domini nostri Iesu Christi, pater misericordiarũ, & Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra. 2. Cor. 1. Cõsydera nunc mihi optime lector, siue etiam auditor, prioris sæculi animalia, id est, eos, qui coram Deo iugiter versabantur, quantis animi facibus gloriam Dei quærebant, ardenti studio honorem debitum illi tribuebant, benedicebãt, & de acceptis beneficiis gratias illi agebant: & deinde confer illis nostra tempora. statim quum animo hæc contuleris tibi occurrit quantum absimus ab illis. Iam enim non multi sunt qui gloriam tribuant Deo, qui honorem, qui benedictionem. Quod si quis lingua interim id agat, sed forte cor longè discrepat à lingua: aut non eo feruore quo olim id agat: vt verum sit illud quia nos sumus in quos fines sæculorũ deuenere, quoniam refrixit charitas multorum, & abundauit iniquitas. Potest & ad martyres referri, qui gloriam dabant Deo, quum occiderentur: honorem, quòd fidem semel susceptam non abnegarent, sed constanti fortique pectore inter eculeos, & laminas candentes palam confiterentur. dabant ergo benedictionem, ceu pueri apud Danielem in medio fornacis incensæ. Porro dant gloriam Deo, qui carnem suam crucifigunt cum vitiis & cõcupiscentiis eius, dicente Apostolo, Glorificate, & portate Deum in corpore vestro. 1. Corin. 6. Et iterum. Semper mortificationem Iesu Christi in corpore nostro circumferentes, vt & vita Iesu manifestetur in corporibus nostris. 2. Corin. 4. Dant honorem Deo & qui fidem prędicant: qui verò laudibus diuinis insistunt Deum benedicunt, in hymnis & canticis spiritalibus, cantantes & psallentes illi in cordibus eorum. Obserua, tria dabant sancta animalia Deo sedenti super thronum, viuenti in sæcula sæculorum: videlicet gloriam, honorẽ, & benedictionẽ, magnã simul hauriẽtes sanctę & indeficientis spei cõso-

Qui dãt gloriam Deo.

lationem,quòd dum paterentur ob Christũ,Christo darent gloriam & honorem,& benedictionem: dúmq; occiderentur, viuentem tamen illum relinquerent & sedẽtem super thronũ:viuentẽ inquam in sæcula sæculorum, qui eo ipso q̃ viueret in sæcula sæculorum, curare posset plagas mortis eorũ:& vindicare sanguinẽ ipsorum. Hoc & nobis inuictissimæ spei robur,magnæq; consolationis poterit esse causa:scientibus habere dñm,qui sedet & viuit calcans omnẽ mundi virtutẽ & potentiã, qui requisiturus est sanguinẽ nostrum qui pro gloria nominis eius fusus fuerit,nósq; glorificatur⁹. Proinde rectè sub hæc vigintiquatuor seniores procidisse memorantur, atq; adorasse sedentem in throno, & viuentem in sæcula sæculorum. Summa ergo causa adorationis eorum fuit gratia, & misericordia, in gloriam & honorem eius, & benedictionem. Ad illa nanque hæc omnia sequuntur. Illa gratis impendit, hæc nos per gratitudinem rependimus illi. Paratus est nobis Deus gratiam & misericordiam in horas cõferre:nos quoque gloriã & honorẽ viciſſim illi tribuere,quicunq; ad vitã electi sumus, debemus esse parati.Quia misericordiam & veritatẽ diligit Deus gratiã & gloriam dabit dñs.Nam adorari pro bonis temporariis vt videlicet ea ab eo assequamur,minus gratum est illi:vnde nec Israëlem reputauit: tametsi pro his quoque gratiæ habendæ sunt illi,magis tamen pro spiritualibus æternisque bonis,vt non carnales simus cum filiis Israëlis,qui ob temporaria solum seruiebant Deo, eóque pacto adorabant eum,& fideles erant illi, eò quòd diceret eis,Dabo tibi terram fluentem lacte & melle: qui in cæteris quoque huiusmodi dictis, non nisi terrenas capiebant promissiones. Cæteri autem sancti & perfecti patres,vt Moyses & Aaron,& quotquot erant de Dei spiritu,non tam pro terrenis,quàm pro æternis, & quia dign⁹ esset,adorabant eum.Dabãt ergo sancta animalia gloriã & honorẽ,& benedictionẽ:& nos demus oportet eidem sedẽti super thronũ viuẽti in sæcula sæculorũ:eò q̃ gloria & honore, & benedictione in ampliſlua gratia eius ornati sumus,promissam hæreditatẽ in spe viua assequuti. Aut quæ maior gloria? Quis honor dignior? Quæ benedictio copiosior:quàm esse filiũ Dei,& in regno gratię

Iudæi ob cærnalia Deo seruiunt.

eius consistere: panéque cælesti pasci? Deniq; procidebãt 24. seniores ante sedentẽ in throno: quia videlicet vbi fi-
Nota. dei sacramenta per sanctos Euangelistas peruulgata sunt omniũ genua curuãtur. Vide hic admirabilẽ Dei præordinationẽ: antequã casus varios ecclesiæ ostẽderet, se dignũ adoratione exhibuit: & qui electi essent plane figurauit: ꝙ hi nunquã à laude Dei deficerent etiã in mediis tribulationibus, ignibúsq;. Sciunt nanque sancti Dei electi, quia quicquid fit à Deo, in bonum eorum fit: & ideo semper dant illi gloriam, & honorem, & benedictionem, qui est æternus: vnde etiã credunt, quòd ipsos possit conseruare, & glorificare, & honorificare. ✻○ Punct. 6.

Et mittebant coronas suas ante thronum, dicentes: dignus es domine Deus noster accipere gloriam, & honorem, & virtutem: quia tu creasti omnia, & propter tuam voluntatem erant, & creata sunt.

Coronas ante thronum mittere. Quid est coronas mittere ante thronum, nisi quicquid est in eis virtutis, quicquid meriti totum Deo tribuere & Christo, nihílque propriè sibi vsurpare. sicut scriptũ est. Psal. 113. Non nobis domine nõ nobis, sed nomini tuo da gloriã. Et primæ Tim. 1. Regi autẽ sæculorum immortali, inuisibili soli Deo honor & gloria in sæcula sæculorũ amẽ. Aut quo pacto nobis quippiã tribuamus: quum non sumus sufficientẽs aliquid cogitare ex nobis, quasi ex nobis, sed omnis sufficientia nostra ex Deo est: vt præclare docet Apostolus. 2. Cor. 3. Vbi duo obserua. Primũ, quia
Nota. isti consyderantes, quòd non suis meritis: sed gratia præuenientis & subsequentis misericordiæ Dei corona gloriæ & honoris atque benedictionis sunt assequuti: perpendentes quia, is, propter quem, & per quem sunt omnia, qui etiam multos filios in gloriam adduxerat, auctor salutis eorum per passionem consummatus est: merito ipsi suam dignitatem paruifacientes, totum quod meruerunt, sicut debebant, cum humili gestu & reuerentia illi tribuunt. Secundum, Quia dicunt, Tu creasti omnia: & iterum idem repetentes dicunt, adstruúntque dicentes, Et propter voluntatem tuam erant, & creata sunt. Nisi alio mysterio hæc eiusmodi repetitio facta sit. exquiramus ergo & videamus. Duas creationes creaturæ rationalis videtur mihi indicare. Prima nanque facta est in esse na-

turæ:ſecunda in eſſe gratiæ. Harum poſterior longè prima excellentior vtiliórque. Quid enim naſci proderat, niſi redimeremur,inque regnum gratię Dei aſſereremur, & de filiis iræ eſſemus filij gratiæ: & de vili mancipio diaboli in filios Dei adoptati ſublimatique? De prima meminit in Geneſi Moyſes. Creauit(inquiens)ad imaginem ſuam hominem Deus. De poſtrema extat apoſtoli teſtimonium, Epheſ.2.dicentis. Ipſius enim factura ſumus, creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis, quæ præparauit Deus,vt in illis ambulemus:creati,id eſt,recreati, vt ſimus initium aliquod creaturæ eius, Iacob. 1. Et.2. Cor.5.Si qua ergo in Chriſto noua creatura,vetera tranſierunt, ecce facta ſunt omnia noua: omnia autem ex Deo, qui nos reconciliauit ſibi per Chriſtum.Quoniam quidem Deus erat in Chriſto, mundum recõcilians ſibi: vt dicamus illud Eſaiæ. Omnia opera noſtra operatus es in nobis domine. Eſa. 26. Item Philip. 2. Operatur in nobis velle & perficere, & hoc propter volũtatem ſuam. Locus iſte indicat,omnia idcirco à Deo facta eſſe,vt eius voluntatem ex creaturis ſuis peruideamus, & eidem obſequamur, glorificantes & laudantes eum in omni virtute, & ſapientia, & miſericordia eius, etiam ſi creaturæ ad noſtrum interim vſum corporalem iuxta beneplacitum Dei factæ ſint. Haymo.Quia coronam victores accipiunt, non immerito hic per coronas ſanctorum triumphum, & victoriam debemus accipere:hoc eſt itaque coronas ante thronum ponere, quod in faciem cadere & adorare. Ante thronum quippe electi ſuas coronas mittunt, quia quicquid virtutis & fortitudinis habent, ipſi in ſecreto mentis ſuæ tribuunt: à quo vt vincere poſſent diabolum, & tentamenta ſuæ carnis, fortitudinem perceperunt. Hoc figuratum eſt,quando domino Hieroſolymam veniẽti:turba quæ illi obuiam venit,palmas quibus victoria ſignificatur, ante eum ſtrauit. Quod enim per palmarum ramos in via ſtratos,hoc per coronas ante thronum miſſas ſignificatur. Dum autem coronas viginti quatuor ſeniores mitterẽt,dicebant. Dignus es domine Deus noſter accipere gloriam,& honorem, & virtutem. Gloriã,inquam,noſtrorũ bonorũ actuum, quum oia tu operatus ſis in nobis. honorẽ dominij ſuper oia: & vir-

In Chriſto noua omnia.

Coronas ſuas electi ante thronum mittunt.

tutem,id eſt,potentiam,qua tibi ſubiicies omnia. Obſerua. Gloriam Chriſtus accepit, quando tertia die reſurrexit à mortuis : honorem quando quadrageſimo reſurrectionis die eleuatus eſt ad dexteram paternæ maieſtatis: virtutem,quando omnia ſubiecta ſunt ei,ſicut ipſe teſtatur, Data eſt (inquit) mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra,Matth. 28. Quod verò in ſequentibus dicitur. Quia tu creaſti, &c. ratio planè redditur quare dignus ſit accipere gloriam,&c. Ac ſi dicant, Idcirco cuncta tibi, quæ à tuis geruntur, adſcribenda ſunt: quia vt eſſe poſſent,& ea quę tua ſunt agerent,à te acceperunt. Sed mirum videtur illud quod ſequitur, propter voluntatem tuam erant, & creata ſunt. Si enim erant,quomodo creata ſunt ? Sed erant in prædeſtinatione inuiſibili omnipotentis Dei : & creata ſunt in opere viſibili:& quę erant prius in artificis voluntate ſine tempore, creata poſtmodum ſunt, ſecundum quod in arte creatoris diſpoſita erant,in tempore.

CAPVT V.

DE LIBRO SIGILLATO.

SECT. I. PVNCT. I.

ET vidi in dextera ſedentis ſuper thronũ librum ſcriptum intus & foris ſignatum ſigillis ſeptem.

In præcedenti viſione oſtium apertum fuit in cœlo : & vox tubæ audita ſedéſque poſita, & ſupra ſedem ſedens non dubium quin Deus in tribus perſonis ſubſiſtẽs, qui mirabili aſpectu apparuit : cui in circuitu Iris erat, & ſeniores xxiiij. circunſedebant ſingulis ſuis ſedilibus, Lampades ad hæc ardentes ante thronum viſæ ſunt, & animalia plena oculis ante & retro. Nunc hic primum liber ſignatus ſigillis ſeptem offertur ſcriptus in tergo & intus,hoc eſt,in vtraque parte membranæ. Igitur in primis quærendum,quid ſit liber iſte tam inſignis,tam pręclarus,tam admirabilis, quẽ aperiri,& in eo legere tam angeli,qui in cœlo,quàm omnes ſancti Dei homines, qui in terris ſunt legere deſyderant,& ij qui ſubtus terram. Liber hic tota ſacra ſcriptura eſt: qui idcirco intus & à foris ſcriptus dicitur, quia

Liber ſcriptus intus & extra.

habet internum & externum ſenſum, myſticum & hiſtorialem, quem nos literalem dicimus: illum ſpiritualem, & arcanum, ſecretiore quodam theſauro recõditum. Habet enim ſacra ſcriptura & parabolas, habet & myſteria, habet figuras, habet & veritates. Quimque figuris veluti ſtellulis quibuſdã interlucẽtibus micat, quid aliud quàm à foris liber ſcriptus fore videtur? Quũ verò internè veritatem myſterio cõtinet, ſcriptus liber intus perhibetur: quem librum nemo reſpicere poterat, neque qui in cœlo, neque qui in terra, neque qui ſubtus terram erãt: tantum aberat vt quis illum aperiret. Solus Chriſtus erat qui id facere poterat, hoc eſt, qui aperiret reſpicerẽtque, qui ſolus myſteria ſcripturæ ſacræ tum dictis tum geſtis aperuit, præclariſſime ea reſpiciens intelligẽnſque. Videbant quippe olim libri tergum homines, & quòd aliquid in eo ſcriptum eſſet ſuſpicabantur, nec tamen ſciebant ad plenum quid intus ſcriptum eſſet, quouſque agnus venit, & librum aperuit: à quo iam patent myſteria eius, vt intus & in tergo liber legi poſſit, & intelligi. Sigilla ſola obſtabant ne intus liber legeretur, hoc eſt, ne veritas in figuris latẽs perſpicuè intelligeretur: ſed his refractis ademptiſque legitur, dum Chriſtus figuras in ſe impleuit: & abdita myſteria faciendo recluſit. Iam verò quid ſeptem huius libri ſigilla niſi fortis admodũ clauſuræ ſunt typus. Quia enim ſeptẽ ſigillis res aliqua fortiſſimè clauditur, magna & fortis clauſura ſeu abſconſio ſeptem ſigillis figuratur. Mira alij de ſeptem ſigillis commentantur. Hugo Card. ad ſeptem obſcuritates refert. Quarum prima eſt profunditas ſententiarum. Secunda multiplicitas intelligẽtiarum. Tertia velamen figurarum. Quarta incomprehenſibilitas rerum. Quinta obſcuritas myſteriorum. Sexta dulcedo tropologiarum. Septima ineffabilis veritas omnium eorum quæ in ſcripturis traduntur. Quimque idem, librum ſignatum Chriſtum intelligeret: aliter ſigilla, & ipſa mox exponere coactus fuit. vt videlicet ſint. Incarnatio, natiuitas, paſſio, reſurrectio, aſcenſio, ſpirituſſancti miſſio, & aduentus in Iudicium. Adducerem plura, niſi & hæc adduxiſſe ſuperuacaneum eſſet. Multa enim coniectant alij, quæ magis cerebri opinione, quàm veritatis aſſecutione facta ꝓbãtur. Haymo

Septem Sigillorum myſterium.

epiſcopus, per ſeptem ſigilla plenitudinem obſcuritatis & myſteriorum, quæ in veteri latebant teſtamento intelligit: & hoc quidem probabiliori argumento, quòd ſeptenarius numerus ad vniuerſitatem referatur: idem ſeptiformem ſpiritum ſanctum ad hoc inducit, quia videlicet omnis ſcriptura per gratiam ſpiritus eiuſdem, & data eſt, & reſerata: vnde, inquit, Et lex digito Dei, id eſt, ſpiritu ſancto deſcripta legitur. Et ne alia atque alia faſtidioſiore prolixitate percenſeam, prior mihi ſententia probatur: vt ſeptem ſigilla fortiſſima clauſura internum præpediens ſenſum ſint, qua abſtruſè tenentur omnia, ab eis quibus agnus non aperit, quem miſit pater doctorem in mundum, cui credere fas eſt, & operepretium: à quo & ſenſus ſcripturæ flagitandus. Porro, ſunt qui propoſitum diuinum per hunc librū capiant: quod quia recluſum eſt atque abditum, & procul ab humanis ſenſibus diſſitum, ſeptem ſigillis ſignatus liber memoratur. Sunt & qui viſionis ſequentis ſeriem, librum hunc ſigillatum autumāt ſignorum literis à foris plenum, intus myſteriorum intelligentiis redundantem: cuius ſigilla ſeptem, ſeptem viſiones ſunt, quæ in hoc libro continentur. Sigillum quippe ponitur ſemper in fidelem cuſtodiā abditorum, eorū, quæ intus repoſita ſunt: & res quæ obuenturæ ſunt eccleſiæ ſanctæ, ſub viſionum ſignis fideliter cuſtodiuntur, vt non cuiuis obuia ſint, ſed his ſolum, quos ipſe agnus voluerit. Hic eſt liber Apocalypſis, quem Chriſtus accepit de dextera patris manifeſtum facere ſeruis ſuis, vt in principio dictum eſt. Punct. 2.

Et vidi angelum fortem prædicantem voce magna, Quis eſt dignus aperire librum: & ſoluere ſignacula eius?

Angelus fortis quis ſit.

Angelus hic fortis ſimplici intelligentia nuncius Dei eſt, nempe ſpiritus cœleſtis, qui in hoc miſſus erat, vt præconis officium ageret. de quibus ſcripſit Paulus Hebr. 1. Quia omnes ſunt ſpiritus adminiſtratorij, in miniſteriū miſſi propter eos qui hęreditatem capiunt ſalutis. Quanuis per allegoriam conentur alij referre ad patres veteris teſtamēti quòd ſit eorum figura, qui ſingulariter (vt Hugoni card. placet) dicuntur vnus angelus, propter vnitatē fidei. Fortes autem erāt patres ipſi ob expectationis longanimitatem: qui anxiè requirebant, quis poſſet legem

ſpiritualiter referare: (vt Haymo dicit) His anxietatē pariebat magni deſyderij ardor, in quo & vociferabant, vt recte Ioannes angelum fortem voce magna prædicātem viderit. Geſtat ergo typum, immo exhibet, patrum præcedentium fortis hic angelus clamans, & dicens, Quis eſt dignus aperire librum, & ſoluere ſignacula eius? Nō prius aperitur, quàm ſignacula ſoluantur: neceſſe enim erat prius ſolui ſignacula libri, poſtea librum aperiri. Eſt ergo præpoſterus ordo in verbo, quo prius de libri apertione meminit, poſtea de ſignaculorum reſolutione: & tamen ita factum eſt, quādoquidem prius dominus librum aperuit, id eſt, ſcripturam veteris teſtamenti in ſe impleuit, qui dicit, Non veni ſoluere legem ſed adimplere, Matth. 5. Et in Luca ſcriptū legimus veniſſe in Nazareth dominum, intraſſeque ſecūdum conſuetudinem ſuam die ſabbati in ſynagogā: vbi traditus eſt ei liber Eſaię prophetę: quem quum reuoluiſſet, inuenit locum, vbi ſcriptū erat, Spiritus domini ſuper me, &c. & confeſtim plicuit, reddiditque miniſtro, & aſſedit, Luc. 4. Aperuit ergo librum factus homo, dum myſteria eius in ſe compleuit: poſtea verò q̄ reſurrexiſſet à mortuis, ſigilla reſerauit, quando aperuit diſcipulis ſuis ſenſum vt intelligerent ſcripturas, ſimul memorās ea quæ ſcripta erant de eo in lege & prophetis, & Pſalmis, vt dicitur, Luc. vlt. Quod non mediocriter ad fidei noſtræ robur, ac iuxta fidelium cōſolationem pertinet: quòd nemo ſit præter Chriſtum in quem potiſſimum ſperare debeamus, qui omnem veritatem diuinæ promiſſionis, figurarum quoque myſteria in ſe impleuit. Poteſt angelus hic fortis, qui magna voce prædicabat, typus quoque fortium, ac fidelium verbi Dei miniſtrorum, hoc eſt, prædicatorū eſſe: qui in magna cōſtantia teſtificari debēt & perſuadere populis fidē Ieſu Chriſti ex ſcriptura iam referata, excitaréque corda eorum ad querendum hunc dominū ſolum, & inſiſtēdum veſtigiis eius. iuxta quod Petrus dicit. Chriſtus paſſus eſt pro nobis: vobis relinquēs exemplū, vt ſequamini veſtigia eius. 1. Petr. 2. Hic enim ſolus prædeſtinatus eſt cunctis in ſalutem: vt ſicut nihil eſt creatū ſine eo, ita nihil ſaluabitur ſine eo, quem ſolū iuſſit pater audiri, ſequíq; in omnib⁹. quū dixit. Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi com-

Apertio libri reuelatio myſteriorum eius.

Chriſtus ſolus diuinas promiſſiones impleuit.

Angelus fortis prædicatores ſancti.

placui,ipſum audite. Matth.3. Solum dico,& non alienū aliena ab ipſo prædicantem. Námque & in Deuteronomio ſcriptum eſt cap.18. Qui verba eius qui loquitur audire noluerit,ego vltor exiſtam. Sequitur. ❋ Punctus 3.

Et nemo poterat,neque in cælo,neque in terra, neque ſubtus terram aperire librum: neque reſpicere illum: & ego flebam multum,quia nemo inuentus eſt dignus aperire librum: neque videre eum.

Mira verba,ſed mirabilior ſententia quia occulta, tectáque nobis: demus ergo operam quomodo palam fiat. Et nemo poterat neque in cęlo,neque in terra,neque ſubtus terram aperire librum,& quę ſequuntur. In cælo erāt ſimplices ſpiritus,qui angelorum vocabulo ſolent appellari. In terra homines mortali cincti corpore. Subtus terram,animæ expiandæ,vt communiter dicitur quæ igne purgatorio indigent ob ſcoriam peccati,quam fragilitas vitæ contraxit in illis. Alij referunt ad antipodas qui cōuerſis pedibus ad nos feruntur,vt ſit ſenſus. Nemo in cęlo, quia neque angelus humanæ ſalutis diſpenſationem implere poterat: homines enim redempturus filius Dei, vera humanitate aſſumpta cuncta per ſe in carne adimplere voluit. Hinc Eſaias ait,Non angelus, non legatus, ſed ipſe dominus ſaluos facit eos. Siue iuxta vulgatam æditionem. Angelus faciei eius ſaluauit eos: in dilectione ſua,& indulgentia ſua ipſe redemit eos,cap.63. Quaſi id peculiariter ſibi ipſi vendicarit Deus. Neq; in terra, quia neque homo viuens in corpore. Redimendus enim erat homo,& ideo auxilio egebat alieno,id eſt,ſolius creatoris Dei: ipſe enim redemptionis diſpenſationem implere non poterat pro ſe. Neque ſubtus terram qui eſſent, quia neque animæ exutæ à corpore. Si enim homo viuens in corpore, qui vtique poteſt tanquam victima mori, hoc implere non poterat: quanto minus anima à corpore ſeiugata quæ mori iam non poterat: vt nemini niſi Chriſto diſpenſationis munus debeat: & ideo rectè dicitur, quòd nemo librum aperire potuerit, neque angel⁹, neque mortalis homo, neque vlla anima, ad quorum neminem redemptio pertinuit: & per conſequens, neque myſteriorū

Chriſt⁹ ſolus redemptionis munus obire debuit, & myſteriū implere.

ecclesiæ Dei reuelatio. Sequitur. Et ego flebam multum. Quid est quòd Ioannes dicit se superinde multum fleuisse? Nonne iam Christus impleuerat mysterium redemptionis nostræ? Nonne aperuerat sensum discipulorum suorum, vt intelligerent scripturas? Aut nũquid sine mysteriorum intelligẽtia hæc videbat? Quomodo ergo fuit in spiritu? Quomodo ascendere iussus, si sine intelligentia fuit? ergo minime propheta fuit? Aut si cum intelligẽtia mens eius erat, cur fiebat quia nemo inuentus sit dignus aperire librum scripturæ sacræ, quem sciebat per Christum iam per passionem & mortem apertum? Sed verius forsitan fletum antiquorum patrum ex desiderio expectationis hic Ioannis fletus exprimit quàm propriũ. Aut si proprius illi fletus hic sit, incunctanter adstruimus librum sigillatum, hanc Apocalypsin fore, quæ in typo tum ipsi Ioãni exhibita fuit: cuius mysteria nemo dignus fuit aperire, nisi is qui aperit, & nemo claudit: quique potestatem accepit super omnia: qui agnus occisus fuit pro peccatis nostris, quam (dico Apocalypsim) dedit illi Deus palam facere seruis suis, supra cap. 1. Vnde etiam liquet verius librum sigillatum Apocalypsim hanc esse quàm nescio quid aliud: hoc est eorum significationem quæ oportet fieri per totum tempus ecclesiæ. Quæ quia nondũ intelligebat Ioannes, flebat quòd nemo fuisset inuentus, qui ea retegeret. Breuiter, vnus liber fuit ostensus Ioanni intus & extra scriptus, & fortiter signatus tot sigillis quot in eo recondita essent mysteria principalia: quem quia nemo aperire potuisset, nec intelligere ipsius arcana flebat. putabat enim (vt res erat) diuitias incomparabiles cognoscibilium in eo fore. Locus offert pro qua re sit lugẽdum, quia non pro ægritudinibus corporum, aut aduersis, mortéve parentum, aut liberorum: sed pro veritatis ignoratione, próque cæcitate nostra, pro salutis dilatione, atque impedimẽtis eius, quæ in libro dei scripta sunt, grauibus sæpe mysteriis intus ac foris. Nam sicut infinita bona à veritatis noticia prodeunt, ita ediuerso à cæcitate mala infinita accidunt. Quocirca nihil tam desiderant electi Dei & dilecti: & pro nulla re tam languent, dolent, ingemiscunt, sicut dum vident librum Dei minimè aperiri: proinde inspirant continuè, præcãtur vt videant vo-

Ioannis fletus fletum antiquorũ patrũ exhibet.

Pro qua re sit flendum.

luntatẽ Dei in libri ſcripti apertione, quam vident ſe ſuo ſenſu aſſequi non poſſe: flent quòd legere pro deſiderio animi in eo nequeant: legit in eo, qui aperte dei voluntatem capit: videt qui lucidè ſpeculatur, & piè viuit: quorũ etiam Ioannes typum gerit in ſuo fletu, quòd nemo ſatis dignus eiuſmodi reperiatur. Perpauci enim capiunt, prædicántque verba ſalutis ad ſenſum Dei, quòd iam ea ita aliquorum nube obducta ſint, vt vix illis natiuus vltra ſuper ſit color, genuino ſapore diluto deprauatóque.

Perpauci vere prædicant Dei verbum.

Punctus 4.

Et vnus de ſenioribus dixit mihi, ne fleueris: Ecce vicit leo de tribu Iuda, radix Dauid, aperire librum, & ſoluere ſeptem ſignacula eius.

Fieri non poteſt vt iuxta Chriſti promiſſionẽ non cõſolentur qui ſancte lugent. Matt. 5. Ideo Ioanni præ ſancto deſiderio lugenti mittitur de ſenioribus vnus, & hic eximius, qui lugentem ſolatur, ita dicens, Ne fleueris. Ecce vicit leo de tribu Iuda, &c. Qua vòce eum ſenior non ſolum ſolatur, verumetiam intentum docilémque reddere conatur: quatenus earum rerum, quæ ſub imagine offerrentur, diligentior inſpector, & ſcrutator fieret prudentior. Vbi non incongruè quæritur, cur fortis ille angelus, qui nunc primum clamauerat dicẽs. Quis eſt dignus &c. non fuit ſolatus Ioannem, ſed ſenior vnus de. xxiiij. Sed certe Ioãnes hic typum præſe fert miniſtrorum verbi dei, quorum eſt ſecreta Dei myſteria ſolicitè perſcrutari: angíque ſicubi nequeant ad eorum veritatem penetrare: optare autem ſibi doctorem qui ea reſeraret ex ſcripturarum teſtimoniis, magis quàm ratiocinationibus proprij cerebri: qui & ipſi dum Chriſtum prędicant & quę Chriſti ſunt non niſi id ſcripturarum teſtimoniis tentare debent, quæ à ſanctis ſenioribus retecta veraciter ſunt. Ea itaque cauſa non angelus, ſed vnus è ſenioribus ſolatur Ioannem. Hinc Apoſtolus Gal. 1. Licet, inquit, aut, angelus è cælo euangelizet vobis præter id quod euangelizauimus anathema ſit. Quis verò is ſenior fuerit non conſtat, neque enim nominatur, niſi quòd vnus è ſenioribus fuerit: nec multũ refert de hoc inquirere: ſatis ſit per myſterium hunc tenere. Semper enim ſeniores, & qui in ſcripturis exercitati ſunt, in dubiis obſcuríſve rebus ſunt cõ-

Senior conſolatur Ioannẽ.

fulendi : quemadmodum & in cauſis forenſibus magis practici iureconſulti conſuluntur. Sed vide, Leonem nominat, quem mox agnum viſurus erat. Quare hoc? Nimirum quia hic per manſuetudinem & patientiam in ſua paſſione agnus erat, coram tondente ſe obmuteſcens, & non aperiens os ſuum : ipſe idem conſummata paſſione mox vt catulus leonis ad prædam aſcendens herebum ſpoliauit. Quique in ſepulchro accubãs vt leo & quaſi leæna in cubili ſuo ipſam quoque corporis mortem in ſemetipſo primum, deinde verò in nobis ſuperãs: tertia die magno rugitu diuinæ potentiæ excitatus fuit, vehementius ipſe rugiturus quando ad iudicium veniet cum ſenibus populi, ſicut dixit Eſa. cap. 3. circundante eum valida tempeſtate, Cum poteſtate enim magna & maieſtate vẽturus eſt, vt teſtatur Luc. 21. Ad cuius rugitum mortui omnes euigilabunt. Omnes enim qui in monumentis ſunt audient tum vocem filij Dei. & procedent qui bona egerunt in reſurrectionem vitæ : qui verò mala, in reſurrectionem iudicij. Ioan. 5. Ait ergo. Ecce vicit leo de tribu Iuda, id eſt, homo ille, qui iuxta propheticam veritatem quam Iacob prædixit, naſciturus erat ſumma omniũ expectatione de tribu Iuda, vicit ſua fortitudine principem aduerſę poteſtatis diabolum: & is talis ac tantus, vtpote quem ſtemmata Dauidica in primis commendant: immo qui ſeipſo claram alioqui Dauidis familiam inſigniorem planéque reddidit heroicam, ſolus dignus fuit aperire librum, & ſoluere ſeptem ſignacula eius. Sed cur ita ſermonis ordo digeſtus ſit, vt diceretur. Ecce vicit leo de tribu Iuda, radix Dauid. Nonne luculentius dici poterat, vicit leo de tribu Iuda, de ſtirpe Dauid: Chriſtus enim vt de tribu Iuda, ita & de ſtirpe Dauid extitit oriundus. Quæ eſt ergo in hunc modum digeſti ordinis ratio? Magna vtique. Nam ſi dixiſſet, de ſtirpe, vel de ſemine Dauid, cauſam ſuo merito minus explicuiſſet, vnde videlicet Chriſtus leo ſit: & vnde vincere potuerit. Etenim ſecundum quòd de tribu Iuda eſt, & ex ſemine Dauid, Deus non eſt Chriſtus : neque hinc mortem profligauit aut tartara defregit, neque reſurgere potuit. Magnificentius ergo & ſublimius quiddam de eo dici debuit. Cum itaque dicit. Radix Dauid, magni-

Chriſtus leo eſt & agnus.

Christus cur radix Dauid dicatur.

ficè loquitur de Christo: quippe abundè magnificum est ac sublime, eius esse radicem, de cuius stirpe descendit. Si ad carnem Christi respicias, sic non est Christus radix Dauid, quia non radicem arbor sustinet, sed radix arborem. Proinde iuxta diuinitatem radix est, non humanitatem: etenim habent radicem in Christo quæcunque fecit Deus Dauidi. Est enim Christus radix, & causa omnium promissionum, & in eo solo perfectè adimplentur, quæ de semine, & throno dauidis multis scripturæ in locis promittũtur. Quinpotius in typum illius est, & ipsum Dauidis regnum, & sapientia Salomonis, & templum ædificatum, quod omnium electorũ congregatio est: quorum firmum fundamentum quod totum ędificium sustineat Christus est, propter quem à Deo in æternitate sunt præsciti & prædestinati cuncti electi, in quo & vocati, & iustificati, in honorem gloriæ eius. Qua etiam ratione non solum Dauidis, sed & cunctorum electorum Christus radix esse perhibetur, tametsi Dauidis specialiter recensetur: quòd ex eius semine sit, vt erat promissus, qui cultum Dei amplificauit, illustrauit, & in summo honore collocauit: & multis ac variis modis Christum in vita expressit, sermonéque depinxit. Proinde aliquando ipse Christus dominus in scriptura Dauid vocatur vt Ezech. 34. & 37. Osee quoque. 9. Porro ad quid vicit leo iste? radix Dauid? nempe vt aperiat librum, & soluat septem signacula eius, hoc est, vincendo promeruit, vt vniuersis ex corde amantibus, diuini propositi ac scripturæ sacræ mysteria pandat, auferens impedimenta quibus acies humana acerbatur, vt non liber inspici posset: hæc sunt, cæcitas, & peccatum: quorum vtrunque gladio fidei à nobis abscidit Christus. Docet Paulus. 2. Cor. 3. ita dicens, Moyses ponebat velamen super faciem suam, vt non intenderent filij Israel in eam, quod euacuatur: obtusi enim sunt sensus eorum, vsque in hodiernum diem id ipsum velamen in lectione veteris testamenti manet nõ reuelatum, quoniam in Christo euacuatur: sed vsque in hodiernum diẽ quum legitur Moyses, velamen positum est super cor eorum: quum autem conuersus fuerit ad Deum auferetur velamen. Nos verò omnes reuelata facie gloriam domini speculantes, in eandem imaginem transformamur à claritate

Christus cũctorum electorũ radix.

claritate in claritatem,tanquam à domini ſpiritu. Vt benè dictum ſit,quia nemo poterat legere in libro myſteriorum Dei,in quo deus mentem ſuam occultius inſeuit, præter eum,cui Chriſtus aperuerit, ablata cæcitate mentis eius,& dederit intelligentiám ad capienda myſteria. Quod vbi datum ſit,mirum quantum animus veri boni cupiens gaudeat,ſatietúrque:eſt enim pabulum ſuaue illi ac delectabile,virtutem præſtans & fortitudinem,vt iá præter id cupiat nihil:quo robuſtior contra aduerſa exurgit ſemper.

DE AGNO CORNVTO: ET OCVLATO.

Sect. 2. Punct. 2.

ET vidi,& ecce in medio throni,& quatuor animaliũ:& in medio ſeniorũ,agnum ſtantem tanquam occiſum,habentem cornua ſeptẽ,& oculos ſeptem,qui ſunt ſeptem ſpiritus Dei miſſi in omnem terram. Quum dicit,vidi,non ad corporalia viſionem referendum eſt(vt ſæpe dictũ eſt)ſed mentis,in qua tum temporis ſibi viuebat Ioannes, cui imagines tales occurſabant,vt ſolet in ſomnis. Quid autẽ thronus, quid quatuor aialia,quid denique ſeniores ſint,plus ſatis iã explicatũ eſt ſupra.De agno nemini dubiũ, quin ſit chriſtus orbis ſeruator,qui in medio idcirco ſtare dicitur,quia conſiderat vniuſcuiuſque opus quale ſit: aut de qua radice prodeat:vt aut remuneret,aut puniat. Scriptũ eſt in Eſaia,Stat ad iudicandum dominus,ſtat ad iudicãdum populos,Eſa.3.Quamuis & ad opitulationem ſtare nonnullis exiſtimetur : circumſpiciens quippe ſuorum vires adiuuat infirmas ad explendos conatus , ſi ſint optimi inque Dei cultum ordinati . Stabat & in medio ſuorum diſcipulorum,ideo aiebat , Ego autem in medio veſtrum ſum,ſicut qui miniſtrat.Lu.viceſimoſecundo.Et iterum Matth. 18. vbi ſunt duo vel tres congregauit in nomine meo,ibi ſum in medio eorum. Et cap. 28. Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus , vſque in cõſummationem ſeculi.Ideo & in hac ſcriptura in medio throni

Viſio mentalis Ioannis tota.

Chriſtus in medio ſtat.

& animalium, & seniorum videtur: nam & post resurrectionē in medio discipulorum suorū stetisse legitur Ioa. 20. qui ab æterno in trinitate medius fuit: etenim filius inter patrem medius est & spiritū sanctum. Ideo vbique medius fieri voluit medius inter animalia, medius inter latrones, medius inter discipulos: iam videlicet hoc claro præsignans: ne ostendes sese esse mediatorem indubium dei hominúmque, qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus, testatur Apostolus. 1. Timo. 2. vt merito in medio throni, & animalium, & seniorum, constitisse memoretur: quòd libenter versetur cum filiis hominū, postquàm homo factus est, maxime spiritualiū, qui in spiritu viuunt. Nā & animal vocabulū hoc sermonis proprietate id præ se ferre videtur: hi sunt, quos nō tāgit cura carnis, puri innocentésque. Stat autem tanquam agnus occisus, qui paulo ante leo erat. Est enim & agnus & leo christus, Agnus in immolatione: leo in resurrectione. Equidem is, qui tempore, quo mortem pateretur, vt agnus immolaticius fuit: sed in resurrectione fortis vt leo rugiens exiliit. Nam & custodes circa sepulchrum eius exterruit, & velut mortuos constrauit. Infirmus ergo, & veluti impotens mortem subiuit, ideo agnus: sed fortis vt leo eandem superauit. Vtrumque horum testimonio scripturæ roboratur. Nam quem leonem Iacob grandaeuos pater Gen. 49. prædixit, hunc per agnum Moyses in Ægypto figurauit. Exo. 12. Expressit agni nomen Esaias pluries, siue dum emitti præcaretur, cap. 16. dicens. Emitte agnum domine dominatorem terræ: siue dum inter sequissimos statuit tortores, Quasi inquiens, agnus coram tondente se obmutescet, cap. 53. Ab hoc agno agni vocantur & ipsi fideles, qui vere fideles sunt. Esa. 40. In brachio suo congregabit agnos. Christi ergo seruatoris, propriissimus typus est agnus, quia mansuetus, & sine malicia, tonsus, & multis modis in carne afflictus, ductus ad victimam & cæsus. Qua etiam ratione, agni sunt ipsi sancti, quemadmodum prædicta scriptura testatur. Et in psalmo. 43. legis expressè, Quoniam, inquit, propter te mortificamur tota die æstimati sumus velut oues occisionis. Cæsus est agnus Christus: cæsi & sancti plurimi: ille pro his: hi pro illo, diuersa tamen in causa. Cæsus est Christus vt multorum

Christus leo est & agnus.

Sancti agni sunt.

scelera expiaret: sancti vt gloriam Christi dilatarent, fidē roborarent. Iam si fideles agni sunt, quàm non deceat illos à proprietate agni discedere vides, id est, vt mansueti sint, humiles, propriis contenti: & ea communicantes sicubi proximi necessitas flagitet, continentes, candidi, virtutibus pleni. Nanque hoc ipso agni esse desinunt quo moribus à vero agno desciscunt, nec quæ agni sunt faciunt, hoc est, si noxie viuunt, eorum omnimodis inducentes nomen quorum mores æmulantur. Rapax es? in lupum abiisti. Ferox? leonem exprimis. Iracundus? vrsus es. Cæno luxuriæ immundus? sus. Piger? asinus. Dolosus? coluber. Elata ceruice superbus? equus benè pastus ac recalcitrans. Proinde opus tibi erit, vt moribus agni te conformes, si Christum propinquius exprimere voles, qui tanquam occisus in exemplum imitandi tibi occurrit. Iam vero videamus & hoc. Cur in contextu verborum, tanquam, hæc particula apponatur: Aut quid velit ibi, tanquam? nempe vt plane caperes, quia agnus, qui pro eluendis sceleribus mundi immolatus erat, nunc viueret: nec mors illum continuit à vita: quem Petro asseuerante Deus suscitauit solutis doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat teneri illum ab eo. Actu. 2. Et idem Paulus magnifice attestatur quum dicit. Christus resurgens ex mortuis iam non moritur, nec vltra mors illi dominabitur. Quædam tamen certissima argumēta mortis adhuc sublucent in eo, hæc sunt vulnerum cicatrices insigniorum, quæ palpanda à resurrectione præbuit discipulis, dicens, Videte manus meas, & pedes meos, quia ego ipse sum. Luc. vlti. Et Ioan. 20. Thomæ dicit, Infer digitum tuum huc, & vide manus meas: affer manum tuam, & mitte in latus meum: vt planum esset ipsum occisum quidem fuisse, & mortuum: sed iam viuere: ergo tanquam occisus agnus Ioanni visus est, qui etiam septem cornibus munitus decoratusque fuit: septémque oculos habuit, quo præclarius sapientia illi regnúmque deputetur. Quid enim cornu nisi regni typus est? Legis apud Zachar. cap. 4. & infra cap. 17. expressè. Oculi autem summā ac perfectam eius sapientiā designant septiformi spū super ipsum requiescenté, qui supra in septē lampadibus

Christus tāquā mortuus cur dicatur.

Christus cur cicatrices vulnerū retinuit

ob gratię pinguedinem lucémque eſt deſignatus. Etenim apud ipſum eſt fortitudo, & ſapientia Iob.12. pluries iam dictum eſt ſeptenarium perfectionis rationem obtinere. Eſt ergo ſenſus verbi. Vidit Chriſtum regnantem, & dominantem in medio ſanctorum in fortitudine grandi & ſapientia, & iudicio: quòd omnia viuaciſſime tranſpiciat, nihílque ſit quod eius obtutum effugiat, qui tot oculis reſpicit: & ij ſunt ſeptem ſpiritus dei miſſi in omnem terram: quorũ vehicula apoſtoli ſancti erant, per quos chriſtus ſpirituale ſuum regnum in terrarum orbe dilatauit, tradens eiſdem ſuam ſapientiam, quãdo miſit à patre ſpiritum veritatis, cuius ductu & auſpicio ipſi ibíque liberè egerunt, vt impleretur quod ſcriptum eſt, Spiritus domini repleuit orbem terrarum. Sap.1. Oculi ergo ij ſpiritus dicuntur, ſiue dona ſpiritus, quia electos illuminant, vt videant, & intelligãt. Dant enim cernere illis, vt probent potiora ac ſequantur. ❋ Pun.2.

Et venit, & accepit librum de dextera ſedentis in throno.

Cornu typus eſt regni.

Quum pater & filius & ſpiritusſanctus, in diuinitate vnius eiuſdémque ſint naturæ & eſſentiæ, Cur dicit agnũ accepiſſe librum dé dextera ſedentis? Reſpondeo, Quia qui agnus factus eſt tanquam occiſus, id eſt. ipſe homo aſſumptus à verbo: non ſolum à patre accepit & ſpiritu ſancto, ſed etiã à diuinitate ipſius verbi videlicet authoritatem implendi, quæ in lege erant ſcripta de ſe & prophetis: nec ſic accepit, vt non proinde maneret liber in manu deitatis. Habet ergo deitas librum, habet & homo Chriſtus, authoritatiue habet deitas, diſpenſatiue Chriſtus. Venit ergo & librum accepit: non ſic accepit quemadmodum nos ſolemus aliquid ab alio accipere, vt apud illum vltra non ſit: ſed ſic, vt & apud illum, à quo accepit remaneret, & qui accepit eo potiretur. Apud illum à quo accepit authoritatiue: diſpenſatiue autem apud illum qui accepit, id eſt, ſecundum quod adimpleuit quando hominem redemit. Voluntate venit, vt librum acciperet, id eſt, vt voluntatem patris impleret. In capite inquit libri ſcriptum eſt de me vt facerem voluntatem tuam Deus meus: volui, Pſalmo 39. Hic quid liber ſit niſi decretum diuinũ, quid caput libri niſi ſumma omnium contentorum in libro: in cuius principio per æternam prædeſtinationem

Librũ habet diuinitas & humanitas.

Christus erat positus, qui in vniuersum patris præcepto obtemperaret. Sic ergo accipe: Eadem est patris & filij in diuinitate voluntas, sicut & natura: alia tamen hominis christi, sed nihil ab illa discrepãs: quia in capite libri scriptũ erat vt faceret patris voluntatẽ. Proinde quũ in passione instantius calicem deprecaretur, dicebat, Non mea voluntas, sed tua fiat pater. Luc. 22. Et alibi, Non veni facere voluntatem meã, sed eius qui misit me patris. Prima ſius vetus explanator, per librũ ipsam dispẽsationem intelligit: cuius verba hæc sunt. Librum de dextera ipsam dispensationem à patre & à seipso dispositam, accepisse filius hominis dicitur, quia vterque cum spiritu suo in throno habitat. Denique dexteram, inquit, hic etiam pro felicitate victoriæ debemus accipere: nec carnaliter intelligi debet, tanquam de alia patris dextera librum dicatur accipere, quum idem filius patris, idémque sit ipsa dextera. Sed quum semper vincit in suis, qui dicit, confidite, ego vici mundũ, suámq; ecclesiam victricẽ fecit existere, de ipsa declaratur librũ accipere. Hæc ille alto satis sensu, declarans Christũ esse dexteram patris, iuxta quod deus, & ipsam dexterã victoriam designare, quã efficit in electis. Grande verbum efficere victoriam in electis, quo discimus eos solos fore electos, in quibus vincit christus: tam ardenter flagitandus est à nobis, vt vincat in nobis, qui alibi ait, Sine me nihil potestis facere. Rursum. Sicut palmes non potest facere fructum à semetipso nisi manserit in vite sic nec vos, nisi in me manseritis. q. d. Inde habetis virtutem fructum faciendi Ioan. 15. Hæc dicta sunt secundum eos, qui librum, dispensationem redemptionis intelligunt: aut sane totam ipsam sacram scripturam. Sed ne prioris quoque sensus obliuiscaremur quo librum speciatim in hanc Apocalypsin supra retulimus: sic accepisse librum de dextera sedentis in throno agnum intellige, quemadmodum dictum est in principio datam esse Apocalypsin Christo homini à Deo palam facere seruis suis. Sequitur. ❋ Punctus 3.

Christus efficit victoriam in electis.

Et quum aperuisset librum: quatuor animalia, & viginti quatuor seniores ceciderunt corã agno, habentes singuli citharas, & phialas aureas, plenas odoramentorum, quæ sunt orationes sanctorum.

Agnus librum aperuit, quando ea quæ multo ante de ipso fuerant prænunciata opere impleuit: vnde omnes sancti ecclesiarum Christi, agnoscentes illum suum benefactoré deum & dñm, de quo tot oracula prænũtiata sunt, quique mysteria impleuit oraculorum, cuius auspicio salus omnibus obtigit: merito cadunt coram eo, tanquam summa veneratione digniſſimo, qui supra omnes singulariter diuinos honores promereatur. Idé aperuit & hoc decretum dei, librum scilicet Apocalypsis, quando oblatis significationibus, mysteria quoque eius Ioani reuelauit: in cuius gratiam & alia ipsa & seniores procidere: quia & sancti prædicatores, & omnes dignitates potestatésque superinde gratias Deo & christo agere debent, ornatumque suauissima odoramenta offerre: quia Dei decreto, quicquid eueniat ecclesiæ, fieri norint, cui in primis cura est de ipsa. Duo in hac veneratione obserua. Primum humiliationem sanctorum. Secundo meritum præconium. Humiliationem in eo quòd ceciderunt, nõ quidem vulgarem, sed quæ ex fide est, post summæ maiestatis recognitionem. Sic & cæcus ille natus postquàm illuminatus est christúmque benefactorem agnouit, procidens vt deũ adorauit, Ioa. 9. Et Magi procidentes adorauerunt eum. Matth. 2. Meritum præconium designatur in citharis & phialis. In citharis nanque solent modulari panegyrici cantus heroum: & phialis aureis in mensis regum conuiuæ exhilarantur. Et certe frequés est in scriptura sacra vt cithara, tuba, decachordum, lyra, organum, aliáque huiusmodi typus sint spiritalis cuiusdam ac veræ christianę harmoniæ: conuenit ad hanc harmoniam sanctus & expurgatus hominis sensus, vt iam nolit aliud quàm quod diuinam conspicit affectare mentem, cui per omnia consentit, vita contraria. Sunt in hac harmonia Dei voluntas, & Christus, fidelis mens, cor, & opera cum cęteris virtutibus, ac noticia mysteriorum libri dei. Hanc citharam habuerunt omnes seniores sancti, qui aduentum, tempúsque victoriæ agni præcesserunt: habemus & nos nouæ gratiæ perceptores, qui gratiarum melodias edimus in templo Dei. Habuerunt & phialas aureas, plenas odoramentorum, quæ sunt orationes sanctorum: sicut per se declarauit. Phialæ parte infima angustiores

Christo reuerentiã debemus omnes.

Citharæ quid in sacra scriptura designent.

Phialæ sancti sunt Dei.

ſunt,ſuprema latæ : & certè ſancti ſunt phialæ , qui ad carnem ſeſe coanguſtant, ne quid in mundo concupiſcant:ad ſpiritum amplitudinem immodica ſeſe dilatantes:qui exhilarati ſpiritu Dei dicunt,Viam mandatorum tuorum cucurri,quum dilataſti cor meum. Pſalmus.118. Anguſti ſunt ad ſeipſos,etiam neceſſaria à ſeipſis abſtrahendo.Lati ad proximos, neceſſitatibus eorundem liberaliter ſuccurrendo. Nec ſolum phialæ , ſed etiam aureæ ſancti dicuntur,quia charitate præcioſi:hæc ſunt vaſa aurea in domo magna boni odoris , Chriſti ſuauitate fragrantia:de quibus mentionem init Paulus.2. Timot.2. Oratio- nec porro ſanctorum ſunt gratiarum actiones congratulantium pro mundi ſalute,& interceſſiones pro paruulorum ſtabilitate.Item de beneficiorum percepta collatione diuinæ bonitatis commendationes.Aliis cithara crux Chriſti eſt,quam in myſterio accipere & tenere debent fidei profectiores , qui in ea diuerſimode tenduntur , vt chordæ:referunt tamen eundem fidei ſonitum. Quando igitur,qui ſunt Chriſti,carnem ſuam crucifigunt cum viciis & concupiſcentiis,tanquam citharis concinũt Chriſto,in carne ſua adimplentes quæ deſunt præſſurarum Chriſti.Quaſi enim cithara Paulus Chriſto concinebat: quum diceret,Mihi mundus crucifixus eſt,& ego mũdo. Et rurſum.Nemo mihi moleſtus ſit : ego enim ſtigmata domini Ieſu in corpore meo porto. Habent ergo ſancti citharas in paſſionis Chriſti æmulatione:habent & Phialas in præceptorum charitatis obſeruatione,qua ſe effundunt orantes æque pro amicis vt inimicis , quemadmodum acceperunt à Chriſto dicente,Orate pro perſequẽtibus vos. Id quod inſigniter exequutus eſt ſanctus protomartyr Stephanus in Actis apoſtolicis cap.7.Qui poſitis genubus pro lapidantibus orauit dicens. Domine ne ſtatuas illis hoc peccatum, quia neſciunt quid faciunt. Bene autem aromatibus comparantur ipſæ orationes ſanctorum.quia nulla magis grata poteſt eſſe oratio,quàm quę pro inimico funditur.vt domini præceptũ impleatur.Item etiam orationes ſanctorũ aromata ſunt, ęp ſuaues & gratæ Deo, quibus corda eorum plena ſunt: quia ſemper plena bona voluntate ſunt,qua cupiunt miſericordiã dei,& ſibi & aliis puenire. Cõſydera, Omnes

Cithara crux Chriſti.

Orationes ſanctorum aromatibus comparãtur.

dicuntur habere & citharas,& phialas.nec vnum ſine altero:quia nec ſpiritalis harmonia ſine oratione,nec oratio vera ſine harmonia,hoc eſt cordis concentu iubiloq; ſuauiſſimo eſſe poteſt.Proinde ſequitur. ✠ Punctus 4.

Et cantabant canticum nouum dicentes, Dignus es domine accipere librum:& aperire ſignacula eius:quoniam occiſus es:& redemiſti nos Deo in ſanguine tuo,ex omni tribu,& lingua:& populo,& natione: & feciſti nos Deo noſtro regnũ,& ſacerdotes:& regnabimus ſuper terrã.

Quo pertineat id quod mox pręmiſſum eſt de citharis & phialis,exprimit dicens. Et cantabant canticum nouum,&c. vbi mentis eorum iucunditas in ſumma gratitudine declaratur: quãdoquidem beneficia redemptionis noſtræ facta per Ieſum Chriſtum dominum noſtrũ commemorantur.Canticum nouum,nouũ eſt teſtamentum,in quo noua omnia ſunt.Noua eſt Chriſti incarnatio,noua paſſio,noua mors,noua reſurrectio,noua ad cælos aſcenſio,noua ſpirituſſancti miſſio,noua peccatorum remiſſio:noua mortuorum reſuſcitatio, & id genus reliqua omnia noua.Ideo & propheta hortatur.Cantate domino canticum nouum : cantate domino omnis terra, Pſalm.95.Hoc canticum ſancti iugiter cantant in eccleſia:quia iugiter recolunt,& talia Chriſtum pro ſe geſſiſſe recognoſcunt.Nihil eſt in nouo teſtamento quod ad veterem hominem pertineat:&ideo quicquid in eo eſt,carni ac ſanguini nouum eſt.Nouum ſui contemptus : nouũ terrenæ cupiditatis abdicatio : nouum crucis amplexus: nouum carnis mortificatio: nouum dilectio inimici : & ideo non niſi ab innouatis cantatur.Cantabant ergo, nõ iam exitum de Ægypto:non tranſitum maris rubri, neq; agnum paſchalem,aut quid aliud tale:ſed gratiam factã per Chriſtum:abolitionem peccatorum:virtutem ſacramentorum ſub ſpe futurorum cæleſtiúmque bonorum, quæ promiſſa ſunt in ipſo Chriſto Ieſu domino noſtro renouatis per fidem & baptiſmum. Vbi aduerte, Quinq; ex ordine de domino noſtro Ieſu Chriſto dicuntur. Primum quòd ſit dignus accipere librum , & aperire ſignacula eius. Secundum quòd redditur cauſa quare dignus ſit:& hæc eſt occiſio eius.Morte ergo ſua id promeruit: hac dignus fuit:non quòd prius fuerit indignus, ſed pro-

Noua omnia in nouo teſtamento.

pter inuariabile decretum altissimi, quo suæ morti id tribuitur. Tertium quòd redemit nos Deo per sanguinem suum, ex omni tribu, &c. Nullum enim aliud piaculum sufficiens erat delendo peccato, quo misere omnes inuoluebamur. Sola igitur mors & sanguis Christi in fato erãt, quibus deleretur peccatum, nobisque vita restitueretur. Extat filij illud verbum ad patrem. Sacrificium & oblationem noluisti: aures autem perfeciſti mihi. Et iterum. Holocaustum & pro peccato non postulasti: tunc dixi ecce venio. Psal. 39. Qui itaq; sponte pro nobis cæsus est, fudit & sanguinem: ille idem nos ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione, sicut erat prædestinatum redemit: ac hæredes cæli subscripsit, constituítque. Sensus ergo verbi est. Tuæ passionis merito (ô Christe) collecti sumus omnes in vnum Dei regnum, ex omni natione, quæ sub cælo est. Vides hic per animalia, & seniores totam dei & Christi ecclesiam in suis summatibus figurari: vt miserorum quorundam argutia concidat, qui ad singula indiuidua reducere eam pertinacissima nituntur concertatione: nec decretum aliter vllum sanciri posse, nisi adsint & cerdones, cloacariíque. Quartum est quòd facti sumus omnes per illum sacerdotes Deo absque discrimine. sed quomodo? dictum est supra. cap. 1. Sec. 2. Punc. 10. Quo sensu & in Petri canonica legis. Vos estis genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, Hoc est, qui in lucrum accessit: vt annuncietis virtutes illius, qui de tenebris vocauit nos in admirabile lumẽ suũ. 1. Pet. 2. Ii nanque omnes ex æquo dicũtur consortes vnctionis Christi, qua vnxit Deus illum præ participibus suis. vt Psalmus testatur. 44. Nec tamen proinde æque omnes ministri sacramentorum dei sunt, hoc est, non omnes externa functione sacerdotes, sicut nec omnes externè reges: in quod aliis vnctionibus aliáque consecratione vtuntur. Spiritaliter ergo tantum sacerdotes sumus, in quod sacerdotij genus non requiritur consecratio externa per episcopum, sed solum spiritualis, qua vnxit Deus pater Christum suum, in quo omnes spiritualiter sacerdotes sumus & reges. Quum enim ex æquo per baptismum illi insiti sumus omnes, fieri non potest quin participes simus simul & vnctionis eius, dignitatis quoq;: ideo

Christi morte redimendi eramus.

Ecclesiam in summatibus figurari.

Sacerdotes in Christo sumus omnes.

etiam vngimur quum baptizamur vnctione chrismatis externæ: quæ designat internam illam vnctionem, quę fit per spiritũ sanctum. Facti ergo omnes sacerdotes in Christo spiritualiter sumus: nec tamen consectarium est, vt omnes ministerio sacerdotali fungamur in Dei ecclesia, in quod specialis ordo requiritur solennibus ceremoniis institutus. Quantum est, quòd dicunt se factos regnum: nõ dubium quin spirituale, quod est ecclesia, siue multitudo credentium in vnitate fidei congregatorum: ideóque gloriantur se regnaturos super terram, non in terra. Quid enim in terra ista habent sancti, nisi tribulationes, angoréſque, tum multos tum maximos? Super terram autem gloria eorum manet in æternum, hoc est, in cælo, quod est super terram. Aut certè super terram regnabunt sancti non obnoxij cupiditatibus eius. Haymo episcopus. Omnes inquit electi reges appellantur, quia tyrannidem vitiorum in se consurgere non sinunt, luxuriæ appetitũ frenant, ignem furoris extinguunt, & cætera huiusmodi tẽtamenta in se consurgere volentia obruunt. Sacerdotes quoque dicuntur: quia seipsos quotidie in ara cordis sacrificium contribulatum offerunt, vt hostia viua fiant: se cum viciis & concupiscentiis mortificantes. Hinc Paulus dicit, Obsecro vos per misericordiam dei vt exhibeatis corpora vestra, hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem. Rom. 12. Dúmque hoc faciunt, super terram reges existunt: quia carnalia in se desyderia, terrenáque comprimunt, & veluti super subiectam terram lege virtutis regnant. Quod autem dicunt. Et redemisti nos, ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione: volunt intelligi, ex omni gente quæ sub cælo est colligendam fore ecclesiá dei. Horum nominum pete expositionem infra cap. 7. Sect. 3. Punct. 1. Tribus: distincta familiæ collectio est secundum origines suas: vt tribus Iuda, tribus Beniamin, &c. linguæ multæ sunt & variæ. Initio quot gẽtes tot linguæ: deinde plures gentes quàm linguæ, quia ex vna lingua multæ gẽtes sunt exortæ. Populus propriè ad Iudęorum gentem refertur. nationes tot sunt quot linguæ. Italica, Gallica, Hispanica, &c.

Sancti sunt Dei regnũ.

DE ANGELORVM TOTIVSQVE CREATVRÆ APPLAVSV.

Sect.3. Punct. 1.

ET vidi,& audiui vocem angelorum multorũ in circuitu throni,& animaliũ,& seniorũ: & erat numerus eorũ,millia milliũ voce magna dicẽtiũ.

Quod hæc visio tota spiritualis fuerit, hic manifestissimè Ioannes ostendit,quum dicit.Et vidi & audiui vocẽ angelorũ.Neq; enim vox videri potest:sed videre positũ est pro intelligere : sicut & in Exodo legis,videbat populus voces,id est,intelligebat cap.20.Totus quippe visus vel auditus Ioannis in spiritu fuit,ideoq; spiritualis.Quid autem sit q̃ angelorũ multitudo erat in circuitu throni dei,& animaliũ,& seniorum: nisi hoc q̃ cælestis militiæ copiis cincta tuetur ecclesia? Omnes inquit apostolus) administratorij spiritus sunt angeli:missi propter eos,qui salutis capiunt hæreditatẽ. Hebr.1. Nisi enim cælestiũ præsidiis virtutum fulciretur ecclesia,inter tot aduersantiũ insidias minimè tuta foret: modo autem, & quia thronus Dei in ea sit, & in circuitu angelorum vallatur agminibus,duplici velut munimine tuetur.Hinc scriptum est,Super muros tuos Hierusalem constitui custodes.Esa.62.Hoc & si non cernamus corporeis obtutibus:experimur tamen, & discimus, præsertim ex eò quòd tantos spiritalium nequitiarum nactũ sumus aduersarios:qui non dies cessant non noctes circuire nos vt incautos decipiant,deuoréntque.1.Pet.5.Tanta tamen est Dei circa nos prouidentia : tanta solicitudo, qui seruari nos magis vult quàm perire, amari à nobis vult plus quàm timeri : ideóque beneficia multiplicat quo suauius afficiamur illi.Scriptum est enim. Quia angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus viis tuis.Psalmus.90.Et dominus in euangelio ait, Angeli eorum in cælis semper vident faciem patris mei,qui in cælis est,Matth. 18. Quorum numerus, quum infinitus sit,nobísque incognitus,Danielis supputatione vsus est, capite septimo,vbi similiter legis, Millia millium ministrabant ei.Nam & in Iob scriptum est: Nunquid est numerus militum eius?capite 25. Non tamen ita infinitus

Videre pro intelligere.

Angeli custodes ecclesiæ Dei.

Angelorum numerus nobis incomperatus.

numerus eorum, vt apud Deum infinitus sit, qui omnia fecit in numero, pondere, & mensura: sed quoad nos: nemo enim scit quantus sit numerus angelorũ: sed nec sciri potest à nobis donec in via sumus. Audis multitudinem angelorum, præsidij virtutem intellige circa te. Igitur sæuiant licet aduersarij, rugiant circa nos spirituales nequitiæ, siue vt leo leænáque: sed nos cœlestium virtutũ præsidiis cincti communitíque sumus, vt non prævaleat hostis quantumuis sæuus, quantumuis terribilis, ac paratus ad prædam. Fide Deo, & tutus eris, qui tãtum angelorum circumfudit ecclesiæ suæ, cui vnius angeli custodia satis forsitan esset. Ne tamen minus sperares, tuo commodo id fecit: pro te ergo circumfudit, quo tutus esses, & pro tãto beneficio gratias illi ageres: ij thronum Dei custodiunt, & animalia, & seniores. Cæterum vox eorum magna, magni ac fortissimi spiritus est typus, & summæ charitatis argumentum quam nobis affecti sunt assequutis gratiam per Christum: neque enim corporalis est vox angelis, tametsi beato Ioanni sic visum sit, in signum summæ dilectionis, summæq; exultationis, pro gloria Christi nata ex victoria, libri quoque ac signaculorum eius apertione, & nostra redemptione salutéque. Porro fuit hæc vox typus synceræ & constantis professionis veritatis in martyribus, qui pro gloria nominis Christi libẽter mortem oppetiere: & etiam confessorum eius, quorum non est numerus. Sequitur cantus eorum. ✚ Punct. 2.

Vox magnæ magni desyderij typus.

Dignus est agnus, qui occisus est, accipere virtutem, & diuinitatem, & sapientiam, & fortitudinem, & honorem, & gloriam, & benedictionem.

Hæc omnia verissime agno Christo competũt, & virtus, & diuinitas, & sapiẽtia, & fortitudo, & honor, & gloria, & benedictio. Qui alibi leo est propter fortitudinẽ, hic agnus per innocentiam, & simplicitatem: & quia in sacrificium est oblatus. Nota. Dignus est Christus accipere virtutem: vt eadem virtus, quæ est in verbo, sit & in homine assumpto per communicationem: quatenus omnia possit Deus & homo Christus. Et diuinitatem, quia in ipso habitat omnia plenitudo diuinitatis corporaliter. Coloss. 2. Et sapientiam, vt sicut omnia scit verbum ante secula à patre genitum, ita sciat ipse homo in vnita-

Christus dignus ad omnia.

te perſonæ verbo coniunctus:nec quicquã ſit quod eum latere poſſit:Ipſe quippe eſt Dei virtus, & Dei ſapientia. 1.Cor.1.Qui etſi crucifixus eſt ex infirmitate, ſed ex virtute Dei.2.Cor.13. Et fortitudinem ad debellandum humani generis aduerſarium:cum quo velut gigas fortis ac potens conflixit,de quo in Pſal.23.legis. Dominus fortis & potens dominus potens in prælio. Quod nec Eſais reticuit,qui in 9.cap.fatidici voluminis ita ſcriptũ reliquit. vocabitur nomen eius,Deus fortis,& quæ ſequuntur. Et honorem,& gloriam,& benedictionem,ſubintellige.Dignus eſt accipere Chriſtus:honoré in reſurrectione:gloriam in aſcenſione:benedictionem in patris ad dexteram confeſſione:vbi ab vniuerſis benedicitur. Dignum nanque erat vt humanitas filij Dei,quæ tanta ſuſtinuit: poſt ſputa,poſt alapas, poſt mortem, ac ſepulturã reſurgeret: & ad patris dexteram in ſumma gloria collocaretur:laudaretur ab vniuerſis: benediceretur: glorificaretúrque. Obſerua. Acceperat Chriſtus ab hominibus teſtimoniũ, quum quatuor animalia & xxiiij.ſeniores magna conteſtatione acclamauere eum dignum eſſe, vt acciperet librum, & aperiret ſignacula eius. Nunc accipit & ab angelis: qui etſi non per ipſum redempti ſint: neque enim indigebant redemptione,quia non perierãt.At verò quia per diuinitatem eius conditi erant, & per ſanguinem fuſum nobis reconciliati, dicente Paulo, In ipſo condita ſunt vniuerſa in cœlo & in terra, viſibilia, & inuiſibilia, ſiue throni,ſiue dominationes,ſiue principatus, ſiue poteſtates,omnia per ipſum,& in ipſo creata ſunt,Coloſſ.1. Idem conſequenter ait. In ipſo complacuit omnem plenitudinem habitare,& per eũ reconciliari omnia,in ipſo pacificans per ſanguinem crucis eius, ſiue quæ in cœlis, ſiue quę in terra ſunt.Et Epheſ.1.vt notum nobis faceret ſacramentum voluntatis ſuæ, ſecundum beneplacitum eius,quod propoſuit in eo, in diſpenſatione plenitudinis temporum. Quid verò ſit illud beneplacitum Dei, continuo ſubiũgit,dicẽs. Inſtaurare omnia in Chriſto Ieſu, quæ in cœlis,& quæ in terris ſunt.Hoc nimirum erat beneplacitum Dei:videlicet impleto tempore ordinationis ſuæ inſtaurare in fide Chriſti, quæ in cœlis ſemiplena erant, id eſt, chorum angelicum, qui diminutus erat: &

Angeli reconciliati hominibus per ſanguinem Chriſti.

quæ in terris erãt euacuata, id eſt, ipſos homines per peccatum protoplaſti qui perierant. Proinde quia angeli in ipſo conditi erant, & per ſanguinem eius reconciliati hominibus, pacificatique: & numerus eorum diminutus ex hominibus ſupplereſur per ipſum, dico Chriſtum: bene ac ſapienter in circuitu feruet de ipſo teſtimonium, & quidem voce magna, vt Ioanni videbatur, dicentes. Dignus eſt agnus qui occiſus eſt videlicet hiſce titulis veluti peculiaribus inſigniri: vt virtus, & diuinitas, & ſapietia, & fortitudo, & honor, & gloria, & benedictio in æuum conclametur illi. Hic velim animaduerte mihi præconij congruetiam: quia enim angeli ſancti non perierant, idcirco quum dicerent, dignus eſt agnus, qui occiſus eſt. nõ ſubiunxerunt, Et redemit nos: particulam videlicet, qua vſa ſunt animalia, ſenioréſque, dicentes, Quoniam occiſus es, & redemiſti nos: ſed tantum dicunt. Dignus eſt agnus, qui occiſus eſt. Neque enim iungere pariter opus erat: neque enim angeli redemptione indigebãt (vt dixi-xus) quia peccato non perierant: homo ſolus indigebat, quia peccato non perierat, qui per mortem agni veri redimendus erat. Obſerua. Agno olim immolato litabatur Deo: in typum quòd verus ille agnus, non dubium quin Chriſtus, ob ſalutem mundi foret immolãdus: qua etiam ratione adhuc vetus illud nomen obtinet typicum figuraléque, quo ſignificatur impletam eſſe in eo figuram eẽſi agni ob peccatum. Cui ſumma dignitas ex vnione diuinitatis ineſt. Niſi enim Deus homini vnitus eſſet, non grandior hæc eius dignitas hominum cæterorum foret. Nunc quia diuina diſpenſatione factum eſt, vt diuinam cum homine naturam cõtineat: occiſione ſui promeruit peccatum reconciliato Deo aboleri, parati ſalutem omnibus, aditum cœleſtis regni pateſcere: eo quòd in ipſo diuinum beneplacitum completum ſit. Id quod pro primo cantici verbo videlicet, Dignus es domine, intelligi velim. Hinc ſeptem inſignia agni prædicantur, virtus, diuinitas, ſapientia, fortitudo, honor, gloria, & benedictio, atque in iſto laudem catalogo pariter intellige vniuerſa quæcunque ſacris produntur literis de agno hoc. Sunt nanque & alia multa maieſtatis eius nomina, vtpote: Regnum, imperium, ſalus, vita, poteſtas, & his ſimilia: quæ

Angelorum cantici differentia ad hominum.

Agni immolatione litabatur olim.

Septem Chriſti inſignia.

agno Christo excellentissime conueniunt, in Iudæorum confutationem. Neque enim quum legerét hæc in libris suis, dignum eum talibus titulis iudicabãt, sed nec modo iudicant, quem maiores eorum vt agnum occidebãt: occidebant & contemnebant: & ideo dicebant, Nónne hic est filius Ioseph, cuius nos nouimus patrem & matrem? Ioan. 6. Indignum ergo iudicabant, quem filium fabri passim clamitabant. Contra quos decertant angeli testificantes dignum esse eum prædictis titulis, veluti elogiis peculiaribus: quæ nemini alteri competerent nisi agno Christo cæso ob salutem mundi, qui virtutũ rex est, Psal. 23. & 66. Cui pater dedit nomẽ, quod est super omne nomen, Psal. 2. De quo Esa. cap. 9. vocabitur nomẽ eius admirabilis, Deus fortis, princeps pacis, pater futuri sæculi. Cõsonat & Psalmi versiculus. Domine dominus noster quàm admirabile est nomen tuũ in vniuersa terra. Porro ipse est sapientia æterna patris, de quo Ierem. 23. Suscitabo Dauid germen iustum, & regnabit rex, & sapiens erit. Et 1. Cor. 1. Qui factus est nobis sapientia à Deo, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio. Rursum. Prædicamus Dei virtutem & Dei sapientiam, ibidem. Quem solum super omnes decet honor & gloria, Paulo dicente. Regi autem seculorum immortali, inuisibili soli Deo honor & gloria, in secula seculorum amen. 1. Tim. 1. Itẽ alibi. Psal. 8. Gloria & honore coronasti eum. Et iterum, Psal. 2. Magna est gloria eius in salutari tuo. &c. Si salutare Dei Christus est, & gloria iusti magna esse in illo prædicatur: dubium non est, quin maior sit ipsius in quo glorioſus quisque est: vt iure benedicendus ab omnibus sit, in quo cuncti benedictionem accipiunt, scriptura dicente ad Abraham. In semine tuo benedicentur omnes gentes, Gen. 22. Quod exponẽs apostolus Galatis scribens ait. Non dicit, In seminibus quasi in multis: sed quasi in vno, in semine tuo, qui est Christus. ca. 3. vt clarè caperes, quia in ipso benedictionem omnem sumus consequuti. In quod per Psalmistam dicitur. Quoniã dabis eum in benedictionem in seculũ seculi, Psal. 20. Per eum intelligens Christum quem pater Deus dedit in omniũ gentiũ benedictione, id est, vt oẽs benedicerentur in ipso. Ideo in Ps. 71. dicitur. Sit nomẽ eius benedictũ in secula,

ante ſolem permanet nomen eius, & benedicẽtur in ipſo omnes tribus terræ. Item Pſal. 44. Quum ſpecioſum eum dixiſſet præ filiis hominum, gratiámq; in labiis eius diffuſam ſubnexuit, Propterea, inquiens benedixit te Deus in æternum. Accipiat ergo nunc agnus qui cæſus eſt, qui & dignus eſt, virtutem eiiciendi dæmonia ab eccleſia, déque delubris ac fanis gẽtium, de latebris ſimulachrorum, vbi colebantur, vnde dabant reſponſa fallacia, mẽtiendo ſe Deos eſſe, quum eſſent dæmonia, atque inde exturbet ea dominus virtutum & glorię rex. De quo ſcriptum eſt. Et in veritate brachij tui diſperſiſti inimicos tuos, Pſalm. 88. Accipiat & diuinitatem, iuxta fidem credẽtium: quatenus expulſis erroribus, verum cultum inſerat cordibus gentium, ſéque illis innoteſcat: ſicut ſcriptum eſt, Regnabit dominus ſuper gentes, Pſalmo 47. vtque decantent vniuerſi, Quia omnes dij gentium dæmonia: dominꝰ autem celos fecit. Pſalmo 95. Accipiat denique ſapientiam, qua regat eccleſiam ſuam, doceátque: ne quis ſicophanta cuipiam ſuorum imponat. Accipiat nihilominus & fortitudinem confundendi huius mundi ſapientes, iuxta illud Iob. 5. Qui apprehẽdit ſapientes in aſtutia eorum. Et 1. Cor. 1. Perdam ſapientiam ſapientium: & prudentiam prudentium reprobabo. Quo fiet, vt neque philoſophorum argutia oculis agni, neque potentum fortitudo agni eiuſdem cornibus officiat: ſed ſuperet vbique, & regnet agnus. Porro accipiat & honorem & gloriam, quem in templis eius benedicat omnis fidelium turma: quatenus palam prœemineat cunctis, ſiue quæ in cœlis, ſiue quæ in terris ſunt: cuius virtus in omnia ſigna ac prodigia: diuinitas nuſquã nõ ſubluceat: vigeat ſapiẽtia: fortitudo vincat in ſanctis ſuis, vnde illi tribuatur honor & gloria & benedictio in ſæcula ſæculorum amen. O felicia tempora, tanta illuſtrata gratia. Quis modo non videat diuinitatem Chriſti, cui parent omnia? Quis virtutem non miretur? Quis dignitatem non adoret? Quis non amplectatur ſapiẽtiã? Quis nõ cantet gloriã? Quis non fortitudini eius congaudeat? Quis honorem non extollat? Quis benedictionem plenis vocibus, nõ acclamet? Virtus chriſti tum miris, tum variis illuxit nobis prodigiis, ſiue dum mortuos reuocaret ad vitam, ſiue dum cæcis viſum rederet,

deret, siue dum mũdaret leprosos, siue dum claudis gressum solidaret. Sed hæc maxime spiritualiter dũ facit vsque modo. Nunc, quod valde mirum est, virtutem suam potentissime in morte exeruit, vt destrueret corpus peccati, vtque potestatẽ aduersarij cõtereret, daret vitam deploratis. Ostendit diuinitatem in resurrectione: in ascensione gloriam & honorem: in prædicatione sapientiam per apostolos: fortitudinẽ in cõtritione potẽtiæ mundi. Nec tamen pro semetipso tantum hæc accepit: accepit & pro membris suis: dedit enim eis virtutem & potestatem super omnia dæmonia, & vt languores curarent, Luc. 9. Diuinitatem in peccatorum remissionem, & in eucharistiæ consecrationem. Sapiẽtiam in noticiã mysteriorum Dei: fortitudinem in tolerantiã aduersitatum: honorem in adoptionem in filios Dei: gloriam in ęternæ beatitudinis adeptionem. Item benedictionẽ in laudis perpetuæ decantationẽ: quandoquidẽ dominus noster Iesus Christus non soli sibi meruit, sed & membris suis, ratione capitis. Ipse enim est caput supra oẽm ecclesiã, quæ est corpus eius, & plenitudo eius. Eph. 1. Ecce q̃ digna fuit commendatio sanctorũ angelorũ, q̃ sapiẽs, quàm mystica: in qua regi suo obsequuntur, quum veritatẽ non tacent, sed prædicant, sed vulgant. Et quia nõ solum ab angelis post homines, sed etiam ab omni creatura voluit Christus accipere testimoniũ suę veritatis, ideo Sequitur. ✠. Punc. 3.

Et omnem creaturam, quæ in cœlo est: & quæ super terram: & quæ sub terra: & quæ sunt in mari: & quæ in eo, omnes audiui dicentes sedenti in throno, & agno, benedictio, & honor, & gloria, & potestas in secula seculorũ.

Omnia à Deo condita sunt tam animata, quàm inanimata: tam rationalia quàm rationis expertia, siue quæ in cælo, siue quæ in terris, & quæ subtus terram sunt: & ideo Deo, & agno benedicunt, quæque suo modo, quo opus laudat opificem, qui fecit illud: soli dũtaxat reprobi non recensentur inter benedicentes: maledicũt enim illi semper in cordibus suis, & in operibus manuum suarum contraria agunt ei. Tantum abest, vt inter benedicentes connumerentur. Qua etiam ratione omnis reprobus inferior infœliciórque est quacunque creatura in ordine vniuersi ad Deum: eo quòd omnis creatura laudat illũ,

Creaturæ laudant Deum.

Reprobi execrãtur Deũ.

ſoli reprobi execrantur. Textus hic non poteſt accipi de angelis, hominibúſve, vt quidam ſuperuacaneę putauere: de quibus ſpecialiter præmiſit mox: ſed de ſolis brutis animátibus, inſenſibilibúſque creaturis, quæ omnia ſuo modo laudãt creatorem Deum: & illæ quæ in cælo ſunt, vt ſunt ſol, luna, & ſtellæ: & hę quæ ſuper terram repunt, gradiuntúrve, ſtant aut iacent, qualia ſunt: quicquid ambitu cœli continetur: & quicquid ſubtus terrã, & in mari. Obſerua. Hoc iam tertio dant creaturæ teſtimonium diuini operis: quę idcirco benedicunt Deum & agnũ, quòd creatæ ab ipſo Deo incipiant per ipſum agnum liberari à ſeruitute corruptionis, cui ſuopte ingenio gaudẽt ſubiici, vt præclarè docet Paul. Ro. 8. ad illorum condemnationem, qui victoriæ agni non congaudẽt: nec ſatagunt participes fieri redemptionis eius: ſed nequ legi Dei ſubiiciuntur, improbiſſimis interim moribus ſeruientes. Obſerua rurſum. Nanque creaturæ hæ Deum laudantes & agnum, non vt animalia alata, ſenioréſque: neq; vt angeli de occiſione agni mẽtionem faciunt: ſed ſimpliciter tantum dicũt. Sedẽti in throno & agno, id eſt, Deo & Chriſto. Benedictio, & honor, & gloria, & poteſtas in ſæcula ſæculorum. Neque enim ob redemptionem talium creaturarum cæſus eſt agnus: ſed tãtum, quia creatæ ſunt, ſuo quæque modo creatori laudem occinunt: nec quidem rationali vocalíve cõfeſſione: ſed naturali ſtatus ſui repręſentatione. Deniq; quum hominũ redemptio, ordinum angelicorũ reſtauratio per ſolius agni occiſionem ſit celebrata: recte homines itidem & angeli occiſionem agni prædicãt: creaturæ autem reliquæ, & quæ ſenſu carent, & quæ rationis ſunt carentes, tantum ſedenti in throno, & agno benedicunt: quòd Dei benedictione ſtat in eis poſteritatis vſque in finem continuata ſucceſſio. Scriptũ eſt enim, Gen. 1. Benedixit eis Deus dicẽs. Creſcite, & multiplicamini. & id quidẽ quantum ad viuentia. Nam quantum ad inanimata: vt ſunt ſol, luna, & aſtra micantia, reliquáque, ſiue in cælis, ſiue in terris, creationis vigore cõſeruantur, nec ſine Deo authore vt nõ deficiãt. Quapropter ab his in hoc eſt ſemper benedicendus Deus. Nam ſi benedictio eſt, virtutis ſiue ad multiplicandum, ſiue ad conſeruandum collatio: profecto creaturarum quæ ſen-

Benedictio quid ſit.

ſuum expertia ſunt, ac etiã quæ ſenſibus vruntur, non ratione: vna & prima vox benedictio iuſtiſſima fuerit, cuius virtute in multiplicem fundũtur ſobolem, ac conſeruantur. Hæc igitur eſt prima creaturarũ vox, Benedictio. Secunda, honor. Nam quum benedictionis voce ſummũ creatorem Deum recognouiſſent, mox honorem illi tribuere minimè dubitauere, tanquam domino excellentiſſimo, & opifici ampliſſimæ domus: quam idem tanta arte compoſuit, vt eſſet nõ ſolum ampliſſima, ornatiſſima, ſed etiam vtiliſſima, & pulcherrima: patrono enim domus in eadem domo debetur honor: & Deo in mundo, dicente apoſtolo. Hebr. 3. Ampliori gloria iſte præ Moyſe habitus eſt dignus, quãto ampliorem honorem habet domus, qui fabricauit illã. Tertia, gloria: glorificatur enim Deus per creaturas, quæ ſunt ab eo conditæ, id eſt, gloria eius in his oſtenditur. Ideo in cap. 1. ſupra dixerat. Ipſi gloria, & imperium in ſæcula ſæculorum: amen. Et Paulus. 1. Tim. 1. Regi autem ſæculorum immortali, inuiſibili, ſoli Deo, honor, & gloria in ſæcula ſæculorũ: Amen. Vltima vox, poteſtas: hac ſiquidẽ continentur vniuerſa, quæ nullo vnquam tempore minuitur, nec mutatur: ſemper autẽ in ſeſe ſolida conſiſtit, ſemper durat: iuxta illud, Dan. 7. Poteſtas eius, poteſtas ęterna. Breuiter: Deo, & agno, non dubium quin Chriſto domino: concinunt vniuerſę creaturæ, eo quòd agnus per vnionẽ perſonæ diuinæ ad Dei immortalis æqualitatem peruenit. Quadruplici autem ordine creaturæ laudant & benedicunt Deum. Primo mente ſolum: ſic Angeli. Secundo non ſolum mente ſed & voce: ſic homines fideles. Tertio repreſentatiuè, in quantum ſcilicet veſtigium trinitatis, diuinæque perfectionis ſublucet in omnibus: ſic nõ ſolum angeli hominéſque: ſed etiã creaturæ irrationales & inſenſatæ in ſeſe diuinum opificium repreſentando laudãt & benedicunt. Quarto obſequutiuè, quòd Deo vniuerſa obſequuntur ad nutum, paréntque volũtati eius. Sic mare rubrum diuiſum eſt per medium. Sic petra virga percuſſa aquam dedit in abundãtia. Sic Iordanis fluenta reuerſa ſunt, &c.

Punct. 4.

Et quatuor animalia dicebãt, amẽ. Et vigĩtiquatuor ſeniores ceciderũt ĩ facies ſuas: & adorauerũt viuẽtẽ in ſæcula ſæculorũ.

Iam dictum eſt quid quatuor animalia ſint: qui dicebant amen. Quid autem eſt quod dicebant amen? niſi aſſentiebant veritati laudis. Amen Hebræus ſermo eſt, & ſignificat vere ſiue fideliter: quod veræ credentiæ eſt ſignaculum. Confirmant autē hoc verbo prędicatores ſancti quatuor euāgeliorum inſtitutis edocti, agno æquè vt ſedenti in throno deberi honorem & gloriam: teſtantúrque etiam verum eſſe quod creaturæ prædicāt, & eis congratulātur. Hoc autem faciunt ex officio in quo ſunt poſiti, eo quòd prædicatoribus ex officio ſuo conuenit alios confirmare. vnde Petro dictum eſt, Et tu aliquando conuerſus confirma fratres tuos. Luc. 22. Et Epiſcopo Sardinienſi iniunctum eſt ſupra cap. 3. Confirma cætera quæ moritura erant. Animalia autem typus ſunt prædicatorū ſanctorum (vt plus ſatis expoſitum eſt à nobis) quia ſpirituales, quia in ſpiritu viuentes, magis quàm in carne: qui carnalia deſyderia reſpuunt fugiúntque: & ſpirituales affectus in Deum continuo accendunt, proximis viuunt, & in ſpirituali certamine ſemper conſiſtunt: & ij dicunt, Amen, confirmantes aſſenſus ſui teſtimonio bona vt bona, benedicta vt benedicta. Et vigintiquatuor ſeniores, id eſt, vniuerſitas præſidentium eccleſiaſticorum ſæculariúmve, in primis illis iudicibus, ſiue veteris, ſiue noui teſtamenti intellecta, ceciderunt in facies ſuas. Quid eſt ceciderunt in facies ſuas: niſi adorauerunt? id quod ſequēti verbo expreſſum eſt: id enim eſt cadere in faciem, quod adorare. Nam qui adorant, humili geſtu reuetentiam exhibent illi quem adorant. Sic ipſæ Chriſtus procidens in faciem ſuam patrem precabatur. Matth. 26. Sic beati illi Magi venientes ab oriente, infantem Ieſum in cunis vagientem cadentes in facies ſuas adorauere. Matth. 2. Et cœcus natus, illuminatus à Chriſto, procidens adorauit eum. Ioan. 9. Leproſus quoque ille decimus mundatus à Chriſto, regreſſus cecidit in faciem ante pedes eius, gratias agens, vt Lucas teſtatur cap. 17. Et vt breuiter abſoluam: cadere in faciem, magnæ deuotionis, ac reuerentiæ eſt indicium: qua affecti fideles, ſemper adorant Chriſtum, & Deum viuentem in ſæcula ſæculorum: non mediocrem exhinc conſolationem capientes, quia ſemper viueret Deus eorum, qui eis opitularetur: in quo & beati

Amen quid ſit.

Prædicatorū eſt alios confirmare.

Cadere in faciem coram ſummæ reuerentiæ eſt.

forent semper, vitam habentes ex eo.

CAPVT VI.

DE EQVO ALBO PROSILIENTE EX APERTIONE PRIMI SIGILLI.

Sect. I. *Punct.* I.

ET vidi, quum aperuisset agnus vnum de septem sigillis: & audiui vnum de quatuor animalibus dicens tanquam voce tonitrui: veni, & vide.

Primum Ioannes in spiritu factus audiuit post se vocem magnam, tanquam tubæ: & vidit septem candelabra aurea, & in medio candelabrorum simile filio hominis, ornatu sibi in mysteria quātum ad nos competenti. cap. 1. & iussus est ea visione septem epistolas totidem ecclesiis scribere, cap. 2. & 3. Post hæc cap. 4. ostium apertum fuit illi in cœlo: & voce tanquam tubæ iussus est ascendere: & iterum fuit in spiritu, & vidit sedem positam in cœlo, & sedentem super eam: Iridem quoque in circuitu, animalia, & seniores, & reliqua. deinde cap. 5. librum vidit in dextera sedentis, quem accepit agnus qui erat tanquā occisus: nunc verò cap. in hoc sexto apertiones sigillorum videt. Quo in loco nota de reuelationum generibus. Nam reuelationem eam, quę fit in vigilia, quandoque fieri per visionem corporalem externè. D. Aug. contra Adamantium testatur. Sic Ieremias videbat catenam ligneam, in collo regis Sedechiæ, quam gestabat ex præcepto domini: intelligebátque futurā eiusdem captionem per eam figurari. Quādoq; fieri per imaginariam visionem internè, probat visio Esaiæ, qui videbat dominum sedentem super solium excelsum, & eleuatum valde: & hoc fit per nouas species formatas in phantasia, è quibus naturalis intellectus sua vi elicere futura signatáq; mysteria non potest, nisi virtus super irradiet diuina, eo quòd naturalis intellectus agens non potest abstrahere ab huiusmodi speciebus oblatis sentiuis, nisi species imaginarias rei ipsius naturaliter coniunctas accidentibus: verum vbi superna virtus accesserit potentis-

Reuelationū genera.

simè irradiat super huiusmodi species, representans intellectui mysteria per easdem figurata: quod vbi fiet, tum profecto hominis mens potest intelligere abdita sensa mysteriorum, vt propheta cõstituatur. Neque enim absque visionum intelligentia quisquã propheta fiet, iuxta illud. Intelligentia enim est opus in visione, Daniel. 10. quod est primus gradus visionis imaginariè, in quo primum erat Ioannes, quum diceret, Et fui in spiritu in dominica die, & audiui post me vocem magnam tanquam tubæ dicentis. Quod vides scribe in libro, &c. quãdo vidit septem candelabra aurea: & in medio similẽ filio hominis discurrentem. Secundus gradus est, quando mens prophetæ lumine supernaturali sic eleuatur, vt nõ solum ab exterioribus, verumetiã ab interioribus redditur prorsus aliena sensibus, vtendo solo intellectu, ac discurrẽdo super species intelligibiles abstractas à phantasmatibus, in quibus mire delectatur & conquiescit: quod vbi fiet, necesse est simul fieri in homine extasim, in quod secundo vocatus fuit, Ioan. cap. 4. vbi dictum est ei. Ascende huc, &c. Et tunc vidit sedem positam in cælo, & sedẽtem in ea. Tertius gradus: quando rapitur mens per violentiam à spiritu sancto vsque ad immediatam contemplationẽ summæ deitatis, quo Paulus gloriatur, dicens. Scio hominem in Christo ante annos quatuordecim siue in corpore, siue extra corpus, nescio, Deus scit, raptum huiusmodi vsque ad tertium cœlum. Et iterum. Scio huiusmodi hominem, quoniã raptus est in paradisum, id quod ne quidem Ioanni negatur aliquoties. Nunc in eodem in secũdo gradu ipsum potissimũ versari permittamus: vt super species occurrentes mysteria perspiciat. Quid autẽ est quòd voce tonitruo persimili hic vocatur: nisi quia in sublimius quoddam à priore visionis genus excitatur? Hic enim incipit ecclesiæ decursus mira ratione per varias species reuelari. Videt autem agnum in primis è sigillis septem vnum aperire, & mox fortissimo clamore vnius è quatuor animalibus in id prouocatur dicentis, veni & vide. quod perinde est atque diceret. accede huc rémque propinquius perspice, vt mysterium agnoscas. Neque enim sufficit solam speciem externè intueri, sed mysterium penitus introspicere. Ne

Propheta nõ est sine intelligentia.

quis calumnietur, nemini vnquam visionum harum notitiam constitisse. Potest autem hoc animal sapientes in lege Dei figurare, eos qui Christum induerunt, in quo & leones facti sunt ob rugitum prædicationis, & constantiam fidei. Porro Ioannes hic typum communium fidelium gerere videtur, qui ad sacramenta Dei nondum ad plenũ admissi sunt, tametsi pij sint & fideles: quibus fortissimi verbi Dei prædicatores retegere volentes hortantur eos vt proxime accedant, mentémque adhibeãt. Propinquitas hic affectu sit plusquam gressu. Sciunt nanque prædicatores sancti quàm efficax sit veritatis sincera noticia ad aggrediendum quodcunque bonũ: proinde hortantur, & dicunt, veni & vide. Similiter loquutus est dñs duobus discipulis interrogantibus eũ vbi habitaret: dixit. n. Venite & videte. Io. 1. venit qui credit (inquit Apostolus) oportet accedentẽ ad Deũ. Videt qui intelligit, quod perinde est, ac si dicat, crede & intelliges: fide namq; omnis cognitio nostra constat, qua supra naturam ducimur. Sequitur. Et vidi quum aperuisset agnus vnum de septem sigillis. Septem hæc sigilla, septem tempora signant, quibus variis ac miris modis exercetur ecclesia. Apertio sigilli reuelatio est sacramenti: indicat sane manifestationem earũ rerũ, quę sub vno quoq; tempore fieri oportet. Aperuit ergo agnus vnum è sigilis septẽ: non dubiũ quin primũ, id enim familiare est Iudęis, vt vnũ pro primo capiant: quemadmodũ Ioan. 20. vna sabbati pro prima die sabbati, id est, ebdomadæ, ponitur. Qua loquendi ratione ipsum Ioannem hic quoq; vsum fuisse nihil dubitandũ. Quumque sigillum agnus aperuit, statim audit vnum è quatuor animalibus forte leonem, quòd hic ille depingitur, qui erat de tribu Iuda leo fortissimus inuictissimúsq;: agitur enim de victoria Christi, & membrorum eius. Obserua. Prius vnus è senioribus loquutus est Ioanni, nunc de animalibus similiter vnum audit loquentem. Mira sanè congruentia, vt per vnum vbicunque excitetur, qui vnus & singulariter à domino dilectus erat. Simul quo agnosceres minimè ludicram rem esse id quod cerneret, sed primam & seriam, quam sola claritas Christi palam fecit.

Animal in tropo sapiens in lege.

Septẽ sigilla tempora septẽ sunt.

Vnũ pro primo poni consuetum.

✻ Punctus 2.

Et vidi: & ecce equus albus: & qui ſedebat ſuper illum, habebat arcum: & data eſt ei corona: & exiuit vincens, vt vinceret.

Figura temporis primi.

Et vidi, hoc eſt, pleno myſterio agnoui imbuente me ac docente gratis fulgoribus ſuis ſpiritu Dei. Et ecce equus albus: Apoſtoli & diſcipuli priores ij ſunt, quos etiã ſpiritus ſanctus equos vocat, Zachar. 10. Poſuit (inquit) eos, quaſi equum gloriæ ſuæ in bello. Albi autem dicuntur,

Equus albus apoſtoli.

quia puri, iuſti, mundi, per Chriſtum Ieſum, quem portabant, id eſt, quem profitebãtur. Nimirum Chriſtum profiteri coram aliis eſt illum portare. Sic Paulus equus albꝰ fuit gloriæ Dei, qui nomen Chriſti portauit coram gentibus, & tribubus, & filiis Iſrael. Chriſtum autem figurari per eum, qui in albo equo ſedebat, certius eſt quàm vt à quopiam inuerti poſſit. Ipſe enim rex eſt, vt abundè ex præſcriptis liquet. ideo ſibi competit coronæ myſterium. Præterea ipſe habet arcum in manu ſua. Quia autẽ arcus

Chriſtus arcum habet.

ſine iaculis inutilis eſt, indubiè etiam iacula habet: per quæ quid aptius figuratur, quàm verbum Dei: Sic enim vocatur. Pſal. 44. Sagittæ tuæ acutæ. Et Zach. 9. Exibit vt

Arcus quid ſit.

fulgur iaculum eius. Sed quid eſt arcus, quo hæc iacula mittũtur? puto iudicium eius qui tenet illum, cuius chordà miſericordia eſt, quæ incuruat rigorem iudicij eius. Is eſt arcus, de quo diuus Pſaltes loquitur, Pſalm. 59. Dediſti metuentibus te ſignificationem, vt fugiant à facie arcus. Et in Iob ſcriptum eſt. Fugiet arma ferrea, & irruet in arcum æreum, Iob. 20. Item Abac. 3. Tendens extendes arcum tuum ſuper ſceptra, dicit Dominus. Sagittæ huius arcus, quoſdam enecant: enecant quos damnat iudicium, Pſalm. 119. Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus deſolatoriis. Et Deutero. 32. Congregabo ſuper eos mala, & ſagittas meas complebo in eis. Ibidem. Inebriabo ſagittas meas in ſanguine. Item quoſdam caſtigauit. In hanc ſententiam ſcriptum eſt. 4. Reg. 13. Sagitta ſalutis domini contra Syriam. Tales ſagittas iaculatur Chriſtus contra ſuos aduerſarios ſuper equum album ſedens,

Diuerſi effectꝰ ſagittarũ dei chriſti.

à quo portatur. Magnum myſterium: portant illi Chriſtum, & ipſe Chriſtus iudicij iacula mittit per eos. Illi enim ſunt per quos diuulgauit iudicium ſuum, mittens iacula ſua per eoſdem. Ambroſio Anſberto placet

intelligi per arcum nouum & vetus teſtamentum, ex quo tot prodeunt ſagittarum iacula, quot ſunt teſtamentorum eloquia. Iſtis enim ſagittis arcu Dei emiſſis terrena corda transfiguntur, vt ſæculi cupiditatibus moriãtur. Eſt arcus & crux Chriſti, cuius iacula verba eiuſdem crucis ſunt, quæ quoſdam conficiunt. 1. Corin. 1. verbum crucis pereuntibus quidem ſtultitia. Quoſdam ſaluant, de qua re mox ſubiungit dicens, His aute qui ſalui fiunt, id eſt, nobis, Dei virtus eſt. Proinde ſequitur, Et exiuit vincens, vt vinceret. Nunquam exiuit Chriſtus niſi vincens. Semper enim vincit: vincit autem vt vincat, quia victoriam victoria ſequitur. De Chriſto loquor: nam non ſic de omnibus cæteris. Chriſtus autem nunquam non fuit victor. Videtur quidem carnalibus, id eſt, impiis, quòd dum pij affliguntur, dum occiduntur, vincantur. Sed hoc eſt vniuerſale: Chriſtus ſemper vincit, etiam ſi extinguerentur omnes miniſtri verbi eius, & interdicerentur quæcunque Chriſti ſunt: vincit Chriſtus, ſed caro non videt: Immo tum eſt mirabilior Chriſti victoria, quando vinci putatur. In ciuitatibus plurimis prius fuit annunciatum verbum, demum interdictum: nũquid proinde vincebatur Chriſtus? immo tum maximè vincebat. Mittit verbum ſuum Chriſtus vt fructum habeat in electis, quod operatur omnia ad quæ mittitur. Eſa. 55. Neque enim eos qui dati ſunt Chriſto quiſpiam de manu eius eripiet. Ioan. 10. O inſigne verbum, Chriſtus exiuit vincens, vt vinceret. Multi cæſares fuerunt victores: ſed ij ſubinde victi ſunt, aut vinci potuerunt. Solus Chriſtus inuictus eſt, qui nec vinci poterit. Inſanite ergo ô ſæui pietatis aduerſarij, occidite confeſſores Chriſti, ſed Chriſtus in eis non occiditur: vincite, & vincemini: rapite, mactate, perdite, & vincemini: quia cum ſuis, & in ſuis Chriſtus & homo manet in æternum, & vincet ſemper. Obſerua, quamuis hoc myſterium ſit in primis de Apoſtolis & diſcipulis primis, eorúmque diebus oſtenſum: ſemper tamen vſque in finem ſæculi fideles & conſtantes ac ſyncери miniſtri verbi ſunt velut albi, per quos vehitur Chriſtus. Sancti quoque prophetæ dum Chriſtum annunciabant, equi albi erant, & fortes erant, ſuper quibus etiam chriſtus exiuit vincens vt vinceret. Corona autem

Chriſtus ſemper vincit.

Miniſtri ſincri verbi dei equi albi ſũt.

data est sessori super equum album,& vincenti: quia prędicatores sancti vniuersi temporis tribuunt gloriã christo,in quo,& per quem salus, vita, & resurrectio nostra conciliata est. Porro quod hic de carne christi & diuinitate adducunt, velut mundissima caro eius sit equus albus,& diuinitas sessor: Alij viderint vtrum mysterio satis congruat,nobis satis fuerit,& hæc & alia admirari,atque interim feruentius stylo singula quæque perstringere: & vlterius magna mentis voluptate procedere.

DE APERTIONE SIGILLI SECVNDI, ET EGRESSIONE EQVI RVFI.

Sect. 2. *Punct.* 1.

Tempus secũdũ figuratur.

ET quum aperuisset sigillum secundum,audiui secundum animal, dicens, veni, & vide. Quia primum sigillum apostolorum diebus conueniebat: secundum hoc,de tempore, quod fuit mox post apostolos intelligendum est: verum de eius initio aut fine nihil certi habemus quod afferamus. Igitur hoc sigillum maximè apertum fuit, quũ dominus Iesus christus,sublatis è medio Apostolis, & primis illis discipulis,multos ex his qui ex gentibus crediderant,sic spiritu suo roborauit,vt coram quouis iudice intrepidè illũ profiterentur,dãnarent errores, pseudo apostolos palam confutarent, eorúmque introducta mendacia traducerent. Certum est enim quia sigilli apertio,reuelatio est mysteriorũ libri Dei, siquidem ante cuiuslibet libri apertionẽ fuerunt ignorationis tenebræ,veritatis nimirum intelligentia semper præcessit ignoratio. Christus solus aperit mysteria libri Dei,& decreti eius,& futurorum præscientiam,& veritatem omnem. Ipse enim est veritas & vita. Ioa. 10. Quum ergo aperuisset sigillum hoc secundum,hoc est mysteria secundi temporis, quod erat martyrum,qui pro sacrę ac inuiolabilis fidei attestatione cæsi sunt gladio,aut aliter perempti. Per hoc autẽ secundum animal secundi temporis prædicatores figurãtur,qui cõmunem plebem occisione sui docuerunt, quid

Sigilla apertio reuelatio.

apertio ſecundi ſigilli,& equus rufus proſiliens deſignarent. Proinde dicit veni,& vide,id eſt,intellige dei myſteria & cognoſce: Ioannem accerſens,qui (vt diximus) formam gerit credentium ſimplicium,qui minus norunt decreta diuini iudicij ac futurorum myſteriorum eius. Obſerua,iidem erant bona in parte tum prædicatores, qui & martyres. Martyr enim confeſſor ſeu teſtis dicitur. Hi enim confitebantur,& magno animo teſtificabantur quoniam hic eſt Chriſtus: & occidebantur: vt recte horum figura ſit vitulus,quod immolaticium animal erat in veteri teſtamento: ſub quo & Lucas intelligitur,quòd fidelius verſetur circa paſſionem domini, vt dictũ eſt ſupra ca. 4. Sect. 2. Punct. 2.

❧ Punctus 2.

Et exiuit alius equus rufus: & qui ſedebat ſuper illum, datum eſt ei, vt tolleret pacem de terra: & vt inuicem ſe interficiant.

Equus rufus typum tenet eorum,qui ſanctos chriſti confeſſores,poſt Apoſtolorum tempora paſſim occidebant, qui toti madebant iuſtorum ſanguine,& toti in ſanguine erant. Equus albus retulit Apoſtolos,eiúſque tẽporis diſcipulos chriſti: ſed equus rufus nõ poteſt eſſe hoc loco martyrum typus: Nã oportet vt intelligatur de his ſuper quos ſedit ille nõ dubium quin diabolus, cui datum eſt, vt pacem tollat de terra: ſed ſuper martyres, nemo talis, quinpotius ille pacis rex ſedit,nempe Chriſtus. Occiſores ergo ſanctorum in equo rufo deſignantur: quod & ſequentia docent. Quemadmodum enim equus albus apoſtolos,& ſedens in eo Chriſtum figurauit: ita equus iſte rufus tyrannos,& occiſores. Sedens vero in eo, eum qui eſt rex ſuper omnes filios ſuperbię. Iob. 41. Nanque ſicut Apoſtolos Chriſtus ducebat quocunque volebat, ita ſatan viros illos ſanguinum flectit,ſtimulat,vrget & impellit quocũque volet ſecundũ dei permiſſioné. Præterea,id genus homines viri ſanguinum vocantur, Pſa. 25. 54. 58. & 138. aliiſque ſcripturæ locis: ideo ſanguineo,ſeu rubeo equo figurantur,ſatan ergo eſt horum ſeſſor, & ductor, cui datum eſt,vt tolleret pacem de terra. Quam pacem? Chriſti: Non,ſed pacem terræ,quam non dedit Chriſtus ſuis vt continuo hic eam habeant, magis autem vt tribulationibus interim exerceantur: ideo ait, Pacem relin-

Figura ſecũdi temporis.

Rufus equus tyranni ſunt.

quo vobis: pacem meam do vobis: non quomodo mundus dat, ego do vobis, Ioan. 14. Nam pax, quæ de terra est, tolli potest à sanctis Dei & Christi: quæ vero de cælo est, tolli non potest. Nemo enim potuit auferre cælestē pacem ab eis, eam scilicet, quæ exuperat omnem sensum iuxta apostolum. Phil. 4. In medio nanque mortis quoque est, modo fides adsit inuiolata, & inconcussa, & illabefactata, integra, & continuato robore firma. Confirmauit hanc Christus in ecclesia sua, vt nemo possit eam tollere: in semetipso enim confirmauit eam, qui est pax nostra. Ephes. 2. Proinde quum diceret suis. In mundo præsturam habebitis. continuo subiunxit dicens. In me autem pacem. Præsura mundi est ablatio pacis terræ. Datum fuit ergo satanæ, vt auferret terrenam pacem, id est, vt multos per membra sua premeret, affligeret, & occideret. Sed à quo datum? Respondeo. A Deo, cuius permissione fit, vt boni exerceantur à malis: sed nequaquam pax ab eis tollatur. Sic enim dicunt. Quis nos separabit à charitate Christi? Ac si dicant, Quid possit tollere pacem, quæ confirmata est inter nos & Christum, inter mē bra & caput? Tribulatio, an angustia, an fames, an nuditas, an periculum, an persequutio, an gladius? sicut scriptum est. Psalm. 43. Quoniam propter te mortificamur tota die, æstimati sumus, sicut oues occisionis. Sequitur fortissima pax, Sed in his, inquiunt, omnibus superamus, propter eum, qui dilexit nos, Rom. 8. Fit ergo vt multo robustiores euadant dum exercentur, & dum premuntur, quia pax Christi firmat eos, cui non prævalent inferorum portæ vllę, neque vlla vis tyranni. Verum quia sublata pace terrena, necesse est, vt terreni dissideant, digladientúrque mutuo, ruant in mutuas cædes: idque procurante eo qui sedet super eos, qui bonum non intendit, licet quandóque Dei præter intentionem occasionem boni: nam quum excitat tribulationes in sanctos, sancti ex ea proficiunt, dum constanter tolerant, roborantur, & crescunt. Permiscet ergo ille cædes, vt extinguat pios: Sūt enim & inter malos pij. Aduerte. Nunquam iurgia concitat nisi vt piis noceat, putans se vincere posse. Sed qui prius exiuit vt vinceret, semper vincit in suis. Hæc itaque mutua interfectio ad pacis ablationem pertinet, de qua

Christi pax nunquam tollitur à sanctis.

Satana datū vt pacem auferat.

meminit Christus. Matth. 20. Tradet autem frater fratrē in mortem, & pater filium: & exurgent filij in parentes, & morte afficient eos. Arbitrantur enim in hoc se obsequium præstare Deo, Ioan. 16. Sequitur. ✻o Punct. 3.

Et datus est illi gladius magnus.

Plenissime versiculus iste omnem malorum tyrannidem, & quicquid omnino in sanctos moliti sunt impij figuraliter exprimit. Et datus est illi inquit, gladius magnus. A quo datus? Respondeo, à regni administratore: ab eo scilicet qui librum aperuit, nempe ab agno, qui dicit, Nolite putare quoniam veni pacem mittere in terrā: non veni pacem mittere, sed gladium. Immisit præsturas. & gladium in terram, & horum potestatem sedēti super equum rufum tradidit: hoc vbi accepit satan, putare cœpit se continuo victorem fieri. Proinde stimulabat equū illum rufum, passim affligens per suos tyrannos, milites proprios, ac seruos sæpe domino crudeliores: & multis modis torquens, & occidens pios cōfessores Christi. Sed tum maximè vincebat Christus per eos: quandoque etiā (quod valde mirum erat) per pueros tenerrimos: puellásque delicatissimas. Et quis hic enarret gloriam victoriæ Christi, quæ sub tyrannis illis fuit? Sed hoc vidēt hi, quibus agnus librum aperuit, & præter hos nulli. Obserua. Quamuis mysterium huius sigilli maximè tum fuit, quū tot martyres occisi sunt: semper tamen, quotiescumque iusti pro veritatis confessione, siue alia quacunque virtute affliguntur, & occiduntur, datur gladius sedenti super equum rufum, & vt tollat pacem de terra. Vniuersorum quippe tyrannorum, eorum præsertim, qui sanctos cruciant, & perimunt, typus fuit equus ille rufus. Ideo dicitur, datum est, &c. Argumentum habes quòd nemo affligitur, aut occiditur, nec alicubi tumultus suscitatur, sine decreto altissimi: satan est decreti huius primus exequutor, & ad id reprobos milites auxiliarios habet. Decretum hoc non cogit, sed permittit fieri talia, suo iudicio, occulto tamen, nobísque incognito, vt plurimum.

Datur satanæ potestas à Christo vt cō turbet mundum alto suo iudicio, sed non iniusto.

Rufus equus tyrannorum typus.

DE APERTIONE SIGILLI TERTII: ET EGRESSIONE EQVI NIGRI.

Sect. 3. Punct. 1.

Sigilli apertio manifestatio secreti est.

ET quum aperuisset sigillum tertium, audiui tertium animal dicens, veni, & vide.

In apertione sigilli, manifestatio rei in mysterio abditę prius, secretęque indicatur, quemadmodum in consignatione occultatio. Aperuit itaque agnus sigillum, quia quod occultum erat resignauit: in quod mox accersitur Ioannes ab tertio animali, nempe hominis facię præ se ferente: in quo depingitur Matthæus, typũ gerens verorũ Christi seruorũ, qui sub sigilli tertij apertione fuerunt. Cur autem dicat, veni, & vide, habes supra. Et quia post martyrum tẽpora data fuit ecclesiæ pax vtcunq; externè, iam mũdi principibus bona ex parte ad fidẽ conuersis, ideóq; à tyrannide sese retinentibus: verum fieri nõ potuit, vt diu persisteret absq; cõtradictione veritas, ꝙ carnales verbo spiritus acquiescere nequeãt. Ideo passim suboriri cæperunt hęreses pessimæ: quę sic increuerunt, vt ferè totum orbem cõfunderent. Horum vnũ agmen erat Arrianorũ, impiè de filio, spirituſſancto sentientium. Alterum Sabellianorum, qui vnam tantum patris & filij & spirituſſancti personã prædicabant, negantes prorsus Christum Dei filium esse. Erant præterea Nestoriani: duas personas, sicut duas naturas in Christo constituentes. Rursum Euthiciani diuersum asserentes: nempe quòd in Christo vna sit tantũ natura, vna voluntas & operatio. Item Pelagiani: abnegantes gratiam Christi, & viribus hominis tribuentes, quod solius ipsius gratiæ est. Et quis enumeret pleno calculo omnes hæreses, tunc à satana excitatas, ministros quoque eius: qui congruo hic typo adumbrantur. ❧ Punct. 2.

Et vidi: & ecce equus niger: & qui sedebat super illum habebat stateram in manu sua.

Equus niger heretici.

Hi quos excitauit satan ad eiuscemodi hæreses asserẽdas, sunt equus niger. Quemadmodum enim apostoli, & vniuersi synceri verbi Dei ministri equo albo figurantur: ita impostores, & errorũ assertores nigro. Nigredo enim typus est immunditiæ, insynceritatis, & mendacij: sicut

albedo ſynceritatis,& veritatis.Iſtius equi,id eſt, cohortis falſorum prophetarum,& hæreticorum ſeſſor eſt rector eorum ſatan, quem ſcriptura regem filiorum ſuperbiæ vocat,Iob.41.& patrem mendacij,Ioan.8. Habet autem in manu ſua ſtateram: non dubium quin dolosam, Deo abominabilem, ſicut ſcriptum eſt. Statera dolosa abominabilis domino. Prouer.16. Statera, iudicium ſeu æſtimatio eſt hoc loco. Sic capitur Iob.9. Vtinam appenderentur peccata mea,quibus irã merui,& calamitas, quã patior,in ſtatera. Item,31. Appendat me in ſtatera iuſta, & ſciat Deus ſimplicitatem meam. Et rurſum Prouer.19. Pondus & ſtatera,iudicia domini ſunt. Danielis quoque 5. Appenſus es in ſtatera, & inuentus es minus habens. Equus ergo ille teter,& immundus fert ſatanam,cum ſua dolosa ſtatera,id eſt,reprobo iudicio ſenſuum ſcripturarum. Accipiunt enim hæretici ab hoc ſatana,iudicium in ſcripturis,loquentes mendacium:quos habere dixit Paulus doctrinas dæmoniorum, & cauteriatam conſcientiam.1. Timoth.4. dignus equus ſua ſarcina. Equus cohors eſt filiorum mendacij: & hoſtium veritatis. ſeſſor verò & ſarcina,diabolus cum ſuis mendaciis. Is equus onuſtus,nedum eſt typus eorum,qui poſt tempora martyrum fuerunt,(quamuis eis ſpeciatim competat)ſed etiã vniuerſorum pſeudoprophetarum,vniuerſi temporis,vſque ad mundi conſummationem: quum ad idem corpus pertineant omnes,quocunque tempore ſint. Nã & fideles ſynceri quique ad vnum corpus eccleſiæ pertinẽt, cui inſidet Chriſtus,qui eſt caput ſupra omnẽ eccleſiam, vt docuit Apoſtolus Epheſios. 1. Magna gratia, magnum donum, à Deo, homines ſtateram iuſtam, hoc eſt, iudicium verum habere ad manum, quo ſciant diſcernere ſenſa intelligentiarum bona ſint an mala. Hoc (iudicium verum dico) doctrinam quancunque & ingenij acumen quodcunque præcellit. Sunt homines (fateor) doctrina multi inſignes: ſunt acri ingenio prædit multi: ſed non iudicio, quos videas ſubinde falli ſpiritu mendacij: cui vero illud contigerit, quodcúmque poterit capere intellectu, iudicat appenditque veriſſima æſtimatione,vt non peruerſa intelligentia ſeducatur. Hoc eſt diſcretio illa ſpirituum præcellentiſſimum

Statera iudicium.

Iudicium verum ſcripturæ ſacræ donũ Dei.

Dei donũ,cuius meminit Paulus 1.Cor.12. quo probãtur vtrum ſpiritus ex deo ſint: vt non omni ſpiritui credatur.1.Ioan.4. &Punc.3.

Et audiui tanquam vocem in medio quatuor animalium, dicentem,Bilibris tritici denario vno, & tres bilibres hordei denario vno.

Eccleſia columna veritatis.

Equo illo cum ſuo ſeſſore proniter currente ad obducendum inficiendúmque ſuis offutiis orbem, ſonuit vox è medio quatuor animálium,id eſt eccleſiæ, quæ eſt columna, & firmamentum veritatis, vt docuit Paulus. 1. Timot.3. Hæc enim in medio quatuor animalium ſtat, inſtructa veritate verbi Dei, quod primum euangeliſtæ quatuor librorum voluminibus prodidere:qui dictis hereſibus conſtantiſſimè reſtiterunt, eáſque confutarunt.

Chenix menſuræ genus.

Eſt autem hæc vox typus omnium qui vſque in finem, mendaciorum patronis,& aſſertoribus contradicunt. Sed quid protulit hæc vox?hoc videlicet. Bilibris tritici denario vno. Noua tranſlatio habet chænix tritici denario,vbi non ponitur,vno,ſed ſubauditur: quod poſitum video ab Latino interpræte vulgatæ editionis ob ſenſus plenitudinem. Chænix genus eſt menſuræ, hoc & bilibris eſt capiens duas libras, vel quaſlibet duas menſuras, & ſignificat duplicem ſenſum ſcripturæ ſacræ: hiſtoricũ

Triticum noteſt.typus: hordeum veteris.

ſcilicet & ſpiritualem. Triticum typus eſt noui teſtamẽti:hordeum autem veteris. Nouum quia apertius & clarius eſt veteri, rectè pulchriori ſuauiorúmque grano figuratur:quod illud figuris ſit inuolutum, & veluti aſpredine ſpicarum horridulum:hoc verbo purum lene & pulchrum. Porro hordei tres ponit bilibres ſeu chænices,tritici verò vnum:propter tres ordines,qui ſunt in veteri teſtamento,lex,ſcilicet, & prophetæ, & pſalmi. In nouo vnus ordo euangelicæ doctrinæ habetur. Verum vtriuſque idem eſt præcium: quia eadem in vtroque veritas vno denario figurata:vel eadem fides exhibita, quæ per denarium ſignificatur. Denarius perfectionem numeri complectitur:quia ab vno in primaria calculi ratione vltra non protenditur,nec aliquid illi deeſt: & fides totam ſcripturæ veritatem in ſui perfectione continet. Sunt qui calcent veteris teſtamenti ſcripta, quaſi minus ſpiritualia,& quaſi eius promiſſiones non ſint ſpirituales. Sed

errant

errat, nescientes præcium eius, quod est eadem fides, vna veritas. Iam ꝙ tres in illo ordines sint, in hoc vnus, significatur trinitas in vnitate venerãda, quæ est fides nostra, fides perfecta, fides inuicta, fides inuiolabilis. Tu ergo, ô fidelis minister Christi, vide ne hordeum, id est, vetus testamentum minoris ducas, quàm triticum noui. Scito, ꝙ vnus denarius vtriusque est præcium. Crede veritati, & omnia sicut opus est pondera denario vno. Nulla enim veritas in nouo est, quæ ab his, qui vsum scripturæ habẽt, non conspiciatur in veteri. Est ergo vna vtriusque æstimatio, vna veritas, vnus spiritus, Iesu Christi domini nostri. Nunc itaque cernat, vtut voluerit equus ille teter, & immundus cum suo sessore: ponderet dolosa sua statera hordeum veteris, & triticum noui testamenti: sed manet hæc veritas concessa ab omnibus; qui piè sentiunt credẽtibus, quòd idem est prætium vtriusque: & ꝙ ad veritatẽ inuariabilem attinet, nec vel in minimo vnũ de alio discrepat. Hoc & Christus per semetipsum confirmat dicẽs, Quia non venerat legem soluere, sed adimplere. Ideo iussit scrutari veteris testamenti scripturas, quæ testimonium perhibent de eo. Ioan. 5. Et in Matthæo ille laudatur scriba doctus in regno cælorum, qui similis est homini patrifamilias proferenti de thesauro suo noua & vetera. cap. 13. Passim igitur Paulus earum testimoniis vtitur: sæpe & Matthæus. Neminem igitur offendat hordei hoc riditas, id est, figurarum spicosa asperitas, quum absque vllo dubio præcium cum nouo idem omnino sit. Tritico verbum sanctum designari habes Oseæ. 2. & Ioel. 1. hordeo verò Ioel 1. Verum enimuero Triticum sit, an hordeum, dummodo cor hominis confirmet, nihil interesse debebit. Nam & dominus vtriusque eiusmodi panibus multa hominum millia pauisse legitur, prædicans in deserto regnum Dei. De hordeaceis scribunt. Ioannis sexto. Matth. 14. Marc. 6. Luc. 9. qui erant quinque: quibus satiati sunt hominum quinque millia. Matthæus solus cap. 15. de alio passu scribit, vbi dñs septem panibus (quos non nominat fuisse hordeaceos, sed simpliciter panes septem: quos credimus triticeos fuisse) satiauit quatuor millia hominum, & sublatæ de fragminibus sportæ septem fuere, quum de illis sublatæ. 12. sint. ☞ Punct. 4.

Non minoris præcij vetus quam nouum testam.

Non discrepant vetus et noua testa.

Et vinum, & oleum ne læseris.

Verbi Dei multa nomina ob varios effectus eius.

Sermo Dei variis respectibus, varia sortitur nomina: vt passim in scripturis licet intueri. Vocatur enim vinum, quia hominis cor vera lętitia perfundit, exhilarátque: vocatur & oleum quia lenit & oblîtum vulneri. vtebantur olim oleo palestritę in certaminibus perfuso toto corpore: eo quod corpus consolidet ante initum certamen. Dicunt igitur veri ministri Christi, sessori equi nigri, & suis: vinum, & oleum ne læseris. Primum docebant, verá de scripturis sanctis iudicium: modo vetant, ne ipsarum sensum, suauémqur gustum ac fructum deprauent: qui fructus, ac suauitas deprauantur, quum scripturæ lædun-tur: hoc est sensu diuerso ac corrupto traduntur interpretantúrue. Volunt ergo sensum purum proprium & integrum vtriusque testamẽti. Sensus purus & proprius eius: erit, si nihil alieni admisceatur, sed interpretetur prout spiritussanctus efflagitat. Alienum voco, quod est contrarium veritati. Porro potest esse vox hæc præceptum Dei, qui in medio animalium descriptus est, supra ca. 4. quod firmum est: proinde conentur licet hæretici depra-uare scripturam, sed manet integer, manebítque in çuum.

Nota,

Sed quibus? Respondeo. Synceris. Nam corrupta erit eis solis, qui corruptionem præferunt synceritati: quod primum fit per versores ex Hebræo in Græcũ: aut viceuersa. Item ex Græco Hebræoue in Latinum: ac deinde in alias linguas. Deinde per expositorum commẽtarios, quibus interdicitur ne læserint scripturæ sacræ synceritatẽ aut addẽdo aliena, aut minuẽdo, siue etiã veritatẽ inuertẽdo. Quo verbo accipe seueriſſimã animaduersionẽ in eos futuram, qui corrumpunt sacram scripturam, falsis dogmatibus. Edictum enim Dei est hoc, Vinum, & oleum ne læseris, plusquam æreæ tabulæ incisum. Si iudicum sæcularium edictis paremus, cur non magis Dei? Dei verbum est id quod dicitur, Vinum & oleum ne læseris. Ne læseris tu ó, quisquis peruersor es, falsusue expositor, qui non sapis ea quæ dei sunt, carnali tuo ductus sensu: ne læseris demendo aliquid: ne læseris addendo aliena: ne læseris immutando: ne læseris falsa immiscendo, & ita populo prædicãdo: alioqui manet te iudicium, manet damnatio, manet pœna æterna. Facis enim quod prohibitum Dei

ſancto mandato eſt: quod decreto ſacroſanctæ huius tabulæ pluſquam æreæ cautum. Quo fiet, vt multis pro veris falſa commendes, mortem propines pro vita, pro ſalute eternam damnationem.

DE APERTIONE SIGILLI QVARTI ET EGRESSIONE EQVI PALLIDI *Sect.* 4. *Punct.* 1.

ET quum aperuiſſet ſigillum quartum, Audiui vocem quarti animalis dicentis veni, & vide.

Quartum animal fuit aquila, quę doctores eccleſiæ acriori iuridicio præditos quarti temporis exhibet, qui norunt diſcernere inter verum & falſum, eóſque qui veri fratres ſunt diuidunt à fucatis. id eſt eos qui ſolum Chriſtum ſpectant, & ab eo nullatenus auertũt viſum. Eſt enim aquila acutiſſimi viſus, quæ ſola iubar ſolis inconniuentibus ſpectat oculis, & eo amplius delectatur, quo ardentior lucidiórque fit. Quo argumento probare dicitur pullos, vt primum hiulco excluſerit ouo, proprios nutriens, diſcerpens acribus vnguibus alienos, ac è ſublimi nido deiiciens. vbi illud etiam aduerte quoniam ad ſingulas ſigillorũ apertiones, ſingulas audit voces: quo excitatius mens prophetæ intendat: noſque vnà cũ propheta intẽdamus. Noſtro enim cõmodo aperiebantur ſigilla hæc, quatinus ſciremus nihil fortuito agi in eccleſia, ſed Dei decreto, quædam cum voluntate, quædam cum odio. Quicquid boni fit cum voluntate fit, & dei auxilio: quicquid mali, Dei quidem voluntate, ſed nõ approbatione, nec auxilio. Lege ſcripturã & ita inuenies. Sub hac autem ſigilli apertione agitur de quarto ſtatu eccleſię, in quo exercenda erat à paganis incredulis. *Aquile viſus acutiſſimus.*

Punc. 2.

Et vidi, & ecce equus pallidus: & qui ſedebat ſuper eum nomen illi mors: & infernus ſequebatur eum.

Contritis Arrianorum, Pelagianorum, Macedonianorum, Euthicianorũ, atque aliorũ id genus hæreticorũ inſaniis, videbatur vtcumque externa pax data eccleſiis: nã interna ſemper adeſt illis. ſed breuis admodum ea fuit. In cauſa erat Pſeudoprophetarum improbum ſtudium: qui perpetuo conatu nitebantur ſtatera doloſa appẽdere

triticum,& hordeum:lædere vinum,& oleũ,hoc eſt, verum & natiuum ſenſum adulterare ſcripturarum. Increuerunt enim perditionis ſectæ homines peruerſi,& velut arena maris populus multus adhæſit illis. In primis Mahumetes cum ſequacibus ſuis, qui leges execrabiles ſub Dei magni nomine(cuius ſe iactabat nuncium)cõſtituẽs, poſt ſe traxit innumeram populi multitudinem, cõparatam(infra cap.12.Sect.5.Punct.5.)arenæ maris: ſuper quã conſtitit draco iratus in mulierẽ, vt faceret bellum cum reliquis,qui ſunt de ſemine eius,qui cuſtodiunt mandata Dei,& habent teſtimonium Ieſu Chriſti.De cuius origine,& progreſſu & fine ita paucis accipite. Sub anno domini ſexcenteſimo vigeſimoſecundo imperante Conſtãtino Eraclij filio,Ormiſda perſarum rex, Coſdroe filius, rebellauit contra imperium Romanum,contra quem ſtatim miſit Conſtantinus belli duces, vt in Damaſco,& in Antiochia conductis militibus augerent exercitum. Hoc audito veniebant multæ ex Arabia nationes, Idumei, Saraceni, Iſmaëlitæ,& qui vagabantur per totam Arabiam & Syriam & Ægyptum, rapto viuentes,& latrociniis prædalibus:qui dum ſtipendium peterent à Romanis.Reſponſum eſt eis,Romanorum aurum non eſſe dandum canibus ac ſeruis,quales eſſent Arabes: ſed liberis,Græcis Latiniſque. Læſi Arabes ex hoc verbo vehementer irati ſunt:proinde recedentes diuulgauerunt verbum hoc per omnem Arabiam omnibus nationibus, eorúmque ſocietatibus:qui immenſa multitudine congregati in finibus Syriæ iuxta Iordanem caſtra fixerunt, bellí ingentem molem contra Romanos mouentes:qui vaſtare fines,occupare prouincias, expugnare ciuitates, oppidáque cœperunt. Vt autem res eorum magis ſuccederet,elegerunt ſibi in principem Mahumetem quendam, virum in primis callidum,& audacem, inque omne facinus promptiſſimum:cuius ductu & auſpiciis in deditionem acceperunt omnes terras, quas Romani in Arabia petrea poſſidebant. Deinde ingreſſi Syriam cæperunt Damaſcum, metropolim Syriæ:& peruagantes totam Syriam & Ægyptum igni ac ferro vaſtantes omnia:imperio ſuo adiecere quicquid vſquam ditionis Romanæ erat. Horum fortunæ acceſſit & id quoque. Nam ea tẽ-

Mahumetes in regem eligitur.

peſtate variis hæreſibus laborabat Arabia, Syria, & Ægyptus: quarum vna erat Neſtorij, qui duas in Chriſto perſonas prædicabat: quódque Deus in Chriſto non perſonaliter vnitus fuiſſet homini, ſed duntaxat habitaſſet, vt in viro perfecto. Berylli alia Boſtraneæ ciuitatis Arabiæ epiſcopi, qui Chriſtum ex ſpiritu Dei genitum putabat, initium illi vt puro homini ſtatuens à matre: nec abſimilem ab aliis hominibus prædicabat, niſi quòd Deus habitaret in eo. Tertia Iacobitarum, à quodam Iacobo hæreſiarcha ſic dictorum, aſſeuerantium vnam tantummodo naturam in Chriſto. Hi ſimul baptizabantur, & circumcidebantur. Ad hæc erant & Manichæi, qui negabant in Chriſto verum corpus fuiſſe, ſed phantaſticum, & apparens tantum, ex aëre aſſumptum: proinde nec vere mortuum, ſed ſimulate. Quia vero has hæreſes Pontifex Romanus damnauerat cum ſectatoribus earundē: effectum eſt, vt in Romanorum iniuriam facilè Mahumeti adhærerent. Mahumetes itaque exhinc vehementer roboratus venit cōtra Hieruſalem, & in deditionem accepit eam. Syriam quoq; & tres Arabias, felicem, petreā, & deſertam: & Ægyptum omnem: præbentibus illi introitum hæreticis per omnes ciuitates contra catholicos. Hinc in ſuperbiam ex tot victoriis, rerum fortunis elatꝰ, cœpit cogitare quomodo à Chriſti doctrina gentem abduceret. Erat autem per id tempus Surgius quidam monachus Neſtorita, verſutus ingenio, & doli plenus: quo ſibi adhibito, & duodecim aliis, ex quatuor ſectis: Neſtorij videlicet & Berylli, & Manichæi, & Iacobi hæreticorum: conflauit ſuum Alchoranum: in quo mira calliditate, ne protinus contemneretur: confitetur Chriſtum Dei quidem filium eſſe, ſed nō patri coëternū: genitum autem ex ſpiritu Dei, nec Deum ſed purum hominē, neq; mortuum: nam quū eum occidere vellent Iudæi, raptū fuiſſe teſtatur de medio eorum: Illum autē qui comprehenſus fuit, negat fuiſſe Chriſtū, ſed quendā alium ſimilē ei, qui in perſona eius fuiſſet occiſus. Inſuper idē excogitauit nouum modū colendi Deum: quo nunc vtuntur Mahumetani omnes: primumq; templū erexit in Damaſco, quod meſquitā vocauit. Iuſſitq; ſimiliter fieri per totā Arabiā: & eiici cruces exemplis chriſtianorum: calices quoq;, &c.

Mahumeti hæretici adhærent.

Alchoranū Mahumetis.

Chriſtū quo modo confitētur Turcæ ex Alchorano eorum.

Mesquita templum Mahumetanorum,

vasa aurea & argentea auferri : campanarum adhec vsum prohibuit. Quicquid vero faciebat, totum per reuelationem Dei accipere homo astutissimus fingebat. Vt autem in primis placeret Iacobitis, præcepit Saracenos suos circuncidi: quos cum Nestoritis, qui se sponte subdiderant, eisque introitum per omnes ciuitates dederant, permisit libere viuere in hæresibus eorum, & libertatibus per totã Ægyptum, & Syriam, & Mesopotamiam, Armeniam, & Persiam, & Mediam : quibus in locis reperiuntur per multi ex eis vsque ad hanc ætatem. Deinde profectus cõtra Persas, occupauit totum regnum Persarum : Mesopotamiam quoque, & Chaldæam. Sicque rebus suis confectis versus (vt dicitur) in insaniam, turpiter mortuus est. Labentibus denique suo volumine temporibus, magno exercitu venerunt. turcæ ab hyperboreis montibus: & sectam Mahumeticam graui ac longa pernicie christianorum receperunt: hi (vt dicitur) à Teucris, id est, Troianis orti, qui post Troiæ excidium ad hyperboreas regiones sese contulerant versus septemtrionem. Horum pars magna lapsu temporis. Persarum fines ingreditur: vbi licentia impetrata a rege desedit : & quum populosior in dies euaderet, vis ipsorum regi incidit in suspitionem. Expulsi itaque Persarum finibus, vltra flumen Chobar se recepere, generique adiunxere suo. Tractantesque de rege, ex præelectis eorum omnium cẽtum familiis iusserunt singulos tela sua ferre: quæ vbi delata fuere, placuit in fœni manipulum ea lege inuolui, vt ex ea familia rex futurus esset, cuius sors dedisset telũ extrahi. Casu euenit vt puer ad rem adhibitus Selduchorum familiæ telum, in quo Sedulch notatum erat, educeret, ex qua rex institutus est: qui postea ex omni numero viros centum elegit, qui ętatate & moribus cæteros anteirent: cuius ductu gens feror animi flumen pertransiit, Persasque bello euicit, ac sedibus eiecit: nec contenta his finibus, per orientalem plagã regna occupauit : Arabiam, Ægyptum vastauit. In Syriam denique descendens, Hierosolymam cum finitimis vrbibus longa strage imperio adiecit: totam Armeniam, & Asiam minorem, & omnem Greciam, & Traciam, & Bizantium, Europę quoque magnam partem intrauit, & vsque ad Istrum flumen subegit. De quibus pro sequenti-

Turcarum origo.

bus lege copiosius infra ca.12.Sect.5.Punc.5. *.Punc.3.

Et data est illi potestas super quatuor partes terræ interficere,gladio,fame, & morte, & bestiis terræ.

Tristibus Mahumetanis data est potestas tremendo Dei iudicio sanctos interficere gladio, fame,& morte,& bestiis terræ,super quatuor partes terræ. Nam post mortem Mahumetis Abdalla Motaliph cum parte exercitus venit contra occidentem, occupauitque totam Africam, & Hispaniam, destruens vbique ecclesias, compellens omnes ad sectæ Mahumeticæ susceptionem. Ex alia vero parte Iomar gener Mahumetis dux ab vniuersis declaratus,& constitutus, cæpit omnes prouincias orientales vsque ad Indum flumen, cogens & hic similiter obseruare legem Mahumetis ecclesiis christianorum demolitis, aut in Mesquitas versis. Porro anno Christi millesimo ducentesimo duodecimo, surrexerunt Tartari,& subiecerunt sibi omnes Indias, & totam Scythiam vsque ad Thanaim, & Borysthenem fluuiuos, & quicquid est vsque fines Rutheniæ, qui & ipsi sectam Mahumeticam susceperе: vt & hanc orbis partem equus hic pallidus vexet. Superuacaneum est dicere de meridionali parte quòd in ea plus Mahumetes regnet, Ægypto à primo exortu eorum possessa. Quæ omnia facta sunt ob peccatum Christianorum præsertim ecclesiasticorum, qui in vniuersum dediti erant auaricix, superbiæ, ac luxuriæ. vt Hieronym.super Micheam tractat: quibus vitiis, & modo seculum in ipsis ecclesiasticis præsertim viris abūdat. Dicatur ergo. Et data est ei potestas super quatuor partes terræ, Meridionalem scilicet, vnde Mahumetes exortus fuit. Nam & leges execrabiles in Arabia cum Sergio monacho, & duodecim aliis condidit, & primum eam orbis partem bello afflixit. Septemtrionalem, vbi per Tartaros regnat, & Gazareos, per totam oram Caspij maris. Orientalem quam gener Mahumetis Iomar graui manu ingressus post mortem Mahumetis cuncta vastauit, & vsque ad Indum flumen peruenit. Occidentalem quoque quam Abdalla parte exercitus Mahumetis olim occuparat. Sic ergo fuit data potestas abominabili equo Mahumeti, & Mahume-

Mahumetanorum potestas.

tanis omnibus ſuper has orbis partes interficere gladio, fame, & morte, & beſtiis terræ. vt ſit interim gladius hic materialis, fames corporalis, mors, peſtilentiæ: & beſtiæ terræ, leones & vrſi, quibus ſæpenumero miſeri Chriſtiani in contemptum exponuntur. Sunt beſtiæ terræ, & domeſtica animalia, vtpote iumenta, equi, muli, aſini, oues, cameli, ad quorum cuſtodiam perpetuo deputantur abducti Chriſtiani, & in ſeruos venundati: circa quos cruciantur ſæpe vſque ad mortem. Memini me aliquando interpretari beſtias hic in mulieres eorum, quæ ſeducunt pleroſque captiuos Chriſtianos in ſui libidinem, cum eis abnegare facientes Chriſtum, vitámque fidei ab eis auferentes. Quicquid ſit, tamen beſtiarum nomine intelliguntur omnes hi quicunque rapiunt, mactant, & dilaniant, & interficiunt. Hæ autem beſtiæ, ſicut & alia mala immittuntur ob peccata noſtra. dicéte Deo, Deu. 32. Dentes beſtiarum immittam in eos cum furore trahentium ſuper terram, atque ſerpentium. Et iterum, Foris vaſtabit eos gladius: & intus pauor: Iuuenem ſimul ac virginem: lactétem cum homine ſene. Vbi ſimul illud accipe, Quoniam non omnes qui talia ab infidelibus patiũtur in delicto computantur, computantur tamen in pœna: ſicut non omnes qui in Sodoma erant, ſimiliter peccabãt: nec omnes deo odibiles erant quos oppreſſit diluuium. Erãt enim aliqui & innocentes etiam præter illas octo perſonas, quas arca ſeruauit. Certum eſt ergo eiuſmodi pœnã bonis cedere in gloriam, malis in cruciatum. Hoc autem quod dicitur, Dentes beſtiarum: Et, cum furore trahentium ſuper terram, atque ſerpentium: ſimili ſenſu capiendum eſt, ſicut alibi dicitur. Furor illis ſecundum ſimilitudinem ſerpentis. Pſal. 57. Nouimus equidem ſerpentes ſingulari furore exaſperari, quoties irritantur: & nihil etiam ſine furore agere, ſiue quum ſe nexant in nodos, inque ſua membra plicant: ſiue quum explicant, & longo volumine trahunt: ardent in primis oculis, & ſibilla ora retorquent, exertant crebro infeſtam acumine linguam: vt vix in alium quempiam hoſtem ita hæc prophetica competant verba: quàm in hunc Mahumeticæ familiæ turcam. Sunt enim hi ita exaſperati, vt nunquam ſine furore ſint, omni humanitate exuti. his oculi truces ſunt, &

vultus crudelitate obductus. Nũquam autem ſine ſibillo atrociſſimæ vocis ineunt prælia, qui in tempus habẽt poteſtatem occidendi, ſicut datum eſt eis: ſed finem habitura eſt aliquando poteſtas eorum. Myſteriũ huius figilli manet vſque in hodiernum diem. Adhuc enim ſæuit hic equus pallidus, & ferox, qui non nouit niſi mortem inferre: quem etiam aperto ore ſequitur infernus, vt deglutiat, quos ſuperauerit. Sed aduerte, quia cum bello externo ſimul habet internum hoc tempus: hoc eſt, ſuos nouit hypocritas qui ſemper pallent velut veræ veritatis vacui. quos dominus ex pallore conſignauit dicens, exterminãt enim facies ſuas, Matth. 5. Simul ergo ab hoc tempore cæpit eccleſia vexari & Mahumetanis hoſtibus, & internis hypocritis hæreticis, ex quibus illi orti prodiere: vt iam dictum eſt. Mahumetica nanque ſecta, mera hypocritica eſt, & ab hypocritis hæreticis confecta. Non igitur mirum ſi vtrunque vſque modo patimur, qui occidunt pios quatuor prædictis iudiciis peſſimis. De turcis hoſtibus nihil dubium eſt, quin occidant gladio, fame, & vario alio mortis genere, & beſtiis terræ. De hypocritis hæreticis, quomodo iiſdem occidant palam eſſe poterit, ſi conſiderabimus mendax & peruerſum dogma ipſorum, omni gladio acutius, vt penetret oſſa medullaſq; oſſium, figat & animam ipſam totúmque trucidet hominem: iidem fame gratiæ, quam alienant, nec admittunt, perimunt: morte quoque peccati. Nihil enim aliud docere nouerunt quàm peccatum, ſæpe etiam ſub pietatis nomine laxantes concupiſcẽtiam in luxuriam ſenſuum, carnaléſque delectationes. Bene ergo per gladium doctrina hic mendax intelligitur: cui dum qui acquieſcunt, eorum corda velut gladio tranſuerberantur. Verbi enim typus eſt gladius, aliquando in bonam partem, aliquando in malam, prout locorum circunſtantia exigit. Fames defectus ſermonum Dei eſt, ſeu fidei: Iuſtus enim ex fide viuit, Abac. 2. ſine qua vita non eſt. Conſtat enim verbo Dei viuere: & famem verbi fidei mortiferam eſſe. Significat ergo in hoc loco interfectio ex fame quòd Mahumetani verbi Dei prohibitione quàm plurimos perimũt. Huius famis figura olim præceſſit. Gen. 41. quando vniuerſam Ægyptum fames prævalida ſeptem annis afflixit:

Turcarum ſæuitia.

Mahumetani cum hæreticis ſimul exiſtũt cõtra eccleſiam.

Spiritualis expoſitio.

cui nisi sanctus Ioseph sua prouidẽtia occurrisset, actum fuisset de vita mortalium: non enim sola Ægyptus eam famem sustinuit, sed vniuersus orbis. Quam modo patiuntur Iudæi in vniuerso orbe, de quibus est illud Psalmistę, Famem patientur vt canes: & circuibunt ciuitatem, Psal. 58. Occurrit tamen huic fami Ioseph noster, nõ ille typicus, sed verus, nempe Christus Deus noster, qui per se est panis noster: qui ait, Ego sum panis vitæ. Et iterum. Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi, Ioan. 6. Non solum autem Iudæi patiuntur hanc famem, sed & omnes quicunque extra ecclesiam sunt, extra quam perpetua fames est, in qua sola saturitas plena ex medulla tritici, Sicut scriptum est, Cibauit eos ex adipe frumenti, & de petra melle saturauit eos, id est, fideles in ecclesia existẽtes, Psal. 80. Mors denique peccatum est, bona satis ratione: quemadmodum enim mors separat hominem à vita, ita peccatum à gratia: in qua est vita nostra per Christum: illa priuat vita animali, hæc vita spirituali. Apostolo dicente. Gratia autem vita æterna, Rom. 6. Ibidem. Stipendia peccati mors. Ideo dominus loquens incredulis Iudæis dixit, Vos in peccato vestro moriemini, Ioan. 8. Et Psal. 48. Mors depascet eos. Quid vero bestiarum nomine, nisi impij designantur? de quibus idem Psalmista, in sua precatione ad Deum ait, Ne tradas bestiis animas cõfitẽtes tibi, Psal. 73. Sæpe & alibi in Prophetis per bestias impij figũrantur, bestiarum more sæuientes, rapiẽtes, mactantes, deuorantes, & nihil non crudeliter faciẽtes. Hæc sunt quatuor iudicia pessima, Ezech. 4. notata, videlicet gladius, fames, mors: & bestiæ terræ. quibus iamdudum affligimur à Mahumetanis, in grauissimo furore Dei. de quibus est illud. Et infecta est terra in sanguinibus: & cõtaminata est in operibus eorum. Psal. 105. Et hoc propter demerita christianorum. Quum enim hi ex professione baptismali syncere ac mere spiritualiter vouerint viuere: velut perfidi & periuri insyncere, & carnaliter sicut equus & mulus vitam transigunt, magis in Dei iniuriam quàm gloriam. Proinde in eodem Psalmo vindicta conuenienter sequitur. Et iratus est dominus furore in populo suo: & abominatus est hæreditatem suam. & tradidit eos in manus gentium. & dominati sunt eorum, qui

Christus famis orbis sublator.

Peccatum mors.

Bestiæ impij sunt.

oderunt eos. Et tribulauerunt eos inimici eorum: & humiliati sunt sub manibus eorum. ita vt gladio, fame, & morte, & bestiis terræ perirent ab eis. Fit enim vt qui abducuntur captiui, peruersis eorum dogmatibus seducantur & pereant: atque inter eos fame verbi dei crucientur, quod eis negatur. Cautum est enim lege Alcoranica, ne quispiá christianus prædicator admittatur, néve audiatur verbũ Christi: cuius carentia fames prçualida animæ est.

Prædicator chr. stianus non admittitur inter Turcas.

DE APERTIONE SIGILLI QVINTI, ET CLAMORE ET CONSOLATIONE INTERFECTORVM SANCTORVM. Sect. 5. Punct. 1.

ET quum aperuisset sigillũ quintum: vidi subtus altare animas interfectorum propter verbum Dei: & propter testimonium, quod habebant.

Resignatio huius quinti sigilli typus est reuelationis mysterij quinti teporis, quod immediate sequi debuit post quartum tempus, cum quo & continuatur, vt intermedium nullum fere sit: ideo nec vox vlla audita fuit: sed tantum quia animæ interfectorum visæ sunt sub altare lamentantes coram Deo, cur nõ vlciscereturr eorum sanguinem. Vbi in primis videndum est, sit quid altare hoc sub quo animæ interfectorũ erant. An animæ postquã exutæ fuerint corpore maneãt sub altare. Quod si sic, quid igitur altare? Sed Christus est altare nostrum, super quo sacrificia nostra Deo sunt offerenda: sub hoc sunt vniuersi pro confessione eius veritatis occisi: quia nimirũ dominus Iesus eos omnes sub se habet: in cuius spe dormiũt corpore. Typus autẽ recte mysterio congruit, vt sub altari (in quo debent offerri sacrificia) eorũ animæ dicãtur, qui facti sunt victima Christi, quasi super altari Christo cæsi: qui dum cæderent in eius fidei attestatione perstitere. Nos super Christum sumus donec viuimus. Ostenditur Matth. 21. Qui ceciderit super lapidem cõfringetur. Et alibi cap. 9. Omnis qui audit verba mea, & facit ea: assimilabitur viro sapienti, qui ædificauit domũ suã supra petrã. Petra autẽ Christus est.

Christus altare nostrũ.

1. Corin. 10. ſuper quem eſt ædificatio noſtra. Quicunque autem ij ſumus, poſt mortem ſecundum animas futuri ſumus ſub chriſto, id eſt ſub protectione eius. Oſtendit præſens ſcriptura. Vidi, inquit, ſubtus altare animas interfectorum. Subtus altare animæ eorum recte videntur, qui ſub confeſſione fidei altaris, non dubium quin Chriſti, omnipotenti Deo immolati ſunt. Alis altare ſecretarium laudis æternę intelligitur: quo depoſita ſarcina ſancti cupiunt in beato lumine deo omnipotenti laudes offerre. Sed quid illud ſecretarium ſit? cælum eſt ſecretarium, à cælando, id eſt, occultando dictum: eo quòd ibi occultentur anime fidelium. Diuinitas etiam cælum eſt, ſub qua animæ quieſcunt beatorum, iam in cælum relatæ. Nunc ſi cælum eſt ſecretarium & ſecretarium altare hoc: quomodo animæ ſunt ſub cælo, & non magis in cælo? Sed qui cum Chriſto eſt, in cælo eſt: & ſub diuinitate chriſti eſt, & in eius protectione eſt. Sic autem in eius protectione, quemadmodum dignitate inferiores ſub ſuperiore eſſe dicuntur, à quo protegũtur. Non quia aliquid aduerſi eis accidere in cælo illo poſſit: ſed quia cum capite ſunt, & ab eo accipiũt quicquid ſunt, recte ſub eius protectione ſunt. Dicatur ergo. Sub altare vidi animas interfectorum: ac ſi diceretur, ſub chriſto, ſub quo erant antea: non ſolum qui ob fidei confeſſionẽ interempti ſunt aut interimentur: ſed etiam quicunque per carnis crucifixionem deo ſeſe offerunt in hoſtiam laudis & gratiarum actionis. Altare hoc pulchre figurabat vetus illud, quod thymiamatis erat ſiue incẽſi ante velum, obtectum auro: in quo tantum ſanguis ponebatur, & thymiama. Præceptum quippe legis erat, vt dum ſuper altare æreum, id eſt, ære coopertum, quod ſub aperto cælo in atrio erat, ſacerdos immolaſſet, abluẽdo prius pedes & manus, ardentes pruuas in thuribulo reciperet, & ſic ingrederetur primam partem templi, quæ ſancta appellabatur: & poſito thuribulo ad altare incenſi thymiama iniceret, adolerétque in conſpectu domini: quo opere ſacrificium totum abſoluebatur. Nunc, quid atrium ſit, quídve altare illud æreum, quod holocauſti dicebatur: quid deinde cetera videamus. Atrium præſentis temporis eccleſia eſt. Altare holocauſti, chriſtus, in quo corpora noſtra immo-

Altare aureum thymiamatis.

Atrium.

lantur deo:siue id fiat per gladij occisionem,siue per carnis in pœnitentia mortificationem:cuius altaris ignis recipitur in thuribulo,quia charitas diffusa est in cordibus nostris per spiñ sctiñ,qui datus est nobis:& hæc nũquam excidet.1. Cor.13. Merito ignis altaris holocausti in thuribulo receptus in sancta inferebatur:manebit enim nobiscum etiam tum quum tabernaculum nõ manufactum introibimus,& excellenter manebit . Sed vide hic pulchram typi competentiam.Prius æreum fuit altare, postea aureum:quia & christus quãdo pertulit martyrium, singulari fortitudine præmunitus fuit: quando autem resurrexit per glorioſi corporis reassumptionem aureus,id est,pulcher,& præcioſus est.Sic & sancti ęrei sunt donec certant,id est,fortes in tolerãdis aduersis pro christo,postea aurei erunt in gloria:vt iam nõ sub altari mactationis,sed laudis æternæ,&gratiarum actionis fiant.Qui ergo mortem oppetunt propter verbum dei, & propter testimonium:perpetuo erunt sub hoc altari.Vbi duo genera martyrum describi videntur.Primum,eorum,qui constantissime prędicant dei verbum:Secundum,eorum,qui simplici credentia testimonium ferunt, quoniam hic est Christus, Saluator orbis, qui est benedictus in secula. *Martyrum duo genera.*

Qui vero sub altare visæ sunt animæ interfectorum propter verbum Dei,& propter testimonium quod habebãt: solet ecclesia sancta ex hinc probabili institutione Sanctorum reliquias in altaribus sacris condere:quorum animæ sunt sub christi manu & custodia, à quo & primam iam mercedem meruere,vt nihil sine ratione in nobis geratur. Nam si dum viuerent sancti,ab hoc altari christo nihil recedebant,cui in primis addicti erant:consentaneũ profecto erat vt post mortem sub eius protectione constituerentur, cuius præceptionum custodia seruabantur dum viuerent:vt qui chari erant in vita, chari fiãt & post mortem.Est & alia ratio .Namque dum viuerent sancti: eorum corpora,quasi altare in christo fuere sacrificiorũ: quicquid è nobis sit,in Dei honorem, super his immolatum videatur,& ita cognoscatur.Cæterũ, quis neget nos de corpore illius esse,qui hic per altare signatur , nempe Iesu Christi?vt recte corpora sanctorum in altaribus cõdantur,nec sine reliquiis eorum aliquid altare consecre- *Ossa sctõrum cur in altaribꝰ reponãtur.*

Mediator vnus: intercessores plures.

tur:vnde iugiter fiunt gratiarum deo actiones & laudes. Super quod sacrificium illud vnicum & verum corporis & sanguinis domini iugiter consecratur,& offertur Deo in odorem suauitatis.Porro vt sancti intercedãt pro nobis apud dominum.Licet enim vnus sit mediator noster christus per redemptionem:qui solus ipse potuit redimere nos,quia solus sine peccato fuit iustus & sanctus:intercessores tamen plures esse creduntur, tot videlicet quot sunt sancti coram Deo. ✻o Punctus 2.

Et clamabant voce magna dicentes.Vsquequo domine, qui es sanctus,& verax,non iudicas, ac vindicas sanguinẽ nostrum de his qui habitant in terra?

Clamor animarum sanctarum.

Magnus clamor animarum sanctarum, magnum earum est desiderium,quo vehementer cupiunt quæcunque dominum velle norunt.Neque enim fas est credere eas cõtra dominum quippiam cupere ac velle:quum desideria earum propendeant ex domini voluntate.Dicunt autem eum,dum sic clamant precantúrque sanctum ac veracem iustissima præfatione,quo propensior fiat eis animíque conciliatior:vtque meminerit celerius facere iudicium & iusticiam in terra,quę illi competunt,quemadmodũ produnt sacræ literæ.Scriptum est enim Iere.ca.24. Regnabit,inquit,rex.& sapiens erit:& faciet iudicium, & iusticiam in terra,iudicium in discutiendo:iusticiam in retribuendo.Proinde Deuter.32. dicit ipse deus. Mihi vindictã.& ego retribuã. Et Psal. 79. Quum accepero tempus ego iusticias iudicabo.Rursum in Deuteronomio loquitur.Si acuero vt fulgur gladiũ meũ, & arripuerit iudiciũ manus mea,reddã vltionẽ hostibus meis. Idẽ propheta, Vindictã,inquit,retribuet in hostes eorũ,&propitius erit terræ populi sui.Dicũt ergo.Vsquequo dñe,qui es sctũs, & verax,non iudicas,ác vindicas sanguinẽ nostrũ de his qui habitant in terra.Ac si dicerent,illi qui fuderunt sanguinẽ nostrum sub totũ quartum tempus, adhuc in pace sunt in terra,& prosperantur in itineribus suis, multiplicati nimis & roborati contra te & ecclesiam sanctorũ,qui in carne sunt.Quæ est ergo hæc patientia tua? Aut quousque vltio protelabitur?Iam quintum tempus adest, &

necdum finiti ſunt impij: manent & florent mũdi gloria: tui autem calcantur ab eis, & cõtinue tuũ nomen blaſphematur. Quandiu igitur ſuſtinebis eos, vt non iudices nec vltionem ſumas de effuſo ſanguine noſtro: hortãtibus te ſanctitate & veritate tua legali, quibus prepolles? Nanque es ſanctus, & verax: qui reddes vnicuiq; iuxta opera ſua. Sanguis noſter effuſus eſt, & ob tui nominis confeſſionẽ effuſus, te enim ſpreto effuderunt illum. Quum igitur ſanctus ſis excellenter, & verax implendo promiſſionem in Prophetis expreſſam: quare non iudicas, & non vlciſceris iniquitatem & ſæuitiam Mahumetanorum, aliorumque Antichriſtorum? Aut quouſque erit eiuſmodi patientia tua? Multiplicantur quotidie, roborantur, eriguntur: te contemnunt, & perſequuntur in ſanctis tuis, & blaſphemant: adeo, vt valde mirum ſi quomodo tantam iniuriam ſuſtineas, qui potens es & magnificus in maieſtate. Tremũt te angeli: cherubin & ſeraphin vultum tuum expaueſcunt, qui conturbas mare, cælum concutis, & terram temere facis, etiam ſi nihil aduerſum te hęc peccent: hoſtes autem tuos negligis impuros & inſanos: & quos nulla tua patientia erudit, nec lenit, nec retrahit: qui ſunt non aliud niſi vaſa iræ tuæ, & furoris tui, vt infundas in eos iram indignationis tuę & furoris, & perdas, & deleas eos de terra viuentium: eo quòd nemini non noceant, nemini non moleſti ſint: qui ſubito vellent nomen tuum deleri è terris, quod admodum ſanctum eſt & terribile. Tua vox illa eſt. Dens autem non faciet vindictam electorum ſuorum clamantium ad ſe die ac nocte, & patientiam habebit in illis? dico vobis quia cito faciet vindictam illorum. Luc. 18. Vt quid igitur cunctaris? vel quandiu hoc cito fiet: quamdiu protelabitur tempus vltionis tuæ? Quid autem eſt quòd ſic precantur ſancti? Sitiunt ne vindictam? Reſpondeo. Vindictam propriã minimè: ſed contemptus dei in ſemetipſis. Quia enim hoſtes chriſti chriſtum potius in eis, quàm ipſos occiderũt, dum ob Chriſti confeſſionem eos occiderunt: poſtulant vindictam, qua facta letantur: Sicut ſcriptum eſt. Letabitur iuſtus quum viderit vindictam. Pſa. 57. Cupiunt ergo ſancti vindictam (vt adhuc repetam) non propter ſe, ſed propter eum, qui calcatus eſt in eis, nec ſimplici, ſed ve

Orant ſancti cõtra impios & quomodo.

hementi affectu cupiunt: quorum vehemens desiderium in voce magna & clamore exprimitur. Sed quæ est hæc vindicta quam cupiunt: hæc est vt confundantur & erubescant, & à viis suis pessimis conuertantur: vtque affligantur, donec ad cor redeant, & veritati subiiciantur: & si non sunt reuersuri, cito dispereant, ac dent locũ Dei cultoribus: nec vltra peccent contra dominum, néve calcent nomen eius in sanctis suis: quatenus ex hoc minorem penam in inferno sustineant. Sic non rarum est sanctos orare Deum, quemadmodum & Ieremias orat, confundãtur, inquit, qui me persequuntur: & non confundar ego: paueant illi, & non paueam ego: duplici contritione cõtere eos domine Ierem. 17. duplici, id est, forti, & graui, & notoria: quatenus alij quoque timorem habeant, vt non erigantur: non præsumant contra dominum: timore autẽ humilientur, vt non similiter pereant. Sic & Apostolus peccantes publice argui iubet, vt ceteri timorem habeãt. 1. Timo. 5. Non proinde putes hæc odio inimicorum, pro quibus in hoc seculo, dum viuerent orauerunt, eos dicere: sed amore æquitatis & iustitiæ Dei: quo ipsam diem, qua peccati regnum destruatur: & resurrectio extinctorũ corporum adueniat precantur. Id & nos in præsenti quũ pro inimicis orare iubemur: dicimus orãtes, Adueniat regnum tuum, regnum inquam quando omnis anima subiecta erit deo: & nemo vltra terga vertet, nec reluctabitur illi: regnum quando corpus peccati omne destruetur: regnum quando omnes resurgemus: regnum quando piis datur merces gloria, impiis supplicium: vnicuique secundum opera sua. Quasi diceremus, iuxta præsentem scripturam. Vsquequo protelabitur domine regnum tuum, & tuæ celsitudinis reuelatio? vt manifestus fias mundo: exerasque iusticiam: & facias iudiciũ: quatenus ij qui modo aduersum te eriguntur: sanctisque tuis multa irrogant mala, & id quidem nullis commeritis eorum, sed tantummodo quia pij sunt, & colunt nomen tuum, quod sanctum est ac terribile: & contestantur, laudant, & glorificant, quod oderunt illi. Postulant autem iudicium & vltionem de illis qui habitant in terra corpus mortale circunferentes: nam de illis, qui exuti corpore sunt, amplior vltio postulari non debuit, quàm sustinent

Aduenire regnũ Dei precamur.

nent æternum. Rupertus abbas locum hunc ad Iudæos refert: qui idcirco dicuntur habitare (vt ipse ait) in terra, quòd amore toti inhęreant terræ: qui etiam christum orbis seruatorem ob terrenorum cupiditatem interemerũt: timebant namque perdere terram, & cælum perdiderunt. Horum primum exemplũ fuit Cain, qui iusti Abel sanguinem effudit ob terram, quòd hæc illi vberius fructificaret: & in sacrificio fructus terræ deo esset acceptior. Ideo dominus in euangelio ait, Vt veniat super vos omnis sanguis iustus, id est, vltio sanguinis, qui effusus est à sanguine Abel iusti, vsque ad sanguinem Zachariæ filij Barachiæ, quem occidistis inter templum & altare, scilicet holocausti, quod erat in atrio templi foris sub aperto cęlo. Matth. 23. A quibus, Iudæis dico, fuit requisitus sanguis iustorum clamantium ad deum, quando sunt exterminati per Titum & Vespasianũ bello diuturno ac pertinaci, vt & ij qui cladem euasissent, disiicerentur in vniuersũ orbe, tanquam puluis à facie vẽti, ne certam sedem vsquàm haberent, idque præter priuatas singulorum pœnas. Meminit autem dominus speciatim de Zacharia Abeléque, quòd horum mors in scriptura celebrior esset, in quibus cæteri quoque intelliguntur, quorum sanguis ab impiis effusus est ab initio. In Abele cœpit persequutio iustorum, & venit vsque ad Zachariam Iojadæ filium, qui Barachias alio nomine dictus est, id est, Dei benedictus, quem Ioas rex inter templum & altare obrui lapidibus iussit. Sed nec hic finis fuit effusioni iustorum sanguinis: post quem multi occisi sunt per reges Iudeæ, & principes, præsertim per Manassen regem, qui proprium filium traduxit per ignem: & innoxium sanguinem fudit multum nimis, donec impleret Hierusalẽ vsque ad os vt scriptura testatur. Tali ergo sensu referri putatur vltio ad Iudæos, vt quasi innocentes martyres, qui in bethleẽ & in omnibus finibus eius occisi erant pro domino: necnon alij quoque in Abele & Zacharia Ioiade filio intellecti, vociferarent contra Iudæos habitantes in terra, id est, terrenis cupiditatibus inhęrentes, quousque fieret, vt vltio sumeretur de eis. Non solum autem hi, sed & Christus homo vociferabat contra hos, cuius sanguinem in omni crudelitate illi impij effuderunt. Veruntamen cla-

Sanguis iustorũ requisitus est à Iudæis.

mor hic iuſtius refertur ad quarti temporis martyres, quibus iunguntur & quinti temporis ſancti: quatenus meminerit dominus iam tandem ſuorum qui calcantur pedibus aduerſariorum, qui ſunt vniuerſitas Mahumetanorum. Nanque hoc tempus hos principalius nũc habet externos hoſtes eccleſię, alij qui ſunt cum his computantur in vno corpore myſtico. ✻Punctus 3.

Et datæ ſunt illis ſingulæ ſtolæ albæ, & dictum eſt illis, vt requieſcerent adhuc modicum tempus donec compleatur numerus conſeruorum eorum: & fratrum eorum, qui interficiendi eſſent, ſicut & illi.

Stolæ ſingulæ datæ animabus ſanctis.

Singulas dicit ſtolas, non duplices: quia nimirum ſancti primum in anima recipiunt ſimplicem gloriam cum lumine beatifico ſuo. ſicut & primum per conuerſionẽ voluntatis in bonum forti propoſito meruerunt. Hoc enim ordo iuſtitiæ dei expoſcit, vt quod primum fuit in merito, primum fiat etiam in remuneratione. Stola alba, gloriæ eſt typus: nam & domino in monte transfigurato veſtimenta facta ſunt alba. Erit quum & corpora noſtra ſuam referant ſtolam, quando videlicet reſuſcitabuntur ad vitam: vt iam tum nõ ſimplicem ſtolam ſed duplicem repoſcant. Illud autem ſciendum, non idcirco datas eſſe animabus ſanctis ſingulas ſtolas, quia clamantes peterent

Quare datæ ſingulæ ſtolæ.

vltionem ſui ſanguinis: ſed quia interfecti erant propter verbum dei, & propter teſtimonium quod habebant. Ceterum, clamor ſanctorum martyrum cœpit tum temporis, quum occiderentur funderentque ſanguinem: & non deſiit vſque nunc, nec deſinet donec finiatur orbis: dicente deo ad Cain, Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Geñ. 4. De quo Paulus dicit ſcribens ad Hebræos, quòd defunctus adhuc loqueretur, cap. 11. Tantum malum eſt, tamque abſurdum effundere humanum ſanguinem: maximè verò innoxium, quia continue clamat ad deum de terra, donec in parricidas fiat animaduerſio. Scriptura dicente. Vltio ſanguinis ſeruorum tuorum, qui effuſus eſt, introeat in conſpectu tuo gemitus compeditorum. Pſalm. 78. Apud Ethnicos lex parricidarum erat,

Parricidarũ lex apud ethnicos.

vt primum ſanguineis virgis cederentur. deinde cum cane, & gallo, & vipera, & ſimia natura contrariis culleo, id eſt, vtre ſeu ſacco coriaceo inſuebantur: & ſic in mare

precipitabantur,aut in flumine mergebantur: quatenus negatis illis ante mortem vitalibus ipſis elementis, miſerabili tum demum morte interirent: quando ita odioque inuicem exaſperata hæc contraria natura animantia à mutuis morſibus conuerterentur in parricidam, qui cum vna ſeſe damnatos animaduerterent: qui & præſens eſſet, ne ſe defendere poſſet. Id quod M. Tullius in quadam oratione mirabiliter tractat, vt ſolet prudentiſſime omnia. Meminit loci orationis in oratore ſuo ad Marcum Brutum ſic. Quid(inquit)tam commune,quàm ſpiritus viuis, terra mortuis, mare fluctuantibus,littus eiectis?ita viuunt dum poſſunt,vt ducere animam de cælo nequeant: ita moriuntur,vt eorum oſſa terram non tangant: ita iactantur fluctibus, vt nunquam alluantur: ita poſtremo eiiciuntur, vt ne ad ſaxa quidem mortui conquieſcant, & quæ ſequuntur. Enimuero aura vitalis, quam reſpirando ducimus communis eſt viuis omnibus:ſed parricidæ, qui in vtrem inſuebantur, non hanc ſpirare poterant. Item terra mortuis communis eſt, in qua iacent omnium cadauera mortuorum:ſed illorum corpora eam tangere non poterant in vtrem incluſa. Mare commune expoſitis ac fluitantibus, ſed ab hoc parricidæ non alluuntur, vnda ad eos non penetrante. In littore conquieſcunt cadauera eiecta fluctibus, ſed parricidæ ne ad ſaxa quidem mortui conquieſcunt, quibus reciproce illidi eos certum eſt: quatenus agnoſceres parricidas mortalium immaniſſimos ex lege omni pœna digniſſimos. Fas enim eſt,vt qui per vim aliis crudeliſſimè vitam eripiunt, eiſdem vita crudeliſſime denegetur. Proinde Dominus in Euãgelio,Omnes,inquit,qui gladio percutere quærunt,gladio peribunt. Ioannis. 19. Et in Geneſi ſcriptum eſt. Quicunque effuderit humanum ſanguinem, fundetur ſanguis eius pro eo,capite nono. Hæc eſt igitur iuſtitia dei, vt quum in aliis peccatis Deus miſericordia præſtò ſit: in hoc ſeuerus exiſtat: vt raro ſine vltione euidente crimen hoc effluat, vt non temerè animas interfectorum præſens ſcriptura indicet vehementiſſimè vltionem expetere, cum dicunt, Vſquequo Domine,qui es

Parricida nõ eſt ſine pœna.

ſanctus,& verax,non iudicas,ac vindicas ſanguinem noſtrum de his,qui habitant in terra? Vindicas, id eſt, vlciſceris. Ac ſi effuſio ſanguinis earũ ſine vltione præterirí nõ poſſit. Sequitur. Et dictũ eſt eis,&c. A quo dictũ eſt? A domino Ieſu Chriſto, ad quem pertinet cura ſuorum ſeruorum,qui & gubernat totam eccleſiam, rex enim eſt Chriſtus. Poteſt & ad angelum reuelatorem referri, vt ab eo dictum ſit illis, vt requieſcerent, id eſt, quietè ſuſtinerent adhuc modicum tempus, per quod compleri deberet numerus conſeruorum, id eſt, electorum vni domino, nempe Ieſu Chriſto ſeruientium. Bene autem modicum, preſens omne tempus dicitur reſpectu futuri, quod æternum erit. Vel modicum, quia breue eſt omne tempus vitę beatis, inſtans,& momentaneum, ob ſummam delectationem quæ in Deo eſt. Locus indicat certum eſſe numerum electorum in omni ordine, quem impleri neceſſe eſt: qui ſoli illi cognitus eſt, qui in numero, pondere,& menſura conſtituit omnia: ad quem ſpectant quotquot pro veritate occiduntur, vſque in iudicij tempus: quos hic ſpiritus dicit ad inuicem fratres& conſeruos eſſe. Neque verò ideo occiduntur, quia ſciuntur quòd occidendi ſunt: ſed impietas in homine peruerſo, & malignitas in ſatana totius boni aduerſario, in cauſa ſunt quare pij occiduntur. Nam Dei cognitio non cogit, ſed ſcit ita euenturum ex malignitate peruerſorum. Eſt autem vehemens exhortatio ſanctis ad æquanimiter tolerandum, vt expectét patienter numerum illorum, qui interficiendi ſunt pro Chriſto: vt qui deſiderant recipere ſua corpora, gaudeant ex numero colligẽdorum fratrum conſeruorum ſuorum.

Electorũ numerus certus in oĩ ordine.

Vnde eſt quòd mali perſequuntur occiduntque bonos.

DE APERTIONE SIGILLI SEXTI: ET SIGNIS EDITIS IN TERRA: ET SOLE, ET LVNA, ET STELLIS.

Sect. 6. Punct. 1.

ET vidi quum aperuisset sigillum sextum: & ecce terræmotus factus est magnus. Apertio sigilli cuius sexti sextam ecclesiæ ætatem, quæ erit sub magno antichristo indicat: quando vniuersa terra, & totus orbis mouebitur. *Sexta etas ecclesiæ.*

Quod autem illud extremum tempus indicet, declarat per semetipsum dominus in Mattheo, vbi quum de motu orbis loqueretur dixit, Statim autem post tribulationem dierum illorum sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum: & stellæ cadent de cælo: quæ & hic similiter singulatim ponuntur, vt palam est. Tunc nempe fiet terræmotus magnus, quando reuelabitur ille iniquus, quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione aduentus sui eum cuius aduentus erit secundum operationem satanæ, in omni virtute, & signis, & prodigiis mendacibus, & in omni seductione iniquitatis, his qui pereunt: eo quòd charitatem veritatis non pereceperunt, vt salui fierent, Ideo mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio, vt iudicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati. 2. Thessalo. 2. Veritas fides est, quæ per dilectionem operatur. Qui ergo secundum rationem fidei vitam non instituunt, vt secundum Deum viuant, sed secundum erroris spiritum, vt faciant mala, vtque pereant: hos ex grauissima sua iracundia Deus sinet tunc reuelari, vt iam non in occulto, sed palam fiant mali, sequãturque hominem peccati. Scriptum est enim. Commota est & contremuit terra: fundamenta montium conturbata sunt: & commota sunt, quoniam iratus est eis. Psalm. 17. nam pacato deo, pacata sunt omnia: commoto omnia commouebuntur. Quod non ita velim intelligas, quasi passiones eiusmodi in Deo sint, apud quem non est mutatio, Iaco. 1. sed quia mutationes fiunt in operibus Dei. Et hoc dupliciter: vel de misericordia ad iudicium, id est, punitionem: vel de iudicio ad misericordiam, Deus aut placatus, aut iratus dicitur. Præstat ergo componere mores, optimam fidem in Deo habere, & charitatem veritatis sequi: vt nõ seducamur quia veritas sola nos liberabit. *Tempus Antichristi.*

Punctus 2.

Et sol factus est niger tanquam saccus cilicinus.

Proditum est memoriæ solem obscuratum esse in die passionis domini, à sexta hora vsque ad nonam horam. Luc.23. Similiter futurum dixit saluator sub hoc tempus, quod notat hic scripturæ locus, Matth.24. Quod & si literaliter quoque futurum esse non negemus, spiritualiter tamen sub eo tempore magis. Quis sol, nisi Christus? de quo Mala.4. vobis Deum timentibus orietur sol iustitiæ, & sanitas in pennis eius. Huius pennæ, radij sunt, alioqui quid soli, & pennis: Radij autem eloquia sunt veritatis. Impossibile autem est, vt is sol, aut radij eius obscurentur: verum, quemadmodum nubes obiectę impediunt, ne solis claritas videatur à nobis: ita figmenta hominum, & doctrinæ dæmoniorum: quasi nubes crassæ efficiunt ne pulchritudo & claritas splendórque solis iustitiæ Christi videri queat. Quò enim plus aliquis erroribus tenetur vt in hæresum amatoribus perspicuum est, eò minus Christum & lucem eius videt, & excęcatior est. Idem vsu venire solet & in obstinatis peccatoribus, quibus qui eiusmodi sunt, sol Christus videtur esse niger: velut saccus cilicinus, pungens, & sępe cruentans: quia iam non est illis speciosus forma præ filiis hominum, Psal.44. nec candidus, & rubicundus. Canti.5. nec tanquam agnus mansuetus, Esa.53. sed deformis, niger, crudelis: qualem his subinde apparere solere Christum dixit Esaias, & non est (inquit) ei species, neque decor: & vidimus eum, & non est aspectus: & considerauimus eum despectum, & nouissimum virorum, virum dolorum, & scientem infirmitatem: & quasi absconditus vultus eius, & despectus: vnde nec reputauimus eum. Proinde ipsum amare nequeũt, maluntque aliunde salutem, & lucem, quàm à Christo petere: ac sic vnde putãt se salutem ac lucem reperisse, inde tenebras & perditionem inueniunt. ✱ Punctus 3.

Sol Christus.

Radij solis christi eloquia eius.

Obstinatis pctõrib⁹ non videtur christus pulcher, sed deformis.

Et luna tota facta est sicut sanguis.

Quæ est hæc luna nisi ea, de qua Cant.6. dicitur Pulchra vt luna. Maius luminare Christus verus sol: minus ecclesia vera luna, quæ à sole Christo lumen accipit. Hæc luna velut sanguis facta est: & tota quidem, ex perse-

Luna sanguis facta.

cutione Antichristi. Sanguis tum futura erit ecclesia, quando cœdibus madebit ex occisione sanctorum. Vel si spiritualiter plus libeat expendere vt debet: tum fiet luna hæc, id est. ecclesia, tota sanguis, quando magna pars fidelium deficiet à solari lumine. quod in sanguinem defluãt multi & carnem. Caro & sanguis synonima sunt: vnde dominus dixit Petro, Caro & sanguis non reuelauit tibi, Matth. 16. Et Paulus. Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt. Pauci nanque tum spirituales erũt: hoc est, verè fideles. & ferè nulli, nec ij palam. Huius futuri mali figura fuit excidium Hierosolymorum, quo ea ciuitas facta est sanguinea. Legant qui nesciunt Iosephum, & miserabilis historiæ tragædiã intelligent: quæ noua semper legentibus occurrit, vt non lacrymis se temperent, & dicant, Quo abiit lunaris illa pulchritudo tua, Hierusalem? Quomodo versa est in sanguinem? De cuius ciuibus meminit Ieremias Threnorum. 4. denigrata est super carbones facies eorum, & non sunt cogniti in plateis: adhæsit cutis eorum ossibus: aruit, & facta est quasi lignum, quibus erat pro suaui odore fœtor, pro zona funiculus, pro crispanti crine caluiciũ, & pro fascia pectorali ciliciũ, Esa. 3. Quare Quia non pepercerunt iusto, sed occiderunt eum: & sanguinem eius fuderunt. Sic senescente mundo, inualescet malitia in hominibus Christianis: propter quod irritabitur Deus vehementer, vt effundat iram suã, & mittat persequutionem grauissimam in omnes, vt conterantur, donec reliquias populi sui consoletur, ac saluet. Quod si Christi gloria perpetuo maneret in nobis, & nos candore vitæ fidei nostræ responderemus, vt non irritaremus Deum: quid vltione opus esset nobis? Ideo nec Antichristo vllo opus haberemus, nec Turca. Quod verò futurus est ille homo peccati, nostris commeritis id fiet. Sed nec Hierosolyma destructa esset, nisi eorum peccatis irritatus fuisset Deus, vt perderet eos, qui habitabant in ea.

Hierusalem cruentata figura futuri status ecclesiæ.

Propter peccata præterita venient mala futura.

✻○ Punct. 4.

Et stellæ cæli ceciderunt super terram, sicut ficus emittit grossos suos, quum à vento magno mouetur.

Quid stellæ, quid cælum sunt? Stellæ in lege docti sunt, quorum officium est ad iustitiam erudire plurimos.

Stellarum ca sus.

Daniel. 12. Qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. Qua etiam ratione Christus eos lucem mundi vocauit, Matth. 5. Hæ stellæ ceciderunt in terram, id est, cadent, & subito cadent: quia plerique doctores, à cælesti, & spirituali candore deficient, & ad terrena & carnalia defluet. Sed quo modo? Sicut ficus abiicit grossos suos. id est, fructus, quum à vento magno mouetur. Ventus vrens, typus est tribulationis omnia vastantis, omnia perurentis. Denique vanitas est ventus, Iob teste, Ventus, inquit, est vita mea. ventus, id est quiddam vanum paruique momenti, ac cito trãsiens. Eo sensu, omnes huius mundi vanitates, dicuntur transire, vt ventus, Sap. 5. Stellæ igitur illæ. id est, populorum doctores, qui antea cœlestes erant, cœlúmque sapiebãt quorum cõuersatio in cœlis est: ceciderunt in terram, id est, cadet: quia terrenis delectationibus inhærebunt, & per amorem terrenum ruent ad iniquitatem. Quare? quia grossi fici erant. Grossi enim fici (vt. D. Haymoni placet) appellantur fructus primi temporis, qui antequam perueniant ad maturitatem vento valido concussi cadunt in terram: ita & illi, qui necdum peruenerunt ad maturitatem bonorum operum, & vacui, sunt, concussi vento persequutionis extremæ decident in terram, hoc est, in terrenas delectationes defluent. Qui ventus benè magnus dicitur, quia persequutio illa etiamnum electos quassabit, quanto magis reprobos occupatura? De tribus his, sole, luna, & stellis, extat vaticinium Ioelis. 2. Sol, & luna obtenebrati sunt, & stellæ retraxerunt splendorem suum. Cælum ecclesia est, vt sæpe dictum est, de qua dominus dicit, Cælum mihi sedes est. Stellæ ergo cæli sancti doctores sunt, qui in tenebris istius mundi doctrina veritatis & candore vitæ lucent, veluti in firmamento stellæ. Si sancti, quomodo cadent? Si cadent, quomodo sancti? Sed certè post casum sancti nõ sunt sicut nec stellæ cæli sunt, sed nec antea veræ stellæ erant, quod videbãtur esse: hypocritę enim erãt, & si stellas aliis sese exhibebant: ideóque congruè grossis ficis immaturis comparantur. verè sancti non erant, etsi doctrina lucebant. Quod si verè sancti fuissent, in vero corde domino adhæsissent, & in vero amore ei seruiui-

Ventus vrens tribulatio.

Grossi fici.

Stellæ cæli cadent.

Hypocritæ ficus immaturæ.

sent vt non caderent imputabiliter. Hugo Card. Nullum enim deus permittit cadere, qui ei seruit vero amore: qui ergo cadunt, signum dant præclarissimum, quod nec verè fideles erant, nec Deo vero amore seruiebant: sed erant, & non erant: erant quia hominibus externè sancti apparebant: non erant, quia vera fide, veróque amore carebant: & ideo grossi fici immaturi erant: vt mirum nõ sit à vento magno eos permotos cecidisse, id est casuros esse, quicunque eiusmodi sunt. Punc. 5,

Casus docet infidelitatem

Et cælum recessit sicut liber inuolutus.

Iam sæpenumero suis in locis diximus, cælum typum esse ecclesiæ, sed & fidelium Christi ministrorũ, vt Psal. 18. dicitur. Cæli enarrant gloriam dei. Verum, quia pauloante sub typo lunæ de ecclesia egit, cur iterum de eadem alio typo agit? Sed hoc ita congruebat, vt posteaquam de Christo sub typo solis, & de ecclesia sub typo lunæ dixerat, & de doctoribus seu sacri verbi ministris sub typo stellarum cadentium, ex his que ostenderat, nihil prorsus lucis supereſſe: denique concludendum erat, cælum recessisse, quasi librum inuolutum. id est, ecclesiæ cœlestem statum sic absconditũ, vt nulla ei eiusmodi spes supereſſet amplius. Recessus ergo cæli inuoluti: non est ablatio eius, sed clausio, sicut libri inuoluti, vnde nil videri potest, Significat ergo Christum, ecclesiam, veritatem, & quicquid cœleste est, fore abscõsa. Est enim haud secus, atque diceretur, Ecce Christus iam non agnoscitur, ecclesia tota fctã est carnalis. Stellę quóq;, id est ministri sacri verbi Dei defecerunt: & omnes post carnalia desideria, & mendacia sua abierunt. Iam nihil supereſt spirituale, nihil cœleste, nihil diuinum, nihil sanctum, nihil pium, nihil iustum, nihil christiana vocatione dignum. Si quid autem est, non videtur nec illius apparet vel indicium quidem. Sic recessit cælum, dum inuolutũ, id est, absconditum est, signatum & clausum. Tunc implebitur illud Esaie, Et erit visio omnium, sicut visio libri signati, in quo non potest legi. cap. 29. Quomodo erit visio omnium, sicut visio libri signati? An ita intelligendum, quod videant omnes in actiua significatione? Non. Quomodo ergo? Passiuè intellige: hoc videlicet sensu: videbuntur omnes sicut videri solet liber clausus & obsignatus clau-

Cælum sicut liber inuolutus.

ſuris ac fibulis: qui apparet quidem externè liber, ſed nihil internè literarum oſtendit. Sic erunt omnes quando verbum hoc implebitur, & prophetia ſcripturæ huius, qua dicitur, Et cælum receſſit ſicut liber inuolutus, cui nihil tum decoris erit, pulchritudinis nihil, niſi quòd cæli nomen vetus adhuc retineat. Vel aliter. Haymo. Quod cælum, hoc & liber eſt, id eſt, ſancta eccleſia: quia habet Deum inhabitatorem, habet & legem Dei ſcriptam in cordibus ſanctorum. Intuēdum autem (inquit) quòd ipſa eccleſia ſicut liber inuolutus receſſiſſe dicitur. In libro enim inuoluto quid interius contineatur, non videtur, niſi ab illis, quibus voluntariè aperitur: ſic nimirum ſancti illius temporis, & ſuis ſe manifeſtabunt & extrancis ſe celabunt. Recedet ergo tum eccleſia in ſuis electis à reprobis, fide, moribus, & conuerſatione, ſicut ſcriptum eſt, Egredimini de medio eius populo meus, & immundum ne tetigeritis, Eſa. 52. Recedent enim tunc boni, videntes abominationes impietatis: & abſcondent ſe in ſpeluncis ferarum, & antris, vt in tempore martyrum fiebat. De quibus loquitur Apoſtolus. dicens. In ſolitudinibus errantes, & in montibus, & in ſpeluncis, & in cauernis terræ. Hebr. 11. Et in Eſaia loquitur Deus. Vade populo meus, intra in cubicula tua, & claude oſtia ſuper te: abſcondere modicum, donec pertranſeat indignatio mea, cap. 26. Locus oſtendit quàm dira perſequutione tum, quum apparuerit homo peccati affligetur eccleſia, quando fidelis quiſque ſeſe retrahet, & abſcondet, nec cultus ſanctarum ceremoniarum in templis erit. ſed in triſtitia, & mœrore, & luctu, flebunt omnia. Neque verò hæc poſterior intelligentia priori contraria eſt quum cælum inibi in reprobis inuolutum dicatur, qui nec ſpecie quidem pietatis vltra habere videantur: à quibus ſecedent electi, & iuxta verbum domini ſe abſcondent vt non videantur. & ſit cælum tam in reprobis quàm in electis inuolutum erit. ❧ Punct. 6.

Et omnis mons & inſulæ de locis ſuis motæ ſunt.

Inſulas mouere de locis. Frequens eſt apud prophetas, montes, & inſulas in eis habitantes figurare: qui tum de locis ſuis moueri dicuntur, dum perturbantur, déque ſuis locis commigrabunt fuga ſaluti conſulentes: domino dicente, Si vos perſe-

quuti fuerint in vna ciuitate, fugite ad aliam. Et iterum, Tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes: & qui in tecto, non descendant aliquid tollere de domo sua: & qui in agro, non reuertantur tollere tunicam suam. Matth. 24. Aliis montes sunt ecclesiæ prælati, iidem doctores quoque. Montes enim primum à sole illuminantur. sic & prælati ecclesiæ ac doctores à Christo vero sole qui primo irradiat super eos in vtilitatem aliorum, qui cæteris authoritate, ac dignitate tanquam alto cacumine præstant: qui tunc mouebuntur non vt à fide desciscant, recedántve: sed vt malorum consortia vitent, secedunt. Insulæ quibusdam sunt viri religiosi, meréque spirituales, qui in medio tribulationum sunt positi, velut insulæ in medio aquarum. D. Hieronymus super illud Esaiæ cap. 24. In insulis maris nomen domini Dei Israël. Insulas ecclesias intelligit. Nos simpliciter insulas, in eis habitãtes intelligimus de quibus legis in Esaia, Taceant ad me insulæ: & gentes mutent fortitudinem. Et cap. 60. Me insulæ expectant: expectant vt dominum: expectant vt patrem: expectant vt beneficum: & qui beatos eos efficiat, quæ simili sensu moueri dicuntur vt montes. Sic enim illa vltima tribulatione vexabitur ecclesia: vt penè nullus ad vitam prædestinatus careat tormentis nullus ad mortem præscitus non fiat negando manifestus. Omnis mõs ergo, & insulę de locis suis motæ sunt, id est, mouebũtur. Nam quicquid tum erit piorum, vna tribulatio inuoluet vt non potestas aliquem defendat: non scientia: non rerum gerendarum prudentia. Etenim fixum est, tempus illud summæ tribulationi fore obnoxium.

Montes prælati & doctores.

❧ Punctus 7.

Et reges terræ: & principes: & tribuni: & diuites & fortes & omnis seruus: & liber absconderunt se in speluncis, & in petris montium.

Diuersa pro qualitate dignitatum, officiorúmque, ac virium commemorans ecclesiæ membra: nullum ab hoc persequutionis malo immunem, nullum prædicit fore alienum, quando diluuium id malorum occupatura sit vniuersos: nanq; iuxta præsentẽ scripturã, & reges terræ, & principes quiq; cómouebuntur: & nihil vsquã erit aut

Tribulatio vltima occupatura est omnes.

dignitatũ aut potentię, ſiue ſit regia ſublimitas, ſiue principatus, ſiue militaris ordo, ſiue diuitiæ, aut aliquod robur: aut ſeruitus, aut libertas, quod immunem faciat ab eiuſmodi perſequutione, quum vno volumine inuoluat omnes turbo perſequutionis. Hi enim dum tot antichriſtos, & impios omnes, in Chriſtum, & veritatem eius inſanire conſpiciũt: pro contempta Dei gloria, nimio zelo incenſi, dolent: vtque abominationem tãtam vitent, conſultius ſibi fore iudicant, vt in diem abſcondantur, quàm eiuſmodi manifeſto ſeſe diſcrimini obiiciãt: quibus omnibus magni æſtimatur, & Chriſti gloria, & ſalus propria. Huius autem tam atrociſſimę perturbationis exemplum quoddam præceſſit in Iudæis, qui (vt Ioſephus eſt author) imminentibus Romanorum copiis exterriti, cateruatim ad ſpeluncas montiũ, & petrarum ſecreta confugiebant: quando & ipſe Ioſephus, homo in primis doctus & in prima exiſtimatione apud Iudæos habitus (vt de ſe teſtatur) de quadam cauerna deſtructæ ciuitatis Iothopate cum quadraginta comitibus extractus fuit. Quis nũc calamo ſuperet? Quis enumeret dictis, quoties iam eccleſia Dei, in parte, ſimilia his pertulit? Quoties viſum eſt completam eſſe prophetiã? Parum tamen quid eſt quicquid hactenus paſſi ſumus, atrociora multo expectanda: id quod hic præſens ſcripturæ locus indicat. Reſtat enim mirabilia magna, donec vltimus ille dies, plenus formidinis, & terroris, adueniat. Noſtra refert piis interim precibus iratũ placare dominum, vt auertat propitius à ceruicibus noſtris & capite ea mala, quorum vel ſola memoria terret, conſternat, & exanimat. Docuit nos Chriſtus in rebus dubiis orationis arma capeſcere, tanquam potentiſſima aduerſus quęque mala vitanda. Cur igitur inertiæ non pudet nos? cur protinus non exurgimus? Aut piget nos orare? Orauit olim Moyſes oratione prævalida, & fauorem irati numinis in victoriam conciliauit. Orauit Ezechias rex, & ceruici inſidentem hoſtium multitudinẽ diuina vi depulit. Iudith quoque mulier ſancta inermis, oratione patriam ab Holofernis obſidione liberauit: vt nihil ſit, quod oratione non impetretur. Orandum ergo vt à malis liberemur. ☙ Punct. 8.

Ioſephus hiſtoriographus.

Orandum in tribulationis tempore.

Et dicent montibus, & petris: cadite ſuper nos, & abſcondite

nos à facie sedentis super thronum: & ab ira agni, quia venit dies magnus iræ illius: & quis poterit stare?

Hierosolymorum excidium præuidés dominus, dum cruce oneratus de Hierosolymis ad locum caluarie educeretur crucifigendus, simul & vltimi temporis ventura mala subindicauit, quum lugentibus post se mulierculis diceret, Filiæ Hierusalem nolite flere super me, sed super vosmetipsas flete, & super filios vestros: quoniam ecce venient dies, in quibus dicent, Beatæ steriles, & ventres, quæ non genuerunt: & vbera, quæ non lactauerunt, Tunc incipient dicere mõtibus, cadite super nos: & collibus, operite nos, Luc. 22. Quæ omnia maximi terroris, & extremę desperationis sunt indicia. Id quod hic quoque locus exhibet. qui notat vtrũque tempus, Antichristi videlicet & Christi, quãdo veniet ad iudicium, quod erit terribile his qui pereunt, qui tribulationibus maximis tunc subiicientur: quemadmodum Antichristi tempus electis. De quo sic præsens scriptura loquitur, vt non taceat iudicij quoque tempus: & ex vno aliud in terrore indicet. Erit quidem terribilissima dies iudicij pereuntibus: sed non minus Antichristi persecutio amara bonis, quando & reges, & quique principes, & omnis ordo, turbabuntur: ita vt minus minúsque sibi fidentes præsidium quærant fortiorum. Nec tum deerunt viri, qui instar montium, petrarúmque, inconcussi permaneãt, quorum præsidia constemati requirant. Præsidia autẽ illa non alia quàm consolationes scripturarũ in verbo Dei fore suspicor: quandoquidem id solum permanebit, dum omne robur carnis vacillabit. Quod autem dicitur, Et abscondite nos à facie sedentis super thronum, & ab ira agni: eo sensu intelligo, quo dixit Apostolus: horrendum esse incidere in manus Dei viuentis, Hebr. 10. Certum est enim Deum immittere extremam tribulationem in mundum: vt expiet scelere mundum, concutiens valido terrore ac metu omnes: & pręparans per hoc corda omnium ad futuram pacem, quæ post Antichristum erit. Timor nanque expellit peccatum, & qui sine timore est, iustificari non [illegible] testi, vt Scriptura ait. Diu enim memoria huius [illegible] uabit innocentiam in cordibus hominum. Timor autem tantus erit, quãdo hęc omnia fient, quæ [illegible] prædicuntur,

Tribulationis ventura horror.

vt cogitare humana mens nequeat: vt omnes desponderé animam videantur. Ideo dicent montibus & petris, cadite super nos: & abscondite nos à facie sedentis super thronum, & ab ira agni, &c. Super thronum sedens Deus est: est & homo Christus Iesus, qui ad æqualitatem Dei patris peruenit: qui habet iudicare omnes secundum diuinitatem: & secũdũ humanitate. Cui pater dedit omne iudicium, Ioan. 5. Et Matth. vlt. Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra. qui iudicat semper, sed alio tẽpore magis, alio minus: seueriſſimũ tamen executurus est iudiciũ sub hoc tempus, quod erit sub apertione sexti sigilli: nam nisi breuiarẽtur dies illi, non fieret salua omnis caro, Matth. 24. Vnde habem⁹ quia breuiabitur hoc sextum tempus, quod Antichristi erit, alioqui Christus non diceret, nisi breuiarentur dies illi, &c. Siue ergo iuxta literam sensum capias, siue iuxta spiritũ, sed profecto magna erit tribulatio: tum magna cõsternatio omnium, vsque in desperationem: vt nemo electorum vltra viuere velit super terram. Proinde precantur aut subitum interitum, aut opportunum præsidium apud eos qui firmiores putabũtur, quo iræ magni Dei seuissimam tempestatem euadant: non enim erit requies vlla piis, quando robustissimi terræ venatores dominabuntur sub impiissimo monstro magno Antichristo, cui omne consiliũ, omnisque conatus erit ad destruendam ecclesiam, atque abolendam christianam pietatem de terra, & quòd sola impietas regnet, Christi veneranda memoria sublata: quod fiet ex indignatione Dei, & agni super omnem impietatem, quæ tũc reuelabitur. Sequitur, Et quis poterit stare? id est. Quis inconcussus atque illabefactus valebit persistere? Ac si dicatur, nemo, vel pauciſſimi tantum. Proinde necesse erit ad fortiorũ præsidia, maxime verò ad supernarum virtutum protectiones confugere, quando similis turbo comprehendat omnia. Huius terroris Esaias meminit dicens, Introibunt in speluncas petrarum: & in voragines terræ à facie formidinis domini: & à gloria maiestatis eius, quum surrexerit percutere terram. Esa. 2. Et iterũ. Ingredientur fissuras petrarum. & cauernas saxorum à facie formidinis domini. Item. Ingredere, ait, petram: absconde fossa humi à facie timoris domini.

Christo datũ est omne iudicium.

Tempus Antichristi breuiabitur.

CAPVT VII.

DE QVATVOR ANGELIS TENENTIBVS QVATVOR VENTOS: ET HABENTES SIGNVM DEI VIVI *Sect.* I. *Punct.* I.

POst hæc vidi quatuor angelos stantes super quatuor angulos terræ, tenentes quatuor ventos terræ, ne flarent super terram, neque super mare, neque in vllam arborem.

Descripto multiplici bello ecclesiæ, subiicit, tempore huius belli, diabolum nocere paratum, refrenatum tamen à Deo: ne tantum noceat, quantum velit: vt non pij deficiant. Proinde ait, Post hæc vidi quatuor angelos, &c. Hi angeli typum gerunt vniuersorum (vt quibusdam placet) qui per totum orbem verbi Dei tum temporis cursum præpedient, Ideo autem quatuor in quatuor mundi angulis vidit, vt totus orbis designaretur. quod in scripturis frequens est. Angeli ergo hi sunt ministri principis diaboli, & Antichristi, qui per quatuor mundi partes veritatem præpedire conabũtur, ne per ora verorum Dei prophetarum flet in cordibus electorum. Quod autem multi per hos figurẽtur habes infra cap. 9. vbi Ioannes de his loquens dicit, quòd postea quàm soluti fuerint quatuor angeli, numerus equestris exercitus malignorũ erit vicies millies dena millia. Hi ergo sunt, qui tenebunt quatuor euãgeliorum ventos saluificos, ne flent super terram, &c. Multi nimirum erunt & in oriẽte. & in occidente, ac in reliquis partibus orbis interficientes eos qui veritatem annunciabunt. Ventus quandoque spiritussancti typus est, vt Cat. 4. quum dicitur, Veni auster, perfla hortũ meum, & fluent aromata illius. Hic pro verbo Dei capitur. Non enim est hic tribulatio, aut vanitas, vt in præceden. cap. eo quod sensui congruere nequeat. Nam qui per hos capiuntur, angelos, hunc verum tribulationis nocentissimũ pro virili mittũt: tantũ abest vt ipsum retineant Illis nimirum datum est nocere terræ & mari, vt hic habes. Nec te moueat ꝙ mentio fiat de quatuor vẽtis, tãquã numer⁹ ille diuersitatẽ vetorũ designet:

Angeli tenentes vẽtos.

Ventus in sacra scriptura quid sit.

non designat diuersitatem, sed propter eos, qui scripserunt euangelium, aut propter quatuor mũdi partes. Quatuor ergo venti sunt idem verbum in quatuor mũdi partibus annunciatum. Quære diligenter qui sint hi, qui per vniuersum orbem prohibent annunciari verbũ Dei synceriter, & modis omnibus præpediũt, ne velociter currat: & hos quatuor angelos reperisti participes illis, qui tum futuri sunt: de quibus scriptura hæc loquitur. Olim quatuor orbis anguli erant, in quibus inhibitores, atque aduersarij Dei verbi manebant: quatuor regna principalia, Babylonicum, Persicum, Macedonicum, & Romanum. In his conati sunt ministri diaboli impedire cursum verbi Dei, ne prædicaretur in vllis prouinciis, insulis, vibibus, populis: nec verò leuiter, aut modica virtute, sed proscriptionibus, ferro, flamma, & cunctis pœnarum generibus. Modo autem vbicũque reperies veritatis hostes, qui prohibent, ne flet veritas per ora verorum Christi ministrorum, anguli orbis è quatuor sunt, vt iam nũc impleri prophetia videatur. Turca prohibet Dei verbum: Tartarus item, & qui sunt alij. Vide iam omnium in hoc sigillo scriptorum ordinem. Reuelatum fuit huius sigilli mysterium: quo reuelato, fuit terræmotus, solis obscuritas, lunæ quoque versio in sanguinem, stellæ ceciderunt è cælo, vidimus & alia. Post hæc manifestius describit antichristos, principes, tyrannos, & magistratus, qui conabuntur impedire cursum Dei verbi, ne flaret super terrã, &c. Per terram habitatores aridæ capit: per mare, habitatores insularum maris. Vel aliter in terra diuersitas prouinciarum. In mari numerositas insularum capitur. Per arborem principes aliis celsiores intelliguntur. Vel per hæc nomina, tria hominum genera describuntur: vt terra sit cõmunis populis dispersis super faciem terræ, & quòd terram colat. Per mare religiosi & ecclesiastici omnes: qui tentationibus multis velut insulæ in mari fluctibus illiduntur. Per arborem principes, cuius sub vmbra reliquus populus quiescit protectus ab æstu tribulationum. Nam in hoc sunt principes cõstituti à Deo, vt protegãt, vt regãt & ornent subiectum populum. Est ergo sensus: quatuor angeli gestiunt præpedire ventos Euãgeliorum quatuor in totidem partibus orbis, ne flent super communem

Quatuor vẽti idem Dei verbum.

Terra, mare, arbores quid sint.

Principum ministerium in protectionem.

munem populum, ac sacræ religioni deditos, ecclesiasticósque omnes, necnon principes, qui populum Dei regunt, ne verbo Dei salui fiant. Bene autem per ventum, Dei verbum intelligitur. Vt enim vēti quassatione arbores emittunt folia, flores, & fructus generant, quasi reuiuiscentes à hyemis oppressione: sic pij bona opera faciūt verbo vegetati post tribulationem. Possunt in mysterio per terram auari terrestres depingi, per mare lubrici, elati per arborem: vt non hi accepto euangelio salui fiant: per quos vniuersitas peccatorum intelligitur, ad quos ne verbum vitę perueniat, conantur impedire veritatis aduersarij: & qui odiunt salutem, ne salui fiant abiecto mēdacio. Quod & modo quoties fit, & vbicūque fit, opera diaboli fit, cui odio est salus hominum, quam primum in paradiso à primo homine abalienauit: cupit enim quos per peccatum possidet, perpetuo iure possidere. Cuius sanatiuum est Dei verbum, iuxta illud. Misit Deus verbum suū & sanauit eos, Psal. 106. Tria ergo peccata iuxta hūc sensum commemoratur, in quibus cætera intelliguntur: quæ idem Ioannes in epistola sua commemorat dicens, Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum: & superbia vitæ. 1. Ioan. 2. Et quia totus mundus in maligno erat positus iuxta eundē: totum ergo mundum diabolus possidebat. Omnes enim peccauerant, & egebant gloria Dei. Rom. 4. & ideo prohibitus est, seu prohibiti. A quo? Ab hoc altero angelo ascendente, qui intelligitur Christus, cuius gratia salui facti sunt peccatores mundi. ☙ Punct. 2.

Ventus Dei verbum.

Et vidi alterum angelum ascendentem ab ortu solis habentem signum Dei viui.

Dum velocem ac desyderatissimum Dei eloquiorum cursum execrabiles illi quatuor angeli præpedire nituntur, ascendit ab ortu solis præclarus ille Dei angelus, qui Ezechiel. 9. vir indutus lineis describitur, cui dictum est, vt obsignaret frontes virorum, propter abominationes gementium, & dolentium: cuius typo veri & sancti Dei prędicatores designantur. Hi nanque dum veritatem annunciant, quasi eos, qui verbo credunt signant. Linguæ nimirum illorum sunt calamus spiritussancti, qui in eis habitat, & loquitur: cuius efficacia, verbum quod docent

in electorum cordibus scribunt. Signant ergo illi, verum non sua efficacia, sed spiritus sancti: prout apertè habes. Ephes. 1. In quo signati estis spiritu promissionis sancto. Et cap. 4. Ne contristetis spiritū Dei, in quo signati estis. Signū est fides in verbo sancto Dei: ea quippe sola vna cum sermone Christi, signum est Dei viui, quo pios obsignat hic angelus, qui vniuersorum fidelium verbi Dei ministrorū est typus. vnde & in plurali dicit, Quoadusq; signemus, &c. De hoc itaque angelo, primū dicitur, quòd ascenderit ab ortu solis. Solem Christum esse superiori capite demonstrauimus: & sic probauimus. Ab eo ascendunt, qui ab eo veniuut, missi scilicet ab eo: Sępe enim in scripturis ascendere pro venire capitur, præsertim vbi est aliquis ascensus. Nam accessus ad docendum verbū Dei ascensus quidam est: quippe is qui verus Christi minister est humilis in primis sit oportet, & inde auspicetur: alioqui idoneus Christi minister non erit. humiles solet vocare Christus, quos iubet vt ecclesiis in verbo Dei præsint, quod ascēdere est. Humiles erāt Apostoli, quos misit Christus in vniuersum orbem prædicare euangelium regni Dei, & testificari: qui obediētes præceptis eius ascēderunt ab eo, quia principes cōstituti sunt super omnem terram. Est & aliud quoque mysterium in angelo ascendente, vt scilicet minister verbi in dies crescat virtutibus, quemadmodum de iustis scriptum est, Iustorum semita quasi lux splendens procedit & crescit, vsq; ad perfectam diem. Prouer. 4. Crescit autē dum ab imo incipit, hoc est, ab humilitate, vnde fuit ortus solis nostri Christi. de quo dicit Apostolus, Quum Deus esset, seipsum exinaniuit, formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus: & habitu inuentus est vt homo. Deinde, Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Quo vero ex hoc ortu prodierit, indicauit dicens, Propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomē: quod est super omne nomē. Ecce ascensus eius. Qui enim se humiliat exaltabitur, hoc est, qui ab ortu Christi venire incipit exaltabitur decoratus summa gloria, summóque honore. Ea de re Christus non à summis ecclesiam suam auspicatus est, sed ab imis: & ab his, qui nō erant in æstimatione apud mundū, dicēte Paulo,

Signum Dei viui.

Ascensus quid sit.

Videte vocationem veſtram fratres, quia non multi ſapientes ſecundum carnem, non multi potẽtes, non multi nobiles, ſed quæ ſtulta ſunt mundi elegit Deus, vt confundat ſapientes: & infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia: & ignobilia mundi, & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non ſunt, vt ea quæ ſunt deſtrueret. Quare: vt non glorietur omnis caro in conſpectu eius. 1. Cor. 1. Paulus quoque cum aliis principibus ita exaltatis purgamẽta mundi appellat. 1. Cor. 4. adeo ſolis huius obſeruat ortum, vnde aſcenſus eius ad ſublimia progrediebatur: qui ne magnitudine reuelationũ extolleretur, ſtimulo carnis ſuæ perurgebatur, id eſt, angelo ſatanæ, qui eum cedebat. 2. Cor. 12. Neque adeo mirandum eſt, quòd ab humilitate ſuiq; contemptu, ac deiectione fiat aſcenſus in eccleſia Dei ad ſublimia meritorum coram Deo. Faſtidit enim tumorem Deus in hominibus, quem tam ſeuerè puniuit in angelis: Cui nunquam ſuperbi placuerunt ab initio. Iudith. 9. quibus ſumma virtute reſiſtit. Iacob. 4. Hi ergo veri prædicatores ſic aſcendentes vltimo illo ſæculo futuro angelus ſunt. Equidem per hunc angelum dominus quoq; Ieſus Chriſtus non incongruè intelligi poterit: vtpote princeps & anteſignanus omniũ verbi ſacri Dei miniſtrorum: qui & in Eſaia, Magni conſilij angelus appellatur, Eſa. 9. Qui viſitauit nos oriens ex alto. Luc. 1. & Aſcendit ſuper cæliũ cæli ad orientẽ. Pſal. 67. Qui bene habuit ſignũ dei viui in miraculorũ operatione: fecit enim opera, quæ nullus alius vnquã facere potuit. Ioan. 3. vnde & per ſe dicebat Iudęis, Opera quę ego facio in nomine patris mei, ipſa teſtimonium perhibent de me, videlicet, quòd ſim filius dei viui. Id quod eſt ſignũ certiſſimũ Dei viui in ipſo qui à natiuitate ſua ſemper aſcẽdit, vſque dum illuſtraretur à patre claritate, quã ſecundum Deus habuit ab æterno. Ioan. 17. Qui aſcendet ſemper in ſuis, & clamat ſemper, magis autẽ in fine. Legi quendam ex recẽtioribus Franciſcani ordinis, hominem alioqui doctiſſimum: qui extra omnes expoſitores ſuſpicatur, neſcio quibus ex reuelationibus, per hũc angelum aſcẽdentem figurari paſtorẽ quendam futurum eccleſię, quem angelicũ vocat, qui reformaturus ſit totã eccleſiam dei: qui idcirco angelic⁹ dicetur, quia ſpiritualis tot⁹ erit,

Eccleſia ab imis cœpta.

Humilitas gradus exaltationis.

Angelus aſcendens Chriſtus.

signum Dei in verbo vitæ habens. Qui si futurus est, necesse est, vt post meritum Antichristi appareat, quando quasi ex mortuis reuiuiscet ecclesia: prius vix sperem suspicari posse, eo quòd continuè defluamus in peius. Forsitan non incõgruè hic angelus formam futuri prægessit. vt tum, videlicet, quando ecclesia à pressura Antichristi liberabitur, & incipit respirare: angelica virtus visibiliter succurrat, resistátque nocere volentibus: in credentium consolationem. ✻ Punct. 3.

Et clamauit voce magna quatuor angelis, quibus datum est nocere terræ, & mari, dicens: Nolite nocere terræ, & mari, neque arboribus, quoadusque signemus seruos Dei nostri in frontibus eorum.

Magna vox, magna potentia in domino Iesu. In angelis virtus prohibitiua. In pastore illo, quem memorauimus, magna autoritas. In ministris verbi sacri Dei, ardens & constans veritatis assertio: quæ siue voce, siue scripto fiat vox magna est. Magnitudo quippe vocis ab eo iudicatur, quo ad plures peruenit: quod sæpè commodius fit scripto quàm voce, dum quod scribitur ad plures dispersis libris peruenit, quàm quod vno in loco etiã si coram multis docetur. Sed quibus clamauit? Respondeo, Quatuor angelis, quibus datum est, &c. Hi sunt (sicut præfati sumus) qui verbi Dei cursum præpediunt, ex satanæ instinctu, impij principes, magistratus antichristi futuri, quibus permittetur concitare persequutionem aduersus sanctos Dei, & ecclesiam: vbicunque sint, siue in terra, siue in terra, siue in insulis maris. Quid autem clamat: Hoc, Nolite nocere terræ & mari neque arboribus: quoadusque signemus seruos Dei nostri in frontibus eorum. Serui Dei electi sunt, & dilecti: iidem quos spiritus sanctus, Ezech. 9. dicit gemere & dolere super abominationibus. De quibus Matth. 5. dicitur. Beati qui lugent, quoniã ipsi consolabuntur. Magnũ sacramentum, grande verbum: vt pro nobis etiam interim quippiam fiat documenti. Soli qui lugent signantur, quod sane ardentis animi in camino pœnitẽtiæ signum est: zeli quoque, quo in Deum ferimur. Videntes nanque sancti Dei, contemptum nominis Christi, ecclesię contritionem, scandalum infirmorum, mœrent, dolent, tristantur, & lugent. Quod

Lugentes signantur.

idem & in recordatione ſuorum erratorum, hoc impenſius faciũt, quo fuerint zelo fortiori, quo ſaluti omnium bene cupiunt. Flet interdum Paulus, triſtatur, & mœret, videns ſuæ gentis damnationem, Rom. 9. vritur ex ſcandalo proximi. 2. Cor. 11. Porro, ſignantur ſerui Dei verbo ſancto. quod fidei eſt, & crucis, & pœnitentiæ. O quàm multos hoc non conſignat Chriſtus: non angelus quiſpiam, non miniſter verbi, in quibus non capit verbũ ſpiritus, etiam ſi pro piis quidam ſe habeãt, & hac putatione ſibi blandiãtur: hi ſunt hypocritæ vaniſſimi. Sed nũquid chari ſunt apud Deum? Minime. Non vult Chriſtus tales peſtes: neq; enim hi quippiam compatiuntur ſuper conteptu Dei, & nominis Chriſti blaſphemia, nec ſuper calcata veritate, ac eccleſiæ Dei contritione. Proinde nec ſignantur inter electos Dei, quòd nõ ſint lugẽtes. Sed quid dicemus? Fit (quod non poſſum ſine dolore comminiſci) noſtris hiſce temporibus, vt ſiquis pro his lugeat, doleat, zelet, iraſcatur, malus hypocrita deridetur: & quod peius eſt, etiam ab his, qui pro ſignatis haberi, & maximè haberi volunt: heu q̃ cæci ſumus, quantum à ſigno alieni: miſerere tu noſtri Deus, miſerere noſtri. Maledictus qui nõ luget: peribit enim. Hi nunquam, qui eiuſmodi ſunt, id eſt, nõ lugẽtes, ſed homines vaniſſimi, in medio commeſſatorum, ebriorum, ſcortatorum, obtrectatorum, & ſimilium ſedent, rident, lętantur, iactant verba, ſerunt ſermonem, adulantur, applaudunt, ſæpe etiam cum his, qui ſunt raptores, ſanguinarij, mali parricidæ è quibus plurimi ſacri verbi miniſtri ſunt ac myſtę peſtes potius quàm templi Dei miniſtri: nec proinde ſignati. Signo Dei obſignatus, dum in medio id genus peſtium, malarúmque abominationum à caſu ſedet: aut egreditur, aut, ſi eſt locus, mala increpat, ac recta docet: quod ſi non licet, luget animo, & languet. Quam igitur verum eſt, ſolos ſignari eos, qui lugent. Sed vbi? In eorum frontibus. Frons altior pars capitis eſt, ac ſempet detecta, quæ mentem exprimit, in qua ſpiritu Dei ſignamur. Hoc & propheta Dauid videtur innuere quum ait, Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui domine. Pſal. 4. Hoc lumen non rationis eſt, quæ cæca eſt in rebus fidei, ſed fidei ipſius venientis deſuper in verbo Dei, vt ſignaretur ſuper nos, id eſt, in nõ-

Hypocritæ non ſignantur.

Frons ipſa mens eſt.

tibus noſtris, eo quòd menti ſit impreſſa fides ipſa, qua domini gloriam ſpeculamur in eãdem imaginem transformandi. 2. Corint. 3. De hoc lumine & in ſeq. cap. dicit. Quoniam Deus qui dixit de tenebris lucem ſplẽdeſcere, ipſe illuxit in cordibus noſtris ad illuminationem ſcientiæ claritatis Dei, in facie Chriſti Ieſu. Et alibi. Nunc enim per fidem ambulamus. Quod verò perpetuo detecta ſit pars capitis, hoc indicat, quod ſignatus propalã ſe facit exterius, piiſque operibus, & clara confeſſione fidei. Non eſt igitur quòd ſola fide blandiare, niſi adſint & iuſta tibi opera. Expreſsè habes apud Iacobum, & in Pauli variis ſcriptis: & alias ſæpe, videlicet neceſſaria fore opera ad fidem. Nam & Chriſtus ad mercedẽ vocat operarios, non verbarios. voca, inquit, operarios: & redde illis mercedem, Matth. 20. Huius igitur loci, Nolite nocere, &c. ſenſus erit. Inſanite vtut volueritis ô pietatis hoſtes, homines contumelioſi, moleſti Deo & hominibus, ſed fruſtra nitimini: neque enim omnino prohibebitis ventum ſermonis Dei, quoaduſque electos Dei obſignauerimus ſigno ſpiritus, quod fidei eſt & crucis, notam eis facientes veritatem, iuxta quod euangelizatũ eſt à ſæculo per ſeruos Dei prophetas eius. Qua ſanè ſententia primo indicatur, eorum, qui per fortem angelũ capiuntur, magna in veritatis profeſſione conſtãtia: maximè verò illius paſtoris, quem locus exhibet, ſumma autoritas, & virtus in angelis Dei miniſtris: & in ipſo domino noſtro Ieſu Chriſto maxima erga nos charitas. Secũdo, quòd ſcilicet volẽtes præpedire curſum verbi Dei, efficere nequeũt, quantumcunque velint, conẽtúrque, quin ad Dei electos perueniat. Id enim præcipuè eis datur, vt faciant fructũ eius: nec reprobi participes fiũt. Nã quod ad electos pertinet, quia pro eis verbum mittitur, ad quos veniat neceſſe eſt. Quoties enim à Deo reuelatur, nouit ad quos ſit peruenturum, quorum ſcilicet volũtas prompta eſt ad recipiendum: nam ad hos ſolos peruenit, qui illud ex animo ſuſcipiunt, & illi credunt, ac iuxta illud operantur. Tertio docemur quòd licet Deus ſinat Antichriſtum, & ſuos regnare in tempus, non tamen tantum ſæuire ſinet quãtum vellent: immo fiet, vt tum quoque aliqui ſignentur.

Verbum datur electis.

DE NVMERO SIGNATORVM.

Sect. 2. Punct. 1.

ET audiui numerum ſignatorum: cẽtum quadraginta quatuor millia ſignati ex omni tribu filiorum Iſrael. Quum apud Deum omnia ſub certo numero ſint, etiã futura: eos qui poſt antichriſti, horrendi monſtri, interitum futuri ſunt chriſtiani, qui in verbo dei ex Iſraele ſignabantur, non dubium quin ſpiritu promiſſionis ſancto, quod fidei eſt, & gratiæ, & vitæ æternæ: oſtendere dignatus eſt Chriſtus. Sed cui? Ioanni eius charo diſcipulo, propter nos: vt conſolationem in ſpe habeamus. Spes autem non confundit, quia regnum chriſti manebit in æternum, nec quiſquam ita opprimere illud poterit, vt non aliquando gloria reſplendeat. Et quia futurum eſt, vt omnis Iſrael ſaluus fiat, Rom. 11. Eſa. 59. Ideo de ipſis comprimis mẽtio fit ſub ſignatorum, quaſi ſignandorum, in fine temporum, numero. Quamquam poſſunt vno cumulo intelligi ſub hoc numero, & qui ſalui facti iã ſunt ex Iudæis, per Chriſti, & apoſtolorum prædicationem, primo illo tempore, & deinceps vſque modo, & amodo vſque ad prædeſtinatum illud tempus à patre: vt numerus iſte primo exhibitus, illis ſolis conueniat quamuis omnes ferè expoſitores per hunc certum numerum capiant vniuerſitatem electorum, & ſic intelligi volunt flagitante numeri huius abſolutiſſima perfectione. Hoc ſi verum eſt, Qua igitur ratione teſtatur Ioannes poſt hæc vidiſſe turbam magnam: quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, & populis, & tribubus & linguis. Oportet ergo vt ad ſolos Iudæos numerus hic filiorum Iſrael referatur ab innumerabili illa ſequenti multitudine ſeorſim poſitus: quos primo vidit, quia primi ſunt in electione Iudæi, Apoſtolo dicente, Non erubeſco euangelium, virtus enim Dei eſt in ſalutem omni credenti Iudæo primum. Roma. 1. Et in ſequenti. Gloria, & honor, & pax, omni operanti bonum. Iudæo primum. Et vt de ratione numeri huius quippiam delibemus.

Numerus cõſignandorum ex iſrael oſtẽſius.

Numeri ſignatorũ myſterium.

In ſcriptura ſacra quis neget ternarium numerum fore perfectum potiſſimum quum ſummum Deum trinum in perſonis referat? Quaternarium verò, ſiue propter mundi quatuor notiſſimas partes, ſeu propter quatuor paradiſi flumina, quæ ſunt in myſterio quatuor euangeliorum, ſiue etiam propter quatuor principales virtutes, perfectum eſſet? Nullus quippe qui ſcripturas nouit de hoc ambigit. Siue enim tria per quatuor, ſiue quatuor per tria ducantur, duodenarium numerum faciunt: qui & ipſe vel propter duodecim tribus, vel propter duodecim Apoſtolos, ſacratus habetur: millenarius quoque numerus abſolutiſſimus vel ea ratione eſt, quia amplius non ſit aſcenſus: & quia omnium perfectiones in ſe contineat. Nam & in Pſalmis myſticis mille generationes commemorantur, in quod mandauit verbum ſuum Deus. Pſalmo. 104. Eccleſia itaque ſanctorum (quorum primitiæ Iudæi ſunt) quia trinitatis noticia primum congregatur, quatuor quoque paradiſi fluminibus, id eſt, ipſis euangeliorum dictis irrigatur: rectè in duodenis millib⁹ figuratur. Sed vt in eo, quod credidit perficiatur: neceſſe eſt, vt duodenarius milliũ numerus quadrata ſoliditate firmetur. Ducantur ergo duodecim millia per quatuor, & quadraginta octo millia fiũt. Vt verò ad id quod credidit, id eſt, trinitatis contẽplationẽ pertingat: rurſum quadraginta & octo millia ter multiplicentur, & de ſe cẽtũ quadraginta quatuor millia abſoluũt. Quo fiet, vt ſũma perfectionis fidei chriſtianæ, & in tribus, confeſſione trinitatis ſuper benedictæ. & in actione quatuor principaliũ virtutũ abſoluta clareſcat. Poteſt & aliter ſacratus iſte ac myſticus. xij. tribuũ numerus digeri: vt in deceno vnitas, in ſingulari verò limite binarius conſtituatur. Vt autẽ iſti duodecim primigeni in totidem, id eſt, dùodecim millia ſuccreſcant: vnitas illa decena vnum & alterum limitem tranſcẽdat oportet, atque in tertio ponatur, vt decem millia fiat. Binarius quoque ſingularis, qui coniunctus eidem decenæ vnitati, duodecim conſtituebat, ne infœcundus ſit, ſed quaſi numeroſa ſobole ex ſe progenita gaudeat: vnum & ipſe atque alterum limiten ocyus tráſuolet & in tertio conſiſtat, & duo millia erunt: quæ decem millibus addita, duodecim millia reddunt: fitque,

Eccleſia in ternario & quaternario numero conſtat.

vt qui duodecim tantum erant filij Israel, iam duodecim millia facti, exercitu nobili prodeant, sed nondum consummata virtute. Igitur rursum si duodecies multiplicentur, plenum erit agmen numeri à Deo prædestinati, vt fiant centum quadraginta quatuor millia. Quid videlicet numerus ita distinguitur, vt tribus limitibus veluti actis tribus copiis statuatur: nam in cēteno milleno vnitas: in deceno milleno, quaternarius: in milleno itidem, quaternarius collocatur. Porro vt duodecim primigeni illi duodecim millia fiant, tres limites strenuo progressu ascendant oportet, eadémque duodecies ducta, centum quadraginta quatuor millia absoluant; numerum videlicet tribus phalangis distributum, trináque statione compositum. In prima statione seu limite (aut si mauis lineā dicas) soli duodecim singulares. In secunda duodecim millia. In tertia centū quadraginta quatuor millia. Quid (oro) quid reuelationis huius sanctæ gratiam arbitramur intendere, nisi quòd omnis legalis, & prophetalis, & euangelicalis, apostolicalis quoque veritas testatur, neminī videlicet conducere ad salutē quòd sit carne filius Israel, aut Abrahæ, nisi etiam sit filius Israel, aut Abrahæ, per eam fidem, quæ trinitatis confessione perficitur: quæ olim, donec sub vmbra degeretur, trium paternorum nominum inuolucro tegebatur, vt dicerent, deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob: quam trinitatē nunc lucidiori cōfessione appellamus, patrem, filium, & spiritum sanctum. Huius sacræ confessionis præclara extant testimonia. Siquidem dixerat Deus olim Moysi, Hæc dices filiis Israel. Dominus Deus patrum vestrorum, Deus Abrahā, Deus Isaac, & Deus Iacob misit me ad vos: hoc nomen mihi est in æternū, & hoc memoriale in generatione & generationem. Exod. 3. Postea verò quàm Deus incarnari dignatus est, clariori in luce confessionis suos constituēs: apertis verbis dixit, Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spūssancti, Matth. vlt. Denique olim postes domorū signabantur sub dictis nominibus, Abraham, Isaac, & Iacob, trinitatis videlicet sacramento: nunc in frontibus nostris signamur signaculo crucis in eiusdem præclarissima confessione. Olim signatura fiebat agni cæsi sanguine: nunc sanguine Chri-

Trinitatis confessio triū paternorum nominum appellatione tegebatur.

Postes signabantur sub tribus nominibus.

sti,quem ille agnus figurabat,immolati pro nobis. Sic enim ducimus crucem in frontibus,quemadmodum olim signum. T. in liminaribus. Præterea sunt nonnulli, qui hunc numerum ad interfectos sub Herode paruulos putant referri. I j considerent velim nequaquam tunc Herodem in.12.tribus habuisse potestatem:sed vt euangelium loquitur dum taxat in quarta parte erat regni, nec nisi in suæ partis dominio autor tãtæ crudelitatis extiterat. Porro si hic numerus ad illos innocẽtes redigitur, quomodo ex duodecim tribubus cumulatur,quũ illi ex duabus tantum fuerint cæsi,Iuda & beniamin, quibus dominabatur Herodes. Restat ergo,vt iuxta præmissam expositionem sensum colligamus: quatenus numerus hic referatur ad eos,qui post interitum Antichristi crediturí sunt ex Iudæis. ✻Punctus 2.

Ex tribu Iuda.12.millia signati. Ex tribu Ruben.12.millia signati. Ex tribu Gad.12.mill. signati. Ex tribu Aser.12. usillia signati. Ex tribu Neptalim.12.millia signati. Ex tribu Manasse.12.mill.signati. Ex tribu Symeon.12.millia signati. Ex tribu Leui.12.mill.signati. Ex tribu Isachar.12.mill.signati. Ex tribu Zabulon.12.mill.signati. Ex tribu Ioseph.12.mill. signati. Ex tribu Beniamin.12.millia signati.

Nominũ.12. trib.positio.

Si ad Geneseos historiã spectes, nequaquam hoc ordine nomina iuxta natiuitatẽ singulorũ digesta reperies. Nã Iudas ibi quarto,hic primo sistitur loco. Ruben ibi primo,hic secũdo. Gad ibi septimo,hic tertio. Aser ibi octauo,hic quarto Neptalim,ibi sexto,hic quinto. Manasses ibi nullo,hic sexto ponitur loco. Symeõ ibi secundo, hic septimo. Leui ibi tertio,hic octauo loco statuitur: Isachar tantũ,Zabulon,Ioseph atque Beniamin sicut ibi,ita hic digeruntur. Dan vero quintus Iacob filius de hoc spiritali catalogo excluditur:nec recipiendus,tanquam exul perpetuus cẽsetur. Quod qua ratione factũ sit facile animaduertimus,si paulisper oculis mentis à carnis natiuitate ad spũalẽ generationẽ requirendã detorquemus:cõsta bit enim his in primis qui salui fiunt mysteria nominum cõpetere,& ipsius vniuersalis ecclesiæ profectus admirabili ratione in eisdẽ cõprehendi. Iudas nãque interpreta-

Nominum filiorũ Israel interpretatio

tur confessio siue laudatio. Ruben videns filiũ: vel vidétis filiũ. Gad tentatio, siue accinctus, aut latrunculus. Aser beatus. Neptalim, latitudo. Manasses oblitus, vel necessitas. Symeon, audiuit tristiciã, vel nomen habitaculi. Leui additus. Isachar est merces. Zabulon habitaculũ fortitudinis. Ioseph, augmentũ. Beniamin filius dexteræ. Porro interpretatio nominis Iudæ: quid aliud, quã confessionẽ fidei, ac etiã laudis diuinæ designat? Iudas enim (vt diximus) cõfessio vocatur, siue laudatio. Neq; enim cõfessionis vocabulũ semper pœnitẽtiã: sed quandóq; laudẽ, gratiarum actionémve significat, vt Psal. 29. Dñe deus meus in æternũ cõfitebor tibi. Exprimitur itaq; in Iuda primo confessio fidei, ac deinde laudatio operũ Dei: vnde eidem in benedictionib⁹ paternis dicitur, Iuda te laudabũt fratres tui, Gene. 49. Quia ergo ecclesiæ prima virtus à fidei cõfessione fœliciſſimè oritur: merito primũ locũ in hoc spirituali catalogo Iudas sortitur. Est & alia primigenij ratio, ꝙ de semine eius carnẽ assumpturus esset Deus, & quia ex tribu eius reges, longo ordine prodiere. Ipse autẽ prestantissima inter omnes fratres fortitudine fuit, cuius tribus primũ diuisionẽ maris rubri ingressa fuisse dicitur: audaciam quoq; reliquis addidisse, quo fœlicius omnem eam germanã multitudinem traduceret, liberans eam de manu Pharaonis eos persequentis: quo facto Christum dominum exhibuit qui transuexit suos per aquã baptismalem, liberans eos à tyrannide Pharaõnis diaboli persequentis, qui per criminationem spoliauerat primũm hominem innocentia: vt rectè denudans virum Pharao interpretetur. Diabolus verò, quia græca vox est, criminationem sonat. Hinc Rubẽ suo merito secundum locum obtinet: interpretatur enim videns filium. Qualẽ filium? Num qualẽ generat caro? Minimè. Sed qualem gratia, & spiritus vitæ? per quem ipsa virtutum opera designantur, quæ ad post cõfessionẽ fidei, iure cõsequũtur: ꝙ fides exposcat se opera virtutum: vnde habeat vt viuat, ac laudem promereatur sempiternam. Sæpe enim filiorum vocabulo in scriptura sacra bonorum operum fructus designantur, vt ibi. Filij tui sicut nouellæ oliuarum. Et, Videas filios filiorum tuorum. Psal. 127. Filios filiorum nostrorũ videmus, quum virtutes ex virtutibus natas conspicimus.

Iudas.

Ruben.

Filiorũ nõie bona opera designari.

Sicut enim ex viciis vicia, ſic ex virtutibus virtutes cooriuntur. Neque enim, qui fidelis domino eſt: niſi gignat filios nepotéſque ſuſcipiat non poteſt eſſe beatus: quum virgines carne ac ſpiritu, Deo in timore ac ſolicitudine ſeruientes potior merces expectet. Aliud itaque in filiis ac nepotibus intelligatur oportet. Filij ergo ſunt virtutis opera: filij filiorum natæ virtutes ab aliis. Poſſunt eſſe & fructus, id eſt, merita virtutum, immo merces æternæ vitæ. Quia verò ipſa virtutis opera, quæ Iudæ in Ruben ſuccedunt, aliorum profectibus deſeruire debent: bene congruit, quòd idem Ruben, non ſolum videns filium, ſed videntis etiam filium interpretatur: vt ſcilicet ea in quibus nos iã profeciſſe videmus, aliis ne occultemus, in quo tamen non noſtram, ſed domini gloriam quærere debemus. Quod dominus in euangelio liquido manifeſtat dicens, Videant veſtra bona opera: & glorificent patrem veſtrum qui in cælis eſt. Et quidem laudanda ſunt opera in Ruben: ſed laus ipſa ad illum referenda eſt, qui operatur in nobis, & velle & perficere, pro bona voluntate. Quis itaque hinc iam non videat, cur patriarcharum nomina in hoc ſpiritali catalogo, non ſecundum carnis propagationem ſint digeſta, ſed ſecundum ſpiritualis incrementi ordinem. Nonne in Iuda præcedit initium cõuerſorum: atque in Ruben ſuccedunt incrementa virtutum? Nam ſi à primogenito carnis Ruben videlicet, qui videns filium dictus eſt, ſeries ordiretur: & quarto natiuitatis ſuæ loco Iudam poſuiſſet: quis non protinus clamet ſpiritalem eccleſiæ ordinem confuſum? ac per hoc non iam myſticus, ſed carnalis ac nullius myſterij putaretur catalogus. Bene igitur primum Iudas ſiſtitur, ac deinde Ruben: quia niſi per confeſſionem prauis renunciemus operibus, non informamur bonis. Et certe niſi deteſtanda vitemus, laudãda agere non valemus. Verum enimuero quia recte operantes ſubinde tentatio probare ſolet: & ſemper adeſt quod retrahat à bono, quo fides & conſtantia viri iuſti explorata ſit: hinc Tobiæ per angelum dicitur, Quoniam acceptus eras Deo, neceſſe fuit vt tentatio probaret te. Tobiæ. 12. Ideo poſt Ruben Gad Dei conſilio collocatur. Gad enim tentatio eſt & ſcriptura dicit, Quia tentatio eſt vita hominis ſuper terram,

Ratio ordinis catalogi.

Gad.

Iob.7. Quia verò contra eundem diuina virtute, quicunque ad promissam hæreditatem festinamus, præcincti esse debemus, vt fortes simus: idcirco idem vltra id, etiam accinctus dicitur: talibus enim conuenit, vt agonothetã: id est, Christum, qui certamen disponit, & præmium certantibus proponit, indeflexis oculis spectent, & contra multiformem quotidie tentationem dimicent, dimicantes superent. Quibus idem admonendo dicit, Sint lumbi vestri præcincti. Luc. 12. Hinc etiam sancto Iob loquitur, Accinge sicut vir lumbos tuos. Iob. 38. Et quilibet cũ Psalmista domino dicit, Præcinxisti me virtute ad bellũ, Psalm. 17. Bellum scilicet tentationis, seu spiritualis certaminis. In hoc dat spiritus, non dubium quin sanctus, consilium timoris nouitiis, & necdum exercitis in spirituali stadio dicens. Fili accedens ad seruitutem Dei, sta in timore, & præpara animam tuam ad tentationẽ. Porro quia bonorum certaminum finem ad Deum dirigere, non ad fauorem humanæ laudis detorquere debemus: ob hoc etiam idem Gad latrunculus vocatur, tanquam qui bona cordis latenter disquirat, Deo vt offerat probãda, non humanis laudibus distrahenda, mercedem in abscondito à patre cælesti, magis quàm ab aliqno improbo laudatore promereri cupiens. Non igitur vituperij, sed laudis hic latrunculus est. Hoc erat beatus Dauid quum diceret, In corde meo abscondi eloquia tua, vt non peccem tibi. Psalm. 118. Quod totum omnino ad animi intentionem refertur. Siquidem multi opera abscondunt, & tamen per intentionem foris pandunt: & nonnulli opera sua foris deregunt, & tamen intus per intentionem abscondunt. Verum quia illata tentatio, & electos probat, & probatos coronat, rectè post Gad, Aser ponitur, qui beatus vocatur. Illos sanè exprimens, qui euangelicarum beatitudinum possessores sunt, futurámque beatitudinem certa expectatione degustant, congruo satis ordine. Beatus nanque qui suffert tentationem, quoniam quum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ. Iac. 1. Cuius beatitudinis certa promissione roborati, inter ipsos etiam malos non coangulantur, sed cum Apostolo clamant & dicunt, Cor nostrum dilatatum est 2. Cor. 6. Et Psalmi illud carmen fælicius concinunt, Viam man- *Aser.*

datorum tuorum cucurri, quum dilatasti cor meum. Psal. 118. Rursum quoque, In tribulatione dilatasti mihi. Vnde quoque bene huic Neptalim succedit, qui latitudo interpretatur: eam latitudinem designans, qua cor in Deū fidens læta viuacitate, etiam in mediis tribulationibus gaudet: sciens quoniam tribulationes ex Dei beneplacito ipsi electo aduenient. Hi enim per latum Dei mādatum nimis currentes læti sunt semper, etiam in medio vmbræ mortis: vt non coangustentur mœstitudine passionis carnis. Quia verò per hoc amplissimum Dei mandatum dilatati currentes, & quæ retro sunt obliuiscentes, ad anteriora extenduntur: & adhuc æternas delicias, ad quas spe extenti festinant apprehendendas, non habeut ipsa re, proindéque firmata facie in procursu occupantur: rectè electi Dei & dilecti, Manassis titulum induunt. Manasses quippe oblitus, vel necessitas est, Oblitus, quia eorū quæ retro sunt nihil reminiscuntur: Necessitas quia ad hoc ad quod festinant nondum peruenerunt. Hoc in mysterio docemur, vt & quæ pertulimus aduersa nihil eorum reminiscamur, nec nos cogitatio eiusmodi præpediat, remoretúrve, quin prono procursu semper ad promissa curramus. Non dicat ergo seruus Dei. Grauia sunt quæ patior, multis afficior iniuriis, indigna mihi sunt, nihil talium commerui quæ perfero. Auscultā mihi. num tu grauiora Paulo pertulisti: qui verberatus, lapidatus, proscissus inuidorum dentibus fuit: innumerabiliáque alia mala absque suis commeritis pertulit: Et tamen adhuc dicit, Quæ retro sunt obliuiscens, in anteriora me extendo. O virum constantissimum, quem nulla frangebat iniuria. O beatum ter & quater apostolum, quem nihil remorabatur à procursu, semper in mente habens, vt cum sanctis omnibus comprehenderet quæ sit diuinitatis longitudo, latitudo & profundum: & bona illa quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Docemur, & hoc, ne peritura mundi huius bona, & vel morte ipsa relinquenda, plus iusto curemus: magis nitamur apprehendere permansura, necessitatibus solis vitæ interim modeste & quasi obiter seruientes: scientes quoniam tempus breue est omne vitæ nostræ: & figura mundi huius vanescet. De qnibus statim eripi ac elibe-

Neptalim.

Manasses.

tari cupientes, dicamus cum propheta, De neceſſitatibus meis eripe me. Pſalmus.24. Rurſum quoque. Eripe me de luto vt non infigar. Sed quia deſyderium talia poſtulantium ſæpe differtur, non tamen aufertur: aptiſſimè poſt Manaſſen, Symeon collocatur: qui, audiuit triſtitiam Latinis ſonat: aut, audiens mærorem. Symeon.

Audiunt namque ij in ſcriptura ſacra, qui ocyus cupiunt ex hac carnis neceſſitate eripi, dominum loquentem, Expecta, re expecta: & quia ſub hæc incolatus aliquatenus prolongatur, nonnulla idcirco mœſtitudine tanguntur. Aut certe quia audiunt ſancti oppreſſionem gloriæ nominis Chriſti & dolent: Audiunt ex afflictione triſtitiam multorum, & ipſi ſimiliter in charitate prouocari contriſtantur. Sed qui audiunt triſtitiam, audiant neceſſe eſt & nomen habitaculi, quod idem Symeon ſonare videtur: vt qui præſentibus malis cincti triſtantur, de futuris bonis cõſolentur: & qui mærent in tabernaculo corruptionis angore tribulationum læſi, gaudeant de tabernaculo æternæ incorruptionis & quietis conſolati. Pauli vox eſt, Quandiu ſumus in hoc corpore, peregrinamur à domino. 2. Corinth. 5. Rurſúmque. Qui ſumus in hoc habitaculo ingemiſcimus grauati: Ecce hinc auditur triſtitia. Conſolatio autem cum dicitur, Scimus, quoniam ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluatur: ædificationem habemus ex Deo, domum non manu factam, ſed æternam in cælis. Ecce hinc conſolationis cauſa. Audiant ergo electi, & dilecti, & quid hic ſit habendum, & quid illic expectandum. Audiant quid de his Pſalmiſta dicat, Euntes ibant & flebant, mittentes ſemina ſua: venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos ſuos, Pſalm. 125. Audiant & quid de eis Chriſtus dicat, Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur. Matth. 5. Audiant denique quid eis reſponſum ſit. Plorabitis, & flebitis vos, mundus autem gaudebit, vos autem contriſtabimini: ſed triſtitia veſtra vertetur in gaudium Ioan. 16. vbi certo diſcrimine conſignare videtur dominus, quæ ſui ſint, quæ mundi: quòd mundus ad carnem hic conſolationem habeat: ſancti verò, & qui eius ſunt, triſtitiã. Sed triſtitia, quæ ſecũdũ

Leui. Deum est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur. 2. Corin. 7. Quales autem isti sint, qui quæ retro sunt obliuiscuntur in anteriora extenti, atque de præsenti habitatione tristes, de futura autem gaudentes, Leui subindicat qui interpretatur additus. Hi sunt, qui bona bonis cumulant, merita meritis addunt: hoc est qui ad obseruantiæ sanctæ præceptorum Dei obseruantiam addunt consilio rum sanctorum Dei: vel qui temporalibus æterna mercantur, iuxta illud. Redemptio animæ viri propriæ diuitiæ. Prouerb. 13. Et alibi. Est qui paucis multa redimat.

Consilia quæ sint. Sunt enim multi qui præceptis obseruatis super addunt consilia, id est, non iussa, vt sunt cælibatus, sanctæ virginitatis obseruatio, erogatio dimidij bonorum, &c. Quæ omnia, quia non iubentur, sed per consilium dantur, vt viæ ad perfectionem sequelæ Christi, vtique non iussa superadduntur de bono consilio. Quibus nimirum apposite conuenit Isacharis interpretatio, qui dicitur merces. Merces nimirum his plurima debetur, qui in Dei amore tanto ardore flammescunt, vt & eius præcepta impleant & consilia non refugiant. Hinc Ieremias talia agenti, ac de præsentibus miseriis lugenti dicit. Quiescat vox tua à ploratu: & oculi tui à lacrymis: quia est merces operi tuo, ait dominus. cap. 31. Sed solent etiam nonnunquã talia facta, immò talia facientes, priusquam remunerentur, illatæ persequutiones, probare, non autem superare.

Isachar,

Zabulon. Vnde merito Zabulon post Isachar sequitur, qui habitaculum fortitudinis appellatur. Tunc enim horum quilibet habitaculum efficitur, quando virtus in infirmitate solidatur. Id quod testatur Apostolus de quibusdam sanctis martyribus. Conualuerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, Hebræ. 11. vt corpus, quod ab inimicis putatur infirmum, & per cuius materiam animo quoque inferre nituntur interitum, Deo confortante experiantur inuictum. Nunquam ergo ij succumbunt tentationibus in finem, neque bona facientes deficiunt: sed vegetantur robore spiritus, atque in dies seipsis fortiores euadunt. Nihil negligunt, sperãtes ampliſſimam laborum mercedem repositam in cælis, de quibus sanctus Apostolus plura loquitur, Sancti per fidem vicerunt regna: operati sunt iustitiam: adepti sunt repromissiones, & quæ sequuntur.

Hebræ. 11.

Hebræ.11. Quæ omnia tolerant ſancti Deo eos roborante, & ſupra modum vires in eis augmentante: vt meritò Zabulon ipſum Ioſeph nactus ſit ſucceſſorem: interpretatur enim Ioſeph augmentum, deſignans ſane augmentanda eis dona gratiarum, qui fortes perſiſtunt in eorum perſequutionibus. Et vt hos omnes, quibus iſtæ virtutes, quas enumerando potius quàm plenius exponendo deſcripſimus, ineſſe potuerunt, in dextera regis æterni collocandos intelligas, Beniamin, id eſt, filius dexteræ poſtremum locum ſortitur: tanquam ſcilicet ipſe ſit finis ordinis, cui fœlicitas promittitur æternæ retributionis. In quo omnes concluduntur, qui ad Chriſti dexteram collocabuntur: quia quaſi ab ipſa dextera generantur, qui eius virtute in hoc ſæculo proteguntur. Vides, nomina hæc tribuum quàm appoſitè conueniant in myſterio his qui ſalui fiunt: id eſt, electis à Deo ad æternam remunerationem. Præterea quàm admirabili ratione profectus omnis, & omne ornamentum vniuerſalis eccleſiæ in eiſdem nominibus comprehendatur, vel hinc palàm fiet: Eccleſia namque ſancta ipſa confeſſione fidei laudabilis eſt in Iuda. In Ruben, piis operibus fœcunda & clara. In Gad, tentationum exercitiis probata. In Aſer, poſt eluctatas deuictaſque tentationes beata. In Neptalim, charitatis amore dilatata. In Manaſſe, ea quæ retrò ſunt obliuiſcens, ad ea quæ ante ſunt ſe extendens. In Symeone, quaſi triſtis adhuc in valle plorationis, ſed ſpe gaudens de ſupernorum ciuium habitaculis. In Leui, virginitate decora, & cælibatu continentium illuſtrata. In Iſachar, futuræ mercedis expectatione ſuſpenſa. In Zabulon, martyrio coronata. In Ioſeph, virtute Dei augmentata. In Beniamin, dexteram fœlicitatis æternæ ſortita. Quod quicunque fuerit, is demum beatus, & ad dexteram inter ſocietatem ciuium ſupernorum meritò collocandus erit. Vides quomodo à confeſſione fidei, laudiſque diuinæ per certa incrementa virtutum, veluti per gradus quoſdam ad dexteram perueniatur æternæ fœlicitatis, conſentiente domino qui ait, His autem, qui à dexteris erũt, dicet, Venite benedicti patris mei, percipite regnum, &c. Matth. 25. Poſtremo autem nequaquam prætereundum, putaui cur Dan, vtique filius Iacob, ſiue in Geneſi, ſiue in

Ioſeph.

Beniamin.

Eccleſiæ toti conueniunt nomina hæc in ſuis myſteriis.

Cur Dan de catalogo. 22. tribuum ejiciatur.

Exodo, cum cæteris fratribus annumeratus: nunc hic ex hoc catalogo eiiciatur spirituali, Manasses verò inter alienigenas natus, vtique non filius, sed tanquam in filium adoptatus inter illustres sit positus, & quidem sexta statione. Sed hoc satis magna ratione factum arbitramur. Dan enim quia iudicium Latinis reddit, sanè reprobationem veteris sacerdotij, carnaliúmque abolitionem victimarum designat: sicut Apostolus de his plenissimè tractat, Hebræ. 7. & 8. Dan ergo de spiritali catalogo eiicitur: quia in sexta mundi ætate mediatore adueniente Iudæi in scelere suo comprehensi iusto Dei iudicio sedibus suis pulsi simul & sacerdotium perdiderunt & regnum: in quorum loco gentes adoptatæ sunt, velut Manasses inter alienigenas natus, nec filius, sed tamen in filium adoptatus. Alij alias rationes eiectionis in Dan assignãt. Primò quòd filij Dan tulerint idola Michæ, & illa posuerint in tribu sua, in qua permanserunt donec Israël in Assyrios fuit translatus Iud. 8. Semper enim acri odio detestatus est Dominus Deus idololatriam. Secundo ob Antichristum, quem memorant de eius progenie proditurũ, scriptura dicente. Fiat coluber Dan in via, Cerastes in semita mordens vngulas equi, vt cadat ascensor eius retro, Gen. 49. De quo & Ieremias prophetauit, dicens. A Dan auditus est fremitus equorum eius. ca. 8. Qui non solum coluber, sed etiam cerastes dicitur. Cerastes enim cornuti serpentes sunt: Græcè enim cerastes cornua sunt, vt rectè per eum Antichristus intelligatur. Hic enim contra vitam fidelium, & cornibus armatæ potestatis, & dogmate pestiferæ prædicationis, velut morsu insurge: non solum secularis ordinis christianos, sed etiam religiosos, & sic religiosos vt vnum id agere videatur, persequens: id enim indicant via & semita. Quis enim nesciat semitam viam esse arctiorem: & religiosorum vita arctior est vita aliorum. Fit ergo coluber in via, quia in præsentis vitæ latitudine dum hos ambulare prouocat, quasi parcẽdo blãditur: sed in via mordet, quia eos, quibus libertatẽ tribuit, erroris sui veneno ac veste consumit. Sic primos parẽtes in colubro aggressus mira contra Deum fallacia decepit, vt non immeritò coluber fiat Dan in via, Cæraſtes autẽ in semitã: quia quos fideles, atque ad consiliorum angu-

Cerastes cristatus serpẽs.

ſtrias ſeſe ſtringẽtes repererit, non ſolum callidæ perſuaſionis aſtutia tentat: ſed etiam terrore poteſtatis velut cornibus præmit. Quo in loco equi vocabulum mundum hunc inſinuat, qui per elationem ſuam in procurſu labẽtium temporum ſpumat: & quia Antichriſtus extrema mundi occupat, rectè cæraſtes hic equi vngulas mordet. Vngulas quippe mordere eſt extrema ſæculi apprehendere, ac tenere mordicus, vt cadat aſcenſor eius retro, Aſcenſor huius equi eſt, quiſquis in dignitatibus mundi extollitur: qui retro cadere, & non in faciem dicitur. In faciem quippe cadere eſt, in hac vita errores agnoſcere, & pœnitendo peccata delere. Sic Paulus cecidit ad vocem compellantis domini. Sic Maria Magdalena cecidit ad pedes Ieſu: & dum inundat lachrymis, pedes abluit ſaluatoris. Retro verò cadere eſt repente ex hac vita decedere: & ad quæ ſupplicia ducatur ignorare. Sic Heli ſacerdos cecidit: & effracta ceruice miſerabiliter expirauit. 1. Reg. 2. Sed nec tribus Effraim nominatur: fortè quòd effrate⁹ ille Ieroboam filius Nabath rex primus decem tribuum vitulorum cultum induxerit, & peccare fecerit populum Iſraël in idololatria, ſicut ſcriptum eſt. 3. Reg. 12. Aut in patre Ioſeph intelligitur.

Equus mundus eſt.

In faciem cadere.

DE TVRBA MAGNA ET INNVMERABILI EX OMNIB. GENTIB. CONFLATA. *Sect. 3. Punct. 1.*

POſt hæc vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis, & linguis, ſtantes ante thronum, & in conſpectu agni, amicti ſtolis albis: & palmæ in manibus eorum.

Quum iuxta figurã ſignatos ſub certo numero vidiſſet, in tribubus Iſraël tantum: nunc apertè demonſtrat, q̃ nõ ſolum Iudæi gratiæ Dei participes futuri ſunt, ſed & multi alij ex oĩ gẽte, quæ ſub cælo eſt, quorũ numer⁹ apd ſolũ Deũ eſt cõſtitutus: vnde ad hoies eſt referẽdũ, qd dicit, Quã dinumerare nemo poterat. Obſerua. Gẽs & tri-

Gens & tribus.

bus in hoc differunt, quòd vna gens multas habet tribus. Gens enim est multitudo ab vno principio orta, atque ab alia natione secundum propriam collectionem distincta: Sicut ab vno Israële, vna gens Israëlitica quæ per duo decim tribus distincta fuit. Romana autem gens à Romulo originem trahens, in triginta quinque curias fuit diffusa. Porrò populus aliquando pro gente: aliquando pro vnius tantum ciuitatis habitatoribus poni solet. De linguis autem hoc sciendum est, quòd quamuis prius gentes, & tribus, & populus, posuerit linguas postremo: non tamen linguæ ex gentibus, sed ex linguis gentes exortæ sunt. In initio quot gentes tot linguæ fuerunt. Deinde plures gentes quàm linguæ, quia ex vna lingua multæ gentes sunt exortæ. Sunt autem tres linguæ in viuerso orbe celeberrimæ, Hebræa, Græca, & Latina: quæ & sacræ dicuntur, quòd his diuinæ leges scriptæ sunt. Et Pilatus titulum domini eisdem notauerit, quarum notitia est orthodoxis perquam necessaria: vt dum vna minus satisfaciat, succurrat alia. Sic ergo turbam magnam, ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis, & linguis cõflatam vidit: vt non solum Israël promissione Dei glorietur, Abrahæque sanguine: sed etiam alij omnes præordinati ad vitam. Sumus enim omnes, quotquot eius fidẽ habemus, filij Abrahæ, in semine eius, qui est Christus. Vnde Paulus Romanis scribens, Abraham patrem sanctorum idcirco creditum dicit, quòd signum acceperit circumcisionis signaculum iustitiæ fidei, quæ est in præputio: vt esset pater omnium credentium per præputium, vtque reputaretur illis etiam fides ad iustitiam: quódque esset & pater circumcisionis, sicut & præputij, hoc est, iudæorum & gentium. Non enim qui ex lege est, sed ei qui ex fide Abrahæ, firma est promissio. Ro. 4. Qui pulchro admodum successu vtriusque populi in se præcessit typũ: vt & in præputio, & in circumcisione placeret Deo: cui dictum est in Genesi, Quia patrem multarum gentium posui te cap. 17. Nam in spem promissionis contra spẽ naturæ credidit. Quo doceare tu, quia citra merita promissio te vocauit in salutem, quicunque es in hoc semine. Dictũ est enim. Sic erit semen tuũ sicut stellæ cæli: & sicut arena maris. In hoc catalogo tu modo stas fidem habens in

Populus.

Linguæ tres celeberrimæ.

Abraham pater præputij sicut & circumcisionis.

Christo, si stas: stellâque es, si es, vocatus ex gentibus, addirus Israëli. Dicatur ergo. Vidi turbam magnã ex omnibus gentibus stantes ante thronum, & in conspectu agni &c. Christus est agnus (vt non semel dictum est) cui par potestas est cum patre: ante quem stant sancti, quia placent ei: quemadmodum hi qui principibus adstant viris grati censentur eis. Qui etiã stolis induti albis cõmemorãtur. Stola apud veteres dicebatur quicquid tegebat. vnde apud Græcos quoque Stolæ indumentum significant. Quid verò hæ stolæ sint, nisi pulchri mores, baptismalis innocentia, integritas mentis, vt placet nonnullis. Sentio ego cum. D. Greg. esse charitatem fidei, quæ & nuptialis vestis dicitur: cum qua, qui ad nuptias agni inrromittitur, non expellitur. Sed nota, ante mediatoris aduentum non erant stolæ albæ: quia videlicet humani generis corda originalium peccatorum maculis erant commaculata, quæ postquam sacro baptismate sunt abluta, reddita eis innocentia statim receperunt pristinum decoris candorem, quem in primis parentibus amiserant: vt iam fide manente alba sint & spectabilia. Non quia aliquando non conspurcentur & modo: sed quia conspurcata pœnitentiæ lauacro purgantur, operante in nobis Christi sanguine, quo semper abluti mundi sumus. Vnde omnes qui ad electorum pertinent numerum, stolas albas habere perhibentur. De quibus sequitur, Et palmæ in manibus eorum. Quid per palmas, nisi triumphus victoriæ designatur? per manus operatio exprimitur virtutis: quatenus intelligeres eos qui ad numerum Dei pertinent victores semper esse debere. Palmas itaque in manibus habere, est per virtutem sancti certaminis de antiquo hoste mũdique ac carnis voluptatibus triumphare. Palmas in manibus habent, qui cum Apostolo dicunt, Quis nos separabit à charitate Christi? Tribulatio? an angustia? &cæt. Palma arbor est (de melioribus loquor) trunco solido alta & recta: asperrimo duróque ac vili cortice, in solo cacumine elatas habet se ex omni parte ad inferiora flectẽtes. in elatis sunt fructus dulcissimi, quos alij poma: alij, nempe Galli & Itali dactilos vocant. Ha[illegible] non alia ratione conuenit signatis, id est, electis fidelibus, nisi quòd olim in signum dabatur victoribus. Sola enim arbor est

Stola quid sit.

Palma quid significet.

Palma ponderi resistitur.

(authore Plutarcho) quæ surgit aduersus pondera, nec cedere nouit. Hunc morem primum Græcis fuisse, deinde translatum Romanis testatur. T. Liuius libro vlt. primæ Decad. Palma in nobis erit si non cedimus malis tentationibus, aduersisque flatibus rerum accidentiū: sed semper nobis ipsis robustiores exurgimus. Est enim insigne victoriæ, fortitudinisque infractæ: vt rectè, forti viro in militia spirituali. Cant. 7. dicatur. Statura tua assimilata est palmæ. Assimilatur nanque statura fortissimi militis Christiani palmæ, si non cædat aduersis: sed continuo robore in se persistat: nitatur autem contra aduersa donec superet, donec pleno triumpho potiatur. Obserua, Soli palmati candidatique ante thronum, & agnum stāt: quia soli illi Deo, & Christo cordi sunt qui vincunt: cæteris, hoc est, qui nolunt vincere, vix in memoria existentibus: quibus dicturus est Christus, Nunquā noui vos. Matt. 7.

Palma insigne victoriæ.

❧ Punctus 2.

Et clamabant voce magna dicentes: salus Deo nostro qui sedet super thronum: & agno.

Hæc est vox illa de qua Esaias dixit cap. 24. Hi leuabunt vocem suam atque laudabunt. Et rursum. Quum glorificatus fuerit dominus hinnient de mari, lætitiæ magnitudine gestientes. (vt exponit Hieronym.) Fieri enim non potest, vt non victores cantent Deo, in laude, & gratiarum actione, qui norunt non propria, sed cælesti virtute potitos se victoria: præsertim quibus ardens inest desyderium Dei, vt momento omni pro eo potius mori vellent, quàm offendere: idcircò clamorem voce magna in semetipsis excitant, quo testentur animi sui ingens desyderium in Deum, & Christum, per quem salutem assequuti sunt, & habent quicquid habent. Salutem antè occinunt Deo, quia domini est salus, Psal. 3. Potest magnus iste clamor, synceræ fidei, & magnæ sitis quoque gloriæ Dei, & agni, esse typus. Quo argumento docemur saluté acclamare voce magna Deo nostro, & agno. Id enim proprium est soli Deo, videlicet salus. Quod sic demonstratur. Quum enim omnia ex tempore fluxa sint & caduca, & perpetuo cursu interitura, solus autem Deus stabilis sit & permanens: sic vt in Deo sit salus propriè, sicut

Salus soli Deo cōpetit.

& vita: quia habet esse à se & non ab alio, qui nec mutari potest, ideóque ab interitu longè dissiliens. Vnde diuina perfectio hæc in sepulchra admodum harmonia complectitur, Esse, viuere, & saluare. Esse dicit in actu essendi durationem, viuere dicit esse cum vitali operatione, saluare autem dicit esse saluatorem cum perfectione: vt sine defectu sit salus in se, & cæteris influat, détque de se salutem, id est, vt seruètur virtute eius alia à se. Et sic ille qui dat salutem: idem dat & vitam, & esse. Et qui dat vitam, & esse, & salutem: necessum est, vt de se habeat salutem, & vitam, & esse. Sed quum in Deo nullum cadat accidens, nec aliquid dependés, siue imperfectum: ideo essentialiter est quicquid habet. Et sic Deus essentialiter est salus, & vita, & esse: qui per se est causa salutis omnium, & vitæ, & existentiæ: quatenus agnosceres nihil magis propriè occini potuisse Deo quàm salutẽ, sed nec agno quidem qui peperit de se omnibus salutẽ, qui est in vna persona diuina cum patre Deo. Filius est agnus, quo solius incarnati verbi persona signatur. Dicat ergo sancta turba Dei. Salus Deo nostro, qui sedet super thronũ: & agno. per sedentem diuinitas patris intelligitur: per agnum filij humanitas, quæ ad æqualitatem patris ratione vnionis peruenit: vt ex Daniele intelligis, tanquam dicerent, vni deo nostro patri, & agno, qui sedet super thronum, salus, qui non est nisi salus in se per essentiam. Et quia hoc loci summa nostræ salutis, patri filióque tribuitur: patri, qui filium pro nobis tradidit: Filio, qui semetipsum obtulit, nequaquã persona spiritussancti excluditur. Denique q̃ salutis autorem sedere dicit, taliter est intelligẽdum, ac si regnare ac iudicare diceret: Sedere enim regnantis est & iudicãtis. De throno autem id accipe. Est enim quandoque ecclesia militans: quandoque triumphans: aliquoties Christi humanitas: interdum anima iusti: est & cælum empyreum, immo & dei maiestas: in quibus omnibus sedet Deus. Salutẽ ergo tribuunt sancti victores Deo, cuius virtute vicerunt, eidem tribuentes quicquid ab ipso acceperunt: & quicquid ad salutis pertinet ordinẽ. Quo in loco simul Pelagij ac Cœlestini hęreticorũ falsum dogma suggillatur, commẽtantiũ sine gratia dei per solũ liberũ arbitriũ hoiem posse saluari, cui reclamat apostol⁹ dicẽs,

Esse, viuere, saluare.

Agni vocabulum filio competit.

Gratia ſalui facti eſtis per fidem, non ex operibus, vt ne quis glorietur. Epheſ. 2. Idem, Quid habes, quod non accepiſti? Si autem accepiſti quid gloriaris quaſi non acceperis. 1. Corinth. 4. Quid plura? ſalutem noſtram tribuit Deo & ipſe Dauid, quum ait: Domini eſt ſalus. Pſalm. 3. &c. Punct. 3.

Et omnes angeli ſtabant, in circuitu throni, & ſeniorum, & quatuor animalium: & cecíderunt in conſpectu throni in facies ſuas: & adorauerunt Deum, dicentes. Amen.

Angeli non ſunt redẽpti, ſed recõciliati nobis per Chriſti ſanguinem.

Sicut turbæ magnæ, ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis, & linguis, numerus nemini comprehenſibilis eſt: ita & hic, & ſupra, vbi primum agnus librum accepit de dextera ſedentis, angelorum numerus definitus non eſt. De iſtis iam illic dictum eſt, quia & ſi redempti non ſunt per agnum, quia non perierunt, conditi tamen per eius diuinitatem ſunt, & per ſanguinem reconciliati, nobíſque pacificati per ipſum: cœpítque numerus eorum, qui diminutus fuerat ex ruina apoſtatarum angelorum, ſpirituum nequam, ex hominibus reſtitui: proinde iure in conſpectu throni cecidiſſe viſi, adoraſſéque Deum, dicentes, Amen. Quod ſanè congratulatio eſt eorum, de ſalute noſtra. Ac ſi dicant. Æquum eſt domine, vt nos tibi parem honorem cum hominibus tribuamus, qui ſalutem dediſti perditis illis, è quibus noſtra ruina reparabitur, ne eclypſis æterna ſit in nobis: ſed vt pleno choro tibi fœliciter adſiſtamus: ſemper gratias agẽtes de immenſa tua bonitate, qua creaſti omnia, & nos, quos participes fore iuſſiſti gloriæ tuæ. Hominibus congaudemus: quia per te reparati, laudem tibi ſalutis occinunt, memores ineffabilis tuæ clementiæ, qua in finem eis miſericorditer ſubueniſti, vt eiuſdẽ & ipſi nobiſcum gloriæ fierent conſortes. Obſerua, neque turbam, neque animalia, neque ſeniores hoc loco adoraſſe memorat: ſed ſolos angelos, qui audita dei laude, tanquam ſanctis congauderent, ſeſe humiliter ſummiſerunt, per ſumma veneratione, & adorauerunt: confitentes, par eſſe vt ſic laudaretur Deus, verúmque eſſe id quod ſancti de ipſo prædicarent. Nam dicendo Amen, hominum laudationem confirmauere, diuinæque maieſtatis honorificationi cõgratulauere. Scriptum eſt enim. Lętamini gentes cum populo eius. Et ite-

Angeli pariter cum hominibus adorant Deum.

rum, Adorent eum omnes angeli eius. Pſal. 96. Soli ergo adorant ad lætitiá ſanctorum: quo ſciamus angelos gaudere de nobis, quoties honorem deo in vociferatione, & cantu, exhibemus: ſimúlque vt ſcriptura impleatur prædicta. Sunt enim omnes miniſtri dei, ad quos ſpecialiter pertinet Deo reuerentiam exhibere, & exhibẽtibus congaudere: ideo & inter laudãtes verſantur: iuxta illud, Preuenerunt principes coniuncti pſallentibus. Pſal. 67. vbi ij principes angeli ſunt, qui in cuſtodia principantur hominibus. Principes etiam dignitate multi ſunt inter eos, pro dei gloria, ſicut dictũ eſt ſupra. Cant. 3. Sect. Pũct. 8.

❧o Punct. 4.

Benedictio, & claritas, & ſapiẽtia, & gratiarũ actio honor, & virtus, & fortitudo Deo noſtro in ſæcula ſæculorum. Amen.

Quid deo conueniat, breui hoc cantico explicant angeli. Septem autem voces, ſeu nomina pronunciant, plena myſteriorum, quæ illi concinẽda ſunt ſemper ab omnibus, Benedictio, & claritas, &c. Benedictio primum ponitur ob meritum. Ipſe enim primum benedixit nobis dicens, Creſcite, & multiplicamini. Gen. 1. Benedixit autem multipliciter in corpore, & anima, qui eius benedictione ſeruamur. Si enim benedictio, doni ſeu beneficij collatio eſt: profectò innumera ſunt dei circa nos beneficia, pro quibus viciſſim à nobis benedictionem promereri. Obſerua, Aliter benedicit nobis Deus, aliter nos Deo benedicimus. Benedicit deus, dũ dona largitur corporalia, ſiue ſpiritualia. Benedicimus nos deo, dũ de beneficiis datis laudamus eum, dignúmq; ab omnibus laudari prædicamus, ſcriptura dicente, Confitebitur tibi, quũ benefeceris ei. Pſal. 48. Claritas, pulchritudo, ſynceritas, nominis ſplendor, & nobilitas eſt. Competit autem ei, in quo nulla eſt macula, nulla imperfectionis admixtio, defectus nullus: ſed dignitas ſumma, nobilitas & perfectio. Hic deus autem ſolus eſt qui eminenter pulcher, purus eſt, in quo non eſt macula, neque imperfectionis admixtio vlla, integer ſine defectibilitate. Eſt enim deus lux, & tenebræ in eo non ſunt vllæ. 1. Ioan. 1. qui in ſeipſo immenſa prorſus claritate lucet. Super ſolem enim eſt ſpecies decoris eius, qui lucem habitat inacceſſibilem. 1. Timoth. 6. Sapiẽtia quoque propria eſt deo, à quo eſt om-

nis ſapientia. ſicut ſcriptum eſt. Omnis ſapiẽtia à domino deo eſt, cui omnes omnium mentes gratias agere debent. Item virtus & fortitudo ſempiternus eiuſdem cantus ſunt. Non eſt fortis ſicut Deus noſter, qui eſt dominus virtutum & rex gloriæ, teſtãtur Pſalmi Dauidici.

DE REVELATIONE MYSTERII VISIONIS CANDIDATAE MVLTITVDINIS INNVMERABILIS. *Sect.4. Punct.1.*

ET reſpõdens vnus de ſenioribus dixit mihi: Hi, qui amicti ſunt ſtolis albis, qui ſunt: & vnde venerunt.

Quum nullius interrogatio præceſſerit: quid ſibi vult, quòd vnus de ſenioribus Ioanni reſpondiſſe perhibetur? Sed hic vtique Ioannes typum gerit eorum, qui non intelligũt myſteria Dei, quos erudiri oportet: de quibus alij adeo ſtupidi ſunt, vt prorſus iaceant ingeniis, niſi acutiore ſtimulo interrogationis excitentur. Vel certè mos ſcripturæ eſt, vt nulla interdum interrogatione præmiſſa, ſoleat reſpondentis vox proferre ſententiam. Sic in multis ſcripturæ locis legis: quemadmodum ibi. Reſpondens Ieſus dixit, Confiteor tibi pater, domine cęli & terræ. Matth.11. quum nulla interrogatio præceſſerit. Et alibi, Reſpondens angelus dixit mulieribus, Nolite timere, nulla interrogatione ipſarum mulierũ pręmiſſa. Quo in loco in ſenore vno hoc, doctiſſimum quenque in lege accipimus, velut iudicem dei reuelationum. Nanque ſenior maior dicitur, ſiue ætate ſit, ſiue etiam autoritate, in qua iudices olim conſtituerat Deus, quos memorauimus duodecim in lege veteri: In noua autem eodem numero apoſtolos, quos ſeſſuos dixit Chriſtus in ſedibus duodecim iudicantes duodecim tribus Iſrael, in quibus vniuerſitas nationum comprehenditur. Interrogat ergo ſenior vt doceat: qui docendi, dicendíque peritus erat. Doctor enim vir bonus eſſe debet ac dicendi peritus, docet. Quintilianus in primo Inſtit.orat. Simul etiam oſtendens minimè vere-

Senior maior

Doctor qualis eſſe debeat

dum fore præſertim in rebus ſalutis, quæ myſteriis abditis plenæ ſunt, ſeniores doctores conſulere. Qui verentur, aut ſuperbiæ vitio laborare, aut ignauiæ conuincuntur: ſed excutienda ſunt hæc, & ſimplex animus in nobis ſtatuẽdus, hoc eſt humilis & doli inſcius. Ita enim à natura comparatum habemus vt ad meliora ſemper nitamur, & velimus eſſe perfecti, in quocunque ſtudiorum genere. Quæ igitur dementia nobis non ſequi naturam ducem ad meliora vocantem: quæ ſi ſequenda in pleriſque aliis, vbi nutat, non ſit, in hoc tamen vno ſequenda. Ad hoc autem vt docti in placitis fidei ſimus, doctor bonus nobis quærendus eſt, & ſapiens, cuius & moribus & ſapientia ſimul inſtituamur, melioréſque euadamus: cuius hic ſenior typum exhibet, qui vt charitate affluus erat, & moribus placidus, Ioannem vltro compellans vocat ad diſcendum alioqui diſcendi cupientiſſimum, & qui libenter ſcire etiam rationes eorum vellet, quæ videbat. Vbi ſimul illud aduertas velim. Nam ſcire quidam volunt, vt ſciant tantum: & hæc inutilis curioſitas eſt. Alij vt ſciantur, & hæc deteſtanda vanitas eſt. Plerique vt ſcientiam ſuam vendant, & hæc obſcenus quæſtus eſt. Nonnulli vt ædificentur, aliósque ædificent: & hæc laudabilis prudentia eſt. Quo in genere Ioannem verſari cognoſcimus, cuius omnis ſcientia noſtra ædificatio fuit, & cauſa ſalutis. Adeſt ergo ad tam grande ſpectaculum ſcientiæ auidus, circunſpectat, quærit animo doctorem, deſyderio cordis loquitur. O ſi mihi nunc adeſſet vnus, qui hæc ſtupenda miracula retegeret, doceret rerum tantarum myſteria, Diſcrutior domine quòd non intelligo. Móxque ſenior è xxiiij. vnus vltro compellauit eum dicens. O iuuenis quiſquis es qui ad tantum ſpectaculum noſtrum admiſſus nunc adſtas, putáſne intelliges? qui ſunt hi, qui amicti ſtolis albis vno agmine ſunt. Alloquitur vltro vt alliciat, vt animo confirmet, addátque audaciam liberè reſpondendi, atque vt allectus paçatiori pectore dicenda capiat. Audiat diſcipulus myſteria rerum, audiens intelligat: intelligens ædificetur, vt poſtmodum & ipſe alios ædificet. Immò vt talem amictum concupiſcat, ſibíque ſtudio comparet, quali ſpecioſiſſimum exercitum verſari coram ſedente in throno,

Diuerſitas ſtudentium.

& agno videt. Stolæ hæ albæ, habitus mentium siue baptismatis sacramento, siue aperto vel occulto martyrio, siue etiam lachrymarum fonte candidatarum possunt intelligi: possunt & præmia fidei, certaminisque in futura vita. Dicatur igitur, Hi qui amicti sunt stolis albis, qui sunt, & vnde venerunt? Ac si prædicatores sancti, vel dominus prædicatorum auditoribus diceret, Quotquot ex clade Antichristiana euasuri sunt, nunquid amatores mũdi erunt? nunquid voluptatum suarum sectatores? aut nũquid de cupiditatibus vel illecebris venturi sunt? Quoniã qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt. Qua nimirum sententia finis consummatæ iustitiæ iudicatur. In præsenti etenim rari sunt, qui ad sceptra dignitatésque de talibus eligantur. Sed qui splendidi sectatores: non sic in prædestinatione Dei: sed de angustiis ad præmia vocantur. In qua iam tales sunt electi, quales futuri sunt beati. Hoc est, pulchra iustitia nitentes. Ergo quales inueniendi sunt futuri sancti, tales in formis exhibiti: quatenus sciamus eos solos claros futuros, qui vitæ studeant sinceritati. ✻ Punctus 2.

Et dixi illi: domine, tu scis. Et dixit mihi, Hi sunt, qui venerunt ex magna tribulatione: & lauerunt stolas suas: & dealbauerunt eas in sanguine agni.

Discipuli norma.

Quum Ioannes ex persona bonorum auditorum interroganti seniori modestius respondet: docemur, quanta modestia debemus esse ad eos, quos eruditores animorũ nacti sumus, vt non temerè quippiam vel requisiti respõdeamus, sed potius eius acumini nos in vniuersum summittentes, ab ipso primum ferri sententiam petamus. Sic enim nos & Fabius Quintilianus docuit orator, qui in libris institutionum oratoriarum ait. Pendeat ex iudicio præceptoris discipulus: atque id rectè dixisse putet quod ab eo prolabitur: vultum præceptoris intueatur quum audit, & quum aliquid ipse dicit. Absit à tumore discipulus, & à vana de seipso persuasione: ex magistri iudicio discat & dicat. Quod totum longè exactissimè in se exprimere videtur. S. Ioannes in verbo, Domine tu scis, vult enim omnino pendere ex iudicio huius præceptoris: & id de-

nique rectum esse quod ab eo prolaberetur credit. Porrò quia tribulationis meminit, sanè docemur quoniam vim patitur regnum cælorum, & violenti rapiunt illud. Matt. 11. Et Actuum. 14. Oportet nos per multas tribulationes intrare in regnum Dei. Simúlque valde metuendum est, ne si aliunde quis veniat, ad sanctorum sortem pertineat. *Tribulationū distinctio.* Notandum ergo quòd in vna hac magna tribulatione multæ tribulationes iustorum sunt capiendæ. Ecce enim persequutionis tempore alios improuiso ictu immersus iugulo gladius strauit. Alios crucis patibulum sustulit. Alios ferra diuisit. Alios carpsit vngula. Alios beluina rabies terris dentibus dilacerauit. Alios creber ictus flagrorum enecauit. Alios suffossa terra viuentes oppressit. Alios suspendij laqueus iugulauit. Alios præcipitium collisit. Alios demersos aqua absorbuit. Alios edax flamma absumpsit. Quæ omnia insimul magna sunt tribulatio sanctorum. Sed nunquid hi solummodo ad electorum numerum, quos de magna tribulatione, aut iam venisse, aut venturos esse scriptura hæc commemorat pertinet? Quid igitur de illis qui timentes mori, ne forte vitā, id est, Christum negarent, antequam tenerentur, vel interrogarentur, salutem fuga quæsiuere, vtique vocem domini sequentes, qui dixit, Si vos persequuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam, Matth. 10. Fugientes autem latibula ferarū petiti, & angustiis diuersoriis, famem, sitim, nuditatémque sustinuerunt. Nunquid non ad magnam tribulationem talia qui pertulerunt pertinent? Quid denique de his dicemus qui substātiis omnibus propter fidem christi priuati sunt, quando eos nec exterior pœna perstrinxit, nec pulsi sedibus fuere: Nunquid non de magna tribulatione venerunt, aut veniūt in dies? Sed redeamus ad pacis tempora, Quia volūt electi etiam pacis tempore piè in Christo viuere, & pati: (Pulchra sane consequentia, piè viuit christianus & patitur. Apostolo dicente, Omnes qui volunt piè viuere in Christo Iesu persequutionem patiuntur. 2. Tim. 3.) Ecce alius religionem ingreditur, votis se constringit, nūquid tribulationem patitur? Primo aduersus sæculi contra eum insurgit: veniet in odium his, quibus id genus vitæ odio est: sustinet iniurias, opprobria, *Religiosi per petuis tribulationib⁹ probantur.* famines, & alia. Sed esto non fiant ista, Nunquid desunt

tentationes illi, aut illectamenta carnis, quibus à rigore religionis sæpe mollescimus. Nunquid ignea desunt aduersarij tela? quibus figat & vrat? O quoties ante religiosæ mentis oculos fœdam carnis spurcitiam quasi in dulcedinem conuertit astutus inimicus: figurat affectum coniugalis subsidij, prolis amorem: contra quæ dum pugnat ac resistit, nunquid ex magna tribulatione, lotus in sanguine agni venit? Augent ij tribulationes in semetipsis, dum frangunt ieiuniis corpus, vires eneruant, comprimunt sensus, insistunt vigiliis, excubant assiduis in orationibus, dura sustinent, verberibus sese affligunt, ciliciis, aliorúmque asperitatem domant vestimentorum, quæ gerunt ad carnem, mactant proprias voluntates, alienam suam facientes. Nunquid igitur ad electos pertinet, quum hæc omnia ad Dei gloriam faciunt? Faceſſat igitur quorundam reputatio, mollius religiosos aliis viuere, qui omni tempore in sui persequutione versantur, perpetuis veluti in castris degentes, qui veluti districtis ensibus perpetuò pugnant. Non sunt his delicata cibaria: sed crassi & quæ dumtaxat necessitati succurrant, non voluptatem expleant: nec est his ocium qui perpetuo in labore sunt: nec quando volunt aliquid faciunt, sed omnia sub imperio: dúmque hi cælestem vitam agunt, maxima corporis fatigatione se conficiunt. Paria his habent & virgines, qui se totos Christo dedicarunt, affligentes carnem variis angustiis, ac ingeniis, ne luxuriet. Continentes quoque, & quicunque cælibatum amplexati carnis curam in desideriis non perficiunt, quibus in mentem reducit malignus expertam olim venerem, & omnem eam voluptatem, qua potiebantur antequam in militiam Christi veniſſent. Sed esto, sit, qui sancto certamine, multóque sudore iam ista contempserit, vt non irritetur tentigine: sed nunquid iram, tumorémque mentis, aut tristitiam, aut cupiditatem radicitus vulsit, atque ita in vniuersum ab sese abiecit, vt non interim hisce pestibus commoueatur? Aut quamdiu in hac vita viuit, saltem cogitationum careat tumultibus? Aut quum prana agere videt, non doleat? quum odientes se ad amorem nimia sollicitudine perducit? quum inobedientes ad subiectionem redigit: voraces ad sobrietatem: impuros ad ca-

Tribulatio virginũ cõtinentiúmque.

ſitatem: ſomno deditos ad vigilias: loquaces ad taciturnitatem: commotos ad pacem: tribulationis expers in his erit? Nunquid non ſolemus dicere, quum tale quid agimus, ſi paulo duriores conuertendi inueniantur: O, cum quanta tribulatione ad viam illum poſſum reuocare? Ille enim tribulationem in his, quæ modo præluſimus, non ſentit, qui certamen in acquirendis virtutibus, & in reſiſtendis viciis non aſſumit. Sed proculdubio nec iſti ſoli ad illum pertinent numerum, qui de magna tribulatione veniſſe monſtrantur: pertinent equidem & boni coniugati, qui in tantum boni ſunt, iuxta modulum religionis ſuæ, vt intra repagula profeſſionis ſuæ ſe perpetuò velint continere, nec aliorſum euagari amore, ſuſtinent moleſtias domus, & familiæ, vitam ſuppeditant, cibum quæritant, manibus liberos, ſi quos ſuſceperint, nutriunt in timore Dei, legis præcepta diligenter cuſtodiunt, ac ſi docent ſuos, caſtigant liberos quum laſciuire per etatem vident, compellunt ad Deum, & nihil magis cogitant: abſtinent interim, nec niſi cauſa ſuſcipiendæ prolis venerem experiuntur, aut ne alter ab altero amore deficiat ad alienum. Adiicio his generalem cunctorum, & in hac vita *inuitabilem magnamque tribulationem*, quam qui non habet, neſcio ſi ad electorum numerum pertineat. Nemo enim ſanctorum nouit vtrum ad electorum numerum pertineat, Salomone atteſtante, qui ait, Neſcit homo vtrum odio an amore dignus ſit, ſed omnia reſeruantur in futurum incerta. Eccle. 9. Vnde etiam ſancti non modica tribulatione agitantur, quia ignorant futuros exitus: hinc mœrent, lugent, & quotidianis afficiuntur lamentis. Sed obſtrepit hic mihi aliquis, velut rari ſint qui eiuſmodi ſint. Reſpondeo, hoc eſt quod dominus dicit, Quia multi ſunt vocati, pauci verò electi. Væ animę, quę per aliquam harum tribulationum non exercetur, quia non eſt aliunde aduentus ad numerum electorum. Omnes ergo hi, quos numerando perſtrinximus, de tribulatione magna & anguſtia venientes ſtare in conſpectu dei Ioannes vidit. ❋ Punctus 3.

Ideo ſunt ante thronum Dei, & ſeruiunt ei die ac nocte, in templo eius: Et qui ſedet habitat ſuper illos.

Dies prosperitatē significat, nox aduersitatem.

Ac si diceretur, propterea ad electorum numerum perueniunt, quia talibus indumentis vestiri seruiūt ei die ac nocte, id est, in prosperitate & aduersitate: dies enim prosperitatem significat: nox verò huius seculi aduersitatem: in quibus æquè, qui verè serui dei sunt, hoc est, fideles, illi seruiunt: quos à firmo cordis proposito, nec prosperitas, nec vlla sæculi aduersitas auocare potest. Sed vbi seruiūt? In templo eius: templum Dei est ecclesia, viuis ex lapidibus super petram, stabile videlicet fundamentum ædificata: quod venti non dimouent, nec flumina. Christus est electorum fundamentum, & virtus, in quo solo fortes sumus, in nobis nihil, eo quòd sensus & cogitatio humani cordis prona sunt in malum ab sua adolescentia. Gen. 8. Et ex nobis sumus mali. Luc. 11. ideoque vacillantes. Potest per diem & noctem intelligi & perpetuitas, quòd fideles perpetuo seruiant, & non in horam, aut diem. Etij sunt ante thronum Dei, id est, placent deo, quia & candidi sunt, & seruiunt ei continuè. Sic Apostolus loquitur, Elegit nos in Christo ante mundi constitutionem Deus, vt essemus sancti, & immaculati in conspectu eius in charitate. Ephe. 1. idem, Audemus, & bonam voluntatē habemus, magis peregrinari à corpore, & præsentes esse ad deum: & ideo contendimus siue absentes siue præsentes placere illi. 2. Cor. 5. Denique, Quid est quod dicitur, Et qui sedet, habitat super illos: Equidem hoc verbo prouidētia dei, simul & custodia super nos innuitur, quòd deo cura sit de nobis. Ipse est enim super omnes deus, siue qui in cœlo, siue qui in terra, & in omnibus abyssis sunt. Ac si dicatur, Deus, qui super nos est, de throno maiestatis suæ super omnes inuigilat, proque eis solicitus est. Sequitur.

Deus inuigilat super nos.

✻ Punctus 4.

Non esurient, neque sitient amplius: neque cadet super eos sol: neque vllus æstus.

Celebratissimum Græcis fuisse Adagium testatur Plato, Miserrimum videlicet esse mortalibus fame mori, quod sumptum fuisse cōstat ex Homero, cuius hæc verba sunt in Odissea.

Dura quidem miseris mors est mortalibus omnis:
At periisse fame, res vna miserrima longe est.

Cuius

Cuius contrarium hic pro ſumma fœlicitate & prima ponitur, quum dicitur, Non eſurient &c. Eſuries hic Dei verbi eſt: quæ qualis futura ſit ſub magno Antichriſto præſens ſcripturæ locus indicat, quando interdicetur in vniuerſum ſacri verbi Dei annunciatio: tum certè paruuli petent panem, & non erit qui frangat eis: tamen ab hac peſte quum liberauerit dominus populum ſuum, fiet tranquillitas ſumma, & pax in toto orbe, etiam externa: tum fiet id quod præſens ſcripturæ locus indicat: Non eſurient, neque ſitient amplius? neque cadet ſuper eos ſol, neque æſtus. Similis locus eſt in Eſaia cap. 49. Non eſurient, neque ſitient amplius, & non percutiet eos æſtus, & ſol: quia miſerator eorum reget eos & ad fontes aquarum potabit eos. Sol perſecutionis ardorem deſignat, quæ tũc ceſſabit pereunte antichriſto. Eſuries panis verbi Dei eſt, quo alitur anima noſtra, & ſitis extinguitur. Dum enim ardenter deſideramus refici hoc verbo ſpiritus, dicimur & eſurire & ſitire. Quo in loco ſimul agnoſce quàm fœlix illa ætas futura ſit, quando in ſumma libertate annunciabitur euangelium Chriſti in vniuerſo orbe, in vero ſenſu, & quem ſpiritus ille diuinus in primis flagitat, & adminiſtrat omnibus: ideo dictum eſt in Eſaia, Quia miſerator eorum reget eos, & ad fontes aquarum potabit. Hi enim ſunt fontes aquarum, qui ſenſus veri ſcripturarum. Sunt qui multo magis velint hunc ſcripturæ locum referre in ſenſu anagogico ad patriæ fœlicitatem, vbi nemo eſuriet, ſitiet nemo amplius: neque ſolis feruor exuret neminem vltra. Ad quod propheta regius ille ſummis aſpirat votis, quum dicit, Satiabor quum apparuerit gloria tua. Pſalm. 16. Et dominus beatos fore aſſignat illos, qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur. Matth. 5. Et apud Lucam, Ego inquit diſpono vobis regnum, ſicut diſpoſuit mihi pater, vt edatis, & bibatis ſuper menſam meam in regno meo. L. c. 22. Iam ſi ſic diſponit, ſicut illi diſpoſuit pater: certiſſimum eſt, quia per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei, Act. 14. qui & ipſe multa paſſus eſt antequam regnum ſuum ingrederetur: paſſionis ergo via præeſſit, hac introiuit, Luc. 24. Nonne hæc oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam? Ideo ſu-

Eſuries verbi Dei.

Fœlicitas ſæculi poſt Antichriſtum indicatur.

pra. Hi ſunt, qui venerunt ex magna tribulatione. Et Pſal. 33. Multæ tribulationes iuſtorũ. Non eſt ergo quod conqueratur electus, quare tribulationum angores immittat Deus: fixum eſt enim, quia electi per tribulationes aſſequantur gloriam : per inquietudines quietem. Non eſt ſeruus maior domino ſuo: ſi eum perſequuti ſunt: & nos, ſi electi ſumus, proculdubio perſequentur, Ioan. 15. Vide ergo ne impatientia fatearis te non eſſe ſeruum : ne cauſatione arguas te nihil pertinere ad regnum , quod ſuis præparauit dominus, ſicut ei præparatum fuit à patre. Sol alibi in bonam partem accipitur ob vtilitatem luminis eius, & virtutem, propter quod & chriſti ſæpe typus eſt: hic verò ex loci circunſtantia tribulationem potius exprimit, quòd ardore exurat virentia, Iaco. 1. Exortus eſt ſol, & arefecit fœnum cum ardore. Sic & tribulationis vehementia , Dei electos in carne concoquit , vexat, & premit: à liberati non deinceps vexabuntur, eo quæ quòd gloria & pax & quies excepit illos. Vbi ſimul aduerte magnam temporis vltimi , quod erit poſt Antichriſtum , fœlicitatem , vt patriæ fœlicitati propemodum exæquari poſſit. Nam vt mihi quidem videtur: per temporalem hanc eiuſmodi temporis illius fœlicitatem, & illam quæ in cælis futura eſt deſcribit.

Sol tribulatio.

❋ Punctus 5.

Quoniam agnus, qui in medio throni eſt, reget eos: & deducet eos ad vitæ fontes aquarum.

Agnus Chriſtus.

Cauſa redditur, cur non eſuriant, neque ſitiant, neque ſolem vel æſtum patiantur, qui veſtimentis albis coruſcãt, cum dicit, Quoniam agnus &c. Agnus eſt cui dixit pater, Hic eſt filius meus dilectus : quem etiam audiri iubet. Matth. 16. Cui tradita ſunt omnia, Matth. 11. & vlt. Et quem pater conſtituit hæredem vniuerſorum Hebræ. 1. Hic inquam in medio throni eſſe perhibetur. Thronus hic ex circunſtantia loci eccleſia eſt, in cuius medio ſtat Chriſtus, Matth. 18. Vbi enim ſunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum, Et, Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſeculi. Matth. vlt. Qui diſcurrit in medio cande-

labrorum aureorum, supra cap. 1. Idem curam habet suæ ecclesiæ, quam fuso sanguine acquisiuit: estque caput eius, Ephe. 1. Coll. 1. Agnus ergo, qui in medio throni est, idest, christus in medio suę ecclesiæ, regit fideles. De regimine eius scriptum est. Psal. 22. Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocauit. Rursum. Super aquam refectionis educauit me: animam meam conuertit. Deduxit me super semitas iustitiæ &c. Fontes vitæ aquarum, sunt verbvm Dei, & spiritus eius: verbum gratiæ, quod in fidele quoque fiet fons aquæ salientis in vitam æternam, Ioan. 4. Si verò de futuro seculo intelligatur, satietatem simul & voluptatem summam, deliciarúmque cęlestiũ indicant vbertatem, iuxta illud, Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos. Psal. 35. Loquitur in Esaia dominus dicens, Ecce ego declino in eos, vt flumen pacis, & vt torrens inundans glorię, cap. 66. Nota, Et deducet &c. Christus deducet ad gloriam, qui est fons vitæ, Psalm. 35. Fons quippe vitæ est nobis ipse christus, hic in scripturis sacris, in quibus veluti quibusdam fistulis fęcundissime ebullit, scatuit, & satiat: in futuro autem in gloria, qua replet & exomat. Ideo rectè sequitur in eodem Psalmo, Et in lumine tuo videbimus lumen. Aug. Fontem fauces quęrũt, oculi lumen, vt scilicet, intelligeres externè & internè per eundem satiari affatim debet hominem. Sed vide quoniam idem fons & esuriem simul & sitim depellit. Esuriem quia panis vitæ est Ioãnis sexto sitim quia fons vitæ, Psalm. 35. Neque verò id cuiquam mirum esse debeat, quòd & cibus sit & potus: quum de ipso eodem creatore omnium dicat Paulus. Erit Deus omnia in omnibus. 1. Corin. 15. *Fontes aquarum.*

❋ Punctus 5.

Et absterget deus omnem lachrymam ab oculis eorum.

Alludit ad piarum matercularum consuetudinem. Solét enim hæ paruulos vteri sui fœtus, qui quando amaricati in fletus acerbos erumpant demulcere blandiciis, lachrymas digito tergere, mammam dare, quandoque & prę-mansum cibum ori inferere: figere blanda oscula, assidere, super genua in ipso sinu confouere, nec conquiescere donec cessent oculi eorum à lachrymis. Id quod prę-sens scripturæ locus nobis quoque de Domino nostro *Deus pater & mater est.*

promittit. Et absterget, inquit, deus omnem lachrymam ab oculis eorum. Exacerbati fuere sancti prioris temporis ex grauissima sæuissimorum principum persecutione, exacerbabũtur & posterioris illius seculi, de quo paulo ante scriptura hæc meminit: primos consolatus est dominus, non dubium quin & posteriores consoletur: qui super matrum pietatem se nobis dulcem futurum in Esaia promittit dicens, Nũquid obliuisci potest mater infantem suum, vt non misereatur filio vteri sui: & si illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiscar tui. Esa. 49. Eundẽ patrem idem apertè confitetur dicẽs. Tu enim pater noster domine, redemptor noster: à seculo nomen tuum. ca. 63. Sed videamus quæ sint illæ filiorum lachrymæ, quas absterturus est hic pius pater, idémque pia mater. Constat enim quia alius plorat propter admissũ facinus quod dolet ex corde, Alius quòd malum vitans bonum nõ fecit, Alius quia dura sustineat. Quis enim filius non plorat, dum vapulat, etiam si murmure careat? alius autẽ viciis turbatur, nec ad plenum superat. Alius quia mala ab aliis videt fieri, nec corrigere valeat. Alius quia diu in peregrinatione versatur: & tardè ad patriam redit. Hos fletus absterget omnes pius pater deus, idẽ pia & mater: quum sua consolatione afficiet nos, replet: & firmat. Cõsolationem ergo in præsenti scriptura pollicetur dominus, quæ futura est post tribulationes Antichristianas, quando christianorum victoria nusquam non prædicabitur, nusquam non Christi gloria exaltabitur: quando aduersarij omnes ligato demone conticescent, nec quisquam mussitabit contra dominum. Adhæc pollicetur in anagogia & eam, quæ post hanc mortalitatem futura est fęlicitatem: ad quam currentes ecce aspiramus vniuersi.

Ploratuum causæ diuersæ.

❋ Punctus 2.

Et quum aperuisset sigillum septimum, factum est silentium in cælo quasi media hora.

Apertio septimi sigilli indicat mysterij, quod futurum est septimo tempore ecclesiæ christi, reuelationem: quãdo totus fere mundus conuertetur ad christum, & cantabitur ab omnibus in exultatione cordis Halleluyah. Pri-

mum quòd liberati sunt à bestia illa coccinea plena blasphemię nominibus de quo infra habetur. Secũdo, quòd ad veritatis agnitionem liberè admissi sunt, Iudæi, Græci, Scythæ, Thraces, Turcæ, Arabes, Tartari & alij. O quã beatus, qui id tempus fęliciſſimum viderit. Silentium ergo hoc quasi mediæ horæ, in cælo factum, significat pacẽ illam desiderabilem externam internæ paci coniunctam, quæ post interitum Antichristi obueniet vniuerso orbi, quando draco quoque ligabitur mille annis, infra cap. 20 id est aliquo tempore per mille annos figurato, quod hic mediæ horæ silentio indicatur. Deus enim nouit momẽta, articulósque suorum temporum, siue breues sint, siue longi: nos definire non possumus: quandoquidem ita abscondere à nobis voluit, vt mille annos in mediam horã constrinxerit: porrò hanc eandem latius in mille annos exporrexerit, quo magis inter spem metúmque consistẽtes, nec nimis securi simus, velut in longum tranquilléq; victuri, nec nimis ipso metu coangustemur, velut mediæ horæ breuitate ea pax constricta sit. Neque verò ineptè tempus illud, quantumcumque fuerit, media hora figuratur. Nam & totum tempus à Christo passo nouissima hora vocatur. 1. Ioan. 2. Proinde quidam voluerunt sed minus solerter, quòd ea media hora sit typus tam lõgi temporis, sicut fuerit totum tempus à Christo passo vsque ad principium temporis per mediam horam figurati. Nos nihil tale sentire audemus, nisi quòd erit tempus illud liberum à persequutionibus, & durabit quandiu volet Deus, prout definitum est, & non vltra. Huius silentij tẽpore implebuntur cum insigni gloria, quæ de fidelium tranquillitate loquuti sunt prophetæ, quando & Israel assumetur: cuius assumptionem Paulus scribens Romanis dicit futuram mundo quasi vitam ex mortuis. Eis nimirum ad Christum reuersis, mundus renouatus, & quasi à mortuis resuscitatus videbitur. Sed quia pax plerũque vitia nutrire solet, fiet vt christiani paulatim à charitate deferueant, atque à prima illa sinceritate spiritus sensim in carnem defluant, & viam carnis iterum sibi renouent in iniquitate & in prauitate cordis sui: proinde pax illa amabilis cito turbabitur, vt non duret in finem: præsertim quia & sæuus ille draco religatus soluetur, & seducet

Silentiũ dimidiæ horæ.

Deus scit articulos suorũ temporum.

Silentij futuri solutas.

multos per vniuersam terram: fientque quæ habes ca. 20. infra, & post hoc sequetur iudicium. O rerum vices subitò in contrarium vertendas. O quàm nihil est stabile in mundo quàm citò permiscentur ima summis. Tunc certè implebitur quod dominus loquutus est in Euangelio dicens, Quum venerit filius hominis, putas inueniet fidem super terram, Luc. 18. Cuius aduentus fulguri repentino alibi comparatur. Sicut, inquit, fulgur exit ab oriente, & apparet vsque in occidentem, ita erit & aduentus filij hominis, Matth. 24. Item, De die autem illa, & hora nemo scit, neque angeli cælorum, nisi solus pater. Rursum quoque ait, Sicut autem in diebus Noë, ita erit & aduentus filij hominis. Sicut enim erant in diebus ante diluuiũ comedentes & bibentes, nubentes, & nuptui tradentes vsque ad eum diem, quo intrauit Noë in arcam, & non cognouerunt donec venit diluuium, & tulit omnes: ita erit & aduentus filij hominis. Et vt alius Euangelista dicit, Sicut factum est in diebus Loth: edebant, & bibebant, emebant & vendebant: plantabant & edificabant: qua die autem exiuit Loth à Sodomis, pluit dominus ignem & sulphur de cælo, & omnes perdidit: secundum hoc erit qua die filius hominis reuelabitur Luc. 17. Hactenus de apertione sigillorum libri sigillati: nunc in sequentibus recapitulat eadem ab origine, aliis atque aliis significationibus: quo certior fiat reuelatio.

Aduẽtus domini subitus in iudicium.

CAPVT. VIII.

DE SEPTEM ANGELIS TVBA CANENTIBVS: ET ALIO ANGELO TVRIBVLO AVREO ADOLENTE.

Sect. 1. *Punct.* 1.

ET vidi septem Angelos stantes in conspectu Dei: & datæ sunt illis septem tubæ.

Hæc est tertia visio ex septem principalibus vna, in qua multa mirabilia, ac varij casus, quibus rotãda est ecclesia significantur. Principiò autẽ ponitur visio septem angelorum tuba canentiũ, qui antequam canerent, alius angelus interueniſſe memoratur. Nota, septẽ angeli sunt ministri verbi Dei omnium temporum, sic vt primus sit typus eorum, qui sub apertione primi sigilli verbũ Dei sanctum docuerunt: ij sunt Apostoli Christi, missi in omnẽ terram, discipulíq; alij, quibus creditum erat Dei verbũ. Quia enim sigillorũ apertio mysteriorum reuelatio est, quod secundũ præfinitionem Dei fit medio prædicatorum: idcirco singulæ tubæ, singulis apertionibus sigillorũ conueniunt, vt patebit. Tuba, prædicationis summæ veritatis est typus, ideo Esa. 27. dicitur. In die illa clangetur in tuba magna, & venient qui perditi fuerant de loco Assyriorũ. Et Oseæ. 8. In gutture tuo sit tuba. Rursum Esaias ait, Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocẽ tuam. cap 58. Itaq; quum tuba sit veritatis annunciatio: quid aliud angeli erũt quàm prędicatores, quibus ministeriũ verbi cõmissum est? Vide autem in singulis fere verbis mysteriũ. Primo septem angeli recẽsentur: secundo stantes in cõspectu Dei memorantur: tertio datæ sunt singulis singulæ tubæ. In septenario numero prædicatores vniuersi exprimũtur: quia septiformi spiritu replẽtur, & vniuersitati credẽtiũ præponũtur, ltẽ q; pfectionis summæ sit typus numerus is, quæ prædicatoribus maximè cõuenit, alioqui, ipsi præceptis suis insigniter vires detrahũt, quo minus firma sint eorũ præcepta: pdit enim authoritatẽ dicẽdi, cui⁹ sermo in opere despicit, Nã & beatus Gregorius ait. Cuius vita despicit, restat vt & ei⁹ prædicatio cõtẽnat. Hinc de dño dicit. Quia cœpit facere & docere. Act. 1. Nõ pri⁹ docere q̃ facere. Nec apli ad euãgelizandũ dimissi sunt, antequã rectè fuissent instituti: aliàs qs eis credidisset, si quũ prædicarẽt mundi cõtemptũ, ipsi sectatores essent mũdi: aut quũ humilitatẽ commendarent, ipsi tunc essent elati? Si paupertatẽ auariciæ dediti: Si mundiciam immundi, &c. Quod verò secundo loco in cõspectu Dei stare phibẽtur, hoc habet in

Angeli septẽ typi prædicatorũ vniuersorum.

Tuba quid in mysterio sit.

mysterio, quòd grati sint illi, quicunque in ministerio eius syncerè versantur, & quasi parati ad omnem iussionem: propterea Elias dicebat, Viuit dominus in cuius cõspectu sto. 3. Reg. 17. Non itaque debet verbi minister reputare, placitum ne sibi aliquid sit, an aduersum: dummodo sciat illius esse voluntatem, cuius in ministerium sese addixit semel: cui semper promptitudinem suam exhibeat oportet, etiam quum periculum capitis in causa euãgelij immineat. Qui (inquit dominus) voluerit animam suam saluam facere perdet eam. Matth. 16. Ibidem de voluntario seruo dicitur, Qui autem perdiderit animam suam propter me inueniet eam, vbi per animam vitam corporalem intellige. Porrò datas illis tubas dicit, quòd indicat gratiam prædicandi dati vnicuique desuper. Indicat illud quoque, ne quis sanctum Dei ministerium propria authoritate sibi vsurpet: ne quis vltro se ingerat nisi mittatur, aut à Deo immediatè, vt Paulus, alij quoq; Apostoli: aut à Dei vicariis, vt prædicatores alij: alioqui, dicit dominus. Iere. 14. Falsò prophetæ vaticinantur in nomine meo: non misi eos, & non præcepi eis, neque locutus sum ad eos: visionem mendacem, & diuinationẽ, & fraudulentiam, & seductionem cordis sui prophetant vobis: idcirco hæc dicit dominus de prophetis, Qui prophetant in nomine meo, quos ego non misi, dicentes, Gladius, & fames non erit in terra hac: in gladio, & fame consumentur prophetæ illi: & populi quibus prophetant erunt in viis proiecti. Qui benè verbũ hoc corripit prophetas nostri sæculi, qui terga verterũt Sacrosanctæ Romanæ Sedi: & auctoritate sua eunt, & currunt, sermones sensus sui in verbis domini prædicantes. Sed quid dicit dominus exercituum, apud eundem prophetam cap. 23. Nolite audire verba prophetarum, qui prophetant vobis, & decipiunt vos: visionem cordis sui loquuntur non de ore domini. De quibus conqueritur paulopost ibidẽ, Non mittebam prophetas, & ipsi curtebant: non loquebar ad eos, & ipsi prophetabant. Et cap. 27. Quia nõ misi eos (ait dominus) & ipsi prophetant in nomine meo mẽdaciter, vt eiiciant vos: & pereatis tam vos, quàm prophetæ, qui vaticinantur vobis. Rursum cap. 29. Hæc enim dicit dominus exercituum Deus Israël, Non vos seducant

Prædicandi officium minimè vsurpãdum.

Falsi prophetæ nõ audiẽdi.

prophetę veſtri, qui ſunt in medio veſtrum, & diuini veſtri: & ne attendatis ad ſomnia veſtra, quæ vos ſomniatis: quia falſò ipſi prophetant vobis in nomine meo: non miſi eos dicit dominus. Niſi ergo dentur tubæ ſpiritus Dei, vanitas vanitatum ſunt omnia: & niſi mittantur, ſeductores potius quàm prædicatores erunt. Spiritus enim erroris rapit eos, vt eant, & currant infrenes: quemadmodum non vult Deus: nocétes nõ fructificantes, occidétes non viuificantes. O, ô, quàm multos id genus homines fert modo ſeculum hoc noſtrũ (vt ratio viſionũ eſt) laborans ſub quinta tuba: contra quos hiſcere non licet, tam multa ſegete ſuborti ſunt, & tam procaciter, vt gemendũ ſit quàm memorandum: contra quos niſi dominus moueat concilia principum eccleſiæ: niſi fulguret, tonet, iaciat fulmina ab alto, pereũdum eſt etiam inſontibus. Sed Deo gratias, quia non deſunt nobis in quibus multiplici fructu ſpiritum ſuum excitauit dominus: qui præclariſſimis ſcriptis, & prædicationum clamoribus contra nitũtur: tecta illorum mendacia retegunt, aſtutias clara in lucẽ ſtatuunt, vt cõfundãtur, ſi modo aliquando reſipiſcãt: quatinus libera ſit innocẽtia à malignitate eorum. Adiuuant horum conatum principes optimi, pœnes quos rerũ ſumma verſatur, vt meliori ſpe dilatemur, quia finẽ faciet cito dominus fortunæ eorum: & cum fructu patiẽtiæ noſtræ faciet, vt Dei verbum multo copioſius & ſanctius maneat in nobis (quẽadmodum auguror) in gloriã Dei, & domini noſtri Ieſu Chriſti. Amen. ❧ Punct. 2.

Et alius angelus venit, & ſtetit ante altare, habens turibulũ aureum in manu ſua.

Antequam de his ſeptem angelis agat, qui ſtabant in conſpectu Dei accipientes ſeptem tubas, vt cauerent, de ſingulari angelo ſcribit, non iniucunda legentibus. Dicit ergo. Et alius angelus venit, &c. Quis iſte angelus ſit, facile erit agnoſcere, ſi ſequentia diligentius conſyderabũtur: certe dominus noſter Ieſus Chriſtus, de quo in Malachia dicitur, Et ſtatim veniet ad tẽplum ſanctum ſuum dominator, quem vos quęritis: & angelus teſtamenti, quẽ vos vultis, Malach. 3. Item Eſa. 9. vocabitur nomen eius magni conſilij angelus. Ipſe enim eſt nuncius paternæ voluntatis, idcirco angelus: qui venit, & ſtetit ante alta- *Angelus Chriſtus.*

re,cum aureo turibulo:vt oſtenderet, quia ipſe eſt verus pontifex futurorum bonorum. Sacerdotis quippe miniſterium eſt altari aſſiſtere:& ſacro thymiamate diligẽter adolere.Nunc perſpice ordinem: prius meminit de ſeptẽ angelis,qui ſtabant in conſpectu Dei, quibus tubæ datæ ſunt:mox de alio angelo dicere inſtituit: cuius conditionibus paucis indicatis,rurſum ad priores reuertitur: quia nimirum habuit ſuos prædicatores Chriſtus, & ante & poſt ſuum aduentum,qui omnes vno ſpiritu Chriſtum prædicarunt & eccleſiæ eiuſdem cuẽrus.Porro altare hoc eccleſia eſt ex Iudæis & gentibus conflata,ante quam ſtetit Chriſtus,vt Beda prodidit:nam & inter cãdelabra aurea,ſupra diſcurrere viſus eſt: quia nimirũ ipſi cura eſt de nobis.Bene autem per altare eccleſia deſignatur.Quippe legimus olim Dei præcepto(vt ſupra notauimus)duo altaria Moyſen in tabernaculo conſtituiſſe: alterum quod foris erat ære obtectum,ſub dio,in atrio,& quaſi à tabernaculo ſeparatum:Alterum intus,antè velum,quod auro obductum erat,ideóq; aureũ dicebatur.In exteriori cremabantur ſacrificia,in interiori tantum ſanguis ponebatur & thymiama.Per quę duo populi deſignãtur,vt Haymo ait.Per id quod foris erat,carnalis Iudæus,qui tantũmodo per legis opera,& ſacrificia putat ſe iuſtificari poſſe,& ſaluari.Per aureum autem,quod intus erat,ſpiritualis populus chriſtianus,id eſt,patres vtriuſque teſtamẽti, qui non per legem aut opera ſacrificiorum putant ſe ſalutem conſequi poſſe,magis autem per fidem Ieſu Chriſti,e quib⁹ vnus erat Dauid qui dicebat,Si voluiſſes ſacrificiũ,dediſſem vtiq;: holocauſtis non delectaberis.Deinde iungit quod placitum eſt illi dicens Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus:cor contritum, & humiliatũ deus non deſpicies.Pſal.50.Sciendum verò eſt,quia altare illud aureum,de quo nunc agitur,prius quidem ante arcã erat,ſed velum diuidebat ipſum ab arca,quæ intra ſancta ſanctorum erat.poſtquam verò Chriſtus pontifex marimus venit,& velum ſcidit:factum eſt ex arca& altari vnũ abſq; aliquo interſticio:quia ſcilicet caput & membra,id eſt,Chriſtus & eccleſia vnum corpus ſunt. Stat ergo antè hoc altare Chriſtus,tanquam caput antè membra, membris coniunctum,vt diuidi nõ poſſit : altare inquam igne

Altare eccleſia.

Altaria veteris teſtamẽti.

Lege pulchra de altari aureo hic.

diuini amoris incensum, quod se iugiter domino verum sacrificium offert, semetipsum mactans, vt hostia viua & rationalis fiat. Stat antè altare Christus, pontifex verus, per quem omnia munera nostra Deo patri mittimus: vnde & sacerdotes in singulis suis orationibus in eum desinunt, vt per illum exaudiantur, dicentes, Per dominũ nostrum Iesum Christum. Qui bene turibulum aureum in manu habere dicitur: quia cor nostrũ, quod pulchrè hoc turibulũ exhibet, in potestate sua tenet, iuxta illud, Cor regis in manu Dei. reges autem christiani sunt omnes vt supra dictum est. Altare hoc aureum est ob preciositatẽ: habet enim charitatem ipsum cor nostrum, vt rectè aureum turibulum fit, quod merito sui Christus in sua manu habeat. Aliter Angeli nomine possunt & sacerdotes capi, vt in Malachia. cap. 2. Labia sacerdotis custodiunt scientiam: & legem requirunt ex ore eius. Angelus enim domini exercituum est. Et tunc altare Christus erit. Sed nihil refert: quia quod conuenit membris, conuenit & capiti, vt supra probatum est, cap. 1. in principio. Super quẽ omnia sacrificia nostra oblata placita sunt Deo. Locus ostendit neminem nisi sit in sacris debere ministerium sacerdotale sibi assumere: eò quòd dicatur, Angelũ, hoc est, qui in sacris est, antè altare constitisse, Deóque tura obtulisse. Alioqui timendum valde est, ne pœnam Nadab & Abyu incurrant temerarij, Ozie quoque, & aliorũ de quibus scriptum est, quia quum adolerent, subito igne conflagrati periere. Leui. 10. Ozias quoque rex Iuda, qui regnauit in Hierusalem annis duobus & quinquaginta, quemadmodum liber Paralipomenon ostendit, diademate regni inflatus: contemptis Dei sacerdotibus, arrepto turibulo coram domino introgressus vt adoleret, adeo non litauit, vt magis Deum irritauerit, temeritatisque suę supplicium mox in sese tulerit. Erupta námque in fronte eius insanabili lepra sese intra in ædium suarum penetralia abdidit, & vsque in diem mortis suæ leprosus permánsit.

Angelus sacerdos.

Altare Christus.

Qq Punc. 3.

Et data sunt ei incensa multa, vt daret de orationibus sanctorum omnium super altare aureum, quod ante thronum Dei est.

Incensa sanctorum orationes.

Quid hęc incensa sint, per se continuò exponit dicens, vt daret de orationibus sanctorum omnium, nō dubium quin patri. Incensa ergo sunt ignitæ sanctorum orationes, quas fideles offerūt Christo mediatori patri offerendas, & id quidem super altare aureum. hoc est, ecclesiam preciosam, quæ placet Deo, ideóque ante thronum eius. Nota. Christus vt primum accepit corpus de virgine matre, stetit ante altare hoc aureum, quādo dari cœpta sunt illi incensa: nanque Elisabeth sancta anus, & rara femina mox eū benedixit, & plurima deuotione affecta est illi. Zacharias quoque sacerdos de vice Abia, eidem applausit fatidico spiritu vaticinans per eum oblatam iam fore salutem orbi. Obtulit incensum Symeon quoque grandeuus, qui respōsum acceperat à spiritu sancto non prius visurum se mortem quàm videret saluatorem. Quid referam pastores? quibus quum delapsus è cęlo angelus lætum nūcium attulisset, & plurimi alij cum eo multa luce visi fuissent, dicebāt, Transeamus vsque Bethleem, & videamus hoc verbum quod factum est, quod dominus ostendit nobis. quasi dicens. Offeramus illi incensa multa deuotionis cordis nostri, & precemur illud verbis conceptis, vt in rem salutis nostræ futurū sit. Quid quòd Magi ab oriente venientes obtulerunt ei munera, aurum, tus & myrrham, & procidentes adorauerūt eum? Taceo qualia incensa sacrorum affectuum mater virgo eidem obtulit, Ioseph quoque sanctus: & deinceps omnes qui fide adhęserunt illi. Indubitanter verum, id est, quia multi sanctorum se immolabant per carnis mortificationē in gratiam eius, orantes assiduè: erant & qui se incendi pro eo permitterent, multis paterentur se affici cruciatibus. Non desunt qui modo offerant illi incensum in odorem suauitatis, tam per carnis macerationem, quàm per orationes. Omnes quotquot erant credētes dabant incensa sua Deo per Christum Iesum, in quo accepta sunt sacrificia nostra Deo: & nos accepti sumus similiter. Sed quid est quod dicitur: vt daret de orationibus sanctorū omnium super altare aureum: nisi hoc quòd sanctorum orationes tunc veniūt in conspectu Dei, si in vnitate ecclesiæ fiant, id est, vt non sit excisus orans & sacrificans ab ecclesia, extra quam inauspicata est omnis omnium oratio apud

Deum. Dicitur enim, vt daret de orationibus ſanctorum omnium. Iam & hic docemur omnes ſanctos nos eſſe, quicunque thymiamata orationum offerimus Deo per Chriſtum. Atqui in multis delinquimus omnes, ſed non proinde ſancti non ſumus, dummodo ne obſtinati perduremus. Eo enim quiſque nomẽ ſanctitatis amittit, quo in peccatis obſtinatus perdurat. Quod verò ſubiunctum eſt. Super altare aureum: hoc ideo dici crediderim, quia vniuſcuiuſque noſtrum grata ſit & oratio & oblatio, ſi ſuper hoc altare fiat. Tunc autem fiet, ſi in vnitate fidei fiat. Breuiter, Omnes nos Dei eccleſia ſumus quicunque in veritate fidei conſiſtimus Chriſti: ergo omnes altare hoc ſumus: Chriſtus tamen eximius, qui eſt caput ſupra omnem eccleſiam, Epheſ. 1. & Col. 1. Et quia hunc eundem nacti ſumus mediatorem. 1. Tim. 2. & Aduocatum. 1. Ioã. 2. qui iugiter offert orationes noſtras. hoc eſt, ſanctorum omnium, ſuper ſe patri ex officio, in quo poſuit eum pater: & ſic fieri iuſſit. Quod & ſi impoſſibile videatur philoſophiæ: poſſibile tamen Deo: quatenus idem ipſe Altare noſtrum: qui & angelus offerens ſacrificium. Abſit enim vt de tam ineffabili re, & prorſus ſpirituali, ſentias, vt de corporali. In corporali quippe re, hoc poſſibile non eſt, vt ædificium architectetur quiſpiam ſuper ſe: tantum vt continuò maneat in forma, qua inſtitutum eſt ab opifice. Nos vero ſumus Dei ædificatio incẽſa damus capiti noſtro Chriſto, qui & ipſe recenſetur in corpore, quod eſt eccleſia, vt ſuper ſe noſtras orationes offerat patri: etenim viui lapides ſumus in ædificio, & caput noſtrum Chriſtus eſt, qui eſt vita noſtra. Porrò altare aureum ante thronum Dei conſiſtere, non alia ratione dicit, niſi vt indicet ipſam eccleſiã placitam fore Deo (vt ſæpe diximus) in quam reſpectus eius eſt ſemper. Per thronũ hic maieſtatem eius intellige, iuxta illud, Matth. 25. Quum venerit filius hominis in maieſtate ſua, tunc ſedebit ſuper ſedem maiſtatis ſuæ. ☙ Punct. 4.

Et aſcendit fumus incenſorum, de orationibus ſanctorum, de manu angeli coram Deo.

Fumus incenſorum ſuauiſſima eſt affectio, & ſpiritus feruor in oratione, quę aſcendit continuò coram Deo in odorem ſuauitatis, ceu thymiama incenſi. Obſerua, quia

fumus incẽſorum eiuſmodi non niſi de manu angeli coram Deo aſcendit. Niſi enim ex corde, & feruore ſpiritus orationes fiant, & per Chriſtum offerantur, ingratæ ſunt Deo: tantum aberit vt poſſint aſcendere. Aſcendit quod placitum eſt illi: & nihil vnquam placitum, niſi per angelum, nempe Chriſtũ, cui pater dixit, hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Matth. 3. & 16. Et alibi, Quicunque eum non audierit, peribit anima eius de populo meo. Qua etiam ratione ſupplicationes omnes Deo offerendę ſunt per ipſum: non ſolum ſupplicationes, ſed & omnia bona opera noſtra, vt ſunt ieiunia, vigiliæ, elemoſynæ, & id genus alia. Nõ erit forte abſonũ hic (quoniam in hanc inquiſitionem occaſionem nacti ſumus) de orationum generibus, & de eiuſdem etiã ſpeciebus quædam perſtringere. vt ſciamus quid potiſſimum in oratione ipſa eligendum ſit, quid cauendum. In primis autem duo eiuſdem genera deſcribimus, vitioſum alterum, alterum perfectum. Vitioſum genus in certas ſuas ſpecies diuiditur. Prima eſt, quando oratio externo ſolummodo labiorum ſtrepitu editur, nulla mentis intentione adhibita. Nam ſpiritus eſt Deus, & eos qui adorant eum, in ſpiritu & veritate oportet adorare. Io. 4. Alioqui timendum erit, ne recidat in nos illud, quod Matth. 15. ex Eſa. 29. in Iudæos pronũciat Chriſtus. Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe eſt à me. Alia ſpecies vitioſę orationis eſt, quam nulla meditatio præcurrit, qualis fuit oratio Eliæ petentis ſibi mortem. Debet enim quiſque prius præmeditari quid petere debeat, id eſt, id quod accipere vtile ſit. Tertia quando aduerſus ſalutem aliquid petitur, in qua domino iuſtè mater filiorum Zebedei exaudita non eſt: petebat enim quod ſaluti foret contrarium, id eſt, indiſcretum dominatum citra voluntatem Dei: vnde etiam filij, quorum inſtinctu mater petebat, meritò ſunt redarguti. Matth. 20. Marc. 10. Sic & Paulus, quum auferri ſibi ſtimulum poſtularet. Quarta eſt ſuperba, qua Phariſeus condemnatur. Quinta criminoſa, quando fur orat ne deprehendatur. Alterum genus orationis perfectum diximus, quando vitatis prædictis viciis quæ infrugem faciunt orationem, intentis precordiis, & ſpiritu, & ore precamur. Apoſtoli vox eſt, Si orem

Orationes noſtræ Chriſto placitæ ſunt.

Orationum genera duo: vitioſum, perfectum.

Vitioſè orat qui ſine mentis intentione orat.

Meditatio debet præcedere orationẽ.

Petenda ſunt ſalutaria.

Perfectum genus orationis.

lingua tantũ, mens mea sine fructu est. Quid ergo: orabo spiritu, orabo & mente. Spiritus, oris flatus est: flatu ergo mẽtis dum orat Paulus apponit & mẽtem, quatenus fructuosam orationẽ faciat, Idem Ephesios docet. Impleamini (inquit) spiritusancto, loquentes vobismetipsis in psalmis, hymnis, & cãticis spiritalibus, cantantes & psallentes in cordibus vestris domino. Porrò sciẽdum quòd orationis fructuosę species multiplices sunt. Prima dicitur, Postulatio, quæ circa temporaria bona, & huius vitæ necessaria obtinenda versatur: prout sunt, tranquillitas pacis, incolumitas corporis, aeris temperies, vitæ suppeditandæ adminicula, quæ sunt, cibus, & potus: his iungitur honestus amictus: In quibus Deus postulantis approbat bonam voluntatem: facit tamen quod melius est: quoniam quid infirmo sit vtilius magis nouit medicus quàm egrotus. In his postulationibus piè ac fideliter orandum est, non tamen pertinaciter anxiéque, velut improperans si non assequatur. Quia nonnunquã homo malè dispensaturus id quod vult accipere, Deo miserante non consequitur: Nã si hoc ab illo petitur, vnde homo periclitetur, salutariter non exauditur. Equidem valde metuendũ est, ne quod posset Deus non dare propitius, det iratus. Secunda species obsecratio, quę est anxia in exercitiis spiritalibus ad Deum instantia, in qua cum omni humilitate & patientia est consistendum. Quia spiritualia exercitia non afferunt fructum, nisi in patientia. Accidit nanque plerunque vt obsecranti fiat cælum ęneum ad tempus, ne ad votum exaudiri mæreatur: idcirco anxietas obsecrantis negari sibi existimat quicquid differtur: quod tamen mira conditoris dispensatione agitur, quatenus dilatione desyderia extendãtur, vt proficiant: exercetur ergo miles christianus in certamine, vt præmiis abundãtioribus cumuletur in retributione: labor protrahitur pugnę vt crescat corona victoriæ. Tertia salutatio dicitur, quæ est cuiusdam eximij honoris ac etiã doni accepti à Deo, commemoratio, quibus infirmitas nostra possit adiuuari, vt est angelica salutatio diuæ virgini dicta, qua gratiam simul dari nobis cupimus, qua ipsa plena fuit: & benedictionem, per fructum ventris eius Iesum Christum, & vt semper nobiscũ sit: & salutem nostram in nobis ope-

Orationis fructuosæ species.

Postulatio.

Obsecratio.

Salutatio.

Precatio.

retur, præter id quòd exordium ſalutis noſtræ in ea ipſa recolimus. Quarta ſpecies, precatio quæ eſt familiaris quædam cum Deo colloquutio, vt orationibus editis ſiue per beatum Auguſtinum ſiue per alios: præſertim in Pſalmis myſticis fieri ſolet. Quinta gratiarum actio. Eſt autem hæc collati beneficij recognitio, quam à nobis ſuper omnia bonus Deus exigit: quando aliud non habeamus quod reddamus illi, qui bonorum noſtrorum non indiget. Eſt enim bonæ voluntatis indeficiens, & inflexa intentio. Sexta laus eſt, quæ eſt magnitudinis admiratio, commendatio virtutis, primum in Deo, qui ſolus magnus eſt & excelſus, & virtutum rex: cuius potentiæ ſubiecta ſunt vniuerſa: deinde in aliis, tũ angelis, tum hominibus, inter quos primas tenet benedicta deipara virgo. Quæ omnia ſiue poſtulatio, ſiue obſecratio, ſiue ſalutatio, ſiue precatio, ſiue gratiarum actio, ſiue laus, & ſi qua ſunt ſimilia, vno orationis vocabulo actúque cenſentur, & vnũ corpus orationis conficiunt. Hi ſunt pſalmi, & hymni, & cantici ſpirituales, quos diſtinxit apoſtolus. Sunt autem quædam circunſtãtiæ orationis, quæ ipſam perficiunt. Prima cordis puritas eſt: hęc plurimum valet ad id vt oratio fiat acceptabilis Deo, vtque animus orantis ad orandum idoneus efficiatur. Beati nanque mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt, Matth. 5. Opus ergo eſt, vt qui Deum videre concupiſcit, mundet cor ſuum non ſolum à fædis cogitatibus carnalium voluptatum: ſed etiam à ſuperfluis curis ſolicitudinum. Ineffabilis enim eſt, nullam habens ſimilitudinem, qua appareat dormienti: nullam corpoream ſpeciem, vt appareat vigilanti, nec vlla rationis indagine capitur: à ſolo tantum mundo corde humiliter amante videri poteſt, & apprehendi. Aaron niſi ter prius lotus non ingrediebatur in ſancta ſanctorũ: præclariſſimo noſtræ mundiciæ exemplo, vt qui cordis aſpectu Deum cernere ſaragimus, prius perfectam eius mundiciem paremus. Secunda ſolitudo, diſpoſitiua eſt & hæc non mediocriter: ideo per Oſee prophetam loquitur Deus de fideli anima loquens, Ducam eam in ſolitudinem: & loquar ad cor eius, cap. 2. Quandiu nanque animus permiſtus eſt curis, & in multitudine verſatur ſolicitudinũ, turbatur, diſtrahitur, variatur,

Gratiarum actio.

Laus.

Orationis circunſtãtiæ.

Quæ perfectam faciant orationem.

Cordis puritas.

Aaron ter lotus ingrediebatur in ſancta ſanctorum.

Solitudo diſponit ad perfectam orationem.

variatur, irretitur, contaminatur, seruus inutilium rerum efficitur. In solitudine liber his retibus seruit Deo, contemplatur, irradiatur, impletur splẽdoribus: & multis spiritualium rerum voluptatibus afficitur, animóque pinguescit. Tertia carnis maceratio in abstinẽtia escæ & potus: hæc sanè eleuat mentem ad orationis sublimitatem, quòd nihil sit orante sublimius, nihil potẽtius. Qui orat cum ieiunio, duplices sibi alas adhibet, quib⁹ incunctanter ad deum subuolet. Quanuis autem ieiunium morbos soleat auferre vitiorum, carnis amputare passiones, sartagines fomitis restinguere, depellere socordia ab animo: tamen sine deuotionis vnguento, & absque orationis exercitio sanitatẽ mentibus non inducit, nec à terrenis animum auocat vt conquiescat. Quarta mentis pax: nunquã enim commotioni iungitur contemplatio, quæ amica est orationi. Et quemadmodum solis radius nequaquã cernitur quum commotæ nubes cæli obducunt faciem, nec turbatus fons imaginem reddit: sic inquietus animus Dei claritatem nõ recipit, non intuetur, nec in sẽ representat. Optima est ergo pax & quies mentis in oratione, quatenus fixius hæreat Deo in cõtemplatione. Videtur tamen hæ circunstãtiæ paulo quidem remotiores: nunc ad proximiora accedentes, indicabimus quæ absoluant perfectam orationem. Harum prima est mẽtis attentio. orandum quippe est attentè, nam in orationibus summopere vigilandum est, ne aliud animus cogitet, præter id quod precatur. Indignum est enim cum corpore astare Deo, & mente per campos inutilium rerum euagari. Enimuerò qui in sensu cordis sui orat, & præsentem dominum in sua oratione cognoscit, nihil horum patitur: sed totum se colligens, ante faciem Dei statuit, vt ei æstus amoris, dilationem patriæ, peregrinationis erumnas, tẽtationum impetus, frequentes casus, necessitates plurimas: hostium quoque, tum visibilium, tum inuisibilium importunos insultus pandat. Quemadmodum autem preces, quæ attentè, & puro corde funduntur, à domino exaudiuntur, simúlque vota reportant: ita ex diametro despiciuntur leues, inutiles, dissilientes, dilutè curis sæculi. Secũda desyderij magnitudo: scriptũ est, Deut. cap. 4. Quum quæsieris dominum Deum tuum, inuenies eum: si tamẽ toto

Carnis maceratio disponit mentem.

Mentis pax disponit.

Orationem quæ perficiũt

Mentis attentio.

Orãs statuere debet se coram Deo.

Desiderij magnitudo.

corde quæsieris. Hæc in clamorem reputatur. Est enim desyderij magnitudo clamor validus perrumpens fortia repagula quæque cælorum, quem exaudit deus. Cur ergo non statim obtinetur, quod sepe ingenti desyderio flagitatur? hoc ideo fit, vt fortius adhuc orans in cogitationū radice solidetur, precem multiplicet, euincat importunitate quem petit, à quo cumulatiora præmia referat. Sancta nanque desyderia dilatione crescunt: & vnde ad tempus detrimentum tolerant, inde maiora lucra in retributione aggregant. Neque quàm ergo ad contemptum orantis fit non subitò prestitisse quod petitur, sed prouentum. Tertia, gemitus cordis: longa etenim suspiria sæpe intermistis lachrymis vehementer prosunt. Scriptum est, Quia Anna amaro corde orauit ad dominum, vbertim fleuit: & fructum orationis accepit dum Samuelem concepit. Nemo enim aliquando ad Deum flens inaniter accessit: ipse enim est lugentium consolator, qui lachrymas ab oculis molliter manibus tergit, lenit, mitigat, fouet, mulcet, & informat, Vnde Bernardus ait, O humilis lachryma, tua est potentia, tuum regnum: tu tribunal iudicis non vereris, inimicis accusatoribus silētium imponis: non est qui te ad Deum accedere volentem vetet, si sola intras vacua nō exibis. Quid plura? vincis inuincibilem, ligas omnipotentem, & quæ sequuntur. Quarta, gestus humilis. orandum nimirum est humili gestu, & affectu intenso procidentes adorāt magi, & dona offerunt. Quia respexit in orationem humilium, & non spreuit precem eorum. Orauit. 8. Iudith, & hostem cruentissimum trucidauit: quia humilium, & mansuetorum semper placuit Deo oratio. Et certè ille perfectā Deo mittit orationem, qui semetipsum quàm pusillus sit videt, & agnoscit humilitatem, nec quicquam virtutis sibi tribuit, qui bona quæ agit diuinæ potius misericordiæ adscribit. Contra perfectam Deo exhibere orationem non valent, neque Dei sapientiam contemplantur, qui sibi sapientes videntur: Quia hoc ab eius luce longe sunt, quo apud semetipsos humiles non sunt: nam in eorum mentibus dum tumor elationis crescit, tunc orationis puritatem puluere miscet, & contemplationis aciem claudij: sicque vnde se lucere præ cæteris æstimant, inde se lumine priuant. Ad

Gemitus cordis.

hæc requiritur in orante perſeuerantia, docuit dominus, Luc. 11. exemplo amici, qui venit noctu ad amicum ſuum petens accommodari ſibi tres panes, quem cauſas quietis nectentem euicit. Sic ergo deſcriptis generibus orationis, ſpeciebúſque ſubindicatis, & quæ ſint circunſtantiæ eius: nunc operepræcium fuerit effectus quoque eiuſdem paucis diſtinguere. Primus eſt morbi curatio, ſcriptura dicente, Fili in infirmitate tua ne deſpicias teipſum, ſed ora dominum, & ipſe curabit te, Eccleſ. 38. Exemplo eſt Ezechias rex, qui quum ægrotaſſet vſque ad mortem, nul lum adhibuit medicum, ſed conuerſus ad parietem fleuit, orauit, & conualuit. Non ſolum autem corporis morbus hoc præſentiſſimo antidoto curatur, curatur & ſpiritus, in quem proculdubio ſpiritualis eius virtus eſt, & efficacia: neceſſe eſt ergo, vt quoties quis tentiginis febre corripitur, alióve laborare incipit vicio, ad orationis remedia ſingulariter conuolet, petat ab hinc virtutē, minimè voto fruſtrandus: viciorum nanque expugnatrix eſt frequēs oratio. Certè ſicut ignis aqua extinguitur, ita concupiſcentiarum malarum flamma oratione ſuperatur. Secundus orationis effectus eſt illuminatio: illuminat enim mentem hominis, & oratione magis ſoluuntur dubia, quàm inquiſitione: citiúſque panduntur ſacramenta præcepto quàm ſtudio. Quia nimirum ſpiritus ille Chriſti in his hauritur, qui cuncta illuminat, & ſuggerit cuncta, docens omnem veritatem. Danieli oranti data eſt notitia myſteriorum: & quod ſæculi ſapiētibus erat clauſum, illi per orationem factum eſt manifeſtum. Item apoſtolis orantibus repente mundus intonuit: & ſpiritusſanctus in linguis igneis deſcendens eos illuminauit, vt omnium linguarum peritiā ſubitò aſſequerentur. Tertius effectus, quod ipſa in bellis triumphet. Paret hoc in Moyſe, qui quum pugnaturus eſſet cum Amalech, aſcendit in montem: non armis ſed precibus decertaturus: extēſis itaque in cælum manibus perſeuerabat deuoto orans affectu: neque de terra ſed de cælo præſidium poſtulat: factúmque eſt vt quem loci diuerſitas ab inimicis ſeiungeret, orationis effectus bellatorem præſentem hoſtibus exhiberet: fit igitur Moyſe orante pugna occulta, ſed manifeſta victoria: ſolus orabat, ſed multi vin-

Orationis effectus.

Oratio morbum curat.

Oratio mentē illuminat.

Oratio in belli triumphū dat.

cebant:atque ideo orabat solus,vt multi vincerẽt.desinebat Israël vincere Moyse desinente orare: perseuerante illo perseuerans victoria durabat. Denique tam diu ista diuersitas valuit,quandiu iugis oratio defuit: vt dum diuersa populis exhiberentur, orationis potentia demonstraretur:Et quis vnquam iustorum non oratione decertauit? quia non hostem precando deuicit? Orationibus Danielis ardentissimæ flammæ sopiuntur: voracissimi leones mansuescunt, cadunt hostes, inimici vincuntur.

Oratio dæmones profligat.

Quartus effectus aduersus hostes inuisibiles est. Docet exemplum saluatoris nostri,qui in deserto post multiugas orationes superauit satanam tentatorem.In quod discipulis dixit. Matth. 17. Hoc genus dæmoniorum non eiicitur,nisi per orationem & ieiunium. In qua oratione tanto ardẽtius peruicaciúsque nobis standum est, quanto maiori tentatione fatigamur. Donabit certè ille certantibus victoriam,qui orandi dedit audaciam.

Oratio conscientiam pacat.

Quintus, tranquillitatis conciliatio. Legis in Iob. Si diluculo surrexeris ed Deum, & omnipotentem fueris deprecatus, statim euigilabit ad te, & pacatum reddet tabernaculum tuum. Proinde consultò feceris, si quoties molestiis impeteris, statim ad orationis præsidia cõfugies:nihil enim est, quod non expugnet orationis vis: nihil quod non componat: vt non alia re tibi magis compares mentis temporisque tranquillitatem,quàm oratione.

Oratio Deũ placat.

Sextus,ipsa enim Deum mitigat, & ab ira Dei protegit, immo per hanc ira domini ab vltione suspẽditur, flagellum differtur, venia procuratur, & præmiorum largitas plus impetratur:cum Deo loquitur,cum iudice fabulatur: præsentem sibi facit, quem antè præ confusione mentis videre non audebat. Breuiter, oratio est animæ sanctæ præsidium,angelis solatium,dæmonibus supplicium,Deo gratum obsequium,viciorum extinctio,virtutum mater,huius peregrinationis solatium,animę speculum,conscientiæ robur,cognitionis via, confidentiæ nutrix, charitatis incentiuum, laborum quies, compunctionis causa, cæli porta,cogitationum malarũ interemptrix,dispersæ mentis in sese recollectrix, cœlestium affectionũ excitatrix, angelorum imitatrix,& omnium spiritualium bonorum optima conciliatrix, quam qui perseuerãter tenuerit per-

ire non poterit. Semper enim sacrificij, seu incensi huius odor ascēdit coram Deo de manu angeli, vt semper propitietur Deus continenter oranti. ❧ Punct. 5.

Et accepit angelus turibulum aureum: & impleuit illud de igne altaris & misit in terram.

Turibulū cor significare diximus: quod reuerà de igne altaris Christus tunc impleuit, quādo in die pentecostes misit in igne spiritum sanctum, quo Apostolos aliósque credentes succendit: de quo est illud, Luc. 12. Ignem veni mittere in terram: & quid volo, nisi vt accendatur? Porrò hic ignis eius est, qui ait, Quia de meo accipiet, scilicet spiritussanctus, Ioan. 16. In hoc autem quòd angelus turibulum aureum accepit, & de igne altaris illud impleuit, sacerdotium Christi manifestè accipimus. Legale quippe erat apud veteres (vt iam diximus) vt sacerdos perfecto sacrificio in altari holocaustorum, quod foris erat in atrio æreum, reciperet de igne altaris in turibulum, & sic intraret templum, quod sancta dicebatur, & super altare incensi istic sacro ture impositō adoleret. Quod totum figura fuit Christi, qui se in ara crucis sub dio mactari passus est: de cuius igne accipiens impleuit eo cor nostrum: ac sic imponēs thymiamata orationum nostrarum, offert nos coram patre suo in odorem suauitatis. Ipse nanque dat nobis optimos affectus, ardentésque deuotiones in nostris cordibus. Iam si igne hoc impleuit cor nostrum dominus noster Iesus Christus, diligamus Deum, diligamus & proximum. Ille nanque verè diligit Deum, qui diligit & proximum: quam, dico dilectionem, definit Apostolus, de corde puro, scribens ad Timotheum. Ab aliis eadem rectissima animi affectio describitur, qua diligimus Deum super omnia, & proximum æquè nobis. Diligimus Deum super omnia, si ex toto corde diligimus, ex tota anima, & ex tota virtute, vt habetur, Deut. 6. Porrò ille Deum ex toto corde diligit qui eum sapienter diligit: ille ex tota omnia diligit, qui dulciter diligit: ille denique ex tota virtute diligit, qui se in obsequium Dei tota virtute operandi bonum astringit. Qui sapienter diligit, nullo errore seducitur, nec metu deserit: is intellectum suum sub fidei regulis cogens tota ad visionem Dei toto ardore tendit. Qui vero dul-

Sacerdotium Christi.

Dilectio dei & proximi.

Qui dicitur Deū diligere ex toto corde.

citer diligit, subinde Christo passo compatitur, & in lachrymas dulces liquescit, compungitur, & mouetur. Qui verò tota virtute diligit: ille nulla vi laborum, aut etiam tormentorum, sed nec ipso mortis metu iustitiam deserit: constans quippe & perfectus debet esse amor noster, vt si oporteat amore illius mori, nequaquã dubitemus, q ipse primùm amore nostri mori nequaquã dubitauit. Sunt autem quædam conditiones quibus obseruatis in charitate proficimus. Horum prima est, proficiẽdi desyderium, iuuat id nõ mediocriter ad capessendã perfectionem, eò q magna pars profectus est velle perficere. Nemo est enim tam perfectus, qui perfectior esse nõ possit: & in eo perfectioré se quisq; probat, quo ad maioré tendit perfectionẽ. Contendamus semper oportet in anteriora cum Ezechiẽlis animalibus, de quibus scriptũ est, Quia nõ reuertebãtur quum incederẽt: sed vnumquodq; ante faciẽ suã gradiebatur, Ezech. 1. Secunda, est recollectio animi à rebus sensibilibus: hæc enim obiectu sui suopte ingenio irritãt & alliciunt: quibus quo amplius quisq; implicatur, eo à supernis desyderiis separatur. Testatur. D. Augustinus, sic de se verba componens. Ab vno auersus, in multis euanui: exarsi enim aliquãdò satiari inferius, & siluescere me sensi variis & vmbrosis amoribus. Tertia sacræ scripturæ frequẽtatio, siue legẽdo siue audiẽdo. Quemadmodũ enim paruulus nõ crescit absq; cibi sumptione: sic anima vires nõ assumit absq; verbi Dei hausturo & omnis animaviués naturæ suæ cõuenienti pabulo fraudata intereat necesse est. Panis autẽ verbi Dei pabulum animæ est: hoc appetit, hoc flagitat, hoc esurit semper: eò quòd vita animæ sit Dei verbum, & profectus eius. Non enim in solo pane viuit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. Matth. 4. Quarta recordatio beneficiorum Dei, qua veluti calibe excutitur ignis de dura silice cordis humani, vt totus accendatur homo, & iam ferueat qui frigebat antea. Et quis non inflammetur recordatione beneficiorum Dei? Ipse creauit nos: redemit ipse: ipse conseruat. Signa autem veræ charitatis in nobis hæc sunt, Primùm, quum quis libenter de Deo cogitat. Etenim cogitare de Deo sensus consummatus est, vt Sapien. 6. legis. Secundum, quum quis in veritate cordis sui

Profectus in charitate.

Charitatis signa.

de deo loquitur. Amantium hic mos est? vt tacere nesciãt de amato: loquũtur ergo, & flammas sui pectoris ipsa loquutione produnt, qua etiam amoris sui solatia captant Tertium, quum quis attentius de deo audit, & verba eius in corde recipit, & confert. Sic beata virgo conseruabat omnia verba de dilecto suo filio, conferens ea in corde suo. Luc. 2. Et Magdalena peccatrix secus pedes domini prouoluta audiebat verba illius. Luc. 11. Clamat Christus in euangelio, Qui ex Deo est, verba dei audit, Ioannis 8. Verus itaque amator dei verba Dei audit: quòd si desit, qui annunciet, dolet ex corde, sitiens potũ perennis fontis vitæ, & aqua satiari desiderat. Quartum, quum quis templa dei frequẽtat, tacitus secum ita reputans, O quàm dilecta tabernacula tua domine virtutum: concupiscit, & deficit anima mea in atria domini. Psalm. 38. Porrò eiusdem Psalmi verba percurrens ait, Cor meum, & caro mea exultabunt in deum viuum: etenim passer inuenit sibi domum, & turtur nidum, vbi reponat pullos suos. Rursum quoque, Altaria tua domine virtutum, rex meus, & deus meus. Et hoc, Beati qui habitant in domo tua domine, in secula seculorum laudabunt te. Est denique verissimum veræ dilectionis signum & id quoque, quum quis libenter pro deo patitur, tolerat iniurias: non reddit malum pro malo: nec maledictum pro maledicto, exemplo domini nostri Iesu Christi præceptoris summi, qui nihil talium egit. Est & commiseratio proximi non mediocre dilectionis signum, quando miseriam alterius suam reputat: & ideo pro facultate succurrit. Postremò est vnum, & certissimum veræ dilectionis Dei signum, quod per semetipsam veritas expressit, dicens. Si diligitis me, mandata mea seruate. Ioan. 14. Qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est, qui diligit me, ibidem. Et capite sequen. Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea. Ergo mandatorum dei obseruatio est certius omnium præmissorum signum: quandoquidem aliqua illorum sunt nobis cum hypocritis communia. Hic est ignis altaris, &c. ✱○Punctus 6.

Et facta sunt tonitrua, & voces, & fulgura, & terræmotus magnus.

Tonitrua.

Tonitrua sunt fortissimæ prædicationes apostolorum, aliorumque facta admissione spiritussancti in igne: quæ missio cum tonitruo etiam tum facta est, clare designas, quia Apostolorũ prædicationes cum tonitribus cęlestiũ doctrinarum fiendę erant, & acclamationibus consentiẽtis vulgi, & miraculorum fulgetris: ad quæ terręmotuum magnũ fieri oportuit, iuxta illud Psa. 76. Alluxerunt coruscationes tuæ orbi terrę, commota est, & contremuit terra, coruscationes dicit prædicationes apostolorũ quæ idem sunt cum fulguribus, fulgura enim sunt illæ vibrationes luminis, quæ ante cernuntur quàm tonitruum audiatur, sic in apostolis prędicationes miracula præcedebant, vt non ab re commotio terrę sequeretur in plebe, de qua re dicitur, Alluxerunt fulgura eius orbi terræ, vidit & commota est terra. Psal. 96. Rursum quoque Psalm. 67. Terra mota est, etenim cæli distilauerunt, à facie dei Synai, à facie Dei Israel. Quid autem cæli distilauerunt in sequentibus ostendit, quum dicit, Pluuiam voluntariam segregabis deus hęreditati tuæ. Pluuia ergo hęc, inundadatio gratiæ est erupta per verbum Dei, quod Apostoli, qui cælorum nomine designantur, largo imbre doctrinarum diffuderunt: ad quorum prædicationem terra commota est, & contremuit, montes quoque, hoc est ipsi reges & principes victi veritate verbi dei, verentes sublimitatem diuinæ celsitudinis, colla humiliter iugo fidei submiserunt, colliquefacti ad ignem, sicut cera à facie ignis liquescit: vt omnia hæc rectissimè competant in apostolos, per quos virtutes tum quidem fiebant. Aut quæ maior virtus ea, qua Petrus claudo ad portam speciosam solo imperio gressum reddidit, & exiliens ille ambulabat laudans dominum. Ille idem sola vmbra ægritudinem omnem depellebat à corporibus, & multa alia faciebat: ita vt ad primam eius prædicationem conuerterentur tria milla hominum, nunquid magnus iste terræmotus fuit? Et quomodo contra eos principes mouebantur. Tonabant ergo apostoli post receptum spiritum sanctum: dabant voces, fulgurabant: & terram tonitruo quatiebant: quod & iuxta literam aliquoties fiebat: velut tum quum Petrus & Ioannes orassent, motus est locus, in quo erant congregati. & repleti sunt omnes spiritu sancto, & lo-

Terræmotus temporum apostolorum.

quebantur verbum dei cum fiducia Act. 4. Legis in eadē ſcriptura cap. 2. Fiebat autem omni animæ timor: multa quoque prodigia & ſigna per apoſtolos in hieruſalē fiebant, & metus erat magnus in vniuerſis. Ecce terræmotus magnus. Non ceſſarunt myſteria tonitruorum horum vſque in hodiernum diem: non voces, fortiſſimi verbi dei miniſtris paſſim clamore tonantibus: non fulgura miraculorum ſaltem ſpiritualiter, quibus peccatis emortui reuocantur ad vitam: non terræmotus. Sunt námque non pauci, quibus vita hęc carnalium voluptatum vt primùm odio eſſe cęperit, ad ſpiritum ſeſe continuo rapiant, miris modis carnem dominent, ſubigant ieiuniis, arcent vigiliis, ſpiritum implicent aſſiduis orationibus: quę non poſſunt eſſe ſine moleſtia carnis: eo quòd hæc tum voluntatem ſuam in concupiſcentiis eius explere nequeat, ſpiritu in lege domini meditante die ac nocte, deguſtātéque quàm ſuauis ſit dominus. ✻ Punctus 7.

Et ſeptem angeli qui habebant ſeptem tubas, præparauerunt ſe vt tuba canerent.

Deſcripto alio, & eo principali angelo, cuius ſunt cæteri: nunc reditur ad id quod antea cæperat de ſeptem angelis narrare, per quos vniuerſitas miniſtrorum verbi Dei capitur: hi enim afflati ſeptiformi ſpiritu prępararuerunt ſe ad annunciandum dei verbum, quod poteſt ſaluare animas credentium, vt Iacobus habet, atque ideo præparauerunt ſe, quod potenter moueret eos virtus percepti ſpiritus. Iam verò ſi à ſpiritu dei eſt iſta præparatio in miniſtris verbi, profectò durabit verbum in virtute eius, Eſaia dicente, Verbum domini manet in æternum cap. 46. Porro ex huiuſmodi præparatione docentur vniuerſi prædicatores, ne imparati accedant ad annunciandum Dei verbum. Docet & aliud huiuſmodi angelorum præparatio, vt ſint vita inculpata ſancti verbi Dei miniſtri: peccatori namque dixit Deus, Quare tu enarras iuſtitias meas: & aſſumis teſtamentum meum per os tuum? Quod quiſquis erit non mediocriter detrahet virtuti verbi dei. Quis enim credet, quum ipſe prędicator, vita doceat minus, eſſe credendum: De talibus dicit dominus noſter Matth. 7. Multi dicent mihi in illa die, domine domine, nónne in nomi-

Præparatio ſeptem angelorum.

Prædicator imparatus nō prædicet.

ne tuo prophetauimus:& in nomine tuo dæmonia eiecimus: in nomine tuo virtutes multas fecimus? & tunc confitebor illis,quia nunquam noui vos, discedite à me operarij iniquitatis.

DE PRIMO ANGELO TVBICINE.

Sect. 2. Punct. 1.

Angelus primus typus apostolorum.

ET primus angelus tuba cecinit: & facta est grando,& ignis mixta sanguine:& missa sunt in terram. Hic primus angelus typus est apostolorum,& omnium fidelium verbi dei ministrorum qui sub eis fuerunt,qui per equum album in primi sigilli apertione figurantur:quibus

Grando & ignis typi persecutionum.

sanctum dei verbum docentibus,aliqui fuerunt, qui fidē receperunt,aliis in impietate remanentibus, qui in furore,& impetu,& parricidali animo insurgentes in sanctos Dei,factum est,vt grandine, igne, & sanguine persequerentur illos. Ignis hoc loco spiritus dei typus esse nequit, sed tam ignis,quàm grando & sanguis,ea designant,quibus persequuti sunt impij iustos? sicut ex Esaia & Dauide licet coniectare. Esaias dicit,Succensa est quasi ignis impietas,cap.9.Dauid autem, Supercecidit ignis,& non viderunt solem,Psal.57. Sunt ergo duo hæc,grando,& ignis,impetus ac furor nimius qui miscentur sanguine,dū cedunt & occidunt sanctos dei martyres: & mittuntur in terram in persequutione. Ignis igitur zelus est & odium in christum,& in seruos eius,sacro eloquio pronunciante,Zelus apprehēdet populum ineruditum. Rectè autem sanguine mixtus idem ignis dicitur: aut quia Ioanne asseuerante,Omnis qui odit fratrem suum homicida est. 1. Ioan.3.aut quia exhinc prodit homicidium, in effusione sanguinis proximi. In grandine procella persequutionis potius intelligitur. Breuiter per hæc tria videlicet grandinem, ignem, & sanguinem, omne genus persequutionis comprehenditur, quod in summo furore ardoréque vsque ad sanguinem sæuit: quod primum sub Apostolorum tempore fuit,iuxta visionis ordinem. Le-

ge Acta apostolorum, & intelliges quali grandine opprimebantur sancti, quando Paulus Iconij lapidatus est: cui lapides torrentis ignis & grando mixta fuere sanguine: & quando Neronis gladio cœsus est Stephano quoque protomartyri, & aliis sanctis. Non quia posterior hæc ætas nostra hisdem careat malis, vt non suos habeat ignes, non grandines, non sanguinem: habet certè: nam quæ tum facta sunt, fiunt & modò, fient & postea, donec finiatur orbis. Cum enim dicat Paulus, Omnes eos qui piè viuere volunt in Christo, persequutionem pati necessum esse: quis hac tempestate piorum careat aut grandine obtrectationum, aut igne inuidiæ, aut sanguine funestissimi interim odij: vt etiam si sanguis non aliquando fundatur è corpore nostro, tamen parricidale odium vicem suppleat sanguinis, quòd ipsum sit origo, vnde sanguis fundatur proximi. Nam de corde prodeunt homicidia. Aut quæ manus poterit nocentior odio? quis gladius? Non armatur manus nisi consilio odij, non assumit gladius trucidandi aciem, nisi hac cote primum peracutus sit. Missa autem hæc dicuntur in terram, id est, in terrenos homines principes & alios persequutores sanctorum, qui terra sunt: sicut Iudæi, qui ne perderent terrenum regnum occiderunt dominum. Terra sunt & impij christiani, qui ore confitentur nosse deum, factis autem negant, qui se mutuo igne & ferro dilaniant. Testis est Hungaria, testis Francia & Hispania & alia quędam regna. Spiritualiter autem non est iam locus vbi non reperias hec tria nocendi arma: vbi maledicentiam, inuidiam, & odium in vniuerso orbe, quibus pugnatur ab omnibus, omnes his pereunt. Sed qui? hi qui terra sunt, ideóque missa hæc in terram referuntur: carnales enim, & qui vel nondum ad spiritum transmigrarunt, vel ab eo egregia perfidia desciscunt, his armis instructi incedunt. Omnis námque obtrectator carnalis est, ideóque terra est. Itidem inuidus & osor: tam abest, vt gratia salui fiant, quicunque eiusmodi sunt. Neque enim in dei testamento sunt, hoc est in charitate, quæ malum non operatur primò. Cor. 13. & ideò absunt a regno. Vtinam non sacratiores homines, & qui votis sese religioni obstrinxere emissis, his pestibus in primis la-

borarent,qnibus prouideat Deus . Sic ergo prima hæ tuba canente ignei carbones iaculati mixta grandine & sanguine.Nota.hæc erat vna plaga Ægypti.de qua legis Exod.9.Extendit Moyses virgam in cælum,& & dominus dedit tonitrua,& grandinem,ac discurrentia fulgura super terram:pluítque dominus grandinem super terram Ægyti:& grando,& ignis mixta pariter ferebantur.

✻o Punctus 2.

Et tertia pars terræ combusta est:& tertia pars arborum cõcremata est:& omne fœnum viride combustum est.

Quo furor,& impetus impiorum eruperit punctus iste declarat,quum tertiam partem terræ, arborum quoque,& omne fœnum viride combusta esse dicat . Multi enim christianorum atroci crudelitate tyrannorum territi,aut à fide deficiebant,aut neque iniciabantur, quamuis in procinctu iam persuasi veris dictis essent, & sic combusta sunt,siue qui per tertiam partem terræ, siue arborũ intelliguntur : quòd verò nihil omnino in viridi fœno relictum esse ostenditur:Hoc ideo fit,quia qui carnalem vitam alioqui sectarentur,nullo negotio hi periere vnà. Quid enim per fœnum nisi carnalis vita designatur?sicut scriptum est.Omnis caro fœnum,& omnis gloria eius sicut flos fœni:exiccatum est fœnum, & cecidit flos. Esaiæ 40.Ibidem,Facti sunt sicut fœnum agri , & gramen pascue,& herba tectorum,quæ exaruit antequam maturesceret.Gloria nanque carnalium citò vanescet cum mundo.1.Ioan.2.Mundus transit,& concupiscentia eius: qui autem facit voluntatem Dei manet in æternum.Pulchra sanè consequentia.Ergo qui verbum Dei habet, & facit voluntatem eius,gloria eius manet in æternum:longè vi delicet aliena duratione,quàm qui facit carnis voluntatem,carens verbo Dei,& virtute eius . Nam caro, & sanguis,regnum Dei non possidebunt.1.Corin.15.Porrò per terram,& arbores duo hominum genera describi videntur,Plebeiorum videlicet,& Principum:vt terra sint plebei,humiles,ac subiecti principibus, attendentes ad illos: arbores autem dignitate cælum. Terra nutrit arbores, sic & plebei principes.Arbores à terra eminent , sic magnates plebibus.Ornant atque obumbrant terram arbores, & magnates plebem . Quidam per duas partes vitã bo-

Fœnum carnalis vita.

Terra & arbores plebei & principes.

Duæ partes vita bonorũ.

norum ita ostendere conati sunt, vt in doctoribus auditoribúsque consistant, tertia parte reproborum catalogi construente. Beatus nanque qui legit, & qui audit verba prophetiæ huius, & seruat ea quæ in ea scripta sunt. supra cap. 1. Qui verò nec legit, nec audit, & ex consequẽti nec seruat adeo infœlix vt in tertia parte computetur. Ita ergo tertia pars terræ combusta, & tertia pars arborum, omne autem fœnum viride: quòd pœnas sceleris similiter peccantes, dent similiter. Nanque ira domini sicut grando in eos descendet: & in grandine pereunt qui grando aliis fuerunt: & igne & sanguine intermistis, qui ignis & sanguis esse aliis non cessauere. Cõuertet enim dominus omnes laqueos in caput peccatorum, vt in eis pereant. iuxta quod leges, Pluet super peccatores laqueos. Et sequitur. Ignis & sulphur, & spiritus procellarum pars calicis eorum. Psalm. 10. Sic olim in Sodomos sulphur & ignem de cælo pluit dominus. Gen. 19. eò quòd in fœtore malæ concupiscentiæ ei peccarent insanabiliter, vt nec pœnitere vellent, augerent autem in dies suam inexplebilem luxuriam, omnémque malitiam. Referuntur, (nec vana fide) de stirpe maledicta Cham, qui tertius erat filius Noë Sodomitę propagati: quorum impietas in hoc maxima fuit, quòd pœnitentiam agere noluerunt, nec peccatum suum absconderunt. Esaie. 3. Horum maledictioni obnoxij sunt omnes, qui lætantur quum malefecerint, & exultant in rebus pessimis, Prouerb. 2. Maledixit Chamo principi gentis Sodomorum, sanctus pater grandeuus ille Noë, Gen. 9. quo liquidò constaret maledictos esse, qui fœdæ hęreditatis eius participes essent, nihil sanctius illis agentes. Etenim væ genti peccatrici, populo graui iniquitate, semini nequam, filiis sceleratis, dixit Esaias cap. 1. Alij per terram, habitantes in arido intelligunt: per arbores verò, qui nemorosa loca incolunt, crassiore sensu. Sed vtique per fœnum viride carnalis populus (vt iam memoratum est) capitur, mundi vigore sustentatus. In quibus quia nihil cæleste, diuinúmque nihil relictum sit, meritò omne fœnum viride combustum esse perhibetur. Neque enim hi suscipiende fidei apti esse poterant: aut si qui talium fidem susciperẽt, minus dignè susciperent, quum nihil commune sit fidei cum carnali

Sodomitæ de stirpe Cham.

Fidei nihil commune cũ carnali vita.

vita. Neque verò quiſpiam arbitretur contrariam domi-no ſententiam eſſe, vbi per duas partes bonos intelligi-mus, per tertiam reprobos, ſic quaſi boni plures eſſent re-probis, cum dominus dixerit paucos electos. Matth. 20. Non enim idcirco intelligimus in duabus partibus bo-nos, & in tertia reprobos, quòd hos illi numero exupe-rent, ſed quia illi in auditoribus legentibúſque conſiſtãt, & duo præcepta charitatis obſeruent. Vel certè (vt Beda in quadam homilia ſuper Matthæum teſtatur) ſancta ec-cleſia ex duabus partibus congregatur, altera eorum qui non peccauerunt: altera eorum, qui peccare deſierunt, qui ſoli ſeruabuntur: tertia parte, hoc eſt, qui peccant, nec ad pœnitentiam conuertuntur, pereunte.

DE SECVNDO ANGELO TVBICINE. *Sect.* 3. *Punct.* 1.

ET ſecundus angelus tuba cecinit: & tanquam mons magnus igne ardẽs miſſus eſt in mare.

Angelus hic typum gerit fidelium verbi Dei miniſtrorum, qui adapertè ſecundo ſigillo Chriſtũ docuerunt: quibus annun-ciantibus mons magnus igne ſuccenſus miſſus fuit in mare: quod factum eſt ſecunda ætate eccleſiæ. Videns nanque diabolus ſe nihil profeciſſe in prima ætate, quæ apoſtolorũ erat, Immò magis magiſq; inclaruiſſe Chri-ſtũ mundo, per apoſtolos, quorũ vox in omnem terram iam exierat, vnde & in dies augumẽtari dilatariq; Chriſti eccleſiã: timuit ne contemptus in vniuerſum negligere-tur: maiori ergo furore exarſit tẽtans per potentiã princi-pum magnorum in eccleſiã Dei deſeuire, vt quod per ſe nõ poſſet, potẽtia principum, quos tremeret orbis, effice-ret. Hoc ergo eſt mons magnus, quod principes in mun-do, maximus monatcha orbis: quales erant ea tempeſtate Romani ceſares, qui pſecutionẽ magnã excitauerunt ad-uerſus eccleſiã Chriſti in magno zelo, quo tuerẽtur anti-quam ſuperſtitionem eorũ. Mons eſt & diabolus, qui in ſe tumefactus in immẽſum excreuit, dum diuinã ſublimi tatem expetiuit dicens. Aſcendã ſuper altitudinẽ nubiũ, ſimilis ero altiſſimo. Et iterũ. In cælum conſcendã, ſuper

Mõs magnꝰ monarcha orbis.

Mons diabolus.

astra Dei exaltabo solium meum: sedebo in monte testamenti. Esa. 14. Mons ergo est & diabolus & princeps mũdanus, quem ille possidet. Iam non duo montes, sed vnus mons. Nam sicut Apostolus dicit, Qui adhæret meretrici vnũ corpus efficitur. Erunt, inquit, duo in carne vna, Qui autẽ adhæret Deo, vnus spiritus est. 1. Corin. 6. Sic diabolus cum principe seruitore suo montis nomine describitur. Nam in nouissimis ingredietur perditum hominem, in quo aduersabitur, & extolletur: supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur. 2. Thess. 2. Qui bene ignis ardens dicitur: ardet enim & torquetur inuidia semper, & exinde molitur ingẽtia. cui dicitur. Zach. 4. Quid tu mõs magne? Montium nomine, principes potẽtes & in psalmis mysticis designãtur, quemadmodum ibi, Conturbati sunt montes in fortitudine eius. Psal. 45. Ibidem. Transferentur montes in cor maris. Et Psal. 96. Montes sicut cę ra fluxerunt. Et hic mons missus est in mare. Quid mare? Mare hic mũdus esse non potest, nec tribulatio ex loci circunstantia: sicut nec sol vbique Christus est vt dixim⁹ cap. 7, magis autem feruor persecutionis ibi. Neque cadet super eos sol. qui alibi Christus est vt Malach. 4. orietur verbis timentibus nomen meum sol iustitiæ. Quid ergo est? opinor id quod principaliter in sacra scriptura solet significare, baptismum: iuxta illud, omnes mare transierũt, & omnes in Moyse, id est, fide Moysi baptizati sunt. 1. Cor. 10. Mare ergo figura est baptismi & totius ecclesiæ. Nam idcirco Salomon rex fecerat mare æneum fusile in domo domini. 2. Reg. 7. In quod tunc mons magnus igne ardens missus esse creditur, quando Romanus princeps, qui tunc monarchiam vniuersi orbis obtinebat, in ecclesiam Dei incidit, eámque perturbauit: vt nusquam ei pax daretur. Nec tibi absurdum videatur: quia audis per mare ecclesiam figurari: ex aquis siquidem baptismatis ecclesia enata est, dicente domino, Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Ioan. 3. Et Act. 8. Ecce aqua: quid prohibet me baptizari? Mons magnus erat Nero, ardens erat igne furoris sui, qui missus est in hoc mari. A quo missus? Respondeo, ab eo, qui eum possidebat sathanam, diuina tamen permissione:

Mare figura baptismi.

vt probatior euaderet fides, constantiórque fidelibus.

Punctus 2.

Et facta est tertia pars maris sanguis: & mortua est tertia pars creaturarum, quæ habebant animas in mari: & tertia pars nauium interiit.

Sanguis hoc loci aliud est, quàm solet esse in litera. Peccatum ergo incredulitatis est, quod & primum est & maximum: à quo cætera quoque longo ordine cooriuntur peccata. Nec inusitatum est in scriptura sacra sanguinem accipi pro peccato, quemadmodum ibi, Sanguis sanguinem tetigit. Et libera me de sanguinibus, &c. Mare autem ecclesiam natam ex baptismo significat in gentibus. Cum enim diabolus, totius pietatis hostis, videret ecclesiam Christi per apostolos diffusam esse etiam in gentibus, iniecit se in eam: cuius opera factum est, vt tertia pars eius in sanguinem verteretur, id est, in naturalem generationem, id est, in incredulitatem. Si enim de filiis Dei dicitur, Qui non ex sanguinibus, sed ex Deo nati sunt, mutata videlicet generatione naturali in diuinã: extra fidem qui sunt, omnes in sanguine sunt, & non nisi merus sanguis sunt: non solum qui nunquam fidem cognouerunt, sed etiam qui acceptam abiurarunt, reuersi in sanguinis generationẽ. De quibus subsequenter dicitur, Et mortua est tertia pars creaturarum, quæ habebant animas in mari. Quid est habere animas in mari, nisi renatos per baptismum ex fide viuere. Iustus enim ex fide viuit. Abac. 2. Id quod per quandam indolentiam seu compassionem dici proclariori expressione videtur: quòd sic facta sit tertia pars maris sanguis: quòd tertia pars creaturarum, quæ habebant animas in mari, mortua esset. Nec potest gentilitas incredula, quæ nunquam fidem gustauit hîc per mare intelligi (vt quidam sine iudicio volunt) eò quòd supra omne fœnum combustum sit, nec aliquid ex eo remanserit. Semper enim incredulitas sine exceptione periit. Nam si eo sensu locus intelligeretur: duæ partes, quæ iuxta canonem omnium scriptorum in hanc sacrã Apocalypsin, in auditoribus lectoribúsque, & in ipsis electis citra conuersiam computantur, vbi erunt? Aut quomodo eas partes incredulitas teneat? Adde quòd

Sanguis peccatum infidelitatis.

Gentiles extra fidem omnes in sanguine.

quòd hæc ſacra Apocalypſis non eſt data pro incredulis ſed credentibus. Ita enim legis. Apocalypſis Ieſu Chriſti, quam dedit illi, non dubium quin Ieſu Chriſto, Deus, ipſa videlicet diuinitas, palam facere ſeruis ſuis. Credentes autem ſunt ſerui eius, qui ei ſeruiunt per fidem & charitatem in ſpiritu. ſic & Paulus Rom. 1. Inter quos etiam, ſicut dictum fuit, diſcurrit: qui ſunt ei candelabra aurea. Prima ergo tuba Iudæorum populos indicauit principaliter, à quibus male tractati ſunt apoſtoli, ſicut & dominꝰ eorum: vt perſeuerare inter eos non poſſent, ſed exirent iuxta domini præceptum in omnem terram, euangelioque replerent omnia: ſub quibus facta fuit grãdo & ignis mixta ſanguine, id eſt, parricidalis pſequutio opera diaboli excitata: vt tertia pars combureretur & terræ & arborum: fœni autẽ nihil relinqueretur. In ſubſequẽti autẽ tempore, quod fuit martyrũ per vniuerſum orbẽ terrarũ, quod figurat ſecunda tuba, diabolus tanquàm mons magnus, ardens igne inuidiæ de proceſſu eccleſiæ Chriſti, & ira grandi ſuccenſus iniecit ſe in hoc mare credulæ gentilitatis, cuius tertiam partẽ vertit in ſanguinem infidelitatis: in quem modum interfecit tertiã partem creaturarũ quæ homines intelliguntur. Nam & dominus mittẽs apoſtolos in mundum, iuſſit vt prædicarẽt omni creaturæ: nõ vtiq; boui aut aſino aut lapidi, aut cæteris huiuſmodi: ſed homini, propter quẽ creata ſunt omnia, & participat mirabili ſui cõditione cum omni creatura, rectè per omnẽ creaturã homo intelligitur. Nã & draco, infra, tertiã partem ſtellarum traxiſſe memoratur. Sed iam de nauibus, quarum etiã tertia pars ſicut & terræ & creaturarum periiſſe memoratur. Naues principes ſunt, prout exponunt docti. Naues enim aquis ſuperfluitãt, & principes ſupereminent populis, qui in aquis intelliguntur infra cap. 17. Aquæ autẽ populi ſunt, quorũ tertia pars in reprobis cõputata periit. In duabus partibus immutabiliter piis conſtitutis, vt duæ partes ſint. Prima videlicet, qui clam acceperunt verbũ Dei, & fidẽ Ieſu Chriſti. Secunda, qui apertè. Clam accepiſſe fidẽ quoſdã teſtantur, vt Traianũ, qui primò perſequutor chriſtianorũ erat: deinde admonitus literis Plinij ſecundi à perſequutione deſtitit. Hadrianus item imperator correctus per Ariſtodem philoſophum,

Diabolus mons magnꝰ incidit in mare gentilitatis.

Naues principes.

Aquæ populi.

ſcripſit Aſiæ proconſuli ne chriſtianos occideret niſi pro crimine. Alexander ſeuerus repertus in cubiculo imaginē crucifixi tenuiſſe. Philippus autem primus imperatorum cum vxore ſua, & Philippo filio, quem conſortem imperij fecerat, apertè credidit, baptizatus à Fabiano pōtifice. Credidit & Conſtantinus Helenæ filius, qui cœpit imperare anno domini. 319. Porrò, tertia pars in eis creditur, qui nec clam, nec apertè crediderunt, qui ſunt vniuerſitas infidelium. conſtat enim omnes in fide mediatoris Chriſti Ieſu ſaluandos eſſe. nec antè euulgatum euangelium in alio erat ſalus quàm in fide mediatoris Chriſti, in quo oportuit ſaluos fieri homines, nec poſtea: eò q; vnus ſit mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus, qui dedit redemptionem ſemetipſum pro omnibus, cuius teſtimonium temporibus ſuis confirmatum eſt. 1. Tim. 2. hoc tantum intereſt inter anterioris ſæculi credentes, poſterioriſque: quòd illi venturum ſaluatorem crederent in carnem: nos veniſſe, & compleſſe omnia, quæcunque in ſalutem erant nobis neceſſaria eundem credimus.

DE TERTIO ANGELO TVBICINE. Sect. 4. Punct 1.

ET tertius angelus tuba cecinit: & cecidit è cælo ſtella magna ardens tanquam facula.

Tertius hic angelus figura eſt vniuerſorū ſancti verbi Dei prædicatorum, qui ſub tertio ſigillo fuere. Hæc fuit tertia ætas eccleſiæ. Finita nanque rabie tyrannorum cōſurrexit prauitas hæreticorum. Proinde ſicut martyribus dedit dominus donum fortitudinis ad toleranda aduerſa: ſic ſub hoc tertium tempus, dedit ſapientiam doctoribus & intellectū. vt Hieronymo, Ambroſio, Auguſtino, Gregorio & cæteris in Italia. In Græcia, Origeni, Athanaſio, Baſilio, Chryſoſtomo, & reliquis, qui diſputabant calamo & lingua contra errores hæreticorum. Auguſtinus ſcripſit contra Arrianos libros de trinitate quindecim. contra Pelagianos duo & viginti volumina. contra Manichæos totidē, & alia. Porrò per ſtellā magnā, principes hæreſum figu-

Tempus hæreticorum.

rantur. Constat enim doctores ecclesiæ stellas appellari. Dan. 12. Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad iustitiam erudiũt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates, id quod etiam de falsis doctoribus intelligitur, impropriè tamen quemadmodũ & satan transfigurat se in angelum lucis, in quo non permanet. Nota. Sunt pij ecclesiæ doctores stellæ permanẽtes sunt falsi doctores stellæ non permanentes. Fulgent vtrique scientia quam habent, & sæpe maiori ij lumine intelligentiæ sed noxio ac pestilenti: habent eloquentiã, sed non piam: quorum omnis ratio in corrumpendo versatur: non vt statuant, sed vt destruant, loquentes dolos in mendacio, ideò stella magna & ardens tanquam facula dicuntur. Facula sicca est, & fumigando ardet, sic & hæretici lumen quidem prætendunt scientiæ, sed virtute ei⁹ carent. Desiccati enim sunt gratia Dei, quam non habẽt: dúmque ardent fumo quodam amaritudinis, lumen suæ doctrinæ administrant: ita vt dum lucem vitæ aliis circumferre videntur, mortis amaritudine præfocant. Pulchrè ergo & stella sunt, & ardentis facula sunt. Stella ob lucem doctrinæ, sicubi piè sentiunt docéntque: neque enim possunt non interim piè sentire & docere, alioqui quomodo audirentur? nec venenum quispiam sorberet, nisi dulci pharmaco tegeretur. Sunt ergo facula ardens ob maliciæ vstionem hæretici. Síue quia doctrina lucent, & ardent malitia: sicque inaniter se totos consumunt. Sub hac ergo tuba hæreticorum manus vniuersaliter intelligitur. Horum princeps erat olim Arrius Alexandrinus sacerdos, qui circa tertij huius temporis exordium sub magno Constantino caput ex eruit: hic pro morum honestate, quam in Dei ecclesia habere videbatur, atque eleganti corporis statura, primis cæli luminaribus etiam probabatur, præsertim ob ingenij magnitudinem, & scientiam perpetuo studio cõparatam: verumtamen dum sancti Alexandri Alexandrini episcopi correctionem susciperе nollet, cecidit de cælo ecclesiæ, vt facile probaretur hypocritã eum fuisse, qui non intus oculos habuit, sed foris, qui fastu superbiæ magnus videri concupiuit: cecidit inquam, iuxta illud, Ante ruinam exaltabitur cor. Prouerbium. 16. Hæc enim sese

Hæretici faculæ ardentes sunt.

Arrius hæresiarcha.

inuicem cõſequuntur,ſuperbia,inanis gloria, cordis duricia,obſtinatio,malus zelus,indignatio furoris aduerſus correctores: adeo vt magis cadere velit quàm ſuperari. Inflatus ergo is ſuperbia,ſtatim pro ſui ingenij magnitudine & malignitate,admirabilia cœpit dogmatizare cõtra articulum ſanctæ trinitatis:dicens,quòd ſicut pater,& filius,& ſpiritusſanctus,ſunt diſtincti in perſonis, ita & in eſſentiis,creaturas ponens diuinas perſonas: quæ aliter non poſſent dici ſingulatim Deus niſi participatione: & alia multa blaſphemans effutiebat. Contra quem congregatum fuit concilium generale. 318. epiſcoporum in Nicena ciuitate Bithiniæ,& condemnatũ tam atrox & peruerſum dogma eius,non tamen in vniuerſum ſublatum: plures enim erant diſcipuli eius, qui renouantes errorem infecerunt principes multos & etiam imperatores ſucceſſu temporum: per quos perſequutionem contra catholicos excitarunt. Nam & Valens imperator ſeductus per vxorẽ factus eſt Arrianus, qui perſequebatur catholicos, alios gladio occidendo, alios igni exurendo, alios aliis cruciatibus perimendo:qui audiens Gothos velle recipere fidem Chriſti, miſit ad eos ſacerdotes Arrianos, per quos ea gens tota fuit infecta. Sequutus eſt dehinc Macedonius,qui conueniebat in hoc cum Arrio,quòd diceret ſpiritum ſanctum creatum,& ſeruum eſſe filij: diſcrepabat tamen in eò, quòd faceret eiuſdem naturæ filium cum patre. Contra hunc coactum fuit concilium Conſtantinopolitanum.150.epiſcoporum, in quo dictus error fuis condemnatus. Poſtmodum Pelagius monachus ſecutus,qui fuit ſub Archadio & Honorio principibus, qui errauit circa gratiam ſpirituſſancti,aſſerens quòd ſine gratia poſſit homo ex puris naturalibus mereri vitam æternam: prædicabat etiam quòd pueri chriſtianorum naſcerentur ſine peccato originali, & per conſequens, quòd à culpa non purgarentur aqua baptiſmali. Sed necdum finis fuit harum peſtium. Siquidem hunc excepit Euthices quidam, qui in domino noſtro Ieſu Chriſto vnam tantummodo adſtruebat naturam, ſicut & vnã perſonam: dicens quòd natura humana & diuina facta eſt vna in incarnatione per quandam conuerſionem, ſeu commixtionem, ſicut ex elementis ſuo modo reſultat

Valens imperator Arrianus.

Macedonius hæreticus.

Pelagius hæreticus.

commixta natura:quod est impossibile,quum natura diuina non sit alteri commixtibilis,nec aliquo modo trãsmutabilis. Venit post hos omnes Manichæus, qui duo principia posuit,alterum bonorum,malorum alterum:& quòd Deus bonorum sit author, malorũ vero diabolus. Item quòd Christus assumpserit corpus phantasticũ,&c. Innumeri alij quoque successu temporum prodiere, de quibus annales reuoluendi sunt his, qui singulatim eos nosse percupiãt,errorésque eorum,à quibus mirũ in modum turbabatur ecclesia. Nam sicut bellum intestinum perniciosius est bello externo,ita persequutio hæreticorum ecclesiæ perniciosior persequutione tyrannorũ fuit, eò quòd hæc domestica sit. Hæretici nanque christiani fuere,qui in hypocrisi intra sinum ecclesiæ catholicæ cõmorabantur,sub colore fidei,atque honestæ vitæ prætextu seducentes innumeros:principes primùm, imperatores orbis ac reges,quorum manus armabant contra ecclesiam,atrocius impugnantes quàm tyranni, eos qui vere christiani sunt: Quemadmodum atrociora quondam inferebant Vandali Arriani catholicis in Africa quàm vlli tyranni. Sed ne longius euagemur. Diximus sæpe cæli nomine ecclesiam figurari, de qua cadunt hæretici. Nolunt enim sub iugo eius esse,nec institutionibus eius parere,& ideo contraria semper sentiunt, dicunt contraria faciuntque,&hoc ex cordis eorũ superbia.Quod si superbi non essent fuissentq; heretici, nequaquam ab ecclesia excidissent,cuius institutis libentissimè regi vellẽt, vt iusticiam Dei sequerentur: vt benè dixerit Augusti, quia hæreticum non ignorantia facit,sed superbia: sicut scriptum est Ante ruinam exaltatio.Prouer.16,

Hæretici hypocritæ.

❧ Punctus 2.

Et cecidit in tertiam partem fluminum,& in fontes aquarum.

Quod flumina sunt:hoc & fontes aquarum.Non possunt hoc loco populi per hæc nomina designari.sed tantum quod sub aquis, & potu designatur. Scriptura ergo sacra est fons,& flumen, quæ potum præbet sitienti, in cuius tertiam partem, quæ nec Christi est, nec ecclesiæ, hoc est, nec capitis, nec membrorum, sed hæreticorum, incidit satan suis sensibus:incidit & hæresiarcha quisque. Porrò Duas partes aliqui volunt nouam & veterem

Flumina scripturæ sacræ.

legem: tertiam doctorũ ſanctorum expoſitiones, in quã cecidit infœlix Arrius, & Macedonius, & Pelagius, Manichæus quoque ac cæteri, inſano intellectu: & qui nõ proprius ſcripturæ eſſet ſed peregrinus, ſed adulterinus, adductitius, & dilutus, in qua parte manẽt omnes hæretici. Magna infœlicitas chriſtiani orbis, cecidiſſe ſatanam, atque hæreſiarcham in flumen diuinæ ſcripturæ vtterẽque in perniciem, quod alioqui eſſet vitale, ac ſalutiferum. Vbi quid potiſſimum miremur? Dei permiſſionem, an patientiam? ſatanæ maliciam, an hominum artes? Fieri etenim omnia nouimus permiſſione Dei, & caſu nihil in eccleſia geri, quam in primis ſcripturæ radiis illuſtrauit, cui & cognitio Dei indita eſt, & vita: iudicio tamẽ imperſcrutabili effectum, vt hanc in cordibus hominum quota licet ſui portione ſineret corrumpi. A malitia ſatanæ facta eſt corruptio eius miris artibus. Quod enim per ſe non poteſt, per homines ſibi conſentientes efficit: ij ſunt hæretici, quorum ſeges oborta ferè ab initio coaleſcentis eccleſiæ fuit, nec defecit vſque in hodiernum diẽ: homines ſuperbi, rebelles, moleſti, vafri, impudentes, cõtumelioſi, mendaces, importuni, procaces, pietatis contemptores, blaſphemi, amari, qui ſunt proprij fructus eorum: & à fructibus huiuſmodi ſeſe produnt, quantumcũque ſe celent ouémque ſimulent. Hi charitatem in primis ſimulant, tanquam omnibus ex æquo bene velint: atque ob id gratis partem fluminis, quam corruptam habent, aquas itidem fontium ſuorũ nobis venditant, mixtura ſæpe mellicrata, vt vix ſubeſſe dolum ſuſpiceris, quæ vbi dilapſa intra viſcera fuerint, continuò vires exeruut: ac ſenſim per venas ſenſuum animæ diffluentes, nigra tãdem morte hominem conficiunt. Sequitur ad hæc.

Hæreticorũ fructus.

✻○ Punctus 3.

Et nomen ſtellæ dicitur abſynthium.

Quam propria appellatione titulum ſui nominis hæreſiarcha quiſq; gerat vides. Stella enim magna fuit ardẽs, tanquam facula, nunc abſynthium. Stella ob perſpicacitatem intellectus, acumenque ingenij, & ſcientiæ multæ ditem ſupellectilem ſplẽdorémque. Abſynthium, ob erroris amaritudinem, non ob remediũ, quod variũ & efficax fieri dicũt ex eo, ſiue ad corrigendã ſtomachi nauſeã,

Hæreſiarchæ ſtella & abſynthium.

siue ad somnum conciliandum,&c. In amaritudine aconitum tamen est absynthium, virus est semper. Quid igitur per absynthiũ, quæ amarissima herba est, aliud quàm doctrina hæreticorum peruersa designatur, qui per suam falsitatem dulcedinem fidei vertunt aliis in erroris amaritudinem, acconscientiæ miserabilem cruciatum. Porrò Absynthium hæreticorum quàm cõtrarium sit doctrinæ gratiæ Dei ostenditur, ex eo quòd in illo nulla dulcedo, nulla insit cõsolatio spiritꝰ: sed amaritudo tota, & mors. Quumque absynthium medicinalis herba sit, contrariè ostendit quàm noxij sint hęretici ecclesia Dei, qui se medicinam simulant: quo etiam nomine plures decipiunt. Siquidem omnis institutio illorum mera deceptio est, & cruciatus cordis cauteriati. Aio, sentiũt multa grauiter ac integerrime de scripturis sacris: prędicãt de Christo constantissimè: agunt & salutaria opera in faciem multa: totum tamen (si reliqua conferas) fel draconis est, & venenum aspidum insanabile. ☞ Punct. 4.

Absynthium amara hæreticorum doctrina.

Et versa est tertia pars aquarum in absynthium: & multi homines mortui sunt in aquis, quia amaræ factæ sunt.

Hoc est quod dicebam, quia multis sacra scriptura per hæreticos vertitur in absynthium, in aspidum venenum, & draconum fel: vnde plures emoriantur, necessum est, quicunq; his consentiunt, à quibus Paulus rogat Colossenses vt se custodiãt: quos dicit homines secundum elementa mundi, & non secundum Christũ. Col. 2. Et versa est (inquit) tertia pars aquarum, ea videlicet, quæ eorum sensus est, id est, ad hæresem pertinet, in absynthiũ. Obserua. Scriptura sacra quum per se sit dulcis super mel & fauum: pura velut argentum purgatum septuplum: vitalis verba vitæ habẽs, vertitur tamen in absynthium aconitis hæreticorũ: à quibus subinde turbatur, & lætalis efficitur vt bibi nequeat. Est autẽ allusio ad ethymologiã græcę dictionis: quæ inde dicta est quòd bibi nequeat, quasi dicas Apinthon. Equidem sacra scriptura falsa interpretatione amarescit, fitque impotabilis, & lætalis: non quòd omnino in se fiat talis: sed dũ superat amaritudo errorũ, tollitur dulcedo, ac natiua illa suauitas intelligentiarum: & hoc in tertia parte tantum. Nanque id tibi persuasum sit, & ita intelligas, nunquã textum sacræ scripturæ posse

Scripturam verti in absynthium.

Absynthium vnde dicatur

Scripturam sacram in se corrumpi nõ posse.

corrumpi, etiam si multi corruptè interpretentur: quandoquidem veritas incorruptibilis est, sempiterno, & mutabili tenore firmata, iuxta illud Esaiæ, verbum domini manet in æternum, cap. 40. Idem legis in euangelio, Cælum, & terra transibunt, verba autem mea non transibũt, Luc. 21. Item Psal. 110. Fidelia omnia mandata eius, confirmata in sæculum sæculi, facta in veritate & æquitate. Ibidem. Mandauit in æternum testamentum suum. Proinde ista amaritudo aquarum, & infectio earum extranea est tantum seu adductitia: fitque solummodo in cordibus eorum, qui impietati consentiunt, & quibus placẽt mendacia hominum vanissimorum: vnde illi tantum, in quorum cordibus huiusmodi corruptelæ sunt, exinde, moriuntur, qui in tertia parte, quæ est reproborum (vt diximus) computãtur. Ideo dicitur. Et multi homines mortui sunt de aquis, quia amaræ factæ sunt, hoc est, lætales infusis mendaciis hæreticorum. Multos dicit, non omnes, quia hi soli potu hoc pereunt, quibus placet, & gustant vsque in finem. Qui autem & quod gustarant euomunt, seruantur vt non pereant, sed pœnitentia correcti viuant. Quod quibus contigerit, agant gratias Deo, quia ab hoc absynthio liberati sunt. Dominus custodiat nos ab absynthio hæreticorum.

DE QVARTO ANGELO TVBICINE. *Sect. 5. Punct. 1.*

ET quartus angelus tuba cecinit: & percussa est tertia pars solis: & tertia pars lunæ: et tertia pars stellarum, ita vt obscuraretur tertia pars eorum.

Rem prædicit, quæ facta est sub quarti sigilli apertione. Proinde hic angelus quarti temporis prædicatores exhibet, quibus canẽtibus percussa est tertia pars solis, lunæ ac stellarum vsque in obscurationem. De qua re cecinit. Esaias cap. 13. Ecce dies domini veniet crudelis, & indignationis plenus, & iræ furorísque, ad ponendum terram in solitudinem, & peccatores eius conterendos de ea, quoniã stellæ cœli, & splendor earum non expandet lumen suum: obtenebratus est sol in ortu suo, & non splendebit in lumine suo. Deleris

Angelus quarti temporis.

nanque hæreticis, quorum copiosa seges pullularat sub tertia tuba, hypocritæ sensim opera dæmonis irrepere cœperũt, qui multa pietate in speciem erant hominibus, quam in veritate non habebant, miris admodum se modis in angelos lucis transfigurantes: & dum profectum ostenderent, mirum quàm vehementer nocebant, adeo vt natiuum solis ac lunæ, stellarum quoque splendorem auferrent ab hominum credentium obtutibus. Sol Christi est typus, luna ecclesiæ, stellæ doctorum. Christus per fidem lucet in cordibus credentium, vt ad eius lumen videant: Ecclesia accipit lumẽ à sole, & virtutem bene operandi, & omnem gratiam in sacramentis, quibus vtitur, à Christo, qui est caput supra omnem ecclesiam. Doctores splendorem emittunt in veritatis annunciatione. Et ij omnes in tertia parte obscurati. Christus, ecclesia, & doctores. Christus in se non percutit, percuti tamen dicitur, dum suæ veritatis lux absconditur, immo & ipsius cognitio obscuratur: quod fit in malis ob vitia eorum. Et est sensus. Claritas Christi multo minus tum lucebit ob mendaciorum impuritatem, quàm prius, quum syncerè crederent credẽtes. Nam claritas fidei veris christianis in cordibus eorũ lucet in virtute sua, nube infidelitatis autem obductis non exerit lumen suum splendore natiuo coruscum: vnde necesse est sequi defectũ in ecclesia: propter quod dicitur, & tertia pars lunæ percussa est. Percutitur ecclesia dum in credentibus minuitur, tanquam diminutionis membrorum vulnus acciperet. Stellarũ quoque pars tertia percuti dicitur, dum veritatis lux in doctoribus obtenebratur. Ergo quicquid de Christi cognitione, & veritatis eius scientia minus fuit, in his, qui sub quarta tuba erant, per tertiam partem solis. Et quotquot à syncero pietatis studio defecere, in credentibus, per tertiam partem lunæ. Ex doctoribus autem qui à veritatis constanti assertione ad sua commenta & mendacia defluxere, per stellarum tertiam partem significantur: qui hypocritarum vanitate corrupti, & ipsi facti hypocritæ, dicentes se habere fidem in cognitione Dei, factis autem negantes. Alij intelligunt per solem prælatos ecclesiæ, in primis autem qui maximus est pontifex, qui lucere debent instar solis verbo veritatis, & vitæ radiis quàm ful-

Solis, lunæ & stellarum sacramentum.

Christus obscuratur in cordibus hominum.

Sol prælati ecclesiæ.

gentissimis, ad quos est sermo domini dicentis, Vos estis lux mundi. Hi in tertia parte percussi dicuntur, quòd à prima claritate vitæ & verbi Dei annunciatione defecerint multi qui in tertia parte computantur. Nam pauci sunt, qui ea quæ Dei sunt quærunt, sed quæ sua. Per lunã congregationem subiectam fidelium intelligunt, quę est per prælatos illuminanda: cuius etiam tertia pars obscurata. Nam ex prælatorum ecclesiasticorum ruina, & impia vita: inferiores isti passi sunt magnã diuinæ illustrationis, & gratię diminutionem, splendorem pristinę sanctitatis in parte amittentes. Per stellas religiosos, ac inferiores prædicatores capiunt, quibus ornatur ecclesia sicut cælum stellis, quorum etiam tertiam partem obscuritas inuoluit: ita vt hæc eorum pars non aliud sit quàm mera hypocrisis. Factum quidem est hoc, vt post hęreticos hypocritæ quarti temporis cacodæmonis astu operáq; subintrarẽt: cum his tamen, quasi datis inuicem manibus iunctim Mahumetani quoque ex hæreticis hypocritisque nati irrepsere, per quos tertia pars solis adeo est percussa, vt mirum sit quàm multi fidem abnegarint ex credentibus, in quorum cordibus Christus sol verus obscuratus est, qui omnes in tertia parte computãtur. Lunæ quoque tertia pars obscurata, quia nimirum ecclesia demolita est per istos in ea parte, quæ à fide defecit: sed etiã iuxta historiam frequentibus bellorum deuastationibus, abductionibúsque destructa. Stellarum etiam quòd simile malum omnes comprehẽderit doctos & indoctos, principes ac plebeios, ecclesiasticos laicósque. ✝ Punct. 2.

Luna subiecta plebs.

Stella religiosi.

Et diei non luceret pars tertia, & noctis similiter.

Dies hoc loco pro prosperitate capi non potest, nec nox pro aduersitate: sed neque secundum literam. ergo quid dies, & quid nox sit videamus. Scimus quia in die lucet sol, illuminatur enim dies à sole: fecit, inquit, Deus luminare maius vt præesset diei, Gen. 1. Et in Psal. 135. legis, Fecit solem in potestatem diei: lunam & stellas in potestatem noctis. Scimus & hoc quia solis typo Christus designatur. Ergo dies sancti sunt, iusti, & innocui, timentes Deum, quos illuminat Christus iusticiæ sol. Malach. 4. Deus enim lux est. 1. Ioã. 1. de quibus Paulus loquitur, dicens. Eratis aliquando tenebræ nunc autem lux in do-

Dies quid sit & nox.

mino, vt filij lucis ambulate. Nox obscura caligine inuoluitur, in qua principatum tenet luna, quanuis etiam gemmãria sydera cum ea pariter niteant: quæ in suo mysterio peccatorem exhibet pœnitentem. Peccator enim ob peccatorum dolorem veluti caligine quadam obuoluitur, quoties memoria peccatorum oboritur, & sic ad pœnitẽtiam compungitur: luna tamen, & sydera nonnihil lucis nocti sumministrãt: sic ecclesię authoritas in sacramentis, cui sanctorũ prædicationibus nõnihil in peccatoribus efficit lucis. ex quib⁹ patet, quia & viri perfecti, siue contemplatiui, & etiam pœnitẽtes, in aliqua sui portione sub quarta tuba Eclypsim sustinuisse indicantur, corrupti per hypocritas, insanos homines, nomine solo christianos, cęterũ autem corruptissimos, quos iam pridẽ euomuit ex ore suo Christus. Horum vitã multi ex piis abominantes, nolebant vlterius diuersari cum ipsis, sed deserta perentes soli habitabant: hi sunt duæ partes synceræ, videlicet, qui in lectoribus auditoribúsque computantur iusti & pœnitẽtes: qui aut legem Dei sic custodiũt vt non transgrediantur: aut si transgrediuntur ad pœnitentiam conuertuntur. Per idem tempus floruere sancti ánachoretæ, quorum princeps erat beatus Paulus Thebeus: qui absque superstitione, cum multa & incredibili carnis macerationę verbum Dei seruantes in solitudine, in speleis ferarum solitariè viuebant, Deóque in feruore spiritus seruiebant. Vacabant hi sanctis orationibus, & spiritu patrem in occulto orabant, subinde memoria repetentes id quod scriptura habet, Vacate, & videte, quoniã ego sum Deus, Psal. 45. Et rursum, Gustate & videte, quoniam suauis est dominus, beatus vir qui sperat in eo. Psal. 33. Gustabãt ergo, & inexperiẽtia dulcedinis spiritus eius dicebãt, O quàm suauis & bonus est spiritus tuus domine. Sap. 11. Et iterũ. Quã magna multitudo dulcedinis tuæ, quã abscõdisti timẽtibus te domine. Psal. 30. Hoc est manna illud, gustus videlicet spiritus, quod supra victori pollicetur dominus cap. 2. Quales erãt ij, de quib⁹ sermo habitus est, quorũ loca postmodũ à sarracenis, Mahumetanis occupata fuere, ipsis de locis illis effugatis. Aliis per diẽ viri ecclesiastici intelligũt⁹, vita & doctrina pręclari: per noctẽ cõe vulgus, quod sine noticia scripturarũ est.

Anacoretæ quo tempore floruere.

Paulus primus eremita.

Ignorãtia enim quędam nox eſt: quibus opus eſt, vt ſtellę doctorum niteãr ſuis fulgoribus. Horum tertiam partem obſcurandam fore hęc ſcriptura dicit per hæreticos. Nam omne quod corrumpitur à ſuo contrario corrumpitur, duabus partibus in ſua ſinceritate permanentibus, quæ legem dei cuſtodiunt in duobus prędceptis charitatis diligentius. ✻oPunctus 3.

Et vidi: & audiui vocem vnius aquilæ volantis per medium cæli, & dicentis voce magna, Væh, Væh, Væh, habitantibus in terra.

Aquila volans prædicator.

Viſio hæc imaginaria fuit, vt ceteræ: in qua idem ſunt videre & audire. Vidit ergo & audiuit, id eſt, intellexit. Græca quædam exemplaria angelum habent, vetuſtiora aquilam: ſed nihil refert, dummodo certo teneas, typum eſſe vniuerſorum decreti dei interpretum, tam angelum quàm aquilam, quorum cæleſtis conuerſatio eſt: & volant in omni ſolicitudine annunciantes decretum Dei in plebem. Triplicat autem, Veh, aquila, ad exaggerandum terrorem, clariorémque mentis ſuæ expreſſionem, conformans ſe conſuetudini prophetarum, qui inſtãti graui diſcrimine, ſæpius eandem vocem repetere conſueuerũt, ſæpe per id interni doloris vehementiam exprimentes: ſic Ioel, ſic Ieremias, ſic Ezechiel. In Zacharia, O, bis repetitur ad terrorem audientium, propter quod ſæpe voces eiuſmodi geminantur. Eſt autem væh nota maledictionis ſiue execrationis dei omnipotentis, quaſi diceretur. Maledictioni & execrationi ſunt omnes obnoxij quicunque relicto Deo, & iuſtitia eius viam peccati ſequuntur. Placet Haymoni per tria væh æternam ſignificari damnationem, quæ manet habitantes in terra, hoc eſt, non cæleſtem, ſed terrenam conuerſationem ſequentes: hi ſunt pleni viciis, & omni inquinamento. Sed aliter & magis propinque ad rem accedamus. Namque tria hęc væh, tria mala denunciant, quæ execratione dei omnipotentis ventura ſunt ſuper faciem terræ. Primum horum erit locuſtarum execrabilium, vt præclarius ſole patebit. Secundum ſolutionem quatuor angelorum, à quibus occiſa eſt tertia pars hominum tribus plagis, igne, fumo, &

Væh.

ſulphure. Tertium reſpicit tempus illud, quo in extremis diebus poſt interitum antichriſti, communis videlicet pacis tempore, inſanient Gog & Magog. de quibus infra cap. 20. ✻o Punctus 4.

De cæteris vocibus trium angelorum, qui erant tuba i canturi.

Breuis iſte verſiculus titulus eſt ſequentium, vt palam eſt. Docuit antiquus codex incerto authore. Iam enim quatuor angeli tuba cecinerant, reſtabat vt alij quoque canerent, cantúque ſuo aperirent quid myſterij per eos ſignificari velit deus, Etenim operepræcium erat vt hi manifeſtarent dei voluntatem, alioqui negligentiæ arguerentur, & punirentur, ob creditum miniſterium. Væh (inquit apoſtolus) mihi ſi non euangelizauero. 1. Corin. 9. & Eſa. 6. Væh mihi quia tacui. Item eiuſdem. 50. Clama ne ceſſes. *Prædicandi miniſterium impigrè agẽdum.*

CAPVT. IX.

DE QVINTO ANGELO TVBICINE.

Sect. 1. *Punct.* 1.

ET quintus angelus tuba cecinit: Et vidi ſtellã de cælo cecidiſſe in terram. Eorum qui ſub apertione quinti ſigilli, veritatem conſtanter aſſerunt, angelus iſte typus eſt: ſtella autẽ è cęlo lapſa diabolus: cui inſultans propheta ait, Quomodo cecidiſti lucifer. Eſa. 14. Quo in loco id comprimis obſeruãdum fuerit, quia dicit, vidi ſtellam de cælo cecidiſſe in terram: non enim dicit, vidi cadere, ſed cecidiſſe: dudum enim ceciderat: ante quatuor millia annorum, vt ſupputant. Quando cecidit nullus hominum vidit, præter illum, qui in euangelio dicit, Videbam ſatanam ſicut fulgur de cælo cadentem, ſed neque is tum homo erat, quando videbat, deus autem erat, quia ante ſecula erat deus. Rectè ergo ait, Vidi cecidiſſe, & non cadere. Auſculta, In cælo lucifer erat, cęleſtis non erat: neque enim dilectione in deum tendebat, quam po- *Stella cadens ſatã lucifer.* *In cælo cœleſtis non erat lucifer.*

tius ad se retorquebat: diligebat enim magis se quam deū in quo non erat, & ideo in cælo cælestis non erat. Nam & se deo æquari volebat, intolerabili satis ambitu honoris, vt etiam si deus contrarium vellet, tentaret tamen: nō rectè secum reputans, nec adeo aduertens supremi illius numinis maiestatem, qui solus humiliat & sublimat, deducit ad inferos, & reducit, donec lapsu fecit periculum: multorum sanè eruditione, non plus sapere quàm oportet sapere, sapere autem ad sobrietatē, nec appetere quod aut supra se fit: aut contra dei voluntatem. O quàm prestitisset lucifero in harena (vt dicitur) consilium capere, vt non deo se æquasset, cui nihil est æquabile.

✻Punctus 2.

Et data est illi clauis putei abyssi: & aperuit puteum abyssi.

Abyssus putei iniquorū corda.

Quid aliud hoc loci per puteum abyssi, nisi iniquorum corda signantur? quæ & errorum tenebris plena sunt atque ideo obscura: sicut scriptum est, Tenebræ autem erant super faciem abyssi, Gen. 1. & immensitatibus nequitiarum referta, quasi quibusdam fluctuum voluminibus quæ modò in sese colligantur: modò diffundantur: modo collidantur. Hæc abyssus sapientiam Dei patris non agnoscit, sicut scriptum est. Abyssus dicit, non est in me. Iob. 28. In hac abysso antiquus hostis toto tempore vitæ præsentis catenis in mysterio religatus tenetur, & reuerà tenetur vt non quantum velit per eos piis noceat, sed in eis ipsis intabescat. De hac abysso in nouissimis illis temporibus bestia ascendere perhibetur, cuius nomine ipsum diabolum nouimus designari. Aliter (vt aliis placet) per puteum abyssi possunt intelligi ipsi prædicatores errorū, per quos satanas iniquitatis suæ venena diffūdit. Si enim os abyssi puteus est: rectè illi designantur per puteum, qui falsa docere probantur, quorū aquæ dogmata falsa sunt. Porrò quid clauis est, nisi potestas, qua valeat id malignus ille efficere, quod destinauit in corde. Nec ab alio datam putandum quàm ab ipso Deo, sic vt permitteret talia exerceri: certum enim est, nisi vellet nullo vnquam modo fierent aliqua. Sed iam propinquius ad rem accedentes videamus, quid iuxta auriculum temporis stella ista sit, cui data est clauis putei abyssi, necesse est enim

intelligere per eam vnum ex ecclesiæ doctoribus, quos intelligi vult Daniel per stellas. Qui (inquiens) erudiunt multos, quasi stellæ sunt cap. 12. Ergo hæresiarcha quinti temporis hæc stella est, quęcunque ille sit magni tamen antichristi aduentum pręcurrens. qui merito de cælo cecidisse perhibetur, quia ab ecclesia vltro recessisse probatur, hoc est enim de cælo cadere, quod ab ecclesia recedere, & iugum obedientiæ deponere: sacris eiusdem decretis reclamare: quibus hic apostata reclamat semper. Cecidit autem in terram. Quid est in terram cadere, nisi terrenum fieri, terrena curare, carnis voluptatem sequi, nihil legi spiritus subiectum esse, ac sic cæteros docere: libertatem christianam in licentiam carnis vertere, quod Christus non docuit, qui tibi nusquam non occurrit à passione glorioſus, ante passionem in laboribus plurimis & ærumnis. Hic igitur non sine eo, quem angelum descripsimus è sublimi prolapsum, accepta claue, hoc est potestate forti, aperit impij erroris profunditatem: qui & puteus est & profundus. In puteo aqua est, in abysso profunditas cum cœcitate. Hæretici námque per apparentem fictámque sanctitatem, per eloquentiæ nitorem, per naturalis philosophiæ acumen, per scripturarum sacrarũ profunditatẽ, mendaciorũ suorum abdũt cõmenta sæpe tanta obscuritate, vt linceis oculis opus esse illi dixeris, quicunque velit discernere. Ducunt ab imo aquas, fundunt sed mera mendacia, quæ carent fundamento, nullum enim est mendaciis fundamentum. Veritas habet fundamentum, quia supra petram fundata est: vt firma sit, non quòd interim vera quoque non intermisceant, sed quia mendaciis innituntur, corpusque vnum ex his conficiunt veritate vacui inueniuntur, quam aliàs parum attendunt, magis autem errorem suum, quem persuadere nituntur. Dicere possumus & ipsum hæreticorum gymnasium puteum abyssi, quod aperit malignitatis author per illum, quẽ suscitauerit in operationem erroris maledicti. Nãque necesse est vt veniant scandala, sed væh homini illi, per quem scandalum venit. Matt. 19. Nemini autem videatur absurdũ, quia diximus à deo datam esse clauẽ, in operationem erroris mali. Nam & sanctum Iob vt affligeret Satan ab ipso Deo accepit potestatẽ: nec proinde author

Stella cadens hæresiarcha.

Cadere in terram.

Puteus abyssi gymnasium hæreticorum.

mali aut ſola voluntate ipſe Deus conuincitur, qui eſt ſummè bonus, ſummè ſapiés: & ſumma bonitate & ſumma ſapientia agit, quicquid agit, vt calumniari nequeas. Nonne Pilatus audit ab eo, Non haberes poteſtatem aduerſum me vllam, niſi tibi datum eſſet deſuper. Ioan. 19.

Punct. 3.

Et aſcendit fumus putei, ſicut fumus fornacis magnæ: & obſcuratus eſt ſol: & aer de fumo putei.

Fumus doctrina hæreticorum.

Quam acerba ſit doctrina hæreticorum apta metaphora explicatur, eo quòd fumo exæquetur. Fumus in primis grauis odore eſt, acerbus vſque ad lachrymas oculos perſtringens, ſpiraculúmque vitæ impediens: amarus guſtu, iugulo noxius: obeſt & inteſtinis, maxime verò pregnantibus, vt & fœtum quandóque vtero ſoleat præfocare: ſæpenumero vſque ad punctionem ipſum cor perurgit: officit nonnihil & capiti, vt nihil ſit vitalium, quod nõ perturbet: nihil tam ſincerum, tam candidum, quod nõ terra fuligine inficiat: vt rectè per ipſum correptum ac peſtilés hæreticorum dogma capiatur: quod primùm fidei lumine priuat mentem, ne recta acie ceterum cernat. Deinde conſcientiam perturbat: priuat autem vitali gratiæ ſpiraculo, ſimulq; omnia interiora inficit ac corrumpit, ad extremum luctum perurgens hominem. Porrò, non modicus eſſe videbatur fumus hic, craſſo ac lõgo volumine ſeſe prouoluẽs: par erat fumo fornacis magnæ, hoc eſt, perſequutioni Antichriſti: oſtendens per id, qui tẽporis perſequutionem triſtiorem fore omnibus, quæ vnquam antea fuere: nam & ſolem & aërem obſcuratura eſt. Per ſolem ſæpe diximus chriſtum figurari. Per aërem quid aliud intelligim quàm viros illuminatos, per quos datur aliis conſpicari, perinde ac per medium aërem ex præſentia ſolis illuminatum. Omnis enim ſapientia à Domino Deo eſt. Eccle. 1. Ergo per eum viri docti illuminantur, per quos licet nobis proſpicere. Quomodo autem iſte ſol Chriſtus deus noſter obſcuretur iam dictum eſt: Non in ſe, ſed in eis, qui in intelligentia ſapientiæ eius minuuntur, vt non teneant veram fidem, nec fidei eius regulas. Scriptum eſt enim quia oritur ſol, & occidit, Eccle. 1. oritur piis, occidit impiis: ſed in ſe pleno fulgore ſemper idẽ permanet.

Fumi nocentia.

permanet. Fumosa doctrina hæreticorum efficit, vt quorundam in cordibus obscuretur Christus. In quod tempore passionis eiusdem domini nostri Iesu christi sol obscuratus est, quia obscuratus erat in omnibus credẽtibus & in suis discipulis, vt non crederent. In Iudæis autẽ vsq; modò: obscuratus & in hęreticis similiter. Proinde obscuratus est (inquit) sol de fumo putei, id est, de doctrina falsitatum, mendaciorúmque, quæ profunda sunt sicut puteus. Videmus quàm multos doctos ab hoc fumo obscuratos, vt nõ opus sit in re aperta longius immorari. Et est sensus. Prænuncia magnæ fornacis, hoc est, vltimæ persequutionis Antichristi, hæretica quædam feruebit insania: & christum in cordibus deuotorum, & etiam viros illuminatos in semetipsis obscurabit. Potest & scriptura sacra aër esse, per quam licet nobis prospicere, tanquam per medium aërem illuminatum à sole: hãc suis sensibus deprauant hæretici, vt nõ facile per id liceat prospicere, hoc est ergo fumus putei, quod sensus erroneus & doctrina hæreticorum, è cordibus eorum magnis voluminibus, velut fumus fornacis magnę prouolutus, vt sint velut Etna Sicula corda hęreticorum: de qua Vergiliana extant carmina in 3. Aeneid.

Aer scriptura sacra.

Interdúmque atram prorumpit ad æthera nubem,
Turbine fumantem piceo, & candente fauilla.
Attollítque globos flammárum, & sidera lambit.
Interdum scopulos, auulsáque viscera montis
Erigit eructans, liquefactáque saxa sub auras
Cum gemitu glomerat, fundóque exæstuat imo. ✻ ○ Pun. 4.
Et de fumo putei exierunt locustæ in terram.

Sicut in corpore mystico christi sunt membra de membro: sic & membra draconum sibi inuicem sunt cohęrentia, vt alia nascantur ex aliis, quæ hic locustarum nomine describuntur. Certè hæretici hæresiarcharum filij, siue discipuli, ad modum locustarũ multi sunt nimis, in hoc nati vt terrena hominum corda decipiant, qui bene locustis comparantur. Vt enim locustæ neque rectos gressus habent, vt quędam animalia, neque continuum volatum vt aues: sic homines probri ij in diuersum ambulant, saltantes passim, & in gyrum sese reflectẽtes: sicut scriptũ est, In circuitu impij ambulant, quòd neq; fide recta sint

Locustæ hæretici.

Hæreticorũ mos.

neq; intentione: & quamuis interim alis se à terra subleuẽt, vt cęlestia cũ sctis petere videantur, vẽtris tamen grauitate depressi relabuntur in terram, nihil vltra corporis vires vrgere valẽtes quàm patiatur eorũ natura. Non diffiteor quin faciant nonnunquàm pia hæretici, sed impiè, quòd nõ simpliciter faciãt, nec intẽtione recta, vt nec lucida sint eorũ opera: de quibus ait apostolus, Speciẽ quidẽ pietatis habentes, virtutem autem eius abnegantes. 2. Tim. 3. Item. Hoc autem scito quia in nouissimis diebus instabunt periculosa tempora: & erunt homines se amãtes, cupidi, elati, blasphemi. Et ca. seq. Spiritus inquit, manifestè dicit, quia in nouissimis temporibus discedẽt quidam à fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum in hypocrisi loquentes mendacium, cauteriatam habentes suam conscientiam. Meminit de eisdem & Petrus in secunda epi. cap. 2. dicens. Erunt magistri mendaces, qui introducent sectas perditionis, & multi sequẽtur eorum luxurias. Tales pestes hic fumus progignit: tales fert locustas, ventre ipso proportione maiores, fędas, abominabiles, speciosa campi ecclesiæ depascentes, oreq; sanioso cuncta polluentes, ferro & igni delẽdas: eo quod non sint, nisi fumus amari, excœcantes, atque in extremã perniciem trahentes, vt lugeant semper decepti pariter cum illis. ❋ Punctus 5.

Et data est illi potestas, sicut habent potestatem scorpiones terræ.

Scorpiones hæretici.

Quo per incrementa temporum incommodi hi proficiãt homines, pulchris admodum conuenientibúsque indicat tropis: vt primũ simpliciter locustæ sint, postea verò auctis virtutibus quasi parum sit eos locustas appellasse, titulo dignãtur & scorpionum. Et data est, inquit, illis potestas sicut habẽt potestatem scorpiones terræ. Nouimus scorpiones vermes potius quàm animalia esse, cauda spiculato acumine noxióq; recurua, qui ex eo à Græcis hoc vocabulo dicuntur, quòd cauda figant, & arcuato vulnere venena diffundant. In facie quidem blandi scorpiones sunt, & in cauda letales: innocuos se ore simulant, vt incautos cauda occidant. Ita hæretici quoque blandi sunt in faciem, sed in posterioribus venena seruant: metuunt námque suos auditores in exordio loquutionis offende-

Scorpio vnde dicatur.

Consuetudo hæreticorum in docendo:

re,ne ſi vigilanter attendantur, deceptionis laqueos deprehendant. Aſpectu ergo velut innocui ſunt, mortiferi caudæ punctione: vt bene ſcorpiones ſint, immo abſque compoſito vniuerſis terræ ſcorpionibus nocétiores. Quo noíe dignatur deus & filios iſraël. Ezech. 2. prophetæ veluti amico loquẽs, Et cũ ſcorpionibus (inquit) habitas, maligni enim erant, increduli, & ſubuerſores. Quibus nominibus ibidẽ notantur cõtumelioſi, ideo & domus exaſperans dicuntur. Sed qui magis verſores, exaſperantéſque, quàm hæretici: ij adulãtur in tẽpus, vt incautã, nihílque mali ſuſpicantẽ ſubuertant plebeculã. Nimis crudelis eſt eorum punctio: nam ſempiterna perditio, morbus inſanabilis, nunquam reuiuificanda mors. Talis poteſtas eis eſt conceſſa, & lædent animas ſine fine & modo, caudarũ aculeis ferientes, id eſt, per dulcia blandimenta venenum erroris ſui diffundentes, ac intra ſinus miſeræ conſcientię occultantes. ✻○ Punctus 6.

Et præceptum eſt illis, ne læderent fœnum terræ: neque omne viride: neque omnem arborem: niſi tantum homines, qui non habent ſignum Dei in frontibus ſuis.

Perſpicuum eſt, non per proprietatẽ, ſed per ſimilitudinẽ locuſtas ex amaro putei Abyſſi proſilientes debere intelligi, dum quod locuſtarum eſt facere hoc illis interdicit. Locuſtarũ námque eſt fęnũ terre lædere, depaſci virẽtia, teneros quoque arborum ramuſculos abrodere. Exo. 10. ſcriptum eſt, quòd etiam poma deuoraſſent, nihílq; omnino virens relictum eſſet in lignis & in herbis terræ in cuncta ægypto ab eis. Magnum ſacramentum non permitti lædi fænum terræ, neque omne viride: neq; omnem arborem, ſed tantum homines fide diminutos, ſeductos doctrinis eorum, qui non habẽt ſignum Dei in frontibus ſuis, id eſt, non demonſtrant fidem in operibus. Superius dictum eſt, quòd omne viride fęnum combuſtum ſit: nõ poteſt hic in malã partẽ capi: ergo per fęnũ, & viride, & arborem, tria genera hominum debemus intelligere, videlicet incipientiũ, proficientiũ, & perfectorũ, prout emũctionis ſcientiæ viri tradidere. Sunt enim in eccleſia Dei infirmi & quaſi lactentes adhuc, qui non poſſunt capere ſolidum cibum, quibus Apoſtolus ait, Non potui vobis loqui quaſi ſpiritualibus, ſed quaſi carnalibus: tanquàm

Hominum tria genera ſaluãdorum.

paruulis in christo lac potum dedi vobis non escam. 1. Cor. 3. Sunt & proficientes, qui solidiora etiam dogmata capere possiunt: seque exercere fortiter in pœnitentiæ operibus. Sunt denique perfecti, qui eluctatis vitiis, tẽtationibúsque carnis: mundi, & dęmonis vafriciis superatis florent virtutibus, stant incõcussi. Dei sacramenta in scripturis penetrant, magnalia meditantur, faciunt mirabilia, deridentquasi ab alto insultus tentatiouum: non diebus nõ noctibus cessant meditari in lege domini. Quid moror? sunt quasi lignum pomiferum quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tẽpore suo. Qui eiusmodi sunt, beati. Primi sunt velut fœnum terræ, teneri, & parum à terra eleuati, id est, à sensu carnis, specioſi tamen, carnem spũali vita contegentes: ne in eis quid carnale appareat, nisi quòd teneri sunt, nec multum à carne seiugati: vnde fit, vt nec tanta patiantur, quanta spiritu robusti. Secundi per viride designantur, q̃ perficiant virtutibus: primeua teneritudine in se iam solidata. In viride omne pulchrum est, haud parum delectãs visum: sic & in proficientibus cõmendamus assuetas virtutes, sensuum robur, & patientis animi modestiam. Tertij, hoc est, perfecti, in modum arboris altæ defixis radicibus manent immoti: fructificant, prosunt aliis, sustentant imbecilles, & omne quod bonum est faciunt: quibus non nocebunt, locustæ hæ infames, eo quòd electi sunt, & dominus protegit illos, & seruat ab his locustis. Haymo separat & in his tertiam pereuntium partem, quibus nocebunt. Homines vero signum dei in frontibus nõ habentes sunt qui fidem in operibus nõ exhibent. Námque hoc est signum dei in frontibus habere quod fidem in opere demonstrare. Et veritatis charitatem, non recipere, De quibus Paulus dicit, Mittet illis deus spiritum erroris, vt credant mendacio, eo quòd veritatis charitatem, non receperunt, & ij sunt decepti homines miserrimi per has locustas, hęreticos peruersos, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dęmoniorum, loquentium mendacium, & cauteriatam habentium conscientiam. 1. Timo. 4. qui semper lędantur & cruciantur in eorum conscientiis. Nisi essent nostri tẽporis garruli homines molliculi & belluli hi, qui fatentur se nosse deum factis autem negant:

Hoĩes signũ dei non habẽtes.

sufficere sibi dicentes in corde credere: nec ostendentes opera fidei, scandala grauissima humani generis: hi sunt qui semper lęduntur, nec occiduntur penitus, quod fi'em non abiurent, immo confiteantur, sine tamē operibus, id est, in conspectu hominum non sunt velut ethnici, qui fidem non habent, sed velut ex fide viuentes: interne tamē sine cruciatu non sunt. Hinc habes quod neque ipse diabolus cum vniuersis suis locustis: verè credētibus, ac perfectis vita nocere possit. Habes iterū, quòd quicquid mali à locustis his accidit, est aut à fidei, charitatisque defectu, aut ab eius diminutione. Habes item quia quòd locustæ vere credentibus non officiunt, non est precisé à se, sed ab eo qui eos coërcet reprimitque, ne illis noceant. Habes insuper signum dei fidem esse: quæ in frōtibus sic esse debet, quòd sit in opere manifestè ostendenda. Quod enim in fronte est, palam est, eo quòd frons superior semperq; detecta pars corporis sit. Denique habes & id quia locustæ nemini possunt nocere, nisi quibus, & quantum Deus permittit periclitari fide carentes, aut diminutos. Sic Petrum ambulantem super aquas penè mergi permisit: vnde mox increpans illum, dixit. Modicæ fidei qua re dubitasti? Matth. 14. ✻o Punctus 7.

Fides signū Dei.

Et dictum est illis, ne occiderent eos: sed vt cruciarentur mensibus quinque. Et cruciatus eorum vt cruciatus scorpij, quū percutit hominem.

Locus in quæstionem multiplicem venit, Si enim hi qui signum Dei non habent in frontibus suis, reprobi sunt: quomodo ab eorum interfectione locustæ prohibentur? Aut nunquid in eo quo nocent, non occidunt? An fortè viuere probantur, qui signum Dei viui non habent? Quapropter sciendum nobis est, quia ad superiorem sententiam, quod hic dicitur, refertur, qua lædere fœnum terræ, omnéque viride, vel omnem arborem, quibus electi designati sunt, prohibentur. Ac si dicatur, diuina virtus refrenat illos, ne his noceant, qui siue inchoantes sint: siue perficientes: siue perfecti, electi autem: qui sub manu Dei seruan-

Iustis adest tribulatio semper.

etiam si ad carnem persequantur interim, occidantúrve. Sed vt tantum modo cruciarent mensibus quinque. Hic apertè demonstratur, quia iustis nunquam deest tribulatio, id est, nunquam sic deest, vt aliquando non recurrat. Per menses enim quinque omne tempus vitæ præsentis designatur, in quo quinque sensibus vtimur: vel potius ad quinque ætates menses iidem referuntur, quibus vita præsens decurrit: quæ sunt Infantia, pueritia, adolescentia, iuuentus, & senecta. Quare autem in mensibus magis quàm in annis ætates describantur, causa in promptu est; videlicet in mensibus lunæ crescentis ac decrescentis mutatio fit, vt intelligamus vitam hanc continuis mutationibus esse obnoxiam, in qua varietate frequenti casus accedunt ac recedunt: vt non semper continuis decursibus adsit vel tribulatio vel tranquillitas: quatenus intelligeres illos qui dudum mendacio hæreticorum fuerant seducti fideque imminuti, postmodum gratuita Dei clementia posse fide firmari, vt reuersi recipiant veritatem: de quorum profecto numero intantùm plerique ad defendendam veritatem fortissimi euadunt, inquantùm peruicacissimi ad tuendum aliquando mendacium fuerunt: quemadmodum in Apostolo sancto effectum est, qui antea pertinacissimè ecclesiam persequebatur, hanc postmodum vsque ad sanguinem defendit, & intantum durius afflictus, inquantum vehementius christũ & ecclesiam persecutus: vt ex hoc vno satis locus pateat. Bene autẽ eiusmodi pestes, in cruciatibus eorũ actiuis, scorpiis assimilantur: qnippe qui in cauda gerant venena in facie blandicias. Sed maximè quo intelligeres cruciatum esse acerbissimũ, cuiusmodi sunt omnes adulatores pernicioſi, occulti hostes, opertis longè graviores: vt meliora sint vulnera diligentis, quàm fraudulenta oscula odientis. Prouer. 27. Secat enim ille vt sanet: hic, vt perimat, osculatur, Iudæ persimilis, qui osculo tradidit dominum: sed væh duplici corde hominibus. Eccle. 2. Et qui sophisticè loquitur odibilis est, cap. 37. in eodem. Sed quomodò dicitur, quòd eos qui signum Dei non habent cruciarent, &c. Aut quis iste cruciatus est: nempe funestæ eorum doctrine, quæ mergũt in interitum: vt bene scorpij cruciatibus comparetur cruciatus eorũ q̃ in cauda

habet venenum, quo cruciet in morte infanabiliter que pungit. Vsque ad mortem ergo cruciatus durat hæreticorum in eis quos decipiunt: nisi Dei gratia resipiscant.

❧ Punctus 8.

Et in diebus illis quærent homines mortem, & non inuenient eam: cupient mori, & fugiet mors ab eis.

Quid est homines quærere mortem & non inuenire, nisi secreta conuersatione Deo inhærere cupere? Cũ enim nonnulli sanctorum, vel prauis hæreticorum dogmatibus: vel huius sæculi impiis peccantibus, hincinde agitãtur: remotam & quietã ducere vitam mundo mortui cõcupiscunt, sed nõ valent. quia eos, aut regiminis insolubile vinculum adstringit: aut inferioris gradus honor iniũctus cohibet: atq; inter hæc mortificationẽ sui indesinenter quærũt, sed quærentes nõ inueniunt: quia eis in vsum gloriæ temporalis etiã dignitas seruit, dum hac veritatem defendunt: licet quod in hac vita desyderãt non habeãt. Fit enim mira, diuinæ pietatis dispositione, vt inde perfectius æternã vitam acquirãt, vnde pro defendenda veritatem ad tolerandos exteriores honores semetipsos inclinant: & inde apud Deum pleniorem intus mortificationem inueniant, vnde foris onerosam temporalis gloriæ vitam tolerant. Nonnunquam enim viri sancti vnde desyderiorum suorum detrimenta tolerant, inde maiora lucra ex aliorum prouentu reportant. Quia dum eis vacare vt appetunt, non licet: rapere secum alios quibus admiscentur licet. Quid nanque inter lupos grex relictus ageret, si pastores secreta conuersatione è mundo migrarent? Quid lactentes paruuli facerent, si patres vt cupiunt mortem inuenirent? Quærent ergo homines sub quinta tuba mortem, & fugiet mors concupita ab eis. Potest & simpliciter intelligi. vt tunc boni quique exhorrentes tantam abominationem, quantam ab improbis passim fieri vident, nec vltra Dei iniuriam ferre valentes, cupiant subitò eripi è vita, nec tamen valent Deo aliter disponente. Nouit enim Deus quid cuique conueniat: & quando: & quo vsu, tum suo, tum etiam aliorum. & ideo sanctis plerunque expetitam negat mortem: negat & genus mortis. Sic olim Moyses ille mitissimus mortalium cupiebat mori, sibiq; eã imprecabatur dicens,

Rectis morte quærere quid sit.

Electis sæpè negatur mors.

Obsecro domine: vt interficias me: & inueniam gratiam in oculis tuis, ne tantis afficiat malis. Num. 2. Sic & Elias propheta petiuit animæ suæ vt moreretur. 3. Reg. 19. Hęc etsi vera sint, & per sanctè dicta: mihi tamen magis facere videtur ad enucleationem loci huius visio. D. Vincentij de Valentia ordinis. 9. Dominici, legat qui volet: fecit enim specialem libellũ de eadem, magna fide conteſtans tanquam alter Paulus apoſtolus ſe ante quatuordecim annos mirabilia Dei vidiſſe: vbi dicit, quòd exurrecturus etiam contra papam Romanum quidam Antichriſtus, non ille magnus, ſed præambulo eius, quem mixtum appellat Antichriſtum: eò quòd fidem ſacroſanctam minimè abnegaturus ſit propalam, tamen contra eccleſiã Romanam, & eius ſacroſancta inſtituta multa moliretur, faceretque in effectu. Cuius factionem vſque adeo inualeſcere dicit, vt concitatis permixtiſque omnibus, plurimi mori potius cupiant quàm viuere. & quia id non dabitur, neque enim gladio pugnabit ſed verboe mediis eiuſmodi blaſphemiis ſe proripiant, & in locis deſertis abdant, quo monſtrum hoc non exiet: placebit enim ei magis in ciuitatibus inque hominum frequentia viuere, quàm foris, qui ipſum audient. Incipiet tribulatio hæc à ſanctuario Dei, propter malam vitam eccleſiaſticorum iuxta illud, Tempus eſt vt incipiat iudicium à domo Dei. 1. Pet. 4. Tunc religiones omnes turbabũtur: & nemo erit exors tribulationis: qui ad tantam deuenient anguſtiam, vt mutato habitu, coronaq; capillorum abraſa, ſimiliter cũ vulgo obambulent, ſic & alij eccleſiaſtici erũt. Confuſis náque rerum ordinibus nullus talium virorum ſeſe prodere promonſtrarèque audebit, quis aut qualis ſit. Tunc ceremoniæ quoque eccleſiaſticæ omnes ceſſabũt, nec aliquid erit inconfuſum intactũve. Miſſarum etiam aperta celebratio non erit: tamen deuotiſſimi quidam ſacerdotes: velut lilia roſęque inter ſpinas, & velut gemmę inter cætera rudera, volentes ſatisfacere ſuæ deuotioni, in ſpecubus ſub terraneis aut antris petrarum ſeſe colligent, & ſic diuina peragent, vt non deficiat iuge ſacrificium hoc ab eccleſia, cuius vigore ſeruantur vniuerſi. Quibus peractis, citò paramenta iterum complicabunt & abſcondẽt, vt non deprehẽdantur. Quis tunc (oro) velit viuere? Quis

Antichriſtus mixtus.

non præoptare mortem? Quærent ergo tunc temporis homines mortem & non inuenient: cupient mori, & mors fugiet ab eis. ❧ Punct. 9.

Et similitudines locustarum similes equis paratis in prælium: & super capita earum tanquam coronæ similes auro: & facies earum tanquam facies hominum: & habebant capillos sicut capillos mulierum: & dentes earum quasi leonum erant: & habebant loricas sicut loricas ferreas: et vox alarum earum sicut vox curruum equorum multorum currentium ad bellum: & habebant caudas similes scorpionum, & aculei erant in caudis earum: & potestas earum nocere hominibus mẽsibus quinque.

Hæretici locustæ ventricolæ.

Totus hic apparatus, tum multus, tum varius, mores exprimit hæreticorũ, sub quibus quærent homines mortem, & non inuenient, &c. qui primũ locustæ sunt, deinde scorpiones, equi quoque. Qua ratione locustæ dicantur vtpote ventrosa abominabiliaque animalia, diximus, quæ ventri in primis indulgent, & ob id speciosa quæque virentium depascuntur, & ore polluunt, illuuiem vẽtris ore vomentes: nonnunquam alis intentisque cruribus subuolare nituntur, sed ventris onere depressi cadũt, vt non alites perpetuo fiant. Hæ, dico locustæ, distortis gressibus saltibúsque in terra gradiuntur. In summa fœda sunt animalia locustæ; saniem crapulæ ore de ventre vomentes: & quis non abominetur eas? quibus nihil denique verius propriusque hæreticis conuenit, qui nihil intactum relinquunt, ventri indulgent, comedunt, vorãt absque ciborum delectu, absque statorum dierum religione: & mirum interim quàm sibi hæ pestes placeant, qui cultum Dei fidei prædicatione in primis simulant, & in hoc volare supra omnes videri cupiunt, alitésque esse ac mẽrè spirituales: sed relapsi in terram subinde cadunt, vt non cælum eis in voto sit: magis autem terra ipsa, & quæ in terris sunt, honor, & diuitiarum magnitudo. Casus ergo eos arguit non esse nisi fictos. vanósque sanctulos, magísque deceptores hæreticos, qui nec recta incedant parum probi, parúmque modesti. diximus cur scorpiones appellentur: vtpote quia blandi in faciem sunt, & cauda arcuato vulnere cõficiunt. Nunc qua ratione equi sint explicare conabimur. Enim verò scimus equis inge-

Hæretici equi.

nitam ineſſe ſuperbiam, qui bene paſſi, curatíque(de generoſis loquor) ſtare loco neſciunt, pede cauant terram, ſpirant naribus: iactatis ceruicum iubis ſublimiter incedunt:colligunt in numeros pedes:hinnitu ſuo animi ad bella pre ſe ferunt ardorem: hiſdem prærapida ineſt velocitas, immo ad curſum voluntas, & in victoriam cupido,maximè in pugnacibus:quam non aſſequuti verecundiam dolore promonſtrant. tunc enim demiſſis auribus & capite,pigro progreſſu pedes trahunt: membris languidi,vt vix calcaribus promoueas. Sic hæretici ardentibus in primis animi facibus in pugnam ruunt,certare geſtiunt,rapiuntur vehementia, efferuntur, ſpumant in victoriam plus ſatis gloriæ cupidi:quam aſſequuti gaudent letantur & exultant:non aſſequuti dolent: vt bene prima eorum deſcriptio ſit ab elatione equorum ferocium. Secunda à ſuperbo capitis ornatu: habebant nanque hæc ſpectra inania ſuper capita ſua coronas ſimiles auro, id eſt,ſigna falſæ victoriæ. Superius quidem dictum eſt de ſanctis ſenioribus,quòd habebant coronas aureas in capitibus ſuis,per quas triumphus veræ victoriæ eorum ſignificabatur:nunc autem iſti mendaciorum confictores non habent coronas, ſed quaſdam ſpecies earum, quæ nec aureæ ſunt, ſed ſimilitudinem quandam auri præ ſe ferentes,quaſi videlicet quædam falſitatis figmenta: quia dum ſe victores ſimulant, & apprimè dignos remuneratione exiſtimant,faciunt vt meritum perdant,& nec mercede donentur, habentes ſpeciem quidem pietatis virtutem autem eius abnegantes.2, Timoth.3. Porrò coronas habent auro ſimiles:ſed nec illæ coronæ ſunt,tantùm ſimilitudo quædam eorum: quarum omnis gloria tanquã flos fœni citò marceſcet, decidet quàm ocyſſimè & peribit. Breuiter ſummæ & incredibilis ſuperbiæ eorum eſt typus,quòd equi parati ad bellum ſunt:quòd verò habebant tanquam coronas ſimiles auro, gloriæ & honoris ambitionem in eis taxat: ſed væ coronæ ſuperbiæ ait in propheta dominus. Gaudent qui nunc geſtant eam, lugebunt quum pœnas tolerabunt nequitiæ ſuæ. Non patitur Deus ſuperbos diu regnare, vidi (inquit D. Pſaltes) impium ſuperexaltatum,& eleuatum ſicut cedros libani:& tranſiui, & ecce non erat:quæſiui, & non eſt in-

Mors hæretò eorum.

Hæreticorũ corone auro ſimiles

uentus locus eius. Psalmus. 36. Et in Iob scriptum est, quia laus impiorum breuis sit:& gaudium hypocritæ ad instar puncti. Iob. 20. Equidem odibilis est coram Deo & hominibus superbia. Eccles. 10. Estque initium superbiæ apostatare à Deo:quoniam ab eo qui fecit illum recessit cor eius, ibidem. Et, Initium omnis peccati est superbia:quam quis tenuerit maledictis adimplebitur, & subuertet eum in finem: propter eam exhonorauit dominus conuentus malorum:& destruxit eos vsque in finem. Et post pauca. Memoriam superborum perdidit Deus. Nota vbi maior superbia ibi maior ambitio, maior temeritas, maior contemptus & Dei & proximi: & exinde maior sequitur casus, grauiórque damnatio, in confusione gloriæ quæsitæ. Tertiò describuntur à facie. Et facies inquit, earum, tanquam facies hominum. Quid humana facies prætendit nisi mansuetudinem, quam primùm simulant hæretici, vt alliciant, vtque decipiant: nam hæc eorum prima virtus est, sese simulare mansuetos, humanos, affabiles, ciuiles, nihil asperum habentes, vt totos se insinuent, & securius ad precordia ludant: diffundant venena, & in vniuersum deceptos perdant. Quartò à capillicio muliebri, quod profectò morum effeminatorum eorum est typus, & omnis carnis, immunditiæ, execrabiliúmque voluptatum, & libidinis intemperantiæ, quibus vt sus in volutabro suo volutantur. Nihil sanè conuenientius nostræ tempestatis hæreticis his portentis affingi potuit: quibus odio est in omni ordine cœlibatus. Ipsi plus quàm mulieros docentes connubia licita fore etiam ecclesiasticis religiosisque viris præter morem ecclesiasticum: votorum fœdera contemnenda contra ius fasque: vt nihil fiat discriminis vltra inter profanum ac sacrum. Rectè ergo capilli eorum sunt, vt capilli mulierum: eò quòd ipsi sint effeminati omnes, mulierúmque sectatores, in desyderiis suis curam carnis facientes. Quintò à dentibus. Dentes inquit earũ, vt leonum erant. Dentes vt leonum sunt figura summæ crudelitatis in eis, quibus mordent, lacerántque absque personarum discrimine: non sexui, non ætati, sed nec dignitati, sanctitatíve parcentes. Quorum os maledictione plenum est & amaritudine, & dolo: sub lingua

Hæreticorũ facies blãda.

Hæreticorũ dentes vt leonum sunt.

Hæreticorũ dentes vt leonum sunt.

eorum labor & dolor. Psal. 9. vbi etiam sanctus propheta id genus hominum leoni comparat dicens, Insidiatur in abscondito, quasi leo in spelunca sua: Insidiatur, vt rapiat pauperem: rapere pauperem dum attrahit eum. Iam hoc alio quoq; eorum mysterio poni certum est. Rapit enim prædam leo, & in speluncam suam trahit. Sic hæretici miseros homines, quos decipiunt: manibus veluti trahũt in suum contubernium, non vt seruẽt, sed vt enecent, veneno insanabili ne salui fiant, imitãtes satanam autorem suum, qui nititur semper in perditionem. Scimus in leone ferocitatem inesse: atq; ad discerpẽdum, perdendúmque promptitudinem: quem natura acutis armauit dentibus, vnguibúsque ad rapiendum discerpendúmque paratis. In hæreticis prope peculiaris mos est mordacitatis qui aliorum infamia aluntur, indéque famam sibi construunt. Est & rapacitas, dum potentissima vi persuadẽt, scripturarum fortissimis testimoniis in hocipsum vtentes.

Hæreticorũ armatura.

Sexta à corporis armatura, armatura nanque earum loricæ tanquam ferreæ erant. Græci dicunt thoraces. Est autem thorax latinè pectus, vnde & munimentum ferreum, quo protegitur pectus, thorax appellatur. Quemadmodum autem in sanctis lorica ferrea, siue thorax, typus est constantis fidei, iustitiéque: ita in portentosis istis locustis, typus est obstinatæ maliciæ, impietatis, & iniustitiæ. Et quid in omni malo locustis his obstinatius? Non cedunt quum vincuntur, nec à pugna desistunt. Instaurant ergo prælia, ac nouos iterum congressus moliuntur, vt vel tedio vincant, dum virtute nequeunt: quod si ne sic quidem vicerint, dicunt, facultatem eis minimè defuisse nisi cõtentioni cessissent, velut modestiores.

Hæreticorũ vox.

Septimo à voce alarum. Vox hæc alarum, strepitus est contentionum, & fortissima erroris assertio defensióque, vt meritò strepitui curruum, equorúmq; ad bella prærapide currentium comparetur. Per alas potentia eorum designatur. Alis enim aues subuehũtur, & in aere liquido sese æquo moderamine librant. designatur & velocitas, qua rapide feruntur. Porrò maiores sunt alæ earum, quàm aquilæ magnarum alarum. Ezech. 17. & etiam volãtis per mediũ cæli, Supra cap. 9. Nam potentia hæreticorum secundum tempus maior apparet quàm piorum vitam an-

nunciantium. Octauo à cauda. Et habebant, inquit, caudas similes scorpionum: & aculei erant in caudis earum. Nouimus caudam postremam corporis partem esse, quæ finis est typus: nocentiam sanè hæreticorum in fine exhibens, quæ est mors, ad punctura scorpij consequens. blanda siquidem pernicie solent hæretici perimere. Hæc sunt ornamenta insignium virorum, quibus sole præclarius constat toti orbi quantum in hæreticis accrescat vitium. Et vt summatim recensemus. Primò fumus ascendit de puteo abyssi, deinde locustæ de fumo prosiliere: quæ primum scorpionibus, mox equis, leonibúsque comparantur: quibus virtus quasi minus sufficeret, nisi etiam loricatæ essent, quæ & volatiles sunt: stridore alarũ horrisono terribiles, non secus ac curruũ equestrium magno strepitu ad bella currentium fragor. Postremò verò ne vlla in parte nõ noxiæ sint: & caudæ scorpionum instar, armatæ sunt: vbi & venena habent, quibus per omnem ætatem nocét hominibus: ob id enim aculeos inesse caudis describuntur. Quid aculeus nisi virtus & potentia mortis peccatíque? Docet Apostolus quum dicit, vbi est mors aculeus tuus. Stimulus autem mortis peccatum est. 1. Cor. 15. Constat ergo omnem eorum doctrinam mortem esse, & peccatũ: à quibus protegat nos dominus, peccati mortísque destructor. ❋o Punct. 10.

Et habebant: super se regem Angelum abyssi, cui nomen Hebraicè Abadon: Græcè autem Apollyon, & Latinè habens nomen exterminans.

Hoc quod postremum de suo adiecit interpres, quandoquidem Ioannes Græcè scripsit Apocalypsin, contentus ab his intelligi, qui Græcè scirent. Angelus ergo iste abyssi manifestè contrarius est angelo magni cõsilij: rex contrarius regi illi qui in psalmo loquitur, dicens. Ego autem constitutus sum rex. Cui dicitur a Paulo, Regi sæculorum immortali inuisibili, soli Deo honor & gloria in sæcula sæculorum amen. 1. Tim. 1. Etenim quis alius is rex est, de quo hic mẽtio fit, præter illum, de quo Iob. 41. dicitur. Ipse rex est super omnes filios superbiæ: qui contrarij sunt filiis sapientiæ, quorum initium est timor domini, & disciplina: quandoquidem ab hinc cęperint, versentúrque in hoc cõtinuè electi. Sed vide: quia regis hu-

ius triplici lingua positum nomen est,& veri regis nostri similiter. Sic enim Ioānis in euangelio de eo legis. Scripsit autem & titulum Pilatus,& posuit super crucem: erat autem scriptum,Iesus nazarenus rex Iudæorum: Hebraicè,Græcè,& Latinè. Ioan. 19. Qui quàm diuersissimi sint ab inuicē,ipsa nominis prodit interpretatio. Hic enim vt planè habes exterminator est. At Iesus saluator est: qui saluare nouit, non perdere. Nomen exterminatoris authoritas diuina prius expresserat in veteri scriptura dicēs, Transibit enim dominus percutiens Ægyptios,quúmque viderit sanguinem in superliminari, & in vtroque poste: transcēdet ostium, & non sinet percussorem ingredi domos vestras lædereque. Vnus itaque idemque est,rex: angelus abyssi,& exterminator, percussor: qui tum non nisi in domibus quæ sanguinem non habēt in superliminari, & in vtroque poste, permissus est ingredi ac lædere: qui hîc præceptum habet cum suis locustis, non nisi tantum homines, qui non habent signum Dei in frontibus suis, lædere,vexaréque eos in eorum conscientiis, vt metuendus non sit à verè fidelibus. Quam miserum est habere hunc regem supra se, seruire ei pro libito, qui in impiis regnat, qui sunt quasi mare feruens, quod quiescere non potest. Esa. 57. Nota,quemadmodum singulis piis singuli angelici spiritus præsident, & quidam eorum regnis, vt ij, qui sunt de supremo ordine infiniæ Hierarchiæ: sic quilibet vnum sortitur satanam tentatorem exercentem ipsum. Nam & regnis aduersantur certi. lege Danielem. De quolibet enim ordine aliqui lapsi creduntur. Equidem agnoscendus erat iste exterminator ab his, quibus agnitus ille saluator est: vt dum scitur quàm nociuus iste exterminator sit,melius sciatur quàm verè,quàm rectè,is qui ab hoc saluat, vocetur saluator. Ille ab effectu malo dictus est exterminator: hic à bono,quòd saluet omnes saluator. Porrò huius & illius tribus linguis scripta nomina velut titulos legis. Nanque mysteria Dei primùm his linguis erant diffusa, quibus & satan postmodum suā astutiam contra veritatem implicuit: vt hisdem pugnaret contra eam,quibus nota veritas Dei esset: vt iam plerique hæreticorum hisdem armis depugnent. Quærunt in hisdem sapere,& videri,vocaríque magistri,quibus prior æ-

Exterminator diabolus.

as in myſteriis Dei inſtructa erat: quando in quacunque harum linguarum pro ſumma ſapientia vita ſancta erat, fides recta, & cordis puritas: vt nemo aliud quàm dei gloriam quæreret. Sed modò inuerſa videas omnia. Multi ſapere ſtudent, bene viuere nemo. Laudari & digito monſtrari, ac dicier hic eſt gaudẽt: iudicari nõ metuũt. Noua doctrina illuſtres ſunt multi, noua vita nemo. Placẽt hęc domino? tu ipſe iudica. At nunc tanquam dormiens dominus eſt, & quaſi crapulatus à vino, quòd non continuò perdat, non continuò exurgat aduerſus huiuſmodi improbos molliculos, ſplendidulóſque. Sed veniet veniet tempus, quando excitatus tanquam dormiens dominus iudicet, & diſperdat. ❋o Punct. 11.

Væh vnum abiit. & ecce veniunt adhuc duo Væh poſt hæc.

In fine cap. octaui, ſuprà, aquila volãs per medium cæli, tria væh habitãtibus in terra acri voce inſonuit, ad cuius vocem meritò impiorum mentes exterreri debent. Nunc vnum horum iam abiiſſe teſtatur, & alia duo ſequutura dicit. Primum fuit, hæretica prauitas, de qua mox actum eſt. Secundum erit magni antichriſti perſequutio. Tertium turbatio communis pacis per Gog & Magog. Eſt autẽ væh interiectio aliquid execrantis, & ſignificat execrabilia nimiùm, quæ ſub his tribus tubis in impios ventura ſunt: piis nanque nulla nocebit aduerſitas, in quibus nulla dominatur iniquitas. Nihil enim mali illis euenire poterit, quibus omnia cooperãtur in bonum, ſiue perſequutio ſit, ſiue quippiã aliud: ſoli peruerſi obnoxij periculis ſunt ſemper, quibus obuentura ſunt omnia in detrimentum, etiam proſpera. Impij enim etiam in rebus optimis peccant, quibus vtuntur ij in malum, vt in omnibus miſeros ſe eſſe conteſtentur, & ita oſtendant. *Væh quid ſignificet.*

DE SEXTO ANGELO TVBICINE. *Sect. 2. Punct. 1.*

ET ſextus angelus tuba cecinit. Et audiui vocem vnam ex quatuor cornibus altaris aurei, quod eſt ante oculos Dei, dicentem ſexto Angelo, qui habebat tubã: Solue quatuor angelos, qui alligati ſunt in flumine magno Euphrate.

Predicatorũ sexti temporis typus.

Sextus hic angelus typum gerit vniuersorum, qui sub sexti sigilli apertione, purè & constanter Christum prædicabunt, hoc est, sub magno Antichristo: reuelabitur enim filius ille perditionis, sed non deerunt qui aduersus eum veritatem prædicent aperientes fucata eius mendacia, quę facturus est in omnibus signis & prodigiis mirabilibus, ita vt in errorem ducantur (si fieri potest) etiam electi, Matth. 24. Hoc ergo angelo tuba clangente primum ex quatuor cornibus vox auditur directa ad ipsum eũdem angelum tubicinem, id est, ad vniuersos tum syncerè sanctum Dei verbum docentes. ergo pręceptum Dei est ad illos quemadmodum in ministerio sancto fungantur. Præceptum hoc est, Solue quatuor angelos, &c. Videda sunt hic. Quid altare? Quid quatuor cornua eius, vox ex quatuor cornibus quid? Quid quatuor angeli in flumine alligati? Quid denique Euphrates? Altare Christum antea diximus esse, diximus & ecclesiam eius, perinde ac caput & corpus: quod idcirco aureum, quia præcio sum: præciositatis enim summæ est typus aurum. Et quid præciosius Christo, quid ecclesia eius, quæ computatur in capite Christo, cui dictũ est à patre, hic est filius meus dilectus? Matt. 3. & 17. Luc. 9. De ecclesia verò scriptum est, Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato. Psal. 44. Et alia ratione ecclesia altare est, quia profecto ecclesia iustorum perpetua sapientia illustratur, de qua Salomon dicit, Accipite sapientiam sicut aurum. Rectè quoque id ante oculos domini adstruitur, quia videlicet superna prouidẽtia, supernóq; respectu illustratur. Hinc psalmographus ait, Oculi domini super iustos: & aures eius in preces eorum. Psal. 33. Est deniq; ante oculos domini, Quia acceptum est illi. Psal. 149. Beneplacitũ quippe est domino in populo suo. Quem iustè igitur altare hoc aureum refert Christum, refert & ecclesiam eius: Christum, super quem offerimus, sicut & offerenda sunt vniuersa sacrificia nostra in odorem suauitatis Deo. Ecclesiam quoque in Christo capite cõgregatam, fide Christi vnitam, & bene compactam, agglutinatam charitate eius. Quatuor cornua, quatuor orbis partes referunt, in quibus diffusum est altare hoc, quod est ecclesia, regnat quoque Christus in eisdem. Nam cornu typus regni est, siue

Altare Christus.

Quatuor cornua altaris.

sue imperij, vt Daniel. 6. habetur, & infra cap. 17. Dum ergo is, qui altare nostrum est, & per quem accepta sunt Deo vniuersa sacrificia nostra, quatuor cornua habere astruitur: constat proculdubiò ipsius regnum vbique diffusum esse, & in suis vbique fidelibus regnare. Cæterum habent hæc cornua suas voces, dum ipse, qui vbique regnat, in suis fidelibus loquitur. Cui loquitur? Angelo tubicini, id est, vniuersis sancti sui verbi ministris, qui syncériter annunciant veritatem: hos enim solos pro suis habet, quibus etiam vult vri in ministerio hoc sancto: quibus impertit spiritum suum, & dat eis os & sapiẽtiam, cui non queunt omnes aduersarij eius resistere. Porrò per quatuor angelos in flumine magno Euphrate alligatos sæuos nimis, vniuersos pietatis hostes debemus intelligere, qui per totum orbem verbi sancti Dei cursum nituntur præpedire. Soluentur enim hi versus finem mundi, dum permittentur multo amplius desæuire in ecclesiam dei: qui modo sua cupiditate reuincti, in hac terrena fœcunditate, sæculique voluptate, ac perituraru opum abundantia, quod Euphrates sonat, tenentur, velut in magno flumine alligari. Solue ergo id est soluendos prædica: vel solues, dum veritatem annuncias, quæ amara est impiis. vnde etiam dabitur eis occasio amplius iracundi: vt velut crabrones irritentur, vnde corrigi debuerãt. Aduerte, Omnis malicia & persequutionis rabies tunc augmentabitur, eo quòd antiquus ille hostis, qui à tempore dominicæ passionis infrenatus in cordibus impiorum vsque modo palpitat conclusus, ne piis tantum noceat, quantum velit, soluetur, ecclesiam Dei in omni furore ac libertate persequuturus. Euphrates, fluuius est Babylonię, qui in multa flumina diuisus ingreditur Babyloniam. Medi & persi diuiserunt eum in riuos, per cuius alueum Babyloniam sunt ingressi. Quandoquidem diuites sęculi huius ex multa abundantia terrenarum opum, deuenient in confusionem, quod Babylon sonat. Difficile nanque eis est introire in regnum cęlorum, dixit Saluator. Matt. 19. vt facilius sit camelo pertransire foramen acus, quàm diuitem intrare in regnum cælorum. Rectè fluuius, cuncta huius mundi opes sunt, quòd perpetuò fluant iuxta vocis Etha ymologiam, nec in vno perseuerantiæ tenore

Angeli. 4. in Euphrate alligati.

Euphrates fluuius Babylonię.

perſiſtant. Et quid fluxibus cunctis mundi opibus? hæ ſi vitę comites ſunt,ipſa tamen morte deſerunt & deſeruntur. Scriptum eſt enim, Quia quum multiplicata fuerit gloria domus diuitis,in interitu nõ ſumet ea omnia quæ habet.Pſalm.47. Verbum hoc difficile eſt angelis his,de quibus modò ſermo habetur,nempe Euphrateis,quòd diuidat eos ab ſuo hoc Euphrate.Iubet enim reclamare illi,quicunque ſalutis cura tenentur:& ſpirituali paupertate contentos eſſe,vt non perſonatã pietatem gerant.Proinde velut lapide percuſſi in contumeliam ſtatim toto furore aſſurgunt, quum non poſſint audire veritatis verbum: cupiuntque ocyus perditos eſſe veritatis annunciatores:ſicque ſoluentur vt verberati verberent. Sequitur.

Punct.2.

Et ſoluti ſunt quatuor angeli,qui parati erãt in horã & diẽ, & menſem, & annum, vt occiderent tertiam partẽ hominum.

Prophetarũ mos per præterita loqui de futuris.

Peculiare eſt prophetis, vt de rebus futuris,tãquam de pręteritis loquãtur,ob maiorem certitudinem:quòd tam verum ſit,quod futurũ prædiceretur ab eis,ac ſi iam præteriiſſet. Quod enim præteritum eſt ſemel, non præteritum eſſe non poteſt:ſic quaſi impoſſibile ſit non obuenturum, quod prædicerent prophetæ. Nam & in viſione quod futurum erat, factum videbant:hoc more loquitur hic ſanctus Ioannes. Quatuor autem angelos dicit ſolutos, quos mox in flumine magno Euphrate religatos dixit,& quos ſupra cap.7.ſtare in quatuor angulis terræ,& propter conſignandos, à terræ mariſque ac arborum læſione perhibitos vidit:hi ſunt vniuerſi tyranni, hoſtes Chriſti, ac totius pietatis,& ſancti verbi Dei aduerſarij, qui parati ſunt corde, etiam ſi minus poſſint opere exercere,in horam,& diem,& menſem,& annum:id eſt,omni tempore furorem in ſanctos Dei effundere:quod quũ faciunt minus tamen illis nocent quàm his, qui perituri ſunt, quos per tertiam partem debere intelligi iam ſæpe diximus. Porrò, angelorum nomine deſignantur perſequutores. Angeli ergo ſunt,ſed non Dei.Cuius ergo?Satanæ: angelus enim nuncius eſt, miſſus ad exequendum aliquod negocium: & ij quum mittuntur ab inſtigatore ſatana,meritò eius angeli ſunt:qui quũ infiniti ſint,quatuor tamen fore commemorãtur, per quatuor orbis par-

Angeli 4. pietatis hoſtes.

tes diffusi, vt non inueniatur locus, vbi nõ sint hi angeli pietatis hostes: qui dum persequuntur iustos: id efficiũt, vt manifesti fiant mali, & separẽtur de medio iustorum. Nam his solis nocituri sunt, quum nõ possint iustis. Qui dum affligũtur illustriores fiunt: & si occidũtur, non pereunt, sed in meliora transferũtur: perit qui in anima occiditur. Sic enim malis nostris vtitur bonus Deus in bonum, vt ipsa persequutio prosit electis in cumulum meritorum, quæ obest reprobis in damnationem: causa semper in eis existẽte cur pereant: eo quod oblatam vltro gratiam accipere contempserũt: aut ea accepta abusi sunt, vt multo sceleratiores euaderent: fiátque illis in augmẽtum demeriti quicquid accidat, siue bonum sit, siue malum, cõsectariè autem & pœnarum: vt verum sit, quia quicunque pereunt vicio suo pereunt. Enitendũ ergo tibi fuerit, vt in primis probus sis & integer, si velis omnia tibi cooperari in bonũ: alioqui pereundũ sit necesse est. Propone nunc tibi viros iustos, propone & sceleratos, illi variè interempti sunt, seruati hi in tempus. Qui horum videntur tibi seruati? Nõ scelerati, qui iamdudum mortui erant, & perierunt, quia semper in odio fuerunt Seruatoris: ergo soli iusti seruati, de quibus loquitur scriptura dicens, Visi sunt oculis insipientium mori, & æstimata est afflictio exitus illorum: & quod à nobis est iter exterminij, illi autem sunt in pace. Sequitur, Et si corã hominibus torméta passi sunt, spes illorum (quæ iam eis obtigit in re) immortalitate plena est. In paucis vexati, in multis bene disponentur: quoniam Deus tẽtauit illos, & inuenit dignos se. Tanquam aurum in fornace probauit illos, & quasi holocausti hostiã accepit illos, & in tempore erit respectus eorum. Deniq; explicans qualitatem gloriæ eorum dicit, Fulgebunt iusti, & tanquam scintillæ in arundineto discurrent. Explicat deinde iudiciariam quoq; in eis potentiam dicẽs. Iudicabũt nationes, & dominabũtur populis: & regnabit dominus illorũ in perpetuũ. Sap. 3. Et in ca. 5. sequitur, Iusti autẽ in perpetuũ viuẽt, & apud dominũ est merces eorũ, & cogitatio eorũ apud altissimũ: ideo accipient regnũ decoris, & diadema speciei de manu domini. Sic ergo non pereũt iusti quũ tribulãtur, quũ occidũtur: quin potius fœliciores euadũt. De impiis autẽ erudimur,

Damnationis causa reproborum.

Iusti seruantur, peccatores pereunt.

quia in ſua pace tabeſcent,& percunt:quos egregia phraſi deſcribit Iob cap.21. à quæſtione initium ſermonis capiens. Quare,inquit,impij viuunt:ſubleuati ſunt, cõfortatique diuitiis ? ſemen eorum permanet coram eis, propinquorum turba,& nepotum in conſpectu eorum : domus eorum ſecuræ ſunt,& pacatę:& nõ eſt virga Dei ſuper illos:bos eorum concepit & non abortiuit : vacca peperit & non eſt priuata fœtu ſuo : egrediuntur quaſi greges paruuli eorum , & infantes eorum exultant luſibus, tenent tympanum & citharam , & gaudent ad ſonitum organi : ducunt in bonis dies ſuos. Iam verò quis tantæ fœlicitatis : tanti gaudij ſit exitus, graui ſententia infert, dicens.Et in puncto ad inferna deſcendunt.Euge itaque, lętare nunc tu,ô mundi amator,ſectator concupiſcentiarum tuarum, propone tibi terrenã voluptatem, age contra dominum:exple te delitiis. Sed non diu durabis.Punctus tibi propoſitus eſt.in puncto finietur tua hæc omnis fœlicitas, poſtmodum autem ſumma te miſeria , ſumma infœlicitas excipiet.Hoc eſt quod & Pſalmographus ait, Vidi impium ſuperexaltatum & eleuatum ſicut cedros libani : & tranſiui,& ecce non erat : quæſiui eum,& non eſt inuentus locus eius. Pſal.36. Ibidem. Iniuſti diſperibunt:ſimul reliquiæ impiorum interibunt : Salus autem iuſtorũ à domino,& protector eorũ in die tribulationis. Et adiuuabit eos dominus, & liberabit eos:& eruet eos à peccatoribus:& ſaluabit eos,quia ſperauerunt in eo.Hæc pro tanto commemoraui,vt intelligeres, quia peccatores etſi interim florere rebus temporariis videantur,opprimi autem in tempus iuſti : ſed non diu manebit illa eorum fœlicitas , nec horum preſſura diu. Quúmque illos tormentum excipiet, hos aſſumet gloria. Multo igitur conſultius bene viuere cum preſſura mundi , & peruenire in gloriam : quàm malè viuere cum pace mundi , & poſtea damnari. Quoniam duo ij exitus finem non habẽt:vterque ſempiternus eſt,vita gloriæ,& mors damnationis æternæ.Quam ſapienter ſancti illam apprehenderunt,hãc vitarunt. Quorum corpora in pace ſepulta ſunt, & viuẽt nomina eorum in ſæcula.Eccl.44.Item. Sapientiam ipſorum narrant populi:& laudem eorum nunciat eccleſia. Contrà verò quàm inſipienter mali egerũt vnde peribũt.

Impiorum vita breuis.

Sed vt ad tē ex hoc diuerticulo redeamus quid eſt quod dicit, vt occiderent tertiam partem hominum? Sciendum quia hominum genus tripharie conſtat diuiſum, videlicet in iuſtos, & peccatores ſed tamen pœnitentes: deinde in peccatores ſed impœnitētes: ij ſunt reprobi, qui cladibus hiſce vltimis inſanabiliter ſubiiciūtur, quū alij finem ſortiātur fœlicem. Iuſtorū autem nomine innocētes deſignantur, qui quū permaneāt liberi in Chriſto non pereunt etiā ſi occidātur: verumtamen hi qui in tertia parte computantur occiduntur ab angelis Euphratis, occiſione ſpiritus non carnis: Alioqui quid attineret dicere tertiam partem hominum ab his occidi? neque enim ſibi conſentientes occiduntur carne: ſed quia peiores efficiuntur, ſpiritu occiduntur. ☞ Punct. 3.

Et numerus equeſtris exercitus vicies millies dena millia.

In hoc numero omnis multitudo perſequutorum intelligitur. Neque verò abre numerus equeſtris exercitus ponitur, quum in equis, & equitibus ſuperbia malignantiū deſignetur. Infiniti ſunt aduerſarij pietatis, & Dei, ſuperbia prodigioſa vecti, qui non deſiſtunt aduerſari religioni fidei. In Græcis legitur, duæ myriades myriadum, hoc eſt, vicies mille myriades. Eſt autem myrias decies mille. Poteſt quidem & hic numerus in ſuo myſterio vniuerſitatem reproborum exprimere, quòd totidem decenum ſuperet, per quod Iuſti intelliguntur, ob decalogi obſeruationem, quem reprobi temere trauſgrediuntur. Et quia plures reprobi, quàm iuſti inueniuntur, duplex numerus eorum decenæ ſimplicitati iuſtorū opponitur. Scriptum eſt enim, Currus Dei decē millibus multiplex: millia lætantium: dominus in eis, in ſancto. Pſal. 67. Attamen noſtra nos trāſlatione libētius vtamur: & quid numerus iſte poſitus ſignificet exquiramus: & quidem à plano rem auſpicantes, lucem ſequēti obſcuritati inuehamus. Quid eſt vicies millies dena millia? Non aliud quàm ſi aliis verbis diceretur, decies millies viginti millia, quæ ſunt ducēties mille millia, idem omnino in numero, nō autem in myſterio. Aliud ergo intelligere debemus per hoc quod dicitur vicies millies dena millia, quàm ſi diceretur, decies millies viginti millia. Hoc vt perpalam fiat, prius de natura multiplicitatis numerorū pauca diſſeramus. Vnitas,

Equus ſuperbiæ typus eſt.

Myrias.

Numerorum positorum ratio.

id est character in primo limite posita, vnum significat: transposita in quintum limitem decem millia. Item binarius in singulari limite duos notat numeros, translatus ad memoratum quintum limitem, viginti millia, vbi stat vnitas multiplicãda, & binarius multiplicator: vnitas decies millena veluti totidem filiis multiplicata: & binarius vicies millenus. Non sine autem mysterio hoc est, quòd vno eodémque limite cubant vnitas, & binarius, & quòd non vnitas binariũ multiplicat, vt diceretur, decies millies viginti millia audiui numerum eorum: sed econtra, binarius multiplicat vnitatem, sic, vicies millies dena millia. Quid vnitas decena millena nisi gentem Hebræam vnius Dei cultricem exprimit? Quid porrò binarius decenus nisi barbaros, impuros, infaméque idololatras refert? Is etenim numerus nonnunquam in scriptura sacra infamis est, vt Genes. 7. legis, quia de impuris animalibus bina & bina arcam ingrediebãtur. Bene ergo vnitas cum binario eodem limite cubat: quia gẽs Hebræa, quæ vnius Dei cultrix erat, in terra immundarum gentium, & abominabilia facientium collocata erat: vbi profectò non gens Hebræa gentes immundas, & idololatras, ad vitæ mundiciem, vniusque Dei cultum conuertebat: sed (quod gemendum ipsis valde erat) gentes immundæ & idololatræ, sacram gentem ad immunda & abominabilia opera peruertebãt, De quibus testatur Psal. 105. Commixti sunt inter gentes, & didicerũt opera earum, hoc est, quod sanctus vir, & princeps Matathias cum filiis suis scissis vestibus deplorabat dicens, Væh mihi, vt quid natus sum videre contritionem populi mei: prout in libro Machab. habetur. Videbat nãque multos derelinquere legem Dei, & sacrificare idolis. Id quod semper fuit, & fit vsque adhuc, & in futuro: sub illud tempus maximè quod scripturæ locus tangit: vt non iusti malos, scilicet (quod gemendum nobis quoque in primis est) econuerso mali bonos peruertant. Sic enim propheta ait, cum peruerso peruerteris, Psal. 17. Videas modò hæreticos persequutores peruertere synceros: non ecõtra. Quare: Quia omnes in corruptione naturæ sumus. Eccles. 8. Et proni sunt sensus hominis in malum ab adolescentia sua. Genes. 8. Itaque rectè non vnitas binarium, sed binarius multiplicat vnita-

Binarius infamis numerus qui multiplicat vnitatem.

Mali bonos citius peruertunt, quàm boni conuertant malos.

rem: & quod exinde accreſcit binarius ſimiliter eſt. Fiunt enim ducenties mille millia, ſiquidem per binarium multiplicata vnitas. Binarius ſit, hoc pacto, bis vnũ, duo ſunt, & quia vnitas decies millena, & binarius decies millenus eſt: Ipſe binarius qui inde excreſcit in quinto ab eo, qui multiplicatur, limite conſtitutus, efficit ducenties mille millia, & perficit myſterium cum ſui decoris augmento: vt tam multiplici ſobole adauctus, immundam Iſraelis & gentium, piorum & impiorum permixtionem deſignet: ſignificans ſimul quòd innumerabilis ſit pereũtium multitudo, quę vbique per tertiam partẽ exhibetur.

❧ Punctus 4.

Et audiui numerum eorum.

Quod ſi quæras, vnde ſibi conſtet hæc eiuſmodi numeri ſupputatio? Reſpondet, ex auditu. Et audiui inquit, numerum eorum, quaſi dicat, Quod numerum tanta certitudine recenſitum teneo, & prædico, non ex me ſolo eſt, ſed aliunde. Nam quo (queſo) pacto, tantum tam repente, vtpote, vnico obtutu, poteram ſcire numerum, niſi aliunde certior redderer? vnde ego? vel à quo? dico, ab angelo indicante mihi, accepi: qui fallere neſcit, ſed nec fallitur vnquam, cui conſtare breui intellectus diſcurſu poterunt talia. Ipſe me docuit, qui myſteriũ numeri mihi reuelauit. Aguoſce ergo hinc, quàm opportuna ſit in rebus obſcuris, & quæ aliter ſciri nequeunt, reuelatio. Et quid magis obſcurum fidei ſacramentis? quatenus intelligeres non ſine graui cauſa Dei filium è cælis in terras deſcendiſſe, per quem his ſacramentis inſtituti debueramus, non per alium aliquem: de quo ſuſpicari poterat humana mens, quaſi minus ſolida eſſent, quæ doceret. Modò autem nulla dubietas ſuboriri poteſt, quum per illum docti ſimus, cuius eſt diſcernere, iudicare, probare, damnare, quod verum, quod ve falſum eſt, bonum aut malum, alioqui reſpondendi locus foret, Si errauimus, per te decepti errauimus. Sed abſit hoc à ſimplici & ſumma illa veritate, vt ita de eo arbitremur. Qui poſteaquam ſatis ſupérque docuiſſet, placerétque repetere vnde venerat, veritatis doctores elegit, ſimplices, & qui ex ſe fingere noui nihil noſſent, ſed quæ acciperent prædicarent ve-

Reuelationis neceſſitas.

Chriſti doctrina in cõcuſſa & perneceſſaria.

re,in variis ſignis,ac veris prodigiis.Sed& angelos interdum magiſtros mittebat,qui vera nunciarent: quatenus duplici fulcta autoritate veritas ipſa ſolidius confirmaretur.Siue ergo ab angelo,ſiue à chriſti veris documentis imbutis myſteria fidei capias doctoribus , crede vera eſſe:Quia fides ex auditu,auditus autem per verbum chriſti. Rom.10. Tametſi prophetiæ acri iudicio penſandæ ſint ſemper,ne ſub ſpecie fallamur, hoc eſt, probemus ſi ſecundum fidei rationem ſint . Ioannis huius apoſtoli vox eſt , Nolite omni ſpiritui credere , ſed probate ſpiritus,ſi ex Deo ſint.Quoniam multi pſeudo prophetę exierunt in mundum.1.Ioan. 4. De his Paulus quoque loquitur , capite vndecimo poſterioris epiſtolæ ad Corinthios,qui ſe transfigurant in angelum lucis.

Punctus 5.

Et ita vidi equos in viſione:& qui ſedebant ſuper eos,habebant loricas igneas,& hyacinthinas,& ſulphureas: & capita equorum erant tanquam capita leonum:& de ore ipſorum procedebat ignis,fumus,& ſulphur.

Antichriſti perſequutio typis horribilibus figurata.

Non ſine cauſa tot rerum nominibus vtitur , ad exprimendam rei tam ſeriæ magnitudinẽ.Neque enim ociosa fuit viſio hæc tantis apparatibus inſtructa, tot terribilib' formis diſtincta:ſed vt reddat myſteria : equos vidit , & ſeſſores equorũ,& hos non ſimpliciter indutos, ſed loricatos.Iam & loricæ quales erant:Igneæ,hyacinthinæ,& ſulphureæ,quales induere nemo vellet. Equi autem non minus terribiles:nã capita eorum leonina erant : & quaſi parũ foret leonina eſſe,niſi terribiliori quodam prodigio ignẽ quoque ore efflarẽt,fumúmq; & ſulphur. Quæ nomina typi ſunt propriiſſimi ſexti tẽporis ſub antichriſto perſequutorũ.Numeremus ex ordine ſingula. Ita inquit vidi,in viſione imaginaria ſcilicet,atq; prophetica,& intellexi veritatis aduerſarios,& omnes piorum perſequutores dęmonũ fore mancipia,idq; ex proprietate formarum occurſantium.Vidi equos,& qui ſedebant ſuper eos habebant loricas igneas,& hyacinthinas,& ſulphureas:& capita equorum erant tanquam capita leonum: & de ore ipſorum procedebat ignis,& fumus,& ſulphur. Ecce ap-

paratus,& ornamenti varietas. Per equos ſequiſſimos cape hæreticos,nempè eos,qui ſupra per locuſtas monſtroſas ſignificabantur:nunquàm enim peſſima hæc monſtra ab initio quo cœpit veritas defuere:eo quòd veritas ſemper nacta ſit aduerſarios:& omnes ſexti illius temporis antichriſti ſatellites,acerrimi erũt veritatis aduerſarij, qui ita ex hæreticis enaſcentur,vt aut iidem fiant, qui ab agnita veritate apoſtatarunt:aut ab eis docti cõfirmatique plus illis ſæuiant eodem fermento corrupti. Quorum ſeſſores ſunt vtique ſpiritus maligni,qui tales eos efficiũt, quibus inſident,quales ipſi ſunt:hoc eſt crudeles, ſuperbos, iracundos,cupidos,&immundos:inſuper in omnia vicia ardentes. Neceſſe enim eſt,vt hi,quorum corda poſſident, ſimiles eis moribus fiãt. Per loricam ergo,hoc loco,quęcunque armatura ſpiritus,contra fidei pietatiſque, & veritatis ſinceritatem, ſeu propria cordis duricia capitur. *Iuſticia lorica.*

Lorica eſt & iniuſtitia eorum, ſicut lorica bonorum iuſtitia,docet Paulus Ephe. 6. Induti lorica iuſtitiæ. Iſtæ loricæ ſunt igneæ, ob ardentem perſequendi affectum, iræ quoque & furoris eorum. Sunt & hyacinthinæ,color hyacintho cœleſtis eſt. Quid autem per hunc colorem accipimus,niſi quòd hæ peſtes bonos & tanquam cœleſtes nonnunquam ſe ſimulant,quo validius ſeducant,ſecundum quod diabolus transfigurat ſe in angelum lucis. 2.Cor.11. Vel hyacinthinæ,id eſt, fumeæ ſecũdum Haymonem,& Bedam: eo quòd oculos mentis velut funius erroris caligine obducant obtenebrẽntque. Iã vero quòd & ſulphureæ ſint fœtidæ loricæ hæ,ſignificat,quàm fortes in carnis opere turpéſque efficiant ſuos,&quàm peſtilentes doctrina:quæ omnia ſunt ornamenta equitum extremæ ætatis execrabilium perſequutorum, quos in ſeipſos demutabunt dæmones hi,de quibus diximus. Proinde poſtquam de ſeſſoribus dixiſſet,eadem fere ſubdit de equis,quibus in primis caput Leoninum appingit, ob ferocitatem & ſuperbiam, quemadmodum prædicti erant olim omnes pietatis aduerſarij,qui occidebant ſanctos. Qui enim neſciat leones feroces eſſe & ſuperbos? ita & homines ciuilitate carentes feroces ſunt & ſuperbi,leonis naturam pre ſe ferentes. Prædicit ergo ſcriptura hæc ita futuros piorum aduerſarios: qui perinde fient feroces *Lorice ignitæ quid ſint.*

ac leones, & qui neſciant vlla virtute manſueſcere, nec flecti pietate in miſericordiam. Quod verò de ore eorum procedere ignem dicit, & fumum, & ſulphur: aliud nõ intelligo, præterquam quòd crudelia nimis loquantur, iubeántque, quorum verba veluti ignis iracundia ardeant. Fumum iam diximus peſtilentis hæreſeos fore typum, quę oculos mentis primum excæcet, ac ciat lachrymas in luctum æternæ damnationis: vbi erit fletus & ſtridor dẽtium, inquit dominus. Idem & ſulphur eſt, niſi quòd alio myſterio portendat futuri illius temporis abundantem carnalitatem, cuius fœtore oleant tum chriſtianæ pietatis perſequutores. Non deerant olim qui ſimilia de ſe exhiberent, quos hoſtes nacta erat pietas. Si Antiochum referas: is ingenti ſuperbia turgidus, veluti capite leonino, ignémque ex ore efflante, venit contra hieruſalem & templum ingreſſus nihil ſacris pepercit: prophanauit, ſpoliauit, vaſtauit, turbauit, diripuit, & nihil intactum reliquit: nec his homo contumelioſus contẽtus, crudelia adhæc nimis minatus, quòd tam hieruſalem ſepulchrũ poneret Iudeorum. Sed non diu ſuſtinuit Deus hanc illi eiuſmodi crudelitatem. Nam dum præcipiti curſu vehitur, elapſus è curru grauiſſimè lęſus eſt, & cępit ea membrorum colliſione doloribus acriter vexari: ſublatúſque in geſtatorio à ſeruis, ingraueſcente morbo omnia eius interiora computruere: vermibúſque increti, ac eiectis cum viua carne, tam moleſto fetore omnibus & ſibi ipſi in primis erat: vt neq; ipſe ſe, neque alij ipſum ferre poſſent: talíque fine homo ſacrilegus ac permoleſtus Deo & hominibus, ſuperbus ac minax, qui pauloante maris fluctibus imperare videbatur, ſupra hominem omnia cogitans, inter concaua montium peremptus, vitam temporalem cum morte commutauit æterna, extat hiſtoria ſecũda. Machab. 5. & 9. cap. vt non ſemper leones ſint qui aliquando leones ſunt: nec ſemper atrocem iracundiæ ignẽ ore efflent, qui efflant aliquando: nec ſemper libidinem expleant, qui explent aliquando. Sic Domitianus, Nero quoque, & quicunque alij ſanctorum perſequutores leones fuere aut ignes, iam non ſunt. Leo eſt modò Turca nobis, ignis eſt & ſulphur: etiam hoc forſitam myſterio, quòd vbique vaſtet igni & ſulphure. Neque enim

Turca ignis & ſulphur.

quæ hic ſcribuntur ſic conueniunt vni tempori, vt non conueniant & alteri, magis tamen propriè illi, cui tribuuntur, quando magis & vniuerſalius fiunt. Propterea leo eſt nobis noſtra ætate, & iam diu eſt quòd leo eſt atrox, peruicax, continuus hoſtis. Leo qui fortitudine præſtat omnes. Ignis quòd non alia vlla re magis vaſtet regna, demoliatur & vrbes. Iam verò quis neſciat ex ſulphure puluerem bombardi cum fieri incendique, quo & hoc potentiſſimus eſt: ſed non ſemper fiet aut leo, aut aliquid aliud: neceſſe eſt enim vt donec tempora expleãtur eius, ſit hæc omnia: labente tempore labitur & ipſe ſimul. ❋ Punctus 6.

Et ab his tribus plagis occiſa eſt tertia pars hominum, de igne, & fumo, & ſulphure, quæ procedebant ex ore ipſorum.

Quo proficiat impietas hominum ſexti temporis perſequutorum liquidò patet, quoniam tertia pars hominum occiſa ſit ab eis, quæ in reprobis computatur: à tribus autem plagis occiſa videlicet igne, fumo, & ſulphure, quoniam in his eis conſenſerunt, videlicet in furore ardenti, qui ignis eſt: in doctrina falſa, quæ fumus eſt: & peſtilente vita, quę ſulphur eſt. Porrò hęc eiuſmodi eorum occiſio ſpiritualis intelligitur magis quàm corporalis, quia poterit fieri vt hi non occidantur corpore qui perſequutoribus adhærent, ſpiritualiter tantum. Etenim ſatis ille occiditur, qui priuatur vita ſpiritus, quæ eſt per fidei gratiam in Chriſto: vt vltra non viuat in ea, niſi recuperata iterum gratia. Quod fieri habet per veram pœnitentiam, quando aliquis ex corde dolet de admiſſis, quòd offendit tam pium dominum, tam dulcem, tam ſibi fauorabilem, & de ſe multis nominibus bene merentem: qui nihil vnquam ſibi nocuit, fecit autem bene ſpecialiter in multis, generaliter in omnibus: id quum ſit propoſit firmiter decetero abſtinendum: & id quidem tanto zelo ac aduerſum ſe excitata indignatione, vt ſubinde edat gemitus in corde, trahat ſuſpiria longa. Quod vbi fecerit vtique verè beatus. Sed non omnibus hæc gratia continget, dicente Paulo, Impoſſibile enim eſt eos qui ſemel ſunt illuminati, gu-

Pœnitẽtia ex tremum refu gium.

pœnitentiæ verè difficultas.

sunt spiritussancti, gustauerunt nihilominus bonum Dei verbum, virtutésque sæculi venturi, & prolapsi sunt, rursus renouari ad pœnitẽtiam Hebræ. 6. Quo in loco Paulus insinuat difficultatem recuperandæ gratiæ, seu doni huius, non omnino impossibilitatem: aliàs quis saluus fieret? Sed quia paucissimis vera pœnitentia continget, amissa prima gratia: dicit impossibilè esse, id est, difficilè vt talis renouetur per veram pœnitentiam, præsertim si in consuetudinem duxerit peccatum. Diuus Psaltes quum de peccatoribus impœnitentibus loqueretur, principaliter de igne, & sulphure meminit dicens, Ignis, sulphur & spiritus procellarum pars calicis eorum. & in Genesi de his duobus in subuersione Sodomæ, mentio fit. cap. 19. Igitur dominus pluit super Sodomam & Gomorrham sulphur & ignem. Atqui nec hîc, nec ibi de fumo quippiam memoratur. Fumus tamen necessariò adest vbi hæc duo, ignis ac sulphur affuerint: quibus arsuri sunt, in futuro, qui modo eisdem in concupiscentia incenduntur: digna certè pœna, & peccato ex diametro correspondẽs. Dignum est enim, vt qui in hoc sæculo fœtido ardore & sulphureo ardent, ardeant simili & in futuro: simili inquam sed dissimili: simili in fœtore, sed dissimili in pœnalitate: quorum ignis non extinguetur, nec vermis morietur. Esaiæ vlti. Multi enim sunt, qui ob prodigiosam libidinem, incendio viui comburi primo quoque tempore mererentur, sed euadunt: at non ita postea, quia ignis succensus est in furore meo, & ardebit vsque ad inferni nouissima dicit dominus. Deute. 32. vbi vsque ad os pœna facti saturabuntur: A quibus pœnis semper liberi sunt iusti, vt non incendio conflagrant, qui modò tẽporaliter ab his leonibus igne & sulphure affliguntur. Proinde rectè dicitur, tertiam tantummodo ab his plagis hominum partem fortè occisam: quæ in reprobis computatur, vt vbique soli hi pereant piis euadentibus etiam in media morte & igne. Nam & Loth iustum liberauit dominus, vt non adureretur, scriptura teste, Quoniam eduxeruut eum angeli, & posuerunt extra ciuitatem, ibique loquuti sunt ad eum, dicentes, Salua animam tuam. Et iterum, In monte saluum te fac. Salus ergo in monte, & non circa regionem Sodomæ. Qui vult intelligat.

✻o Punctus 7.

Potestas enim equorum in ore ipsorum est, & in caudis eorum: nam caudæ eorum similes serpentibus, habentes capita: & in his nocent.

Iam diximus in equis homines impios vltimi temporis, magni videlicet antichristi satellites, piorum acerrimos ac superbos persequutores figurari, quibus in ore erit potestas omnis, & in caudis. Vbi quid os sit, qui duæ caudæ, comprimis videndum est. Os in capite est: cauda in postrema parte corporis, vt rectè per os primores hæreticorum illius temporis, & omnium persequutorum capiantur: sicut per caudam vltimi, vt penes illos maneat auctoritas, à quibus velut primis alij dependeant. Esaias est testis. qui cap. 9. fatidici sui voluminis, inquit, Et disperdet dominus ab Israël caput, & caudam. Deinde exponit quid velit per hæc nomina, dicens. Longæuus & honorabilis ipse est caput, & propheta docens mendaciũ ipse est cauda. Ecce os & cauda: quamuis os & ipsi prophetæ sint, docentes mendacium, qui & cauda sunt. Os, quia loquuntur, & omnis potestas illis in ore sit, in vehementi mendaciorum persuasione, qua mouent, flectunt & impellunt, vt videlicet sint vnum velut in vno corpore membra primi & vltimi persequutorum: non tamen sine capite eorum antichristo. Quare autem cauda propheta mendax? Quia scilicet partem quodammodo cœcam, & immundam linguę blandientis tectura cælat, dum ipsum quod loquitur mendacium quanta potest verisimilitudine perornat. Et eiusmodi caudas, id est, prophetas tales, similes esse serpentibus narrat, quia sinuoso lubrici sermonis tractu proserpunt, & vbi caput imprimunt toto corpore se inuoluunt: & nimium valde admirandum est q vehementer noceant, vbi quietis locum inueniunt. Est alia quoque astutia in serpentibus, vt caput suum spirata membrorum perplexitate contegant: id quod & in hæreticis perspicuum est, vt mendacium, mitis verborum spiritus conuoluant. Quid verò est illud quòd caudæ eorum capitatæ sunt? nisi hoc quòd prophetæ mendacij patronos sibi pro capite quærunt, quos potentiores vident: quatinus horum prætextu liberius agendi facultatem habeant. Vides igitur quàm appositè nouissimi temporis

Os & cauda primus & nouissimus.

Serpentum ingenium.

apoſtatarum forma proſcripta ſit. Siquidem ipſi per ſe ora loquentia ſunt, & caudæ ipſi, tegentes mendacij turpitudinem, fetorémque erroris cœlantes, & omnis poteſtas eorum in capite eſt & in caudis. O verè ridenda ſpectra, nocentiſſima tamen: quis ſine perniciè eum his habitauerit monſtris? Quibus & in capite, & in caudis plurimum ineſt perniciei, ac terroris. Os mortiferum eſt illis, & cauda noxia: qui more ſerpentium ſeſe implicãt & explicant. Implicant nexu ſuo ſeſe contrahentes & protegentes. Explicant vbi libertatem latius expatiandi accipiunt. Quid terribilius his? Iam verò quo magis tibi terribiles hi ſint, propone tibi monſtrum vnum, quod in primis ſit equus ferociſſimus, qui ſtare loco neſciat: cui caput leoninum ſit, & de ore ſuo ignem cum ſulphure & fumo prouomat: quatinus dubiũ non ſit, quia in ore eius ſit omnis eius potentia. Idem habeat pro cauda colubrũ ſeſe longo membrorum tractu in nodos modò implicãtem, modò rurſum explicantem: in cuius fine ſit atrox caput, os ſibilum armatúmque acutis dentibus, lingua triſulca, & quam ſubinde exertet. Quid monſtro hoc fuerit nocentius? magísve terrificum? Abominabilius quid? Tales erunt vltimi temporis perſequutores, qui occiſuri ſunt tertiam partem hominum: Non ethnicorum qui aliàs iã inter occiſos computantur. Qui enim non credit iam iudicatus eſt, teſte Saluatore. Ioan. 3. ſed eorum, qui fidem vtcunque habent, vitia tamen carnis ſequuntur, nec legi ſpiritus ſunt ſubiecti. ✱ Punct. 1.

Hereticorũ conuerſatio periculoſa.

Et cæteri homines, qui non ſunt occiſi his plagis, neque pœnitentiã egerunt ab operibus manuum ſuarum, vt non adorarent demonia, & ſimulachra aurea, & argentea, & erea, & lapidea, & lignea, quæ neque videre poſſunt, neque audire neque ambulare.

Truncatus hic ſermo eſt, nec poteſt intelligi niſi aliquid ſuperaddatur hoc ſcilicet, habebũt ſuum iudicium, vel aliquid tale. Non poteſt punctus eſſe aduerſus antichriſtos, aut ſeductos ab eis, nec de eis loquitur. Eos enim, contra quos hic loquitur, inſigniter diſtinguit ab illis, dicens. Et cæteri homines, hoc eſt, alij à præſcriptis, qui non ſunt occiſi his plagis, id eſt, ab ore, & caudis equorum: Neque tamen interim reſipuerunt ab operibus

eorum malis,quæ ſunt,adoratio, & cultus demoniorum & ſimulachrorum aureorum,argenteorum, &c. Conſtat ergo aduerſus idololatras hæc dicta eſſe,qui ſunt eiuſmodi,de quibus nihil curæ habent hæretici: quorum omnis conatus aduerſus veros chriſtianos ſtat: At quia ipſi non curauerunt agnoſcere Deum, quum hoc vtique poſſent, etiam naturali lege ducti,nec ſacris eius præceptis inſtituti,vt ſcirent quid facto opus eſſet in ſalutem , Dei quoque honorem,ſimiliter peribunt. Quo in loco illud mihi conſydera, qua pœna digni ſint,qui habentes noticiam Dei,fidem & ſcientiam,& hæc omnia contemnunt abutentes percepta Dei gratia: ſi illos , qui horum nihil habuerunt,& ſolummodo, quia per naturalem legem Deũ non cognouerunt,dicat damnationi obnoxios. Et iure quidem. Quum enim debuiſſent operam dare vt creatorem cæli terræque,& hominum,& omnium rerum,agnoſcerent,colerent,& adorarent, ipſi inſaniſſimè defluentes cogitatione ad idola , cæperunt adorare opera manuum ſuarum,aurea,& argentea, & ærea, & lapidea, & lignea, quæ neque videre poſſunt, neque audire, neque ambulare: quia ſpiritus non eſt in eis . propter quod etiam traditos illos dicit apoſtolus in paſſiones ignominiæ, vt contumeliis afficerent corpora ſua in ſemetipſis . Vnde ſcriptura dicit. (Sap.13.) Infœlices eſſe eos omnes : & intermortuos ſpem illorum eſſe: qui appellauerunt Deos opera manuum hominum,aurum & argentum artis inuentionem,& ſimilitudine animalium,aut lapidem inutilem opus manus antiquæ. Sed in Idolis nationum non erit reſpectus,eò quòd initium fornicationis eſt exquiſitio idolorum,& adinuentio illorũ corruptio vitæ.cap.14. Quomodo autem adinuẽta ſunt idola: & quomodo cultus eorum ſit incitatus, plenius exponit Sapiens ibidem . Non enim erant idola ab initio,neque erũt in perpetuum. Superuacuitas hominũ hæc adinuenit , & ideo breuis finis illorũ eſt inuentus. Acerbo enim luctu dolens pater, citò ſibi rapti filij fecit imaginẽ,& illum qui quaſi tũc homo mortuus fuerat,nunc tanquam Deum colere cœpit: & cõſtituit inter ſeruos ſuos ſacra,& ſacrificia: deinde interueniente tempore conualeſcente antiqua conſuetudine,hic error tãquam lex cuſtoditus eſt,Et tyrannorum imperio

Idolorum inuentio.

colebantur figmenta, hos quos in palam homines honorare non poterant, quòd longè essent, elonginquo figura eorum allata euidentem regis imaginem, quem honorare volebant, fecerunt: vt illum qui aberat, tanquã præsentem colerent sua solicitudine. Exponit deinde aliam causam quandoquidem artifices volentes adulari suis patronis, similitudines eorum longè elegantius figurabant. Multitudo autem hominum vt in scriptura eadem sequitur adducta per speciem operis, eum qui antè tempus homo honoratus fuerat, nunc Deum æstimauerunt. Et hæc fuit vitæ humanæ deceptio: quoniam aut affectui, aut regibus deseruientes homines, incommunicabile nomen lapidibus & lignis imposuerunt. Legè plura ibidem, & in seq. cap. De talibus loquitur Apostolus Rom. 1. Mutauerunt incorruptibilis Dei gloriam, in similitudinẽ imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedũ, & serpentium. Et hæc causa grauissimę iracundiæ veri & viui Dei qui creauit hominem rationis participem eo cõ filio, vt ipsum agnoscat, amet & colat, & soli sibi in spiritu seruiat, qui solus verè adorandus est, & colendus. Meritò ergo ob hanc impietatem ij, quemadmodum & alij peccatores impœnitentes peribunt? qui quum homicidæ essent, aut venefici, aut fornicarij, aut fures, nihil curarunt agere pœnitentiam, vt salui fierent. De quibus speciatim post idololatras sequitur. ☞ Punct. 9.

Et non egerunt pœnitentiam, ab homicidiis suis, neque à veneficiis suis, neque à fornicatione sua, neque à furtis suis.

Potest de eisdem idololatris punctus iste capi cum auxesi malorum, propter sensus continuitatem: quatenus intelligeres non solum peccatum in eis idololatriæ fuisse, sed etiam alia multa: vt sunt homicidium, venefícium, fornicatio, & furtum. Nam error seritur ex errore, & peccatum ex peccato multiplicatur: multi enim filios filiasque suas idolis immolabant, iuxta illud, Immolauerunt filios suos, & filias suas demoniis: & effuderunt sanguinem innocentem, sanguinem filiorum suorum, & filiarum suarum, quas sacrificauerunt sculptilibus. Et, Infecta est terra In sanguinibus: & contaminata est in operibus eorum, & fornicati sunt in adinuentionibus suis, Psalm. 105. 51

105. Si verò distinctim legere placeat, prout secreuimus, locus est aduersus eos, qui christiani nominantur, & pro talibus se venditant: sed nihil melius nec sanctius idololatris viuunt. Sunt enim homicidæ, venefici, fornicarij, ac fures: hi etsi apertè idola non colant aurea, argenteáque, & id genus reliqua: nihil tamen minus habent impuritatis, siue etiam impietatis illis qui faciunt. His nihil certè proderit sacrosanctum venerandúmque christianitatis nomen, quo minus in eos sæuiat ira Dei. Reuelatur enim ira Dei de cælo super omnem impietatem, & iniustitiam hominum. Rom. 1. si sic permanserint, hoc est impij, & iniusti. Nam digna pœnitentia omnia corriguntur: cuius prima virtus est, abstergere impietatem ab homine, & cooperari per gratiam Dei ad pietatem: odisse iniustitiã, & amare iustitiam: Deum ex toto corde diligere, & soli illi seruire velle. *Digna pœnitentia omnia corriguntur.*

CAPVT. X.

DE ANGELO FORTI DESCENDENTE DE COELO, HABENTE librum apertum.

Sect. 1. *Punct* 1.

ET vidi alium angelum fortem descendentem de cælo, amictum nube: & iris in capite eius: & facies eius erat vt sol, & pedes eius tanquam columna ignis.

Descripta antichristianorũ sæuicia: nũc ad describẽdam eorũ ruinam more suo recapitulat exordium natiuitatis Christi, & gloriã ecclesiæ: quasi ad fundamentum reuocans lectorẽ auditoremq;, q de Christo fit, & ecclesia eius manifestata hæc visio. Quis iste angelus fortis est nisi dñs Iesus, paternæ volũtatis decretíque nuncius: qui idcirco per prophetã consilij magni angelus dicit. Quia enim ęternæ vitę nouus nũcius aduenit, noua nunciauit, noua promisit, noua fidelibus cõtulit, angelus est. Alius autẽ, quia dissimilis aliis. Nam & differentius præ illis nomen hæreditauit. Hebræ. 1. Fortis quoq;, quia *Angelus fortis Christus.*

ad debellandum aëreas poteſtates venit, quem dominum fortem, & potentē in prælio regius quoque Pſaltes, Pſal. 23. appellauit. Proinde optimo iure & angel⁹ ille, qui hūc venientē nunciabat: Gabriel, id eſt, fortitudo Dei dictus eſt. Decebat enim vt fortis fortem prænunciaret: Alioqui quomodo fortis in infirmitate carnis crederetur mitis afflictus modis? tametſi quod infirmum erat Dei fortius eſſet hominibus. 1. Cor. 1. Quem enim homines euincere nō valebant in omni fortitudine eorū: infirmitas carnis, quæ fuit paſſio & mors in Chriſto euicit, non dubiū quin diabolum, quem & coërcuit. Dicatur ergo, vidi aliū angelum fortē deſcendentē de cælo. Hic quæritur. Quum dominus vbiq; ſit, iuxta illud. Cælum & terrā ego impleo. Et extra cælum & terrā nō ſit locus, Quomodo deſcendit de cælo? Ad quod proculdubio dicēdum, Quia deſcenſio illius nihil aliud fuit, niſi incarnationis eius humilitas, in qua nouo modo apparuit, quo antea non apparuerat: neque enim aliquando Deus in carne viſus eſt vnquam: ſed nouiſſimo tempori hæc gratia ſeruabatur: & ideo deſcēdens angelus eſt. Nota. deſcendentē dicit, nō cadentem, quēadmodum de Lucifero dicitur, quia cecidit. Luc. 10. & Eſa. 14. Chriſtus volens è cælo venit, ideo deſcendit: voluit enim humiliari propter nos: diabolus contra, nolens cecidit: nam deturbatus è cælo fuit: quatenus huius & illius diuerſitatem in deſcenſu agnoſceres & caſu. De Chriſto pſalmographus prędicat, A ſummo cælo inquiēs egreſſio eius, Pſal. 18. Si egreſſio, ergo voluntaria: volentes enim egredimur. De ſatana autē ſcriptura dicit, Quomodo cecidiſti lucifer? Eſa. 14. Si cecidit, ergo nolens cecidit: cadimus enim inuoluntariè. Neque verò hic caſus peccati eſt, ſed eiectionis, vt anſa præcludatur calumniādi, quaſi nolens peccaſſet: volens quidem peccauit, ſed nolens cecidit de cælo. Nube autem amictus apparuit angelus, quia nimirum carne velatus inter homines Chriſtus apparuit: vnde in Eſaiæ prophetia dicitur, Ecce dominus aſcendet ſuper nubem leuem, cap. 19. Super nubem leuem Chriſtus aſcendit, quia carnem ſine grauedine peccati aſſumpſit. Nam & Paulus in ſimilitudinem eum miſſum fuiſſe teſtatur carnis peccati, peccato longiſſimè abhorrentem. Rom. 8. Nubes ergo caro eius ſacroſancta

Deſcenſus & caſus diuerſa.

Chriſtus nube carnis velatus.

est, sicut & in aliis non paucis scripturæ locis: pulchra admodum similitudine, quòd plerúmque solem nubes obtegat, & tamen præsentiam eius non abscondat: & in carne Deus latuit, & tamen præsentia eius dignosci potuit: diuinitas illa indiuisibilis fuit, quæ per opera visibilia mundum vniuersum illustrauit: vnde & Ioannes idé in euangelio ait, Et vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre: sed gloriam diuinitatis eius nemo vidit vnquam. Ergo necesse est intelligere de operibus eius miraculosis, & veritate sermonis eius, per quæ coruscabat imperscrutabilis diuinitas eius. Sequitur, Et iris erat in capite eius. Caput Christi Deus, vt Paulus scribit in priore epistola ad Cor. cap. 11. in quo est Iris, quod propitiationis est signum, vt supra diximus. Iris Græcè Latinè arcus dicitur, de quo Gen. 9. Ponam arcum meum in nubibus cæli: & erit signũ fœderis inter me & terram. Hic à diluuio in cælo pluuialibus diebus videri cœpit, fitq; arcus in cælo, quũ radiis solis ex aduerso imbrifera nubes fuerit illustrius perfusa. Et mũdo reconciliatio facta est, sole iustitiæ radiis diuinitatis suæ assumptam nubis carnem implente. In arcu duo sunt principales colores, vnus ceruleus, alter igneus, per quos duo iudicia Dei ad nos significantur. In ceruleo diluuium præcedens. In igneo: ignis subsequens. Possunt in arcu & mysteria baptismatis figurari. Siquidem baptizamur aquis in memoriam passionis filij Dei, in quo recipimus gratiam spiritussancti in igne è cælis missam, de quo dominus dicit: Ignem veni mittere in terram. Idem. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritussancto, non potest introire in regnum Dei, Ioann. 3. Act. 1. Vos autem baptizabimini spiritussancto. Non possum hic cuiusdam expositoris blasphemiam reticere, qui hoc loco angelum deputet hominem quendam impurum ex cælibe cõiugatum, qui errorem misit in orbem, quem nemini non præfert: qui, si veritatem profiteri voluisset, potius locustã fœdissimam dixisset, immò principẽ locustarum execrabiliũ. Nã quo pacto hæc in quempiã alium cõpetunt, præterquã in Christum, nõ video: quod & sequẽtia indicãt. Sequitur enim, Et facies eius erat vt sol. Neque cui hoc hoi impuro cuidã cõpetit, qđ manifestè Christũ

Iris arcus.

Iridis colores præcipui duo.

Facies Dei noticia eius.

præscribit.sed peruersus est sensus eius,ideò nec pilo plus curandus.Porrò facies eius,noticia eius est: à facie enim cognoscimus omnia:quæ à tempore resurrectionis multo clarius vniuerso illuxit mundo. Hanc resurrectionem diem Paulus appellat Rom.13. Nox præcessit dies autem appropinquauit, dico scilicet resurrectionis: propterea hortatur in subsequentibus,vt abiicientes opera tenebrarum induamur arma lucis sic:vt in Die hac honestè ambulemus. Eius nanque resurrectio nostra est renouatio, vt in nouitate vitæ ambulemus per fidem gratiæ eius.Ná & ipse Christus solis nomine eodem mysterio à quibusdam censetur,quum dicitur, Et valde manè vna sabbatorum,veniunt ad monumentum, orto iam sule, Marc. 16. Nisi enim(vt dicunt) mysticè de hoc sole Christo domino, qui iam resurrexerat, quique diem nouum mundo sua resurrectione inuexerat,id accipias: repugnantia erūt valde manè.Et,orto iam sole. Quo in loco vix admiserim quorundam opinionem dicentium: quasi valde manè progredi cœperint,& ad locum orto iam sole peruenerint, quum non longè ab vrbe locus dissitus esset. De Christo & alibi scriptum est, Resplenduit facies eius vt sol.Matt.27. Incarnatus erat Deus:& nisi incarnatus fuisset,nemo hominem illum oculis ad sensum cognouisset. Tunc ergo cœpit cognitio eius hominum cordibus clarius innotescere, quando præsentiam suam per incarnationem clarius exhibuit mundo.Ostende(inquit prophe ta) faciem tuam,& salui erimus. Quocirca angeli visibiliternato domino obsequuti, & cæli quoque aniisere illustrius.Angeli pastores excitant:cæli magos orientales ad adorandum perducunt. Angeli vocali sermone vtuntur,cæli nouo sydere gaudent: quem sydus indicat Magis,hunc angelica vox prædicat pastoribus. Quia ergo omnibus referebat nosse præsentiam domini:& vt ita dicam,à facie nosse Deum,quem videre non poterant nisi in carne,omnibus ad exhibitam libebat gaudere. Rogabat olim Moyses dominum dicens, Si inueni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi faciem tuam, vt sciam te. cui dominus, Non poteris videre faciem meam. Exod. 33.Facies ista Dei à resurrectione magis illuxit, quando vt sol resplenduit, multóque illustrius sole. Nam si de

electis dicit euangelium, Fulgebunt iusti sicut sol in regno patris eorum. Matth. 17. consequens profecto est, vt multò illustrior Christus electorum caput fulgeat: qui etiam configurabit nos ad claritatem suam, tanquam ad exemplar secundum operationem virtutis suæ. Philip. 3. Obserua. Non sine causa Christus soli comparatur. Sol quippè ortum habet, & occasum. Hinc Salomon, Oritur sol, & occidit, & ad locum suum reuertitur: ibique renascens gyrat per meridiem, & flectitur ad aquilonem: illustrans omnia peragrat spiritus, & ad circulos suos reuertitur. Quod in mysterio dictum est. Quippe sol ortus est, quando Christus natus est: venit ad occasum quando pro nobis mortem oppetiit. Sicque rediit ad ortum, quia eius humanitas ex passione mortis ad gloriam resurrectionis peruenit. Vnde rectè sequitur. & ibi renascens gyrat per meridiem: quia resurgens à mortuis claritate fidei, & spiritussancti luce clarius mundum illustrauit, quando gyrans se per meridiem conuersus est ad aquilonem. Quia Christus à resurrectione in plenitudine gloriæ refulgens, per discipulos, quos primùm illustrauit, reflexus ad aquilonem gentilitatis, maiores suos radios illic promonstrauit. Quódque subditur. Lustrans omnia pergit spiritus: ad hoc pertinet, quia totus mundus prædicatione apostolorum spiritu Dei repletus fuit. vnde est illud, Spiritus domini repleuit orbem terratum. Et, Vox tonitrui tui in rota. Et illud, Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ. Quid deinde? Et ad circulos suos reuertitur: quia post aggregationem gentium illuminabitur tandem & ipsa multitudo Iudæorum. Testatur hoc Paulus Romanis scribens cap. 11. Testatur & Esa. cap. 10. & 29. Item Ieremias. 31. ostendit planè quòd post plenitudinem gentium intrabit Israël quoque ad finē: vt rectè tunc ad circulos suos reuertatur iste sol. Ita enim habet Paulus. Nolo vos ignorre fratres mysterium hoc, quia cæcitas ex parte contigit in Israël, donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israël saluus fieret. Sequitur. Et pedes eius tanquam columna ignis. Græca volumina in plurali columnæ habent. Dissimilia de Christo dicta sunt supra cap. 1. vbi similis filio hominis inter candelabra aurea discurrens angelus apparuit: Cui caput & capilli candidi

Christus cur per solem figuretur.

erant,velut lana alba,& nix:oculi flammeſcentes tanquã ignis:pedes aurichalco perſimiles:cuius rationem exquirere,haud quaquam ocioſum putauerim:vt enim habitus diuerſi, ita & habitus ratio debet eſſe diuerſa. Illic nanque contra cherintum,hebionémq; ac cæteros antichriſtos pugnabat veritas, proprio oſtendens ſchemate falſam fore putationem eorundem, qui ſub illud tempus, donec beatus Ioannes in inſula Patmo exularet, Chriſtum antè Mariam fuſſe negare cæperant:hic autem vniuerſo orbi oſtenditur quale & quantum impendeat negocium:ſimulque quam ob rem venerit Chriſtus in hũc mundum,vt prouidum quenque faceret eiuſmodi oſtenſio. Proinde illic naturam vtrámque vnius eiuſdémque Chriſti rectè accipimus ſignificari:hic verò officiũ. Hinc eſt quòd illic filius hominis, quod naturæ eſt:hic angelus,quod eſt officij appellatur.Illic caput canicie cãdidũ, quod naturæ antiquitas eſt.hic Iris in capite demonſtratur,ſuſcepti videlicet officij cauſa,quòd pacem aſſeruerit, fœderíſque iura in ſe confirmarit.Pręterea illic pedes,qui infimæ partes corporis, extremæque ſunt, ſimiles erant aurichalco:quòd natura,quam aſſumpſerat,humana,probata igne tribulationis fuit, & tandem in ipſo glorificata:glorificanda denique in reliquis quoque corporis ſui membris,quæ in fine multis tribulationibus vexanda eſſet.Hic autem pedes tanquam columna ignis deſcribuntur,ardentem ſimul animi fortiſſimúmque affectum in ſanctis prædicatoribus deſignans, qui in fine ſæculi ſunt futuri.Pes enim idonea affectꝰ animi eſt figura: eò quòd quemadmodum pedibus corporis incedimus:ita animorum affectibus ferimur:& quia pedes vt columna ignis re feruntur,proculdubio in ſanctis verbi Dei miniſtris ardens quidam affectus, & ad veritatem annunciandam æſtus,& ebullitio per id deſignantur:in quibus columnæ typus inuictiſſimum ſpiritus robur demonſtrat.De pedibus huiuſmodi legis.Eſaiæ.52.Quam ſpecioſi pedes euãgelizantis ſuper montes, & prædicantis pacem:annunciantis bonum, prædicantis ſalutem. Id quod Paulus citat.Romanos decimo. Quanto hoc ardore fuerit ab omnibus annunciandum,qui ex toto corde diligunt,quique Dei ſpiritu feruent, & robuſti ſunt,ac ſani, nõ facilè

Chriſti diſſimilis ſchematio ratio.

Pedes prædicatoris columna ignis.

dixerim: quòd totum ſe incunctãtur incendere debet veritatis annunciator, & ardere, & feruere, & bullire in annunciando, nihil interim capitis diſcrimen metuens pro honore Chriſti: nihil contradictionem curãs: non laborem, non vigilias attendens: dum modo delegato ſibi rite perfungatur officio, reſpõdeátque quaſi ex diametro voluntati illius, qui eum in id elegit. Quales erant olim omnes apoſtoli, aliíque poſt illos, qui nullis parcentes laboribus diſcurrebant, clamabant, docebant, proficiebant, & in hoc totos ſe dabant vt proficerét in gloriam Dei: quibus certè pedes erant vt columna ignis, hoc eſt, conſtantes ac inuicti ſpiritu. Iſti eorum pedes ex eo facti ſunt tanquam columna ignis, quòd venit ſuper eos ſpiritus ſanctus tanquam ignis, fortificans & incendens eos in amore Dei: Extunc enim qui prius erãt imbecilles, pauidi, idiotæ, id eſt, ſine literis: facti ſunt fortes, & ſecuri, facũdi vtpote omnium ſcripturarum gnari. Nónne Petrus frigidus tempore paſſionis erat, qui ad focum ſtabat & calefaciebat ſe? Nónne indoct⁹ ac rudis, qui plano interim ſermone docétem dominum putabat in parabolis loqui, vt non erubeſceret moleſta ſubinde procacitate eundem obturbare: qui tot conatibus ad fidei virtutem erigi non poterat. Nónne imbecillus, quum ad vnius fragilis ancillulæ oſtiarię, tempore paſſionis domini, ad ianuam principis ſacerdotum ita totus exhorruerit, vt ſpiritu deſponſo Chriſtũ ſubitò abiurauerit. Sed idem factus eſt poſtea ſapiens, qui recepto ſpiritu tot prophetarum oracula memoriter repetẽs, prouoluebat ex abditis eorum penetralibus myſteria, concionabatur perfectè, ardebat, fortis erat: columna ergo ardens erat. Quem Paulus tali titulo dignatur. Gal. 2. di. Iacobus, & Cephas, & Ioãnes qui videbantur columnæ eſſe. Sed & ipſe Paulus hoc ipſum erat, dum ſeipſum fortiſſimum veritatis aſſertorem adſtruit contra hęreticos, quibus nec ad horam quidem ceſſiſſe ſe dicit, vt veritas euangelij permaneat apud fideles. Licet eum in omnibus ſcriptis eius ardentem columnam perſpici, admiraríque & coli. Id quod & cæteri ſimiliter erant. In quem modum erunt & extremæ illius ætatis prædicatores, hoc eſt, conſtantes, inuicti, & in ardore ſpiritus feruentes. Quos medij à longe ſalutant,

Prædicator qualis eſſe debet.

parum firmi, parum vita lucentes, molliculi, auræ popularis venatores. In summa mercenarij. ✻o Punct.2.

Et habebat in manu sua libellum apertum.

Superius dictum est, quia accepit agnus de dextera sedentis super thronum librum signatum sigillis septem, quem aperuit resectis sigillorũ repagulis. Proinde quod ibi per librum signatum intelligitur, hoc per librũ apertum hic. Quia enim æterna Dei præscientia, in suo immutabili decreto, de statu & cursu, & tribulatione ecclesiæ latuit mortales, quousque per Christum referaretur, clausus signatúsq; liber dicitur: Nũc verò apertus, quem habet in manu sua Christus, qui & ecclesiam habet in manu sua, & primates eius. Obserua. Liber apertus est, & tamen in manu Christi est. Quia etsi consilia Dei aperta sint, in potestate tamen eius est nota facere ea diligentibus se, & quantum voluerit: cui semper supplicãdum est pro his, vt nobis nota faciat. Nam ex sensu eius viuimus, mouemur, & sumus. Viuimus, vita gratiæ, quæ est in fide eius & charitate. Mouemur de virtute in virtutem, opera fidei facientes. Sumus autem, quia precioſi coram Deo habiti sumus. Est ergo libellus is ob verborum breuitatem tota sacra scriptura, in qua concluſa erat Dei præscientia, & immutabile decretum ipsius: id enim peculiare est illi, vt breuis sit in verbis, copioſus in sensu: quatenus nullum in ea sit verbum absque profundo mysterio. Nam & Esaias ait, Verbum abbreuiatum faciet dominus super terram, cap. 10. Hũc libellum Christus aperuit dupliciter. Primò prædicando, Secundò scripturas implendo. Prædicauit autem primò per se ardenti virtute currẽdo per castella, & vicos: deinde per apostolos ad id delectos, quos specialiter illustrauit è cælis, mittens eis spiritum veritatis, qui docuit eos omnem veritatem. Impleuit autem sua passione & morte, quicquid scriptura, tam legalis, in figura & sacrificio: quàm prophetalis, in vaticinio cõtinebat: multa enim passim de ipso in ea scripta erant: quatenus verior fides eidem haberetur, quum veniret. Proinde dicebat Iudęis, Scrutamini scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam æternam haberi: & illæ sunt quæ testimonium perhibent de me: & non vultis venire ad me, vt vitam habeatis, Ioan. 5. Sic autẽ declarauit scri-

Liber clausus & postea apertus.

Scriptura sacra in verbis breuis.

Christus libellum dupliciter aperuit.

pturarum abdita ſua paſſione, & morte: quemadmodum euentu rerum multa, quę ſunt ſecreta, velut in luce poſita omnibus clareſcũt. Eſt & alia ratio diminutiui nominis, vt non liber, ſed libellus vocetur. ſiquidem reſpectu illius amplifluæ immenſæque profunditatis præſcientiæ Dei, quę latent in mente diuina, quæ meritò ſui liber magnus eſt: & tam amplus, vt totus mundus non capiat: cuius reſpectu paruum & exiguum eſt, quicquid hominibus reuelatur. Id quod idem Ioannes in fine ſui euangelij de operibus domini Ieſu teſtatur, dicẽs. Sunt & alia multa, quæ fecit Ieſus: quæ ſi ſcribantur per ſingula, nec ipſum arbitror mundum capere poſſe, eos qui ſcribendi ſunt libros. Proinde nec Paulus eam tam ampliſſimi conſilij diuini mentẽ prodere auſus: ſed ſolum modò dixit, Non licet homini loqui. 2. Cor. 12. ☞ Punct. 3.

Et poſuit pedem ſuum dextrum ſuper mare, ſiniſtrum autem ſuper terram.

Poteſt ſimplex huius loci ſenſus eſſe, quia prædicatio fidei chriſtianæ terra marique propagãda erat, vt vbique ſuſtineretur, & ſuſtineret omnes. Scilicet alti⁹ eſt myſterium, quàm vt ſimplici ſermone ꝓdatur. Aduerte igitur. Quatuor verba ſunt poſita, dextrum, ſiniſtrum: mare, & terra, quę nobis diligẽter exquirenda ſunt: offerunt enim neſcio quid latentis myſterij ſenſibus noſtris. Quid ergo per dextrum niſi fortia deſignãtur: per ſiniſtrum niſi imbecilla: per mare tribulationũ fluctus procelloſi: per terrã portus quieti temporis: perinde atq; dixeris, fortia membra in maioribus periculis obeundis, imbecilla in competentibus collocantur. Non enim patitur nos Deus tentari ſuper id quod poſſumus, ſed faciet cum tentatione prouẽtum, vt tolerare poſſimus 1. Cor. 10. Propterea neque diſcipuli Chriſti donec infirmi eſſent ante receptum ſanctum ſpiritum, ſunt miſſi ad gentes, vbi grauior eis tribulatio imminebat: ſed tantùm ad Iudæos, vbi tranquillè prædicarent. Dictum eſt enim illis, In viam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis, Matth. 10. Poſtea verò quàm ſpirituſancto firmati ſunt audaci pectore, & in viam gentium abire iuſſi. Marc. vlt. Euntes in mundum vniuerſum, prædicate euangelium omni creaturæ. Hoc eſt ergo dominum poſuiſſe pedem *ſuper mare.* *Pedem dextrum ponere*

dextrum ſuper mare, ſiniſtrum autem ſuper terram: quia prædicatores ſuos Apoſtolos, quos per pedes domini igneos intelligimus, tam confirmatos, in vniuerſitate gentium dimiſit, quos adhuc infirmos in Iudæa continuit. Nam & alias nomine terræ Iudæa, maris appellatione gentilitas deſignatur, ſicut in Pſal. 45. Propterea non timebimus dum turbabitur terra, & transferentur montes in cor maris, quaſi diceretur non timebimus futuras tribulationes Iudæorum, quia in medio gentium apoſtoli tranſient relictis Iudæis: Ipſi autem apoſtoli montis appellatione deſignantur, pro excellentia dignitatis, & accepti ſpiritus primaria illuſtratione. Montes enim primũ ab exoriente ſole colluſtrantur. Sic ergo per terram, vbi minus agitamur, trãquillitas: per mare, vbi procellis ſæpe ad ſcopulos illidimur, maior tribulatio deſignatur. Alia quoque ratione per terrã Iudæos: quia per legem, & prophetas exculti erant, vt facerent fructus, intelligimus: per mare gentiles, in quibus profunditas erat errorũ, & ſumma ignoratio dei. Cæterum quia dextrũ vocare ſolemus, quod proſperum & beneplacens eſt: ſiniſtrum quod aduerſum minúſque gratum: Proinde tunc Chriſtus poſuit pedem dextrum ſuper mare, quando neglectæ olim gentilitati, per Apoſtolos proſpera, eiſque placentia nunciauit: videlicet, quòd reiectis Iudaeis, ipſa gentilitas eſſet electa in peculiũ Dei, populúmq; peculiarem, ad ſummas videlicet ſpirituales diuitias, & bona gratiæ gloriæque: id quod eo libẽrius gẽtilitas accepit, quo offerebat grauius. Hoc vt verũ ſit probat locus ſcripturæ, Act. 13. vbi quum Paulus longum ſermonem & eruditum ſatis de Chriſto texuiſſet, multi ſequuti ſunt eũ, & Barnabã, qui loquentes eis perſuadebant vt permanerent in gratia Dei. Sequenti verò ſabbato pene vniuerſa ciuitas conuenit vt audirent verbũ Dei: vidẽtes autem turbas Iudæi repleti ſunt zelo, & contradicebant his, quæ à Paulo dicebantur blaſphemantes: Tunc conſtãter Paulus & Barnabas dixerũt, vobis oportebat primum loqui verbum Dei: ſed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicaſtis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes. Siç enim prçcepit nobis dominus. Poſui te in lucem gẽtibus, vt ſis in ſalutem vſque ad extremũ terræ. Eſa. 49. Quod audientes gentes gauiſæ

Apoſtoli montes.

sunt,& glorificabant verbū domini : & crediderūt quotquot erant præordinati ad vitā æternam. Facta sunt hæc in Antiochia Pisidiæ. Vide quomodo dextrum pedem Christus posuit super mare,quia gētibus prospera iucundáque nunciauit,per eos,qui pedes eius erant,vt apostoli aliique fortes , ac constātissimi verbi Dei ministri : qui omnes fluctibus huius sæculi agitati iactatique fuere. Porrò sinistrum pedem posuit dominus super terram. Quid terra,nisi carnales Iudæi sunt,super quos posuit pe dem dominus sinistrum : quando eisdem per Apostolos prēnunciauit,quòd relinquendi essent,ac perituri:secundùm quòd apostolus dicebat, Notum vobis sit,quia gentibus missum est,hoc salutare Dei,Act.28.Hæc ex promptuariis aliorum. Verum ego diuino hic per mare baptismum nihil minus posse intelligi, sicut frequenter in scriptura intelligitur , in quo posuit dextrum pedem Christus : quia volūtas eius,ac beneplacitum in eo permanet, secundum quod scriptum est , Spiritus domini ferebatur super aquas. Genes.1.& dexteritate gratiæ firmat suos, quos ad dexteram suæ gloriæ est collocaturus.Matth.25. Sæpe autem hi procellas tribulationum perpetiuntur,sicut ab initio,ita & vsque in finem : fixum est enim exercitandos fore electos , donec in harena sunt, dicente domino,Si me persequuti sunt,& vos persequentur : vt qui probati sunt manifesti fiant.Et,Omnes qui piè viuere volunt in Christo Iesu persequutionem patiētur. 2. Tim.3. Per terram,vbi sinistrum statuit,circuncisio iure etiā hac ratione capitur:quòd eis, qui ex ea sunt, terrena ꝓmissio facta sit.Esa.1. Si volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis.Et omnes qui terrena ambiūt,& his delectantur ad sinistrā erunt, hoc est in damnatione : nā & seruū nequam,inutilémque,malum,& pigrum,qui in terrā defoderat pecuniam domini , abiici iubet in tenebras exteriores,vbi erit fletus,& stridor dentiū,Matt.25.Et omnes mali à sinistris erunt, hedorum nomine designati.ibidē. Hinc mater filiorū Zebedęi stultitię arguitur,ꝙ alterum filiorū à sinistris collocari peteret,Mat.20. ✣ Pun.4.

Christi pes siniſter quid sit.

Proprius sensus authoris.

Et clamauit voce magna,quemadmodum quum leo rugit.

Posito pede dextro super mare, sinistro autē super terrā, (prout tractauimus)angelus iste fortiter clamauit,ceu leo

rugire ſolet:quia videlicet prædicatores ſuos conſtituendo, vocem euangelicam,quam totus orbis audiret,mirabiliter edidit.Quomodo autem,vel quali voce clamauit, competẽti admodum ſimilitudine expreſſit dicens,Quẽadmodum quum leo rugit. Qui enim antea leo de tribu Iuda vicit,nunc idem leo rugit:nam & Iacob patriarcha leonis catulum Iudam denunciauit.Geñ.49.Amos quoque dominum eundem de Sion rugiturum dixit, eundẽque de hieruſalem editurum vocem prophetauit, cap. 1. Quia nimirũ apoſtolos Iudæa natione elegit, & in hieruſalem deſuper ſpirituſancto imbuit, & hinc prædicandum in orbem dimiſit,dicens.Euntes in vniuerſum mũdum prædicate euangelium.Mar.vlt. Sic multis aliorum prophetarum dictis:hoc,quod nunc dicitur, conſtat eſſe diuinatum . Sed iam qua ratione clamor eius, & vox, leonis rugitui comparetur exquiramus. Scimus ab hisqui naturas beſtiarum nos docuere,ad leonis rugitum cũctas beſtias expaueſcere:omnes enim beſtiæ timent leonem: cuius prima virtus voci ineſt.Hinc dicitur,leo rugiet, & quis non timebit?dominus deus loquutus eſt , quis non prophetabit? Amos. 3. vbi ſanctus propheta quis leo rugiens ſit,pulchrè ſequenti ſermone expoſuit, Dominus deus,inquit,loquutus . Ergo leo rugiens dominus Deus eſt,qui in ſanctis prædicatoribus ſuis loquitur , ad quos ſermo domini factus eſt,dicens.Non enim vos eſtis, qui loquimini:ſed ſpiritus patris veſtri,qui loquitur in vobis, Matth. 10. Et iterum, Ego dabo vobis os & ſapientiam Luc. 21. Clamauit hic Leo per ſe primùm , quum dixit, Pœnitentiam agite,appropinquabit enim regnum cælorum,Matth.4.Item.5.Qui ſoluerit vnum de mandatis iſtis minimis & docuerit ſic homines,minimus vocabitur in regno cęlorum.Rurſum,Niſi abundauerit iuſticia veſtra pluſquam ſcribarum & phariſęorum, non intrabitis in regnum cælorum,qui omnia faciunt in hypocriſi.Iterum.Omnis arbor quæ non facit fructus bonos excidetur,& in ignem mittetur.Matth.7. Quid plura? Ioannes idem teſtis eſt , quia in nouiſſimo die magno feſtiuitatis ſtabat Ieſus,& clamabat,dicẽs.Si quis ſitit,veniat ad me, & bibat.Et iterum,Clamabat Ieſus in templo,dicens.Io. 7.Plena ſunt ſacra euangeliorum volumina clamoribus

Leonis terror in omnes.

Iesu. Qui & in cruce voce magna clamans expirauit. Idé suos clamare iussit, quum sacræ prædicationis officium eisdem iniunxit. Proinde Sequitur,

✻o Punctus 7.

Et quum clamassent, loquuta sunt septem tonitrua voces suas.

Quid tonitrua sunt, nisi noui testamenti prædicatores? qui idcirco tonitruorum nomine designantur, quòd efficaces sint, & nonnihil terroris subinde incutiant peccatoribus, tonantes in orbe ecclesię. Septenarium iam sæpe diximus, vniuersitatem designare, propter sui perfectionem, & mysteria quædam non contemnenda. Bene autè septem tonitrua voces suas loqui perhibentur: quia sanctorum prædicatio non poëtarum fabulas, non philosophorum nænias, non hæreticorum versutias resonat: sed vt spiritus suggesserit, diuinam mentem in cordibus auditorum inserit. Possunt specialiter in septem tonitruis Apostoli sancti intelligi, quorum sonus in omnem terram, inque fines orbis terræ diffusus dimanauit. Nam & eorum numerus ex partibus septenarij consarcitur, id est, ex pari quaternario, & impari ternario: siue enim tria per quatuor siue quatuor per tria duxeris, duodenarium cõflabis: quatenus & id tibi suum afferat mysterium: quia videlicet per ipsos duodecim apostolos fides sanctæ trinitatis quadripartito orbi innotuit, qui missi sunt prædicare tria summa per quatuor infima, id est fidem trinitatis per quatuor mundi climata, septiformi spiritus sancti gratia illustrati. Nota, habuit & prior etas suos prædicatores: habet & posterior. Excellentiores tamen his Apostoli creduntur, quibus dixit christus, Euntes in mundum vniuersum prædicate euangelium omni creaturæ: hoc est, omnibus vbique gentibus gratis oblatam fore saluté annunciate, dummodo credere velint in christum: in quo certum est condonari peccata ex æquo omnibus, omnes ex æquo filios dei fieri, quibus ex promissione cælorum debeatur regnum. Sed ausculta quia post clamorem angeli, loquuta sunt suas voces & tonitrua: quia post prædicationem christi Apostolorum vox erupit, adque omnes dimanauit. Námque nisi christus loquutus fuisset, apostolorum ora tonitrua non fuissent. Ab vno ergo to-

Tonitrua prædicatores noui testamenti.

Apostoli excellentiores omnibus seculi prædicatoribus.

nitrua non fuiſſent. Ab vno ergo tonitruo facta ſunt ſeptem tonitrua, quia à chriſti prædicatione, tanquam cæli principali cataracta, hauſto pleniſſimo ſpiritu & virtute cœperunt tonare apoſtoli, ſermonémque ſuum largiore imbre profundere: quib⁹ ſuggerebat ſpirituſſanctus, quicquid virtutis viriumque vnquam accepiſſent à Chriſto, iuxta illud, Paracletus autem ſpirituſſanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis. Ioan. 14. Fons itaque ille ſapientiæ æternæ perpetuo gurgite manans ad tonitrua hæc fortiſſima, quibus quaſſata fuere fundamenta terræ, diffudit ſe ruenti imbre compluens vniuerſa: quatenus nihil ſit arēs in vniuerſa creatura dei, nihil ſterile: ſed vt magis vniuerſa germinent, floreant, fructificent in omne opus bonum: quandoquidem id ſolum reſtat, vt impleatur ſermo domini in Eſaia dicentis, Quomodo deſcendit imber, & nix de cęlo, & illuc vltra non reuertitur, ſed inebriat terram, & infundit eam, & germinare eam faciet, & dat ſemen ſerenti, & panem comedenti: ſic erit verbum meum, quod egredietur de ore meo, &c. Eſa. 55. Vides nunc quid mereatur ſeruus piger, & inutilis, & malus, qui non vult fructum facere ſancti verbi Dei, quod creditum eſt illi, ſed abſcondit in terra terrenis obtutus curis: ſed non excuſatur, quin plagis vapulet multis, domino dicente, Seruus ſciens voluntatem domini ſui, & nō faciens, plagis vapulabit multis. Nos aliter ſimus chariſſ. vt ſtudioſi magis inueniamur, & bene grati: quoniam hos ſolos amabit dominus, & hos ſolos digna mercede afficiet. ✻ Punctus 7.

Et quum loquuta fuiſſent ſeptem tonitrua voces ſuas, ego ſcripturus eram: & audiui vocem de cælo dicentem mihi obſigna quæ loquuta ſunt ſeptem tonitrua: & noli ea ſcribere.

Superius audiuit D. Ioannes, Quod vides ſcribe in libro: proinde voluit & ea quæ ab his ſeptem tonitruis accepit conſcribere: prohibitus tamen protinus ceſſit, vt non ſcriberet, quamuis ſalutaria eſſent, rem tantummodo conſignans. In exemplum promptæ perfectæque obedientiæ, quo cæteri iuſſis parere, dictiſque ſuperiorum diſcant: perſeuerāter interim agentes præceptum, quoad aliud ſuperueniat: per quam in eis mactatur pro-

Obedientia res bonia.

pria voluntas,dū nihil de se præsumunt,sed pendēt aliū-de,sese passibilem quandam materiam offerentes, cū voluntate subsequēte,acturi pro virili parte quod demāda-tū eis fuerit,iuxta legē domini : cui contrariū nec præcipere fas,hæc facere. Sed quare ea vox facta est,prohibens eum ne voces tonitruorum scriberet: magna angustia intelligentiæ mihi videtur. Nunquid enim frustra loquuta sunt tonitrua voces suas : quia sic beatus hic notarius à scribendo deterretur?obsigna (inquit) quæ loquuta sunt septem tonitrua:& noli ea scribere. Quid autē obsignare est, nisi impresso quasi sigillo includere occultarēve? Sed aduerte,quia varia sunt dona gratiarum data& danda continue nouæ gratiæ predicatoribus,qui etsi multiplices sint , septem tantum sunt septiformi spiritu desuper imbuti ac eruditi: quorum gratiæ ob multiplicitatem & copiam scribi minimè possunt. Adde quòd lex gratiæ non in chartis,sed in cordibus scribenda erat. Sed adhuc vrget me scrupulus . Quum dei voluntas obsignari siue tegi non debeat , sed palam vbique inuulgari : cur beatus Ioannes,excellentissimus mysteriorum Dei notarius,christi dilectus,à conscriptione tali tonitruorū mysticorum prohibetur ? Verum enimuero , quod interim nos consignamus,nō ideo facimus vt omnibus omni tēpore secretū esse velimus,sed ne omnibus obuiū sit, præsertim indignis:quod coniectare licet etiam in causa hac. Mysteria namque sacra nec passim vulganda, nec in vniuersum claudenda:vulganda nō sunt indignis: de quibus dominus dicit,Nolite sanctum dare canibus,neque margaritas vestras proiicite ante porcos , ne conculcent eas pedibus,Matth. 7. Nec in vniuersum claudenda dignis, etiam si secundum tempus claudantur. Hinc Danieli dicitur,Signa librum,& claude sermonem vsque ad tēpus statutum,ca.12. Obsigna ergo,id est,sigilla & claude:vel vt cōmuniter legitur,signa,hoc est,indica quod loquuta sint tonitrua.sed mysterium ne pandas. Vbi aduertendum quia mysteria non æquè cunctis aperienda sunt, perfectis subtilius:qui exagitatiores sunt studiis , vt plenum mysterium habeant . Simplicibus discretius : Siquidem alij sunt quibus facte sit opus , vtpote minus perfectis , minúsque exercitatis sensibus : alij qui

Mysteria dei aperienda & claudenda.

Mysteria dei varie aperienda.

& ſolidum cibum capiant, hoc eſt abdita myſteriorũ intelligant ſine reiectione. & ſtrenuè faciãt opere quicquid didicerũt in myſterio. Simplicibus loquebatur dominus quum diceret, Adhuc multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis portare modo. Ioa. 16. Per hoc innuens, quia per incrementa temporum ſolidatur, & creſcit internus homo ad ſolidiora myſteriorum capienda, non ſubitò: oportet enim vt aliquis exercitatum in hoc ſtudio habeat ingenium, & hoc cum ſpiritu Dei. Propter quod & Paulus ſcribens Corinthiis dicit, Nõ potui vobis loqui quaſi ſpiritalibus, ſed quaſi carnalibus: & propterea tanquam paruulis in chriſto lac vobis potum dedi, non eſcam: nõdum enim poteratis intelligere, ſed ne nunc quidem poteſtis. 1. Cor. 3. per ſpiritales fortes ac conſtantes in ſpiritu intelligens, per carnales imbecilles, fragiles adhuc, quemadmodum idem apoſtolus oſtendit ad Gal. 6. dicens. Si preoccupatus fuerit homo, id eſt, carnalis in aliquo delicto: vos qui ſpiritales eſtis (idem robuſti ſpiritu) inſtruite huiuſmodi in ſpiritu lenitatis. Nonne ad imbecilles pertinet & illud. 2. Cor. 12. quum raptum ſe dicit in paradiſum, audiſſéque arcana verba, quæ non licet homini loqui? Quid eſt, non licet? Nunquid ſemper non licet? Abſit. Quare ergo homo ipſe audiuit? aut cur ſibi audire licuit, ſi nullo vnquam tempore loqui liceat? An propter ſeipſum raptus fuit, vt audiret: & nõ magis propter alios, vt in fide confortarentur, quia homo ſuperbus, perſequutor acerbus, Dei magnalia quæ audierat: prædicaret autẽ non quocunque tempore quæcunque, ſed tempori ſe accommodans, prout ij quibus loqueretur, capaces eſſent ſermonum dei. Vnde idem. Hebr. 5. quum de domino Ieſu diceret, Et conſummatus eſt, factúſque eſt omnibus obtemperantibus ſibi cauſa ſalutis æternæ, appellatus à Deo pontifex iuxta ordinem Melchiſedech, continuò ſubiunxit, De quo nobis grandis ſermo, & interpretabilis, ad dicendum: quoniam imbecilles facti eſtis ad audiendum. & facti eſtis, quibus lacte opus eſt, non ſolido cibo. Quis fuit ille ſermo grandis, atque interpretabilis? niſi hic de quo dicebat, Quæ non licet homini loqui, videlicet, pro quocúnque tẽpore: alioqui pro myſterij magnitudine obrueretur auditorum imbecillitas, vt ſuſtine-

re

re non possent. Proinde dicit, Quoniam imbecilles facti estis ad audiendum, &c. quasi dicat, Nondum potestis intelligere: & ideo si modo dicatur, magis in ruinam quàm in ædificationem vestram caderet: crescat robur spiritus in vobis, crescet & sermo profundior grandiórque meus ad vos, quem tum feretis, quem modo ferre non valetis. Ergo sensus est. Obsigna quæ loquuta sunt septem tonitrua, & noli ea scribere, id est, ne prodas eorum mysteria: quatenus: ne aut hi, qui non debent, ad eorum pertingant cognitionem: aut hi qui debent, ante tempus pertingant, aut sine discretione eorundem capiãt noticiam. Aut certe, (vt supra diximus) indica duntaxat quòd tonitrua loquuta sunt sicut scriptum est. Act. 1. Factus est repente de cælo sonus, quid tamen loquuta sunt, scribere noli, eo quòd scribi nequeat, gratiæ varietas vniuersorum prædicatorum, quam septiformis spiritus illis subministrat. Nã gratia alioqui non chartis, sed in cordibus scribitur. Nũc repetamus singulatim quæ dicta sunt. Angelus fortis è cælis descẽdere visus est, qui nube amictus erat: cuius caput iride cingebatur: & facies eius erat vt sol resplendẽs: & pedes tanquam columna ignis: habebátque libellum apertum in manu sua, qui posuit pedem suum dextrũ super mare, sinistrum autem super terram: & clamauit voce grandi ac forti ceu leo quum rugit. Quúmque clamasset loquuta sunt septem tonitrua voces suas: quarum mysteria dum Ioannes scribere intendit prohibetur. Quæ omnia historiam domini nostri Iesu christi in mysterio salutis nostræ indicant: qui est angelus ille fortis: cuius fortitudini nulla vis resistere valet: & hic in signum reconciliationis nostræ velut coronam iridem in capite gestat, cuius fide ac noticia salui facti sumus: qui etiam scripturas in sese impleuit omnes, &c. ❧ Punctus 7.

Et angelus, quem vidi stantem super mare, & super terram leuauit manum suam in cælum: & iurauit per viuentem in sæcula sæculorum, qui creauit cælum, & ea quæ in eo sunt: & terram, & ea quæ in ea sunt: & mare, & ea quæ in eo sunt: quia tempus amplius non erit: sed in diebus vocis septimi angeli, cũ cœperit tuba canere consummabitur mysteriũ Dei, sicut euangelizauit per seruos suos prophetas.

Angelus iurãs christus.

Angelus iſtẽ, vt diximus, qui dextro pede preſſit mare, terram ſiniſtro: quique leuat manũ ſuam in cælum, & iurat per viuentem in ſecula ſeculorum, dominus eſt Ieſus chriſtus: qui veniés in nomine patris ſui incõmutabili veritate dicta confirmauit, dicens. Cælum & terra tranſibunt, verba aute meam non tranſibunt, Luc. 21. Et in Deuteronomio dicit, Leuabo ad cælum manũ meam: & dicam, viuo ego in æternum, id eſt, cum iuramento dicam, quòd ſicut ego viuo in æternum, ita ſententia mea fixa immutabili tenore permanebit. Sed quæro. Quum dominus iurare prohibeat in euangelio dicens, Nolite iurare, neque per cęlum, neque per terrã. Quid eſt quòd ipſe manum ad cælum leuans, iurat per viuentem in ſęcula ſęculorum? Sciendum ergo quòd homines rectè iurare prohibentur, quia in iuramento ſæpe falluntur. Neque enim Deus à iuramento prohibuiſſet, niſi in eo pctm cognouiſſet: deus autem quia falli nõ poteſt, iurare poteſt. Iuramentũ autẽ eius eſt omnis ſermo illius, quia quicquid loquitur, abſq; vlla ambiguitate cõpletur. Hic igitur leuauit manũ ad cęlũ, in quo habitare deus dicitur, ſcriptura teſtante: Cęlũ mihi ſedes eſt, ideo per viuentem in ſecula iurat: id eſt, per ſemetipſum chriſtus. Simul docens quò pertineamus & nos, quidq; potiſſimũ ſtudioſius quærere debeamus, quia patriã cæleſtẽ: vbi chriſtus eſt in dextera dei ſedens. Colo. 3. quam iurauit ſe daturum nobis, id eſt, firmiter promiſit: ſic dicens. Nolite timere puſillus grex, quoniam cõplacuit patri veſtro vobis dare regnũ. Luc. 12. Iurans autem angelus confitetur deum autorẽ cæli, terræq;, maris, & omnium rerum: quo agnoſceres ſane friuolã quorundam veterum philoſophorũ exiſtimationẽ tria rerum principia conſtituentium: Deum, exemplar, & materiam. & horũ ſingula increata, ac ſine initio, quemadmodum Plato & eius diſcipuli, qui Deum nõ tanquam creatorẽ materiæ, ſed tanquam artificem ad exẽplar quod ideam vocant, id eſt formã, putauere mundum feciſſe de materia, cui nomen hylen dabant, quę gignendi cauſas rebus oibus prębęret. Ipſum quoque Ariſtotelem duorum principiorum fabricatorem inſigniter erraſſe conuincens: qui materiã & formam ita ſtatuebat, vt tertiũ quoq; quod operatoriũ dicitur his adderet, tan-

Iuramentum quare prohibitum hominibus.

Error tria rerum prĩcipia cõſtituẽtium.

quam cui ſuppeteret cõpetenter efficere, quod adoriundũ putaſſet. Quid enim tam incõueniens, vt æternitatẽ operis, cũ dei oipotentis cõiungeret æternitate: vel ipſum opus deũ eſſe diceret: vt cælum, & terram, & mare, diuinis homines proſequerentur honoribus, parteſue mũdi deos eſſe crederẽt: quamuis & de ipſo mundo non parua quæſtio inter eos iactata ſit. Pythagoras vnũ mundũ aſſeruit, alij innumerabiles: teſtatur Democritus, cui in philoſophia plurimum autoritatis vetuſtas detulit. Item mundum ipſum ſemper fuiſſe, & futurum ſemper eſſe Ariſtotelica ſupputatio probauit. Contra Plato, non ſemper fuiſſe, ſed ſemper futurum eſſe nititur aſtruere. Multi autem nec fuiſſe ſemper, nec ſemper futurum eſſe ſcriptis ſuis teſtificantur. Tam vario errore eadem in re, dum ſcopum non tangerent, in diuerſa vi ingenij rapti abiere. In quorum ſententiis, quid potiſſimum poſſit magis pium æſtimari non ſanè video, quum alij mundum ipſum Deum eſſe dicant, quaſi ei mens diuina ineſſe poſſit: partes alij: alij vtrúmque, in quibus nec figura ſit deorum, nec vita, nec vlla ratio. *Philoſophorũ opinio de mũdo.*

Aut quo pacto mundum ipſum vtpote, volubilem, rotundum, ardentem, quibuſdam incitatum motibus, ſine ſenſu Deum conueniat intelligi, qui & motu feratur alieno, non ſuo: ſed nihil equidem mirum quum propriis relicti ſenſibus, non vltra aciem figere valuerunt, quàm naturæ obtutus pateretur: nobis, quibus aperta eſt veritas, & lumen inſuper cælitus affuſum, piaculum foret quippiam talium arbitrari, non quòd & hi in vniuerſum excuſabiles ſint, qui philoſophiæ dediti poterant certè ſyncerius de Deo & mundo diſputare, ex viſibilibus inuiſibilem Deum coniectare, nec mundum partéſque mundi Deum arbitrari, & quòd non ſemper fuerit mundus, cuius author Deus exiſteret, cui poteſtas erat ex nihilo creare omnia: qui etiam facere poſſit vt ſemper duret mundus, vt non vano cerebro irriderentur tanti rerum coniectatores, quos admirabatur orbis: nec ab eis diſcedere vel latum digitum, ea tempeſtate licebat. Nos multo maiora canamus, principiúmque fidei noſtræ à Moyſe petamus, qui illud magnum volumen ſuum ita exorſus

Christiana fides de mundo.

est. In principio creauit deus cęlum & terram, vbi sane & deum alium à mundo asserit, & mundum ab ipso Deo creatum: Ergo non à principiis illis, quum creatio nihil præsupponat materiæ: ex nihilo enim fit creatio, vt falsa sit eorum argumentatio, Ex nihilo fieri posse nihil. Iam verò quum tantum opus factum sit à Deo, probat sempiternam eius virtutem, diuinitatémque: alioqui, quomodo facere poterat? qui ante mundi exordium statuitur, vt tria hæc breuibus versiculis docearis. Primum quòd deus nõ sit idem qui & mundus. Secundum quòd mũdus ab ipso deo creatus est. Tertium quòd deus sempiternus sit, qui erat ante mundi constitutionem: alias quomodo constituisset mundum? hic gignẽdis rebus indidit virtutem nihil idæa duce vsus (vt dicit. D. Ambro.) quatenus ad speciem propositam sua effingeret opera, & non magis suo arbitratu faceret vniuersa: cui inenarrabilis inest coæua sapientia, verbum æternum, per quod ab ipso facta sunt omnia Ioan. 1. Quódque statuto ad id tempore, ex immensa charitate, qua nos complectitur è sublimi cælorũ vertice delapsus, sacræ virginis se visceribus insinuauit, corpúsque sibi coaptatum assumpsit: & tandem exactis nouem mensibus, inusitato mortalibus natali prodiit in lucem conspicuus & illustris homo, qui alias iuxta formã dei inuisibilis esset obtutibus nostris. Hic nos in spiritu renouauit, atque redemptos in salutem destinauit æternam: quatenus ex terræ indigenis cæli accolas efficeret: cuius nunc personã gerit hic angelus, de quo sermo texitur, qui calcatis mari terráque, manum leuat in cælum, & iurãt per viuentem in sæcula sęculorum, scilicet per ęternam, & incommutabilem diuinitatem, totius vitæ opulentissimum fontem, qui orbes cęlestes statuit, fixit solẽ, lunam, micantiáque astra, condidit cælestes angelos, tellurem quoque omnibus eius opibus mira pulchritudine variegatam, homines in ea, & bestias. Diffudit idem & liquidum mare, & quicquid in eo continetur creauit. Quo sane in loco & hæreticorum quorundam perfidia damnatur, qui immodestius cogitabant, quædam à bono deo, quædam à principe facta dęmoniorum. Sed quæstionem mouet quod sequitur. Quia tempus non erit amplius, quomodo tempus non erit, quum dicat Psalmista de re-

Tempus non erit vltra.

probis, Et erit tempus eorum in ſecula. Pſal. 80. vbi aperte adſtruit Beda temporis æternitatem dicens. Erit tẽpus impiorum in æternum. Et infra cap. 19. fumum tormenti meretricis magnæ aſcendere in ſæcula ſæculorum ſcriptura præſens demonſtrat. Si ergo impiorum tempus erit in ſæcula, quomodo tempus iam non erit? Ad quod dicendum. Si tempus ſumatur vt eſt menſura motus primi mobilis, ſic non erit tempus poſt iudicium: id quod indicat vox ſeptimi angeli, eò quòd ceſſabit tunc motus cæleſtiũ corporum, ac tranſmutatio elementorum. Si vero ſumatur tempus ſecundum quòd dicitur menſura motus rerũ mutabilium, manebit quantum ad reprobos in inferno, quorum erit tempus manens in æternũ, vt autoritas ſcripturæ teſtatur. Sed mutabilis ſæcularium temporum varietas in nouiſſima tuba non erit. Haymo dicit. Iuſtis nõ erit tempus, id eſt mutabilitas aliqua, quia immutabiles erunt in mente, & incorruptibiles in corpore: tẽpus quippe eſt viciſſitudo dierum ac noctium. Proinde bene ibi iã tempus non erit, vbi nulla varietas ſuccedet, ſed æterna claritas indeficienti luce permanebit. Impij autem tempus habebunt, quia cõtinuo & in æternum per varia tormenta mutabuntur, qui ad calorem nimium tranſient ab aquis niuium. Iob. 24. Quod ergo angelus hic de iuſtis negat, hoc Pſalmiſta de reprobis affirmat. Dicatur ergo, Quia tempus amplius non erit, ſed in diebus vocis ſeptimi angeli, quum cœperit tuba canere cõſummabitur myſterium Dei. Tempora quippe, (ſi liceat repetere, & forte clarius) intra cælum terramq;, & mare, & quæ in eis ſunt variantur, ſibíque decedendo ſuccedũt: ac perinde qui illa creauit, ſine dubio eiſdem terminum præfixit, (quum omnia in numero, pondere & menſura ab eo creata ſint) eadem ergo quum voluerit finire poterit, & pro certo finiet: dicente angelo in ſuo iuramento, Quia tempus amplius non erit. Quale tempus non erit? Aut quomodo tẽpus non erit? diximus, Quia ceſſante motu cæli, ceſſet neceſſe eſt & tempus: motu námque cæli fit tempus. Sic ergo non erit tempus, nec tale erit amplius tempus, quale nunc diſtincta varietate eſt: nã & orbes cęleſtes, quorum motu cauſatur tempus nobis, tum requieſcẽt à laboribus ſuis, ſicut & elemẽta omnia: in cuius expectatione modo

ingemiſcunt vltimam illam ſui perfectionẽ deſiderantes teſtante Apoſtolo. Ro. 8. Expectatio, inquit, creaturæ reuelationẽ filiorum dei expectat, vanitati (.i. mutationi) enim creatura ſubiecta eſt: non volens, ſed propter eũ qui ſubiecit eam in ſpe, quia & ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis in libertatẽ gloriæ filiorũ dei: ſcimus enim quòd omnis creatura ingemiſcit & parturit vſque adhuc. Tẽpus ergo vltra non erit, non quia omnino non erit: ſed mutabili varietate nõ erit: erit autẽ perpetuo ſtabiliq; tenore inuariabilis duratio quędam. Dicamus & aliter. Pro certo non erit amplius pœnitentiæ ſalutaris tẽpus, poſtquã finietur orbis, quo fletu quiſpiam errata diluat: nullum ſatisfaciendi ſpatium, nullus reconciliandi locus. Proinde ſi ſapis, dum tempus ſupereſt, age pœnitẽtiam: errata corrige, ne in æterno loco, & immutabili tẽpore pœnã luere cogaris interminam, vbi nullã aſſequeris veniam: propter quod ſtridebis & lugebis ſemper. Aduerte, Sex tubæ cecinerunt, & quũ ſeptem dumtaxat datæ fuerint ſeptem angelis, ſingulę ſingulis profecto ſeptima quæ ſupereſt, nouiſſima eſt, quam apoſtolus quoque non ignorans Corinthiis memorat, dicẽs, Oẽs quidem reſurgemus, ſed nõ omnes immutabimur: canet enim tuba, & mortui reſurgent incorrupti. 1. Cor. 15. & 1. Theſſa. 4. dominum in tuba, & voce archangeli deſcenſurum è cælis dicit: in qua videlicet conſummabitur huius reuelationis myſterium, prout prænũciatum eſt per prophetas, ſeruos dei, ne quippiam de veritate prophetiæ ambigeres, quorũ principalis intentio de domini aduentu fuit, & ſeculi cõſummatione. Neque verò velim, putes hanc tubam cæteris fore conſimilem: alius fragor erit huic tubæ, alius cãtus, alia tempeſtas. In cuius deſcriptione laborat Sophonias dicens. Dies iræ dies illa, dies tribulationis & anguſtiæ: dies calamitatis, & miſeriæ, dies tenebrarum, & caliginis: dies nebulæ, & turbinis: dies tubæ, & clangoris, ad quam excitatiſſimis ſenſibus oportet nos præparare, ne occupet, ne perdat, ne ignibus exurendos dedat.

Nota de ſeptima tuba quæ nondum clanguit, ſeruatur in diẽ iudicij.

DE LIBRO DEVORATO.

Sect. 2. Punct. 1.

Et audiui vocem iterum de cælo loquentem mecum, & dicentem: Vade, & accipe librum apertum de manu angeli ſtantis ſuper mare, & ſuper terram.

Vox iſta, vox fuit alterius angeli à priore ſtante ſuper mare & terram: nam iubet ad illum accedere, & apertum librũ de eius manu capere. Quis ergo is angelus fuit? Exiſtimo illum fuiſſe qui cõmuniter Ioanni viſiones homini cõmõſtrabat: qui etiá vetuit, ne voces tonitruorum ſcriberet ſupra Sect. præcedẽte. Quid verò eſt accipere librũ de manu angeli, niſi à Chriſto capere ſpiritum intelligẽtiæ. Beatus nanq; is eſt, quẽ ille erudierit, dicẽte propheta. Beatus quem tu erudieris domine, & de lege tua docueris eum. Accedat ergo prædicator ad dominum, quicunq; volet ſcripturæ ſacramentis eruditi: Accedat autem in fide nihil hæſitans, Quoniá credere oportet accedentẽ ad Deum. Accedite ad Deum (ait Diuinus pſaltes) & illuminamini: & facies veſtræ nõ cõfundentur, Pſal. 33. Auſculta. Primũ vocẽ audit è cælo: vox hæc cęleſtis diuinæ eſt inſpirationis typus, quę eſt quædã vox mẽti, per quam erudimur, mouemur, & inflámamur. Deinde iubetur officiũ facere, vade (inquiens) & accipe librũ apertum de manu angeli. Iá intelligis angelũ Chriſtũ eſſe, & eundẽ librum apertũ tenere in manu: & qua ratione apertũ: habet enim poteſtatẽ dãdi intelligentiã ſcripturarum, & dat cui vult. Qui habet clauem Dauid: aperit, & nemo claudit. Hic oẽs prophetias in ſe impleuit, & ſacramenta cæleſtia reſerauit: vt iure aptũ teneat librũ. Apertũ tenet &alia ratione, qa ſcripturá ſano intellectu declarauit: nec tũ niſi ipſe dederit poteris intelligere, & quãtũ dederit. Accipe & aliđ myſteriũ. Poteſt hic angel⁹, libri apti dñs, præcelſorũ in eccleſia doctorũ eſſe typ⁹, qbus excellẽtius impertiuit ſuũ ſpũm Chriſtus, & in ſingulis eorũ viuit, ſumma ſapiẽtia ac virtute: q veluti hæreditario iure intelligẽtiã ſcripturæ apertã tenẽt: & ideò librũ apertum in manu tenẽt: Ioãnẽ autẽ typũ eorũ gerere. Quis deniq; hic dubitet, q in arcanis lr̃is nõ vſq; adeo ſunt exerciti, idcircò q; hi iubẽtur doctiorũ iudicia quærere: nõ q Ioannes fuerit inexercitatus: ſed vtiq; conditionibus conſyderatis poterit hic interim eorum typum gerere. Sic enim

Beatus à domino eruditus.

Chriſtus apertum tenet librum.

Doctiſſimi in eccleſia angeli.

Doctiorum iudicia quærenda.

diſpenſante Deo ordinatũ eſt, vt qui minores, & in Chriſto infantes ſunt, à maioribus, & iam perfectis in Chriſto erudiantur, tam in vitæ directione, quàm intellectus illuminatione: iuxta illud quod ſcriptum eſt. Interroga patrem tuum, & annunciabit tibi: maiores tuos, & dicent tibi. Deuter. 32. Quali ergo multa digni, qui erubeſcunt doctos conſulere, ſuam ignorantiam pro ſumma ſapientia prætendentes, perinde ac quod ſaperent ſibiipſis abunde ſufficeret: hi ſunt ignaui, & aſinina ſimplicitate contenti, maximéque ſibi placentes, quòd ignari ſunt. Quo tituto videas pleróſque gloriari, cum tamen deberent potius confundi, quòd naturalis intelligentiæ ſuaues igniculos ſic in ſeſe patiantur ſopiri. imitantes forſan Tireſiæ vatis illud reſponſum, Idiotarum optima vita, & ſapientiſſima. Quod ab illo habuiſſe ſe memorat Lucianus in Piſiſmate Menipi, volens intelligere quod eſſet optimum vitæ genus. Qui in alio quoque libro idiotis ſic applaudit, Sapere enim nihil, dulciſſima vita. Sed in contrarium eſt illud Pauli. 1. Corin. 14. Qui ignorat ignorabitur, Quid eſt ignorabitur? niſi certè reprobabitur, quatenus pars eorum ſit cum illis, de quibus dominus dicit: neſcio vos. Matth. 25. nempe cum fatuis virginibus, & ignauis, quæ ſibi minus proſpexerant, vt ornatæ, & cum ſapientiæ lumine illi occurreret. Et iampridem iactatum erat apud Græcos prouerbium, Homo illiteratus infructuoſa eſt arbor. Quis enim ſine cognitione fidem habuit? Aut cui ſine ea condonata ſunt peccata? ☞ Punct. 2.

Idiotarũ vita optima.

Et abij ad angelum, dicens ei, vt daret mihi librum. Et dixit mihi. Accipe librum, & deuora illum: & faciet amaricari ventrem tuum: ſed in ore tuo erit dulcis tanquam mel.

Longè aliter inſtructum ſe oſtendit Ioannes ab his ventribus quos modo reprehendimus vtpote craſſo ingenio in vniuerſum abhorrentes à ſacris cognitionibus rerum perneceſſariarum: qui confeſtim, vt accepit mandatum, abiit cupiens magnalia Dei cognoſcere, formam dans vtique ſacri verbi miniſtris quàm prompte diuinæ obediant inſpirationi. Accipe (inquit) librum, & deuora illum. Quid eſt accipere librum, niſi capere intelligentiã

sensus Dei in sacra scriptura? Hic certè accipit, qui intelligit. Hoc est quod Iacobus apostolus dicit, Si quis indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter. Et Eccle. 1. Omnis sapientia à domino Deo est. Qui non accipit, non habet: neque enim in id proprio naturalique pertingitur lumine, id est, non apprehenditur sensus Dei naturali vi intelligentiæ. Breue est enim ingenium hominis, angustum est, tenebrosum est, infirmum est, ignorantia congenita est illi, vt superno lumine opus omnino fore tibi agnosceres. Hæ sunt tenebræ illæ ægyptiacæ densissima obscuritate inuincibiles, quæ vbi quocunque apprehenderint tenent, ne pedem loco dimoueant: verum vbi superno solis fulgore ruptæ discussæque fuerint, in claro lumine intelligentiæ mysteriorum Dei sisteuntur, vt agnoscat, immò cum Paulò iam aperta facie contempletur gloriam domini. 2. Corin. 3. Dicatur ergo. Accipe librum, & deuora illum Haymo. Acceptum librum deuorare est, cum auiditate scripturam secretis mentis recondere visceribus. Quo in loco illud accipe: non dicit, Accipe & bibe, sed deuora, id est, manduca auide. Scriptura enim sacra in quibusdam locis potus est, in quibusdam verò cibus. In rebus obscurioribus, quæ intelligi sine expositione non possunt, cibus est, quia veluti mandendo, legendo, & ruminando sumitur: in apertioribus verò, quæ intelligi sine expositione facilè possunt, potus. Potum enim non mandendo sed hauriēdo sorbemus. Aperta ergo bibimus, quę sine difficultate intelligimus: obscura manducamus, quæ spiritaliter ruminamus. Sed mirum valde est, quod sequitur, Et faciet, inquit, amaricari ventrem tuum. Quid ventris nomine nisi memoria animæ, seu mens ipsa, quæ animæ venter est designatur, iuxta illud Prouerb. 22. Fili accipe sapientiam, quæ pulchra tibi erit, quum in ventre tuo acceperis. Et illud Ioan. 7. Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. In reuelatione sanè hac cognouit Ioānes quid quantúmve passura esset ecclesia. Idcirco in ventre suo amaritudine nonnulla tortus dicitur, quum super aliorum afflictionem per cōpassionem in memoria affligeretur. Sic Paulus per cōpassionem affligebatur in corde, quū diceret. Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego nō vror?

Scriptura sacra potus & esus.

Venter memoria.

2. Corin. 11. Et alibi, continuum dolorem experiri se dicit in corde, & tristitiam magnam inesse sibi pro Iudæis, qui de gratia sunt electi, Rom. 9. Quando quidē id Christiana charitas agit in nobis, vt torqueamur de malo proximi, cui subuenire iubemur in charitatis præcepto. Si enim compatitur vnum membrū cætera dolent, id enim natura habet. Nos autem inuicem mēbra esse docet Paulus. Rom. 12. Sicut inquit, in vno corpore multa mēbra habemus, ita multi vnum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. Et quamuis ita seres habeat, vt incommoda ecclesiæ, fratrísque periclitantis casus perurgeat nos: nihilominus tamen propheta in cognitione sui, quoties contingat delectat, delectabile siquidem est animæ diuinitus illustrari docerique: nam dulcia sunt Dei eloquia: dulcis & spiritus eius, super mel, & fauum. vt scriptura habet. Psalm. 118. Eccle. 24. quibus admodum spiritus delectatur. Est & aliud quoque mysterium, enimuero post haustum spiritum sensus diuini, diuinæque gratiæ collustrationem, acredine quadam perstringimur mordemúrque dum exequutioni mandamus. Nanque labor est semper in exequendo: id quod Esaias partus difficultati æquat cap. 26. Et dominus Iesus. Ioan. 16. Mulier, inquit, quum parit tristitiam habet. Item Psalm. 47. legis. Ibi dolores vt parturientis. Quid dolores vt parturientis sunt, nisi dolores pœnitentis? in cuius primum ore (iuxta Augustinum) mel est hausus spiritus salutis, quem cum quadam dulcedine capimus, si quando capimus: sed in ore nonnulla amaritudine perstringimur, eò quòd durum sit sensibus à delectabilibus abstrahi, & contrariis occupari, vt sunt ieiunia, vigiliæ, & omnes crucifixiones ac macerationes carnis, quæ alias suauiter pasci solebant. Hoc est quod Esaias dicit, A facie tua concepimus, & quasi parturiuimus, & peperimus spiritum saluris. Quid est. A facie Dei concipere, nisi à cognitione voluntatis Dei misericordis bonam voluntatem accipere? Quid est quasi parturire, nisi continua pugna aduersus carnem luctari, & bonam voluntatem effectui mancipare: donec spe meliore de salute constituamur. Id quod proculdubio, & prædicatori verbi Dei vsu venit. vt spiritus intelligentiæ abstrusissimorum Dei

consiliorum delectet eum: sed labor in exequendo fatiget, exedátque: immò & plurimæ contradictiones donec veritatem annunciat, perurgeant: amaricent opprobria multa, sæpe & verbera, gladij quoque occisio, prout apostolis sanctis aliisque primi temporis prędicatoribus euenisse clarum est: in quorum certè ore dulcis erat liber Dei, id est: spiritus intelligentiæ scripturarum omnium: Attamen fieri non poterat, quin aliquando bella contradictionum gladiorúmque partim à tyrannis, partim verò ab hæreticis (quorum mala subinde Paulus gemit) in eos exoriretur: atque ideo subinde dulcedo illa in amaritudinem vertebatur eis in ventre. Et sic prophetia hæc non tantum de futuro, sed etiam de præterito, siue etiam præsenti facta esse cernitur. Non enim tantum post prophetiam hanc apostoli talia passi: quæ iampridem patiebantur discurrendo prædicando & doctrinam vitæ dando: sed & ipse Ioannes iam coctus oleo erat Romæ.

Punct. 3.

Et accepi librum de manu angeli, & deuoraui illum & erat in ore meo tanquam mel dulce: & quum deuorassem eum amaricatus est venter meus.

Ecce experientia magistrą docetur veritas verbi, prout dictum erat illi, quia videlicet acceptus liber, & deuoratus, faceret amarescere ventrem eius, qui in ore eius dulcis esset vt mel. Similis locus est in Ezechiele cap. 3. cui in visione dictum est, Fili hominis quodcunque inueneris comede: comede volumen istud, & vadens loquere ad filios Israël. Sequitur. Et aperui os meum, & cibauit me volumine illo. Et dixit ad me. Fili hominis venter tuus comedet, & viscera tua complebuntur volumine isto, quod ego do tibi: & comedi illud & factum est in ore meo sicut mel dulce. Denique paucis interiectis sequitur. Et abij amarus in indignatione spiritus mei. Vbi duo obserua. Primum, quia Deus dat spiritum intelligentiæ mysteriorum suorũ. Secundum, quia præceptũ eius aduersus carnem extat semper: nec ab re, quum caro concupiscat aduersus spiritũ, & spiritꝰ aduersus carnẽ: Lex enim spiritualis est, pura ab omni fece carnis, qa lex dñi immaculata, Psalm. 18. Et in Psal. 11. Eloquia domini, eloquia

casta, argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum septuplũ. Fit enim vt à purissimo fonte purissima aqua dimanet: & lex & verba Dei pura sunt & pulchra, vtpote à totius pulchritudinis autore pdita. Et quid pulchrius Deo? qui lucis nomine subinde appellatur. Quid purius eloquiis eius, quæ septies à fecibus purgatum argentum memorantur? Iam scimus quid sit accepisse librũ de manu angeli: quia spiritũ intelligentiæ capere à Christo, quem figurat hic angelus. Huius deuoratio intensior meditatio est, studium, locorum collatio: dulcedo, intelligentia vera: amaror autem toleratio aduersitatum, sensus carnis exercitatio, & tristitia. Quis nõ tristetur, quum pro iustitia conuitia, verbera pro veritate, cruces ac mortis tædia suscipit pro prædicatione? Quis item non doleat, quum vltro oblatam salutem repelli videat? adeptá turbari? Quo in casu sæpenumero ipse. S. Ioannes fuit, vt mellea dulcedo in felleam amaritudinem subinde versa sibi fit. Neque enim deerant qui eius facta dictáque criminarentur, qui in faciem ei resisterent, turgidi philosophi, austeri tyranni, passim euntes hæretici: contra quos Herculano labore illi opus erat, vt verè calicem domini sæpenumero libarit, etiã si minus gladio feriretur. Nam & in feruentis olei dolium Romæ missus fuit, & in exilium postmodum relegatus. Accipiat ergo quisquis librum Christum cum Ioanne licet, & lætus accipiat, masticet, deuoret: sed quum viuere iuxta institutionem eius cœperit, cœperit & docere, tum denique eius amaritudinem sustinebit: nam persequutione nõ carebit. Apostolo dicẽte, Omnes qui piè volũt viuere in Christo persequutionem patiuntur. 2. Tim. 3. Hæc est mulieris illa tristis parturitio: hic ploratus & fletus apostolorum. Ioan. 16. Cæsus est Paulus, lapidatus, persequutus ab impiis sæpe hæreticis, falsis fratribus vexatus: flagellati apostoli, & in finem variè trucidati sunt: vt nemini non dulcedo spiritus experta in faucibus, in amaritudinem denique verteretur. ❧ Punct. 4.

Deo nihil pulchrius.

Ioannis martyrium.

Et dixit mihi: oportet te iterum prophetare populis, & gentibus, & linguis, & regibus multis.

Quæ hactenus vidit, & audiuit sanctus Ioannes in descensu atque habitu angeli communia sibi fuere cum ce-

teris apoſtolis,qui & ipſi in myſterio librum apertum de manu angeli, id eſt, domini Ieſu, ſummi legati ſemper colendi,ſemper venerãdi,à patre è cælis ad nos miſſi,accepere, deuoraueréque: quorum venter amaricatus fuit poſt guſtatam eius dulcedinem. Accepere enim intelligentiam ſcripturarum,quibus officium prædicandi in labore erat,ob contradictiones multas,& bella coorientia. Proinde libri huius aperti acceptio præcedentis eſt typus actionis, non nouę: Neque enim nouiter. S.Ioanni aut intelligentia ſcripturarum data fuit: aut iniunctum prædicãdi officium: licet multa de nouo data fuere in euentum eccleſiæ,quæ ſancta hæc Apocalypſis habet. Voluit enim dominus in conſolationem eius, noſtræque fidei robur,typis iucundiſſimis oſtendere, quid cum diſcipulis ſuis effecerit,quóve prouentu eccleſiam ſuam congregauerit: vt credamus,quia diuina virtute facta fuit conuerſio vniuerſi orbis, cuius opera & ope directi ſunt apoſtoli.Illud autem quod ſequitur.Oportet te iterum prophetare, propriam ſingulariter reſpicere videtur Ioannis perſonam:hoc enim dicto,abſolutio eius ab exilio ſimul prædicitur, & munus prædicandi iterum ei iniungitur. Quod perinde eſt atque diceretur, Scio equidem quòd cupias abſolui ab hoc corpore mortali, vt faciem meam videas,& mecũ ſis: nam odor meus te allicit,appetitúmque æternitatis excitat in te, vt non ſemel pro hoc compellaueris me: verum enimuero opus eſt vt ſuſtineas adhuc modicum tempus, & miniſterio meo fungere in eis quos elegi:ſcio enim quos elegi ego, qui per te in me ſũt credituri. In hoc opus te nunc iterum miſſurus ſum,nam & alioqui dum abes, etiam in credentibus, non modica iactura abes:multi enim ſunt qui pio nomine in ouile irruperũt gregem vaſtantes fidelem.Ecce Cherintus,Marcion quoque, Ecce Hebion, cæteraéque eiuſmodi lernæ antichriſtorum lacerant, mactant, diſpergunt, negantes me fuiſſe ante Mariam matrem virginem ſanctiſſimam: quódque tam recens ſim Deus,velut in ipſa matre cœperim nouiter. Sed multo omnium peſtis nocentior ſuo tempore emerſurus eſt,& velut ab inferis ſpiritu ſatanico triplici fauce proditurus,Arrius preſbyter Alexandrinus, perfidi ingenij homo,ſatelles diaboli,perſuaſurus popu-

Prædicitur Ioanni ab exilio reductio.

lis & gentibus, & linguis, & regibus multis, quod idem filius dei creatura sit, in tempore esse cœperit, supervacanee sic secum reputans. Fuit quando non erat tempus, Nec hoc inferior Sabellius, mutationem in deitate ponens, nec personam distinguens: sed quod eadem persona aliquando pater sit, filius aliquando: contra quos præmunias velim ecclesiam meam, tum sermone, tum scriptis, ne errore labefactetur, quin potius instar petræ firma permaneat semper. Vnde esset liberatus ab exilio post multa tempora beatus Iohannes exordium euangelij sui cœpit à verbi æternitate, ita dicens, In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, hoc erat in principio apud Deum. &c. Quo dicto Christum ante Mariam matrem benedictam statuit: & personam filij patrisq; discreuit, Si enim in principio erat verbum, & idem erat apud deum, sequitur æternitas filij cum patre, cum quo confitetur vnus Deus, non recens sed æternus: & ideo alia persona realiter à patre. Neque enim apud Deum, patrem scilicet diceretur, nisi alia persona esset à patre. Quod enim apud alium est, certum est quia distinguitur ab eo. quatinus precluderetur via impie sentiendi, ac sic omnibus ex æquo daretur salus, nuper sacro quæsita sanguine christi. Nisi enim fides syncera adsit, non proderit in salutem. Syncera erit, dum apostolica prædicatione atque Ecclesiasticis sanctionibus firmata tibi erit, vt nō aliter credatur à te, quam prędicauere sancti Apostoli in omnem terram dimissi, & quàm sacrosancta sanxit ecclesia, communiuit & sacris decretis, velut tot propugnaculis murisque fortissimis: aduersus quos suis impetus hæreticorum, quorum molestia turbata sæpenumero fuit.

Euangelij Ioannis principium.

Personarum distinctio in diuinitate.

CAPVT XI.

DE CALAMO DATO IOANNI ET TEMPLO DEI METIENDO.

Sect. 1. *Punct.* 1.

ET datus est mihi calamus similis virgæ.

Per calamum facultas scribendi euangelij: per virgam directio magistralis intelligitur. Calamus nanque scriptorum est, virga magistrorũ. In calamo inanis vacuitas est: in virga soliditas plena atque perfecta: est & rectitudo: vt exhinc intelligeres non inani nitore scribendi euangelij facultatem Ioanni traditam, sed solida veritate constantem. Calamus contingit multis, sed non similis virgæ. Scribebant calamo olim & Poetæ: scribebant & historiographi, philosophi quoque & Rethores. Scribebant & scribunt hæretici multi: sed non calamo simili virgæ: nam dum nitor fucati terſique sermonis in eorum scriptis foris apparet: manibus intus mendaciorum vacuitatibus tumet. de quibus scriptum est. Narrauerunt mihi iniqui fabulationes, sed non vt lex tua, Psalm. 118. Quare? Quia dum datus est illis calamus, vacuus datus est, eloquentiæ tantum splendore externe illitus & conspicuus: non enim soliditatem aliquam veritatis habet. Ideóque non vt lex tua. Quare non vt lex tua? Quia quum hæc veritate plena sit: non ita iniquorum fabulationes, quæ mera mendacia sunt, nitore tantum externo conspicua, quibus plena videas volumina hæreticorum omnis ætatis. Et quis calamo horum fidat? Ideo non vt lex tua fabulationes iniquorum. Iniqui sunt, quia non legem Dei exquirunt: non lege fidei diriguntur, sed mendaciorum vanitatibus seducti vagantur. Scriptum est. Sedes tua Deus in sæculum sæculi, virga directionis virga regni tui. Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem, Psalm. 44. Quid sedes hæc, nisi ecclesia, quæ est domus Dei viui: columna, & firmamentum veritatis, dixit Apostolus. 1. Timoth. 3. Quicũque ergo extra hanc sedem Dei sunt, calamum etsi habeant, sed non similem virgæ: hoc est, solida veritate plenum, quæ est virga directionis regni dei, quod est ecclesia, & domus fidelium, & sedes Dei viui, qui dilexit iustitiam, odiuit autem iniquitatem. Nanque omnis qui facit peccatum iniquus est. Quare iniquus? Quia operatur iniquitatem: operatio enim arguit formã, & omne agẽs iuxta proprietatẽ naturæ suæ agit. Sol lucenti globo colluſtrat omnia: ignis calefacit:

Calamus virga similis.

homo ridet, hinnit equus, humectat aqua. Proinde iniquus quia ſpiritu Dei caret, facilè iniquitatè facit, quam odit Deus, ſed etiam illum qui facit iniquitatem odit. Dicat ergo ſanctus & dilectus Dei apoſtolus, Datus eſt mihi calamus ſimilis virgæ: quia nimirum & facultas ſcribendi euangelij, & magiſtralis directio ſimul fidelium data fuit illi. Sed occurrit & aliud quoque his adiiciendum. Perſpicuum nanque eſt, fuiſſe, eſſéque pleroſque, quibus poſt apoſtolos ſanctos, ac euangeliſtas, datus fuit calamus, ſed non ſimilis virgæ: hoc eſt non ea ſoliditate veritatis conſtans vt nihil vacuum eſſet in illis: Ingenij quippe viuacitate vecti loquuti vt homines, errare potuerunt. Inani igitur vacuitate leues fuerunt calami aliquorum, vt nō niſi cum delectu ſcripta eorum commentaria legi poſſint à nobis. Sunt qui etſi multa bene dicāt, ſcribántque: non tamen ad Apoſtolorum ſoliditatem in vniuerſum perueniunt, vt omni ex parte ita integri ſint, tanquam nihil ex eis reuelli poſſit, reiicíque. Hinc eſt quòd quum apoſtolorum ſcripta citra delectum legantur, cum delectu aliorum omnium. In illis ſiquidem dominus deus loquutus eſt, & ſcripſit: in his naturalis etiam ratio quandoque vacuo ſuo calamo ſeſe interiecit & immiſcuit. De Apoſtolis eſt hoc dictum, Deus deorum dominus loquutus: & vocauit terrā, id eſt, vocauit terrenos homines per apoſtolos, in quibus loquutus eſt Deus dominus. Pſal. 49. Et rurſum, Dominus narrabit in ſcripturis populorum, & principum horum. Pſal. 86. Scripturæ etenim ſacræ quæ populis prædicantur ſunt principum horum, qui ſunt Apoſtoli, qui ſcripſere domino inſpirāte: qui vſque modo in eorum ſcriptis loquitur populis fidelibus. Sicut ſcriptum eſt, Lingua mea calamus ſcribæ velociter ſcribentis, Pſal. 44. Quippe calamus ſcribarum, hoc eſt, ſanctorum apoſtolorum, euangeliſtarúmque lingua Dei eſt, vt errare non potuerit quiſpiam eorum: nec nos dubitare vel in minimo in vllo eorum verbo permittimur: quia dominus narrat in illis, in quem nō cadit falſitas vlla, qui eſt veritas, via, & vita, Ioan. 19.

Apoſtoli ſoli integrè loquuti.

Punct. 2.

Et dictum eſt mihi, ſurge, & metire templum Dei: & altare: & adorantes in eo.

A quo

A quo dictum? Ab angelo, qui hæc illi velut digito commonstrabat: qui etiam calamum dedit illi similem virgæ. Dictũ, id est, iussum: habes ergo quòd dicere nonnũquam pro iubere in sacra scriptura ponitur. Surge (inquit) & metire, subaudi hoc calamo templum Dei, & altare, & adorantes in eo. Præter illa quæ de calamo diximus, Calamus interdum significat mensuram sex cubitorum, vt apud Ezechielem, vbi angelus templũ mensurans calamum in manu prægestasse fertur, cap. 40. Quia certè omnipotentis Dei filius, sua sapientia cuncta in numero, pondere, & mensura constituit, ne inane quid in suo opere possit deprehendi. Figura ergo erat integritatis operis Dei, soliditas calami: significans sanè longè diuersum esse opus Dei ab opere humano: quod hoc subinde defectu suo laboret: Opus autem Dei certo numero, & pondere, & mensura constitutum nihil inane habet, sed soliditas mera quicquid est. In quem modum & apostolorũ quoq; opera, solida, vera, & perfecta, vtpote à spiritu Dei in ipsis effecta. Dei enim opera perfecta sunt. Id quod noua donatione. S. Ioanni hic iterum tribuitur, qui accepto solido calamo, & recto, in iussu audit, Surge. Quo verbo vsus est angelus personam Christi gerẽs, vt ostenderet negocium euãgelicum solicitudine impigra debere peragi: ideo in euãgelio quoque cauet eos quenquam salutare in via: eo quòd captatus humanus fauor persæpe officiat veritati: ne tam fortiter, támque apertè prædicetur, quàm synceritas eius flagitaret: quod certè remoratur & cursum. Surge ergo: ac si diceretur, excitare in meliorem spem, cito hinc eliberaberis, iniunctum tibi viriliter capesse ministerium. Metire templum Dei. Templũ Dei ecclesia est vniuersalis orthodoxorum, de quo loquitur apostolus. 1. Cor. 9. Templum Dei sanctum est, quod estis vos. Altare Christum exhiberi principaliter supra retulimus, quòd per eum accepta sint Deo omnia nostra dona, & nos: super quem offerimus nos in hostiã viuam, & rationalem Deo, simul opera quoque nostra. Porrò adorantes in templo Dei ij sunt, qui in spiritu & veritate adorant patrem. Spiritus enim est Deus: & eos qui adorant eum: in spiritu & veritate oportet adorare. Ioan. 4. quos solos metiri calamo iubet, quòd hi soli assint.

Calamus mensura.

Euãgelicum negociũ impigra solicitudine debere peragi.

Templũ Dei ecclesia.

Altare Christus.

Metiri templum quid sit.

ſequantur electionem Dei. Eſt autem metaphora, tanquã quis materiale quoddã templum metiretur, ſiue cubitali, ſiue alia quacũque menſura, vt ſolet: quaſi diceretur, metire templum Dei in chriſtianis quantæ debeant eſſe per charitatẽ latitudinis: quantæ per ſpem altitudinis: quantæ per fidem profunditatis: ex quibus ſolidũ corpus Chriſti myſticum confletur tandem, quod nihil vacui in ſeſe habeat: hoc enim eſt ſolidum, quod tribus dimenſionibus abſolutum eſt: vt ſolidum quandoque dicamus integrum perfectúmque. Nam & ipſe Ioannes ſe his dimenſionibus metitus erat, & ideo integer erat, fuci nihil habens nec ficti: Alioqui calamus ſolidę virgæ ſimilis datus ei non eſſet, quo metiretur Dei templum, quod ſolida in ſeſe veritate ſubſiſtit: atque eos omnes, qui ad illud pertinent in hũc modum eſſe oportere: quatenus citra hypocriſim fiãt vniuerſi. Hoc igitur eſt calamus virgæ ſimilis, quod ſolida veritas. Metitus itaque eſt Ioannes eccleſiæ ſublimitatem, quam vſque in ſublimia cælorum ſpe euexit, in hoc quod credentes filios Dei demonſtrauit. Latitudinem in quadrum poſuit, dum quadri orbis in partes dilatandam fore chriſtiana charitate cenſuit. Profunditatem quoq; in fidei veritate ſolidauit. Metitus eſt & altare, quod verè Chriſtum exhibet, cuius principium in patre poſuit, quem iam fuiſſe ab æterno antequã ex Maria virgine originem carnis duceret cõfeſſus eſt: ad quem pertinet eccleſia, quæ eſt corpus eius: in qua & gloriatur, & omnes ſuas delicias prorſus collocauit. ✣ Punct. 3.

Atrium autem, quod foris templum eſt, eiice foras: & ne metiaris illud: quoniam datum eſt gentibus.

Atrium prohibetur metiri.

Miranda prorſus loquutio, quia quod foris templum eſt, eiici iubetur. At quomodo foras eiici poteſt quod intus non eſt? Sed tale eſt (ni fallor) quod dicitur, quale illud. Deleantur de libro viuẽtium, & cum iuſtis non ſcribantur: vbi, & cõiunctio tenetur expoſitiue magis quàm coniunctiue pro id eſt. tali ſenſu, Atrium autem, quod foris templum eſt, eiice foras: & id eſt, ne metiare illud, noli illud computare inter ſanctos & electos Dei: hi ſunt hæretici, ſchiſmatici, & ipſi Iudæi, qui ab vtero ſanctæ matris eccleſiæ aberrauerunt, reprobationi gentium adhærentes: quib⁹ ita dati ſunt, vt & gratiam vocationis amit-

Atrium templi qui ſint.

terent, & perfidiam erroris illorum insaniſſime ſequerentur, etiam ſi quodammodo fidei ſubſcriberent in faciem. De quibus dico hæreticis, idem Ioannes dicit, Ex nobis prodierunt, ſed non erant ex nobis: nam ſi fuiſſent ex nobis: permãſiſſent vtique nobiſcum: ſed vt manifeſti ſint, quoniam non ſunt omnes ex nobis. 1. Ioan. 2. Ecce ejectio, id eſt, commonſtratio, quia hæretici non ſunt in templo Dei: Atrium enim ſunt. Scimus autem atriũ foris eccleſiam eſſe. Rectè autem, in Atrio figurantur hęretici, quod templo annexum quidem eſt, ſed templum nõ eſt, vbi ſolent & canes meiere: patet enim omnibus atrium: & in hoc eſt atrij infœlicitas, quòd extra templum eſt, & templũ non eſt: ſed aliquid templi. Errauerunt enim, inquit, ſcriptura ab vtero, alienati ſunt à vulua, loquuti ſunt falſa. & omnes hi in atrio computantur. Nam & excommunicatione ſedis apoſtolicæ extra eccleſiã ſunt, vtut fidem Chriſti profiteantur. Iam verò non ſolum hæretici: nõ ſolum Iudæi, ſchiſmatici quoq; extrą eccleſiam ſunt: ita ſunt & obſtinati peccatores, quos eiicit Ioãnes verbo Chriſti dicẽs, Eſt peccatũ ad mortem: non pro illo dico vt roget quis. 1. Ioã. vlt. Item. Qui facit peccatum ex diabolo eſt. cap. 3. eiuſdem. Item cap. 2. Ex nobis prodierũt: ſed non erant ex nobis. quatenus agnoſceres & ſchiſmaticos & peccatores reliquos quodãmodo ad eccleſiã cõiunctos fore quidẽ fide, ſed opere aliud eſſe q̃ eccleſiam. quos in opere euangelij penitus abiicit in finem ſeparãs à iuſtis, id eſt Dei eccleſia. Qui (inquit) bona fecerint ibũt in reſurrectionem vitæ: qui verò mala in reſurrectionem iudicij. Ioan. 5. Et Paulus iudicat enormiter contra conſcientiam peccantes, vt ſunt fornicarij, emaſculatores, fures, auari, rapaces, maledici, ebrioſi, & id genº reliqua hominum ſcandala, fore à regno Dei alienos, cum quibus prohibet pios vel cibum capere. 1. Cor. 5. & cap. ſequenti. Quandoquidem hi quoque ſimiliter dati ſunt gentibus, quos eadem damnatio inuoluit. Quid enim refert chriſtianum ſpecie tenus eſſe, & cæterum gentiliter viuere, in paſſione deſyderij? Aut quæ ſocietas luci ad tenebras? Quæ conuentio Chriſti ad Belial? quæ pars fideli cum infideli? 2. Corinth. 6. Non enim vocauit nos Deus in immundiciam, ſed in ſanctificationem. 1. Theſſalon. 4.

Qui ibidem ait, Hæc eſt voluntas Dei, ſanctificatio veſtra. Et Epheſ.1. Elegit nos ante mundi conſtitutionem, vt eſſemus ſancti, & immaculati in conſpectu eius. Qui ergo profligant ſeſe turpitudini immundæ, conſpurcantes conſciẽtias ſuas, non aliter quàm gentes Deum ignorantes habituri ſunt iudicium, eo quòd in atrio computentur, & extra templum Dei ſint. Sed non ſunt oculi domini aperti in atrium, qui ſolum reſpicit in templum, & eos qui in templo ſunt verè credentes: ad quos & aures eius apertæ ſunt, vt quantocyus eorum preces exaudiat. 3.Reg.9.& 2.Paral.7. Vanè ergo fidis (ô hæretice:) vanè tibi (ô ſophiſta) blãdiris, quoniam etſi ſis iuxta eccleſiam Dei, non tamen in ea, quia eiici iuberis, vt non numereris inter electos Dei, ſed potius cum gentibus, quæ iam iudicatæ ſunt cum patre eorum diabolo, ſicut & Iudæi. O miſeram horum cõditionem: non ſolum autem horum, ſed & omnium, qui vitia ſectantur: qui homines miſeri ſunt, impuri, rebelles, obſtinati, quibus melius erat non naſci, quàm ſic miſerè perire: deſtinatã piis fœlicitatem amittere: nec vnquam deſyderatam domini faciem proſpicere. Hic conſydera mihi quali exitio futuri ſint hi, qui eiiciũtur à templo Dei computati in atrio, quod foris templum eſt: vt ſunt Turcæ, Arabes, Æthiopes, Græci, & omnes Aſiani, qui per hæreticos ſubuerſi perierunt, & computantur modo cum gentibus: ſic eiecti, vt nec fidem habeant, ſemoti longe à templo: & hi quoque qui moribus illos exprimunt ac ſequuntur, etiam ſi fidẽ habeant chriſtianam. ✻o Punct.4.

Et ciuitatem ſanctam calcabunt menſibus quadraginta duobus.

Perſpicuum ex hiſtoriis eccleſiaſticis eſt: quia hæretici, ac ſchiſmatici pari crudelitate cum gentibus, cum quibus æquam ſortem damnationis acceperunt, eccleſiam ſunt perſequuti: non ſolum menſibus quadragintaduobus, ſed menſibus & annis multo pluribus. Cur ergo nunc ponit mẽſes quadragintaduos, qui non ſunt plures quàm anni tres & dimidium. Sed vt intelligeres vltimam perſequutionem quæ futura eſt atrociſſima ac teterrima, ad quam cæteræ collatę ferè nullæ erunt. De ſuperbia Antichriſti, & eius tempore, quo regnaturus eſt meminit Daniel pro-

Menſes. 42. quid in myſterio ſint.

pheta cap.7. ſui libri dicens, Et putabit quòd poſſit mutare tempora & leges,& tradẽtur in manu eius ad tempus & tempora,& dimidiũ temporis. Per tempus & tempora, & dimidium temporis, tres & ſemis annos intelligimus: id quod manifeſtius idem per dierum numerum reddidit in ſequentibus, dicens. A tempore quum ablatum fuerit iuge ſacrificiũ : & poſita fuerit abominatio in deſolationem, dies mille ducẽti nonaginta. Etenim ſi iuxta rationem mẽſium lunarium, quos ſolos cum emboliſmis ſuis nouerunt Iudęi,dies iſtos diuidas:vix paucos ſupra inuenies, quàm attinet ad tempus & tempora, & dimidium temporis, id eſt annum, & duos annos,& dimidiũ anni. Eſt igitur hoc tempus, quo in ſuo extremo permanebit abominationis deſolatio. Nunc autem illud quærere dignum eſt,cur hic Ioãnes, quum dicere potuiſſet, Et ciuitatem ſanctam calcabunt tribus annis & dimidio, vti maluit numero menſium : infra autem dierum mille ducentorum ſexaginta,quę dies totidem faciunt menſes & annos,tricenis diebus per menſes ſingulos diſtributis? Num caſu,vel abſque ratione numeros iſtos menſium dierúmque taxare voluit? Non vtique: ſed,ſicut alias, in ſcriptura per numeros multa ſignificatur dignitas ſenſuum vtiliũ. Hoc vt notius fiat,de naturà quorundam numerorum libet aliquid dicere : quod oſtium ſit ſecretioris cuiuſdam intelligentię vlterius nobis pandendæ: ídque ita accipias. Numerorum quippe parium alij ſunt ſuperflui: alij diminuti : perfecti alij. Perfecti ſunt, qui ſuis æqualibus conſtruuntur partibus, nec redundant ſuperfluo, nec inopia egent, quod in ſenario perſpicies : is enim habet partem mediam tria,tertiam duo,ſextam vnum,quæ partes in vnum veluti corpus conflatæ ſenarium componũt. Diminutus numerus hic eſt, cuius eodem modo partes compoſitæ pauciores reddũtur,& eiuſdem numeri,cuius partes ſunt multitudine ſuperantur: vt eſt octonarius,qui habet partem mediam quatuor, habet & quartam duos,habet etiam octauam vnum : quæ cunctæ in vnum poſitæ ſeptem colligunt, minorem reddentes ſummam, quàm octonarius erat,cuius partes ſunt. Porrò ſuperflui nominantur, quorũ partes vltra quàm ſatis eſt ſeſe extendunt, vt duodecim : huius enim partes maiorem ſummam col-

Numerorum varietas.

ligunt,quàm per ſe erat: quæ habet partem mediam ſex: tertiam quatuor:quartam tria:ſextam duo,duodecima v- num, quæ ſi aceruentur in vnum cumulum redundant in ſedecim.Eſt autem in his ſimilitudo quędam virtutis vi- ciiſque. Perfectus nanque numerus virtutum eſt:diminu- tus vitiorum , hoc & ſuperfluus reddit. de ſuperfluis ſunt iſti numeri,quos hic ſcriptura taxat,quadragintaduo.De eiſdem ſunt & mille ducẽti ſexaginta:habet nanque nu- merus hic prior , partem mediam.21.tertiam.14.ſextam. 7.ſeptimam.6.quartamdecimam. 3. viceſimam primam. 1.quadrageſimam ſecundam. 1. Quæ profectò partes in numerum collectę maiorem ſummã exhibent quàm erãt quadraginta duo ſimul : quatuor enim & quinquaginta efficiunt : atq; in hunc modũ numerus iſte menſium ſu- perfluit,vt vltra menſuram ſuæ originis partes effundat, tanquã quis pluribus membrorum organis,quàm vt cor- pus exigat natus ſit : quemadmodum de centimano quo- dam fabulæ referunt,aut triplici coniuncto corpore Ge- rione. Ad hoc refertur & numerus dierum mille ducen- torum ſexaginta , qui in ſuis partibus intumeſcit calculi natura luxuriãte,Cuius media pars.630.tertia.420.quar- ta.315.quinta.242.ſexta.210.ſeptima.180.noua. 140. de- cima.126.duodecima.105.quartadecima.90. quintadeci- ma.84.decimaoctaua.70.viceſima.63.viceſima prima.60 viceſimaoctaua.45.triceſima.42.triceſimaquinta. 36. tri- ceſima ſexta.35.quadrageſimaſecunda.20.quadrageſima- quinta.28.ſexageſima.21.ſexageſimatertia.20. ſeptuage- ſima. 18. octuageſimaquarta. 15. nonageſima.14.centeſi- maquinta.12.centeſima vigeſimaſexta. 10.cẽteſima qua- drageſima. 9.centeſima octogeſima.7.ducenteſimadeci- ma. 6. ducenteſima quinquageſimaſecunda.5. tricenteſi- ma quintadecima. 4. quadringenteſima ,viceſima.3.ſex- centeſima triceſima.2.milleſima ducenteſima ſexaginta. 1. Omnes ergo partes integri & originalis numeri,id eſt, mille ducentorum ſexaginta in vnum collectæ, tria mil- lia centum & octo conſtituunt: tanto numerorum di- luuio inundant , fontem longe riui exuperantes. Quum itaque & philoſophorum decretis conſtet.in huiuſmodi ſuperfluis numeris ſimilitudinem quandam non virtutis, ſed vicij ineſſe : profectò æquum erit arbitrari in men-

Numeri ſuperflui, vitiorum abundãtiæ typus.

sibus istis, diebúsque, qui constituunt tempus & tempora & dimidium temporis, siue annum, & duos annos, & anni dimidium, quibus regnaturus est homo ille perditus, in immensum vicia excrescere, redundaréque magis quàm vnquam antea: quando vix alicubi faciem virtutis queas inspicere. Deprompta sunt hæc ex Ruperti Abbatis promptuario. Primasio placet omne tempus christianitatis per hos numeros designari, propter sex mundi ætates, & septem dies, quibus prætermeantibus & remeãtibus omne tempus euoluitur: nam sexies septem quadraginta & duo efficiunt. Legimus quia & filij Israel totidem ideſt. 42. mansionibus ingressi sunt terram promissionis: qui quia supersluus est numerus, vt recensuimus, datur intelligi, magis abundare in hominibus vitia quàm virtutes, in omni ætate & tempore ob procliuitatem naturæ corruptæ in malum. Quod verò dicit calcari ciuitatem sanctam ab his, qui in atrio computantur datis gentibus, duo coniecto. Primùm quòd ciuitas Hierusalem caperetur ab eisdem, & multis temporibus obtineretur: id quod factum iam à multis seculis cernimus. Calcant enim turcæ impiæ eam, inter quos sunt Ethiopes, Græci, Iudæi quoque & variæ orbis nationes, deum verum, & christum eius relinquentes: & post somnia sua, & vanitates quorundam, prout copiosè superius descripsimus, abeuntes. Secundum, quòd ecclesiam, per ciuitatem sanctam intellectam premerent in omni ætate impij, maximè vero vltima. Nam mira est scripturæ sacræ ratio, vt vnum ob oculos ponat, & aliud insinuet: offert sæpe historiam, & innuit mysterium: immo & de mysterio transit in mysterium, vt multo amplius beati sint qui scrutantur testimonia Dei, in toto corde exquirentes eum. Ecce enim textus scripturæ huius indicat & tempora antichristi, & ætates ecclesiæ simul: vt dum vnum capis, capias & reliquum, prout est sensus Dei. Hic est duplex ille spiritus Eliæ, quem poscebat Elisæus dum igneo curru subueheretur. 4. Regum. 2. quem nobis licet subinde in scripturis propheticis contemplari. Mensibus ergo quadraginta duobus calcabitur ciuitas: quia quandiu in præsentis vitæ itinere pertransit ecclesia, persequu-

Ciuitatẽ calcari quid sit.

tionem ab improbis ſuſtineat opus eſt. Nã & filij Iſrael in diebus peregrinationis ſuæ per quadragintaduas ſtationes varias & multas pertulerunt aduerſitatum ærumnas, donec peruenirent in terram eis promiſſam : quod in figura noſtri factum eſt. Sumus enim in peregrinatione ad terram promiſſionis æternæ feſtinantes.

✝ DE DVOBVS TESTIBVS PROPHETIS.

Sect. 2. Punct. 1.

ET dabo duobus teſtibus meis: & prophetabunt diebus mille ducentis ſexaginta, amicti ſaccis.

Quid polliceatur ſuis duobus teſtibus dominus nõ exprimitur, niſi quòd prophetabunt dieb⁹ mille ducẽtis ſexaginta: ergo niſi ſubintelligas aliquid vtpote donũ prophetiæ vel ſpiritũ veritatis, aut aliud huiuſmodi, hiulca mãcáque erit oratio. Id enim pollicetur. Sed qui ſunt hi duo teſtes: Si cũctum chriſtianitatis ſeculum intelligas per hũc dierum numerum, erunt, omnium temporum veritatis conſtantiſſimi aſſertores, duobus teſtamentis ſubnixi. Quia in ore duorum teſtiũ ſtat omne verbum, ſufficeréque putamus duos teſtes ad aliquid aſtruendum. Sin autẽ vltimam illam ætatẽ reſpexeris, in qua venturus eſt homo pcti, Enoch & Elias erunt, qui ardentiſſimo ſpiritu prophetabunt cõtra Antichriſti nequitiam tribus annis cum dimidio, vel circiter: deerunt enim aliquot dies, vt ſupputatur: de quibus, vt de modico, non ſolet ſcriptura vim facere. De his meminit dñs per Malachiam dicẽs, Ecce ego mittam vobis Enoc & Eliam, antequam veniat dies domini magnus & horribilis cap. 4. Ob quam cauſam vtérque raptus eſt in paradiſum. De Enoch habes Geñ. 3. quòd tulit eum dñs. Item in Eccleſiaſtico cap. 44. quòd tranſlatus eſt in paradiſum. De Elia autem. 4. Reg. 2. quòd aſcendit per turbinem in cælum. In his duobus intelliguntur & alij omnes illius nouiſſimi temporis prædicatores: neque enim ſoli hi duo veritatis aſſertores erunt: erunt & plures quotquot ſufficere videbuntur ad docendam veritatem, & ad con-

Teſtes duo.

Enoch & Elias in fine venturi.

Enoch.
Elias.

firmanda fidelium corda, vincendúmq; paſſim filiũ perditum, cum ſuis complicibus vniuerſis. Inſanientibus itaque filio perdito, & ſuis in ſanctam dei ciuitatem, deſeretur ne illa à domino? Nequaquam. Quid igitur tum fiet? Dabo inquit dñs duobus teſtibus meis donum prophetiæ, ſpiritum veritatis, & id quidem in ſumma authoritate & virtute: de quibus mox ſubditur, Et prophetabunt diebus mille ducentis ſexaginta: quando id tempus (vt diximus) idem ferme eſt cum mẽſibus quadraginta duobus, quibus ciuitas ſancta calcabitur in fine, per Antichriſtũ, & eius cõplices. Sed quid eſt quòd Daniel numerans nouiſſima tempora, dies ponit mille ducentos nonaginta: hic vero Ioannes, mille ducentos ſexaginta ſolum? Ad quod dicendum, quòd licet maior numerus ſit in Daniele quàm hic in Ioanne, tamen huius de partibus maior multo numerus excreſcet, quàm illius: quod demõſtrare prõptum eſt, habet namque Danielis numerus partẽ mediã. 645. tertiam. 430. quintam. 258. ſextam. 215. decimã. 128. quintamdecimam. 86. triceſimã. 43. quadrageſimam tertiam. 30. octogeſimam ſextam. 15. centeſimam vigeſimam nonam. 10. ducenteſimam quintam decimam. 6. ducẽteſimam quinquageſimam octauam. 5. quadringẽteſimã. 3. ſexcenteſimã quadrageſimã quintã. 2. milleſimã ducẽteſimam nonageſimam. 1. Et ſic partes congeſtæ reddunt, mille octingẽtos ſeptuaginta octo, quum numeri minoris hic poſiti ſumma vltra tria millia protendatur. Vnde id ſolum habe, quòd tam Daniel, quàm Ioannes numeris ſuperfluis ea ratione ſunt vſi, quo vehementius notarent iniquitatis abundantiam in fine ſeculorum. Eſt & aliud inęqualitatis myſteriũ. Etenim vult deus incertos nos eſſe de temporis quantitate, breue ſit an longum: quo minus curioſiſſimus: vtque plus de pietate vitę, quàm de temporum ratione cogitemus. Siquidem ex illa beati futuri ſumus, ex hac nihil melius habemus. Cæterũ ſacci amictus vilitatẽ indumenti eorũ, ac humiliationẽ plurimam prophetarum dei indicat, in auſteritate pœnitentiæ. Sacco namque lugentes, & corde humiliati operiri ſolent. Sic Niniuitarũ rex indutus eſt ſacco, ſedit in cinere, vbi indignationem Dei omnipotentis ab Iona audiuit. Ionæ. 3. Et Dauid rex induebatur cilicio vbi æmuli moleſti eſ-

Temporum quãtitas incerta.

Sacci amictꝰ quid indicet.

Elię veſtitus vilis.

ſent illi. Pſal. 34. Condecet ſane prophetas Dei, qui peccata populi lugere debent, non precioſis ornari induuiis, ſed vilibus tegi. Hoc iam pridem facere ſolebat Elias, qui in deſertis locis incultus & hiſpidus permanebat: de cuius veſtitu dum Ochozias percontatur, reſponſum eſt ei: Vir piloſus, & zona pellicea amictus, accinctis renibus: qui ait, Elias theſbites eſt, 4. Reg. 1. Hoc idem & magnus ille apoſtolus de Chriſti martyribus proteſtatur dicens, Circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, anguſtiati, Heb. 11. Proinde teſtes iſti fideles, eo ipſo quòd fideles ſunt, in graui tentatione peccata populi lugebunt: quemadmodum olim Elias, Eliſęus quoque, & filij prophetarũ in ſolitudinibus errantes, in montibus, & in ſpeluncis, peccata lugebant Iſraelis. Nunquid enim abſque cauſa peccati vnquam tribulatio in communitatem immiſſa fuit? Nunquid & dies illi abſque cauſa tales erunt? Non vtique, ſed ſicut Iob. 5. ſcriptum eſt, De humo non egreditur dolor, ſic non pro nihilo, ſed pro peccato tum quoque cõſurget illa tribulatio: quia pluſquam dici poſſit offenditur Deus per malitiam hominum, & ſcelera. Et in Ieremia dicit Deus. cap. 30. Plaga inimici percuſi te, caſtigatione crudeli. Propter multitudinem iniquitatis tuæ, & propter dura peccata tua feci hæc tibi. Porro quũ multa ſint genera ſcelerum: quibus ab improbis, ſtultis, & vanis hominibus offenditur Deus: quærere forſitan nõ erit abſonum ex ſcripturarum locis, quale potiſsimũ ob ſcelus illa tam anxia tribulatio in eccleſia Dei conſurgere permittetur. Vir illuſtris, & notæ ſcientiæ, D. Hieronymus locum illum in Michæa pertractans: Principes eius in muneribus iudicabant, & ſacerdotes eius in mercede docebant, & prophetæ eius in pecunia diuinabant, & ſuper dominum requieſcebant dicentes: Nunquid non dominus in medio noſtrum? Non eueniẽt ſuper nos mala, propter hoc cauſa veſtri, Sion quaſi ager arabitur, & Hieruſalem quaſi aceruus lapidum erit: & mons templi in excelſa ſiluarum, cap. 3. Hæc inter cætera ponit. Petrus apoſtolus dixit argentum & aurum non habeo: poterat vtique Simoni mano vendere quod petebat, immo poterat ſimulare vendentem: Spiritus enim ſanctus nec venundari, nec emi poteſt, ſed oblatam pecuniam cum of-

Tribulationũ immiſſorũ cauſa aliqua ſemper.

Hiero. ſuper Micheã tractat cur veniãt mala ſuper eccleſiam.

ferente damnauit. Nunc videas prophetas Hierusalem non habere in ore prophetiam, & in domino requiescere: & dicere, Non venient super nos mala. Quorum causa speculatorium Dei hostili aratro diuiditur, & locus quondam pacis ruinis plenus fit: & templum domini in vepres, spinásque conuertitur, & est habitaculũ bestiarũ. Et post aliqua. Propter quod causa nostri, qui tales sum⁹, qui Sion ædificamus in sanguine, & Hierusalem in iniquitate, qui iudicamus in muneribus, qui in mercedibus respondemus, qui in pecunia diuinamus: & super hoc facta nobis sanctimoniam vendicantes dicimus: non venient super nos mala. Audiamus sententiam domini, quę sequitur. Sion & Hierusalem, & mons templi, speculatorium, & visio pacis, & templum christi in consummatione & fine, quando refriguerit charitas, & rara fides fuerit, quasi ager arabitur, & redigetur in tumulos, &c. Quum hæc dicit, profecto scire nobis, & dicere licet, Quia causa futuræ tribulationis tam magnæ, peccatum maximè graduum ecclesiasticorum: peccatum nulla virtute redimendum: peccatum nundinationis beneficiorum (vt vocant) quod modo nusquam non regnare videmus: cui iuncta est ambitio: nam quia licet modo viuere, licet etiam ambire. Sed venient venient dies, in quibus quia non licebit viuere, non licebit etiam ambire. Quando erunt ista? Quando venerit homo peccati: quando nec vendere licebit nec emere: quia nec viuere tum piis permittetur. Sicque fiet vt peccatum peccato extinguatur, deleatúrq;. Proinde rectè sacco induti prophetæ testes dñi dicũtur, præ se ferentes omnium tum tẽporis existentiũ ecclesiasticorũ formã, & ritum longè diuersum quàm pacis diebus erat. Nã amicti sacco erunt, & prophetabunt vilibus induuiis, pœnitentiam agentes supplicabunt Deo, quatenus plagam illã magnã, quæ super vniuersos irruet cessare faciat: détque eis, & populo sancto suo aliquatenus respirare: quum nemo eos saluare possit à tanto discrimine. Omnibus enim sua mala erunt, & abundabunt Christum profitentibus, cuiuscúnque dignitatis fiant, & eminentiæ: vt non potestas liberare vllos possit. Dixi, ita in finem seculi hæc accipi, vt possint & aliis ætatibus competere. Proinde fuere semper qui in pœnitentia aliis *Nota bene.*

prædicarint,& prædicent vſque adhuc,amicti ſaccis, humiliati corde,lugentes ac Deo immortali ſupplicantes,vt auferat iniquitatem populi ſui, & auferat iram indignationis ſuæ,in ardore vindictæ effuſam, quam nemo diu ſuſtinere poſſit.Poteſt & aliter locus exponi:vt videlicet duo in his genera martyrij veritas proteſtetur: vnum in habitu,alterum in actu.In habitu ſoli Deo cognitũ corde geſtatur,etiam ſi aliquando patiendi tempus minimè ſuffragatur.In actu verò etiam publicè coram hominib⁹ adimpletur,quandò opportunitas perſequutionis innaſcitur.Aliquando enim videtur martyrium deeſſe animo: aliquando in aliis animum deeſſe martyrio. Hinc beatus Cyprianus dicit,Primus eſt victoriæ titulus gentiliũ manibus apprehenſum dominum confiteri. Secũdus ad gloriam gradus eſt,cauta ſeceſſione ſubſtractum domino re ſeruari.Illa publica,hæc priuata confeſſio eſt. Ille iudicẽ ſæculi vincit: hic contentus Deo ſuo iudice, conſcientia pura cordis integritatem conſeruat.Quod etiam de duobus filiis Zebedęi manifeſtiſſimè comprobatur.Nam Iacobus ab Herode necatus, publica confeſſione martyrio dedicatur: frater verò eius Ioannes euangeliſta ſecreto apud dominum martyrio coronatur: claret quippe dominum pridem vtríſque dixiſſe, Calicem quidem meum bibetis,vnus videlicet in actu,alter in habitu.Et hæc vtrique tempori apta congruunt, hoc eſt,tam vltimo quàm præcedenti: quum hæc genera martyriorum vtrobique contingere poſſunt.Iam reliqua quoque videamus.

Prædicator lugere debet in pœnitentia iniquitatem populi.

❋ Punctus 2.

Hi ſunt,duæ oliuæ, & duo candelabra,in conſpectu domini terræ ſtantes.

Candelabra duo.

Specialiter Enoch & Elias duæ oliuæ propter vnctionem ſpirituſſancti,qua illi delibuti erunt,dicuntur:iidem & duo candelabra lumen veritatis ſuper ſe geſtantia: qui conſiſtunt ſub conſpectu domini.Vnde Elias dicit, viuit dominus in cuius conſpectu ſto. Generaliter vniuerſi duorum teſtamentorum prædicatores, qui pinguedine gratiæ vncti lumen veritatis prægeſtant, & in tempore tentationis non recedunt,ſed ſtant coram Deo, voluntatem eius in omnibus contemplantes, vt faciant quæcunque placita ſunt illi,intelliguntur, Oliua enim typus eſt

pinguedinis diuini ſpiritus, qui Pſalm. 44. oleum vocatur. Candelabrum typus eſt rei lumen ferentis: vbi enim magis lumen ponitur, quàm in candelabro? propter quod ſupra cap. 1. eccleſiæ ſanctæ quæ lumen Chriſti habent, candelabra vocantur. Teſtes igitur domini pari ſenſu vocantur candelabra: quia verum lumen, id eſt, Chriſtum, & veritatem eius coram vniuerſis per ſynceram prædicationem conſtantiſſimè circunferunt: qui & oliuæ ſunt, & candelabra: quia & oleum ſpiritus Dei, & lumen æternæ veritatis ſumminiſtrant. Rectè autem hæc duo copulantur, oliua & candelabrum: quia nimirum vbi eſt oleũ ſpiritus Dei, ibi & veritatis lux. Oliua, arbor eſt, cuius liquor oleum vocatur: nitet à pinguedine ſucci, quam in baccis reddit, ac fundit in liquorem: oſtendens, quia veritatis aſſertor, & in ſe nitere debet ſpiritus Dei pinguedine, & eandem in verbis reddere, immò fundere in vſum. Proinde non ſolum oliuæ, ſed etiamnum candelabra cẽſentur verbi ſancti miniſtri, vt luceant veritate, qui ſingulari ſpiritus & gratiæ pinguedine ſudant. Apertius dico, oliuæ ob gratiam ſermonis ſunt, per quem ſpiritus Dei diffunditur in cordibus auditorum. Candelabra ob oſtẽſionem fidei, cuius fulgentiſſimo lumine cunctę errorum tenebræ diſpelluntur, & vaneſcunt. Et ij ſtare debent in cõſpectu domini. Tunc enim accepti domino ſunt, quũ ſtant, & in conſpectu eius ſtant: niſi enim ſingulari admirandáque conſtantia ſeſe ad omnem fortunæ euentum ſtatuant, & id quidem in conſpectu domini, fruſtra nitorem pinguedinis ſui circunferunt, fruſtra & fidei lumen prætendunt. Conſtantia ergo ſola ornamentum affert & meritum his qui iuſtitiæ viam graſſantur. Ad id producamus exemplum. Miniſter verbi erat Paulus, qui ait, Non enim miſit me Chriſtus baptizare, ſed euangelizare. 1. Corin. 1. Et hic dicit, Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? tribulatio? an anguſtia? an fames? an perſequutio? an nuditas? an periculum? an gladius? Subdit. Certus ſum, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque fortitudo, neque præſentia, neque futura, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu domino noſtro. Rom. 8. Quod perinde

Oliua pinguedinis ſpiritus typus.

Oliua.

Prædicatores ſancti oliuæ.

Paulus pinguedo oliuæ.

eſt ac ſi dicat, Eo certè magnitudinis ſumus ex noſtro hoc flagrantiſſimo in Deum amore prouecti: vt non modò quæ in hac vita ſortiri mala ſolemus, queant nos ab eiuſmodi charitate diſtrahere: quinetiam ſi quis mortem futuram illam in æternis ſuppliciis comminetur, vel vitã polliceatur immortalem, ideò duntaxat, vt à Chriſto diuellat: is fruſtra nobis perſuaſerit, vel minis vel blandimentis, Fruſtra denique vel imperatores, vel tyrannos in hac cauſa protuleris, qui intentant mortem, vel donant vitam: quando nec angeli ipſi, nec poteſtates ſupernæ omnes poterunt nos à Deo abſtrahere: neque præſentia hæc, quæcunque ſint ea allicientia territantiáve: nec futura: nec altitudo, id eſt, cæleſtia: neque profundum, id eſt, quæ in terris ſunt: non gloria: non ignominia commouebunt: non creatura vlla, viſibilis ſit an inuiſibilis, auertet nos à Chriſti charitate. Vides Pauli conſtantiam quàm firma ſit, & galeata, ſupráque herculano robore fortis: Id quod poſtremo rerum omnium à ſe geſtarum, exporrecta inclinatáque gladio ceruice probauit: qui vere oliua pinguedinis gratiæ ſpirituſſancti erat, & candelabrum, lumen fidei nuſquam non circumferens. Huius comes Petrus, qui crucem ſub idem (vt dicitur) tempus eſt expertus in gloriam conſummata gratia euolauit: qui Chriſto paſſo in carne eadem cogitatione armari præcipit, in pri. epiſt. cap. 4. Idem, exultationem credentium producit in tẽpus nouiſſimum, ſi qui nunc modicũ quid patiantur in variis tentationibus, per fidei conſtantiam: quoniã pati oportet, vt probatio fidei multo præcioſior ſit auro, quod per ignem probatur. 1. Pet. 1. Et hic oliua erat, & candelabrum, in conſpectu domini conſiſtens, ſudans vndique pinguedine ſpiritus, lucens fidei radiis. In hunc modum debent omnes prædicatores inſtrui omniũ temporum, vt ſint oliuæ, & candelabra conſiſtentia ſub cõſpectu domini terræ, maximè verò nouiſſimi illius ſæculi, quando proditurus filius perditus, non in myſterio, ſed palã, qui negaturus eſt Chriſtum dominũ, & ſeipſum in omnẽ altitudinem erecturus, qui etiam legem dabit & prẽcepta, nõ vitæ ſed mortis: damnabit hic impius benedictos ſermones domini noſtri Ieſu Chriſti, & ſe Chriſtum exhibebit, nihil nõ diuinum profanaturus. Quæ o-

Petrus oliua & candelabrum.

Prædicator quiſque oliua & candelabrum.

mnia(heu)quia propter peccata noſtra veniēt in nos,omnes leges ſanctionéſque,tum ſanctas,tum profanas:& nō ſolū vnā chriſtianā religionē turbabit,ſed & ſectas quaſcunq; euacuabit:caſſabit & leges mundi varias,omni opere & inćuſtria adnitēs vt ſolū ſua lex quā ipſe conſtituet ſtet,& ab omnib⁹ obſeruetur.Ad quæ omnia miris valebit prodigiis,mira potētia:vt nemo, niſi quem ſingularis Dei Opt.& Maxi.ſeruauerit clemētia, ſit, qui non ſeducaćdño fortiſſimū teſtimoniū prębēte,Matt.24.Erit,inquit,tunc tribulatio magna, qualis nō fuit ab initio mūdi,neq; fiet.Clamabis hic mihi permaximū id mali futurū.Aio,Sed nunquā magnū malum,ſine magno alio malo euincitur.Iam vides quāta mala ſuborta ſunt in mundo,quot ſectæ prodiere, quot leges nefandiſſimæ, quot hæreſes.Ecce Iudæi contra dominū erecta ceruice depugnant:ecce Turcarū impuritas cōſpurcat omnia: Georgiani,& hi qui ſub Ioanne preſbytero ſunt in India inſanabili errore vagātur:Iacobitæ ſimiliter:Neſtoritęque in Ægypto & in Syria,& in Meſopotamia, in Armenia, & Perſia,& Media,qui circunciduntur ſimul & baptizāt. In eccleſia autem iam pridem factiones hæreſum cœptæ, & multa alia ſpirituſſancto ingrata: quæ ſi incorrecta relinquantur, maiori robore firmabuntur ſemper. Sed hæc omnia tollentur per filium perditum, qui quum errores tantos ſuſtulerit:denique & leges eius, quas ſtatuet annihilabit dominus: ipſéque tantus nihil erit. Quem ſpiritu oris ſui dominus interficiet.Eſa.11.vt impleatur illud qđ dictū eſt per prophetā dicentē,Vidi impium ſuperexaltatū,& eleuatū ſicut cedros libani: & tranſiui, & ecce non erat:quæſiui eum,& nō eſt inuentus locus eius. Pſal.36. vt in finē permaneat ſola hæc ſacroſancta & inuiolabilis lex domini immaculata cōuertens animas:quæ conſtantiſſima prædicatione ſeruorum Dei quaſi denuo reuiuiſcet tum,& erūt omnes docibiles Deo, qui ſubiugabūt ſe vltro amabili eius legi,vere agnoſcētes eam ſolā eſſe,quę ſolida veritate ſubnixa ſit, & quæ ſaluare poſſit animas eorū.Lyre ſenſus eſt.Paſſus iſte cōmuniter exponitur de Elia & Enoch,qui dicuntur futuri teſtes Chriſti,ad prædicandū contra perfidiā Antichriſti tribus annis & dimidio amicti ſaccis,id eſt,in habitu vili& abiecto,q dicūtur

Antichriſtꝰ leges omnes ceſſabit.

duæ oliuæ per exuperantiam pietatis: & duo candelabra per ardorem charitatis: & ſtantes in conſpectu Dei per conſtantiam, contra Antichriſti maliciam. Dicitur etiam quòd ignis exiet de ore eorum, de quo ſequens punctus innoteſcit. QQ Punct. 3.

Et ſi quis voluerit eis nocere, ignis exiet de ore ipſorum: & deuorabit inimicos eorum. Et ſi quis voluerit eos lædere, ſic oportet eum occidi.

Elias potens ſuper ignem.

Ad ſuperiora geſta Eliæ reſpicit, de quo ſcriptura ait, 4. Reg. 1. quia quum miſiſſet ad eum Ochozias quinquagenarium principem, & quinquaginta, qui ſub eo erant: & hic aſcendens inueniſſet Eliam ſedentem in vertice montis, ait illi, Homo Dei, Rex præcepit vt deſcendas. Reſpondénſque Elias dixit quinquagenario. Si homo Dei ſum, deſcendat ignis de cælo, & deuoret te, & quinquaginta tuos: ſtatímque deſcendit ignis de cælo, & deuorauit eum, & quinquaginta qui cum eo erant: hoc audiens rex miſit principem quinquagenarium alterum, & quinquaginta cum eo, & ſimiliter ignis prolapſus è cælo abſumpſit omnes. Neque enim pia intentione ſemel & iterum dicebant ei. homo Dei, rex præcepit, vt deſcendas. Rurſúmque, homo Dei, hæc dicit rex feſtina, deſcende: Atque ob eam rem imprecatus eſt eis ignem. Ecce ignis exiit de ore eius: quia ad imperium oris eius ignis inuaſit eos, & abſumſit. Fiet ergo, vt tum quoque ignis abſumat aduerſarios Eliæ & Enoch ſimiliter imprecantium: quatenus hoc argumento ſciant vniuerſi illum eſſe Eliam de quo ſcriptura commemorauit, quia poteſtas eius ſuper ignem. Locus indicat quanto ardore futura ſit prædicatio eorum, iuxta illud. Eccle. 48. Surrexit Elias quaſi ignis, & verbum illius, quaſi facula ardebat. Solent namque ſcilicet prædicatores in magno zelo aduerſus vicia conſurgere, immò & aduerſus vitiorum authores: quorú ex ore velut faculæ ardentes verba minarum ac reprehéſionum plena iaculantur: id quod teſtibus his ſcriptura tribuit, ſiue Enoch Eliásve ſint: ſiue alij conſtãtiſſimi illius nouiſſimi temporis prædicatores, aliorúmve temporum: etenim de ore omnium ignis exit quoties in zelo prædicant. Illis enim dixit Chriſtus, Ego dabo vobis os

Ignis exit de ore Eliæ.

& ſa-

& ſapientiam, cui non poterunt reſiſtere, aut contradicere cuncti aduerſarij veſtri, Luc. 21. Potens eſt enim ſermo dei, viuus eſt, & efficax, & penetrabilior omni gladio anceps, pertingens vſque ad diuiſionem animę, ac ſpiritus, cõpagum quoq; ac medullarũ, & diſcretor cogitationũ, & intentionum cordis. Hebr. 4. Qui quum bonis dulcis ſit & ſapidus, amarus tamen malis, & ideo cruciatus ingens: vt veluti igne exurantur abſumantúrque ſermone bono & recto ac ſcientiam Dei habente. Quo ſenſu dictum eſt, Et deuorabit inimicos eorum. Poteſt & ad tyrannos referri, quales erant omnes pietatis aduerſarij, quos ſermo Dei ab ore ſanctorum egrediens exurebat, & abſumebat. Deuorabit ergo aduerſarios ignis verbi Dei egrediens de ore ſanctorum, quum ſe victos videãt, & quam nihil aduerſus veritatem valere poſſint: ita deuorabit, vt ebulliente ita eorum concidant in ſemetipſis, intabeſcántque quia vlciſci nequeant. Sequitur, Et ſi quis voluerit eos lædere, ſic oportet eum occidi. continenter reſpicit ad factum Eliæ, qui quinquagenarios duos, cum ſuis, bis igne fecit abſumi. Ergo quicunque ſanctis nocent, pereunt ab igne, non ſolum hoc ſpiritali, de quo mox tractauimus, ſed alio quoque igne perituri hi nempe gehennali: non enim patitur Deus impune ſuos opprimi, qui precioſi ſunt apud illum: ſed oportet vt eiuſdem laſionis igne abſumatur condemnatus, quo innocens quiſque impugnatur inique: veritate atteſtante, quæ ait, Omnis qui acceperit gladium, gladio peribit. Ioan. 18. Vnde & chaldæa flamma (in Danielę) quæ pueris Dei ingerebatur, in impietatis miniſtros reflexa eos abſumpſit. Precantur etenim vltionem ſanguinis ſancti, dicentes vſquequo domine, ſanctus qui es, & verax, non iudicas, & non vindicas ſanguinem noſtrum de his, qui habitant in terris: ſupra cap. 6. Vbi diximus, poſcere ſanctos vindictam ſanguinis, non quia funderent aduerſarij, ſed quia contemnebant ſanctum Dei nomen, & ipſum Deũ in ipſis calcabant. Non ergo ſancti ideo precantur Deum ad vindictam exurgere in aduerſarios, quia moleſtantur, & læduntur ab eis: alioqui quomodo ſancti eſſent per impatientiam? ſed quia contemnitur Deus in ipſis, cuius honorem zelant ſuper omnia. Inhonorationem igitur

Sancti quomodo precantur vltionẽ.

diuini nominis, quod sanctum & terribile est (vt propheta ait) flagitant vlcisci: quod merito faciunt. Nisi enim sic flagitarent, quomodo Dei zelum haberent: quomodo sancti essent? Exaudit autem suos Deus, scriptura prophetica dicente. desyderium pauperum exaudiuit, id est, exaudiet dominus. Psalm. 9. Item. Quoniam requirens sanguinem eorum recordatus est, non est oblitus clamorem pauperum. Pro tanto ergo crediderim dici ignem egredi de ore sanctorum, quoniam ignis absumet aduersarios sanctorum Dei vindictam poscentium: ideóque mox subditur, Et si quis voluerit eos lædere, sic oportet eum occidi. Denique frustra arbitrarim hunc ignem referri, (sicut quidam referunt) ad id quod Apostolus de patientibus dicit, Carbones ignis cõgeres super caput eius, Rom. 12. Quod fiet, quoties maledicenti tibi benedixeris benefeceris ve: exuris nanque tum illum redamationis igne, vt commeritus, tuis prouocetur benedictionibus beneficiisve ad tibi afficiendum, velut is loco huic sensus sit, Si quis voluerit testes Dei lædere, oportet eum aggestis cumulatim benedictionibus beneficiisve occidi, vt non sit qualis erat impius & aduersarius, sed detrito ex eo hostili animo, cæterum pius sit, & amicus, sicut scriptum est, Verte impios, & non erunt. Quomodo non erũ tè nullo modo nõ erunt? Absit. Sed impij, quales erãt nõ erũt. Qui sensus etsi alias cõmodus sit, & haud quaquam contemnendus: huic tamen loco minimè commodus, quòd ad facta Eliæ minimè faciat: qui adeo non tulit iniurias sibi inferri, q; subito zelo inflammatus insensusq; ignem de cælo prolicuerit illósque perdiderit, qui venerant ad nocendum ei: etiam si minus obliquis vocibus compellere eundem viderentur. Respexit enim ad crudeles animos eorum, magis quàm ad mollia verba. Id quod non mediocris prudentiæ est.

✻ Punctus 4.

Hi habent potestatem claudendi cælum, ne pluat diebus prophetiæ ipsorum.

Innouari veterum historiarum signa prædicit, quibus potissimum improborum corda appetente sæculi fine cõcutienda sunt. De Elia proditum est. 3. Reg. 18. quia oratione orauit, vt non plueret super terram, & non pluit an-

nostres,& menses sex. Orauit iterũ,& cœlum dedit pluuiam, & terra dedit fructum suum. Quod quum facere intenderet,magna cum potestate dixerat regi Achab: Viuit dominus Deus Israël,in cuius conspectu sto, si erit annis his ros & pluuia,nisi iuxta oris mei verba. Quod & præsignamentum futuri erat, & vltio impiissimi regis Achab, cum sacrilega Iudæorum gente. Dignum enim erat vt cælum impiis claderetur,qui terram scelere idololatriæ,& ventris intemperantia polluerant. Sic dignũ, vt nouissimis temporibus his, qui adhærebunt impiissimæ blasphemiæ hominis peccati contra cæli dominum, cælum ipsum claudatur, ne terrã in bre cõpluat, vt non det cibum impiis, qui reiecto Deo vana sequuturi sunt commenta dæmoniorum: simulque quo agnoscãt prope esse diẽ vltionis domini magnum atq; terribilem, quem præcursurus est Elias,similibus vt olim vsurus miraculis. Spiritualiter,cælum est ecclesia,vt sæpe probatũ est,quæ claudi potest,& aperiri:cuius potestatẽ habituri sunt hi testes Dei,vt claudant impiis,aperiant verè credentibus: mysteria enim regni Dei his aperiuntur,clauduntur illis, ne notitia consiliorum Dei imbuantur, néve imbræ gratiæ perfundantur,vt non fructificent in salutem. Quid verò est aperire mysteria regni Dei & quid claudi, nisi gratiam sapientiæ Dei traditã ecclesiæ nõ communicari immerentibus,merentibus autẽ cõmunicari? iuxta quod saluator ait. Nolite sanctum dare canibus, & margaritas ne sparseritis ante porcos. Gratia sapiẽtiæ aperitur, dum misericordia excelsi Dei docetur: & hoc non in sublimitate sermonis,aut persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis,sed simplicissima loquendi ratione: misericordia in humanitatis assumptione, redemptione, peccatorum remissione, in filios adoptione, consecratione, vt digni conspectibus Dei habeamur: atque vt ex terræ indigenis cæli ciues efficiamur. Hæc sunt altissima sapientiæ diuinæ mysteria,cœli diuitiæ. Ecclesiam ergo poterunt claudere, ne documenta gratiæ influant terræ habitatoribus: hi sunt impij immerentésque, quibus Deus vult abscondi cæli mysteria, claudi virtutes gratiarum. Sed quomodo claudere poterunt? An ipsi vices pontificis gerent, cuius est ecclesiam in gratiis eius

Mysteria regni Dei aperiri, & claudi.

Gratiam sapientie Dei aperiri.

claudere impiis aperiréve? Ita cenſeo: Quum enim apparuerit filius ille perditus in omnibus ſignis & prodigiis magnis, reſciſſurus leges, & diuinas & humanas, vt ſuas ſtatuat, & poteſtates ſubacturus: qui dicente Paulo aduerſabitur, & extolletur ſupra omnia, ita vt in templo ſedeat oſtendens ſe tanquam ſit Deus. 2. Theſſ. 2. tunc quia aduerſus eum nemo erit qui exurgat, eique reſiſtat: educet Deus Enoch & Eliam, ſuos teſtes fortiſſimos, qui ſemper eius honorem zelauere: & ſtatuet contra eum hos fortiſſimos athletas qui retegent eius vafricias, & dolos cõmonſtrabunt apertè. Habebunt ergo authoritatem hi tanquam ab ipſo Deo immediatè conſtituti, qui eccleſiam Dei tum moderabuntur, iuxta vaticinium ſcripturæ huius. Sic olim Petrus & cum eo Paulus: Petrus in authoritate ſedis, Paulus in authoritate ſermonis, aduerſus Neronem reſtiterunt, eccleſiam Dei moderantes. Arbitror enim, ſaluo meliori ſemper patrum iudicio, eandem illos tum nacturos à Deo poteſtatem ſuper eccleſiam omnem, qualem modo habet Pontifex Romanus, in cuius manu eſt claudere cælum eccleſiæ cõtumacibus, ne pluat virtus gratiæ ſuper eos. ❧ Punct. 5.

Et poteſtatem habent ſuper aquas conuertendi eas in ſanguinem: & percutiendi terram omni plaga quotienſcunque voluerint.

De Moyſe legimus quòd aquas Nili fluminis ex percuſſione virgæ conuertit in ſanguinem: eò quòd induratum eſſet cor Pharaonis regis Ægypti, qui tenebat Iſraëlem ſub dura ſeruitute, & percuſſit terram omni plaga, donec eliberaret filios Iſraëlis de Ægypto. Eandem poteſtatem habituros hos teſtes dicit ſcriptura, vt nihil inferiores Moyſe fiant. Nanque idem Deus erit cum eis qui cum Moyſe olim fuit: qui ipſam terram percuſſuri ſunt omni plaga in effectum vltionis, quam ipſis terræ habitatoribus inferent non ſecus ac Moyſes, cui dixit dominus, Conſtitui te Deum Pharaonis. Exod. 7. Spiritualiter, Ex præſcriptis patet qua ratione ipſi teſtes cælum eccleſiæ impiis clàudant. Iam quum pluuia ſit ſermonum Dei & gratiarum eius typus, ipſa autem pluuia aqua ſit: quid eſt, quòd dicitur eos poteſtatè habere vertendi aquas in ſanguinem: niſi quòd occaſio fient multis

fundendi ſanguinem: quibus eo pacto baptiſmatis aqua verteretur in ſanguinem. Habebunt autem poteſtatem exhortando, confortando in profeſſione fidei, ac ſimul veritatem conſtantiſſimè atteſtando. Non igitur quaſi ipſi fiant authores fundendi eiuſmodi ſanguinem: dum tamé veritatem annunciant, & credentes cõfirmant, impij pios trucidabũt fundentes eorum ſanguiné occaſione accepta à fidei annunciatoribus: quatenus hi qui nuper ſacri baptiſmatis fonte renati erant, cæſi ſanguiné fundant. Nõ enim tum ſe teſtes hi abſcondent: ſed proferent, ſed prædicabunt in magno zelo aduerſus impietatẽ omnem: vnde impij ſtimulati inſurgunt, & impugnant extinguentes omnes quotquot eiuſdem profeſſionis viros ac mulieres inueniẽt, qui ſublatam impietatem fore cupiẽt. Eo modo ab initio impij ad auditã veritatem irritatiores, infenſioréſque euadebant: tantum aberat vt cõuerterẽtur. Sed iam & reliqua videamus. Et percutiendi, inquit, terram omni plaga: ſupple habẽt poteſtatẽ. Quid terra ſit, niſi homo terrenus, terrenis inhians, vel terram inhabitans, vt ſit contẽtum pro continente: & ſic terram dicũtur plagis percutere, quum pro diuerſitatibus meritorum atque peccantium, ligandi ac ſoluendi poteſtate percepta, recta ſingulos cenſura diiudicant: vt ſentit Primaſius. Tum ita que terram omni plaga ferient, dum terrenorum reproba ſtudia nunc ſic, nunc aliter damnant. Locus oſtẽdit principes eccleſiæ liberè poſſe vti plagis etiam atrocioribus in ſontes pro varietate & modo culparum. Peruerſi enim difficilè corriguntur. Eccl. 1. Hieron. decet reſecandas eſſe putridas carnes. Præceptum eſt Deuteron. 13. Si ſurrexerit in medio tui prophetes, &c. Propheta autẽ ille, aut fictor ſomniorum interficietur. Et cap. ſeq. Qui ſuperbierit nolens obẽdire ſacerdotis imperio, qui eo tempore miniſtrat domino Deo tuo, ex decreto iudicis moriatur: & auferes malum de Iſraël. Legimus quia Phinees vidẽs Zambri ingredientem ad meretricem, ſequutus eſt eum: & ambos perfodit gladio in genitalibus: & ſic auertit irã Dei à populo ſuo. Saphyra & Ananias, à Petro morte mulctati ſunt, propter denegatam pecuniam. Act. 5. & Chriſtus flagello funiculorum eiecit de templo ementes, & vendentes. Ioannis 2. Certè lupi arcendi ſunt à

Teſtes duo quomodo habituri ſunt poteſtatẽ vertendi aquas in ſanguinẽ.

Prælati poſſunt durius animaduertere in ſontes.

grege: si apprehendi queant, etiam interimendi: similiter & hæretici, ex præcepto Deut. 13. Dominus dicit in euangelio. Attendite à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium: intus autem sunt lupi rapaces, Matt. 7. Item Paulus, Vtinam abscindantur, qui vos conturbãt, Gal. 4. August. super Ioan. Nullus (inquit) nostrum vult aliquem hæreticum perire: sed aliter non meruit habere pacem domus Dauid, nisi Absalon filius eius in bello esset extinctus: sic ecclesia, si aliquorum perditione cæteros corrigit, dolorem materni cordis sanat, tantorum liberatione populorum. Constantinus Imperator, (vt tradit Eusebius) Arrium cum adhærentibus damnauit exilio, eò ꝙ nolebat adhærere concilio Nicæno. Theodosius imperator puniuit hæreticos Manichæos, omnium bonorum possessione, & omni successione priuans eos: admisit insuper inquisitionem fieri post mortem. Co. de hæret. L. Manichæos. Idem decreuit cum Valentiniano, ne Manichæi in solo Romano conueniendi morandique habeant facultatem. Decreuit quoque eos vltimo supplicio tradendos. Idem statuit: libros hæreticorum diligenti studio inquiri, ac publicè comburi. L. Quicũque, para. vlti. Valentinianus, & Martinianus omnes damnauerunt hæreticos, vltimóque supplicio coërceri mandarunt illicita docẽtes: & denuo libros mandant comburi. Item co. de falsa moneta. l. Si quis vnum. Falsarij pecuniæ aut alij malefactores per sæculares principes morti tradi decernuntur. In quem modum potestatem dicuntur habere testes percutiendi terram omni plaga, quoties voluerint: velle autem debent, quoties ius fásque deposturarint: propter quod & principes facti sunt, in plebe Dei: vt non solum furta, homicidia, adulteria, periuria, rapinas puniant: sed etiam hæreses sacrilegas, sicubi emerserint, iuxta legum præscripta sacrarum. Nam hoc opus est eorum ante Deũ: vt improba hominum studia coërceant, maliciam expũgant, innocentiam custodiant, in quæ principaliter humanæ leges conditæ sunt: traditæ autem cum potestate magna in manus principum, vt faciant ea quæ in eis scripta sunt. Nunc ad alia.

Theodosij imperatoris contra Manichæos statuta.

Hæretici cũ eorum libris extinguendi.

Legũ humanarum intẽtio.

DE BESTIA ASCENDENTE DE ABYSSO, ET PRÆLIANTE ADVERSVS TESTES DEI.

Sect. 3. Punct. 1.

ET quum finierint testimonium suum: bestia quæ ascendet de abyssо, faciet aduersus eos bellum: & vincet illos: & occidet eos.

Datur intelligi, quia non prius possit quippiam in eos bestia hæc antichristus quàm finierint illi testimonium suum, quod tradetur illis, etiam si vellet: neque enim ante tempus quicquam efficiet in eos, cohibẽte manum eius domino: eo quòd cuique testium fidelium tempus suum præfinitum est, suúsque dierũ numerus ab eo qui omnia disposuit certo numero, pondere, & mensura, videlicet quousque testificationis suæ munere quisque perfungatur. Sic Ioannes Baptista non potuit extingui ab Herode, dumad suo testimonio perfungeretur. Sic nec sanctus sanctorum dominus Iesus. Ideo dicebat, Tempus meum nondum venit. Ioan. 7. Et in horto dum caperetur dixit, Quum quotidie fuerim vobiscũ in templo, non extendistis manus in me: Sed hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum, Luc. 22. Et sic manus iniecerunt in eum: & tenuerunt eum. Item, Quum diceretur ei à quibusdam: Exi, & vade hinc, quia Herodes vult te occidere, ait illis, Ite dicite vulpi illi, Ecce eiicio dæmonia, & sanitates perficio hodie & cras, & tertia die cõsumo: verumtamẽ oportet me hodie & cras, & sequenti die ambulare, quia non capit prophetam perire extra Hierusalem. Luc. 13. Quibus verbis apertè ostendit & tempus præfinitum suæ passioni esse, & locum: vbi per diem annus accipitur, iuxta scriptorum testimoniũ, vt factum hoc primo & trigesimo anno illius intelligas. Proinde oportet testes Dei, qui hic, aut per historiã, aut in mysterio notantur, prius perficere munus debitum, & sic occidi, ac sic ad mẽsuram pertingere meritorũ. Quod plerique non aduertentes dum adhuc in corpore à domino peregrinantur, præproperè cupiunt dissolui, & esse cum Christo, impingentes prę desyderio vehementi per-

Periodo suæ quenque claudi.

Omnia prædixit & tempus præfinitum à Deo.

Quidà citius egredi ex hoc mundo percupiunt.

ueniendi ad Christum, quòd nesciant vtrum perfecerint testimonium suum, an non. Ille autem sciens, & prævidens quid vel quantum superfit adhuc ad ipsorum profectum, differt complere desyderium. Id quod & de Ioanne hoc euangelista annales tradunt: de quo memoratur illud, quòd sæpe rogarit Christum pro sui dissolutione, atque vt hinc sibi egressus cõcederetur. Sed hoc illi semper responsum est, Expecta parumper, vt populum mihi salues creditum. Sanctus etenim vir certus de salute, quam per Christum credebat sibi omnino obuenturam, egredi festinabat, nisi dominus pro aliorum commodo vlterius exitũ protelasset. Ideoq; dilationem sũsq; déq; ferebat. Idem faciebat & Paulus, & multi alij, quos gustus spiritus imbuerat. Sed & impij persequutores, verbi Dei profectum inuidentes, & gloriam testimonij sancti odientes, testes sanctos quamprimum de terra auferri festinant: Deus autem seruat illos, & insidiantium conatus reprimit, & cassat: donec illi testimonium creditum finiant: ita vt etiã si occidendi sint, prius occidi nequeant, quàm tempus occidendi hisdem à Deo constitutum adueniat. Omnia siquidem tum fient, quum plenitudinis tempus aduenerit, quod ipse solus per mométa agnoscit. Ideo & ipsum dominum Iudæi sæpe interficere volẽtes, non prius occiderunt quàm tempus occidendi aduenisset. Vnde S. euangelista ait, Nemo misit in eum manus, quia nondum venerat hora eius. Ioan. 7. Nam sicut tempore præfinito misit Deus verbum suum in mundum: sic ante tempus præfinitum occidi non potuit. Apostoli vox est, Vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filiũ suum. Galat. 4. Plenitudo ergo temporis est finis cuiuslibet rei, quo Deus in æternitate finem rei cõstituit. Sic hoc loco de sanctorũ testimonio est sentiẽdum. Impossibile enim est, vt non impleant testimonij sui tempus, priusquã occidãtur. Igitur adimpleto sui testimonij tempore, id est, non antequã finiant suum testimoniũ, bestia quæ ascensura est de abysso, faciet aduersus eos bellum, & occidet eos. Quia enim sancti ij testes propalã facient dolos Antichristi, & docebunt ipsum non esse Christũ, prout ipse se simulabit persuadens in signis & prodigiis mẽdacibus, sed Antichristum, qui diaboli virtute faceret omnia, præ-

Tẽpore præordinato fieri omnia.

Plenitudo temporis quid sit.

nunciantes simul Iudæis atq; gentibus olim iam veniſſe Chriſtum, & ſua paſſione redemiſſe genus humanum, in quo etiam oporteat omnes homines ſaluos fieri, non in hoc deceptore, nebulone, qui pictã Chriſti faciem in ſeſe exhiberet, quũ non ſit niſi deceptor, & Antichriſtus: quẽ ſcripturæ prædicarunt, vt vnuſquiſque ſibi proſpiciat, & ſaluet animam ſuam ab illo: vnde ab eo tenti interficientur, quos ſi viuere ſineret, minus forſitan rem ſuã ſucceſſuram crederet. Beſtiæ autẽ vocabulo non ſolus perditus ille homo, verumetiã inhabitator eius diabolus, qui per illum exaltabitur, & extolletur ſupra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur: ſed & omne corpus illius figurat: homo itaq; ille perditus, aſcẽdet de abyſſo, id eſt, (Gloſſa Primaſij) ex latebris nequitiæ cordis Iudæorum. de tribu enim Dan Antichriſtus traditur naſciturus, iuxta illud, Gen. 49. Fiat Dan coluber in via, cæraſtes in ſemita, qui vt primũ caput protulerit, & mẽdaciis ſuis vti cœperit, recipietur ab impiis & excæcatis Iudæis, de quorũ profundis cordibus, ceu tenebroſo ſuo latibulo proditurus eſt ſparſa eius fama in omnes: & quũ prodierit, faciet contra Dei teſtes bellũ, verbis, factis, ſignis: toto quippe tẽpore ſui teſtimonij pugnabit mẽdacio acriter veritati contradicendo, & armorũ ſtrepitu, expediens cuncta cruciatuũ inſtrumẽta, quæ in præcedẽtibus martyrib⁹ ſunt tentata, videlicet, virgas plumbatas, fuſtes, cãdẽtes ferri laminas, faces, vngulas, beſtias, ignes, carceres, gladios, & ſi qua ſunt alia. Sed & donis pleroſque pellicere conabitur, verbis etiã perſuaſoriis. Ad hęc valebit miris prodigiis, emẽtitis tamen, ad ſeducendos etiam ſi fieri poteſt electos, vt Saluator ait, Matth. 24. Euincet illos, non ratione, ſed poteſtate: vincet, quia occidet: vel vincet, id eſt, pene ad victoriam deprimet: quod perinde eſt atque illud, Luc. 5. Et impleuerunt (inquit) ambas nauiculas, ita vt mergerentur, id eſt, pene vſque ad ſummerſionem premerentur. Tunc enim pius martyr in vltimis illis diebus, inter tormenta, ſigna non faciet, beſtia autem faciet, & in hoc videbitur ſuperior iuxta hominũ iudicium: non quia ablata erit ſanctis tum quoque Dei teſtibus poteſtas faciendi ea, ſed erit quando non pugnabunt prodigiis, magis autem conſilium tum illis erit, pia patiẽtia, aduerſus imma-

Antichriſtus vnde proditurus.

Antichriſti inſtrumenta contra pios Chriſti martyres.

Signa piorũ ceſſare tempore Antichriſti.

nia dimicare tormenta: alioqui nihil magis illis facerent: & vbi esset domini consilium, Matth. 5. Beati qui persequutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Et cap. 10. Nolite timere eos qui occidunt corpus, animã autem non possunt occidere. Et rursum, In patiẽtia vestra possidebitis animas vestras: vt volentes subeant mortem pro domino, & iustitia eius. Cõsulte ergo in tempore illo patientiæ clypeũ arripient pro sui defensione sancti, magis q̃ aduersus eos dimicare armis miraculorũ, aut verborũ cõcertationib⁹. + Pũc. 2.

Et corpora eorum iacebunt in plateis ciuitatis magnæ quæ vocatur spiritualiter, Sodoma, & Aegyptus, vbi & dominus eorum crucifixus est.

Hierusalem ciuitas magna.

Ciuitatem magnam, quantum ad literam attinet, appellat Hierusalem, quæ Dei ciuitas magna dicebatur, donec fides in ea fuit: sed posteaquam dominum suum interfecit, iam non dicitur ciuitas magna, aut Hierusalem: sed infami nomine Sodoma, & Ægyptus: quippe quum in ea plus turpitudinis, quàm honestatis: plus vitij quàm virtutis: plus rixæ, quàm pacis, plus impietatis quàm pietatis: & ob inexplebilem illam libidinem auariciámque, quibus vsque ad os prodigiose laborabat, famosoque tumore supra se eleuabat: cuius paricidalis crudelitas Pharaonem planè superabat, cum ille populũ duntaxat Dei persequutus sit: hæc verò dominum Deum suum tot nominibus de se bene meritum interfecerit. Ergo ne Hierusalem ciuitas olim sancta iure Sodoma est & Ægyptus? Reuolue Esaiam, & ita de ea dicentem inuenies. Audite verbũ domini principes Sodomorum, auribus percipite legem Dei, populus Gomorrhę, Esa. 1. Perspicuũ est autẽ quòd non de illis ciuitatibus igni & sulphure combustis subuersisque propheta hæc loquitur, sed de Hierusalem: ita enim in titulo operis præmiserat, Visio Esaiæ, filij Amos, quã vidit super Iudam, & Hierusalem. Proinde qui carnaliter erant Iuda & Hierusalem spiritaliter illic dicti Sodoma & Gomorra sunt. Sed & Ezechiel ca. 16. eidem populo dicit, Pater tuus Amorreus, & mater tua chetæa, ob incredulitatis & maliciæ insignia. Amorrei & chetæi, sic & Ægyptij, de execrãda posteritate Cham pudẽdorũ patris infami reuelatore sunt progeniti. Ferat igitur, &

perferat iure opprobrium ſuum ciuitas illa meretrix, vbi dominus crucifixus eſt, vt vocetur ſpiritaliter Sodoma & Ægyptus, id eſt, in parte computetur ciuitas diaboli, quæ iſtis iiſdē nominibus ſuburitur. Et ſicut ſuper Sodomam pluit dominus olim ignē & ſulphur. Deniq; ſicut in Ægypto aquæ Nili, percuſſione virgæ Moyſi verſæ ſunt in ſanguine. ſic ciuitas, quæ dominū crucifixit, igne magnæ iracundiæ Dei, & ſulphure punitionis eſt à Romanis deſtructa, & aquæ eius (qui ſunt populi) verſæ ſunt in ſanguinem per occiſionem. Quæ etſi collapſa dudum ſit & demolita, tamen iterum reędificata: quia quāuis atrociſſime puniantur vitia, ſubinde tamen occultis veluti pediculis ac draconibus ſibi hęrētibus, & necdum ſucciſis renaſcuntur: vt opera herculana cum eiſdem pugnare videatur Deus, donec vna exuſtione tandem abſumantur omnia. Ecce enim ſcriptura dicit, quia corpora teſtiū ſanctorum iactata in medio ciuitatis magnæ, quæ vocatur ſpiritualiter Sodoma, & Ægyptus, vbi & dominus eorū crucifixus eſt inhumata iacebunt. Magna indignitas, immo magna ciuitatis impietas, quòd & dominū ſanctorū crucifixit, & ſanctos eius occidit: atq; vt crudelitati ſummæ nihil deeſſe videretur, occiſorū corpora in medio ſui in plateis iactata oſtēdet omnibus, nec ſepeliri vult. Quæ omnia futurorū ſunt typi: quia licet perſequutio illa extrema nuſquam non graſſetur, nuſquam non atrociſſime ſeuiat: magis tamē circa & intra hic Hieruſalem, vbi dominus crucifixus eſt: vbi & caput malorū horū reuelabitur, peſtifer anguis Antichriſtus, omni mōſtro & terribilior & fœdior: & ideo in plateis eius inhumata ſinet corpora ſanctorū, vbi erit principale certamē eorū. per quod etiā intelligitur, quia Iudaica plebs ſpecialiter adhęrebit Antichriſto, quouſq; Enoch & Elia prædicātibus, qui ex ea ſaluādi ſunt, reuertātur ad Chriſtum, iuxta illud, Ego veni in nomine patris mei, & non accepiſtis me. Si alius venerit in nomine ſuo illū accipietis, Antichriſtū intelligēs. Ioan. 5. Porrò quod dicitur, vbi & dominus eorū occiſus eſt, cōſtat dominū extra portā ciuitatis Hieruſalem crucifixū: nā eduxerūt eum extra ciuitatē, de quorū cordibus iampridem eiectus erat Ieſus, vt non ſaluarentur impij. Significat autem, quia Chriſtus in ſuis membris

in toto mundo erat paſſurus. Ita eſt ciuitas magna, quæ Babylon vocatur, in qua diabolus regnat: ſicut & Hieruſalem, in qua Chriſtus triumphat. Illa cœpit à Cain, Iſta ab Abel. Denique Sodoma interpretatur muta, Aegyptus tenebræ: Quibus nominibus illi comprehenduntur, qui metu nimio compreſſi non audebunt tempore hoc confiteri fidem Chriſti, ſed in tenebris infidelitatis cæcati, inque tenebris peccatorum retenti, negabunt illum, inſuper etiam calcabunt ciuitatem ſanctam: nam communi cum infidelibus manu, & ipſi infideles facti, compriment eccleſiam ſanctorum, ſanctam & dilectam ſponſam chriſti. Negat. D. Hieronymus ſcribés ad Marcellam de ſanctis locis, hæc carnaliter intelligi poſſe. Spiritualiter igitur inquit, intelligenda ſunt ſingula: & ciuitas magna, quã videlicet prius ædificauit Cain, & nominauit eam ex vocabulo ſui, hic mundus accipiendus eſt: quem accuſator fratrum ſuorum diabolus, & fratricida perituris extruxit vitiis, ſceleribus condidit, iniquitate compleuit, qui ſpiritualiter vocatur Sodoma, & Aegyptus. De qua Sodoma ſcribitur, Reſtituetur Sodoma in antiquum, quòd ſcilicet ita reſtituendus ſit mundus, vt ante fuit: neque enim poſſumus credere rurſus ędificandam Sodomam & Gomorrham videlicet, Adamam & Seboim in perpetuos cineres relinquendas. Aegyptum autem nunquam pro Hieruſalem legimus, ſed ſemper hunc mundum. Hæc ille.

❋ Punctus 3.

Et videbunt de populis, & tribubus, & linguis, & gentibus corpora eorum per tres dies, & dimidium.

Manifeſta perſecutio ſanctorum oſtenditur in omnibus gentibus futura, quum dicitur, quòd omnes populi, & tribus, & linguæ, videbunt corpora eorum tribus diebus, & dimidio. Tres dies & dimidium poſſumus intelligere, (vt iam notatum eſt) tres annos, & ſex menſes: quos in vltima hebdomade Danielis quoque prophetia prænunciat, aſſuturos more ſcripturæ diem pro anno computans: ſicut legimus de quadraginta diebus, quibus exploratores terram chanaam circuierunt, annus pro die reputabitur. Num. 13. vt in Enoch & Elia generaliter omnes pij intelligantur martyres, verbique dei miniſtri, qui ob fidé chri-

Dies pro anno.

ſti tunc occidentur. Et ne ex incerto noſtrę expoſitionis ſurgat intentio, oportet ipſius loci verba ponere, ſi quomodo valeamus abdita loci huius penetrare. Sic enim de ſeptuaginta hebdomadis ſanctus propheta ſcriptum reliquit, vt iterum ędificetur Hieruſalem vſque ad Chriſtum ducem, hebdomades ſexagintaduæ erunt: & poſt hebdomades ſexagintaduas occidetur chriſtus, & iam non erit eius populus, qui eum negabunt (Iudęos intelligens) & ciuitatem, & ſanctuarium diſſipabit populus (Romanus ſcilicet) cum duce vęturo (Tito & Veſpaſiano.) Et poſt paululum. Confirmabit, inquit, pactum multis hebdomade vna, & in dimidio hebdomadis deficiet hoſtia, & ſacrificium: & in templo erit abominatio deſolationis, Dan. 9. Huius loci meminit dominus. Matt. 24. Quum videritis (inquit) abominationem deſolationis, quæ dicta eſt à Daniele propheta ſtantem in loco ſancto (qui legit intelligat) tunc qui in Iudæa ſunt fugiant ad montes, &c. Cuius equidem loci prima pars ad primum Chriſti refertur aduentum: Illud tamę quod poſt diuiſionem hebdomadum, quam ſecretiore ſupernæ inſpirationis typo diſtribuit: primum memorans ſeptuaginta, poſtea ſexagintaduas, poſtremo vnam, quam & ipſam in duas diuidit partes, ad finem puto referendum. Nam quòd poſt ſeptuaginta, & ſexagintaduas hebdomades chriſtus veniens occidatur, ſęque occidentes reprobans, eadem gens iam nõ eius, & quòd confirmarit pactum multis hębdomade vna, quum omnia teſtamenti veteris dicta vel geſta, quæ chriſti aduentui typice ſeruiebant, ipſius præſentiæ veritate impleta ſunt, qui finis eſt legis, rectè quidem accipitur: præcipuè tamen etiam ad finalem mundi decurſum huius hebdomadis intelligentiam pertinere conuenienter exiſtimo: quum ibidem mox audiam, Et in dimidio hebdomadis deficiet hoſtia & ſacrificium. Nam & in ſequentibus dicit, quia in tempus temporum & dimidium temporis: & quum completa fuerit diſperſio manus populi ſancti, complebuntur vniuerſa hæc. Et poſt paululũ, Quum ablatum (inquit) fuerit iuge ſacrificium, & poſita fuerit abominatio in deſolatione, dies mille ducenti nonaginta: qui numerus circa trium annorum, & ſex menſium curricula diuerſatur, (ſupple) erunt, Qui legit intel-

Hebdomades Danielis.

ligat. Abstrusa sunt hæc: nisi enim abstrusa essent, nō dicere dominus, qui legit intelligat, vnde & Danieli dictū est, Vade Daniel, quia clausi sunt, signatique sermones vsque ad præfinitum tempus. Eligentur, & dealbabuntur, & quasi igni probabuntur multi, & impie agēt impij, neque intelligent omnes impij: porrò docti intelligent. Tu autem Daniel vade ad præfinitum, & requiesces, & stabis in sorte tua in finem dierum. Dan. 12.

✻o Punctus 4.

Et corpora eorum non sinet poni in monumentis.

Perditus ille, cùm occiderit corpus, post hoc amplius non habebit quid faciat, nisi vt occisorum corpora inhumata iacere iubeat in plateis: hoc quàm sæpe factitatū sit, nemo, qui sanctorum gesta vel passiones martyrū legit, ignorat. multo tamen magis fiet temporibus Antichristi, cuius tyrannis prædictorum dierū calculo complebitur, vnde id solum colligendum, quòd tanta in pios atrocitate tū impij deseuient, quòd nec mortuorum quidem miserebuntur, quorum corpora minime sinēt sepeliri: vt vel post mortem superare videantur eos, quos viuos superare nō poterant: atq; vt alij terreantur sæuitia, & à veritatis confessione abstineant. At parum efficient, quibus pro christo gladio percuti voti tum erit. Porro quod hic de sanctis testibus dicitur, hoc in ipso domino nostro Iesu christo Iudæi primum effeciſſent, nisi lege prohibiti fuissent. Lex ita erat, Quando peccauerit homo, quod morte plectendū sit, & adiudicatus morti appēsus fuerit in patibulo: nō permanebit cadauer ei⁹ in ligno, sed in eadē die sepelietur, quia maledictus à Deo est, qui pēdet in ligno. Deute. 21. Vbi diligenter aduertendum, quia maledictum non pœna facit sed culpa, proinde recte præmissum est, Quando peccauerit homo, quod morte plectendum est: demúmque subiungitur, & adiudicatus morti, appensus fuerit in patibulo. At illi, eum, qui non habebat culpam, arbitratu quidem suo, maledictum esse voluerunt ob pœnam, quibus non licuit authoritate legis suffragante prohibere sepulturam Christo: quod proculdubio in eius ignominiam effeciſſent, si licuisset. Nunc verò vbi Antichristus omnes leges refixerit, contra ius fásque, eius licentia permittentur extinctorum corpora insepulta es-

Antichristi atrocitas.

Maledictum culpa facit non pœna.

se, ac sine omni honore conculcari ab omnibus. Ideo nãque in monumentis corpora reponuntur, vt ibi quiescãt, & diem expectent nouissimum. Hinc Sapien. 44. dicitur. Corpora eorum in pace sepulta sunt. Tunc autem non sinent eos poni in monumentis, vt non viuant eorum nomina. Monumentum quippe dicitur eo quòd moneat mentem, quia dum monumenta sanctorum cernimus, qui sua corpora tradiderunt pro Christo in mortem, venerationem illis impendere monemur: eo quòd per eos glorificatus est christus: quod tum negabitur sanctis, nec alia quàm christi causa, vt non sit in memoria Christus, nec veneretur ab vllo. Idcirco námque Antichristus filius ille perditus dicitur, quòd in vniuersum contrarius existat Christo. Et licet, multi hanc nuncupationem promereantur, excellentius tamen ille in fine reuelandus: in quo vno veluti in capite cẽsentur omnes, quotquot sunt aduersarij Christi: qui eum persequuntur in membris, & agunt contraria Christo. De quibus est sermo Ioannis in prima canonica cap. 2. Nunc autem Antichristi multi facti sunt, vt intelligeres pietatem solum suffragari Christo, in qua si quis inuentus fuerit, beatus: cæteris omnibus in perditione existentibus, vt partem habeant cum illo quem ducem sequuntur: quibus cordi est malum facere, bene autem operari nesciunt qui omnes ad vnum corpus mysticum pertinent: cuius ipse Antichristus est caput, omnium malorum cõciliabulum sentináque, & lues execranda.

Cur corpora in monumentis reponũtur.

Monumentũ à monendo.

Antichristi appellatio vnde.

Multi antichristi vnus princeps.

✻ Punctus 5.

Et inhabitantes terram gaudebunt super illos: & iocundabuntur: & munera mittent inuicem: quoniam hi duo prophetæ cruciauerant eos qui habitant terram.

Peccatum peccatorum omnium pessimum ac teterrimũ est impios lætari quum male fecerint, & exultare in rebus pessimis. Prouerb. 2. quibus, qui talia agunt multus & inexhaustus thesaurus est repositus iracundiæ Dei viuẽtis. Hoc eiusmodi peccatum, lætari videlicet in opere malo, competere in illos occisores testium Dei, graui cẽsura denotat enunciatio hæc, qua dicitur, Et inhabitantes terram, gaudebunt super illos, & iocundabuntur, &

Lætari in male gestis pessimum.

munera mittent inuicem,&c. Vides quàm nihil à proprietate sermonis discedat. Ideo enim gaudebunt, quia inhabitantes terram terreni erunt non cœlestes, alioqui nequiter suorum factorum eos pœniteret. Primasius Episcopus Vticensis vir apprime eruditus, qui sub Theodosio imperatore secundo floruit, circa annos à nato christo .cccxl. qui quinque in Apocalypsin commentariorũ libros scripsit, super hoc passu ait. Mirum non est si terrena sapientes iustorum mortibus gaudeant: nam præter plagas, quibus propter testamentum Dei, humanum genus arguetur: etiam visus ipse iustorum grauat iniustos, sicut scriptum est. Sap. 2. Grauis est nobis etiam ad videndum. Non solum grauat, sed etiã tabescere facit. Hinc. Psa. 111. Peccator videbit, & irascetur: dentibus suis fremet, & tabescet. Etenim oculis ęgris odiosa lux, quæ puris est amabilis. Et palato nõ sano pœna est pánis, qui sano est suauis. Et bonorum vita detrimentum est pessimorum, qui grauiter auribus audiunt, & oculos tegunt, ne videant bonum: qui quum dixerint, Pax, & securitas, tunc superueniet eis interitus repente, vt vitare non possint. In promptu esset hic de gestis ac prœliis sanctorum verissima proferre testimonia: quibus demonstrare facile esset truces homicidas prostratis martyrum legionibus lætatos, qui in medio iacentium corporum discumbentes epulabantur, tanquam magnis potiti triumphis, quòd inermem populum dei, nihilque manibus reluctantem profligarũt iniuste: nisi festinanti procursu ad alia atque alia raperemur: & ne opus immensum, præter institutum exurgeret. Vnũ tamen de domino nostro Iesu christo minimè prætream: quem teste omnium euangelistarum, quum crucifixissent Iudæi, lætabantur: & in summa eorum lætitia huc atque illuc gradientes, mouebant capita sua, & dicebant, Vah, qui destruis templum dei, &c. Potuit fieri & vt munera post perpetratam cædem inuicem miserint præ lętitia cordis eorum, tanquam perpetuo cruciatu iam forent occiso christo liberati, quòd is peccata legis eis improperaret, comminaretur & gehennæ mala. Ideo hæc agebãt, quia terreni erant: quos solos cruciat veritatis lux, carni omnino impatibilis.

Primasius Vticensis episcopus cõmẽtator Apocalypsis vetustissimus

Mali boni graues ad videndum.

Mali lætant super occisione bonorum.

DE

DE RESVSCITATIONE TESTIVM.

Sect. 4. Punct. 1.

ET post tres dies & dimidium, spiritus vitæ à Deo intrauit in eos: & steterunt super pedes suos: & timor magnus cecidit super eos, qui viderunt eos. Quantum temporis supra significaueratin mensibus quadraginta duobus, & diebus mille ducentis sexaginta: tantundem significat in tribus hic diebus & dimidio. Tempus ergo & tempora, & dimidium temporis, id est, annos tres & semissem, tres dies & dimidium appellat, quæ sunt tempora Antichristi, vt supra probatum est. post quæ futurum est, vt iussu dei omnipotentis spiritus reuertatur in corpora eorum: & qui mortui erant, & iacuerant in puluere integri resurgant, & stent erecti in pedes, & viuant. Et hoc quantum ad illos testes futuros, in quorum resuscitatione poteris intelligere & communem omnium resurrectionem in vltimo illo die, qui erit post antichristi tempora. Vnũ ergo tangit, & aliud intelligit. Tangit illos testes duos Enoch & Eliam: Intelligit autem communem omnium resurrectionem, quando malos & qui damnati sunt corripit insanus timor omnes, vt dictum illud. Sap. 5. impleatur in illis, Videntes turbabuntur timore horribili & mirabuntur in subitatione insperatæ salutis, gementes præ angustia spiritus, & pœnitentia agentes, dicentes. Hi sunt quos habuimus aliquando in derisum, & in similitudinẽ improperij nos insensati vitam illorum æstimabam° insaniam, & finem illorum sine honore. Ecce quomodo cõputati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorum est. Duo obserua. Primum temporis in verbo mutationẽ. Secundo quòd dicit spiritum vitæ à Deo in eos intrasse. Hactenus enim de futuro facta fuit enunciatio per verba, sic. Et ciuitatem calcabunt. Item. Iacebunt in plateis corpora eorum. Denique, Videbunt de populis & gaudebunt. Nunc veluti à prospectu retro conuertens oculos præteriti temporis verba assumit dicens, Spiritus vitæ à Deo intrauit in eos, Et, steterunt. Nimirum hoc

Resurrectio futura mortuorum.

indicio mutatam loquentis personam à superiore denuncians. Nam ab eo, quo dicebatur, Atrium autem quod foris templum est, hucúsque eius personæ verba sunt, qui calamum dedit: hic verò rursum persona Ioannis loqui incipit, eodem tempore & modo verborũ, quo superius, præterito indicatiui. Quod non inusitatum est prophetis: plerúmque enim futura canunt per præteritum, ob prophetiæ certitudinem, quatenus doceant tam indubiè obuenturum esse quod futurũ est, ac si esset præteritum. Quod autem dicit spiritum vitæ à Deo intrasse in eos, datur intelligi quia potentia Dei fiet resurrectio mortuorum, qui extinctorum corporibus reddere potest animas: ergo vltra potẽtiam naturalem fieri habet mortuorum resurrectio. Alij exponi volunt locum hũc magis spiritualiter, de spirituali videlicet resurrectione potius quàm corporali: quòd extinctis aliis tempore tribulationis alij excitentur testes domini: qui priorum spiritum in se habeant, ferántque constantissimè de Christo testimonium, & veritate eius. Quod dum fiet, quasi priores suscitati videbuntur, ac terrebũtur illi, qui Christi virtutem extinctam esse putabant in prioribus dicentes. Quid profecimus? Ecce priores occidimus, & alij suscitati sunt: væh nobis, quia nihil proficimus.

Alia expositio.

Punctus 2.

Et audierunt vocem magnam de cælo dicentem ipsis. Ascendite huc. Et ascenderunt in cælum in nube, & viderunt illos inimici eorum.

Si de Elia & Enoch præsentem scripturam intelligas, non sine magno Dei omnipotẽtis miraculo id fiet, quod hic futurum prædicitur: námque hi postquàm resuscitati fuerint: mirantibus aduersarijs iubentur conscendere in cælum antequam finiatur orbis: & antequam illa vniuersalis resurrectio fiat. Quod quum fiet, dei omnipotentia, & Dei beneficio vertetur in salutem multorum: vt pudefiant & conuertantur ab antichristiana perfidia, cui crediderant, falsis eius miraculis persuasi, & deceptionibus seducti. Quod si olim ob fidei ędificationem in infirmis, crebra legimus facta miracula: adeò vt nonnullorum etiam animæ post fata cælos inter turmas angelicas conscendere viderentur: Quid mirum si tum, quando magis

Eliæ & Enoch resuscitatio.

expediet,ob consolationem fidelium,& reędificationem illorum: quorum fides labefactata per antichristum & suos in periculo versaretur,tanto christus miraculo,eandem in multis cõfirmare velit.vt testes suos veracissimos de corruptione suscitaret, illósque rediuiuos propalam assumeret in cælum:vt sic sine mysterio annorũ tres dies & dimidium simpliciter tibi curant . Ad quod tam stupendum miraculum protinus sequetur& terrędmotus magnus,in quo decima pars ciuitatis cadet, occisis in terræmotu septem millibus hominum quorum nomina erant in terris:reliquis ex terrore conuersis. Hi erunt drachma decima perdita,& ouis centesima, qui tum irreparabiliter pereunt,in perfidia æternum sopiti, vt nec ad tantorum miraculorum coruscationem euigilent:pereunt autẽ quia non sunt ad vitam prædordinati . Et quia tropo duorum testium vniuersalem resurrectionem mortuorum in hũc modum adumbrat:proinde in fine visionis istius tertiæ, quum debuisset dicere de communi resurrectione omnium, non aliud dixit, præterquàm quòd adueniet ira eius,& tempus mortuorum, iudicare, & reddere mercedem seruis eius prophetis, & sanctis timentibus nomen eius:pusillis & magnis:& exterminandi eos qui corruperunt terram . Quod non faceret nisi in mysterio, quod per historiam in particulari de duobus testibus hic dicit,referre velit etiam ad vniuersale.Dicatur ergo.Et audierunt vocem magnam de cælo dicentem ipsis. Ascendite huc:& quę sequuntur.Vox ista,quæ eos vocat,& cędlos conscendere iubet, ad generalem resurrectionem referendo,ipsa est,de qua Apostolus.1.Thessa.4.dicit.Ipse dominus in iussu, & in voce archangeli, & in tuba Dei descendet de cælo. Ascendite ergo huc, ad mediam videlicet cędli regionem,ad caput vestrum,qui estis membra eius:non enim vltra manebitis in terra, sed sicut facti estis ciues sanctorum, & domestici Dei habitabitis in cælo, quo semper aspirastis dum in carne viueretis mortales.Legimus in Act.apost. quòd dominus in nube sit venturus ad iudicium:sic enim dixerunt angeli testes ascensionis domini,Hic Iesus qui assumptus est à vobis in cælum, sic veniet quemadmodum vidistis eum

Decima pars ciuitatis drachma decima & ouis centesima.

ascendentem in cœlum, videlicet, in magna gloria. Sicut ergo Christus venturus est in nube, ita & omnes sancti: vnde per semetipsum dominus dicit, Tunc videbunt filiũ hominis venientem in nubibus, cum potestate magna & maiestate, Lu. 21. Hoc est quod Apostolus quoque prædicat, dicens. Nos autẽ qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiã Christo in aëra: & sic semper cum dño erimus. 1. Thess. 4. Quod si quis hanc Pauli sententiam intuens, inquirat, qualiter generalis illa sententia inflicta primo homini, cum tota progenie, qua dixit illi Deus, Terra es & in terram ibis, cõpleatur in nobis illis, qui viuimus, qui relinquimur pro illo tempore, simúlque rapiemur cum illis resuscitatis de puluere: scire debet, veram Dei esse, & Pauli sentẽtiam Quia & viui reperientur homines, ex quorum persona, hoc apostolus loquitur: qui, vt beatus dicit Augu. in ipso raptu nubium etsi momentaneam gustabunt tamen mortem. In terram autem reuertentur iuxta vocem domini: quia corpora eorum exeunte anima, remanebunt etiam si in momento temporis per se, quæ vtique non aliud quàm terra sunt. Itaque securè dicimus, quia in momento, in ictu oculi, in ipsis nubibus, spiritum vitæ accipient, hi qui in aduentu domini viui reperientur, mortem momentaneã gustantes. Impij autem remanebunt in terra, quam dilexerunt, pro qua & digladiati sunt, qui electos suprá que eleuatos in aëra iudices super se tum verebũtur: quos in terris dum agerent, contempserunt, iudicaueruut & dãnauerunt, opprimentes iniustè. Quid miraris ô homo? diuina fient hæc potentia, cui nihil est impossiblle, agit quod vult, & quomodo vult, & quãdo vult. Aut quomodo aliter ostenderet suam potentiam, si non opera mirabilia faceret? Cuius est potentia solius pro libito omnia agere, nostrum est glorificare eum in omnibus, quæ de illo aut audimus, aut legimus: quia magna, & sancta, & admiranda sunt opera eius, facta in veritate & æquitate.

De raptu viuentiũ in generali resurrectione.

Mors momẽtanea in extremo die.

✝ Punctus 3.

Et in illa hora factus est terræmotus magnus: & decima pars ciuitatis cecidit: & occisa sunt in terræmotu nomina hominum septem millia: & reliqui territi sunt: & dederunt gloriam Deo cæli.

Quum dominus Iesus potenti virtute operatus fuerit circa duos testes vt palã eos resuscitet, iubeatq; insublime conscendere, alij terrebuntur, qui hæc videbunt: non tamen ex hoc terrore omnes conuertentur: sed sicut hæc scriptura dicit, facto terræmotu decima pars ciuitatis collapsura sit: & nomina hominum septem millia ex terræmotu interitura. Denarius numerus perfectus est, ita & septenarius. Quod si non esset à parte totum intelligendum erat. Dicit enim ciuitatem in reprobis collapsam, de quibus legimus. Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis: nam si fuissent ex nobis, permansissent vtique nobiscum. 1. Ioan. 2. Obserua nomina hominum dicit occisa, non homines: neque enim inter homines computandi sunt, qui Deum non aduertunt, nec se intelligunt, comparati iumentis insipientibus, & similes facti illis. Vel noia dicit, propter eos, qui magnificant nomina sua in terris: quales sunt omnes superbi & hæretici, de quibus, D. psalmistes loquitur. Psal. 48. Vocauerunt nomina sua, in terris suis. Reliqui autem, qui territi fuere dederunt gloriam Deo cæli. Hi sunt supra petram ædificati, qui aliis terræmotu cadentibus, id est, ex persecutione fidem abnegantibus: de stabilitate sua firma moti non sunt, immo glorificauerunt deum ore & opere. Meminisse autẽ debemus, quia quod supra ciuitatem magnam dixit, quam & spiritualiter Sodomam & Aegyptum vocari perhibuit: id nũc non ciuitatem, sed decimam partẽ ciuitatis, quæ est Hierusalem appellat: quam corruisse testatur, & merito: nam collectio malorum, non ciuitas, sed ruinæ quædam sunt magnæ illius & sanctæ ciuitatis Hierusalem cælestis: cuius nouem sunt ordines angelorum: & idcirco, qui inde ceciderunt, de illorum sorte sunt, super arenam stantes. Quo circa instanter nobis vigilandum fuerit, ne ruina simus ciuitatis, mancipium diaboli: nec super arenam vestigia figamus, magis autem supra petram firmati, ciues sanctorum ciuitatis sanctæ Hierusalem, in timore illi soli seruientes, qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij sui: qui solus est immortalis, lucem habitans inperscrutabilem: benedictus in sæcula.

Nomina hominum quid importent.

Punctus 4.

Vah secundum abiit: & ecce Vah tertium veniet cito.

Prædixerat aquila tria væh futura, habitantibus in terra cap.8.quorum duo in præhabita narratione præcesserũt, tertium adhuc restat. Primum indicauit mala locustarũ. Secundum, locutionem quatuor angelorum: quibus solutis occisa fuit tertia pars hominum, à tribus plagis, igne, fumo, & sulphure. Tertium respicit tempus illud, quum in extremis diebus insanire cœperint, Gog, & Magog. De his cap.20.infra habes, vbi sic legis. Quum consummati fuerint mille anni, soluetur satanas de carcere suo: & exibit, & seducet gentes, quæ sunt super quatuor angulos terræ, Gog, & Magog: & congregabit eos in prælium: quorum numerus est sicut arena maris. Hoc futurum est post Antichristi tempora longe: (Nam post duo prima væh, confestim sequi debebit communis pacis optatum tempus, quo vniuersus orbis ad Christum conuersurus exultabit, & lætabitur vehementer,) sub tuba septimi angeli: de quo mox sequitur.

❋ DE CANT. SEPT. ANGELI.

Sect. 5. Punct. 1.

ET septimus Angelus tubæ cecinit: Et factæ sunt voces magnæ in cælo, dicentes. Factum est regnũ huius mundi Dei nostri: & Christi eius: & regnabit in sæcula sæculorum. Amen.

Sex priores tubæ varios bellorum eventus, varios ecclesiæ casus cecinere, quibus ecclesia erat exercenda: hæc autem cantu suo prodit aureum illud & amabile sæculum: quod omnes exoptare debemus, & dicere. Adueniat regnum tuum, quod sequetur ad præcedentes tribulationes quando pacata erunt vniuersa, & cor quærentium dominum exultabit vehementer: quod & supra sub apertione sigilli septimi in silentio dimidiæ horæ monstratum est: id enim nostræ huic sententiæ apprimè suffragatur, & probat omnino veram esse: vt non subito rapiamur ad sabbatum illud æternum, quod alij hoc loci non satis probabiliter coniectant. Nam si id verum

esset, quid igitur admodum referre videbatur dicere regnum huius mundi: & non potius æternum, quod in beatis est, nec est quòd hoc loci dixeris factum, id est, finitū: sed innouatum, & quasi ab interitu restauratum, vt dicemus. Præterea eleuat sententiam horum, illud quoque, ꝙ viginti quatuor seniores in suis gratiarum actionibus addunt, Et qui venturus es. Si enim venturus est, nondum adhuc venit. Si nondum venit: quomodo sabbatum æternum erit regnum hoc quod hic spiritus indicat? Igitur ordo visionum, & collatio locorum, magnum quid efficiunt ad veram intelligentiam scripturæ huius: quibus duobus hactenus, Dei gratia, stylum direximus, ne operam frustra nauasse videremur, semper cum iudicio sententias componentes aliorum: ne quid sententiarum varietate opus dissonaret. Sed vt ad rem reuertamur, dicit scriptura. Et septimus angelus tuba cecinit. Audiuimus superius cap. 10. quòd angelus stans super mare, & super terram, iurauit per viuentem in sæcula sæculorum, quia tempus non erit amplius, sed in diebus vocis septimi angeli consummabitur mysterium Dei, videlicet, quod in fine mundi præsignauit implendum, de quo loquuti sunt prophetæ Dei. Quomodo autem tempus non erit? Aut quale tempus nō erit, ibidem notauimus: vbi tempus hoc interpretati sumus de fine mundi, & extremo die, quando vltra non erit tale tempus quale præcessit, viæ scilicet peregrinationisque & tribulationis bonorum. Nam tum consummabitur mysterium Dei, quod consummandum est in diebus vocis septimi angeli. Nec sunt plures, nisi septem angeli mystici tubicines, ergo in diebus septimi mysterium erit consummandum, quod euangelizatum est per prophetas de tribulatione ecclesiæ, quæ tum consummabitur. Quomodo ergo tertium væh, hoc est, tertia tribulatio, per Gog & Magog, post hanc communem pacem ecclesiæ totius excitabitur, si hic consummabitur? Ausculta, totum tempus ab hoc vsque in finem, septimæ tubæ est, in quo multa euenient: id quod Angelus perpendens conuenienter dixit. In diebus vocis septimi angeli, id est, quum cœperit ecclesia sancta vltimam suam prædicationem diffundere, cōsummabitur mysteriū Dei, hoc est, arcanum decretum, quod

modo latet, tunc reuelatum implebitur. In diebus dixit, pluratiue, significans diuturnitatem temporis huius, & q̃ multa in eo accidant. Fiet ergo, & pax præcidanea, & tribulatio succidanea, & finis mundi sub hoc tempus, aliis atque aliis diebus. Hæc sunt tempora, & articuli temporum, quæ pater posuit in sua potestate, de quibus curiosius inuestigare superuacaneum fuerit: satis sit ita distinctim digessisse: quia hoc prius, illud posterius futurũ est: quibus autem temporum articulis hoc atque illud fiant, nemini reuelauit Deus, etam si mysteria, & ordine quo fiant reuelauetit. Porro voces magnæ nihil aliud sunt, nisi magna laus, magna gratiarum actio futura in ecclesia Dei, quam cæli typus exhibet. Beatus qui ad illud tẽpus peruenerit, quando vbique gentium erit pax & gaudium, & gratiarum actio, quando solus Christus vbique triumphabit, cum ingenti omnium gratulatione: cui laus ab omnibus tribuetur & gloria: quia per suam magnam misericordiam potentissime liberare dignatus est tandẽ ecclesiam suam à tyrannide antichristi, interficiens eum in spiritu oris sui, sicut dixit Esaias. Tunc enimuero vniuersi conclamabunt verbum hoc. Factum est regnum huius mundi Dei nostri, & Christi eius. Quid est, factum est? An consummatum est Non vtique. Neque enim tum adhuc consummabitur militans ecclesia in hoc mundo, quæ perdurabit vsquequo veniat Dominus. Ergo factũ est, id est, innouatum, vel denuo instauratũ: nõ enim apparebat facies ecclesiæ tempore Antichristi, quando non erat pax piis, nec dabatur viuere illis: quo tandem pereũte redderur vita omnibus: & ipsa vniuersalis ecclesia quasi à morte resuscitata restaurabitur. Sequitur. Et regnabit in sæcula sæculorum. Nam licet per Gog & Magog turbanda sit hæc pax, non fiet tamen tanta tribulatio, quanta præcessit sub magno Antichristo, dicente domino. Erit tunc (notans tempus Antichristi) tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mũdi vsque modo, neque fiet, Matth. 24. Quod dicit. Neque fiet, proculdubio, post hanc indicat aliam futuram, & hæc erit post communem pacem, vel in diebus pacis huius, minimè tamen vniuersalem pacem eleuans, in qua venturus est dominus ad iudicium, prout colligitur ex Euangeliis, quia in pace

Tẽporũ articuli nobis incogniti.

Gog & Magog tribulatio.

mundi venturus est dominus ad iudicium non speratus à multis. Ita enim dicit. Sicut fuit in diebus Noë, ita erit & aduentus filij hominis: sicut enim erant in diebus ante diluuium comedentes, & bibentes: nubentes, & nuptui tradentes vsque ad eum diem, quo intrauit in arcam Noë & non cognouerunt donec venit diluuium, & tulit omnes: ita erit & aduentus filij hominis, Matth. 24. Idē habet & Lucas. cap. 17. Quid ergo est quod ait dominus, Veruntamen filius hominis veniens putas inueniet fidem in terra? Luc. 18. Sed nihil repugnat, ostendit autem quia in illa pace rursum homines in vitia carnis dissoluentur. Longa etenim pace incautius quandóque dissolui in vita solemus: quum non cauere sed nutrire magis diuturna pax soleat vitia. proinde dum vexamur minus, minus afflictionibus præmimur, siue etiam pœnitentiæ carceribus nos coërcemus, minus probi inuenimur. Nanque aduersitas remedium quoddam est, ad expugnanda ac depellenda vitia, & sanandum internum totum hominem, quo minus ardeat, minus aduersus sacrosanctam Dei legem concupiscat: sed vt fide viuat, fide Deum colat, fide bene operetur, atque in vniuersum spiritalis fiat. Cogit enim intra se hominem tribulatio, & ad sui limpidiorem cognitionem compellit: vt dum se introactus recognoscit, & quàm nihil in sese eiusmodi præsidij, quo saluetur, inuenit, ad Deum fugere cogatur, cui in pace omnis virtus concidebat vt & Dei in primis creatoris obliuiscereture, & sui. Producamus exempla. In persecutione Dauid sanctus fuit, & fortis: in pace delicuit. Salomon diuturna pace à fide defecit: qui in templi ædificatione occupatus alienus à viciis fuit. Sic variè pacatis externis malis internum malum suboritur. Proinde consultissime quidam pacis tempore bellum sibimetipsis indicunt assumpta pœnitentia: quatenus eius vredine, oborta vitiorum seges tota exaresçat, quæ nisi contrario nescit domari. Laudanda ergo in oibus, maximè verò in viris religiosis est carnis afflictio, & illa spōtanea volūtatis obligatio: quę si libera sit plus criminis quàm virtutis, plus dānationis quàm salutis nouit operari: eò quòd sensus, & cogitatio humani cordis in malum prona sint ab adolescentia sua, Gen. 8. Disciplina militaris armis suis vtitur: nec spirituale certa-

Persecutionis vtilitas.

Aduersitas remedium.

men assurgit ad palmam, nisi suis præmunitum sit præsidiis. ✻o Punct.2.

Et 24.seniores, qui in conspectu Dei sedent, in sedibus suis, ceciderunt in facies suas, & adorauerunt Deum dicentes, Gratias agimus tibi domine Deus omnipotens, qui es, & qui eras, & qui venturus es: quia accepisti virtutem tuam magnam: & regnasti.

Seniores qui habendi.

De senioribus qui sint, satis iam dictum est: primarij enim in ecclesia Dei sunt, qui vices Dei in hoc mundo exercent, in iudiciaria potissimum potestate: qui sedere in conspectu Dei dicuntur, eò quòd faciant quæ placita sunt illi: vnde habemus illos solos inter seniores recensendos, qui eiusmodi sunt, hoc est, qui inculpatè viuunt, & ministerium Dei fideliter implent: qui etiam rectè in facies suas cecidisse dicuntur, quòd omnia opera sua ad eum referunt, & quidquid boni habent tribuunt illi, qui dicit, Sicut palmes nō potest fere fructū à semetipso, nisi manserit in vite, sic nec vos nisi in me manseritis. Inferi deinde. Sine me nihil potestis facere. Ioā.15. Proinde ab illo vno se habere omnia recognoscunt, qui facit omnia. Omnia enim quæcunque voluit dominus fecit in cælo & in terra, Psalm.113. cuius voluntas est prima rerum omnium causa: & prima legum omnium regula: nam leges omnes secundum suum beneplacitum instituit, quarum vtique 24. isti seniores sunt ministri: vt rectè legum administratores Deo gratias agere debeāt cadētes in facies suas coram eo & adorātes. Quo sanè docemur nos quoque, vt omne bonum quod in nobis est, vel esse credim', aut suspicamur: fidelissima recogitatione, syncerissima affectione, gratissima deuotione, totum Deo tribuamus, nihil pœnitus nobis reseruantes, aut nostris tribuentes viribus: ne gloriam Dei de donis, & bonis collatis, nobis vsurpare videamur iniquam. Quid enim habes quod nō accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? 1. Corin. 4. Malum, quod nobis hæret, nobis ipsis ascribere possumus, prout est veritas, iuxta diuinum illud oraculum, Perditio tua ex te (ô Israël) tantummodo in me auxilium tuum. Osæe.13. Et dominus in Euangelio, Vos inquit, quum sitis mali. Ecce malum solum habe-

Bonum semper à Deo habemus.

mus à nobis:quod verò bonum eſt in nobis, à Deo eſt. Hoc tibi certum ſit,& ita credas:nullum actum elicere poſſe hominem,quod meritorium ſit,ac ſalutare,& Deo placens,ſine gratia eius.Paulus dicit,Fiduciam talem habemus per Chriſtum ad Deum,non quòd ſufficientes ſimus aliquid cogitare à nobis, tanquam ex nobis: ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt. 2. Corin.3. Alibi quoque, Deus inquit,eſt qui operatur in nobis, & velle, & perficere pro bona voluntate.Phil.2.Ex quibus habemus,(vt aliquid eruamus ex promptuariis etiam theologorũ vulgatium)quòd hos tres actus,cogitare, velle, & perficere, Deus per ſuam in nobis operatur gratiam:vt perſpicuum ſit,quia pro tribus his actibus triplex requiritur gratię influxus.Primus ad ipſum cogitatum,quem gratia in corde ſeminat:non ita intelligendo,quòd ſine ſpeciali Dei influxu non poſſumus de bono cogitare obiecto, vt de iuſtitia,de pietate,de Deo,de homine Chriſto, eius paſſione,&c.de quibus & Iudæus cogitat & Turca.Hoc nẽpe commune eſt omnibus,& bonis & malis,electis reprobisve,quum & ipſi dæmones cogitant de illis.dum enim generalis de his habetur ſermo,quis non auditorũ cogitat:aut dum quis priuata lectione meditationéque talia reuoluit:ad quæ nullus tum ſpecialis requiritur gratiæ influxus:ſufficit enim generalis hæc influentia,videlicet, facultas virium ingenitarum:quæ cuique inſerta eſt naturaliter.Quod verò Apoſtolus dicit nos nõ eſſe ſufficientes aliquid cogitare à nobis tanquam ex nobis,intelligẽdum eſt,de ſalutari cogitatione, quod in nobis ſpeciali gratia operatur Chriſtus.Neque enim Apoſtolus inibi de generali loquitur ſufficiẽtia, ſecundũ quam omnis creatura etiã inanimata recipit à Deo ad agendũ ſuã ſufficientiã: ſed de ſufficiẽtia ſalutari.alioqui nihil opus erat de hoc meminiſſe theologo magno,quod natura rerum nos doceret.Proinde hoc modo intellige:quia nullus cogitatus, quãtumcunq; exiguus de ſalute,hoc eſt, ſalutaris ac ſibi proficuus,commouebit cor,excitátque,aut ſtimulat, ſine ſpeciali diuinæ gratiæ influxu.Quod ſic perſuadetur.Audiſcultant duo eundẽ ſermonem:alter compungitur, ſalutis ſpiritum cõcipiens:alter duro corde perſiſtit. Cunque hi ambo eundẽ ſermonem audiant,ſed nõ eodem modo

Gratiæ influxus varij.

Gratia prima operatio.

Sufficientia noſtra.

Gratiæ diuinæ influxus; neceſſitas.

gratiam recipiunt : hic audit tanquam Promethei fabulam, aut aliquid tale: ille tanquam salutarem doctrinam. Item : Cogitant duo offerre missæ sacrificium, alter pro salute: alter ex cõsuetudine, nihil passionẽ Christi corde rememorando : nec finem in quem institutum est missæ sacrificium, videlicet in remissionem peccatorum, & Dei gratiam obtinendam : quatenus pro charis cæterum habeat nos Deus. Ille spirituali influxu gratiç: communi hic, tanquam agens officium debitum. Id quod & in audientibus missam, & orãtibus vsu venit: vnus pro impetratione veniæ delictorum orare cogitat, alter ex vsu. Quæ est causa differentiæ huius? Respondeo, collatio gratiæ specialis, & negatio: domino in scriptura sacra dicente, Plui super vnam ciuitatem, & super alteram nõ plui: pars vna compluta est, & pars super quam nõ plui, aruit. Seminat ergo Deus salubrem in corde cogitationem dupliciter: vel per externum adminiculum : puta, exhortationis, institutionis, prædicationis, lectionis, &c. vel per internam inspirationem, irradiationem, illustrationémque. Seminat autem dupliciter, generaliter & specialiter. Generaliter immittẽs homini fructuosum de sua salute cogitatũ, id quod & in malis facit, qui facit solem suum oriri super bonos & malos : pluit super iustos & iniustos, nihil interim cor interna inspiratione mouens informánsue. Specialiter dum ad eiusmodi cogitationem cõcutit cor, & mouet, & inducit per gratiam præuenientem : de qua Psalmographus ait, Misericordia eius præueniet me. cuius operatio est circa primum actum, videlicet, cogitatũ, primum inibi iaciens salutis exordium : quod tamen minus sufficit, nisi & alij actus gratiæ subsequantur: scilicet, velle, & perficere, de quibus iam est dicendum. Secunda ergo operatio gratiæ in nobis est, inflectere voluntatem in bonum : habita nanque salubri cogitatione, quoquomodo, siue per internam inspirationem, siue per externũ adminiculum, oportet spiritualiter ad id moueri voluntatem per alium gratiæ influxum, stimulantem videlicet & excitantem & impellentem quodammodo siue inclinantem ad surgendum, siue à peccato, siue ab ignauia, ad virtutem & diligẽtiam : hic si non aderit, nihil fructuum de bono cogitatu capietur. Frustratur enim prima gratia

Cogitatio salutaris semen Dei.

Gratiæ præuenientis opus.

Gratiæ secunda operatio.

præueniens ſuo fructu ſæpe in flore: hæc autem voluntatis inclinatio dicitur patris attractio, de qua Saluator ait, Nemo venit ad me, niſi pater, qui miſit me, traxerit eum. tractio verò hic non eſt per violẽtiam coactio liberi arbitrij: ſed inclinatio voluntatis ad aſſenſum, vt aliquid habeat voluntas ipſa noſtra de ſuo, quo magis opus ſit meritorium. Quanquam enim Deus immenſa ſua liberalitate bonitatéque poſſet ſine omni actu noſtro, & cooperatione producere fructus bonorum operum in nobis, & pro charis habere nos, in futuro quoque ſine meritis noſtris beatos nos efficere, id quod pleriſque videretur magis ad ſuæ maieſtatis ſpectare præconium: hoc tamen facere minimè decreuit, ſcriptura teſtante, quæ multipliciter & merita commẽdat, & præmia: quin potius, vt gloriam aſſequamur, cum qualicunque laude propria vult. Prout dicit Apoſtolus. 1. Cor. 4. Nolite ante tempus iudicare quoaduſque veniat dominus, qui & illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit cõſilia cordium, tunc laus vnicuique erit à Deo. Nihil autem haberet homo laudis in remuneratione, ſi non præcederent merita: nec merita eſſent, ſi liberum arbitrium purè paſſiue ſe teneat, velut truncus informis ad opificem ſe habens, vt nihil penitus gratiæ cooperaretur. Gratia itaque liberũ arbitrium non cogit, nec neceſſitat: ſed ita efficaciter afficit, inclinat, & trahit voluntatem, quòd in idipſum ad quod trahit conſentiat. Attractus ille aſcribitur gratiæ, tametſi non ſit à ſola gratia, ſed cum volũtatis conſenſu. Nullus enim habitus infuſus animæ ita potẽs eſt, quòd liberum arbitrium originali concupiſcentia ſemel oppreſſum, & multiplici mali vſu, atq; aſſuefactione ſubuerſum, variis extrinſecis obiectis, tum incentiuis, tum voluptuoſis irritatum, & illectum, poſſet ab his retinaculis, quæ ſuauius implicant, liberare, & ad bonum efficaciter ſtatuere: niſi gratia deſuper adſit: vt neceſſario fateamur opus gratiæ eſſe conuerſionem peccatoris ad Deum. Spiritus ergo patris & filij, ſanctus, & benedictus, hoc operatur in nobis, qui per gratiam inhabitat corda noſtra, nec ocioſus diuerſatur ibi, ſed agit indefeſſe ſtimulátque ad bonum: ſi quo pacto homo motibus eius obtemperare velit. Porrò liberum arbitrium, aliam actionem nõ habet immanen-

Attractio gratia.

Cum voluntatis conſenſu operatur gratia.

Peccatoris cõuerſio opus gratiæ.

Liberi arbitrij actio in conuersione.

tem cum gratia in opere bono, preter consensum (vt Bernardo placet) quo salutari sancti spiritus habet acquiescere mortui, & quo cooperari dicitur gratię. Cęterũ consensus ille actus est voluntatis ab ipsa ortus, sicque proles naturalis volũtatis dicitur, adoptiua autem gratiæ. Nunquam enim voluntas illum actum produceret, nisi gratia inclinaret. Quia verò acceptatio illa ipsius consensus à Deo in ratione meriti, in ordine ad præmium æternum, potior est in ipso actu: dicitur actus ipse, vel consensus, verius, nobilius & perfectius esse proles gratiæ quàm voluntatis propter diuinã acceptationem: eo quòd esse gratiæ nobilius & perfectius est, quàm esse naturæ. Nunc superest tertius actus gratiæ qui est perficere, cõsensum firmans in bono volito, vt executioni demandetur, mancipetúrque, ne fiat abortiuũ: ad quem tertio loco exigitur gratia, vt quod primo loco salubriter suggessit per cogitatum: secũdo fructuose promouit per inclinationem ad consensum ipsam voluntatem: nunc denique efficaciter perficiat omnes vires roborans ad huiusmodi actus operationem. Et hic requiritur vis rationalis illustratio per sapiẽtiam diuinalem, irascibilis vegetatio per discretum zelum, concupiscibilis excitatio per ardẽtem charitatem, & omnium virium inferiorum coaptatio per confortationem: quę omnia operatur vnus atque idem spiritus. Et hæc dicitur gratia subsequens, de qua adducitur illa vox Prophetæ, Misericordia tua subsequatur me. Psal. 22. Et sic omnia opera nostra tribuenda sunt deo, quum ipse principaliter per triplicem actum gratiæ suæ, præuenientem, cooperantem, & subsequentem omnia efficiat in nobis: & nos eius sumus, qui gratiæ eius cõsentimus: vt iure sancti seniores, qui in conspectu Dei sedere visi sunt in sedibus suis, ceciderint in facies suas, & adorauerint Deum, dicẽtes. Gratias tibi agimus domine Deus omnipotens. Eadem supra cap. 4. in fine legis de his senioribus, vbi coronas suas mittũt ante thronum: hic verò gratias agunt. Idem nanque est ibi coronas mittere, quod hic gratias agere. Quinque autem ex ordine commemorant. Primo, qui es. Secundo, qui eras. Tertio, qui venturus es. Quarto accepisti virtutem tuam magnam. Quinto, & regnasti. Quæ omnia Christo conueniunt. Quod gratias agunt,

Consensus naturalis proles voluntatis.

Gratia subsequens.

ex debito hoc faciunt: debemus enim illi agere gratias, à quo tãta bona percepimus, præsertim quũ id solũ prę-stare possimus, qui bonorũ nostrorũ alias minime indiget. Vnde ꝓpheta ait, Quid retribuá dño pro oibus quæ retribuit mihi? cõtinuò subdit, dicens. Calicẽ salutaris accipiã, & nomẽ dñi inuocabo. Ps.115. Calix iste benedictionis est & gratiarũ actionis. De quo dicitur, Mat.26. Accipiẽs calicẽ gratias egit. quẽ apostol⁹ benedictionis appellat. 1. Cor.10. Obserua. hoc verbũ præsentis tẽporis es, immutabilitatẽ deitatis signat in Christo. Eras, æternitatem qui erat ante sæcula cum patre. Quod verò venturũ illũ adstruit, iudicij tempus demõstrat. Breuiter in his verbis malá aduersariorũ omniũ percutit voluntatem, qui hoc agere nitebãtur, vt nõ esset Christ⁹ Iesus: & nõ memoraretur super terram, sicut ipse idem in Psal.40. ait. Inimici mei dixerunt mala mihi, quando morietur, & peribit nomen eius. Item aduersariorum eius vna vox erat, Mittamus lignũ in panem eius: eradamus eum de terra viuentium, & non memoretur nomen eius vltra. Ierem.11. Sed profectò ipse est dominus Deus omnipotens rex omniũ sęculorũ, qui per omnia sæcula viuit: id quod piis magnę cõsolationis est. Sequitur. Et accepisti virtutẽ tuam magnã. Quæritur, Quãdo accepit Christus hãc virtutẽ magnam? Respondeo, secundũ diuinitatẽ ab ęterno: sicut ab æterno natus à patre, cuius virtutem ipsum eundem appellat Paul.1. Cor.1. Nos autẽ prędicamus Christum Dei virtutem, & Dei sapiẽtiam. Secundum verò humanitatẽ in tempore, quando morte sua deuicit mortẽ, & refractis carceribus inferni eduxit vinctos: Indẽque resurgens ex mortuis accepit potestatem in cælo, & in terra: quando etiã regnauit, hoc est, super mortem & infernũ triumphauit: iuxta illud. Dominus regnauit, decorem indutus est: indutus est dominus fortitudinẽ, & pręcinxit se. Psal. 92. Tũc ergo secundũ decorẽ glorię, & secũdũ fortitudinem virtutis magnæ indutus dñs quãdo surrexit à mortuis. Quia enim regnauit, hoc est, triũphauit, ex hoc debuit sibi glorię decor: & quia glorię decorẽ induit, simul etiã fortitudine roborat⁹ est, & accepit virtutẽ suam magnam secundũ humanitatẽ, quã habuit ab æterno secundum diuinitatem.

Et iratæ sunt gentes, Et aduenit ira tua, Et tempus mortuorum, vt iudicetur: Et reddas mercedem seruis tuis prophetis, & sanctis: & timentibus nomen tuum, pusillis & magnis: & exterminandi eos qui corrumpunt terram.

Punctus iste pars cantici seniorum est, qui in cõspectu Dei ceciderunt in facies suas: postquam enim quædam propriam diuinitatis in cantico eorum perstrinxissent de Christo Iesu domino nostro: continuãdo dicunt. Et iratæ sunt gentes, &c. Quæ gẽtes? Nempe: de quibus loquitur Psal. secundus dicens. Quare fremuerunt gentes? ij enim postquam abiecerunt veritatem, & Christum dominum crucifixerunt: è templo facti sunt atrium, quod datum est gẽtibus: quia parem sortem nacti sunt cum illis, vt in principio capitis huius diximus. Quare autem iratę sunt gentes? Quia Christus improperabat eis peccata legis, prout exponit Sapiẽs dicens, Venite circunueniamus iustum, quoniam inutilis est nobis: & contrarius est operibus nostris, & improperat nobis peccata legis, & diffamat in nos peccata disciplinæ nostræ: promittit se scientiam Dei habere: & filium Dei se nominat. Factus est nobis in cõtradictionem cogitationum animarum nostrarum, grauis est nobis etiam ad videndum, quoniam dissimilis est aliis vita illius, & imminutæ sunt viæ eius. Tãquam nugaces facti sumus ab illo, & abstinet se à viis nostris tanquam ab immundiciis, & præfert nouissima iustorum: & gloriatur patrem se habere Deum. Sap. 2. Hæ sunt causæ quare iratæ sunt gentes Iudæi in Christum. Primo quia arguebat mala opera eorum. Secundo, quia filium Dei se (vt erat) nominabat. Tertio quia dissimilis erat vita, vtpote iustissima & sanctissima eius ab illorum nequissima & impurissima. Quarto obseruabat se à viis illorum tanquã ab immundicijs & inquinamẽtis. Quinto quia nouissima iustorum præferebat gloriæ illorum, quæ cito transitura erat: iustorum autem permansura. Sexto quòd patrem se habere Deum gloriaretur. Pro his omnibus gentes iratæ dicuntur, & quàm indignè, videndum enim pro his potius amari debuerat ab eis, ipsi eum acerrimo odio persequebantur, & spernebant: & dabant odium illi pro dilectione. Et quum omnino eum perditum iri primo quoque tempore cuperent, in crucem egerunt:

Iudæi quib⁹ ex causis iratí contra dominum.

runt: sed ipse adeo nõ periit, vt tum maximè regnare cœperit, deuicto herebo cũ omni potestate eius, & spoliato, propheta dicente, Dominus regnauit, irascantur populi: qui sedet super cherubin: moueatur terra. Psal. 98. Quod sic intelligitur. Dominus Christus secũdum quòd Deus regnauit ab initio super omnes, & regnat, qui intra sãcta sanctorum sedere solet super cherubin, vnde & responsa dat. secundum q̃ homo eandem potestatẽ exercet super omnia vtut populi Iudæorũ irascantur, nescientes sacramenta Dei, nec intelligere volentes: terrena plusquã cælestia diligẽtes: vt non meliores sint gentilibus, qui terra sunt cælestium inanes, cum quibus irascentur & mouebuntur contra eum, vna quasi conspiratione: multo autẽ vehementius quãdo surrexerit à mortuis: & regnare cœperit accepta à patre potestate super omnia: quando Iudæi & gentiles aduersus eum maiora bella concitaturi sunt. Ergo irascantur licet populi tam Iudæi quàm gentiles: & vt volunt moueantur: sed dominus idem qui sedere solet super cherubin modo, & responsa dare: regnabit semper. Hoc est quod sancti seniores in suo cãtico ad præsens dicunt. Et iratæ sunt gentes. Sed quid sequitur? Et aduenit ira tua. Quia enim sic iratæ fuerunt Iudæi cũ gentibus vt interficerent Messiam suum: superuenit grauissima ira tua vt disperderes eos: & ciuitatem sanctã eorum destrueres. Quod factũ est deniq; à Romanis ipsis. qui & ipsi similiter perierunt in ira Dei: nam postquam occidere cœperũt sanctos, amiserunt imperiũ orbis. Quo sensu cecinerunt sancti seniores canticũ hoc Deo omnipotenti. Erunt qui contrito Antichristo hoc idem canãt. Et etiam postea quàm ecclesia liberata fuerit à persequutione Gog & Magog. id quod principaliter locus scripturæ huius videtur respicere. Ideo sequitur. Et tempus mortuorum. supple, aduenit. vt iudicentur. Nanq; quod instat iam aduenisse dicitur. Tam ampla est huius breuis cantici intelligentia, vt tria tẽpora complectatur: Iudæorum primum & gentium Romanorum: deinde quod erit post Antichristũ: hinc verò quod Gog sequetur & Magog. Dicatur ergo. Et iratæ sunt gentes: & aduenit, &c. Ordo iustitiæ est, vt nemini irascatur Deus, nisi ille prior fuerit iratus in Deum, contemnens legem eius quæ om-

Deus irascitur prius irascitur.

nino ſpiritualis eſt, vnde etiam prodit ira Dei per zelum iuſtitiæ eius, ſicut dixit Dauid, Extunc ira tua. Pſalm. 77. Cuius iræ nemo reſiſtere valet, Iob. 9. Eſt ergo ſenſus. Quia te prædicante iuſtitiam, gentes pœnitentiam recipere noluerunt, magis autem iratæ ſunt & infremuerunt aduerſus dominum Deum omnipotentem, & aduerſus Chriſtum eius: iuſte nunc vltrix ira tua ſeuit, vt diſperdat illos, tanquam diuinæ maieſtatis contemptores, & vltro oblatæ gratiæ repulſores. Vel aduenit ira tua, id eſt, cito aduenit, cuius iam quidã initia cœpta ſunt. Ira Dei manifeſtatio iuſtitiæ eius eſt aduerſus impios quos punit: nec in ipſo punit mutationem, ſcilicet in effectu. Iuſtitia enim Dei impunè mala elabi non ſinit, quæ multo in finem plus ſeſe exeret in vltimo die, qui tempus mortuorum eſt, vt iudicentur reſuſcitati à mortuis. Sequitur, Et reddas mercedẽ ſeruis tuis prophetis, & ſanctis, & timentibus nomen tuum. Hoc addit, ne putaretur omnes iudicio hoc condemnaturus: ſed quòd bonis merces repẽderetur puſillis & magnis, omnibus pro merito. prophetis primum, hoc eſt, ſacri verbi Dei annunciatoribus: deinde aliis ſanctis timentibus nomen ſanctũ Dei. ergo coniunctionem hanc, &, expoſitiue pro id eſt: vt exponatur & declaretur, qui ſint hi ſancti, quia timentes nomen Dei, cape. Denique vbi in fine dicit, Et exterminandi eos, qui corruperunt terram: ſubintelligendum eſt, aduenit tempus, id eſt, aduenier cito, quod iudicij eſt: quando & pij remunerabũtur, & impij mercedem iniquitatis recipient. Hic conſummabitur myſterium Dei, prout declaratum eſt. Ex hoc loco palam eſt, quàm multum velint ſancti & dilecti Dei vbique regnare Deum, & quàm cupiãt iudicij tempus, vt eorũ gloria reueletur, vtque exterminentur ij, qui corruperunt terram, vel per peſtilẽtem doctrinam, vel per malam vitam. Denique nihilominus palam & hoc eſt, inſignes quoſdam ſanctos, & ſummates eccleſiæ & doctores per ſeniores debere intelligi. Poſtremo quòd in voce ſeptimi angeli conſummabitur myſterium Dei, iuxta vaticinia prophetarum. Tandem, corruptores terræ ſunt, hæretici, hypocritæ, raptores, & qui ſe vitiis profligant, crapula, ebrietate, ac luxuria, &c. Hi omnes in fine ſeparabũtur de medio iuſtorum, & mittentur in ca-

minum ignis, vbi erit fletus & ſtridor dentium. Matt.13. & 22. Sic ergo exterminandi hos aduenient tempus iræ ac iudicij Dei, quando dicetur eis, Ite maledicti in ignem æternũ, &c. Cuſtodiat nos dominus ab hac maledictione, & igne, receptos ſemel in cõſortium fidei eorum, qui ſelecti ſunt in regnum æternum. Amen.

CAPVT XII.

DE TEMPLO DEI ET ARCA TESTAMENTI. *Sect.* 1. *Punct* 1.

ET apertum eſt templum Dei in cælo. & viſa eſt arca teſtamenti eius in templo eius.

Hæc eſt viſio quarta principalis, vna ex ſeptem, in qua innouat iterum reuelationẽ myſterij Eccleſiæ ſuæ Chriſtus, reſumẽs ab exordio, ſub aliis verbis, & ſignis. Vbi aduertẽdum quòd cælum ſignificat Eccleſiam, ſeu collectionem vniuerſalẽ fideliũ: Templũ, ſacer locus in ea eſt, vbi dominus Deus omnipotẽs colitur, & inuocatur, quod apertum in nouo teſtamento ideo dicitur, ꝙ pateat omnibus quicũque ob cultum Dei ingredi voluerint: vbi ſunt Dei aures apertæ ad exaudiendam precem orantis, oculi quoque ſimiliter aperti ad reſpiciendum qui quali corde & affectu intrent in illud. Sed altiori ſenſu magiſque ſpirituali templum hoc apertum memoratur: quo ſcilicet intelligeres myſteria Dei omnia ſic retecta eſſe per Chriſtũ ꝙ appareat palam cuius arca teſtamenti Deique propitiatio: vt ſit iam apertus ad Deum acceſſus. Vnde bene quidã ſcripturam ſacram per templũ intelligunt, in qua colitur, & adoratur Deus: quæ figurarũ inuolucris olim clauſa erat, nunc reuelata per Chriſtum. Ipſe enim aperuit eam, quãdo in ſe impleuit myſteria redẽptionis noſtræ: quod nemo alius potuit: qui ſolus iuſtus & ſanctus fuit, Deus & homo: qui poſt ſuam reſurrectionem aperuit ſuis ſenſum vt intelligerent ſcripturas: quibus & dixit, Quoniã ſic ſcriptũ eſt: & ſic oportebat Chriſtũ pati, & reſurgere à mortuis tertia die: & prædicare in nomine eius pœnitentiã & remiſſionem peccatorum in omnes gẽtes. Luc. vlt. Arca teſtamenti myſteriũ incarnationis filij Dei eſt & Dei propitiatio in illo: qui ad modum illius arcę teſtam. & tabulas

Cælum eccleſia.

Arca teſtamenti.

intra ſe Moyſi tenebat, qui legem non ſoluere venerat, ſed adimplere: (Quia nimirum quotquot Dei promiſſiones ſunt, impleta in illo ſunt,) & vrnam auream Manna continentem: quia ſpirituale pabulum corpus ſuum per manna illud vetus figuratum nobis conſecrauit deditque edendũ. Panis enim Dei eſt, qui de cælo deſcendit, & dat vitam mundo. Ioan. 6. Et virgã Aaron, quæ autoritas directionis & magiſterij eius eſt. Ipſum nanq; dedit pater præceptorem mundo, metatorem templi ſui. Sic ergo aperto templo aperta ſcriptura ſacra aditúq; ad Deum patefacto, arca teſtamenti viſa eſt in cælo: quia reuelato eccleſiæ myſterio patuit omnibus credentibus notitia incarnati Dei: reuelatáque veritas euchariſtiæ eius eſt. Sed quid eſt quòd non ſimpliciter arca dicitur, ſed cum additamento teſtamenti eius? aut quid teſtamentum eius eſt? Quia altius hic myſteriũ veritatis inſinuatur, altius rem ipſam exordiar, & plenius proſequar, modo adſit mihi fauor diuinus. Si quidem olim Deus quandocunque inſigniter fœdus iniit cum plebe ſua, ſignum aliquod velut obſides pacis apud illam relinquere ſolebat, quod obſeruari veneratíque ab omnibus in primis volebat, & in eo ſibi ſeruitiũ exhiberi: per quod innoteſceret, quia ex infenſo iam deinceps propitius redditus eſſet illis. Vnum erat, circunciſio data Abrahæ, Gen. 17. Vbi dominũ Deum legis dixiſſe ad illum. Ambula corã me, & eſto perfectus, ponámq; fœdus meum inter me & te. Et iterum. Ponam pactum meum tecum, eríſque pater multarum gentium: nec vltra vocabitur nomẽ tuum Abram, ſed appellaberis Abraham: quia patrem multarum gentium conſtitui te: faciámq; te creſcere vehemẽtiſſimè: reges ex te egredientur. Et poſt pauca. Tu ergo cuſtodies pactum meum, & ſemen tuum poſt te, in generationibus ſuis: hoc eſt pactum meum, quod obſeruabitis inter me & vos: circuncidetur in vobis omne maſculinum, & circuncidetis carnem præputij veſtri, vt ſit in ſignum fœderis inter me & vos. Eritq; pactum meũ in carne veſtra in fœdus æternum. Denique iterũ quum fœdus cum Moyſe, & Iſraelitis iniret, vt eſſet ipſe dominus eorum, ille verò populus & oues paſcuę eius: dedit duas tabulas lapideas, in quibus erant decẽ verba fœderis, hoc eſt prçcepta decẽ. Exod. 13.

Federis ſigna Deus apud populum ſuũ relinquebat.

Præterea placuit eidem domino omnipotenti ſicut legis, Exod.37.vt fieret arca de lignis ſethim, quæ cariem non ſentirent, nec putreſcerent vnquam: cuius longitudo haberet duos & ſemis cubitos: latitudo cubitum & dimidium: altitudo ſimiliter cubitū & ſemiſſem. Et hanc quidem auro mundiſſimo intus & foris obductam eſſe voluit: quæ coronā auream haberet ſuper ſe per circuitum: & quatuor circulos aureos: in qua poſita fuit vrna aurea, de qua Exod.16.legitur, quòd præceperit Moyſes, vt ſumeretur vas vnum, & mitteretur in illud Manna quantū poteſt capere Gomor, reponeretúrq; coram domino, ad ſeruandū in generationes ſequētes. Teſtat & Paulus ipſe in arca fuiſſe vrnam auream, in qua Manna erat: virgam quoque Aaron, quæ fronduerat, & tabulas teſtamēti, hoc eſt, præceptorum dei, ſcriptas vtráſq; digito Dei, Hebr.9. Cui ad latus poſitum erat Sephor thorath, id eſt liber legis. Sic enim, Exod.24.legitur. Scripſit autē Moyſes vniuerſos ſermones dñi: & mane cōſurgens ædificauit altare dño ad radices mōtis, & duodecim titulos p duodeci trib⁹ Iſraël: miſitq; iuuenes de filiis Iſraël, & obtulerūt holocauſta, immolauerúntque victimas pacificas domino, vitulos duodecim. Tulit itaque Moyſes dimidiam partem ſanguinis, & miſit in crateras: partem autem reſiduā fudit ſuper altare: aſſuménſq; volumen fœderis legit audiente populo: quia dixerūt: omnia quæ loquutus eſt dominus faciemus, & erimus obedientes: Ille verò ſumptum ſanguinem reſperſit in populum, & ait, hic eſt ſanguis fœderis, quod pepigit dominus vobiſcum ſuper cunctis ſermonibus his. Dicebatur itaque arca teſtamēti, ſiue fœderis, hac ratione, quòd in ea tabulæ teſtamenti, & circa eam verba fœderis erant, de qua hic mētio fit: quā Chriſti incarnationem, id eſt, incarnatum Deum referre diximus, vt non ab re ſemper ſuper arcam ſediſſe dominum Deum exercituum creditum ſit ab eis: ſiue hæc fuerit in caſtris, ſiue iuxta Iordanem, ſiue iuxta Hiericho, ſiue in domo Obededom, ſiue in Silo, ſiue apud Philiſtęos, ſiue in domo Aminadab, ſiue in templo Salomonis. Sic enim ſacra Regum hiſtoria prodit, quòd dum populus miſerat in Silo, & inde tulerant arcam fœderis domini exercituum, quòd ſederit ipſe dominus ſuper cherubin: hi fuere

Arca Dei forma.

Arca teſtamenti cur vocaretur.

ambo aurei, & productiles ex parte oraculi expandentes alas,& operientes vtrunque latus propitiatorij,respicientes se mutuo versis vultibus in propitiatorium, quo operiebatur arca, in qua positum erat testimonium Dei. Sed quia per Ezechielem vatem suum promiserat dominus nouam legem,nouos ritus, nouum spiritum, nouúmque testamentum: ideo nouissimè pacto sempiterno fœdus inire,non cum vno Iudæorum populo, sed cum toto genere humano decreuit per Christum:qui completis omnibus, quæ complenda erant: pro figuratum inuolucris, pro hostiarum differẽtiis,pro legalibus ceremoniis, tandem nouum propositionis panem instituit, & suum sanguinem proprium calicem noui testamenti dedit:in quibus testatur pro charis habere æternum nos:ideóq; noui testamenti panem,& calicem dici maluit. Sic enim,Mat. 26. legitur. Bibite ex hoc omnes: hic est enim sanguis meus noui testaméti,qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.Marcus autem euangelista hanc institutionem his verbis descripsit, cap.14.Hic est sanguis meus noui testamenti: qui pro multis effundetur. Lucas verò cap.22.sic expressit, hic est calix nouum testamentum in meo sanguine,qui pro vobis fundetur. Descripsit & Paulus,hic,inquiẽs,calix nouum testamentum in meo sanguine.Visa est ergo arca testaméti, id est,fœderis nouiter initi cum Deo & sempiterni, quod corporis & sanguinis domini est sacramentum in templo eius.Ita enim videbatur Ioanni, vt arca testamenti tali mysterio esset proposita in templo Dei.Sacramentum dico,vel signum sacræ rei,vel res realiter ipsa in signo contenta. Res,quia realiter inibi Christus continetur: signum quoque nouiter pacti fœderis,quo pro charis habet nos Deus.Diximus in arca illa testamenti manna conditũ fuisse, de quo per quadraginta annos populus Israël in deserto nutriebatur,quod de cælo instar seminis coriãdri albi cadebat, vt habetur Exodi. 16. Et in hoc sacramento, quod per Manna figurabatur, hoc est, verum corpus Christi,& verus sanguis nobis in cibum & potum tradita conuenentur: cuius veritatem per semetipsum dominus Iesus pronuncians ait, Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus,Ioan.6. Rursúmque,Panis,qué ego

Eucharistiæ institutio.

Eucharistia res & signũ.

dabo, caro mea est, pro mundi vita. Quod autem proferret, iuramento veritatis astruxit, dicēs, Amen dico vobis, de hac re verba faciens dominus, Ioan. 6. octies confirmat per Amen. Et quum adhuc litigarent Iudæi dicentes ad inuicem, Quomodo potest hic nobis carnē suam dare ad manducandum? Iterum verbo veritatis quasi iuramēto firmauit dicens, Amen amen dico vobis, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinē: non habebitis vitam in vobis. Quo maximè doceret magister veritatis, immo ipsissima veritas, quid de hoc sacramento sentiendum sit, sub arcæ nomine designato: quod aperto templo, id est patefacta veritate, venit in notitiam hominum, vt crederetur ab omnibus sicuti est, esse scilicet Christum realiter in sacramento altaris, in quo fœdus perpetuum firmatum est. Legalibus quippe finem impositurus dominus Iesus sacramentis, postea quàm legalem eam cænam finierat cum discipulis suis, in sanctas suas ac venerabiles mānus panem accepit ac fregit dicens, Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur: Similiter & calicem, postquam cœnauit, dicens, Hic est calix noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum: hoc facite in meam commemorationem. Hac iussione & institutione audenter freti Apostoli, cunctiq; sacerdotes, per totum terrarum orbem: sacrosanctum, & nunquā satis laudandum Eucharistiæ sacramentū, quod visum est in templo Dei, consecrare consueuerunt: ex pane corpus, ex vino sanguinem conficientes: & nos conficiamus oportet, quoniam vita est nobis, & Dei propitiatio, nec Sirenis hæreticis contradicentibus assentiamus. Dominus dicit, Amen dico vobis, nisi mānducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Et, hic est panis qui de cælo descendit. Et, ego sum panis viuus. Noli mirari quia panis est, & caro christi est. Potentissimo Dei verbo fit ex pane caro: qui dixit, & facta sunt. Deus dixit fiat lux & facta est lux. Gene. 1. Operatorius est sermo Dei, efficax est, vt faciat quod dicit: alias in quo excederet communem sermonem hominum? qui dumtaxat solet significare, nec efficere illud quod significat. Dei solius sermonis est efficere quod dicit, dicit ergo & facit. Dicit sic, hoc est

Eucharistiæ institutionis modus.

corpus meum, quod pro vobis tradetur: &, Hic est sanguis meis, &c. vt non in tanta re hęsitemus: sed firma fide simus. Contemplemur arcam Dei in templo eius: quod suis mysteriis patefactum est nobis. Supra hominem hic fieri oportet hominem, vt sincerè veritatem contempletur. ❋o Punctus 2.

Et facta sunt fulgura, & voces, & tonitrua, & terræmotus. & grando magno.

Post vbi apertum est mysterium regni Dei, palámque conspecta arca diuina: statim (mirum dictu) subsequuta sunt fulgura, & voces, & tonitrua, & terræmotus, & grando magna, quæ sunt per allegoriam dicta, quatenus cælestia rebus cælestibus propinquius explicentur, plúsque à nobis capiantur. Fieri enim non potest quin tonitribus magnis, iaculatísque fulguribus, tremore terra quatiatur: ad quæ sæpenumero grando cõsequitur, iuxta illud Vergilij Aeneid. 4.

Predicationes Apostolorum fulgura & tonitrua.

Interea magno misceri murmure cælum,
Incipit, insequitur commista grandine nimbus.

Nanq; vbi apostolorũ prædicatione cælum, quod est ecclesia, itonuit: fulgura iaculata sunt, crebris micauit ignibus æther, terra ab imo fundamine quassata contremuit, sequuta est & grando magna. Fulgura ardẽtes apostolorum prædicationes sunt: tonitrua, diuinarum scripturarũ authoritates quę voces prophetarũ sunt: quibus non raro vtebantur Apostoli: terræmotus autem hominum corda ad suscipiendã fidẽ commota. Neq; enim tanta res absq; cõmotione fieri potuit, vel in principio susceptionis fidei, vel post in demutatione terrænæ vitæ in cælestem, vt dicerent. Nostra conuersatio in cælis est, vt ad hæc recto ordine secuta sit grando acrioris persequutionis tyrannorum gentilium. Quæ quidem persequutio proprie per grandinem signatur: grando quippe dum cadit, nocet: sed vnde nocet inde se comminuit. Sic multi infidelium cadentes sese comminuebant, dum à sæuitia conuersi sub christi iugo se humiliabant. Accipe aliud quoque mysterium: grando terræ nascentia vastat, sed vastando terræ proficit, quando in aquam deliquata eam humectat, & fęcundat. Fiebat námque vt fuso martyrum sanguine, ecclesia ipsa fœcundior fœtu fieret: dum perspecta eorum

constantia plures conuertentur. Dicebant enim, nunquã isti boniviri tam libenter pro christo Iesu morerẽtur, nisi eis constaret aliam multo hac vita meliorem: & illum ipsum viuum potẽtem ac iustum regnare felicitate meliori, qui possit eis reddere prẽmia meritorum. Ecce nos idola surda & muta colimus, quæ nihil nos iuuare possunt: sed nec benefacere: opera enim manuum nostrarũ sunt: nobis authoribus dij constituti, nullum numen vltra habentes. Quid igitur tanta cæcitate diu opprimuntur? cur veritati credere nolumus? cur respuimus vitam hac longè meliorem, ad quam illi tam proniter currunt? Sícque sese mutuo cohortantes ad fidem certatim conuolabãt. Mouebatur igitur terra à fundamento, dum fulgurarent, dũque tonarent apostoli, dum voces sacrorum fidei mysteriorum ederent, nihil sæuissima persecutionis grandine vltra in eis proficiente, quàm quòd se in primis comminueret, in seque dirus furor conuerteretur: non mediocriter interim ecclesiæ in feraciſſimam fœcunditatem proficiẽs. Mouebatur itaque & ipso motu proficiebat. Quid est quod dico fratres? Intelligite. Non enim frustra, nec temere sacrosancta fides ab eis suscipiebatur, quãdo magna contentione exprimebatur vita Iesu in ipsis, cadebat superbia, altitudo humiliabatur: calcabãtur fastigia quæque mundi, honores respuebantur: aurum & argentum vitæ erant adminicula tantum, non auaritiæ pabula. Si quis vicio vel leui laborare deprehendebatur, pro portẽto habebatur, flagrabant omnium pectora diuino igne, nemo male concupiscebat: inuidebat nemo: sic dolebant singuli quique de alieno malo tanquam de proprio. Sic ergo mouebatur terra, & motu suo proficiebat. Sed vide rerum ordinem: prius fulgura vibratis coruscant ignibus: hinc voces æduntur. Quia nimirum sancti prædicatores primi temporis, lucis primum exempla de se mittebant: ac sic deinde fidei verbum disseminabant, indicantes sane nihil commercij esse fidei cum viciis, plurimum autẽ cum virtutibus, quas solas agnoscit fides: & ita agnoscit, vt eas solas osculetur, habeatque amicas. Fulgura sunt & miraculorũ vibrata lumina, quibus apostoli magno vsu ecclesiæ crebrescebant, incunctantérque mortales excitabant. Petrus prius ad speciosam portam solidatis plantis

Ecclesia martyrũ sanguine fœcundabatur.

Fides antiquorũ credẽtiũ nõ vana.

Apostolorũ prædicationis successus.

claudum ex matris vtero in pedes mirãtibus populis ſubito erexit: ac deinde Iudæorum mentes ad fidem verbo ſanctæ exhortationis inſtruxit. Vnde etiam prouenit, vt tanto fructu prædicatio eorum ſuccederet, quãdo noſtra vix exiguo ſuccedat vſu apud iam credentes licet, forte quia lucis exempla obtenebrata ſunt in nobis nec eo feruore prædicatio, vt olim, fulguret è nobis: non eſt vltra guſtus ſpiritus in ſermone noſtro, quando philoſophia præualuit vt argutiæ plus quàm pietatis habeat. Scindimus, diuidimus, euripis nili ſque noſtris excurrimus: & ſuſpenſam plebeculam ſine vllo paſtu relinquimus. Videas iam pleróſque paſſim pro mercede docere Euangelium, quandóque etiam vita reclamante. Placent ne hæc Chriſto, qui ſuos ab omni auaritia excuſos eſſe voluit, pauperes ſpiritu, quos lucem mundi, ſal terræ fore iuſſit? Sunt denique & grauium comminationum, ac excommunicationum contra rebelles, in eccleſia tonitrua. Itidem iudicij diuini intentationes. Poſt voces tonitrua fiunt quia videlicet hi, qui forte miracula non aduertunt, nec ſanctorum exemplis adeò intendunt, verba ſalutiferæ exhortationis minus capiunt terroribus comminationum, excommunicationum vi, ſi prodigioſi ſint, ac iudicij diuini intentationibus magis commoueantur. Senſus igitur verbi eſt. Mox vbi Chriſtus declaratus eſt orbi, cœpítque in eccleſia ab omnibus conclamari, adorari in Euchariſtia, erupere ſimul & voces prædicantium in ſignis & virtutibus: vnde terrena hominum corda ad celeſtia appetenda non ſine vi commouerentur: perſequutorúmque rabies contra eccleſiam efferueſceret, quod grando magna vtique erat, qua variè cæderentur credentes: nec tamen deficerent, immo multiplicarentur in immenſum: vt maiori etiam liuore draco cõtra eos inſurgeret. In quod ſequitur.

Prædicatorũ noſtri tẽporis ſterilitas.

✠ Punctus 3.

Et ſignum magnum apparuit in cælo: mulier amicta ſole, & luna ſub pedibus eius.

Apoſtolis per vniuerſum mundum prædicãtibus, ſignum hoc apparuit, & non niſi in cælo, quòd mulier amicta eſſet ſole, quæ lunã calcaret pedib⁹: quod profecto magnũ ſignũ erat: magnæ videlicet rei conſignatiuum. Signum

Eccleſia per mulierẽ conſignata.

námque res eſt aliquid aliud à ſe ſignificans. Significat autem quòd eccleſia per mulierē ob fęcunditatem intellecta,& quia viro iuncta ſit, gignátque prolē ex accepto à viro ſemine,cincta ſit ſole iuſtitiæ,qui Chriſtus eſt:quę mutabilia calcat,arbitrans omnia vt ſtercora.Duplici ergo de cauſa,eccleſia per mulierem deſignata eſt : tū quia viro iuncta ſit:tum quia fœcunditate funditur in fętus,& hoc non niſi ſuſcepto à viro ſemine : & eccleſia cæleſti ſponſo,non dubium,quin chriſto iuncta, fęcunditate diuini ſeminis accepti à viro ſuo diffunditur in multiplices fœtus:dicente Eſaia,Lętare ſterilis,quæ non paris:erumpe,& clama, quæ non parturis : quia multi filij deſertæ, magis quàm eius,quæ habet virum.Eſa.54.Gal.4.Eccleſia hæc illa eſt,quæ eſt ex gentibus: quæ prius erat deſerta & ſterilis donec ſine viro fuit : poſtea Chriſto iuncta per fidem multiplices progenuit fœtus, nec gignere deſiit,ſemine verbi ſancti Dei.Pauli ea vox eſt,Ephe.5.Eccleſia ſubiecta eſt chriſto. Denique, viri diligite vxores veſtras,ſicut & chriſtus dilexit eccleſiam.& tradidit ſeipſum pro ea,vt ſanctificaret eam, mundans lauacro aquæ, in verbo vitæ,vt exhiberet ipſe ſibi glorioſam, non habentem maculam aut rugam,aut aliquid huiuſmodi: ſed vt ſit ſancta,& immaculata. Porrò ſi curam matrum reſpicias,qua nutriunt & fouent filios,iure & hac ratione per mulierem intelligitur eccleſia:quę primo abluit aqua baptiſmatis infantem, quem ſuſcipit:fonte námque baptiſmatis purificat ab originali tabo, fouet in ſinu, miris modis curam agit,nutrit vitæ verbo,veſtit virtutibus, educat ſanctis inſtitutionibus:flēti tergit propriis ipſa manibus lachrymas,repromittit veniam, blanditur, baſiat, conſolatur & confirmat. Quod ſi inſolentior aliquando puer euadat, obiurgat, increpat, caſtigat : vtque vitam in melius vertat hortatur. Agit ſæpe cauſam apud virum pro delinquente: excuſat, defendit, abiectum reuocat, reconciliat, exheredatum ob culpam reſtituit. Quæ omnia circa nos agit accuratiſſima iſta dilectiſſima mater noſtra, tam dulcis, tam benigna, tam ſuauis, dico eccleſia : quæ ſinu ſuo complectitur nos,& fouet, & ſubinde offert viro ſuo Chriſto. Iam cur ſolę amicta ſit mulier hæc ſctā vel exhinc vides quia Chriſtus

Eccleſiæ cura ergo filios.

eam complectitur. Mulier inquit amicta sole: à quo accipit virtutem, tum procreandi, tum bene operandi. Neque enim sine eo quicquam efficere valet, à quo habet omnia. Paul⁹ dicit. Omnes quotquot baptizati estis, Christū induistis, hoc est mulier, quod collectio omnium credentium quæ est in Christo Iesu: vt bene tropus dicat mulierem fore amictam sole. De quo scriptura ait, Vobis autem timentibus nomen meum, orietur sol iustitiæ, Malach. 4. Iam scimus arbitror cur mulier sole amicta dicatur: ideo nanque vt virtus sit illi ex sole à baptismo, in quo stat omne mysterium allegoriæ, id est, quidquid hactenus tractauimus de ipsa per allegoriam, hoc solo exprimitur. Sic amicta, sicut quisque credit, & baptizatur in Christo. Sunt qui præsentem locum scripturæ, sanctæ Dei genitrici tribuant: velut ipsa sit illa hæc mulier amicta sole, quæ Christum gestauit in vtero & carne indutum peperit, vt non raro etiam sermones suos in eiusdem commendationem ab hoc themate incipiant: sed quomodo quæ sequuntur ipsi intemeratæ virgini, quæ sine dolore peperit Christum orbis saluatorem, congruãt, non video. Donemus tamen vt apte punctus sibi conueniat: fit enim sæpe, vt quæ de æterna Dei sapientia scripta sunt, nonnullis sacræ scripturæ in locis sacræ genitrici sine iniuria tribuantur: quandoquidem ipsa virgo mater de suo corpore amictu pulcherrimæ ac illibatissimæ carnis eam vestierit, lactauerit vberibus, vlnis gestauerit, atque multam eius curam habuerit, vt non illiberali consilio honorem sibi propriè debitum in scripturis eidem communem fecerit. sicut illud. Ab initio, & ante sæcula creata sum, &c. Et, Dominus possedit me initio viarum suarum, antequam quicquam faceret, & cætera huiusmodi. Eodem modo & is locus scripturæ quota sui portione eidem tribuitur, quæ est nobilissima portio ecclesiæ. Quæ equidem tunc in primis amicta sole fuit, quando virtus altissimi eam obumbrauit: illúmque intra vterum concepit, qui intra omnia, extra omnia, supra omnia: & infra omnia, exitit incomprehensibilis. Salomone attestante qui ait. Cæli & cælorum cæli illum capere nequeunt. 3. Reg. 8. cui luna sic sub pedibus fuit, vt à nemine

Mulier sole amicta beata virgo Maria.

hæc rerum mutabilium cupido ita calcari potuerit ac cõtemni: tametsi Paulus arbitratus sit omnia ceu stercora. Duodecim autem stellæ, quæ in capite eius micant, insignia sunt virtutum, quibus præstat in cælestibus, ob perfectionem numeri duodenarij. Sed vt ad institutum ex hoc quasi diuerticulo reuertamur. Diximus quid luna sit sub pedibus huius beatę mulieris ecclesiæ, quia rerũ mutabilium cupido, quæ illi nihil omnino dominata est. Quocirca non super caput, sed sub pedibus esse perhibetur. Luna enim sæpe mutatur, & nunquam in eodem statu permanet, crescit enim aut decrescit continuè: per quã & stultitia, non quam Paulus commendat, sed quæ mundi amatores ligatos tenet, intelligitur: sicut scriptum est. Eccle. 27. Stultus vt luna mutatur. Nec te moueat quia per mulierem (sicut res est) ecclesiam figurari astruimus, quæ antea per cælum figurabatur. Hic nanque ex circunstantiis cælum tropus esse ecclesiæ non potest. Bene autem mulier in cælo visa memoratur, quòd cælestem vitam habeat, mutabiliáque spernat, qua ratione lunã calcat pedibus. ✻○ Punctus 4.

Et in capite eius corona stellarum duodecim.

Quia per mulierem ecclesiam figurari diximus, necessario caput eius Christum intelligere debemus, de quo Apostolus Paulus testatur dicens, Ipsum dedit caput supra omnem ecclesiam, quæ est corpus ipsius, & plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimplet. Ephes. 1. & cap. 5. Christus caput est ecclesiæ. Sicut enim à capite vires dimanant in subiecta membra, ita & à Christo omnis virtus ecclesiæ est, qui est virtus & omne ornamentum totius corporis. In hoc capite duodecim stellarum corona, duodecim sunt Apostoli, qui sua prædicatione cęlum ecclesiæ collustrarunt insignius, dispulerunt errorum tenebras luce veritatis illata. Quod si hi qui docti sunt stellarũ nomine designãtur, Dan. 12. multomagis Apostoli id sunt, qui doctrina omnes anteiere. Per hos enim duodecim apostolos cuncti qui sunt in omni terra crediderunt in Christum, & primum per eos caput victoriam de toto mundo assequutum fuit: qui duodecim, & non amplius vocati sunt, multis in rebus ab olim figurati. Hi sunt duo decim fontes aquarum in Helim. Exod. 15. & Numer. 33.

Ecclesiæ caput Christus.

Corona stellarum. 12. apostoli.

Duodenarius apostolorũ numerus ab olim figuratus.

Fontes quidem ſaluatoris, de quibus Eſa. 12. hauriētis aquas de fontibus Saluatoris. Hi ſunt illi ſeniores ſuper duodecim ſedes ſedentes, qui iudicabunt duodecim tribus Iſraël. Matth. 19. Hi ſunt duodecim leonculi ſuper ſex gradus hinc atque inde thronum Salomonis ambientes. 3. Reg. 10. Hi ſunt illi duodecim boues, ſuper quos mare æneum impoſitum fuerat. 2. Paral. 4. Hi ſunt lapides duodecim poſiti in medio Iordanis, Ioſue. 4. qui nomine ſuo recenſentur. Matth. 10. Duodecim Apoſtolorū nomina ſunt hæc. Primus, Simon, qui dicitur Petrus: & Andreas frater eius, Philippus & Bartholomæus, Iacobus Zebedæi, & Ioannes frater eius, Thomas & Matthæus publicanus, & Iacobus Alphæi, & Thadæus, Simon Cananæus, & Iudas Scariothes, qui & tradidit eum. Hi ſunt illi apoſtoli ad duodecim ſigna Zodiaca, ad duodecim menſes anni, ad duodecim horas diei æquali numero miſſi in omnem terram: quibus dedit dominus noſter Ieſus Chriſtus, poteſtatem ſuper omnia dæmonia, & vt languores curarent, dæmonia eiicerent, ſanarent infirmos. Luc. 9. Miſit autem illos, Marc. 6. vnde etiam apoſtolos à miſſione ſic dici voluit. Apoſtolus enim miſſus interprætatur: quos ſpirituali ſenſu inuenies vſque adeò abundantes, vt etiam duodecim cophinos è reliquiis fragmentorum à conuiuio domini iidem impleuerint. Hi in eccleſia Dei primatum citra controuerſiam tenent, iuxta prophetiam Dauid: conſtitues eos principes ſuper omnem terram. Pſal. 44. Sic enim ad Ephe. 4. Paulus ait, Ipſe dedit quoſdam quidem apoſtolos, quoſdam autem prophetas, alios verò Euangeliſtas, alios autem paſtores & doctores. Et 1. Corin. 12. Quoſdam poſuit Deus in eccleſia: primo apoſtolos, ſecūdo prophetas, tertio doctores. Vocantur autem ij ſpecialiter diſcipuli Chriſti, q̄ ſpecialiter eos erudierit, & eiſdem familiarius ſeſe cōiunxerit, & illi huic adhæſerint familiarius, nuſquam ab eo recedentes, cuius ſemper lateri hærentes, preſſim veſtigia eius ſequuti ſunt. Tamen poſt hos deſignauit & alios ſeptuaginta duos, quos etiam diſcipulorum nomine honorauit: quos miſit ante faciem ſuam in omnem ciuitatem & locum, quo ipſe erat venturus. Luc. 12. In his duodecim Apoſtolis vniuerſitas intelligitur prælatorū, qui u-

Apoſtolorū nomina.

Apoſtolus miſſus Latine.

Diſcipuli 72.

les esse debent vita, vt lux & exemplum, & norma sint subditorum: vnde etiam bene per stellas figurantur. Stellarum nanque substantia pura est, & perfecta, alienæ tamen lucis indigua: mutuant enim à sole lumen stellę qua splendeant quaque cælum exornent. Sic prælati puri esse debent, & gratiæ veri solis Christi capaces: quam retinentes aliis lucere debent, atq; exornare cælum, hoc est, ecclesiam. Obserua, quia hæ stellæ in capite mulieris esse dicuntur & caput Christus est: profecto datur intelligi, quia prælati non debent quærere quæ sua sunt, sed quæ Iesu Christi: quatenus ornamento sint capiti, & omne meritum capiti tribuant, vt ipse Christus sit omnia in omnibus, qui est super omnes benedictus in sæcula sæculorum. Amen. ❋ Punct. 5.

Et in vtero habens clamat parturiens: & cruciatur vt pariat.

Quam nihil iam ista deiparæ virgini in propria persona conueniant vides, nisi in mysterio, vt est pars ecclesiæ: aut etiam spiritualiter. Per vterum mens siue memoria in scriptura capitur, vt ibi, Ex vtero ante luciferum genui te. Psal. 109. Ecclesia ergo habet in vtero, id est, in mente recentisque semper memoria conuersionem filiorum, anxia cura pertractans, quo pacto omnipotenti Deo couniat eos. Et ideo clamat parturiens orando, exhortando, precandóque, dicens illud apostoli, Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur in vobis Christus. Gal. 4. Et alibi, Per euangelium ego vos genui in Christo Iesu. 1. Cor. 4. Et cruciatur, id est, aliquorũ ex errore anxia cura amarescit, affligitúrque de impiorum peruersitate. De qua loquitur dominus dicens, Mulier quum parit tristitiam habet, quia venit hora eius. Ioan. 16. Sicut enim mulier dum parit affligitur, torquetur doloribus, vexatur motu viui partus, & clamat ad Deum postulans liberari ex illa hora, ne superata succumbat, periclitetúrve: Sic ecclesia donec ad salutem edat prolem iam sese mouentem visceráq; torquentẽ, tristatur & mœret. Id quod in Apostolo præcessisse dudũ aduertimus, qui de Iudæis pereũtibus tristitiã magnã, & cõtinuũ doloré in corde gestat, cum ait. Veritatem dico in Christo Iesu, nõ mentior, testimonium mihi perhibente conscientia mea in spiritu

Vterus mens.

Ecclesia parturiens clamat.

ſancto:quoniam triſtitia mihi eſt magna, & continuus dolor cordi meo. Rom. 9. Idem pro Corinthiis quoque, libenter impendi deſyderat. 2. Corin. 12. In actis quoque Apoſtolicis, loquens Epheſiis ait, Per triennium non ceſſaui quotidie cum lachrymis monere vnunquémque veſtrum, Act. 20. Cœpit ergo is clamor in Apoſtolis primũ, qui non ceſſabant orare ad dominum pro filiis ſuis, quos parturiebant per euangelium in Chriſto: non ceſſabant denique monere, exhortaríque, quo conſtantes eſſent, & perceptam fidei grátiam ne vlla occaſione abiicerẽt. Clamor iſte eſt & fortiſſimæ, ac potentiſſimæ annunciationis fidei, doctrinæque Chriſti: ardoris quoque, zeli, & ſummi deſyderij, honoris gloriæque beati Dei; ac ſaluti omnium per Chriſtum typus. Parturitio connixus meditationis ſummæ, & contentio operationis ſanctæ & proficuæ. Cruciatus autem labor eſt & dolor, ſeu inquietudinis angor. Conſydera rei ordinem. Prius conceptus memoratur, deinde clamor: poſtea parturitio, hinc cruciatus, poſtremo omnium partus: vt non aliter, quàm mulieris carnale puerperium, eccleſiæ quoque ſpiritualis fœtus perficiatur. Mulierem parturientem dolor partus diſcruciat, ſed cruciatum tam diu in ſpe prolis ſuſtinet, donec pariat: & eccleſia ſancta in ſuis perfectis ſuſtinet dolores tribulationum, donec animas ſaluti deſtinatas in lucem perfectionis edat, aut cælo reddat beatas, ſicut teſtatur Apoſtolus. 2. Cor. 4. In omnibus tribulationem patimur, ſed non anguſtiamur: aporiamur, hoc eſt, in rem ancipitem & dubiam incidimus, ſed non deſtituimur (auxilio Dei:) humiliamur, ſed non confundimur: perſecutionem patimur, ſed non derelinquimur: deiicimur, ſed non perimus. Et poſt pauca, Omnia autem propter vos, vt gratia abundans per multos in gratiarum actione abũdet in gloriam Dei. Propter quod non deficimus: ſed licet is qui foris eſt noſter homo corrumpatur, tamen is qui intus eſt renouatur de die in diem. Id enim quod in præſenti eſt momentaneum & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis: non contemplantibus nobis quæ videntur, ſed quæ non videntur. Quæ enim videntur temporalia ſunt, quæ autem non videntur æterna. Vides eccleſiæ

clesiæ sanctæ in suis perfectis, pro filiis solicitudinem: vides anxietatem, laborem vides in parturiendo. Paulum protulimus, ecclesiam intellige loquentem: idem enim spiritus loquitur in Paulo, qui & in ecclesia: hoc est verus, integer, & qui confutari nequeat. Perfecti nanque sæpe perferunt aduersa, spe confirmandæ prolis, quam verbo veritatis Deo procreant, modo in baptismo, modo in exhortando ad pœnitentiam. Habent ergo in vtero, dum fideles sunt, & viscera charitatis gerunt in proximum, in Deum primum, clamántque in zelo gloriæ Dei, & procurandæ salutis proximi. Vel sic, habent in vtero, dum meditatur in aliis formare Christum: & hoc dupliciter, vel noua fide imbuendo, vel ad pœnitentiam restaurando: & quandiu in tali expectatione occupantur, tam diu laboris cruciatum sustinent. Parturire igitur ante partum cruciari est, iuxta illud, Ibi dolores: vt parturientis. Psal. 47. verbum enim meditatiuum est parturio. Habes hinc quàm solicita sit in perfectis ecclesia de filiis, qui prædestinati sunt ad vitam & sunt in gratia: & de his qui nondum sunt: aut qui sunt, minus tamen perfecti sunt; pro quibus graui admodum angore plerunque turbatur, metuéns ne quid abortiat: & ideo in clamorem erumpit interno videlicet cordis dolore compulsa. Primasius sic habet, Et erat prægnans, mente, non ventre: & clamabat in valle plorationis gemebunda, & quos parturit parit, & iam genitos parturire non desinit. hæc ille, vt totum rei mysterium breuibus verbis explicare videatur. Nunc repetamus visionem ab initio, Apertum est templum Dei in cælo: visa est arca testamenti eius in templo: facta sunt fulgura, & voces, & tonitrua, & terræmotus, & grando magna. Et signum magnum apparuit in cælo, Mulier amicta sole, & luna sub pedibus eius: & in capite eius corona stellarum duodecim, & in vtero habens, clamat parturiens, & cruciatur vt pariat. Quare ista recensuimus? nempe vt dicta recenti memoria teneres. Quæ autē memorata sunt, hæc omnia in Christo quoque impleta esse possumus animaduertere. Aduenientē nanque eo in carne, & veritatem docente, fulgura miraculorum facta sunt, voces inauditæ antea personuere, nempe euangelij: tonitrua quoque comminationum terrifica, populi com-

Parturire quid sit.

motio circa eum. Nam & Iudæi aduersarij in hoc vno ipsum coram Pilato pertinacius accusabant dicentes, Commouit populum docens per vniuersam Iudæam, incipiens à Galilæa vsque huc. Luc. 23. Ad quæ grandomagna persecutionum in eum subsequuta est, donec in crucem adigeretur, post quem & ipsa mulier ecclesia cœpit persequi à dracone, De qua in sequentibus plura.

DE DRACONE RVFO SEPTEM CAPITA HABENTE, ET CORNVA decẽ, septémq; diademata. *Sect.2.Punct.1.*

ET visum est aliud signum in cælo. Et ecce draco rufus magnus, habens capita septem: & cornua decem: & in capitibus eius septem diademata.

Diabolus qui multiplici calliditate venena suffundit draco rufus apellatur, cruentus videlicet & sæuus: vel rufus quia telis vtitur ignitis concupiscentiam incendentibus. Ephes.6. Item quia furorum, & indignationum aduersus sanctor Dei plenus: quorum sanguinem sitit semper: & is magnus ob magnitudinem virium, quòd non sit super terram, qui illius robori valeat comparari: prout scriptum est Iob. 41. typum gerens omnium pietati aduersantium, vt rectè alio longe diuerso à priore visus sit signo, mira phantasia. Quasi enim parum fuerit draconem eum esse, nisi tot capitibus etiam terribilis occurreret, insuper & cornua decem contra obnitentes obuerteret, capita quoque ipsa diadematis singulis redimita essẽt. Sed de nomine prima sit inquisitio, variè nanque in scripturis sacris nomina huius serpentis antiqui posita inuenimus. Prima eius appellatione draco. *Dæmonis nomina in scripturis varia.* siue serpens vocatur. sic Gen.3. Psalm.57. 73.90. & 103. Item Sap. 11. Esa. 27.& 51. Ezech. 29. Secundo vitulus. Exod.32. Item.3.Regum.12. Tertio leo. Psalm.21. & 90. Ezech.19.& 32.& Timo.4.& 1.Pet.5. Quarto vrsus. Prouerb.28.& Dan.7. Quinto pardus, Dan.7. Sexto bestia omnibus dissimilis, Dan. 7. Septimo homo, Matth.13. Prouerb.6. Hæ sunt appellationes eius, hæc & capita, sin-

gula pro suis proprietatibus, quibus vsus est ille ab initio, tum per se, tũ per suos. In serpente apparuit primis patrẽtibus quos decepit. Nocentissimum est hoc caput eius: nam pestifero veneno infecit omnes: vt bene typus mortiferæ malitiæ, venenatarúmque sit artium eius. Tantum nocuit hoc caput mundo, vt dominus Deus per id abominatus sit hominem: & pœnitentia tactus quòd illum creauerit furore vsque ad cathaclysmum sæuiente: neque enim cessauit donec vniuersam carnem diluuio deleret. Post diluuium natum est vitulinum caput illi, vt in vitulo diuinus honor illi impenderetur, quod initium quoddam, typúsque erat totius sequentis idololatriæ: omnísq; impij cultus. Leo fuit in Assyriorum regno, & chaldæorum duce Sennacheribo: qui immensa superbia elatus omnem ferocitatem dentibus vnguibúsq; atrocissime ceu leo sæuus in hæreditatẽ domini irruens conatus est exercere. Est igitur caput hoc typus insignis superbiæ, ac direptionis. Porro vrsus in Medis ac Persis fuit, per quos extrema internitione delere molitus est populũ Dei. Quũ enim Aman, (qui erat de stirpe Agag, quem in frusta concidit Samuël coram domino (vt habetur. 1. Reg. 15.) iniquum consilium dedisset Assuero, actum fuisset de Iudæis, nisi intentum malum in caput authoris dominus Deus retorsisset, ligno quadraginta cubitorum Amano suspenso. Hester. 7. Caput pardi fuis in regno Græcorũ. Quis nesciat pardum, varium distinctumq; colore esse: ita varius erat diabolus in Græcis contendens omnino mutare legẽ Dei, ínque profanum redigere ritũ: ministro Antiocho, qui appellatus est Epiphanes, id est, nobilis siue illustris: qui duxit exercitũ cõtra ciuitatem Hierusalẽ, & eã expugnauit, cõtaminauit & templum, Dei, auferens omnia vasa aurea & argẽtea ex eo: & insup in sacrosancti nois Dei cõtumeliã Iouis olympij noie vocauit. In Garizim autẽ quod erat iussit cognominari Iouis hospitalis, vt Machabæorũ plia testãtur. Est autẽ pardus varietatis, itẽmque mutabilitatis, perinde ac vrsus voracitatis summaque crudelitatis typus. Apud Romanos denique Bestia cunctis dissimilis fuit. Nusquam enim ita persequuti sunt sanctos Dei vt apud hos, qui vsque ad os ciuitatem eorum sanguine martyrum repleuerunt, donec

Antiochus epiphanes.

Christus ex sua magna misericordia sese eis reuelare dignatus est: & ideo typus est magni cuiusdam excessus bestia hæc. Futurus denique homo in Antichristo, qui leges condet aduersus sacrosanctam legem Dei execrabiles: qui (vt Daniël habet) loquetur sermones contra excelsum & sanctos altissimi conteret. Dan. 7. Hoc caput draconis execrabilis sapientiæ carnis est typus. Sed antequã homo fieret in magno Antichristo, iampridem tentare cœpit omnem suam malitiam in vno Mahumete, & Mahumetanis omnibus, qui sunt Sarraceni, Arabes, & Turcæ, in quibus est primum serpens, ob longam reptationẽ super terram, & volubilitatem longi corporis, & sibilum, & nocentiam: & deceptionem, & venena legis suæ mortifera. Deinde vitulus, ob pecorinam vitam, & continuas cædes, & idololatriam etiam: qui contempto Christo vnico orbis seruatore, nescio quem sibi Deum magnum confinxere. Leo sunt ob crudelitatem & sanguinis christiani plurimam sitim ac effusionem, quorum ora semper in sanguinem nostrum aperta sunt. Vrsus ob iracundiam vehementem, manuúmque fortitudinem, quibus conterunt prosternúntque bella, & finitima quæque vastant. Pardus ob varietatem legis Alcoranæ, quæ ex quatuor hæresibus insanissimè (vt supra memoratum est) per Sergium monachum Nestoritam fuit composita: quam tenentes & ipsi varij sunt noxiis cupiditatibus implicitu, crudelitate nimia efferati. De istis septem capitibus, quũ in alio loco dixisset angelus Ioanni, mysteria eorum exponens, Septem inquit capita bestiæ, septem montes, & reges septem sunt: continuo subiunxit. Quinque ceciderunt: vnum est, & aliud nondum venit, & quum venerit oportet illud breue tempus manere. Vnum tum temporis erat, videlicet regnum Romanorum, dissimile cũctis, propter nocendi malitiam, quando Domitianus Cesar vastabat ecclesiam Dei, nusquã non atrocissimè in Christianos sæuiens. Aliud in Antichristo reuelandũ. Quinque ceciderant, quia regnum Ægyptiorum opprimentũ populum Dei iam deletum erat. Item regnum carnalis Israël, in Iezabele & posteris, prophetas domini occidẽtibus, dudum exterminatum erat. Regnum quoque Babyloniorum, quandoquidem nullus Chaldæus populum

Mahumetani crudeliores omnibus.

Dei tum captiuabat, nec vllus Nabuchodonosor auream statuam adorare cogebat. Denique Persæ, & Medi non timebantur, nec Aman minas intētabat. Nec Græcię Antiochus incubabat. Sed quid est quod de dracone dicitur, quia habebat capita septem, & cornua decem, & super capita totidem diademata? An aliud sunt capita quàm cornua? Si idem: quare non in cornibus diademata sunt? Sed ita intellige. per capita quidem regna præfata designantur. Quia verò regnum Græcorum in quatuor reges fuit diuisum, ex quibus solus Antiochus nomen domini impugnauit: fiet vt cornua decem sint, propter decem reges. Attamen diademata in solis septem capitibus remansere, ob victoriam persecutionis, quòd tres alij Græciæ reges nihil fecerint. Potest & aliter locus enarrari, vt sæuus ille draco septiceps habeat decem cornua: eò quòd diabolus cum toto suo corpore, id est, impiis omnibus possideat multa regna, multósque reges, id est, potentes sæculi huius. Denarius quippe numerus multitudinis est typus, septenarius denique ad idem refertur. In diademate victoria designatur. Et hic in cælo visus esse perhibetur: per quod datur intelligi, quia victoria eius in ecclesia futura est, dicente domino, Si me persecuti sunt, & vos persequentur. Ioan. 15. Ad hoc autem tam terribilis apparuit, vt ostendatur multos terrore exanimare, sempérque paratum esse ad nocendum, qui mille nocendi artes habeat: cuius crudelitas vt notior fiat vide quod subditur.

❋o Punctus 2.

Et cauda eius trahebat tertiam partem stellarum cæli, & misit eas in terram.

Cauda, Prophetæ iniqui sunt, per quos suam inimicus nequitiam exercet, Esaia dicente. Propheta docens mendacium, ipse est cauda, cap. 9. Qui vero eorum doctrinis adhærent, in terram præcipitari dicuntur: & ij in tertia parte computantur, quæ est omne corpus malorū, siue in angelis, quos secum de cælo pari ruina detraxit, siue in hominibus, quos seduxit, & seducit adhuc. Porrò stellę sunt, ij, quos de bonis diabolus reprobos facti. Aliter, Cauda typus est astutiæ ac insani dogmatis draconis. vt enim draco in cauda potestatem deiiciendi habet, sic diabolus omnem nocendi, deiiciendique vim in astu-

Cauda propheta mendax.

Stellarum nomine dæmones designari.

tia ponit. Hac tractus primus ille parens noſter eſt, hac multi à percepta iuſtitiæ gratia deiecti: & (quod lugendum multo vehementius eſt) ij, qui pro ſtellis, ingenij vi doctrinæque ſplẽdore in eccleſia habebantur, tracti ab eo ſunt. Miſſi itaque in terram ſunt, vt terrena ſaperent, ſiue doctrinam carnalem, vtque imitarentur eam, carnis voluptatem vita ſectantes, in qua haberi ſummum putant bonum. O lugendam tragediam. trahebat draco cauda tertiam partem ſtellarum cæli, & deiiciebat eas in terram. Neque enim alia intentione trahebat, niſi vt deiiceret. è cælo trahebat, & mittebat in terram. Quanta locorum diſſimilitudo, quanta intercapedo: cælum ſurſum, terra deorſum. Dicit Deus, Cælum mihi ſedes eſt, terra ſcabellum pedum meorum. In cælo Deus: in terra homines & belluæ habitant. Hinc agnoſce quantum à cæleſti vita ſint alienati, qui aſtutia diaboli decipiuntur, vt habitationem ſortiantur cum his, qui è terra ſunt, ſpectántque continuo terram: ſint belluæ, ſint homines, quaſi ex humo nati: vt ex eo homines ſint potius quàm ab humanitate. Quid eſt quod dico fratres? Nunquid non omnes cum hominibus conuiuimus, qui in mortali carne ſumus? nunquid non omnes iumenta habitationis ſocios habemus, qui in hoc mundo degimus? Ita enimuero. Quomodo ergo defectione cæli, terræ incolatum ſortimur: quia aſtutia diaboli decipimur? Intelligite quæſo. Non idcirco reprehendimur quia terram inhabitamus, & cum hominibus ac iumentis ſocietatem vitæ habemus: ſed quia mores carnalium potius quàm ſpiritualium ſectamur, quibus nihil abſimiles iumentis inſipientibus ſumus, eorum mores imitando. Habitatio ergo, morum ſimilitudo hic eſt imitatióque. Hoc eſt, quod perpetuo luctu dolent ſancti, hoc eſt, quod auferri à credentibus ſumme deſyderant belluinos eiuſmodi mores, & carnis ineptias. Iam tu hic mihi conſydera velim vtrum cæleſtis ſis an terreſtris: & quod magis ſecteris. Si terram ſequeris: draconis cauda tractus es: virus eius te infecit. Porro cauda infamis pars eſt & peſtilens, cæca & immunda, in quocunque animalium genere: tegit enim turpitudinem corporis poſtici. Ita prophetæ hæreticorum turpitudinem fœdi erroris fuci fallacia contegunt, vt non appa-

reat, non videatur: nihílque doli ſubeſſe in eis ſuſpicetur: ad quos dum ſine metu alij iunguntur, curuo caudæ draconis complexu abſtracti deiiciuntur in terram, vt terræ fœdis cupiditatibus hęreant: nihílque vltra cœleſte appetant, imitentur nihil. Hinc habes omnes hæreticos infames eſſe, cæcos, immundos, ac peſtilentes. Hos tu fidelis chriſtiane caueto. Punct. 3.

Et draco ſtetit ante mulierem, quæ erat paritura: vt quum peperiſſet filium eius deuoraret.

Draco ſtetit ante mulierem, quaſi aperto cum ea marte depugnaturus: quia diabolus in conſpectu eccleſiæ prodit, vt ei aduerſetur impediátque ſucceſſum, ne vllo pacto virilem fœtum nutriat, ſed vt orba ſit ſemper, miſera, infœlix, & mœrens: Ob idque tendit illi inſidias, vt mox natum filium eius abripiat ac deuoret. Magnum myſterium, obſcurum & incertum: quis ſcire poterit illud: verum vt notitia eius nobis palam fiat, ſcrutanda eſt ſcriptura in capite eius, quæ prodere poterit intelligentiam. Scriptum eſt, Geneſ. 3. quia quum malediceret Deus ſerpenti, inter alia dixit, Inimicitias ponam inter te & mulierem, & ſemen tuum, & ſemen illius: Ipſa conteret caput tuum, & tu inſidiaberis calcaneo illius. Inimicitiæ quippe patentes ſunt differentiæ contrarietatéſve. Inſidiæ occultæ decipulæ. Significatur ergo quia in principio apertas ſuſtinere maligni huius draconis machinationes debuerit Eccleſia, in fine occultas, id eſt, ab apertis hoſtibus primum impetita, vtpote, principibus tyrannis ſæculi: in fine, occultis qui ſe mentientur pios, quum tamen non ſint niſi hoſtes acerrimi: id quod poſtremis exhibent operibus, quando in enſes conſurgent, pietatem extinguere molientes. Qualis Antichriſtus erit, quales & Antichriſti omnes, qui primum clandeſtine aggredientur pios, & non niſi per dulces ſermones, vt decipiant: poſtremò verò vbi minus conatus illorum ſucceſſerit venitur ad enſes, & tormenta varia: & hoc non niſi opera diaboli, cui eſt irreconciliabile æternúmque odium cum eccleſia Dei: iuxta illud quod dictum eſt, Inimicitias ponam, &c. Stat ergo draco ante mulie- *Mulier eccleſia.*

rem, ſtat ante eccleſiam diabolus, & infatigabiliter ſtat, vt viriles eius fœtus perdat, id eſt, vt vnumquẽque à fori propoſito deiiciat, priuet & ſalute: & opus virile, id eſt, bonum, ſtrenuum, & conſtãs debilitet & cõuellat. Porrò filius, cuius partu hęc mulier eccleſia laborare dicitur, nõ aliud, quàm ſemen illud, cui ſcriptura dicit aduerſari ſemen ſerpentis intelligatur, nempe Chriſtus Ieſus, qui per verbũ Dei concipitur à credentibus: pariter autem, quando cõceptus ſalutaris in effectum deducitur. Molitur itaque diabolus, vt ſi fieri poſſit mox natum per bona opera filium hunc, rapiat, mactet, & deuoret. Sumpta tralatio à beſtiis terræ guloſis, quæ quod rapuerint deuorant. Duo hic obſerua, Primum, Semper enim eccleſia parit Chriſtum. Sed vbi? In cordibus fidelium. Quomodo? Docendo, exhortando, monendo, cui non aliorſum ſermo tendit, niſi vt formetur Chriſtus in cordibus eorũ: pariatúrque operãdo quod concipiť verbo, iuxta illud: Quiſquis enim verbum Dei libenter audit, Chriſtum concipit: Si autem opere adimpleuerit Chriſtum parit, quem Maria portauit corporaliter. Secundum. Sicut eccleſia ſemper parit, ita & ſatan ſemper adnititur vt partũ tollat ac deuoret: ne viuaciſſimo eius ſpiritu fidelis anima viuat. Cuius rei pulchrã in ſeſe Chriſtus ipſe idem prægeſſiſſe demonſtratur ſimilitudinem, quum natus ex innuba virgine, mox ab Herode in mortem perſecutus eſt, per quem primum filium hũc maſculum abripere ac deuorare connixus eſt: nec poſtea deſiit ſtudio omni agere, vt nó proficuus fieret Chriſtus ſuis fidelibus. Aggreſſus itaq; apoſtolos dum ipſe Chriſtus pateretur, dum ſalutem pararet orbi, tentauitq; corda eorum mille artibus. Quid multis opus? tentauit filium hunc maſculum vegetum & fortem extinguere in ipſo lucis fidei exortu in apoſtolis, aliiſque credentibus, ne ſalui fierent: néve crederetur ab eis reſurrexiſſe à mortuis. Contrà verò Chriſtus artem arte refellens, ſubinde ſeſe manifeſtabat eiſdem, ſeque palpabilem exhibebat: loquebatur, comedebat cum eis, exhortabatur, confortabat: atque ſic aſtus omnes maligni dæmonis retundebat, ne quid tentatione proficeret. Hoc vbi ille animaduertit, caſtra doli mouit in alios: atque à fortiſſimis ad imbecilliores ſe conuertit, perſecutionem

Chriſtus ſemen.

principum mouens in nouellos credentes, vulgum scilicet simplicem. Sed adeo nihil hoc quoque conatu profecit, vt magis ac magis tentatione roborarit fidem in credentibus. Sic quercus magnis sæpe mota ventis, altius radices figit, seque confirmat: sic illi semper sese fortiores exurgebant tentatione proficientes. In summa. Christus ab initio persecutionem passus est à suis hostibus, & patitur vsque modo: In se primum, deinde in membris. In se duplici ab hoste. Ab Herode tristissimo ac iuxta clanculario hoste: deinde à Iudæis ipsis. Herodes mox natũ deuorare molitus est, simulate tamen, & non nisi per occultas insidias: vnde & Magis illis respondit, Ite & interrogate diligenter de puero hoc: & quum inueneritis renunciate mihi, vt & ego veniens adorem eum. Matth. 2. Iudæi modo clandestino aduersus eum bello, modo aperto, vsquequo eum occiderent, aduersus eum decertarunt. In membris, vsque modo varie persequitur, à tyrannis, & hæreticis. *Hostes Christi duplices occulti, & aperti.*

Punct. 4.

Et peperit filium masculum, qui recturus erat omnes gentes in virga ferrea.

Nihil hoc magis poterit conuenire Christo, qui est filius matris masculus: quem quotidie parit ecclesia, per verbum Dei in cordibus credentium. Cuius officium insigniter perscribitur, quum dicitur, Qui recturus erat gentes vniuersas in virga ferrea. Nam ipsi Christo domino dicitur à patre, Reges eos in virga ferrea. Psal. 2. qui bene filius est. Nam & Esaias vates eximius filium eũdem appellat cap. 9. diceus, Filius datus est nobis. Hic masculus appellatur, id est, fortis, qui singulari fortitudine vicit diabolum, sicut scriptum est, Tu humiliasti sicut vulneratum superbũ in brachio virtutis tuæ. Psal. 88. Rursum, Tu confregisti capita draconis. Psal. 73. Hæc sunt illa capita quæ supra recensuimus, videlicet serpentinum, vitulinum, leoninum, vrsinum, pardinum, & dissimile omnibus bestiis terræ: confracturus in fine & humanum. Serpentinum tum primum cõfregit, quum maledixerit illi. dicens. Quia feciſti hoc, maledictus es inter omnia animantia. Gene. 3. Deinde verò ligno crucis, in quo pependit in die Parasceues, vt qui in ligno vincebat in ligno quoque vinceretur. Vitulinum, delẽdo à facie terræ ido- *Christus masculus filius.*

Iolatriam. Leoninum, regna Assyriorum, Chaldæorúmque debilitando, missō in castra Sēnacherib angelo, qui percussit de Assyriis centum octoginta quinque millia, Esa. 37. Vrsinum quoque quando Iudith sancta amputauit caput Holofernis, principis militiæ Assyriorum. Iudith. 13. Demum Pardinum, Antiochum miserabili morte perimendo, 2. Mach. 9. & patrem non diu sustinendo, 1. Mach. 6. quòd hic idolum super altare Dei erexerit. 1. Mach. 6. cædes multas fecerit ille, & legem Dei mutare annixus sit, non modica cæde populi Dei. 2. Mach. 6. Sed adhuc viuit in Turca pardinum draconis caput infesti, quod certe confracturus, quum primum explebuntur destinata illi tempora: & ipsum igitur, confregisti, id est, confringes. In parte nanque fractum est velut in anteriore: restat vt in posteriore quoq; frangatur. Illud verò quod dissimile omnibus dicitur quod Romanum erat adeo non est confractum, vt & versum sit in pietatem: vt vere vel dissimile hac ratione sit cæteris, & sibi, si statum eius priorem consyderas. Et hæc omnia per Christum, quem masculum mulier peperit filium, id est, fortem & inuincibilem, qui recturus erat omnes gētes in virga ferrea. Masculi ergo vocabulum fortem indicat, & est fortitudinis typus, quemadmodū e masculus, virium infirmarum. Quum masculum adiicit, perinde est ac si dicat, hic non erit, vt cæteri, filius debilis, & qui possit vinci: sed fortis ac potens sempérque inuictus, prout Esaias prædixit, Vocabitur nomen eius, admirabilis, cōsiliarius, Deus fortis, cap. 9. id quod & ferrea virga exprimit. In virga regimen est & directio, in ferro verò rigor inflexibilis: significans sanè quòd iustitia inflexibili rectissime moderaretur sibi subditas gentes vbique terrarum Christus filius masculus: quarum vniuersaliter accepit potestatem à Deo, vt omnia eius sint. Hoc per se dominus restatur, dicens, Omnia mihi tradita sunt à patre meo. Et iterum, Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra, Matth. vltim. Vbi velint nolint, tamen sub ditione eius cuncta sunt posita, sit Iudæus, sit Græcus, sit Scytha, sit Turca: omnia sub Christi potestate manent, qui æquissimo iudicio superintendit, & tribuit vnicuique secūdum opera eius: Christiano fideli primum, dein & Ethnico

Masculus fortem indicat.

illi fœlicitatem, huic pœnam æternam, secundum iudicij sui æquilibrium omnium facta dispensans: vt siue bonum, siue malum tribuat, pro merito factorum tribuit omnia. Hinc habes, quòd licet modo multorum flagitia impunè pertranseat, attamen in fine iudicabit & puniet. Quod si punitionem accelerat facit suo iudicio, quemadmodum in plerisq; id compertũ habemus, quos in exemplum terroris, reprimendæque temeritatis proposuit Deus. Horum præcipui fuere vterque Antiochus reges Syriæ pater & filius. Postquam enim pater, qui illustris vocitabatur percussisset Ptolemæum regem Ægypti, ex victoria eleuatus nimis, reuersus ascendit Hierosolymam in multitudine graui: & ingressus templum tulit altare aureum, candelabrum luminis, & vniuersa vasa eius, & mensam propositionis, & libatoria, & phialas, & mortariola aurea, & comminuit omnia: argentum quoque & aurum, vasa omnia, & occultos thesauros, quos inuenit: & sublatis omnibus, abiit in terram suam. Post annos duos misit exercitum, & occidit multos ex Israël: & abstraxit spolia ciuitatis multa nimis, & succendit eam igni, & destruxit domos & muros in circuitu, & captiuas duxit mulieres, & natos, &c. multos etiam idolis fecit sacrificare ex eis. Ad hæc misit nuncios in Hierusalem cum literis, & in omnes ciuitates Iudæ, vt sequerentur leges gentium terræ: vtque prohiberent holocausta, & sacrificia, & placationes fieri in templo Dei: & prohiberent celebrari sabbatum, & dies solennes. Iussit quoque ædificari aras, & templa idolis, & immolari carnes suillas, & pecora omnia, relinqui filios incircuncisos, & multa alia, quæ longum esset commemorare, sicut plenissimè scriptum est. 1. Machabeor. 6. Regnauit autem annis vndecim relinquens post se hæredem regni Antiochum, qui Eupator dicebatur, filium sub tutela Lysiæ, vt nutriret eum. Hic obtinuit Asiam, nihilque paternis moribus diminuit: sed in omni impietate sectans, quod deerat addidit: qui quum afflixisset populum Dei nimis, & spolia multa exercuisset, templum quoque contaminasset, quod erat Hierosolymis, & cognominaret Iouis olympij, in Garizim autem quod erat Iouis hospita-

Antiochi spolium quod fecit in templo domini.

lis: ita vt iam templum dei prostibulum scortorum esset, &c. 2. Macha. 6. Post aliqua tempora quum reuerteretur de Perside, ira graui incensus voluit omnem furorem effundere in Iudæos, ideoque iussit agitari currũ suum sine intermissione, agens iter cælesti eum iudicio perurgente: dirúmque virus pectore efflans, & se venturum ea causa Hierosolymam subinde repetens, vt congeriem eam sepulchri faceret Iudæorum. Sed qui vniuersa cõspicit dominus Deus Israel, percussit eum graui, & insanabili, & inuisibili plaga: vt enim finiuit suos sermones, apprehendit eum dirus dolor viscerum, & amara torsio internorũ omnium, ita vt de corpore hominis impij à postico vermes scaturirent viuentes: insuper ex internis cruciatibus viscerum carnes eius effluerent fœtore intolerabili, vt exarcitus ferre non posset. Factúmque est, qui paulo ante sidera pulsare vertice se arbitrabatur, peregre in mõtibus miserabili obitu vita priuaretur. 2. Mach. 9. Ad id est & exemplum Balthasar regis Babylonis, qui in conuiuio quum iussisset proferri vasa aurea & argentea, quę asportauerat pater eius Nabucho donosor de templo Salomonis capta Hierosolyma, & biberent temulenti ex eis: territus est visione manus scribentis, & eadem nocte interfectus est. Dan. 5. Eodem modo potest suos aduersarios & nunc perdere deus regens cũctos in virga ferrea, hoc est, inflexibili iustitia, qui nemini parcit in die vltionis suæ. Hic est mulieris masculus filius, in omnibus nobis per verbum Dei natus: quem decet vniuersos tremere, & seruire illi soli: qui habet potestatem super omnia: & potestas eius æterna est.

Antichristi miserabilis exitus.

❧ Punctus 5.

Et raptus est filius eius ad deum: & thronum eius.

Quàm verissimum hoc sit, nemo est qui ignoret. Christus enim filius ille masculus, idest, fortis & inuictus, quũ iam propemodum deuoratus à morte putaretur: solutis inferni doloribus, iuxta quod impossibile erat teneri illum ab eo, rediuiuus tertia die, prẹter spem omnium, apparuit: & quadraginta dies cum suis sæpenumero diuersatus, cum multo lumine conspicabilis tandem in cælum ascendit, patríque à dextris assedit: triumphante veritate sacræ scripturæ, quæ ait, Dixit dominus domino meo, se-

de à dextris meis, Psal. 109. Raptus ergo filius mulieris (quam sanctam ecclesiam fore astruximus) ad patrem Deum, & ad thronum eius, modo regnat: vnde despiciens vniuersa draconis capita deridet, & omnes machinationes eius subsannat, dicente scriptura, Qui habitat in cęlis irridebit eos, & dominus subsannabit eos. Psal. 2. Nitatur ergo draco, reparet quantumuis contrita capita, strideat, sibilet ore, insaniat, moliatur, sed nihil efficiet, etiã si hydrea fortitudine colla attollat. Dominus est, cõtra quem molitur, qui habitat in cælis cui omnia seruiũt: & ad cuius nutum flectuntur omnia, ac parent illi. Hinc habes quàm stulti sint, qui contra dominum cęli eriguntur. Habes etiam quàm vani sint, qui huic contrito draconi adhærent, qui nihil possit iuuare, quum omnia in domini potestate sint posita, qui in throno dei considet, & deridet & subsannat aduersarij machinationes. Econtra quã prudentes qui domino se humiliant, & vocem eius audiunt, & parent ei ad nutum, legémque eius custodiunt: quemadmodum Dauid regum sapientissimus ac iuxta sanctissimus meditatur dicens, Mihi adhęrere Deo bonũ est: ponere in domino Deo spem meam. Psal. 72. Adhæret qui diligit, diligit qui mandata eius obseruat. Si diligitis me inquit, mandata mea seruate. Ioan. 14. Qui non seruat mandata Dei, nec diligit eum, qui ne adhuc quidẽ nouit deum. 1. Ioan. 2. Qui dicit se nosse deum, & mandata eius non custodit, mendax est, & in eo veritas non est: Qui autem seruat verbum eius, verè in hoc charitas Dei perfecta est. Sequitur. In hoc scimus, quoniam in ipso sumus, si in eo perfecti sumus. Denique, Qui dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulauit & ipse ambulare. Et. 2. Ioan. 1. Hæc est charitas vt ambulemus secundum mandata eius. Quæ si fecerimus, rapiemur & nos, in tempore destinato ad Deum, & ad thronum eius.

Christi ascẽsio in cælum.

Punctus 6.

Et mulier fugit in solitudinem: vbi habebat locum paratum à Deo, vt ibi pascat eam diebus mille ducentis sexaginta.

Solitudinem ponit huius vitæ peregrinationem, in qua singulari spe beatæ remunerationis, vt passer singularis, viuit ecclesia: quæ à rege sponso suo potestatem accepit

calcandi ſupra ſerpentes & ſcorpiones, & ſupra omnem virtutem inimici. Luc. 10. Nam & populus Iſrael per eremum ductus ignotos ſerpentes pertulit. 1. Cor. 10. quos in virtute ænei ſuperauit. Quod forma futuri erat. Pauit deus illos manna viſibili, & eccleſiam paſcet donec peregrinatur à domino pane cæleſti. Præparatum autem locum habet, de quo per prophetam dicitur, Ducam eam in ſolitudinem, & loquar ad cor eius, Oſee. 2. Loci difficultas omnis in verbo ſolitudinis ſedet. Proinde cõſentaneũ fuerit indagare quid ipſa ſolitudo ſit, præter id quod diximus. Duas ſententias ſuper hoc verbo expoſitores certi habent: vna refertur ad gentilitatem, quòd ſancta eccle-

Solitudo gẽtilitas.

ſia, à perfidis Iudæis commigrauerit ad gentes, Paulo loquente ad Iudęos, Vobis inquit oportebat primum loqui verbum dei: ſed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicaſtis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes. ſic enim nobis præcepit dominus, Poſui te in lucem gẽtium, vt ſis in ſalutem, vſq; ad extremum terræ. Act. 13. Altera, ſecretum mentis per ſolitudinem intelligi vult, myſterio

Solitudo vita ſpiritualis

velut ſecretiore. Mens enim à mundi tumultibus ſegregata iure ſolitudo eſt, quæ nihil in mundo concupiſcit, anhelat autem ad ſola celeſtia, ſicut ſcriptum eſt, Sedebit ſolitarius, & tacebit: & leuabit ſe ſupra ſe. Thren. 3. Et in pſalmis myſticis loquitur vir ſpiritualis, Ecce elongaui, id eſt, longe me feci à concupiſcibilibus mundi, fugiens: & manſi in ſolitudine, ſubditque, Expectabam eum, qui ſaluum me fecit, à puſillanimitate ſpiritus, & tempeſtate

Mund' quomodo relinquendus.

Pſalm. 54. In quibus verbis prophetæ Dauid datur intelligi quomodo ſecedendum ſit de huius mundi turbine: & quid agendum poſtea. Primò ergo ſecedendũ longe, nec in confinio ſubſiſtendum. Nõ enim licet viro iuſto vſquàm vlla in regione circa peccatrices vrbes immorari: ſed properare in montem, niſi malit perire. Secundo, vt non cunctanter, non timide, non pigre, nõ quaſi recuſanter: ſed ſtrenue, atque (vt ita dixerim) gladiatorio, ſed feſtinanter. Piger vult, & non vult. Non oſcitantibus contingit regnum celorum, ſed plane vim facientibus: & violenti rapiunt illud, quo feſtinantem non charorum affectus retardet: non reuocent illecebræ mundi: non remorentur curæ domeſticę. Incidenda eſt ſemel ſę-

cularium negociorum catena, quandoquidem aliter ab hac explicari non potest. Clamat propheta, vt fugiamus de medio Babylonis. Exitus de Aegypto fuga vocatur. Et mulier hęc fugisse in solitudiné memoratur, non sensim emigrasse. At videas plerosque comperendinantes & consiliis nimium lentis fugam vitiorum molientes, vbi his me curis, inquiunt, extricauero, vbi illud atque illud negocij confecero. Nescientes hac in re vtilissimam præcipitationem. Negotium ex negotio seritur, vitium vitio inuitatur. Non reputa quid, aut quantum relinquas: certus esto vnum christum tibi pro omnibus satis futurum. Aude modo te illi toto pectore committere: aude omnem tui curam te illi credere: excipiet te, te enutriet. Domin⁹ regit me, inquit propheta, & nihil mihi deerit. Tertio, vt certo proposito mundum reliqueris, vt non vltra relabare, neque respice. Sic deserenda est Aegyptus, ne quando redeas animo ad ollas carnium. Non est fas respicere. Respexit mulier, & versa est in statuam salis. Ne velis teipsum duobus partiri: mundo & christo. Non potes duobus dominis seruire. Nulla societas Deo cũ execrabili Belial. Non fert eos, qui in duas partes claudicãt genu vtroque. Euomit eos, qui neq; frigidi sunt, neque calidi, sed tepidi. Nimis zelotypus est amator animarũ deus, solus ac totam possidere vult, Non patitur consortium diaboli, quem semel morte sua deuicit. Duæ tantum viæ sunt. Altera quæ per obsequium affectuum ducit in exitium, Altera per carnis mortificationem ducit ad vitam. Quid dubitas? tertia nulla est. Harum alteram velis nolis adeas oportet. Sed arcta hæc, si seruari velis tibi potius adeunda: quam Christus & ipse calcauit. Iam vero quid in solitudine agendum sit explicat propheta dicens, Sedebit solitarius, & tacebit, & leuabit se supra se. Et Dauid, Expectabam eum, qui saluum me fecit, &c. Vbi quatuor docentur. Primum, qnòd solitarius, hoc est liber à cupiditatibus mundi, cum propriæ, & eiusdem noxiæ voluntatis abnegatione. Etenim nihil concupiscere in hoc mundo fida, & tranquilla mentis solitudo est, in qua habet ecclesia locum à Deo præparatum, secũdum æternum propositũ: in quo quisquis habitat in adiutorio Dei altissimi habitat, &

in protectione eius commorabitur. Hinc confestim taciturnitas docetur, iuxta quod scriptum est, In silentio & in spe erit fortitudo vestra. Esa. 30. Silentium autem animi, est quies à strepitu vanarum & superfluarum cogitationum: in qua quisquis fuerit positus, in id quod sequitur vires assumet. Tertio, vt per contemplationem se eleuet in deum, magna eiusdem miracula considerando, quàm sit bonus, quàm misericors, iustus & sanctus. Quarum sequitur adhæc videlicet expectatio quædam Dei maiestatis, qui solus saluat, à pusillanimi spiritu, ac tentationum procella. Hunc talem locum parauit Deus & parat suis fidelibus: qui ad se confugientibus quietem spondet & refectionem dicens, Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis: & ego reficiam vos. Matth. 11. Cæterum, in eodem loco pascuntur, non dubium quin à Deo, verbo vitæ & spiritus. Vnde refecti dicunt, Dominus pascit me à iuuentute mea. Et, Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ, ibi me collocauit. Psal. 22. Qui enim se commodum pastorem exhibuit, pascit equidem id quod in scriptura pollicetur dicēs, Ecce ego ipse requiram oues meas. Et post pauca, Inducam eas in terram suam, & pascam eas in montibus Israel: in riuis, & in cunctis sedibus terræ, in pascuis vberrimis pascam eas. Rursum quoque ait. Ego pascam oues meas, & ego eas accubare faciam, Ezech. 34. Nunc quàm diu in solitudine pascatur mulier ista designatur, quum dicitur, diebus mille ducentis sexaginta. Hoc dierum numero videlicet, qui tres semis annos colligit, totum tempus, à raptu masculi filij ad Deū, & ad thronum eius, id est, à die qua ascendit Christus in cælum, figuratur. Ab eo quippe die: quotquot salui esse voluerunt à facie draconis infesti, fugerunt in prędictam solitudinem, & pasti sunt verbo vitæ, & pane gratiæ Dei & multiuge consolationis eius. Insuper pane Eucharistiæ, quo quotidie pascimur, & delectamur, in omni saturitate, in conspectu eius: quem quicunque corde puro, & fide non ficta comederit, mortem non gustabit in æternum. Hinc ostenditur quòd nec angelica præsidia desint mulieri huic fugienti in solitudinem, eo sensu, quem diximus, Ecclesiam designanti, quo tutior fiat in sui persecutione. Námque etsi persequatur, & premi videatur, tamen

men minimè peſſundabitur protegente eam chriſto, cum angelis ſuis qui in mandatis acceperunt à Deo creatore vt cuſtodiant eam in omnibus viis eius. Pſal. 90.

DE PRÆLIO MICHAELIS CVM DRACONE.

Sect 3. Punct. 1.

ET factum eſt prælium magnũ in cælo: Michael, & angeli eius præliabantur cum dracone. Prælium hoc, de quo hic mentio eſt, non de illo prælio intelligitur quod in initio creationis mundi factum fuiſſe narratur, quando variis inter ſeſe ſtudiis angeli mali cum bonis conflixere, vt primum creati ſunt, bonis dei virtute ſuperantibus, ac malos è celis deturbantibus: ſed de eo quod geſtũ eſt & geritur adhuc, poſtquàm filius maſculus raptus eſt ad Deum: & mulier fugit in ſolitudinem. Quo oſtenditur, quàm indefinens pugna maneat inter bonos & malos vſque in hodiernum diem. Quum enim penes bonos ſteriſſet victoria propulſis malis, qui domino Deo rebellare auſi ſunt, chriſtianis pax non fuit ab eis: quibus ſemper animus fuit aduerſari pietati, non ſolum nunc, ſed olim quoque, ante chriſti aduentum, Daniele dicente, Princeps autem regni Perſarum reſtitit mihi vno & viginti diebus: & ecce Michael vnus de principibus primis venit in adiutorium meum. Sunt enim adminiſtratorij ſpiritus omnes, miſſi propter eos qui hereditatem capiunt ſalutis. Hebr. 1. Et ſicut pij ad vnum pertinent Michaelem in conflictu ſpiritali pro eis dimicantem: ita impij ad vnum draconem diabolum, pro eis ſolicitum quum omnes impij ad vnum corpus myſticum draconis pertineant. Obſerua. Prælium magnum dicit, & in cælo commiſſum: cuius equidem magnitudinem tria exaggerant, videlicet cauſa ardua: pugnantium copia, & pugnæ diuturnitas. Cauſam arduam nemo eſt, qui neſciat, niſi is, qui Chriſtum ignorat: cui minus conſtat, quid fides ſit, quid iuſtitia, quid ve-

Prælium bonorum angelorum malorumque.

Prælij magnitudo ex tribus oſtenditur.

ritas,quid ſalus,quid pietas,& id genus alia. Copia denique tanta eſt,vt in hoc exercitu nemo non ſit: omnes enim ſiue iuſti ſint,ſiue iniuſti : in altero horum ſint neceſſe eſt.Iuſti pertinent ad exercitum Michaëlis,vt diximus.Iniuſti ad turbam draconis.Eſt præterea diuturnum bellum hoc:nam etſi grauius interdum accidat incrudeſcatque ſolito , vel remittatur interdum vt ceſſet , nunquam tamen ceſſabit vſque in finem. Piis enim & pietati ab improbis ſemper vel ſaltem ore contradicitur. Sed vbi prælium committitur ? In cælo,cælum autem eccleſia eſt,ob celeſtem vitam piorum:teſte Paulo, qui ait, Noſtra conuerſatio in celis eſt.Phi.3. quàm ſæpe aggreditur draco cum damnato exercitu ſuo,vt expugnet ac demoliatur eam:ſed chriſtus eſt murus,& antemurale eius virtus inuictiſſima.Pro hac Eccleſia pugnat Michael iũctus cum ſacro exercitu ſuo:hi ſunt angeli,& fortes in fide homines,iuſti,& perfecti, qui luctamen ſumpſerunt aduerſus nequitias diaboli.Michael& ſui pugnant virtute dei, & inuicta conſtantia. Draco, & qui ad illum pertinent, impoſturis,fallacibúſque mendaciis,& omni ſæuitia: qui etſi aliquando triumphare videantur,in fine tamen ſuccumbunt fortiſſima virtute Dei deuicti:& ſicut olim factum audimus apoſtatas angelos victos, & deturbatos è cælo per fideles angelos,qui indiuidue Dei maieſtati inadhærent,vt ne ad momentum ab eo reflectantur,ſemper nutum eius attendentes:ita per ſanctos confundi impios certiſſimum eſſe debet:periréque ab eccleſia.Quid autem vincit in hac pugna, niſi fides vera , & conſtans veritatis aſſertio?Quando erit cõſummata victoria? Quando corporis noſtri tabernaculum diſſoluetur. Quando,& quoties vincuntur draco & ſui ? quoties illis robuſta virtute reſiſtitur.Tunc enim ij è cælo eccleſiæ propelluntur,quádo vincuntur.Semper autem propelluntur , quia ſemper vincuntur à fidelibus. In eo enim quo indies propelluntur,in his,in quibus vincuntur locus illis ſecurus amplius nõ relinquitur. Ergo ſemper eſt pugna, ſemper eſt & victoria,ſemper angelorum malorũ excluſio : nec ante nouiſſimum diem hęc eiuſmodi pugna finietur . Proinde tum plenè implebitur illud,Et proiectus eſt draco,&c.

Michaelis pugna pro eccleſia.

Pugna cum dæmonibus continua.

Primasius. Michaelem cum angelis suis cõtra diabolum confligere dicit: quia secundum voluntatem pro peregrinante ecclesia orando, & adiutoria ministrando solicitus est. Nonne sunt (inquit) omnes administratores spiritus, missi in ministerium propter eos, qui hæreditatem salutis capiunt æternæ? Nam & nomen eius Michael, adiutorium Dei interpretatum dicitur: & congrue hoc ei opus specialiter deputatur. Ipsum enim & Daniel in nouissima pressura in adiutorium ecclesiæ dixit venturum. In tempore, inquit, illo consurget Michael, princeps magnus, qui stat pro filiis populi tui: & veniet tempus quale non fuit ab eo quo gentes esse ceperunt, vsque ad tempus illud. Et in tẽpore illo saluabitur populus tuus, omnis qui inuentus fuerit scriptus in libro, Dañ. 12. Quod vero angeli eius esse dicuntur: eo hic loquutionis genere vsus est, quo legimus. Quoniam angeli eorum in celis semper vident faciem patris mei, qui in celis est, eorum scilicet, quorum ciues esse in christum credendo cœperunt, sicut & hic angeli eius, quia vno præsidẽte rege creduntur munerari, & vno spiritu viuificante beatificari.

Michael adiutorium Dei interpretatur.

Haymo, Angeli Michaelis, vel draconis dicuntur subditi illis, & ad obediendum missi: non tamẽ ab eis creati, sicut quidam vaniloqui dixerunt hęretici: vel etiam, quoniam sub vno rege in vna ciuitate militare creduntur. Sic enim solemus & nos dicere, videntes eos, qui ex eadem societate sunt, Ecce mei, aut nostri. Hinc Iosue principem exercitus domini interrogat dicens, Noster es, an aduersariorum? Omnes enim angeli boni dicuntur angeli Michaelis, quia ad eius societatem pertinent: in quo numero bonorum angelorum etiam homines iusti comprehenduntur pugnantes cum diabolo. Pugnat itaque Michael, pugnant & angeli eius in cælo, hoc est, in ecclesia militante. Pugna eorum pro honore Dei est, necnon animarum nostrarum salute. Pugnant ergo pro nobis contra aduersarium, sed non proficiunt sine nobis: nec proficimus nos sine eorum præsidiis. Quocirca erigamus arma securi, quia fortissimos nostræ patriæ conciues, & inuictos commilitones nacti sumus. Inde illi fortes, vnde & nos. Inde illi inuicti, vnde & nos, id est ex Deo: sine quo nec

Angeli boni omnes Michaelis esse dicuntur.

Angeli pugnant pro nobis.

illi aliquid valent, nec nos. Pugnat autem nunc Michael, qui est præpositus ecclesiæ Dei: ipsa est paradisus voluptatis spiritus: & pugnat pro hac Ecclesia ceu paradiso, ne possideat eam malignus, quam sacro sanguine suo acquisiuit Christus: nec cessat pugnare vsquequo plenam allequatur victoriam, & triumpho potiatur optato: quod fiet in fine, quando maiore opus erit virtute & illi & nobis, acriori bello tum incumbente.

Punctus 2.

Et draco pugnabat, & angeli eius: & non praualuerunt neque locus inuentus est eorum amplius in cælo.

Draconis pugna cum angelis.

Non hic putandum est, tanquàm angelos Dei sanctos in cælo ausus fuerit amplius aggredi, postquam per eos deturbatus ruit in terram: quo nunquàm postea peruenit. Sed nec. s. Iobum ille poterat, nisi Deo permittente, tentare. Proinde celum hic Ecclesiam manifestius declarauit, vbi contra spiritualium nequitias ab vno quoque fidelium iugiter dimicatur. Hinc Apostolus, Non est (inquit) nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem: sed aduersus principes, & potestates: & aduersus mundi rectores tenebrarum harum. Porro per draconem, & angelos eius, intelligere debemus, qui ei natura & voluntate similes sunt: sed homines quoq; qui eorum laqueis irretiti, taliũ fuerint sectatores. Nam pro qualitatibus voluntatum, & de diabolo dictum est, Malus homo hoc fecit, Matth. 13. Et de Iuda, diabolus est, Ioan. 6. Hi pugnãt aduersus ecclesiam, id est, pios omnes qui vere christiani sunt. Cœpit autem hæc pugna à tempore prædicationis legis euangelicæ, quando de innumerabilium hominum cordibus vbique terrarum expellebatur diabolus: secundum quod Christus passione instante prædixit, Nunc iudicium est mundi: nunc princeps huius mundi eiicietur foras. Ioan. 12. ac si dicat: Nunc causa protrahitur in iudicium & ille satanas dum se victorem credit, vincetur per mortem: per quam depelletur de sua tyrannide: condonabitur enim per fidem omnibus peccatũ: quo sublato fient vires eius fractæ, qui non alio telo æque fortis est ac potens, vt peccato. Denique dæmones contra angelos sanctos pugnant, quia vt possunt, eis resistũt, semperque impedire pios eorum conatus moliũtur, ne quid efficiant in

Voluntas determinat bonum aut malum.

nobis. Quare autem dicitur, Et non preualuerunt: quum etiam post acceptam baptismi gratiam, atque seculi abrenunciationem, diabolus multos deiiciat? Sed hoc ita intelligendum est, quòd licet videantur ad tempus præualere: tamen in eos qui ad vitã sunt prædestinati, non præualebunt in finem: quia etsi decepti peccent aliquando, tamen festinant quantocyus per pœnitentiam redire ad gratiam, in quibus nullus locus postea apparebit diabolo, aut eius angelis. quia nullum vestigium peccati in illis remanebit. Hi sunt illi beati, quorum remissę sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata, Psal. 31. Sic remisse quòd deletæ: sic deletæ, quòd nec sint vltra in memoria. In illis inuenitur locus draconi, & angelis eius, in cuius mente regnat peccatum. Tolle ergo de te regnũ peccati, & non remanebit locus diabolo in te. Sunt nonnulli vbertate gratiæ firmi, in quibus nec ad tempus præualent, quia ad nullum mortale crimen consentiunt: qui etsi tentari, creditur tamen quòd sint aliqui: qui dicunt cum Apostolo, Quis nos poterit separare à charitate Christi? Proinde sanctus Apostolus exhortans ait, Nolite locum dare diabolo, Ephe. 4. Iacobus autem, Resistite diabolo, & fugiet à vobis, cap. 4. Hoc est ergo non dare locũ diabolo, quod resistere malignis eius persuasionibus: quod qui fecerit beatus.

Diabolo locus non inuenitur in sanctis.

❧ Punctus 3.

Et proiectus est draco ille magnus, serpens antiquus, qui vocatur diabolus, & satanas, qui seducit vniuersum orbem: & proiectus est in terram, & angeli eius cum illo proiecti sunt.

Magnum, & mirabile prorsus spectaculũ ob oculos mentis Diuo Ioanni dilecto discipulo obiicitur: sed maius atque mirabilius spectaculi sacramentum, dum claro lumine intelligentiæ videt ea quæ futura sunt: qualiter videlicet propulsus semel ac deiectus draco ille ingens & rufus cruentus & crudelis, iterum iterúmque propelleretur de ecclesia: ne in aliis quàm terræ deditis locum haberet: quatenus præclarissime cognosceres quàm inuitus de templis, & aris, & simulachris gẽtium exierit. Quod proculdio tunc ceptum est, quando iuxta historiã raptus est filius virginis ad Deum, & ad thronum eius: quando iussit suos discipulos proficisci in mundum vniuersum, & prædicare euangelium omnibus: vt qui crederent & ba-

Deiectio draconis.

ptizarentur ſalui fierent: quod non aliud erat præcipere, niſi quòd fortem illum armatum à ſe iam victũ de atrio propellerent, qui hic varie nominatur. Hic eſt enim draco magnus, ſerpens antiquus, diabolus, ſatanas, cui Chriſtus ſudibus nares perforauit, circulo quoque impoſito in manus fortiſſimorum ſuorum bellatorum tradidit extrahendum de aris, de templis, & ſimulachris gentium, quas ſibi in populum peculiarem acceptarus erat. Quod dum fieret miſtum quàm terrifici ſonitus ſubito exorti, quàm periculoſa perſecutionum procella per orbem vniuerſum mox inſequuta: quantæ denique quamque atroces pugnæ, quantæ cędes: quarum omnium rerum ſpectrũ figuráque fuit prælium hoc viſum in cælo, in quo Michael pugnabat & draco pij cũ impiis: filij Dei cum filiis Belial. Obſerua. Nũquam ante partum mulieris Michael cum dracone pugnaſſe legitur, nunquam viciſſe: quod videlicet nondum draconis caput, vt vinci poſſet, ille huius mulieris contriuerat maſculus filius: quo contrito confeſtim Michael correptis armis in acie ſtetit pro filiis Dei: ſtrinxit virtutis ſuæ coruſcum enſem, & conflixit, potitúſque victoria eſt. Non diffiteor quin in ſcripturis ſacris facta inſignia angelicæ fortitudinis pro hominibus legantur: vt quum percuſſit vnus de caſtris Aſſyriorum cẽtum octoginta quinque millia: tamen hoc & cætera huic ſimilia, non erat pugnare angelos bonos aduerſus cacodæmonas pro hominibus ad deum conuertendis: ſed erat angelos bonos ad impiorum hominum perditionem malorum vti ſeruitio angelorum. Sic enim fit vt bonus Deus vtatur ſeruitio malorum angelorum in explendam vltionem in impios: ſicut ſcriptum eſt, Miſit in eos iram indignationis ſuæ: indignationem, & iram, & tribulationem per angelos malos. Pſalm. 77. Hic non ita eſt. Neque enim mali angeli immittuntur, vt homines impij occidantur: ſed contra malos angelos à bonis prælium geritur, vt homines ab impietatis errore liberẽtur. Ipſi namque cooperabantur apoſtolis, & omnibus veritatis conſtantiſſimis annũciatoribus, ſiue in infirmitatum curatione, ſiue in mortuorum reſuſcitatione, ſiue etiam in paſſionum toleratione. Sic & Domino aſtitit angelus confortans eum, vt Lucas habet. Hi religã-

Deus vtitur ſeruitio malorũ angelorũ in vltionẽ explendam.

bant draconis angelos,& extrahebant de templis aríſque ac ſimulachris. Quod ita factum ambigit nemo, niſi forte qui hiſtorias martyrum non legit. Sic agonizanti martyri miles gentilis dicit, Video ante te iuuenẽ pulcherrimum ſtantem,& linteo extergentem membra tua, adiuro te per Chriſtum, qui ad te miſit angelum ſuum, ne derelinquas me. Nunquid illi tantummodo viſibili ſpem apparuerunt ſanctis? apparuerunt & inuiſibiliter, id eſt, aſtiterunt illis. Semper enim adſunt compatientes patientibus, adhærentes laborantibus, vulnera dinumerantes, ictus doloréſque in martyribus confouentes, ſanguinem fuſum metientes, reſponſa fidei inſcribentes: & inter hæc preces ac gemitus, ſuſpiria alto de pectore inter cruciatus eruta morientium, aureo thuribulo velut incenſa multa ſuauiſſime redolentia coram domino reportantes,& coram oculis magnæ maieſtatis adolentes: in quibus omnibus gratum domino Deo ac martyribus ipſis exhibent obſequium. Ad tempus ergo primum eſt id referendum, quamuis nulli non tempori quadret: quãdo miras inſanias excitabat draco aduerſus ſanctos Dei: cum quo ſubinde viccuerſa decertabatur à ſanctis. At quo fine textus huius ſcripturæ explicat dicens. Et proiectus eſt draco ille magnus, ſerpens antiquus,&c. Quo proiectus? In terram, quo & cæteri omnes proiecti ſunt, quicunque illi adhæſerunt. Quid eſt proiici in terram, niſi de mentibus electorum, in corda reproborum pelli? non quo in eis iam antea non eſſent: ſed excluſus ab illis, dominari in his amplius cœpit. quaſi virtutem omnem colligens. Hic per terram terrena ſapientes intelliguntur, in quibus illa ſententia prævalente diabolus cognoſcitur habitare, Terram comedes omnibus diebus vitæ tuę, Geneſis tertio. Ab ſpiritualibus enim excluſus viris: hoc eſt, vere fidelibus: pro eorum commeritis terrenos inuadit: hoc eſt ergo è cælo propelli quod in terram mitti. Neque illud ſilentio prætereundum, quoniam quum de dracone loqueretur, quatuor eum nominibus appellat, Serpentẽ, diabolum, Satanã, & ſeductorẽ, quæ omnia proprie ſibi cõpetunt. Eſt enim ſerpens ille antiquus: nẽpe qui in mundi principio in hoc aiali delitescens primos ſeduxit parentes per aſtutiã: Nanque eſt

Angeli pij agonizantibus adſunt.

Draconem in terram proiici.

Draconis quatuor nomina.

quædam astutia in serpentibus. Est & diabolus, quod Latinis sonat criminatorem: qui primus crimen adinuenit & calumnias aduersus insontes quærit: accusat quoque de crimine in quod pertrahit suggestione. Satanæ vocabulum ex propositio habet, eò quòd semper aduersetur Deo & sanctis eius: aduersarius enim Satanas interpretatur. Seductor etiam dicitur ab officio operęque continuæ seductionis, in qua laborat perpetuo: nec quiescit donec praualeat ac perdat, tametsi nullo suo emolumento, dūmodo contraria Deo faciat, à quo inique se cælo deiectum, cælique gloria frustratum expostulat. Quid ex hac narratione accipies? nisi hoc quo cautior videlicet fias: quóve vigilantior contra has eius artes resistas: quoque te præmuniás ne tibi impudentissime imponat, ne in crimen inducat, ne aduersarium Deo constituat: ne deuio errore secum pertrahat in perditionem. In quæ summa cura, summáque diligentia ab omnibus fuerit semper enitendum, nisi vltro manus quis illi dederit vt vafricis eius succumbat, illique seruiat. Non te quæso seducant benedictiones quorundam, nec perdulces eorundem sermones te imprudentius emolliant, velut summam veri christianismi iam pridem sis assequutus, quandoquidem fidei sacramentis sis initiatus. Non equidem: neque enim nisi eximia te sequatur virtus coronæ merces ob nudam fidem tibi obtinget. Sed necdum securus eris, nisi cauta te diligentia inter etiam innumeras virtutes tuas, quas passi tibi, te præmunias, Audi Cyprianum monitorem. Aduersarius, inquit, vetus est, & hostis antiquus, cū quo prælium gerimus: sex mille annorum plene complentur, ex quo hominem diabolus impugnat: omnia iam tentandi genera, & artes, atque insidias deiiciendi vsu ipso vetustatis didicit. Si imparatum inuenerit Christi militem, si rudem, si non solicitum, ac toto corde vigilantem: circunuenit nescium, fallit incautum, decipit imperitum. Si verò quis dominica præcepta custodiens, & fortiter Christo adhærens contra eum steterit, vincatur necesse est: quia Christus, quem confitetur, inuictus est. Porro præcepta ipsa diuina velut arma, pugnantibus corripienda sunt, & sumenda: illa sint militaris tubæ hortamenta, illa classica. Inde aures erigantur, inde instruantur men-

Custodia diligentissima quémque obseruabit.

tes,inde & animi & corporis vires ad omnem passionis tolerantiam roborentur. Hæc ille. Nulla ergo sint horis nocturnis precum damna, nulla orationum pigra & ignaua dispendia per Dei intelligentiam recreati spiritualiter sumus, renatique: imitemur ergo quod futuri sumus: habituri in regno sine interuentu noctis diem. Sic nocte quasi in lumine vigilemus, orantes semper, & gratias agentes, sicut dicit Apostolus, Sine intermissione orate, in omnibus gratias agite: hæc est enim voluntas Dei in Christo Iesu, in omnibus vobis. Et paulo ante, Omnes enim vos filij lucis estis, & filij diei: non estis noctis neque tenebrarum. Igitur non dormiamus, sicut & cæteri: sed vigilemus, & sobrij simus: quoniam non posuit nos Deus in iram, sed in acquisitionem salutis, per dominum nostrum Iesum Christum, qui mortuus est pro nobis: vt siue vigilemus siue dormiamus, cum illo simul viuamus. 1. Thessa. 5. Item Philip. 6. per omnem orationem, & obsecrationem orantes omni tempore in spiritu, & in ipso vigilantes in omni instantia. Et Ephes. 5. Impleamini spiritu sancto, loquentes vobismetipsis, in psalmis, hymnis, & canticis spiritalibus: canentes psallétes & in cordibus vestris domino. Me verò non frustra hæc quispiam attulisse iudicet. Arma enim nostra, quibus aduersarium tot nominibus ob sæuitiam nocendique artem nominatum superare valemus, orationes in fide sunt. Vigilate, inquit dominus, & orate ne intretis in tentationē. Oratione quippe conuenitur Deus: oratione placatur: oratione gratia impetratur: oratione regnum possidetur. Breuiter quidquid sumus per gratiam, quidquid erimus per gloriam, oratione id omne assequemur. Ora, vt noueris orationū præsidiis te contra molimina, & omnes artes aduersarij defendere, promouere apud dominum nostrum Iesum Christum: cuius dominatus est in æternum. Ipsi gloria in sæcula sæculorum. Amen.

Diem semper vigilis exprimamus lucē tem.

DE CONGRATVLATIONE COELESTIVM SVPER DRACONIS DELECTIONE. Sect. 4. Punct 1.

ET audiui vocem magnam in cælo dicentem, nunc facta est salus, & virtus, & regnum Dei nostri: & potestas Christi eius: Quia proiectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri die ac nocte.

Euidenter ostenditur, in quo nos cælo intelligere ista conueniat quia in ecclesia. In ecclesia nanque factam nouimus victoriam Christi, salutem paratam omnibus. In qua & potestatem ligandi, absoluendique esse intelligimus, quum in vno Petro generaliter omnes significari audimus sacerdotes: dicente Christo, Quæcunque ligaueris super terram, erunt ligata & in cælis, &c. Qua nunc potestate vtitur Ecclesia, in quam membratim à capite Christo omnis virtus dimanat: vt merito vox magna erupisse audita sit in cælo hoc, non solum ob liberationem ab hoste infesto: sed etiam ob multiplicia dona collata ecclesiæ: iuxta quod hortatur propheta, Benedicite gentes Deum nostrum, & auditam facite vocem laudis eius. Psalm. 65. Quasi dicere, Quia multiplici dono exornauit ecclesiam suam Deus, primum liberando eam ab hoste, deinde virtutem infinitam tribuendo eidem, ideo gentes, hoc est, fideles ex gentibus benedicite Deum nostrum. Notanter dicit nostrum, quasi diceret, tam beneficum qui totus noster est. & auditam facite vocem laudis eius, id est, prædicate vbique, & non sileatis laudem ei debitam: quod congruit apte præsenti scripturæ dicenti, Audiui vocem magnam, &c. Magna vox, magnum electorum desyderium, magnam mentis eorum exultationem designat, dicentium, Nunc facta est salus. Nunc, id est, in tempore gratiæ, in aduentu filij Dei, & redemptione eius celebrata est salus animarum nostrarum: salus in re gratiæ, salus in spe gloriæ. Et virtus, id est, spiritualis fortitudo per gratiam Christi, qua resistimus aduersariis potestatibus: vel virtus sacramentorum ecclesiasticorum, ad deiicienda peccata, & ad confirmandos nos in omni bono. Et regnũ, id est, imperium super electos iustos, & sanctos, qui vocem Dei audiunt: in quibus regnat, exercetq; imperium suum Deus noster: Deus per creationẽ noster per specialis gratiæ collationẽ, qua nos specialiter sibi cõiunxit. Et potestas Christi, data sibi à patre iuxta homi-

Sacerdotes in Petro omnes intelligũtur.

nem,quam ab æterno habuit iuxta Deum: qua vtitur in ecclesia sua per suos vicarios,ij sunt ecclesiasticorum antistites:principalis domin⁹ Papa Romanus. Proinde facta est, id est, innotuit: eò quòd fere in toto mundo sit extensa,&scitur ab omnibus. Vel,facta est potestas Christi, in mundi conuersione:in qua re vsque ad summum miraculum potestas hæc eius euecta est:ꝙ per paucos, & eos,quorum bona pars piscatores erãt, id celebratum sit. Postremo causam tantæ lętitiæ explicat dicẽs,Quia proiectus est accusator fratrum nostrorum. Liquet quorum vox ista sit,quia sanctorũ in cælo,hoc est,in ecclesia militante existentiũ:qui fratres suos vocant eiusdẽ fidei cõsortes. Accusator draco est,cum suis:qui tum accusare dicitur,quum in peccatũ deiicit,vnde merito accusare possit. Haymo,Accusatio diaboli nihil aliud est,nisi ad malũ præcipitatio. Tunc enim accusat,quando dignos accusatione reddit nõ loquendo exterius,sed odiendo interius. Sed ab hac accusatione ille liber apparet, qui in se accusare studet,quod ab aduersario suo accusari posse cognoscit. Vides quã caute cauillãdi rationes vitat, viásque obstruit in frene currentibus. Posset enim hinc sibi quispiam rationes assumere pro securitate malitiæ,quia si accusator est proiectus,nemo igitur timendus : sed vtique accusat adhuc draco vbi accusandi causam reperit, Quare ergo proiectus? Quia propulsus de electis,quos possidebat dum gentiles ante fidem susceptam essent : vt nõ iam eam potestatem super eos exerceat , quam exercebat,dum infideles essent: vnde neminem non iuste accusabat. Ideo sequitur, Qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri,die ac nocte,id est,continue. Quũ enim plenus sit inuidia, paratus est semper mala cõmemorare, & Dei iustitiam ad vindictã inducere,quantum in se est. Porrò alij vocẽ hanc auditam tribuunt angelis congaudentibus nobis, eò ꝙ liberati sumus ab aduersario , præmisso loquutionis genere,fratres suos nos commemorãtes:futuros videlicet conciues eorum. Neque verò mirũ si homines fratres vocent, dum ipsum Christum regem suum hoc idem feciſſe iam antea norunt. Surgens enim à mortuis ait Mariæ à magdalo, Vade, dic fratribus meis: vnde angeli non dedignantur homines habere

Papa Romanus principalis vicarius Christi.

Fratres eiusdem fidei cõsortes.

Accusatio diaboli.

Fratres angelis sumus.

fratres,qui dominum habeant hominum fratrem. Ad illam quippe ciuitatem cęleſtem Hieruſalem fideles nunc tendunt,quã angeli fœliciter incolunt. Primaſius. Quod autem de cęlis excluſum in terram miſſum gaudendo dicere perhibentur: illorum redemptioni congratulantur, quos ſibi dominus ad inhabitandum præparare dignatus eſt templum. Anima enim iuſti ſedes ſapientiæ eſt. De terrenis autem,in quos dicitur deſcẽdiſſe, diuinæ iuſtitiæ penetralia angeli cognoſcendo collaudant: eique miſericordiam, & iudicium ſuperbeati decantant:quum & in redemptis bonitas,& in perditis ęquitas diuina monſtratur. Nam & illi per agni ſanguinem diabolum ſuperare potuiſſe dicũtur. Quia proiectus eſt,inquit,accuſator fratrum noſtrorum. Quo proiectus? In terram proiectus,vt terrenos poſſideat, qui per agni ſanguinem vincere nolunt,quũ æque bene poſſent adepta veritate,quæ in morem ſolis nulli non collucet,nemini nõ largitur. Qui accuſabat illos. Ante ſolutum quippe debitum tenebat chirographum decreti aduerſum nos diabolus, quod nobis cõtrarium erat, in quo peccatum Adami perſcriptum legebatur:cuius lectione ſubinde nos accuſabat, confidens nimium, quòd illo chirographo poſſeſſurus eſſet æternum genus humanum: verum vbi morte Chriſti ſolutũ eſt redemptionis noſtræ præcium,ablutum eſt ſimul vnda ſanguinis peccatum, ne vltra poſſit ex eo accuſare. Quod pulchre Apoſtolus exponẽs dicit, Conuiuificauit nos Deus cum Chriſto,donans nobis omnia delicta:delens,quod aduerſum nos erat, chirographũ decreti,quod erat contrarium nobis:& ipſum tulit de medio affigens illud cruci:& expolians principatus, & poteſtates traduxit confidenter palam triumphans,illos in ſemetipſo. Quod vbi perfeciſſet imperator magnificus, & ſemper inuictus princeps, dominus Ieſus, princeps belli: duces ſtrenui Apoſtoli,accepto euãgelicæ functionis mandato,vulneratum draconem armis crucis inſequuti ſunt. Poſt hos ſancti martyres:poſtremo confeſſores,& omnis ſexus ac conditionis fideles auxiliariis cæli exercitibus, qui vane percuſſerunt illum,& eiecerunt de finibus ſuis,de quo ſequitur.

Angeli per agni ſanguinem diabolũ ſuperarunt.

Diabolus per chirographũ nos accuſabat.

Et ipsi vicerunt eum, propter sanguinem agni, & propter verbum testimonij sui: & non dilexerunt animas suas vsque ad mortem.

Causas victoriæ nectit: quæ sunt, sanguis agni, verbum Dei, ac contemptus vitæ præsentis: quæ quum in se perfectæ haberent sancti, victoria in summo triumpho positi sunt. Obserua verborum dispositionem. Sanguis agni præcedit, sequitur verbũ testimonij: postremo contemptus sui. Nisi enim sanguis Christi sanctificans omnia præcessisset, verbum potens non esset: nec sanguis aut verbum tanti momenti apud homines fuissent, nisi ministri salutis animas suas paruifeciſſent, verbum quoque & sanguinem Christi prætulissent, vt non capitis interim discrimina metuerent: vnde prodiit, vt pro lucro reputaret proprias ignominias, verbera, cruces, fasces lictorios: dum per ea sanguinem Christi, & verbũ eius glorificari cernerent, ac succedere. Fudit sanguinem Christus, & per verbum sanctificauit omnia: non sanctificasset autem sine ministris, qui verbum disseminarunt ad omnes. Vides quàm cooperentur Deo in salutem hominum ministri Dei: quòd sine his non aliquid efficiant, aut sanguis, aut efficax Dei verbum: immo nec Christus sine ministris prodesse poterat in salutem. Probat Apostolus scribens ad Romanos, Fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi: cuius ministros, horũmque ministeria subindicat dicens, Et quidem in omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. De quibus hic loquitur scriptura dicens, Et ipsi vicerunt eum, non dubium quin draconem, propter sanguinem, id est virtute sanguinis agni qui est Christus, per quem datur electis virtus profligandi aduersarium: datur & victoria. Et propter verbum testimonij sui, quod testati sunt vsque ad mortem, contempta vita præsenti: vt adimplerent illud dominicũ dictum, Qui odit animam suã in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam. Ioan. 12. Nam sic odisse dilexisse est. Quippe quum diligere sit alicui bonum velle: ille vere se diligit, qui summum, & incommutabile bonum, Deum scilicet amat, & quæ ad illius summi boni adeptionem pertinent incunctanter amplectitur: respuit aduersa, contemnit carnis delicias, & cuncta quæ lege di-

Ministri verbi cooperatores Dei.

Diligere quid sit.

uina cauentur, vtpote retardantia ab assequutione huiusmodi boni. Porrò, anima hic pro vita temporaria capitur, quam libenter depēderunt sancti pro amore Christi. Hinc habes quòd qui carnali amore se diligunt, vere se odiunt: ea etenim quæ quærunt suæ aduersantur saluti, quibus animas suas lædunt,& occidunt:& sic vitam, quæ est in Christo Iesu domino nostro insanissime amittunt. Hi sunt suauiter sibi viuentes, ac parum, aut nihil saluti prospiciētes, dum modo hic ad libitum eis suppetant omnia: versant autem in ore illud, Sap. 2. Venite, & fruamur bonis, quæ sunt, vtamur creatura tanquam in iuuentute celeriter vino precioso, & vnguentis nos impleamus:& non prætereat nos flos temporis: coronemus nos rosis, antequam marcescant: nullum pratum sit, quod non pertrāseat luxuria nostra: vbique relinquamus signa lætitiæ, quoniam hæc est pars nostra, & hæc est sors nostra. Non sic impij, non sic. Etenim quum breues delicias vobis paratis, vitā amittitis æternam: pro voluptate breui dabitur æternū tormentū. Proinde spectādus semper est finis,& ad hunc omnis operatio dirigenda. Neque enim ea docuit nos Christus, qui amara sustinuit:& fruit modo amplissimis bonis:& omnes qui pro regno vitam hāc contempsere, bonis fruuntur cœlestibus. Etenim qui carnis ac mundi luxuriam sequuti sunt in vita, gehenna cruciantur æterna. Non est igitur nobis hac vita consilium stultorum sequendum, qui terrena sapiunt amántque: sequuntur carnem: qui se replent carnis voluptatibus: quoniam horum omnium communis est interitus:& confusio æterna. Prudentium potius actio imitanda, qui viciis, & cunctis voluptatibus carnis ab sese abdicatis, student spiritualiter legē Dei adimplere, spiritualiter in hoc mūdo viuere, Deū ex toto corde diligere, illi soli seruire, vt bona assequātur cœlestia: vbi summ⁹ honor, summæ deliciæ, summáq; bonorū oim voluptas redūdat. ✱ Pūc.

Stultorum vox & consilium.

Propterea lætamini cæli: & qui habitatis in eis.

Qui cæli ad lætādum hortantur: Orbes cœlestes: Non. Qui ergo: Beati in cęlis glorificati: Minime. Sed sicut diximus, ecclesiæ sanctorum, hoc est vere credentes, qui in fidei synceritate seruiunt domino, quacunque vocatione sint: sint liberi, sint serui, sint à sacris, sint monachi, sint e-

remitę, sint virgines, sint connubio iuncti. conuenit nanque ex æquo omnibus lætari de parata nobis salute per Christum & iustificatione, per quam vere liberi sumus in Christo, qui nos eripuit de potestate tenebrarũ, & transtulit in regnũ filiorum Dei. Lætitia igitur hæc, nõ stulte cachinnationis est, sed gratiarũ actionis, quod solum ex nobis præstare possumus Deo, Siquidem bonorum nostrorum Deus non eget: vt Psalmus habet quintusdecimus. Cæterum liquet qui sint habitãtes in cælis, quia ipsi fideles, de quibus colligũtur ecclesiæ, hoc est, sanctorum collegia in terris. Lætamini ergo cæli, & qui habitatis in eis, id est, gaudia cordis vestri, in gratiarũ actionibus perficiatis omnes vos qui placere cõtenditis Deo, plura quoque his beneficia in multam gloriam promereri. & quia liberati estis à dracone, qui eiectus est per fidem de cordibus vestris, ne quid iuris in vos amplius exerceat, neque vt peculiũ vltra possideat, qui sanctificati estis à peccato, & adoptione sancta recepti à Deo in filios. ✣ Punct. 4.

Lætitia communis de adempta salute.

Væh terræ, & mari, quia descendit diabolus ad vos habens iram magnam, sciens quod modicum tempus habet.

Postquam cælos & habitantes in eis, ad communem lætitiam cohortatus est spiritus ille è cælo loquens: quasi reducto à dextris oculo, ad lęuam respiciens, Vęh, inquit, terræ & mari, &c. Siue vt alibi legis: væh habitatoribus terræ & maris. Hic meminisse debemus quod ante dictum est, Et proiectus est draco ille magnus, & rufus in terram: scire etiam debemus in mysterio terram illam impiorum esse, & non credentium corda, qui terrenis affecti sunt: iidem dicuntur & mare, ob inquietudinem, curarúmque multiplicium amaritudinem, quibus magno fluctuum volumine interdum colliduntur, eleuantur in sublime ac residunt, & velut spumantibus vndis scopulis illisi in sese refringuntur, & dilatati vanescunt pereúntque. Vęh his, ob draconem & iram eius, qui ab altitudine suæ superbiæ deiectus: modo intra se stridens sibila ora lambit, ac sic furoris sui venena colligit: siue sub virenti gramine concolor abditus, siue in cauernis illis suis delitescens centenis contortus voluminibus, meditans quo maiori pernicie diu conceptum pectore virus euomat. Strider ergo ac furit, & tanquam

ſaxo percuſſus debilis circunducit ora,& vt Maro ait

Qualis, ſæpe viæ deprenſus in aggere ſerpens
Aerea quem obliquum rota tranſiit:at grauis ictu
Seminecem liquit ſaxo,lacerumque viator:
Nequicquam longos fugiens dat corpore tortus
Parte ferox,ardenſque oculis,& ſibilla colla.
Arduus attollens,pars vulnere clauda retentat
Nexantem nodis,ſeque in ſua membra plicantem.

Talis ligno crucis fractus dæmon ſæuit ira,virúſq; ſuum in quoſcunque effundere geſtit: & vbi in credentes nequeat,eo quòd ſanctis nocere non poſſit: conuertitur in eos,quos velut domeſticos tenet,videns nouiſſimam ſibi ſupereſſe horam, breuéque nocendi tempus ſuppetere. Hi ergo terræ nomine maríſque deſignantur quos poſſidet, quòd toti terreni hi ſint,& marinis fluctibus perſimiles. Iudæi primum deinde alij quos mordicus modo tenet, vt non ad horam extra voluntatem ſuam de manu ſua liberos emittat: connumerantur his & qui ſuſcepta fide defluunt in vitia gratia Dei abutentes:hi ſunt omnes peccatores obſtinati, qui longos trahunt peccatorũ ſuorum innexos ſibi funiculos, quos ſæpe etiam per certam maliciam iam errare facit, quum olim peccarent aut per fragilitatem carnis, aut per ignorãtiam: vt neque hic neque in futuro peccatum eis remittatur,quòd ex diametro contra ſpiritum ſanctum dimicent. Porrò cauſam tam atrocis iræ dæmonis ſcriptura hæc dicit,ſcientiam modici temporis preſentis quod æterno collatum ſatis modicum vtique eſt: hora enim eſt. 1.Ioan. 2. Vis tibi te commonſtrem quàm vere modicum tempus ſit quicquid eſt vſque ad finem mundi. Sex dies ærumnarum ab initio creati ſunt,ſeptimus requiei eſt:quorum ſingulis quibúſque.B. Cyprianus martyr mille annos tribuit. Quartus annorũ mundi millenarius iuxta Euſebij calculum ſecundũ Hebraicam veritatem ſupputatum completur anno Tyberij Cæſaris ſexto & decimo:in quo & dominus noſter Ieſus baptizatus eſt, cœpítque prædicare euangelium regni,in ſignis & virtutibus. Quem annorum numerũ Beda quoque in libro de ratione temporum erudite notauit, atteſtans dominum noſtrum Ieſum annunciaſſe mundo regnum cælorum peractis à principio mundi quatuor millibus

Annorum mundi numerus ab exordio.

libus annorum: qui ſane numerus à principio mundi vſque in ſextum decimum annũ Tyberij colligitur: vt iam vltra dimidium ſexti millenarij ſimus. Septimum autem quietis eſt: quãdo myſterium ſabbati in toto mundo fiet conuerſis ad fidem vniuerſis. Nam & Deus die ſeptimo requieuiſſe dicitur ab omni opere, quod patrarat. Gen. 1. & eccleſia in ſeptimo millenario conquieſcat neceſſe eſt. Octauum autem reſurrectionis erit, quod nunquam finietur. Id quod & Tituli quorundam Pſalmorum indicant, ſic inſcripti, Victori in pſalmis ſuper octauam. Pſal. 6. Et, Ad victoriam ſuper octauam cãticum Dauid. Pſal. 11. In his ergo poſtremis modicíſque temporibus, non dormit aduerſarius, nec ceſſat ab impugnatione bonorũ: ſed vigilat, laborat, ſi quos ex electis rapiat. Quia enim eſca eius preciosa deſcribitur, inſidiatur electis continuo quos odit: quos ne aſſequantur brauium retardare conatur: tanto vehementius, quãto finem mundi appetere videt ocyus. Non quia ſciat quanto erit finis mundi: ſed è ſcripturis, quarum literam non ignorat, coniectat non multum differendum, ſéque igni tum denique grauiſſimo Dei iudicio tradendũ. Conſyderat quippe prope eſſe, vt licentiam nequiſſimę libertatis amittat: & quãto breuitate temporis anguſtatur, tãto multiplicitate malignitatis effrenatur: quos Petrus traditos eſſe iam igni teſtatur dicens in 2. cano. cap. 2. Deus angelis peccãtibus non pepercit, ſed rudentibus inferni fortiſſimis ac ſententia decreti, detractos in tartarum tradidit cruciandos in iudicium reſeruari. Sed tamen aliis ſcripturę locis certo didicimus, in aere caliginoſo magnam partem remanſiſſe vſque ad vltimum diem, quando barathrum vna abſorbet omnes: non quòd interim alij quoque ſuo carerent igni vbicũque locorum ſint. Proinde non negamus quoſdam etiam in infernum detruſos ad cruciandum, vt ij crucientur ſimul & crucient: illi qui ſuperne ſunt crucientur & tentent: ad exercẽdum ergo pios alij in caliginoſo relicti aere creduntur. de quibus Paulus dicit, Non eſſe nobis colluctationem aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principes & poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarum harum, contra ſpiritalia nequitiæ in cæleſtibus. Epheſ. 6. Lege plura apud Magiſtrum in 2. ſentent.

Dæmonum quidam in caliginoſo aere, quidam in inferno.

dist.6. Notandum vero valde est quod dicitur, descendere diabolū in ira magna in finem: sciēs quia modicum tempus sibi superst. Hoc etsi vniuersaliter de toto tempore à Christo passo vsque in finem mundi intelligatur: poterit tamen quisque exhinc circa se cautior fieri, vt sibi vergēti in interitū prospiciat. Fit enim vt tanto acriorem cacodęmonis quis sustineat tentationem, quāto plus fini appropinquat, iuxta illud. Ipsi calcaneū meum obseruabunt. Psal. 55. Quid in calcaneo nisi postrema vitæ portio designatur? Est enim calcaneum postrema pars corporis, vt quisque meminerit tanto vigilātior esse debere, quanto se intelligit fini vitę appropinquare. Vigilate, ait Christus, quia nescitis qua hora dominus vester venturus sit. Et infra. Estote parati, quia nescitis qua hora filius hominis venturus est. Matt. 24. Et Luc. 12. Beati sunt serui illi, quos cum venerit dominus, inuenerit vigilantes. Quare? beati? aut vnde beati? In hoc statim sequitur. Amen dico vobis, quòd præcinget se, & faciet illos discumbere, & transiens ministrabit illis. Quod taliter est intelligendū ac si diceretur illis quiescētibus ipse omnem eorum felicitatem administrabit. Nō igitur est vnquā cessandum in hac vita, sed ita viuendum quasi hodie sit venturus qui est merces nostra multa nimis.

DE DRACONE MVLIEREM PERSEQVENTE. *Sect. 5. Punct. 1.*

ET postquam vidit draco quòd proiectus esset in terrā, persecutus est mulierē, quæ peperit masculū.

Draco ille sæuissimus filiorum superbiæ rex, videns se ab inuictis Dei exercitibus in terrenos homines proiectum, vt in eorum cordibus potestatem exerceret, qui terram diligunt sapiuntque terram: mox instituit persequi ecclesiam figuratam per mulierem. Hæc autem persecutio cœpta est sub finem secūdi temporis, quando se malignus ille à sanctis martyribus victum conspexit, magnam admodum iniuriam sibi irrogari deputans, quòd primum ab angelis in cælo victus sit: nunc vero ab hominibus è luto confictis, quos naturali conditione longe sibi cerneret inferiores, vinceretur: & ideo totum corpus ecclesię aggressus est, vt

Diabolo odium ineſt æternum cōtra eccleſiam & veritatem.

vna opera perdat oēs. Tantū nanq; ineſt illi aduerſus eccleſiā Chriſti amabilémq; veritatem odiū, tā ardēs inſania, tā atrox furor, vt quieſcere etiā deiectus neſciat, quin cōtinuo inſurgat, belláq; ſua reparet, nocēdi ſemper libidine fremēs: & ita inexplebilis, vt nūquā ſatis ſe nocuiſſe putet, etiā ſi vno aggreſſu perturbet oia. Proinde poſtquā vidit q̄ proiectus eſſet in terrā: vnde proiectus? primum è cęlo per angelos bonos, deide de eccleſia per fortiſſimos fidei ꝓfeſſores. Haymo. Sācta eccleſia deſignatur per cælū, ſimiliter per mulierē. Appellat autē mulier nō ꝓpter mollicię animi, ſed quia quotidie ſpirituales Deo filios gignere non ceſſat. Ipſa etenim eſt ſpōſa amabilis anulo fidei ſabarrhata: de qua Paulus dicit. Deſpondi enim vos vni viro, virginē caſtā exhibere Chriſto. 2. Cor. 11. Et alibi. Deſpōſauit ſibi Chriſtus eccleſiā, non habentē rugam aut maculam. Et in ſequētibus huius libri verbis dicitur, Veni oſtendā tibi ſponſam agni. Ipſa eſt enim vxor agni in perfectione operis ſancti, & morū honeſtate: quę fidei prædicatione, & doctrina morū honeſtorū multos filios Dei generat. Credēdo ergo ſpōſa, operibus ſanctis inhærēdo vxor, prędicatione fidei mater efficitur Chriſti. Toties enim parit Chriſtum, quoties officio prædicationis, membra eius myſtica quæ nos ſumus, ad fidem & bonas actiones informat, ideo peperit maſculū. Vbi nota, Superius in clamore parturiēs mulier deſcripta eſt, hic autem peperiſſe narrat. Quia videlicet Eccleſia ſancta poſt martyrum tempora à partus doloribus liberata videbatur, eo quòd vbique fides recepta eſſet, externáque pace quieſceret, quæ doloribus partus cruciabatur vſque ad magni Conſtantini tempora: quando ipſa, ceu mulier quæ peperit, fuit liberrata ab eiuſmodi doloribus, dracone deuicto ac profligato: adeo vt nemo cogitaret poſſe iam vltra vexari eccleſiam. Atqui ſpiritusſanctus occinit incautos peſſime ſe habituros, & draconem grauiora quàm prius concitaturum prælia: Et profecto maiori diſpendio fuere prælia in Dei eccleſia, quantum ad iudicium ſpiritus pertinet, à tempore Conſtantini quàm prius. Draco enim prius aperto marte decertabat contra eccleſiam, extunc vero clandeſtinis inſidiis, callidiſſimíſque artibus cœpit præliari, tanto grauiori pernicie, quanto

Eccleſia mulier.

Eccleſia ſpōſa Chriſti vxor et mater.

Prælia grauiora à tempore Cōſtantini fuere eccleſiæ.

minus à pleriſque formidaretur. Pax erat externa, ſed interne diuerſiſſimis ſtudiis digladiabãtur: hoc eſt, quod præmiſimus diabolũ execrabiles inimicitias cõtra eccleſiam ſemper gerere. Quanto enim plus vincitur & excluditur, tãto acrius iraſcitur, & ſuas exerit vires, artes explicat, arma expedit. Adde quòd à fortiſſimis ꝓpugnaculis, ad ſimplicem murũ irruerit: ab inuictiſſimis martyribus venit ad communem plebem. Reuocemus in memoriam de eccleſiaſticis geſtis, quomodo poſtquã draco ille proiectus in terram, deſertis deſtructiſque idolis vſurpatam diuinitatis amiſit gloriam, nuſquam non fide chriſtiana proficiente: iámq; imperij Romani celſo faſtigio mulieris iſtius filium adorante, qui raptus eſt ad Deum, & ad thronum eius, Conſtantino imperatore in fronte ſua ſignum crucis gerente, Arrius preſbyter magnus hæreſiarches in blaſphemiam nimis procaciter erupit, qua vniuerſam pene eccleſiam permiſceret, confunderet: & nube teterrima inuolueret. Obſerua, Non iam filium maſculũ deuorare nititur draco: ſed mulierem, maſculum gignentem: ſiquidem à nemine exigebat negari nomen Chriſti, immo hoc titulo, aliam peſtem ſuffundebat. Perſequente ergo eccleſiam dracone, relinquitur ne eccleſia? Minime. Proinde ſequitur. ✻o Punct. 2.

Et datæ ſunt mulieri duæ alæ aquilæ magnæ, vt volaret in deſertum, in locum ſuum: vbi alitur per tempus, & tempora, & dimidium temporis à facie ſerpentis.

Eccleſia in modũ volucrũ in primis vero aquilæ duobus teſtamentis perinde ac duabus alis vtitur: quorum remigio omnes omniũ inſidias inimicorũ geſtit euadere, gemine charitatis præcepto ſubnixa. Aquila ſublimiter volat, ardentéſq; ſolis radios fixe aſpicit, nidum ſublimi componit in petra, ne callidus raptor proxime quandoq; accedat: & ipſa Dei eccleſia ſuper Chriſtum, ſolidam celſiſſimámque petram compoſita: fidei lumine ſolem diuinitatis irreflexe intuetur à terra nimium nimiúmque ſublata, vt nihil terreni ſpiret, ſapiat nihil, ſpem totam vitæ in ſolo Deo figens: cui ſolitudo eſt mundana peregrinatio. Quandiu enim ſumus in hoc corpore, peregrinamur à domino, in quem cor noſtrũ dirigimus: qui nõ greſſu, ſed affectu de mundo diſcedimus donec in carne ſumus,

Solitudo mũdana peregrinatio.

terręque aretis habitaculis continemur: dicētes cum propheta, Ecce elongaui (id est lōge me feci) fugiēs, & mansi in solitudine. Sequitur, Expectabam eum, qui saluū me fecit (al. i.) faceret à pusillanimitate spiritus & tempestate. Psal. 54. Porrò desertus locꝰ iuxta Haymonis expositionem, corda quoq; sanctorum sunt valde remota à terrenis hisce cupiditatibus: prius uāque à semetipsis inordinatos desyderiorum motus eiiciūt, ac deliciis quibúsque fugatis semetipsos desertum quietudinis efficiunt. Hoc est enim desertum, quod iuga deliciarum, & quarumcūq; corporis voluptatum. Quo sensu vir iustus in propheta loquitur dicēs. In terra deserta, & inaquosa: sic in sanctitate apparui tibi, vt videré virtutem tuam, & gloriam tuā. Psal. 62. Terra deserta, & inaquosa est, vbi nec vitę necessaria suppetunt: exprimens vitam sanctorum ita arctam fore pro hoc mundo, vt nec vitæ necessaria sibi suppetāt: qui omnes carnis delicias ab sese amouent: vt fiant sicut desertū, vbi nihil reperiatur quod saltem necessitati subueniret. Et qui eiusmodi est, & ita vitam instituit, cupit videre continuo virtutem Dei, ac etiam gloriam eius. Id quod solum illi refugiū est, & protectio in omnibus persequutionibus mundi. Est & consolatio magna viro iusto quia dum mala huius mundi non diligit, sed solummodo æternam patriam appetit, magna mentis tranquillitate perfruitur: in qua solitudine locū tenet, qui in deserto mentis à quærētibus inuenitur: cui per Psalmistam dicitur, Esto mihi in Deum protectorem, & in locum refugij, vt saluum me facias. Desertum ergo abrenunciatio mundanę voluptatis est, qua feriatum vult Christus fore suum militem. Hinc habes, quòd locus proprius ecclesiæ solitudo est, vt scilicet à sæculi noticia procul sit, & solicitudine curarum sæcularium, domino dicēte, Nolite solliciti esse animæ vestræ quid manducetis, neque corpori vestro quid induamini. Matth. 6. Et Petrus ait, Omnem solicitudinem vestram proiiciētes in eum, quoniam ipsi cura est de nobis. 1. Petr. 5. Quod si volatum huius mulieris in desertum intellexeris trāsitum ecclesiæ à Iudæis ad gentes (vt quidam volunt) minime aberrabis: sed tamen vtique ecclesia in gentibus quoque simili tenore permanet, vt procul sit ab his terræ inquinationibꝰ. Porrò dua-

Solitudo corda sanctorū.

Desertum quid sit.

bus alis mulier vtēs draconis perſequutionē euadit: quia ſancta Dei eccleſia duorum teſtamētorum ſuffulta præſidiis, ſiue duobus charitatis præceptis ſubnixa: ſiue etiā contemplatione ſimul & oratione in ſublimia cælorum euecta: & occultas inimici inſidias irridere, & apertas nouit contemnere. Bene autem aquilæ ſimilitudo hic inducitur. Aquila namque (vt Primaſius eſt author) altius cæteris auibus volat: viſo tamen cibo, indigentia naturali ſubacta: mox ad ima deſcendit: ſic eccleſia in ſpiritalibus membris, quum ea quæ ſurſum ſunt mente comprehendat, infirmitate tamē corporis grauata, neceſſitatibus ſubiacet indigētiæ corporalis, pro quibus ingemiſcit, & parturit vſque adhuc. Rom. 8. Item. 2. Cor. 5. Et in hoc ingemiſcimus habitationem noſtram. Rurſum, Qui ſumus in hoc tabernaculo ingemiſcimus grauati. Quare hæc commemorauimus? vt ſcilicet nemo ex hoc deſperet, quaſi non de Chriſti membris foret, quia nō ſemper in cœleſti contemplatione perduret. Abiice prius ſarcinam tui corporis, & implebis illud, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex tota mēte tua: quatenus prorſus in Dei dilectione abſorpt⁹ viuas. Matt. 22. Deniq; per tempus, & tempora, & dimidium temporis, hoc eſt, trium annorum & ſex menſiū, omne tempus ſignificatur, quo idolorum abiecto cultu eccleſia ſerpentis errores cauet, vt paſcatur diuinitus in ſolitudine quieta. Per omne enim tempus vitæ præſentis, domini prædicatione, vſque ad finem ſęculi illo vero pane paſcitur qui è cælis deſcendit, qui panis eſt & via fugientibus perſequutionē draconis, & modus: eſt etiam locus ſolitudinis, & cibus. De hoc tempore ſatis dictum eſt. Quo tempore & prædicatio Chriſti concluditur, tribus enim annis & dimidio viam ſalutis annunciauit, vt creditur, in terris. Tribus autem annis & dimidio paſtus eccleſię in deſerto ſuppeditatur, per quod omne tempus præſentis vitæ intelligitur. Huius mulieris figurā expreſſit olim populus Iſraëliticus: quem fugientem à facie Pharaonis duæ columnæ velut duæ alæ adiuuabāt, videlicet nubis & ignis: columna nubis præcedebat per diem, protegēs populum ab æſtu & feruore ſolis: columna ignis lucē præbens per noctem. In nube amoris blandimentum, in igne terror

Quare eccleſia aquila.

Præcepta dilectionis Dei in patria impleri.

Eccleſiæ figura populus Iſraëliticus.

ámoris exprimitur: per quæ duo testamenta figurantur: per nubem in die nouũ, in quo lenitas, & Dei multa misericordia continetur, non vindicta peccãtium. Vnde est illud, Nemo te condemnauit mulier? Quæ dixit, Nemo domine: dixit autem Iesus, Nec ego te condemnabo, vade & amplius noli peccare. Ioan. 8. Per ignem in nocte vetus testamentum intelligitur, quod supplicium peccãtib⁹ minatur. Dicebat enim, Si quis hoc vel illud fecerit, morte moriatur. Fugiebat olim populus ille Pharaonem, hæc fugit draconem, euasit ille periculum maris, hæc vndam ab ore profusam euasit draconis: peruenit ille in desertum, hæc quietudinem vitæ inuenit: pastus est manna populus in carnali deserto, hęc pascitur verbo vitæ & intellectus in spirituali deserto: reperit in deserto populus deum protectorem, hæc reperit multo fœlicius glorificatorem. Aeneo serpente suspenso in palo mortem ille iguitorum serpentium vitauit: hæc Christo in cruce exaltato mortéque peccari deleta, vitam immortalẽ accepit. Vide ergo quàm pulchra conuenientia, deserti nomine spiritalis vitæ regio designetur,, quam homo per peccatũ amisit: sed Christus eandem per gratiam eidem restituit, vbi aliter per tempus & tẽpora, id est, vsque in finem seculi pane verbi cęlestis Eucharistiæque sacramentis: necnon internis spiritus cõsolationibus. Quod verò additur, A facie serpentis, hoc refertur ad superiora, videlicet, vt volaret in desertum: vitaret persequutiones, aculeos satanæ fugeret, virus peccati exhorrens, quod in modum diluuij ab ore eius profunditur. Sequitur enim.

Testamẽtum nouum in nube figuratũ.

❧ Punctus 3.

Et misit serpens ex ore suo post mulierem aquam tanquam flumen, vt eam faceret rapi à flumine.

Impetum grauissimæ persequutionis fiendæ ab hæreticis hic aqua designat, de quo in Psal. 123. legis, Quum exurgerent homines in nos forte viuos deglutissent nos: Quũ irasceretur furor eorum in nos, forsitam aqua absorbuisset nos. Quid denique? Torrentem inquit pertransiuit anima nostra. Quia vero liberatus fuisset iust⁹ ab hoc vehementi persecutionis impetu, benedicit Deum dicens, Benedictus Dominus, qui non dedit nos in captionem

Aqua impetus persequutionis.

dentibus eorum. Rursumque. Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium: Laqueus contritus est, & nos liberati sumus. Obserua. Prius draco erat, nunc serpens, quasi specie mutata: vertitur enim in mille formas hic lubricus hostis, quo magis noceat. Draco est ob sęuitiam, nocendique malitiam, Serpens ob vafriciam: nam & primis parentibus in serpente imposuit, quando Dei mandatum transgredi persuasit: cui hic os hiulcum appingitur aqua plenum, quam in flumen rapidissimũ possit profundere. Quid os? nisi mendax persuasio eius intelligitur simile illi, quo principio coalescentis sæculi Euam primam matrem seduxerat? vt scilicet scires omne mendacium ab illo primum eruptum esse, ac deinde in mũdum dimanasse, de quo Christus in euangelio testatus est dicens. Mendax est, & pater eius. Ioan. 8. Cuius eius? Mendacij. Ille enim ab initio non stetit in veritate, quia non est veritas in eo: quum loquitur mendacium ex proprio loquitur, Ibidem. Vnde datur intelligi omnes hæreticos consuetudinem cum dracone hoc habere, & ab eo virus capere, & flumen teterrimum mendacij hęreseos ipsorum ab hoc fonte profluere. Id quod pręsens scripturę locus aperte demonstrat. Hinc illud etiam accipe, quàm fedo quámque abominabili statu vniuersitas sit hęreticorum, qui potu fluminis profusi ex ore draconis aluntur: cuius gurges hic impetuoso voluitur æstu post mulierem, quo maiori pernicie abstrahatur ecclesia, inque putentem doctrinę corruptionem abeat, quod est rapi eam à flumine. Maior atque validior contentio serpentis huius est contra spirituales viros, quibus abreptis minus sibi negocii putat cum cæteris futurum: eo quòd per hos alios quoque dicto citius sperat posse euerti. Est ergo principale negocium illi cum fortibus, & claris viris, qui instar solis, lunæque & stellarum lucent: minus cum parte debiliore. Sed tamen vno volumine omnes nititur abripere, id est, vult vt non sit ecclesia Dei & Christi. Nota. Habet suum flumen ecclesia, habet & draco. De flumine ecclesiæ, dicitur. Fluminis impetus lętificat ciuitatem Dei. Psalm. 45. Hoc flumen spiritus est, & gratiæ eius, cuius potus est vita, Ioan. 4. Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum: sed fiet in eo fons aquæ salientis in vi-

Os serpentis quid sit.

Hæretici draconis socij mendacis.

tam æternam. Et iterum. Qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ, subdit Euangelista, Hoc autem dixit de spiritu, quem accepturi erant credentes in eum Ioan. 7. Ecce quia spiritus est flumen lętificans ciuitatem Dei, spiritus autem est qui viuificat, Ioan. 6. Ergo vita est, quia vitalis spiritus. Illud verò quod serpens ex ore suo mittit, peccati hæreseos & mortis est, in quo non est potus vitæ. Hæresis enim non habetur nisi peccatum & mortem: quæ habeat licet similitudinem aliqualem fluminis: sed non est in veritate flumen illud, quod hausta possit lætificare ciuitatem Dei. Est flumen hoc lætificans & sacra scriptura, qua pascitur ecclesia, in qua est fons aquæ salientis in vitam æternam: quem serpens non habet, & ideo non potest nisi aquas mortuas ac pestilentes ex ore suo mittere, quæ occidunt non viuificant, tantum abest vt possint lætificare ciuitatem Dei. Nam & mulier ab his territa aquis fugit in solitudinem, vt se istic seruet ab illis ne bibat, per quod datur intelligi, neminem posse se seruare ab his aquis serpẽtis, nisi qui mere spiritualis sit, doctus in lege Dei, & perfectus in vita spirituali. Mulier enim fugit in desertum vt seruet se à serpentinis hisce aquis: & quicunque volet seruari ab eis, maneat opus est, cum hac muliere in deserto: quoniam hi soli seruantur, non qui in mundo sunt, mundi deliciis immersi, quibus non constat spiritus vitæ: qui facile potant eam aquam, quam sibi vident gratam, qui nihil à spiritu Dei aguntur, caro enim sunt, & carnalem aquam requirunt. Vbi aduerte quia & christus habet suã aquam, de qua satis diximus: & draco habet suam. Illam bibunt spirituales, hanc carnales. Dat ergo & Christus suam aquã: dat & draco suam: quia videlicet de eadẽ scriptura disputat hæreticus, de qua & catholicus: probat de scriptura hęreticus, probat & catholicus: videri vult hęreticus doctrinã suã sanam, sicut & catholicus. Spondet aquam vitæ quam non habet, vt magis fallaci persuasione decipiat, trahat & perdat. Disputet ergo hæreticus de scripturis sacris: proferat de eisdem sua testimonia, vel qualia profert orthodoxus spiritualis: sed in veritate non est doctrina eius aqua illa quam dat Christus ecclesiæ suæ, de qua dicit, Aqua, quam ego dabo, si quis biberit ex ea,

Ecclesia suo flumine pascitur.

Hæresis peccatũ habet et mortem.

fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Et, Qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuę. Proinde quum non sit aqua hæc hæretici, nec fiet in bibente fons, in vitam saliens ęternam, sed mortem: nec de ventre eius fluent aquæ viuæ, sed languidæ, sed putidæ. Multum ergo interest inter aquam Christi & draconis, inter aquam orthodoxi & hæretici: & tantum interest, quantum inter vitam & mortem: tametsi de eadem scriptura sacra producatur hæc atq; illa: spiritu tamẽ diuerso: quum illa christi spiritu sit, hæc Satanico, qui non dat vitam (vt diximus) sed mortem, mortem acerbissimam, mortem perpetuo luctu compensandam: ideóque scriptura hac testificante, non de ventre aquam mittit draco, sed ex ore, vbi omnis hæreticorũ potentia residet: qui iuxta Psalmographum, Acuerunt linguas suas sicut serpentes, quorum sub labiis venenum aspidum insanabile manet, Psal. 139. Acuitas linguę argutia est & promptitudo in eloquendo, vt solent serpẽtes trissulcam celeriter vibrare linguam. Quocirca hęretici omnes ob impotentiam loquacitatis per ranas alibi designantur, quæ aquas incolunt, sed magis mortuis putentibúsque & stagnantibus delectantur, quàm fluentibus, quí viuis aquis, quibus non est modus strepere loquacitatis in coaxando. Hæretici námque dum verba componunt, mirum quantum veneni interim sub ornato sermonis fuco abscondunt: vt vbi cultu orationis caperis, capiaris & veneno eius necesse est: ac si per illectamenta quædam velut ridendo freneticorum more pereas deceptus: qui nisi his eorum versutiis captus fuisses, seruari poteras illæsus. Dicatur ergo, Et misit serpens ex ore suo, &c. Os serpentis possunt esse omnes hæretici, qui hæresum flumen mittunt de se post mulierem, vt eam abripiant. Os fuit Arrius qui contra trinitatem mirabile flumen emisit, personas creaturas esse vano cerebro confingens, & has distinctas esse essentia, & quòd neuter personarum posset dici Deus, nisi participatiue. Cuius hoc eiusmodi flumen latissimè Italiam totam, & Aphricam, & Gotthiam inundauit. Proditum námque est memoriæ, quum Gotthi fidem christi recipere vellent. Valens imperator misit eis sacerdotes Arrianorum, per quos gens illa tota infecta

Hæretici rana ob loquacitatem.

Gotthi ab Arrianis fidẽ recepere.

fuit. Hi sunt immanes populi in Europa, contermini Dacis, qui olim Italiam totam bello & armis vexauere. Os fuit & Macedonius, qui dicebat patrem & filium quidem eiusdem naturæ esse, sed spiritum sanctum creatum & seruum filij. Pelagius ité & cæteri, qui maiori pernicie fuerunt ecclesiæ catholicæ, quàm tyranni: quum hi extra ecclesiam essent, & ab extra eam oppugnarent illi verò intra muros eius, & inter catholicos: qui fallacia sermonis decipiebant Imperatores, Reges, & Principes, per quos alij inferiores facilius seducebantur. Nam vnus presbyter Arrianus primum seduxit sororē Constantij sub specie sanctitatis, hinc ipsummet Constantium, & per hunc innumeros alios: qui omnes mercedem receperunt erroris sui. Sequitur. ☞ Punctus 4.

Et adiuuit terra mulierem, & aperuit terra os suum: & absorbuit flumen, quod misit draco de ore suo.

Successus ecclesiæ describitur in hoc quòd terra adiuuisse mulierē memoratur. Quomodo autem terra mulierē adiuuit, mox ostenditur: quum dicitur, Et aperuit terra os suū, & absorbuit flumen, quod misit draco de ore suo: vbi principio omnium quærendum est quid terra sit, deinde quomodo os suum aperuit: postremo quomodo flumen hoc absorbuit. Si ratio temporis iuxta visionum ordiné aduertitur, Constantini metas non excedit, quādo in primis adiuuit terra mulierem. Terra ergo terrena potentia Ecclesiæ intelligitur, qua adiuta est ecclesia, quando Cōstantinus magnus occidentale imperium totámque Italiam in manus beati Siluestri papæ tradidit, ipse contentus orientali, Bizantium commigrans Thracæ videlicet vrbem, quam à se auctam de suo nomine postea Constantinopolim appellauit. Hæc fuit grandissima mutatio dexteræ excelsi, nemini non admiranda. Quis enim non miretur orbis totius potentissimum Imperatorem sede sua sponte demigrasse, tantúmque imperium de manibus suis emittere: tradere autem in manus vnius sacerdotis: ideóque hæc mutatio dexteræ excelsi per maxima erat, cuius imperio parent omnia: iuxta quod scriptura ait, Dominus pauperem facit & ditat: humiliat & sublimat. 1. Reg. 2. Quod tantū ꝓfecit ecclesiç,

Siluestri papæ tempore terra adiuuit mulierem.

Ecclesia terrena potentia communita.

vt per totũ orbem dilatata creſceret, roboraretúrque imperio. Neque cum hoc illud quod dixi ſuperius pugnat, quia maiori diſpendio draco poſt Conſtantinum belligeraſſet contra eccleſiam in aſſequuta pace, quàm antea, eò quòd occultis machinationibus per hæreticos plurimos decepiſſet: & inteſtina etiam bella mouiſſet. Profuit tamen eccleſiæ terrena poteſtas nimium, ſiue hæreticos conſyderes, ſiue principes perſequutores: niſi enim ea data fuiſſet eccleſiæ, fuiſſet peſſundata ab illis, vt nec reſpiraret. Inualuerat enim vtriuſque belli vis intantum, quòd multi deſperarent de Dei adiutorio credentium. Sed quũ ſubito ita prouiſum fuit à Deo, & non niſi potentiſſima virtute & miraculo Dei, omnibus conſolatio vna fuit: Chriſtum Ieſum dominum cæli & terræ curam habere de ſuis credentibus & eccleſia ipſa. Nec aliter vinci poterant obſtinatiſſimi hæretici niſi iniecto timore à potentia terrena vſque in hodiernum diem. Sed vide Chriſti ſapientiam. Roma primum caput orbis erat, deinde facta eſt caput chriſtianitatis: ab armentorum paſtoribus primum condita, poſtea à principibus ſummis inſtaurata. Roma, quæ proſtibulum cunctorum dæmonum erat, facta eſt patria cæleſtium ciuium: è limo primum lapidibúſque fundata, ſed multo melius fidei veritate munita: cuius poſtremi fundatores Petrus & Paulus ſupremi gregis Dominici paſtores multo eam fœlicius reſtaurarunt quàm Remus Romulúſque condiderunt, quorum ſtudio prima mœnium fundamenta locata ſunt, è quibus is qui illi nomẽ dedit fraterna eam cæde fœdauit: cuius imperium lapſu temporum ille accepit, qui conſtitutus eſt à Deo ſummus princeps vniuerſæ terræ: qui poteſt & terræ principes ſubiugare, poteſt etiam hæreticos profligare. Habet enim & gladium materiale, habet & ſpirituale: quos illi ſufficere dixit, qui eſt princeps regum terræ, & cui data eſt à patre Deo omnis poteſtas in cælo & in terra. Matt. vlti. Sic ergo adiuuit terra mulierem, vt terrena potentia ſuperet omnem offenſionem. Cenſet abbas Rupertus, terram adiuuiſſe mulierem hanc ſanctam in Nicæno concilio, in quod ex omni orbe eccleſiæ feruor magnanimi principis Conſtantini conuocauit vniuerſos Epiſcopos, Archiepiſcopos, Doctores orthodoxos, vt

Eccleſiam ad ſiuuit terra in Nicæno concilio.

publico consilio decerneretur, quid saluti vtile foret: quo tunc ex omni terra conuenientes viri religiosi, & illustres, qui nouerant è scripturis disputare in omni eloquutionis splendore. Inter quos eminebant magnus Eustachius, Antiochenæ ecclesiæ præsul, & Eusebius cognomine Pamphilus, aliique complures: quorum virtute viui curati sunt, mortui vitæ restituti. Erant inter eos nonnulli superioribus persecutionibus ob inuictam fidem ignito ferro signati, alij dextros oculos effossi, erãt & quorum dexteræ abscisæ erant: vnus horum erat Paphutius Ægyptus. Illic cernebatur populus athletarum viriliter pro Christo qui antea decertauerant, qui ingenti gloriæ erant ecclesiæ. Memorabant ij passiones, & fidei agones ac fortitudinem in alterutris, non secus ac in magna summi Imperatoris aula solent digito commonstrari, qui egregia bello peregissent facinora dicentes, Hic principem exercitus strauit, ille dissipauit robur belli: hic dextrum cornu perfregit, ille penetrauit aciem exercitus, hic illius spolia defert, & alia huiusmodi. Aderant simul & Syri, Cylices, Phænices, Arabes, Palestini, Thebæi, Lybies, Mesopotamij, Persæ, Scythæ, Pontici, Asiani, Phryges, Macedones, Achiui, & Epyrotæ, cunctarum omnino ecclesiarum, quæ totam Europam Lybiámque, & Asiam replebant: simul aderant & ministrorum Dei congregata cacumina, vnáque orationis domus, tanquam a Deo dilatata intrinsecus ferebat omnes in idem, vt non sententia in diuersum discederent. Tunc Arriana hæresis absorta, planéque in nihilum redacta est. Sed & secũdo terra adiuuit mulierem in Constantinopolitano concilio, in quo Eunomius, Macedoniúsque condemnati sunt. Tertio in Ephesino concilio, quo Nestorij impietas est sublata. In Chalcedonensi quoque, in quo Eutychis, Dioscorique vana commenta deleta sunt. Sic aliis atque aliis etiam in spiritu sancto coactis conciliis terra os suum aperuit, impietatis omnẽ simul flumen absorbeus, damnatis seditionum authoribus. Aliter terram dehiscentem carnem Christi Haymo intelligit: flumen, torrẽtem passionis eius. Ponam verba eius. Terra in sacro eloquio humanam, inquit, naturam significat: vnde primo homini, dictum est, Terrã es, & in terram ibis. Terra itaq; in hoc

Terra caro Christi.

loco,caro nostri redemptoris intelligitur, qui quum in forma Dei esset,formam serui accepit. De hac terra Psalmista ait,Benedixisti domine terram tuam: auertisti captiuitatem Iacob. Hæc terra mulierem adiuuit, quia ipse primum omnes fluctus humanæ persecutionis pertulit & deuicit. Aperiens autem os suum flumen absorbuit: quia tempore passionis abundantiã vitę suæ mortis principem deglutiuit. & resurgens à mortuis inundantes fluctus absorbuit potentia diuinitatis: quia ad hoc mortuus est, vt & viuorum,& mortuorum dominetur. Vnde Apostolus, Dedit illi Deus nomen,quod est super omne nomen: vt in nomine Iesu omne genu flectatur,& vnde ipse fluctus persecutionum superauit,inde ecclesiam ne vinci posset adiuuit. Ac si diceret suis fidelibus,Nolite timere mortẽ: nolite timere fluctus humanarum subire petsequutionũ, sed confidite,quia ego vici mundum: principem quoque mundi debellaui: fluctus vitæ mortalis resurgendo calcaui: quia prior ego persequutiones bibi,bibénsque superaui,vobísque spem resurgendi dedi. Ideóque sicut ego me humiliaui,& per humilitatem ad victoriam veni: ita & vos humilitatem sequamini, vt mecum postmodum regnare possitis; quoniam diabolus nihil amplius prævalebit in corpore,quàm quod prævaluit in capite. Hæcille. ℣ Punct. 5.

Et iratus est draco in mulierem,& abiit vt faceret prælium cum reliquis de semine eius,qui custodiunt mãdata Dei: & habent testimonium Iesu Christi: & stetit super arenam maris.

Videns draco non posse continuari persequutionem, neque ad effectum noxia vota perduci, quibus ecclesiam Christi de mundo auferri posse putabat: instituit bellum cum pia generatione custodientium mandata Dei. Bellũ hoc de quo hic fit mentio,sub quartum sigillum & tubã quartam creditur gestum fuisse. Vbi enim parum fœliciter conatus primus in Apostolos illi,& secundus in martyres successisset,sed nec profeciisset hęresibus,reliquit ei, quam seipsa semper, fortiorem deprehenderat, vt non deinceps fidem infestaret: venit ad particularia ab vniuersalibus, & à particularibus ad singula individua,& ideo super arenam maris constitisse memoratur. Non

poteſt hic mare ſancto ſenſu capi, pro eccleſia. ſicut ſupra cap. 8. ſub ſecũda tuba. Quid ergo mare hic eſt niſi mundus iſte? Huius arena increduli ſunt omnes rectè per arenam deſignati intellectique, quòd multi ſint, & ſteriles vtpote gratiæ humore carentes, ſiue omni fructu iuſtitiæ Dei. Siquidem fides fœcũdat & fructificat in omne opus bonum, quæ per charitatem operatur. Videntur quidem increduli ſubinde bona operari, facere etiam fructus pio rum, ſed reuera non faciunt. Nã fides ſola habet fructus, qui digni ſunt vita æterna, quam ipſi non habent. vnde etiam opera eorum non ſunt, niſi putridi fungi: immò mera peccata. Omne enim quod non eſt ex fide peccatũ eſt, Rom. 14. Arbor enim mala nõ facit niſi malos fructꝰ, Matth. 5. Sed qui ſunt hi increduli? Turcæ ſunt increduli: qui modo omniũ crudelitates contra eccleſiã Dei in ſeſe recapitularunt, chriſtiani nominis perpetui hoſtes: quorũ perſequutio cœpit in quarto tempore eccleſiæ, Anno videlicet chriſtianæ ſalutis ſeptingenteſimo quinquageſimo octauo. Gens iſta truculentiſſima eſt: & in cunctis ſtupris & maſculorum concubitu ignominioſiſſima, & infamis: quæ ex Scythis (vt quibuſdam placet) qui iuxta Meotim paludem habitant, ſiue à Teucris (vt ſupra dictũ eſt cap. 6. Sect. 4. punct. 2.) trahit originem. Hæc de finibus ſuis egreſſa multas chriſtianorum prouincias occupauit. Primum quidem cum finitimis bello conflixit: deinde vlterius tranſiens, Ponthum, Capadociam, Galatiã, Bythiniam, Lycaoniam, Piſidiam, vtranque Phrygiam, Pamphiliam, Ciliciam, ac omnem Aſiam, quæ minor vocatur, aliáſque multorum chriſtianorum prouincias, ac regna, in ſuã ditionem adiecit. Et quum Hieroſolymam in deditionem accepiſſet, Ægyptum quoque imperio ſuo iunxit; A Saracenis inde Mahumeticam ſectam accepit, quæ tempore, Conſtantino Heraclij filio cœpta eſt anno imperij eius duodeuigeſimo, Dominici verò natalis Sexcenteſimo vigeſimoſecundo. Deinde ſub Othomanis principibus imperia latiſſimè dilatauit. Habuit reges. primum imperatorem Othomanum, quem exigui primum cenſus fuiſſe ferunt & obſcure natum. Poſtremo quũ inter principes orta eſſet diſcordia, Anno domini milleſimo trecenteſimo, accitis vndique latronibus,

Impij dignos vitæ fructus non faciunt.

Turcarũ origo quando cœpit.

Turcarũ primus imperator deinde et alij numerãtur.

aliisque prædonibus,ac raptoribus,oppida non pauca dissentientium principum in suam redegit potestatem. Vnde factum est vt breui magnum sibi nomen,magnámque authoritatem acquireret,& primus totius gentis suæ imperator existeret,à quo Othomanorum familia orta. Huic successit Orchanes secundus videlicet imperator. Tertius Amurates fuit,qui primus in Europam classe traiecit,Anno Christi.1363. Quartus Palazites qui Græciam totam ac Thessaliam cœpit, Anno à nato christo, 1386. Celapinus quintus,qui imperium Trapezontinum sibi subiugauit,Anno salutis,1394. Sextus Moyses, qui Parthos deuicit. Mahumetes septimus,qui Seruiam & Valachiam suo imperio subdidit,circa annum domini, 1410. Amurates octauus, circa annum domini, 1433. eligitur: qui subiugata Thessalonia,ac deuicto ad Varuam rege Ladislao,vsque in Septem castra Vngariæ fines penetrauit. Mahumetes magnus deinde nonus imperator, Constantinopolim tristissima tragedia cęde multa Christianorum accepit,circa annum domini,1450.& Hidruntum in Italia Calabriæ prouinciæ ciuitatem primam expugnauit. Paiazites interfecto Zeliabo Turcarum decimus imperator anno christiano,1481. subiugata omni Mæsia per Styriam in forum vsque Iulij excursiones fecit. Zelimus vndecimus imperator,Anno,1512. Ægyptum subiugauit. Solimanus duodecimus imperator,circa annos domini,1516. Imperium sumens: Anno,1521. Belgradum primum ostium Vngariæ supra Danubium siue Istrum grauissima obsidione expugnauit,& in deditionem accepit: hinc Rhodum quoque. Anno verò Christi, 1526. die,29. Augusti maximo exercitu veniens,in campo Mohacino regem Ludouicum Vngariæ interfecit, & omnem exercitum Vngarorum in fugam conuertit & cecidit. In quo prælio desyderati sunt ferè omnes Vngariæ principes ecclesiastici & laici. Interfectus est Archiepiscopus Strigonienſis Ladislaus humili domo & sordida natus. Paulus quoque Thomorinus Colocensis Archiepiscopus, ex Franciscanorum familia, religione & disciplina militari insignis. Franciscus Perennius Varadiensis episcopus, illustri progenie magis quàm morum dotibus spectabilis. Philippus cognomento More,episcopus. Quinque eccle-

siensis

ſienſis:quo oratore vſus eſt rex Vngariæ non ſemel a Romanum Ponti.Maxim. & alij, quos longum eſſet commemorare, quando etiam omne robur Vngariæ concidit.vt his occiſis facile eſſet poſtea deſeuire in omnes:vaſtare Vngariam,diripere non repugnantes. Vaſtato ergo regno non diu moratus rediit in Turciam, magna totius Vngariæ præda, rerum, chriſtianorúmque. Nec draco quieſcit doneç & Germaniam ſubiiciat ſibi: ſic Vngaria miſerè ſubacta.cuius exercitus multitudo ita innumerabilis eſt,vt arenæ maris æquiſſimè comparetur, & certiſſimum ſit eos fore arenam maris, ſuper quos ſtat draco pugnaturus aduerſus filios eccleſiæ. Horum in catalogo numerantur & hi qui ſolo nomine chriſtiani ſunt, cæterum autem impij,Ethnicis deteriores: per quos innumeras infert piis moleſtias,vt ſole præclarius patet. Obſerua.Draco ſuper petram non ſtetit,ſed ſuper maris arenã. Liquet enim, quia ſerpens in petra veſtigium non figit, ſed nec figere poteſt: arenam verò ſignat lõgo membrorum tractu,mollem quoque humum. Quippe quia diabolus locum in ſanctorum cordibus non habet,qui petra ſunt:habet autem in his,quorum mentes carnalis concupiſcentiæ humor perfundit: hinc à domino in Iob dicitur,Sub vmbra dormit,in ſecreto calami, in locis humẽtibus,id eſt,carnis voluptatibus deditis:qui vt calami,foris nitidi ad apparentiam ſunt,intus autem virtute carentes.vt enim ſub vmbra qui dormit,non ſine voluptate æſtiuo ſole dormit:ſic in conſuetudine mali qui iacet, inuenit refrigerium vbi voluptatem conſuetudinis explet: in quibus nimirum ſolis locum vbi conſiſtat draco repetit. Magna infœlicitas voluptuoſè viuentium, quia crudelem ſemper hoſpitem in ſecreto conſcientiæ cubiculo deliteſcentem habent. In locis quippe humẽtibus, id eſt, ſpurcitia libidinis cœnoſis, maléque ſtagnantibus cordibus volutatur malignus. Cuſtodiat nos dominus à dracone iſto ſemper. Amen.

CAPVT. XIII.

DE BESTIA, SEPTEM CAPITA, CORNVA DECEM: AC DIADEMATA TOTIDEM HABENTE: PARDO, VRSO LEONIQVE SIMILI.

Sect. I. *Punct.* I.

ET vidi de mari beſtiam aſcendentem: habentem capita ſeptem, & cornua decem: & ſuper cornua eius decem diademata: & ſuper capita eius nomina blaſphemiæ.

Quæ hucúſque viſa vel ſcripta tractauimus de dracone magno & rufo, tot capitum, tam multorum cornuum, qui deuorare intendebat illius beatæ mulieris filium maſculum: & illo rapto ad Deum, & ad thronum eius: tam grãde commiſit prælium cum his, qui habent teſtimonium eius, iam pridem impleri cœpta eſſe ante nos luce clarius eſt. Adhuc vna tribulatio futura eſt, in qua cætere omnes, quæ præceſſerunt, recapitulabuntur: omnium tribulationum ſæuiſſima, quæ fiet ſub magno Antichriſto, quando reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis: qui aduerſabitur, & extolletur ſupra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur: ita vt in templo Dei ſedeat, oſtendens ſe tanquam ſit Deus: cuius aduentus erit ſecundum operationem ſatanæ, in omni virtute, & ſignis & prodigiis mendacibus, & in omni ſeductione iniquitatis, his qui pereunt, eò quòd charitatem veritatis non receperunt, vt ſalui fierent, teſtante Apoſtolo. 2. Theſſa. 2. Immittet, inquit, illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio: vt iudicentur omnes, qui non crediderunt veritati, ſed conſenſerunt iniquitati. Illa inquam vna & ſuprema tribulatio, modo ſupereſt, quæ quòd verè magna futura ſit dominus ipſe grauiſſime teſtatus eſt, ita vt diceret, non fuiſſe neque futuram eſſe vllam, quæ illi iure exæquari poſſit. De illo ergo filio perdito, déque extollentia eius prodigiiſque mẽdacibus, tribulationum inſuper arietibus, præſens hæc viſio demonſtratur: vbi principio omnium offertur beſtia immanis è mari proſerpens admirabili habitudine, quæ

Antichriſtꝰ deſcribitur.

ipsum perditum hominem designat, & de populis mundi huius, id est, impiis nasceretur, qui illum citra controuersiam sunt recepturi: id est, de quorum corde illũ diabolus educet in apertum, & notitiam mundi, quem ante de suo spiritu progenerauit, sic autem educet vt ponat in æstimatione tanquam Deum. Ascendens autem bestia dicitur, quòd ad honoris summa fastigia prouehatur, indéque magis ac magis eleuetur: totus nanque eius ascensus sui erit extollentia, grandísque apud homines existimatio: vt rectius ascendentem quàm exeuntem dixerit. Bestiã appellat quo crudelitatis eius ferocitatem clarius demonstret. Bestia enim generale nomen est, agno contrarium: quo significatur & populum Christi peculiarem inexorabili odio persequutura sit bestia hæc insana & truculenta, totidem rectibus quot capitibus hians. Iam scimus capita bestiæ regna designare, regnorum enim typi sunt, eorum, quæ vnquam ab initio ecclesiam Dei sunt persequuti: quorum sæuitiã in se omnem malignus ille colliget, velut omnium potentia, seuitiáque perfungatur. Porro regni Ægyptiorũ tyrannidẽ primum caput designat, quod Israëlitis erat infestum. Secundũ, carnalis Israëlis in Iezabele & posteris prophetas dñi persequentibus. Tertiũ Babyloniorũ tyrannidẽ, Nabuchodonosore rege populũ Dei abducẽte, & aureã statuam, quam fecerat adorare cogẽte. Quartũ Persarum est atq; Medorum tyrãnis, volẽte Aman sub Assuero perdere vniuersam gẽtem Iudæorum. Quintum Græcis datur Antiocho Epiphani crudelia nimis & impia exercente, vt in libro Machabæorum legimus. Sextum Romani rerum dñi sibi vẽdicant, Nerone, Domitianóque & aliis ecclesiã Dei persequentibus. Septimum tyrannidem Antichristi præfigurat & regnũ: quod vt postremũ omniũ, ita & sæuissimũ, pernicioſissimúmq; est futurum. Quorũ omnium sic tyrannides in se recapitulaturũ est monstrum hoc horrendũ, & omniũ seuitia vtatur: vt etiã captiuitate opprimat populũ Dei perinde atq; Pharao olim. Abducet autem à veritate multos, seq; cum eis adorare faciet: vt Nabuchodonosor statuam erectam, Internitionem minabitur, vt Aman. Faciet impias direptiones vt vterque Antiochus. Occidet vt Nero, Domitianúsque: & supra quàm

Bestia erit Antichristus. agno Christo contrarius

Capitum bestiæ mysterium

ij omnes. Miraberis forsitan hic, eò quòd superius draconi magno & rufo tribuerit decem cornua, capita septem, & iuxta hæc septem capita diademata numerauerit: hic autem ad numerum cornuum numeret & diademata decem. Quæ huius discrepantiæ causa? Quippe quum vtrobique in cornibus infestatio designetur: datur intelligi, vt quot imperia obtinebit, & tot etiã infestationes producat de omnibus suis aegnis contra populum Dei, crudelius omnibus. Quandoquidem Græcorum regnum in quatuor partes erat, imperiáque diuisum, è quibus solum diadema, quod habuit Antiochus, infestum fuit. Diadema imperium est: nam ob id regum capitibus diademata imponuntur, vt imperia eorum designent, quibus par sit subiugari cæteros, quorum habenas tenent. Porrò quot erunt reges sibi subiugati, tot erunt huiusce impietatis & ministri: vt bene decem cornibus decem diademata imponerentur, id est, tot infestationis ministros obtinebit, quot reges sibi subditos habebit, & nullus ab infestatione abstinebit. Sed quid hoc est quòd super capita monstri huius nomina blasphemiæ depingantur? nisi hoc ꝙ in omnibus regnis suis vsurpare diuinitatem sibi velit, atque affectatæ cuiusdam claritudinis similitudinem cõcupiscat: vtque eum omnes Deum acclament ac saluatorem. Hoc enim est blasphemia, quod diuinitatis vsurpatio. Bene autem in capitibus nomen habere blasphemiæ bestia dicitur, quia in singulis regnis præfatis blasphemia viguit. De regno Ægyptiorum certum est, quia blasphemauit: non tantum in eò, quòd contra Deum stetit, filios Israël premẽdo, ne vllam haberent nominis domini Dei recordationem reuerentiámque: verumetiam in eò quòd ipsam similitudinem Dei affectauit. Vnde & typum tenet diaboli: domino in exprobrationem eius, prophetæ Ezechiëli dicente, Fili hominis dic Pharaonis regi Ægypti, & populo eius: cui similis factus es in magnitudine tua? Et post pauca, Cui assimilatus es, ô inclyte, atque sublimis inter ligna voluptatis? Ezec. 21. De regno quoque Israëlitarum certo habemus, quia Iezabel blasphemauit, non modo cogens idolon Baal pro Deo coli: verum etiã peruertens iurationem nominis domini tunc temporis vsitatam: vt quia solitum erat sic iurari. Hæc mihi faciat

Blasphemiarum super capita bestiæ existentium mysterium.

Quæ regna ab initio diuinũ sibi vsurparunt honorem recensentur, in suis principibus.

Deus,& hæc addat.ipſa iurabat,contra Eliam dicẽs.Hæc mihi faciant dij,& hæc addant:niſi cras hac hora poſuero animam tuam, ſicut animam vnius ex illis, ſubaudi prophetis Baal,quos occidiſti.3.Reg.16.& 19.cap.De regno babyloniorum notum eſt,quia erexit ſtatuam aureã compellens cunctos vt adorarent eam . Item quia dixit, Et quis eſt Deus,qui eripiat vos de manu mea? Daniel.3. Scriptum eſt in libro Iudith, quòd præcepit Holaferni Nabuchodonoſor rex, vt omnes Deos terræ exterminaret, ſéque ſolum ab omnibus Deum appellari cogeret, quoſcunque ſubiugaret imperio. cap.3. De regno Perſarum atque Medorum id conſtat, quia Aman iratus fuit valde,quòd Mardochæus nollet eum adorare: cuius hæc reſponſio ſatis admodum in Deum pia fuit,Libenter pro ſalute Iſraël etiam veſtigia pedum eius deoſculari paratus eſſem:ſed timui ne honorem Dei mei transferrem ad hominem:& ne quem adorarem excepto Deo meo.Heſter.3.& 13.Quo ſane dicto vir fidelis exprimit, quia inſolens ille nebulo, non qualemcunque adorationem, ſed illam ſibi exigebat, quæ ſoli Deo competeret. Nam eſt adoratio,qua,ſaluo honore dei,liceat adorari hominem, adoraréque:quam Mardochæus non tantopere refugiſſet,quum & propheta Nathan regem hominem adorauerit.3.Reg.1. De regno Græcorum nemo eſt ferme qui neſciat,qui ſacras litteras legit,quia in Antiocho blaſphemauit : qui aſcendens Hieroſolymam in multitudine nimia egreſſus ad ſancta ſanctorum, & loquutus eſt ſuperbiam magnam.1.Machabæor.1.De quo ſic Daniel.8. legis,Et magnificatus eſt vſque ad fortitudinem cæli : & deiecit de fortitudine, & de ſtellis, & conculcauit eas, & vſque ad principem fortitudinis magnificatus eſt, & ab eo tulit iuge ſacrificium, &c. De regno Romanorum apertè conſtat,quia blaſphemiæ nomen altius ſibi inſcripſerit,communicando ſuis regibus deitatis nomen. Nã, vt cæteros taceam, Octaua Auguſtus adhuc viuens, & in corpore præſens Deus inuocatus eſt : templum quoque erigi,atque aras,necnon ſimulachra & ritus ſacrificiorum ſibimet inſtitui ſtultus præſumptor admiſit . De regno Antichriſti ſuperfluum videtur quippiam dicere,de quo Paulus teſtatur,quia extolletur ſuper omne quod dicitur

Deus, aut quod colitur: ita vt in templo Dei ſedeat, oſtẽdens ſe tanquam ſit Deus. 2. Theſſal. 2. de quo & in hac ſcriptura dicitur paulò pòſt, Datum eſt ei os loquens magna, & blaſphemiam: & aperuit os ſuum in blaſphemias ad Deũ, blaſphemare nomen eius, & tabernaculũ eius Igitur ſuper capita beſtiæ nomina blaſphemiæ ſunt: quia ſingula regna, quorum in ſemetipſo tyrannidem aduerſus eccleſiam Dei vſurpaturus eſt homo ille peccati, ſuis regibus diuinum nomẽ adſcripſerunt: vel ipſi reges Deo cæli aduerſantes, ſibi præripuerunt. Breuiter, quæcunque regna ditioni ſuæ ſubiecta erunt, diuinũ ei nomen adulantes tribuent. ☞ Punct. 2.

Et beſtia, quam vidi, ſimilis erat pardo: & pedes eius ſicut pedes vrſi: & os eius ſicut os leonis.

Pardo beſtia cur ſimilis.

Pardo propter varietatem gentium, quas ſubacturus eſt, beſtia comparatur: & etiam propter legis varietatem, vt ex omnibus capiat aliquid, vnde ſuam conſarciat: ad hæc propter multiplicem blaſphemiam, & ambitionem.

Pardi natura.

Vrſo comparatur, propter malitiam beſtialẽ. Leoni propter robur, & virtutem potentiæ, necnon linguæ ſuperbiam. Pardus in Daniele cap. 7. regnum ſignificat Macedonum. Eſt enim beſtia velociſſima, quæ præceps fertur in ſanguinem, & ſaltu ruit in mortem: ſic & regnum illud in Alexandro rege velociſſimum in dilatando imperio fuit: vt nihil victoriis eius velocius ſit: Ab Illyrico quippe & Adriatico mari vſque ad Indicum Oceanum, Gangem fluuium, non tam præliis quàm victoriis percucurrit: & ſex annis Europæ partem, & omnem Aſiam ſibi ſubiugauit. Bene ergo beſtia ſimilis pardo deſcribitur: quia in ea malignitas beſtiæ, & velocitas, quæ erat in Alexandro in ſubiugandis regnis demonſtratur: vt pro miraculo fiat quãta celeritate vniuerſum orbẽ ſibi ſubiiciet. Vt enim apparuerit, receptúſq; ab hominibus fuerit mox dimittet prædicatores ſui mendacij ſagaciſſimos per vniuerſum orbem, qui annunciabunt mira contentione mendacia, docentes è ſcripturis: cuius prædicatio & poteſtas pertinget à mari vſque ad mare, ab oriente vſque in occidentem, à meridie vſque in ſeptẽtrionem, regéſq; ac principes & poteſtates adhærebunt illi, per quos perſe-

Alexandri magni velocitas in ſubigẽdo regna.

Antichriſti malignitas exprimitur.

quationē in ecclesiā Christi in toto orbe excitabit: hoc est super cornua singula, singula sint etiam diademata. Porrò in pedib⁹ volūtas describitur, quo intelligeres voluntatem in Antichristo ad perdendum crudelem futurum. Vrsus in visione Danielis regnum Persarum est, atque Medorum ob crudelem malignitatem. Sed qui erūt huius pedes? nisi nequitiæ eius satellites per totum mundum discurrentes, parati ad effundendum sanguinem: quemadmodum regni olim Persarum pedes erant. Primus Aman Agagites, dein posteriores, qui à rege Assuero crudeles epistolas de occidendis Iudæis deferre festinabant, vt primo quoque tempore sanguis eorum funderetur. Pedes ergo eius sicut pedes vrsi, id est, affectus crudeles nimis: & ministri domino crudeliores atque etiam ad perdendum veloces. Os denique vt leonis erit, fœtidum, sempérque deuorate paratum. Leæna in Daniele est, non leo, quæ, sæuior est multo: significat autem Babylonicum regnum, siue propter luxuriam, siue propter sæuitiam, quæ inter cætera vicia excellenter erunt in Antichristo, & ministris eius, quòd legibus vtātur carnalibus, pro libito institutis. Obserua. Primum bestia dicitur generali appellatione: deinde pardo assimilatur: hinc vrso in pedibus: postremò in ore leo. Per quod mystice designatur, quia omnis crudelitas, quæcunque vsquam fuit a⁹quando siue etiam excogitari possit, futura est in illo, sine vlla exceptione, vt ipse sit solus vnicum totius malignitatis exemplum. O domine Deus omnipotens, quare irasceris in plebem tuam, vt tam horrendum tāmque crudele monstrum immissurus sis in eam? Sed peccata nostra hoc demeruere, quibus irritatus iram indignationis tuæ sustinere vltra nequeas quin effundas in finem: licet & id, vt cætera omnia in bonum nostrum sis facturus, qui veteris subinde malo nostro in bonum nostrum. Credo equidem non in finem obliuisceris nostri. Pater enim noster es, nec potes obliuisci nostri, etiam si mater obliuiscatur filij veteri sui. Id enim nos intentis præcordiis nostris abs te efflagitamus, vt sanctificetur nomen tuum, quod paternitatis est in nobis dulce natura, benignum ac pium: quatenus dulcedinem potius pro tua misericordia & paterna lenitate sentiamus, quàm

Precatio ad Deum.

ſeueritatem: eo quòd illa alliciat nos, exterreat ista. Amen.

Punct. 3.

Et dedit illi draco virtutem ſuam, & ſedem ſuam, & poteſtatem magnam.

Quæ in præcedentibus dicta ſunt, de perdito illo, hoc puncto non parum roborantur: draco dedit illi virtutem ſuam, & ſedem ſuam, & poteſtatem magnam. Sedes regni typus eſt: dare ergo ſedem eſt dare regnum: dare virtutem, eſt dare potentiã ſeducendi, & quicquid ad hęc pertinet immittere in cor, vt eſt, docere omnem calliditatem, maliciam, dolos, figmenta, & artes, quibus incautos decipere ſeducereque cõſueuit. Hoc eſt quod Apoſtolus docet. 2. Theſſal. 2. Cuius, inquit, aduentus ſecũdum operationem ſatanæ in omni virtute & ſignis, & prodigiis mendacij, his qui pereunt. A quo eodem ſatana erit illi & ſapientia, & dolus, & virtus ædendi miracula, & regnum, & potentia magna: quæ omnia ſuis ipſe communicabit, quorum miniſterio in id operis vtetur. Tria dicit draconem beſtiæ daturum. Primo virtutem: deinde ſedem ſuam: poſtremò poteſtatem magnam: virtutem inquam ſeducendi, qua præualebit. Ipſe eſt enim ille callidus ſeductor orbis: Sedem quoque dominãdi ſuper omnia regna mundi, quia eſt rex ſuper omnes filios ſuperbiæ. Iob. 41. Et poteſtatem magnam, cui nulla ſuper terram poteſtas conferri valet. Iob. 41. Erit ergo is Antichriſtus ſuper impiis omnibus rex cum ſatana: vt quemadmodum Chriſtus ingenti gloria ſedet in throno Dei, ita ille ſedeat in throno diaboli, regnans cum diabolo: perinde atque Chriſtus (ſi conferri fas) cum patre Deo. Habet Chriſtus omnia à Deo: habebit & ille omnia à diabolo. Item, Chriſtus plenus gratia & veritate, ita ille plenus futurus eſt peccato & iniquitate. De plenitudine Chriſti nos accepimus omnes, Ioan. 1. De plenitudine mendacij illius accepturi ſunt filij perditionis vniuerſi. Ad hæc conſummabitur in illo iniquitas omnis & peccatum, ſicut veritas in Chriſto & gratia cõſummata ſunt. Denique quemadmodũ ſpiritus Chriſti operatur in omnibus ſanctis myſterium veritatis, & bonitatis immenſæ: ita ſpiritus perditi illius operabitur in omnibus iniquitatis miniſtris, & magiſtris, plus minúſve. Nam ad vnum

Antichriſtus ſecũdum operationem ſatanæ erit.

Antichriſtus tria accipiet à draconе.

Antichriſti cum Chriſto pugnans collatio.

corpus capitis Antichristi omnes mali pertinét ab initio: sicut ad vnum corpus mysticum Christi, omnes pij qui sunt,& qui erunt,& qui futuri sunt. Postremò, quemadmodum Christus vt homo accepit à Deo potestatem ædendi miracula,quæ nemo alius potuit: ita ille à diabolo quo autore vsurus est, accipiet potestatem in prodigia magna ac mirabilia mendacia, tum ex eo quòd finget se ea diuina virtute edere, quamuis satanę edat potius astutia: quibus etiam efficacissime seducet plurimos, qui non veritati consensere antea,vt facerent eam. Hoc ne cui incredibile videatur, eiusdem satanæ opera multa sępe mirabilia sunt edita : & vt ea quę in libris gentilium leguntur missa faciamus, reuocemus in memoriam, quid malignus ille satan in sancto viro Iob egerit: mouit subito Sabęos, Chaldæósque : per quos egit, vt boues, asinæ, chameli quoque,& quęque in agris sancto viro erant,diriperentur, pueri quoque occiderentur pręter illum nuncium per quem voluit ad maledicendum sacrosanctum nomen domini Dei sanctum inducere Iobum. Prolicuit idem è cœlo ignem, qui consumeret oues : pueros quoque vice altera. Excitauit & ventum quo domus primogeniti concussa rueret, omnésque opprimeret. Percussit denique ipsummet in carne hulcere pessimo, vt non inueniretur ei locꝰ prętercquā in sterquilinio. Fecit hęc diabolus,sed nō sine deo fecit: cuius permissu agebātur omnia. Nihil enim potest, nisi quòd, & quantum illi permittitur à Deo:qui est benedictus in sæcula. Ex præscriptis colligimus quòd perditus ille, homo quidem verus erit:sed quemadmodum habitauit in Christo omnis plenitudo diuinitatis corporaliter (vt Paulus testatur) ita in illo vere habitabit omnis plenitudo maliciæ & peccati, doli,& sapientiæ diabolicæ,& potentiæ:quem inhabitabit corporaliter ipse satan, qui operabitur in eo laxatus in omnia.

❧ DE QVASI OCCISO CAPITE REDIVIVOQVE.

Sect. 2. Punct. 1.

ET vidi vnum de capitibus eius quasi occisum in mortem : & plaga mortis eius curata est.

Vnum ex capitibus eius dicit Antichristū: quia septem nō numero sunt, sed significatione vniuersitatis regni terreni, agno contrarij. Vnus enim atq; idem homo peccati Antichristus, & bestia septiceps est, & vnū de capitibus: nam quia maliciam omnium regnorum, ab initio pietati aduersantiū in se recolliget: septem, & vnum est, tanquam occisum in morte, sed rediuiuum, quum plaga mortis fuerit curata in eo. Iuxta literam fertur hoc de Antichristo, vt fingat se quasi occisum & rediuiuum: vt scripturam de Christo loquentem, & iam impletam: in se eximie mentiatur recenter impletam. Quo loco dicit Haymo. Tanta quippe temeritas erit in illo damnato homine, vt ad deludendos animos paruulorum, imitatione veri capitis Christi, occisum se dicat: propterea ne forte veritas putetur, magis autem illusio: nequaquam affirmando dicit, sed præmittitur, quasi, aduerbium videlicet similitudinis, vt per hoc (sicut diximus) non veritatis esse, sed mēdacij designetur res. Alio mysterio, Satan qui in perdito homine principale caput est, diuina sentētia, modo quasi occisus appareret: sed tum viuus manifestabitur in eodē homine, quem obsessurus est totúmque possessurus. Vel sic, Satan occisus fuit, quum diuinæ sentētiæ acutissimum gladium super se recepit: viuit autem quia semetipsum nimis pertinaciter defendit: neque se pro mortuo, pro Deo potius haberi contendit, quum supra omnes se cupiat exaltari, neque sibi quicquam plagam mortis nocuisse putari: vt sit velut in templo Deus, cui libamina holocaustomataque offerri fas esset: non secus ac quis rebellis gladio feriatur anathematis, nec tamen iniectum sentiat ictum, tāquā plaga mortis curetur in eo existimatione: Quumque se in conscientia videat condemnatum, tamen per contumaciam sese defendit, tanquam nihil eiusmodi pateretur, probéque integer sit, & viuat. Multi ad hunc modum grauiter læsa conscientia non putant se læsos, quemadmodum & volunt ab aliis putari, nondum iustitiam Dei agnoscentes. Hi vel nunquam redeunt ad pœnitentiam: vel si redeunt, ægrè redeunt, quæ perfectam sui in

Vnum caput.

Antichristus finget se rediuiuum à morte.

primis notitiam postulat,& deiectionem. Sequitur.

Punct. 2.

Et admirata est vniuersa terra post bestiam:& adorauerūt draconem,qui dedit potestatem bestiæ : Adorauerunt & bestiam dicentes : Quis similis bestiæ : & quis poterit pugnare cum ea?

Imbecillus fide populus facile tot prodigiis delusus seducetur : vt in existimatione apud illum habeatur autor tot prodigiorum, nomine bestiæ designatus : post quam vniuersa terra sic admirabitur,vt etiam diuino cultu eam censeat prosequendam:dicátque verba in laudē eius magnifica. Terram posuit pro terrenis , qui eum sequentur, iuxta consuetudinem scripturæ huius,tanquā terrena sapientes,nihilque cœleste habentes,vacui spiritus lumine. Et adorauerunt draconem. A bestia transitum facit ad draconem autorē videlicet sceleris principalem, qui operabitur in bestia Antichristo vniuersa : vt quum terreni corde ac spiritu post bestiam,in sapientia sermonis,& in miraculorum magnitudine seducti admirabuntur, cogitatione ferantur in autorem draconem,interne illum obsidentem,tribuentes illi diuinum honorem:eo quòd talē dederit vicario suo bestiæ Antichristo potestatem,à quo erit illi & virtus,& potētia,& diuitiæ multæ nimis. Causam tanti erroris posuit Apostolus. 2.Thess.2.repulsionē charitatis fidei,dicens, Eo quòd charitatem veritatis non receperunt,vt salui fierent:ideo mittet illis operationem erroris,vt credant mendacio.Est ergo in homine libertas arbitrij recipiendi vel non recipiendi gratiam Dei , quæ in omnes desuper æque collucet : licet non omnes æque recipiāt eam. Nam quia illi veritatem recipere noluerūt, iusto Dei iudicio in errorem mittentur,quibus Deus gratiam suam negabit : quia recipere noluerunt quum poterant. Sicut enim misericors est Deus, ita & iustus:ad misericordiam pertinet largiri desyderantibus gratiam : ad iustitiam negare non desyderantibus , vt Chrysostomo placet. Negabit ergo , & negat de præsenti , quicunque eam recipere nolunt. Nolunt qui non desyderant , non flagitant , vim non faciunt pro ea assequenda. Qua forma recte dixeris , Quia adorauerunt draconem , idcirco errare permittentur vt adorent & bestiam . At dicis.

Quo pacto impij adorant draconem diabolum, quem ſæpe execrantur? Sed enimuero adorant, quum peccata amant & faciunt, etiam ſi ipſum interim execrentur. Omnis, inquit dominus, qui facit peccatum ſeruus eſt peccati. Ioan. 8. Facit, qui amat & delectatur, in quo adorat libēter peccati authorem, cui addictus ſeruus ſit. Dicatur ergo. Et admirata eſt vniuerſa terra poſt beſtiam, & adoraueruut draconē, id eſt, adorabunt: quia admirabūtur poſt beſtiam, ideo autē admirabuntur, quia vident Antichriſtum non ſolum diuitiis & potentatibus, verumetiam electorum ſignis admirabilem. Si ſolum potētia ſeculari diuitiiſque & non virtutibus ſignorum cōmuniretur, forſitam contemni poſſet. Rurſumque, ſi ſolum virtutibus ſignorum, & non ſeculari potentia præſtaret, parum forſitan aduerteretur: modo quia vtriſq; id eſt, & potētia, & virtutibus omnes antecellat, merito omnis terra admirabitur: vt dicāt, Quis ſimilis beſtiæ? Et quis poterit pugnare cum ea? Pape quàm admirabilis, quàm potens, quanta virtute eminens, vt nulla vis ei conferi poſſit: nec quiſquam cum ea decertare audeat: non conſiderantes homines miſelli falſa ammiratione ſeducti: quòd eo potentior ſit Deus, qui quondam Pharaonem ſuperbum eum omni exercitu demerſit in mare, vt vnus ex eis non euaderet.

Draconis capita per Deū confracta.

Ergo vnum caput huius ille contriuit: tradidit in occiſionem, & Iezabel prophetarum ſanctorum impiam perſequutricem, quæ deiecta per feneſtram colliſo capite ſanguinem cum ſpiritu fundit: in qua ſecundum quoque caput confractum eſt. Sed & Nabuchodonoſor eiecit ex hominibus, vt fenum comederet, quemadmodum bos. Balthaſarem huius filium nocte peremit, in quo tertium caput amputatum eſt. Aman in patibulo ſuſpendit, in quo quartum caput amiſſum eſt. Antiochus putredine inteſtinorum periit: & ſicut Daniel dicit, ſine manu contritus eſt. Nero notiſſimæ crudelitatis & luxuriæ infame prodigium, interfectis Petro & Paulo, eo quòd vtérque Chriſtum prędicaret: & quia pellex ſua, cuius amore deflagrabat, Pauli prędicatione perſuaſa fidem ſuſcepiſſet: nec thorum eius vltra repetere vellet, & multis ſanctorum millibus perēptis, quum à ſenatu quæreretur ad pœnam, è palatio fugiens, ad quartum vrbis

Petri Paulique mortis cauſa.

milliarium, in ſuburbio liberti ſui inter Salariam & Numentanam viam ſemetipſum interfecit, anno etatis ſuæ trigeſimoſecundo: in quo omnis Cæſarum familia conſummata eſt: vt nullum iam illi caput ſupereſſet in præcedentibus. Et hic qui ſex capita confregit, poterit & ſeptimum confringere, in Antichriſto: vt non ſtulta admiratione dicant, Quis ſimilis beſtię? & quis poterit pugnare cum ea? Doceamur ex geſtis præcedentibus, & Deum potentiorem eo agnoſcemus, qui ſtatim perditurus eſt, & hunc tam admirabilem, tam potentem, tanta virtute coruſcum. Huius ſtultæ admirationis typus olim præceſſit in adulatoribus Herodis, de quibus Act. 12. ſcriptum legimus, Quia ſtato die regia veſte indutus, concionabatur ad plebem. Plebs autem ſplendore veſtium in ſummam admirationem adducta, ſupra hominem eũ cœpit exiſtimare, vt diceret, Dei voces, & non hominis. Porro beſtiam nominat ſcriptura Antichriſtum: nec tamen beſtia à ſuis ſequacibus appellabitur, aut credetur: ſed Chriſtus: qui eum ammirabuntur & poſt eum currẽt, & Dei voces acclamantes tribuunt illi deitatis honorem, quum non ſit niſi beſtia præter rationem ferox, profuſor ſanguinis ſanctorum, & animæ viuentis interemptor, cõtemptor Dei maieſtatis, & totius pietatis euerſor, proculcator autem ſanctitatis totius. Mira inſania, ſed per errorem fienda, vt ſtultus populus ex hac quaſi excuſabilis fiat, & ab errore facile ſuo tẽpore corrigatur. Quid enim ſtultius, mox perituram beſtiam Deum acclamare? & quę ſe ſaluare nequeat Deũ credi? Quis inquit, ſimilis beſtię? Sed vnde hæc fiet de ea tanta reputatio? Quia videlicet neque in ſæculari potentia, neque in miraculorum mendacio ſimilis quiſquàm ei inuenietur. Qua in re nec adeo peccant: ſed quòd diuinum illi tribuunt honorem, peccãt in infinitum. Iuſti dicũt deo. Quis ſimilis tui in fortibus domine? Et rurſum, Tu terribilis es, & quis reſiſtet tibi? Pſal. 75. Hi vero de beſtia prędicãt, Quis ſimilis beſtię, & quis poterit pugnare cum ea.

Deus confrigget Antichriſtum.

❧ Punctus 3.

Et datum eſt ei os loquens magna, & blaſphemias.

Tremendo, ſed non iniuſto Dei iudicio dabitur ſapientia Antichriſto ad loquendum magna, non quia bona,

ed quia inaudita,& tremenda, ad ludificandum reproborum animos. Auſcultа. Quemadmodum enim dominus promittit ſuis os & ſapientiam, cui non poſſint contradicere aduerſarij eorum. Luc. 21. ita deitatis æmulator draco inſanus ſuppeditabit miram aſtutiam ſuis aduerſus regnum Dei, vt multi ſeducentur ex ea, qui in omnibus technis,& artibus per illum vtetur aduerſus pios. Dabitur autem os, id eſt, loquendi facultas ingẽria,& blaſphemias, quæ erunt commenta fallacia aduerſus ſacra inſtituta euangelij,& ipſum chriſtum quem tollere de cordibus fidelium contendet, & legem ſacram euangelij reſcindere: in quæ erit ei os magna loquens. In magnitudine temeritas nimia loquendi blaſpemias exprimitur. Magna loquitur, qui tumido ore ſuperba loquitur, erumpitque in blaſphemias: quoniam ex ſuperbo ore blaſphemiæ prodeunt. Qui humilis eſt in conſpectu domini, humilia ſentit,& dicit quem ex alto reſpicit Deus, & ſuper eum quieſcere facit ſpiritum ſuum. Super quem reſpicã (inquit) niſi ſuper trementem ſermones meos. Mira res. Excelſus dominus,& humilia reſpicit,& alta à longe cognoſcit. Quid eſt à longe alta cognoſcere, niſi ſeſe longe ab altis, id eſt, ſuperbis facere. A longe cognoſcis, & non de prope: quia videlicet non eligit, quem in ſuperba elatione reprobauit. Scriptum eſt quia longe a peccatoribus ſalus. Qualibus peccatoribus? reſipiſcentibus? Non. Qualibus ergo? Superbis, id eſt ingentia animo voluentibus & non cum humilibus cõſentientibus quibus ſemper reſiſtit: de quibus loquitur Pſal. 72. Poſuerunt in cœlum os ſuum,& lingua eorum tranſiuit in terra. Quid eſt in celum ponere os, niſi blaſphemare deum cæli, qui ait, Celum mihi ſedes eſt. Blaſphemare autem deum celi, eſt honorem eius vſurpare, dare creaturæ: aut negare quod illi conuenit, tribuere quod non conuenit. Primo modo blaſphemabit Antichriſtus deum, extollens ſe ſupra omne quod dicitur Deus: & in templo adorare ſe faciens. Secundo blaſphemabit, negans deum ſaluatorem Ieſum chriſtum eſſe,&quòd non redemiſſet nos,&c. Tertio denique quòd fuiſſet ſeductor, id quod primum Iudęi quoque ei impingebant. Deinde quòd Deo odioſus eſſet, ideoque nec clamantẽ è cruce eum exaudire voluiſſet.

Multa erunt eius commenta, quibus euertet animos imprudentium: vt negato Christo, vero saluatore nostro, sequi se faciat: contra quem præmuniendus erit cuiúsque animus veritate fidei, & simplicitate cordis, vt castos inhabitet nos deus: qui si nobiscum fuerit, qui aduersarius nobis nocebit? Magnum quippe est salutis negocium, contra quam mundū conspirasse vides: quòd si mundo conueniret fides nostra, nequaquam tam acri odio in eam aut delendam aut opprimendam insurgeret: modo quia nihil conuenit fidei cum mundo, mundus ipsam odit, & persequitur. Domini vox est ad suos. Si odit vos mundus, scitote quia me priorem vobis odio habuit. Causam subiicit, Si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat diligeret. Quia vero de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus, Ioan. 15. Iam verò antea his qui de mundo erant dixerat, Non potest mundus odisse vos: me autem odit, quia ego testimonium perhibeo de illo: quia opera eius mala sunt. Ioan. 7 Odit igitur & persequitur semper impietas pietatem: Nā & bestia magna loquetur, & blasphemias vomet donec tempus ei datum compleatur. ❧ Punctus 4.

Et data est ei potestas faciendi menses quadraginta duos.

His etiam mensibus tres anni cum sex mensibus adimplentur. In tribus enim annis cum dimidio quadraginta duo menses sunt, quibus specialiter vltimum tempus, & persequutio Antichristi designatur. Generaliter autem omne tempus à Domini prædicatione vsque ad finem seculi: sicut & supra cap. 11. per dies mille ducentos sexaginta capitur. Quia ergo per quadraginta duos menses omne tempus, quo diabolus contra Ecclesiam pugnat: siue etiam quo aperte solutus acrius pugnatur est, intelligitur, videndum est in ipsius numeri ratione, quare eam expugnare nequeat aut vincere. Equidem numerus hic constat, ex denario, quaternario & binario. Si ob quatuor notissimas orbis partes legale decalogum, in quo perfectionis est signum quater duxeris quadragenarium comples: his adiice duo charitatis præcepta, & quadraginta duo perficies: quibus premu- *Antichristi tempus.*

nita Dei Eccleſia permanet illabefactata, inſuperabiliſque & inuicta. Numerum hunc prætulerunt filij Iſrael, qui quadraginta duabus manſionibus ingreſſi ſunt promiſſionis terram, quorum peregrinatione præſentis vitæ decurſus præſignatur, in qua peregrini ſumus, & ad patriã tendimus. Data eſt ergo ei, non dubium quin Antichriſto, poteſtas faciendi, ideſt in terris agendi, vbi reuelatus fuerit, menſes quadraginta duos, quibus expletis finietur dominatus eius. Vides quia aliunde dabitur, aliunde erit poteſtas faciendi immania Antichriſto, & non à ſe, quẽadmodum mentietur ex ſe habiturum omnia, & vitam. Sed vnde erit? vnde dabitur? non dubium quin à Deo, à quo ſolo ſunt omnia: qui vltra non poterit niſi ad præfinitum tempus vel viuere vel agere. Quod non ita intelligas velim, quòd malam voluntatem immitteret illi deus: non vtique eſt ipſe author mali peccati, ſed quia vice flagelli permittet venire malum in filios, quos intendit caſtigare ex dilectione, qua ardet ſalutem omnium, vt hoc omnes in meliorem vitam expergefaciat, & vt conuertãtur vniuerſi à malicia ſua, quam multiplicatam videt valde in ſuis, quæ aliter deleri non poterit, ſed nec corrigi: vt verum ſit quia ſæpe vſu venit, vt vnum malum ſit ruina ac pernicies mali alterius. Noſtro ergo emolumento fiũt omnia, quæcunque à Deo fiunt: cuius iudicium, & altitudinem conſilij, mirari poſſumus, diſcutere nõ poſſumus. Satis nobis fuerit credere omnia in bonum noſtrum fieri quæcunque fiunt à Deo: quoniam ipſi cura eſt de nobis. 1. Pet. 5. ✚ Punctus 5.

Manſionib⁹. 42. filij iſrael ingreſſi ſunt terram promiſſionis.

Antichriſtus quomodo à Deo habebit poteſtatem.

Et aperuit os ſuum in blaſphemias ad Deum: blaſphemare nomen eius: & tabernaculum eius: & eos, qui in cælo habitant.

Quam contrarius domino futurus ſit is homo peccati, manifeſte oſtenditur quum dicitur, Et aperuit os ſuũ in blaſphemias ad Deum, &c. Hoc de domino non legis, immo ſic. Et aperiens os ſuum, docebat eos dicens, Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum celorum: nonies beatos prædicans, eos, qui exemplo ſui virtutes imitarentur, Matth. 5. Diuerſi enim ſpiritus diuerſa profe-

Contrarietas Antichriſti cum Chriſto domino noſtro in prædicatione.

runt

runt pro more suo dogmata, vt bonus bona profert, malus mala dño dicẽte, Bonus homo de bono thesauro profert bona: & malus homo de malo thesauro profert mala. Matth. 12. Et cap. 7. Non potest arbor mãla bonos fructus facere, neque arbor bona malos fructus facere. A bono ergo doctore bona dogmata prodeunt, & quæ saluti imprimis conducant à malo omnino bona prodire non poterunt. Qualis enim vnusquisque est, talia dicit, & talia operatur. Increpans dominus Iudæos maligno spiritu aduersum se concitatos, dicebat, Progenies viperarũ, quomodo potestis bona loqui, quum sitis mali: ex abundantia enim cordis os loquitur, Matt. 12. Aperuit ergo os suum, id est, aperiet, blasphemias loquendo contra Deum cæli, & contra nomen sanctum eius, & contra ecclesiam, & eos qui habitant in cælo: ita vt omnis eius cogitatus, & studium, & contentio tendat in excelsum: & contra excelsum: qui se efferet supra omne quod dicitur, aut quod colitur deus. 2. Thess. 2. vno oim pessimo laborans vitio, ambitione scilicet, vt sibi non temperet, quum succedere sibi ex sententia omnia videt: quin & contra excelsum eleuetur, agátque. Tanta est improbitas humani ingenij paululo aliquo interdum inuitata successu: vt dum prosperatur intumescat, eleuetúrque: quod sine defectu gratiæ non fit. Nam vbi gratia, ibi pondus, ibi vilitatis naturæ consideratio, & consequenter ibi diuini nominis cultus & honorificentia est. Nã omnia tribuuntur Deo tanquam authori. Sancti igitur viri exaltati, quia vacui gratia nõ sunt, pondere sui cõsiderationis pressi, nihil audẽt presumere, nihil magni de se existimant: sed humiliati in se subsidunt: deúmq; maiorẽ, vt dignum est, se pensant: à quo etiam credunt omnia esse, & ideo agũt illi gratias, & illum solum super omnia glorificant, & metuũt semper: qui solus humiliat, & sublimat, pauperem facit & ditat. Sic Abraham: sic Dauid: sic alij quoque vtriusque testamenti viri insignes, qui ex toto corde deum dilexere, sublimati subsidebant, quos singulariter amauit christus & in quibus delectatus est & honorificat⁹. Quia verò Antichristus citra controuersiam opinione oim plenus erit diabolo, quem replebit suo spũ, immo seipso dæmon, cuius superbia ascendit semper, fieri non poterit quin in

blaſphemias execrabiles erumpat rapiatúrque, vt verum ſit quod præſens ſcriptura dicit. Et aperuit os ſuũ in blaſphemias ad deum blaſphemare nomen eius. Nomẽ Dei Deus eſt: ſicut nomen patris, pater eſt. Quod ſi nomen à notificando dicitur (vt grammatici volunt) Chriſtus erit nomẽ dei: Ipſe enim notificauit dei maieſtatem toto ſuo myſterio mũdo: neque enim ante eum tam dilucide nouerat mundus deum, niſi quod deus eſſet, qui creaſſet omnia. Chriſtꝰ tamen manifeſtauit nobis deũ illum trinum eſſe in perſonis: vnum in ſubſtantia. Quodque dicitur pater & filius, & ſpiritusſanctus, vnus deus in diſtinctione perſonali, & quod vna perſona non eſſet alia: quia realiter ab inuicem perſonæ diſtinguerẽtur, vt ibi: Ego & pater vnum ſumus, Ioan. 10. Item, Solus non ſum: ſed ego & qui miſit me pater. Ioan. 8. Item de ſpiritusſancto loquens dixit. Paracletus autẽ ſpiritusſanctus quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia. Ioan. 15. Contra itaque nomen hoc erigetur malignus ille homo peccati, vt fidei ſalutaris ſubruat fundamẽtum, ſeque exaltet. Quum verò id molietur, non ſine detrimento diuini honoris fiet: loquetur enim miras inſanias, prout ſuggeret illi cacodæmon, qui illum poſſeſſurus eſt: & ingenium ei verſatile, malignum, ac ferox ſuppeditaturus: vt non vereatur homo rabidus ſacroſanctum Dei nomen, quod eſt terribile blaſphemare. De quo non ſine timore Paulus loquitur, dicens, Dedit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cęleſtium, terreſtrium, & infernorum: & omnis lingua cõfiteatur, quia dominus Ieſus chriſtus in gloria eſt dei patris. Phil. 2. Sic ergo erigetur vt loquatur: ſic loquetur, vt neget chriſtum Dei filium eſſe: quem Paulus dei virtutem & Dei ſapientiam rotundo ore pronunciat. 1. Cor. 1. Atque in hoc vno, vt ſcilicet neget chriſtum dei filium eſſe, Dei virtutem, Dei ſapientiam, verſabitur omnis eius prędicatio, cum ſumma Dei iniuria. Ioannis vox eſt in priore epiſtola. Omnis ſpiritus qui ſoluit Ieſum ex Deo non eſt, & hic eſt Antichriſtus, de quo audiſtis quoniam venit: & nunc iam in mundo eſt ca. 4. & in ca. 2. Nouiſſima hora eſt. & ſicut audiſtis quia Antichriſtus venit: & nunc Antichriſti multi facti ſunt, quatenus intelligeres dicere

Chriſtus nomen Dei.

Chriſtus declarauit Deũ ſecũdũ totum ſuum myſterium.

voluisse Ioannem, nondum in persona quidem venisse Antichristum, malicia autem iam vigere cępisse in illis, in quibus malicia illius operatur in omni virtute & contentione aduersus sanctos dei, & pietatem. Tunc autem quum venerit, implebuntur omnia quę de ipso vaticinati sũt prophetæ dei: quia extolletur supra omnia, & quod dicitur deus, vt ne à tabernaculo quoque Dei abstineat. Tabernaculum hoc potest dupliciter intelligi. Primo vt sit spirituale ex fidelibus congregatũ. Secundo vt sit materiale ex lapidibus siue lignis constructum: quorum vtrúmque demoliri conabitur impius ille homo peccati. Illud in credentium seductione: hoc vero partim demolitione, partim in honorem suum conuersione. Sedebit (inquit Paulus) in templo Dei, ostendens se tanquam sit deus. 2. Thessa. 2. Neque vero contra deum solummodo eius erit blasphemia: sed etiam contra sanctos Dei, qui in cælo habitant. Videant noui theologi hæretici: ne singulariter ipsos mordeat hic scripturæ locus, qui contra deũ in ritibus sacris & nomen sanctũ eius, & tabernaculum, & ipsos quoque sanctos Dei, qui iam cælo relati sunt, nõ desinunt os blasphemum aperire, linguam exertare virulentam, dicentes ea quæ non conueniunt: contra quos, & eorum confutandũ errorem iam plena volumina ab his, qui lumina ecclesiæ sunt, scripta circumferuntur, vt nõ sit opus mihi de eis amplius comminisci.

❋Punctus 6.

Et datum est illi bellum facere cum sanctis: & vincere illos.

Datum est, id est permissum est: nisi enim permitteretur illum nõ proficeret: proficiet autẽ quia permittetur, excitaturus bellũ sęuissimũ aduersus sctõs Dei, qui in ecclesia christi erunt, eos seducendo, affligẽdo, variéq; occidẽdo. Quæres forsitã cur bonus Deus sanctos suos sic pmittat impiorum persequutionibus vexari? Cui quæstioni respondendo, aliam subinfero quæstionem vt vna opera tota res nota fiat. Cur aurifaber aurum quod prætiosum habet concoquit igne? Nisi ideo, vt pulchrius sibi splendeat, magísque metalli fulgor oculos irritet: vt iam non tantum materia in precio sit, sed etiam splendor in delectatione habeatur: Alioqui non video

Tribulationũ immissarum causæ.

quid opus haberet concoctione. Ad hunc modum & Deus permittit suos igne tribulationis concoqui: quo illustriores euadant. Legis Sap. 3. Vt enim aurum per ignē probatur, ita in persequutione electi. Et in prouerbiis sacris dicitur. Sicut igne probatur argentum, & camino aurum: ita corda probat dominus. Item Dan. 12. Eligentur, & dealbabuntur, & quasi aurum probabuntur plurimi. Sinentur ergo sancti igne tribulationis vexari, quo probatione illustriores euadant. Modicū, inquit, Petrus, nūc si oportet contristari in variis tentationibus, vt probatio vestræ fidei multo precioſior sit auro, quod per ignem probatur: vtq; inueniatur in laudē, & gloriam, & honorē, in reuelationē Iesu christi. 1. Pet. 1. Nam & christus igne passionis coctus est, atq; ad regni sceptrum gloriāmq; illustrior peruenit. Est & alia quoque ratio afflictionis sanctorū in hac vita, quō videlicet erga eos maior Dei dilectio innotescat. Ego quos amo arguo, & castigo: dicit dominus in hac scriptura supra cap. 3. circa finem. Et Pauli Apostoli ea vox exhortationis est in epistola scripta ad Hebræos. Fili mi, noli negligere disciplinā domini: neq; fatigeris dum ab eo argueris: quē enim diligit dominus castigat: flagellat autē omnem filium quē recipit. Tertio ad demonstrandam eorundem patientiam in virtute sua, sicut. s. Sob. Quarto ad meriti augmentum, sic Tobiam. Quinto ad virtutum illis collatam custodiam, ne superbia intumescant, sic Paulum. 2. Cor. 12. Sexto ad pœnitētiæ suscipiēdæ pro peccatis suadelam, sic Dauidem. Quia vero reprobi, quos odit Deus, talia remedia non percipiant, probantur indigni vita vtique æterna & regno, qui modo tanquam dilecti à Deo creduntur: nec corriguntur à viis eorum pessimis, vt non salui fiant. Sed veniet tempus, vt quibus nunc iratus Deus, per tribulationum immissionem videtur, tunc placatum inueniant: reprobi autē, qui fauere plus sibi modo deū existimant, tū experiātur infensum, implacabilē, inq; crudelē eis versum: vt ira quæ nunc misericorditer à sanctis incipit, in reprobis sine misericordia sæuiat. Vnde Petrus ait, Tempus est vt incipiat iudicium à domo dei. 1. Pet. 4. Quod perinde est atque diceret, In hoc seculo electi iuxta occultum dei iudicium miris affliguntur modis, quorum afflictio desinet

in reprobos, vt quum illos temporaliter vrat, hos eruciet æternaliter, iuxta illud. Et inclinauit ex hoc in hoc: verũtamen fex eius non est exinanita. bibent omnes peccatores terræ. Psalm. 74. Iudicij etenim sæueritas à sanctis in peccatores desinet: nec simpliciter sed fecis impuritate. Datũ est ergo illi bellũ facere cum sanctis, & vincere illos. A quo datũ? à deo, A quo omnis potestas est. Ro. 13. Nam & dominus Pilato dixit, Non haberes in me potestatẽ vllã, nisi tibi datũ esset desuper. Io. 19. Datũ ergo illi bellũ facere, idest permissum. Vel datum, tãquã ꝓ ægrotis medicina daretur quæ plus prosit, quã noceat. Datum est inquã non tã pro illo quàm pro nobis. Neq; enim illi proderit, sed nobis: vt quũ pius pater virga percutit filiũ: hoc non virgæ prodest, sed filio cui in emendationẽ adhibetur: neque enim in alium finem adhibita erat virga, nisi vt emendatio ex ea sequeretur in filio, quæ in actu disciplinæ sepe rumpitur, & posthæc quãdoque etiam in ignẽ mittitur. Id quod & insanis piorum persequutoribꝰ subinde vsu venire solet. Receptis namque filiis post correptionem in gratiam patris, illi in odio remanebunt, in ignem post abiiciendi. Hoc autem quod posterius additur, Et vincere illos, non ita est intelligendum, quòd à fide deficerent electi, tanquam victi ex pœna: sed quòd ita videbitur mundo tanquam vincerẽtur pij ab impiis, quãdo omnia quæcunque volent, facient illis. Sic & Apostolis olim martyribúsque eueniebant: de quibus tamen dicitur, Sancti per fidem vicerunt regna, Hebr. 11. Qui adeo non sunt victi, quòd etiam victores dicantur impietatis regnorum. Quum ergo vincuntur sancti in mundo, vincunt. Sic & christus vicit victus, qui dicit, Confidite quia ego vici. Fide autem vincimus. 1. Ioa. 5. hæc victoria quæ vincit mundum, fides nostra. Quæ tum demum vincit in nobis, si firmi permanserimus, & non vacillantes tanquã vento agitari. Qui vacillat similis est fluctui maris, qui à vento mouetur, & circunfertur, Iac. 1.

Quomodo vinci dicãtur pij ab impiis.

✻ Punctus 7.

Et data est illi potestas in omnem tribum, & populum, & linguam, & gentem: & adorabunt eam omnes qui inhabitant terram, quorum nomina non sunt scripta in libro vitæ agni, occisus est ab origine mundi.

Mirum eſt quod proficiat in dies magis atque magis gliſcens beſtię autoritas: vt nulla fiat gens, nulla natio, quę non experiatur potẽtiam eius, prout ex ſcripturę huius autoritate plane perſpicitur. Et data eſt inquit illi poteſtas in omnem tribũ, & populũm, & linguam, & gentem. In tribu & populo Iudęos intelligimus, eo quod populus ille per tribus erat diſtinctus, & populus dei peculiaris appellatus. Porro in lingua & gente, omnes nationes totius orbis includuntur. Non enim in Iudęis ſolum, ſed etiam in omnibus gentibus erunt ſancti, contra quos accipiet poteſtatem beſtia hęc, vt interficiat eos, & agat pro libito ſuo in omnibus. Denique in vtriſque erũt qui victi ſuccumbent: quorum multitudo tanta erit, vt pauciſſimi prę illis inuicti videantur: ſicut ſemper plures mali quàm boni, plures pereuntes quàm ſalutem conſequentes. Ita enim veritas ait. Multi ſunt vocati, pauci vero electi. Nanque etiam ex vocatis pauci eliguntur, eo quod pauci vias domini calcent, aut legem obſeruent, propter quod dicitur. Et adorabunt eam, non dubium quin beſtiam, omnes qui habitant terram, quorum nomina non ſunt ſcripta in libro vitę agni, qui occiſus eſt ab origine mundi. Obſerua. Chriſtus licet occiſus in temporis plenitudine: prędeſtinatus tamen vt occideretur ab origine mundi, quando videlicet Adam peccauit: non quia non iam ante omnia ſęcula nõ fuerit prædeſtinatus chriſtus, vt occideretur pro peccato, nã ſicut ab æterno deus prædeſtinauit chriſtum ex ſemine Dauid futurum, ita etiam prędeſtinauit eius mortem pro peccato: qui pręſciuit hominem caſurum, quem prędeſtinauit creãdum. Sed quia mors chriſti, quæ erat in prędeſtinatione dei æterna: ſtatim quando peccauit Adam, & doluit quia peccaſſet per fidem infuſam, mors chriſti prędeſtinata eius cępit adhiberi peccato, tanquam medicina morbo, dicitur ab origine mundi agnus occiſus. Nec probarim quorũdã cõſtructionẽ vt ab origine mundi, cũ particula ſcripta, cõſtueretur, hoc modo, Quorum noia nõ ſunt ſcripta ab origine mũdi, in libro vitæ agni, qui occiſus eſt. Nã ſic ſenſus ſpũs prorſus inuerteretur, vt clarũ eſt: ſubducto tãto myſterio, tanto ſacramento. Namque niſi Chriſti mors ſubito, vt Adam peccauit, ipſi per fidem adhibita vt me-

Reproborum multitudo probatur.

dicina fuiſſet,hócq; illi innotuiſſet,facile deſperaſſet:nec Dei prouidentia proceſſiſſet,qui hominem ad ſuam creauerat gloriam. Nunc illud mihi aduerte. Parũ quippe erat ſi de beſtia quę agno contraria toties ponitur,diceretur: Non eſt agnus, aut non eſt Chriſtus quod ſe fingit: ſed nec in libro agni ſcriptus eſt, aut ipſe, aut eorum aliquis qui ei conſentiunt, de quibus per Ieremiam dicitur, Recedentes à te, in terra,ſcribentur cap. 17. Proinde ait, Quorum nomina non ſunt ſcripta in libro vitæ agni, id eſt, qui prædeſtinati non ſunt, nec ſcripti in libro vitæ agni,id eſt,in merito paſſionis chriſti, in qua ſola cõtentus eſt pater de nobis, déque ſalute noſtra, non computantur. Vel aliter, vt ſit liber vitæ prædeſtinatio gloriæ beati dei, quam nobis meritorie acquiſiuit Chriſtus vt homo: reddet idé authoritatiue vt deus. Hic liber cælum alibi vocatur,dicente domino,In hoc auté gaudete,quòd nomina veſtra ſcripta ſunt in cælo, Luc.10.ſicut cõtra terra liber mortis eſt,vt in citato Ieremiæ loco expreſſè habes, domine omnes qui te derelinquunt confundentur: recedentes à te in terra ſcribentur. ij ſunt de quibus. d. Pſaltes ait,Deleãtur de libro viuẽtium,& cum iuſtis non ſcribantur,quorũ deletio eſt non ſcriptio. Quia enim nõ ſcribentur impij cum iuſtis,ideo deleri dicuntur. Proinde alterum horum fiat neceſſe eſt, aut ſcriptum eſſe in libro vitę agni,aut ſcriptũ eſſe in libro mortis hominis peccati. Quotquot enim nõ ſunt ſcripti in libro vitæ agni, ſcripti ſunt in libro mortis filij perditi. Et,quemadmodũ omnes ſancti, qui fuere ab initio, in hoc libro vitæ & non mortis,ob fidei virtutem conſcripti ſunt:ita vniuerſi reprobi ob incredulitatem ſignati ſunt in libro mortis & non vitæ,diſparibus demeritis eorum. Illi quia habent ſpiritum agni,qui eſt gratia & vita: Iſti quia habent ſpiritum hois pcti,qui eſt ipſummet pctm̃ & mors. Quippe ſicut agnus eſt caput oim electorũ,ita homo ille pcti eſt caput oim reproborũ. Deniq; ſicut xp̃s,iuxta quod homo, eſt ſummum ac precipuum omnium dei operum:ita ille ſummũ oim operum diaboli erit. Eſt liber vitæ agni,& præſciẽtia Dei,cuius ſcriptio prædeſtinatio eſt,iuxta illud. In tempore illo ſaluabitur populus tuus omnis, qui inuentus fuerit ſcriptus in libro. Dañ. 12. ergo ſoli ſcripti *Dei*.

Liber vitæ præſcientia

in hoc libro saluabuntur: de quibus loquitur Paulus in dicens, Elegit nos in Christò (non dubium quin Deus pater) ante mundi constitutionem, vt essemus sancti, & immaculati in conspectu eius in charitate, Ephe. 1. Hinc habes qui & quales scripti sint in libro vitæ agni, quia sancti, hoc est, legem Dei viui custodientes: vnde & sancti dicuntur, quòd sancitas à Deo institutásque leges obseruent: & immaculati vitæ innocentia sint: quam etsi interim vitæ fragilitas conspurcet in eis, abluere tamen protinus festinant, pœnitentia: vt nihilominus immaculati persistant in conspectu Dei in charitate. Rectè autem apposuit charitatem, quòd sine hac cætera nihil sint. Quécunque ergo eligit Deus per fidem in Christo, opus est illi his tribus præsertim ad fidem, vt sit sanctus, & immaculatus, & charitate deuotus: alioqui fides vana sit illi necesse est. Breuiter laudatissimum est scribi in libro vitæ, contra verò ignominiosissimum in libro mortis poni.

Liber vitæ vis diuina.

D. Haymoni. Liber vitæ in quo iustorum nomina merétur inscribi, vis quædam diuina est, quæ ante mundi cóstitutionem ad vitam æternam sanctos prædestinauit futuros: Qui videlicet liber prędestinationis, sicut fixa æternitate electos tenet ascriptos ita nequaquam vlla ratione reprobos admittit scribendos. De occisione agni dixim⁹: quomodo videlicet agnus hic ab origine mundi dicatur occisus, quia prædestinatus diuina sententia vt occideretur pro peccato ipsius Adæ vt primum peccauit. Vel occisus quia tum ipsi Adam fuit reuelatum quòd deberet occidi pro diluendo peccato eius, quo vniuersum genus humanum ex se proditurum damnauerat in mortẽ. Aliis videtur non in se debere intelligi Christum occisum, sed in suis membris, quæ occidi cœpere ab origine mundi: sicut in Abele, & in multis aliis: quia sicut in suis pascitur Christus, ita in suis occiditur. Vnde est illud, Saule Saule, quid me persequeris? Vel certe in prædestinatione occisus est, quia ante omnia sæcula decreuit De⁹ pater, (quémadmodum præfati sumus) vt in fine tẽporũ veniret Christus, & occideretur: quatenus sua morte nostrã redimeret vitam. Vel in ipso agno, quem Abel obtulit? Aut certe (vt verius dicam) ipse Abel innocens à fratre peremptus eum figurabat. Quia nimirum in Abel occisione Christi

saluatoris fuit præfigurata occisio: propter quod ait Aug. quòd Christus fuit in Abele occisus, & in prophetis exhonoratus. Rursus, quoniam passio Christi hoc egit implenda, quod facit impleta. Omnes enim qui in Christũ ante eius aduentum crediderunt, per eius fidem saluati sunt. Christus ergo ab origine mundi, scilicet à tempore Adæ, occisus est quodammodo virtualiter: quoniam virtute suæ passionis. & ipsi protoplasti parentes sunt saluati. In quem modum Euangelium dicitur æternũ. Data est ergo illi, non dubium quin Antichristo, potestas, in omnẽ tribũ, & populũ, & linguã, & gentẽ & quæ sequuntur. Cur bonus Deus immittat tribulationes in sanctos suos dictũ supra puncto præcedẽti. Nunc autẽ cur Antichristi magnum excitaturus sit in fine temporũ, illius quoq; prõ pta est ratio. Nam aliter corrigi morbus aliquando non potest, nisi abscisione partium insanabiliũ. Item, vt vno errore generaliter immisso, alij particulares tollantur: & quum se viderint mortales decepti tam manifesto errore seductos, & sceleris tanti authorem turpiter periisse, qui non erat, quod se fingebat: Deum se fingebat, & non erat nisi homo peccati, pudefiant, & citius ad fidem Christi conuertantur, omissis superstitionibus suis & sectis quibus nuper maiores ipsorum & ipsi fœdissime tenebantur, amplexi pulcherrimã veritatem. Tunc autẽ, id est, in sexta ætate ecclesiæ, & nõ prius, sinet venire generalis huius erroris ministrum: præsertim ob totalem charitatis defectum (Nihil enim sine ratione Deus ille bonus facere solet in nobis) ac iuxta abundantiam iniquitatis. Nam sicut dominus dicit Matth. 24. In diebus illis refrigescet charitas multorum, & iniquitas abundabit. Qua de re digni erunt omnes ij à Deo derelinqui, & tanto monstro obiici: cuius aduentus erit (iuxta Paulum) in omni seductione iniquitatis, his qui pereunt, eò quòd charitatem veritatis non receperunt, qua salui fierent: ideo immittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio, vt iudicentur omnes, qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati. 2. Thessal. 2. Vnde in Iob dicitur, Deus regnare faciet hominem hypocritam, propter peccata populi. Quæritur an aliqui electorum per Antichristum seducantur? Dicendum, quòd Antichristo occiso multi

Ratio immissionis Antichristi.

erunt qui conuertétur,& efficaciter penitebũt, quos constat esse electos. hinc illud quod Saluator ait, Matth.24. Erit tribulatio magna, ita vt in errorem ducantur,si possibile est,& electi: intelligendum est,quòd etsi decipiantur in primis, finaliter tamen non poterunt decipi, sic vt in errore persistant:& sic omnino nec pereunt,gratia electionis adiuti. ❧ Punc. 8.

Si quis habet aurem audiat. Qui in captiuitatem duxerit, in captiuitatem vadet. Et qui in gladio occiderit, oportet eum gladio occidi. Hic est patientia & fides sanctorum.

Quoties hic ea spiritus dicit,quæ intẽtius audiẽda sunt, ita præmittit. Si quis habet aurem &c. Facta enim mentione illius potestatis quã accepturus est diabol⁹ homo, Antichristus, in bestiæ forma designatus:ne magni pẽdendum esse ruinosi culminis momẽtaneum supercilium putaremus,tanquam cognitioni humanę admirabile stupendũque,instruit quę mala illum sint subito exceptura. Qui in captiuitatem,inquit,duxerit, in captiuitatẽ vadet. Et qui in gladio occiderit, oportet eum gladio occidi, ac si dicat,qui nuper captiuitate,& gladio pleróque terruit,premebat,occidebátque:& ipse capietur, premetur & occidetur,id est,Ille qui suis modo deceptionum laqueis gentes in captiuitates redigit,erit quando & ipse cum suis complicibus in captiuitatem redigetur. Iustus namque dominus, & iustitias dilexit:æquitatem vidit vultus eius. Psal.10.Propterea dicit,Et ipsum oportere gladio occidi, absolutè ponens perditi illius personam,tanquam habitantem cum habitaculo.Qui captiuum inquit,duxerit,& ipse capietur: & qui gladio occiderit, & ipsum gladio oportet occidi.& iuxta illud quod dominus in euangelio dicit: In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis. Matth. 7. hinc Apostolus.2. Thessa.2.dicit,Reuelabitur ille iniquus, quem dominus Iesus interficiet spiritu oris sui. Quando hoc fiet? Quando implebuntur tempora eius. Interim tamen oportebit sanctos patienter & longanimiter expectare.Quapropter subiecit,hic est,inquit, patientia sanctorum, fidésque. Vnde Paulus, Fratres inquit, non deficiamus: tempore enim suo metemus non

deficientes, Gal. 6. Potest & generaliter dici, qui sanctos affligit, captiuitate, gladio, cæterisque vexationibus in corpore: ipse in spiritu vadit in captiuitatē diaboli, coartante eum diuina illa sententia per gladium intellecta, Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & cetera. vt qui sanctos corpore captiuarit, ipse spiritualiter capiatur. Nan proinde fiet magis satanæ, ac criminis captiuus, sicut scriptum est, Iniquitates suæ capiunt impium. Et, Vnusquisque peccatorum suorum vinculis constringitur. Et dominus in Euangelio dicit, Omnis qui facit peccatū, seruus est peccati. Ioan. 8. Item. 2. Pet. 2. A quo enim quis superatus est, huius & seruus est. Dicatur ergo, Qui in captiuitatem duxerit, in captiuitatem vadet. Haymo. Hæc sicut pertinent ad omne corpus Antichristi, ita & ad ipsum principē malorū Antichristum, qui duobus modis captiuabit credentes. Primo à fide christi eos separando: deinde à fidelium societate beatorum seiungendo: quippe qui ei obaudierint perpetuo captiuitatis exilio dannabuntur. quemadmodum & ille primū captiuabitur in anima dum diabolo tradetur possidendus: deinde dānabitur in inferno captiuitate perpetua. Sequitur, Et qui gladio occiderit, oportet eum gladio occidi. Et hoc similiter duobus modis intellige: primo de gladio malæ persuasionis, quo interficiūtur pij in anima: deinde de gladio materiali, quo interfecturus est duos illos eximios prophetas dei euāgelistas Enoch Eliámque. Forsitan de hoc gladio spirituali Regius ille propheta pluſquam materiali se liberari precabatur, cum diceret, De gladio maligno eripe me. quippe quia potentior est hic, magisque formidandus quàm ille. Et certe siue hoc siue altero quicunque occiderit alium, occidetur tandem & ipse. Omnes (inquit dominus) qui acceperint gladium, gladio peribunt. Matth. 26. Et alia scriptura dicit, Quicunque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius. Gen. 9. Proinde nihil mirum si vtroque malignus ille pereat, quē dominus Iesus interficiet spiritu oris sui. 2. Thessa. 2. id est, iudicio suo, quod occurret ei in gladio forsitā etiam materiali, vt exterminet eum: qui solebat fidem sanctorū, itēque patiētiam explorare tormentis, vt requies non daretur illis. Sed antequam iudicium

Gladius duplex spiritualis & materialis.

Sanguinem fundeti fundetur sanguis

descendat in eum, oportet multa pati sanctos ab eo, probarique tum fidem tum constantiam eorum per illum: vt non ab re subiunctim dicatur. Hæc est patientia, & fides sanctorum. Ac si diceretur, In huiusmodi tribulationem æquanimi perpessione innotescet & patiētia, & fides sanctorum, quibus vtrisque tum illis vehementer [illegible] erit.

DE ALIA BESTIA CORNVTA AC VOCE DRACONIS LOQVENTE, QVÆ ASCENDEBAT DE TERRA.

Sect. 3. *Punct.* 1.

ET vidi aliam bestiam ascendentem de terra, Et habebat duo cornua similia agni. Et loquebatur sicut draco.

In bestia illa septem capitum, priorem videlicet, Antichristū in se accepimus: qui crudelitatibus regnorum omnium, quæ vnquam persecuta fuere populum Dei, vsurus est in sanctos, hoc est, Christi fideles, id enim numerus septenarius significauit in capitibus eius: & ideo septimum quod suum regnum demonstrat, crudelius omnibus & maiore discrimine futurum est. Nūc autem bestia hæc terrestris, alia à marina illa: aliud corpus ipsius designat: eos videlicet, qui eum prædicaturi in omni virtute sunt. Omnia ergo doctorū impiorum impias doctrinas & leges perditi hominis assertorum, typus est bestia hæc: quę etiam de terra idcirco ascendere dicitur: quia doctores hi terrena sapiētia erunt præditi quam animalem & diabolicam vocat Iacobus, solo terrænorum affectu ad docendum moti: qui etiam de terrenis commodis, & diuitiis, quibus pollebunt in superbiam abutentur ambitione gloriæ, ac auaritia fœdissime laborantes. De terra quippe ascendere est, pro terrenis rebus in superbiā eleuari, & in terrenis summum fieri. Equidem multi ab orbe cōdito fuere falsi prophetæ, qui aduersus promissi seminis fidem & verbum aliquid docuerunt, futuri sunt plures, qui autore Antichristo mendacia sua seminabunt. Et sicut Antichristus in suis membris iam ab orbe condito de profundo cordis humani

Antichristi fuere ab initio.

cœpit emergere,ita etiam prophetæ eius,de cupiditate lucri terreni naſcuntur, qui diebus Antichriſti multi apparebunt,& nimis exaltabũtur. Nullum enim(proh dolor) vnquam ſæculum ſuo caruit Antichriſto:nullum vnquã ſæculum caruit prophetis eius cupidis & mẽdacibus:vno tamen tempore plus luxuriat hæc peſſima ſeges naſcendo è terra quàm alio. Qui idcirco hircones in modum agni dicuntur,quòd hiſdem teſtimoniis.quibus agnus vtantur. Agnus eſt Chriſtus, de quo Ioannes dixit, Ecce agnus Dei: & omnes qui fide vera, innocentiam eius ſequuntur agni nomine deſignantur. Duo cornua in eis vt Primaſio placet,duo teſtamenta ſunt agno competentia, quæ ſibi vſurpant pſeudoprophetæ,ad ſua ſenſa corrumpentes ea,quemadmodum & omnes hęretici. Poſſunt per duo cornua intelligi,ſermo,& virtus miraculorũ,in quibus duobus potentia Chriſti demonſtratur, Luc vltimo. Qui fuit vir propheta potens in opere & ſermone coram Deo,& omni populo, Item Matth.7. Erat enim(non dubium quin Chriſtus)docens ſicut poteſtatem habens. Idẽ ſcribit & Marcus cap.1. Hæc in Chriſto imitabũtur mõſtra hæc,quatenus autorem tanti erroris Antichriſtum,ſe quoque ponant apud homines in exiſtimatione:parẽntque regnum illi ac ſibi, quo pro deſyderio perfruantur: ſed non diu hæc huiuſmodi eorum fœlicitas perdurabit. Prouida nanque diſpenſatione Dei abbreuiabuntur dies eorum propter electos, quorum clamorem nõ diu ſuſtinebit Deus, ſicut ſcriptum eſt, Quoniam requirens ſanguinem eorum recordatus eſt:non eſt oblitus clamorem pauperum,Pſal.9. In tribus nanque annis & dimidio coanguſtabuntur dies eorum. Berengandus. Sicut mihi videtur, in tribus annis, & dimidio perſequutionis tempus tantummodo comprehenditur: in quo & per ſe & per ſuos diſcipulos, & per oſtẽſionẽ ſignorũ, tota virtute laborabit,vt culturam deitatis omnes homines ſibi impendant:ergo hoc illorum regnum in tribulatione iugi erit, vt nunquam conquieſcant, nunquam amabili pace perfruantur,non congaudeant,quam nec optant,qui continuum alioqui intra ſe conſcientiæ duriſſimum ſuſtinent flagellum,propheta dicente,Non eſt pax impiis. Eſa.57. quæ in ſolo Chriſto quærenda eſt,& ibi inuenienda,qui

Agni duo cornua duo teſta.

Pax in ſolo Chriſto inuenienda.

eſt pax noſtra. Porro, Cornua quidem habebat beſtia agni ſimilia, ſed vox longe diuerſa: quippe loquebatur vt draco. Draconem diximus diabolum figurare, qui draco eſt ob venenum, & malicię nocumentum, aſtutiam quoque: qui in dracone Euam ſeduxit. Quia enim domino atteſtante ex abundantia cordis os loquitur: qualis quiſque ſit linguæ prodit diſcerniculum. Iacob proditus eſt per vocem ſub veſte Eſau tectus. Petrum manifeſtũ lingua fecit. Sic & tinnitu ſuo quæque æra dinoſcuntur. Quum ergo beſtia agni cornibus luſerit, tamen lingua eam prodet draconem, ſubdola, mendax & ſeducens.

Punct. 2.

Et poteſtatem prioris beſtiæ omnem faciebat in cõſpectu eius.

Oſtenditur nihil minus habituros in edẽdis prodigiis, ſermonibúſque declamãdis ſuos prædicatores, quàm ipſum Antichriſtum, qui prior beſtia eſt. Quia ſicut Antichriſtus dolo, blandiciis, doctrinis impoſtricibus, potentia, terroribus ac tormentis imponet plurimis, ita & omnes miniſtri eius. Ideo ait, Et omnem poteſtatem prioris beſtiæ faciebat in terra. Priori beſtiæ de mari aſcendenti (vt viſum eſt) draco, qui eſt diabolus, dederat omnẽ virtutem faciendi miracula: hanc eandem habituram dicit & hanc poſteriorẽ beſtiam, in qua colliguntur omnes eius pſeudoapoſtoli, quatenus vtraque beſtia vnius nequitiæ intelligatur: & hæc illi demilitet. Sed quid eſt quod dicit. In conſpectu eius poſteriorem beſtiam facturam poteſtatem omnem? Nunquid omnes prædicatores Antichriſti ſemper in eius præſentia verſabũtur? Non vtique, immo diſcurrent per vniuerſum mundum & poteſtates eius prædicando, miracula faciendo, &c. verum vbicunque locorum fiant, ita ea facere ſtudebunt, quæ illi ſciunt placita: vt quaſi ſemper ab eo videantur, & in conſpectu eius conſiſtant. In tantum enim illum honorabunt, vt quicquid agant, ſe coram illo agere dicãt, tanquam nihil ſit quod eum latere poſſit. In quem modũ & ſancti, quia iugiter Dei voluntatem cuſtodiunt, in conſpectu eius ſe verſari dicunt, vt eſt illud: Viuit dominus, in cuius conſpectu ſto. 3. Reg. 17. Et Apoſtolus, Sicut ex Deo coram deo in Chriſto loquimur. Et ad Abraham dominus omnipotens ait, Ambula coram me, & eſto perfectus, Gen. 17.

Ité Esa.38. Ezechias rex dicit, Memento obsecro domine quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto: & quod bonum est in oculis tuis fecerim. Semper ergo cuius placita facimus, in conspectu eius stare, ambulare, atque adeo operari dicimur. In summa, similiæ erunt sanctorum, etiam si contraria sanctis faciant pestes istę ministri Antichristi: vt sicut sancti coram Deo se intelligunt, ita isti coram suo authore versari sese continuo sentiant: vt omne quod loquuntur agúntve ipsum caput sibi præponant: sicque potestatem, quasi in conspectu eius, super populum exerceant. Quales ministros & nostro hoc perdito sæculo licet passim intueri, crudeli domino crudele satis ministerium exhibentes, vt non secus ac semper in conspectu domini eorum versari videātur, etiam si solo disiuncti sint. ☞ Punct. 3.

Et fecit terram, & habitantes in ea adorare bestiam primam, cuius curata est plaga mortis.

Hoc est quod dicebā, quia bestiæ huius posterioris (in qua intelliguntur oēs ministri & prædicatores hæreseos Anuchristi) cunctū studiū illi priori, qui est Antichristus demilitabit: id quod hic textus aptissimo tropo subindicat, dicens. Et fecit terram & habitantes in ea adorare bestiam primam. Quid est terra & habitantes in ea facere adorare bestiam, nisi & simplicem vulgum, & primores seducere vt adorent Antichristū? Qua in re quoq; vehementia magna & vehementissima persequutionis vis exprimitur: quia videlicet corpus & animā miserabili seruitute bestia sibi subiiciat: vt sit captiuus corpore & mēte, quencunque apprehendit. Vel intelligere debemus per terram & habitātes in ea homines terrenos thesaurizantes sibi in terra, non in cælo, quorum seductio non adeo difficili negocio fiet: quum alioqui cupiāt interne, quod eis externe offertur. Quid offertur? diuitiæ, honores, reputatio secundum sæculum & id genus reliqua. quibus etiam facile persuadebunt ipsis adorare bestiam. Vel aliter vt coniunctio, &, capiatur expositiue. pro, id est, hoc sensu. Fecit terram, &, id est, habitantes in terra: diuinos primæ bestiæ honores exhibere, cuius curata est plaga mortis, sicut supra expositum est. Finget enim se tanquam triduanum mortuum & postea resuscitatum:

vel mortis ſententiam nihili eſſe ducens, qua & is qui in ea erit diabolus percuſſus eſt, & ipſe Antichriſtus per id quod dicitur. Qui non credit iam iudicatus eſt. Et, Princeps mundi huius iam iudicatus eſt. Ioan. 16. Ex his propalã eſt quid vox huius beſtię poſterioris ſit, qui vt draco ſibilans loquebatur in hypocriſi, & ſimulatione veritatis, in quod agni duo cornua aſſumpſiſſe viſa, vt quũ agnum ſe ſimulet, vere draco ſit. Agno ſimilis non eſſet, ſi aperte vt draco loqueretur: nec tantam hominũ ſeduceret multitudinem. Nunc autem quia agnum ſeſe effingit, agnus creditur, quum non niſi virulentus iuxtáque nocentiſſimus draco ſit: qui haud alia ratione agni ſpeciem ſibi inſumet, niſi vt innocuus exiſtimetur, ue ſi apertus eſſet minus noceret, proficeret minus cunctis eam fugiẽtibus. Simulat ergo ſpeciem innocui vt incautum miniméque pauentem inuadat, mactet & deuoret. Neque vero modica id quidem virtute efficiet, quum omnem prioris beſtiæ poteſtatem obtineat, cui nõ æquatur poteſtas vlla in terris. Propter quod ſtatim ſubditur. ☞ Punct. 4.

Et fecit ſigna magna, vt etiam ignem faceret de cælo deſcendere in terram in conſpectu hominum.

Quum multa ſigna dicatur triſtis hæc ac potens beſtia facere, hoc tamẽ memorabilius cęteris prætulit, quo ignẽ faceret deſcẽdere de cælo, imitatus ſane Eliam qui coram omni multitudine ſuper holocauſta & ſtruem lignorum inuocato Dei nomine ignem è cælo deſcendere fecit. 3. Reg. 18. Itẽ. 4. Reg. 1. ſuper duos quinquagenarios, prolicuit è cęlo ignem, & abſumere fecit omnes. Legimus & in Actis Apoſtolorum quòd die Pentecoſtes ſpiritus ſanctus in ignis ſpecie deſcẽdit ſuper Apoſtolos, quo repleti cœperunt loqui variis linguis magnalia Dei: qui & ipſi poſtea in eos quos baptizabant ſpiritum ſanctum ſimili ignis ſpecie aliquoties viſibiliter faciebant deſcendere, vt ſimiliter omnibus linguis loquerentur: vnde permotus Simon ſacrilegus allata non modica pecunia, Petro & aliis dixit, Date mihi hanc poteſtatem, vt cuicunque impoſuero manum, accipiat ſpiritum ſanctum, vt poſſit loqui omnibus linguis. Sed Petrus vt erat mundus ab omni cupiditate & auaritia, vt hominem improbum duriſſime eum increpãs ab ſeſe abegit. Facient ergo pſeudo-

propheta

prophetæ ij, vt ignis descedat de cælo, Dei nutu cælo eis obsequéte: vt decipiant, qui perfecti stare in ecclesia sanctorum noluerũt. & hoc dæmonum ministerio. Id quod etiam in veteri testamento feciſſe eos testatur patientiſſimi Iob historia, cuius tactas oues puerósq; ignis è cælo prolicitus absumpsit. Facient ergo ignem descendere in terram visibiliter, vt varie loquantur homines, quod fiet siue ex varietate gentium, siue ex satanæ fallacis execrabili astutia, vt hoc quasi indicio donũ spiritussancti sese propalam percepiſſe iactent. Quod sane prçcipuum credentium signum dominus quoque commendat dicens, Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur. In nomine meo dæmonia eiicient, linguis loquentur nouis. Nõ ergo mirum si bestia, quæ sibi simulate tũc temporis agni occisi & rediuiui nomen vsurpabit, hanc etiam sancti spiritus per imitationem fraudulentam vsurpet specie tenus largitatem: quo signo excellétius Ecclesia non habet. Nam quum multa nobiscum hæreses habeant communia, hoc singulariter donum sola se habere gloriatur Christi Ecclesia: quo & magos Pharaonis similia Moysi facientes spiritussanctus legitur frustrauisse: quatenus in suis conatibus & artificio succumbentes, vera victi confessione dicerent, Digitus Dei est hoc. Digitum autem Dei spiritumsanctum dici Euangelistę protestantur, quũ vnus dicit, In spiritu Dei eiicio dęmonia, Matt. 12. Alius, In digito Dei eiicio dæmonia. Luc. 11. Vnde etiam vehementia seductionis promonstratur, vt illum habere spiritum bestia posterior putetur, quo resistente fraudulentia olim magorum vacuabatur. Ita ergo bestia hæc ignẽ faciet descendere è cælis: quia prædicatores Antichristi falsa imitatione per impositionem manus dare suis sequacibus fingent spiritumsanctum. Magnum miraculum & stupendum, sed quibus? docet Apostolus, Qui pereunt, eo quòd charitatem veritatis non receperunt vt salui fierent. Nam quum præmisisset de Antichristo loquens, Cuius aduentus erit secundum operationem satanæ in omni virtute, & signis, & prodigiis mẽdacibus, & in omni seductione iniquitatis. subiunxit, his qui pereunt. Euidenter ostẽdens, quia nisi prius intra conscientiam iamdudum periussent, minime seducerentur: & nisi charita-

Signum excellentiſſimum ecclesiæ dęfensus spiritussancti in igne.

Intra conscientiam perditi seducentur.

tem veritatis prius intus reliquiſſent, nequaquam foris mendacibus prodigiis acquieſcerẽt. An non iſte eſt conſuetus & antiquus ordo pereundi? De primis parentibus idem omnes ſentimus, quia niſi prius intus per ſuperbiã periiſſent: niſi charitatem veritatis reliquiſſent, non tam facile foris tentati cederent: non tã cito fallaci colloquio ſerpentis bruti animantis ſeducerentur, nec promiſſionibus eius crederent. Quapropter id quod nunc vniuerſaliter Paulũ dicere nouimus, ſingulariter in primis parentibus impletum cernimus: tremendo ſane ac lamentabili exemplo vniuerſorum, eorum qui charitatem veritatis negligunt. Nam, domino vaticinante, conſurgẽt pſeudo Chriſti, & pſeudo prophetæ, & dabũt ſigna, & prodigia ita vt in errorem ducantur, ſi fieri poteſt, etiam electi.

Abbatis Ruperti ſententia de pereũntibus.

Punct. 5.

Et ſeducet habitantes in terra, propter ſigna, quæ data ſunt illi facere in conſpectu beſtiæ, dicens habitantibus in terra vt faciant imaginem beſtiæ, quæ habet plagam gladij, & vixit.

Terreni ſemper pereunt.

Per habitantes in terra (vt iam ſæpe diximus) terreni intelliguntur, qui idcirco ſeduci poterũt à miniſtris Antichriſti, quoniam plus terrena quàm cœleſtia amant: & ij ſunt qui charitatem veritatis relinquunt, quòd terrenus affectus, & charitas veritatis ſimul non conſiſtant, admirantes ſigna, quæ crebreſcere vident ab impoſtoribus, quanquam nihil noui in eis fiat, vt iure miraret. Si dicas, quia ignem facient prodigioſe è cælo deſcedere, hoc nouum non eſt, quum longe antea factũ legamus, ſiue dum oues pueróſque S. Iob. ignis è cælo deſcẽdens conſumeret: ſiue dum duos quinquagenarios ad iuſſum Eliæ comboreret. Quod vero imago beſtiæ ſpiritu intrante loquatur, olim creberrime huiuſmodi imagines dabãt reſponſa. Nam & ſerpens voce humana loquutus, dum primos ſeduceret parentes. Si hæc ſtulti admiratores neſciunt vani ſunt: ſi autem ſciunt, & necdum ſibi temperant quia mirentur vaniſſimi: & vt propheta dicit, Simul inſipiens & ſtulti peribũt, Pſal. 48. Item. Eſa. 44. Cor inſipiẽs adorabit illud, & nõ liberabit animam ſuam. Talium ſignorum Chriſtus Ieſus nullum fecit, immo rogantibus interim Iacobo & Ioanne vt ſineret eos ignem in Samari-

nos deducere: non modo non acquieuit, ſed etiam cum increpatione retudit eorum carnalem eiuſmodi appetitum, dicens. Neſcitis cuius ſpiritus eſtis. Luc 9. Et Herodi cupienti aliquod ſignum ab eo fieri nihil prorſus reſpondit: quòd ſolummodo in cauſa, & in tempore opportuno ſigna edenda putauit, & quæ in primis ſaluti aliorum ſuffragarentur, non vanitati ſeruirent. Hinc & Ioannis diſcipulis reſpondit dicens. Euntes renunciate Ioanni quæ vidiſtis, & audiſtis, cęci vident, claudi ambulant, leproſi mundantur, ſurdi audiunt, mortui reſurgunt, pauperes euangelizantur. Talium pietatis ſignorum non erit opifex aduerſarius pietatis Antichriſtus, ſed nec prophetæ eius. Proinde non ſimpliciter cornua agni habere dicitur beſtia, ſed ſimilia, quòd ſub pietate agnum exprimere in ſpeciem contendat: quam cito demutatura ſit in feralem crudelitatem. Ita enim hypocritæ ſolent vt primum innocentiam ſimulent, deinde quales intus ſint licentius promonſtrent: ita & principes omnes ſanguinarij primum pij fuere, vt Nero & cæteri, deinde impiiſſimi. Dicatur ergo, Et ſeducet habitantes in terra propter ſigna, quæ data ſunt illi facere in conſpectu beſtiæ, & quæ ſequuntur. Iam quid terra ſit intelligimus quia terreni terram cupientes: & pro terrenis digladiantes, præcepta ac legem vitæ contemnentes. Signa autem ſunt prodigia quæcunque in gratiam prioris beſtiæ factura eſt beſtia poſterior, quãdoquidem hoc eſt facere in conſpectu beſtiæ, rem placitam facere illi. Quod vero dicitur: quia iubebit hæc poſterior beſtia habitantibus in terra, vt faciant imaginem beſtiæ prioris, Antichriſti videlicet, obſcurum non eſt, quid velit: Facere nanq; imaginem, adorare hoc ſcripturæ loco eſt. Vt ergo faciant imaginem beſtiæ prioris & adorent eam coget beſtia poſterior. Sed quos? habitantes in terra. Nam illos cogere non poterit quorum conuerſatio in cælis eſt. Porro, hæc ſimulatio, quæ erit in ſignis & prodigiis pſeudoprophetarum, vno agmine per beſtiam poſteriorem intellectorum: eo ſtultitiæ in plebibus progredietur, vt ſeducti miſelli ij mirabili aſſenſu illis fauentes, ipſi ſe ſua ſponte mutua cohortatione incitent beſtiæ imaginem erigere, adoraréque, funeſta ſatis affectione illecti, vt cui imaginem in cor-

dis phantaſmate iam fabricauerant, fabricent & in theatris: & quam intus in conſcientia adorare iam cœperant, adorent & foris in publicis locis: vtpote qui iam nihil vltra exiſtiment fore dubitandum, verbis decepti, ſignis quoque pellecti fallacibus quin vere ipſe ſit Chriſtus, quamuis in Antichriſto diabolus deliteſceret, qui habet plagam gladij, vel ſentētiæ diuinæ, vel quia cicatrices retinuit ſuæ ſimulatæ occiſionis, poſtquam rediuiuum ſeſe exhibuit. ☞ Punct. 6.

Et datum eſt illi, vt daret ſpiritum imagini beſtiæ, & vt loquatur imago beſtiæ: & faciet vt quicunque non adoptauerint imaginem beſtiæ occidantur.

Vt non leui cauſa concitatum populum terram inhabitātem poſt beſtiam cum admiratione intelligeres: profitetur miniſtros Antichriſti tāta poteſtate vſuros, vt immiſſo ſpiritu ſatanico idolum illud execrabile à terrenis hominibus ſic erectum reſpōſa quoq; dare faciant: quod ſane efficaciſſimum erit ad ſeducendum homines, qui hiſce mirabilibus potētius capiuntur: nō omnes, ſed qui charitate veritatis (vt diximus) carent. Datum ergo eſt. A quo datum? A Deo, permiſſiue tamen, ex magna iracundia in peccatores vt ludificentur perpetuis erroribus, qui apertam veritatem ſequi nolunt. Iam vides quòd ex magna Dei omnipotentis iracundia, permittuntur homines ludificari: cauſa exiſtente penes homines, quòd ſpiritum rectum ſuſcipere contemnunt in grauiſſimam Dei contumeliam: vt etiam infenſus hinc deus artibus ad id proficientibus ſinat procedere malignos. Tanta res eſt homini cum Deo, qui ſæpe in modum irati parentis ſe exhibet, quòd aliter, eos, qui prædeſtinati ſunt, nequeat ad ſe cōuertere. Vel certe (vt res habet) vult Deus punire malos, permittēs ludificari per eoſdem puta dæmones, quorum voluntati conſentientes, nihil veriti ſunt contra autorem Deum peccare. Quæris me: Omnes ne errore hoc capientur: Minime. Erunt nanque & boni, qui deſpuant in ſimulachrum hoc, feruenti corde zelantes honorem Dei: qui contraria impoſtoribus ſacrilegis prædicent. Hi quotquot erunt, contemnent adorare idolum beſtiæ huius, & prædicabūt non eſſe illum Chriſtū, vt falſo credit vulgus, ſed Antichriſtum iampridem iuſto damnatū iu-

Error in hominibus permittitur à Deo.

dicio Dei: etiam si propter peccata mundi permissus sit claresc̃ere, vt in errorem deducantur multi qui non sunt scripti in lib. vitæ agni: quãdo ij soli pereũt. *Punc. 7.

Et faciet omnes pusillos & magnos, & diuites, & pauperes, & liberos, & seruos habere characterem in dextera manu: aut in frontibus suis.

Bestia, per quã mirabiliter operabitur Leuiathan, longe dissimiliter similem sese exhibere contendit Christo, vt sicut ille promiscue ex omnibus absque personarum acceptione colligit sibi promissionis filios: ita & hic omnes pusillos & magnos, diuites & pauperes, & liberos, & seruos, sibi asciscet. Et sicut ille suos signat spiritu promissionis sancto in sacramento baptismi, ita & hic, diuersimode tamen: hic enim inusto & visibili charactere, quo dignoscantur sui ab alienis, vt solent bestiæ causa differentiæ in armentis signari. Ille autem inuisibili fide in cordibus suorum. Paulus ait, credẽtes signati estis spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ. Ephe. 1. Quod vero dicitur, Et faciet habere characterem in dextera manu: ad literam intelligendũ est, quòd suum characterem inurere faciat manui dexteræ suorum, quicunque credent in illum: æmulationem petens è scriptura, vbi præceptum est, Verba quæ ego prȩcipio tibi meditaberis sedens in domo tua: & ambulans in itinere, dormiens aut consurgens, & ligabis ea quasi signum in manu tua. Deut. 6. Quod Iudæi carnaliter intelligẽtes, chartulis inscripta præcepta Dei gestabant in suis manibus: quatenus exinde ad Deum pertinere crederent: tametsi Deus voluerit id intelligi spiritualiter, vt opere implerẽt quæ scripta essent. Per manus enim operationes intelliguntur, eo quòd manibus operemur corporis necessaria. vnde etiam à philosophis manus organum vocatur organorum, id est, cæterorum membrorum quasi mancipium, & in seruum deditum membrum. Quod multo peius Iudæis intellecturus est executurúsque in funesto opere Antichristus, qui inusto charactere signaturus est suos in frontibus, & in manu eorum dextera: vt palam fiant sui, hoc discerniculo cogniti. Sic ergo potest simpliciter textus intelligi, vt pusilli sint ætate prima tenelli: magni similiter viri ætate robusti & fortes: diuites for-

Antichristus imitabitur Christum in colligẽdo populo ad se.

tunis pollentes, ac rerum abundantia locupletes: pauperes inopia rerum familiarium constricti: liberi nobiles sunt, nec alicuius seruitute obnoxij: serui sub aliorum potestate redacti. In summa voluit variis his hominum conditionibus eos exprimere, quos confuse draco in vno complectetur corpore. Moraliter pusilli sunt, qui malum, quod intelligunt, & volunt, non possunt perficere, quasi imbecilles: & qui nihil fortiter faciunt. Possunt esse & timidi qui nihil eriguntur quoties tentationibus perurgentur. Aut simplices, quos malignus ille facile seducturus est, eo quòd persuasionibus verisimilibus facile capiuntur nulla forti cogitatione fidei sese roborantes. Magni sunt, qui perfecti in vita spiritus sunt fidei magnitudine, qui & hi poterunt decipi. Tãta erit vehementia seductionis. Diuites vero qui dotibus spiritus præditi sunt, siue quibus cognitio mysteriorum Dei abundè suppetat. Pauperes, qui his carent dotibus, nec bonorum operum exercitus studeant abundare: nec curant clari esse virtutibus ignaui & socordes. Sunt pauperes & spiritu, quos beatos prædicat Christus. Matth. 5. qui nihil terrenorum concupiscunt · de quibus nescio si præsens loquatur scriptura: tamen quia & in his potest esse quandoque aliquid imperfectionis aut etiam inconstantiæ: fiet certe, vt aliqui etiam ex his seducantur. Liberi sunt iustificati à peccato per fidem Iesu Christi, iuxta illud, Nunc autem liberati à peccato, serui autem facti Deo. Rom. 6. Vel sic clarius. pusilli, quos characterem habituros fore dicit in manu dextera, sunt bene incipientes in via domini, qui in omnibus timent, & nihil præsumunt: cogitantes subesse peccatum, etiam vbi nullum subest peccatum. Magni proficientes, qui roborari cœperunt in via domini perfectius opera sancta facientes. Diuites perfecti in omnibus mandatis domini, & virtutibus. Pauperes spiritu, qui terrena contemnunt. Liberi quos fidei iustitia à seruitute peccati liberauit. Serui autem carnales qui passionibus desyderiorum inseruiunt: qui omnes, id est, aliqui ex singulis horum generibus, seducentur, vt accipiant libenter characterem in dextera manu: aut etiam in frontibus suis, testantes propalam se fore de exercitu magni illius imperatoris, sub cuius po-

testate redactus esset vniuersus orbis. Potest intelligi in manu dextera operatio sub pia intentione: quod seducti credant se bene fecisse, quòd acquieuerint persuasionibus impostricibus pseudoprophetarum, rémque placitam cæterum se in omnibus operibus secundum illum errorem se facturos deo. Iuxta illud, Omnis qui interficit vos arbitretur se obsequium præstare deo. Ioan. 16. Frõs mens est, vt enim frons semper delecta pars ac superior capitis est, sic mens animæ. Sic igitur seducti assectæ magni Antichristi habebunt promiscue characterem in manu dextera & in frontibus, vt mente & opere consentiant antichristo. D. Haymo. In fronte, inquit, fides exprimitur: quemadmodum enim fides in christum est character sanctorum, id est signum, ita malignitas in reprobis signum erit filiorum perditionis. Habent ergo inquit characterem in dextera manu, & in frontibus suis: quia vbi debuerunt habere pura opera virtutum fideique, vbi dedecorosi criminis maculas contrahunt erroris. In manu habent Iudæi quoque huius informis monstri characterem, quia opera diaboli faciunt. In fronte, quia in eum credunt, & illum recepturi simulatque emerserit, iuxta illud dominicum oraculum. Ego veni in nomine patris mei, & non recepistis me: si alius venerit in nomine suo illum recipietis Ioan. 5. Similiter habẽt & illi, qui confitentur se nosse deum, factis autem negant, vt dixit Apostolus. Hi fidem verbotenus habent, sed fidei opera non habent. Proprie autem ad illud tempus pertinet quando mali aperte illum sequentur reproba fide, & reproba actione. ❋ Punctus 8.

Attende Christiane.

Et ne quis possit emere vel vendere nisi qui habuerit characterem: aut nomen bestiæ: aut numerum nominis eius.

Hunc locum spiritualiter expendere voluit, D. Haymo de talento doctrinę dicens. Negotium istud spiritualiter est agendum. Dominus quippe committens suis fidelibus tanta talenta doctrinę, dicit. Negociamini dum venio. Et bene prędicatio negotio comparatur. Sancti enim doctores doctrinam prærogãt, & fidem à populis reportant: fidem imparriuntur, & eorũ protinus vitã sumunt. Tẽpore itaque Antichristi nemo talium, id est, bonorum

prædicatorum poterit vēdere aut emere, id est nemo potetit prædicare libere christum, quia carceribus recludētur & insuper interficientur, nisi qui habuerit characterē bestiæ, id est, fidem illius tenuerit, & nomen eius, & numerum nominis, de quo in sequentibus dicimus. Character autem & nomen bestiæ: numerus nominis eius, vnū sunt: verum ista prædicatio non cessabit in his qui electi fuerint, quoniam prout valebunt, talentum domini, talentum diuini verbi erogare curabunt. Ad has enim nundinas aduenient illi eximij negociatores Elias & Enoch: qui oculis hominum præclaras ecclesiæ merces ostendēt & explicant: vt nō solum fidei christianæ dediti, verum etiam illi eas concupiscant, qui characterem bestię habere videbantur: domino de altero eorum loquente, Elias veniens restituet vobis omnia. Quæ omnia tum fient. Aget enim tum bestia pro virili vt nomen sacrosanctum domini, quod inuocatum est super nos abradatur de frōtibus christianorum: & nomen suum execrabile inscribatur, id est vt fides denegetur christi, & Antichristi professio suscipiatur, vtque ad nutū eius operentur omnes. Scimus equidem in baptismo recepisse nos characterem, id est, fidem Christi, & nomen, vt christiani dicamur: & numerum nominis eius quando baptizati sumus, in nomine patris, & filij, & spiritussancti, quod nomen est super beatissimæ trinitatis. Signaculo sanctæ crucis, insuper consignati toties sumus, vt & characterē haberemus impressum semper in anima seu mente: & recogitaremus quia per crucem redempti sumus: in qua sola se gloriari astruit Paulus. Non solum autem hæc in mente, sed & in opere exhibeamus oportet, id est, vt respondeamus vitæ fidei promissæ, quod est in manu characterem gestare, & nomen, & numerum nominis eius. Sic luceat lux vestra (ait dominus) coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrē vestrum, qui in celis est, Matt. 5. Et Paulus, Sic nos existimet homo, vt ministros christi, quod dum facimus, quid aliud agimus, quàm quòd portamus characterem Dei & domini nostri Iesu christi, & nomen, & numerum nominis eius? Ad quam formā vult suos fore hæc bestia enormis, dū reuelabitur in zelo execrabili, vtpote cupiens semper honorem diuinum apud

Character fides in baptismo susceptā.

Numerus nominis Dei.

Fides in mēte, crux in fronte.

homines sibi vendicare in terris : qui apud angelos non potest, nec in cęlis: quo non perringet.

Punctus 9.

Hic est sapientia. Qui habet intellectum, computet numerum bestiæ, numerus enim hominis est, Et numerus eius sexcenti sexagintasex.

Obscuritatem huius loci considerans beatus Ioannes attentum voluit facere lectorem: atque iccirco eum prænonuit quatenus numerum bestiæ consyderet: & quia homo erit Antichristus, plenus tamē dęmone subiungit, Numerus enim hominis est. Ac si diceret. Attendite diligenter, quia homo erit simpliciter, non deus, quem ipse le iactabunde astruet: & numerus eius sexcenti sexagitasex. Quid vero est quòd numerum nominis eius supputari vult ita dicens, Qui habet sapientiam computet numerum bestiæ: Num istud intendit vt cōputando sapienter hoc totum perquiram⁹ quot in isto numero sint monades, aut certe decades ? Quis sapientiam habens istud tam grandi scripto quæreret, vel quærendum proponeret? Ergo, quoniam sic scriptura hac præmonemur, vt bestiæ numerum computemus faciamus periculum , vt in numero nomen eius cognoscamus . Numerus eius (inquit) sexcenti sexagintasex. Quia enim Gręci, ad quos liber græce scriptus est , litteris alphabeticis calculos numerorum reddunt , & his pro notis numerorum vtuntur: secundum idioma linguæ eorum , si literas alphabeticas ad summam aggreges Arnoumæ reddes: in qua dictione si vltimum diphtongum, qui alias per epsilō pronunciatur in e mutaueris , dixerisque Arnou me numerum ipsum nominis reperies. A, enim symbolum est vnitatis. r, centenarij. n, quinquagenarij. o, sexagenarij. u, quadringentorum. m, quadragenarij. e, quinarij : quæ compacta reddunt plenum numerum in textu expressum: videlicet, sexcenta sexagintasex : qui numerus est figura omnium mundi temporum ab Adam vsque ad huius bestię exterminium. Nam in primis sexcentenarius typus est sex mundi ætatum , in quibus huius bestiæ membra aduersus Christi membra depugnarunt ab initio. Prima numeratur ab Adam vsque ad Noë: Secunda hinc ad Abraham : Tertia ad Moysen : Quarta ad Dauid : Quinta

Antichristi nominis numerus.

Nomen antichristi ex numero reperetum.

ad transmigrationem in Babylonem. Sexta ad dominum nostrum Iesum Christum. Denique sexaginta significant sex sigillorum tempora, quibus fortunæ varietatem & æstum persecutionum experietur ecclesia: de quibus copiose tractauimus. Sex residui figuram tenent sex septenariorum id est quadraginta duorum mensium: aut temporis per hos menses figurati, quo perditus ille reuelabitur, contra sanctos ecclesiámque deseuiturus. Ex quibus colligitur, quòd ipsius bestiæ spiritus à mundi exordio mysterium iniquitatis sit operatus in reprobis: deinde quòd omnia fere secula sint diuisa numero senario: septimúmque velut ablatum addatur, ad quod minime sit bestia peruentura, in suo senario deficiens: tum enim téporis adueniet verus ille Christus dominus noster, qui vere in se credentibus sabbatum cælestis gloriæ præparauit: quanto tamen post hoc tempore solus ille nouit, qui in numero, pondere & mésura statuit omnia. Hoc vnum constat, quia post mortem Antichristi vincietur satanas, & sancti cum multa pace agent, damnatis bestia & pseudoprophetis eius. Erit tunc sabbatum quale non fuit ab initio. Verum enimuero solent antiquæ hæreses subinde reuiuiscere, & vitia renasci: soluentur enim in vitia homines rursum, quasi reliquiæ priorum qui perierunt, quos seducet satanas: ij quasi diu victuri ædificabunt domos, plantabunt vineas, matrimonia celebrabunt, scortabuntur, inebriabuntur, aliena diripient, & cuncta facient quæ facere solebant membra insani corporis: & quum non sperabunt, quasi fulgur edito tonitruo in tuba descendet dominus ad iudicium. Significat autem nomen hoc quod ex numeris consarcitur, negare, quo nihil competentius monstro huic competit, abnegaturo omnia, & rescissuro: vt rectè Arnoume, id est, nego, sit nomen eius. Quia si ex verbo Dei quispiam dixerit hoc bonum est: negabit ille, & dicet, nequaquam: quæ vox primum in paradiso ab ore satanę excidit, quum mulierem aggressus, tentationis virus illi impressit, plane ostendens se illius spiritu duci: quo intelligeres totum hoc deceptionis fore laqueos quicquid gereretur. Consarciunt & aliud quoque nomen ex Græcanicis literis simili quodam mysterio, id

Antichristi spiritus à mũdi exordio vixit in reprobis.

Sabbatum christiani orbis.

Arnoume negare significat.

Antemos est, quod interpretatur, honori contrarius, quod & hoc ipsum illi bene conuenit, quia Antichristus verò christo saluatori contrarius dicitur: hoc enim nomé præcedentem in se continet numerum, hoc modo, A. i. N. l. T. ccc. E. v. M. xl. O. lxx. S. cc. quæ supputata, sexcenta, sexagintasex faciunt. Quo circa per numerum nomen: & ex nomine supputatus numerus inuenitur, atque ipsius interpretatione nominis qualitas meritorũ agnoscitur vt siue Atnoume, quod nego est: siue Antemos, quod honori contrarium sonat, dixeris, iure ad Antichristum referri vtrunque probaueris: vt pote per duas partes orationis nomen scilicet & verbi, & personæ qualitas, & operis ratio insinuetur. Dicatur ergo, quasi digito monstrando. Hic est sapientia. Qui habet sapientiam, computet numerum bestiæ: numerus enim hominis est, & numerus eius. De numero bestiæ, qui numerus nomen ei componit, satis dictum est: nunc autem alio mysterio duo hic numeri occurrunt, alter nominis eius, quod sibi vsurpabit, Dei videlicet, vt pro Deo habeatur, alter hominis. Homo enim merus erit, licet inhabitet eum diabolus. Alius ergo est numerus Dei, Alius hominis, perinde atque creatoris & creaturæ: nisi homo dissentiens alium sibi peperisset numerum transgrediendo mandata, vtique habuisset eundem cum Deo numerum. Numerus Dei septenarius est, scriptura attestante quæ ait, Compleuítque Deus die septimo opus suum, & sanctificauit illum, quia in ipso cessauit ab omni opere suo, quod patrarat. Numerus denique hominis senarius est, sexto enim die creatus est homo, & quidem ad hoc, vt post obedientię opus consummatum, cum Deo in septimo sabbatizaret, idest, requiesceret; eoque compleretur bono, quod significatur dicendo, Compleuítque deus die septimo opus suum, quod fecerat: significat nanque dies septimus remunerationem boni operis: sed ipse abiecta obedientia opus suum haud consummauit, vt non cum Deo die septima sabbatizaret: proinde ait: Numerus enim hominis est, &c. Præmiserat quippe, Si quis habet sapientiam computet numerum bestiæ. Quod perinde est atque diceret, Si quis

Antemos nomen Antichristi.

Numerꝰ Dei alius quàm hominis.

Dies septimꝰ remuneratio boni operis.

habet ſapientiam:quum viderit illum hominem peccati potentia ac diuitiis pollentem,reſiſtentes ſibi necantem, magnificéque in omnibus triumphantem,cõſideret quia quicquid loquitur, quicquid agit, non pertinet ad illam requiem:nec enim eſt de illa ſeptima creatoris,de dei verbo,de regno charitatis æterno:ſed totũ de creatura mundi citra ſeptimam facta,de concupiſcentia carnis, & oculorum,& de ſuperbia vitæ:ac ſic certo confirmatus argumento ſciat,& dicat,quia homo eſt, non Deus quem ſe pollicetur.Quum igitur dixiſſet. Numerus enim hominis eſt,ſenarius ſcilicet ſimplex,qui eſt creaturæ ſimpliciter,hominis & angeli,& aliarum rerum pro tempore exiſtentium. Ille enim homo erit ſimpliciter, non deus, cui ſe totum diabolus inſinuabit, & ideo aduentus eius erit ſecundum operationem ſatanę,vt dixit Apoſtolus.Quocirca & numerus, inquit, eius ſexcenti ſexagintaſex. Iam ſenarius tertio repetitus in duplum, atque in centuplum multiplicatus eſt. notum eſt quod dicimus Arithmeticis, quia ſenarius character de primo, ideſt, ſingulari limite in ſecũdum, id eſt,decimum tranſgreſſus ſexaginta facit in tertium tranſuolans,domum,videlicet,centenarij,ſexcentos efficit. Quum ergo dicit,Et numerus eius ſexcenti ſexagintaſex:ſenarius, qui erat numerus hominis ad ſeptimum diem minime pertingentis, id eſt, requiem dei, ex ſua pręuaricatione,ſecundi,& tertij limitis tranſgreſſione multiplicatus eſt vehementer:quia videlicet diabolus,ſecundum cuius operationem erit aduentus illius perditi, & qui in illo totus habitabit: poſtquam ſemel à requie dei,id eſt, ſabbatiſmo cœleſti ſeſe excuſſit, ſecũdo ac tertio conatum multiplicauit. In celo primum, deinde in paradiſo,poſtremo in Antichriſto multiplicaturus.Bene ergo quum dixiſſet, Numerus enim hominis eſt:addidit, Et numerus eius ſexcẽti ſexagintaſex, ter quaſi repetitus: quia ſcilicet labor peccati, qui in homine cum deo nõ ſabbatizante ſimplex eſt: in illa beſtia notis incrementis ſecundo ac tertio multiplicatus eſt. His animaduerſis non ab re erit conſyderare dehine quia plagam mortis eius recommemorat. Primum quum dicit, & vidi vnum de capitibus eius quaſi occiſum in mortem, & plaga mortis eius curata eſt. Secundo, Et fecit,inquit,terram & in ha-

Antichriſtus homo erit in ſenario deficiens.

bitantes in ea, adorare beſtiam primam, cuius curata eſt plaga mortis. Tertio, vt faciant imaginem beſtiæ, quæ habet plagam gladij, & dixit. Bis etenim malignus ille plagatus iam eſt. Primo in cælo, quãdo iudicatus ſententiam damnationis accepit. Secundo in paradiſo, quando in ſerpente maledictione mulctatus eſt. Super eſt vt tertio quoque plagetur, quando dominus Ieſus interficiet illum ſpiritu oris ſui. Hic eſt ergo numerus illius beſtiæ, ſexcenti ſexagintaſex.

CAPVT. XIIII.

DE AGNO STANTE SVPRA MONTEM SION, ET CENTVM QVADRAGINTA QVATVOR MIL. ET CANTICO NOVO.

Sect. I. *Punct.* I.

ET vidi: & ecce agnus ſtabat ſupra montem Sion: & cum eo centum quadragintaquatuor millia: habentia nomen eius, & nomen patris eius ſcriptum in frontibus ſuis.

Denunciatis eccleſiæ grauiſſimis perſequutionibus, conſolatorium quoddam adhibet, ſane reducens mentem afflictorum ad dominum, qui non derelinquet confidentes in ſe, cum quibus diuerſari gaudet: commemorans ipſum dominum in typo agni ſupra eccleſiam ſuam aduigilare, quam montem Sion nuncupat. Sion enim ſpeculatio interprætatur, ſanctam ſignificans eccleſiam, quę contemplationi dei maieſtatis iugiter inhæret, proſpiciens futura, cauenda denuncians. De hoc monte in pſalmo dicitur, Mons Sion ciuitas regis magni. *Sion eccleſia.* Pſal. 47. Et dominum in alio loco loquentem introducit dicẽs. Ego autẽ cõſtitutus ſum rex ab eo, ſuper Sion mõtem ſanctum eius. Pſal. 2. Rex enim eſt chriſtus, ita enim Græcis interpretatur qui meſſias Iudæis eſt: qui ita conſtitutus eſt rex à patre ſupra eccleſiam, vt nec ad momentum quidem derelinquat eam: iuxta illud, Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus, vſque ad conſummationem

ſeculi, Matth. vlti. Quod magnæ conſolationis nobis vtique res eſt, etiam in medio vmbræ mortis poſitis, quandoquidem præſentem vbique habemus dominum: qui eſt rex, & cuſtos, & afflictis pius pater compatiens. Et vidi ergo: Et ecce agnus ſtabat ſupra montem Sion, & cum eo centum quadraginta quatuor millia. Vbi illud in primis aduertendum quòd numerus hic poſitus, videlicet centum quadraginta quatuor millia, licet vniuerſitatem credentium ſuo merito exhibere poſſit: tamen viſitationis ordo expoſtulat, vt illos principaliter commonſtret qui poſt interitum antichriſti futuri ſunt, reddita vniuerſali pace eccleſiæ, quæ erit in ſeptimo millenario, qui maiori parte ſabbati filiorum dei erit: & pacis communis totus, prout dictum eſt. De ipſo autem numero ex coniectatione Abbatis Ruperti ita accipe. Centenarius quippe numerus in diuina ſcriptura perfectus non raro oſtenditur. Vnde eſt illud, Terra bona fecit fructum centuplum. & homo quidam habuit centum oues. Rurſum qui reliquerit domum vel fratres &c. centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit. Quadragenarius quoque numerus in myſterio eſt conſecratus. Moyſes quadrageſimo die legem accipere meruit. Elias quadraginta dies peregrinatus ad montem dei Oreb peruenit. Chriſtus quadraginta dies ieiunauit & noctes. Quaternarius item ſacer eſt ob quatuor notiſſimas orbis partes: quatuor Paradiſi flumina: & quatuor euangelia. Millenarius ſumma perfectionis eſt. vnde legis, Verbum deus mandauit in mille generationes. Quum enim conſtet nequaquam ad centum generationes mundum extendi: quid in mille generationibus niſi generationum vniuerſitas complectitur: Nam & in hac ſacra Apocalypſi ſancti cum chriſto mille annis regnare dicuntur, id eſt ſemper, qui ſemper ſtant cum chriſto ſuper Sion montem ſanctum eius: qui etiam in frontibus ſuis nomen agni, & nomen patris eius ſcriptum gerunt. Iam diximus non ſemel quid per frontem accipiendum ſit niſi mentem. ſicut enim frons ſuperior pars capitis ſemper detecta eſt: ita ſanctorum mens detecta deo, eſtque ſuperior animæ portio. In frontibus ergo, id eſt, in mentibus ſuis ſancti gerunt nomen patris & filij:

Centenarij numeri perfectio.

Quadragenarij quoq;.

Nec ſpiritum ſanctum exclude, qui etſi non commemoretur: quia tamen amborum nexus eſt iuxta intelligitur & ita gerunt quòd profitentur propalam libera confeſſione, ſe patris & filij & ſpiritusſancti, vnius & veri dei eſſe ſeruos: ſummam videlicet trinitatem inceſſabili voce laudantes. In quem modum dictum eſt illud, Vt portet nomen meũ coram gentibus, & regibus, & filiis iſrael. Act. 9. Querit Rupertus abbas quid ſit nomen patris: & quid nomen agni? Reſpondet. Nomen patris eſt pater, nomen agni eſt agnus. quibus inquit vocibus nos patris vnius eſſe filios, & in hac gratia agnos nos oportere eſſe, id eſt, immaculatos & innocentes intelligimus. Aliter. nomen patris eſt idem quod filius, verbum incarnatum, deus & homo, meſſias in lege promiſſus: qui eo quòd notificauerit patrem mundo nomen eſt. Eſt autem hoc nomen Ieſus, nomẽ videlicet illud tetragrammaton: quod quatuor myſticis literis apud Iudæos ſcribitur, Y oth. he. Vau. he. quæ voces ſuis punctis compoſitæ. Y oheſua efficiunt: id quod latine dicimus Ieſus, hebrei per Adonai efferunt, nomẽ non vocale nec ſcriptum, nec volatile: ſed reale, ſed permanens, ſed æternum, quod eſt ipſe deus ſaluator per eſſentiam: vt coacto ſenſu cum hebræis pulchra quadam vocis harmonia conſonemus: vt quod ipſi per tetragrammaton obſcuro ſatis ſenſu, & pene vix intelligibili reddunt: præclarius nos, velut iam reuelata facie deum ſpeculantes magnis vocibus acclamemus Ieſus, ex illis quatuor literis vocabulum conſartientes: quod nomen dei ipſiſſimum eſt, & reale: quo deus pater declarauit ſe mundo. Quod quidem nomen non fuit mundo cognitum vſque dum veniret chriſtus: quod tum quando angelus dixit Mariæ Luc. 1. vocabis nomen eius Ieſum, primo fuit manifeſtatum & ſcitum: quod alius Euangeliſta Matthæus cap. 1. cum declaratione myſterij poſuit di. Vocabis, inquit, nomen eius Ieſum. Ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum. Matth. 1. Quod non erat nomen, ſed verbum donec fuit in mente patris nobis abſconditum. Poſtea vero quàm incarnatum eſt verbum hoc, nomen factum eſt, auguſtum ſimul ac venerabile: neque enim eſt aliud nomẽ ſub cælo datũ hominibus, in quo oporteat nos ſal-

Ieſus nomen eſſentiale dei.

Verbum & nomẽ quomodo filius in deitate.

uos fieri Act. 4. Quod ita demonſtratur, conceptus noſtri intellectus, quo apprehenditur res in ſuo eſſentiali, dicitur verbum, vſquequo per vocem veniat in noticiam hominum: quo facto verbū, quod abſtruſum in intellectu, latebat, videlicet conceptus ille rei definitiuus, in voce nominis vocabulū aſſumit, a ſui videlicet notificatione: quod per eiuſmodi vocem cæteris notificetur: ideoque nomen vocale dicitur: aut ſcriptum ſi ſcribendo notificetur. Dupliciter namque conceptum noſtri intellectus notificare ſolemus: voce, aut ſcripto. Ad hunc modum diuus Augu. 13. de trinitate docet verbum patris de eſſentia eius ab æterno genitum, ſoli ſibi fuiſſe cognitum: quo pater ſe comprehendit ſecūdum totum pelagus, & plenitudinem ſuæ diuinitatis: per quod tanquam per artem ex tempore dixit, id eſt, creauit omnia ad extra: & per hoc ipſum idē verbū ſiue nomen manifeſtauit ſe mundo, & voluntatem ſuam expreſſit perinde atque nos per vocem mentis noſtræ cōceptus ſolemus manifeſtare, & exprimere voluntatem: qua etiam vna ex cauſa ſentiūt Theologi verbum illud æternum in temporis plenitudine fuiſſe incarnatum vt ſcilicet voluntas patris manifeſtaretur hominibus per ipſum, quatenus omnes ſaluarentur per ipſum: propter quod dicit, hæc eſt enim voluntas eius, qui miſit me patris: vt omne quod dedit mihi non perdam ex eo, ſed reſuſcitē illud in nouiſſimo die. Denique, hæc eſt voluntas patris mei, qui miſit me: vt omnis qui videt filium, & credit in eum, habeat vitam æternam: & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die. Ioan. 6. Vides quàm recte dicantur ſancti geſtare nomen hoc ſacroſanctum, & ſaluificum in frontibus ſuis: qui corde credunt ad iuſtitiam, ore autem confitentur ad ſalutem: quod non ſolum ij qui mortali cinguntur corpore, ſed etiam qui celeſti potiuntur gloria geſtant: in quibus ſigno perpetuo relucet, quòd in nomine domini Ieſu ſalutem adepti ſunt & gloriā, plus quàm carnis viribus. Nec debemus hoc (ait Haymo) carnaliter intelligere, quaſi habeant pictatiola circunligata frontibus, in quibus ſit nomē agni, vel patris eius conſcriptum: ſed in ſuis frontibus, nomen agni & patris portant, quorum fidem tenent, & operibus ornant: & quia in nomine patris, & filij ſignantur, & hoc ſigno crucis indicatur fidē

nos

nos debere in operibus sanctis continere, & penitentia. Crux enim spiritualiter pœnitentia est, iuxta illud, Qui vult venire post me abneget semetipsum: & tollat crucem suam,& sequatur me, Matth.16. Sed qui eum sequimur, non omnes crucis trabem in humeros leuamus, vt illi configamur: opus ergo est rem spiritualem spiritualiter examinari. ✻○ Punc. 2.

Et audiui vocem de cœlo tanquam vocem aquarum multarum: & tanquam vocem tonitrui magni: & vocem quam audiui sicut citharedorum citharizantium in citharis suis.

Stante agno ac fœliciſſime triumphante ſuper Sion, in tempore illo, quod ſeptimi millenarij fore confidimus, poſt interitum Antichriſti, qui in numero hominis peribit, nec poterit ad dei numerum peruenire, vt ſabbatizaret cum fidelibus: vocem Ioannes audit tanquam vocem aquarum multarum: & tanquam vocem tonitrui magni, quam mox, ne admodũ terrificam fore crederes, citharārum ſuauiſſimo tinnitu moderatur, cui vocem tonitrui magni perſimilem dicit. Non erat cui æquius communis tripudij vox quàm vocibus aquarum multarum & tonitrui,& citharārum compararetur,quę excitant & delectant. Aquarum nomine populi deſignantur. Habes infra cap.17.& Pſal.76. Viderunt te aquæ deus, viderunt te aquæ,& timuerunt. neque enim aquæ viſum habent, niſi aliud per eas deſignetur. Populi ergo per eas deſignãtur, & qui fideles ſunt: illi enim per fidem vident deum,& timent: qui omnes grata ac conſona voce concinunt in eccleſiis victoriam chriſti, & ipſo concentu mire gaudent corde lætantúrque. Quod dum fit. id eſt, dum pariter voces fundunt, tenelli pueri cum grandioribus maturiſque iam ætate viris: ſiue etiã inter ſeſe viri ipſi, maxime in eo cantu, quem notulis quadris figuratũ dicimus: vbi diuerſitate harmoniarum mirus ac perſuauis ſonus redditur, haud aliter quã ſi perſtrepentibus aquis amnis ſuper ſtrata ſaxa decurrat. Poteſt eſſe & alia ratio cur per aquas populi,& non alij quàm credentes deſignentur. Nanque hi ex aquis baptiſmalibus renaſcuntur, vt ſemper originem referant, nominéque vocitentur originis: qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate

Aquæ populi ſunt.

viri, ſed ex deo in aquis baptiſmalibus nati ſunt. Ioan. 1. Sed eſt in tonitruo aliud quoque myſterium. Per quod non aliud intelligo, quam fortiſſimā ſancti verbi dei prędicationem: quod inuictiſſimi præcones tunc temporis ſunt annunciaturi. Quod recte cum laudantium voce auditur: quia fidei verbum cum gratiarum actione & laude vbique perſonare debet. Iūgitur his & cithara, in qua eſt ſonitus delectatio, ſignificans ſane ad terrorem ſubinde ſequi debere cōfortationem in cōſolatione ſpirituſſancti. Sæpe enim fit, vt dum conſtantiſſimi verbi dei prædicatores fidei ſacramenta denunciant, iudicij ſimul terrorem immiſceant: quem niſi miſericordiæ lenitas exc piat, pauor conſcientiam in deſperationem obtu bat. Qui modus in prædicationibus in primis fuerit obſeruandus, quod in ſerie ſcripturæ ſacræ occurrit legentibus, vt poſt terrorem iudicij conſolatio ſpiritus non raro ſequatur, quæ eſt in promiſſione gratiæ & veniæ. Vnde palam fit: & tonitrua, & citharedos, ſanctos debere intelligi predicatores. Tonitruum eſt Paulus, quum ira ſæuit aduerſus Corinthios, quòd fornicatorem notorium inter chriſtianos conuerſari paterentur. Et quum Galathas inſenſatos dicit: & quum negat in vitiis ſedētibus regnum cœlorum obuenire: quumque adhæc ad tribunal raptos quoſque rationem reddituros prædicat. Item quum aſtruat quemque onus ſuum portaturum: & ignem probaturum opus vniuſcuiuſque. Eſt & citharedus, vbi dulciori quodā ſpiritu loquitur dicens, conſolamini inuicem in verbis iſtis, &, Iuſtificati ex fide pacem habemus ad deum per dominum noſtum Ieſum chriſtum. Ruſum. Quum inimici eſſemus, reconciliati ſumus deo, per mortem filij eius: reconciliati autem ſalui erimus. Ro. 5. Item, Nihil ergo nunc damnationis eſt iis, qui ſunt in chriſto Ieſu. Ro. 8. Ibidem. Ipſe ſpiritus, non dubium quia ſanctus, teſtimonium reddit ſpiritui noſtro quòd ſumus filij dei. Si autē filij, & heredes: heredes quidem dei, coheredes autem chriſti. Et, Diligentibus deum omnia cooperantur in bonum. Innumerabiles ſunt eiuſmodi conſolationum voces apud Paulum, vt plus citharedus quàm tonitruum tibi videatur. Similiter alij quoque nouæ gratiæ aſſertores fideliſſimi vt Petrus, Ioanneſque & cæteri in Epiſto-

lis ſuis. Per tonitrua ergo terrores comminationum: per citharas lenitas gratiarum iure capiũtur: adhibitis illis, in ſermone fidei, vt a pecatis fidelesabſterreãtur: hac autẽ ne deſperent, ne in conſcientiis paueant. Probat autem tonitrui terror magis hunc ſcripturæ locum de ecclefia militante, quàm de triumphante capi debere: quum in illa, quæ eſt ſuperorum patria, nihil terriculamenti fas ſit credere in hac plurimum, propter infirmitatẽ carnis noſtræ, demonum quoque inſidias, ac mundi illectamenta, tum multa tum varia: vt vix ſue integritati quiſquã poſſit cõſiſtere. Ad quæ quandoque ſuperuenire oportet horriſoni quoque tonitrui clangorem, vt non in vtranuis aurem dormiamus, non ſuauiter nobis viuamus, nec in carnis deſideriis conquieſcamus: quoniam vindex eſt dominus malorum, qui punit ſcelera vſque in tertiam, & quartam generationem. ❧ Punc. 3.

Et cantabant quaſi canticum nouum ante ſedem Dei, & ante quatuor animalia: & ſeniores.

Filij eccleſiæ cantant quaſi canticum nouum, quum gratiam euangelicam vbique perſonant: quæ merito ſui cãticum nouũ fore putatur. Primo quia antiquas legales illas ceremonias abiicit, Neomenias, ſabbata quoque ac circunciſiones, quæ in chriſto ſunt euacuata. Secundo, quia chriſtum nouũ regem recipit olim promiſſum omnia renouantem. Tertio, quia nouas inſtitutiones ſacrificiorum habet, & nouos ritus ſacramentorum: vt ſunt baptiſmus, ordo ſacerdotalis, pœnitentia. Vnum autem & præcipuum ſacrificium Euchariſtiæ: quod nouum eſt, ac per omnem modum commendabile, præcioſum, dulce, & omni ſuauitate ac gratia repletum: ob idque Euchariſtia vocatum: eo quod gratia bona repletum: quod iuge eſſe nobis, ac perpetuo offerendum debet: in quo corpus domini & ſanguinem verum deo primũ per peccatis offerimus, ac deinde ore libamus in ſapore ſpiritus percipientes: quoniã dulcis eſt dominus, & ſuauis ſpiritus eius, quo reficimur: & corroboramur, ſpiritu noſtro ſemper renouato immutatóque ad omnẽ guſtũ eius: quo in primis teſtatur deus nos pro charis ſemper habere, ob idque teſtamentũ nouum eſt, datũ nobis in fœdus ſempiternũ. Ad hæc nouum canticum eſt, quod noui cantant filij ec-

Canticum chriſtianorũ cur nouum.

Euchariſtiæ vis & efficacia.

cleſiæ: quia videlicet euangelium virginitatem præfert cælibatui, & celibatum coniugio: quum huic triceſimum fructum polliceatur, cælibatui ſexageſimum, virginitati tanquam virtuti præcellenti centeſimum: nec vana fide: vbi nanque eſt maius meritum, ibi maius præmium, ac merces, quæ multa eſt in cælis. Dicatur ergo, Et cantabant quaſi canticum nouum, quia videlicet filij gratiæ puritate vitæ chriſtum ſectantes, ſingulari quodam gaudio afficiuntur, quum chariſmatibus plenius imbuũtur: vt exhilarati in cordibus ſuis, & dilatati dicant, Dominus regit me & nihil mihi deerit: in loco paſcuæ, ibi me collocauit, Et, Super aquam refectionis educauit me &c. Pſal. 22. Nunc quid particula, quaſi, importet: requiramus, eſt enim aduerbium ſimilitudinis quandoque imaginem quandam rei referens, ſæpe & ipſam plane veritatem approbans affirmánſque: vt ibi. Vidimus gliam eius: gloriam quaſi vnigeniti à patre. Vbi quaſi non infert ſimilitudinem, ſed veritatis plane approbationem & affirmationem cum quodam pondere: quomodo dicimus: quaſi vir fecit: vbi quaſi approbat & affirmat illum virum eſſe, qui tam egregium opus fecit: & in ſaluatore affert affirmationem quòd ſit patris dei vnigenitus: alias etiam gloriã de ſe non promonſtraſſet. In quem modum & hic quaſi affirmare poterit canticum, quòd ſit nouum: quia de nouis chriſti operibus, quæ vere noua ſunt omnia, inaudita prius ſæculo: quod cantant chriſti fideles. Id quod ſolum debet eſſe chriſti fidelium proprium canticum. Nanque aduerbiũ hoc, quaſi, habet etiam quiddam proprium. Quod ſi ad ſimilitudinem referas, ſignificat nempe hoc viæ canticum nouum ſimilitudinem illius cantici noui, quod in patria canunt ſancti in gloria de chriſti triumpho, & glorificatione ſanctorum. Dicerem ego, circunſpectis cauſæ partibus, canticum hoc, quod cantabant illi centum quadragintaquatuor millia, ſimile dici illi cantico, quod beati cantant in gloria liberati ab omni diſcrimine, vt nihil vnquam vltra timeant, propter leticiæ liberationis a magno antichriſto, & ſeuitia perſequutionis eius magnitudinem. Ingens enim & intolerabile erat perſequutionis eius vis, ingens & intolerabile periculum draconis & infeſtationum eius: a quo quia ſic

liberati beneficio christi sancti, quibus exinde contigit gloria sempiterna & lætitia exuberans, gaudent in cœlis, & cantant canticum nouum, videlicet nouę liberationis: similiter etiam christi fideles post liberationem ab antichristiana persequutione, quæ maxima erit in tempore illo cantaturi quasi simile canticum sunt, quia quasi pro simili causa. Similis causa est, quia liberatio a periculo quasi similis, quia celestes sine vlteriore metu: terrestres, quia cum aliquo casu futuri metu. In summa hoc aduerbium, Quasi, quandoque refert similitudinem quandam rei, vt ibi. Mulier fortis quasi vir. Quandoque rei veritatem approbat & affirmat, vt Ioan. 1. Vidimus gloria eius, gloriam quasi vnigenti a patre. Quandoque etiam significat proprietatem: vt si dicas. hoc quasi meum est idest: proprium mihi: quibus omnibus modis hic, quasi capi poterit diligenter inspicienti: hoc est, & per similitudinem: Nunc enim videmus per speculum, & in ænigmate: tunc vero facie ad faciem, sicuti est. 1. Cor. 3. vnde etiam magnitudo cantici huius exoriatur necesse est. Et per veritatem, vt quasi nouum sit canticum. id est, vere nouum, inusitatúmque antiquis auribus: quod totum christo tribuitur, qui solus veritatem in mysterio cantici huius in se impleuit: quo secure sancti liberati ab antichristo canere illud possint in veritate. Et etiam per proprietatem iure capies, vt quasi proprio cantico vtantur. id est, peculiariter ipsis conuenienti. Sed ne exoptes nos quoque ab hoc quasi nouo cantico fiamus. Dicatur & de nobis. Et cantabant quasi canticum nouum: canticum antiquis auribus inusitatum, ideoque nouum: quòd depulso comminationis metu, peccata modo gratis condonentur, & promissa hæreditas reddatur: quatinus quàm longissime absit ab homine iam vere christiano diffidentia salutis post perceptam gratiam. Quod vero illi, qui sub numero centum quadraginta quatuor millium designantur, cantare ante sedem dei: & ante quatuor animalia: & seniores dicuntur, significatur certe vt quicquid in laudem dei fide inconcussa illabefactaque a credentibus promitur: deo id totum placitum esse, & sanctis primariis approbatum, qui in doctoribus & prælatis sunt: qui animalia fuere dum viuerent, quia

viri ſpirituales, ſpiritualiter & non carnaliter viuentes, moribus graues vt aſſolent ſenes integerrimi ſine vlla leuitate ſeſe moderari in vulgo, vt facile eorum exemplo cæteri regerentur. Qui approbant omne id quod in laudem chriſti promitur, cuius beneficio & ipſi quoque liberati, ſeruati gratia. Id quod ab eis libri quoque conſcripti vſque in hodiernum diem teſtantur, placere videlicet deo, & ipſis, qui ſingulari gratia erant prouiſi, quicquid a fidelibus fieret in gloriam chriſti: quod eſt ante ſedem dei, & animalia, & ſeniores cantare, fide plena atque perfecta. quod non facit impius Turca, non quiuis incredulus: neque enim niſi vera in chriſtum credentia id perficitur, & vita inculpata: vnde nec ſpurco cui piam commune erit hoc canticũ: nec hæretico: quod ſolummodo ſanctorum ſimplicium eſt, perfectéque credẽtium: non illorum tantũ, qui poſt interitũ Antichriſti futuri ſunt: quos ſpecialiter locus ſcripturę huius indicat: ſed cunctorum cuiuſcunque ſæculi, qui fideles domino inueniuntur. ij enim æque omnes cãtant domino canticũ nouum, placens & amplectendũ, qui ſoli conſiſtunt cũ domino ſemper, eũque ſequuntur. Iam ſcimus quid ſit ſequi dominũ, quia moribus quã candidiſſimis illũ exprimere. Refert Abbas Rupertus locũ hunc ad patres qui ſuperioris, qui erant ex Iudæis, cũ quibus olim ſtabat chriſtus in figura agni immolatici: iſque ſupra monte Sion, qui eſt in Iudæa, habẽs ſupra ſe dei templũ ædificatũ, in quo habitabat deus: colebaturque in arca, quæ erat in templo in monte Sion: hi cantabant quaſi canticum nouum, id eſt, nouæ legis myſteria prædicabant, opere exercentes veterem legem, in quibuſdam ſimilitudinibus figuriſque nouam adumbrãtem. Vetus enim lex nõ ſimpliciter nouum canticum erat, ſed quaſi, quòd eam complecteretur præſcriberetque, in qua admirabili prophetici ſpiritus potentia peruidebatur euangelicæ gratiæ ſacramentum: ſecundum quod velut exemplar propoſitũ faciebat. vnde ipſi docebãt legale myſterium, & per figuras cõpetentes profitebãtur agnum chriſtũ innocuũ pro ſalute orbis paſſurum: & hoc ante ſedem dei, & ante quatuor animalia, & ſeniores, id eſt, in præparatione regni dei, in obſequio chriſti ad eorũ inſtitutionẽ: quorũ venerabilis ſcuectus,

hoc est, vita modesta & viciis carens modo regit ecclesiã Dei in nouo testaméto. Dictum est supra sedem Dei esse regnum, siue ecclesiam fidelium, in quibus sedet & colitur Deus: Animalia annunciatores verbi Dei sunt, inter quos præstant quatuor euangelistæ. Porro per seniores primores ecclesiæ intelliguntur, quos Græci presbyteros vocant: coram quibus cantabãt veteres illi, pij tamen, & salutis minime exortes, quasi canticum nouum: adumbrantes vetere illa ceremonia, & legalium institutorum differentia, fidei canticum, quod pro eorum cantico nouum erat. Denique quia Ecclesia pro more scripturas ad rem iuxta competentiam applicando, præsentem locum tribuit sanctis Innocentibus, qui pro domino occisi sunt ab Herode: & hi cum cæteris similiter dicuntur cantare quasi canticum nouum, quòd ante legem gratiæ fuerint: ita quòd iis sit canticum nouum: lex gratiæ quæ noua est cæsis prædictis: & quòd sit de æternis, & spiritalibus: nõ de temporariis, neque de carnalibus, de quibus exiit canticum Moysi: similiter & Annæ, & aliorum præter canticum Zachariæ patris Ioannis Baptistæ: quod exiit, propter verbi æterni incarnationem, & redemptionẽ Israëlis per ipsum verbum mox celebrandam. Præterea nouum, quia spiritussancti missione continet peccatorum remissionem, iustificationem, reconciliationem, redemptionẽ, cæli apertionem, glorificationem, aliásque nouitates in consolatione spiritus: qualia non continebat vetus illa lex, sed quasi tale quid continens erat: continebat enim hanc illa, erátque quasi rota in rota iuxta visionem Ezechielis. Veritas ergo erat legis illius canticum: sed in figura erat veritas: adumbrabat nanque opera Christi & ipsum Christum qui est veritas & vita Ioan. 14. quo autore canticum nouæ gratiæ prodiit, ideóque nouum: & quia noua omnia in eo sunt, vt sunt, mors Christi, mundi redemptio, salutis reparatio, spiritussancti visibili specie mundo infusio, remissio peccatorum, cæli apertio, scalæ Iacob ad cælum erectio: quòd iam nemo christianorum, qui piè viuit sperat infernum patrum: nec dicit cum Iacob, Descendam ad filium meum lugens in infernum. Genes. 37. sed, ascẽdam ad populum accinctum nostrum, Abac. 3. Non omittam quòd quibusdam placuit locum

Innocentes sancti occisi pro domino ab Herode.

istum referre ad sanctos, qui cum Christo gaudent in cęlis in beata gloria: vt Sion sit sedes beatorum: & centum quadragintaquatuor millia, ij qui virginitatem tum carnis, tum mentis illibate seruarunt. Vbi illud aduerte, quòd licet olim virginitas, in veteri lege, non magni momenti fuerit: tamen in noua gratia non solum magnæ glorię est, sed etiam placens Deo. Vnde non parua gloria nouæ gratiæ exordium eluxit, quòd Christus, nouę gratiæ author, fons idem & origo, de virgine matre nasci voluerit, matrémque in perpetua virginitate conseruari decreuerit: & ipse virgo permansit, & virginem chariorem omnibus discipulum habuit: cui etiam secreta sua familiarius commisit. Bene quidem olim in lege veteri maior laus erat connubij, in his, qui populum Dei auxissent: quando carnalia omnia illis erant, & ipsæ ceremoniæ: nunc autem postquam per Christum lex spiritus est excitata, omnia etiam spiritualia facta sunt: & ideo spiritualis quoq; generatio carnali generationi, tanquam perfectior prælata: adeo vt deinceps iam non forent obnoxij maledictioni, qui non auxissent populum Dei carnaliter: quòd etiã corona maneat multo glorioſior, qui inuiolabiliter obseruant carnis & spiritus virginitatem. Nec cogit modo præceptum illud, Crescite, & multiplicamini, & replete terram. Gene. 1. Postquam lex carnalis in spiritum abiit: cuius vir durauit secundum Augustinũ vsque ad Christi aduẽtum, qui est princeps legis spiritus. Propter quod dicit Apostolus, Deponite vos secundum pristinam conuersationem veterem hominem, qui corrumpitur secũdum desyderia erroris: renouamini autem spiritu mẽtis vestræ: & induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia, & sanctitate veritatis, Ephes. 4. Docuimus supra cap. 7. spirituali generationi magis in lege spiritus attendendum esse, in benedictione Dei, quæ est bona operatio: citando locũ, ex Psal. 127. Filij tui sicut nouellæ oliuarum, &c. ne sit opus plura hic de eadem re disputare. Videntur enim virgines hic promptius Christum imitari, exprimere excellentius: vt non nõ temere illic quoque familiarius cum eo conuersari videantur. Quomodo autem virgines in cælo dicantur cantare quasi cãticum nouum, iam expositum est su-

pra,quoniã hæc dictio,quaſi, non ſolum rei imaginem, ſed ipſam plane quandoque veritatem ſignificat, vt eſt illud,Tu pater amas me quaſi filium.Habet etiam quiddam proprium,quale eſt,Tu obiicis,quòd orationẽ produxerim, quaſi tu idem non feceris. Ergo non ſimilem nouo cantant cantico: ſed vt res eſt, nouum canticum: quod eſt aſſequutæ gloriæ & immortalitatis æternæ,habentes de ſeruata virginitate ſpiritale præmium, qui eſt fructus centeſimus, qualem non capit corruptio:qualem & ipſe Chriſtus, & ſancta mater eius circunfert in multa gloria: vt hoc ſit proprij, illud vero veritatis. Veritatis quidem,quia vere nouum cantant virgines cãticum.proprij, quia eorum eſt ita proprium vt non ſit aliorum.neque enim alij ita proprie habent virginitatis canticum. In quod ſequitur. ☙ Punct. 4.

Et nemo poterat dicere canticum, niſi illa centum quadragintaquatuor millia,qui empti ſunt de terra.

Quia locus ad literam, refertur à pleriſque ad cãticum virginum, quales erant ſancti Innocentes pro domino cæſi,eo accipiendum eſt ſenſu,quod dicitur,Et nemo poterat dicere canticum, &c. Quia ſingulari gaudio ij omnes de ſua virginitate lætantur, quibus ſpiritalis aureola confertur, quorum vniuerſitas per hunc numerum deſignatur. Beda dicit, Singulariter canticum agno cantare, eſt cum eo in perpetuum præ cæteris fidelibus etiam de carnis incorruptione gaudere:quod canticum cæteri electi audire poſſunt, dicere non poſſunt: quia per charitatem eorum celſitudini gratulantur, etſi ad ingentia præmia non aſſurgant. Atqui non eſt arbitrandũ,quòd ſimpliciter virgines maioris ſint meriti in præſenti, & præmij in futuro: quàm cæteri electi,qui vel coniugio, vel aliter virginitatem profligarunt,poſtea reſurgentes à caſu: ſed quòd in accidentali quodam merito præmióque excellant,cæteriſque paribus beatiores ſunt.Nanque qui in charitate dei fuerit in hac vita ardentior:hic abſolute, & eminentior,& glorioſior erit: eo quòd gloria ex diametro reſpondeat diuinæ dilectioni. Conſequens ergo eſt,quia non omnes virgines in illo beato regno coniugatos præcellant:quum non omnes virgines,eos qui poſt experiẽtiam reſurrexere claritate ſuperent. vnde qui pu-

Virgines vtrum maioris ſint meriti.

zauerũt virgines ſolos inter ordines angelorum aſſumendos, inſaniſſimi ſunt. Sequitur. Qui empti ſunt de terra. Qua de terra empti? Aut quali precio empti? Per terram carnales deſignari alibi diximus, de quorum nempe ſocietate ij fuere ſegregati, & de fragilitate carnis gratia ſubleuati: empti autem ſunt, non corruptilibus auro vel argẽto, ſed prẽcioſo ſanguine agni immaculati. 1. Petr. 1. Niſi empti eſſent nihil virginitas proficeret. In hoc autẽ ſolo potiſſimum gaudium omnium impletur, quia empti ſumus, & conſecrati poſtquã empti ſum⁹ per chriſtũ, cuius virtus operatur in nobis. O donum admirabile, ô meritũ fragilis vitæ excellentiſſimum, cuius tam præclara eſt commendatio. Sic nempe empti ſegregati ſunt de terra virgines, vt præcipuum ſortirẽtur præmium: magis angelis, quàm æquarentur, deo in primis accepti: inter quos vel ipſa ſimilitudo parit amicitiam: vt deus & virgo ſemper mutua perfruãtur amicitia. Summa enim puritas eſt deus, & quicquid virtutis eſt vſquam, deus eſt: ſiue pax, ſiue iuſticia, & alia. Vnde Ambroſius, Supergreditur, inquit, virginitas conditionẽ humanæ naturæ, per quàm homines angelis aſſimilãtur, maior tamen eſt victoria virginum, quàm angelorum. Angeli nanque ſine carne viuunt: in carne triumphãt virgines: hinc illa Beati Aug. vox exhortatoria eſt, Pergite ſancti dei pueri & puellæ, mares ac feminæ, cœlibes & innuptæ: pergite perſeueranter in finem: laudate dominum dulcius, quẽ cogitatis vberius: ſpẽrate fœlicius, cui ſeruitis inſtantius: amate ardentius, cui placetis attentius, lumbis accinctis, & lucernis ardentibus expectate dominum, quando veniat à nuptiis: vos affertis ad nuptias agni canticum nouũ, quid cantabitis in citharis veſtris: vtique tale, quale nemo poterit dicere niſi vos. Sic enim vidit vos in Apocalipſi quidam præ cæteris dilectus agno, qui diſcumbere ſuper pectus eius ſolitus erat: ipſe vos vidit duodecies duodena millia ſanctorum citharedorũ illibatæ virginitatis in corpore, inuiolatæ veritatis in corde: ſequimini eum virginitate cordis, & corporis, quocũque ierit.

Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati, virgines enim sunt: hi sequuntur agnum quocunque ierit.

Vel hinc habes, quàm optimo iure hæc possint etiam de virginibus carne capi, qui videlicet carnem non polluerunt inquinatione: qui quantum placeant Christo scriptura hæc palam ostendit: nanque ex omnibus hi soli illum sequi commemorantur: quod sane summæ atque perfectæ gratiæ est indicium. Quum enim summa illa & incommutabilis sapientia, qui est christus Iesus, sit per se summa puritas, & candor lucis æternæ, speculumque sine macula iuxta deum, quemadmodum è scripturis didicimus: iuxta hominem verò, præ filiis hominum forma speciosus, vt Psal. habet. 44. summe puritatem diligit pro cognata similitudine, eo quod similia quadam vi ingenita contrahantur. Vnde etiam in Canticis canticorum, spõsa loquitur di. Dilectus meus cãdidus, & rubicundus. Cant. 5. Quis dilectus hic spõsus Ecclesiæ est, nisi christus Iesus, qui est candidus per summam puritatem: rubicundus per summam charitatem, qua se in passione mortis sanguine proprio infecit. Ideo virgines sequũtur agnum tanquam suum dilectorem, quocunque ierit. Nunc opportunitas ipsa admonet hic de virginitate dicere. Vbi primum quærendum nobis est. An sit virtus. Scio enim apud plerosque non satis constare virginitatem esse virtutem: contra quos diuus Hieronymus copiosissime disputauit, & multi alij post eum. Virtutem hi dicunt à natura non tribui, sed acquiri oportere per exercitij studium. Item amissam recuperari posse aliquando virtutem, immo sæpe cumulatius: exemplo probant Petri Apostolorum principis, qui post negationem fidelior exurrexit: virtutem denique plurimum vtilitatis rebus tum publicis tum priuatis afferre solere: at in homine simul nasci virginitatem, nullâque operatione acquiri; nec semel amissam posse postea recuperari, quæ vt fructu est sterilis, ita prorsus per se inutilis: quare non magis inter virtutes, quàm sterilis arbor inter fructuosas connumeranda. Primis duabus argumentationibus palam falluntur, eo quòd virginitatem in sola corporis integritate reponunt. Neque enim virtutem virginitatis habere creditur mente corrupta virgo: eo quòd

Virginitas an sit virtus.

virginem commẽdabilem oportet esse mẽte & corpore, non mea sed apostoli Pauli sententia. 1. Cor. 7. immo Iesu Christi, qui fatuas virgines in sola carnis integritate gloriantes, repudiatas a sponso virginitatis ostendit. Matth. 25. Licet igitur virginitati quota sui portione suffragetur natura ipsa, hoc tamen perquam exiguum est, & quasi materia, cui nisi accedat integritatis electio, & firma perseuerandi voluntas recta ratione moderata, nunquam ad virtutis gradum peruenisse credenda est. Non est enim christo docente virtuosa virginitas sine prudentia. Prudentia porro virtutum est norma, quam natura non profert, sed mens in bonis exercitata cogitatibus sibi conquirit. Itaque non est virginitas a natura, sed magis a sancto proposito supra naturam homini tributa: quandoquidem vires naturæ excedit, carnem esse, & carnis desideria superare. Ad virginitatem itaque non peruenitur ocioſe, sed multo labore, multo studio, multis denique angustiis. Nam si circa difficile vitius versatur (vt placet philosophis) quid quæso potest esse difficilius, quam seipsum vincere? naturæ impetum rapidissimum in seipso compescere? sartagines fomitis restinguere? coniugij solatia despicere: & liberorum dulcedinem fugere? Magno certe ad id conamine, magno studio, & duro opus est labore. Siquidem, quæ alias virtutes impugnant, extra nos sunt posita: quod virginitatem insectatur, in nobis nascitur: nobiscũ est. nec aliunde accersitur, presto semper est: vltro se offert, quandóque etiam nobis inuitis. Constat ergo virginitatis formam per bonam volũtatem comparari, materiã prestari à natura. Quod vero virginitas semel amissa amplius recuperari nequeat, materiæ hoc defectus efficit. Recuperãtur (fateor) aliæ virtutes, quoniam abeuntibus illis earum manet materia: quæ si amittatur, nihilominus recuperabilis est gratia exempli. Desinat quis esse liberalis, non desinit illi liberalitatis materia: quòd si desinat, tamen acquiri poterit pecunia, vnde adsit illi facultas liberalitatis. Accipe & aliud. Qui temperantiam deserit, epulas non necessario amittit: à quibus abstinendo, temperãs effici possit. Item qui in pusillanimitatem cadit, inueniet denique vnde bene possit audere, & intrepidum se prestare contra casuum pericula. Qui cor-

Virginitas non à natura, sed à proposito cõmendabilis.

Ad virginitatẽ occisi nõ perueniunt.

Natura materiã præstat non formam virginitati.

poris integritatem amiserit, nulla vnquam illam poteris creata virtute reintegrare, quòd materia eadem opera amissa sit in vniuersum semel, nunquam humano studio recuperanda. Deus tamen qui suscitat mortuos, omnémque solutam corporis compaginem in eosdem numeros, pristinósque cõceptus instaurat: iura virginitatis in integrum potest reducere. Et fortasse in illa superna ciuitate, vbi non nubent mulieres, neque viri vxores ducent, sed erunt homines omnes sicut angeli Dei: discreti quidem seru: sed sexus ministerio, sicut angeli non egent, penitus non egentes. erit fortasse hominibus omnis corporis integritas restituta suscitatis ex puluere. Quod si fiet (immo forsitam fiet: quoniam corpus, quod animale est, resurget spirituale) non est omnino negandum virginitatem secundum corpus, id est, materiam virginitatis à Deo posse restitui, quæ beatis omnibus in corporum reassumptione fortasse tribuetur: quæ in hac vita secundum formam quoties cogitatione amittitur per penitentiam restauratur: alioqui quis aureolã assequeretur? Ille verò qui corpore violatur, resurget quidem, si vere tamen doleat ex corde: sed non aureolam, quæ proprie virginum est, assequetur. Quod si violatio talis præter voluntatis consensum fiat, nihilominus manebit virginitas in mẽte, id est, secundum formam: quæ sola aureola coronatur. Testis est sancta Lucia, quæ non nisi de consensu mentis in libidinem hominem inquinari posse Paschasio respondit: vt dicere cogaris ipsam deficiente interim materia minime deficere: quemadmodum nec deficiente pecunia, & per summam inopiam ad extremam rerum egestatẽ deueniẽte homine liberali, deficiet liberalitatis circa illum commendatio: donec prompta adsit illi ad distribuendũ voluntas. Nec iustitia deerit ius non dicenti, si adsit intẽtio vnicuique quod suum est tribuere. & neminem lædere. Denique inepta est quorundum nuptiariorum ratiocinatio, qui putant nihil, aut parum vtilitatis. Reip. afferre virginitatem. An non est vtile reip. aliorũ necessitatibus subuenire? Liberos proximorum ad religionem educare? orationum suffragiis releuare cadentes? religioni pietatíque operam dare? Quę omnia commodius faciunt virginitatem seruantes, quàm nuptiis operam dantes: nẽpe si

Voluntas exequẽdi forma virtutum.

Virginitatis fructus permaximus & præciosissimꝰ.

mundo non pariunt, pariunt Deo: si mundo nō educant, educāt deo: vt iure dixisse Hieronimum tute fateare. Nuptię replent terram, virginitas paradisum. Iam vero quātę sit fertilitatis ipsa virginitas palā est, quę nobis in beata Maria deum protulit incarnatum: quod nullum coniugium effecit, sed nec efficere potuit vnquam. Quantę denique honestatis sit ipsa virginitas, quantæ gloriæ, & laudis, testatur cælum, testatur & terra, & omnis creatura, siue quæ in cælis est siue quæ in terris. De Euæ connubio non nisi ruina nobis processit, & corruptio: de virginitate Mariæ reparatio. Depulit nobis Euæ connubium amabilem pacem, priuauit beatitudine: sed Mariæ virginitas illam reduxit, hanc reparauit. Non norunt angeli connubia, norunt virginitatem, norunt & amant. Nam & sæpe virgines visitasse ferūtur. Denique hi soli christum agnum sequuntur, quocunque ierit: vt omnium gloriam virtutum ipsa sola virginitas palmámque rapuisse videatur. Hæc dixisse de virginitate, deque ipsius commendatione dicta sufficiant. Nunc ad reliquias cladis Antichristianæ siue ecclesiæ renascentis ex oppressione superiore Antichristi, quos in primis scriptura hæc indicat, tam largissimo sensu, vt interim etiam aliis loqui videatur, siue quæ in cælis sunt, siue quæ in terris, vt omnia pro merito palam faciat. Quum enim præmisisset. Agnum visum super montem Sion, & cum eo centum quadraginta quatuor millia: deinde expressit canticum eorum nouum fuisse canticum, quod nemo poterat cantare, nisi illa centum quadraginta quatuor millia, qui empti sunt de terra, id est, de terrenis hoibus segregati, qui cum mulieribus non sunt coinquinati, & ꝙ virgines ij sunt. Nunc videndū est quid per mulieres secundū illud tēpus significetur. Vbi sciendum quòd non raro in scriptura sacra doctrinæ spūum impostorum mulieres sunt, doctrinæ dęmoniorum, nequam doctrinę mendaces: in quem modum Salomon accipit in Prouerbiis: quarum primas tenet Iezabel spiritibus immundis acquiescens. Hæ sunt mulieres alienigenæ, mulieres pellices, & Syrenæ deceptrices, capiētes & illaqueantes miseras hominum mentes: ante quas cera obturandæ sunt vtræque aures electorum, vt non capiantur ca-

Mulieres doctrinæ demoniorum.

minibus. Super quibus præceptum dei est 3. Reg. 11. Non ingredimini ad eas, neque de illis ingrediētur ad vestras: certissime enim auertent corda vestra, vt sequamini deos earum. Nonne causa permagna est, vt merito tollatur agni cāticum de ore eorum qui eiusmodi mulieribus consentiunt. Scriptum est enim, quia fornicatus est populus dei cum filiabus Moab, quæ vocauerunt eos ad sacrificia sua, & permanet vsque in præsentem diem macula huius sceleris in illis. Numer. 25. & Iosue. 22. Contra quos stricto velut ferro depugnat Apostolus siue scribēs Corinthiis, siue Galatis, aliisue ecclesiis. Et certe quemadmodum virginitas carnis amittitur per commixtionem: ita fidei virginitas amittitur per cōsensum falsarum doctrinarum. Ex his palam est, qua ratione capiendus sit prædictus textus, vt dicas. Hi sunt, qui cum mulieribus non sunt coinquinati &c. Quod perinde est ac si dixeris, Hi sunt qui doctrinis hæreticorum antichristianorum non sese agglutinauerunt: synceri enim sunt, & chari agno, quem sequuntur siue ad vitam siue ad mortem, quocunque ierit, vt cum eo glorientur. Quod nō solum illis competit, qui antichristianæ cladi supererūt & non consenserunt inquinationi eorum: competit & aliis synceris, qui similiter quocūque tempore reperiuntur: cū quibus stat christus & regnat. ✻ Punct. 6.

Hi empti sunt ex hominibus primitiæ Deo, & agno: & in ore ipsorum non est inuentum mendacium: sine macula enim sunt ante thronum Dei.

Sicut ex multo grege optimus quisque eligitur agnus: & ex fructibus præcoces primitiæ ex frugibus gratiores sunt, ita & ista eliguntur ex multitudine sanctorum. qui tanquam primitias semetipsos deo offerunt: sed quorum erunt primitiæ? Respondeo. Sanctorū illius septimi millenarij qui commendantur hic primo à confessionis veritate, quod seuiente licet antichristo, non tamen terrore abnegauerunt fidei veritatem: propter quod dicitur, Et in ore ipsorum non est inuentum mendaciū. Secundo à vitæ puritate. In quod sequitur, Sine macula enim sunt ante thronum Dei, quatenus intelligeres ista duo summe necessaria, primo confessionis veritatem, quæ

fidei est.deinde vitę puritatem.Obserua.In græcis voluminibus correctissimis: non omnibus,vt quidam codices corrupte habent,sed hominibus legitur:prout & nos ponere curauimus veritatem scripturæ imitantes.Porro hæc vox,hominibus,hoc loco emphasim habet: quemadmodum & Esa.32. Ægyptus homo, & non deus dicitur.Est ergo sensus.Hi quos tam sublimes agnus fecit, & tã mirifice obsignauit: quique soli summo Deo cantica dicere possunt,cum agno ambulantes,intacti,impollutique,primum à carnis immundicia,ne conspurcarentur, neue pudicitiam profligarent: deinde vero à falsis dogmatibus hæreticorum antichristi,empti sunt ex hominibus. Ac si dicat spiritussanctus, Vides in eis magnum Dei opus:qui qui ex obscuris illustres,& ex oppressis,glorioſi facti sũt in te idem fiet, si purum mundumque te seruaueris, primitiásque intentionis tuæ deo obtuleris. Hi ergo empti sunt per agnum,ex hoibus aliis,quos perfidię noxa,siue etiã carnis inquinatio cõmaculauit. Empti autem vt primitiæ quædam sint sanctorum.Quia verò Ecclesiæ communiter vtuntur his scripturæ versiculis in laudem sanctorum innocentum quos herodiana eodem die sustulit sæuitia & iam publicis etiamnum concionibus adstruũt virgines magnis attestationibus primitias esse sanctorum qui tãquam primitias semetipsos per carnis integritatem Deo offerentes centesimum fructũ referunt, qui etiã domino proximius accedere credũtur,eo quod incorruptio (vt scriptura ait) proximum faciat Deo: cum quibus inambulare agnus gaudet, delectatur etiam propriis eorũ cantibus, qui vitæ delicias omnes ob amorem eius contempserũt.Magnum ergo virginitatis meritum, sed maius præmium.Esse námque primitias sanctorum virginum paruum est præmium? Num parua merces? & quid cum hac iure contuleris? Quid illi exæquęs? Empti sunt ex hominibus primitiæ Deo,& agno,virgines: & adhuc audes detrahere virginitati? quæ primum glorificata est in virgine matre Dei:confirmata in filio Dei. Augustini verba sunt.Habent coniugia bonũ suum:non quia filios procreant,sed quia honeste,quia licite,quia pudice,quia socialiter procreant:& procreatos pariter, salubriter, instantérque educant:quia tori fidem inuicem seruãt: quia

sacramentum

sacramentum coniugij non violant: hæc tamen omnia humani officij sunt munera: virginalis autem integritas, & per piam continentiam ab omni concubitu immunitas, angelica portio est: & in carne corruptibili incorruptionis perpetuæ meditatio: cedat huic omnis fœcūditas carnis, cedat pudicitia coniugalis. Et post pauca, Profecto habebunt magnum aliquid præ cæteris in illa cōmuni immortalitate, qui habent aliquid iam non carnis in carne. Empti ergo sunt, id est electi, ex hominibus, quos aliquādo spurcitia carnis commaculauit: primitiæ, id est, graciores Deo & agno. Vel empti in sanguine Christi: in quo & precipui habiti sunt virgines, tanquam specialiter in virgine sanguine consecrati sublimatique. Ad hoc ergo empti, vt primitiæ sint, & grati. Iam scimus quid primitiæ sunt, idque in primis ex Leui. 23. Num. 15. Deut. 18. aliis quoque scripturæ locis & quòd segregarentur primitiua Deo: essentque in vsum sacerdotis, qui summus esset. Sunt enim ex multis pauca, præcocia & grata: quæ primum erant in frumento, vino & oleo: deinde aliis etiam, priusquam illorum esset plenus ac liber vsus. Grāde mysterium, ex multis pauca: eo quòd non omnibus contingat virginitas, neque donum eius detur omnibus. Rara auis in terris est, nigróq; simillima cigno, vt poëta Saty. ait. vnica phœnix est virginitas, pauciſſimi enim sunt virgines. Verum non te moueat: non esse ex illis primitiuis. Satis tibi sit ad eandem beatitudinem te quoque pertinere. Bonus est dominus, fidelis & iustus est, qui reddet tibi quoque pro tuis virtutibus coronam, qua felix futurus sis in æuum: dummodo ne te pigeat rectè agere: atque honorem Dei pro viribus, in te, & in tuis proximis, quoad liceat promouere. Sumus omnes empti præcio sacrosancti sanguinis Christi, qui baptismum fidemque accepimus, etiam si non omnes paria dona sumus consequuti: vt hic in vna, ille in alia dote iuxta mensuram donationis Christi felicius glorietur. Sequitur, Et in ore ipsorum non est inuentum mendacium. Quale mendacium? Aut quomodo non est inuentum mendacium? Sed mēdacij nomine peccatum quandóque designatur, sicut alibi, Omnis homo mendax. Psalm. 115. Quos sanguis Christi purificauit, siue in innocentibus paruulis pro do-

Augustinus de laude virginitatis.

Primitiæ quid sint.

mino occisis, siue qui holosericam baptismi innocenter custodierunt siue etiam (quod magis præsenti loco competit) qui non consenserunt mendaciis hæreticorum Antichristianorum, vt pariter & ipsi mendacia loquerentur in perfidia corrupti: & etiam qui primariam intentionem domino consecrarunt, aut qui carnis virginitatem in semetipsis custodierunt: qui omnes sine macula cõsistunt ante thronum Dei, id est, placent Deo: hoc enim est ante thronum dei consistere, placere Deo, vt non semel probauimus. Potest & aliter. Thronus iudicium Dei est, ante quem sancti donec in carne viuunt se intelligunt consistere. In quem modũ si & nos intelligeremus, rarius peccaremus, rarius mendacium loqueremur: modo quia procul ábesse nos ab hoc throno Dei intelligimus, id est, nó aduertimus Deum vltorem fore nostrarum iniquitatum, frequentius peccamus, frequentius & mendacium loquimur.

DE ANGELO VOLANTE PER MEDIVM COELI, HABENTE EVANGELIVM AETERNVM, ALIISQVE DVOBVS ANGELIS VOCIFERANTIBVS.

Sect. 2. Punct. 1.

ET vidi alterum angelum volantem per medium cæli habentem euangelium æternum, vt euangelizaret habitantibus super terram: & omni genti, & tribui, & lingua, & populo dicens voce magna. Iam quæ sequuntur ita præclarissimè tempus illud vltimum, quod futurum est post interitum Antichristi exhibent, vt neque possunt in aliud detorqueri. Angelus autem iste tam solenniter per medium cæli volans vniuersitatem prædicatorum, qui tum fient, ostendit: qui per medium ecclesiæ discurrent in omni fortitudine annunciantes euãgelium æternum. Hi enim angeli nomine designantur & in Malachia capite secundo vbi sic legis, Labia sacerdotis custodiunt scientiam: &

Angelus prædicator.

legem requirunt ex ore eius, quia angelus domini exercituum est, vt minus dubitares sanctos prædicatores, angelorum nomine designari. Quod verò angelum hunc volantem describit, indicat sane prædicatorum ardens studium in officio: vt non fatigentur, non cessent. Volat enim quisque quũ docet, aut scribit, dogmata fidei. Esaias dicit, Qui sunt ij, qui vt nubes volant: & quasi columbæ ad fenestras suas? cap. 60. Qui quum cœlestia plus quàm terrena doceant, cœli appellatione alibi leguntur: vt, Cæli enarrant gloriam Dei. Psalm. 18. Vbi primum considerandum quales debeant esse prædicatores, quia Dei habitaculum: sedes enim Dei est cælum. Sicut scriptum est, Cælum mihi sedes est. Et in euangelio legis, Cælũ thronus Dei est. Deinde vt doribus ingenij & cunctis virtutibus, veluti gemmantibus astris sint quàm pulcherrimè ornati: vt & sapientia in primis luceant in ipsis & morum decora exempla. Hinc D. Ambrosius in libro, cui Hexameron indidit nomen, Cælum dici putauit, quòd impressa stellarum lumina velut signa habeat, tanquam cælatum argentum: quod signis extantibus rigeat. Est enim cuius circumflexu cuncta teguntur: & stellis splendet quasi quadam cælatura à cælo sculpo, eo quòd cælatum sit, hoc est, syderibus sculptum siue signatum, ad hæc vt gloriam Dei non suam quærant: alioqui fures diuini honoris conuincentur: postremo vt cuncta Dei opera & eius iudicia, & gloriam multa cum laude extollant, quibus rebus quiuis cælum esse potest, vt pulchrum sit ei monstrari, & dicier, hic est. Non solum autem cælum sunt prædicatores, sed etiam angeli: presens scriptura indicat, Vidi, inquiens, angelum volantem per medium cæli. Angelus missus latinis sonat: ergo nisi mittantur prædicatoris officium assumere non audeant. Quomodo inquit apostolus, prædicabunt nisi mittantur? Rom. 10. Quo contra de quibusdam conqueritur dominus, Iere. 23. Nõ mittebam eos, & ipsi currebant: non loquebar ad eos, & ipsi prophetabant. Quos alibi spiritussanctus obiurgat dicens, Quare tu enarras iustitias meas: & assumis testamentum meum per os tuum. Psal. 49. Verorum ergo prædicatorum figuram his

Prædicatores quales esse debeant.

Cælum vnde dictum.

Prædicator mitti debet.

angelus prægestat, & ideo volans per medium cæli describitur: & qui habeat euangelium æternum, vt euangelizet illud in omni gente, & tribu, & lingua & populo: oportebit enim iterum nouiter exoriente ecclesia in omnem terram nouos exire prædicatores, vt in signis & miraculis super omnem orbis latitudinem dilatetur sonus prædicationis eorum: vt sicut antea prædicatio Antichristorum vbique corruperat gentes, tribus, linguas, & populos super omnem terram: ita prædicatio verorum christi discipulorum appositis veluti emplastris sanet vbique plagas eorum. Sed scrupulum mihi mouet: cur euangelium æternum hoc huius angeli, dicatur? An quia ab æterno fuit, ideo æternum putetur? Ita arbitror. Neque enim vllum fuit æuum, quo non euangelij vis operata sit in cõdonatione peccatorum per fidem Iesu Christi gratis iustificantis peccatorem: cuius effectus cepit primum in protoplastis operari, deinde lapsu temporum vbique in omnibus illis, in quibus locus illi erat, præordinatis ad vitam. Nam & vetus testamentum non nisi euangelium in eius virtute erat: adumbrabat enim christum in omnibus preceptis eius, per quem solum gratia reuelanda erat. Reuelatio ergo gratiæ Dei est euangelium, gratis peccatorem iustificãtis, per fidem Iesu Christi: cuius originem in carne, vitam, & miracula quatuor euangelistæ veracissimè descripsere. Primus (vt ait Hiero.) Matthæus euangelium suum hebræa lingua hebræis scripsit anno Christi. 42. volens ex Iudæa discedere, vt sic remaneret apud eos, qui credentes erant memoria eorum, quæ docuerat. Námque vsus literarum ob id repertus est, vt dicit Isidorus, in eo libro, quem de ethymologiis scripsit: vt memoria rerum, quæ per infirmitatem memoriæ facile solent obliuione elabi, tenacius literis illigẽtur. Sed nec in tanta rerum varietate, aut dici omnia poterant, aut memoria retineri: vt bene rerum indices litteræ, signáque verborum ab eodem dicantur: quibus tanta vis est, vt dicta nobis absentium sine voce loquantur, vnde non mediocriter debemus gratiam his qui primum literarum characteres repererunt. Hebræorum quidem characterum Moses traditur inuentor. Syrorum & Chaldæorum Abraham: proinde numero quoque & sono pares sunt,

Euangelium æternum.

Matthæus quando euãgeliũ scripsit.

Literarum vsus cur repertus.

Literarũ inuentores.

characteribus differentes. Aegyptiorum literas suis characteribus Isis regina Inachi filia, è Grecia veniés in Ægyptum docuit. Græcanicarum literarum vsum primi Phœnices inuenerunt, testatur Lucanus, cuius hæc carmina sunt.

Phœnices primi, famæ si creditur, ausi
Mensuram rudibus, vocem signare figuris.

Cadmus Agenoris filius Græcas literas ex Phœnice. 17. attulit in Græciam: Isponiades Troiano bello tres addiecit. Post quem Simonides miles tres alias addidit. Latinas porro literas Carmentis nympha prima Italis tradidit: dicta à carminibus, quòd carminibus futura caneret. Hæc proprie vocata Nicostrata. Chartarum verò vsus in Memphi Ægypti ciuitate vatibus decãtatissima primum inuentus est, author est Isidor. 6. Ethymologiarum libro. Ante enim scribebatur vel in tabulis marmoreis vel latericiis papyris quoque corticum, arborum: vel foliis, cereis alij tabulis. Apud barbaros Phrygius Dares de Græcis & Troianis primus historiam edidit, quam in foliis palmarum ab eo conscriptam ferunt. Vt verò vsum literarum ab vtilitate earundem metiamur, Ioannes Solobrensis in Prologo Polycrationis ait, Exempla maiorum, quæ sunt incitamenta quædam ac fomenta virtutum, neminem omnino erigerent, aut seruarent, nisi pia solicitudo scripturarum, & triumphatrix inertiæ diligentia eadem ad posteros transmisisset. Idem. Quis Alexandros sciret, aut Cæsares: Quis stoicos, aut peripateticos miraretur, nisi eos insignirét monumẽta scriptorũ? Quis porro Apostolorum amplexãda imitaretur vestigia, nisi eos posteritati diuæ literæ consecrarent? Sed nec euangelium æternum volans per medium cæli angelus habere diceretur, nisi literarum officio conscriptum esset, ita enim videbatur, vt hic angelus librum euangelij cõscriptum teneret in manu: qui typus est (vt dixi) omnium sacri verbi Dei ministrorum. Quod si scriptum nõ esset, actum iam forsitã de nobis, déque fide nostra esset. Sed vt ad id vnde digressi sumus ex hoc veluti diuerticulo redeamus. Primus ipse Matthæus euangelij scriptor

Quod scriptoribꝰ antiquitatũ à nobis debeatur gratia.

Euangelista quando euãgelia sua cõscripsere.

extitit, Secundus Marcus, anno sequenti Græca phrasi (vt testis est Isidorus) in Italia Petri discipulus contexuit: cuius euangelium primus Apostolus idem Petrus approbauit: quo etiam viri excellentia in hoc facto demonstratur, quòd quæque audisset aut à præceptore primario didicisset, non inuidia occultauit: sed flagranti charitate fecit communia omnia. Tertius Lucas Græci sermonis eruditissimus in Græcia, in Achaiæ partibus, sub Theophilo episcopo, cuius phrasis elegantior est quàm cæterorum: vtpote qui ex Demosthene, aliisque Græciæ luminibus rhetoricam didicerat. Quartus & vltimus Ioannes in Asia rogatus ab Episcopis credentibus, maximè verò quòd nonnihil alioqui vrgeretur & ab hæreticis: tam sublimiter, & tanta compositione sententiarum, vt non nisi cælitus lapsum eius euangelium videatur: coronáque aliorum. Voluit enim Christus vt quatuor essent testes veritatis, per quatuor orbis partes dilatandæ, & non vnus: eo quòd in ore duorum aut trium testium stet omne verbum, Matthæ. 18. Deutero. 19. Et tam mira concordia, vt quatuor vnum omnino sit euangelium: nec tamen vnum, sed quatuor: vnumquodque proprium quid habens, nihil tamen discrepans: sed ne sic quidē ita vnum, vt non sua peculiaria habeant alia. Si enim idem omnino essent, ergo alia superfluerent: & vnum sufficeret. Si omnino diuersa nec concordarent, fidem abiicerent. Vt ergo certum esset testimonium, & nihil contineret superfluum: dispositit spiritussanctus, vt aliqua singulariter tractarent, aliqua communiter: nulla verò discrepanter. Ideo August. de consensu euangelistarum dicit, quòd non omnes Euangelistæ diem dixerunt: sed vbi concurrerunt in idem narrandum non discordant. Præterea circunferebantur & Apocripha euangelia alia quibus non est adhibita plena fides, vt Nicodemi, & Iacobi, & aliorum. Dist. xv. c. Sancta Romana Ecclesia. Sunt autem apocripha dicta secreta, quæ in dubium veniunt. In quibus etsi inueniatur aliqua veritas: tamen propter multa falsa, nulla est eis canonica authoritas. Nam multa aliquando sub nominibus prophetarum prodibant volumina, multa sub nominibus Apostolorum: quæ omnia canonica authoritate

Euangeliorũ diuersitas & concordia.

Apocripha quæ dicũtur.

diligenti examinatione præ habita, remota sunt. Est denique & euangelium reuelatum, quod Pauli est Apostoli: de quo idem Gal. 1. Notum vobis facio euangelium, quod euangelizatum est à me, quia non est secundum hominem: neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici: sed per reuelationem Iesu christi. Ergo scripta aplica euangelium dici merentur reuelationis dignitate. Post hæc omnia, est euangelium largo nomine tota scriptura sacra, iuxta vocabuli interprætationem. Euangelium enim bona annunciatio est. Græce enim, Eu, bonum: angelion, annunciatio dicitur, quod est euangelium hoc æternum, de quo scriptura hæc loquitur bene nuncians nobis æternam veritatem dei temporaliter reuelatã, quod est tota scriptura sacra. In summa quicquid veritatem habet euangelion est: ideo dicit Hieronymus: & habetur. 1. q. 1. Marchion, & Basilides, & cæteræ hæreticorum sectæ non habent dei euangelion, quia non habent spiritum sanctum, sine quo humanum fit euangelium, quod docetur. Nec putemus in verbis solis scripturarum esse euangelium, sed in sensu: non in superficie, sed in radice: non in sermonum foliis, sed in medulla rationis. hæc ille. Quæ verba contra illos dicta sunt, qui literam tantum quatuor euangeliorum nomine euangelij volunt intelligi. Nos vero omnem scripturam dei vltra quatuor Euangelia, quam angelus hic volans vno libro quem tenebat in manibus exhibuit. Dicatur ergo, Et vidi alterum angelum volantem per medium cæli, habentem Euangelium æternum, vt euangelizaret habitantibus super terram. Communis lectio habet sedentibus: vt qui in terrenis affectibus comquiescerent, ad spiritualia appetenda deinceps exurgerent: de quacunque gente, tribu, & lingua, & populo: per quæ nomina vniuersitas mortalium pro distinctione propriæ ingenuitatis intelligitur. Quod vero voce magna clamasse subiungitur: indicatur prædicatoribus ardens studium in prædicando inesse debere: sicut & in Esaia legis, Clama, ne cesses: quasi tuba exalta vocem tuam, &c. Sequitur.

Euangelium reuelatũ Pauli apostoli.

Euangelium tota scriptura sacra.

❧ Punc. 2.

Timete dominum, & date illi honorem, quia venit hora

iudicij eius: & adorate eum, qui fecit cælum & terram, mare, & fontes aquarum.

Quia nouam faciem illustriori quadã hilaritate, postquam liberata fuerit à turbine persequutionum Antichristi, fœdissimi monstri, induet ecclesia: noua etiam simul illi fient omnia. Nam &, externa pace fruetur, & multiplicabitur nimis & dilatabitur per vniuersum orbẽ confluentibus vndique ad suscipiendam fidem inuiolabilem Iesu christi, in qua & stamus: vt non aliud sonet tũc vniuersus orbis, quàm Iesum christum orbis vnicum saluatorem, per quẽ videlicet salus obuenit omnibus: nec præter illum alium agnoscant orbis saluatorem, nec confiteantur alium, nec sperent alium, qui iandudum impleuit mysterium redemptionis nostræ. Cuius euangelium predicabitur vbique, prædicatoribus discurrentibus per latitudinem vniuersi orbis: quorũ vox hęc erit vna omnium: Timete dominũ &c. eo quòd timore domini vnusquisque ab sese dispellet peccatum: nec spes est cuiquam sine timore consequi iustificationem. Bene autem timor & honor iunctim posita sunt: nanque vbi timor ibi & honor. Nũquam enim honor sine timore erit. Time deum, & honor illi erit apud te: quem nisi timeas, non honorabis: nec vnquã carebis peccato. Nũ timuit satanas deum, & nec honorauit: sed inflatus suum honorem promouere contendit: & non stetit. cecidit autem casu irreparabili: quia diuinum honorem appetit: vt verum sit, quia ante ruinam semper exaltatio. Qui timet deum faciet bona: & qui continens est iustiçiæ apprehendet illam, docet Ecclesiasticus scriptor. Non potest commendatior virtus in homine esse quàm timor: hic enim nihil erigitur per tumorem cordis, sed subsidet semper: semper contentus vna humilitate, vt non audeat supra se attolli: nec magnifica cogitare de se, de deo magis sublimia omnia, qui solus dignus est omni honore & gloria: vt recte sancti illius temporis prædicatores non æque aliud impense studeant mortalibus persuadere quàm timorem iuxtaque honorem, rotundo ore: facundia plena dicentes, Timete dominum: & date illi honorem. Carpit hic versiculus satanam primum, qui hoc in cælo non fecit: & periit. Car-

pit Antichristum eius ministrum, Antichristoque omnes: citra timorem omnes erant: nec dabant deo honorem, & ideo perdidit eos deus. Carpit omnes insanos quoque mundi huius amatores, diffidentiæ filios, qui abominabili superbia tument, nec norunt glorificare nisi seipsos: hi sunt sine deo, fide carentes, & sibiipsis placentes, proterui: rebelles, deo & hominibus contumelioſi: quos iudicabit dominus: quando veniet hora iudicij eius. Sequitur & adorate eum. Quem eum? Dominum, qui fecit celum & terram, mare, & fontes aquarum. Decet certe, vt creatura suum recognoscat creatorem, & timeat eum, qui potest perdere & saluare, qui perdidit rebelles contra se omnes: saluauit autem humiles & se timentes, & honorificantes: timeat & det illi honorem, qui honorificabit se honorificantem. Sed non hæc sufficiunt: opus enim est, iuxta hanc scripturam, vt etiam adoremus eum, sicut dignum est: quia ipse est creator omnium, qui fecit celum, & terram, mare, & fontes aquarum. Adoremus autem adoratione latriæ, que soli Deo conuenit ratione creationis & superexcellentiæ: à quo nos esse confiteamur seruarique ab eo, in cuius sortem recepti sumus per christum, vt gloria diuinitatis eius beati simus. Sed desident hæc carnales, qui sine timore sunt: nec opus fore amplius homini christiano timore, quia abstulerit christus timorem ab suis, vt non paueant vltra conscientiis suis: afferúntque illud Aristotelis. 2. Rhetoricæ. Timemus ea ex quibus nobis mala proueniunt: non aduertentes, malum pene non esse malum simpliciter, sed secundum quid: inquantum videlicet lædit eos, quibus infertur: magis autem bonum, quia ex ordine diuinæ iusticiæ prouenit. Eapropter vt intelligant omnes, quare timendus sit deus, à quo prouenire solent mala omnia pœnæ ex iudicio eius: Angelus ille volans electos hic alloquitur, qui diem iudicij operiuntur, ac cupiunt: scientes quia tum eorum redemptio plena erit, gloria eorum reuelata. Simul edocens quod in primis prædicatores sancti edocere credentes debeant, quia timorem, quo reueretur deus: quemadmodum & in Psalmis scriptum est, Timeat dominum omnis terra, Psal. 32. Et in seq. Timete dominum omnes sancti eius, quoniam non

Pœna magis bonum quàm malũ dicitur.

Timor domini inculcãdus omnibus.

eſt inopia timentibus eum. Ipſe eſt enim, qui omnia noſtra mala non ſolum manifeſta, ſed etiam occulta, & quæ in corde deliteſcunt prænoſcit: ſcrutatur enim etiã intimas omnia, & medullas oſſium. Iob. 42. Scio domine quia omnia potes, & nulla te latet cogitatio. Et prouerb. 5. Reſpicit dominus vias hominis, & omnes greſſus illius conſyderat. Item Eccle. 7. Noli te iuſtificare ante deum, quia cognitor cordis ipſe eſt. Ideoque timẽdus. Quare timendus? Quia non eſt homini vſque ad vitam gloriæ ſecuritas. Angeli de celo periere: primi parẽtes in paradiſo peccauerũt: Loth diu iuſtus, in monte cum filiabus inceſtum fecit, Gen. 19. Id tibi perſuadeas, defectus timoris eſt cauſa plurimi mali: vt bene ſcriptum ſit, Qui ſine timore eſt non iuſtificabitur. Eccl. 15. Et, Qui timet deum faciet bona. Hinc Ioſaphat conſtituens iudices in cunctis ciuitatibus iuda, ita eis præcepit, Sit timor domini vobiſcum, & cuncta cum diligentia facite. Scriptum eſt, quia Abdias diſpenſator domus Achab regis Samariæ timebat dominum Iſrael valde: nam quum interficeret regina Iezabel prophetas domini, centum ex eis viros illuſtres abſcondit, & pauit. 3. Reg. 18. Porro Iudith quoque inſignis raræque virtutis fœmina, timebat deum valde. Iud. 8. Inter alia, de quibus commendatur Iob, erat timor cap. 1. Vnde ipſum dixiſſe legis, Semper quaſi tumentes ſuper me fluctus timui deum. Iob. 31. Iuſſit Tobias ſenior filio ſuo, ne quenquam adhiberet menſæ ſuę niſi timẽtem dominum Tob. 1. Si timendus eſt quiſpiam dominus, quia multa poſſit donare, contra verò facile perdere: profecto in primis dominus Deus erit timendus. Hinc per ſe veritas ait, Timete eum qui animam & corpus poteſt perdere in gehennam ignis, Matt. 10. Veritas eſt quod dico. Prima cura ſatanæ eſt tollere timorem de corde fidelium: quo facto, non erit poſtmodum negocium illi precipitare illum in quoduis vitij genus, qui timorem dei de corde ſuo abiecerit. Sequitur. Quia venit hora iudicij eius. Venit quia iam Antichriſtus iudicatus eſt, & periit. Vel venit, id eſt, in proximo eſt, vt veniat. Venit quippe non multo poſt magni iudicij dies. Propinquitatem ergo iudicij hæc loquutio indicat. Venit hora iudicij eius, quando remuneraturus eſt iuſtus iudex pios, damnaturus impios. Vbi

Timorẽ que incutere poſſint.

primum quod erit, ſumma poseſtas iudicis, qui diſceptaturus eſt cum æmulis. Omnes quippe videbunt eum maieſtate fulgentem, potentem, cunctis dominantem, qui in magno zelo tunc erit, & auſteritate & ſeueritate, vt non diſcedat vſquam à iuſticia: non flectetur timore, non demulcetur muneribus, non perſuaſionibus ſeducetur, quia eſt potẽs, quia iuſtus, quia ſapiens. Hinc Aug. Veniet dies iudicij, in qua plus valebunt pura corda, quàm aſtuta verba: & conſcientia bona, quàm marſupia plena. Sed quod proprie preſens locus indicat, Venit hora iudicij eius: qui iam iudicauit impios piorũ perſequutores, & damnauit in infernum, Antichriſtum, & Antichriſtianos omnes: ppterea ô vos oẽs, qui dei miſericordia ſuperſtites eſtis cladenque euaſiſtis, & non in eo incendio periiſtis. Timete deum, vt nõ peccetis: peccatorũ enim demerito immiſſum erat hoc malum ſuper vniuerſam terrã in grandi furore domini. Iam vexatio det vobis bonũ intellectum, vt abſtineatis ab iniuriis dei, vt non eum prouocetis vltra ne peiora eueniant: quia fecit, vt vidiſtis, vnum indicium ſuper omnem terram immittẽdo hoc vniuerſale malum, vnde miſericordia dei vos erepti eſtis. Fecit & aliud, Antichriſtum perdendo & vniuerſos aſſeclas eius piorũ perſequutores: facturus & tertium. & cito facturus: quando vniuerſæ impietati finẽ imponet: quãdo non niſi timentes deum & honorãtes & adorantes ſalutẽ conſequentur.

❧ Punc. 3.

Et alius angelus ſequutus eſt eum dicens, Cecidit, cecidit Babylon ciuitas illa magna, quæ à vino iræ fornicationis ſuæ potauit omnes gentes.

Quanta lætitia, pereunte Antichriſto magno, & omnibus eius complicibus, totáque impietate ſimul contrita, futura ſit in chriſti Eccleſia in illo aureo ſeculo vides. Primus angelus, id eſt, primus ordo ſacri verbi dei miniſtrorum timorem domini docuit. Nunc iſte ſecundus, qui ſecundum ordinem prædicantium figurat, prædicat magno gaudio iam cecidiſſe impietatis congeriem in Antichriſto. Quamuis autem omnes veri prophetæ, hoc eſt, prædicatores, verbum dei habeant: diuerſa tamen diuerſis reuelãtur. Proinde præter illũ priorem angelum, nunc alius eſt ſubſequutus: qui typum gerit eorũ qui mi-

feræ, ec execrabilis Babylonis casum annunciabũt. Prior ille dixit: Quia venit hora iudicij eius: hic autem dicit, Cecidit, cecidit Babylon. vbi ad prædicta accipe, quia antequam veniat dies illa terrifica extremi iudicij, tot vocibus prædicata prophetarũ: à primo aduentu Christi semper fuit iudicium veritate reuelata vincente: de quo dominus Ioan. 12. ait, Nunc iudicium est mundi. Quale autem iudicium mox exprimit dicẽs, Nunc princeps mundi huius eiicietur foras. per idipsum ergo iudicium factum est mundo: quia diabolus, qui præsidebat mundo per varios falsæ culturæ errores, illata cognitione veritatis, exturbatus est: quod semper fit vsque in hodiernum diem: vt recte venisse horam iudicij Christi annuncier prior ille angelus, secundus autem casum Babylonis magnæ. Babylon, quod interpretatur cõfusio, regnum significans peccati, totiúsque perfidię, principatum mundi, latrocinium diaboli: quæ verè magna ciuitas dicitur: nam multi pereuntes sunt, pauci electi. Ciuitas ergo illa magna, corpus omnium reproborum, in Antichristo quia cecidit, rectè iudicium factum est, princeps mundi huius in homine peccati iudicatus est: exinanita est omnis erroris confusio, vbi euãgelium interuenit, vbi virtus Christi per miraculorum operationem illuxit, dilatatum est in credentibus regnum Christi, atque in iustitia, pace, innocentia, & puritate: ac theosebia. i. diuino cultu, in fide & charitate iterum confirmatum est. Nota. Tria commemorat arma ciuitatis magnæ Babylonis, quibus nocere consueuerat, Vinum, iram, & fornicationem, quæ potentissima sunt. Vinum enim, fomes ignitæ concupiscentiæ est, in quo & Paulus posuit luxuriam, dicens, Nolite inebriari vino, in quo est luxuria. Ephes. 5. Ira ardor sanguinis circa cor, vnde ipsum cor flammas suscipit ac efferuescit. Fornicatio insatiabilis concupiscentiæ pastus. Vsitatum est autem in propheticis scripturis eam poni pro idololatria, quę non raro per fornicationem intelligitur, vt ibi, Perdes omnes qui fornicantur abs te. Psalm. 72. Et Num. 25. Fornicatus est Israël in Beelphegor. Potest hic simpliciter pro turpi congressu capi, in omnibus suis speciebus, in quibus tentabitur secundum desyderia sub Antichristo, qui vt totus erit carnalis, ita nihil intẽtatum re-

Iudicium fuit mundi quòd princeps eius fuit electus illata veritate.

Babylonis arma triplicia.

linquet. Cui vitio vinum præbet incendium: id quod iræ quoque non frigidus fomes est. Cecidit ergo Babylon, quæ à vino iræ fornicationis suæ potauit omnes gentes. Quæstio multiplex est. Prima. Quare dicit vino iræ & fornicationis? Secunda. quare non tantum iræ, sed etiam fornicationis: aut contra? His quæstionibus respondendum est. quòd si non sufficienter, tantummodo pro nostra possibilitate vt non litera in tenebris sit, ponatur autem in lucẽ. Prima igitur quæstio est de vino iræ & fornicationis. Obserua. Vinum luxuriosa res est: & vt diximus, fomes ignitæ concupiscentiæ: proinde Paulus, Nolite, inquit, inebriari vino, in quo est luxuria: & tamen suauiter gustatur: aptum enim est ad bibendum, & naturæ humanæ conueniens. Ira quis exasperatur, perdit colorem, amittit rationem, & totum hominem exuit: tremunt labia, vox hæret, flammescunt oculi, inhorrescunt membra. Fornicatio tota turpitudo est, vt quum aliis peccatis extra corpus peccamus: in corpus hoc peccamus. Paulus dicit, non ego. Omne peccatum quodcunque fecerit homo, extra corpus est: qui autẽ fornicatur, in corpus suum peccat. 1. Cor. 6. & tamẽ reprobis suauis gustus sunt & ira & fornicatio, quibus veluti fraui quodam liquore Babylon potat suos cines. Secunda quæstio erat. Quare non tantum iræ, sed etiam fornicationis, aut contra, potare dicit ciuitas hæc maledicta Babylon suos habitatores? Suspicor quia grauissima ira furoris domini homines sine cultu veri Dei existentes permittuntur labi in eiusmodi vitia, vnde contumeliis afficiãt corpora sua: eueniántque omnia illis quæ perstrinxit Paulus Rom. 1. Hæc igitur Babylon, id est, vniuersitas Antichristorum, quia à vino iræ fornicationis potatura est omnes gentes, omnésque orbis nationes, proinde cadet: & quia duplex in eis malum peccati erit: duplici malo pœnę, duplicique contritione conterentur, sicut scriptũ est, Et duplici contritione contere eos domine Deus noster: dum corpore & anima pereunt. Est autẽ tralatio à vino forti, quo quis inebriatus fuerit facile excandescet in iram, quandoque & in luxuriam, quæ vicia cognata sunt in pereuntibus: communiter enim luxuriosi iracundi sunt: vt dum non abstinent ab vno, eadant in aliud, nec sine alterutro sint.

Quæ autem eſt huius tropi intelligentia, quo dicitur, A vino iræ fornicationis ſuæ potauit omnes gentes? Aut quę hęc potatio ſit? Scimus hęreticos dogmata ſua circũferre, ſæpe per domos oberrantes: vnde quoſcunque idoneos nacti ſint auditores, velut vino falſo ſuo dogmate potant, quandoque etiam vſque ad ebrietatem: vt eius incendio flammati commotique cæterum ſectentur peſtiferi dogmatis fornicationes, effundant & furores in quoſcunque animo inebriato impelluntur: nec interfas nefáſque aliquid diſcriminis videãt. quod totum dæmonis maligni inſtinctu fit, qui inflammare ſolet incendia, vicia cumulare. Quo in loco illud mihi aduerte: ex quo cecidit malignus dæmon deturbatus è cælo, non deſinit moliri aduerſus Deum creatorem ſuum, cuius iuſtitia illum deturbauit. Obfirmatus enim ſemel cõcepto in ſcelere, cupit ſemper, ſui excellentiã, & pro Deo haberi contendit. dominatus eius fuit ſuper orbem terrarũ per multa ſæcula, patiente Deo cauſa admirabili: qui veritate illuceſcente in cordibus mortalium quia eiectus eſt dolet, triſtatur, laborat. Molitur ſemper, vt electos deiiciat ipſe primum deiectus: abripiat ſponſas à ſponſo Chriſto, qui fornicationis vino potat & inebriat & dementat in terris manentes. Horum ciuitas cecidiſſe hic ea ratione dicitur (vt adhuc repetã) quòd Antichriſto mirabiliter pereunte ſubita omnis vna cum eo impietas corruerit, vt iuſtitia cæterum regnet: in cuius luce gaudentes miniſtri verbi Dei, hæc prædicabunt voce magna dicentes, Cecidit, cecidit Babylon, &c. q.d. Cecidit in Antichriſto, cecidit & in miniſtris eius ſiue prædicatoribus. Sed adhuc ſcrupulum alicui iniicit illud, quo dicitur, Babylon vino fornicationis & iræ potare omnes gẽtes. quum enim Babylon non ſit aliud, quàm vniuerſitas reproborum: quomodo ergo ipſa dicatur potare omnes gentes, quum ipſa non aliud ſit quàm omnes gentes in pereuntibus. Sed ego quæſtioni alia quæſtione occurram. Quæro igitur, qua ratione dicatur Eccleſia ſancta docere omnes credentes, quum ipſa non aliud ſit q̃ omnes credentes: & tamen vtique eccleſia docet paſſim credentes, & edicta dat credentibus? Sic ergo Babylon à vino iræ fornicationis ſuæ potat omnes gentes, vt præmiſſum eſt. Babylon

vniuersitas impiorum est: vinum impietas, & error vi sua mentem occupans, & euertens à sua constantia. Fornicatio corruptio per immundiciam quamcunque & abalienatio ab authore Deo. Ira, furor: potest & diuina vltio esse, quia fit, vt alienati à Deo sua impietate & immundicia contabescant & pereant. ☞ Punct. 4.

Et tertius angelus sequutus est eos, dicens voce magna, Si quis adorauerit bestiam, & imaginem eius: & acceperit characterem in fronte sua, aut in manu sua: & hic bibet de vino ire Dei, quod mixtum est mero in calice ira ipsius: & cruciabitur igne, & sulphure in conspectu angelorum sanctorum: & ante conspectum agni.

Tertius hic angelus tertium ordinem ministrorum sacri verbi Dei post interitum Antichristi futurum præfigurat, qui diuersis causis iuxta tempus emergẽtibus diuersa argumenta tractanda assument secundum mensurã donationis Christi. Primus angelus de timore præmisit: quo vniuersi commonefierẽt ad timorem domini, ne vltra abiecto veri Dei cultu ad idola dilaberentur, quemadmodum nuper contigerat multis per Antichristum informe monstrum deceptis. Secundus de ruina regni peccati meminit in casu Babylonico. Vnde incitari debent vniuersi credentes in gratiarum actiones Deo immortali, qui singulari virtute eripere nouit suos ab vltimo internicio. Tertius hic angelus præmonet de studio, ne videlicet quis vltra relabatur in fœditatem inquinationum Antichristi, in qua diu multúmq; laboratum fuit à seductis. Dicatur ergo, Et iterum angelus sequutus est eos, dicens voce magna, &c. Vox magna, ardens prædicatorum desyderium est, & virtus fortissima in annunciando veritatem contra impietatem. Bestia ipse Antichristus per se est. Imago eius, statua in honorem illius à stulto populo erecta, impulsione discipulorum Antichristi: de qua dictum est, supra cap. 13. Sic & Nabuchodonosor, erigi sibi statuam fecerat, eámque adorari. Character in fronte, aut signi realis candenti ferro impressio est: aut aperta erroris illius professio, prout frons semper detecta pars capitis est. Manus operationem designat. Hæc itaque erit vox illa magna

tum temporis prædicatorum: vt si quis adorauerit Antichristum, qui extulerat se in omnibus signis & prodigiis supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita vt in templo Dei sederit, ostendens se tanquã sit Deus. 2. Thess. 2. aut eius imaginem: acceperitque characterem in fronte sua, ita vt aperte profiteatur se esse de numero asseclarum eius, simul operatione confessionem attestans: hic bibet de vino irę dei, &c. id est, similiter peribit vt ille. Et quia ab initio operatur mysterium Antichristi, mysteriũ iniquitatis in hominibus: quæres, Qui sunt, qui habent characterem bestiæ in fronte, & in manu. Qui denique in manu tantum, & non in fronte? Respondeo. Iudęi habent modo in fronte, & in manu sua bestię characterem: qui in eum modo in mysterio credunt: vnde & statim, vbi emerserit credent in eum: quem recepturi sunt pro messia, errorem mittente Deo in eos, eo quòd veritatem recipere noluerunt. Ideò inquit Apostolus, mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio: vt iudicentur omnes, qui non crediderunt veritati: sed consenserunt iniquitati. 2. Thess. 2. Hoc & dominus testatur dicens. Ego veni in nomine patris mei, & nõ accepistis me si alius venerit in nomine suo illum accipietis. Ioan. 5. Idem opera illius faciunt, blasphemãdo Christum, & nequissimis eius operibus aliis quasi illi iam deseruiendo. Porrò falsi christiani habẽt characterem, id est, formam ingenij eius (quod enim nos formam, Greci characterem dicunt) qui confitentur se nosse Deum, factis autem negant. Dum ergo ij nefandis operibus Christum abnegãt: proculdubio Antichristi sunt, contraria Christo facientes, vt similiter cum Antichristo animaduersione Dei atrocissima pereãt. Proinde recte subditur, Et hic bibet de vino iræ Dei: quia videlicet similiter damnabuntur falsi christiani cum Iudęis professionem & opera Antichristi iam in mysterio habentibus. Denique quod vinum est, hoc & calix, videlicet vindicta iracundiæ Dei omnipotentis. Idem ergo sunt. Nanque & nos quum vinum in calice damus, non dicimus, Ecce vinum & calix: sed tantum, aut vinum, aut calix. Nec tamẽ vacat à mysterio ita locauisse verba, quasi per superabundantiam. Proinde vinum & calicem posuit: vt ostenderet, quia quod erat in calice

Characterem bestiæ Antichristi qui habent.

calice cum mero mixtum ad comparationem meri turbidum dilutúmque erat. Merum quippe purum dicimus. Sunt enim in hoc calice simul mixtæ fœces cum vino mero, id est, puro. Per vinum itaque merum, vt dilucidius intelligas, vindicta diuini examinis erga pios capitur, qui in præsenti flagellantur: vt postmodum abundãtius glorificẽtur. Per fœces autem damnatio peccatorum exprimitur, qui in extremo examine acerbissimis cruciatibus tradentur. Nam vinum superne est: fœces inferne, atque in ipso latent fundo. Quia videlicet sancti in præsenti affliguntur, aduersum quos in aperto diuinum sæuit iudicium: reprobi autem quasi in fundũ demersi plenius acerbiúsque furorem eiusdem iudicij in futuro sentient, qui modo flagello libello liberi ad voluptatem viuunt: vt qui modo rem suam fœliciter proferunt, tum infœliciter coangustati, quod remansit in fundo quasi latitans occultúmque bibant: in quibus omnibus contraria omnino iustorum atque impiorum, reproborum electorúmque conditio exprimitur. Reprobi quippe post degustatam vitæ huius voluptatem æternis ignibus tradentur, qui modo punitionis flagello deseruntur: electi vero post temporariam disciplinã in gloriam assumentur, qui in paucis vexati, in multis bene disponẽtur. Hebr. 11. Ad hunc sensum adducitur illud, Psa. 74. Calix in manu domini vini meri plen* mixto. Et quod sequit, Et inclinauit ex hoc in hoc: verũtamẽ fex eius non est exinanita: bibẽt oẽs peccatores terræ. Quibus verbis aperte innuitur, quia nimirũ Deus iudicij sui acredinem, turbidámq; vltionem effusurus est in impios in finem, qui dum viuerẽt absque flagello in pace fuerunt, sanctósque Dei afflixerũt. Quocirca fex vltionis diuinæ nõ deficiet eis, eo quòd habeat semper Deus vnde puniat eos, qui in terra viuẽtes ab iniuriis Dei non abstinuerũt, terrenis inhiantes, & pro terrenis digladiantes. Sed vide diuini consilij admirabilem & potentissimam rationem. Sic nanque calix iste vini meri domini in manu est: vt non continue in tenore persequendi sanctos perseueret, sed his liberatis de persecutionis afflictione: vt aliquando afflictio conuertatur in peccatores terræ, qui affligebant sanctos: & hoc potissimũm in fine, aut quum exeunt de hoc mũdo, aut quan-

Vinum purũ præsens tribulatio.

Fex vini æterna damnatio.

do generale fiet iudicium: id quod dicere intẽdebat propheta,tecte tamen,Et inclinauit,inquiens,ex hoc in hoc, quasi de vno calice in alium liquor funderetur:quandoquidem à sanctis vertetur persequutio in peccatores, nihil acre fece eiusmodi vini euaporante,id est, tenebit seueritas diuini iudicij suum vigorem,& illam acredinem, qua puniat impios, vt nihil ei desit virtutis. In quod sequitur.Et cruciabuntur igne & sulphure,&c. Quum sint in inferno tanta támque innumerabilia tormenta, quãta nec dici nec æstimari possunt:breuiter tamen in his duobus omnia comprehenduntur Est enim ignis non ad lucendum,sed ad vrendum.Est & sulphur,quod & fomentum præstabit igni,& fœtorem: ac sic ex igne fœtor, & ex fœtore ignis procreatur. Quorum alterum quum ad cruciandum malos sufficere possit,vtrunq; tamen redundat:vt & ardorem sustineant & fœtorem,magna satis ratione. Qui enim ad peruersa desyderia ex carnis fœtore nũc ardent: dignum est,vt postmodum igne & sulphure puniantur: quatenus ex iusta pœna condiscant, quid ex iniusto desyderio patrabant:nihil tum iam sera sui recognitione in correctionem proficiente.Porrò,angelorum vocabulo,in quorum conspectu cruciari dicuntur reprobi:non solum angelici spiritus, verum etiam electorum eccleſia designatur. Quod ideo fit, vt dum impiorũ cruciatus iusti conspiciunt,in dei laudes impensius assurgãt, & gaudeant: sicut scriptum est, Lætabitur iustus, quum viderit vindictam.Ps.63. Ad eorum ergo cedet gaudium malorum supplicium. Quia videlicet cernunt in se bonum,quo supra meritum iunt remunerati,& in illis supplicium,quod misericorditer euaserũt:& sic gratulabuntur, & gratias misericordi Deo agunt, per cuius bonitatem tanta mala euaserunt,& tanta bona sunt consequuti quibus æternum beatos se sciunt, Sequitur, Et ante conspectum agni.Quid est quod dicit? An visuri sunt impij Christum in æternum, cuius visio beatos omnes efficiet? Non equidem:iuxta illud quod dicitur, Tollatur impius, ne videat gloriam Dei.sed tanto terrore corripientur, vt videatur eis Christus Deus omnipotens semper præsens coexistere,eisque iræ vltionem inferre. Sic Cain ille primus parricida,qui manu sua fratrem germanum vnicum

Damnatorũ pœna ignis & sulphur.

Reproborum cruciatus coram electis.

Dei furor præsim reprobos insequitur.

occidit: persequentem Deum & continuo ipsum prementem fugiebat, dicebátque, Ecce eiicis me hodie à facie terræ, & à facie tua abscondar: & ero vagus, & profugus in terra: siue vt in septuaginta scriptum est, Gemens, & tremens super terram, Gene. 4. Sic & Adam postquam in Deum peccauit, præsentiam Dei fugiens se abscondit. Scelerata nanque mens sic præsentem sibi irati Dei vultum consyderat, vt flagella quoque conscientię ab eo infligi sibi sentiat. Dicat ergo tertius angelus, dicãt & omnes illius temporis prædicatores, Si quis adorauerit bestiam, id est, pro Deo (vt solebat) Antichristum habuerit eum, aut coluerit: & imaginem eius statuam in honorem ipsius fabrefactam, & publice in templo Dei erectam & acceperit characterem in frõte sua, aut in manu: hic bibet vna cum illis, id est, Antichristo, & eius ministris de vino iræ Dei, id est, vltione, quod mixtum est mero in calice iræ ipsius. Hoc est, etsi videatur is aliquali pace frui, donec viuit in terris: tamen non deficiet ei in fine vltio diuina, immo multo maiori plenitudine atque acredine imbuet eum, & inebriabit, & amentem faciet acerbitate pœnarum eum. Nanque cruciabitur igne & sulphure, & in conspectu angelorum sanctorum, & etiam agni: quos præsentes sibi esse tum conspiciet ad maiorem pœnæ suæ cumulum: hunc, quia redemptionis mysterium, quod ipse non aduertit, impleuit: illos quia in ministerium dati sunt credentibus, vt nihil præteritum esse in re salutis quispiam queat causari.

Punctus 5.

Et fumus tormenti eorum ascendet in sæcula sæculorum: nec habent requiem die ac nocte, qui adorauerint bestiam, & imaginem eius: & si quis acceperit characterem nominis eius.

Singularem in plurali excipit dictione in tertia persona: quum enim singulariter præmisisset loquens de Antichristi fautoribus, nunc eos pluratiue nominat, dicens, Et fumus tor. eorum, quia videlicet ad vnum perditionis corpus illi omnes pertinent: & ita seorsim vt gregatim punientur, qui vna quasi professione, parique tum animi tum virium cõtentione vicia perditi hominis

Ignis corporeus reproborum.

sequuntur. Magnus fumus magnarum flammarum est indicium: quanuis enim sine nutrimento lignorum, corporalis tamen erit ignis reproborum, in sulphure videlicet & spiritu procellarum. Psal. 10. cuius modo sempiternum dicit hæc scriptura fumum ascendere: & hæc pars, id est, sors & hæreditas calicis, id est, pœnę eorum. Ibidē. Quia ergo in igne reprobos sine fine ardere conspicit, fumum tormentorum in sęcula sæculorum ascendere dicit. Quo in loco error Originis aperte cōfutatur qui dixit, Post mille annos reprobos redire ad vitā, iustos autē reuersuros ad pœnam: alioqui falsum esset quod veritas pronūciat, dicens. Ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam. Et alibi, Procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ, qui vero mala egerunt in resurrectionem iudicij. Ioan. 5. Credere non ausim è tanto ingenio tam puerilem stultitiam prolapsam. Nunc cur pro tēporali peccato æterna pœna reprobos maneat mirandum vtique est. Sed districtus iudex veniens, non tantum facta pensabit, sed etiam voluntates ipsas. Nam reprobi, si fieri posset, semper in hac vita viuere cuperēt, vt semper suis se peccatis pascerent, semper etiam noxias voluptates gustarent, & carnis delecta se volutarent: proinde nunquam carebunt supplicio, qui nunquam carere voluerunt peccato: & nullus erit iniquis terminus vltionis, qui nunquam voluerunt habere terminum criminis. Si enim (vt aiunt) quandoque finienda sunt supplicia reproborum: consectarium est, vt quandoque finienda sint & gaudia iustorum. Quod si hoc verum non est, quod minatus est: neque illud verum erit quod promisit. Verum, inquiunt, idcirco æternam pœnam comminatus est peccatoribus, vt eos à perpetuitate peccādi compesceret. Nanque creaturæ suæ æterna supplicia comminari debuit, non inferre. Quibus citius respondebimus. Si falsa comminatus est, vt ab iniustitia corrigeret: falsa etiam pollicitus est vt ad iustitiam prouocaret. An putas æternam & incommutabilem ludere verbis veritatem, qui dixit, Cœlum & terra transibunt: verba autem mea non transient. Luc. 21. Ludit equidem nimirum, qui tam mature, tāmque constanter pronunciat omnia: immo pure & aperte loquitur confirmātque, vt tergiuersari nequa-

Reprobi pro momentaneis cur æterna recipiant.

quam possis. Cæterum per diem & noctem continuum tempus intellige. Vnde est illud, Erit tempus eorũ in sæcula sæculorum. Deficient nanque miseri sine defectu, semperque erit in eis quod crucietur: quia semper ad cruciamenta reparabitur, quod defecit. Possunt & vicissitudines pœnarum per hæc intelligi iuxta illud, Iob. 24. Ad calorem nimium transibunt ab aquis niuium. vt simul acuitates duorum contrariorum in summo perpetiantur in pœnam, qui summum aduertere neglexerunt, in gloriam. ❋o Punct. 6. *Dies & nox quid significent.*

Hic est patientia sanctorum, qui custodiunt mandata Dei: & fidem Iesu.

Sancti attendẽtes quàm crudelis sit exitus pereuntium reproborum, qui bibunt semper in æternum de vino iræ Dei, & cruciantur igne & sulphure in conspectu angelorum sanctorum, & ante conspectum agni, in eorum maximum dedecus & ignominiam, quorum torméti fumus ascendet in sæcula sęculorum, nec habent requiem die ac nocte: sibi prospiciũt ne similiter pereant, ac proinde tribulationes huius mundi libenter pro iustitia sustinere in corde destinant: magis volentes hic affligi improbitati non consentiẽdo, quàm consentiendo perire, & his omnibus pœnalitatibus, quæ dicta sunt se facere obnoxios: patientiam insumunt, sustinentes libẽter huius temporis aduersitates, quibus solent affligi boni ab improbis. Vnde postquam de pœnis reproborum horrenda satis præmissa essent: consequenter statim subiunctum est, Hic est patientia sanctorum. ac si dicat, in huius æternæ damnationis reproborum consyderatione sancti patientia sese in hac vita præmuniunt: pensitantes, quia pro temporali afflictione, æternam beatitudinem sint adepturi: impij vero, & tribulatores sanctorum, pro sua impietate infernalem mereantur damnationem: vt proinde minus turbentur, ferántque omnia æquanimiter, in custodia mandatorum Dei sese totos obstringunt, seruãtes fidem Iesu, atque intellectum: & voluntatem captiuantes in obsequium Christi: non necessitate, sed libere: quorum omnis amor Iesus est, & iustitia legis eius: quam meditando & faciendo implent, vt sempiterna beatitudine potiãtur.

Nam & Petrus dicit, Modicum ſi nunc oportet contriſtari in variis tentationibus, vt probatio fidei veſtrę multo preciosior ſit auro, quod per ignem probatur, inueniatur in laudem, & gloriam, & honorem, in reuelatione Ieſu Chriſti, quem quũ non videritis diligitis. & poſt pauca. Propter quod inquit, ſuccincti lumbos mentis veſtræ ſobrij, perfecti ſperate in eam, quæ offertur vobis gratiam in reuelationem Ieſu Chriſti. 1. Petr. 1. Hic eſt ergo patientia ſanctorum. Pronunciandum eſt cum percuſſione libri, aut tabulæ ſubiectę manibus, cum põdere & parum elatione vocis, ac proſpectus admiratione & etiam grauitate vultus: vt ſono ſimul pulſu edito & grauitate vultus, mirabundóque proſpectu, & voce grandiuſcula auditorum mentes in conſyderationem tãtæ rei adducantur: nec recuſent, ſi quando ingruant, temporis huius tribulationes ſubire pro iuſtitia. Duo dicit: mandata Dei, & fidem Ieſu: quandoquidem hæc vehementer faciunt ad ſalutem, videlicet habere fidem Ieſu, & mandata eius cuſtodire, & ſi quid aduerſi interim ſuboriatur ferre patienter, maxime ob iuſtitiam. Nam beati qui perſequutionem patiuntur propter iuſtitiam. Et Paulus dicit, Patientia vobis neceſſaria eſt, vt voluntatem Dei facientes reportetis promiſſionem Dei. Nanque fides illuminat, mandata dirigunt, patientia probat, id eſt, oſtendit probatum: fides iubet in vera agnitione credere in Deum, fideréque illi. Mandata in ſui obſeruatione actuali, dilectionem Dei quoque fideli oſtendunt. Dicẽte domino, Qui habet mandata mea, & ſeruat ea, hic eſt qui diligit me. Ioan. 14. Patiẽtia palam facit omnibus vere credentem: & quòd dignus ſit remuneratione æterna, tanquam athleta fortis & conſtãs, & fidelis. Proinde dicebat Apoſtolus, Per patiẽtiam curramus ad propoſitum nobis certamen, Hebr. 12. Enimuero poſt lapſum primorum parentum adeo humanum genus eſt paſſionibus continuis obnoxium: vt nõ ſit vnus in hac vita, qui omnino aduerſos fortunæ aſſultus non aliquando in ſe experiatur. Inſurgunt igitur aduerſa mala, ſubeunt afflictiones, coeuntur bella, infirmitates corporum animorúmque recurrunt: nunc quoties iniuriis impetimur, virulẽtias linguarum mordacium ſuſtinemus: vt hos eiuſmodi impetus,

alióſque incurſus,& repentinos motus,non niſi ferendo æquanimiter euadere valemus. Hoc ſolũ eſt nobis refugium in omnibus tentationibus noſtris: hæc medicina: quam ſi ſuſtuleris,omnis virtus in te concidat neceſſe eſt: nec conſtet ratio. Superanda (inquit ille) omnis fortuna ferendo eſt. Non erit fortis qui non eſt patiens,nec perſe uerabit in finem vt ſaluus fiat: abiectis enim armis fugiet, nec egregij aliquid efficiet. Sola igitur virtutum aut præſtantiſſima eſt patientia,aut certe non vltima. De qua nõ erit incongruum aliqua cõmentari hic,vt legentes multo fortius patientiæ robore firmentur,vtque beati fiant.

Patientiæ definitio iuxta Lactantiũ & Tullium.

Hanc Lactantius Firmianus,Li.5.diuinarum inſtitutionũ definit in hunc modum. Patientia eſt malorum, quæ aut inferuntur,aut accidunt, cum æquanimitate toleratio. Hanc Tullius eandem in ſuis Rhetoricis pro ingenij felicitate honeſtatis,aut vtilitatis cauſa, rerum difficilium & arduarum voluntariã ac diuturnam perpeſſionem deſcripſit. At quia ſolemus ſubinde falli ſpecie virtutum: proinde diſtinguere volunt ſacrarum literarum tractatores de ipſa hoc modo,vt prima ſit Socordium, quibus videlicet ex officio incumbit reprehendere, corrigere, vel punire peccantes,& tamen ignauiter tolerant: contra quos eſt c.Facientis.86.diſt.vbi dicitur. Facientis proculdubio culpam habet,qui quod poteſt corrigere negligit. Et.85.di.c.conſentire. Conſentire videtur tractanti: qui ad reſecanda,quæ corrigi debent,non occurrit,& non eſt patientia ſanctorum.

Patientiæ multiplex diſtinctio.

Secunda eſt patientia mundanorũ, eorum qui propter mundum quoſcunque labores fortiter tolerant,de quibus dicitur.47.diſtinct.c.omnes. Omnes huius ſæculi dilectores in terrenis his rebus fortes ſunt, in cæleſtibus autem debiles: nam pro temporali gloria vſque ad mortem deſudare appetunt, & pro ſpe perpetua nec parum quidem in labore ſubſiſtunt: pro terrenis lucris iniurias quaſlibet tolerant, & pro cæleſti mercede vel tenuiſſimi verbi contumelias ferre recuſant: terreno iudici toto etiam die aſſiſtere fortes ſunt, in oratione coram domino vel vnius horæ momento laſſantur: ſæpe nuditatem,deiectionẽ, famem, pro acquirendis diuitiis atque honoribus tolerant: ſuperna autem laborioſè quærere tanto magis diſſimulant, quan-

tomagis ea retribui tardius putant. Et non adhuc ſanctorum patientia. Tertia, ſtultorum eſt: eorum qui ſciunt quòd peccando mortaliter diabolo ſeruiunt, à quo permittunt ſic de peccato in peccatum trahi, nec ſic patientia ſanctorum, quam quærimus eſt. Quarta hypocritarũ, de quibus dominus dicit. Matt. 6. Exterminant enim facies ſuas, vt appareant hominibus ieiunantes, nec talem quærimus patientiam. Quinta igitur eorum eſt, qui ſtudent virtutibus, de qua dicit Augu. virtus animi quæ patientia dicitur, tam magnum donum Dei eſt, vt etiam ipſius, qui eam nobis largitur præconio prædicetur. In patientia námque (dixit ille) poſſidebitis animas veſtras. Lu. 21. Et Iacobus cap. 1. Patientia opus perfectum habet. Et Apoſtolus. 2. Cor. 6. In omnibus exhibeamus nos ſicut Dei miniſtros: in multa patientia. Hæc eſt patientia ſanctorum quam quærimus. Huius autem officium eſt, conſeruare bonum rationis contra triſtitiam, ne ſuccumbat. Nam virtutes morales ordinantur ad bonum, inquantũ conſeruant bonum rationis contra impetus paſſionum. Inter alias autem paſſiones triſtitia efficax eſt ad impediendum illud bonum, rationis videlicet, Iuxta illud. Eccle. 30. Multos occidit triſtitia. Propterea dixit Lucanus (ſi miſceri debeant profana ſacris) Gaudet patientia duris. Et quia ſola hęc eſt illa patientia, quę pertinget ad regnum: notandum nobis eſt, quòd aliud eſt paſſionem, & afflictionem in aduerſitatibus non ſentire: aliud nõ ſuſferre. Qui homo eſt, anguſtias & tribulationes ſentit: ſed ſi non eſt ſtudioſus & fortis animo in paſſione deficit & multa cogitat, aut loquitur, aut facit, quę non conueniũt. Qui verò ſtudioſus eſt, etſi vt homo aduerſa ſentiat, tamen in dolore modum adhibet, & modeſtiã ſeruat. Propterea Seneca maximus ille inter ethnicos morum magiſter, de conſolatione ad Paulinum. Non ſentire, inquit, mala ſua non eſt hominis, non ferre non eſt viri. Et Tullius de oratore. Li. 2. Magna laus & admirabilis videri ſolet tuliſſe caſus ſapienter aduerſos: non fractum eſſe fortuna: retinuiſſe in rebus aſperis dignitatem. Porro quærendum nobis eſt, in quibus rebus patientia hæc probari ſoleat, quæ proprie ſanctorum dicitur. Quinque eiuſmodi numerantur. Primo in contumeliarum

Patientiæ genuinũ opus

Patientia in quibus rebus probetur.

illatione. Solent námque homines nequam, & mali, molestare bonos: nunc detrahendo, nunc conuitiando, nunc contumelias inferẽdo. Sed vtique ibi virtus est, vbi boni patienter sciunt sufferre. Gregorij sententia est. Si boni estis, quamdiu in hac vita subsistitis æquanimiter tolerate malos, nam quisquis non tolerat malos, ipse sibi per impatientiam testis est, quia bonus non est. Idem. Abel esse renuit, quem Cain malicia non exercet. Lact. in. 5. diui. instit. Non minus, inquit, malum est referre iniuriam quàm inferre. Nam vnde certamina inter homines, contentionésque nascuntur: nisi quòd improbitati opposita impatientia magnas sæpe concitat tempestates. Quod si patientiam, qua virtute, nihil melius, nihil in homine dignius inueniri potest, improbitati opposueris: extinguetur protinus tãquam igni aquam superfuderis: sinautem prouocatrix illa impatientia improbitatem sibi comparem nacta sit, tantum excitabilius incendium: vt id non flumen aliquod, sed cruoris extinguat effusio. Magna itaque patientiæ ratio est, quam sapiens quisque tenebit. Secundo probatur patientia, & in bonorum temporalium ablatione. Tertio in charorum amissione. Quarto in flagellorum Dei corporali perpessione. Quinto in voluntaria operatione, vt sunt ieiunia, orationes, vigiliæ, & disciplinæ, aliorúmque bonorum operum: quorum præmium vita æterna compensat.

Punctus 7.

Et audiui vocem de cælo dicentem mihi. Scribe: Beati mortui, qui in domino moriuntur.

E cælo vocem audit: quo scires Dei esse sermonem hanc Apocalypsin: atque vt intelligeres quàm sit ei assentiendum beatus námque qui audit, & qui legit verba prophetiæ huius: & seruat ea, quæ in ea scripta sunt supra cap. 1. Porro hanc vocem non corporalem, neque à foris per stridulos sonos strepentem auribus audit, sed intus formatam per angelum qui totam Apocalipsin iussu Christi mirabilibus formis reuelauit. Audiuit ergo interiori auditu, nõ dubium quin spirituali de cælo, ita enim videbatur: sicut in visionibus imaginariis, siue etiam in-

tellectualibus fieri ſolet. Eo ſenſu loquitur Zach. cap. 1. Angelus, inquit, qui loquebatur in me egrediebatur. Sequitur. Scribe. Vides angeli fidem ac diligentiam, quin potius eximium erga mortale hominum genus affectũ, quo percupit ſeruari quemque, ideo ſalutarem doctrinã commendari litteris iubet, vt ad omnes dimanet, vt omnes mente percipiant: quandoquidem beati ſunt mortui illi, qui in domino moriuntur. Quid eſt hoc: Nẽpe quod mortuum eſt vita caret: Quod autem vita caret, nec moritur, nec mori poteſt, niſi prius viuificetur. Itaque intuẽdum. Námque verbum hoc multipliciter exponi poteſt. Primo, Beati mortui, id eſt, fęlices illi quidem vita functi, qui in domino moriuntur, id eſt, in domino obierũt diem ſuum, ſcilicet in ſtatu ſalutis, in charitate, in diuini nominis confeſſione, in mentis ad Deum conuerſione. Tales enim ſecuri ſunt, quòd nunquã auertentur à Deo, etſi veniale quid ſecum deferant, non eis imputatur, propter fidem quin fælices cælum ſubeant. Sæpe autem in ſcripturis verba connotatione temporis abſoluuntur: & verbũ vnius temporis pro verbo alterius tẽporis ponitur, etiam in his quę hiſtorialiter conſcribuntur: quod in euangelio. S. Ioannis frequentiſſime fieri conſtat. Secũdo ſic, Beati mortui, ideſt moribundi & quibus ſupremus ſpiritus ad iugulum eſt agonizantes. Solemus enim de aliquo letaliter ægrotante, mortique iam proximo, dicere, quòd ſit mortuus homo: vnde, Iayrus Archiſynagogus, qui apud Marcum Chriſto dicit, Filia mea in extremis eſt. Id quod alius Euangeliſta ita reddidit, Filia mea modo defuncta eſt. Qui in domino moriũtur. Hoc vniuerſaliter verum eſt, quandoquidem ea mentis diſpoſitione, ſeu conuerſione qua moritur homo, permanebit anima eius perpetuo. Ideo qui in domino moriuntur, videlicet in conuerſione mentis ad Deum, nunquam auertentur ab ipſo, iuxta illud. Eccle. 11. In quocunque loco cæciderit lignum, ibi erit. Propter quod aſſerit Damaſcenus. Quod angelis eſt ruina, hoc homini mors. Tertio ſic moraliter. Beati mortui, id eſt, qui mortui ſunt hic ſeculo & peccatis, immo ſibi ipſis videlicet propriæ voluntati, & omni vitioſæ affectioni, atque mundanæ vanitati: qui cum Apoſtolo dicere poſſunt, viuo autem iam non ego,

Beati in domino mortui.

viuit vero in me Christus, Gal. 2. Et, Mihi absit gloriari in cruce domini mei Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo, Gal. 6. De taliter mortuis alibi dicit Paulus. Qui mortui sumus peccato, quomodo adhuc viuemus in eo? Ro. 6. Et Coloss. 3. Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum christo in deo, hi sunt qui dominantur amici cupiditatibus, & feris sensuum affectionibus & vincũt seipsos, odiúntque peccare virtutis amore, immo dei amore, qui dominus virtutum est, Psal. 13. Qui in domino moriuntur, per separationem animę à corpore. Hi enim perseuerando vsque in finem non nisi in domino feliciter moriũtur, quacunque morte præuenientur. De talibus scriptura loquitur dicens. Iustus si morte præoccupatus fuerit in refrigerio erit. Sap. 4. Quali refrigerio? Quali sancti in celis: vbi æstum laborum, ignemque tribulationũ, quæ sanctos vrere rotaréque solet in carne, hic glorioso triumpho superantes: deo refrigerium placidum, ac permulcens illis conferente, quiescunt & delectantur. Sequitur.

✻ Punct. 8.

A modo iam dicit spiritus, vt requiescant a laboribus suis: Opera enim illorum sequuntur illos.

Amodo, id est, à tempore isto vitæ præsentis, siue a tępore mortis, iam dicit spiritus. Quis spiritus dicit? Angelicus? An ille deus, qui sanctus per se est? Ad vtrunque referri potest inquit Dion, quidam Carthusianæ factionis, qui integrum volumen scripsit in hanc Apocalypsin, cuius verba hæc sunt. Potest autem hoc loco per spiritum intelligi angelicus spiritus, cuius ministerio deus ista reuelauit: vel spiritus sanctus, per quem propheticæ reuelationes, per appropriationem quandam fieri asseruntur, quemadmodum septem dona dicuntur, dona spiritus sancti: quum vtique sint dona totius superbeatissimæ trinitatis cuius indiuisa sunt opera. Et quia tota trinitas spiritus est, dicente Paulo, Dominus spiritus est. 2. Cor. 2. Et Ioan. 4. Spiritus est deus, potest per spiritum deus trinitas accipi. O quàm fælices ergo illi, & terque quaterque beati, qui fide vitáque probabiles inuenti hinc meruerunt superas ad auras euadere, regnáque beatorum laudatius ingredi: quibus dicit spiritus, vt de cætero

requieſcant a laboribus ſuis : pacéque perfruantur quieta ac perbenigna. quod propter eos præſertim dici quidam volunt, qui in vinea domini laborantes non defecere: aut pro fide agonizati ſunt. Omnibus tamen vniuerſaliter pollicetur fælicitatem : quateus norint vniuerſi, quia quietudinis fructus laborum anxiorum maneat omnes: nec quiſquam fruſtrabitur mercede ſua, quocunque ſtudio in gloriam dei laborarit. Nunc ad reliqua, ſequitur enim. Opera enim illorum ſequuntur illos. Grande verbum: & ſemper memoriter tenendum. At quomodo opera, quæ præterierunt, iamque eſſe deſierunt poterũt mortuos ſequi? Nonne potius opera noſtra præcedunt nos ante mortem, & præparant viam, quum oratio humiliantis ſe, & deprecatio iuſti penetret celos. Eccl. 35. Et Cornelio dictũ eſt, Orationes tuę: & eleemoſynæ tuæ aſcenderunt in memoriam in conſpectu dei, Act. 10. Reſpondeo, Opera ſiue bona ſint, ſiue mala, ſequuntur morientes, perguntque cum illis. In electis quidem, inquantum ſplendor virtutum, & ratio obtinendi felicitatẽ celeſtem permanent & comitantur eoſdem. In reprobis autem, inquantum macula ac turpitudo vitiorum, & etiam reatus penæ æternæ, cohęrent notabiliter. Haymo, Quia enim poſt opus merces ſequitur operis, ipſum opus electorum eos comitari dicitur. ſicut ſcriptum eſt, Quia eſt merces operi tuo, dicit dominus Ieremiæ. 31. Dicerem, & ita eſſe confido, per opera intelligi debere ipſa merita quibus ex diuina promiſſione correſpondet merces, vt ex Hieremia clarum eſt. hęc enim operantes recte ſequuntur, quòd ex diuina promiſſione aſſequantur quod merentur: Nam promiſſioni ſua deus debitor eſt, vt bene operantibus reddat bona. Meritum enim in ſtricta & vulgari ſua acceptione dicit opus, cui ex debito correſpondet merces æqualis. & tunc dicit duo. primo debitum mercedis, deinde æqualitatem precij & appreciati. Secundo meritum accipitur pro opere, cui ex diuina promiſſione reſpondet merces: quomodo accipitur apud ſanctos, ſicut dicit Auguſt. merita ſanctorum eſſe dona dei. Merces autem tunc reſpondet non tam operi quàm promiſſioni, ex cuius fide operamur. vnde ſequitur primũ modum nequaquam cadere poſſe inter deum hominemque: ſed inter homi-

Opera noſtræ ſequi nos quomodo intelligatur.

nes duntaxat, inter quos ſtat æqualitas præcij & operis appreciati: vt tantum reddatur quantum operatum ſit. In quem modum apud Matth. cap. 20. operariis denarius diurnus reddi iubetur. De primo modo Pauli vox illa eſt. Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam: Ro. 8. ergo non ex debito operum, ſed ex diuina promiſſione gloria redditur, vbi nulla omnino æqualitas intercedit precij atque appretiatæ rei, quum in infinitum ſuperet merces gloriæ opera noſtra. Stringamus argumento. Qui aliquid meretur operibus, habet mercedem ex debito. Sed nullus habet mercedem ex debito apud deum: ergo nullus meretur operibus. Maior propoſitio Pauli eſt. Ro. 4. Ei autem qui operatur merces non imputatur ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum. Subſumpta propoſitio clara eſt. nulli enim eſt debitor deus, cuius ſeruitutem nos ratione creationis debemus omnes. Quid ergo? humiliemus nos oportet deo: & non ſuperbiamus operibus noſtris: quia excelſus dominus & humilia reſpicit: & faciamus voluntatem eius. Hoc ſi fecerimus beati. nã fidelis eſt dominus quia quod promiſit ſuis reddet etiam. Promiſſio illa eſt, Gratiam & gloriam dabit dominus. Pſal. 83. Sed quibus? quærentibus. Quærite & inuenietis. Lu. 11. Nam & hæc promiſſio eſt. Dabit gratiam, dabit & gloriam. Quare? Quia miſericordiam & veritatem diligit deus. Pſal. 83. ex miſericordia promittit, & ex veritate: quia videlicet verax eſt, reddet ſuæ promiſſioni ſe debitorem conſtituens. Vnde tria hæc conſequenter ſeſe habent per ordinem. Gratia, promiſſio, debitum. Primo gratia dei eſt erga nos. ſecundo promiſſio ſequitur ex gratia. tertio debitũm ex promiſſione. Sicque debitum reducitur in promiſſione, promiſſio in gratiam. vt & debitum iam ſit gratuitum conſyderata eius origine. Ipſa enim gratia promittendo facit ſe debitricem. Idem ſentiendum & de mercede. vnde non eſt proprie merces, quæ datur electis: quia non ex debito ſimpliciter: neque ex æqualitate operis ad præmiũ dicitur merces: ſed quia datur bene operantibus ex diuina promiſſione.

DE VISIONE FILII HOMINIS SVPER NVBEM CANDIDAM ET ANGELIS TYPICIS.

Sect. 3. Punct. 1.

ET vidi, & ecce nubem candidam, & super nubem sedentem similem filio hominis, habentem in capite suo coronam auream, & in manu sua falcem acutam.

Quem supra agni nomine depinxit dicens, vidi, Et ecce agnus stabat supra montem Sion: eundem manifestius exprimit, quem similem filio hominis dicit: quia videlicet, qui prius in lege per agnum immaculatum figurabatur: ipse per semetipsum in euangelio loquutus est filius hominis factus, quum de virgine Maria incarnatus est. Nubes candida, caro eius purissima est, quam nõ obscurauit macula peccati. De hac nube per prophetam dicitur, Ecce dominus ascendet super nubem leuem, & ingredietur Ægyptum, Esa. 9. Super nubem quippe leuem ascendit, & in ægyptum venit: quando carnem nostræ mortalitatis accepit, & in hoc mundo natus apparuit. Nam quomodo sol super nubẽ candidam diem quidem nobis efficit, sed non totam claritatem suam nobis ostendit: lucem dat, sed suam formam subtrahit, nec vibratis radiorũ spiculis euidenter sub oculos ludit, & tamen algorem noctis tenebrásque propellit. Sic diuinitas in carne tecta, mũdi quidem tenebras ac algorem peccati depulit, sed non proinde semetipsam visibiliter nobis ostendit. Deum enim nemo vidit vnquam: sed nec videri potest qui lucẽ habitat inaccessibilẽ. Ioan. 1. & 1. Ioan. 4. & 2. 1. Tim. 6. Sedebat ergo super nubẽ candidã similitudo filij hominis, quin & ipsa nõ reuera nubes erat, sed similitudo quædã: neq; enim corporaliter oculis sed in spiritu ista videbat. Vel certe per nubem candidam Ecclesia designatur, fide christi purificata: iuxta illud, Fide purificans corda eorum, Act. 15. cui insidet christus, sessionemque eam tuetur & fouet velut gallina pullos suos. Similitudine autem filij hominis visus ille qui venit in similitudinem carnis peccati Ro. 8. apparens tanquàm vnus ex

Filius hominis super nubem sedens.

petatoribus: nam sic venit & ad baptisma Ioannis, petens eum vt cum illis qui aderant peccatoribus se quoque baptizaret: vnde etiam totus intremuit baptista. Matt. 3. Lu. 3. Mar. 1. Non ergo simpliciter filius hominis, naturali lege procreatus, sed similis filio hominis, verus tamē homo ex anima rationali & humana carne subsistēs. Dicitur visus, habens in capite coronam auream. Duplici de causa christus coronam habere dicitur: primo quia rex, non fortuna sed natura: non electione sed generatione æterna: in cuius femore scriptum est, Rex regum, & dominus dominantium. Secundo, quia sacerdos. Quod enim sacerdotalis honor coronam habeat, ostenditur Eccl. 46. quum in laudibus patrum de sacerdote Aaron sapiens dicit, Corona aurea super mitram eius expressa signo sanctitatis, gloria honoris, & opus virtutis. id quod de lamina sacrosancta intelligitur, in qua scriptum erat ineffabile nomen domini, Tetragrammaton, hoc est quatuor literarum. Porro falcem quoque habebat, & hanc acutam: quod non aliud est quàm id quod Paulus per gladium intelligit, id est verbum dei, quod ad manum habuit christus, siue dum in Iudæa, siue dum in Galilæa, siue in aliis terræ partibus diuersaretur, prædicans, & docens regnum dei: cuius aciem acuit & exeruit aduersus Scribas & Phariseos, nobilissimam ac iuxta corruptissimam partem populi illius vbique: vt nec modo cum vlla gente tantum negocij sit pietatis doctoribus quantum cum execrabili stirpe istorum, qui quum per se satis sibi sanctuli sint, cæterum rabulę: de quibus domini vox est. Sinite illos: cæci sunt, & duces cæcorum. Matth. 15. ✻o Punc. 2.

Christus coronam habet auream.

Et alius angelus exiuit de templo clamans, magna voce ad sedentem super nubem.

Si circūstantiæ verborum suis mysteriis penitius consyderentur, facile nobis occurret quem hic angelus de templo exiens præ se ferat. Scimus enim Zachariam patrem Ioannis baptistæ sacerdotem templi fuisse, cui Gabriel angelus in templo apparens magnificam sobolem promisit. Qui ergo patre sacerdote generatus & promissione in templo facta editus est, iure per hunc angelum, videlicet Ioānes ipse baptista domini designatur:

quem Malachias, domino asseuerante, angeli nomine consignauit. Mala. 3. & Matth. 11. Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam ante te: quod est verbum patris ad filium christum. Qui idcirco alius dicitur: quia & hic, ad quem loquitur, angeli vocabulo in eadem scriptura, figuratur, quum dicitur, Et statim veniet ad templum sanctum suum dominator quem vos queritis, & angelus testamenti, quem vos vultis. Si enim angelus nuncius est, de Ioanne euangelium dicit, Fuit homo missus à deo. Et de christo Paulus loquitur, Misit deus filium suum, Gal. 4. Hoc idem non semel de se apud Ioannem testatur dominus, vt ambigi de sensus veritate non possit. Hic ergo alius angelus exisse de templo duplici ratione creditur. Primo quia in templo per angelum est patri annunciatus promissusque: qui mutus egressus est de templo, & non potuit loqui, vique dum nasceretur puer, & circumcideretur Luc. 1. Secundo quia patrem sacerdotem habuit, qui ad templum pertinebat, & qui tum quoque minister esset templi: immo qui secundum legem patri sacerdoti sacerdos filius succedere debebat: sed ipse exiuit de templo illo scilicet veteri, vt noui institutorem annunciaret. Sic ergo exiuit de templo, & fugit in desertum: zonámque pelliceam & pilos camelorum horridulos præclaris sacerdotij illius stolis prætulit. Mar. 1. Iuit vt clamaret, quem vocem clamantem in deserto iamdudum notauerat Esaias. Iuit vt voluntati scripturæ, immo dei omnipotentis in scriptura expresse satisfaceret. Iuit clamare voce magna, magno supplicare desyderio, intentis animi præcordiis obtinere, vt eum, quem clausus in vtero salutauerat exultando, & videre & ostendere mereretur mundo: nondum enim agnoscebat facie, quem per spiritum prophetiæ sciebat aduenisse. Vides studium viri in solo christo positum, cui premilitare volebat. Vides quanta fide illum agnouerit, & quali in æstimatione habuerit: quanto ardore illi suffragari gestierit. Fugerat christus portante eum pientissima matre in Ægyptum: nec rediit, donec truculenti carnificis terroribus terra Iudæa liberaretur: vt puerum Iesum, Ioannes puer videre non posset: quem vbi nusquam reperit, exulem exul sequi voluit, fugitque in desertum:

Ioannes bapti. angeli nomine designatur.

quum

quum non illi iam puero saperet quicquam, nisi Iesus, quem adhuc intra ventris materni claustra latitans semestris agnouerat, inque gestus exultatione monstrauerat: & mansit ibi donec spiritussanctus monuit eum, ne vltra solitarius in deserto viueret, sed exiret, & aggrederetur munus sibi delegatum, prędicandique ac baptizandi officio vteretur: iam enim tẽpus appeteret, quo & illum mundus agnosceret, qui in regionibus Iudæorum hactenus incognitus maneret: cuius ipse preco fore deberet, precedereque illum in virtute Heliæ, redargues & increpans segnitiem ceissantis populi, qui nihil ad signa natalicia, cælique clara lumina experrectus esset, quando gentes e longinquis partibus adoraturi venissent, syderis nouiter exorti lumine exciti, lacessitique. Eius nempe partes erant clamare rotundo ore ad sedentem super nubem, id est, dei filium in humana carne existentem, quando prædicationis illius tempus aduenisset, in hunc modum.

Punc. 3.

Mitte falcem tuam acutam, & mete, quia venit tibi hora vt metas, quoniam aruit messis terræ.

Arebus gestis & exemplis prioris seculi notat in nouissimo illo tempore quales futuri sint prædicatores, quia non minori zelo quàm vnquam fuere antea. propterea Ioannis in primis meminit baptistæ, deinde Eliæ: non quia Ioannes in persona venturus sit resuscitato corpore & prædicaturus, sed virtute: eandem namque virtutem illius aurei temporis prædicatoribus daturus est dominus in officio præcursorio, qualem habuere ij, qui per facta describuntur, vt Ioannes & Elias. Simul ostendens felicitatem per omnem modum æui illius: quòd nihil minus virtutis erit verbi dei ministris siue ad iusticiam vitæ, siue ad doctrinam, christo domino affatim eis virtutem ad omnia efficienda suppeditante, & gratiam. Quis enim nesciat Ioannem sanctum virum fuisse quem & ipse Herodes impius carnifex metuebat, sciens iustum eum esse & sanctum, prout legis Mar. 6. Eliam autem rex Achab & Iezabel exhorruere, cognoscentes eum hominem dei esse. 4. Reg. 1. quorum vterque clamabant in virtute dei, annunciantes salutem hominibus, & peccata detestantes:

Prædicatores futuri temporis ab exemplis notãtur.

vtque corda hominum in primis deo prepararentur. De clamore Ioannis præclarum extat in euangeliis testimonium: qui inter conuolitantem ad se multitudinem prædicans, nihil magis agebat, quàm vt corda hominum prepararet, & christum ad prædicandum excitaret. Excitabat profecto, quum hominum corda prępararet suspenderetque ad illum, de quo sic Matt. 3. scriptũ est: In diebus autẽ illis venit Ioannes baptista prędicans in deserto Iudęę, & dicens, Pœnitẽtiam agite, appropinquabit enim regnum celorum, &c. Sequitur, Tunc exibat ad eum Hierosolyma, & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanẽ: & baptizabantur ab eo, in Iordane, confitentes peccata sua: & dicebat eis, Ego quidem baptizo vos in aqua in penitentiam: qui autem post me venturus est, fortior me est, cuius non sum dignus calceamẽta portare, ipse vos baptizabit in spiritu sancto & igni, cuius vẽtilabrum in manu sua: & permundabit aream suam, & congregabit triticum in horreum suum: paleas autem comburet igni inextinguibili. Sequitur, Tunc venit Iesus à Galilæa in Iordanẽ, ad Ioannem vt baptizaretur ab eo: Ioannes autem prohibebat eum dicens, Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me, &c. Porro quum esset in vinculis, mittes duos de discipulis suis ait illi, Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Matth. 11. quasi diceret, Nulli dubium esse debet quin tu sis ille messias promissus. Age ergo, prodi, nunc nunc ostende te mundo: mitte falcem tuam acutam, id est predicationem tuam exerce inter Iudæos, & mete, id est, separa eos à carnali legis sensu: spiritualibus, iisdemque mere cęlestibus studiosius imbuens eos sensibus, quia venit tibi hora vt metas. Siue vt alij codices habent, venit hora vt metatur. Me oportet minui, te autem crescere. Iam ego delibor, tu autem superstes eris donec hora tua impleatur. Ego quippe feci omnia ad quæcunque premisisti me, & nihil neglectum est à me: Iusticiam quam coli, sanguine testabor: nam nec mors me terrebit à veritatis confessione, nec pœna á iustitię amore: Iam vides prępparata sunt corda hominum, vt in procinctu suscipiant te, fidéque tua salui fiant: in quem ego omnem plebem commoui ac direxi, quia id erat mei officij. Aruit messis terræ, ita vt per se cupiat falce tuæ predicationis prędcuta

Ioannis baptisma.

demeti, maturitate propemodum in ariditatem versa. Eo sensu dominus dixit Ioan. 4. Ecce dico vobis, leuate oculos vestros, & videte regiones, quia albę sunt iam ad messem: & qui metit mercedem accipit, & cōgregat fructum in vitam æternam: vt & qui seminat simul gaudeat, & qui metit. Et iterum, Messis quidem multa, operarij autem pauci: rogate dominum messis, vt extrudat operarios in messem suam. Matth. 9. Lu. 10. Sequitur. ✻o Pun. 4.

Et misit, qui sedebat super nubem, falcem suam in terram, & demessa est terra. (vel) messuit terram.

Totum hoc ad primum domini aduentum in faciem mysterij pertinere videtur: qui tunc falcem suam misit, quando prædicationem suam exorsus est. In terram, idest in terrena hominum corda, quæ sic spirituali verbo demessuit, ne quid terrenæ fecis, cupiditatisue carnis haberent, quod fidei virtus omnino efficit: succidit namque animum à terrenis affectibus, facítque celestem. De hac re sic Marci. 1. legis. Postquam autem traditus est Ioannes, venit Iesus in Galilęam prędicans euangelium regni dei, & dicens, Quoniam impletum est tempus, & appropinquabit regnum dei: penitemini, & credite euangelio. Vel, sicut ab alio euangelista dicitur, Exinde cæpit Iesus prædicare, & dicere, Pœnitétiam agite, appropinquabit enim regnum celorum, Matt. 4. Sic ergo qui sedebat super nubem, id est, venit incarnatus christus Iesus, qui maiestatis suæ fulgorem humanis sensibus impatibilem nube carnis texit: misit suam falcem in terram, vt meteret diuidendo mortalium corda à terrenis affectibus, & messuit. Primitiæ messis illius fuerunt apostoli: iidem postmodum ex messe messores facti, per mutationem dexteræ excelsi. Messis tota, multitudo credentium longo ordine succedens tam ex Iudæis quàm ex gentibus. ✻o Punc. 5.

Et alius angelus exiuit de templo, quod est in cœlo, habens & ipse falcem acutam.

Iam hoc secundi eius aduētus figura est, qui exiet tunc de templo cæli sublimis. Angelus ergo hic idem est, qui sedebat super nubem candidam, dictus similis filio hominis: qui tamen alius idcirco dicitur, quòd longe dissimilis

ab eo qui ad eum loquebatur: non enim homo ſolum, ſed deus & homo, cuius egreſſio à ſummo cælo dicitur, Pſal. 18. & ideo de templo, quod in cælo eſt exiuiſſe prædicatur. Eſt autem pũctus iſte thema quoddam ſermonis totius qui deinceps ſequitur vſque in finem viſionis huius quintæ. Nam aduentum domini ad iudicium extremum denotat, & ideo exire de tẽplo, quod eſt in celo, dicitur. Mar. vlt. Et dominus quidem Ieſus poſtquã loquutus eſt eis aſſumptus eſt in celum, & ſedit à dextris dei. qui bene alius dicitur ab illo qui ſedebat ſuper nubem, quia longe diſſimiliter apparebit in ſecundo eius aduẽtu. Non ergo re alius ſed habitu alius erit: quia venturus eſt in maieſtate ſua, qui olim in humilitate apparuit: & ſicut alius habitu, & falx credẽda alia: quæ & ipſa re quidem eadem, ſed acie longe diuerſa. nam idem verbum dei, ſed potentius tũ exeret vires ſuas in iudicio, quàm in doctrina erat: vtpote tum temperatura mitiore, quando proximo ſeptuagies ſepties delinquẽti dimitti iubet. In iudicio enim non dimittit, ſed tradet tortoribus, & igni æterno dãnat. Chriſtus ergo eſt hic alius angelus: non ille humilis, non tot modis irriſus, & ſpretus & conſputus: ſed quem intremiſcet vniuerſa orbis machina, qui piis eius cultoribus, & qui à dextris tum ei erunt, dicet, Venite benedicti patris mei percipite regnum, quod vobis paratum eſt ab origine mundi. Impiis autem, & qui à ſiniſtris ſtatuentur, Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo, & angelis eius. Matt. 25. O quàm acuta tum falx ea erit, quàm potens, ſeparãs bonos à malis. boni vt ſecum ſint ſemper, mali cum principe diabolo eorum. ❋ Pun. 6.

Et alius angelus exiuit de altari, qui habebat potſtatem ſuper ignẽ: & clamauit voce magna ad eum, qui habebat falcem acutam dicens, Mitte falcem tuam, & vindemia botros vineæ terræ, quoniam maturæ ſunt vuæ eius.

Elias in angelo figuratus.

Qua conuenientia angelus hic Eliam exhibeat videamus. vera enim eſt ex proprietatibus coniectura, & cene circunſtantiæ rerum indicãt, quid veritas teneat. Quod ſi à vaticinio originẽ rei petimus. Malach. 3. ſcriptum de eo reperimus, Ecce ego mittam vobis Eliam antequam ve-

niat dies domini. Vt enim primũ domini aduentum præluſit Ioannes baptiſta, ſic ſecundum præluſurus Elias. De quo hic duo dicuntur, quæ nulli ex ſcriptris magis proprie conueniunt quàm Eliæ. Primum eſt quòd exiuit de altari. Secũdum quòd poteſtatẽ habebat ſuper ignẽ. Probemus vtrunque, quo vehementiſſime conſtet non alium æque figurari per hunc angelum, quàm Eliam. Scriptum eſt. 3. Reg. 18. Poſt dies multos factum eſt verbum domini ad Eliam dicens: vade, & oſtẽde te Achab, vt dem pluuiam ſuper faciem terræ. Iuit ergo Elias vt oſtenderet ſe Achab: quumque iret, occurrit ei Abdias diſpenſator domus Achab, qui timebat dominũ deum valde: nam quum interficeret Iezabel prophetas domini, tulit ille cẽtum ex eis, & abſcondit, eos quinquagenos, & quinquagenos: & pauit eos pane & aqua. Qui quũ cognouiſſet Eliã, cecidit ſuper facié ſuam, & ait: Nũ tu es domine mi Elias: cui ille reſpondit, Ego. Et dixit, Vade, & dic domino tuo, Adeſt Elias. Abiit ergo Abdias in occurſum Achab: & indicauit ei. Venit Achab in occurſum Eliæ, & quum vidiſſet eum, ait, Tu ne es ille qui conturbas Iſrael? Ait Elias, Non ego, ſed tu, & domus patris tui qui dereliquiſtis mandata domini, & ſequuti eſtis Baalim: verum tamen nunc mitte, & congrega ad me vniuerſum Iſrael in monte Carmeli, & prophetas Baal quadringentos quinquaginta, prophetaſque lucorum quadringentos, qui comedunt de menſa Iezabel. Miſit ergo Achab, & congregauit omnes. Accedens autem Elias ad omnem populum Iſrael ait, Vſquequo claudicatis in duas partes. Si dominus eſt deus, ſequimini eum. Si autem Baal, ſequimini illum Et non reſpondit ei populus verbum. Et ait rurſum Elias ad populum, Ego remanſi propheta domini ſolus: prophetæ autẽ Baal quadringenti & quinquaginta: prophetæque lucorum quadringenti viri ſunt. Dentur nobis duo boues, & illi eligant quem volunt, & in fruſta concidentes ponant ſuper ligna, ignem autem non ſupponant: & ego alterum bouem concidam, & imponã ſuper ligna, ignem autem non ſupponam. Inuocẽt iſti nomina deorum ſuorum, & ego inuocabo nomen dei mei: & deus qui exaudierit per ignem, ipſe ſit deus. Reſpondit omnis populus, Optima propoſitio. Dixit ergo Elias prophetis Baal. Eli-

Abdiæ diſpẽſatoris pietas in prophetas domini.

Elias cum Achab colloquuntur.

gite vobis bouem vnum,& facite primi quia plures estis, & inuocate nomina deorũ vestrorum, ignéque non supponatis. Qui quum tulissent bouem,quem dederat eis,fecerunt sic. Et inuocabant nomen Baal de mane vsque ad meridiem dicentes,Baal exaudi nos. Et non erat vox,nec qui responderet : Transiliebántque altare quod fecerant. Quumque esset iam meridies, illudebat illis Elias dicens, Clamate voce maiore, deus enim est, & forsitan loquitur:aut in diuersorio est, aut in itinere; aut certe dormit, vt excitetur. Clamabant ergo voce magna,& incidebant se iuxta ritum suum cultris,& lanceolis donec perfunderentur sanguine. Postquam autem trãsiit meridies,& illis prophetantibus venerat tempus, quo sacrificium offerri solet,nec audiebatur vox,nec aliquis respondebat,nec attendebat orantes. Dixit ergo Elias omni populo, Venite ad me. Et accedente ad se populo, curauit altare domini, quod destructum fuerat: & tulit duodecim lapides iuxta numerum tribuũ filiorum Iacob, ad quem factus est sermo domini di. Israel erit nomen tuum , & ædificauit de lapidibus altare in nomine domini : fecitque aquæductũ quasi duas aratiunculas in circuitu altaris:& posuit ligna, & ait,Implete quatuor hydrias aqua,& fundite super holocaustum,& super ligna. Rursumque dixit,etiam secundo hoc facite. Qui quum feciissent secundo,ait,etiam tertio idipsum facite, feceruntque tertio : & currebant aquæ circum altare, & fossa aquæductus repleta est. Quumque iam tempus esset vt offerretur holocaustum : accedens Elias propheta ait , Domine deus Abraham , & Isaac, & Israel,ostende hodie quia tu es deus Israel, & ego seruus tuus,&iuxta preceptũ tuũ feci hæc oĩa verba:exaudi me, dñe exaudi me vt discat populus iste, quia tu es dñs deus, & tu conuertisti cor eorum iterum. Hæc dicens, Cecidit ignis domini, & deuorauit holocaustum, & ligna, & lapides , puluerem quoque , & aquam quæ erat in aquæductu lambens. En vides vnde emerserit, vt insigne altaris & ignis habeat Elias . Idem duos quinquagenarios principes cum suis exercitibus igne prolicito e celis exussit. 4. Reg.1. Idem per turbinem igneo curru raptus est in sublime.4. Reg.2. Tot argumentis probatur angelus iste non alium præter quàm Eliam exhibere : qui cla-

Elie factum cum sacerdotibus Baal.

Fides & zelus Elie.

mauit, id est, clamabit voce magna ad eum, qui habebat falcem acutam, id est, potestatem iudiciariam: præcessurus est enim Elias secundum domini aduentum, & prædicaturus omnibus in magna constantia, & fortitudine verbi, & conuersurus corda suæ gentis ad Christū, quando omnis Israël saluus erit, & post hoc iudicium. Sed quid clamabit: hoc videlicet, Mitte falcem tuam acutam, & vindemia botros vineæ terræ. Vinea terræ terreni homines sunt, sicut vinea domini domus Israël, id est, vere credentium multitudo est. Esa. 5. hos petit vt demetat sua falce dominus, quia gens exasperans sint, viuántq; in reprobum sensum. Botri vineę huius homines repleti vitiis vsque ad summum: ideóque vuis maturis comparantur. Sed dices. Si duo illi testes, de quibus supra cap. 11. tractatum est, quos Antichristus occisurus est, sunt Enoch & Elias: vt communiter putatur: quomodo Elias domini aduentum præcurret? Quomodo clamabit? Sed non est determinatum, vtrum in persona sua intelligãtur, an solum in virtute: nec ibi nominatim exprimuntur, sed tantummodo, quia duo testes erunt, qui ex circunstãtia verborum putantur fore ij, quorum actio similis erit: tamen si in persona ipsi fient, dicitur consequenter quia postquam occisi fuerint exactis tribus diebus & dimidio spiritus vitæ intrabit in eos, qui etiam ad conspectum aduersariorũ visibiliter rapientur in cælum. Nunquid ergo redire poterunt, vt iuxta volũtatem domini faciant omnia, ad quæ mittentur? Magna est potentia domini: magna iudicia eius, quæ admirari possumus, discutere non audemus, tantummodo è scripturis cõiecturas colligere. Beati nanq; qui scrutantur testimonia eius: in toto corde exquirũt eum. Psal. 118. Hoc certum est, quia circa finem mundi crebrescent miracula, sicut & in primæua ecclesia factũ legimus: vt plures salui fiant: & prædestinatio sanctorum impleatur infallibili scientia Dei. ✣ Punct. 7.

Et misit angelus falcem suam in terram: & vindemiauit vineam terræ: & misit in lacum iræ Dei magnum.

Quis angelus iste sit ex scriptura didicimus, quid denique falx eius: quia iudicium, quod dedit pater in manibus filij. Ioan. 5. Quare autem per falcem iudicium designetur? Falx nempe quicquid incidit intra se colligit.

Sic examen iudicij colligit omnes quos cedit. Vtitur autem verbo vindemiationis: nam vindemiare est vuas è vitibus palmitibúsque colligere, vt est illud Plinij. Ipse vindemias colligo, si tamen colligere est, nonnunquam decerpere vuam. Et quia in vindemiis non solum colliguntur, sed etiam exprimuntur vuæ, apte de lacu meminit. Est enim lacus vas in quo mustum defluit: hic vero inferni vocabulum est, qui idcirco iræ Dei dicitur, quòd vltio diuina secundum iustitiæ rigorem in reprobis fiat. Qui & magnus dicitur, ob capacitatem. De quo Esa. 5. legis, Dilatauit infernus animam suam, & aperuit os suum absque vllo termino: & descendent fortes eius, & populus eius, & sublimes, glorioſique ad eum. Lacus ergo infernus est ob suam profunditatem, qui magnus ob suam capacitatem dicitur. de quo apud Ezechielem multa scribuntur. ☞ Punct. 8.

Et calcatus est lacus extra ciuitatem: & exiuit sanguis de lacu vsque ad frenos equorum, per stadia mille sexcenta.

Lacus extra ciuitatẽ calcatus.

Hic lacus recte extra ciuitatem calcatur, quia reprobi omnes extra sortem iustorum, id est, Dei electorum reputãtur: quorum pœnæ magnitudinem dupliciter significauit. Primo, in eo, quòd calcatus est lacus extra ciuitatem. Secundo, quia redundauit sanguis vsque ad frenos equorum. Sanguinem quippe redũdare ad frenos equorum est, insensatorum pœnas ad mensuram cuilibet pro merito ascẽdere. Per stadia mille sexcenta. Stadium Latinè curriculum siue spacium dicitur, in quo equi hominéſque currunt ad brauium, & octo stadia faciunt mille passus. Stadium verò centum viginti passibus explicatur: dictũ stadium à statione, quòd Hercules eo spacio vno spiritu compresso constitisset: continétq; octauam mille passuum partem: quod cxxv. nostros efficit passus, hoc est pedes sexcẽtos vigintiquinque, vt scribit Plin. Quæ mẽsura octies efficit mille passus. Porro in stadiis ludi exercebantur, ludentéſque spaciando & ludicra exercendo deambulabãt. Idcirco Domitianus inter cætera stadium extruxit. In mille itaque sexcentis stadiis omnis summa reproborũ comprehenditur: quæ in quatuor mundi partibus consistit, propter quatuor mundi huius plagas. Quater quippe quadringenti fiunt mille sexcẽti. In cen-

tenario numero sæpe summa alicuius rei intelligitur. Quaternarius autem pertinet ad quatuor mũdi climata. Iccõq; in mille sexcentis omnes reprobi capiuntur, qui per quatuor mundi istius partes, per voluptatum ludibria currunt: & per spacioſam viam, quæ ducit ad mortem, se gyrant. Id autem quod dictum est sanguinem vsque ad frenos equorum de lacu effluere, ad horrẽdum iudicium damnatorũ pertinet, qui sicut equus & mulus in hac vita sine intellectu suis libidinibus arsere in vitia: tunc nimirum libido eorum omnis, velut lupatis sententiæ diræ pœna frenabitur. Sanguinem posuit pro vltione pœnæ: Christi enim sanguinis vltio (quem nulla æstimatione effusum licet in salutem tamen omnium habuerunt) velut in ingratos, omnes reprobos reuertetur. Potest & hyperbolicus sermo esse: exiuit sanguis de lacu vsque ad frenos equorum: & ita his verbis nihil aliud designatur, nisi quòd ineffabiliter grauis fiat atque exuberans pœna malorum in lacu gehennæ. Sensus & verborum structio est. Et calcatus est lacus extra ciuitatem per stadia mille sexcenta, id est, calcabuntur prælo diuinæ vltionis omnes reprobi, qui congregabuntur ex quatuor orbis partibus in lacum orci præparatum à domino: Et exiuit, id est, exiet sanguis, id est, ascendet pœna de tormentis laci vsque ad frenos equorum, id est, ad summum cumulabitur vt impatibilis fiat, teneátque, & constringat noxiam voluntatem libere antea in voluptatibus & culpis vagantem, vt non vltra aliquid possint efficere, nec erigere se contra dominum. Est & metaphora. Nauq; vbi in transeundo flumine aqua veniat vsque ad frenos equorum, mergi eos necesse est, & extremo fieri periculo. In quem modum erunt reprobi in pœna. Tantum refert in tempore resipisci, & vias domini grassari: vt non quæcunque vultis in illa faciatis. Hic freno legis domini quisque se constringat oportet, vt non freno iudicij & diræ sententiæ postmodum constringatur. Audistis ex Esaia, quia vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Audistis & dominum sæpe in euãgelio loquentem: quia ibi erit fletus & stridor dentium. Custodi nos domine ab his horrendis pœnis.

CAPVT XV.

DE SEPTEM ANGELIS SEPTEM PLAGAS NOVISSIMAS HABENTIBVS. *Sect.* I. *Punc.* I.

ET vidi aliud signum in cælo magnum & mirabile: Angelos septem, habentes septem plagas nouissimas: Quoniam in illis consummata est ira Dei.

Hæc est visio quinta ex septem principalibus, in qua agitur primo de septem angelis habentibus septem plagas nouissimas. Secundo de bestiæ victoribus. Hinc depingit ipsos septem angelos in habitu eorum. Denique declarat, qua ratione illis datę sint septem phialę aureæ. Principio itaque omnium scire debemus, quia crescente malicia hominum in terris crescet & vltio diuinæ iræ de cælis, vt pro mensura delicti fiat & plagarum modus. Quanto autem magis propinquamus fini, tanto plus deficimus: & tanto amplius improbitas augetur in hominibus. Ergo & ira seuiens in culpam plus in finem cumulabitur, efferuescétque vehementius Id quod beatus Ioannes ex reuelatione vidit & in seriem magnarum visionum hic contexuit. Magnum signum vidit, quia de magnis & admirabilibus Dei iudiciis: & hoc in cælo. Quid enim non rerum sacrarum nisi in cælo vidit? Est aute hoc, Septem angeli septem nouissimis plagis prodiere. Quidam per septem angelos septem decreta Dei hoc loci intelligit: nos decretorum prædicatores potius intelligimus, sicut & septem antea. Septem ergo angeli vniuersitatem prædicatorum Dei decretorum designant. plagæ autem vltiones ex decreto Dei inuentæ sunt aduersum impios: quæ nouissimæ idcirco dicuntur, quia post eas futuræ aliæ nō sunt: Vel quia post priores, quæ ab exordio mundi fuere sequantur: siue dum Lucifer cum suis è cælo deiectus est: siue dum protoplastus de paradiso exturbatus: siue dum cathaclysmo mūdus opertus, siue dum Sodomorum vrbes igni & sulphurę conflagrauere: siue dū popul⁹ Israël per Chaldęos abductus, & alia. Et quemadmodum per septem angelos vniuer-

Tribulatio cur in finem multiplicabitur.

Angeli septem prædicatorū vniuersitas.

Plagę septem diuinæ vltiones.

sitas prædicatorum, ita & per septem plagas consummatio plenitudóq; supplicij reproborum designatur. Hinc in Exodo dominus ait, Percutiam vos septem plagis. & de istis subiungitur, Quoniam in illis consummata est ira Dei. Hæ nouissimæ plagæ cœpere à domini aduentu, durántque vsque ad sæculi consummationem.

❧DE MARI VITREO MIXTO IGNI STANTIBVSQVE SVPER ILLVD. *Sect. 2. Punct. 1.*

ET vidi tanquam mare vitreum, mixtum igni: & eos qui vicerunt bestiam & imaginem eius, & numerum nominis eius, stantes super mare vitreum, habentes citharas Dei.

Meminit de his qui bestiam vicerunt Antichristum in se, & in suis, & doctrinam eius contempserunt, quæ docebat meram apostasiam à Deo: quoniam ij soli dicuntur vere stare super mare vitreum, haberéque citharam Dei, id est, veri præconij eius harmoniam. Isti sunt reseruati in vasis misericordiæ Dei, qui gaudent in cordibus suis, q; fœliciter euasissent de terra, déque mari, de fluminibus ac aquarũ fontibus, de æstu solis: de regno bestiæ tenebroso, de flumine magno Euphrate, de aere, & potestatibus eius: in qua omnia Phialæ iræ Dei effusæ sunt. Isti enim sunt, qui reuelata per euangeliũ Dei gratia omnem impietatem abnegãtes, & secularia desideria, crediderunt & pœnitentiã egerunt, baptizati in remissionẽ peccatorũ. Idcirco ab illis irę filiis, qui aut credere noluerunt, aut si crediderũt, veritatem Dei in impietate detinuerunt, narrationis ordine segregãtur: & prius istorũ salus, ac deinde illorum perditio narratur. Ait ergo, Et vidi visione imaginaria, quæ est in spiritu, scilicet nihil à dextra sensu in hæc operante, tanquam mare vitreum igni mixtum. Mare hoc baptismi gurges est, figuratus per mare illud æneum, quod duodecim boues aenei in templo subnixi dorso sustentabant. Est enim aqua illa, quæ cum sanguine de latere Christi lancea percusso, in cruce visibiliter promanauit, delens peccata, sed non sine inuisibili spiritussancti præsentia: vnde elegãter dicitur, *Mare vitreum ignitũ baptismus.*

mixtum igni,qui est spiritus sanctus,adurens peccata, & conflans,& emundans:quo sine nihil ageret aqua. Apposite autem & maris vocabulo vsus ipse author potius quã aquæ,aut fluminis:quia nimirum baptismus Christi,quo peccata intereunt,cum rubro mari,quo Pharao cum curribus,&equitibus suis periit,nec paruam nec ignotam gerit similitudinem. Porro sicut non sufficiebat illis ad promissionis bracium obtinendum,qui cum Moyse liberati sunt,nisi voci domini obedirent,virtutes colerent, eum quibus fidei genuina semper & germana est consuetudo: ita nec nobis sufficiet, quòd baptismi lauacro euasimus tyrannidem peccati, nisi posthac ab omni improbitate, cupiditatéve simus immunes. Multi eorum perierunt ob iniquitates suas,qui sic mare euaserunt in magna potentia Dei,vt non reciperent promissionem. Id quod & nobis eueniet proculdubio,nisi fuerimus ab offensa Dei alieni. Rem totam egregio stilo perstrinxit Apostolus.1. Cor.10. Nolo,inquit vos ignorare fratres,quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt,& omnes mare transierunt,& omnes in Moyse baptizati sunt,in nube, & in mari:& omnes eandem escam spiritualem manducauerunt,& omnes eundem potum spiritalem biberunt,bibebant autem de spirituali consequente eos petra: petra autẽ erat Christus: sed non in plurimis eorum beneplacitum est Deo,nam prostrati sunt in deserto. Subdit,Hæc autẽ in figura facta sunt nostri, vt non simus concupiscentes malorum. Synceri ergo credentes super mare vitreum stare visi,qui per baptismum de peccati tyrannide liberati, facti sunt fortes per fidem,vt vincerent bestiam, & imaginem eius,& numerum nominis eius:quia eos solos baptismus saluat,qui vincunt. Quod est certius euidentiusque signum prædestinationis diuinæ circa hominem, si vincat:alioqui liquido constat nihil ad electorum catalogum pertinere. Quid bestia sit,quid imago,& quid numerus nominis eius,dictũ est sup.c.13. Bestia est Antichristi, imago prædicatores eius, & oẽs imitatores,numerus nominis eius quouis modo ad eum pertinentes. Iam verò quid est quòd baptismus mare vitreum appellatur: nisi quòd nihil fecis peccati insit baptismo sacro: delet enim omnia nec turbidum quid in se continet, dubitabileve.

Mare transeuntiũ multi in deserto perierunt.

Baptismus mare vitreũ.

Vel quia manifestum sacramentum sit, nihilque figuræ habens, lympidum & clarum. Adhæc, quo intelligeres, quia omnes christiani debēt esse vitrei, id est puri, & pellucentes veritate: scriptum est enim, Spiritus sanctus disciplinæ fictum effugiet, Sap. 1. Qui autem scrutatur corda & renes, ipse videt quo quis animo super hoc vitreum, clarum & transparens mare constiterit, qualive habitu. Porro citharas habent victores Dei. Sed quales? Manufactas? Non. Quales ergo? Respondeo: candida pectora, in quibus per fidem musica cælestis, id est, verbum veritatis respondet sua harmonia, suóque concentu, vbi chordæ præceptorum Dei extentæ sunt desuper. Eo sensu Psalmista nos hortatur. Psal. 32. Confitemini domino in cithara, in psalterio decem chordarum psallite illi. Enimuero obseruatio decem præceptorum Dei perquam necessaria est in salutem: idcirco & dominus quum dixisset suis, Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos, in nomine patris & filij, & spiritus sancti: adiunxit, docentes eos seruare omnia quæcunque mandaui vobis. Hoc est ergo citharas habere, obseruare Dei mandata, gratias illi agere, & congratulari illi in iubilo cordis. Aliter per citharas possunt consolationes sanctorum intelligi post agones & certamina, sine quibus non sunt veri filij Dei, cantantes & psallentes in cordibus eorum domino, cuius ope victoriam consequuti sunt. Proinde rectè sequitur de eisdem victoribus. ✠ Punctus 2.

Citharedi obseruatores præceptorum Dei.

Et cantabant canticum Moysi, serui Dei: & canticum agni, dicentes.

Notum est, iuxta historiam, quod vel quale canticum Moyses seruus Dei transito mari rubro cecinerit, Exo. 15. per mysterium verò qualiter canticum hoc regeneratis conueniat palam est, quòd omnino figura veritatem teneat indicétque. Proinde his, qui in veritate stant, canticum Moysi liberationis de mari rubro tribuitur: & agni similiter canticum. Quare agni? Num sufficeret Moysi canticum, id est gratiarum actio liberationis de tyrannide peccati, nisi vt & agno quippiam tribueretur? Ita sentio. Namque nisi agni sanguis in baptismo operaretur, non vel totum mare prodesset: sicut nec illis qui sum-

Canticum moysi nũc cum agni cãtico.

mersi sunt cum Pharaone profuit. Quare illi summersi? quia non in sanguine agni litauerant. Vides nunc quam necessario vtrunque iunxerit canticum. Quæris igitur nunquid nisi agni adderet sententiam veritatis exprimeret? Minimè, Addidit ergo agni, quia nimirum, quod sub Moyse historice in figura gestũ est transitu illo, hoc spiritualiter sit in baptismo Christi: vt hostibus ac tyrannide peccati mersis in mari plena deinceps libertate potiremur, nec vltra seruiremus peccato, néve paueremus cõscientiis nostris. Commode ergo agnum nominat. Nam & dum Moyses liberationis canticum caneret: id propter quod canebat, per immolationem agni eis cessisse, memorabatur. Iussu quippe Dei, mense primo, quartadecima die mensis, ad vesperam, immolauerat Moyses agnũ, & sic Aegyptum egrediens, mare diductum pertransiit: ita & nos, vltimis seculis, & nouissima hora Aegyptum peccati post terga linquentes, mare baptismi antequam ingrederemur, affuit nobis immolatus Christus, Dei ille verus agnus, cuius beneficio tyrannidem omnem peccati infidelitatis euasimus, & regnũ diaboli longe retro dimisimus, quod in Aegypto figuratur. Iã vero quid constantissimi veritatis assertores canant audiamus. ✝ Punct. 3.

Magna & mirabilia sunt opera tua domine Deus omnipotens: Iustæ & ver asunt viæ tuæ rex seculorum.

Si reuocemus in memoriam, quæ ab initio dominus deus omnipotens fecit cũ genere nostro vere magna & mirabilia opera eius in omnibus erũt. Linquo mundi orationem, quomodo ipse Deus hanc tantam molem fixit, solé mundi oculum incendit, perpetuoque quàm pulcherrime sua luce illustrauit, stellas nitentes distinxit, ac propriam omnibus virtutem indidit: sciens prætereo & cathaclysmi inductionem, quo periit orbis, renascentiam quoque eius. Illud magis propinquius intueamur, & fixis veluti oculis consideremus, quàm iustus & quàm misericors sit, vt & viæ eius omnes in his potissimũ includerẽtur: ita enim Diuus psaltes ait, vniuersæ vię domini misericordia & veritas, Psalm. 24. Et iterum, Misericordia & veritas obuiauerunt sibi. Misericordia parcit delinquenti conuerso ad pœnitentiam, veritas exigit penam, vt conuersus in se vlciscatur culpam. Legimus in Genesi, quòd

Miserationes Dei excellunt alia omnia opera.

quum vniuerſo orbi iraſceretur, Noë tamen & liberis miſertus ob iuſtitiam, quam in ais cõmendauit. Porro multiplicato iterum paucis è fontibus eis genere humano, dũ aduerſus deum cogitationem impiã erigunt ſuperbi infenſus, linguã diſpertiit in Babel. Porro quum omnes terga deo per idololatriam verterent mortales, ſola progenies Abrahæ immunis ab hoc malo fuit, vt ſemper fidelis domino fieret. Recedens ergo ab eis omnib⁹ adheſit Abrahæ & progeniei eius, nec receſſit donec carnem iuxta promiſſionem aſſumeret. Quis hic digne explicet, quã magnũ & mirabile opus ſit, quia Deus homo factus eſt, immo quàm iuſtum & quàm pium. Perierat homo per iniuſtitiam, reſtitutus eſt per iuſtitiã: ignorationem Dei incurrerat, agnitionem recepit: longe à Deo creatore ſuo poſitus erat, prope factus eſt. Non quia homo prius veniſſet ad deũ, ſed quia deus prior venit ad hominẽ homo factus. O miraculum miraculorum, deſcendit ad infirmitatem noſtram deus fortis & patens: æſtima nũc ſi vales. Ille qui eſt cibus omnium, cibo egebat alieno, lacte nutriebatur materno: qui celum implet & terram, breui corpuſculo claudebatur, vagiebat in cunis letitia angelorũ, algore exaſperabatur, fouebatur igitur matris in gremio, adoleſcebat per incrementa temporum vicéſque, amplectebatur, ab ſuis reiiciebatur, donec vltimum ſupplicium peccatis noſtris debitũ in cruce lueret, immo donec nos reſtitueret. Vere ergo magna & miranda ſunt opera Dei, & pia: ſed non minus iuſtæ ac veræ viæ eius. Hoc ergo omnino eſt, etſi nõ verbis, ſenſu tamen canticum Moyſi ſerui dei, quod agni: etenim quicquid Moyſes figura prægeſſit, agnus exhibuit. Duo autem ſunt maxima, quę breui hoc cantico continentur, Fortitudo Dei, & iuſtitia regis ſempiterni. Nam quod dicunt, Magna & mirabilia opera tua, fortitudinis laus eſt. Quod vero adiiciunt, Iuſtæ & veræ viæ tuæ, confeſſio eſt iuſtitiæ: quæ duo apertiſſima commiſſura coniuncta ſunt in dei operibus, vt & fortitudo ſingularis eniteat: & iuſtitia inconcuſſa perſiſtat. Hæc autem in anima confitentis non ęqualium meritorum ſunt. Nam bene quidem meretur, qui magna & mirabilia opera dei videns timet, & laudat & confitetur. Optime autẽ, qui iuſtitiã in eiſdẽ operibus exaltat, defẽ-

Dei beneficia commemorantur.

dit cõtra calumniatorem, vbi poteſt: aut conatur ſaltem. Et vbi ſenſu deficit, nihilominus cum dilectione veneratur, dicens cum Apoſtolo Paulo, O altitudo diuitiarũ ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius. Ro. 11. In his confeſſionibus potiſſimum verſatur canticum Moyſi, qui Deum in operibus ſuis multipliciter collaudauit, ac iudiciis eius, & iuſtis & veris. Cantabat Moyſes ſic. Dextera tua magnificata eſt in fortitudine. Et, Quis ſimilis tui in fortibus domine? quis ſimilis tui, magnificus in ſanctitate? & alia. Quæ omnia breuis vox victorum includit, dicens, Magna, & mirabilia ſunt opera tua domine Deus omnipotens: iuſtæ & veræ ſunt viæ tuæ Domine rex ſæculorum. Summa eſt, quòd ſtantes ſuper mare vitreum cantant omnem veritatem, quæ aut Moyſi, aut Chriſti ſermonibus ſummatim comprehenditur. Nam ad hæc pertinent quicquid vnquam in diuinis literis leguntur. Sunt enim omnia aut de magnis & mirabilibus Dei operibus, ſimulque de illius omnipotentia: aut de miſericordia, pietate & iuſtitia: & ideo cantantes hoc breue canticum cantant omnia. Sequitur.

❧ Punctus 4.

Quis non timebit te Domine, & magnificabit nomen tuum? quia tu ſolus pius es.

Senſus eſt, Iam quia iudicia tua vera ſunt, & ſine vllis interim meritis liberas quos vis, alios pro cõmeritis punis: quis proinde ſub toto cæli ambitu non timebit te, qui tantus ſis in maieſtate, tam potens, tam magnificus? id eſt, quis non habebit reuerentiam nominis tui? Et quis non magnificabit nomẽ tuum? Iuxta quod ſcriptum eſt, Magnus dominus & laudabilis nimis. Ac ſi dicatur, iniquum toto cælo errat omnis qui te non magnificat, qui te non laude digniſſimum reputat. Tua enim te opera, cælum, terra, & hic lucentiſſimus ſol humanis vſibus vtilis, laude dignum demonſtrant, te metuẽdum, te magnificandum, teque ſolum honorandum prædicant: quod in omnibus tua ſapientia, omnipotentia, ac bonitas reluceat. Hinc propheta ait, Non eſt ſimilis tui domine, magnus es tu, & magnum nomen tuum in fortitudine. Quis non timebit te ô rex gentium? Iere. 11. Eſaias quoque ait, Dominum

Deus laude digniſſimus.

Dominum exercituũ ipſum ſanctificate: Ipſe pauor veſter,& ipſe terror veſter cap.8. Salomon quoque. Eccl.3. fecit,inquit,Deus opera ſua,vt timeatur. Verum qua cõſequentia ſubditur,Quia tu ſolus pius es. An quia pius ideo timendus? Etiam. Vult enim cum amore timeri, non cum odio,vt ſeculi huius principes ſolent,qui magis volunt timeri quàm amari. Hinc enim pater vocari maluit quo ſumme diligeretur à nobis. Quo denique ſenſu dicitur,ſolus pius Deus. Sunt plurimi (fateor) inter mortales qui hoc pietatis titulo gaudent ornantúrque: excellentiſſime tamen Deus,& per naturam,quemadmodum & ſapiens,& bonus. Vſque adeo nanque eius pietas ceterorũ pietatem excellit,vt comparatione illius nullus videatur eſſe pius,qui etiam nihil merentibus, & impiis ſua bona largitur,peccantibus ſubinde parcit,differt iudicium, ſuſpendit vindictam. Breuiter crebro in eos abundantius ſuæ dona gratiæ cumulat, à quibus innumerabilibus laceſſitus eſt non ſemel iniuriis. Eo modo.2. Mach.1. dicitur,Domine deus,qui ſolus es rex bonus,ſolus præſtans, ſolus iuſtus,omnipotens & æternus. Sic & ſol ſolus lucidus prædicatur. ✻ Punctus 5.

Quoniam omnes gentes venient.& adorabunt in conſpectu tuo:quoniam iudicia tua manifeſta ſunt.

Hoc iam pro parte impletum cernimus, quoniam omnes gentes,ideſt,ex omnibus gentibus totius terræ aliqui ſuſcepta veritate venerunt & adorauerũt dominum: plenius tamẽ in fine ſeculi implebitur. Et certe gratuita miſericordia hoc factum cernimus,quòd & gẽtibus vbique abque perſonarũ exceptione euangelizatum eſt regnum dei,vtróque oblatum,vt qui longe eſſent prope fierent. Epheſi.2. idcirco quum præmiſiſſet,quia tu ſolus pius es: ipſum pietatis opus ſubiunxit: Quoniam omnes gentes venient,& adorabunt in conſpectu tuo:quoniam iudicia tua manifeſta ſunt. Etenim manifeſta ſunt iam iudicia Dei in ſaluris opere, qualiter videlicet in redimendo homine proceſſum eſt: hoc quiuis exequi ipſa cogitatione poterit. Deus homo factus eſt,hortamẽta euangelica facta ſunt. Chriſtus paſſus eſt, & mortuus eſt, & reſurrexit, & viuit, Apoſtoli dimiſſi ſunt per orbem terrarum, ſacramenta Eccleſiaſtica inſtituta ſunt. Talia Dei iudi-

cia manifesta sunt: vt & puer ratione vtens, qui sit initiatus fidei sacramentis non ignoret. Habes quòd canticum Moysi & agni fere idem sunt: nisi quòd Moyses maiori terrore canticum cecinit. Christus vero, asserens summam Dei iustitiam ac veritatem in multitudine misericordiæ eius, mitius canticum dixit: quod euangelium sane est, plenum pietatis ac gratię: gratis iustificantis peccatorem.

DE SEPTEM ANGELIS E TEMPLO EXEVNTIBVS ET TEMPLO FVMO REPLETO.

Sect 3. *Punct.* 1.

ET post hæc vidi: & ecce apertum est templum tabernaculi testimonij in cælo, & exierunt septem angeli habentes septem plagas, de templo, vestiti lino mundo, & candido: & præcincti circa pectora zonis aureis. Post hæc, qui scilicet narrare cæperat: dixerat enim. Et vidi aliud signũ in cælo magnum & mirabile, angelos septem habentes septem plagas nouissimas, quoniam in illis consummata est ira Dei. Quæ quum dicere cœpisset, opportune intermisit commoda ac vtili admodum digressione subito velut raptus in aliud, vt primum id quod simul viderat perscriberet, videlicet, mare vitreum, & qui stabant supra illud, plagásque maximas euaserant. Post hæc igitur vidi. Obserua ordinis rationem. Primum describere voluit eos qui saluati sunt à periculo, deinde effusam in eos iá dei, qui supra mare cõsistere neglexerũt, quasi qui saluari noluerunt, acceptáque Dei gratia vsi non sunt: nam idem ordo in euangelio demonstratur, vt primo loco electi statuantur, deinde reprobi: domino dicente. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur. Mar. vltimo. Primum enim salus credentibus, deinde damnatio non credentibus indicatur. Hoc & in Matthæo licet perspici, vbi sta-

net dominus oues quidem à dextris, hœdos autem à siniſtris : primos in regnum vocat, poſtremos abiicit Matthæ.25. Vidi ergo, & ecce apertum eſt templum. Templi apertio eſt reuelatio myſterij Eccleſiæ: Ideóque in cælo apertum, quòd ad eccleſiam pertineat quicquid reuelatur. Quòd vero addidit particulam, tabernaculi teſtimonij, hoc ad veritatem reuelationis potiſſimum ſpectat: quatenus præclarè ſciatur, à Chriſto fore myſterij reuelationem, ideóque veram: quamuis templum & tabernaculum teſtimonij idem ſint. Eſt autem propriè tabernaculum, tectum caſtrenſe, quòd veluti taberna quædam ſit tabulis contecta ac ſtrata: quod ſecundum Hierony. ſemper mutatur, & huc atque illuc transfertur: eóque teſtimonij dicitur, quòd continebat arcam, habentem tabulas teſtamentorum, & vrnam manna plenam, è qua reſponſa dabat populo Deus. Et exierunt ſeptem angeli, &c. ſignificatur in myſterio fore qui prędicent venturam Dei iram ſuper eos, qui conuerſi ſunt in arcum prauum, vt continuis veluti iaculis figant Deum. Hi verò qui myſteria Dei prædicaturi ſunt, quales eſſe debeant apte ſuo ſchemate ſeu habitu Angeli edocent, qui prodiere amicti lino mundo, & candido, & præcincti circa pectora zonis aureis,, videlicet vt quàm mundiſſimi ſint vita: charitatem autem intra ſinus pectoris continentes, erga Deum primum, deinde erga proximum: alioqui munus prædicandi minimè ſuſcipere debent: nánque hos Deus non docet, nec mittit. Scriptum eſt. Peccatori autem dixit Deus, quare tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum? Pſalm. 49. Proinde iuſtructos voluit Chriſtus ſuos Apoſtolos, quos non protinus ad tantum munus obeundum miſit, ſed prius purgatos ab omni cupiditate voluit, quorum etiam pectori diuini cuiuſdam amoris flammam inſeruit, qui iam ſceleris puri non aliud ſpirabant quàm meram ſanctitatem, communémque ſpiritum cæleſtis affectus: alioqui quis crederet in ſeſe diuerſis ac male affectis: quorum lingua aliud prædicaret, aliud exhiberet vita. Quærit Lactantius Firmianus in. 4. diui. inſtitu. libro capite 23.

Tabernaculũ quid proprie ſit.

Quicunque dat precepta hominibus ad vitam, moréſque fingit aliorum, debeat ne ipſe facere quod præcipit, an nó debeat? Si non fecit, ſoluta præcepta ſunt. Si enim bona ſunt quæ præcipiuntur: ſi vitam hominum in bono ſtatu collocant, non ſe debet ipſe præceptor à numero cetúque hominum ſegregare, inter quos habitat ipſe: Et ipſi eodem modo viuendum eſt, quo docet eſſe viuendum: ne ſi aliter vixerit ipſe, præceptis ſuis fidem detrahat: leuiorémque doctrinam ſuã faciat, ſi re ipſa ſoluat quod verbis nitatur adſtruere. Vnuſquíſque enim quum audit precipientem, non vult ſibi imponi neceſſitatem parendi tanquam ſibi ius libertatis adimatur. Itaque reſpondebit doctori hoc modo, Non poſſum facere quod iubes, quoniam ſunt impoſſibilia. Vetas me iraſci, vetas cupere, veras libidine commoueri, vetas dolorem aut mortem timere: ſed hoc adeo contra naturam eſt, vt his affectibus animalia vniuerſa ſubiecta ſint: vel ſi à deo putas poſſe repugnare naturæ, & tu ipſe, quæ præcipis, fac: vt ſciam fieri poſſe. Quum autem ipſe non facias: quæ inſolentia eſt, vt homini libero imponere velis leges, quibus ipſe non pareas. Prius diſce qui doces: & antequam mores aliorum corrigas, tuos corrige. Quis neget iuſtam eſſe hanc reprehenſionem? Quinetiam ſi in contemptum veniet huiuſmodi doctor, & eludetur viciſſim, quia videtur & ipſe ludere. Quid ergo faciet ille præceptor, ſi hæc ei fuerint oppoſita? Quomodo adimet contumacibus excuſationem, niſi vt præſentibus factis doceat poſſibilia ſe docere? Vnde euenit vt philoſophorum preceptis nullus obtemperet. Homines enim malunt exempla quàm verba: quia loqui facile, præſtare difficile. Proinde quàm rectiſſimè angeli viſi ſunt tali ornatu prodire: vnde vita omnium prædicatorum qualis eſſe debeat facile ſit oſtédi, quorum induuium primo linum erat candidiſſimum: ſanè puritatem vitæ in prædicatoribus deſignans: quibus etiam circa pectus erat aurea zona, quod typus eſt cæleſtis amoris, quo primum in Deum, ac deinde ferimur in proximum. Communia exemplaria habent: veſtiti lapide mundo, & candido, id eſt, amicti Domino Ieſu Chriſto, iuxta illud Pauli, Omnes qui in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis, Gal. 3. Eo ſenſu & Rom. 13. loquitur

Prædicator ipſe primum præceptorum ſuorum emulator debet exiſtere.

Angelorum ornamenti myſterium.

dicens. **Induimini dominum Iesum Christum.** Lapis enim Christus est. Esa. 28. Ecce ego mittam in fundamentis Sion lapidem dicit dominus Sion quæ interpretatur speculum, siue contemplatio, sanctam significat ecclesiam: quæ semper speculum fidei, & contemplationem mentis ad Deum dirigit. Lapis autem idcirco Christum exhibet, quia solidus est, vtique soliditatem veritatis æternæ ac firmitatem constantiæ in annunciando veritatem indicans. Omnis quippe qui in illo fuerit fundatus, nulla inundatione aquarum turbabitur: nulla procella tempestatum mouebitur: de quo Petrus in sua canonica sic scriptum reliquit. Si tamen gustastis, quoniam dulcis est dominus: ad quem accedentes lapidem viuum, ab hominibus quidem reprobatum, à Deo autem electum, & honorificatum. 2. Petr. 1. Idem angularem hunc lapidem vocat probatum, electum, præcioſum, quem induere debent omnes veritatis professores: vt & vita Iesu manifesterur in illis, vt bene angeli lapide hoc vestiti memorentur: quòd vita puri, ac constantes fide sint prędicatores, qui egrediuntur ad prędicandum. Proximis quoque charitate ligati, quorum salutem pure ardeant, non temporale lucrum: charitate autem non quæ in ore solo natat, sed quæ cor occupat: ad quod Ioannnes in priore epistola hortatur dicens, Filioli nõ diligamus verbo neque lingua, sed opere & veritate, cap. 3. Et Paul. Ephe. 4. Veritatem autem facientes in charitate crescamus in illo per omnia, qui est caput christus. Mihi certè arridet communis hæc lectio ob mysterium, quamuis nec illa reiicienda. Illud quoque non omittendum erat: námque in hoc angeli tali ornatu procedũt, ne quis putaret reprobos eos spiritus esse. In quod de templo primum exeunt, & vesti-ti candido induuio, pręcinctique pectora zonis aureis. Dominus enim in templo sancto suo est: vnde suos mittit nuncios: candidus amictus assequutæ gloriæ est. Nam & circa sepulchrum domino resurgente angeli in candidis vestibus sanctis mulieribus apparuere: & domino in cælos ascendente similiter duo angeli mirantibus astitere, zona aurea circa pectora eorũ charitas in nos est, quibus omnibus carent maligni spiritus.

❧ Punctus 2.

Et vnum ex quatuor animalibus dedit septem Angelis septem phialas aureas plenas iracundiæ Dei viuentis in sæcula sæculorum.

Quatuor animalia quid sint.

Superius legimus,quòd viderit quatuor animalia, quæ tam quatuor Euangelistas,quàm omnes sanctos, siue etiam ipsum dominum significare astruximus: qui factus est homo nascendo ex virgine destinati in hoc ipsum temporis impletione:factus & vitulus immolaticius cæsus in passione,tum semetipsum offerens deo patri in ara crucis pro mundi redemptione:factus porro & leo tertia die à mortuis resurrectione: aquila autem quadragesimo die in cælum ascensione.Quicquid hic per hæc animalia intelligatur,sed tamen à magna potestate aliqua angeli ij phialas suas accipere potuere. Omnis autem potestas à domino Deo est,Roma.13. & forsitam Christus est, cui dedit deus pater Apocalypsin hanc palam facere seruis suis,supra cap.1. qui suis dicit prædicatoribus, Ego dabo vobis os & sapientiam,cui non poterunt resistere aut cõtradicere omnes aduersarij vestri.Luc.21.qui dedit septé phialas septem angelis. Iam quid septem angeli sint palam esse poterit: vniuersitatem enim significat hic numerus, prædicatorum autem typi sunt angeli ob vocis expressionem: Angeli námque missi dicuntur: & de prædicatoribus dicit Paulus,Quomodo prædicabunt nisi mittantur,Ro. 10. Per septem ergo angelos vniuersitas prædicatorum rectè accipitur. Hi ergo vestiti lino mundo, siue lapide candido esse debent:quia prędicatores sancti, & munditia vitæ singulari, & fide Christi præclarius cæteris fulgere iubentur:domino dicẽte, Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ in manibus vestris, iidem & charitatem singulariter habeant necesse est,quibus singulariter mãdatũ de dilectione datur:Id quod zona aurea exhibet.Porro phialę hoc scripturę loco dextera sũt Dei, ideóq; aureæ:quiaDei sunt,id est:electa,prędiosa,& summe admiranda,in quibus iracundiæ Dei viuentis cõtineri hic dicuntur:velut liquores,qui facile queant effundi. Iam scimus phialas ore patulo esse, ventre mediocri: vnde facilis possit esse liquoris tota simul effusio, vt nihil in fundo remaneat. Sic decreti quoque di-

Phialæ decreta Dei.

nini iracunda quandoq; effuditur in cõmeritos tota. Hoc autem eſt iracũdia dei, quod ſentẽtia. Nam & noſtrorum iudicum ſententiæ quandoque mera iracundia ſunt. Neque id tibi admodum mirum videri debeat, quòd iracundiæ dei tales ſentẽtiæ in manibus prædicatorũ ſanctorũ tradantur. Nãque illis tradidit deus, vt è ſcripturis decreta eius intelligant, & ita prædicent hominibus: quæ dũ prædicant effundunt. Sic Noe iracundiam dei viuentis prædicando effudit, dum cathaclyſmum vniuerſæ terræ imminentem nunciauit: quem tamen non ipſe induxit ſed deus: & venit ſuper omnem carnem, ne viueret ſuper terram. Sic etiam Ionas accepit phialã iracundiæ dei viuentis contra Niniuem ciuitatem magnam, quam dum funderet, Niniuitani territi ad deum cõuerſi ſunt, infenſúmque numen ſui humiliatione & ieiunio placarunt, vt non iracundiæ dei viuentis acredine perirent. Longum eſſet commemorare pręcurrendo per omnes prophetas: quomodo Eſaias, Ieremias, alij quoque his arreptis phialis in obſtinatos ac rebelles deo populos vſi ſunt: qui nuſquam non flagrant vocibus aduerſus eos, prędicando decretum fore apud deum vt pereant ni conuertantur. Sic homo Chriſtus phialam effudit, dum Iudæis excidium eorum prædixit, Hieruſalem, inquit, hieruſalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos, qui ad te miſſi ſunt: quoties volui cõgregare filios tuos, quem admodũ gallina cõgregat pullos ſuos ſub alas, & noluiſti: Ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta, Matth. 23. Et alibi comminuenda fore dixit ciuitatis omnia, vt non lapis ſuper lapidem remaneret. Magna hæc equidem effuſio dei viuentis iracundiæ in illos fuit, ſed non minor in reprobos futura. Porro tunc dedit chriſtus ſuis prædicatoribus phialam decretorum dei, quum miſit in apoſtolos ſpiritum ſuum, & iuſſit eos ire & prædicare in vniuerſo orbe. Ipſe enim dedit dona hominibus, vt Pſalmus habet. 67. Teſtatur idem & Paulus Eph. 4. vt non alium putaueris phialarum datorem. Dedit ergo Chriſtus, quem vnum, hoc eſt primum animaliũ, ideirco adſtruimus, quòd ipſe primum prædicauit, & alios docuit, de quo vno quatuor Euangeliſtæ loquuntur: & in quo vno ſunt ipſi omnes, electi quoque. Dedit inquam phialas, quatenus noticiam ha-

berent ſecretorum decretorum dei: quia ſunt apud deum & præmia iuſtorum, & pœnæ malorum. decretum illud eſt. procedent qui bona fecerunt in reſurrectionem vitæ: qui vero mala egerunt in reſurrectionem iudicij. Ioan. 5.

Chriſtus dat decreta dei predicatoribus.

Dedit autem angelis ſeptem, qui ſunt ſeptem temporum conſtantiſſimi verbi dei miniſtri: quibus promiſit chriſtus ſe daturum os & ſapientiam tam potenti virtute vt nemo eis reſiſtere poſſit aduerſariorũ. Semper ergo effunditur aliqua earum, quandocunque ira dei in peccatores pronunciatur: quandocunque terror iudicij eis intentatur. Quid igitur nunc ô inſenſati cogitatis? Quandiu funem maliciæ veſtræ producitis: Quid ſtupetis in vitiis veſtris? Datæ ſunt angelis phialæ iracundiæ dei viuentis, circunferuntur, intentantur, expenduntur, librantur, metiuntur, in effuſionẽ parantur: imo etiam effunduntur. Sed horum vos O obſtinati & ſepulti in peccatis veſtris, & ſtudiis deſyderiorum veſtrorum intenti, ſermones contemnitis: nõ ſunt contemnendi: dei enim viuentis decreta ſunt, quæ prædicant: vt ſaltem terrore vos a malicia ſtudiorum veſtrorum abſterreãt. Aut forte ideo contẽnitis, quia nondum fulmine eorum icti eſtis? nõdum puniti acerbiſſime eſtis? nondũ diris traditi tormentis eſtis? ſed non diu protelabitur, veniet veniet hora quam non ſperatis: veniet veniet momentũ illud breuiſſimum temporis, quod non aduertitis: quando indicibilia & intermina tormenta occupabũt vos. O tunc clamabitis & nemo exaudiet: opem poſcetis & nemo ſuccurret. Tanto formidabilior quanto ſerior iracundia dei viuentis eſt. ❧ Punc. 3.

Et impletum eſt templum fumo à maieſtate dei, & à virtute eius: & nemo poterat introire in templum donec conſummarentur ſeptem plagæ angelorum.

Templum a maieſtate dei impletum fumo dicitur, quia nimirum diuiſis per orbem apoſtolis, ad prędicandũ gentibus, ſynagoga Iudæorum in ſua cecitate permanſit. Id enim eſt fumus quod cecitas. Fumus caliginem habet & amaritudinem, qui ex igne prolapſus magno quandoque volumine ac craſſa denſitate prouoluitur: & de Iudęis dicit, Excæcauit eos malicia eorum. Sap 2. Et Pſal. 57. Supercecidit iguis & non viderunt ſolem. Quem ſolem non

viderunt? Solem iusticiæ non viderunt, quia cognoscere eum noluerũt: nec fidem eius receperũt, De quo scriptum est in Malachia, Orietur vobis nomen meum timentibus sol iusticiæ. Excitat lachrymas fumus: & cecitatis error in gehennæ fletum perducit. Ibi enim, inquit saluator, erit fletus, & stridor dentium. Implendam fore Iudæorum synagogam fumo hoc Esaias vates eximius dudum ante prædixerat, cap. 6. dicens, Et commota sunt superliminaria cardinum à voce clamantis: & domus impleta est fumo. Superliminaria principes sunt Iudæorum ac seniores populi scribæ & pharisei, qui ad vocem prædicantis domini semper commouebantur & exasperabantur: nec lucem fidei admittebant: & ideo merito domus. id est carnale eorum templum impletum est fumo, erroris & peccati. dico carnale, &, eorum. Ipsis enim carnale est templum dei, quibus etiam solis fumo infidelitatis impletum: non nobis. hoc est, vere credentibus: quibus & spirituale est, & clarum. D. Haymonis verba sunt hæc. Postquam enim terra repleta est gloria domini sabaoth, Iudæorum templum impletum est ignorãtiæ tenebris, & caligine erroris, & fumo furoris, qui noxius est in omni acerbitate animæ. Nãque quum multis nominibus indignos sese verbo vitæ reddidissent Iudei, propulsis apostolis: factum est vt dum orbis terrarũ lumine gloriæ prædicationis eorum repleretur, ipsis densæ tenebræ irruerent excæcante eos malicia eorum. vt dicerẽt. Ergo errauimus à via veritatis, & iusticiæ lumen non luxit nobis, & sol intelligentiæ non est ortus nobis. Sap. 5. Nec liberabuntur ab hoc fumo, nisi consummatis septem plagis angelorum, ad mundi videlicet confinium: de quo testatur apostolus, Nolo vos ignorare fratres mysteriũ hoc, quia cæcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium subintraret, & sic omnis Israel saluus fieret Ro. 11. Esaias quoque ait, Veniet ex Sion qui eripiat, & auertat impietatem à Iacob: & hoc illis à me testamẽtum, quum abstulero peccata eorum, cap. 59. Domini enim virtute id fiet, qui prodiit ex Sion è Iudæis carnẽ assumens, vt conuolantibus ad baptismum, tum & illis condonentur peccata, quod nondum sunt consequuti sub cæcitate laborantes. Hoc est ergo impletum esse templum fumo, quod

Fumus templi cecitas iudæorum est.

Cæcitas manebit in Iudæis.

Iudæorum ſynagogã cæcitate laborare, quibus verus ſol iuſtitiæ chriſtus non lucet: & hoc à maieſtate dei quam cognoſcere noluerunt in chriſto,& à gloria virtutis eius, cui credere noluerunt,aſcribentes ſatanæ opus miraculorum eius. Accipe planiùs, Quum enim maieſtatẽ dei,virtutémque eius in chriſto minime agnoſcere voluiſſent, nec credere, ſequuta eſt eis cæcitas perinde atque ſolis ſplendore excluſo à domo tenebræ ſequuntur. Poteſt & ſic intelligi, vt in punitionem id à dei maieſtate acceperint,quod veritatem repulerunt. Quandiu itaque punitio hæc in eis manebit,in fumo maneant neceſſe eſt,& in errore, & in cæcitate cordis eorum. Proinde ſequitur. Et nemo poterat introire in templum ſpirituale illud, quod eſt eccleſia ſanctorum: gloriam videlicet dei per fidem ſpeculando, donec conſummarentur ſeptem plagæ angelorum, hoc eſt. donec ſeptem tempora euoluerentur à paſſione,& reſurrectione domini vſque in finem, in quibus ſeptem tempora euolui neceſſe eſt: & in his ſeptem mala inſignia nocitura ſolis reprobis,intercurrent. In quẽ ſenſum adducitur illud Pſal. 72. Si dicebam narrabo ſic, ecce nationem filiorum tuorum reprobaui,Exiſtimabam vt cognoſcerem. Hoc labor eſt ante me, donec intrem in ſanctuarium dei, & intelligam in nouiſſimis eorum. Senſus verbi eſt. Dicit propheta. proponebam aliquando narrare proſpera populi huius Iudaici: Sed dicit mihi ſpiritus,non dubium quin ſanctus,Ecce nationẽ,id eſt,multitudinem filiorum tuorum reieci. Quare? Propter eorum ignorationem: quia videlicet ad aperta fidei lucem oculos nolunt aperire. Denique ſequitur cõiectatio prophetæ in perſona populi Iſraelitici. Arbitrabar, inquit, vt ego noticiã dei aſſequerer, ſed in hac re difficultas mihi permaxima incubuit: & nõ prius id aſſequar niſi dum intrauero in Eccleſiam catholicã credendo. Quando hoc fiet? In nouiſſimis illis temporibus: tũc enim intelligam fidei myſteria. Qua denique cauſa id contigerit ipſis continuo ſubiungit dicens. Veruntamẽ propter dolos poſuiſti eis, ſcilicet hanc cæcitatem: deieciſti eos dũ in proſperitatib' mundi huius, intumeſcerent, ambirent & dignitates quibus ſublimarentur, eſſentque potentes. Narrat & deiectionis vim per admirationem, Quomodo, inquit, facti

Septem tempora euolui neceſſe à chriſto vſque in finem mundi.

sunt in desolationem? subito defecerũt: perierunt propter iniquitatem suam. Qui habet sapientiam intelligat. Spiritus enim verba sunt, à quo reiectionem filiorum Israel propheta accepit, cui omnis labor inerat cognoscendorũ dei mysteriorũ: quia nimirum laboraturi essent filij Israel cæcitate iniecta, donec sanctuarium, id est, ecclesiam dei fide intrarent, quorum nouissimi, fidei intelligentia forent illustrandi. Quod vero præmisit, Si dicebam narrabo sic, ad veritatem prophetiæ pertinet: proponunt enim prophetæ veritatem eloqui, cuiusuis euentus. Si dicas, Nunquid aliqui ex Iudæis interim susceptа fide ingrediuntur templum? Etiam. Quare ergo dicit, Et nemo poterat introire in templum &c. Respõdet Apostolus. 2. Cor. 3. dicens, Quum autem conuersi fuerint ad deum, auferetur velamen. Ergo tamdiu non ingrediuntur, quandiu cæcitas manebit in eis: discussa autem in aliquo indiuiduo cæcitate, mox patebit ei ingressus. Vniuersaliter ergo non ingrediuntur nisi in fine, dum consummabuntur septem plagæ angelorum, id est prænunciationes septem plagarum, quæ in septem temporibus implebuntur: id quod non sine commiseratione hic commemoratur.

CAPVT. XVI.

DE PRÆCEPTO EFFVSIONIS PHIALARVM ET EFFVSIONE TRIVM EARVM.

Sect. 1. *Punct.* 1.

ET audiui vocem magnam de templo dicentem septem angelis, Ite, effundite septem phialas iræ dei in terram.

Vox hęc magna, audita e templo, vox diuina est, atque à deo in magna iracundia pronunciata. Ite. imperatiue dictum est. Non potest hoc in tẽpus constringi, & post interitũ Antichristi erit: namque tũ silentiũ septimi tẽporis media hora signati, supra cap. 8. infra autẽ per mille annos quibus ligabitur draco

cap.20. erit: vt non hæc mala sub eo tempore eueniant, quando pacata erunt omnia. Opus ergo est vt recapitulatio fiat prædictorum ab initio post tempora Christi: vt non vna significatione mirabiles ecclesiæ euentus prędicentur, sed, multis, quandoq; etiam iucundioribus. Porro vox magna audita est de templo, id est, de ecclesia credentium, vbi consueuerunt sancti prædicatores docere plebem Christi: Nam & dominus in templo sancto suo commorari dicitur. Psal.10. Magna, quia de magnis teb': vel etiam vox magna vox æterna, vox inuariabilis, magna, quia magnã sonat aduersus peccatores iram. Æterna, quia ab æterno Deo, & in sua æternitate primum edita. inuariabilis: nec enim mutatur eius decretum. Audita è templo, quia dominus in templo sancto suo, Psalm.10. Audita autem non auribus carnis, sed spiritus, & quam solum intellectus assequitur. Quid autem pręcipit? Nempe vt effundant phialas iræ Dei prædicatores in terram. Ite, inquit, effundite septem phialas irę Dei in terram. Ac si diceretur. Ite prædicate vniuersa decreta diuinæ vltionis confidéter, quia aduenturi sunt dies vltionis domini, & non parcet alicui operanti malum. Reuelatur enim ira Dei, de cælo super omnem impietatem & iniustitiam hominum. Rom.1. Iam quid in terram effundi phialam iræ Dei sit, palam esse arbitror, vbi per terram terrenos affectus capi constet, qui sunt contra legem Dei & iustitiam eius: & ij subinde exterrendi sunt, vt non perseuerét obfirmato corde contra dominum peccare. In terram ergo sic sancti prædicatores phialam effundunt, quando contra terrenas cupiditates atrociter clamoribus sęuiunt. Sed potest scrupulum mouere. Quid est, quòd angeli præcipiantur suas phialas in terram effundere. Ipsi autẽ, alius in mare, alius in flumina ac fontes, alius in solem, &c. effuderint? vt non videantur iussa facere. Num præcepti transgressione id faciũt: Minime certe. Nam quantum ad mysteriũ pertinet, hoc est, terra ad præsens quod mare, quod flumina, quod fontes, quod sol, quod sedes bestiæ, quod Euphrates, quod aër. Id enim omne corpus diaboli est, quod complicat cogítque iudicio suo Deus. Si enim per terram terreni affectus intelliguntur: id est, homines terrenis cupiditatibus impliciti: mare equidem

elatos potentia seculari designat, qui inter sese continuis motibus agitantur. Est mare fructuosum, quod nesciat conquiescere, modo accessibus modo recessibus crescens decrescénsque. Sed nec sæculi huius principes conquiescunt vnquam. Flumina Haymoni gentes sunt, idem & fontes, sapientiam quidem habentes, sed quæ secundum carnem est: in quas similiter effundetur ira Dei, quòd nō in sapientia fidei cognouerunt Deum. Solis nomine, ingenio perspicaces intelliguntur: per quos licet aliis cernere, qui, vt inquit Paulus, Rom. 1. veritatem Dei in iniustitia detinent. In quos phiala iracundiæ Dei tunc effundi creditur, quando traduntur in desideria cordis eorum & in passiones ignominiæ: vt faciant ea quæ non conueniunt, quæ etiam cogitare nefas est. Sedes bestiæ regnum peccati est, tyrannis satanæ Euphrates diuites seculi exprimit. Aer potestates aereas, id est dæmones, in quos à sanctis prædicatoribus phialæ decretorum dei effunduntur, quoties iuste eos damnatos fore pronunciant: præsertim quando à cordibus peccatorum eos excludunt, vt verum sit hæc omnia terram esse: atque vno condemnationis iudicio inuoluenda. ☙ Punc. 2.

Et abiit primus angelus: & effudit phialam suam in terram: & factum est vulnus sæuum & pessimum in omnes qui habebant characterem bestiæ, & in eos qui adorauerunt imaginem eius.

Primus angelus, primus ordo est ministrorum verbi Dei, primi temporis quod sibi vendicant apostoli Christi, & euangelistæ eius, qui primum iussu Christi phialam suam effudere in terram, quæ Iudæos proprie exprimit, dicente scriptura, Iob. 28. Terra de qua oriebatur panis, igne consumpta est, id est, Iudæi à quibus procedebant eloquia Dei, igne inuidiæ consumpti sunt: ad quod factum est in eis vulnus sæuum ac pessimum in omnes. Vulnus hoc non corporis sed mentis est: est enim peccatum diffidentiæ, quo percussi sunt Iudæi, postquam noluerunt credere in Christum: & semper grauissime laborant, nullo excusandi pretextu, domino astruente, Si non venissem, & loquutus eis non fuissem, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo, Ioā. 15. Grauiori ergo iudicio pereūt Iudæi quàm

gentes. Nempe quia illi notitiam Dei acceperunt cum lege vitæ: & Christum, quem eis indicabat lex, in carne prædicantem audire contempserunt: Gentes autem tantum q; euangeliũ prædicatũ per Apostolos recipere contempserunt: Ideoq; isti damnationi quidẽ sunt obnoxij, crudelius tamen Iudęi. Domini vox est, Qui non credit, iam iudicatus est. Vnde bene duo coniunxit nomina, sæuum & pessimum, quasi minus sufficeret explicandæ seueritatis malo, aut dicere sęuum per se, aut pessimum: nisi vno contextu coniungeret vtrunque. Et quia Iudæorum cæcitatem principaliter depingit, qui pro Christo Antichristum sunt recepturi, iuxta illud, Ego veni in nomine patris mei, & non recepistis me: alius veniet in nomine suo, illum recipietis. Ioan. 5. Bene simul & de charactere bestiæ commemorat, dicens, Qui habebant characterem bestiæ. Character bestiæ, vt iam præfati sumus, fides eius est, qui habent Iudæi crędẽtes in illum. Expectant enim vt recipiant toto corde, qui & ipse de eorum gente nasciturus est, vt prophetia habet Iacob. Genes. 49. cuius spiritu cauteriatam ab eo tempore quo Christum eiecerunt conscientiam gerunt: quod est eorum irremediabile vulnus, vt Primasio placet. Verum quia multos habebunt imitatione pessima sequaces, ideo dicit, In omnes qui habebant characterem bestiæ, & in eos qui adorauerunt, id est, adorabunt imaginem eius: vt non de sola gente Iudæorum prophetiam intelligeres dictam. Nam sicut in bono per imitationem fidei gentes quoque filios Abrahæ lex vocitat, non de eius carne nascendo, sed fide sequendo, sed confitendo Christum de tribu Iuda à mortuis resurrexisse victorem: sic in malo Iudęos ex gentibus sectatores credendum est habituros: qui Antichristum, qui de tribu Dan dicitur nasciturus suscipiendo atque sequendo, eorum notentur esse complices in nota criminis, quorũ participes erunt in pœna sempiternæ damnationis. Hæc ex Primasio. Vulnere ergo sæuo & pessimo sic sunt exhulcerati Iudæi, vt perpetuo odio Christum insectentur, & eos, qui nomen eius gerunt, & profitentur. Ideo & Apostolos post eius ascensionem in cælum eiecerunt de regno suo, nusquam non eos persequentes: horum furor coegit & Paulum, in Cęsaria Palestinæ coram

Festo, Cæsarem appellare, Act.25. Tam sæuum támque pestimum vulnus occasione verbi vitæ hauserunt impij Iudæi: vt magis eis ad mortem operaretur, quod aliis suffragatur in vitam. Nam & Paulus testatur pios aliis fore odorem vitæ in vitam, aliis odorem mortis in mortem. 2. Corinth. 2. iuxta illud, Prouerb. 14. Ambulans recto itinere, & timens Deum, despicitur ab eo qui infami graditur via. Et dominus, Ioan. 3. Omnis qui male agit odit lucem. Non solum autem Iudæis, sed & gentibus, qui pereunt, occasio est vitæ verbum ad mortem: fit enim persæpe vt acerbissimo vulnere doloris & inuidiæ in corde eorum saucientur: sed ij tantum qui habent characterem bestiæ. Neque vero his auditis plus tibi vel sic, videatur locus scripturæ huius contrahi debere ad tempus illud quod sequitur Antichristum: non vtique, nam pacis illud erit vniuersalis, & regni Christi. Quid ergo est quòd dicit in eis vulnus sæuum ac pessimum factum esse, qui habebant characterem bestiæ? Vtique ostendit, omnes qui pereunt, id est, vniuersitatem reproborum cuiuscunque temporis ad vnum corpus pertinere, qui omnes habent bestiæ characterem, Iudæi primum, ac alij denique. Character Græcè, Latinè forma dicitur. Qui ergo formam, hoc est, reprobos mores Antichristi in sese exprimunt, siue etiam qui vnquam expressere in vno corpore computantur. Sequitur, Et in eos qui adorabant imaginem eius. Quid imago Antichristi sit, supra expositum est: ij enim principales eius imitatores ac discipuli per omnia eius mores sæuiciámque referentes sunt: quos iam primum nactus opera satanæ antequam prodiret in mundum homo ille peccati, quos quisquis attenderit, hoc est, deceptionis magistros quibus modo feruet mundus eodem vulnere exhulcerati pereant opus est. Non crede mihi · crede Ioanni dilecto discipulo Christi: qui in priore epistola cap. 2. dicit. Filioli. Nouissima hora est: & sicut audistis, quia Antichristus venit: & nunc Antichristi multi facti sunt. Ibidem. Quis est mendax, nisi is qui negat: quoniam Iesus est Christus: hic est Antichristus qui negat patrem, & filium. Et cap. 4. omnis spiritus qui soluit Iesum ex Deo non est, & hic est Antichristus, de quo audistis quia venit: & nũc

Antichristi corpus sunt oēs pereuntes.

iam in mundo est. Moraliter, multos hodie patitur Deus tremendo suo iudicio exhulcerari vulnere passionis praui desiderij tum sæuo tum pessimo: vt dum libidinem sequantur, capiant vna & characterem bestiæ sintque imitatores eius indubitati, cuius vbique imaginem admirantur, & amant: gaudent enim socios habere vitæ ganeatæ. Hoc est quod Paulus Rom. 1. serio deplorat dicens, Tradidit eos Deus in passiones ignominiæ, vt faciant ea, quæ non conueniunt. Nam fœminæ eorum immutauerunt vsum naturę, in eum, qui est contra naturam. Similiter & masculi relicto naturali vsu fœminæ exarserũt in semetipsis inuicem, masculi in masculos turpitudinem operantes, & mercedem, quam oportuit, erroris sui in semetipsis recipientes. quatenus aperte intelligeres non esse aliud bestiæ characterem quàm carnales mores & vicia pessiméque concupiscentiæ quibus ardent sensus iuxta cordis passiones. Nihil hoc hulcere peius neque sæuius.

Character bestiæ vitia cordi inusta.

Hæc est prima ira Dei, id est maxima, dimitti hominem in desyderiis cordis sui, sicut scriptum est, Et dimisi eos secũdum desyderia cordis eorum. Psal. 80. quod vbicunque inuentum fuerit, certum est Dei iracundiæ phialam esse effusam. quorum finis interitus, quos non vult Deus: quia pro desertis habet. Tam abominabilis est illi caro, & opera eius quam nisi quis perfecte contempserit, non est ex suis. Custodi nos domine ab hoc vulnere sæuo & pessimo, ne quid puritas vitæ turbetur in nobis, néve nominis sui vlla vestigia bestia hæc imprimat in tuo nomine consecratis, deditis tibi ac deuotis: tui sumus domine, tuum potius nomen luceat in nobis. Non est ergo aliud characterem bestię habere, quàm notatum spiritu eius in operatione iniquitatis, pessimíque desyderij esse. Et imaginem eius adorare, prophetarum eius commerciis applaudere, admirari doctrinam eorum: quod quicunque fuerint, relinquendi à domino in hac scriptura prędicantur, vt seruiant passionibus carnis in contaminatione, & abominatione omni, in omnibus libidinum prodigijs, ira, liuore, & contentione, quæ in desyderio cordis sui, magis quàm legem spiritus sectarentur.

Punct. 3.

Est

Et secundus angelus effudit phialam suam in mare: & factus est sanguis tanquam mortui, et omnis anima viuens mortua est in mari.

Dixerat supra, vbi de hac eadem plaga aliis tropis ageretur sub prima tuba, factam fuisse grādinem quæ mixta esset sanguine, & igni: eámque missam in terra, cap. 8. Copiosius ergo mysteriū istic phialæ primæ tractatur. Nam & tertia pars terræ combusta, & tertia pars arborum, fœnum autem viride omne combustum esse memoratur: Quia videlicet fide exoriente ad prædicationem euangelij, vbique terrarum facta est persequutio magna zelo inuidiæ excitata, vt miscerentur omnia sanguine martyrum sanctorum, & hoc in terra: nam in terra solum habent sancti tribulationes. Porro in tertiis partibus perceuntium ordo indicatus est: vt & grando solis illis noceat, similiter & ignis, in omni sexu, statu & conditione. Sed de his satis supérque suis in locis dictum est. Iam ad reliqua. Et secūdus, inquit, angelus effudit phialam suam in mare, &c. Sub secūda tuba mons magnus igne ardens missus est in mare, & tertia pars maris sanguis facta est, & tertia pars creaturarum, quæ habebāt animas in mari, &c. quatenus liquide agnosceres eadem quæ prius innouatis signis iterum iterumque inculcari: nec ideo nouissima, quia præcedētia sequantur: sed quia iuxta Ioannem nouissima hora totum tempus à Christo passo vsque in finē computatur. Namq; eodem ordine per easdē mundi partes phialæ istæ effunduntur: videlicet in terram, mare, flumina, fontésque aquarum. Ibi primum tertia pars terræ combusta est, deinde tertia pars maris sanguis facta, hinc tertia pars fluminum in absinthium versa, & tertia pars solis obscurata. Quinto denique loco vbi locustæ admirabiles prodeunt, hic super sedem bestiæ phiala effunditur, fitque regnum tenebrosum, commanducatio linguarum, & dei maiestatis blasphematio, adeo vt non nisi in tropis discrepant, sensu mysterij omnimodis cōsentiente: quum iidem sint locustæ hæretici quinti temporis, quod sedes bestiæ regnúmque tenebrosum, quod peccati est. Sexto loco quatuor angeli è flumine magno Euphrate soluuntur: & hic Euphrates desiccatur, & alia. Septimo voces victoriosæ in cælo resonant: hic

Phialæ secūdæ pernicies.

vero vbi phiala in aërem effusa est, vox magna de templo à throno auditur, vt mysteria in vniuersum eadem esse dixeris, solis formis troporum variatis. Quod ergo secundus angelus phialam suam in mare effudit, factusque est sanguis tanquam mortui: tempus per id martyrum, quod Apostolos sequutum est, designari supra diximus cap.8. tunc quippe mare baptismi initiatis conuertebatur in sanguinem, id quod sanguis primæ plagæ Ægypti figurabat. Exod.7. quando Dei nutu ad percussionem virgæ Moysi aquæ fluminum versæ sunt in sanguinem. Illud autem quod sequitur, Et omnis anima viuens mortua est in mari, ad illud referri arbitror quòd pro fide viuifica accepta in baptismo plurimi occiderẽtur. Mare enim hoc loci figura baptismi est, iuxta illud apostoli. 1. Corinth.10. Patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt in nube, & in mari: propter quod & Salomon mare æneum statuit in templo. Construe sic. Omnis anima viuẽs in mari, id est, in fide baptismi, Nam iustus ex fide viuit. Abac.2. Rom.1. mortua est, à principali parte totũ hominem per synecdochen significans, quod vsitatissimũ est in tota sacræ scripturæ serie. simul persequutionis atrocitatem secundi temporis designans. Est autem distributio pro generibus singulorum, non pro singulis generum. Nam non omnes interfecti sunt, sed ex omnibus multi. Prædicantibus namque constantissimis verbi Dei ministris, & multa in plebe miracula facientibus, sæculi principes aduersus illos, & qui per eos in Christum crederent, insurgentes varie eos occidebant. Sic igitur factus est sanguis tanquam mortui, id est, apparuit in visione Ioanni sanguis quasi gladio cęsi hominis: quasi videlicet ob fidem baptismi multi occiderentur. Voluit enim dominus noster Iesus Christus fidem longe amplius commendare in nobis per effusionem sanguinis martyrum. Primum vt ostenderetur conueniẽtia membrorum cum capite, qui dicit, Si me persequuti sunt, & vos persequentur. Ac si diceret, meũ fuderunt sanguinem: fusuri sunt & vestrum: neque enim est maior seruus domino suo: Ioan.15. Secundo vt testes probarentur fidei constantissimi, qui non dubitarent pro ea sanguinem fundere, quo

Martyres cur cædi christus voluit.

in primis probaretur veritas eius,& virtus. Deniq; vt doceremur nullis huius sæculi fallacibus blandimentis,nullis eius irretiri mollibus voluptatibus,scientes alibi paratum nobis esse regnum spei nostræ certissimum, vbi & voluptates aliæ sunt: & splendor diuitiarum illustrior: thesauri indeficientes: & gloria sempiterna.propterea dominus dicebat, Vado vobis præparare regnum, ad quod per tela,per ignes,pérque gladios perueniendum est:difficultate enim quauis viriliter à nobis superata, amoris nostri immensitas, quo in authorem fidei sumus, & regni eius fœlicitatem melius comprobatur. Neque vero alioqui oscitantibus, aut desidia torpentibus illud continget, sed quasi gladiatorio rem agentibus, quod Christi sanguine & morte constat esse comparatum. Nemo igitur veluti parui momenti rem putet esse æterni regni fœlicitatem: nemo frigente virtute assequi illud speret. Parauit quidem illud sanguine semel Christus: sed arduam tibi grassandi viam proposuit, qui dicit, Arta est via quæ ducit ad vitam, & pauci inueniunt eam. Matth. 7. Quare pauci? Quia non omnes obediunt euangelio. Rom.10. Plures enim sensus proprios sequuntur, quàm legem spiritus: plures delectamina mundi conquirunt, quàm fidei virtutes: plures mollem viam quàm arduam ambulant, In quibus non est beneplacitum Deo, quantum quantum in mari baptizari sint: quantum quantum manducét spiritualem escam,bibant potum spiritualem. 1.Cor.10. Aperte dicit Christus,Qui vult venire post me abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.Mat.16.Additur.Luc.9.quotidie.Huc pertinet quod ibidem dicitur, Qui perdiderit animam suam propter me,saluam faciet illam. Perditur anima dum sensibus ac suis desyderiis renunciatur.Dicat ergo,Et factus est sanguis tanquã mortui: & omnis anima in mari viuẽs mortua est.Quid est ꝙ supra sub secunda tuba tertia pars solum mortua memoratur eorum qui habebant animas in mari:hic autẽ omnem animã viuã mortuam esse asserit. Sed per Sinecdochẽ dictũ accipe,totũ videlicet pro parte:vt hic omis aia non aliud sit q̃ ibi tertia pars, quæ in reprobis est:quatenꝰ intelligeres impios sibi primũ obesse: & sua se crudelitate perdere, quibus sanguis vertitur in

Regnum cælorum vim patitur.

Impij sibi primum obsunt.

ſanguinem: ſicut & grando retorquetur in authores eius: Sic enim dominus Deus loquitur, Geneſ. 9. Quicunque effuderit ſanguinem humanum, fundetur ſanguis illius. Bene ergo factus eſt ſanguis mortui in effuſione phialæ ſecundæ, vel quia in ſecundo tempore, quod martyrum eſt, plurimus ſanguis per tyrãnos fuſus ſit in Chriſti Eccleſia: vel quia ipſi qui fundebant perierunt in ſanguine peccati: & ij in tertia parte, quæ reproborum eſt, qui nec legunt nec audiunt verba prophetiæ huius, vt imitarentur: multi enim conuertebantur, qui in duabus partibus intelliguntur, hoc eſt, qui aut legunt, aut diligenter auſcultant præcepta ſalutis, id eſt, ipſi quærentes & confitentes Chriſtum ſaluatorem. ℭ Punct. 4.

Et tertius angelus effudit phialam ſuam in flumina, & in fontes aquarum: & facta ſunt ſanguis.

Scriptura ſacra aqua & fontes.

Quid aquarũ nomine, fluminum, ac fontium, niſi ſcripturæ ſacræ intelliguntur: ſicut ſcriptum eſt, fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei, Pſal. 45. id eſt, ſcripturæ ſpiritualis intelligentia conſolatur eccleſiam. Ad quam remittit nos Chriſtus. Ioan. 5. Scrutamini ſcripturas, illæ enim ſunt quæ teſtimonium perhibẽt de me. Et quidem neceſſario ſatis elemento ſcriptura ſacra figuratur. Initiũ etenim vitæ hominis ſunt, panis & aqua: proinde dominus in Eſaia loquitur dicens, Omnes ſitientes venite ad aquas. Eſa. 55. Ad eorum ruborem per ſacrarum ſcripturarum lectionem interim faſtidiunt, quaſi minime ſit opus ſcripturis, quòd Deus per ſe inſpiret homini quod velit. Non, inquiunt, oportet legis & ſcripturę eſſe peritum, ſed à Deo doctum, etiam ſi millies percurras bibliorum lectionem, non tamen peritus euades, niſi à Deo doctus, vanúſque erit labor, qui ſcripturæ impenditur. Scriptura enim creaturæ munus eſt, non cõuenit chriſtiano nimium huic muneri addictum eſſe, vbi ſubinde fallimur. Deum auſcultare oportet, huius voces è cælo petendæ, hínceque expectanda eruditio omnis. Beatus vir (inquit propheta) quem tu erudieris domine. Pſalm. 93. æque docet nos hodie atque olim Patriarchas & Prophetas. Si olim ſanctis viris loquutus eſt, cur non & hodie nobis per ſomnia, & viſiones loqueretur? vox Dei recte docet.

Argumenta ignauorum ſtudere negligentium.

Quid ſcriptura, niſi mortua tantum litera? & ideo inter alias creaturas reputanda. Nec pures ex ſcripturis te Deo doctum iri, è cælis illud expectandum, non è libris erit. Spiritus quippe ſanctus è ſupernis illabitur citra omne medium. Doctus eſt magnus Anthonius ſine literis ſine magiſtris per lumen ſpiritus. Docti alij quoque: in primis autem Apoſtoli ſancti, qui piſcatores erant bona parte: plures in primitiua eccleſia erant ſuper quos viſibili ſpecie deſcendebat ſpiritus Dei, qui ſubito omnibus linguis loquebantur, myſteria Dei contemplantes pluſquam è libris docti moderni quidam. Ita ne? Cur ergo Chriſtus ad ſcripturarum ſacrarum lectionem direxit nos, dicens, Scrutamini ſcripturas? Ioan. 5. At Iudæis (inquiens) id fecit. Bene aſſentior, ſed vtique negare non poſſumus in eis, quin iuxta & noſtram ſocordiam excitarit, qui alibi ait. Quod vobis dico, omnibus dico, Marc. 13. Neminem ergo ſecernit à ſua præneſi ſuáque exhortatione, qui in alio quoque loco ait, Habent Moyſen & Prophetas audiant illos. Luc. 16. Iam ſi hos audias, iidem mox vrgébunt. Non edendum, non bibendum: quia alias citra omne medium paſcat Deus, & poſſit præter omnem cibum æque paſcere, cui omnia poſſibilia ſunt. Recte poteſt quidem omnipotentia ſua, ſed non vult. Sic illi placuit, ſic ſtatuit. Scripturis vult erudiri nos velut organo: audiamus igitur eas, aut legamus externe, ſed interne ipſe nos docet ſpiritu & gratia ſcripturarum author: contemne ſcripturas, & ſcripturarum authorem Deum ſimul contempſiſti. Non dico te creaturis addictum fidere, ſpreto creatore: ſed volo te in creaturis creatorem agnoſcere, venerari, & quærere. In ſcripturis Deum quære, non te & tua. Scripturæ teſtes ſunt Dei, velut omnes creaturæ. Veneranda igitur ſunt ſcripturæ, quando ſic ſtatuit Deus, vt ex illis capias eius voluntatem. Quæcunque enim ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt, vt ſpem habeamus & conſolationem. Rom. 15. Propter nos eſt ſcriptura facta. Nobile igitur & præclariſſimum Dei donum eſt, hac vult nos erudire Deus, hac inſtituere, hac monere, terrere, & conſolari. Inſtrumentum ergo Dei eſt imbricis more ſcriptura ſacra, qua infundit nobis cœleſtem illum ſpi-

Scripturæ ſacræ commendationes.

ritum ſuum doctrinámque: per imbricem è ſupernis ſolet defluere pluuialis aqua. Fateor equidem, potens eſt Deus citra omnem ſcripturam docere nos ſpiritu ſuo, id quod aliquoties fecit: magis tamen conſentaneæ vult iſto vti organo. Sic viſum eſt diuinæ maieſtati, ſic fiat. Commendat Petrus eos, qui diuinis ſcripturis attendunt dicens, Habemus firmiorem ſermonem propheticum, cui dum attenditis, ceu lucernæ apparenti in obſcuro loco, recte facitis, donec dies illuceſcat, & lucifer exoriatur in cordibus veſtris. 2. Petr. 1. Quomodo potuit magis commendari ſcriptura, quàm vt lucerna lucens in caliginoſo loco appellaretur? iuxta illud, Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen ſemitis meis. Pſalm. 118. Verbum Dei eſt ſcriptura ſacra, quam propoſuit nobis Deus. Velle igitur vocem audire è cælis, Deum tentare eſt, quod eſt inſania inſaniſſima, quum poſſis è ſcripturis diſcere voluntatem Dei: quod non ſecus eſt, ac velle è cælis paſci, quum panem habeas ad manducandum Dei munere propoſitum tibi. Semper ſacroſancta fuit ſcripturæ authoritas, niſi quòd quorundam ſycophantiis ſubinde adulterata, lethalis nonnunquam fuit & perniciosa: etiam ſi veritas, quam in ſe continet, per ſe ſemper manſerit inuiolata, bona & ſaluifica. Fiunt ergo aquæ ſcripturarum ſanguis, quãdo carnali ſenſu corrumpuntur: hoc eſt, inſalubres, & quæ bibi non poſſint. Quod maxime ſub effuſione tertiæ phialæ fuit, & tuba tertia, vt prænotatum eſt abunde. Ceſſante namque perſequutione gladij ſub Conſtantino magno, ſatan aliud genus pugnæ multo nocentius gladio in hæreticis excitauit, qui in verbo vitæ contra eccleſiam cœperunt depugnare: authore primum Arrio Alexandrino ſacerdote, circa tertij temporis exordium. Hic enim pro morum honeſtate, quam prætendebat, in Dei eccleſia ab vniuerſis venerabatur: vnde ille ſuperbiæ faſtu inflatus videri magnus concupiuit, vt grauius rueret. iuxta quod ſcriptum eſt, Quia ante ruinam exaltatur cor. Prouerb. 16. Vnde etiam factum eſt, vt pro ingenij temeritate grandia auderet: cuius factione denique in eccleſiam Dei magna pernicies prouenit, vt quæ olim tot fuſo ſanguine à tyrannorum ſæuitia ſuperari non potuit, prope-

Notandum.

Scriptura ſacra quando fit ſanguis.

modum ſuperaretur ab hæretico homine: eo quòd iiſdē ille armis depugnaret quibus eccleſia ſeſe ſolet defendere, ſed non in finem oppreſſa fuit: ſiquidem adiutor & protector factus eſt illi dominus: & perdidit mirifice aduerſarium eius, cuius perſequutio tanto erat nocentior, quanto inteſtinum bellum externo nocentius. Sic ergo ſub tertium hoc tempus flumina facta ſunt ſanguis, quo falſis & carnalibus expoſitionibus ſubinde ſcriptura ſacra per hæreticos ſolet corrumpi. Hoc enim eſt ſanguis, quod carnalis ſenſus: qui eſt citra ſpiritum Dei.

✻o Punctus 5.

Et audiui angelum aquarum dicentem, Iuſtus es Domine, qui es, & qui eras ſanctus, qui hoc iudicaſti: quia ſanguinem ſanctorum, & prophetarum effuderunt: & ſanguinem eis dediſti bibere: digni enim ſunt.

Audit angelum aquarum proinde deum commendantem, qui iuſto ſuo iudicio id fieri permiſerit, vt qui ſanctorum prophetarum ſanguinem ſitiebant, qui eos recte ſemper monebant tanquam miſſi à Deo: carnalem biberent ſcripturę ſenſum: nec admitterentur ad ſpiritū eius. Iudæi primum, qui à ſpirituali intelligētia ſcripturarum iampridem defluxerant in carnalem ſenſum, vt non niſi terram comederent: Deinde & alij quoque, qui ſimiliter in ſanctos Dei debacchauere, quibus dat ſcripturarum ſanguinem, hoc eſt, carnalē ſenſum bibere vſque adhuc, quatenus vltio iuſte iudicantis Dei, vnicuique reſpondeat pro admiſſo. Obſerua, quidam libri Græci non habent aquarum, ſed ſolum ſimpliciter angelum: attamen veruſtior codex Græcus habet: quemadmodum nos quoque in vulgata æditione legimus, quemadmodum & ponere curauimus. Et audiui angelum aquarum, &c. Nec poteſt hoc loci per aquas populus intelligi, vt alibi. Quid ergo per aquarum angelum aptius hic intelligimus, quàm aut eum qui ſacræ ſcripturæ præſidet Dei omnipotentis ordinatione: aut eum cui ſit tradita vera intelligentia ſcripturarum, miniſterium quoque earum, nuncium videlicet Dei ad ea perdocenda, quæ in mādatis ſpiritu Chriſti accepit, quòd non aliud ſit angelus quàm nūcius, ſiue in ſpūali creatura, ſiue animali, hoc eſt, corporali, rationem habente.

Angelus aquarum doctor quinā.

Qui huiuſmodi ſunt ſancti prædicatores benè docti, videntes terribili Dei iudicio, aquas ſermonum Dei verſas in ſanguinem, venerantes hoc Dei iudicium in illis, dicunt, Iuſtus es domine, &c. quæ duo nomina velut peculiaria deo tribuuntur, quòd ſint excellentius in eo. Iuſtitia dictat nullum malum eſſe impunitum: ſanctitatis rectitudinem, ſeu legis ordinationem præſcribit: quę quum idem ſint in re, nomine tamē diuerſa ſunt: vnde ille actus dicitur iuſtus, qui ſecūdum leges fit: & ſanctus, qui à norma legum ſancitarum nihil exorbitat: & iuſtitia ergo & ſanctitas legis præceptione conſummātur. Et quia Deus, quum alioqui ſit immutabilis, ſummēque in actibus à ſe prodeuntibus obſeruet rectitudinem, puniens malos, bonos dignis adornans honoribus: veriſſima appellatione dicitur & iuſtus & ſanctus per omnem modum. Obſerua. Iudæi fuderunt ſanguinem ſanctorum prophetarum. Interfecerunt Ezechielē, Eſaiam magni vſus virum, ſerra lignea per mediū ſecuerunt. Ieremiam lapidibus atrociſſimè obruerunt. Nam & Stephanus, in ea contentione, quam habebat in concilio pro iuſtitia in magno zelo, id in primis in præſentia eis improperauit dicens, Quem prophetarum nō perſequuti ſunt patres veſtri: & occiderunt eos, qui prænunciabant de aduentu iuſti, Act. 6. Dominus item, Matth. 23. de fuſo ſanguine iuſtorum meminit, venturámq; in ipſos Iudæos vltionem ob id prænunciat dicens, Vt veniat ſuper vos omnis ſanguis iuſtus, qui effuſus eſt ſuper terram, à ſanguine Abel iuſti, vſq; ad ſanguinem Zachariæ filij Barachiæ, quem occidiſtis inter templum & altare. Rurſumque ait, Amen dico vobis, venient hæc omnia ſuper generationem iſtam. Sed nec Gentiles ipſi quicunque ſanguinem ſanctorum poſt ea tempora fuderunt, vltione ſanguinis caruere, præter illam quæ gehennæ eſt, & intelligentiæ carnalis: vnde non latum digitum eleuantur, eò quòd ad vnum corpus pertineant reproborum. Mira res, priores, & necdum notitiam Dei habentes ſanctorum ſanguinem fuderunt, qui iampridem mercedem receperunt ſuæ crudelitatis, necdum tamen venit in obliuionem iniquitas eorum etiam in eorum poſteritatibus vt non punirentur: cuius punitionis pars, quæ primum occurrit, verſatur in cęcitate in-

Iuſtitiæ opus

Punitio gentilium in cæcitate notitiæ Dei.

telligentiæ,etiam in credentibus, iis, qui pereunt, quum ad idem corpus pertineant: qui soli carnali sensu obducuntur,& non verum scripturæ sensum, qui spiritus est, capiunt,vt impleatur illud, Exod. 2. Ego vindicabo iniquitatem patrum in filios in tertiam,& quartam generationem. Non quia immunes puniantur, quum scriptum sit,Filius non portabit iniquitatem patris. Ezech. 18. is videlicet qui non imitatur patris vestigia,nec particeps erit iniquæ hereditatis eius. Aliter. D. Haymo episcopus tractat hunc passum,ponam verba eius ad indicium. Sãguis inquit sanctorum prophetarum intelligitur spiritualis sensus illorum. Qui igitur sanguinem prophetarum,vel cæterorum sanctorum fuderit,id est, qui spiritualem illorum sensum,in terrenum intellectum conuerterit, sanguinem bibet,id est,vindictam sangunis sustinebit: hoc est,quicquid vitale habere videtur perdet, & in carnali sensu,Dei iusto iudicio remanebit. Dignum est enim vt is qui spirituale vinũ bibere noluit: corruptionibus sensuum,tanquam sanguine ebrietur. Eo sensu dicit propheta,Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, & in retributionem,& in scandalum. Et iterum. Obscurentur oculi eorum ne videant,& dorsum eorum semper incurua. Psalm. 68. Mensa hoc loci scriptura sacra est,vt Paulus reddidit. Rom. 11. Ad mensam enim delitiæ ciborum capiuntur: & in scriptura sacra spirituales delitiæ gustãtur. Fit autem scriptura sacra in laqueum reprobis, quando carnali sensu intelligitur,vt exhinc in errorem deducantur: hoc & in retributionem, quòd mercedem iniquitatis errorem recipiant: & in scandalum, id est, offensionem: Impingunt enim in eam,& læduntur, quòd spiritualem sensum carnaliter expendant,& credant in hoc datam: vt error sit illis aliter intelligi. Sed vnde hoc proueniat? nempe ab immissa eis cæcitate,cuius onera portant, vt iugale animal dorso vehit põdera: vbi & damnationis opus eorum indicatur,per id quod dicitur,Et dorsum eorũ semper incurua,dorsum enim incuruare est, alicui oneri humeros subdere. Semper,proprietatem temporis designat.

❧ Punctus 6.

Et audiui alterum dicentem. Etiam domine Deus omnipotens,vera,& iusta iudicia tua.

Quod hic Haymo nititur adſtruere minus aliis probatur, vt alterum hic non angelum referat, ſed in neutro poſitum ipſum verbum eiuſdem angeli. Hoc ſenſu, Et audiui alterum ſcilicet verbum angeli. Immo verò ita alium refert angelum, vt etiam in quibuſdam exẽplaribus, additum inueniatur, ab altari: id quod Rupertus quoq; abbas in emẽdatioribus codicib⁹ adſtruit ſe inueniſſe, quod non fruſtra placet: facit enim ad ſenſum, ſi recolas ſanctos, quorum iſti ſanguinem fuderunt, ſupra de ſubtus altari clamare ad Deum dicentes, Vſquequo domine ſanctus & verax non iudicas, & nõ vindicas ſanguinem noſtrum de his, qui habitant in terra? Ab hoc ergo altari loquitur alter angelus, patrocinium habẽs ſanctorum, quorum ſanguis per impios fuſus eſt: qui voce magna commendat Dei iudicia, quòd in ſanguinem vertit malis, videlicet peſſimæ progenie ſanguinariorum: alioqui potabiles ſimulque ſaluificas aquas ſcripturarum in vltionem eorum, vt inſalubres ſint eis, & noxiæ, lethales & mortiferæ. Etiam confirmantis eſt. Primaſius, Etiam, hic aliquid tale eſt: quale in Pſalmis ſæpe dicitur, Fiat fiat. Aliter: Angelus hic alter, alium exhibet ordinem verbi Dei miniſtrorum confirmantium ſententiam eorum, qui per priorem angelum deſignantur: quatenus palam ſis conſenſus horum atque illorum in iudiciis applaudentium atque congratulãtium diuinæ æquitati. Quo in loco docemur probare Dei iudicia: itémque mutuis congaudere dotibus, & in commune gratias agere pro Dei beneficiis, qui eſt omnipotens: ac iuxta ſumma exiſtimatione digniſſimus, & honore, & gloria, à quo vita & ſalus noſtra propendet: cuius iudicia vera ſunt, & iuſta: Vera, quia fuci fictíque neſcia: Iuſta, quia falſitate nihil admixta, ſed rectum examen directa, expenſáque.

Dei iuditia ſemper laudanda.

DE EFFVSIONE ALIARVM TRIVM PHIALARVM.

Sect 3. *Punct.* 1.

ET quartus angelus effudit phialam ſuam in ſolem, & datum eſt illi æſtu affligere homines & igni. Teſtatus ſum, niſi ratio ordinis viſionum in hac ſacra Apocalypſi diligentius obſeruetur fruſtra in enucleatione tãtæ rei laborabitur. Poſſunt equidem multa ſæpe etiã quaſi arridentia abduci: compleri ſiue & ipſi margines paginarum annotationibus: ſed niſi debitus viſionum ordo obſeruetur, fruſtra fient omnia, vt mirum ſit quàm profundè tegantur omnia. Legis apud quoſdam per ſolẽ hic Antichriſtum intelligi, ſed nondum tempus eius: quartũ enim id eſt: eius autẽ aduentui ſextũ vbiq; in hac reuelatione deputatũ eſt. Cõpertũ quidẽ habemus illud monſtrum ſe transformaturum, quaſi deus ſit, chriſti omnino repræſentans imaginẽ, quum ſit Antichriſtus: & id putari vbiuis ambiturum, quum & dæmones in angelum lucis quandoque ſeſe transforment: tamen nondum venit hora eius, qua reuelandus ſit in perſona homo ille peccati. Namq; ſexto die homo creatus eſt, & ſexta hora Chriſtus crucifixus: ſexta hora & Adam in paradiſo peccauit inualeſcente ſuper eũ dæmonis maligni tentatione. Ergo ſexta ætate eccleſiæ prodibit & perditus ille: in quo ſic prænaliturus eſt ſuper oẽs diabolus: vt ſi poſſibile ſit & ipſi electi commoueantur. Alij igitur excuſſius rem volentes penſitare, ſolem hunc ad Eccleſiæ antiſtites referunt, præſertim ſupremum illum, qui Romanæ ſedi præſidet: ſed qua conſequentia non ſatis video. Eſt quidem Pontifex Max. Petri ſucceſſor, in ſolem nobis à Chriſto inſtitut°: at per id tempus, quod quartum eſt, & iam preceſſit, quomodo hic æſtu & igni afflixerit homines, non ſatis conſtat: nec poterit æſtus hic in bonam partem interpretari, ſed ne ignis quidem. Namque phialæ omnes iracundiarum Dei pleniæ dicuntur, quæ perſecutiones immiſſæ ſunt, aut immittendæ. Sed nec occaſio blaſphemiæ Romanus pontifex erit: qui clauibus in plebem Chriſti acceptis potius vti debet, à quo omnia pia eſſe debent & ſancta, etiam quum cedit rebelles: facinus enim cedit in illis, vt vno amputato cætera membra ſaniora ſint, qui præco Dei eſt, & eius chariſmatum diſpenſator fideliſſimus: cuius directio æquitas

Antichriſti aduentus in ſexta ætate eccleſiæ.

Papæ officia.

est: iuxta quod scriptura dicit, Virga directionis, virga regni tui, dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem: Psal. 44. Tam procul esse debebit blasphemia eiúsque occasio à sede eius, à qua non nisi benedictiones promanãt: parens enim salutis est nobis, vitæque conciliator Papa, qui sanctissimi titulum nomenque à nobis iampridem meruit quòd quicquid est sanctitatis in subdito grege ipse in authoritate sedis primum & principaliter teneat. Sed esto relatiua dictio, Illi, non ad solem referatur, sed ad angelum: protinus in dubium veniet, Quomodo angelus æstu & igni, his videlicet duobus malis afflixerit homines. Aut quis est iste angelus? Scimus equidem per angelum hunc, vt per reliquos, prædicatores varij temporis accipi, & ita phialas effundi per eos: vt constantissimè licet prędicent dei verbum: mala tamen non deuientur hic posita. Interpretatiue ergo siue (vt dicunt) indirecte seu occasionaliter ipsi iram dei effundũt: Atqui ne sic quidem in quarto tempore effusam iram in pontificé maximum Romanum constat: quod ab anno domini sexcentesimo vigesimosecundo cæptum esse nouimus. tunc enim Mahumetes contra Romanum imperium primum exurrexit in Arabia, & multas ciuitates in deditioné accepit: & regna etiam catholicorum subiugauit. Nisi ea ratione diceretur effusa persequutio in eum, aut in Ecclesiæ antistites primarios: cui opinioni pro parte assentior, quum & post mortem Mahumetis, capitanei eius occidentis plagam ferro & igni magna in parte vastarint, vt dictum est supra. Sed melius aliis videtur per solem Christum vnicum orbis seruatorem intelligi debere, in quem effusam esse phialam eo pacto credimus, quo in suis fidelibus patitur, qui sibi deputat quicquid pro illo præpetiuntur fideles. Coniectemus verbi veritatem ex præcedentibus. Dixerat supra cap. 8. Et quartus angelus tuba cecinit, & percussa est tertia pars solis. Vbi solem similiter ex aliorum fere omnium qui in Apocalypsin scripsere sententiis, retulimus ad christum, certiore prophetia edocti. Sic enim in Malachia scriptum est: Orietur vobis timentibus nomen meum sol iusticiæ: Malach. 4. qui in se non percutitur: percutitur autem dum suæ veritatis lux absconditur, ipsiusque cognitio obscuratur: fide apud pleroſque ex in-

Papa sanctissimus.

Christus solus nomine designatur.

fidelium persequutione vanescente. In quem modum & hic capiendum censeo. Ab eo namque tempore quo execrabilis secta Mahumetica cœpta est variis nationibus eã recipientibus, quòd mollis sit, & carnis delectationibus implicita, stulta, & vana in omnibus eius promissionibus. Adde quòd stultorum plena sunt omnia, & infinitus sit talium numerus, vt Sapiens dixit, qui eam amplexi, tanquam phrenetici, qui ridendo pereunt: per quos continue persequitur christi ecclesia, & fundi cernitur in solẽ phiala. Nam in omnibus regnis, quæ Africa continet, & Asia, sub quarto tẽpore sæua tempestas christi ecclesias depopulata est. In principio nanque huius temporis videlicet anno Christi, sexcentesimo vigesimosecũdo, cum Sergio monacho in Arabia Mahumetes ille sceleſtissimus Sarracenus, sectam Sarracenorum & Turcarum pernicioſissimam condidit, sub qua innumeræ gentes sunt. Causam dirimus ex scriptura, quia stultorum infinitus est numerus. Sunt autẽ Sarraceni, siue à sarrace, siue à Sarra vxore Abrahæ: non quòd ex ea traxerint originem, quum de genere Cedar filij Ismaelis verius descendant. Constat autem Ismaelem filium fuisse Agar ancillæ, de qua dicit scriptura, Eiice ancillam & filium eius: non enim erit hæres filius ancillæ cum filio liberæ, Gene. 21. & Gal. 4. Defendẽ tamen infamiẽ causa negata infami matre, à domina libera, cuius Agar ancilla erat, nomen sibi vsurpauere, vt Sarraceni dicerentur Arabes, magis quàm Agareni, vsurpaticia videlicet appellatione generis nobilitatem, quam quum non haberent, aliunde sibi accersentes. Iam & hoc ipso rerum alienarum raptores cupientissimi deprehensi: quatenus iis quicquid stemmatis, quicquid gloriæ, quicquid opum esset, ab aliis vsurpatũ abreptúmque extra dubitationem crederemus, hoc est à vere liberis, id est christianis, qua libertate, nos donauit Christus, qui dicit, Si filius vos liberauerit, vere liberi eritis. Ioan. 8. Stephanus Græcus Sarracenos populos esse dicit post Nabathæos, à Sarraca vrbe, siue etiam regione, quæ est pars Arabiæ felicis. Cæterum quòd supra, tertiam partem solis percussam dicit, hic vero in solem phialam effusam, ad eandem sentẽtiam pertinet, sic effusa phiala in solem, quòd percussa sit tertia pars solis in credẽtibus. Per quem

Mahumetica secta quando cepit.

Sarraceni qui dicantur.

percussa? Aut per quos percussa? Percussa primum à scelestissimo Mahumete, qui totam Syriam, & Ægyptum, & tres Arabias, & hierusalem occupauit. Postea vero quàm execrabilem legem suam condidit, plura regna mira celeritate peruolauit, & sibi subiecit: Orthodoxorum templa prophanauit, & in Mesquitas (sic enim vocant sua templa Turcæ) conuertit. Post eius mortem, homar eius successor, & alij reges vsque ad Ottomanos, qui omnes æstu & igni afflixere populũ dei variis in partibus orbis. Semper enim hæc scelestissima gens laborauit contra Christum, & catholicam fidem eius: vt ea sublata sola sua secta perniciósissima vigeat & stet, qua iam innumeros seduxit, atque à Christo vero deo, per abiurationem sacrosancti nominis Christi, & crucis viuificæ, quæ stultitia eis est, sicut & cęteris gentibus lumine carentibus, abstraxit in interitum. Prima nãque eorum contentio est christum soluere, sibi nescio quem magnum deum figurantes, quem ignorãt ipsi primum, quia dei sapientia carent: potentia terrena, atque opum splendore, ac lato iam imperio magis magisque proficientes. ❧ Punc. 2.

Turca semper contra Christum.

Et æstuauerunt homines æstu magno: & blasphemauerunt nomen dei habentis potestatem super has plagas.

Ex his quæ diximus, palam est, quid æstus, quidue ignis sint, quoniam vtrũque ad tribulationem temporalem refertur. Palam & illud, quia dei voluntate fiunt omnia, occulto, sed non iniusto eius iudicio. Nunc quæ sequuntur percensemus. Et æstuauerunt, inquit, homines æstu magno: & blasphemauerunt nomen eius. Magnum mysterium, horrendum verbum: nisi æstuarent non blasphemarent: nisi mali conceptus in hominibus præcederet, iniuria dei non sequeretur. Æstuauerunt homines, inquit, æstu magno, & blasphemauerunt nomẽ dei. Vnde æstuauerunt? Quare blasphemauerunt? Aestuauerũt primum à telis ignitis, lethalique tinctis veneno, per dæmones in corda reproborum iaculatis: æstuauerunt & in propria eorum ac certa malignitate, æstuántque. Aestuauerunt & æstuant in cordis eorum superbia: æstuauerunt in ardentissima cõcupiscentia & æstuant vsque modo, vt blaspha-

Blasphemia nominis dei vnde prodeat

marent ſanctum dei viuentis nomen. Tunc & Sergius monachus furore æſtuans fugit in Arabiam, iunctúſque Mahumeti impiiſſimo ac nefandiſſimo principi Arabum legem condidit execrabilem, vomuit blaſphemias in deum. Paulus quoque Conſtantinopolitanus patriarcha diſcidit eccleſiam, partémque mordicus tenuit conſentiente cum orientalis plagæ antiſtitibus: vt exhinc opinio illa, quæ per ſolem Eccleſiæ antiſtites capit, certior videatur: vt ita in eos ob demerita effuſa dicatur phiala, quòd in tertia parte percuſſi ſint, quæ in reprobis eſt. Vnde etiam æſtuauerunt homines plebei igne odij hæreticis conſentientes, qui vſque mon blaſphemant dei nomen. Blaſphemat qui indigna agit deo, aut tribuit non tribuenda, aut negat propria. Blaſphemat, qui euangelium dei ſacrum non obſeruat, aut qui carnaliter expendit, aut in ſui erroris munimenta aſſumit. Blaſphemat qui in honorat, quique non dignis cultibus deum proſequitur. Blaſpemat & hic, qui nundinatur gratis traditam gratiam, aut honores in eccleſia dei ambit, mercatur (vt vocant) beneficia. Blaſphemat qui ſub nomine pietatem facit, veritatem ponens in mendacio, aut gentiliter viuit ſub Chriſtianiſmo. Blaſphemat qui vnionem eccleſiæ rumpit, dirimit Chriſtianam charitatem, profanat ſanctam, probatas leges reſcindit: longa ætate inuectas bonas conſuetudines auerſatur: contemnit & ritus eccleſiaſticos theoſebiæ, nec non purificationes ſacramentorum, & id genus reliqua. Et blaſphemauerunt (inquit) nomen dei habentis poteſtatem ſuper has plagas. Deus ſolus eſt, qui habet poteſtatem ſuper omnia: qui iccirco ſuper plagas iſtas poteſtatem habere dicitur, quia à quo vult miſericorditer amouet: & ſuper quos vult, iuſto iudicio effundi permittit, iuxta illud, Quē vult indurat: cui vult miſeretur. Ro. 9. Blaſphemauerunt ergo, quia æſtuauerunt æſtu magno: æſtus ergo magnus fecit vt blaſphemarent, quia in malis nutrierunt corda ſua: aut malo exemplo aliorum corrupti exarſerunt, & æſtuauerunt in ſuis cupiditatibus, & blaſphemauerunt nomen ſanctum dei verbo & opere. Mala hæc prænuncia ſunt futurorum, quæ ſubeunda ſunt ab his in loco ab ipſo deo flagitioſis præor-

dinato, vt calore externo, magno & ardenti, æstuent, & adurantur igni inextinguibili, qui dum viuerent interno deflagrabant fine modo. ❧ Punc. 3.

Neque egerunt pœnitentiam, vt darent illi gloriam.

Quod pœnitentiam non egerunt ignauiæ eorum est, aut potius duriciæ obstinationisque: ac si dicat, si boni esse voluissent, vtique potuissent. Sed non facile emergit quis ex assueta malicia: & certe degustatũ aliquoties malum difficile relinquitur. Lege totum caput. 18. Ezechielis, vbi dominus palam pollicetur condonare peccata vere pœnitenti, nec se rememoraturum eorum vltra. hanc quidam à timore pœnæ auspicantur: à iusticię amore alij: vnde partes tantum ab sese absunt, quantum timor seruilis ab amore filiali: nec tamen à partium compositione desperandum. ij qui à timore pene eam auspicantur, ob oculos ponunt peccati grauitatem, post mortem diuinæ iusticiæ rigorem, ad hæc inexorabilem in peccatores sententiæ irreuocabilitatem: item gehennæ intolerabilem interminabilitatẽ: quibus cor peccatoris vtut sit ferreum, concutiatur contremiscatque oportet: & tanto validius, quanto præssius de his meditari institerit, vt iam incipiat etiam scintillas quasdam veræ & non fucatæ compũctionis concipere: ac sic sensim reducere oculos à malo, & intendere bonum: præpararéque cupiat animum ad pœnitentiam nec stare amplius in dedecore, quum æque possit agere honeste, deique beneplacito respõdere, apud quem est merces operi nostro. & hæc omnia docente intus spiritu dei, qui gratia præuenit peccatorem. Alij vero qui amorem ponunt huius propositi fundamẽtum, sub oculos ponunt bonitatem dei, cogitant misericordias domini multas & magnas, & dulcedine earum trahuntur: quarum quum omnes creaturæ sint participes, soli incredeli, filij diffidentiæ, qui vt minime agnoscunt misericordiarum numerum, ita earum quoque experiti redduntur, neque de hac gratia exultare animo possunt. Sunt enim ij omnes in regno mortis, & principis tenebrarum, sua sapientia excecari: quo pertinet illud, Psal. 31. Multa flagella peccatoris, sperantem autem in domino misericordia circunda

Assueta difficile relinquuntur.

Pœnitentia in quibusdã oritur à timore, aliis ab amore.

rcundabit. Deus quippe effundit bonitatem & misericordiam suam super humiles spiritu, super metuentes eum: & eos qui diligunt ipsum: quos ante tempora æterna præsciuit: iisdem miseretur & benefacit. Deut. 5. Faciens misericordiam in multa millia diligentibus me, & custodientibus præcepta mea. Vnde palam fit, quia sine amore vera pœnitentia non consurgit: nec sine eo quisquã aggredi se posse sperauerit. Cõfirmatur: Nam quamcunque vibrentur comminationes extrinsecus, intententur terrores: non tamen malam voluntatem interne coercent, immo augent peccatum eo quòd misera hominis mens semper in vetitum nititur: stante autem mala voluntate non fit pœnitentia, etiam si interdum ab externo opere cessetur: sistitur enim solũ adhuc in timore seruili, & necdum ad charitatem, quæ saluat, peruentum est, per quã solam lex dei impletur, quæ spiritalis est, & immaculata. Psal. 18. hac & peccatum oditur, & fructuosa agitur pœnitentia, vt non aliunde quàm ab amore debeat institui. Hinc Christus nunquam metu peccatorem horroréque exterruit, perinde atque cogeret formidine ad pœnitentiam, quos amore magis voluit allicere: vt dulciter etiam aliquoties cum eis conuersatus sit. Atqui vt hę partes concilientur, est quandoq; non illaudata, seruilis quoque (vt dicũt) timor, si eum amor subsequatur: quapropter nec omnino dilaudatur pœnitentia, quę à timore incipit, dummodo desinat in charitatem, vnde habet cõsummationem: vt non inconcinne domini timor initiũ sapientię esse reputetur, Psal. 110. præcurrit autem in hoc negocio quandoque etiam vtilissime dum charitate excipitur: sed illum oportet minui, hãc autem crescere: imo vero illum absorberi ab hac: vt iã deinceps pœnitentia perfecta haud quaquam à seruili hoc timore incipiat, quẽ pepulit amabilis gratia, quæ & ipsa aliud nõ est quàm charitas: sed ab amore iusticiæ, tanquam suo fonte proserpens, quãquam & ipse timor nonnihil à longinquo operetur. Fit enim vt primũ timore corripiamur cõmeritis in animũ inductis, ac deinde consternemur mente, dum hinc peccatorũ magnitudinem consyderamus, illinc iudicij seueritatem simulque pœnarum interminabilem grauitatem, vt sic peccatorum accendamur ad amorem iusticiæ. Quod vt tibi

Pœnitentia vera per amorem.

clarius fiat, mentíque salutariter hęreat: considera in pec-

Peccatũ duo habet mala.

catò duo esse mala. Primum auersionem à bono incommutabili: secundum conuersionem ad bonum commutabile, id quod per amorẽ fit, qui omnium affectionum radix est: qui dum corrũpitur, procreet meras sycophantias oportet, hoc est, qualis ipse fuerit, tales & generationes eius. Qui ergo veram pœnitentiã agere vult, séque reconciliari deo: debet cor principio omniũ ob amoræ creaturarum inordinato corrigere, atque ad dei ordinatissimũ amorem conuertere: quod tria efficiunt. Primum, timor gehennæ, vel pœnæ cuiuscunque peccatis debitę: eo enim pacto & bestiæ à concupiscibilibus absterrentur. Secundum amor commodi, vt beatitudinis. Tertium amore iusticiæ, & dei nulla habita ratione seu premij seu pœnæ. Prima duo imperfectos stimulant: tertium perfectorum rationes statuunt. Et plerunque fit, vt per hunc ordinẽ ad summam virtutum perueniatur. Proinde si ad pœnitentiã, conuersionemque vitæ primũ duntaxat te induxerit: nequaquã iusti palmario, id est, palma digno quæ est gloria iustis debita potiere: nam timor ille qui seruilis est, manũ cohibet non animum. Si secundum, puta amor comodi, nec sic veram adhuc iusticiã assequutus es, nec verus probaris esse penitens: quia amor proprius non dei te continet: vnde si quis adstrictissimam ageret vitam vt omnium mortalium pœnitentiã austeritate vitæ exuperaret, non alia quàm laudis causa, gloriæque, nihil efficeret, nec iustus esset apud deum: causæ est, quia non propter honorẽ dei, sed propter bonum priuatum, seu proprium negociatur: nec deum diligere probatur quòd retracto oculo sua

Pœnitentem verum quid efficiat.

respicit. Solũ igitur tertium, videlicet amor iusticiæ verũ efficit pœnitentẽ, quòd ex sancto & non proprio promanet spiritu: cui amori timor filialis suffragatur, quo salutariter abstinetur à peccatis. Verã itaque & syncerã ad deum conuersionẽ, & consectarie verã pœnitẽtiam sola diuina efficit gratia, cuius afflatus attractio est, vt iam in vera eiusmodi pœnitentia attractio sit patris ad filium, ad quẽ nemo cõiungitur nisi patris attractione, dicẽte ipsamet veritate, Nemo potest venire ad me, nisi pater traxerit eum. O felicẽ, & ter quaterque beatũ illum quẽ pater trahit ad filiũ: ô quàm fælix illa attractio est, fortiter mo-

tens cor,& vniens cum Christo:vt dicat hic,Quis nos separabit à charitate Christi:Certus sum,quia nulla creatura separabit:non gladius,non fames, non & quicquid accidere possit in hac vita.Huius defectu fiet vt homo relicto creatore creaturas sequatur & amet, & ceu filius ille prodigus porcos custodiat: præsentia autem domino cõiungit,vt dicas, Mihi adhærere deo bonum est,ponere in domino deo spem meam.Psal.72.Fallax est & vana omnis spes conuersionis & pœnitentiæ, quæ peccatori fiduciam præstat delinquendi. Deus enim qui simplicissima natura in se est, nihilque admixti habens, ob vehementem iustitiæ zelũ, vsque adeo odit peccatũ, vt ne ad momentum quidem permittat licentiam commorãdi in peccatis electo, & nec ad momentum temporis vult pœnitentiæ dilationem.scriptura monente,Ne tardes conuerti ad dominum, & ne differas de die in diem: subito enim venit ira eius:& in tempore vindictæ disperdet te. Eccl.5. Rursumque, Nemini mandauit deus impie agere, & nemini dedit spatium peccandi. ✠ Pun. 4.

Et quintus angelus effudit phialam suam super sedem bestiæ: & factum est regnum eius tenebrosum,& commanducauerunt linguas suas præ dolore: & blasphemauerunt deum celi præ doloribus & vulneribus suis. Et non egerunt pœnitentiam ex operibus suis.

Totum hoc,quod hic dicitur,quinti temporis declarat euentus, quo supra infelices prodigiosæque locustæ de ore fumigantis putei prodiere abyssi,quorum cruciatus vt scorpij erat cap.9. effusa ergo phiala super sedem bestiæ, regnum eius fecit tenebrosum:quia sub quintum tempus prædicãtibus sacri verbi dei ministris, regnum peccati & reproborũ veritatis luce carebit:hoc enim est sedes bestiæ quod regnũ eius,id est,omne corpus diaboli.diabolus autẽ bestia vocatur,quia aut latenter insidiãs,aut aperte saeuiẽs,agnũ,id est,corpꝰ Christi inuadere nititur.Quod autẽ dicitur, Factũ est regnum eius tenebrosum:perinde est atque diceretur,Non est illuminatum:quia videlicet non meretur illuminari pro eorum commeritis: abiecti enim sunt,& spreti, qui deum cæli primum spreuerunt abiecerunt que ab suis oculis, vt non piis actibus ac vera fide sequerentur. Tunc enim qui occulti erant regnum sa-

Bestiæ sedes regnũ ipsius.

tanæ, manifesti fient, erroribus & sectis diuisi: vt non vereantur palam sedes esse satanę & regnum. Porro dolor hic cruciatus malignitatis est, inuidiæ & odij: linguarum autem commanducatio continuæ detractionis & maledicentiæ est typus, quia scriptura dicente, lingua eorum gladius acutus. & rursum. Exacuerunt, vt gladium linguas suas. Psal. 63. Item Psal. 143. Cuius maledictione os plenum est, & amaritudine & dolo: sub lingua eius labor, & dolor. Nam & in prouerbiis dicit, commanducans linguam detractor. præ dolore ergo linguas commanducant, quia præ cruciatu malignitatis odij liuoríque alios mordent, aut se mutuo lacerant virulenter: vt non aliud sit horum doctrina quàm mordacitas quædam & linguarum cõmanducatio. quod faciunt ex cordis eorum amaritudine, qua vexantur destituti à gloria dei: id enim est fructus malæ vexatæ conscientiæ, vt pessime loquatur sentiátque de aliis, quæ sibi pessime constat, & nunquam pax illi sit: non enim conquiescit, quum sit cor eius quasi mare feruens. Potest linguæ commanducatio & in aliud interpretari, quia hæreticorum omnis labor in lingua est: commanducant ergo linguas, quando errores prædicant, & tanto furore, vt linguas etiam ipsas commanducare videantur, armis veritatis defecti. Est ergo tralatio à vehementer iratis, qui in suo ardenti furore & linguas commanducent. Sequitur. Et blasphemauerunt deum cœli præ dolore & vulneribus suis. Quia enim vexationibus male affectæ conscientiæ pleni sunt impij, post linguarum commanducationem, post suas detractiones prorũpunt in blasphemias & contra deum cæli, vt nec creatori parcant: magna quędam tentantes: & quid potest maius esse in viciis, quàm blasphemare deum cæli? à quo pendet cælum & terra, à quo est omnis creatura, qui propter se fecit omnia, nullius egens, sufficiens autem omnibus? vt maiore longe cruciatu eorum affligatur conscientia. Hoc sunt in eis vulnera quod dolor, quo exhulcerati blasphemant, male loquentes de eo in sacramentis ecclesiasticis: & cultus eius ceremonias omnes contẽnentes. Quæ omnia nostro æuo complentur, quando mali apostatæ in oblatrationibus continuis sunt toti: nec possunt bene loqui de his qui an-

Linguarum commãducatio.

Fructus male conscientiæ.

tiquam fidei religionē reuerentius tenent. Dominus deus det illis gratiā, vt sanentur de tanto conscientiarum dolore, & vulneribus. Sequitur, Et non egerūt pœnitentiam ex operibus suis. Satis supérque declaratum est, de veritate pœnitentiæ. Vnde facile est colligi quosdam minus agere pœnitentiam etiam quum agant: nisi amore iusticiæ id faciant. Oportet ergo vtrumque oculum retrahere aut à pœnæ metu, aut à commodi amore, id quod mercenariorum est, & seruorum: conuertere autem ad solum deum & iusticiam eius, quo solo perficitur pœnitentia in dei amore acta. Apostoli vox est, Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba pater, Ro. 8. Neque enim iusticia timore assequitur, sed nec lex timore impletur. Qui enim timore implet mallet non esse legem, ac sic intus odit, & ideo facit iusticiam legis. Qui autem libere implet, amat, & vult esse legem, seruatque libere: & tam ex voluntate, vt nollet vllo modo non esse legem, immo gaudet esse legem. In summa, Illi manus est in lege, huic voluntas. Non ergo egerunt pœnitentiam: Aut quo pacto agerent, qui amant iniquitatem, virtuti hostes sunt. Modum pœnitentiæ agendæ docuit. D. Psalm. Declina à malo & fac bonum. Equidem odio iniquitatis fit vera conuersio ad deum, digna quoque hoc eodem agitur pœnitentia, quod sine gratia fieri non potest, hæc enim sola est quæ odire facit peccatum: qua carentes fieri non potest, vt odiant peccatum, quorum voluntas semper in desyderio mali versatur. quod est peccatum in spiritum sanctum, sine fine videlicet in desiderio mali versari & esse, quod neque hic neque in futuro habet remissionem, Matth. 12. Spiritus quippe sancti decretum est, vt nulli remittatur peccatum, nisi quem facit pœnitear sceleros: quum pœnitudinē subsequatur remissio, quódque per eam promereatur & consummans gratia velut per causam disponentem, quæ remittit peccatum: & iustum constituit hominem totum apud deum.

Iustitia non timore sed amore fit.

❧ Punc. 5.

Et sextus angelus effudit phialam suam in flumen illud magnum Euphraten: & siccata est aqua eius, vt præpararetur via regibus ab ortu solis.

Euphrates fluuius.

Euphrates Babyloniæ flumen est, quod fluens per eam in multos alueos præcipiti gurgite diuiditur. Babylon autem infami satis vocabulo in scripturis sacris significare solet vniuersam impiorum multitudinem generationi rectorum contrariam. Babylon quippe confusio est. vnde est illud. Super flumina Babylonis, illic sedimus, & fleuimus. Psal. 126. Ieremias quoque ait, Sacrificium domini sabaoth in terra aquilonis, in flumine magno Euphrate. Per flumen itaque magnum Euphratem potentia exprimitur istius seculi, & omnis reproborum collectio: contra quos quia sancti prædicatores indesinenter loquuntur, in eorum cordibus carnalium fluxus deliciarum aresset. Huius aqua tunc deficcari dicitur, quando contemptus seculi, & amoris carnalis in impiis generatur. Diuiditur hoc flumen in multiplices meatus gurgite exundante, quia nimirum malorum multitudo fluxu carnalium desyderiorum per multa diuiditur flagicia, quatenus alij sint homicidæ, alij voluptatum carnalium sectatores: alij auariciæ dediti, alij aliis flagiciis implicati. Siccabitur autem aqua eius, quando reproborum malicia per legis iustitiæque amorem coercetur. Tum quippe Enoch & Elia prædicantibus multi impietate abiecta fidem recipient, reges, & principes, aliique quorum mundanam fœlicitatem Euphratis vocabulum exprimit: significat enim fertilitatem, vt præpararetur via regibus ab ortu solis. Qui sunt ij reges? nisi de quibus loquitur Petrus, Vos, inquit, estis genus electum, regale sacerdotium, nempe ipsi electi, reges in christo constituti, qui est verus rex, Psal. 2. Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum eius, predicans preceptum eius. horum via est ab ortu solis. id est, ab oriente Christo, per fidem in cordibus eorum: vnde & nomen eius oriens dicitur, Zachariæ. 2. Ecce vir, oriens nomen eius. Et Luc. 1. Visitauit nos oriens ex alto. vbi oriens nomen substantiuum est, non participium. q.d. Ille cuius nomen oriens est visitauit nos ex alto. De cælo enim venit, & docuit, & curauit, & redemit nos: quod eius visitare fuit erga nos. A quo præparatur via regibus, id est, vere credentibus, maxime vero sacris verbi dei ministris, qui reges sunt in Christo rege: sicut & sacerdotes, qui sacri

verbi Dei ſceptro regunt populum Dei. Dicatur ergo. Et ſextus angelus effudit phialam ſuam in flumen magnum Euphraten, &c. Quia videlicet ſacri verbi Dei miniſtri, præſertim Elias & Enoch, duo fulgura euangelici tonitrui, extremo illo tempore quando prædicatorium munus obibunt, multorum cordibus fluxus carnalium voluptatum areſcet, & fient Chriſti & ſpiritus eius habitacula. Locus oſtendit principium illius temporis ſedatum fore, non turbidum: pium, ſyncerum, & gratum antequam tyrannis Antichriſti incipiat: vt & gentes pleræque agnita Dei veritate ad fidem veniant. Sic & temporum vices mutantur: vt ſerenum diem turbidus quandoque ſequatur, & rurſum grata viciſſitudine recurrat ille ſerenus. Euphrates, quia mundanæ fœlicitatis eſt typus, fiet vt dum ſexti temporis prædicatores fidei veritatem annunciant, amor mundanæ fœlicitatis in cordibus plurimorum areſcat, id quod deſiccatio aquæ Euphratis indicat. Poteſt & aliter locus enarrari, vt ſcilicet infuſa iracundia Dei ſuper infideles, condiſcant ex ardore tribulationis conuerti ad dominum: quibus in id auxilio futuri ſunt Enoch & Elias aliiq; qui ſimili ardore annunciaturi ſunt Dei verbum. ita ergo præparabitur via ad eos ingrediendi regibus, id eſt, chriſtianis tanquam fratribus ad fratres: eo quòd omnes vno corde & ore laudabunt dominum. Obſerua. Chriſtiani reges ſunt, ob eorum rectum regimen, qui ſe & alios bene regunt: qui cur ab ortu ſolis venire dicantur iam dictum eſt, quia à Chriſto ortum habent, à quo & chriſtiani vocantur. Chriſtus autem ſol iuſtitiæ eſt. Malach. 4. Porro creduntur Enoch & Elias in paradiſo in mortali adhuc viuere carne, vt in fine veritatis teſtes fiant apud mortales, qui antequã prodituri ſint, prædicatores ſancti in virtute verbi dei viam illis preparabunt, vt facilior fiat credentia illis: qui (vt iterum repetam) ab ortu ſolis venire creduntur: vel quia ab ipſo Chriſto miſſi venient: vel quia paradiſus ſit ad ortũ, vnde veniẽt. Moraliter, ſiccari debet aqua carnis, & omnis mundanæ humiditatis fluxus in ſpirituali chriſtiano qui cœleſti ſpiritu percupit imbui, donis perfrui regiis: alioqui fruſtra erit conatus.

Sexti temporis principiũ ſedatũ fuit.

Chriſtiani reges.

Et vidi ex ore draconis, & ex ore bestiæ, & ex ore pseudoprophetæ spiritus tres immũdos in modum ranarum procedere.

Postquam Euphratis aquæ deficcatæ sunt, cupiditas omnis in mentibus fidelium exaruit, viáque præparata regibus, draco & bestia, & pseudoprophetæ multo irritatiores facti, amplius sęuire incipient, concipiẽt dolorem, & parturient iniquitatem. Draco satan est: bestia Antichristus: Pseudoprophetæ tota congregatio falsorum prædicatorum eius, quibus spiritus vnus erit, eadem voluntas in malo: quorum ex ore tres spiritus immundi proserpere visi in mundum ranarum, quia ad apertam persequutionem contra Christum, & sanctos eius, oris veneno consurgent. Ranæ immundæ sunt, turpes, & loquaces, qui in cæno multo omnium maxime delectãtur, ipso corporis habitu abominabiles, strepitu vocis molestæ, hæreticos plane per omnem modum exhibentes: quòd hi aquas scripturarum innotent. Porro quod supra sub sexta tuba cap. 9. per equos terribiles leonum capita præ se ferentes figurabatur, hoc per ranas coaxantes hic, quarum maxima potestas in voce existit: hi sunt tres spiritus immundi in modum ranarum sine modo coaxantes, nec nisi in sermone vim habentes. Sed cur tres & non plures, aut pauciores? Aut qui sunt hi tres spiritus immundi? Reuocemus ih memoriam quod Ioannes in sua canonica ait, Omne quod in mundo est, aut est concupiscentia oculorum, aut concupiscentia carnis, aut vitę superbia. vbi tria posuit vitia totum orbem obsidentia: Auaritiam scilicet, luxuriam, & superbiam. His armis erunt potentes nouissimi tẽporis aduersarij ad quoscunque deiiciendos, qui longe latéque sunt regnaturi: erit illis abundantia multa nimis in multitudine diuitiarum terrenarum, vnde soluentur in voluptates corporis, efferentur autem supra omnes: nam & princeps eorum Antichristus pro Deo se haberi tum volet, atque adorari vt Deus, sicut testimonio apostoli comprobatum est. Primasius, licet pro variis passionibus vexationum, vitiorúmque cunctorum, diuersas qualitates maligni spiritus habere dicantur, nec immerito: In euangelio quidem alibi dixit, Surde & mute spiritus. Alibi autem spiritum immundum. Marc. 9. Alibi propheta, Spiritus

Ranæ hæreticos præscribunt.

Tres immũdi spiritus tria peccata mundi.

Spiritus malignus vario nomine appellatur.

fornicationis perdidit eos, Oſee. 4. Non ob aliud, niſi quòd ad perpetrandas immundicias flagitiorum præcipitatur & captiuatur: hic tamen omnes tres propterea immundos poſuit: quia vnũ diaboli corpus ſolitis compactum differentiis deſignauit: illam memorans quam maiorem obtinet poteſtatem draconem induxit diabolum: beſtiam Antichriſtum cum ſuorum doctoribus dogmatum. Vnum ergo ſpiritum vidit, & pro numero partium vnius corporis, tres dicit, vt omnis numerus perditorum vno maligno ſpiritu agi proderetur. Fortaſſe enim idcirco & tam horrendam ranarum fœditatem eorum comparans temeritati ſubiunxit. Iſtis enim pſeudopropheris ranarum more tanquam animantibus coaxantibus nocte damnabiliter erroris latratu cõuenit perſtrepere. Ranæ enim & loco, & viſu, moleſtóque ſtrepitu ſic odibiles habentur, ſicut diabolus cum ſuis agnoſcitur abominabilis veritati, meritóque æterno igne damnandus. Licet aperto, ſimili tamẽ ſermone beatus Apoſtolus loquitur, quum præmitteret dicens, Nolite iugum ducere cum infidelibus: Quæ enim portio iuſtitiæ cum iniquitate? Aut quæ ſocietas lucis ad tenebras? Quæ autẽ conuentio Chriſti ad Belial? aut quę pars fideli cum infideli? Qui autem conſenſus templo Dei cum idolis? Ita & hic: quum de ore illorum in modum ſpiritum dicit prodire ranarum: ac ſi diceret, Quid autem cœnum compares cęlo, quod conuenit habitationi ranarum tanquam horrendis pſeudopropheræ blaſphemiis? Tantum diſtare aſſerens doctores veritatis, quantum ranas ab hominibus ſanctis, vt etiam qui idonei non ſunt eius fraudes potentia diſcretionis repellendas agnoſcere, ranarum ſaltem horrore perculſi, tales ſtudeant deuitare: qui ſicut ranæ ignaros impediunt, ne quieto deuotionis cultu percipiãt veritatem. Hæc ille. Haymonis quoque in idem ſententia congruit licet aperrior. Ranæ quippe moleſtiam hominibus inferunt, ſtrepitum faciunt, quietem hominibus auferunt, & in cœno verſantur: tales erunt ipſi miniſtri Antichriſti, qui non loqui, ſed potius garrulis vocibus ſtrepere videbuntur, omnem quoque quietem auferent ab electis, dũ eos vbiq; grauiter inſequentur: & in cœno, hoc eſt, in immundicia peccatorũ deuoluẽt. ✣ Punc. 7.

Sunt enim ſpiritus dæmoniorum facientes ſigna: & procedunt ad reges totius terræ ad congregandum illos in prælium ad diem magnum omnipotentis Dei.

Vere, inquit, illos ſpiritus immūdos dixerim: Sūt enim ſpiritus dæmoniorū: nam reuera quum veritati contraria ſint dogmata eorum, nulli dubium quin omnes altitudines, omnéſque inflationes eorundem ſint aſpirationes dæmoniorum. Sunt ergo ſpiritus dæmoniorum faciētes ſigna: facturi namq; ſunt ſigna ranæ iſtę abominabiles & moleſtę, turpes, immundæ & peſſimæ, prorepentes ex ore draconis & beſtiæ, quæ è mari caput extulit, & pſeudoprophetæ è terra aſcendente. Sed quomodo? ſicut magi Pharaonis: vt non ab re mentione facta ranarum, continuo & ſignorum comminiſcatur: vſque enim ad ſignum ranarum Magi ſuis valuerunt incantationibus, Exod. 8. Haymo. Ipſi quippe dęmones per eos, quos inhabitabūt, facient ſigna aut vera ex Dei permiſſione, aut falſa, quibus reprobi iuſto Dei iudicio decipiantur: ſicut olim faciebant magi: qui videbantur homines reſuſcitare à mortuis. Sicut Simon fecit in conſpectu Neronis. Nam & de hoc dominus dicit in Euangelio, In illis diebus conſurgent pſeudochriſti, & pſeudoprophetæ, & facient ſigna magna, ita vt in errorem inducantur, ſi fieri poteſt, etiam electi. Sed non ſine cauſa iſti qui ſigna faciunt in modum ranarum procedere dicūtur. Legimus quippe in hiſtoria veteris teſtamenti quod Moyſe ſigna faciente, fecerunt & Magi ſimiliter vſque ad ranarum ſignum. verbi gratia. Primum Moyſes proiecit virgā, quæ verſa eſt in colubrum: fecerunt & malefici ſimiliter ſuis carminibus, licet virga Moyſi deuorauerit virgas illorū. Deinde conuertit aquas Nili in ſanguinem: fecerunt & ipſi ſimiliter aquis alienis. Fecit deinde Moyſes ranas aſcendere ſuper terram, fecere idem & Magi. Vbi vero terræ puluere virga percuſſo cyniphes proceſſerunt: incantationes, quę pręualuerant, iam tertio, penitus euanuerūt vnde & ſuperati dixerunt, Digitus dei eſt hic. Ita ergo & iſti vſque ad ſignum ranarum perueniēt, ibique deficiēt, ac ſuperati conquieſcent: quia inſipientia eorum, illius videlicet damnati hominis, & pſeudoprophetarum, ma-

nifesta erit, sicut & illorum fuit. Vnde & Apostolus dicit, Quemadmodum Iamnes & Mambres restiterũt Moysi, ita & isti resistent veritati. Sed ista signa (sicut dictum est) aut erunt vera, ex Dei permissu, aut falsa, quibus reprobi propter peccata stulte in Deum admissa decipi merentur. Vnde non in conspectu sanctorum hoc facere dicuntur, sed in conspectu hominum, sicut supra dictum est, id est, in conspectu illorum, qui non sapiunt ea quæ Dei sunt, sed quæ hominum. At in conspectu electorum muti apparebũt, nec poterunt procedere vltra definitum signum ranarum, hoc est, suos latratus, & mendacia veris sæpe permista. Sequitur, Et procedunt ad reges totius terræ, &c. Haymo dicit. Quod in tribus immundis spiritibus vnus diabolus designetur, ex hac processione manifestatur, de qua alibi scriptum est, Quum consummati fuerint mille anni soluetur satanas de carcere suo: & exibit, & seducet reges & gentes, quæ sunt super quatuor angulos terræ. Sed draconis nomine hunc intellexerimus, nisi forte potius doctrinam immundam, impostricem, & damnabilem per eosdem intellexerimus, quæ procedet de ore draconis, & bestiæ, & pseudoprophetæ, docens tria capitalia vitia, in quibus comprehenduntur vniuersa. Reges autem hic in malam partem nouerimus positos, id est, principes, & diuites huius sæculi, qui sunt membra Antichristi. Sicut enim sancti reges sunt, quibus Euphrate deficcato, id est, affluentia Babylonica pereunte, in virtute ac sapientia via pandetur orientalis: ita etiámnum praui reges terræ dicunt, quos aduersus dñm, & aduersus Christum eius astitisse, memorat Psalmus secundus: ad quos in signis, & miraculis ranæ loquutuleæ prorepent, congregare illos non in vnum locum, sed vt suo quæque gens loco sanctos impugnet. In vnum ergo consensum, & in vnam malam voluntatem congregabuntur: propter vnitatem quippe maliciæ illorum hoc dicitur, quia quod vnus facit, hoc & reliqui. Horum typus præcessit in Iamnes, & Mambres, de quibus mox meminimus: processit enim qui in illis erat spiritus seductionis ad regem Ægypti: & fiducia signorũ, quæ faciebant, quasi similia signis virtutis Dei, auxerunt stultitiam eius, vt contra Deum pugnantem pro Israël auderet prę-

Reges mali.

liari: qui nihil contra Deum valuit, & nihil inde profecit, nec prævaluit Deo: Imo factum est, vt ex persequutione, populus Israel multo glorioſior euaderet: ille autē confusus discederet plenus ignominia. Vnde nō mediocris nobis spes offertur, quoties affligimur: quandoquidē tolerantia earum passionum nobis cædit in gloriam. Cōgregentur ergo licet huiusmodi reges & cōiurent aduersum pios: persequātur eos, qui in Christo pie viuere statuunt: sed malo suo, qui taliter congregati in prælium, congregabuntur in iudicium. Proinde quum congregare illos in prælium diceret, adiecit: Ad diem magnum omnipotentis Dei. Quis est iste dies magnus omnipotentis Dei, nisi dies iudicij? de quo sanctus propheta Sophonias scriptum reliquit, Iuxta est dies domini magn⁹: iuxta, & velox nimis: vox diei domini amara, tribulabitur ibi fortis, &c. equidem iuxta est, & magis prope quàm creditur: nam & si aliqua mora videtur, sed prope est, & ad ianuam stat. Et sicut vnicuique ante oculos mors est, id est præsentis vitæ finis, & nescitur quando erit, & eo proprior est, quo nescitur. Proinde subdit ipse dominus, vel angelus in persona domini, qui hæc Ioanni reuelauit.

Dies magn⁹ dei dies iudicij eius.

❧ Punctus 8.

Ecce venio sicut fur, Beatus qui vigilat, & custodit vestimenta sua ne nudus ambulet, & videant turpitudinem eius.

Ne quis sibi vane persuadeat Christi domini nostri aduentum diu protelandum, atque ob id bestiæ abominationes stulta spe resipiscentiæ sectandas: subiungit furis in morem, hoc est, clandestim, & quum nec expectaretur, subito fieri aduentum eius. Obserua. Is domini aduentus, quamuis magis videatur de illo magno iudicij die intelligi: palam tamen est, quòd & diei mortis conueniat. Quotidie quippe venit christus vt fur, quando inopina morte subito dum non sperat homo præoccupatur. Frequens hoc fuit semper apud mortales, vt subito casu plerique morte interciperentur: & qui longam sibi vitam pretenderent breui hora raperētur. Sic ille dives cui granaria redundabant frumento, quum multos sibi annos polliceretur, audit, Stulte hac nocte animā tuam repetēt

Aduentus domini particularis.

te, & hæc quæ congregasti cuius erunt? Sic nuper hic Romæ canonicus quidam primarius ecclesiæ Lateranensis, die paraſceues, ſolenni ritu miſſam celebrans, antequã finiret collapſus inter aſtantium manus ab altari in ſacriſtiam deportatus, duabus non amplius horis ſuperuiuens mutus expirauit, vt recte dominus nos paratos ſemper eſſe iuſſerit, & hos ſolos aſſeuerauerit beatos. Lu. 12. Quo in loco multa habentur quæ de ſuo aduentu ad mortem cuiuſlibet præmonuit, quatenus prudentes eſſemus: & ne improuidi de extremo fine eſſemus, ſed parati ſemper vocãtem dominum expectaremus. Beati namque illi, quos, quum venerit dominus, inuenerit vigilantes, Amen dico vobis, quoniam ſi ſciret paterfamilias, quia fur veniret, vigilaret vtique, & non ſineret perfodi domum ſuam, id eſt, minimè pateretur vt damnum incurreret. Verum ſolet in quæſtione verſari: cur furis in morem, hoc eſt, repente, & dum nemo ſperaret, promittat ſe dominus venturum, aut quæ cauſa incertitudinis finis noſtræ? Sed enimuero ſicut cuncta recto iudicio ſumma illa ſapientia diſponit ordinátque, ita ne id quidem temere, facere cenſetur: & licet nõ ſit noſtrum cauſas decreti diuini occultas inueſtigare: tamen quaſdam ex parte noſtri poſſumus coniectare. Primo, poſſet enim fieri vt homines ad carnẽ ſentientes, viuentes ad carnem, pro reliquis diebus cupiditis contra voluntatem dei & legem eius inſaniſſimè fruerentur, pro fine duntaxat conuerſuri, atque ex timore pœnitentiam acturi, quæ non parat ſalutem, opus enim eſt, vt Dei amore faciat, quicquid homo in ſalutem parat. Secundo, fieri & id quóque poſſet, vt baptiſmus differretur vltra modum: vel etiam circa mortẽ vt tum tingerentur: & ſic mundati euolarent: nec quippiã boni mentonj in Dei laudem & gratiarum actionem pro reliqua vita facerent. Tertio, aſſiduus circa finem mortis metus carnales, & qui longioris vitæ tenentur cupiditate ſupra modum obrueret, ſi mortis meta eiſdem cõſtaret. Quarto, nec iuſti tantum mercedis reportarent tedio longioris vitæ affecti: nunc vero quotidie morientes quotidie ſeſe præparant: & dum interim differtur, videtur placidior omnibus occurrere. Nemini autem talis incertitudo nocebit, ſi ſolum vigilantia adſit, ad quam hic dominus

Inopinatus cur aduentus domini.

tam ſolicite quémque admonitum eſſe contendit: dicens, Ecce venio ſicut fur. Proinde, præmonet ad vigilã-
Ecce. dum, eo quòd ſicut fur venturus ſit: & cito venturus. Ideóque cum demonſtratione loquitur, dicens. Ecce venio. Scribit Aſconius Pedianus hoc & ipſi Ciceroni propriũ in primis fuiſſe, vt in rebus improuiſis hac particula vteretur. Repentinam enim cuiuſdam improuiſæ rei cõtingentiam demonſtrat, Ecce: quanto autem ocyor & occultior is erit aduentus, tanto formidabilior. Sed quibus? obſtinatis peccatoribus: nam bonis deſiderabilis eſt, qui dicunt, Tedet animam meam vitæ meæ, Iob. 10. Et iterũ, Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus eſt. Pſa. 119. Et illud apoſtoli. Cupio diſſolui & eſſe cum Chriſto. Id-eſt, illis, qui puram, & integram vitam degunt: & quos conſcientia non remordet: quíque ſingulari pietate ſunt in Chriſtum: Immo quibus mori lucrum eſt. Porro non tantum ad mortem cuiuſlibet eſt incertus domini aduentus, ſed etiam ad extremum iudicij magni diem: nam de
Parati ſemper eſſe debemus. die illo, qno hoc fiet, nemo ſcit: veniet enim ſicut fur, id-eſt, repente. Ideo, Luc. 21. Attendite vobis, ne forte grauentur corda veſtra in crapula & ebrietate, & curis huius vitæ: & ſuperueniat in vos repentina dies illa tanquam laqueus: tanquam laqueus enim ſuperueniet in omnes, qui ſedent ſuper faciem omnis terræ: vigilate itaque omni tempore orantes, vt digni habeamini fugere omnia iſta, quæ ventura ſunt, & ſtare ante filium hominis, & quę ſequuntur. Beati itaque ſunt, que ſemper paratos ſe exhibent. Hinc in euangelio dicit, Vigilate, ne quum venerit dominus inueniat vos dormiẽtes. Et alibi. Dies domini ſicut fur in nocte, ita veniet. 1. Theſſ. 5. Vnde hic quoque ſubiungitur. Beatus, qui vigilat, &c. Vigilat qui ad aſpectum ſuperni luminis, mentis oculos apertos tenet: vigilat (vt beatus ait Grego.) qui ſeruat operando quod credit: vigilat, qui fide viuit, in operibus ſanctis chriſtóque dignis: vt ſicut fides ſancta eſt, ſint & opera ſancta. Quod quiſquis fuerit, is denique beatus. Beatus ergo qui vigilat, & cuſtodit veſtimenta ſua, ne nudus ambulet. Quid
Veſtimenta quæ cuſtodiẽda. hæc veſtimenta ſunt, quæ vigilanti ſtudio ſeruanda monentur, niſi ſacramenta baptiſmatis? Veſtimenta ſua cuſtodit qui fidem ſine errore tenet: veſtimenta ſua cuſto-

dit, qui innocentiam baptiſmalem impollutam conſeruat, qui iuſtitiam dei habet, quibus primus homo expoliatus paradiſum amiſit: quæ iterum per occiſum vitulum ſaginatum, id eſt, per immolatum Chriſtũ, in baptiſmo rehabuit. Seruat ergo hæc veſtimenta, qui horrore ſcelerum non commaculat, non dilacerat, non abiicit: aut amiſſa per pœnitentiam recuperat, cõmaculata mundat, dilacerata conſarcit. ✻o Punctus 9.

Et congregabit illos in locum qui hebraice dicitur Harmagedon.

Poſtquàm vniuerſos admonuit ne paterentur ſibi imponi à tribus illis teterrimis ſpiritibus, ad ídque vt eſſent vigilantiſſimi hortatus: quo apertius intelligeres de quo prælio loquutus ſit, locum indicat certaminis: & id quidem paucis, & in myſterio, vt alia. Et congregabit, inquit illos in locũ, &c. Haymo. Redit ad ea quæ ſuperius prętermiſerat de ſpiritibus immũdis qui proceſſerunt, vt reges totius terræ in prælium concitarent: & quia in tribus vnus intelligi debet, à plurali numero reuertitur ad ſingularem, dicens. Cõgregabit illos. Quos illos? vtique reges, quia de regibus iſta congregatio ſcribi cœpta fuit. Sed quos reges? Sunt enim diuerſi, immo oppoſiti reges. Nam de bonis præmiſſum eſt, vt pararetur via regibus ab ortu ſolis: de malis vero, Et procedẽt ad reges totius terræ congregare illos in prælium. Quos ergo regum iſtorum congregaturus ſit palam eſt, quia iniquitati cõſentientes, in quibus erit ſpiritus draconis, & beſtiæ, & prophetæ eius: qui pro numero partium triplex eſſe memoratur, ſic & dominus hominem à legione liberaturus, interrogauit tanquam vnum dicens, Quod tibi nomen eſt? cui ipſa congregatio reſpondit, Legio nomen mihi eſt: multi enim ſumus. Ecce ipſam congregationem oſtendit ex multis conſtare. Iam de loco, quem ſpiritus Domini harmagedon vocat, liceat agnoſcere. Harmagedon, iuxta Haymonem, interprætatur conſurrectio teſtium iniquorum: vel mons à latrunculis, ſiue mons globoſus. Teſtes iniqui ſunt omnes miniſtri Antichriſti: qui benè iniqui dicuntur, qm̃ iniquè cõfitentur chriſtũ eſſe Antichriſtũ: & iniquè Antichriſtũ cõfitẽtur eſſe chriſtũ. In cõſur-

rectione testium iniquorum congregabit eos Antichristus: quia ad hoc eos ad partem suam trahet, vt contra Christum verba blasphemiæ, & iniquitatis prouomant. Ad istorum testium iniquorum numerum pertinent illi, de quibus dominus dicit in Psalm. 26. Insurrexerunt in me testes iniqui, & mentita est iniquitas sibi. Dicitur etiã Harmagedon mons à latrunculis. Mons Christus appellatur à fidelibus: iuxta quod in Esaia legis, Venite ascendamus ad montem domini cap. 2. Et erit in nouissimis diebus preparatus mons domus domini in vertice montium, id est, Christus qui supereminet omnes dignitate, authoritate, sanctitate, & quicquid excogitari potest dotium. Et in psalmis mysticis legis, Mons coagulatus, mõs pinguis. Psalm. 67. Hic sine manibus excisus dicitur è petra, & in immensum erectus. Dan. 2. Et sicut Christus appellatur à fidelibus mons: ita Antichristus appellabitur mons, id est, Christus, à latrunculis qui ministri eius erunt: qui inuadent, & spoliabunt, & trucidabunt rectos corde. Mons quoque globosus appellabatur Antichristus, propter multitudinem populorum sibi adhærentiũ: vel quia quoscunque mendacij seductione pellicit, globosi vocantur, ob errores quibus circumaguntur: vel quia globatim ibunt contra electos, dum eos per temporalem potentiam affligunt. Alij excussius rem voluentes, ex nominis Harmagedõ significatione interne mysterium expiscantur. Har, enim mons est, & Geded fructus, seu poma: non quæuis, seda optima & electa. Solet autem vox hæc ab hæbreis vsurpari, pro eo quod in quacunque re est optimum, & electum. Ideo Harmagedon mons electorum pomorum, & fructuum est. Quis autem hic mõs est, nisi ecclesia sancta, quæ sæpe in scripturis montis appellatione consignatur, ob altitudinem dignitatis, & mẽtis desiderium sublimitatem, vt Psalm. 2. mons Sion dicitur. Et Cant. 4. Mons myrrhæ, ac collis turis. Propterea de electis loquens dominus deus Ezech. 34. dicit. In mõtibus excelsis erũt pascuæ earum: oues intelligit, qui sunt verè christiani. Eo sensu loquitur apostolus, Gal. 4. Illa autem quæ sursum est Hierusalem libera est. In hoc itaque Harmagedon congregabuntur impij contra Christum, & sanctos eius in iudicio, Matt. 25. Congregabun-

Harmagedon.

Harmagedõ significatio.

tur

tur ante eum omnes gentes. Hinc habes manifestè, q̃ locus præli sit ecclesia: & quòd fideles semper paratos ad pugnam esse oporteat, qui tantum certaminis præmium sunt accepturi; quantum est cęlorum regnum, de quo dominus, Vado vobis parare regnum. &c.

DE EFFVSIONE SEPTIMAE PHIALAE.

Sect. 3. Punct. 1.

ET septimus angelus effudit phialã suam in aërem: & exiuit vox magna de templo à throno dicens, factum est. Adueniente septimo tempore, electi plurimi, qui prius sub Antichristo vasa iræ erant, post illius exterminium conuolabunt ad Christum reconciliati per pœnitẽtiam, vt essent deinceps vasa gratiæ electionisque: qui ardentissimo spiritu dimicabunt cõtra aëreas potestates, à quibus recordantur fuisse aliquando deceptos, sic miles fortius pugnat à lapsu. Dæmones aëreæ potestates vocantur ob incolatum: Quos & dominus volucres cæli appellat, Luc. 8. cæli, id est, aëris. Cæli enim appellatione aër non raro in scripturis capitur. Memini me & supra de hac eadem re tractauisse: paucis tamẽ: & velut per transennam, ostendens quia dæmones proiecti de cęlo vsque ad diem iudicij sunt in hoc aëre caliginoso: & post ad infernum deturbabuntur, de quo ait Augu. 3. super Gen. ad literam. Aër caliginosus est quasi carcer dęmonibus vsque ad tẽpus iudicij. Qui locus secundum Tho. 1. parte. q. 60. datus est dæmonibus ratione exercitationis humanæ: nam procuratio salutis nostræ protenditur vsque ad diem iudicij, vsquequo durat & ministerium angelorum, & exercitatio dęmonum: descendunt tamẽ aliqui ad infernum, vt ibi damnatos vexẽt: post diem vero iudicij simul cum damnatis hominibus ibi omnes recludentur: vt puniantur simul cum illis igne supplicij ardente diuinæ iustitię: quatenus ignis materialis possit in spiritus. Probatur Matth. 25. Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius. Et infra in hac Apoca. cap.

Dæmones aereæ potestates dicuntur.

20. Qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis: vbi bestia, & pseudoprophetæ cruciabuntur die ac nocte in sæcula sæculorum. De hoc beatus Augustinus in libro de fide ad Petrum ita scripsit, Firmissime crede, & nullatenus dubites: diabolum, & angelos eius in ignem æternum à Christo esse mittendos, vbi nunquam carebunt pœna, quam eis apparauit diuina iustitia. Causam æternitatis pœnæ eorum reddit, Tho. 1. parte. q. 64. obstinatam voluntatem in malo. Obstinationis autem huius causam non oportet capere ex grauitate culpæ: sed ex conditione naturæ seu status: quia vt scribit beatus Augustinus, vbi supra. Sic Deus creauit angelos, vt qui vellent perpetuo boni essent: qui autem nollent, nunquam eos diuino munere repararet. Est autem, vt disceptationis nilos euripósque missos faciamus, siue angelus, siue dæmon in loco non circumscripiue quum non commésuretur loco, sed diffinitiue: quia ita est in vno loco quòd non in alio, Deus autem neutróque modo dicitur esse in loco, quia vbique est. Cæterum septimi angeli phialæ in aërem effusio, non aliud est quàm prædicatorum septimi temporis contra aëreas potestates sermone verbi Dei acris dimicatio: vt per quos decepti essent miseri mortales in Antichristo, restituerentur. Quod dum vigilantissimè fiet, audietur vox magna de templo, non dubium quin de ecclesia: hæc autem vox gaudétium est: eorum, qui liberati à monstro horrendo illo, cui lumen ademptum erat. Gaudebunt autem duplici de causa. Primo de interitu Antichristi manifesto. Secũdo de eorum liberatione. Non solum autem è templo vox hæc audiri dicitur, sed etiam à throno, quod idem esse arbitror: id quod dominus quoque confirmat Matth. 5. dicens. Cælũ thronus Dei est. Et Psalmista dicit. In cælo sedes eius, Psalm. 10. Et alibi. Cælum mihi sedes est. Vel si iudiciariam potestatem per id mauis accipere, vt frequens est in scripturis sacris: dixeris, à christi iudiciaria potestate euibratam fore vocem qua interficiet impium. Esa. 11. Iam verò quid sit hæc vox audiamus. Factum est, intellige regnum domini nostri Iesu Christi. Simile in septima quoque tuba habuimus. Nam quum septimus angelus tuba cecinit, factæ sunt voces magnæ in cælo, dicẽtes. Factum

Pœne æternitas vnde promanat.

est regnum mundi huius,& vltimum illud tempus aduenit postquam cum tanta gloria regnat Christus: hoc & silentium illud est de quo supra ca.7. Quod dum fit, fiet vt & ad literam magna Dei omnipotentis iracundia effundatur in aëre potestates, diuina videlicet vltio torquens eos,quos etiãnum propria alioqui inuidia de gloria Christi semper torquet. Reciproce enim illis fiet, vt qui aliquando gauderent de suppressione gloriæ Christi sanctorúmque eius,torqueantur tum de gloria latè iam coruscante: sic & hostes torquere solet imperatoris aduersarij illustrior triumphus,& plausibilis gloria. O fœlicẽ illum qui ad hoc tempus perdurabit: quando gloria christi,lætitiáque sanctorum sic magnis triumphis celebrabũtur:& quando verbum Dei ab omnibus amplectetur, virtus in præcio erit:& quo quisque melior, eo honoratior erit.

✻ Punctus 2.

Et facta sunt fulgura,& voces,& tonitrua:& terræmotus factus est magnus,qualis nunquam fuit ex quo homines fuerũt super terram,talis terræmotus sic magnus.

Non post illam vocem magnam dicentem,Factum est, sed interim dum phialas suas angeli effunderent, facta sunt & fulgura,& voces,& tonitrua,& terræmotus. Fulgura miracula sunt: voces scripturarum testimonia: tonitrua comminationes futurorum malorũ iudicij & ignis: quibus omnibus confirmauerunt sermonẽ suum angeli phialarum,id est,prędicatores sancti qui decreta Dei,iudiciúmq; futurũ mittentur prędicare in vniuersum mundum. Obserua,missi sunt prædicatores primum ad annũciandam manè: id est,in primo lucis fidei exortu misericordiam: qua repletum esse voluit orbem dominus,dicés eis,Euntes in mundum vniuersum prædicate euãgelium omni creaturæ: qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Mar.16. Quæ fęcunditatis suæ immẽsitate gratis cõdonat peccata credenti quoniã Iesus est filius Dei. Io.20 & idcirco iussit eam prædicari Christus, non solum Iudæis,sed & gentibus omnibus quotquot sub cælo essent: ne quis posset se excusare de non audito verbo Dei, neque intonuisse cælestem illam doctrinam in auribus eius: prædicatum est ergo apud vniuersam terram, quæ

Prædicatores primi misericordiæ.

ſub cælo eſt: nuſquam non auditæ ſunt voces euangelij: vt verum ſit illud, Miſericordia domini plena eſt terra. Pſal. 32. Et illud, In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorũ, Pſ. 18. vt vbique gentiũ gauderetur læto tali nũcio à Deo profecto: & quòd viua fiducia in promiſſam Dei miſericordiam, diuite quodam fœnore per Chriſtum exhibitam crederetur: ob ídque nouiter in baptiſmo regeneraretur, quo cõſecratus quiſque & inter filios dei receptus, cæleſtis poſthac potius quàm terreſtris foret ciuitatis ciuis. Verum adhæc & phialæ iracundiæ magni Dei iiſdem datæ dicuntur prędicatoribus, quo rebelles cogerent ad obediendum euangelio, præceptíſque dominicis: vtque metu incuſſo, non temere ruerent in flagitia: neque vt canes reuerterẽtur ad vomitum, id eſt, vt non abuterentur Dei miſericordia, qua gratis condonata erãt in baptiſmo peccata. Legat qui vult omnes epiſtolas Paulinas, legat Petri canonicas, legat & aliorum quoque, & ita inueniet: quia omnes prædicatores habent & habituri ſunt phialam iracundiæ Dei poſt prędicatam amplam illam miſericordiam, qua parcit Deus pater in ſuo vnigenito generi humano, proinde quũ prędixiſſet, Qui crediderit ſaluus erit, ſtatim ſubiunxit, Qui verò non crediderit, condemnabitur: id quod eſt phialæ effuſio iræ dei. Hæ ergo phialæ comminationes ſunt futurorũ malorũ iudicij & ignis, quãtum ad hoies: quãtum verò ad dæmones poteſtatis aëreæ, cruciamenta iudiciorum Dei, dicente domino, Princeps huius mundi iam iudicatus eſt, Ioan. 16. Porro terræmotus qui factus eſt magnus, cordium humanorum ſunt: quę commouenda ſunt audito ſancto Dei verbo, in quo reuelatur ira Dei in omnem impietatem, Rom. 1. Legis & in Pſal. 17. Commota eſt, & contremuit terra, fundamenta montium conturbata ſunt, quoniam iratus eſt eis. Quid eſt: iratus eſt eis. An ira cadit in Deo, qui non eſt mutabilis? Iac. 1. Non: ſed ſcripturæ dicunt Deum iraſci, non tamen humano more mutatis affectionibus: ſed quum punit ad modum ſe iraſcentis habet, vt non ponant in Deo paſſionem vel affectum, ſed ſolum mutationem in operibus eius, vel de miſericordia ad iudiciũ, vel de iudicio ad miſericordiã. In punitione itaq; mali eſt ira eius, ſicut in beneficio mi-

Prædicatorũ eſt miſericordiam Dei & iudicium annunciare.

Deũ iraſci.

sericordia:& quia punit citra condignum, Abac.1. Quum iratus fueris, misericordiæ recordaberis, nec tamen parcit delinquenti, vtut sit misericors, quin perdat finaliter impœnitentem, nec vnquam resipiscere curátem. Talis terræmotus sic magnus non fuit, inquit, ex quo homines fuerunt super terram. Postea enim quàm vltrix ira Dei descendet super potestates aëreas, & refrenati conticescent, magnus latro Antichristus digno Christi iudicio interiet: vt manifesta fiant opera eius fuisse in mendacio, & non in veritate: tum denique mirum valde erit prædicantibus sancti verbi Dei ministris, quantum mouebuntur corda ad recipiendum veritatem, contemptis erroribus, sectarúmque mendaciis: tunc abolebitur secta Mahumetica, Iudęorum circuncisiones cessabunt & alia, vt nihil nisi Christi Euangelium luceat: quia verbum domini manet in æternum, Esa. 40. Et iterum alia scriptura dicit, Fidelia omnia mandata eius, confirmata in seculum seculi, facta in veritate & equitate. Psal. 110. Tunc sub pedes Christi ponétur omnia. Psal. 109. Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Et Paulus. 1. Cor. 15. Oportet illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus suis. Quod sic intelligit Basilius, quemadmodum faber murarius tam diu construit domum, quádiu ad eius fastigium prouectus ab opere faciendo desistat. O quàm beati qui in ipsis diebus erũt, & Christi gloriam summa animi iocunditate in toto orbe videbunt.

Terræmotus cordium humanorũ est.

Sequitur. ❧ Punctus 5.

Et facta est ciuitas magna in tres partes: & ciuitates gentium ceciderunt.

Vide quomodo exæquet vltimum tempus priori: & opera Dei postrema prioribus, vt per primum describat vltimum. Olim enim prædicantibus apostolis ita in orbe vniuerso contigit, vt ciuitas magna, id est, tota gentilitas diuideretur in partes, saluandorum videlicet & pereuntium: duæ partes computantur in saluandis, tertia in pereuntibus (vt iam pluries dictum est.) Olim factum & illud est, vt ciuitates gentium ab infidelitate caderent fide Christi suscepta. Primasius habet. Et ciuitas illa magna in tres partes diuisa est. Ciuitatem hãc magnam eam pu-

Ciuitatis magnæ casus.

tamus esse, quæ spiritualiter vocatur Aegyptus, Sodomáque, supra cap. 11. posita autem pro magna populorum multitudine, & supercilio fastus: eo quòd non modicis ausibus fertur: quæ in tres partes diuisa, vna gentilitatis: altera in hæreticis & Iudæis: tertia in falsis fratribus cõputatur, qui cõfitentur se nosse deum, factis autem negant. Quod vero sequitur, Et ciuitates gentium ceciderunt: aut est diuisio generis in speciem, aut repetitio interitus vniuersalis impietatis, & totius regni diaboli. Quod per vnam superius, hoc nunc significatur per plures gentiũ ciuitates: hoc enim est vna ciuitas Babylõ, quod multæ ciuitates gentium: sicut hoc est vna Ecclesia, quod septem. Et quod dicit, Ciuitates gentium ceciderunt, hoc est quod in sequentibus dicitur, Cecidit, cecidit Babylon: quæ licet quotidie cadat in reprobis, tamen generaliter casura in finem. Alij distinguunt, (nisi obscuritas pariatur) vt tertia pars electorum sit, duabus partibus in reprobis computatis: contrario videlicet modo, sicut supra non semel intelleximus in diuisionibus partium, iuxta illud, Zacha. 13. Et erunt in omni terra, dicit dominus: partes duæ dispergentur, & deficient, & tertia pars relinquetur in ea. Ipsa autem pars tertia quæ supererit, reprobos simul admixtos continebit. Verum tanta erit diuinæ lucis copia (vt aiunt) tanta euangelij gloria, vt nihil omnino in pios sint ausuri reprobi. Numerant alij partes sic quóque. Antichristorum ciuitas in tres partes fiet, è quibus prima erit vniuersorum, qui cum magno Antichristo pereunt. Secunda hypocritarum, qui non syncerè, sed solo terrore potentiæ Christi, eius populo volunt annumerari. Tertia omnium electorum. Non est autem putandũ ex præscriptis, quòd verè pij non sint cruces habituri, præsertim ab hypocritis, qui non deerunt, velut lolium infelix inter triticum: námque citato Zachariæ loco de ipsa electorũ parte, mox subiungitur, Et ducam tertiã partem per ignẽ: & vram eos, sicut vritur argẽtum, & probabo eos sicut probatur aurum. Habebunt ergo suas cruces semper quicumque nomen domini nostri Iesu christi sincerè cõfitentur & colunt: veruntamen nõ vt ante, quia carnalium robur tum fermè nullum erit. Quas ergo cruces, vel à quibus

Electi crucẽ continuo habent.

habituri sint, non satis constat, nisi quòd suam crucé sint habituri electi. Vera enim Christi membra nõ carent suis passionibus, quas ferentes Christum sequuntur. Et vbi nulla ab hominibus inferetur, ipsi sibi cruces vigiliarum, ieiuniorum, laborum, mortificationis carnis, & bonorum operum, ac multarũ miserationũ erga proximos eligunt, insumúntque. Igitur ciuitate illa magna in tres partes diuisa, simul cadent vniuersæ gentium ciuitates, id est, merè incredulorum conuenticula: ita vt in orbe toto nullæ sint futuræ sectæ, nulla patens idololatria: sed omnes Christi populus vocabuntur. Moraliter impij sensus in homine, aduenientè spiritu Christi, necesse est vt intereant omnes, & syncera pars viuat: quæ fidei instructa vi, omnes aduersantes sibi superet virtutes: quod dum fit nõ erit pius martyr absque cruce, nec carebit angoribus, in quibus vera Christi sequela comprobatur, qui sequi eum volentibus crucem imponit: alioqui se minimè dignum quemquem deputabit, ipsomet dicente, Qui non baiulat crucem suam, & sequitur me, non est me dignus.

Punc. 4.

Et babylon magna venit in memoriam ante deum, vt daret illi calicem vini iræ indignationis suæ.

Hæc, & quæ sequuntur vsque in finem capitis huius, vsque ad postremum diem iudiciique tempus pertinent. Post namque tempus beatissimæ pacis illius, quæ post magni Antichristi contritionem in mundo erit, soluetur satanas, vt habes infra cap. 20. & seducet multos, vt insurgant in ciuitatem dei, & Christum. Quod vbi fiet, superueniet in mundum iudicium illud magnum ac terribile, impiis nihil tale putantibus, sed multam sibi securitatem, multósque annos promittentibus, vt repente eos occupet. Id quod dominus significat in euangeliis Matthæi, & Lucæ. De die autem, inquit, illa nemo scit, & hora, neque angeli cælorum, nisi solus pater. Sicut autem in diebus Noe, ita erit & aduentus filij hominis. Sicut enim erant in diebus ante diluuium comedentes & bibentes, nubentes & nuptui tradentes, vsque ad eum diem, quo intrauit Noe in arcam, & non cognouerunt donec venit diluuium, & tulit omnes: ita erit & aduentus filij hominis. De hoc quoque

Iudicij magni tempus.

Paulus ita ſcripſit. De temporibus autem & momentis fratres non indigetis vt ſcribamus: ipſi enim diligenter ſcitis, quia dies domini ſicut fur in nocte, ita veniet: Quũ enim dixerint, Pax & ſecuritas, tunc repentinus eis ſuperueniet interitus, ſicut dolor in vero habentis, & non effugient. 1. Theſ. 5. Tunc babylon hæc magna veniet in memoriam ante deum, vt daret illi calicem vini, iræ indignationis ſuæ. Quia videlicet collectio impiorum viciis confuſa, in die illo magno vltionis diuinæ pœnas commeritas accipiet: quæ modo licenter quaſi extra recordationem dei pro voluntate agit quicquid vult, & proſperatur in viis eius impunè. Non ita intelligendo quòd in deo caderet obliuio, aut recordatio, quia immutabilis eſt: nec poteſt mutari de contrario in contrarium. Diuinus tamen ſermo loquitur ſæpenumero de deo more humano: quòd ad modum obliuiſcentis ſe quandoque exhibeat, dum non punit malos, aut quando bonos ſinit opprimi à malis: quandoque etiam tenet ad modum rememorantis, quoties iuſticiam in eos exercet, & erga pios miſericordiæ vtitur dulcedine. Siue, vt aliis placet, ex parte obliuiſci nunc dicitur ſuorum electorum deus: & ex parte rememorari. Dum enim eos pro bonis actibus in præſenti non remunerat, quaſi obliuiſci eorum videtur: dum autem mala in eis per flagella purgat, illorum rememoratur. In futuro autem iudicio cõtrario modo ſe exhibebit. tunc enim rememorabitur bonorum vt remuneret: malorum geſtorum, quia hic punita fuere, nihil rememorabitur. Proinde vnde nunc ſuorum obliuiſci videtur, inde tunc rememorabitur: & vnde nunc rememoratur, inde tunc obliuiſcetur. Contra omnia in reprobis erunt: eorum namque nunc deus rememoratur, vt ſi quid boni fecerint ſtatim remunerẽtur: mala autem quaſi obliuiſcantur. Neque enim cõfeſtim reprobi puniuntur. In futuro autem eorũ iniquitates rememorabũtur, quum vna cum eis ęterno incendio tradẽtur: bona autem ſi qua fuere venium in obliuionem, vt nulla remuneratione dignentur. Vnde bene hic dicit Babylonem veniſſe in memoriam pro iudicij tempore, quando iuſtus iudex retributurus eſt vnicuique eorum iuxta commerita, dare calicem vini iræ indignationis ſuæ. Per calicem vini iræ non

Babylon veniet in memoriã apud deũ.

Deum obliuiſci, aut rememorari.

Calix iræ puꝰnitio ęterna.

aliud intelligitur quàm pœna æterni incendij, igni & sulphure exæstuantis: quæ dabitur reprobis, cum eorum capite damnatis. Bene autem pœna hęc inferni irę indignationis dei maiestatis plena vino comparatur: vino enim ardens quædam vis inest vsque ad insaniam dementans hominem: sic & pœna illa gehennæ ira acuitate sui quos comprehendit, dementat, vt cogantur miseri insanissimas loqui blasphemias. Punc. 5.

Et omnis insula fugit: & montes non sunt inuenti.

Insulæ & montes quid sint.

Similis punctus est supra cap. 6. Sect. 6. Et omnis, inquit, mons & insulæ de locis suis motæ sunt. vbi quid mons, quid insulæ sint, docuimus: frequens est enim apud prophetas montes & insulas capi pro habitantibus in eis. Sed quia ibi agebatur de prosequutione Antichristi, hic vero de vltima tribulatione extremi iudicij: fiet vt similiter terror occupet tum impios, sicut occupabat pios dum ab impiis persequerentur. Insulæ ergo fugient, nec montes inuenientur: sed quomodo? Scimus equidem tempestatum diebus vbi in pagis & vrbibus nulla spes supererit salutis, insulas ac montes, multis fore solatia refugij: sed tum hæc non erunt, quia nullum erit à facie domini effugium: nam velint nolint reprobi, cogentur illius sustinere iram: nec eos seruabunt vllæ munitiones, aut insulæ, aut montes: qui si velint nauigare ad insulas non poterunt, nec reperient montes quo abscondantur ob metum. Tantis signis Christus coruscabit: tantis fulgurabit tonitribus, ad diem nouissimum. Diei extremi terror.

Putas qualis tunc terror erit? quando sol obscurabitur, & luna vertetur in sanguinem? astra labentur è cælis, virtutes cælorum mouebuntur. Explicat dominus terroris immanitatem. Luc. 21. dicens, Erit in terris præsura gentium præ confusione sonitus maris ac fluctuum, arescentibus hominibus præ timore & expectatione, quæ superuenient vniuerso orbi. Nec in parabolis tum loquebatur dominus si nitaris hæc ad mysticos sensus inuertere, sed ita fient. Cælum & terra transibunt (dicit dominus) verba autem mea non transient. Luc. 21. Quid est, non transient? quia sine effectu, irrita non erunt. Rata ergo sunt verba dei, fient omnia quæcunque locutus est deus. Si mare sic turbabitur, quo pacto, insularum

refugia peterent homines? Si continuo metu grauiorum expectatione ſemper terribiliorum agitabũtur tum mortales, ita vt areſcant ſtupore nimio, quomodo montium quærent latebras? Vel ita intellige, ac ſi diceretur, talis erit formido illius diei, talis pauor, talis omniũ conſternatio, vt nullus etiam in ipſis inſulis montibúſve audeat perſeuerare, ſed diffugiat omnes quoquouerſum ſedibus propriis relictis, non ſecus ac columbæ, gracculíue, vbi accipitur irruerit. Quod totum extremæ deſperationis ſane eſt indicium. Poteſt & per allegoriam ſenſus myſticus ita reddi: vt Inſulæ populi rectores ſint, montes verò doctores. Inſularum nomine ab aliis & ipſi religioſi intelligũtur, omnéſque viri ſpirituales circundati tribulationibus, veluti inſulę aquis. Montes autem ſemper hi ſunt, qui authoritate ſublimes ſunt in eccleſia: quod hi primum illuminãtur à deo ad cæterorum eruditionem. Aliis per tropologiam moralémve intellectum ad vicia nomina hæc referuntur: vt ſint inſulæ voluptuoſi, qui carnis fluxibilitate oblectantur. Montes elati, & omnes peccatores, qui contra dominum eriguntur: tali ſenſu: Et omnis inſula fugit, & montes non inuenientur: Quoniam tunc peccatores peribunt à facie domini, iuxta illud, Vidi impium ſuperexaltatum: & eleuatum ſicut cedros libani: & tranſiui, & ecce non erat: quæſiui eum, & non eſt inuentus locus eius. Pſal. 36. Quippe non inuenietur tunc locus impij: quia ad infernum detrahetur cruciandus, ne ſit in ſorte piorum. Non eſt igitur inuentus locus eius: intellige inter pios, eo quòd vita illius diſſimilis his fuit. ergo & merces & locus diſſimiles fient. ✻ Punc. 6.

Et grando magna ſicut talentum deſcendit de cœlo in homines, & blaſphemauerunt deum homines propter plagam grandinis: quoniam facta eſt magna vehementer.

Ira dei talẽtum.

Grando iræ dei talẽto aſſimilatur, eo quòd ira dei pondere grauis ſit, de qua iudicium pro qualitate culparum ſingulis incumbet: ergò grando magna iracundiæ dei ſicut talentum cũ pondere deſcẽdit, quia ſingulos pro merito præmit.

Talẽti nomine omne graue indicatur.

Talentum dicebatur apud antiquos quicquid ingens eſſet, & omnes graue tali pondere deſignabatur: vt nihil eſſet cui verius grando iræ dei, hoc eſt, ſententia illa grauis ponderoſa, vehemens, terribilis,

impetuosa, procellosa, quæ supernæ in reprobos ruet, cõpararetur: quam vbi in se grauescentem reprobi vident, erumpent in miras blasphemias contra deum celi. Haymo tria genera talenti ponit decantata apud scriptores classicos. vnum cẽtum viginti librarum: aliud septuaginta duarum: tertium quinquaginta. Adstruitque medij hic talenti fieri mentionem, quod continet septuaginta duas libras. Cæterum per grandinem idem capit quod positum est, videlicet sentẽtiam omnipotentis dei: vnde scriptum est, Ira domini, sicut grando descendens. quæ bene vt talentum memoratur, quia videlicet ex septuaginta duabus linguis peccantes reprobi damnabũtur, nullúsque ad mortem prescitus hãc euadet iram. Talenti enim ponderis, pro magnitudine vindictæ, ipsa grandinis ira esse perhibetur: quæ non nisi præcedentis culpæ merito irrogatur: præcedit enim peccatum in hominibus, sequitur pœna. Ideoque pro merito peccati, è cælis grando labitur: lapsa autem plaga magna reprobos vulnerat: quia ipsa districti iudicis ira agitur, vt qui peccatum commissum manu velut pœnitentiæ ocyus non extergunt, in deterius prolabantur: ex illo quippe iudicio culpa subsequens oritur, ex quo cœcata mens ducitur, vt peius alio obstringatur. At peccatum quod ex peccato oritur: non iam peccatum, sed peccatũ simul est & pœna peccati. Siquidem iusto iudicio omnipotens cor peccãtis obnubilat, vt precedentis flagicij promerito etiam in alio cadat: Quem enim liberare noluit deserendo percutit. Quod vt manifestius fiat exponam per exemplum. Populus Iudaicus de accepta lege superbiens, per tumorẽ cordis peruenit ad scelus abiurationis. Si enim de superbia qua tumuit se correxisset, ad scelus abiurationis nunquam peruenisset: nunc autem quia per tumorem peruenit ad christi abiurationem, non solum insolentiæ scelus in eo est, sed scelus simul & causa sceleris, per quod in pœnam ruit insanabilis sceleris ex priore progeniti: vt qui Christum sibi promissum suscipere noluit, suscipiat ipsum Antichristum, iuxta illud, Ego veni in nomine patris mei, & non suscepistis me: alius veniet in nomine suo, illum suscipietis. Ioan. 5. In tumore itaque obseruantiæ legis Antichristi suscepti publicus Christi contemptus, scelus est, & pœna

Talenti genera.

Peccatum pœna peccati.

sceleris, est & causa: scelus per semetipsum, pœna autem quia præcedens insolentiæ scelus illud inflixit: causa autem quia aliud, quo diabolus in Antichristo adorandus suscipitur, ex se pgenuit. Hoc est, quod beatus ille Quiritij sanguinis Papa Gregorius, tanto studio inculcat, dicens. Peccatum quod per pœnitétiam non diluitur, mox suo pondere in aliud trahit. Sequitur. Et blaphemauerunt Deum, &c. Ac si dicat. Ira districti iudicis actũ est, vt qui veritatem non receperunt, vt salui fierent: operatione quadam erroris obsequium exhibeant vt pereant.

Propter grãdinem blasphemare.

Propter plagam quippe grandinis Deũ blasphemare est, propter præcedentis meritum sceleris, horrendo Dei iudicio, blasphemiæ fructus emittere. In summa, ideo blasphemauerunt, quia ipsius blasphemiæ causas à grandine iræ incurrerunt. Per grandinem enim, etsi & vltima illa sententia rite capitur: tamen etiam tribulationis validissimæ est typus, cuius angoribus perpulsa mens vlceratur vt erumpat in blasphemias: id quod in viuis plerisq; nunc contingit, præsertim tamen post iaculationem diræ inflixibilisque illius vltimæ sententiæ, qua perpelluntur mali in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius: vt dicant montibus & petris, cadite super nos, & abscondite nos à facie sedentis super thronum: & ab ira agni: Quia venit dies magnus iræ illius. supra cap. 6. in fine. Serua nos domine ab huius grandinis horrore: ne quando tantorum malorum superuenientium causa spiritum insumamus blasphemiæ, quin potius tuæ bonitatis dulcedine affecti euadentes tibi gloriam & laudem & gratiarum actionem occinamus cum sanctis omnibus in æterna sæcula. Amen.

CAPVT XVII.

DE MERETRICE MAGNA SVPER AQVAS MVLTAS SEDENTE.

Sect 1. *Punct.* 1.

ET venit ad me vnus è septem angelis, qui habebant septem phialas: & locutus est mecum dicens mihi. Hæc est visio sexta principalis vna è septem, in qua ante omnia inuitatur Ioannes ad spectaculum damnationis meretricis, magnæ, quæ toto schemate hic depingitur: postremo bestiæ & mulieris mysteria interpretantur. Hanc visionem auspicaturus modum ponit quo cæpit, dicens, Et venit ad me vnus è septem angelis, &c. neque enim tam cominus spectabat, (vt coniectare animo possumus) angelos per phialas effunderent. Venit cominus tanquam familiarius secum agere volens, docturus mysteria haud quaquam vulgaria: venit, vt attentiorem sanctum Apostolum reddat, magisque vt excitatis sensibus capiat, quæ sit eidem ostensurus: vnus venit, vt vnitatem spiritus inter multos commendet, eos qui ministri sunt sacri verbi Dei, qui in vna fide & spe existentibus annunciant salutem. Porro Ioannes hoc loci sanctorum agit personam, quicunque in hac peregrinatione mortale adhuc circunferunt corpus, & meretur à domino consolari: hic enim positus in tribulatione, dum furias sustineret impiissimi Cæsaris Domitiani, meruit à domino in hunc modum cõsolari. Magna consolatio, Venit ad me vnus è septem angelis, qui decreta Dei portabant: ergo à secretis eius ij erant, ergo primarij, & ex eis, per quos volũtates suas denunciat Deus mundo: qui quum angeli sint, typum gerunt vniuersitatis sacri verbi Dei ministrorum. Vnus venit qui ad literam sufficeret beato Ioanni ad hæc manifestanda. Vbi simul Ioannis excellentia demonstratur, qui visionem angeli promeruit positus in angustia tribulationum suarum: in persona eorum, vt diximus, qui in tribulatione consolari à domino promerentur. Et ideo sequitur, Et locutus est mecum dicens mihi. Ea de re venit vt loqueretur, vt solaretur, vt doceret. Iam verò quid dixerit audiamus. ☞ Punct. 2.

Angelus vnus vnionem designat.

Veni ostendam tibi damnationem meretricis magnæ, quæ sedet super aquas multas: cum qua fornicati sunt reges terræ: & inebriati sunt, qui inhabitãt terrã de vino prostitutionis eius.

Venit Ioannes, quando sancta ecclesia fidei sermonibus Dei intelligens arcana, consyderat supplicia in reprobis.

Simile quiddam de diabolo Esaias ponit, cuius ruinam sub figurata persona principis Babylonię describit, dicés, Quomodo cecidisti lucifer è cælo, qui mane oriebaris? &c. Considerãs quippe spiritussanctus corpus omnium perditorum, quod diuersis quidem, sed non ineptis nominibus notat, variis per superbiam excessibus progredi, corrumpi flagitiis, erroribus in diuersum raptari, tantáq; impietate sæuire, vt mitibus etiam aduersetur: congrua pereuntem circunscriptione depingit, meretricem vocãs, quia videlicet relicto creatore dæmonibus se prostituit constuprádum. Non solũ autem meretricem simpliciter, sed magnam, siue propter immanitatem pręuaricationis, per quam sanctis insultat, siue propter innumeram populi multitudinem quam collgit. Proinde eadem meretrix, quæ & Babylon est, id est, omnis multitudo reproborum: ad quorum damnationem considerãdam, ac veluti propinquius perspiciendam inuitatur Ioannes. Quia prædicatores sancti, in quibus lucet diuina gratia, ostendere conantur fidelibus pessimè succesturum malis in finem, vtcunque modo videantur rebus florere prosperis: quatenus dum eos consyderant, nihil de eorum prosperitatibus appetãt, quos sciunt in damnationem ruituros. Quid enim prodest homini (dicit Saluator) si vniuersum mundum lucretur: animæ vero suæ detrimentum patiatur? Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? Filius hominis venturus est in gloria patris, & tunc reddet vnicuique secundum opera sua. Matth. 16. Quod ergo hic dicitur Ioanni, quotidie dicitur & ecclesiæ credentium ab eius prædicatoribus. Veni, ostendam tibi damnationem meretricis magnæ. Quod perinde est, atque diceretur, Attende damnationem reproborum: casus te doceat aliorum, vt nõ mundana fœlicitas te seducat eorum. Breuis hora summa imis miscet ocyus, & vbi hæc eorum sublimitas apparuerit ruet: vigilare itaque te conuenit nõ applaudere: taliúmque cautius vitare consortia. Mollia sunt quæque persuadet aduersarius: sed ea quæ te irreparabiliter perdant, damnéntque. Noli fieri sectator maliciæ, si vis videri operator iustitiæ. Pereunt cuncta quæque ex tempore delectant, sola iustitiæ opera permanent. Alij mundi huius & ipsius carnis concupiscen-

Meretrix magna pereuntium multitudo.

Monitio salutaris.

tiam formam videlicet fornicationis & ipsam Venerem, deam Romanis olim celeberrimam volunt hic per meretricem magnam depingi: qui & hi non longius à scopo aberrant: cito enim ea ipsa omnis concupiscentia perit & Venus. dicente Ioanne, Mundus transit, & concupiscentia eius. qui merito meretrix magna est, quòd gustatæ voluptatis mercede plurimos perdat: ob idque sedere super aquas multas perhibetur. Aqua enim fluuidum elementum est: quo nomine carnalium fluxus voluptatum, ac inconstantia id genus hominum designatur: vt rectè populi multi per aquas infra capiantur. Super aquas autem meretrix hæc sedet, quia super populos multos concupiscentia regnat: tot ferè legibus imperitans, quot sunt species ac modi vitiorum voluptuosorum. Sedere ergo super aquas multas nihil aliud est, quàm regnare super multos populos: Quia videlicet luxuria carnis in multis dominatur: & multos ad suam miseriam mollibus retinaculis trahit: tot modis quot sunt species, immo portenta vitiorum, tam in masculis quàm in fœminis. Vnde dominus loquens ad beatum Iob: de diabolo ait, Virtus eius in lumbis eius, & fortitudo illius in vmbilico ventris eius. Seminarium quippe libidinis viris in lumbis est, in vmbilico fœminis. Quando ergo viros decipit, in lumbis virtutem habere recte contra eos existimatur: quando autem fœminas, in vmbilico. Nam quòd viris in lumbis sit sedes veneris veritas adstruxit, qui fidelibus ait, Sint lumbi vestri præcincti. Et Paulus de Læui loquens, qui adhuc in lumbis (inquit) erat Abrahæ, quando obtulit decimas Melchisedech. Quod fœminis in vmbilico, propheta manifestat, qui sub typo mulieris meretricis loquitur ad Hierusalem. In die, inquit, ortus tui non est præcisus vmbilicus tuus. Vmbilicum quippe in die ortus præcidere, est conuersionis tempore carnis luxuriam resecare. Quia ergo diabolus vtrunque sexum per concupiscentiam decipit: rectè in lumbis virtutem, & in vmbilico fortitudinem habere dicitur. Virtus quidem in lumbis, sed fortitudo in vmbilico: quia videlicet, quum generandi maior vis in viris existat, fortitudo tamé deceptionis maior

Luxuria in viris & in fœminis.

Vmbilicum præcidere.

in muliere ſtatuitur: per quam cedri libani ſæpe deiectæ ſunt, quaſſatæque columnæ. Sed ſciendum quia ex diuerſis cauſis diuerſo modo id facit. Sunt enim quidam qui virginitatem Deo vouerunt, quam ſi à carne expugnati amiſerint, labuntur deterius, quàm qui nunquam vouerunt. Alij in coniugio immaculatum thorum cuſtodiunt, quem ſi violare eos contingat, pronius deinceps peccant, quàm ij qui proprias vxores non habent. Tale genus eſt eorum, qui inceſta perpetrãt, ſorores polluunt, violant propinquas. Sic Amnon Thamarem violauit ſororem. Sunt & qui innaturales prodigioſiſſimáſque veneres in cinædis quærunt: quod genus inceſti tam flagitioſiſſimum eſt: vt licet hominum genus in multis offendat Deum, in nullo tamẽ grauius agit, vt in hoc quod contra naturam eſt. Quia ergo fornicatio & ipſa Venus quæ mater eſt, & regina omnium viciorum, in reprobis poteſtatem latiſſimo exercet imperio: rectè meretrix ſuper aquas multas ſedet, id eſt, populos, quorum vitæ decurſus dilapſui aquarũ comparatur. 2. Reg. 14. Sequitur. Cum qua fornicati ſunt reges terræ. Qui vel quales reges terræ? Reſpondeo, de quibus ſpiritusſanctus dicit, Pſal. 2. Adſtiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum, aduerſus dominum, & aduerſus Chriſtum eius.

Attende cæſtitatis profeſſor.

Reges terræ.

Reges ergo terræ, qui terrena diligunt, terrenis inhiant, incubant terræ. Quia enim ſunt in corpore meretricis huius, ſua ducti libidine infrenes ſunt, ſectando carnis immundicias, voluptates, terrænos honores, & omnia. Vnde & rectè inebriati de vino proſtitutionis eius, qui inhabitant terram, dicuntur. Vinum proſtitutionis eius eſt libidinis ardor, & delectatio venereæ voluptatis: quæ vino comparatur, quo ſolent inebriari mortales, & abſque ratione fieri, vt non pericula metuant, non vel ipſam mortem: & libido aufert mentis rationem, vt nihil vltra pœnas aduertat inferni: ideo etiam ſine ratione, tametſi reclamante conſcientia debacchatur. Hi ſunt, quos tradidit Deus in deſyderia cordis eorũ & in paſſiones ignominiæ. Pſal. 108. Rom. 1. Qui non facile reſipiſcunt, nec ſanantur. Punct. 3.

Et abſtulit me in deſertum, in ſpiritu.

Locus oſtẽdit (vt non raro diximus) hęc omnia Ioannem non

non corporeis vidisse oculis, sed spiritu mentis, in imaginaria visione. Desertum potuit diuinitatis absentiam, cuius præsentia paradisus est, vt Primasio placet: quia videlicet ea visurus sit; quæ diuinitatis gratia omnino luminéque carēt: regnum enim peccati, quod omnino desertum est à Dei gratia, & qui in eo regnant visurus, & hoc in spiritu, quia spiritu possunt ista discerni. Haymo distinguit de deserto, dicens. Desertum, in sacro eloquio aliquando significat cælum, aliquādo corda sanctorum, aliquando Deum omnipotentem, aliquandō corda reproborum. Cælū in euangelio ibi, Quis ex vobis homo, qui habet centum oues, & si perdiderit vnam ex illis: nonne dimittit nonagintanouem in deserto? & vadit ad illam quæ perierat quærere? quia videlicet tunc homo cælum deseruit, quando peccauit. Corda sanctorum ibi, Ecce elongaui (id est, lōgè me feci) fugiens, & mansi in deserto, Psal. 54. in deserto mentis scilicet. Sancti enim cœlestis vitæ percupidi, remouent se ab his vitæ curis, ne implicentur: & fiunt desertum à voluptatibus mundi. Scimus enim nihil esse voluptatis in deserto: vbi horrent omnia asperitate: vbi nec panis sustentans, nec aqua sitim extinguens reperitur, vt merito desertum ab his vitæ solatiis dicatur Deum ipsum apud Ieremiam, Quis dabit me in solitudine diuersorum viatorum? Quod verò cor reproborum sit desertū, id palā est, ij enim deserti sunt à Deo, & sunt sine Deo viuentes: illi desertum erant incolæ ciuitatis, de qua dicitur in eodem propheta, Quomodo sedet sola ciuitas plena populo? Si sola, quomodo plena? si plena, quomodo sola? sed sola, id est, absq; Deo, etiam si plena populo sit, rectè ciuitas vocatur. Huc pertinet & illud, Vox clamantis in solitudine, dirigite viam domini. Esa. 40. Quia enim Deo carebant, ideo hortantur præparare corda aduentui eius. Hoc sensu desertū ponitur hic, in quod abductum se Ioannes testatur, in spiritu, vt contemplet eos, qui eiusmodi sūt, qui in regno diaboli sunt: deserti gratia Dei sunt, deserti & virtutibus cunctis sunt.

Desertum diuinitatis absentia, præsentia paradisus.

Desertum distinctio.

DE MVLIERE SEDENTE SVPER BESTIAM COCCINEAM. VII. CAPITVM ET CORN. X. *Sect. 2. Punct. 1.*

ET vidi mulierem sedentem super bestiam coccineam plenam nominibus blasphemiæ, habentem capita septem, & cornua decem.

Ipsam vocat mulierem, quam paulo superius appellauit meretricem. Hæc reproborum omnium collectio est in vno corpore adunata. Aut in cuius potissimum specie eam sermo diuinus subornaret, quam mulieris, à qua initium cæpit peccatum & propter quam, vt scriptum est, moriemur omnes. Eccl. 25. Bestia diaboli est typus, cui insident reprobi omnes, atq; eo vehente currunt per vicia. Namque sicut ciuitas Dei Christo hærent, super quem extat ædificata: ita ciuitas diaboli, quæ reproborum est, diabolo incumbit: quæ meretrix vel idcirco dicitur, vt palam sit, qua parte regnum diaboli amplius dominetur. Vides itaque aliquem pronũ ruere ad arma, vt interficiat Dei seruum: aut arrepto flagranti titione currere, vt succendat ecclesiam Dei: aut terere limina meretricum, violare virgines, honestas infamare matronas? dic eum portari à diabolo, super quem suo malo sedet: quæ ob eruentam voluntatem, & peccati malitiã coccinea vocatur. Eadem plena blasphemiæ nominibus. scriptum est enim, quia superbia eorum ascendit semper. Psal. 73. cuius nulla pars vacat blasphemia. Id quod tum præsertim agnoscetur, quum perditionis ille filius reuelabitur: tũc enim omne corpus aperiet os suum in cælum, & loquetur blasphemias, contra Christum & sanctos eius. Porro bestia hæc septem capita habere dicitur, & cornua decem: qua ratione, plus satis expositũ est supra. Per septem enim capita omnes reges impij capiuntur, qui fuerunt infesti ab initio Ecclesiæ Dei, futuriq; sunt. Per cornua vero decem regna illis subiecta. Vnde scriptum in Daniele legimus. Bestia quarta, quartum regnum erit in terra, quod maius futurum est omnibus regnis. At potest quempiam mouere, quomodo septem reges, & decem regna? hoc iam solutum est, quia regnum Macedonum post interitũ Alexandri magni fuit in quatuor regna diuisum: idem ergo septem est quod decem. id quod & mysterium vtriusque numeri indicat: vterque enim perfectus est, & septenarius & decenarius: vt intelligas & reges bestiæ coccineæ & regna, id est, vniuersum

Mulier super bestiã sedens.

Bestia septẽ capitum.

corpus eius, Christo aduersari, sapientia & potentia in omni virtute semper. Vane hic putare mihi quidam videntur: persequutione nouissima appetente decem reges oborturos, quum mysteria horum & regnorum, quæ ab initio fuerunt, impiorum compleantur in vno Antichristo, qui recapitulaturus in se est crudelitates omnium sæuientium in populum Dei, & blasphemias eorum: ideóque plena nominibus blasphemiæ bestia hęc describitur. Deterior autem blasphemia inueniri nō potest, quàm vt cōtrarius sit Christo vnico, & viuo, & vero seruatori orbis, nempe Dei filio: id quod nomen eius iudicat. Antichristus enim dicitur eo quòd contrarius sit Christo, volens haberi pro Christo: non solum aperta oppressione potentiæ fideles impugnans, sed etiam ementita veritatis specie illaqueare corda desyderās: vt quos nō potest violenter terroribus frā gere, adumbrata studeat falsitate seducere: quatenus apertum declinantes errorem, verisimilem vix caueant falsitatem. Cuius nocentiā dominus voluit insinuare in immundo spiritu, qui assumpsit spiritus septem se nequiores, cum quibus ingressus est in hominem, quem pro voluntate voluit possidere, & agere per eundē, vt nouissima peiora fiant prioribus. Luc. 11. Nōne de vno spiritu immundo loquebatur? Cur igitur alios septē nequiores se dixit nisi quia septiformis immundus spiritus agnoscitur, vt etiā latentibus malis nequior septempliciter inueniātur? Et vt, quod dicimus, plenius lucescat: interim decet esse lectorē. Spiritus bonus, spiritus sapiētiæ: cui ex diametro opponit spiritus malus, spiritus insipiētiæ: sed peior simulatio sapiētiæ. Porro spiritus bonus spiritus intellectus, malus autem spiritus stultitiæ: sed peior simulatio disciplinæ. Item spiritus bonus, spiritus consilij, malus autem spiritus imprudentiæ: sed peior simulatio prudentiæ. Deinde spiritus bonus, spiritus fortitudinis: cui opponit spiritus malus languentis ignauiæ: sed peior infirmitas fallens obumbratione virtutis hypocriticæ. Præterea spiritus bonus, spiritus scientiæ, cui contrario opponitur malus spiritus ignorantiæ: sed nequior vsurpatio scientiæ. Denique spiritus bonus, spiritus pietatis: malus verò spiritus impietatis: sed peior falsæ pietatis prætextus. Tandem, Spiritus bonus,

Antichristus totus in blasphemia.

Spirituum antitheses.

ſpiritus timoris Dei: cui contrarius eſt ſpiritus temeritatis: ſed peior dolus religionis ficticiæ. Quibus contrariis impuriſque, latro impurus Antichriſtus in ſe & in ſuis prophetis erit præmunitus, ſicut puris Chriſtus ſanctorum ſanctus Dei vnigenitus: de quo ſic Eſaias vates inſignis vaticinãs dixit, Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet: & requieſcet ſuper eum ſpiritus domini, ſpiritus ſapientiæ & intellectus: ſpiritus conſilij & fortitudinis: ſpiritus ſcientiæ & pietatis: & replebit eũ ſpiritus timoris domini. Eſa. 11. Virga hæc virgo mater eſt: flos Chriſtus abſque corruptione ex virga prodiens: cui admirabili quodam iudicio Dei per omnem modum aduerſaturus eſt Antichriſtus, inauſpicato tamen exitu, mercedem iniquitatis ſuæ cum Iuda traditore ſortiturus: quem dominus Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui. 2. Theſſ. 2. Certum ergo ſit, & ſatis ſit, hunc eſſe beſtiam ſeptem capitum & decem cornuum, coccineam, hoc eſt, ſanguinatam, plenam piorum ſanguine: cui voluntas ſemper verſabitur in ſanguine, & manus in cæde: in quo hoc ſunt ſeptem capita, quod decem cornua: nam & reges & regna pars huius beſtiæ ſunt. Sicut enim omnes pij in vno Chriſto numerantur, ita econtra omnes impij in vno computantur Antichriſto, tanquam in capite. Nec mirum ſi hoc (vt dixi) ſignificent ſeptem capita, quod decem cornua: nam & reges & regna pars huius beſtiæ ſunt, corpus videlicet myſticum beſtiæ, immo & ipſa beſtia computatur cũ illis velut caput cum membris in vno corpore damnato: propter diuerſitatem tamen ſcelerum, nunc in capitibus ſeptem, nunc in cornibus diuiditur decem: quòd & fraude decipiat, & potentia præmat vrgeátque. In virtute per apertam potẽtiam: in ſignis per occultum dolum, omnium regum ac regnorum crudelitatibus vtens. Tali informi monſtro, ac terrimo multitudo omnis reproborum à principio hęſit: cui etiam in muliere meretrice inſidet, plena cõcupiſcentiarum carnalium, deſyderiis deſyderiorúmque fructibus malis: & quæ dudum dereliquit Deum factorem ſuum; contaminationem in multa abominatione ſuorum immundorum ſcelerum amplexa. Sequitur.

Antichriſtus ſanguinata beſtia.

Punct. 3.

Et mulier erat circundata purpura, & coccino: & inaurata auro: & lapide pretioso: & margaritis: habens poculum aureum in manu sua plenum abominationibus, & immundicia libidinis suæ.

En vides impiorũ cõgregationem quali prodeat schemate: quàm pulchrum stultis admiratoribus de se præbeat spectaculum: quæ vltro in sese irritare possit ipso ornatu oculos vanissimorum, quibus solis videntur hæc aliquid, non verè sapientibus, non integris, quia perfectè calcarunt mundum, vt nec pili ducant splendorem eius: quorum omnis mens Christo inhæsit: quem solum spectant sedentem ad dexteram patris, immo quibus viuere Christus est, mori verò lucrum. Sed vide verborum positorum aptissimum ordinem, spiritussancti quoq; rationem contemplare. primum ob oculos ponit irritamenta ornatus, in purpura & coccino, & auro, lapide præcioso, & margaritis: deinde abominationem per se contemptibilem, respectu cuius facile contemnantur prædicta omnia, quòd sint in effectu spurca: è quibus talis fructus nascatur, quæ est libidinis immundicia: nam in illis id frequenter quæritur: nec alio tendũt nisi ad libidinem eiusmodi induuia. Sed iam ad rem. Purpura olim regum ornamẽtum: tingitur sanguine piscium marinorum. Est enim purpura piscis ex concharum genere, vt Plinius testatur, viuit annis septenis: latet autẽ circa canis ortum tricenis diebus: congregantur purpuræ verno tempore, mutuóque attritu lentorem quendam velut cerę emittũt: sed nobilem illum succum ad tingendas vestes commodum mediis in faucibus habent, minimúmque liquoris est in candida vena, reliquum cõporis sterile. vinas conantur capere, quia moriẽtes succum illum cum vita vomunt: quinquagenis diebus viuunt captæ, & saliua sua nutriuntur: celerrimè crescunt, vt omnes conchæ, ita & purpuræ, anno magnitudinem implent: maioribus purpuris detracta concha auferunt succum, minores frangunt Tyrij, ita & earum rorem excipiunt: lingua purpurę est digitali longitudine: duricia tanta, vt reliquas cõchas aculeo perforet: aqua dulci facile necãtur, & sicubi merse flumine fuerint. Purpureus color est, qui nigricantis roseæ splendore sublucet: cæterorum omnium colorum

Mulier purpurata.

Purpura regum ornamentum.

Purpura piscis.

Purpureus color.

Coccinus color.

gratissimus. hæc de purpura satis. Coccinus color est, qui exuberantiam quandam ac splendorem ruboris ostendit dictus à cocco, quod Latinè granum dicitur. Est enim coccus velut granum, quod vel ex arbuscula Ilici simili, vel ex rubenti gramine nascitur. Hic Spadicus, & Phœniceus vocatur, hinc coccina & coccineę vestes dicuntur. Idem color roseus à rosarum similitudine dicitur, à quo & roseus pannus, & roseæ vestes appellantur. In quibus coloribus cunctam huius mundi regum splendorem ac superbiam, cruentam quoque potestatem hic scriptura designat. Quis enim nesciat regiam potestatem comitatam semper parricidali crudelitate, quæ plurimo sanguine tincta subinde maduit. Plena sunt volumina, & satiata iam orbis terrarum theatra regum tragœdiis: vt pauci regum sine sanguine pereant, è quibus magna pars mulieris huius typicæ colligitur, vt rectè dixerit Iuuenalis Satyra. 10.

Regia potestas semper cruenta.

Ad generum cereris sine cæde, & vulnere pauci
Descendunt reges: & sicca morte tyranni.

Cereris generum Plutonem vocat Deum orci, vt falso olim credebat stulta gentilitas, qui rapta proserpina factus est gener. Nota fabula est in poëtis: & vt quosdam ex eis numerem. Magnus ille Pompeius totius orientis subiugator, dum primum sibi locũ in rep. Romana quærit à Cæsare Iulio in campis Philippicis profligatur: qui ereptus clade, dum fugit in Alexandriam per Ptolemæũ regem Ægypti interfectus est. Cæsar & ipse à Bruto & Cassio cęteriśque percussoribus tribus & viginti vulneribus in senatu cõfossus est. Nero hostis patriæ declaratus fugiens senatum, vt sensit milites appropinquare, quibus præceptum erat, vt viuum attraherent: ferrum iugulo adegit: qui semianimis dum palpitaret, irrumpenti centurioni, & penula vulnus demulcenti inque auxilium venisse se simulanti, non aliud respondit, quàm seram illam fore fidem: qua in voce plurimo sanguine defecit. Balba in foro occisus est. Otho seipsum pugione transuerberauit. Vitellius minutissimis sparsim mucronum puncturis confectus est. Domitianum à Stephano in inguine percussum alij conspiratores saucium & repugnantem adorti: Claudianus, Cornicularius, & Maximus

Cæsares sanguinaria morte perempti.

Parthenij libertus, & Saturninus centurio cubicularioꝝ, & quidam ex gladiatorio ludo ſeptem vulneribus contrucidarunt. Erant qui, ob regnandi cupiditatem, & in cognatos, fratres quoque, ac parentes ſæuirent: ne vllum regni conſortem haberent, vt bene purpura coccino in regibus ſit ſociata: in quibus ſceptrum quoque conſperſum ſanguine ſtillat. Qui omnes, ne cæteros commemorem, fuere de corpore meretricis huius purpura regia circundatæ, & coccino: habitu videlicet prope peculiari, & conſimili moribus fortunéque, quòd in ſanguinem præter corporis inquinationes ardeat, in eodem in finem defectura. Huius membris dicit dominus Deus in propheta, id eſt, illis, qui titulo aliud ſunt, id eſt, Dei populus: re autem ad hanc meretricem pertinent. Quum extenderitis manus veſtras, auertam oculos meos à vobis: & quum multiplicaueritis orationem non exaudiam: manus enim veſtræ ſanguine plenæ ſunt. Eſa. 1. Eſt & alia ſchematis meretricij huius ratio: quo intelligeres quanta in regio ornatu ſit vnitas, quantus dignitatis ſummèque celſitudinis tumor, & externi nitoris quãta libidinis ſpurcitia & ſanguinis: vt iam non ſolum purpura coccinóque ornetur mulier meretrix hæc, ſed quicquid precioſi habet mundus: vt auro, lapide precioſo, & margaritis: quæ omnia vanitatis ſunt fructus, nihil moribus admodum eximij addentes: vt deploratæ dementiæ ſit ea appetere, quærere, & mercari. Obſerua. Habet & eccleſia ſuam purpuram, habet & coccinum, habet aurum, habet lapides præcioſos, margaritaſque habet: de qua in Pſalmis myſticis dicitur, Adſtitit regina à dextris tuis in veſtitu deaurato, circundata varietate. Pſalm. 44. Sed non externè vt meretrix iſta ad vanitates habet: habet autem internè: cuius omnis decor memoratur ab intus, ibidem. Et vt percenſeamus ſingula. Eccleſia, habet purpuram & coccinum, id eſt, regiam dignitatem: habet enim regem Chriſtum & in hoc omnes credentes reges, ex quibus vna virgo immaculata conflatur, eccleſia, quæ regnat per Chriſtum. Habet inſuper & inauratam veſtem, ſapientiam cum charitate: iuxta illud, Accipite ſapientiam ſicut aurum. Et alibi, The- *Eccleſia purpura auróque ornata.*

ſaurus deſiderabilis reſidet in ore ſapiẽtis. Per aurum capi charitatem cõſtat in ſcripturis omnibus. In lapidibus verò precioſis, itémque margaritis, virtutes animi, tum multæ tum variæ deſignantur: quibus circumamicta eodem in Pſalmo eccleſia prædicatur. Et quum veraciter hæc habeat Eccleſia, fallaciter ſibi mulier meretrix nititur vſurpare, ſi quando etiam quippiam earum rerum præ ſe ferre videatur, velut gloriam regni, ſapiẽtiam, virtuteſque. Nemo enim verè regnat, niſi in Chriſto. Sequitur.

Habens poculum aureum in manu ſua. Quid poculum hoc aureum intelligimus, niſi fallaces mundi huius promiſſiones, & concupiſcentiæ deceptiones, quæ capax inebriatinæ voluptatis eſt, vt poculum vini liquoris. Quid dico? Ipſa meretrix eſt poculum aureum, propter ſimulatam pulchritudinem quam prętendit externè, quum ſit internè plena omni ſpurcitia & abominationibus: quam, calicem aureum vocat expreſsè Ieremias, dicens, Calix aureus Babylon. Aurum enim, id eſt, pulchrum ſe fingit & præcioſum per externam apparentiã vt magis alliciat, ac captum dementet. Sed quid habet in ſe poculum iſtud aureum? Abominationes, & libidinis immunditias: hi enim ſunt fructus reproborum, qui in mundo computantur. Abominatio odium eſt & reiectio: vnde illum abominatur deus, quem odit, quem reiicit: ſicut ſcriptum eſt, Virum ſanguinum, & doloſum abominatur dominus. id eſt, odit & reiicit. Quare? In cauſa equidem eſt immunditia libidinis, qua pleni ſunt omnes reprobi: nec vllum magis quàm hoc vicium ſequuntur omnes. Nota, poculum hoc in manu ſua accepit mulier, quando prima mater ſeducta eſt: quando miſeras hominum mentes inuaſit ſęua cupido dominandi quando ſcortandi voluptas mẽtem obſedit, & alia id genus mala faciendi: quando venit obliuio præceptorum Dei, & ſalutis contemptus, furor & impietas, inſana cædes & error. Sequitur.

Calix aureꝰ Babylon.

❧ Punctus 4.

Et in fronte eius, nomen ſcriptum myſterij, Babylon magna, mater fornicationum, & abominationum terræ.

Ne ſuperſtitio erroris palam falleret incautos, ex titulo frontis dicit clare poſſe aduerti, quæ & qualis ſit mulier hæc tanto ſchemate cultúque adornata, quia pellex &

impura, quæ ſe tanto ſplendore meretricio vendiratur. Per frontem operum manifeſtatio deſignatur. Sic dominus apud Matthæũ loqitur dicẽs, A fructibus eorum cognoſcetis eos. Nã quia Babylõ, id eſt, multitudo pereũtiũ reproborũ per hypocriſim ſimulat ſe interdum eſſe, quod nõ eſt, id eſt, oſtendit ſe aureũ calicẽ eſſe, quum ſit plena iniquitate & abominationibus: ne fallerẽtur mortales ſpecie veri, dirigit ad conſiderationẽ tituli, vnde facile ſit eã animaduerti, quę & qualis ſit, vtut ſe aliã polliceatur: quũ ibi Babylõ. i. cũfuſio legatur. Id quod eſt ipſa re. Iã quare nomẽ myſterij in fronte ſcriptũ eſſe dicatur, palã eſſe arbitror. Nũc quid myſterij vocabulũ indicet videam⁹. Myſteriũ occulta res eſt, in qua aliud proſpicit, & aliud velut ſub typo occulitur. Opera quippe Babylonis quibuſdã ſunt in frõte, quibuſdã in myſterio. Simplicib⁹ ingenioque rudibus, & qui ea peruidere nequeũt, myſteriũ eſt: eo quòd occulta ſunt illis, quæ clãdeſtim à reprobis agantur. Perfectis autem & intelligentia valentibus in aperto. Porro magna Babylon dicitur, ob multitudinem reproborum, ex quibus conſtat: vel magna, id eſt, admiranda: ſed quibus? Stultis admiratoribus, quibus aliquid eſt. Ipſa eſt & fornicationum mater, quæ docet perfidiã in hominibus, vt ſpreto vero & viuo Deo, dæmonibus ſeruiatur. Eſt enim malorum omniũ radix, & nutrimentum peccati. Nam & peccatum à muliere cœpit initium, quæ primum ſuſcepit ſemen diaboli in praua ſuggeſtione, & concepit dolorem, & peperit iniquitatem: quam effudit in virum, & per eum mors intrauit in orbem terrarum: vt non ab re mulier ſit vniuerſitas reproborum. Vel certe mater fornicationum præcedens generatio intelligitur, quæ peſſimo exemplo corruptiſſimos poſt ſe reliquit imitatores. Aliter, titulum mali operis gerit in fronte quia reprobi gloriantur quum male fecerint. De quibus dicitur in propheta, Quaſi Sodoma prędicauerunt peccatum ſuum. Et in hoc cõgregatio talium in hac meretrice publicæ profeſſionis arguitur, quòd ſuſceperit publicam fornicationis profeſſionem in meretrice: quę non ſolũ peccaret, ſed inſuper in ipſis pctis velut reb⁹ eximiis gloriaretur, magnificando fornicationes ſuas abſque rubore. Vnde ſynagogæ corruptiſſimè dicitur, Frõs mulie-

Frons meretricis.

Myſterium quid ſit.

Mulier radix malorũ.

ris meretricis facta est tibi, & erubescere noluisti: Iere. 3. Accipe & aliud. Meretrix hæc mystica gerit titulum improbitatis suæ: quo doceamur, omnes delectationes eius in summam ignominiam desituras, & quicquid interim præstaret non nisi confusio sequeretur.

Punctus 5.

Et vidi mulierem ebriam de sanguine sanctorum, & de sanguine martyrum Iesu: & miratus sum, quum viderē illam, admiratione magna.

Est aliud quoque mali in meretrice muliere hac typica, quòd tumulenta visa sit, & non alio quàm sanguine sanctorum Dei, id quod & modo passim sanctis cernere licet: vt malorum congregatio piorum sanguine repleatur. In hoc versu tam Iudæi quàm etiam gentiles cōprahenduntur: illi enim fuderunt sanguinem prophetarum: isti autem apostolorum, & cæterorum martyrum. Ideoque vindictam effusi sanguinis, tam Iudæi quā gentiles sustinebunt. Vnde dominus dicit in euangelio: Amē dico vobis, requiretur sanguis oim, qui effusus est super terram à sanguine Abel iusti vsq; ad sanguinē Zachariæ à generatione hac mala, Matt. 23. Quod ergo diuidit sanguinē in sanctos & martyres Iesu, vtriusq; testamenti tempora includit: ponítque primam & precipuā meretricis mysticæ portionē gentē Israëliticam, quæ carnalis erat, quæ sanctos prophetas persequuta est, & varie occidit: & etiā qui occidere sanctos martyres ex gentilitate: vt recte mulieris nominibus apud Ezec. ca. 23. designentur omnes: ne quis dubitaret ad hanc eandem mulierem pertinere, sicut & omnes impij pertinent. Sūnt enim vniuersi qui peccatis seruiunt: quíque in impietate viuunt Babylonis ciuitatis magnæ ciues: cuius prima fundamina iecit Cain, qui primus innoxium sanguinem fudit: vt non modica exhinc admiratione turbaretur Ioannes, qui hæc videbat. Ecquis tali apparatu exhibitam fortéque visam nō in primis admiraretur phantasticam meretricem? Quis non protinus inclamet periisse frontem de rebus? Immo quis non grauatim ferat ab eiusmodi turpi imagine bonos tribulari, iactari, & occidi: vt dicat, Mei autem pęne moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei. Quia zelaui super iniquos, pacem peccatorum videns, Psal. 72. præsertim quū

Mulier ebria.

ab his gloria dei contemnatur. Ieremias dicit, & quærit, Iustus quidem tu es domine si disputem tecum; veruntamen iusta loquar ad te. Quare via impiorũ prosperatur: bene est omnibus qui præuaricantur & inique agunt? Plantasti eos & radicem miserunt: proficiunt & faciunt fructum? Prope es tu ori eorum: & longe à renibus eorũ. Iere. 12. Sequitur. Et miratus sum, quum viderem illam, admiratione magna. Fuit equidem ista significatio exhibita beato Ioanni valde mirabilis, in qua multa reuelata sunt illi, quæ ante tam distincte non norat, & ideo miratus est valde: cuius admiratio ecclesię quoque admirationem pregessit, in eo quòd deus multipliciter sanctos affligi permittat ab improbis, velut pręcioſi non essent sancti apud illum, quum melior sit vnus timens deum, quàm impij mille, Eccl. 16. Veruntamen alto Dei, nobísque imperscrutabili iudicio id fit. In primis autem, quo patientia sanctorum innotescat, habeátque deus quod insigniter in illis coronet. Scientes, inquit Apostolus, quoniã tribulatio patientiã operatur, patientia autem probationem: probatio vero spem: spes autẽ non confundit. Ro. 5.

DE REVELATIONE MYSTERII MVLIERIS, ET BESTIAE SEPTEM CAPITA ET DECEM CORNVA HABENTIS.

Sect 3. *Punct.* 1.

ET dixit mihi angelus. Quare miraris? ego dicam tibi mysterium mulieris, & bestiæ quæ portat eã, quæ habet capita septem, & cornua decem. Admiratores secretorum Dei esse possumus, non indagatores: neq; enim mẽs nostra vltra progreditur, nisi quatenus naturæ vis suppetit: quæ si cælesti virtute adiuuetur, videt cælestia, contẽplatur spiritualia, delectatur & gaudet incõparabiles rerũ eiusmodi spiritualium collectas sibi fore merces, quibus affatim præter summam delectationem ditari possit, & incedere splendide. Id quod in beato Ioanne impletum

fore ſole præclarius cernimus, qui abductus ſpiritum in deſertum, quum hæc & alia ſignorum admirabilium portenta mirabundus cerneret, ſecúmque multa verteret, ab Angelo meruit plenius edoceri. Qui dulci admodum affatu primo cauſam quærit eius admirationis: & non expectato reſponſo ſubdit promiſſionem expoſitionis. Ego (inquiens) dicam tibi myſterium huius mulieris, & Beſtiæ. Bene autem de vtroque meminit, eo quòd vtrumque miraretur, & mulierem & beſtiam. Erant enim futurorum quędã effigies hæc: vt non poſſet ſine admiratione reſpicere: cauſas & miſteria primo quoque tempore deſyderans pernoſcere. Nam quis mortalis homo cognouit abſque reuelatore ſenſum domini? aut quis à cõſiliis eius fuit? Ro. 11. Altiora ſunt dei conſilia, quàm vt quiſquam ſperet naturali intelligentia aſſequi. Ac ſi diceret, dicam ego myſteriũ mulieris, dicam & beſtiæ quæ portat illam: dicam quia non ocioſe neque ab re hæc exhibita ſunt: dicam, quia in hoc miſſus ſum: & tam dilucide narrabo, vt ea audiens, deinceps admirari deſinas. Magno vtique omnia hæc noſtro documẽto, quatenus inteligamus mẽtem dei petendam eſſe ab aliquo inſtitutore, potius quàm à propriis ſenſibus qui cæci ſunt in nobis, Aegyptiacis tenebris inuoluti. Quid enim ſenſus noſtri præſtare nobis poterunt, præterquam quod habent? Quid habent? Ignorantiam habent, intelligentiam non habent: peccatum enim ignorantia quędam eſt, & caligo menti offuſa. Accedat ergo doctor, accedat reuelator: illabatur ſpiritus dei cælitus, lumine cæleſti colluſtret nos, vt pertingamus ad magnalia ſecreta dei: & intelligamus voluntatem eius, & ſequamur: vt boni ſimus & perfecti in mandatis domini: repleamur bonis eius. Nam ſi quid boni perfectique erit in nobis, id non à nobis, ſed à deo habemus. Quia omne optimum, & omne donum perfectum de ſurſum eſt, deſcendens à patre luminum, id eſt ſcientiarum intelligentiarúmque: apud quem non eſt tranſmutatio, nec viciſſitudinis adumbratio. Iaco. 1. Præſtat ergo indeuium indubitatúmque rebus in incertis quærtare inſtitutorem, cuius auſpiciis ceterum docti bonarum rerum ſimus, ne in tantis rerum tenebris cæcutientes ſimus, ſed vt in die ambulemus.

Bestia, quàm vidisti, fuit & non est, & ascensura est de abysso, & in interitum ibit.

Bestiam pauloante diximus diabolum intelligi, in qua modo ipse antichristus homo diabolicus capitur, qui bestiæ nomine Dan. 7. describitur. Et vidi, quoniam interfecta esset bestia, & periisset corpus eius, & tradita esset igni ad comburendum. Quod ergo ibi bestia: hoc idem omnino hic est homo peccati belluino ritu seuiturus: qui ob ferinos ac truculentos eius mores potius inter bestias feràsque, quàm ciuiles homines connumerãdus putatur. Thiconius refert ad omne corpus diaboli, quod decedentium, & succedentium per tempora generationum procursu suppleatur: de quibus Ioannes in priore epistola loquitur di. Sicut audistis, quia Antichristus venit, nunc autem Antichristi multi sunt cap. 2. Sed quid est id quod dicitur, bestia quam vidisti, fuit, & non est, &c. nisi hoc quia Antichristorum sæuitia non diu sit duratura. Sicut enim diabolus fuit, quando pro libito solebat illudere hominibus, dum pro deo coleretur, cui templa aræque erigebantur, sacrificia quoque, & saltationes fiebant, & iam non est, id est, non colitur, & non est in memoria, expulsus enim est à simulachris templis, & aris, & ab vniuerso orbe, vt iam non ita illi sacrificia offerantur: non ita idola erigantur, quando nullus est Iupiter, nullus Saturnus, nullus Mars, nullus Vulcanus, nullus Faunus, nec Iuno vlla, nec Venus, nec Driades, nec Nymphæ, nec ceterum vulgus falsissimorum deorum dearumque. Vbique enim terrarum Dei nomen solius resonat, appellatur, colitur, cui soli sacrificatur: licet non sine etiam id errore ab aliis, qui non sunt sacramentis fidei initiati: sunt vero sine Christo, & sine institutis euangelicis. Hoc est quod dominus magno spiritu aiebat, Ioan. 12. Iam princeps huius mundi eiicietur foras. Et, princeps huius mundi iam iudicatus est, Ioan. 16. Futurum tamen est, vt hic idem de impiorum cordibus aliquando per virtutem exeat, exalteturque in mirabilibus eius: quod sequentia indicãt, Et ascensura est, inquit, de abysso. Abyssum omnes ferme expositores ad impiorum profunda corda referunt: sed nec tum diu durabit homo impurus hic, quem dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, vt Paulus testatur. 2.

Antichristus bestia.

Abyssus impiorũ corda.

Thess.2. Et, Esa.2. Quod pro magna credentium consolatione dicitur, vt si interim præmi eos contingat, ne statim despondeant animum: nec expostulent quasi derelicti sint à deo, qui vltra non curaret de eis. Non vtique propterea præmi sinuntur. Hoc certum tibi esse debet, deũ semper bona nostra curare, & facere omnia in vsum nostrum, etiam si quandoque carni aliter videatur. Cuius ratio semper bona est, & recta, & nec mala esse potest: qui vt summè bonus, non nisi bonum & vult & facit. neque enim à summè bono nisi bona proficiscunt. ✻ Pun.5.

Et mirabuntur inhabitantes terram, quorum nomina non sunt scripta in libro vitæ à constitutione mundi, videntes bestiam, quæ erat & non est.

Mirari hic positũ est pro dolere: vt qui gauderent prouectui, & omni fœlicitati Antichristi, per doctrinam eius decepti, quique putarent eum perpetuo regnaturum, eo quòd maius quiddam appareret in eo homine, ob admirabilem præsertim eius sermonem, cui similiter nemo loquutus sit, signa quoque ac prodigia mendacia: videntes subitum eius, & insignem interitum mirabuntur. Sed qui mirabuntur? Terram inhabitantes. Diximus non raro, per terram inhabitãtes, terrenos debere in scriptura sacra intelligi: qui toto pectore incumbũt terræ, & fœlicitati eius applaudunt, quorum nomina non sunt scripta in libro vitæ. Nam & Deus Iesus quum ad sequelam sui diuitem hortaretur, & ille tristis discessisset, eo quòd causa intercederet dimittendi bona, quæ ampliſſima possidebat, dixit: Difficile esse diuitem introire regnum dei: faciliusque esse camelum foramen acus angustissimum pertransire, quàm eiusmodi diuitem asseri cœlestibus. Difficile namque est tenere & non teneri, non mẽte inhærere: aut plusquam interim seruire mammonæ quàm deo. Non solum autem hi per habitantes terrã intelligũtur, sed etiam alij, quomodocunque in cupiditate mundi ac carnis teneãtur voluptatibus: eo quòd mundus & caro simul hostes vitæ sunt, quæ est per gratiam: hostes legis dei, qua spiritualis est, immaculata, & septuplũ terræ purgata. Hi mirabũtur, hi dolebunt interitum Antichristi: periisse videlicet spem suam: eo quòd in illo habebant fiduciã. Mirabuntur ergo

Terre inhabitantes qui.

& dolebunt. Dolor iſte & admiratio contra deum erunt, cui indignabũtur, quòd ſpe eorum ſic repentè, ſic miſerè fruſtrati ſunt. Quorum nomina non ſunt ſcripta in libro vitæ, à conſtitutione mundi: id eſt, quos Deus ipſe Optimus Maximus ad vitam ſecreto ſuo conſilio non prædeſtinauit à conſtitutione mũdi: tunc videlicet quãdo mundum conſtituit, hominũque genus creauit: quando benedixit primis parẽtibus: quos deus in libro ſuo nõ ſcripſit, nec benedictione ſua dignatus eſt. Poteſt & aliter enarrari locus: vt admiratio non de ſubito inſigníque interitu fiat Antichriſti, magis quàm de aſcenſu: hic enim aſcẽdet cõtinuo & eleuabitur & extolletur ſupra omne quod dicitur, aut quod colitur Deus: & ideo vidẽtes eum in ſignis & prodigiis, licet fallacibus, tum multis tum variis, mirabuntur homines terreni: nempe illi omnes, quorum cauſa vt naſcerentur fuit peccatum prævaricationis primorum parẽtum. Magnum myſterium. neque enim nati fuiſſent iſti filij perditionis, niſi prævaricatus fuiſſet legẽ dei primus ille mortalium parens Adam. Neque naſcerentur: ſed propter illius peccatum naſcuntur omnes ſuperflui, dicente deo ad mulierem, Multiplicabo ærunnas tuas, & conceptus tuos. Gen. 3. Ecce in aperto ſcripturæ ratio. Illi ergo mirabuntur magnitudinem beſtiæ, id eſt, venerabũtur, & applaudent, qui peccati filij ſunt & iræ: ſed vaniſſimè: nam in interitum ibit, damnationémque ęternam accipiet mercedem: tantum abeſt, vt cuipiam ſaluti eſſe poſſit, aut ſeruare quenquam in vita ipſe breui perituru, vt ſibi competat titulus breuis dictionis, erat & non eſt. Erat in vita carnis, & iam non eſt in gloria. vel non eſt eo modo quo antea erat, ſed eſt apud inferos æternis ignibus traditus. ✠○ Punc. 4.

Reprobi naſcuntur propter peccatũ prævaricationis.

Et hic eſt ſenſus, qui habet ſapientiam.

Hic, aduerbium eſt loci, non pronomen. Ac ſi dicat, In his quæ vidiſti, & quæ dico, ſenſus latet multa ſapientia plenus, quem niſi multa ſapientia ſit præditus, ac in ſcripturis ſacris exercitus non aſſequetur. Nam ſenſus diuinus redundat per hæc ſcripturæ loca. Alia tranſlatio habet. Et hic eſt mens quæ habet ſapientiam. Senſus ergo pro mente ponitur, ſiue intellectu:

Sapiẽs apprehẽdit ſenſum rei.

proinde plenum esse sapientia oportet, qui vult apprehendere sensum dei. Nemo enim carnalibus oculis poterit discernere sacra dei decreta. Verbum namque scripturę sacræ ea explicat, in quibus insevit decreta sua deus. Proinde hic, id est, in scriptura sacra, hac vel alia, est mens & sensus, qui plenus est sapientia. Hic disce quanta cura ac diligentia sit legẽda scriptura sacra, vt sensum dei habeas, & sapientiam eius assequaris: qua sola tibi vera beatitudo obtinget. Quærat mundus quæ sua sunt, euertat montes, venas scrutetur terræ, vt vnicum frustulum radiantis metalli habeat, nummos stipet scriniis, vestium præciosa quæque ornamenta conquirat, sed nihil amplius beatus: miseri sunt omnes, qui cupiditatis tyrannide tenentur, sola te sensus dei sapientia beat: hæc fidem dat, hæc semen benedictionum inducit, quo omnia frugifera tibi reddũtur. Suauis est gustus spiritus eius, vtilis est, salutaris ac beatificus. Non eque delectat hominem sapientem quicquam in orbe: quæ mestitudinem discutit à corde, diluit desperationem, consolatur. Dic mihi quid te magis erudiat in rebus ambiguis, quid magis in spẽ meliorẽ prouocet, muniat, stabiliat, firmetq;? Consecrauit Deus Ieremiã in aluo matris suę. Esaię os igne purgauit: nõ in aliud magis quàm vt digni sacrorũ eius decretorũ annunciatores fierent. Iam ante Ioannes propheta constituitur, quàm nascitur, & vbere spiritu matrem afflat, tota domus prophetiæ spiritu impletur: quòd verbum per ora prophetarum tot diffusum sermonibus in carne breuiatum, sed nihil virtute imminutum exhaustúmve sanctam virgo mater introduxerit, reddiderit præsentẽ. Sinus virgineus pro scriptura erat, illum fidei indagine vniuersi exquirebant, repetebant eo quòd latitantem sensum dei, qui habet sapientiam, tenere eum videbant. Qui videbant? Elisabeth annosa fœmina, grandæuus pater Zacharias: ij videbant: qui à commonstrante spiritu tanquam vocem de excelso ita audirent, Hic est sensus, qui habet sapientiam. Ac si diceretur, Hic est mens dei, sapientia plena quæ est ipsissima dei sapientia. Sed videbant, & alij multi omnes qui ab initio illustrati dei spiritu erant, etiam qui virginem sacram oculis corporis non vidissent, mente autem sola complectebantur. Sed verbosius forte hæc quàm

Sensus dei querendus.

quā vt locus expoſtularet. mihi tamē in animus erat quis eſſet is ſenſus, qui vt hic, ita alibi quoq; in ſcripturis ſacris occuleretur oſtendere. Neque enim alius quàm qui intra viſcera virginea claudebatur, qui eſt ſenſus, & ſapientia dei. 1. Cor. 1. cuius decreta hic infoſſa recluduntur. Niſi plus velis ſenſum pro decretis dei in hac ſcriptura clauſis capere. ❋ Punc. 5.

Septem capita, ſeptem montes ſunt ſuper quos mulier ſedet: & reges ſeptē ſunt. Quinque ceciderunt, vnus eſt: & alius nondum venit: & quum venerit, oportet illum breue tempus manere.

In vnaquaque ſpecie genus oſtendi teſtātur, Primaſius & Haymo. Quod enim beſtia, hoc ſeptem montes, & ſeptem capita ſunt, ſeptémque reges, id eſt, vniuerſitas malorum, quæ in præpoſitis tanquam regibus conſtat: Reges enim tanquam præcellentes in plebe ſtant excelſi, qui velut fundamina ſunt meretricis magnæ, ciuitatis diaboli, quæ eſt congregatio reproborum. Dicit Berengandus, ſicut apoſtoli dicuntur fundamenta ciuitatis dei: ſic iſti fundamenta ciuitatis diaboli. Nota ſeptenario vniuerſitas regum ac principum exprimitur: illorum videlicet, qui à tempore Adam vſque ad diluuium regnarunt, & à diluuio vſque ad Abraham. Hinc qui ad Moyſen. Deinde ad tranſmigrationem in Babylonem, poſtea ad Chriſtum, qui tum iam iudicium ſuorum facinorum inſigni clade ſumpſerāt, vnuſquiſque ſuo tempore. Vnus autem quem ſub euangelica lege ponit, adhuc ſupererat: per quem omnes tyranni eius temporis capiuntur perſequentes eccleſiam. Et alius, vtpote ſeptimus nondū venit, ſcilicet Antichriſtus, quē breui regnaturū adſtruit: tribus enim annis cum dimidio regnū eius durabit. Vnde perſecutio eius ſicut futura eſt duriſſima, ita & breuiſſima. Sic ſtat ſententia fati. Cuius cauſam exponit dominus in euangelio dicens, Niſi breuiati fuiſſent dies illi, non fieret ſalua omnis caro, ſed propter electos breuiabuntur, Matthe. 24. Sextum ergo tempus illud eccleſiæ breuiſſimum omnium erit, quod fiet gratia noſtri: vt non electi atroci in certamine deficiāt: non diu ſupra modum quaſſentur, eo quod precioſi ſint apud deum ſuper omnes D. Greg.

ſenſus eſt. Quia & ſuperbos & infirmos nos dominus conſpicit, dies quos ſingulariter malos intulit, miſericorditer breuiatos dicit: vt & ſuperbiam noſtram terreat de aduerſitate, & infirmitatem foueat de breuitate. Rupertus abbas (vt ſupra iam diximus) per beſtiæ ſeptem capita, ſeptem regna mundi notiſſima debere intelligi adſtruit: quorum vnumquodque ſuo tempore, ſicut ſacra docent eloquia, cõtra regnum dei, id eſt, eccleſiam dimicauit, ciueſque eius varie afflixit. Primum regnum Aegyptiorum erat: quod miris modis filios Iſrael oppreſſit. Secundum Iſraelitarum carnalium in decem tribubus, quæ diuiſæ in proprium regnum, à Iuda & Beniamin erant, habẽtes regiam in Samaria, perpetuoque odio aduerſus duas tribus flagrantes: iuſtos viros dei & prophetas occidentes, Iezabele regina, vxore Achab autrice. Tertium Babyloniorũ. quod hieruſalẽ expugnauit, ignique ſuccendit, populum abduxit, & omnia vaſa eius diripuit: tres quoque pueros præcellẽtes fide & pietate in deum in caminũ ignis miſit. Quartum, Perſarum ac Medorum, quando odio Aman inſolentiſſimo regis primate parum abfuit, quin vniuerſa Iudæorũ gens in Mardochei iniuriã ſit interfecta. Quintum Macedonum, per Antiochum Epiphanẽ, ſub quo & Machabei fratres martyrio ſunt coronati. Sextum Romanum, quod totam Chriſti eccleſiã ſanguine conſperſit: hoc eſt illud vnum, de quo hic dicitur quia vnus eſt: quum enim cætera iamdudum præteriiſſent, iuxta temporum volubilitatem illud ſupererat, & atrociter eccleſiam dei lacerabat. Nam & ipſum Ioannem excoctum oleo in exilium iecit. Septimum Antichriſti magni erit, quod nondum venit: quum autem venerit breui tempore durabit, propter electos vt ſeruentur. Iſta ſunt ſeptem regna, quę ob tumorem principum eorum, aduerſus deum, montes ſunt: ob feritatem capita: ob precellentiam reges. Proinde quum dixiſſet: ſeptem capita, ſeptem montes ſunt perinde atque exponens quod dixerat, addidit: & ſeptem reges ſunt. Reges enim pro regnis æquipollenter, immo magis proprie poſuit: quia non tam regna ac terrarũ ſpacia, quàm ipſi reges in crimine ſunt, vt beſtiæ capita dicantur. Et licet multi in ſingulis regnis per ſucceſſionem regnauerint, tamen quot regna ſunt, tot reges

Beſtia capita ſeptẽ quid ſint.

Regna ſeptẽ montes capita & reges ſunt.

aptissime posuit Quia non tàm personas regnãtes, quàm regias potestates recenseri præsens causa efflagitat. Vnus est, & alius nõdum venit. Iam dictum est qualiter debeat intelligi. Etenim quando hæc videbat Ioannes, illa mundi ætate, iam & ægyptius rex, qui filios Israel opprimebat: & Israeliticus Achab cum coniuge execrabili Iezabele quæ prophetas domini occidebat: & Babylonius ille rex abductor populi dei: & Persicus mala aduersus sanctum populum cogitans, & tristitia multa nimis implens: & Antiochus græcus direptor vasorum sacrorum, & minator improbissimus, & afflictor infestissimus ceciderant. & bene ceciderant: Namque talia super singulos quosque iudicia cœlitus facta sunt: vt si euentus consyderes, fateri non dubites propriissime dictum esse eos cecidisse. Rex enim ægyptius cum curribus, & equitibus cecidit in mare, & superinductis aquis absorptus interiit. Achab quoque cecidit in bello: & canes sanguinem eius iuxta vocem domini linxerunt. Iezabel quoque impiissima coniunx de fenestra deiecta, impietatis suæ pœnas crudelissime luit. Nabuchodonosor, à regno cecidit: & eiectus fœnum vt bos comedit. Aman cecidit quia ligno suspensus fuit. Cecidit & illustris ille Antiochus, qui à manu domini subito eum corripiente ac premente interne computruit, & de sella cadens miserabili morte vitam finiuit. Quam bene ergo quinque ceciderunt. Moraliter timenda est manus domini omni impio, eo quòd minime sustineat diu regnare impietatem deus. Ecce tot sunt exempla vltionis dei, quot narrata impietatis sunt regna: quorum mundana fœlicitate elati impij reges in atrocia facinora erumpentes: breui sceleris sui, crudelitatisque pœnas dedere. Dedit pœnas iampridem Romanum illud superbissimum ac notæ crudelitatis imperium, quod vnius nomine designatur. Iulius cæsar primus, tribus & viginti vulneribus in senatu confossus est. Claudius ab vxore Agrippina veneno interficitur. Nero ob notissima eius flagicia, & in patriam crudelitate, hostis patriæ declaratus, quum in tyberim ex desperatione se præcipitaturus cucurrisset, reuocato impetu aliquid secretioris latebræ ad colligendum animum desyderauit: &

Neronis miserabilis exitus.

offerente Phaonte liberto ſuburbanum ſuum inter Salariam,& Nomentanam, circa quartum milliarium,vt erat nudo pede tunicatus, penulam obſoleti coloris ſuperinduit, adoperto capite, & ante faciem obtenſo ſudario, equum inſcendit, quatuor ſolis comitantibus: inter quos & Sporus erat: ſtatímque tremore terræ, & fulgure aduerſo pauefactus audiit ex proximis caſtris clamorem militum, & ſibi aduerſa, Galbæ vero proſpera ominantium, & iam ex obuiis viatoribus quendam dicentem, ij Neronem perſequuntur, detecta facie agnitus eſt: & à quodam Miſſitio prętoriano ſalutatus, vt ad diuerticulum ventum eſt, dimiſſis equis, inter fruticeta, & vepres, per arundineti ſemitam egre, nec niſi ſtrata ſub pedibus veſte, aduerſus villæ parietem euaſit. Ibi hortante Phaonte vt interim in ſpecum egeſte harenæ diuerteret, donec clandeſtinus ad villam introitus pararetur,aquam ex ſubiecta lacuna potaturus manu hauſit: Et hæc eſt, inquit,Neronis decocta. Deinde vulſa ſantibus penula traiectos ſurculos raſit, ac quadrupes per anguſtias effoſſæ cauernæ receptus in proximam cellam decubuit ſuper lectum mollicella culcitra, vetere pallio ſtrato inſtructum: fameque, & iterum ſiti interpellante, panem quidem ſordidum oblatum aſpernatus, aquæ tepidæ aliquantulum bibit.tunc vnoquoque inſtante vt quàm primum ſe impendentibus contumeliis eriperet, ſcrobem coram fieri imperauit, componique ſimul, ſiqua inuenirentur fruſta marmoris, & aquam ſimul ac ligna conferri, curando mox cadaueri. Atque identidem dictans, Qualis opifex pereo. Inter moras perlatos à curſore Phaontis codicellos præripuit, legitque ſe hoſtem à Senatu iudicatum,& quæri vt puniatur more maiorum. Interrogauitque, quale eſſet id genus pœnę. & quum comperiſſet nudi hominis ceruicem inſeri furcæ: corpus virgis ad necem cædi: duos pugiones, quos ſecum tulerat arripuit, tentatque prius vtriuſque acie cauſatus nondum adeſſe fatalem horam,atque modo Sporum hortabatur, vt lamętari ac plangere inciperet, modo orabat vt ſe aliquis ad mortem capeſſendam iuuaret. Interdum ſegnitiem ſuam his verbis increpabat. Viuo deformiter turpiterque.Iam milites appropinquabant,quibus præceptum

erat, vt viuum attraherent: quod vt sensit ferrum iugulo adegit. & sic propria manu mortem sibi consciscens occubuit, qui autea Petrum crucifixit, Paulum securi percuti iussit: multa quoque millia Christianorum immanissime peremit: periit trigesimo & secundo ętatis anno, in quo familia cæsarum defecit: vt alij post ipsum Imperatores potius quàm cæsares dicerentur. Galba huius successor in foro, quum illuc processisset, interfectus est. *Galbæ interitus.*
Otho à Vitellio fraude superatus apud Bebryacum circa Placentiam seipsum interemit. Vitellius & ipse imperator religatus post terga manibus, iniecto ceruici laqueo, veste discissa seminudus in forum tractus est, inter magna rerum verborumque ludibria, per totum viæ sacræ spacium, reducta coma à capite, ceu noxij solent: atque etiam mento mucrone gladij subiecto, vt visendam præberet faciem nec summitteret, quibusdam stercore & cœno incessentibus, tandem minutissimis ictibus excarnificatus est: & inde vnco in tyberim tractus, cum fratre & filio necatis. Domitianus item ne de Vespasiano commemorem, & Tito: septem vulneribus confectus periit. *Othonis.* *Vitellij.* *Domitiani mors.*
Vtque alios quoque intermittam, Commodus imperator, Antonini filius, annis duo de viginti Romano imperio infœliciſſime incubans, cruenta & ipse morte animam fudit. Helius pertinax, ob auaricię opinionem, secundo imperij mense non satis expleto, à militibus interfectus est. Iulianus Didius Mediolanensis auaricię & tenacitatis infamia, post quintam diem, & secundum imperij mensem authoritate senatus priuatum, populus in palatio occidit. Bassianum Seueri filium, cui Antonio caracalle nomen fuit, sexto imperij anno nondum satis finito, apud Carras Mesopotamiæ milites occidere. Qui cædis suæ authorem Macrinum habuit successorem, virum non magis origine sordidissimum, quàm flagitiis omnibus inquinatissimum obrutumque: quem apud Antiochiam anno imperij vix dum exacto, Heliogabalus interfici curauit. Alexander assyriis parentibus Romæ matre genitus christiana: rarissimę probitatis princeps, tertiodecimo imperij anno, in Galliis à scelestissimis militibus Maximini Thracis instigatione obtruncatus est. Is quoque Maximinus vtroque parente

barbaro apud barbaros natus, & ad pubertatis annos nutritus: quum tribus annis vna cum filio suo imperasset, apud Aquileiam simul cum eodem occisus est. Tres eo deturbando imperij turbine imperatores senatus declarauerat, quorum duo Pupienus & Albinus, post secundum principatus annum à militibus iugulati sunt. tertius Gordianus scilicet post sex & ipse annos necatus. Philippus exinde Arabs, cuius dolo Gordianus ille occubuerat imperium adeptus, Philippum filium consortem principatus assumpsit, primus Romanorum principum Christianus (vt Blondus Flauius est author) quem Decij Pannonij Budalij perfidia conciti milites primo, & paulo post filium, ad anni septimi eorum imperij finem occiderunt. Decius & ipse cum filio Cæsare declarato ad tertij, quo imperauerat, anni finem, dum contra Aemilianum in Mœsia regione Scythis contermina, parat exercitum, à barbaris occisus est. Ne Gallum hostilianum imperij huius successorem memorem: qui Volusianum filium consortem imperij habuit, cum quo secundo imperij anno peste suorum temporum apud Mευaniam vrbem interiit. Valerianus indè vir nobilitate, doctrina, & eloquentia clarus, summo senatus, populique Romani consensu Cæsar augustus primus omnium principum declaratus, à Sapore Persarum rege, sexto imperij anno captus, & catena tamquam canis ligatus, quacumque barbarus rex iter faceret, illum in equum ascensurum humeris sustentabat. Omitto Galienum huius filium, qui annis vndecim & viuo & mortuo patre Romanum fedauit imperium. omitto & Calliculam, & Claudium eius nominis secundum, qui omnes vita infelicissima mortui sunt. Venio post alios ad Diocletianū notissimæ crudelitatis hominem Dalmatam, qui multis diffidiis in imperio subortis, Maximianum Cæsarem imperij consortem declarauit: aliosque subinde adiutores comparaturus, Galerium, & Constantium comitem qui Constantinum magnum genuit, Cæsares fecit: qui deinde vita priuata veneno interiit. Constantius comes Eutropio patre è Galliis oriundo, & Galletius cesares primo simul, deinde imperium inter sese partiti sunt: Galliamquem & Hispaniam Constantius perhumane quum ad-

miniſtraret, Conſtantinum magnum ex Helena in Britannia filium ſuſcepit: vbi anno principatus tertiodecimo obiit: poſt quem quum Galerius imperium ſolus annis duob⁹ adminiſtraſſet: valetudinis, in quam inciderat, impatiens manu ſibi mortem conſciuit. Conſtantinus ad hunc ſequitur princeps inſignis, qui Chriſti fide ſuſcepta triumphum eccleſiæ latiſſime dedit. Sic ergo mons, qui vnus tempore quo hęc ſcriberet Ioannes, ſupererat, molę ſua obrutus perit, vt nec facies amplius ſuperſit illi: alius autem nondum venit, qui eſt octauus mons, id eſt, eminens princeps, perſequutor eccleſiæ, nondum venit. ipſe eſt Antichriſtus, qui breui tempore regnabit.

❧ Punct. 6.

Et beſtia, quæ erat, & non eſt: & ipſa octaua eſt, & de ſeptem eſt, & in interitum vadit.

Antichriſtus octauum & ſeptimum caput beſtiæ.

Palam eſt ex ſupradictis quæ ſit hæc beſtia, quæ & ſeptima eſt, & octaua. Antichriſtus quippe, vnum, & idem beſtiæ caput, & octauum eſt, & ſeptimum. Non enim in vno vnus, ſed duo computatur. Inquantum homo de ſeptem regibus erit genus ac naturā ducens eorū: nō quòd à regia progenie ſit propagandus, quum de Iudæis naſciturus ſit, à Dan, vt diximus: ſed quia communem cæteris habebit naturam, id eſt, homo erit: nec ſolum homo, ſed diabolicus homo: ergo inquantū diabolus, qui eū interne obſidebit, caput octauū beſtiæ, id eſt, princeps vniuerſitatis reproborum dicitur, qui antequam ingrediatur hominem iam in cælo aduerſus Deū ſe extulit mēte, manus capūtque mouit: Et ſic in interitum vadit, nihil conatu contra Deum proficiente, qui per ſe octauus erit rex in diabolo octauus, & damnatus, qui antequam naſcatur, iam reprōbatus eſt, ſicut & de Eſau dicitur, Eſau autem odio habui. Gen. 25. Et ad Pharaonem dictum eſt à domino Deo. Quia in hoc ipſum excitaui te, vt oſtēdam in te virtutem meam: & vt annuncietur nomen meū in vniuerſa terra. Idē erit de Antichriſto homine perdito: quē in hoc excitaturus eſt dñs, vt oſtēdat potentiā ſuā in eo: & alij ſentiant quantum ludificabuntur, qui ei adhæſuri ſunt, qui nunquā Deum ex corde dilexerūt. Nos oremus dominū Ieſum, & patrem eius, vt dignetur, nō ex noſtris meritis, ſed ex ſua magna miſericordia nobis miſereri,

Antichriſtus antequam naſcatur reprobus erit.

vt non det nos in perditionem, ſed ſecundum multitudinem miſerationum ſuarum ſaluet nos pro gloria ſua. Amen. Punct. 7.

Et decem cornua quæ vidiſti decem reges ſunt, qui regnum nondum acceperunt, ſed poteſtatem tãquam reges vna hora accipient cum beſtia.

Nõ parua difficultas eſt in numerorum varietate componenda. Septem enim reges paulo antè dixit, & modo decem dicit. Num diuerſi ij ſunt ab illis? Quod in parte videtur, præſertim quum planam differentiam oſtendat textus. Illorum namque quinque cecidiſſe adſtruxit, hos autem nondum regnum accepiſſe teſtatur, accepturos autem cum beſtia. Sed ſi alij ſunt, qui ſint non eſt promptum reſpondere. Quis enim nouit ſecretum Dei conſilium? Proinde varie expoſitores ponunt. Referam ſententias. Haymo putat Antichriſti temporibus decem regna futura in terra, ſicut liber Danielis prophetæ teſtatur: ſed ſicut idem Daniel dicit, quartum regnum erit in terra, quod maius erit omnibus regnis: & deuorabit vniuerſam terram, & conculcabit, & comminuet eam. Porro cornua decem ipſius regni decem reges erunt, è quibus ille tres interficiet, regẽ videlicet Ægypti, regem Aphricæ, & Æthiopiæ, cæteri autem ſubdent ſe illi. Dionyſ. Carth. Dicũt aliqui quòd regnum Romanum circa Antichriſti tempus diuidetur in decem regna, quorum reges adhęrebunt Antichriſto, ſicut capiti cornua, & per illos impugnabit eccleſiam. Securius tamen, inquit, videtur dicẽdum, quòd per denarium vniuerſitas inſinuatur, ita vt per decem reges intelligãtur omnes reges, qui Antichriſto tunc acquieſcent, qui nondum regnum ſortiti ſunt, quia nec nati ſunt: ſed tempore illo vna hora, id eſt, modico tempore poteſtatem accipient: ſicut nec Antichriſtus diu regnabit. Accipient autem tanquam reges, quia præſidentia eorum tam breuis & impia erit, vt potius dicatur apparẽtia, quàm veritas regiæ poteſtatis. Primaſio placet, ſæculi omne regnum per hoſce reges deſignari. Nos vero vbique ex ſerie ſacrarum ſcripturarum per reges hos, & regna, accepimus illa decantatiſſima regna, quæ contra eccleſiam Dei vnquam belligerarunt, illorum quoque reges. Nanque (vt diximus) etſi ſeptem re-

Romanum regnum in x. regna diuidetur.

gna ab initio eiuſmodi numerentur:tamen quia regnum Macedonum,poſt Alexãdri magni interitum,in quatuor regna,ac totidem reges fuit diuiſum, quorũ ſinguli quíque diademata ſibi impoſuere(Dan.7.) fiet vt decem ſint reges & regna. Sed ſcrupulus ineſt, quia antea dixit, Et reges ſeptem ſunt. nunc vero decem commemorat. Vtique veritas habet, & ſeptẽ eſſe,& decem. Quia enim tres ex ſucceſſoribus Alexandri nihil aduerſus populum Dei feciſſe legũtur:nec in numerũ impietatis recipiuntur.ſolus quartus, qui Syriam tenuit inter impios rectius computatur, quòd hic infeſtior fuit. Qui ita regnũ accepturi vna hora,id eſt, ſimul cũ Antichriſto dicũtur:quòd omnium horum impietates in ſe recapitulaturus ſit,per vniuerſos reges ac principes ſuos eccleſiam Dei perſequẽdo, tam pertinaciter, vt nihil illi priores reſpectu eius feciſſe videãtur, tanquã nõdum regnum accepiſſent:quódq; accepturi eſſent in Antichriſto,renouata in illo omniũ immanium regũ, ac regnorũ crudelitate. Quod vero ſupra iam quinq; cecidiſſe dixit,nihil refert:dixit enim hoc ad maiorem figuræ expreſſionem,quo facilius clariúſq; myſterium exprimeretur: quòd tempore huius reuelationis iam quinque illorum regum regnorúmque perſequutio deſtiſſet,& quòd Romanum ſolum ſupereſſet,quod tum vaſtaret eccleſias. ☞ Punct. 8.

Hi vnum cõſilium habent:& virtutem,& poteſtatem ſuam beſtiæ tradent.ij.cum agno pugnabunt: & agnus vincet illos, quoniam dominus dominorum eſt, & rex regum: & qui cum illo ſunt vocati,& electi,& fideles.

Hoc eſt quod dico,quia in ſe recapitulaturus ſit homo ille peccati regum crudelitates omniũ,quicunque perſequuti ſunt ab initio eccleſiã Dei. In eo enim quod dicitur.ij.vnum conſilium habent:& virtutẽ deniq;,& poteſtatem ſuam tradent beſtiæ:clarũ eſt ita veriſſime coniectare altiore ſpeculorionis intelligẽtia, quàm vt tumultuaria lectione apprehendatur:tanquam vltro per manus crudelitatẽ ſuã cum omni conſilio,virtute,ac potẽtia illi tradituri ſint,quorũ vnũ erat conſiliũ, licet diuerſis temporibus,perdendi eccleſiã Dei,in virtute magna & poteſtate, prout quiſque eorum poterat, iuxta tempus ſuũ & affligebãt populũ Dei:fiet equidem & hoc,vt omnes re-

ges ac principes Antichristi vnũ habeant cõsilium in id facinus: virtutémq;, ac potestaté dẽt in manus Antichristi facere quod volet. In summa. In fine quum Antichristus regnare cœperit, reges illi adhærebunt, & regna, & ipse magna astutia se in medio eorum getet: à quibus amabitur, & honorabitur quasi deus, & ille superbia nimia euectus diuinum non recusabit honorem, & se supra omne quod dicitur Deus eleuabit ac statuet: ad quem attendẽt vniuersi, & sic pari consensu ac virtute, ac potestate pugnabunt, tradẽtes se in vniuersum illi, vt compleant iniquitatem totius orbis, suppleántq; quod minus erat crudelitatis in seruos dei ab olim exercitum. Hoc autem est tradere virtutem & potestatem bestiæ, quod militare illi ad libitum. Militabunt ergo reges terræ illi bestiæ, ac seruient, se in vniuersum submittentes illi, & placitum eius facientes. Iam diximus decem reges typum esse omnium qui cum magno Antichristo regnabũt, qui habebũt vnũ cõsensum, & consiliũ, federe perpetuo: & cum hoc quicquid habebunt virium, ac potestatis, hoc totum pro corroborandis ipsius bestiæ insaniis voluntarie impendent: & pari animo cum bestia aduersus agnum decernent pugnabúntque. Sed quo exitu? Qua fortuna? certe inauspicatissima, & satis infœlici. Nam agnus quum sit potestate præpollẽs, vincet eos, sicut vicit omnia prędicta regna, regéſq; regnorum, quorum posteritas hi erunt. Namque regem Ægypti per immolationem agni vicit, in quo figurari se voluit: & persequutus est eũ, & mersit in mare. Vicit & carnales Israëlitas Achab, Iezabélque. Vicit Babylonios, Nabuchodonosorem eiiciendo. Vicit Persas, Medósque, Aman suspendendo. Vicit & Græcos Macedones, Antiochum perimendo, Romanos quoque, varie eius tyrannos principes dispendendo, & imperium christiano iugo subii ciendo. Victurus haud dubie & magnũ Antichristũ, quem iuxta ꝓphetæ vaticiniũ interfecturus est spiritu oris sui. Esa. 11. vt semper victor Agnus inuictissimus existat: qui sub pedes suos prouoluturus est omnia, subiecturúsque sibi, vt omnium dominetur. Et hoc ideo, quia dominorum dominus, regnúmq; est rex. Vincẽt in hoc agno, & hi, qui cum illo sunt vocati electi, & fideles: sed victoriam (vt par est) agno tribuent: cuius

Antichristi conuersatio.

Christi potestas super omnia regna.

Agni victoria.

virtute ſunt victuri: ſine cuius virtute nemo quicquã efficiet. Proinde Paulus quũ plus oĩbus ſe laborãſſe diceret: gloriationis finẽ retorſit in gratiã eius, dicens, Non ego, ſed gratia Dei mecũ. 1. Cor. 16. Et iterum Gratia Dei ſum id quod ſum. Porro, tria nomina ponit, Vocati, electi, fideles. De primo Rom. 8. Quos vocauit, illos & iuſtificauit. De ſecundo, Elegit nos ante mundi conſtitutionem, vt eſſemus ſancti & immaculati in conſpectu eius in charitate, Eph. 1. Vocati autẽ & iuſtificati & electi ipſi ſunt vere fideles Quia videlicet electorũ, ſiue prædeſtinatorũ atque vocatorum iuſtitia, vel iuſtificatio fides eſt. Vnde idem Apoſtolus poſt multa veritatis argumẽta dicit. Iuſtificati igitur ex fide pacem habemus ad Deum, per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Et hi omnes, quos tot ac tantis nominibus non poteſt explicare ſanctus Apoſtolus pro dignitate, hoc loci dicũtur pugnare & vincere virtute agni, qui dicit, Confidite, quia ego vici mundum. Victores ergo ſumus in Chriſto, in quo ſolo vincemus mundũ, carnem, peccatũ, infernum & diabolũ, & omnes aduerſarias poteſtates. Ioan. 16. ☞ Punct. 9.

Et dixit mihi. Aquæ quas vidiſti, vbi meretrix ſedet, populi ſunt, & turbæ, & gentes, & linguæ.

Aquarum nomine populi deſcribuntur.

Quod angelus, qui fallere neſcit, per ſe exponit: hoc in aliud detorquere nõ audemus. Sufficiat quod dicit, Aquę populi ſunt. Merito autẽ aquarum nomine populus deſignãtur, quòd mortales ſint, & inſtabiles: quódque perpetuo curſu ad interitum ſuis vitiis defluant, quibus talis regina inſidet, ac præſidet. Quod vero differẽtia tali eos nominet, vt populos, turbas, gentes, & linguas dicat: nullam nationem excludit, ne Iſraëliticam quidem, quæ, Num. 23. populus dicitur: eadem & turbarum nomine ſæpe in Euãgeliis deſignatur, Matth. 21. 26. Luc. 11. Gentium ac linguarum nomine cæteræ nationes deſignantur. Et quis non videat ſuper Iudaicum populum, vt ſuper alias perfidas nationes purpuratã ſedere meretricem? qui relicto vero deo cupiditatibus iſtius mũdi inſeruiũt, & fornicãtur: cuius gratia ab olim prophetas & ſanctos, & ipſum ſanctum ſanctorum occiderunt: qui connumerati ſunt ob parricidalem animum iampridem cum gentibus. Porro in linguis poteſt fore aliquid myſterij:

Lingua loquacitatem exhibet.

quia videlicet ſuperba loquacitas meretricis hui⁹ magnę commeruit, vt in ipſo adhuc pueritiæ ſuæ, ſiue petulantis adoleſcentiæ æuo vnitas linguæ vſualis in tot varietates ſcinderetur. Scriptum eſt enim, quia quum turris Babel ſuperba hominum proteruia in cælum vſque educi tentaretur (à cuius nomine meretrix iſta Babylon dicitur) indignatus Deus confudit linguam eorum: vt vna, quæ erat in orbe, in multas, & eas longe ab ſeſe diuerſiſſimas diſſiliret, vt non altera alteræ ſuffragaretur, magna confuſionis nube ſubſequente: Ideóque confuſio rectè Babylon dicitur. Confudit quippe noticiam ſermonis in hominibus, vt confuſi ab inſtituto opere deſiſterent: atque ſic ab inuicem irati diſcederẽt, qui ſuperba molimina aduerſus deum tentarent. Hæc ſunt meretricis inſanę preconia: hę adhęrentium laudes, quibus ipſa inſidet, imperitátq;, qui non aliud ſunt quàm aquæ languidę, fluentes ac frigentes: quorum libido continuo fluore manat, ac friget, recedente ſemper ſpiritu ſancti igne ab eis, qué accendi vult chriſtus in ſuis, dicens, Ignem veni mittere in terras: & quid volo niſi vt accendatur, ardeátque? Accéditur dum peccatis renũciatur, id eſt, dum meretricis huius à corpore ſeiugatur. Ardet dum puritati & bonis operibus ſtudetur. Hęc enim duo cuique ſalutem deſideranti in primis ſunt neceſſaria, videlicet, renunciare peccatis: ac deinde inſiſtere operibus bonis, dicente propheta regio, Declina à malo, & fac bonum. Pſal. 36. Declinat, qui renunciat, reclamat & malum contemnit: in quem modum ſeiugatur à corpore quiſque, à corpore meretricis huius. Non aſſeritur corpori chriſti, niſi qui perfecte ſit ſeiugatus à corpore meretricis huius: nec ſeiugari poterit, niſi mali contemptu ac reclamatione. Sicut nec amatur iuſtitia, aut virtus vlla, niſi contemptu iniquitatis, & peccati abominatione, quod non efficiet natura: cuius lex quum ſit carni immerſa in concupiſcentiis eius, non amat niſi carnalia, & quæ legi Dei ſunt contraria. Gratiæ opus id ſolum eſt, quæ legi Dei eſt coniuncta. Gratia ergo aſſeritur corpori Chriſti, cuius eſt repurgare aſſereréque: quatenus intelligeres per omnem modum gratia tibi opus eſſe, qua libereris ab hac peſte & interitu eius, nec humanis viribus fidere quicquam, quæ parum aut nihil omni-

Gratia legi dei coniũcta eſt.

no ſuis proderunt aſſultibus priuatæ gratia.

Punctus 10.

Et decem cornua, quæ vidiſti in beſtia, odient meretricem, & deſolatam facient illam, & nudam: & carnes eius manducabunt, & ipſam igni concremabunt.

Prophetat quòd hi populi, qui ſunt reproborum corpus, in vna beſtia figurati, cum eorum regibus, odio inſectabuntur meretricem Babylonem, matrem fornicationum, & abominationũ terræ. Quo vero id pacto & modo fiat facile eſt coniectare ſi præcedentia cum ſequentibus componãtur: maxime autem ex domini oraculis, qui multa de futuris bellorum tumultibus prædixit: paſſioni proximus. Sic enim Matth. 24. loquitur dicens. Audituri eſtis prælia, & opiniones præliorum. Item. Conſurget gens in gentem, & regnum aduerſus regnum, & erunt peſtilentiæ, & fames, & terræmotus per loca. Subiũxit, Hæc autem initia ſunt dolorum. Rurſum quoque ait. Et tunc ſcandalizabuntur multi, & inuicem tradent, & odio habebunt inuicem, & multi pſeudoprophetæ ſurgent, & ſeducent multos: & quoniam abundabit iniquitas, refrigeſcet charitas multorum. Sequitur. Quum ergo videritis abominationẽ deſolationis, quæ dicta eſt à Daniele propheta ſtantem in loco ſancto, qui legit intelligat. Poſtremo. Erit, inquit, tunc tribulatio magna, qualis nõ fuit ab initio mundi vſque modo, &c. Eſt locus apud Danielem prophetam in calce cap. 9. ad quem direxit dominus hoc ſermone, ita digeſtus. Cõſummabit pactum multis hebdomade vna, & in dimidio hebdomadis deficiet hoſtia, & ſacrificium: & erit in templo abominatio deſolationis, & vſque ad conſummationem & finem perſeuerabit deſolatio. Denique meminerimus dictorum in præcedentibus conferentes ſequẽtia, quia vtrobique bella acerrima canuntur, quæ fient ab pietatis hoſtibus, præſertim ob terrenam cupiditatem: qui dum ſe mutuo diripiunt, ſpoliant, exuunt, necant: quaſi meretricem, quæ alias mundi appellatione ſolet deſignari inſectantur: reddunt deſolatam, & nudam, cuius carnes vorabunt. Quod ad exprimendam ſaue odij magnitudinem, quo inuicem deflagrabunt dicitur. Eſt enim hyperbolicos in metaphora. Sequitur. Et igni vaſtabunt eam: quaſi nihil eorum omiſſu-

Quomodo reprobi meretricem inſectabuntur.

ri quæcũque ſuggeſſerit impius eorum animus, ipſi æternis ignibus mox concremandi. In ſumma mundanæ cupiditatis corriuales vniuerſi in capite antichriſto inſurgent aduerſus meretricem publicam quando omnia quæ mundi ſunt vaſtabunt, ponentes in deſolationem, quo magis placeant illi beſtiæ, cui manus dedere: vt quod per cupiditatem vbique erat partum manducent, & conſumant: quod eſt carnes meretricis deuorare. Tripliciter Haymo epiſcopus locum ſcripturæ huius expendit. Primum, quia dum, inquit, reprobi mala opera faciunt, ſeipſos odiunt. Quia ſcriptum eſt. Qui diligit iniquitatem odit animam ſuam, quia vnde reprobi ſe amant, volũtates ſequendo, inde odiſſe ſe conuincũtur. Quiſquis enim diligit iniquitatem, odit animam ſuam: quoniã male amando aĩam ſuam odit iuſtitiam, & ideo aptat animam ſuam ad ſuſcipiendam futuræ famis miſeriam. Secundo. Reges & beſtia odient fornicariã: qm̃ amatores huius ſeculi odio ſe inuicem perſequuntur: quia ſi quis alium videt ad altiora aſcendere quo ipſe nõ poteſt, odio illũ inſequitur: qm̃ ſemper inter ſuperbos iurgia ſunt. Hic Paulus apoſtolus dicit, inuicẽ inuidentes, inuicem odientes. Tertio. Certe quum viderint ſe miſeri in iudicio conſtitutos, & damnatos, odient ſeipſos quòd peccauerunt, & poſt peccatum pœnitentiam non egerũt: ſed nihil proderit tunc odiiſſe malum quod fecerunt, quando ipſo malo carere non poterunt. Ideo decẽ cornua odio meretricem inſectabuntur: & deſertam, & nudam illam facient. quia corruptiones carnalium deſideriorum, quas nunc velut ipſam diligunt, eis in odium vertuntur, quũ circa finem ineuitabili iudicio dãnandos agnouerint, manifeſtámq; agni victoriam viderint, prout Primaſio placet. Eſt denique deſolatam in hanc ſententiã eam facere, ſeipſos gratia & virtutibus priuare, hoc eſt, ſine Deo eſſe: ſicut & in Ieremia legis. Quomodo ſedet ſola ciuitas plena populo? Ad idem nuditas quoque refertur: quamuis principaliter ſpectet ad priuationem innocentiæ baptiſmalis: qua priuati ſunt omnes, quotquot non ſunt ſacramentis baptiſmatis fideique initiati: ſicut Iudæi, paganíque, falſi etiamnum Chriſtiani, qui etſi habere fidei veſtimenta videantur, reuera tamen non habent, & nudi apparebũt in

iudicio, qui eam male viuendo amiserunt. Pariter ergo ij cum illis nudi reperientur, quia reproborum corpus ex apertis infidelibus, & falsis fratribus conflatur, qui carnes suas cómanducabunt, quia pœnis pascentur æternis: quos & viuacissimi abrodent vermes, vt Esaias habet cap. vlti. Manducabunt ergo carnes suas non propriis sed alienis dentibus, nō dubium quin vermium immortalium, quos ipsi ad deuorandum suis irritauere peccatis. Adhæc igni meretricem concremabunt, quia seipsos, quorum vniuersalis congregatio meretricis appellatione figurata est, ignium flammis infernalibus, suis commeritis donabunt, quibus perpetuo exurentur. Veniét hæc omnia super generationem istam malorum, quibus terrendo iudicio se suámque gratiam negabit Christus, qui faciunt voluntatem bestiæ Antichristi, dabúntque regnum suum illi, siue reges terreni sint, siue alij de reproborū congerie, qui super se regnare permittunt, siue pro tempore isto, siue pro futuro: eo quòd æque omnes ad illum pertineant (vt diximus) quotquot ab initio fuerunt reprobi, erúntque vsque in finem, quorum ipse caput existit, superans omnes malicia, & iniquitate. Sic ergo descriptum est infortunium, & infelicitas meretricis infamis, quæ omnes in primis suis ornatibus, & pulchritudine lauata ad sese pellicebat quæ in odium veniet in finem, & desolationē, & ignem.

Reproborum corpus ex quibus sit.

❧ Punctus 11.

Deus enim dedit in cordibus eorum, vt faciant quod placitum est illi, vt vnam faciant voluntatem, vtque dent regnum bestiæ, donec consummentur verba Dei.

Sæpe Deus omnipotens iratus pro præcedentibus hominum commeritis, permittit malos facere, vnde illum amplius offendant. Hinc de quibusdam veritatem non recipientibus dicitur, Propter hoc tradidit illos Deus in reprobum sensum, vt faciant quæ non conueniunt. Hinc etiam dicitur induraſſe cor Pharaonis, quod non merebatur emolliri. Dedit ergo deus in cordibus reproborū, ob cōmerita præcedentia, vt faciāt quod illi sit placitum: cōiungātur voluntate bestiæ sic vt bestia ex eis cōsarciat sibi regnum, donec prophetia impleatur de eis quando finem habebūt & bestia, & regnū eius iuxta principatum mundi huius. Hinc habes quòd fœdus regum, etiam

Deū dare in cordibus vt faciāt mala.

iuxta literam cum beſtia, Dei fiet conſilio: neque in hoc arguitur Deus author mali, quòd det in corda reproborum, vt faciant malum, aut quòd ipſi ſint mali: non vtique: ſed cauſa ſtat penes reprobos quòd ſint mali, & faciant mala. Nam Deus, vt per ſe bonus, fecit quæ voluit bona, & faciet adhuc regnis & regibus: reprobi autem etiam ex bono creato per occaſionem redduntur mali. Oſtendam per exemplum. Proſpera olim fecerat deus Babyloniis vt valentiores eſſent cæteris gentibus: ſed hi vſi ſunt hac eorum fortitudine contra dominum, vt vexarét populum eius, quando interim permiſit deus id mali fieri, vt à malis corrigeretur populus eius, & vt fides ac conſtantia in illis fieret manifeſta. Simili ſenſu Pharaonis cor induraſſe dicitur, non quia ipſe Pharaonis cor indurauiſſet ac ſic in odium ægyptios conuertiſſet, vt execrarentur populum ſuum: ſed occaſione acceptā ex Dei prouiſione, qua proſperabat populum Iſrael, ipſi cauſa ſuæ indurationis odiique erant & Pharao & ægyptij. Videntes namque hi Dei beneficia circa ſanctum populum inuidebant: & acerrimo contra illos odio ſæuiebant. Ideo quum dicitur, Ego indurabo cor Pharaonis, perinde eſt, ac ſi diceretur. Ego Pharaone, & ſeruis eius: qui quum inuidi ſint, hoc illis ad nihil aliud valebit, niſi vt odio maiori contra eos excitentur indurentúrque. Iam vides qua ſententia dicat apud Paulum ſcriptura Pharaoni. Quia in hoc ipſum excitaui te, oſtendam in te virtutem meam: & vt annuncietur nomen meum in vniuerſa terra. Ro. 9. Exod. 9. & 33. Excitauit quippe Deus bonus Pharaonem bona populo ſuo exhibendo, vnde irritatus ille pro malignitate ſua, more inuidorum, de quibus iactatur illud. Inuidus alterius marceſcit rebus opimis. Cor ſibi indurauit, vt oderet populum tam fęlicem, cui palam faueret Deus, & perſequeretur illum. Sed conſectarie Deus ob eius pertinaciam atque manifeſtam aduerſus Deum rebellionem oſtendit virtutem prodigiorum ſuorum in illo: vnde annunciatum eſt nomen eius in vniuerſa terra. Non ergo cauſaliter (vt vocant) excitauit, ſicut nec cauſaliter cor illius indurauit, ſed occaſionem, nec ea intentione vt malignus ille excitaretur, aut indureſceret, ſed benefaciendi pro beneplacito ſuo populo præſtando: Quę

Deꝰ cor Pharaonis induraui.

in

in modum dat Deus reprobis in corda vt mali sint,& vt faciant mala : quòd ij illius bonis abutantur proficiántque in peius. Item deus licet non sit author mali culpæ, est tamẽ author mali pœnæ: & ideo quòd rradit aliquo: etiam in reprobum sensum,vt faciant mala, facit ad pœnam eorum,offensus præcedentibus eorum peccatis.Denique,quid,illi,pronomen videlicet referat?deum,an bestiam?forsitan,tibi deum potius videtur referre: quia dicitur, Deus enim dedit in corda eorum vt faciant quod placitum est illi. Sed absit hoc,vt ad deum referatur. Dictum est enim paulo superius. Et decem cornua quæ vidisti,& bestia,hi odient meretricem:& deinde quum dixisset,vt faciant quod illi placitum est, addidit, vt dent regnum suum bestiæ:ergo indubie fatẽdum est, bestiam potius referre quàm Deum:hoc sensu.Vt faciãt quod illi bestiæ placitum est:& ita dent regnum suũ bestię.Dent, id est , sua ope ac viribus parent regnum in seipsis aliisque faciendo voluntatẽ eius,quæ semper aduersatur sancto Dei proposito.Quid enim illi faciunt nisi peccatum? & in peccato parant regnum eius . Porro consummari verba Dei,est adimpleri:vt scilicet ea quæ Deus dixit per sanctos suos prophetas impleantur:& necesse est impleri omnia quæ scripta sunt,de ciuitate Dei & diaboli.

✻ Punctus 12.

Et mulier,quam vidisti,est ciuitas magna , quæ habet regnum super reges terræ.

Breui recapitulatione renouat quod superius dixit,Vel quòd in ipsa mulieris fronte scriptum dixit,Babylõ magna,mater fornicationum , & abominationum terræ. Porro quòd illic dixerat , Cum qua fornicati sunt reges terræ:hic parum demutat dicendo , Quæ habet regnum super reges terræ,id est,dominatur imperitátque illis. Et quidem multum dictum est illic ad significandam ignominiam regum terræ:sed multo amplius hoc valet ad innuendam seruilem iustitiam regum terræ,quum dicitur, Quæ habet regnũ super reges terræ. Quum enim reges terræ supini incedunt,& sese liberos fore confidunt,attamen regnum super se habere comprobantur,& hoc infa-

Reges terræ regnũ super habent.

me ac ſordidum, quod vile ſcortum tenet: mulier enim meretrix ſuper eos regna, hæc eorum ceruicibus inſidet ambitioſa cupiditate mundi. Fallũtur ergo qui ſe liberos autumant, dum fędis cupiditatibus inſeruiunt, meretricium omnino ſuper ſe portantes iugum: tot vinculis irretiti, quot vitiis obnoxij. Serua nos domine Deus ab ſæuiſſima ſeruitute, & iugo grauiſſimo: quod nemo ſine gemitu tulit: nemo ſine periculo expertus eſt, tuæ potius nos libertati aſſere, qua peccatis liberi tibi viuamus, tibi ſeruiamus puri immunéſque, cui ſeruire regnare eſt: immo honor & gloria: quatenus tandem tibi coniuncti in gloria tecum æterno lætemur aſpectu meſtitudine carentes. Tu enim es dominator cæli, rex regum terræ, gloria, decus, & ornamentum noſtrum, Amẽ.

CAPVT. XVIII.

DE PRÆNVNCIATIONE CASVS BABYLONIS IN ANTICHRISTO CAPITE.

Sect 1. *Punct.* 1.

ET poſt hæc vidi alium angelum deſcendentem de cælo habentem poteſtatem magnam: & terra illuminata eſt gloria eius.

In hac viſione Ioanni apparuit angelus prępotens, ac ſplendidus, cuius coruſco illuſtratus fuit orbis, qui caſum Babylonis magnæ prenũciauit, cuius damnationis cauſas prior ille angelus indicarat: qui bene alius à priore dicitur, quia videlicet alium (vt mea fert opinio) verbi Dei miniſtrorum ordinem exhibet, qui maiore ſpiritu ac luce ſub hoc tempus Chriſti euangelium mundique caſum annunciabunt. Alij chriſtum intelligunt, qui ſupra, cap. 7. angelus ſignum Dei viui habens fuit: quem etiam angelus nube tectus cap. 10 expreſſit, qui è celis per humilitatem deſcendit, formam ſerui accipiens, quando in ſimilitudinem hominũ factus, & habitu inuentus eſt vt homo, Phil. 2. qui etiam exeruit poteſtatem ſuam magnam in mundi innouatione, à quo

vniuersus orbis illuminatus est, vbi à mortuis resurrexit in gloria patris sui, qui resuscitauit eum ad vitã immortalem, vt vltra non moreretur, esset autem vita omnibus, sine exceptione qui credunt in illum, quod est terram illuminatam esse à gloria eius. Bene autem descendentem eum vidit, per respectum ad luciferum quem non descẽdisse, sed cecidisse alia scriptura dicit. Esa. 14. quomodo cecidisti lucifer, &c. Qui bene angeli vocabulo designatur, est enim nuncius paternæ volũtatis, & qui vitam suis annunciauit æternam. At, quomodo è cælis descendisse dicatur, quum filius Dei in diuinitatis subsistãtia cum patre & spiritu sancto vnus omnino deus sit, & vbique sit: iuxta quod per prophetam dicit, Cælum & terram ego impleo. Et iterum, Extra cælum & terram locus non est vbi non sit dominus. Sed vtique è cælis descendit: non quia de loco ad locũ transmigrarit, sed quia in vtero virginali animam susceptt & carnem, vt posset videri in nostra natura, qui inuisibilis erat in sua. Descẽsio ergo illius nihil est aliud quã carnis assumptio, de quo Paulus dixit, Qui quũ in forma dei esset, humiliauit semetipsũ, formã serui accipiẽs, &c. Et hic habet potestatẽ magnam. Vnde habet potestatẽ magnã? Vel quomodo habet potestatẽ magnam? Respõdetur, primo habet potestatem magnam à se, secundum quòd Deus idem cum patre, etiam si originaliter à patre, à quo æternaliter processit. Deinde habet à patre secundum quòd homo, iuxta donationẽ eius in tẽpore: sicut dicit, Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra. Et iterum, Omnia tradita sunt mihi à patre meo. Rursum quoque, Sicut pater habet vitam in semetipso, sic dedit & filio habere vitam in semetipso: & potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est. Ioannis sexto. Item. Neque pater iudicat quẽquam, sed omne iudicium dedit filio. Recte ergo habere potestatem magnam dicitur, videlicet potestatem iudiciũ faciendi, quod prẽsenti loco maxime congruit, id est, ad eam quæ hic ostenditur meretricis condemnationem: quæ à nullo alio, quàm ab eo condemnari possit, vtpote pollens gloria ac potentia, sicut præscriptum est de ea. Et vide aptam dispositionem verborũ quadrantem ad sententiæ veritatẽ. Postquàm enim dixit descendisse eum de

Christus habet potestatẽ iudicium faciendi à patre.

cælo cum poteſtate magna, cõtinuo terram clarificatam à gloria vultus eius ſubnexuit: quia videlicet incarnato domino, per veritatem ſermonis eius, fidei ac miraculorũ claritate, terrena populi corda fuere illuſtrata. Quod & Zacharias in eiuſdem commendationem cecinit dicens, Viſitauit nos oriens ex alto: illuminare his qui in tenebris, & in vmbra mortis ſedent, ad dirigendos pedes noſtros in viam pacis. Luc. 1. Proinde non ſemel ſe lucem appellat dicens, Ego ſum lux mundi: qui ſequitur me nõ ambulat in tenebris Ioan. 8. Et, Ego lux in mundum veni, vt omnis qui credit in me, in tenebris non maneat. Io. 12. Denique. Lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem, Ioan. 3. Haymo. Quia iſte angelus ad deſtruendam venit potentiam diaboli, recte fortis perhibetur: vtpote contra fortem fortior, cõtra robuſtum robuſtior. Quia verò ad euacuandam humanam ſapientiam acceſſit, bene terra gloria illius illuminata pronunciatur: ac ſi diceretur, contra tumentẽ ſæculi potentiam, magna poteſtas: contra falſæ doctrinę tenebras, veræ ſcientiæ lux apparuit. Nec te moueat, quòd ſupra prædicatores fortiſſimos ſexti temporis exhiberi per hunc angelum retulimus. Nam & per ſanctos prædicatores Chriſtus loquitur, qui eſt magni conſilij angelus. Hinc eſt quòd Ioannes vox clamantis dicitur Chriſti. Et Paulus dicit, An experimẽtum quæritis eius qui in me loquitur Chriſtus? Qui angelus de cælo deſcendiſſe dicitur: quia quicquid ſancti prædicatores habent, ſiue in doctrina, ſiue in opere, cælitus illis datum eſſe didicimus, Iacobo teſte, qui ait, Omne datum optimum, & omne donum perfectum deſurſum eſt, deſcendens à patre luminum. Iam & prædicatores iuxta ſacerdotium poteſtatem magnam habent ab ipſo capite Chriſto, qui dixit Petro pontifici maximo, ac principi prędicatorum, Quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatũ & in cælis: & quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cælis.

Angelus fortis Chriſtus.

Claritas chriſti in nobis doctrina fidei.

Hęc terra eſt ipſamet eccleſia illuminata à claritate chriſti, quod eſt verbum fidei ac cæleſtis doctrinæ eius. Nam & templum Salomonis in dedicatione eius replerũ erat gloria, hoc eſt, claritate maieſtatis Dei. 2. Para. 7. Eſaiæ quoque cap. 6. dicitur, Quia plena erat domus maieſtate

eius. Hæc domus eadem Eccleſia eſt. Iam vide quid hic angelus agat, qualíve claſſico munus ſibi iniunctum obeat. Sequitur enim.

Punctus 2.

Et exclamauit in fortitudine, voce magna dicens, cecidit cecidit Babylon magna, & facta eſt habitatio dæmoniorum: & cuſtodia omnis ſpiritus immundi, & cuſtodia omnis volucris immundæ & odibilis.

Vbi vel quando angelus iſte hæc clamauit, obſcurum non eſt, quum ſciamus omnes dominũ in aſſumpta carne apud Iudæos prædicauiſſe, tam magna & forti voce vt ad eius clamorem quaterentur fundamenta orbis: multi enim ad ipſum confluebãt audire vocem ſermonis eius, iuxta illud, Et fluent ad eum omnes gentes: & ibunt populi multi. Eſa. 2. Non ſolum autem initium ſermonis eius inibi factum, ſed etiam finis cũ vita hac mortali conſummatus eſt: quando præualida voce cruce exclamans exauditus eſt pro ſua reuerentia. Hebr. 5. ad cuius fortem vocẽ petræ ſciſſæ ſunt, terra mota eſt, ſol obſcuratus eſt, quando & magna Babylon cecidit, in qua vniuerſitas reproborum mundus quoque condemnatus eſt: de quo idẽ angelus dicit, Nunc (id eſt, reuelata è cęlis veritate) iudicium (id eſt, contritio ſiue caſus) eſt mundi: nunc princeps mundi huius (per ablationem poteſtatis) eiicietur foras. Ioan. 12. & 16. Princeps mundi huius iam iudicatus eſt. Ita ergo Babylon cecidit, vt iuxta & princeps eius caderet. Quid eſt princeps eius caderet? niſi virtute ſua infirmaretur, & poteſtate priuaretur mundi. Cecidit ergo Babylon, & fortiſſima Dei verbi virtute cecidit: hac & diruta eſt: vt omnes qui ſalui fierent, euaderent ruinas eius, & tranſiliendo euaderent. Apoſtoli enim ſancti diuiſi per vniuerſum orbem è ruinis illis colligebant filios Dei. Quid eſt e ruinis colligere? niſi de diruta ciuitate diaboli quæ facta eſt per mortem Chriſti ac virtutem crucis eius, vocat eos qui erant præordinati ad vitam, quibus ſpirituſſanctus internos dabat afflatus, vt viuant: qui dum eſſent ruinæ, erant mortui peccato: nunc autem viuunt Deo. Neque enim vltra tyrannide principis mundi huius legẽque tenentur vocati chriſtoque initiati. Rectè igitur cecidit Babylon

Babylonis caſus.

ciuitas magna regnum peccati, quod amplitudine ſui, extendebatur per vniuerſum orbem. Eo ſenſu loquitur, Eſaias cap. 21. dicens. Cecidit cecidit Babylon, & omnia ſculptilia deorum comminuta ſunt: ſcilicet ſpiritu oris Chriſti, apoſtolorúmque eius: vt non eſſent impij cultores idolorum amplius. Quod autem per Babylonẽ ciuitas impiorum, hoc eſt, vniuerſitas reproborũ intelligatur, frequens eſt in ſacris litteris prout exhibent volumina Eſaiæ, Ieremiæ, & Ezechielis. Ad literam tamen vrbs chaldeæ eſt, in qua Nabuchodonoſor regnauit: per quam conſenſu omnium ſpiritaliter mundus vanitatibus deditus figuratur: nõ ſolum per hanc, ſed etiam per Aegyptũ, Tyrum quoque: eo quòd quædã hic verba ponuntur, quę apud Ezechielem de Tyro dicuntur. Sequitur, Et facta eſt habitatio dæmoniorũ. Si cecidit & diruta eſt, quomodo habitatio facta eſt? Aut ſi habitatio facta, quomodo cecidit? Sed vtrunq; fieri poſſibile, vt & ceciderit, & habitatio facta ſit. Quod cecidit, virtute ac potẽtia crucis chriſti cecidit, id eſt prædicatione crucis & euangelij. Sic cecidit quòd comminuta eſt. Paulus dicit, Quoniam Iudæi ſigna petunt, & Græci ſapientiam quærunt: nos autẽ prædicamus Ieſum Chriſtum crucifixum, Iudæis quidem ſcandalum, gentibus autem ſtultitiam. 1. Cor. 1. quatenus Iudæi cum gentibus in caſu ſimul inueniantur, qui merito cecidiſſe dicuntur, quia gratiam vltro oblatam accipere noluerunt. Cecidit ergo in Iudæis, cecidit & in gentibus Babylon illa magna: vt geminatus caſus, vtriuſque populi complecteretur myſterium. Iam vides vnde cecidit, vel à quo cecidit, quia à Deo, & à gratia eius. Ciuitas hæc: & in eo quod cecidit, facta eſt habitatio dæmoniorum, & cuſtodia omnis ſpiritus immundi, & cuſtodia omnis immundæ volucris, exoſæque. Idem repetere videtur, ſed non ſine myſterio. Quia videlicet damnati ſpiritus duplici cauſa pœnas luunt. Primo quia contra deum peccauerunt: deinde quia hominem ſeduxerunt. Ideoque propter illud, dæmones ſunt, hoc eſt, ſcientes, quando aduerſus ſcientiam Dei ſeſe extulerunt. Quia vero hominem peccati ſordibus inquinarunt ſpiritus immundi: porro volucres immundæ exoſæque, ob inſignem eorum ſuperbiam ſunt. Volatus quip-

Babylon ciuitas impiorum.

Dæmonum habitatio fiet deſertus à gratia.

pe voluerum leuitatem quandam, ac supra alios extollentiã designat. Neque vero simpliciter volucres sunt ipsi dæmones, sed immundæ exosæque, vt non puris assimilentur, sed sordidis, vt nociuis & vpupis, quæ stercoribus humanis delectantur & insident: & harpyis, De quibus legis ethnicum Poetam,

At subitæ horrifico lapsu de montibus adsunt
Harpyiæ: & magnis quatiunt clangoribus alas,
Diripiúntque dapes, contactúque omnia fœdant
Immundo: tum vox tetra inter odorem.

Et infra.

Rursum ex diuerso cæli cæcisque latebris
Turba sonans prædam pedibus circunuolat vncis
Pollut ore dapes.

Quæ omnia spiritibus immũdis aptæ conueniunt, eorum quoque assectis hominibus, vtpote auaris raptoribusque, & gulosis, qui vomant in mensam: quorum facta est Babylon custodia, quas Abraham abigebat sacrificiis irruentes, Gene. 15. Per easdem in tropo recte, & ipsi quoque hæretici capiuntur, homines sordidi, impuri, exosique: qui perinde ac harpyiæ hæ Virgilianæ circunuolitant ac polluunt ore dapes scripturarum. Porro, quòd hic & cap. 14. supra bis dicitur, Cecidit, cecidit: potest geminatio ista verbi, & fortem assertionẽ, & gaudentem hoc dicentium animum indicare: quia & prædicatoribus sanctis eadem conuenire adstruximus: Ac si dicerent, Ne timeas ô Hierusalem, ciuitas dei, terrenam potentiam ciuitatis diaboli: quia cecidit, ac viribus confracta est, vt non tibi præualeat: sed gaude & lætare, & te authori salutis non parum debere existima, per quem assertus libertati, virtutem quoque adepta es triumphandi. *Sẽsus literæ.*

Aliis tropologice, Cecidit Babylon, & nihilominus facta est habitatio dæmoniorum: cecidit in electis, vt nec ruina vestigiúmve vllum remaneret in eis: quia videlicet omnis structura peccati, cunctaque mortis & inferni potestas in ipsis corruit: in reprobis verò, & damnatio peccati, & pœnalis inferni carcer permansit: sicque & ruit & permansit, ruit in electis, permansit in reprobis. *Alia expositio.*

Quod vtique magna consyderatione à quouis pensitandum putauerim, quatenus viderit quisque vtrum in ipso Babylon ruerit: hoc est vtrum sit vere fidelis, an adhuc ruinæ ali-

quæ in eo ſuperſint Babylonis. Breuiter ciuitas iſta Babylon cecidit in Iudęis primum, deinde in gentibus, & quicunque repulerunt vltro oblatam gratiam dei, vt habitatio fierent dęmoniorum. Cadit & modo continue in ſuis membris, qui omnes cadunt in infernum & pœnam perennem decedentes per mortem ex hoc mundo. Sed inſigniter cadet in fine Babylon in generali iudicio, poſt fulguratam ab ore domini terribilem ſententiam, quando globatim ruunt reprobi ſuis quique faſciculis ligati in infernum, æternis ignibus cruciandi. Obſerua. Hæc quæ in hunc modum dicta ſunt maiorum meorum de promptuariis excepta ſunt: & magis ſpectant primum eccleſiæ tempus, quàm illud nouiſſimum, quod viſionis ordo indicat. Dominus quidem Ieſus bene angelus eſt, qui prænũciauit caſum Babylonis di. Iam princeps mundi huius eiicietur foras &c. Item apoſtoli quoque ſancti forti voce ideo prædicabant, quia fidei fortitudine iamiam caderet Babylon, & ciuitas ſancta è ruinis eius conſtrueretur, ſicut & conſtructa eſt. Tamen quia ſub antichriſto eccleſia tantam ruinam paſſura ſit, vt niſi dies eius breuiarentur in errorem etiam electi inducantur, Matth. 24. poſt interitum eius caſum hunc Babylonis proculdubio intelligere debemus: quando magna alacritate animi, fortiſſimi ſacri verbi dei miniſtri, magna voce acclamaturi ſunt, Cecidit cecidit Babylon, totum videlicet regnum antichriſtianorum & fortitudo omnis reproborum: quando eccleſia rurſum in virtute fidei roborabitur, & cuncti laudem dicunt deo. Sequitur. ✠ Punc. 5.

Quia de vino iræ fornicationis eius biberunt omnes gentes: & reges terræ cum illa fornicati ſunt: & mercatores terræ de virtute deliciarum eius diuites facti ſunt.

Cauſa ruinæ ciuitatis depingitur, vbi tria dicuntur. Primum eſt, quia de vino iræ fornicationis eius biberũt omnes gentes. Secundum, quia reges terræ cum illa fornicati ſunt. Tertium, quia deliciis eius mercatores terræ diuites facti ſunt. Cauſæ ſumma. Totum fornicationis opprobrium regibus imputatur: & hi ſæpius in hac ſcriptura fornicationis ciuſdem ſcelere denotantur. Quia videlicet, quod meretrix illa docuit, non ſolum ſuſceperunt, verumetiam imperij ſui decreto ſimul & gladio corro-

Fornicationis opprobriũ totũ regibus imputatur.

borauerunt. Porro gentes, quæ regibus ſubiectæ ſunt: ſiue pro imperio eorum, ſiue ſponte ſua idola coluerunt, aut turpiter contra deum egerunt: recte de vino iræ fornicationis eius biberũt: Quia videlicet fornicationem eorum, qua idola coluerunt, & ſeruierunt creaturæ potius quàm creatori, ira punitionis eſt ſubſequuta, vt derelinqueret eos deus, & traderet in paſſiones ignominiæ in immundiciam, iuxta deſyderia cordis eorum: & in reprobum ſenſum, vt copioſe deſcripſit Paulus Ro. 1. vnde grauiſſima hæc ira dei reputatur: tradi videlicet hominem in reprobum ſenſum, & in deſyderia cordis ſui, id eſt, vt ardeant prauo deſyderio concupiſcentiæ cordis eorum: & in paſſiones ignominiæ, vt reſiſtere non valeant conceptę turpitudini, quin faciant opere quæ concupierunt corde: qui omnes, qui eiuſmodi ſunt, ad Babylonem hanc pertinent. Reges verò terræ cum illa fornicari dicuntur, quia plus diligunt terrena quàm cœleſtia. vel etiam propter immundiciam, aut carnis voluptates, aut auariciam, quam idololatriæ ſeruitutem dixit Apoſtolus. Scimus autem reges in primis apud antiquos ſectatos fuiſſe idololatriã, ac carnis voluptates: è quibus Sardanapalus vltimus Aſſyrorum rex notorius erat: quem Iuſtinus libro primo, tradit omnis generis luxurię deditum, vt non erubeſceret inter ſcortorum greges nere: & muliebri habitu fæminas omnes laſciuia anteire. Qui bibit de vino iræ fornicationis meretricis huius: Si quidem indignati Aſſyrij tali fæminæ parere, duce Arbace deſciſcentes bellum Sardanapalo intulerunt: qui victus in regiam ſe recepit: & extructa pyra ſe atque diuitias ſuas in incendium miſit. qui vitæ gaueatæ regulas ſibi hoc epitaphio incluſit. Ede, bibe, lude: & quum te mortalem noris præſentibus exple deliciis: poſt mortem nulla voluptas. Bibit & ipſe Nero, qui quum deliciarum omnium primus ſectator eſſet, vt nihil intentatum relinqueret, miſerabiliter tãdem interiit vim ſibi manu inferens. Bibituri & alij omnes quicunque ad hoc corpus typicæ meretricis pertinent. Porro de mercatoribus meminit, qui ſingulariter deliciis eius diuites facti dicuntur. Nam hoc genus hominum (vt plurimum) inquinatiſſimum eſt omnium, quod & delicias carnis in primis ſectet, & lucris inhiat terrenis. per quos omnes

Mercatorum vita abominabilis.

auari intelliguntur, iuxta illud Eccl. 10. Auaro nihil eſt ſceleſtius. Et, nihil eſt iniquius, quàm amare pecuniam: hic enim animam ſuam venalem facit, qui pro temporalibus lucris miſeram animam infeliciſſimo ſatis cõmertio mutat & vendit. Quamobrem fugienda eſt cupiditas pecuniæ. Dominus dicit, Cauete ab omni auaricia: quia non in abundantia cuiuſquam vita eius. Lu. 12. Ethnicus homo dilaudauit auariciã, Cicero, qui in ſuis officiis ait, Nihil eſt tam anguſti animi, tamque parui, quàm amare diuitias. Sed carnis quoque deliciæ aliis, aut beſtiis ſunt relinquendæ. Neque enim vitia in ſapientem cadere debẽt, qui de mẽbro Chriſti eſſe vult, viuere de ſpiritu eius. Abbas Ioachim ad falſos ſacerdotes & hypocritas mercatores refert: qui negociantes regnũ dei inhiant temporalibus lucris: & quęrũt verbis ſubdolis placere diuitibus huius mundi: quorum virtus eſt in deliciis carnis, vt ipſi diuites fiant, & poſſint de cetero viuere in deliciis: Attendentes quomodo eis indeficientes deliciarum redditus conſtituti ſint: ita vt largientes multa, ſemper illis proueniat, quod largiri queant: & nunquam deficiat, quod largiendum ſit. Hæc enim eſt virtus deliciarum Babylonis: qua diuites fiunt mercatores terræ. Cæterum qui ſic participat ad tempus deliciis eius, vt tamen ſuper hoc ipſo doleat & ingemiſcat: poteſt ſi vult recedere à conſortio eius, & redire opportunius ad regem ſuum, qui redemit illum: ne forte ſi diu ſteterit apud olidam meretricẽ hãc, cogatur accipere hora ſuperueniẽte de plagis illius. Haymo. Mercatores terræ appellantur, qui animam ſuam venalem faciunt, nec timent committere peccata: tantum vt honores huius ſeculi, & dignitates ſibi acquirere poſſint. Iſti de virtute deliciarum eius, hoc eſt, de ambitione ſecularis pompæ diuites facti ſunt, non virtutibus ſed peccatis. Tria autem hominum genera cõmemorantur. Gentes, Reges, Mercatores. Gentes biberunt de vino irę fornicationis eius. Reges cum illa fornicati ſunt. Mercatores terræ, de virtute diuitiarum eius diuites facti ſunt. in quibus tria comprehenduntur genera peccatorum, in quibus omnes iniqui deſignantur, & etiam omnia peccata. Omne enim quod eſt in mundo, concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ. 1. Ioan. 2. vt

in gentibus lasciuia sit, superbia in regibus, auaricia in mercatoribus. Quæ peccata puniturus est deus in hominibus quibus per prophetam dicitur, Væ genti peccatrici, populo graui iniquitate, semini nequam, filiis sceleratis: dereliquerunt dominũ, blasphemauerunt sanctum Israel, abalienati sunt retrorsum: super quo percutiam vos vltra addentes præuaricationem. Esa. 1. Item Osee. 2. Et filiorum illius non miserebor, quoniam filij fornicationum sunt: quia fornicata est mater eorum, confusa est quæ concepit eos. Tunc quippe cæpit fornicari mater reproborum, quando Cain manu sua obtruncauit fratrem germanum suum: & ab eo continuo in fornicatione permanet, vt recte operarij iniquitatis ex fornicatione sint, progeniti ex meretrice Babylone, quæ fornicatur cum diabolo, & generat nothos. à qua quum liberos se dicerent Iudæi, Nos, inquiunt, ex fornicatione nati non sumus: Christus minime liberos eos dixit, ita illis respondens, Vos ex patre diabolo estis, & desyderia patris vestri vultis facere. Ille homicida erat à principio: & in veritate nõ stetit, quia non est veritas in eo. Ioan. 8. Suspicor in eo quod dicitur, De virtute deliciarum meretricis mercatores diuites factos, stulticiam quorundam denotare, apud quos paupertas pro ludibrio habetur, tanquam probri sit esse pauperem rerum mundanarum, quæ suaptæ natura fluunt & pereunt, & non magis virtutis: abundãtia autem diuitiarum in parte laudis existat, & non in parte probri. quamuis deus pauperes elegerit. Iaco. 2. & beatos pauperes fore prædicet. Matth. 5. diuites auem difficile ingredi posse in regnum celorum. Matth. 19.

Mulier purpurata quãdo cæpit fornicari.

DE VOCE EXITVM IVBENTE DE BABYLONE.

Sect. 2. *Punct.* 1.

ET audiui aliam vocem de cœlo dicentem. Exite de illa populo meus: & ne participes sitis delictorum eius: & de plagis eius ne accipiatis: quoniam peruenerunt peccata eius vsque ad cœlũ: & recordatus est deus iniquitatum eius.

Postquam ille angelus præclarus, fortiter clamans, casum cecinit Babylonis, euestigio alia vox è cælo erupit: quia postquam secundus ordo prædicatorum, perditionem impiorũ in Antichristo denunciauerit: non deerunt qui pios fideliter admoneant, vt de perditorum societate exeant, ne operibus eorũ coinquinentur, & pereant. Certum namque est à conuersantibus mores trahi: cum sancto (inquit psaltes) sanctus eris: & cum innocente innocens eris. Psal. 17. Solet grex totus in agro vnius scabie cadere. Vuáque liuorem ducit ab vua. Proinde semper dominus deus per suos sanctos prophetas, eiusmodi exitum persuadebat hominibus quos elegerat: Esaiam, Ieremiam, & Zachariam. Esaias dicit, Egredimini de Babylone, fugite à Chaldæis. cap. 48. Et iterum cap. 52. Parauit dominus brachium sanctum suum in oculis omnium gentium: & videbunt omnes fines terræ salutare Dei nostri. Recedite, recedite, exite inde, pollutum nolite tangere, exite de medio eius. Ieremias autem ait, Recedite de medio Babylonis, de terra Chaldæorum egredimini. cap. 51. Item Zacharias. cap. 2. O, o, o, fugite de terra aquilonis, dicit dominus. Et, O Sion fuge, qui habitas apud filiam Babylonis. Ex quibus edoctus Paulus ait, Exite de medio eorum, & separamini, dicit dominus, & immundum ne tetigeritis, & ego recipiam vos: & ero vobis in patrem, & vos eritis mihi in filios, & filias, dicit dominus omnipotẽs. 2. Cor. 6. Quid amplius dicam? vna hæc omnium Apostolorũ vox erat post receptum spiritum sanctum, Exite de Babylone, fugite de Ægypto populi Dei, videlicet hortãtes eos hoc, velut classico vt exirent electi de consortio peccatorum. Loth eductus est de ciuitate Sodomorũ, ne vna periret cum illis: qui in iussu accepit, Surge, tolle vxorem tuam, & duas filias, quas habes, ne & tu pariter pereas in scelere ciuitatis. Et iterum. Salua animam tuam, noli respicere post tergum, nec stes in omni circa regione, sed in monte saluum te fac, ne & tu simul pereas. Gen. 19. Salubriter Abraham de Chaldæa exiit vbi homines idololatræ habitabant, Gen. 11. & 15. nec legitur illic ei dominus Deus apparuisse, licet bonus & integer fuerit: sed postquam inde exiuit, pluries. Porro fugiẽtem Iacob Esau fratrem suum dominus multipliciter

Integer debet vitare corruptos.

Apostolorum & prophetarũ vna vox.

Societas mala fugienda.

ſolarus eſt, Gen. 28. Noluit Iacob cũ peruerſo fratre ambulare. Gen. 33. Dixit Moyſes ad turbam filiorum Iſraël. Recedite à tabernaculis hominum impiorum: & nolite tangere, quæ ad eos pertinent, ne inuoluamini peccatis eorum. Numer. 16. Proinde ne ſyncerus populus ab inquinatis commacularetur, præcepit dominus filiis Iſraël, vt intrantes terram chanaam cunctos habitatores interficerent, Num. 33. Scriptum eſt Iud. 1. & 2. quia noluerunt iuxta præceptum domini filij Iſraël habitatores terræ illius delere, ſed percuſſerunt fœdus cum eis: & male eis euenit. Rebellanti Abſalon aduerſus patrem ſuum iuncti ſunt multi ſimplici primum quidem corde abeuntes, qui ſi cum bonis pacificis in Hieruſalem remanſiſſent, nihil contra Dauid moliti fuiſſent. 2. Reg. 15. Breuiter odiuit Deus malos, à quibus liberos ſuos ſemper voluit. Legis 2. Reg. 21. quia propter quoſdam ſuperſtites de domo Saul facta eſt fames in terra: donec ad petitionẽ Gabaonitarum crucifixione perempti ſunt. Rex Iuda Ioſaphat alioqui integer vitæ ſceleriſque purus propemodum occiſus fuit, poſtquam cum aduerſario Dei Achab rege Samariæ ad prælium iuit: cui propheta domini dixit, Impio præbes auxilium: & his, qui oderunt dominum, amicitia iungeris: & idcirco iram domini promerebaris. 3. Reg. 22. 2. Paral. 19. Scriptum eſt. 1. Eſdr. 3. Quia ædificantibus filiis Iuda templum, poſt reditum de Babylone, hoſtes eorum voluerunt ſimul ædificare cum illis, illi vero bono vſi conſilio renuerunt. Item Tob. 1. Quum irent omnes ad vitulos aureos, quos Ieroboam fecerat, Tobias ſolus fugiebat conſortia omnium: & pergebat in Hieruſalem. Quid plura? Petrus exiſtens cum bonis bonus fuit, cum malis malus, nam & dominũ inter eos negauit. Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22. Ioan. 18. Et hic tãdem conuerſus & in domino cõfirmatus, quibuſdam Iudæis, audientibus verbum Dei, dixit, Saluamini à generatione iſta praua, Act. 2. Denique iubet dominus ſuos, Matth. 5. ab hominibus quantumuis neceſſariis, quantumuis proficuis alienos fore, magis quàm in eorum conuerſationibus perire: ſub conuenientibus tropis loquens, Si oculus tuus dexter ſcãdalizat te, inquit, erue eum, & proiice abs te: expedit enim tibi, vt pereat vnum membrorũ tuorum

quàm totum corpus tuum mittatur in gehénam ignis. Et ſi dextera manus tua ſcãdalizat te, abſcide eam, & proiice abs te, &c. Certum eſt autem quia nec oculum erui iubet, nec manum abſcindi, vt ſeipſum detruncet quis, qui præcipitationem iubenti reſpondit, non eſſe tentandum dominum: ergo aliud quiddã latet ſub his nominibus. Per oculum igitur dextrum debere intelligi vult Auguſtinus dilectum quencũque amicum, qui ſuis dirigebat te conſiliis ad commoditatem vitæ. Qui ſi impedimento tibi ſit ad aſſequèndam beatitudinem cœleſtem, amoue à te: quoniam vtilius tibi erit in re ſalutis talibus carere conſiliis quantumuis ſalutaribus, quàm peccare contra dominum, & peccando ruere in gehennam ignis. Per manum ſimiliter dexteram, dilectum adiutorem ſeu beneficum quemlibet debemus capere: qui operoſe, vt manus dextra, miniſtret tibi, téque adiuuet. Apud eundem euangeliſtam cap. 18. & Marc. 9. additur & pes ſcandalizans. Si manus tua, inquit, vel pes tuus ſcãdalizat te, abſcide eum, & proiice abs te: ſimili intelligentia vt ſcilicet quantumcunque neceſſarius tibi aliquis videatur, cõſultius tamen fuerit carere eo, quàm ſcandalizari, id eſt, peccato offendi, & perire. Rumpe ergo omnem affectum carnalem, & ſepara te ab his remoris: nihil enim tam nociuum vt pernicioſa ſocietas. Proinde inemendabiles deploratæque maliciæ quantumlibet amici vitandi ſunt, ne ſi cum perditis in hac vita partem habere volueris in futura pereas. Vnde. S. Hieronymus. Melius eſt, vt propinquitate, & emolumentis carnalibus careas, quàm dum vis tuos lucrifacere cognatos & neceſſarios, cauſas habeas ruinarum. Itaque non frater, non vxor, non filij, non amici, non omnis affectus, qui nos excluderet à regno cælorum, amori domini præponatur. Nouit vnuſquiſque credentium, quid ſibi noceat, vel in quo ſolicitetur animus, tentetúrque. Melius eſt vitam ſolitariam ducere, quàm ob vitæ præſentis neceſſaria æternam vitam amittere. Melius eſt ſolum ſaluum fieri, quàm perire cum pluribus. Hæc ille. Atqui ſecundum Auguſtinum, etiam hoc ipſo ſeparãtur mali, quòd eis mala ſuadentibus non conſentitur. Sic Iob commendatur, quia inter malos bonus fuit, hoc eſt, non conſenſit operibus illorum. Ideo dice-

Oculus dexter quid ſit.

Manus dextera.

bat', Frater fui draconum, & ſocius ſtruthionum, Iob. 30. Et Eſaias. In medio populi pollutа labia habentis ſe proteſtatur habitaſſe, cap. 6. Ezechieli quoque dictum fuit, Increduli & ſubuerſores ſunt tecum, & cum ſcorpionibus habitas. Ezechiel. 2. Propterea Philippenſes commendat Apoſtolus, quia in medio nationis prauæ & peruerſæ luerent ſicut luminaria in mundo, Philip. 2. Dicat ergo vox è cælo tonans, Exite de Babylone, id eſt, de congregatione reproborum, & ne participes ſitis delictorum eius. In præſenti quippe vita mixtim boni cum malis habitant: ſed moribus, & vita longe ab eis diſtant: cuſtodiunt enim ſe, ne culpæ eorum participes fiant: vt & pręmiis meritorum illis diſſimiliter exiſtant, alioqui culpa ſimilis conſtitueret eos ſimiles & pœna. proinde recte ſequitur, Et de plagis eius ne accipiatis. Ac ſi diceret, Idcirco videte ne participes ſitis delictorum eius: ne forte quum peccata illius fuerint conſummata, pariter cum illa incipiatis affligi. Quorum enim vitam ſimilem habere in peccatis voluiſtis, vltionem cum eis parem recipietis. Sequitur, Quoniam peruenerunt peccata eius vſque ad cælum. Peccata illorum perueniunt vſque ad cælum, qui nolentes agere pœnitentiam contra Deum habitatorem cæli in blaſphemiam conuertuntur: iuxta illud, Tenuit eos ſuperbia: operti ſunt iniquitate & impietate ſua: prodiit quaſi ex adipe iniquitas eorum: tranſierunt in affectum cordis: cogitauerunt & loquuti ſunt nequitiam, iniquitatem in excelſo loquuti ſunt: poſuerunt in cælum os ſuum, & lingua eorum tranſiuit in terra. Pſalm. 72. Hoc ergo eſt peccatum peruenire in cælum, quod ponere os in cælum: & hoc ponere os in cælum, quod blaſphemare cæli habitatorem Deum. Iſti tempus ſibi datum vt agant pœnitentiam, vertunt in augmentum culpæ: & vnde diutius expectantur, inde diſtrictius ferientur: ideóque rectè Babylon nequaquam ante ad plagas peruenit, niſi quum peccata eius ad cælum pertingunt: quia qui conuerti à prauitatibus nolunt, & expectantur adhuc, vt amplius delinquentes durius feriantur: non niſi conſummatis delictis damnabuntur. Vnde Apoſtolus de quibuſdam dicit, Vt impleant peccata ſua ſemper.

Non punitur prius Babylō quàm in cælū peruenerint peccata eius

Semper quidem peccata implent, qui ſemper peccant, & non conuertuntur, vt ſine fine puniantur: & hæc quidem ſpiritaliter de ſingulis Babylonis membris dicuntur. quo ſenſu & Ierem. dicit, Peruenit iudicium eius vſque ad cælum, & eleuatum eſt vſque ad nubes. ca. 50. Iudiciũ quippe tunc ad cælum peruenit, & vſque ad nubes eleuabitur: quũ minime quis prauitatibus ſuis finem facit, ſed protendit vſque dum perueniat ad pœnas. Sic & de Niniuitis dominus loquitur, dicens. Aſcẽdit malicia eorum coram me. Ionæ. 1. Cæterum generaliter tunc peccata eiuſdem corporis vſque ad cælum perueniunt, quum nouiſſime in Antichriſto capite per ſuperbiam contra Deum erigitur, tumeſcítque. Vox ergo qua dicitur, Exite de ea populo meus, ne participes ſitis delictorũ eius, toto quidem nunc tempore aures electorũ verberat, Sed tunc inſtantius quum iam cælum delictis in immenſum auctis perfida ciuitas Babylon, ſiue purpurata meretrix ad debitas ſuppliciorum plagas in articulo temporis illius extremi peruenerit pulſat. Dicatur ergo, Exite de ea populo meus, &c. Ac ſi diceretur, vt ęternis ſuppliciis non puniamini: donec ſupereſt tempus, commercia prauorum fugite quiqui eſtis electi, quoniã appetit ille terminus, quo peccata mercedem recipient. Etenim recordatus eſt Deus iniquitatum eius. Recordari Deus dicitur, non quòd aliquando obliuionem ſubeat: ſed more noſtro ſcriptura loquitur, attemperans ſe ad captum noſtrum. Videtur enim obliuiſci bona iuſtorum & mala impiorum, quãdo illos permittit affligi, hos autem honoribus ornari. Ecõtra in iudicio facta bonorum videbitur rememorari, quũ eos dignis afficiet præmiis, bona impiorum tradet obliuioni, quòd ſine mercede permittet effluere. quib⁹ & dicet, Neſcio vos, diſcedite à me operarij iniquitatis. Vel interdum, quia non punit malos obliuiſci dicitur Deus facta horum, tanquam dormiens crapulatus à vino, qui non facile expergiſcit, ſed qui multo iracũdius validiuſque poſtmodum exurgat delictorum excitatus importunitatibus, ſicut ſcriptum eſt, Pſal. 77. Et excitatus eſt tanquam dormiens dominus, tanquam potens crapulatus à vino. Qua virtute, qua potentia? immo quali iracundia? ſubſequenter dicitur, Et percuſſit, inquit, inimicos ſuos in

poſteriora:

posteriora: opprobrium sempiternum dedit illis. Lento namque gradu ad vindictam diuina procedit ira, sed tarditatem supplicij grauitate compensat. Tanto namque sustinet patientius quanto sapientius: vt videatur & credatur ab improbis, aut nō videre mala quæ in terris fiūt, aut minus curare. Videt certe & curat, qui in scriptura loquitur dicens, Nónne hæc condita sunt apud me, & signata in thesauris meis? Mea est vltio, & ego retribuam eis in tempore, vt labatur pedes eorum. Et, Iuxta est dies perditionis, & adesse festinant tempora. Deuter. 32. Et in Psal. 49. Existimasti inique quòd ero tui similis, arguam & statuam contra faciem tuam. Intelligite hæc qui obliuiscimini Deum, ne quando rapiat, & non sit qui eripiat. Sic ergo venerunt peccata eius vsque ad cælum (vt breuiter dicta recapitulem) Quia nimirum hi qui assidui sunt in malo, quotiescunque aduersi eis aliquid contingat, nō metuunt aduersus Deum loqui iniquitatem. Et quoniam pro nimia patientia videtur quandoque obliuiscī iniquitatum: quum in vltionem insurrexerit, reminiscetur etiam minimorum. Vnde sequitur. ☞ Punct. 2.

Reddite illi, sicut & ipsa reddidit vobis: & duplicate ei duplicia secundum opera eius. In poculo quo miscuit vobis miscete illi duplum.

Qui nam sunt ij, qui reddere illi, sicut & ipsa reddidit eis, & secundum opera eius duplicia duplicare iubentur? nisi hi, qui cum domino sedente ad iudicandum in sede maiestatis suæ, sedebūt & ipsi iudiciariis in sedibus, quorum primi sunt Apostoli, deinde martyres: quorum ebria sanguine hæc meretrix superius ostenditur. Sed mirum valde est, quomodo hic dominus electis suis loquitur dicens, Reddite illi sicut & ipsa reddidit vobis, &c. quasi manibus eorum meretrix ista vindicanda tradatur: quatenus fiat in potestate eorum, quantum debeat puniri, quū alibi orare pro persequentibus iubeat, & calumniantibus eos. Sed sciēdum nobis est, quòd non semper præcipit dominus orandum esse pro persequentibus atque inimicis, sed pro tempore, & vsque ad tempus statutum, scilicet donec fuerit hora patientię sanctorum. Tempore autem iudicij iam non est orandum pro eis, eo quòd patientia sanctorum versa sit iam in gloriam: & voluntas *Orare quādo pro persequētibus debemus & quare*

perſecutorum in pœnam. Alioqui ſi ſemper orandum eſſet pro perſequentibus nos, ergo & poſt hanc vitam. Oramus ergo iuxta pręceptum dominicũ pro impiis, quandiu ſpes eſt conuerſionis eorum, ne forte qui putatur reprobus, ſit electus: quando autem tempus vltionis aduenerit, tum pro eis orare deſinemus. Nam ne ſancti quidẽ perſequutioni tum erũt obnoxij aduerſariorum, nec vlla amplius ſupererit ſpes cõuerſionis eorum. Reddite ergo illi, ſicut & ipſa reddidit vobis, id eſt, condemnate illam, ſicut & illa veſtrum condemnauit ſanguinem. Denique quaſi parũ fuiſſet dixiſſe, ſicut & ipſa reddidit vobis, niſi addidiſſet, Et duplicate ei duplicia ſecundum opera eius. & dehinc in eadem ſententia continuo verſatur tenore. Quid vero hac ſententia indicet audiamus. Cõſtat enim quia dum hęc ſanctos perſequitur, & martyres Ieſu facit, corpus tãtum occidit, & poſt hæc non habet facere quicquam, Luc. 12. Ipſis vero ſanctis, iuxta prophetiã ſermonis huius poteſtas committitur, in iudicio magno corpus & animã ſimul perdere in gehennam ignis in eorum aduerſariis, quando opportune duplicia hæc duplicabunt, Chriſti & eorum vindictam ſuperabundanter vlciſcẽdo.

Duplicia duplicare.

Duplicate ergo duplicia ſecũdum opera eius, Babylonis ſcilicet, id eſt, in corpore, & anima condemnare illam. Vel certe (vt Haymoni placet) duplici pœnæ tradite illã, calori ſcilicet & frigori, ſecundũ corpus, iuxta illud Iob. 24. Ibunt ab aquis niuium ad calorem nimium: ſecũdum autem animam vermi conſcientiæ & carẽtiæ viſionis diuinæ, ſiue tenebris externis, quod eſt duplicare duplicia in dãnatis, vt vtraq; portio duabus ſubiaceat pœnis: corpus frigori caloríque, anima torſionib⁹ miris, & viſionis Dei eſſentiæ carentia. In inferno nanque reprobi cum anima & corpore cruciabuntur, & duplici pœna vtrinque torquebũtur. Rurſum pœnæ iſtæ duplicari dicũtur, quia pro temporalibus delictis ęternas recipient pœnas. Impij enim pro temporali peccato æternaliter punientur, quia Deus ad iudicium veniens, non tantum opera, quantum ſingulorũ affectus, & volũtates iudicabit. Reprobi quippe (ſi fieri poſſet) æternaliter viuere optarent, vt ſemper peccare poſſent, & deliciis carnis fruereutur: & ideo ſemper ſuſtinebunt tormẽta, qui (ſi fieri poſſet) ſemper cupe-

Pœna æternalis cur pro tẽporali peccato infligetur.

rent perpetrare peccata. Iusto ergo Dei iudicio fit reproborum intermina pœna in vtraque parte, quia in anima peccare cogitauerunt, & in corpore perfecerunt. Primo impij interne, deinde externe fruentes charitate Dei & proximi, ardétes cupiditate carnis & mundi. Quid igitur mirum, si pœnas peccato iuxta perpetuitatem voluntatis respondentes sustineant, vt & algore constringantur, & ardore exurantur? Hinc nascetur ille fletus & dentiũ stridor prævalidus, de quibus non semel Christus in euangelio meminit, vt terreamur: terroréque à scelere reuocemur, in quibus sic affectis non tantum virtutis exerit amor, vt respectu solius pietatis in Deum patrem charissimum peccare desistamus. Porro in poculo tormentum exprimitur passionis, quo martyres sunt cruciati: potest & pœnæ acerbitas designari, quæ tanta erit, vt satiet, inebriet, & ebrietate sui vexet. Extat præclarũ aduersus improbos iræ domini testimonium in Ieremia cap. 50. vbi legis, Illaqueaui, & capta es Babylon & nescieba: inuẽta es, & apprehẽsa, quoniam dominum prouocasti: aperuit dominus thesaurum suum, & protulit vasa iræ suæ, quoniam opus est domino Deo exercituum in terra Chaldæorum. Sequitur. Væ eis quia venit dies eorum, tempus visitationis eorum. Et, Reddite ei secundum opus suum iuxta omnia quæ fecit, quia contra dominum erecta est. In poculo ergo quod miscuit vobis, id est, pro multiplici tribulatione, qua vos potauit miscete illi duplum, id est, duplicatam & æternalem pœnam illi infligite, vt iam diximus, neque hoc fit iniuste. Iniustũ enim fieri nequit, quod summa iustitia decreuerit fiendum: quanuis illa reproborum pœna fiat multo maior ea quam illi intulerunt iustis, quia æterna & acerbissima. ☞ Punct. 3.

Poculum tormentum passionis.

Quantum se glorificauit: & in deliciis fuit, tantum date ei tormentum & luctum.

Hoc ad summam iudicantis pertinet iustitiam, vt pro mensura delicti fiat & pœnarum modus. Ac si dicat, Pro gloriatione sua qua se meretrix mundi huius gaudens extulit date illi luctum: pro deliciis quibus inordinate vsa est tormentum, vt pro singulis ex diametro mercedem recipiat. Hæc autem sunt capitalia vitia quibus maxime debetur gehenna, in qua domino testante

Peccatum quantũ tãta & pœna.

ſunt duo hæc præcipua tormenta, Luctus & ſtridor dentium, de quibus dominum legimus loquentem: vt luctus fiat pro glorificatione, tormentum pro carnalibus delectationibus. Quantum ergo ſe glorificauit contra Deum & iuſtitiam eius inaniter gloriando, vel ſe extollẽdo, honores ambiendo, & in deliciis carnaliũ voluptatum fuit: tantũ date illi tormẽtum & luctũ: tormẽtũ quo in corpore ob impuras delicias crucietur: luctum quo acerbius calamitate damni quod incurrit affligatur. vnde inanis gloriatio ſui proceſſit. Atqui quum incomparabiliter maior, grauior, & diuturnior ſit pœna inferni quàm delectatio præſens: quomodo dicitur, tantum date illi &c. Dico iſta proportio attenditur penes gradus peccati menſuráſque: vt qui magis peccauit, magis puniatur. Quod & ſi omnibus timendum ſit, maxime tamen luxurioſis & ſuperbis: namque hos principaliter hæc ſententia ferit. Quo enim nunc amplius hi intumeſcunt, & quo plus ſe fœtidiſſimis luxuriæ inquinamẽtis tradunt, eo impenſius acerbiuſque puniẽtur. Etenim iuſtus dominus & iuſtitias dilexit, æquitatem vidit vultus eius. Pſalmus 10. qui dicit, Viſitabo iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum. Pſal. 88. Et, Reddet vnicuique ſecundum opera ſua. Pſal. 61. Item. Reddet illis iniquitatem ipſorum, & in malitia eorum diſperdet eos. Pſal. 93. Legis & in Iob. cap. 22. Iuxta multitudinem adinuentionum ſuarum, ſic & ſuſtinebit. Hic eſt ille luctus de quo dominus in euãgelio meminit dicens, Væ vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis, Luc. 6. Dicatur ergo, Quantum glorificauit ſe, & in deliciis fuit: tantum date illi tormentum & luctum. Quia enim ij, qui olim perſequebantur iuſtos, & ſanctos martyres Ieſu, nimia turgebant ſuperbia, & totos ſe diffundebant in carnales delicias: recte ſub hæc nomina iidem in Babylone taxantur, glorificauit & in deliciis fuit. In primo namq; ſuperbia, in ſecundo luxuria eorum deſignatur: & illud quidem animi, hoc corporis vitium eſſe dignoſcitur. Superbia in mente ſedet: in corpore deliciæ ſunt, ex quibus veluti fontibus diſtinctis riuulis cætera omnia vitia prolabuntur. Seminarium enim quoddã viciorum hæc ſunt, per quæ vtraque portio hominis occupatur, vt cæterum nihil ſuperſit reliqui: quũ & anima ſuperbia, immo ipſa

Luxurioſi & ſuperbi, plus punientur.

crudelitate obsidetur,& corpus inquinatur luxuria Quibus rebus, heu quàm multi præsertim ex his qui Christo nomen,sacratius,vt ei in simplicitate seruiãt,dedere,pereunt: qui à communi vulgo secernuntur, de quibus loquitur propheta dicens, In labore hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur. Quorum fructus mox ibidem subiũgitur, Ideo inquit tenuit eos superbia: operti sunt iniquitate, & impietate sua. Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum, transierunt in affectum cordis. Psal. 72. Intelligite hæc qui obliuiscimini Deũ, ne quando rapiat & non sit qui eripiat. Psal. 49. Intelligite insipientes,& stulti aliquando sapite. Psalm. 92. Sed vir insipiens non cognoscet: & stultus non intelliget hæc. Psal. 91. id est, hi qui non sunt prædestinati, & in quibus nihil operatur gratia amabilis Christi. Breuiter glorificant se filij huius sæculi, quia nobiles, quia potẽtes: quia diuites: quia domini aliorum sunt: in quibus verbum crucis nihil capit, nihil operatur: qui ducunt in bonis dies suos,& in puncto ad inferna descendunt. Qui dicunt Deo, recede à nobis: scientiam viarũ tuarum nolumus. Et rursum, Quis est omnipotens vt seruiamus ei, & quid nobis prodest si orauerimus illum? Iob. 21. Veruntamen in die illo, quum hæc venerint, fiet illis angustia multa valde. videntes nãque se constitutos in arto: nec redire posse ad affluetas delicias, & pro omnibus paria eis reddita: fieri non poterit quin vehementer affligantur. ☞ Punct. 4. *Blasphemia opulentum.*

Quia in corde suo dicit. Sedeo regina, & vidua non sum, & luctum non videbo.

Procede tantũmodo meretrix,& videbis,si ita,vt iactas fiet, Equidem collectio reproborum in vno corpore mystico meretricis intellecta, cupiditatem mũdanam vt dominam suscipiens, regnaréque super se faciens, eadem vt domina modo gloriatur, donec cursus eius duret, sperans perpetuo ęternúmque se sic fore fœlicem, nec sentire aliquid aduersi cunctis diebus vitæ eius. Sic olim cárnalis illa Hierusalem ciuitas plena deliciis, super quam dominus fleuit dicens, Quia si cognouisses & tu: & quidem in hac die tua quæ ad pacem tibi: nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis, Luc. 19. colens eandem mundi fœlicitatem, multa sibi pollicebatur, quæ tamen non est alle-

quuta: immo breui tempore & ipſa deleta, cum tota ſua fœlicitate euanuit. Dicit ergo. Sedeo regina, & vidua nõ ſum. A commoda ſatis re & ſimili tralatio ſumpta. Sic enim meretrix forma, ætate & diuitiis pręſtãs, videns cuncta ad votum ſibi ſuccedere, ſolet applaudere, gloriari, ſempérque polliceri ſibi meliora: ſimiliter & qui mundi ſunt imitatores, quorũ imago meretrix gloriabunda hæc eſt. Tam mirifica eſt apud pleroſque ſui exiſtimatio, & in rebus proſperis huius mundi exaltatio vt quum miſeri ſint, ſe tamen miſeros eſſe non agnoſcunt: ſed regnare, & viuere, & nũquam poſſeſſa amittere, ſpe meliore eleuantur: & vbi fœlices ſe credunt, ibi laqueos incurrunt miſeriarum. Non erit bene in finẽ homini glorianti, ſempérque in corde tumenti. Deus enim ſuperbis reſiſtit, cuius ſpiritum ſuper humilem, & manſuetum dixit ſapiens requieſcere. Sed iã videamus inſanæ huius meretricis atque in ſe cõfidẽtis ſibiq; ſtulta nimis pollicẽtis gloriationẽ. Sedeo regina, & vidua nõ ſum. Ac ſi diceret, Perdurabo ſemper, nec vnquã mea me proſperitas deſeret, nunquam mihi marceſcet vitę flos, pergã vt cępi. O ſtulta, ò miſera, tu quũ ſis miſerrima oĩm, nõ tamẽ miſerã te eſſe cognoſcis: nec vides plagas ſup te vẽturas. Quæ merces ſunt meritorũ tuorũ: Mors, luctus, fames, vermis & ignis, & ſi qua ſunt alia malorum genera, quæ tibi iam ſunt præparata. Haymo. Loquit' hæc meretrix dum gloriat' in principib' nequam, & regibus huius ſæculi: qualis fuit Nero & Domitianus: in quibus diuitiis & honoribus maximis exaltata, putabat ſe cum eis æternaliter regnare & viuere, & nunquã eos amittere, vt in eorũ amiſſione lugeret, ſicut lugere ſolẽt mulieres viros ſuos dum eos amittũt. Poteſt eſſe & hæreticorũ vox, qui Chriſtũ in doctrina non abnegãt, putãtes ſuũ eſſe virũ Chriſtũ, ſicut & eccleſia putat & tenet: cui dicit Apoſtolus, Deſpondi enim vos vni viro virginẽ caſtã exhibere Chriſto, ſed fallũtur: ij nãque cum fatuis virginibus illis lampadẽ habẽt, ſed oleũ non habẽt, vt luceret illis fides in charitatis operibus: ideo venient eis mala hęc, quę in hac ſcriptura ſummatim commemorantur. O itaq; pudendam meretriculeæ ſapientiæ gloriationem: dilatat præſentia, futura non proſpicit: & vere fœminea mẽte facit hęc omnia: quæ fatua, & breuis

Gloriatio ſtultorum.

& vana,ignara futuri,ebria præſentiũ deliciarũ. De qua Eſaias loquitur ca.47.dicẽs:Dixiſti, in ſempiternum ero domina,Nõ poſuiſti hæc ſuper cor tuũ,neque recordata es nouiſſimi tui:& nunc audi hęc delicata & habitãs confidenter quæ dicis in corde tuo,Ego ſum,&præter me nõ eſt amplius:nõ ſedebo vidua,& ignorabo ſterilitatẽ: venient tibi hęc duo ſubita in vna die,ſterilitas & viduitas. Hęc ille.Itaque,quia peccat hæc meretrix,non quoquomodo,ſed ſuperbiendo peccat, & peccando ſuperbit, & exultat,quòd nõ ita vt ciuitas dei, quæ modo peregrinatur in hoc mũdo a domino,vidua ſit,quũ ſit meretrix, & multi reges ſcorteturcum ea, tanquam id ſit matrimonium beatæ potentiſſimæ reginæ ac dominantis: proinde iuſto Dei iudicio beatis miris animaduerſionibus punietur.Sequitur enim. ❧ Punctus 5.

Ideo in vna die venient plagæ eius,mors,& luctus,& fames & igne comburetur. Quia fortis eſt dominus Deus qui iudicabit illam.

Quid vna hęc dies,in qua veniẽt plagæ meretricis inſolentis huius?niſi vltionis iudiciíque,in qua ſubito veniẽt mala hæc ſuper eã,quãdo nec ſperabit,vt reddatur ei ſecundũ opera eius.Quid verò ſint plagæ iſtæ,ſubiũgitur: mors,& luctus,&fames.Per morte nõ carnis mors intelligitur,ſed inferni: cuius damnatio idcirco mors dicitur, quòd priuet viſione,lucéq; claritatis Dei: vnde omnibus beatis prouenit vita,à qua perpetuo ſeparati ſẽt dãnati. Scriptũ eſt,Sicut oues in inferno poſiti ſunt,mors depaſcet eos.Pſal. 48. Huius paſtus cruciatus eſt.Non ſolum autem à luce claritatis ſeparabuntur Dei quicunque ad hanc meretricem pertinent, ſed etiam pęnas tolerabunt immẽſas:quia anima quæ peccauerit ipſa morietur. Eze. 18. id eſt, ſemper erunt in cruciatibus mortis, qui modo vitalem fidei gratiam aut accipere renuunt,aut acceptam turpi vita exuunt atque abiiciunt, id eſt,qui peccando moriuntur,pęnas infidelitatis ſuæ perpetiuntur æternas. Quod vt manifeſtius fiat,à contrario coniectemus. Electi habentes fidei gratiam,habent Deum,habent & vitã, iuxta illud Ioan. 17. Hæc eſt vita æterna,vt cognoſcant te verum deum,& quem miſiſti Ieſum Chriſtũ,ideo perpetuo viuent, qui in præſentia vitam habent, quæ eſt

Mors inferni damnatio.

Electi habẽt deũ & vitã.

fidei per gratiam in Christo Iesu domino nostro, in quo vita erat: & vita erat lux hoim. Ioan. 1. Hæc lux fides est. Ergo fides quæ est in christo, vita est. Sic fiet, vt qui fidē habent in illum: viuunt: viuunt hic per gratiam, in futuro per gloriam admissi adfacialem dei contemplationē, vt inenarrabilem habeant lætitię consolationem, Psalmista dicente, Notas mihi feciſti vias vitę: adimplebis me lætitia cum vultu tuo, delectiones in dextera tua vsque in finem, Psal. 15. Rursum. Ego autem in iustitia apparebo in conspectu tuo, satiabor quum apparuerit gloria tua. Psa. 16. Quid hæc iustitia nisi fidei est: hæc & vitæ: quas notas fecit suis ex largiuoma misericordia sua Deus, vt in filio suo dilecto notas faceret nobis vias vitæ, vt adimpleret nos lætitia cum vultu suo. Reprobi autem vltro oblatam minimè acceperunt: aut accepta abusi sunt, dico fidei gratiam: & ideo in vmbra mortis sedent & in tenebris: cum eo partem habituri cui nomen mors: fiétq; certo certius id, vt sanctis viuentibus, & plurima lætitia exultantibus, laudésque creatori Deo decantantibus, sicut scriptum est, Beati qui habitant in domo tua domine, in sæcula sæculorum laudabunt te, Psal. 83. damnati in plurima mœstitudine lugeant, iuxta illud. Væ vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis, Luc. 9. Qui enim præsentibus gustatis voluptatibus nolunt vltionem diuinam super malos vēturam perhorrescere, qui lætantur quum malefecerint: ij breui descendentes ad inferos, luctu merebunt perpetuo, & fame sempiterna cruciabuntur. Fames hic naturalis appetitus est vltimi finis: ad quem non pertingentes damnati, semper esuriunt, & nunquam refocillabuntur. Quum ergo sancti vltimo illo fine potiantur: soli reprobi æternam sustinebunt famem, quæ pœnarum maxima est. Ad hæc incendio deflagrabunt æterno, nec consumentur, vt æternum torqueantur, iuxta illud, Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Matth. 25. Denique idcirco dominus, qui iudicaturus est meretricem, fortis dicitur, quia omnipotēs, cui nemo poterit resistere, & quia fortiter impios iudicabit. De omnipotentia domini loquitur Baruch propheta, dicens; Domine omnipotens deus Israel. Et Moyses Genesios ca. 17. Ego Deus omnipotens. Et item in Exo-

Deus fortis.

do. Omnipotens nomen eius. Rursum libro Iudith. Dominus autē omnipotens. Sic præterea Iob. Tu autem si diluculo consurrexeris ad Deum, & omnipotentem fueris deprecatus: & multis aliis scripturæ diuinæ locis præclarissima extant omnipotentiæ domini testimonia, vt iurè & in hac quoque scriptura fortis dicatur, vt diximus ob omnipotentiam eius: quæ coget reprobos ad omnem sustinentiam malorum quibus affligentur ob culpam. Præterea vnicuique impio ad ciuitatem Babylonicā sub meretricis nomine depictam pertinenti, vanáque securitate decepto, mala hæc in vna die obueniunt, mors scilicet luctus & fames, & ignis: quam nec sperat, quando diuinitus iudicium descendet super caput eius, sicut talentum plumbi. ❧ Punctus 6.

Et flebunt illam: & plangent se super illam reges terræ, qui cum illa fornicati sunt, & in deliciis vixerunt, quum viderint fumum incendij eius, longe stantes propter timorem tormentorum eius.

Describit fletum membrorum meretricis huius purpuratæ, quòd cum ea simul pereant, id est partes cum toto corpore mystico, amittántque vna hora simul & gloriā, & splendorem, & delicias, & voluptates, & prosperitates omnes. Vnde ait. Et flebunt illam: & plangent se super illam reges terræ, qui sunt principalis portio meretricis: cuius fausticre fortuna suauius sese habebant. Reges ergo in malam partem hic capiuntur: quòd hi sint, qui rebus terrenis spem suam collocantes prorsus terreni sunt. De quibus Psalmus testatur. 2. Astiterūt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum, aduersus dominum, & aduersus christum eius. Quod etsi ad præsentium discriminum luctum referatur: quando in præsenti rerum affluētia cessante, & contritione gentium diuersarum instante, prauorum voluntatibus adimplendis circumfluens carnalium deliciarum ablata fuerit occasio: tamen ad futurum iudicium potissimum refertur: quando impiorū vna vox & lamentatio erit. Quid nobis profuit superbia nostra: aut quid diuitiarum iactantia cōtulit nobis? transierunt hæc omnia tanquam vmbra. Sap. 5. Et ij sunt, qui cū illa fornicati sunt, & in deliciis eius vixerunt: hoc est, honoribus & diuitiis, comedentes, & bibentes, & voluntа-

tes ſuas ſequentes. Hi ergo in iudicij Die: tota mũdi gloria, in qua confidebant conflagrante, flebunt, & plangent, videntes fumum incendij eius. Scriptum námque eſt, Deus noſter manifeſtè veniet, deus noſter, & non ſilebit. Deinde ſubiungitur. Ignis in conſpectu eius exardeſcet, & in circuitu eius tempeſtas valida, id quod de aduentu domini ad iudicium debere intelligi probant ſequentia, ſequitur enim, Aduocauit cælum deſurſum, & terram diſcernere populum ſuum. Pſalm. 49. Per cælum & terram angelos hominéſque intellige: quòd illi in cælo, ſed non de cælo creati: ij verò è terra formati ſunt. Eſaias quoque dicit, Stat (tanquam paratus quantocyus venire conſiderans interim facta omnium) ad iudicandum dominus, & ſtat ad iudicandos populos, dominus ad iudicium veniet cum ſenibus populi, & principibus, Eſa. 3. Expende vt libet, qui ſint ſenes populi, & qui principes.

Aduentus domini ad iudicium cum ſenibus.

Certum eſt, quia cum apoſtolis veniet principibus, quibus dixit, Amen dico vobis, quòd vos, qui ſequuti eſtis me, in regeneratione quum ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis & vos ſuper ſedes duodecim iudicantes duodecim tribus Iſrael. Matth. 19. De principatu autem eorum ſcriptum legis: Conſtitues eos principes ſuper omnem terram. Pſal. 44. Et Pſal. 46. Principes populorum congregati ſunt cum Deo Abraham, ideſt, cum chriſto: qui erat deus Abraham, quem credebat ſaluatorem olim venturum orbi, in cuius etiam figura dum immolaret filium ſuum Iſaac, arietem cornibus hærentem vepribus immolauit. Gene. 22. In cuius conſpectu ignis iſte exardeſcet, à cuius fumo terrebuntur impij, & longe ſtabunt. Hinc habes particulatim ignem iſtum variis in partibus primum exoriri, alias quomodo ab eo lóge ſtarent: deinde latius flammam promouere, qua ſemel conuoluat vniuerſum orbem, deleátque omnes perinde atq; diluuium in diebus Noë. Matth. 24. Luc. 17. 1. Pet. 3. De ignis exuſtione loquitur, Petrus in. 2. cano. cap. 3. dicens. Adueniet autem dies domini vt fur, in quo cæli magno impetu tranſient: elementa verò calore ſoluentur: terra autem, & quæ in ipſa ſunt opera, exurentur. Nec obſtat quòd dicunt è ſphæra ignis incendium illud vniuerſale prolabi: poterit enim particulatim cadere, modo ſuper v-

Ignis iudicij particulariter veniet.

nam ciuitatem, modo ſuper aliam, & regiones nonnunquam exurere: donec incumbat toti orbi vniuerſaliter, & veniat Chriſtus cum angelis in maieſtate ſua. Id quod dico non temerè, ſed ſaluo meliori iudicio. Quis enim cognouit ſenſum domini? Rom. 11. Scimus è ſcripturis dominum per ignem orbem iudicaturum: modum neſcimus: niſi quia aut non hic omnimodum iam finẽ mundi debemus accipere, ſed præcidaneum: diminutionem rerũ humanarum, & contritionem gẽtium diuerſarum, quam prædixit dominus, Luc. 21. Secularium quippe diuitiarũ pompam dicit auferri, per quam prauis voluntatibus adimplendis circumfluẽs carnalium deliciarum opportuna quodammodo ſuffragabatur occaſio: qua ſublata per defectum & deſolationem diuinis mundo iudiciis irrogatam, certi ſuperſtites aliorum perhibentur interitũ plangere. Plangent quippe (vt Haymo ait) illorum interitum, qui ſimul cum vita diuitias amiſerunt, & metuunt ne eis ſimilia eueniant: dum & tormẽtum ſibi futurum, & præteritorum pœnas inſpiciunt: vnde & ſubiungitur, Videntes fumũ incendii eius. Sicut fumus index eſt flámarum, ſic & prçſens tribulatio futurorũ malorũ, quę occupatura eſt aduerſarios. Dum ergo tales præſentes tribulationes mali inſpiciunt, coniectant pœnas, quæ eos excipient, & ideo flent & dolent: ſicut & merito flere, & dolere debent, metuentes ne ſimilia eis eueniant. Quocirca & à longe ſtare dicuntur vehementer conterriti, & conſternati mente. Vnde etiam vrget. D. Haymo de præcidaneis tribulationibus hunc paſſum debere intelligi: quia, inquit, in iudicio minimè id licebit eis facere: quando ſimul omnes caſus apprehendit ruinæ, de quibus dominus, Surget, inquit gens contra gentem, & regnum aduerſus regnum, & terræmotus magni erunt per loca: & ſeditiones. Luc. 21. Matt. 24. In qua orbis commotione fieri non poterit, quin incendia magna fiant, & deprædationes per aduerſarios, qui ſuperiores bello fient: quando quiſque longe fieri ſe cupiet ab eiuſmodi conflagratione & clade. Cæterum, in hac vita longe ſtant, dum vitare pro virili quiſque nititur malum, quod aliis irrogari videt. Obſerua vna calamitas ſolet aliam deſcribere: ſicut & felicitas magna in terris,

ſolet eam deſcribere, quæ erit in patria. ✠ Punc. 7.

Dicentes: Væh væh: ciuitas illa magna Babylon: ciuitas illa fortis: quoniam vna hora venit iudicium tuum.

Deploratio concidentis Babylonis ab eius alūnis fienda. Væh interiectio eſt. hæ enim voces vehementis ſunt inſignia doloris, quæ peculiares ſunt cantus malorum: nuſquam non in ſcripturis ſactis tormenta vehementia, aut conſcientiarū male affectarum, aut inferni exprimentes. Legis apud Ezechielē ca. 2. Et vidi, Et ecce manꝰ miſſa ad me, in qua erat inuolutus liber, & expandit illum corā me, qui erat ſcriptus intus, & foris, & ſcriptæ erant in eo lamentationes, & carmē, & Væh. Quid liber iſte niſi omnis ſcriptura diuinitus inſpirata eſt? qui coram propheta expanditur, dum intelligentia illi datur, & fideli viro gratia Chriſti aperiēte intelligibilis redditur. In eo libro ſcriptæ erant lamentationes, & carmen, & Væh: quia videlicet & pœnitentium fletus ex ſcriptura ſacra docentur, & ſanctorum cælestium gaudia explicātur, & impiorum pœnæ comminationum fulgetris commonſtrantur. Carmen & Væh duo ſunt ſibi contraria, medium tenet Lamentatio. Carmen quippe ſempiternæ lætitiæ ſanctis eſt peculiare. Væh reproborum horror eſt & damnatio. Lamentatio eorum qui medij ſunt, qui in hoc mundo lugēt ſua flagitia, ne ad væh reproborum perueniant. Quæ ſimul ſcriptura hæc paſſim indicat, velut quum diceret, Exite de illa populo meus: ne participes ſitis delictorum eius, Babylonis ſcilicet: & ne de plagis eius accipiatis. Vęh manifeſtius hic indicatur, quum trigeminata repetitione iteratur. Primum, quòd dicunt, Væh væh ciuitas illa magna Babylon. &c. Secundo væh væh, ciuitas illa magna quę amicta erat byſſo &c. Tertio vęh vęh ciuitas illa magna, in qua diuites facti ſunt omnes &c. & vna eadémque cauſa, paucis tantum commutatis vocibus. ſic, Quoniam vna hora deſtitutæ ſunt tantæ diuitiæ. Rurſúmque, Quoniam vna hora deſolata eſt. Nec vacat à myſterio, quòd trigeminata repetitione hæ voces luctuū efferuntur, vt ad ſenarium excreſceret. Omnium quippe mūdi ætatum, quæ ſenario numero complectuntur, mala, tunc quando ad iudicium veniet dominus, ſimul vlciſcentur in his, quibus nulla ſu-

Væh.

Carmen.

Væh.

Lamentatio.

Omniū ætatū mala vlciſcētur in extremo iudicio.

pereſt ſeptima,id eſt,nullum ſabbatum:quod requiei eſt, & ſolennitatis interminæ. Et hoc valde miſerum erit eis, qui hic delicias,& gaudia quæſiere: quæ tum auferentur ab eis. Denique, Magna ciuitas, Babylon dicitur, ob ingentem reproborum collectam multitudinem: dicitur & fortis, videlicet valens robore corporis,& ingenij viribus, famuliciorumque frequentia. fortis & ad miſcendam ebrietatem,& ad flagitia omnia exercēda. Eſa.5. Væh qui potentes eſtis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miſcendam ebrietatem. Imbecillis autem ad bene operandum, & ad virtutes quaſque exercendas: quatenus tanto acriore punitione affligatur, quanto fortior ac potentior in malo memoratu: ſicut ſcriptum eſt, Potentes potenter tormenta patiētur,& fortioribus fortior inſtat cruciatus. Prouer.6. Cuius Babylonis vna hora veniet iudicium interitus& condemnationis. Quia qui mala egerunt procedent in reſurrectionem iudicij, Ioan.5. Porro,magnitudo eius oſtenditur, & potētia in amplitudine diuitiarū eius, cuius ciues ſunt negociatores terræ. De quibus ſequitur.

Punc. 8.

Et negociatores terræ flebunt: & lugebunt ſuper illam: quoniam merces eorum nemo emet amplius: merces auri & argenti:& lapidis precioſi:& margaritæ: & byſſi:& ſerici:& purpure:& coccī:& omne lignum thynū: & omne vas eburneum: & omnia vaſa de lapide precioſo: & æramento: & ferro: & marmore:& cinnamomum: & amomum: & odoramentorum: & Vnguenti:& turis:& vini:& olei: & ſimilæ:& tritici:& iumentorum:& ouium:& equorum: & rhedarum: & mancipiorum: & animarum hominum.

His negociatoribus, amaritudo, & luctus exorietur in amiſſione præcioſarū mercium,quę hic ſingulatim commemorātur. Tunc enim quum venerit hora deſolationis meretricis huius purpuratæ, omnia hæc vna peribunt, in quibus ardens cupiditas mortalium verſari ſolet vſque in luxuriam Abbas Ioachim, negociatores refert ad ſacerdotes quæſtuarios animales,qui nundinantur ſuis preculiis, & miſſarum officiis in templo dei, domum orationis facientes domum negociationis,forum publicū,& latro-

num ſpelunca. Dolebunt,inquit, hi tum & flebunt: quia merces eorum nemo emet amplius. deficiet vẽdendi ſtudium, quia mentium rareſcet concurſus: ſola manebit deluſa & confuſa cupiditas, quæ ablata ſibi voluptatis materia in vocem fletus erũpet, quia iam quod libet non licet, & quod ſibi erat familiare & charum carebit. Hæc ille. Poteſt tamen generaliter aptius ad omnes mũdi negociatores intelligi, quicunque ſint, ſiue ſacerdotes ſiue ſeculares,qui negociationibus ſtudẽt & incumbũt.Namque iuxta omnes ſenſus delectabilia hic commemorãtur. Merces quidem auri & argenti, & lapidum prẽcioſorum, & margaritarum & ſerici,pertinẽt ad lucri vtilitatem. Et byſſi & purpureæ coccineæ, &c. vſque marmoris nominationem pertinent ad ſenſum oculorum. Memorantur deinde quæ in primis ad olfactum pertinent:cinamomũ, amomum,odoramentum, vnguentum, & tus. Hinc quæ ad guſtum.Et vinum & oleum,ſimile & triticum,vel vini & olei &c. Poſt hæc ſubſidia animalium ponuntur,& aliorũ: quatenus intelligeres nihil defuiſſe meretrici huic delicatiſſimæ quicquid ad ſummam pertinere videatur voluptatem,pro rerum ſuarum affluentia,& quantum ad aſpectum oculorum,& quãtum ad olfactum, ac guſtum. Quinpotius quicquid ad ſenſuum ſingulorũ irritamenta attineret:quatenus aperte oſtendatur omnia fornicationis incendendæque libidinis inſtrumenta tum condemnanda, pro quibus,eiſdem ſenſibus quibus guſtabãtur hæ voluptates ſingulatim aptabũt è regione torméta. Ideoque fletus negociatorũ harum rerum indicatur,quoniam merces eorum nemo emet,inquit, amplius:nec enim tũc illæ erunt quum pereunt omnia,quarum ſuper amiſſione acerrimè dolebunt,qui in illis delectabãtur,pro tentigine ſenſuum. Nomina clara ſunt, præter thynũ, quod genus ligni cariem minime ſentit, nec putredinem: naſcitur in Ophyr. De quo legis.3. Reg.10.quòd Salomõ fecit cantoribus templi lyras, & citharas ex eo ligno. Cynamomum ſpecies aromatica eſt, cinerenm habens colorem: creſcit ad modum cãnæ,& fractum fundit odorem. Item amomum ſpecies eſt feminis ciens vrinam & mẽſtruum, Author Albertus. Simila candidiſſima, & delicatiſſima farina eſt,cuius panis excoctus vapore clibani ſimile no-

Delectabilia percũt omnia

men obtinet. Rhæda quadriga est aut biga, genus videlicet vehiculi rotatile. Mancipium seruus, manu captus, vel empticius. Porro animas pro hominibus posuit. vbi vero in genitiuum fit mutatio nominum, reduc ad merces, vt odoramentorum, merces vnguẽti & turis. &c. cum Zeugmate à superiori, videlicet, nemo emet amplius. Planus textus laborem hic fusioris explanationis adimit: facile enim est exhinc coniectare longum fore & anxium perditorum luctum: quorum omne solatium fiet adẽptum. Nobis præclarissimo documento, ne nimis rebus perituris confidamus, nec ad quæstum earum nos totos dedamus: quos liberos fore iussit Christus ab talium cupidine, quæ suopte ingenio pereũt, parientes luctũ & planctum: tum quia amabilem alioqui gratiam dei expungunt à corde, tum quia amissione sui accersunt dolorem, quæstu autem laborem irrequietum, vt nunquam misera mens quiescere valeat miserior illaqueata nexibus. Sequitur.

✠ Vnic. 2.

Et poma desyderij animæ tuæ discesserũt à te: & omnia pinguia & præclara perierunt à te, & amplius illa iam non inuenies. Mercatores horum, qui diuites facti sunt ab ea, longe stabunt propter timorem tormentorum eius flentes ac lugentes, & dicentes, Væh væh ciuitas illa magna, quæ amicta erat byssso, & purpura, & cocco: & deaurata erat auro, & lapide pretioso, & margaritis: quoniam vna hora destitutæ sunt tantæ diuitiæ.

Perstat adhuc in commemoratione earum rerum quæ suopte ingenio voluptatem carnalibus afferre solẽt iuxta omnes sensus corporeos: poma quoque inter perituraru mundi suppellectilium connumerantur, eo quòd & ipsa cupiditatibus humanis videntur inseruire, per quæ omnes fructus hortenses capiuntur, quæ ex arboribus nascuntur fructiferis, in quibus mire interim delectamur: quæ omnia suprema hora eripiet, quum ceperit mundus iste suo igne conflagrare, quando non sine graui dolore dilectores mundi, voluptuosi homines, rerum incendia spectabunt, perituri & ipsi cum eis: ideoque longius territi absistent. Alij per poma desiderij animæ carnalem voluptatem in mysterio intelligunt: *Poma desiderij carnalis voluptas.*

quam illaqueata miserè sequitur anima, volens expleri deliciis eius, vbi legem spiritus semel reiecerit. Et quãuis, sint multa alia, in quibus carnales homines, magis quàm in pomis delectentur: tamẽ pomorum nomenclatura indicat, quòd non tantum in rebus præciosis, sed etiam in vilibus offenditur deus, si quis his abutatur: & ideo per poma intelliguntur vilia quæque, quæ seculi huius amatores anteferunt bonis spiritualibus tum magnis, tum preciosis, velut æternis: nec cum mundo arsuris. Vnde similes sunt tales pueris insipientibus, qui poma & fructus pluris faciunt quàm præciosas res velut gemmas, aut aliquid tale: qui merito in puerorum ratione habendi sunt ob stulticiam, quæ donis sapientię consiliique aduersatur. Poma ergo discedunt tum à voluptuosis, id est, pereunt delectabilia quæque: vt non illis potiãtur amplius: & omnia alia voluptatis irritamenta. Mercatores iidem, qui & reges sunt, longè stantes, animo vehemẽter conturbati & consternati, abhorrentes flammam ac tormenta impiæ ciuitatis. Qua in re non mediocris turbatio mortalium indicatur, nec mediocris dolor ac planctũ rerum pereuntium, vt etiam carmine lamentabili stulti amatores ea quę possidebant, & quidem in medio flãmæ prosequantur: velut eripere seruaréque sibi cupita vltra modum gestiant, dicentes, Væh væh, ciuitas illa magna, quæ amicta erat byssо & purpura, & cocco &c. Sed nunquid ciuitas muris & turribus, aut auro cingitur aut byssо, & id genus aliis? Methonomicos ergo est: vt per id quod continet, ea quæ continentur accipiantur: sicut apud Esaiam dicitur, Audi cælum, & auribus percipe terra, Esa. 1. quum nec cælum audiat, nec terra, quum sint inanimata rationisque expertia: inhabitantes ergo intelliguntur. Equidem per ciuitatem impios figurari nõ raro legimus, quorum primi sunt reges, ac terræ principes, qui his omnibus gulæ voluptatisque instrumentis armantur, nihil magis sequentes quã voluptates corporis: namque in hæc dominia ac principatus à carnalibus quæruntur. Hay. Quibusdam itaque pereuntibus cum terrenis pariter rebus, superstites eorum lugent, eo quòd gloria illorum perire videatur: & à longe stant, quia nolunt illis fieri socij, neque in amissione terrenarum rerum, neque in pœnis, ad quas eos transire credunt.

dunt. Vna autem hora, in qua tantas diuitias periisse denunciat, hoc breue tempus intelligitur, à domini passione vsque ad finem seculi, de quo Ioānes dicit, Filioli nouissima hora est. Primasius. Horam hîc pro tempore poni multorum testimoniorū probatur indiciis. ❧ Pun. 8.

Et omnis gubernator, & omnes qui in laco nauigāt & nautæ, & qui in mari operantur, longe steterunt: & clamauerunt, videntes fumum incendij eius, dicentes, Quæ similis huic ciuitati magnæ?

Omnis, nemo, in scriptura diuina non sempet vniuersaliter accipiuntur, sed plerumque alterum pro multis, pro paucis alterū poni nouimus. sic Ioan. 10. dominus dicit, Omnes quotquot venerunt ante me, fures sunt & latrones. quū & iusti non pauci fuerint populi rectores. Non igitur generaliter accipiēdum de omnibus sed de multis. Rursum, quod ait Ioannes baptista de Christo, Et testimonium eius nemo accipit: non ita est intelligendum, hoc nemo, vt nec sancti Apostoli accepisse illud intelligantur: sed quia pauci fuerunt, qui acceperant verbū eius respectu illorum qui illud non acceperāt. Certum est autem quòd non solū episcopi nonnulli, sacerdotésque implicātur negociis Babylonis vt diuites fiant, verumetiam aliqui religiosorum abbatū, monachorúmque aliorum: non qui sint (nam qui verè sunt religiosi non ea curant) sed qui ita esse videri volunt. Haymo. Qui supra negociatores, hic gubernatores nauium dicuntur. Idem & nautæ sunt, per quos incunctanter intelligimus prælatos in Ecclesia, cuiuscunque ordinis & status, nō qui iusti sunt, sed qui in mari quæstum faciunt. Mare autem mundus est: cuius mirabiles elationes per prophetam dicuntur. Propter quod dicitur, Et qui in mari operantur. Quid enim est operari in mari, nisi in mundo lucra laboribus quærere? Neque vero segniter est accipiendum, quod dicitur, Et omnis gubernator: & omnes qui in laco nauigant, & qui in mari operātur. Si enim gubernatores prelati sunt, nauis, vtique Ecclesia erit. in Ecclesia itaque prælati hi sunt quorum alij in lacis nauigant, alij in mari laborant. Sunt enim in ecclesia dignitates maiores aliis minoréque. Proinde siue maiori dignitate quis præmineat, siue minori: si quæstibus mundi studeat, ci-

Omnis & nemo particularia quādoque signa.

Mare mundū significat.

tra dubium pereundum est illi. Quare? Quia non curam aliarum per zelum dei susceptt, sed cupiditate mundi: & hi omnes tempore incendij quicunque erunt expauescent, & fuga salutem quærere nituntur. Pauli vox est, Omnis qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet, vt coronam accipiat. 1. Cor. 9. Idem. Nemo militans deo implicat se negociis secularibus, vt ei placeat cui se probauit. Nam & qui certat in agone non coronabitur, nisi qui legitimè certauerit. 2. Timo. 2. Abbas Ioachim. Nonnulli, inquit, monachorum quærunt elongari fugientes & manere in solitudine, & tamen ad extremum ad epulas redeunt Babylonis, & ab ipsius execrandis deliciis abstinere non possunt. Idem. Scimus esse aliquos nautas, qui nauigant in laco, & aliquos operari in mari: quia nonnulli monachorum in ciuitatibus manent, nonnulli vero & parochias habere permissi sunt: sed isti omnes lugebunt & flebunt super excidium Babylonis, quam temporaliter amauerunt. Videbunt namque in fine, quando insurget gens contra gentem, & regnum aduersus regnum ciuitates nobilissimas desolatas & absque habitatore factas, alias nouiter incendio conflagrare: tunc mirabundi, quia non credebant ita facile ista posse euenire, dicent, Ecquæ similis huic ciuitati magnæ? Et hæc in particulari dicta sunt, magis tamen vniuersaliter de carnali vita, déque gloria mundi, & de reproborum ruina intelliguntur pro diuersitate statuum, quorum collectio vniuersalis vna ciuitas Babylon est: & meretrix ad carnem viuens, & sentiens ad carnem, cuius destructionem videntes stulti admiratores dicent, Quæ similis huic ciuitati magnæ, quæ in vna hora periit: quasi dicant, Nulla in magnitudine, ac opum splendore, rerum quoque affluentia illi exæquari poterat. quæ & si per se in veritate magna non sit, quantumuis, ciuibus copiosissima sit: stultis tamen admiratoribus, hoc est, pereuntibus, quibus seculi splendor aliquid esse videtur, magna & incomparabilis est: qui plus aurum quàm cælum, plus se quàm deum diligunt: terrenam habitationem pro cælesti computantes, salutem corporis animæ prælocantes: honores mundi, gaudia, diuitias, voluptates, bonis cœlestibus longè pluris facientes, seducti præsentibus.

Monachi parochiarij.

Et miſerunt puluerem ſuper capita ſua: & clamauerunt flentes, & lugentes dicentes, Væh væh ciuitas illa magna, in qua diuites facti ſunt omnes qui habebant naues in mari, de precijs eius: quoniam vna hora deſolata eſt.

Quid ſit puluerem mittere ſuper capita, non ignorant hi, qui ſcripturas legerunt: id enim triſticiæ ſummæ erat indicium apud veteres. Sic in lib. Iob. cap. 2. falſi fictique amici videntes ſcilicet, Iob ita afflictum, ita deſolatum, dolorem ſuper eum ſimilantes cinerem miſere ſuper capita ſua. Et Iudith. 2. Holofferne Bethuliam obſidente, filij Iſrael conſperſerunt capita ſua cinere. Item Iere. 35. Aſpergite vos cinere optimates gregis, quia completi ſunt dies veſtri, vt interficiamini. Proinde Eccleſiæ catholicæ vſus habet in capite ieiunij quadrageſimalis inſpergere cinerem ſuper capita Chriſtianorum, quòd venerint dies doloris pœnitentiales, in quibus quiſque debeat affligere carnem ſuam, quæ ſuis deliciis multa peccata intuliſſe homini conuincitur: quatenus poſthabitis carnalium voluptatum deliciis quibus Deus offenſus in nobis erat, deinceps digna pœnitentia vita noſtra caſtigetur. Namque triſticia, ait apoſtolus, quę ſecundum deum eſt, pœnitentiam in ſalutem ſtabilem operatur: ſæculi autem triſticia mortem operatur. 2. Cor. 7. quæ fit de amiſſione bonorum temporalium: de qua vane conturbatur omnis homo. quatenus intelligeres eos omnes qui dolent vſque ad offenſionem dei, de corpore meretricis huius eſſe, & de pereuntium multitudine. Nam electi gaudent in tribulationibus & deo gratias agunt. Non ſolum autem in populo domini id peculiare erat, vt pulueris iactu ſupra caput dolorem promonſtrarent: ſed etiam apud ethnicos. Quod poetarum libri palam oſtendunt. Homerus in ſuis Iliadibus Achillem teſtatur conſperſiſſe caput ſuum puluere Patroclo interfecto. Virgilius Mezentium ſuper morte Lauſi.

Puluerē mittere ſuper capita.

At Lauſum ſotij exanimem ſuper arma ferebant
Flentes ingentem, atque ingenti vulnere victum.
Agnouit longe genitum præſaga mali mens.
Canitiem immundo deformat puluere: & ambas

Ad cælum tendit palmas, & corpore inhæret.

Legis & in Catullo ſimile quiddam, poeta veteri, & exagitatiſſimo.

Canitiem terra, atque infuſo puluere fœdans.

Vt longe præſtiterit ſenſum loci ad hunc morem capere, quàm neſcio in quæ diſtrahi. Neque vero negauerim per caput mentem alibi intelligi, velut Luc. 21. Leuate capita veſtra. & terram terrenum eſſe affectum: hic tamen minime arridet. ſed nec principes viros per caput. Porro naues hoc loci negociationes ſunt, que potiſſimum in mari fieri ſolent nauibus. Multi enim in hoc ſeculo ditantur ex negociatione maritima, quòd facillima ſit aduectio mercium etiannum de quantũcúnque longinquis partibus orbis, vt palam eſt. Et in Regum libris legimus, quia ſub Salomone claſſibus ibant ſemel in tribus annis in Ophir, & afferebant inde auri talenta quadraginta, & multas alias ſpecies quæ non poterant reperiri in terra Iſrael. Sequitur ratio nimio mærore conturbati deſperatíque animi, quoniam vna (inquit) hora deſolata eſt ſcilicet ciuitas reproborum. Inopinatè enim deſolabitur tribulationibus grauiſſimis ante iudicium exorientibus. Primo poſt interitum Antichriſti: quando Babylon cadet virtute Chriſti. ſecundo tribulationibus ſuperuenientibus ante iudicium: quãdo ſol obſcurabitur: & luna non dabit lumen ſuum, & ſtellæ cadent de cælo: & virtutes cælorum mouebuntur. Matth. 24. Mar. 13. Explanatius ponit Lucas. Erunt, inquit, ſigna in ſole & luna & ſtellis: & in terris preſſura gentium præ confuſione ſonitus maris & fluctuum, areſcentibus hominibus præ timore & expectatione, quæ ſuperueniet vniuerſo orbi Luc. 21. Tunc incipient à longe ſtare ab incendio meretricis mundi huius, qui in ſui cupiditate non niſi meretrix eſt, in ſpeciem apparens pulchra, cæterum turpis & ignominioſa, quæ ſub ciuitatis nomine hic deſignatur: quòd ſicut ciuitas colligit gentes: ita & mundi concupiſcentia. Obſerua. Quia non ſolum iacturam diuitiarum, ſed etiam repentinam improuiſamque deplorant amatores ſeculi ruinam. Obſerua item, quia in hoc catalogo plorantium: non ruſtici, non paſtores pecudum, non infimæ ſortis homines commemorantur, ſed magni eo quòd vo-

luptas seculi ad eos minus pertineat, qui magis necessario vsui, quàm superfluæ cupiditati inseruiunt, Tria autem genera hominum nominatim exprimuntur. Reges terræ, Mercatores, & Nautæ: eo quòd in his præsertim voluptuosa vita sedeat. quippe qui plus deliciis & carnis libidini inseruiunt, à quibus non secernuntur impiè militantes: qui sub regibus suis comprehenduntur: sicut Ecclesiastici, in nautis mercatoribúsque, & qui indulgentius sibi viuunt vniuersi.

Reges. Mercatores. Nautæ voluptuosi mortalium.

DE CONSOLATIONE SANCTORVM.

Sect. 3. *Punct.* 1.

EXulta super illam cœlum, & sancti Apostoli: & prophetæ. Quoniam iudicauit Deus iudicium vestrum de illa.

Memoriter tenendum est, quia cuncta hęc damnatio & cõtritio meretricis infandæ ad consolationem cedit sanctorum: de quibus specialim nominantur maiores, qui sunt in dei ecclesia, vt Apostoli, & prophetæ. Nomine prophetarum intelliguntur sancti prædicatores verbi dei. Eo sensu vtitur Paulus in suis arcanis literis, hoc verbo propheta. 1. Cor. 13. dicẽs. Ex parte prophetamus. Et cap. seq. Æmulamini spiritualia, magis autẽ in propheris. Item qui prophetat hominibus, loquitur ad ædificationẽ. Rursum quoque. Qui prophetat, ecclesiam dei ædificat. Et, Maior est qui propherat. Constat autem apostolorum locũ tenere in Ecclesia dei, Papam, cui ob dignitatis primam excellentiam sanctissimi nomen indidimus, qui primus est, Petri successor: deinde Cardinales, quorum appellatio Reuerendissima est: quibus munitur sedes apostolica, ornati nuper reperto titulo, penes quos summa rerum versatur, habentes authoritatem à Christo domino, qua regant populum dei, in verbo sancto & salutari, quibus dicit Christus, Amen dico vobis: quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quæcunque solueritis super teram, erũt soluta & in cælo. Matth. 18. Quod exponens post resur-

Sanctorum consolatio.

Papa sanctissimus.

rectionē ſuam inſufflauit, & dixit eis, Accipite ſpiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, remittūtur eis: & quorū retinueritis, retenta ſunt. Ioan. 20. Qui teſte Apoſtolo, quoſdā dedit apoſtolos, quoſdā autē prophetas, alios vero euangeliſtas, alios autem paſtores & doctores ad conſummationē ſanctorū in opus miniſterij: in ædificationē corporis Chriſti, donec occurramus omnes in vnitatē fidei, & agnitionis filij dei in virū perfectū, in mēſurā ætatis plenitudinis Chriſti, Ephe. 4. In hoc catalogo cōputātur Archiepiſcopi, Epiſcopi, & miniſtri eccleſiarū, Parochique omnes, & qui ad illos pertinent clerici. Nec ordines religionū ſecernūtur, in quibus ſunt paſtores, & doctores, omnes in vno corpore Chriſti, qui ſunt citra hypocriſim fideles. Hos omnes in hac ſcriptura conſolatur ſpirituſſanctus, vt nō deficiāt in tribulationibus ſuis, & in iugo domini diutius ferendo ne laſſentur: ſciētes, quoniā mali quantūuis in tēpus floreant, nō diu regnāt: tollentur autē è medio, ne in æternū noceant ſanctis, vt pacatū fiat regnū Chriſti. Quod quū factū fuerit ſicut præcedēs ſermo declarauit, tūc nimirū & angelis & hominibus plenū erit gaudiū. Ait ergo, Exulta cęlū, id eſt eccleſia catholica ſanctorū: Exultate & vos paſtores gregis dominici Apoſtoli ſancti, & prophetæ qui in verbo ſancto paſcitis eccleſiam Chriſti: Quoniā iudicauit dominus deus iudiciū veſtrū, eruens vos à perſequutoribus veſtris: quorū vltio vobis cedet in gaudiū. iuxta illud, Letabitur iuſtus, quum viderit vindictā, Pſal. 57. Quid eſt quod dicit? Quū enim dominꝰ in euāgelio præcipiat, diligere inimicos noſtros, & benefacere his qui oderūt nos, & orare pro perſequentibus, & calūniantibus nos, vt ſimus filij patris noſtri qui in cœlis eſt, qui ſolē ſuū oriri facit ſuper bonos & malos, Matt. 5. Luc. 6. Quid eſt quòd hic hortatur cælū, & Apoſtolos, & prophetas, vt gaudeant ſuper excidium inimicorū ſuorum? Sed eniuero nō de perditione reproborū lętari iubētur, quin potius de iuſto dei iudicio. Vnde quū dixiſſet, Exulta cœlū & ſancti apoſtoli, & prophetę: protinus ſubiecit, Quoniā iudicauit dominus iudiciū veſtrū de illa. Vel etiā in hoc lætari pręcipiūtur, quia poſt dānationē reproborū vētura eſt remuneratio ſanctorū. Neque enim ante electi ſubleuabūtur in cælū ad beatā gloriam,

Sancti an ſuper perditione aduerſariorū gaudeant.

quàm reprobi damnentur in infernum. Gaudent ergo, quia dum illi pereũt, gloria illorum appropinquat. Gaudent, quia iusto Dei iudicio concordant. Non enim illi concordarent, si de eius iusto iudicio non gauderẽt. Vnde quum dominus ruinã pereuntis mundi discipulis narraret, statim subiecit, His autem fieri incipientibus respicite, & leuate capita vestra, quoniã appropinquat redemptio vestra. Ac si diceret, Quum ex mundi desolatione finem eius appetere cernitis, respicite, & leuate capita vestra, id est, consyderate, & exhilarate corda vestra: quia dum finitur mũdus, cui vos amici non estis, prope fit redemptio, quam speratis. Obserua. In cælo, in apostolis, & in prophetis comprehenditur omnis ecclesia à principio sæculi vsque ad finem. Quoniam iudicauit Deus iudicium vestrũ de illa, ciuitate impiorum, scilicet: hoc est, illud iudicium, de quo superius cap. 6. dictum est, Vsquequo domine, sanctus & verus, non iudicas, & vindicas sanguinem nostrum de his qui habitant in terra? Iudicauit ergo iudicium vestrum, id est, damnauit illam meretricẽ iuste, quæ vos damnauit iniuste: & quæ vobis temporalem iniecit mortem, æternam subiit pœnam. Zelo ergo iustitię hortantur ad gratulandum: & vt amore gloriæ incensi, appetant quamprimum iungi præsentiæ deitatis, vnde perfecta sanctorũ promanat gloria. Sequitur.

Punct. 2.

Et sustulit vnus angelus fortis lapidem quasi molarem magnum, & misit in mare dicens, hoc impetu mittetur Babylon, ciuitas illa magna, & vltra iam non inuenietur.

Lapis molaris in mare missus.

In visione imaginaria apparebat Ioanni quòd angelus vnus fortis proiecit saxum grande quod erat ad formam lapidis molaris in mare: ad figurandum, & facto exemplari demonstrãdum, quòd Christus magni consilij angelus in die iudicij proiciet subito in infernum omnem impiorum congregationem. Simile legis apud Ieremiã, Quum, inquit, veneris in Babylonem, ligabis lapidem ad librum istum, & proiicies illum in medium Euphratem dicens, Sic submergetur Babylon, & non consurget à facie afflictionis, quam ego adducam super eam. Vnde nũc sumitur de Babylone, cuius typus fuit Babylon illa Chaldaica, & vltra non inuenietur. Bene ergo hoc facto

angeli figuratur, quàm potenter & cito exterminanda sit in tempore suo ciuitas diaboli: quum dominus Iesus sedens in iudicio cum senioribus populi sui sententiam denuncians dicet, Ite maledicti in ignem æternum, Matth. 25. Tũc veraciter vniuersa ciuitas diaboli, & reproborum cum magno impetu in profundũ mittetur: & sicut lapis magnus in mare missus non emergit vlterius, sic nec illa semel præcipitata liberabitur. Congrue autem non qualemcunque lapidem, sed quasi molarem dixit: quia videlicet Babylon ista reproborum, sicut pondere grauis est peccati, ita & erroris agitatione instabilis: quorũ vtrunque, id est, pondus & instabilitatem pleniſſime in se exhibet lapis molaris: qui & pondere grauis est, & circulari agitatione instabilis. Nũc id quod de angelo dictum est videamus. Diximus enim Christum per angelum hunc exhiberi, qui recte & vnus est & fortis: vnus, quia vnus ipse est mediator Dei & hominum vt Paulus habet. 2. Tim. 2. Qui & fortis est, ad debellandas aëreas potestates. De quo Psalmographus ait, Dominus fortis & potens, dominus potens in prælio. Psal. 23. Donec fortis is angelus non apparuit, possidebat omnia malignus: dum autem aduenit superans fortior ipse fortem, omnia vasa eius abstulit, Luc. 11. Et vt apertius dicam, Animas ab eius potestate ipse iuste abstraxit, quas tenebat ille per fraudem. Sequitur.

Lapis molaris impij.

Christus angelus.

☞ Punct. 3.

Et vox citharedorum, & musicorum, & tibia canentium, & tuba, non audietur in ea amplius.

Scriptura hæc ostendit quia carebunt impij omni solatio: nec vero frustra meretricis tãtæ musica omnis condemnãda prædicatur, quia eius fœlicitas summa cum voluptate defluxit: & lasciua erant carmina, quæ ab ea modulabantur, vtpote dæmonum iuuentiones. Porro in veris Dei laudibus musicæ artis rationabile obsequium adhibetur, & eis qui legitime canunt, psallunt sapienter, remunerationis præmiũ erit carmen sempiternum, de quo post paululum scriptura ista bonum referens auditũ magnifice patiẽtiam sanctorum consolatur. Ac si diceretur, Nulla suauitas harmoniæ, nullus sonus auditũ qui mulceat erit in damnata impiorum collectione: sed plãctus, & vlulatus, & miserabilis clamor in sempiternum. Ecce

Impij solatio carebunt damnati.

qualis erit pars reproborum, qui vitæ præsentis gaudia prætulere æternis. Bonum erat eis per luctum peruenire ad ea, quæ intermina sunt beatorũ gaudia, quàm de temporalibus hisce gaudiis transire ad sempiterna lamenta. Atque vtinam sufficeret eis sic gaudiis perfrui trãsitoriis, vt non alios corrumperent couuersatione morum. Sed heu, quia sicut spinæ se inuicem complectuntur, sic conuiuium eorum pariter potantium: proinde consumentur quasi stipula ariditate plena. Naum. 1. sequit. ✠ Punc. 4.

Et omnis artifex: & omnis ars non inuenietur in te amplius: & vox molæ non audietur in te amplius: & lux lucernæ non lucebit in te amplius: & vox sponsi & sponsæ non audietur posthac in te: Quia mercatores tui erant principes terræ, Quia in veneficiis tuis errauerunt omnes gentes.

Principium huius textus sic alibi legitur, Omnis artifex cuiuscunque artis. In summa, omnia quæ ad vsum, vel ad solatium humanæ vitæ pertinẽt, tolluntur ab impiis: eo quòd in vita sua receperint bona, & in seductionibus eorum multos errare fecerunt. Hæc autem quæ hic dicuntur certo certius implebũtur in impiis. Non solum enim artificia nulla erunt, sed etiam quicquid arte elaboratum fuerit peribit illis. Cælum enim & terra transibunt illis mutata à priori forma iuxta qualitatem, vt non eis seruiant. Neque ventri amplius indulgebũt hi: quando mola eis nulla erit, nec vox eius audietur. Nec lucis solacia habebunt, densissimis compressi tenebris, clausi perpetuo horrore carceris inferni: vt qui internam fidei lucem contempsere dum viuerent, post mortem in tenebris sint externis, quos mitti iubet rex in tenebras exteriores, vbi erit fletus & stridor dentium, Matth. 22. & 25. Præterea nec blanda vox sponsi aut sponsę audiet ibi, quorum blandicies vertetur in execrationem: vt qui procaciter multa lasciue locuti sunt, execrationibus vltro & citro inuicem iaculatis saturentur. Quod vero subdit, Quia mercatores tui erant principes terręadhuc persistit in enumeratione causæ, cur videlicet hæc Babyloni eueniãt. Ac si dicat, Idcirco nihil omnino virtutis, quod prę-mio dignum sit remanebit in te: quæ etiam illa quæ bona feciſti, ob vanam gloriam, & temporalem laudem feciſti, venditans ea tuis vanis laudatoribus, nec vnquam

Nulla solatia erunt damnatis.

Mercatores vani adulatores.

veram iustitiam coluisti: vt non alij sint mercatores eius, quàm vani adulatores, ij & principes terrę, terrenis inhiantes, mentientes pro terrenis apud reges terræ, quos diximus supra, principalem, & magnam portionem huius meretricis cõdemnatæ existere. Iustitiæ ergo tuæ laruatæ tulisti mercedem à tuis vanissimis adulatoribus, qui te insigniter commendabant, velut iustam, & piam, tua ob fucata facinora, alioqui teterrima, vt minime te hæc eliberent à pœnis? Nam sunt alia quæ te cõdemnent, etiam si hæc pro te essent. Primum est, quia in veneficiis tuis, id est, scandalo pestilenti ac pessimo tuo errauerunt gentes, id est, scãdalizati sunt multi: quia sicut ecclesia in omnes mundi gentes diffunditur, ita & Babylon, cuius principalis pars (vt sæpe dixi) mali principes sunt, exemplo malo & pestulenti doctrina multos corrumpentes.

Punct. 5.

Et in ea sanguis prophetarum, & sanctorum inuentus est: & omnium qui interfecti sunt in terra.

Sermo diuinus aliquando loquitur ad Babylonem in secunda persona, aliquando de ea in tertia. Dixerat enim supra, Omnis artifex, & omnis ars non inuenietur in te amplius. Nunc autem persona mutata dicit, Et inuentus est in ea, &c. In quibus verbis ostenditur in hac Babylone, ciuitate meretrice totum corpus diaboli debere intelligi. Sanguis autem inuẽtus est in ea, quòd membra eius sunt ij omnes, qui effuderunt, & effundũt innoxium sanguinem: à primo parricida Cain vsque ad vltimum nec pœnitentiam egerunt agúntque. De quibus loquitur spiritussanctus dicens, Viri sanguinum declinate à me, Psal. 138. Et in Psal. 15. Non congregabo conuenticula eorum de sanguinibus, nec memor ero nominum eorum per labia mea. Non solum ergo prophetarum, & sanctorum sanguis ab hac Babylone exquiritur: sed etiam omnium pariter, qui interfecti sunt in terra iniuste. Alij addunt, variis in præliis: eo quòd bellorum causa non alia fuit, quàm cupiditas terrena, qua ebria est Babylon. Custodiat nos dominus à malo eius.

CAPVT XIX.

DE VOCE MAGNA LÆTITIÆ IN CAELO AVDITA HALLELVIAH.

Sect. 1. *Punct.* 1.

Post hæc audiui quasi vocem magnam turbarum multarum in cælo dicentium Halleluiah.

Græcus textus habet, Audiui vocem turbæ multæ. Proinde consentaneum erat interpretem ponere turbarum, & non tubarum: vel certe ad Græcam veritatem in singulari turbæ multæ in cælo dicentis, Halleluiah. Hæc est vox consolationis & lętitiæ communis post interitum Antichristi: quãdo omnis Israël saluus erit vniuerso orbe fidẽ Christi recipiente. Nota, vox magna dicitur audita: quia multorum, quia omnium. Porro halleluiah Hæbræa vox est, Latinis sonat Laudate dominũ: vox plena gaudij & omnis exultationis. scribitur autem cum aspiratione in Hebræo ante & post: sic, halleluiah: cõposita à hillel, quod est laudauit; & Iah quod diuinum nomen est, solẽtque verti Deus vel dominus. Quæ gratissima laus est, perfectissimiq; affectus in Deum explicatio: quo nomine plerique Psalmorũ inscripti sunt. Horum vnus sic in frontispicio habet titulum rei suæ præ se ferẽs, Halleluiah reuersio Aggæi & Zachariæ. Quod prẽsenti loco maximè competit. Aggæus quippe & Zacharias captiuationem filiorum Israël factam à Nabuchodonosor solui singulariter prædixere, templi quoque destructionem: qui & ipsi demum in reuersione illorum in Hierusalem affuere, templique reædificationi interfuere: id quod certissimus futurę rei est typus, & prægestamen quoddam. Nam quemadmodũ olim destructa veteri Babylonia: & illius rege Baltasaro, qui tẽpli Dei vasis abusus fuerat interfecto, à Medorũ rege Dario data est libertas redeũdi filiis Israël in Hierusalẽ, vt & templũ cõuulsum reædificarẽt, & ciuitatem: redditis sacris vasis templi, vt templũ reportarentur. Ita contrita mystica Babylone, & pereunte Antichristo qui cunctis Dei vasis abutetur, hoc est, Dei electis: dabit pax ecclesiæ in toto terrarũ orbe, & quæ con-

Halleluiah.

Ecclesiæ pax vniuersalis.

uulſa deſtructáque erant in eccleſia Dei reędificabuntur, Vaſa ſancta inferentur,námque & ſacerdotium in priſtinam dignitatem reſtituetur,habiturum maiorem honorem quàm vnquam antea , quando cum ingenti lætitia cordis ac vocis exultatione ab omnibus cantabitur halle luiah. Obſerua,ratio ordinis euentuum minimè ſinit locum ſubito ſuſtolli ad cæleſtium exultationem:quamuis nonnulli ita reddere conati ſunt,minus attendentes rerũ ordinem:ſine quo facilè quiuis in expoſitione tantæ rei hallucinari poterit. Quum enim de interitu Antichriſti actum ſit in ſuperioribus tanto fragore,tanto cladis horrore ſicut accepimus:nunc ſpiritus in cõſolationem credentium deſcribit lætitiam quæ ſequutura eſt tam ſolenniter:vt primo aſpectu ſtatim perſuaſibile ſit ĩcauto paſſum ſcripturæ huius debere accipi de exultatione , quam perpetuam habebunt ſancti in patria,poſt reſurrectionẽ: ſatius tamen intelligi arbitror de communi eccleſiæ vniuerſalis lætitia,quæ ſequetur antichriſtianam perſequutionem:In quod nõ nihil ſuffragari videtur figura quoque liberationis filiorum Iſrael de Babylonica captiuitate. Nam quòd contrito regno Babylonis filij Iſrael ex captiuitate Babylonica rediere in Hieruſalem, vaſáque ſacra illata ſunt:& templum reædificatum,& ciuitas: plane ſignificat,quòd contrito regno Antichriſti,fideles reuertentur intra ſinus eccleſiæ : qui abducti per varios ſeductionis errores alienati à Deo ſuo erant, & ſacerdotes in templo ſuis reſtituentur honoribus. Tunc equidem implebitur illud quod dicitur:quia maior erit gloria ſecundi templi quàm primi:quod in vniuerſum gloria domini implebitur. Quod ergo vocem audit Ioannes in cælo, figurat ſanè illam exultationẽ quam habituri ſunt credentes in tempore illo de interitu Antichriſti,& liberatione eccleſiæ,& pace vniuerſali : & etiam quia totus orbis confluereꝛ ad recipiendam fidem chriſti. Quid putas qualis erit tunc exultatio illa? Talis erit vt propemodum exæquet illam , quam habituri ſunt ſancti poſt reſurrectionem in cæleſti patria,eámque perſcribat. Solet enim vna exultatio alterius typus eſſe,ſicut contra & tribulatio,vt non mirum ſit quoſdam ſtatim locum hunc ſcripturæ ad cæleſtem beatorum exultationẽ retuliſſe, quòd

tanta ſolennitate tanto lumine deſcribatur. Non fuit ab initio talis lętitia, tam ſolemnis triumphus. Similis locus eſt ſupra de ſignatis ex omni tribu filiorum Iſrael: & de innumerabili turbæ magnitudine collectæ ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis, & linguis. Indicat námque ea innumerabilis turba multitudinem eorum qui tũ conuertentur ex omni gente quæ ſub celo eſt: & etiam figura eſt electorum omnium, qui referẽdi ſunt ad ſedem quietudinis ſempiternæ.

❋ Punctus 2.

Laus, & gloria, & virtus Deo noſtro, Quia vera, & iuſta ſunt iudicia eius: Qui iudicauit de meretrice magna, qua corrupit terram in proſtitutione ſua: & vindicauit ſanguinem ſeruorum ſuorum de manibus eius: & iterum dixerunt, Halleluiah.

Haymo dicit, hoc eſſe halleluiah, quod dicere laus: quia omnis creatura cæleſtis & terreſtris Deum laudare debet, & gloriã, id eſſe quod honorem, & exultationem. Tribuitur autem virtus Deo noſtro, quia ipſe vicit diabolum, & electis ſuis poteſtatẽ vincendi tribuit: quibus ipſe dixit, Confidite, ego vici mundum. Ioan. 16. Noua tranſlatio ex græca veritate habet, Salus, & honor, & gloria, & virtus domino Deo noſtro: quæ voces rectè ſibi inuicem ſuccedunt, vt primo ſit ſalus, deinde honor, hinc gloria, poſt hæc virtutis atteſtatio. Salus enim ſolius Dei, qui in ſe primum, & à ſe, & per ſe conſeruari habet, nullius egẽs adiutorio: per ſe autem ſibi ſufficiens, ideo non eſt in eo mutatio, nec viciſſitudinis obumbratio, vt Iacobus ait. Perpetua enim virtus eſt Deus, qui & alia à ſe in vniuerſum conſeruare valet: cui tribuunt ſancti ſalutem, qua cõſeruantur, quoniam virtute eius fit vt conſeruentur. Scriptum eſt enim, Rex non ſaluatur per multam virtutem, & gigas non ſaluabitur in multitudine virtutis ſuæ. Pſal. 32. Nemo eſt cui propria merita ſufficiant in ſalutem, vtpote rem tanti momenti: ſola autem virtus gratiæ Dei id efficit, vt ſalui ſimus. Ergo ea ipſa in primis eſt quærenda: vt non fide torpeas, ſed quodcunque poterit manus tua inſtanter operare, Eccl. 9. Non eſt, inquit, Paulus volentis neque currentis, ſed miſerentis Dei, Roma. 9. Er-

Salus Deo eſt proprium.

Miſeratio Dei gratiæ collatio.

Exod.33.Moyſi dicit Deus,miſerebor cui voluero:& clemens ero,in quem mihi placuerit.Miſeratio Dei eſt gratiæ eius collatio, & ſaluatio à malis,ſiue peccati,ſiue pœnæ:quæ à ſolo Deo eſt. Et vt in eis expendamus qui ſuperſtites erunt periculis Antichriſti,ſola Dei miſeratione fiet,vt ſeruentur,vtque non pereant, & qui referuntur in cælum : quatenus merito à ſeruatis è tot periculis, honor illi tribuatur, & gloria, & virtus, quòd hæc omnia propriè habeat Deus,& honorem & gloriam, & virtutem. Honorem à præſtita laude,gloriam ex laudis honore naſcentem,virtutem in potentia efficaci,quod in virtute & potentia conſeruet ſaluétque eos, qui verè illũ honorant & glorificant. Cæterum prorumpunt in hanc commendationem ſancti fideles Dei,cauſa hortante eos iuſtitiæ iudicij eius,quia vera & iuſta ſunt iudicia eius. Cuius eius?dei,qui multis nominibus laudé à ſanctis ſuis promeretur,qui liberauit eos de meretrice magna, quando in eius membris condemnauit eam : vt hi qui ſanguinem fuderunt,ſanguinem bibant. Quid eſt ſanguinem bibant,niſi vindictam ſanguinis ſuſtineant ? Hinc Pſalmiſta ait, Iuſtus es domine : & rectum iudicium tuum, Pſal.118.Sic ergo liberauit ſuos de meretrice magna,quę ſui corruptione corrupit terram, hoc eſt, immunditia carnis, vel idololatria, ſeu etiam terrenorum cupiditate:Et vindicauit ſanguinem ſeruorum ſuorum de manibus eius. Quid eſt vindicauit ſanguinem ſeruorum ſuorum de manibus eius ? niſi contrita eius poteſtate in vltionem fuſi ſanguinis ſeruorum ſuorum,id eſt,quem fudit impia,ſeruos Dei mactando abſque reſpectione animarum ſanctarum:liberos ſuos fecit, ne amplius eis nocere poſſit. Vel etiam vindicauit ſanguinem ſeruorum ſuorum,id eſt,liberauit vitam eorum,qui ei fideliter ſeruiunt,& qui per mortem erepti ſunt,& qui ſuperſtites in viuis permanſerunt:vt vtrobique liberi ſint ſerui Dei cæterum à nefandorum perſequutionibus. Et iterum dixerunt, magna ſcilicet lætitia cordis eorum geſtiente, Halleluiah,commemorando enim diuinæ æquitatis iudicia delectati fuere in laude ipſius, ideo repetitis deum vocibus laudauerunt : ad innuendum quòd infatigabili aut inceſſabili voce Deũ laudare debemus. D. Hay.

Sanguinem bibere.

Geminatio, sermonis cõfirmatio est. Ecclesia enim semper indesinenti affectu Deum laudat, ex cuius persona Psalmista dicit, Benedicam dñm in omni tẽpore, semper laus eius in ore meo. Psalm. 33. Duo autem facta infamæ meretricis in hoc loco (sicut & in fine præcedentis cap.) commemorantur: primo, quòd terram corruperit fornicatione, deinde quòd sanctorum fuderit sanguinem crudelitate: pro quibus gehennæ incendium æternaliter sustinebit. In quod statim sequitur.

❧ Punctus 3.

Et fumus eius ascendit in sæcula sæculorum.

Fumus hic non tam præsentis seculi tribulationum est, quàm æterni incendij: cui simile erit incendium iudicij, quo peribit mundus, quóue continuè pereunt impij. Vnde intuendum, quia non dicit ascendet, sed Ascẽdit, pro tempore præsenti: quia videlicet, in singulis reprobis, quotidie reproba ciuitas damnatur, & ad inferni pœnas quotidie destinatur: quemadmodum & Hierusalem ciuitas sancta quotidie iustificatur, & quotidie transit in electis ad patriam cælestem. Nam hic per fumum (vt diximus) flamma æternæ pœnæ designatur: & quia miseri in æternum torquebuntur, fumus eorum in sæcula sæculorum ascendere dicitur. Locus refellit opinionem eorum, qui putant reprobos exactis certis annis, nec paucis, postea transituros ad gloriam, contra sententiam domini, qua dicit, Matth. 25. Ite maledicti in ignem æternum. Quicquid enim æternum est, terminum non habet. Fumus ergo eius ascendit in sęcula sæculorum: quia nimirum tormenta, quibus reprobi continuè traduntur, finem non accipient. Infernalis námque camini babylonici succẽsio perdurat æternum. Vnde pęna eius grauis est propter tormenti acerbitatem, grauior propter suppliciorum diuersitatem, grauissima propter æternitatem. Quod vtique solicitè est nobis cõsiderandum, & vehementer expauendum, sed quibus? Primo incredulis: quorum primũ & maximũ est peccatũ incredulitas. Qui enim non credit iam iudicatus est, hoc est, infernali igni destinatus. Deinde, improbitate fidem abiurantibus, quos semper vitiorum gurges consequitur, ad pœnam: iuxta quorum qualitatem pœnas

Reprobi quotidie dãnantur.

Ecclesia quotidie iustificatur, & trãsit ad patriã cælestem.

Inferni pœnæ grauitas.

damnati plus minúſve accipient. His ergo expauendum, non piis, non credentibus: qui probitate fidem adornant: quorum conſcientiis pauorem ademit Chriſtus paſſionis tolerantia, vt ſint ei in peculium. Nemo ergo ſe ſeducat, nemo ſibi blandiatur velut fide ſanctitudinem omnem ita imbiberit, vt perire vltra nequeat. Fides equidem ſaluat, ſed ſi in iuſtitia & ſanctitate contineatur, ſeruiatúrque Deo in ea omnibus diebus vitæ: vt non iniuria vitæ, Dei vltioné ſtimuler: alias, quid interierit inter chriſtianum Ethnicúmque? quos pares, vita nihil diſcrepãs fecit.

Fides in ſanctitudine vitæ ſaluat.

Punctus 4.

Et ceciderunt ſeniores vigintiquatuor, & quatuor animalia, & adorauerunt deum ſedentem ſuper thronum, dicentes, Amen, Halleluiah.

Quemadmodum per. xxiiij. ſeniores intelligantur ſancti veteris ac noui teſtamenti, qui figura ſunt duodecim apoſtolorum ac duodecim iudicum, quos Deus inſtituit: opinor ex præcedentibus palam eſſe. Per quatuor autem animalia ſine altercatione euangeliſtæ & miniſtri verbi Dei vniuerſi intelliguntur. Qui cadunt vſque adhuc coram Deo: gratias ei agentes in ſumma gratulatione animi (viuunt enim: & non defecerunt) quòd tanta gratia ſumma illa maieſtas, eccleſiam pro qua ipſi tantum laborarunt nõ deſeruit in finem, ſub quorum perſonis in hoc mundo intelliguntur primores eccleſiæ, qui regunt ſubiectam plebem: qui omnes videntes erga ſe immenſa Dei omnipotentis beneficia, ardentiſſimo in eum ſpiritu excitati ſeſe ſummittent, & humiliabunt, adorantes Deum & dominum noſtrum Ieſum Chriſtum tanquam excelſum præ regibus terræ, qui poteſt ſaluare & perdere: qui recto iudicio iudicat omnes: vt bonos ſaluet, perdat malos. Iſte ergo caſus ſeniorum, & animalium non pertinet ad ruinam, ſed ad humilitatem. Cadunt enim ante ſedẽtem in throno, id eſt, ante deum, qui præſidet ſuæ eccleſiæ: quia ſemetipſos humiliant, & quicquid habent, in fide & opere ipſi deputant, à quo hæc perceperunt, qui dicit, Sine me nihil poteſtis facere. Aiunt itaque adorãtes, Amen, id eſt, verum eſt, quia Deo noſtro debetur laus & gloria & virtus: qui iudicauit de meretrice magna. Iuſtũ equidem erat, vt qui ſanguinem ſanctorũ ſitiuit, ſanguinem

nem bibat, hoc est, vindictam sanguinis sustineat: & idcirco laudãdus est: qui siue propter voluptatum gustum, variásque carnis contaminationes, seu effusiones sanguinis non nisi iustè reprobos damnat. Halleluiah, hoc iungitur ad immensitatem gaudij: quippe ex immensitate gaudij hortantur sancti ad laudandum Deum. Ita enim hebræa vox halleluiah interprætatur, Laudate dominũ: tanquam non sit ei sufficiens, qui primi sunt sanctorum, pro merito laudare dominum, nisi adsint in eadem celebritate & alij, id est totum corpus ecclesiæ sanctæ. Nota, non ab re sedentem in throno dominum dicit. Thronus iudicij est sedes, iuxta illud, Parauit in iudicio thronum suum. Psal. 9. Quia enim mox de iudicio eius mentio facta est, congruè in throno sedentem dominum commemorauit, etiã si thronus ecclesia sit sanctorum, in qua est sedes eius, sicut scriptum est, Dominus in cęlo sedes eius, Psal. 10. Et, Dominus in cælo parauit sedem suam. Psal. 102. Cælum autem militans est ecclesia, prætertquã quòd sit beatorum requies: quo nomine & sancti non raro intelliguntur, vt est illud, Cæli enarrant gloriã dei. Psal. 18. Et iterum, Confitebuntur cæli mirabilia tua domine. Psalm. 88.

Thronus sedes iudicij.

❋ Punctus 5.

Et vox de throno exiuit dicens. Laudem dicite Deo nostro omnes sancti eius: & qui timetis eum pusilli & magni.

Vox ista, quæ de throno prosiliit, inuitatio omnium est ad veritatis confessionem, & vt dignam tribuant laudem deo: cantent & psallant de cordibus suis in omni gratiarum actione, iuxta quod multiplicauit misericordiam suam nobiscum deus, secundũ omnes promissiones suas, quas fecit patribus nostris, quorum filij nos sumus per fidei imitationem in omnibus bonis, quæ in nobis operatur deus. Quo in loco impensius considerandum nobis est, quia vox prosiliit è throno. Thronus autem ecclesia est. Ecclesiæ ergo præcepta per hanc vocem quadratissimè capiũtur, de qua dñs dixit, Qui ecclesiam nõ audierit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus. Matt. 18. Et quia vox iubet dici laudem Deo: quicquid Ecclesia instituit ad laudem dei in suis fidelibus est impretermissè obseruãdum, nisi quis alioqui velit Ethnici nomine inuri. Sed Ecclesiarius sacrorum sanxit, instituit quo ordine sacerdotiũ

Vox de throno prosiliens.

Ecclesiæ præceptis obediendum.

consecretur, officia horaria interdiu & noctu, quo ritu peragantur: & alia. Operæ præcium itaque fuerit ea omnia obseruare, nec contemnere, nec aliter ordinare quàm sunt ordinata. Nostrum est parere: non causas trutinare, quare hoc ita, aut quare illud secus institutũ sit. Dicatur ergo, Laudem dicite Deo nostro omnes sancti eius. Qui hic per sanctos intelligantur, facilè est considerare, quũ in christo, in fide eius per baptismum omnes sanctificati simus, iustificati à peccatis, Deo viuimus. Sãcti ergo credentes in Christum sunt, qui timent Deum pusilli & magni. Hoc est, quod dicebã antea, nõ statim beatos esse simul atque fidei sacramentis initiamur, nisi & præcepta dei custodiamus, & hi sunt qui timent deum. Timẽs offendere deum, custodit præcepta dei: & hic est qui diligit Deum. Ioan. 14. Haymo, seruos legit, non sanctos: sed ad idem pertinet. Seruus enim christi fidelis est: quem redemit proprio sanguine Christus: cui tenemur seruire ex pacto ex omnibus mandatis eius: quos dominus habet in peculium iure emptiõnis. Quare autem timentes Deum laudare præcipiantur, quum ipse Ioannes dicat in Epistola sua, Quoniam timor pœnam habet. Et, qui timet non est perfectus in charitate. Sed sciendũ nobis est, quia duo sunt timores. Est enim timor seruorum, est filiorũ. Serui timent flagra ne verberentur si quo minus rem herilem tractauerint, aut præceptis non obsequundauerint. Filij timent ne deliquio pectus paternũ quod propensum sibi vident conturbẽt, immo ne paterni pectoris dulcedinem vel tantilla amaritudine vicient, in qua sublimiter delectantur & viuunt. Timent etiam offendere ne hæreditate priuentur. Aliter ergo timent mali, aliter boni: mali timent, ne flagellentur, néve ob flagitia in supplicia æterna damnentur: boni ne piissimum patrem offendant: qui hoc loco iubentur laudare deum, pusilli & magni. Pusilli sunt qui alta penetrare non possunt, de quibus Apostolus, Non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed tanquam paruulis in Christo, lac vobis potum dedi non escam. 1. Cor. 3. Et Hebr. 5. Imbecilles facti estis ad audiẽdum: Etenim quum deberetis magistri esse propter tempus, rursum indigetis vt vos doceamini quæ sunt elemẽta exordij sermonum Dei: & facti estis, quibus lacte opus

Sancti credẽtes omnes.

Timẽtes omnes laudare debent Deũ.

Timor duplex.

Timor electorũ reprorũmque.

Pusilli in ecclesia qui.

sit non solido cibo. Omnis enim qui lactis est particeps, expers est sermonis iustitiæ: parvulus enim est: perfectorum autem est solidus cibus, eorum, qui pro ipsa consuetudine exercitatos habent sensus, ad discretionem boni & mali. In quibus verbis sanè docet Paulus, qui sunt parvuli: vt non opus sit pluribus: quive magni, quoniam spirituales ac perfecti. Potest & ad ætates referri: vt pusilli innocua ætate sint. Magni, virilem statum iam assequuti, qui promiscuè in Ecclesiis laudãt deum permixtis vocibus cantantes & psallentes domino Deo omnipotenti, qui vult ab omni ætate laudari: cuius delitiæ iã sunt nobiscum postquam in peculium facti ei sumus, in sanguine Christi: qui iussis eius per omnem modum paremus. Magni sunt & qui dignitate cęteros antecellũt, nec horũ laudes contemnit, si ex vero corde & humili proficiscantur. Pusilli vero subiecti, sincere & fideliter Deo seruientes, præcepta custodientes. Magni sunt & illi, qui virtutibus præeminent, quinque talentis domino quæstum facientes: aut duobus superabundantem vsuram cumulantes, Domino attestante, Qui fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum. Matth. 5. Pusilli possunt esse & fragiles, qui quum lapsi fuerint resurgũt multo humiliores. Aut Pusilli humiles, nihil magni de se sentientes: qui & ipsi cum magnis, id est, perfectis laudãt Deum, placent enim illi: qualium esse dixit regnum cælorum, Matth. 19. Luc. 18.

Magni in ecclesia perfecti.

Punctus 6.

Et audiui vocem quasi turbæ multæ, & sicut vocem aquarum multarum, & sicut vocem tonitruorum magnorum dicẽtium, Halleluiah: quoniam regnauit dominus Deus noster omnipotens.

Magna vox hæc, quæ tot rebus comparatur: vnanimis & concors collaudatio sanctorum est: quæ primum voci turbæ multæ exæquatur, deinde aquarum multarũ sonitui: postremo terrifico mugitui tonitruorũ, hoc est autẽ turba multa, quod aquæ multæ, vt in sequẽtibus expressè legis. Obserua, vulgata æditio non turbæ sed tubæ habet: quo pacto etiam alij expositores documenta sensum reddunt, præter nonnullos, qui ad Græcã veritatem

textum reddidere: quorum ego ſtudium imitatus correxi errorẽ, vt non tubarum, ſed turbarum vt ſupra, ita & hîc ponerẽ. Vitio namque ſcriptorũ multa inuerſa ſunt, quæ è græcis fontibus magis corriguntur. In voce tonitruorum, terror exprimitur iudicij: & dira cõminatio ac terrificatio pctõrum. Habet námque Eccleſia & conſolatoriã & terrificam vocem: mitiore in pios vtitur, terribiliore in impios. ſi quomodo conuertantur, vt ſanet eos Chriſtus. Vox tubæ multæ, cõmunis populi eſt conſenſus in laude Dei, in fide & gratiarũ actione: idẽ & aquarũ multarum eſt: quæ futura eſt innouato orbe poſt interitũ Antichriſti: quando reparabitur iterum ſedes Chriſti, iuxta illud, Parata ſedes tua. Cuius etiam ęternitas ibidem cõmemoratur, quũ dicitur, A ſeculo tu es. Et deinde totus Pſalmus explicat diuinam fidelium confeſſionem in vocibus fluminum, aquarúmque, prout & hic. Cæterum hi qui tubæ multæ ſupra, & hic legunt: idcirco voces ſanctorum tubis comparãt, quòd prædicatoribus per Eſaiam dicitur, Clama, neceſſes: quaſi tuba exalta vocẽ tuã. Et vt multitudo tubarum, multus ſit concentus fidelium: & ij vnam vocẽ dent: quia omne quod loquuntur, in vnius fidei concordia loquuntur. Haymo. dicit. Iſtæ ſunt tubæ prædicatorum, quibus ſeptem diebus Hierico circumeuntibus, muri illius corruerunt: quod myſticè in hac eccleſia cõpletur, in qua per ſeptem dies, hoc eſt, per omne tempus huius vitæ, prædicatoribus tuba doctrinæ inſonantibus, oĩs fortitudo infidelium ruit. Sequitur. Quoniam regnauit dominus deus noſter omnipotens. Ac ſi dicant, In eo nobis collaudandus eſt, qm̃ ſicut ab initio mundi regnauit in nobis diabolus: ſic ab aduẽtu ſuo, maxime vero à gloria reſurrectionis ſuæ regnauit pulſo diabolo Chriſtus. Et nos qui eramus regnum diaboli facti ſumus regnum Chriſti & Dei, Paulo dicẽte, Eripuit nos de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum filij dilectionis ſuæ: in quo habemus redemptionem, & remiſſionem pctõrum, Col. 1. Idem Epheſiis ſcribẽs ait: Benedictus Deus, & pater domini noſtri Ieſu Chriſti: qui benedixit nos in omni benedictione ſpirituali in cœleſtibus in Chriſto, ſicut elegit nos in ipſo ante mundi cõſtitutionem, vt eſſemus ſancti & immaculati in conſpectu eius, in charitate: qui

Tuba prædicatorum vox.

prædestinauit nos in adoptionē filiorū, per Iesum Christum in ipsum: secundum propositum voluntatis suæ in laudē gloriæ gratiæ suæ, in qua gratificauit nos in dilecto filio suo, in quo habemus redemptionē, per sanguinē eius, remissionē peccatorum, secuudū diuitias gratię eius, quę superabundauit in nobis, in omni sapientia & prudentia, ca. 1. Et in seq. Et vos conuiuificauit, quum essetis mortui delictis & peccatis vestris, in quibus aliquando ambulastis, secundum seculum mundi huius, secundum principem potestatis aëris huius spiritus, qui nūc operatur in filios diffidentiæ: in quibus & nos omnes aliquādo conuersati sumus in desideriis carnis nostræ, faciētes voluntatē carnis, & cogitationū: & eramus natura filij iræ sicut & cæteri. Deus autem, qui diues est in misericordia, propter nimiam charitatē suam, qua dilexit nos: & quū essemus mortui peccatis conuiuificauit nos in Christo, cuius gratia estis saluati: & corresuscitauit, & consedere fecit in cælestibus, in Christo Iesu: vt ostenderet in seculis superueniētibus abundantes diuitias gratię suę in bonitate super vos in Christo Iesu. Gratia enim estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis. Dei enim donum est, non ex operibus: vt ne quis glorietur. Ipsius enim sumus factura creati in christo Iesu, in operibus bonis, quę præparauit deus vt in illis ambulemus. Hæc & plura valde vtiliter scripta legis ibidem. Quæ omnia magna cū laude commemoraturi sunt sancti illius venturi sęculi, quādo eripiuntur de potestate tenebrarum pereunte Antichristo informi monstro. ✻o Punctus 7.

Gratia Dei donum.

Gaudeamus, & exultemus, & demus gloriam ei, quia venerunt nuptiæ agni: & vxor eius præparauit se: & datum est illi, vt cooperiat se byssino puro & splendido: Byssinum enim iustificationes sunt sanctorum.

Hęc vox nō Antichristianorū est neque ethnicorum, sed nec quidē Iudæorum, qui à fide Christi, & consortio fidelium longè sunt alieni: sed sanctorū qui nuper eruti sūt de clade Antichristiana, & ob id mutuo sese cohortantur ad cōmunem congratulationem, vt gaudeant & exultēt Deo adiutori suo in omni gratiarū actione, qui ex sua magna misericordia dignatus sit eos eripere de potestate tenebrarū, & transferre iterum in regnū filiorū adoptio-

nis ſuæ,ſecundũ promiſſionem glorię ſuæ,ſicut in Oſeæ dicit. Vocabo non plebẽ meam plebem meã: & non dilectam dilectã: & non miſericordiã cõſequutã, miam conſequutã. Et erit in loco vbi dictum eſt eis. Nõ plebs mea vos, ibi vocabũtur filij dei viui. Oſeæ. 1. & .2. Ro. 2. perierant omnes per ſeductionem pſeudoprophetarum antichriſti in ſignis & miraculis, & potentia ſermonis. Sed reſtituti ſunt per chriſtum tanta gloria: tanto ſplendore, vt conſequens illud gaudium velut nuptiale abſterſerit oẽm illam męſtitudinem, quam contraxerant ex tempeſtate tribulationis prioris. vt dicerent: Quia venerũt nuptiæ agni, Nuptias in ſacro eloquio ſæpe legimus appellatam eſſe Chriſti, & Eccleſiæ coniunctionem, vnde eſt illud, Simile eſt regnũ cælorum hoi, qui fecit nuptias filio ſuo, Matt. 22. Sponſus eſt Chriſtus, Sponſa Eccleſia, quam ſibi deſponſauit fide & baptiſmatis gratia, iuxta prophetæ vocem, Sponſabo te mihi in ſempiternum: & ſponſa te mihi in iuſtitia & iudicio, & in miſericordia, & miſerationibus: & ſponſabo te mihi in fide: & ſcies quia ego dominus. Oſeæ. 2. Dedit itaque ſpõſus iſte Chriſtus, huic ſponſæ arrhabonem, id eſt, fidem, cum ſpe aſſequẽdæ cæleſtis gloriæ, & charitate, indiuidue eam ſibi iungente, quatenus amãdo, præceptorum eius iura obſeruaret, & ſpe gloriæ frueretur. Venerunt ergo nuptiæ agni, id eſt, plena & conſummata coniunctio chriſti cum Eccleſia celebrata eſt ſemel, & iterũ celebratur. Magna celebritas illa fuit, quando Conſtantinus magnus Chriſti fidem ſuſcipiens baptizatus eſt à beato Silueſtro papa, & conſtruendis eccleſiis incubuit, tradens occidentale imperium in manus Silueſtri papæ, & ſucceſſorum eius, ea intentione vt pontifices romani potẽtes eſſent aduerſus hoſtes Eccleſiæ, & vt æterna pax per hanc potentiam illi eſſet, ſæcularĩ potentia tranſeunte in ſpiritualem. Tũc dilatata eſt magis eccleſia in vniuerſo orbe, & cantabatur vbique Chriſto, Halleluiah: & nuptiæ agni celebrabantur in vniuerſo orbe: Sed quia interuenientibus ſæculis, iam non ea pace fruitur eccleſia Dei, quæ ſub ſexto tempore minus multo pacem habebit, iactabitur enim & affligetur. Septimo itaque aduenientę poſt interitum antichriſti, rerum renouabuntur;

Nuptiæ agni.

Nuptiæ agni tempore Conſtantini primũ fuere.

nuptiæ agni, quando vniuersali pace ecclesia sub toto cœlo prosperabitur. Tunc & Iudæi recognoscentes suos errores conuolabunt cum vniuersa gẽtium multitudine ad Christum secundum illud Esa. 59 Veniet ex sion qui eripiat, & auertat impietatem à Iacob. Id quod apostolus Paulus Rom. 11. pertractans ait. Cæcitas in Israel ex parte contigit donec plenitudo gentium intraret: & sic omnis Israel saluus fieret. Et in cap. 10. de eisdem ait. Si fuerit numerus filiorum Israel tanquam arena maris, reliquiæ saluæ fient. In nouissimo tamen iudicij die hæc impleri magis creduntur, dum Christus electos suos in anima & corpore glorificabit: dum per beatificam visionem, suauissimam fruitionem, inamissibilem tentionem mentes suorum electorũ, in thalamo cælestis regni sibi sociabit. Ausbertus harum nuptiarum sponsalia credit contracta in prophetarum sponsione, perfectum esse matrimonium per verbum de præsenti in angeli & Mariæ mutua colloquutione, cõsummatum denique in carnis & verbi vnione: Solennitas cœpit celebrari in ascensione, à quo paulatim cœpit introduci sponsa in domum sponsi per temporum successionem: sed in fine penitus introducetur per corporum resuscitationem: cui conuiuium fiet tum generale, ac iuxta æternale. Sequitur. Et vxor eius preparauit se. Euangelica tenet veritas, Et quæ paratæ erant intrauerunt cum eo ad nuptias, Matth. 25. ergo preparatio ad electionem pertinet, quæ sine hac non assequitur. Hæc est causa, quare dominus tantopere vigilantiam subinde inculcat: alias, quid opus erat admonere? Dicit itaque, Et vxor eius, id est, Ecclesia, quæ sponsa est & cõiunx Christi, preparauit se, id est, aptam dignãque studiose effecit, donec peregrinaretur in via, quatenꝰ digna existeret vnirí suo sponso in patria. Duo dixi, sponsam & coniugem. Nunc enim sancta ecclesia sponsa est donec peregrinatur à domino in via: quum autem ad amplexus eius perducta fuerit in cœlo, sedíque beatæ reddita: videritque in re, quod nunc contemplatur in spe: tunc demum fiet coniunx. Consuetudo quippe est scripturæ sacræ, vt aliquando sponsas appellet coniuges seu vxores, quasi impropríe: & sponsos viros: rursumque vxores sponsas, & maritos sponsos. vnde. S. Matthæus Euangelista, quum di-

Preparatio pertinet ad predestinationem.

xisset, Quum esset desponsata mater eius Ioseph, in sequentibus addidit. Ioseph autem vir eius quum esset iustus, & nollet eam traducere, voluit occulte dimittere illam. Cui angelus dixit. Noli timere accipere Mariam coniugem tuam, quum necdum coniunx cohabitatione esset. Tale est illud. Si inuenerit, puellam desponsatam in agro & dormierit cum ea, morte moriatur, quia humiliauit vxorem proximi. Appellatur quoque vir vxorque sponsus & sponsa. Eo sensu Ioel dicit, Egrediatur sponsus de cubili suo &c. Proinde dicatur, Vxor eius præparauit se. Iam scimus cur vxor dicatur siue coniunx, quæ adhuc sponsa est: sed quomodo se præparauit, autem quali ornatu, restat inuestigandum. Si fide dicas eam se præparasse, nec alio quàm fide erat coniunx, vt probatum est ex propheta: necesse est ergo vt aliis à fide virtutibus, sed tamen ex fide proficiscentibus se præparauerit: hæ sunt Christianæ iustificationes quæcunque. prout eadem ipsa hæc scriptura aperit, quum dicit, Et datum est vt cooperiat se byssino splendenti & candido, prout vulgata antiquiórque editio habet. Deinde, byssinum, inquit, sunt iustificationes sanctorum. De quibus loquens regius propheta ait, Et exercebor in iustificationibus tuis. Psal. 118. Et iterum, Fiat cor meum immaculatum in iustificationibus tuis, vt non confundar. Iustificationes igitur hæ operum sunt ex fide proficiscentium: nam quod non est ex fide peccatum est. Proinde recte & byssinum purum dicitur siue candidum, & splendens: purum ob fidei candorem: splendēs, ob præclarissimorum operum nitorem. In charitate autem omnes iustificationes nostræ perficientur: cuius induuio licebit nuptiale conuiuiū ingredi, vt non eiiciamur. Vnde, & dominus, quum de operibus sanctis loqueretur, immo magis quū ad ea hortaretur, dixit, Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona. Matth. 5. Lux hæc bonorum operum splēdor est, de quibus Paulus loquitur. Induite vos sicut electi dei, sancti & dilecti, viscera misericordiæ: benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam, supportantes inuicem, & donantes vobismetipsis. Col. 3. Idem Phil. 2. dicit fideles lucere velut luminaria in mundo. Et Eph. 5. Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino: vt filij

Dei præceptū de non violāda sponsa alterius.

Præparatio sponsæ ī qua re attēditur.

Opera sancta lux.

lucis ambulate. Fructus autem lucis, inquit, in omni bonitate, & iuſticia, & veritate. Semper enim ſancti dignis operibus ſeſe exornarunt, quia & regina circũdata varietate à dextris aſtitiſſe regi memoratur. Pſal. 44. Sponſa hæc, quum adhuc paruula eſſet placuit altiſſimo in primo iuſto, nec vnquam placere deſiit: quæ auctis incrementis grandior modo quidem, ſed nondum apta introduci in thalamum ſponſi, nondũ enim nuptiis conueniens: quum autem venerit ſeptima ætas eius, tum matura virgo, tum plenis nubilis annis fiet, tum animum ſponſi ſui ſpecie vltro prouocabit in plenitudine credentiũ: & nouis ornatu modis geſtit vltro & ipſa quoque occurrere ſuo ſpõſo.

❧ Punc. 8.

Et dicit mihi, ſcribe. Beati qui ad cœnam nuptiarum agni vocati ſunt.

Quid hoc loco cœna ſit ignorare non poſſumus ſi præcedentia cum ſequentibus conſyderemus: neque enim aliud per eam intelligimus quàm vltimi tẽporis gaudia, quæ tanta erunt in dei eccleſia, vt quodammodo paria ſint cæleſtibus: vt iure conſortes conuiuij eius beati fore autumẽtur. Solet enim ſcriptura vnum per reliquum exhibere: & per gloriam cæleſtem exultationẽque eius, quæ illius æui erunt perſcribere, etiam ſi incõparabilis illa ſit, proportione tamẽ quadam aſſimilatur: quatenus ne vilis, neue modica & iſta exiſtimetur. Conſolationes namque ſanctorum ita dilatabũtur, vt non niſi celeſtes exiſtimentur: quando certatim regna, regiones, ciuitates, oppida, & vniuerſæ gentes ad fidem ſuſcipiendam vltro conuolare cernentur. Quid dicam? Myſteria tunc agẽtur in credentibus cæleſtium gaudiorum: & tam ampliflua erunt, vt nequeant niſi cæleſtium comparatione deſcribi. Quod ſi ſancti in hoc ſeculo, in carne adhuc viuẽtes, tantas quandoque animorum intra ſe ſentiunt conſolationes: quantas, credis, tunc experientur: quando intus & extra pleni erunt Chriſti gloria. Nec poteſt hic vocatio prædeſtinatio eſſe, vt quidam hallucinantur, nec eam includere, ita quòd tum temporis qui ad fidem vocabuntur infallibiliter ſaluentur omnes: poterunt enim multi perire, ſed ſimpliciter intelligendo vocationem, quemadmodum & dominus dicit, Multi ſunt vocati, pauci verò electi, Matt. 22.

Cur ergo vocati beati? dico, propter gloriam pacis vniuerſalis eccleſiæ. Vbi nota duplicem eſſe vocationem: Nam quædam eſt interna in ſpiritu, ſanctificans & mouens efficaciter per gratiam cor: & trahens ad Chriſtum, de qua loquitur dominus in euãgelio Ioãnis dicens, Nemo venit ad me niſi pater traxerit illum. Ioann. 10. Et Paulus, Ephe. 1. Elegit nos ante mundi cõſtitutionem: vt eſſemus ſancti, & immaculati, in charitate in conſpectu eius. Et. 2. Theſſa. 5. Elegit nos deus primitias in ſaluté in ſanctificatione ſpiritus, & in fide veritatis: in qua & vocauit nos per euangelium noſtrum. Hęc vocatio non fallit, non eſt ocioſa: quicunque ad eum modũ vocati ſunt, non pereunt in æternum, neque rapiet eas quiſquam de manibus eius, non dubium quin Chriſti. de hac vocatione non loquitur hic textus. Altera vocatio per externũ verbum ſeu ſignum exemplare, ſine electionis quandoque ſpiritu. Quia enim cupit Deus omnium ſalutem, quantum ex ſe eſt: vnde & in omnes inuulgari dilatarique voluit ſuæ vocationis verbum: non tamen omnes vocationis effectũ ſalutarem ſortiuntur. Quare hoc? Incertum nobis eſt, nec de alto dei conſilio quippiam præter ſcripturam definire audemus: ſolus ille nouit, quare illum trahat, hunc verò non trahat: qui libere operatur in omnibus, cui ſit honor & gloria in ſecula ſeculorum amẽ. Niſi forte diceremus, quia nõ omnes capiunt ſalutis verbum: nec eodem modo ſalutis ardore tenẽtur. Beati namq; qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur. Matth. 5. Quære nunc qui ſunt ſalutem ardentes, iuſticiam dei eſurientes ac ſitientes: & hi ſunt, qui vocationis effectum cõſequuntur. Nunc denique perſpice aliud, quare iſta refectio cęna potius quàm prandium dicatur? Ratio in promptu eſt. eſt enim refectio vltimi temporis, cui non ſubſequetur alia in hoc mundo: quæ abundantiſſimorum chariſmatum, ac verbi dei, & conſolationis ſpiritus eſt, cæleſtis illius patriæque refectionis quodãmodo inchoatio: quæ non corruptibilium eſcarum quales nobis proponuntur ad menſam, & quales coci conficiunt: ſed ſpiritualium, quibus anima noſtra repleri atque adſatiari habet, cuius ſuauitas exuperat omnem ſenſum. Eo ſenſu dictum eſt ſupra cap. 3. Si quis mihi aperuerit ianuam: intrabo ad illum: & cœ-

nabo cum illo: & ipſe mecum. Non enim poteſt ſaporoſior hac refectione adhiberi. Porro, non erunt in his nuptiis, & in hac cœna, vana, laſciua, ficta, prophana, & intemperata gaudia: ſed ſolida, vera, honeſta, ſancta, ac modeſta: quæ nemo ſcit, niſi qui guſtauerit. O itaque quã beati, & ter quaterque beati, qui ad cęnam nuptiarum harum agni vocati ſunt: quique ſub illud tempus erunt. Quicquid modo ſolemnitatũ habemus, vmbra quædam ſolennitatis illius temporis eſt. ✻o Pun. 9.

Et dixit mihi Hæc verba Dei vera ſunt.

Quis dixit? Arbitror angelus vnus ille è ſeptem, qui phialas habebant, qui loquutus eſt cum eo, ſupra dicens. Veni, oſtendam tibi dannationẽ meretricis magnæ, quæ ſedet ſuper aquas multas, &c. Plus enim oſtendit quàm promiſit. Quippe qui non ſolum meretricis dãnationẽ, ſed etiam glorificationem bęatæ coniugis agni, & auditum cæleſtis carminis, quod halleluiah eſt. Græcus textus habet, Hæc verba vera ſunt dei. Et eſt ſenſus, hæc verba, & vera ſunt, & dei ſunt: vt ſi quis ea vera non crederet, ob ſimplicem aſſertionem, quòd ſint vera: vel ob hoc credere debeat, quòd dei ſunt, cuius omnis ſermo veritas eſt: immo quia deus verax eſt, qui non mentitur aliquando: & hæc verba, quæ dico tibi, dei verba ſunt. Et ideo pro certo obuenient quæcunque futura prædixi. Accipienda igitur ſunt non vt hominis, aut etiam angeli cuiuſpiam puri, verba, ſed vt vere ſunt dei verba, credentia ac reuerentia omni, etiam ſi alicubi minus capiamus: exemplo beati Ioannis, qui quum audiſſet verba dei eſſe quæ angelus ei reuelaret, ob reuerentiam & affectum erga dei verbum, & ipſum deum, qui reuelatur in verbo ſuo, cecidit ad pedes reuelatoris. In quod ſequitur. ✻o Pun. 10.

Et cecidi ante pedes eius, vt adorarem eum: Et dixit mihi, vide ne feceris, conſeruus tuus ſum, & fratrum tuorum, habentium teſtimonium Ieſu: Deum adora: teſtimonium enim Ieſu eſt ſpiritus prophetiæ.

Similis locus eſt infra cap. vlt. Quia enim maiorem ſe angelum talia commonſtrantem, ac docentem

videbat Ioannes, cadit ante illum vt adoret, nec tamen id angelus passus est: vbi tam angelus quàm Ioannes proprias sumunt personas. Nam quum supra angelus dixit, Ego sum Alpha & ω: primus & nouissimus: ostendit illo loci personam Christi agere quando Ioannes cecidit ad pedes eius tanquam mortuus: & ponens dexteram suam angelus super caput eius solatus est eum cap. 1. Hic vero ea exutus, quum simpliciter se consyderat, prohibet ne se adoret, sed Deum solum: ne diuinum sibi arroget honorem: bene enim memoria repetebat magnum illum angelum, idcirco è cælo deturbatum quia diuinum sibi honorem vsurpabat: cui spectaculo tum aderat ipse. Vbi & hoc quoque notãdum: quia idem angelus pedes habuisse memoratur. Dicunt eos dum ad homines missi descendunt corpus sibi tenui ex aëre coaptare: quatenus natura alioqui inconspicabilis, eo pacto se conspicabilem exhiberet. Ait ergo, Vide, id est, caue, ne feceris, quia conseruus tuus sum: ego & tu communem dominum super nos habemus, nec tãtillum tibi prælatus sum, par seruili conditione, etiam si impar naturæ sublimitate: eruditorem nũc ago domini iussione: missus sum vt te erudiam non vt tibi me præferam, socius datus sum nõ dominus: conseruus autem sum non solum tuus, sed & omnium fratrũ tuorum, in Christum credentium, habentium testimonium Iesu, hoc est, fidem. Causa in promptu ex his est, Cur ãngelus à Ioãne se nõ permiserit adorari: Dei quippe filius factus homo, humanam in se naturam assumẽs, non solum illam angelis coæquauit, verum etiam super angelos in immensum sublimauit. Proinde angelus socium tantummodo se agnoscit, non superiorem: conseruum non dominum. Aliis imaginarie hæc omnia visa fuisse magis quàm corporaliter probantur: quemadmodum & angelus eidem apparuit, qui cum ipso loquebatur, & commonstrabat per formatas imagines omnia: & quòd nec ipse angelus in assumpto corpore, sed specie formata interno sensui sese exhibebat: cecidit ergo Ioãnes ante pedes eius, eo modo, quo Ezechiel in spirituali visione adductus in Hierusalem, cecidit in faciem suam. Ezech. 4. Nam casus iste in spiritu fuit, videlicet in imagine, quemadmodum supra de se ait, Fui in spiritu in do-

Angeli pedes.

Angelus recusat sui adorationem.

minica die.cap.1. Porro ostendit quòd testificari de domino Iesu sit, & angeli & hominis, dicens conseruum se esse omnium habẽtium testimonium Iesu: immo vt prædicatores fidei synceri sint & veraces, eo quòd angelorũ ad homines gerant officium, qui & ipsi angeli in scriptura vocantur, Malach.2.& 1.Cor.11.Debet, inquit, mulier velamen habere super caput suum, & propter angelos. In Malachia autem, Angelus enim domini exercituum sacerdos expresse dicitur. Habentium ergo testimonium Iesu, id est, qui in verbo fidei testificãtur Iesum, quod testimonium docet spiritussanctus reuelans Dei mysteria, domino attestante, Ioan.15.Ille testimonium perhibebit de me, & vos testimonium perhibebitis. Non prius vos quàm ille, vt verum sit testimonium vestrum, alias testificari sine spiritu mera impostura est, quia omnis homo mendax. Psal.115. Hoc autem testimonium vt verum, ita à spiritu sancto proficiscens est. Est enim prophetia. Sequitur. Deum adora, qui solus adoratione dignus est, qui fecit omnia, & seruat vniuersa, & suos cultores honorificat. Quo in loco & hoc consyderandum, quia quum sæpe in veteri testa. legamus angelos ab hominibus adoratos, nec vnquam eos ab eis prohibitos, hic autem minime adorationem tulisse angelum. Quare hoc? Iam diximus: quia enim postquã dominus in carnem venit conditioni nostræ multum additum est, vt par honor nobis atque angelis postea debetur. Matth.22. Luc. 20. Christus assumptũ hominem supra angelos sublimauit, ideóque ab homine adorari hic angelus timuit, quem super se in Christo regnare cognouit. Nemo hic putet damnari reuerentiam mutuam, pro qua bona gratia datur, quum Paulus doceat honore inuicem præueniri. Sed vt in primis Deum quisque veneretur, ac deinde iuxta humanæ consuetudinis exigentiam licet & homini impendere honorem. Euangelio namque politica honestas ac modestia minime reiicitur. Auguror angelum minime passum Ioannis adorationem, quòd eum voluerit adorare, tãquam huius officij authorem, tribueréque illi gratiam & gloriam, quem omnino noluit ita arbitrari angelus, sed vt erat author rei huius Deus, cuius solum ministerio fungebatur, & quæ acceperat ostendebat, doce-

Angelus recusat sui adorationẽ.

bátque ipſe, voluit illi omnem gratiam tribui, vt par erat; non ſibi qui miniſter erat tantum. Deniq; oſtenditur veritas viſionis totius, & verborũ libri, in eo quod dicitur, Teſtimoniũ enim Ieſu eſt ſpiritus prophetiæ. Quicquid enim ſpiritus in prophetis dixit, teſtimoniũ eſt Ieſu, cui lex & prophetiæ ſubſcribũt. Vnde etiã cum ipſo in mõte transfigurato, Moyſes, & Elias viſi in maieſtate eadem, quatenus præclarius ſole oſtenderetur ipſum habere teſtimonium à lege & prophetis: contra improbitatem Iudæorum, qui conſpectis eius tot mirabilibus, auditis veriſſimis ſermonibus eius, adhuc credere noluerũt, ſed nec volunt vſque in hodiernum diem. Quibus ipſe dixit, Si crederetis Moyſi, crederetis forſitan & mihi, Ille enim de me ſcripſit, Ioan. 5. Quia vero omnis ſcriptura per ſpiritum ſanctum eſt data: ideo ipſe ſpiritus prophetiæ teſtimonium Ieſu eſt: quia peculiare eſt ſpiritui teſtificari de Ieſu velut authore ſalutis omniũ. Præterea, quia omnis ſcriptura teſtimonium perhibet Ieſu. Vnde ipſe reſurgens ex mortuis dixit, Oportebat impleri omnia quæ ſcripta ſunt in lege Moyſi, & prophetis, & Pſalmis de me. Luc. 21. Nam & eo baptizato ſpirituſſanctus teſtificatus eſt Deum, quòd eſſet Dei filius, quando in ſpecie columbæ, innocuæ, ac fœcundę alitis ſuper eum deſcendit. Spiritus itaque prophetię Chriſto nuſquam non teſtimoniũ dat: quia omnia, quæ lex & prophetæ narrant, de illo dicta intelliguntur. Habent autem hoc teſtimonium Ieſu, non hi qui verbotenus ea quæ de illo dicuntur credunt, quia fides ſi non habeat opera mortua eſt: ſed qui ea fide pollent, quæ per dilectionẽ operatur. i. qui fidem, quam habẽt, operibus comprobant, ornántq;. Moraliter, Prohibet angelus Ioannem, ne ſe adoret dicens ſe eſſe conſeruum eius, quia nequaquã alta ſapientibus arcana ſua deus reuelat. Etenim qui per tumorẽ cordis ſui, cõſeruos, id eſt, ſibi æquales eſſe dedignãtur, quibus ea gratia data non eſt, quæ ſibi, Deus reſpuit. Sit oportet Moyſes, ſit Paulus, qui vehiculũ gratiæ dei fieri cupit in populo dei: quorũ alter prælationi ſe indignũ iudicat, quãdo à Deo mitteretur: alter minimũ ſe Apoſtolorũ aſſeuerat, maximus in euulgãdo dei ſermone Apoſtolorũ, qui alibi eorum ſeruum fore proteſtatur, quibus prædicaret.

Spiritus ſanctus author ſcripturæ.

DE EQVO ALBO, ET SESSORE EIVS.

Sect. 2. Punct. 1.

ET vidi cælum apertum, & ecce equus albus, & qui ſedebat ſuper eum vocabatur fidelis & verax & cum iuſtitia iudicat & pugnat.

Hactenus de Babylonis condemnatione actum eſt: nunc denique oſtenditur vtriuſq; beſtiæ iudicium, in primis autem prioris. Ad id autem primum exhibetur Chriſtus cum ſuis velut paratus ad prælium, vt decertet, vincat, & in iudicio cõdemnet. Demum beſtia illa horribilis cum vniuerſis exercitibus ſuis quaſi in Chriſtum exurgens pugnatura reuelatur. Poſtremo glorioſiſſima Chriſti victoria prænunciatur. Primum itaque prodit Chriſtus gigas ille inuictiſſimus, ad cuius reuelationem cælum aperitur: ſic enim videbatur Ioanni cælum aperiri, vt Stephano protomartyri, quando ad patris dexteram Ieſum ſtare vidit, Actor. 7. Sed in cæli hic apertione cœleſtis ſpiritualiſque myſterij reuelatio deſignatur. Item, quòd cælum olim clauſum peccato parentum, iam per Chriſtum foret apertum. Sed quale eſt illud cœleſte ſpiritualéque myſterium, quod fuit Ioanni reuelatum? nempe quod in typo habet textus, in quo ſignificatur, quòd Chriſtus per ſui auxilij exhibitionem è cælis ſuæ eccleſiæ in eius opportunitatibus ſemper adeſſet, id quod in oppreſſione Antichriſti & eorum qui ſibi adhærebunt promonſtraturus eſt. Porro equus albus fideliſſimi eius pugnatores ſunt, fide & animo magni audacéſque, ne aduerſis perterreantur, ſuper quos ſedet ipſe Chriſtus, fidelis in promiſſione, verax in exhibitione, iuxta illud, Fidelis dominus in omnibus verbis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis, Pſalm. 44. Qui in ſuis cum iuſtitia iudicat & pugnat. Fuit etiam fidelis patri, cui fideliter obediuit. de quo Apoſtolus Paulus, Hebr. 3. dicit, Conſyderate Apoſtolum, & pontificẽ confeſſionis noſtræ Ieſum, qui fidelis eſt, ei qui præfecit illum (id eſt conſtituit principem in domo ſua, quæ

Equus albus deſcribitur.

Cæli apertio myſterij reuelatio.

Equus albus qui ſint.

eſt Eccleſia,) ſicut & Moyſes in omni domo illius. Amplioris autem gloriæ iſte præ Moyſe dignus habitus eſt. Et Moyſes quidem fidelis erat in tota domo eius, tanquã famulus in teſtimoniũ eorum, quæ dicenda erant: Chriſtus vero tanquam filius in domo ſua, quæ domus ſumus nos. Item verax immo ipſiſſima veritas, Ioan. 10. & cap. 3. Deus verax eſt. Fidelis & verax, digna Chriſto vocabula. Proinde mox ſubditur, Cum iuſtitia iudicat & pugnat: neminem niſi cauſa iuſtitiæ impugnat, & condemnat. Non eſt apud illum malum bonum, & bonum malum, Eſa. 5. Væ ĥ, qui dicitis malum bonum, & bonũ malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: ponentes amarum dulce, & dulce in amarum. Quare nullum horum ei competit, quia verax eſt, & fidelis, & tenebrę in eo non ſunt vllæ. 1. Ioan. 1. Ergo per iuſtitiam iudicat iniuſtitiam, & mendacium, & omnem iniquitatem, impietatémque, & impugnat eam. Eſa. 63. Ego qui loquor iuſtitiam, & propugnator ſum. Nemo ergo confidat in iniuſtitia ſua, nemo in impietate ſua ſperet, quoniam grauis expugnator iniuſtitiæ eſt Chriſtus, atrox vltor impietatis. Mortuus pro iuſtitia, morte à ſuis depulit impietatem: & quo pacto parcet iniuſtitiæ? aut impietatem dominari permittat? quæ niſi exturbaſſet quis iuſtus vſquam? quis pius eſſet? Aliis placet per hunc equum intelligi puriſſimum eius corpus & animam: per ſeſſorem diuinitatem verbi, quæ præſidet humanitati, conflatæ ex corpore & anima: hunc autem equum tunc diuinitas aſcendit, quando verbum Dei humanam ſibi carnem, & animam copulauit. Nec prærogat, quòd aliud eſt equus, aliud ſeſſor: nam & Chriſtus vna perſona non dubium quin diuina in duabus ſubſtantiis, humanitate & diuinitate ſubſiſtit. alias etenim ſeſſor & equus in re bellica pro vno computantur, quaſi ſint vnum. nam & prima rudis ætas hominem equo miſtum credebat adhuc militiæ equeſtris expers: vbi hominẽ equo inſidẽtem conſpicata eſt: centaurique nomen illi indidit, cuius ſuperior pars homo eſſet, inferior equus. Sed quid hæc phantaſtica res ad veritatem? Recte autem eius humanitas puriſſima per equum album figurari dicitur, qui peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius. 1. Petr. 2. Eſa. 53. Poſui-

Deus verax.

Chriſtus per iuſtitiam iudicat omnem iniuſtitiam.

Chriſtus mortuus pro iuſtitia.

mus

mus hæc quia argutiora forsitan quibusdam videri possunt: nobis equidem longe amplius superior expositio probatur. Sequitur. ✻o Punct. 2.

Oculi autem eius sicut flamma ignis: & in capite eius diademata multa, habens nomen scriptum, quod nemo nouit nisi ipse. Et vestitus erat veste aspersa sanguine, & vocabatur nomen eius verbum Dei.

Quinque de domino dicit. Primum quòd oculi eius sint vt flamma ignis: secundo quòd in eius capite diademata sint multa: tertio, quòd nomen scriptũ habeat nemini cognitum præterquam soli: quartum, quòd tincta sanguine veste sit indutus. quinto, quòd nomen eius sit verbũ Dei. Dictũ est supra cap. 2. de oculis domini flammescentibus, cur huic rei potius comparentur, nimirum ob viuacitatem perspicacitatémque. Sunt enim viuacissimi iuxtáque perspicacissimi: omnia vident, omnia penetrant, norũt omnia, vt falli iudicij eius examen nequeat. Quod Paul⁹ Hebr. 4. elegãter magnifico illo stylo prosequitur dicens. Viuus est sermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingés vsque ad diuisionem animæ & spiritus, compagum quoque & medullarũ, & discretor cogitationum, & intentionũ cordis, & non est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius: omnia autẽ nuda, & aperta sunt oculis eius. Nõ possunt hæc nisi ad diuinitatem verbi referri, quod efficit sua virtute omnia, quæ pronũciata sunt. cuius oculi flammei sunt, & penetrabiles, vt displiciãt, cognoscántq; distinctius animalem à spirituali separãdo, & iudicent inter medullas, hoc est, affectiones, quæ carnales sunt, & quæ spirituales, id est, lege spiritus directæ: cogitationes itidem, cordisq; intẽtiones, quum omnia pateſcant illi: tam viuacissimis, támq; perspicacissimis oculis, hoc est, cognitionibus prędicto. Aliter, Quia in equo, quasi aduersarios expugnaturus, apparuit: igneum iuxtáque terribilem contra impios prægestat visum, ne humilis videatur, faciléque contemnendus. Scimus enim (qui scripturas legimus) quia in futuro aduentu, non tam humilis apparebit, sed quem metuo perhorrescat mundus, & quæ in eo sunt: ante cuius faciem & virtutes tum cælorum mouebuntur, Luc. 21. D. Haymo. Oculos domini igneos ad dona retulit spiritus-

Oculi domini flammei.

ſancti: & hoc non contentus, diuina eloquia adhibet, vt ſint oculi hi, dona ſpiritusſancti, ſint & Dei eloquia perſpicaciſſima. Nobis certũ ſit, & ſatis ſit dominum Ieſum ex certiſſima omnium cognitione veriſſimum ſuper orbem iudicium habiturum, idq; ex diuinitate, qua pollet, ideóque victor vbique, vt merito in capite habere dicatur diademata multa (quod erat ſecundum hic poſitum)

Chriſt' diademata multa habet.

Quia nimirum non ſolum ipſe vincit, ſed & multi ſanctorum in eo, quorũ victoriæ ac triumphi, coronæ quoque ad gloriam ipſius referũtur, & in capite eius ponuntur. iuxta quod ſcriptũ eſt in Zacharia, vbi loquitur dominus Deus ad prophetam dicens, Sume à tranſmigratione, à Boldai & à Tobia, & ab Idaia argentum & aurum, & facies coronas, & pones in capite Ieſu filij Ioſedech, ſacerdotis magni, & loqueris ad eum dicens: Ecce vir, oriens, nomen eius. Quod de domino noſtro Ieſu Chriſto ſaluatore quis vnquam dubitauerit accipiẽdum? Ipſe enim eſt cui magno omnium conſenſu coronæ in capite ponuntur, quando omnium operum merita ſibi imputantur, & tanquam coronæ capiti eius imponũtur, qui de Babylone & peccatorum confuſione per baptiſmum rediere ad terram ſuam, hoc eſt, eccleſiam. Ipſe coronatur in ſingulis virtutibus noſtris, quæ omnia, dona eius ſunt in nobis. Ideo. Non nobis domine non nobis, ſed nomini tuo da gloriam. Pſalm. 113. Tertium erat de ſcripto nomine quod nemo nouit niſi ipſe, noticia ſcilicet comprehenſiua, iuxta totum pelagus diuinitatis, quo cognoſcibilis duntaxat eſt à ſe toto. Hoc eſt nomen, de quo ait Apoſtolus, quòd dedit ei pater nomen, quod eſt ſuper omne nomen, quo in vna perſona verus Deus, & verus homo vocatur. Quod nomen nominatum, id eſt, res ipſa ſecundum id quod diuinitatis eſt, incomprehenſibile eſt omni menti creatæ loquẽdo de totali comprehenſione, qua aliquid cognoſcitur tam perfecte, ſicut ex natura ſui cognoſcibile eſt. Porro in eo quod ait, nomen hoc neminem nouiſſe prẽter ſe, valde perplexum eſt humano ingenio. Nunquid filius ſcire aliquid poteſt, quod neſciat pater, aut ſpiritusſanctus? Nõ omnino: quia quorum inſeparabilis eſt ſubſtãtia, inſeparabilis eſt & ſcientia: ideóque quod ſcit filius, ſcit & pater, ſcit & ſpiritus-

Scientiæ communis trium perſonarum.

ſanctus. Proinde quum filius aliquid ſcire dicitur, non excluduntur pater & ſpirituſſanctus: quin potius tota prorſus trinitas ſcire docetur,& quod ſolus pater ſcire aſſeritur:cum ſua ſapientia,quæ Chriſtus eſt,& ſuo ſuęque ſapientiæ ſpiritu noſſe probatur, & quicquid ſpirituſſanctus ſcire perhibetur,omnino cum patre,& filio,quorum ſpiritus eſt,ſcire creditur. In his enim quæ abſolute Deo cõueniunt, quod de vna perſona dicitur,de aliis quoque duabus datur intelligi. Ideo quod in euangelio dicitur, Matt.24.de die autẽ illa & hora nemo ſcit,niſi ſolus pater:nõ perinde eſt intelligendũ,quòd aliquid ſciat pater, quod neſciat filius, qui vtique eſt patris ſapientia. Quod vero alius Euãgeliſta addit neq; filius,Mar.13. nõ in hoc dicitur quòd omnino neſciat:ſcit enim quicquid ſcit pater,eo quòd & pater non alia quàm ea ſapientia ſciat qui filius eſt:ſed quòd aliis reuelanda neſciat. Hoc ſenſu,De die autem illa,& hora nemo ſcit,neq; filius,ſubintellige aliis reuelãda:quaſi enim neſcire dicimur,quod nõ reuelamus.Proinde neſciẽtia hęc filij eſt neſciẽtia hoĩm,non ſua. Neſciréq; dicitur neſciẽtes hoĩes reddere:ſicut contra ſcire dicitur aliquid homines ſcientes facere.vnde eſt illud. Tentat vos dominus Deus veſter : vt ſciat,(id eſt, ſcire vos faciat) ſi diligitis eum an non. Quum ergo interrogaſſent eum Apoſtoli de die iudicij,& eis nõ ipſum diem indicauit:per hoc vtique neſcire ipſum dicitur diẽ, quia eos neſcientes reddidit. Neque enim ille ignorare poteſt diem, à quo omnis factus eſt dies : nec poteſt aliquod eſſe tempus, quod eum lateat, per quem facta ſunt omnia tempora. Nomen itaque filij pater ſcit, à quo eſt genitus:ſcit etiam ſpirituſſanctus,quia ab vtroque æqualiter procedit. Sed nunquid hoc nomen etiam homines non ſciunt? In ſequentibus enim idem Ioannes ait, Vocatur nomen eius verbum Dei.Reſpõdeo,Sciunt & credentes nomen domini,quũ dicat idem, Manifeſtaui nomen tuũ hominibus.Ioan.17. Non tantũ ſecundũ totale diuinæ eſſentiæ pelagus,quo ſcibilis eſt,quo ſoli ipſi,(ſicut prætulimus)eſt cognitũ. Quomodo ergo ſciũt?dico. ſcientia fidei,ſecundũ ſcripturas in quibus reuelatũ didicimus oẽs, qui fidẽ habemus in illũ. Vel ſic:nemo nouit nomẽ eius niſi ipſe, complectẽdo ſimul ſibi & totũ cor-

Dei neſcire aut ſcire quid ſit.

Nomen Dei ſciunt credentes.

Nomen Dei sciunt credẽtes.

pus fideliũ,hoc ſenſu.Nemo extraneorum,nemo Ethnicorum nouit nomen eius niſi ipſe, cum corpore ſuo myſtico: quod eſt eccleſia.Non enim perfidi Iudæi norunt nomẽ eius, quòd ſit filius Dei:qui eum in ſynagogis ſuis blaſphemãt.non hæretici, qui male de illo ſentiunt.non Ethnici quíque ſiue pagani, qui eum ſcire nolunt, non Turca, non Scytha, non Tartarus, non alij quos ignoratio Dei ſecreuit à ſuis:ſed neque falſi chriſtiani nomen eius,quod ſanctum eſt ac terrribile,Pſal.110.norunt.Sed nec infames peccatores obſtinati in malo norunt alioqui non tam temere ſacrilegis ſuis operibus illud quod inuocatum eſt ſuper ſe, dum in filios Dei conſecrarentur, obfuſcarent. Soli ergo vere credentes,vere religioſi,vere ſancti & dilecti, qui ſunt electi Dei ſciunt, & cum his,& in his nomen ſuum Chriſtus ſcit.Talis eſt hæc loquutio in hoc ſenſu,qualis illa: qua alibi ait, Nemo aſcendit in cælum,niſi qui deſcendit de cælo filius hominis, qui eſt in cælo. Ioan. 3. vbi ſecum comprehendit & totum corpus myſticum:aut propria virtute nemo aſcendit.Verum enimuero,nec ipſum corpus ſcit noticia comprehenſiua, quomodo ipſe ſcit, niſi(vt diximus)noticia fidei, ſecundum quod manifeſtatum eſt in ſcripturis euangelij domini teſtimonio: Quod facile eſt demonſtrare intelligentibus. Nullus enim conceptus creatus poteſt comprehendere nec definire Deum ſecundum totum pelagus ſuæ eſſentiæ, ac plenitudinem ſuæ deitatis, & perfectionis: eo quòd finiti ad infinitum non ſit proportio vlla, & nullum finitum valet ſinu ſuo ambire infinitum, qualis eſt Deus, vtpote incomprehenſibilis, indefinibiliſque. Nam quum definire ſit rem ſecundum totam eſſentiam ambitu ſuo comprehendere, & quodammodo includere: reſtat vt Deum nulla creata intelligentia ſic comprehendat. Quod quum verum ſit, verum ſit oportet & hoc,quod dicitur, quia nemo nouit filium niſi pater, Matth. 12. Et nemo nouit nomen eius niſi ipſe, vt prę ſens ſcriptura habet. Quartum ſequitur,de veſtimento eius tincto ſanguine. Et veſtitus, inquit, erat veſte aſperſa ſanguine. Veſtis ſanguine conſperſa eſt caro domini ſacroſancta paſſionis ſanguine cruentata. Quæmt propheta Eſaias cap.63. Quare rubrum eſt indumentum

Definire quid ſit.

tuum? & veſtimenta tua ſicut calcantium in torculari? Accipit ilico reſponſum, Torcular calcaui ſolus. Adhæc veſtis domini ſanguine cruentata ipſi martyres intelliguntur, vt in Pſalm. 21. Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem: id quod non ſolum de induuiis carnis domini quibus nuditas eius tegebatur, donec verſaretur in mundo, eſt accipiendum: ſed etiam de martyribus, qui fuſo conſperſi ſunt ſanguine: quos ſibi diuidunt impij dum pro voluntate ſua cedunt, ſeparant, & interimunt: ſortem autem miſerũt ſuper propriam eius veſtem dum primum eum interfecerũt, quaſi in proprium ius eum conuertere volentes Iudæi, de quibus acceperat veſtem, vt facerent quod cum eo vellent. Porro, quintum quod ſequitur de eius nomenclatura palam eſt: proprium enim id indicat nomẽ, quod vocatum eſt ab angelo priuſquam in vtero conciperetur, Luc. 2. quod eſt Ieſus. Verbum enim Dei eſt Ieſus, quod nobis in paſſione ſua factum eſt Ieſus, id eſt ſaluator. Quum enim angelus nomen hoc indicaret, Et vocabis, inquit, nomen eius Ieſum: ad quid ſic vocaret eum curauit declarare, dicens. Ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum, Matth. 1. Idcirco in circunciſione vocatum eſt nomen eius Ieſus. Luc. 2. Ieſus ergo eſt nomen eius, nomen domini Dei noſtri: priſcis minime cognitũ, nobis autem reuelatum: quando illud verbum æternum in carne venit, per quod ſe pater nobis manifeſtum fecit: & voluntatem, & omnipotentiam, & ſapientiam, & miſericordiam, & iuſtitiam, & totum myſterium trinitatis. Nam ſi nomen à notificando dicitur, illud profecto erit nomen Dei, per quod ipſe Deus notificatus eſt mundo, quod factũ eſt per ipſum Ieſum, quem patris verbum prędicamus, & nomen. Namque verbũ, quod intra mentem concipitur de re quacunque, ea tota redditur per vocem, ita & verbum æternum, qui eſt patris conceptus æternus, redditũ eſt, hoc eſt, manifeſtatum mũdo: quando in carne tãquam verbum per vocem apparuit: vnde ſicut nomen ſeu verbum noſtrum vocale ac ſonans continet in ſe cõceptum viuacem, & ſignificatiuũ mentis interne, ita humanitas Chriſti conceptum diuinum, hoc eſt, verbum Dei viuidum, & patris notificatiuum, & per conſe-

Martyres veſtimenta domini.

Ieſus verbum Dei.

Nomen Dei Ieſus.

quens omnium mysteriorum eius. Item sicut verbū nostrum vocale nihil aliud est, nisi conceptus mentis habēs vocem: ita Christus nihil aliud quàm verbum Dei habēs carnem, vel verbum in carne, vel verbum caro factū personaliter, Ioan. 1. qui nobis primam sui noticiam & patris dedit. Nam & verbum nostrum voce indutum hoc primum prestat vt agnoscatur, quę per noticiā sui prodit rem de qua est. Porro declarauit & legem & prophetas, qua in re non aliud impēsius fecit, quàm se manifestauit mundo, & patrem. Ideo dicebāt Iudæi tanti mysterij experiti, Tu de teipso perhibes testimonium: testimonium tuū non est verum. Et rursum. Vbi est pater tuus? Ioan. 8. Christus autem perplacide, vt semper solebat, improbitatem eorum excepit dicens, Ego si testimonium perhibeo de meipso, testimonium meum verum est: quia scio vnde veni, & quo vado. Rursumque, Ego sum qui testimonium perhibeo de me ipso, & testimonium perhibet de me qui misit me pater. simul eis declarans, se & patrē, vt nusquam non partes suas ageret, cuius erat notificare, qui erat nomen patris, siue verbum Dei, quod os domini nominauit. Esa. cap. 62. Obserua denique: quia nomen eius scriptum dicitur: non sine mysterio. Est enim nomen eius magnifice scriptū quatuor literis mysticis Iot, he, vau, he, apud Hebræos: quod nemo sciebat Iudæorū: neque enim est aliquod nomen vocale in his innexum literis, sed realis persona Christi, cuius cognitionem quū non assequerentur patres veteris testamenti summe desyderabant, summe expectabant: sibi reuelari diuinitus. Neque vero hi aliquod nomen vocale desyderabant, aut expectabant: sed filium Dei Iesum, in quo omnes salui fierent. Huc pertinet illud euangelicum, Beati oculi qui vident, quæ vos videtis: dico enim vobis, quòd multi prophetæ & reges voluerunt videre, quæ vos videtis, & non viderunt, Luc. 10. De quo Esaias prophetauerat, dicens, Nomen domini veniet de longinquo cap. 30. Quod nequaquam de vocali aliquo vel scripto intelligebat, sed de persona Christi. Ideo de longinquo, id est, de cælo, quod videlicet os domini nominauit: sed neque ex ore Dei aliquid accidentale labitur sed essentiale, & quod vna eadémque sit cum eo essentia, quod est Iesus,

Nomen Dei scriptum.

Iudæorū desyderium cognoscetur nomen Dei.

verbum Dei tetragrammaton, id est, quatuor literarum, quod olim iussu Dei omnipotentis in lamina aurea opere cælatorio insculptum positúmque fuerat super thyaram pōtificis à fronte, vt fronti immineret in templo Dei, Exod. 28. &. 39. quod nemo cognoscebat Iudæorum carnalium, nisi ipse cuius erat hoc nomen. Neque vlli est hoc perinde proprium atque Deo, saluare scilicet, quod pater mea liberalitate naturæ suæ soli filio cōmunicauit, quem sub nomine saluatoris olim orbi donaturū se Deus promiserat, vt palam est in tota veteris testa. serie. Probat hoc, Esaias cap. 12. &. 35. &. 36. &. 64. Nam & sanctus senior Symeon acceptum in vlnas suas in templo domini, eum ipsum salutare Dei nominauit, Luc. 2. Quod nomen admirabile est in vniuersa terra, Psalm. 8. Vere admirabile: neque enim homo toto intelligentiæ pelago illud capit: nam quod capimus minus admiramur, admiramur autem quod non capimus, nec eius ponimus definitionem. Porrò tetragammaton, quod & adonay est, admirabantur, non definiebant olim Iudæorum sapientes: sed nec modo definiunt. Ideoque in summa veneratione habebant: habemus & nos, eo quòd est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur cælestium, terrestrium, & infernorum. Neque enim est aliud nomen datum hominibus sub toto cælo, in quo oporteat nos saluos fieri. Act. 4. vt satius sit adorare quàm discutere, aut legitimam ei definitionē prescribere velle: cui sit laus & gloria, cum omnibus sanctis eius, per æterna secula. Amen.

❧ Punctus 3.

Et exercitus qui sunt in cælo, sequebantur eum in equis albis, vestiti byssino albo & mundo.

Exercitus hic multitudo intelligitur fidelium. Cælum quoque ecclesiam esse non raro diximus: sic ergo dicuntur exercitus, qui sunt in cælo, sequi Christum, quemadmodum in castris dicūtur milites sequi capitaneum. Recte autem exercitus nuncupantur multitudines sctōrum, quū continue stare debēt in procinctu certaminis, dimicentque aduersus hostes, quorum copia suppetit abunde siue malignorum spirituum, siue impiorum hominum: *Exercitus credentium multitudo.*

adſunt & propria carnis tentamina. Equi albi ſunt mundiſſima ſanctorum corpora quibus illi inſidẽt, id eſt imperant lege ſpiritus. Equus quippe proprius eſt vnicuique ſanctæ animæ corpus ſuum, quod prudentiſſime norit, & ab illicitis freno continentiæ reſtringere, & rurſus charitatis inductu in exercitium boni operis liberalius laxare. Atque hi ſequuntur chriſtum, veſtiti byſſino albo & mundo: quia videlicet imitantur mundiciam caſtitatis: iuxta illud, Satagite immaculati, & inuiolati ei inueniri in pace. 2. Petr. vlti. Quod quia ſine caſtigatione carnis non fit, ideo Paulus ſua tuba clangit dicens. Mortificate membra veſtra. Et rurſum. Qui autem chriſti ſunt carnem ſuam crucifixerunt cum vitiis & concupiſcentiis. Gal. 5. Et ij non ſolum equis vehuntur albis, ſed inſuper veſtiuntur & candidis: quia ſcilicet ad mundiciã carnis, etiam operum candorem habent: vt bene veſtiti byſſino albo, & mundo perhibeantur. Byſſus enim genus lini cãdidiſſimi eſt, vnde fiunt tela candidiſſima: quod candoré deſignat fidei, vitæque puritatem, adhæc autem operum ſplendorem, quibus nos decet in eccleſia Dei amicti, ſic vt in die honeſte ambulemus. Rom. 13. propterea quum idem ſanctus apoſtolus Galatis ſcribens memoraſſet ſordidiſſima opera carnis, ſpiritus quoque opera ſubiungere curauit: inter quæ caſtitatem velut ornamẽtum aliorum poſuit dicens. Fructus autem ſpiritus eſt: charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, manſuetudo, fides, modeſtia, continentia, caſtitas. Gal. 5. Caſtitate ergo virtutes omnes ſpiritualis. chriſtiani ceu coronide conſummantur ornantúrque: propterea & dominus lumbos in primis præcingi iubet, Luc. 12. vbi D. Grego. Lumbos, inquit præcingimus, quum carnis luxuriam per continentiam coartamus. Et Petrus apoſtolus, Animas noſtras caſtificandas eſſe docet in obedientia charitatis, in fraternitatis amore, &c. 1. Petr. 1. Laudatur mulier ſtrenua byſſo induta, Prouer. vlti. quod candoré eius indicat, & totius vitæ perfectionẽ. Hinc ſanctus Iob, iuſtitia indutum ſe gloriatur, cap. 9. Et Dauid dicit: Sacerdotes tui induantur iuſtitia, Pſalm. 131. quibus in locis iuſtitiam capimus pro omni virtute, iuſtorum videlicet induuio, quo cõſpicabiles coram Deo & domino noſtro

Caſti imitãtur Chriſtũ.

Iesu Christo in die aduentus sui sese exhibẽt. Porro byssinum album & mundum, sanctorum supra angelus iustificationes expositi, quæ non aliud sunt quàm studiosæ operationes eorum, & legis Dei obseruationes. Exercebor (inquit. D. Psaltes) in iustificationibus tuis, Psal. 118 Bene autem ac sapienter per byssinum iustificationes significatæ sunt: vt enim byssus multis tonsionibus manuúmque compressionibus ad perfectum perducitur cãdorem, ita electi per varias tribulationum perpessiones reddunturcandidi, pulchri, & præciosi in conspectu domini & sanctorum angelorum eius, vt dicant, Semper mortificationem Iesu Christi in corpore nostro circunferentes, vt & vita Iesu manifestetur in corporibus nostris. 2. Cor. 4. Et iterum. Quia propter te mortificamur tota die: æstimati sumus velut oues occisionis. Sed in his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos. Rom. 8. & Psal. 43. Vt non incongrue quidam per hunc exercitum proprie ipsos martyres, qui variis occisionibus passi sunt pro domino & patiuntur adhuc intellexerint. Nam & in exercitibus varij agones sunt: qui idcirco in equis candidis visi, quòd mundos se inuiolatósque per varia prælia custodierunt ab hoc seculo, & (vt beati Augustverbis vtar) qui propter adipiscendam gloriam ac cœlestem coronã omnibus se mandatis dominicis subdiderunt: & ita cũctis se deuinxerunt legibus saluatoris, vt propter ante actam vitam mererentur ad hanc martyrij gloriam peruenire: nõ enim in tempore tantum quo confessionis supplicium pertulerant præceptum domini perfecerunt, sed necesse erat illos prius secundum euangelium Christi vixisse, vt christi passionibus potirentur. Necesse erat inquam vt initia bona fuerint, quorum finis est optimus subsequutus: & martyres eos non solum tum fuisse quum passi sunt, sed etiam martyres christi fuisse, quum viuerent. Martyr enim græcè, latine testis dicitur. Quotiescunque vero bonis actibus mandatum Christi facimus, toties Christo testimonium perhibemus, vnde in Euangelio saluator ait, Qui vult post me venire abneget semetipsum, & tollat crucem suam & sequatur me. Obserua. Superius dictum est, de virginibus, quòd cẽtum quadraginta quatuor millia sequerentur illum quocúnque proficiscereturQue-

Exercitus scti martyres

Virginũ numer⁹ minor.

ro,nunquid ſolummodo virgines ſequuntur? Sequuntur & martyres,ſequuntur & confeſſores,boni etiam coniugati:ſpeciatim tamen virgines,quorum exercitus quanto minor,tanto vtique ſpecioſior excellentiórque. Pauciſſimi enim ſunt eius virtutis cultores ob difficultatem,vt etiam quibuſdam propemodum impoſſibile videatur eam poſſe imitari integritatẽ. Sed impoſſibile Deo nihil eſt, qui admirãdas nouit ſuis virtutes conferre,eóſque admirabiles mundo efficere. ✻o Punctus 4.

Et ex ore eius procedit gladius ex vtraque parte acutus, vt eo percutiat gentes: & ipſe reget eas in virga ferrea: & tanquam vas figuli confringentur.

Gladius Dei verbum.

Gladius in ſacra ſcriptura Dei verbum intelligitur, vt Paulus adſtruit. Eſt & iudicium eius:qui vtrinque acutus dicitur,id eſt aciem habens ab vtraque parte, quia virtus Dei in vtroque teſtamento claret,iudicium vtrobiq; impiis comminans. Vel ideo bis acutus dicitur, quòd hinc peccata operis,illinc reſecet cogitationis. Ex ore autem procedit iuxta quod per ſemetipſam veritas dicit,In omni verbo quod procedit ab ore dei. Iſto gladio cõuulnerãtur fideles ad ſalutem,infideles ad damnationem. Denique procedit hic gladius primum ad commonefaciendum,hinc ad iudicandum. Primum ad ſaluandum, deinde ad damnãdum,niſi ex commonefactione reſipuerint homines. Ideo dominus Ioan. 12. Si quis audierit verba mea,& non cuſtodierit,ego non iudico eum, non enim veni vt iudicem mundum,ſed vt ſaluificem mũdum. Sequitur deinde. Qui ſpernit me,& non accipit verba mea, habet qui iudicet eum : Sermo, quem loquutus ſum,ille iudicabit eum in nouiſſimo die. De hoc gladio Pſalmus loquitur. 7. Niſi cõuerſi fueritis gladium ſuum vibrauit. Vibrauit vbi dixit, Tunc dicet his qui à ſiniſtris erunt:diſcedite à me maledicti in ignem æternum. Matth. 25. Et Ioan. 5. Procedent qui mala fecerunt in reſurrectionem iudicij. Vibrauit & aliis in locis,vbicunque opera malorum damnauit. Quare vibrauit?vt percutiat gentes. Gentium nomine intelliguntur omnes qui gentiliter viuunt,

Gẽtiũ nomine qui intelligantur.

hoc eſt,in concupiſcentiis corda nutriunt,& in malis exercentur operibus:vt non ſolum incredulos comprehendat,ſed & omnes,qui fidem iniquis operibus inquinant

quos recturus est verbo virtutis suæ, quod virga directionis. psal. 44. dicitur, ideoq; percussionis vocabulo vtitur, Vt percutiat, inquit, gentes, & tanquam vas figuli cõfringentur. Quam particulam adiecimus ex certo exemplari, vbi in hunc modum scriptum repetimus: Confringentur autem à duricia sua, qua erant obfirmati peccati assuetudine. Aduertendum autem hæc non spectare ad extremũ iudicium: sed ad tempus, quod futurum est aureum illud post interitum Antichristi, quando vniuersus orbis recepturus est fidem christi. Tunc enim Christus recturus est omnes gentes fortissimo verbo oris sui: ad cuius virtutem confracti à duritia in qua obriguerant quidam dũ essent in infidelitate sua, libenter institutis euangelicis parebũt: ita vt & qui gentiles erant religione, & qui fide susceptа christiani, omnes in commune pietatem sectentur.

✻ Punctus 5.

Et ipse calcat torcular vini furoris iræ Dei omnipotentis.

Tropicus sermo est: torculari námque exprimitur quicquid vini in vuis est, acrem sane diuini iudicij punitionẽ designans. Calcat autem dominus torcular vini furoris iræ Dei omnipotentis in eo quòd cogit suo iudicio malos subire pœnas nequiter factorum. Est ergo torcular hoc vini furoris iræ Dei omnipotentis. locus pœnalis inferni, in quo comprimentur impij resuscitatis corporibus, velut racemi botríque in torculari. Nota, furor hic & ira in Deo omnipotente, non passionem, aut mentis commotionem, sed æquitatis rigorem, & vltionis seueritatem designant. Vinum autem exhibet impetuosam & acrem pœnę vehementiam, dum enim quis vino inebriatur, vehementius animi impetu fertur, iræque furorem in aduersarios potentius effundit. Inest enim vino ardens quædam vis, excitans impellénsque vsque ad dementiam animi in nobis impetum. Ideoque tanquam excitatus dominus crapulatus à vino describitur, quum potenti virtute in vltionem aduersus hostes insurgit. Psalm. 77. Calcat ergo torcular vini furoris iræ Dei omnipotentis, quia iustitiam suam exercet super damnatos in loco pœnali, tanta seueritate, quatenus est furor irę Dei omnipotentis. Vt ergo ostenderet spiritus nõ dubiũ quin sanctus christo esse potestatem super oĩa quẽ modo dixit recturũ

Torcular infernus.

omnes gentes in virga ferrea, ſtatim ſubiungere voluit eius non ſolum ad regẽdum, ſed etiam ad puniendum potentiam. quum dicat, Et ipſe calcat torcular vini furoris iræ dei omnipotentis. Vbi aduertendum quòd Torcular in ſcripturis congregationem quandoque recentium fructuum, quandoque prælum quo exprimitur vinum, aliquando ſupplicium ſolere ſignificare dicunt: & iuxta hęc torquẽt expoſitionem, vt ſi torcular pœna ſit, ſenſus fiat. Chriſtus calcauit torcular, id eſt, mortem ſuperauit, & ſuperando à nobis depulit. Si ſuperauit, quare non calcauit, potius quàm calcat? Sed nihil refert: manet autem vera ſententia, vt ſemper calcet mortem, ſemper à nobis pœnam æternæ mortis depellat. Nam moriendo pro nobis, mortem ſuſtulit à nobis, iuxta illud Oſee. 13. Ero mors tua, ô mors, morſus tuus ero inferne. Sed etiannum in ſeipſo tertio die à mortuis reſurgens mortem calcauit, conuulſit & afflixit, ne vnquàm dominaretur in eo. Namque Chriſtus reſurgẽs ex mortuis iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur. Hæc autem mors ſeparatio eſt à vita, & carentia viſionis diuinæ: vinum furoris iræ dei omnipotentis, quia abſcondit faciem ſuam à damnatis, ne vnquam beati fiant. Cõſtat enim fœlicitatem omnem beatorum in faciali viſione beati dei conſiſtere. Nam & Moyſes glorificatus erat in monte Sina ex allocutione dei, ita vt non poſſent intendere filij Iſrael in faciem eius propter gloriam vultus eius. 2. Cor. 3. Torcular ergo calcat, qui in Eſaia dicit. Torcular calcaui ſolus. cap. 63. quia ſolus ipſe ſuſtulit mortem eiuſmodi, vitam condonans nobis. Nos, ait idem apoſtolus, omnes reuelata facie gloriam domini ſpeculantes in eandem imaginem transformamur à claritate in claritatem. Porro ſi torcular locum ſupplicij angoriſque illius exprimat, orci locus vtiq; erit, quem Chriſtis calcat in membris, ne illos hianti ore abſorbeat. Nihil enim dãnationis eſt his, qui ſunt in Chriſto Ieſu, qui non ſecundum carnem ambulant Ro. 8. Demum ſi torcular capiatur pro prælo, tunc pœna erit torcular peccatis debita, qua præmuntur damnati. Hoc ſenſu loquitur ſcriptura, Threnorũ. 1. Torcular calcauit dominus virgini filiæ Iuda. hoc eſt induxit cladem ſuper Hieroſolymam, vt non lapis ſuper lapidem remaneret.

Chriſtus ſemper calcat mortem.

Pœna gehennæ vinum furoris iræ domini.

per T. Vespasianum: res est conclamata. Nobis redemptis satis fuerit ita Christum calcauisse infernum torcularis nomine expressum, vt vitę nos reddiderit: & infernum destruxerit, & pœnas sustulerit: & hæc omnia potentia virtutis suæ mortis. qua calcat torcular adhuc & comprimit, protegens nos ne pœnas eius subeamus. vt verum sit quod in propheta dicit, Torcular calcaui solus, & de gentibus vir non est mecum: calcaui eos in furore meo, & conculcaui eos in ira mea, & aspersus est sanguis eorum super vestimenta mea, & omnia induměta mea coinquinaui. dies enim vltionis in corde meo, annus retributionis meæ venit. Ad illud refertur locus iste quod supra ca. 14. in fine dictum est, Calcatus est lacus extra ciuitatem, & exiuit sanguis de lacu vsque ad frenos equorum &c. Ad ipsum namque pertinet censura iudicij, iuxta illud quod per se dicit, Neque enim pater iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit filio: vt omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem, Ioan. 5. Vnde non incongrue dictum est, Et vocabatur nomen eius verbum dei: vt ostẽdatur quia sermone suo iudicaturus est orbem. iuxta illud, Sermo, quem loquutus sum, ille iudicabit eum in nouissimo die. Vt autẽ euidentius ostenderetur ad ipsum pertinere facere iudiciũ, subiũctũ est de regali quoq; eius dignitate, qua pręcellit omnes reges & principes terræ: se cũdum quã etiũ in magna potestate & maiestate apparẽs iudicabit omnes, sine exceptione. ✱○ Punc. 6.

Christum solus torcular calcauit.

Et habet in vestimento, & in fœmore suo scriptum, Rex regum, & dominus dominantium.

Hinc quantæ dignitatis sit Christus palam fit, quòd in vestimento eius & in fœmore scriptum ostendatur hoc eiusmodi elogium, Rex regnum, & dominus dominantium. Atque vt in primis hinc ordiamur, Vestimentum à foris est nobis, fœmur à natura habemus. Et Christus vt persona diuina humanitatem à foris ex tempore, diuinitatem à natura qua ab æterno Deus est habet: & neutrum horũ sine dignitatis honore, quia ab vtroque rex. Quod à diuinitate id nominis sibi competat, dubiũ non est: Ab humanitate lõga regum genealogia per sacram virginem matrem gloriatur. Quippe quum dictum sit ipsi Dauid, De fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Et ange-

Christus rex regum.

lus diuæ matri dixit, Dabit illi dominus deus ſedem Dauid patris ſui. Adde quòd Matthæus per reges generationem eius deſcripſerit: cuius ſcripta quum legimus, & veraciter eum ex ſtirpe Dauid deſcẽdiſſe diſcimus: quid aliud quàm verum regem agnoſcimus? ſicque credimus, quòd ipſe ſit hic rex regum, & dominus dominantium, cui dixit pater, non dubium quin deus, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Pſal. 2. Non ſemel id de ſeipſo Dominus teſtatur in euãgelio Ioannis præclariſſimè quòd ſit filius dei, quemadmodũ ibi, Sicut miſit me viuens pater, Ioan. 6. & rurſum. Non Moyſes dedit vobis panem de cælo: ſed pater meus dat vobis panem de cælo verum. Lege totum cap. 6. & 7. & 8. In. 5. autem capite dicit. Sicut pater habet vitam in ſemetipſo, ſic dedit & filio habere vitam in ſemetipſo: & poteſtatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis eſt. Iam hic & de collata ſibi iudicandi poteſtate mentionem faciens. Ecce vtraque generatio eius, ſecundum quàm vtramque diſcimus & adſtruimus ipſum regem eſſe natura vtraque, & diuina & humana: vt iure præſit nobis, & dominetur, & regat, & iudicet, & remuneret bonos: malos autem puniat: Id quòd facere habet ſecundum quòd deus, & ſecundum quòd homo tradita ſibi à deo poteſtate: quòd deus à ſe. idem enim deus cum patre æternus, omnipotens, natura & eſſentia. Quod equidem Iudæorum dannat proteruiam, qui dicũt vſque adhuc, Nolumus hunc regnare ſuper nos, Luc. 19. Atque velint nolint, ſed regnabit dominus Ieſus ſuper omnes, quia dominus eſt in ſecula, teſtãte Paulo magnifico apoſtolo illo. 1. Cor. 15. Oportet autem illum regnare, donec ponat homines inimicos ſub pedes ſuos. Et Dauid, Dixit dominus domino meo, ſede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorũ. Pſal. 109. Idem. Dominus regnauit decorẽ indutus, indutus eſt dominus fortitudinẽ & præcinxit ſe. Etenim firmabit orbem terræ, qui non cõmouebitur. Parata ſedes tua deus extunc Pſal. 92. Et Pſal. 98. Dominus regnauit, iraſcantur populi (id eſt, Iudæi iraſcantur licet, ſed regnauit ſemper, & regnat ſuper omnia dominus Ieſus). Rurſum, Dominus in Sion magnus, & excelſus ſuper omnes populos. Iã habes, quia ſuper omnes regnat dominus. Quis dominus? Non alius

Chriſtus regnat inuitis aduerſariis.

quaàm dẽ quo loquutus est Dauid, Dixit dominus domino meo &c. cui à resurrectione sua sedes parata est. Id quod notat particula extunc. Sed vbi parata? In Sion, vbi dominus magnus declaratus est rex, primum à patre deo, quando dixit, hic est filius meus: ipsum audite. deinde ab apostolis sanctis qui ibi ceperũt prædicare Christum dei virtutem esse, & dei potentiam. Deinde & ab aliis Christum dei filium regem omnium seculorum confitẽtibus: qui regnat super omnes populos. Hæc est dei Ecclesia, in qua deum ipsum fideles speculantur per fidem. Specula enim vel speculatio Sion ex hebræo latinis redditur. De huius regis dominatu loquitur expressius Psal. 71. Et dominabitur à mari vsque ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terrarum. Coram illo procident Aethiopes, & inimici eius terram lingent. Reges Tharsis & Insulæ munera offerent, reges Arabum, & Saba dona adducent, & adorabunt eum omnes reges, omnes gentes seruient ei. Quia liberauit pauperem à potente, & pauperem cui non erat adiutor. Ecce domini potentia magna. ecce regia dignitas pręcellens super omnes reges. Neque enim locus scripturę huius aliũ indicat quàm Christũ. Iã sunt isti reges, quorũ rex Christus est? Respõdeo, omnes sancti, omnes vere fideles, qui reges sunt in vno rege Christo cui insiti sunt, quibus dicit Petrus, Vos estis genus electũ, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis. 1. Petr. 2. Hi namque vere regnant super se, & super omnia. dicente Paulo, Sancti per fidem vicerũt regna. Hebr. 11. Quocunque terrarum, ac marium positi situ, sed vbique in Christo regnant. Iidem & domini sunt, eadem ratione, qua & reges. Locus ostendit Antichristum iusto dei iudicio condemnandum, & eos qui adhæsuri sunt illi: & modo qui moribus, & vita, & perfidia exprimũt illum, quos Christus perdet in gehennam ignis, qui in vltimo iudicio perditurus est impietatem omnem. Ostẽdit item, quantæ gloriæ sit, & quantum manifestabitur post interitum Antichristi gloria eius, quem sequuturi sunt omnes liberati ab Antichristo in innocẽtia per dies multos, qui recturus est omnes gentes fortissima verbi sacri sui directione: qui habet potestatem super infernum & pœnas eius.

Sancti omnes reges, quorũ rex est Christus.

DE ANGELO STANTE IN SOLE.

Sect. 3. Punct. 1.

ET vidi vnum angelum stantem in sole: & clamauit voce magna dicens omnibus auibus quæ volabant per medium cœli.

Ab eo,quo dictũ est,Et vidi cœlum apertum, & ecce equus albus &c. de domini cõmẽdatione scriptura hæc loquuta est, & adhuc in eadem persistit: neque enim alium per angelũ intelligi fas quàm Christũ. Christus ergo angelus hic est, de quo propheta ait,Nomen eius magni consilij angelus,Esa.9. Qui vnus est ob excellentiam, hoc est,incomparabilis, id est cui se nemo alius queat digne conferre:& hic in sole stans dicitur,iuxta quod scriptum est,In sole posuit tabernaculum suum, Psal.18.eo quòd in diuinitate sit persona eius. Sol enim conuenienter diuinitatem exhibet,ob excellentiam claritatis eius:est enim lucẽ habitans inaccessibilem,id est, hnmanis sensibus imperscrutabilem. 1. Tim.6. quem nemo hominum vidit,sed nec videre potest.Vel vnus id est vnicus patris filius cui est indiuiduus. Ego inquit in patre, & pater in me est. Ioan. 14. Alio modo stat in sole, quia,in fide populorum credentium: quoniam claritas fidei eius in toto terrarum orbe verissimis radiis sparsa resplenduit. Vnde etiam credentes filij lucis appellantur.1. Tess. 4. immo ipsa lux : domino dicente, Vos estis lux mundi, Matth. 5. Item Paulus Ephe. 5. Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino, vt filij lucis ambulate:fructus enim lucis est in omni bonitate,& iusticia,& veritate. Et rursum,In medio nationis prauæ & peruersæ lucetis sicut luminaria in mnndo, verbum vitæ continentes. Phil. 2. vt iam non solum fides sit sol, sed & ipsi credentes fide illustres in quibus stat Christus, qui sunt luminaria lucentia in mundo in omni bonitate & iustitia,& veritate,prout percẽsuit Paulus. Aliis placet & forte prudentius, magisque ad veritatem accedendo, vt angelus hic typus sit constantissimorum verbi dei ministrorum, qui futuri sunt ad finem seculi in Christo, vt recte

Angelus in sole christus.

Sol diuinitas

Sol fides.

in

in sole stans angelus dicatur. In sole enim erunt ij, non in alio quàm in Christo, quem indicat Malachias tertidici sui voluminis cap. 4. Sequitur, Et clamauit voce magna. Clamauit Christus vocando ad cœnam homines, primo in se, deinde in Apostolis dimissis pro orbem terrarum, & aliis ecclesiæ doctoribus illis succedentibus. Clamat & modo, clamabit & in finem: nam & clamans voce magna expirauit, testantur Matth cap. 27. Mar. 15. Luc. 23. Item Paulus Hebre. 5. Cum clamore valido exauditus est pro sua reuerentia. Clamabunt ergo futuri verbi dei ministri, in quibus clamabit Christus, quia illi in Christo, iuxta prophetiam scripturæ huius. Erunt, & forti voce clamabunt præ zelo honoris dei & salutis gentium, alioqui perituraram. Neque verò istum in eis ardorem naturalis quædam excitat vis, sed fortis gratia naturæ imperans, vrgénsque animum suo impetu cõtinuè ad validiorem clamorem. Porro aues aliquando in bonam partem capiuntur, aliquãdo in malam, proinde pro locorum circunstantia passim capiendæ. In malo ponuntur Luc. 8. in parabola seminum: vbi semen, quod secus viam cecidit; volucres comedetunt. In bono Luc. 13. vbi regnum cœlorum grano sinapis simile dicitur, quod acceptum homo mittit in hortum, & crescens præbebit cœli volucribus requiem super ramos suos. Sancti namque hic per volucres intelliguntur, qui super ramos Christi requiescunt, hoc est, virtutes atque doctrinas eius: quorum quia omnis conuersatio in cœlis est, rectè cœli volucres appellantur: qui etiam per medium cœli idcirco volare perhibentur. Aues ergo sancti sunt vere fideles, cœlestia mente petentes, non terrenis rebus cupiditate hærentes. Iam verò quid angelus his auibus clamet, audiamus. Sequitur.

Angelus clamat.

Aues quid sint.

Sancti volucres cœli.

❧ Vnc. 2.

Venite, & congregamini ad cœnam magnam Dei omnipotentis: vt manducetis carnes regum: & carnes tribunorum: & carnes fortium: & carnes equorum: & carnes sedentium in ipsis: & carnes omnium liberorum, ac seruorum, & pusillorum, & magnorum.

Cœna, cõmunis pacis commune.

Hoc est quod superius dicebam, quia cœna hæc magna indicat communis pacis, post interitum Antichristi

conuiuium. Quale conuiuium? Verbi dei, quod tum in multa libertate pandetur, post quod iam non erit aliud æque simile in terra, quoniam veniens dominus, hora qua non putatur, finiet orbem, iudicans illum per ignem. Tametsi nihil negauerim cœnam quoque per hanc beatæ gloriæ magni dei figurari, ad quam angelus Christus in sole consistens, hoc est, in gloria sua cælesti iam sublatus tunc primum auibus suis clamauit, quando sub omni cœlo sursum ac deorsum eundo iussit suos prædicatores volitare, atque ad præparatam cœnam vocare, & manducare promiscue omnia: vbi congrua admodum metaphora vtitur apostolici muneris designans functionem. Aues namque manducandis carnibus auidæ sunt, nec curant, quorum, aut qualium, nobilium aut ignobilium carnes sint: vorant indiscrete, dum in campo magnam occisorum corporum stragẽ offenderint. Sic veri verbi dei ministri citra delectum personarum omnes Christo lucrifacere cupiunt, inque corpus Ecclesiæ cõscribere. Eo sensu dictum fuit Petro, de quadrupedibus, & serpentibus terræ, ac volatilibus quæ viderat Act. 10. quo hic dicitur de manducandis carnibus regum, & tribunorum &c. Dictum enim fuit ei, Surge Petre, occide, & manduca. occide infidelitatem in illis: manduca fidẽ, ac salutem. hoc est, delectare de conuersione eorum, quos indiscriminatim lucrifeceris Christo, vt satietur anima tua. Vnum tamen est hic quod magis figuratè putatur accipiendum de manducandis carnibus equorum. Eadem certe ratione id dictum crediderim, quòd per equum vtpote animal bellicum, fidei impugnatores rectius capiantur: hoc sensu, quòd neque hi sunt à fide reiiciendi, si modo ex corde conuerti velint: horum sessores magni principes sunt, quorum illi imperio ac votis obediunt, qui & ij suscipiendi sunt. Quis dubitet sæpe hos verbis ac mira patientia sanctorum vocatos ad fidem. Legat sanctorum historias, qui fidem rei capere velit: facilè exempla occurrent. Hæc est cœna magna dei omnipotentis manducari ista omnia affatim sub vltimum tempus. Cæna autem conuiuium fidei, verbíque dei est, & gaudium amplum, & vniuersale, & consolatio in spiritu sancto de conuerso vniuerso orbe: quod tum futurum est. Nec refert tropis re-

Aues prædicatores.

Equi quid significent.

gum, tribunorum, liberorum, seruorum, pusillorum, & magnorum, in aliud vti hic: tanquam per reges hoc & illud intelligatur: per tribunos similiter, liberos ac seruos, sicut quidam virgines ac coniugatos per hos intelligit: pusillos & magnos, tanquam sint hi philosophi & diuites, illi commune promiscuum vulgus, præterquam quòd sine distinctione omnes susciptãtur ad fidem, quos manducaturi sunt sancti prædicatores, sicut prædictum est. Haymo, per angelum Eliam & Enoch intelligit, in aperta luce (tamquam hoc sit vidisse angelum in sole) Christum prædicantes. Licet, inquit, persequutiones plurimas per Antichristum tolerent, nihil tamen minus constanter & apertè Christum prædicabunt, dicentes omnibus sanctis cum sociis prædicatoribus, Venite ad cœnam magnam dei omnipotentis, id est, ad ecclesiæ congregationem, & æternam fidelium refectionem. Quæ cæna (vt idem adstruit) ea de re magna vocatur, quòd & gentiles, & Iudæos ad vitam prædestinatos capiat. Tunc enim venient vniuersi, vt edulium fiat ex omnibus: quorum caro mactabitur per pœnitentiam, vt non sint vltra quod erant, sicque in corpus Ecclesiæ traiiciantur: id quod erit sanctis prædicatoribus in refectionem non dubium quin spiritualem, quæ plurima eorum consolatio erit. Et quid posset maius esse hoc conuiuio? Quæ maior animorum delectatio? Sacrificiũ nullum est maius zelo animarum, ergo nec conuiuium splendidius vllum.

DE BESTIÆ PRÆLIANTIS DAMNATIONE.

Sect. 4. *Punct.* 1.

ET vidi bestiam, & reges terræ, & exercitus eorum congregatos ad faciẽdum prælium cum illo, qui sedebat in equo, & cum exercitu eius.

Locus refertur ad nouissimum tempus, quando Antichristus cum suis proditurus est: hic enim (vt sæpe dictum est) instaurabit prælium contra Christũ: cum suis regibus, & principibus, sicut scriptũ

est. Astiterunt reges terræ & principes conuenerunt in vnum aduersus dominum, & aduersus Christum eius. Psal. 2. Instaurabit namque prælium, vt reuiuiscant in eo ipso Pilatus, & Herodes, & Annas, & Caiphas, & omnes quotquot principes aut reges persequuti sunt Ecclesiam ab initio, Bestia ergo hic Antichristus intelligitur, sicut & supra cap. 13. per bestiam ascendentem de mari. Reges & exercitus, præpositi eius cum subditis, qui vno spiritu pugnabunt contra Christum, & eius fideles, blasphemiis, iniuriisque multis, & tribulationibus illatis, minantes, fidem Christi conuulsam pessum iri per ipsos, nec amplius stare posse, quoniam veniset hora eius vt pereat. Tum certè in his diabolus acrius vires tremendo dei iudicio, resumet, exerétque: vt quasi solutus nexu, quo à cruce domini obligatus obstrictúsque erat, videatur: eo quòd & signis prævalebit, & miraculis, vt dictum est. Nec obstat quòd iam paulo ante dixerit de Antichristi & suorũ damnatione: torquet idem iterum, ac retorquet, & quasi ob oculos ponit, conatus omnes bestiæ describens per anacephaleosim, & fortium eius, aduersus sedentem in equo, quem supra Christum esse astruximus, & exercitum eius, id est, omnes fideles. deinde beneficium dei cõmemorat. Semper enim, satanæ, qui recturus est Antichristum, & omnes eius asseclas, inimica fuit crux Christi, quæ est virtus fidei, quam conuellere nititur, ne fixis veluti radicibus extet. Et ideo aderit instabitque tunc potissimum, quando tempus persequendi Ecclesiam illi dabitur. Sed quo fine? quibúsve eius commodis? facilè est ex his quæ sequuntur coniectare. Bestiam dicimus, quicquid animantium rationis expers est, quamuis crudelitatem quæ magis præse ferat ita appellare iuxta Vlpianum solemus. Eius verba hæc sunt, Bestias accipere debemus magis ex feritate quàm ex animalis genere, quæ propriè morsu vel vnguibus sæuiunt, vt pardi, leones, tigridésque, quasi vastiæ à vastando. Et cuius vocabuli etymologia discimus, feritatem plusquam animalem hominis illius peccati, quòd non alicui animalium speciatim comparetur: sed absolutè bestia sit.

Bestia antichristus.

Pan. 2.

Et apprehensa est bestia, & cum ea pseudopropheta qui fecit

signa coram ipsa, quibus seduxit eos, qui acceperunt characterem bestiæ, & qui adorauerunt imaginem eius.

Hoc erit Christi in nos singulare beneficium, quòd conantem contrà se Antichristum apprehendat, & in infernum deturbet. Iam non semel dictum est per bestiam Antichristum debere intelligi, pseudoprophetæ autem eius sunt omnes doctores quasi in vno corpore intellecti, ob vnitatem spiritus eorum, qui facturi sunt signa ad seducendum gentes coram bestia, eo quod placitura fiant illi omnia opera eorum. Vtitur autem verbo præteriti temporis, non solum propter prophetiæ certitudinem (vt solent prophetæ) sed etiam propter seriem visionis, aut loci scripturæ huius. Quum enim de sabbato sanctorum agere cæpisset, quod post persequutionem futurum est in terra, rursum ad bestiam rediit, à quo liberauerat suos Christus: quatenus & bestiæ damnationem apertius pœnámque indicet, & diabolum, quomodo iterum religandus sit: cuique potestas pauxillum tum temporis dabitur, donec tempora bestiæ Antichristi expleantur in aperto ponat. Porro dictum est supra cap. 13. quæ signa discipuli eius facturi sint, & quid sit character bestiæ, & accipere characterē bestiæ: denique quid imago, vt superfluum sit hic iterum & sæpe tractare eadem.

❧ Punc. 3.

Et viui missi sunt hi duo in stagnum ignis ardentis sulphure.

Antichristi & suorum damnatio.

Ecce fructus bestiæ & imitatorum eius, quoniam finis peccati mors, & pœna terribilis. dicitur enim, Et viui missi sunt hi duo in stagnum ignis ardentis sulphure. Quid hoc terribilius? Quid magis horrendum? viui missi sunt hi duo, vt sicut caput malorum sunt, ita etiam pariter puniantur. Qui sunt hi duo, nisi bestia, & pseudoprophetæ, Antichristus, & congeries doctorum eius: hi viui mittentur in pœnas ignis atque sulphuris, quatenus in eis exustioni mirabilis iuxtáque intolerabilis fœtor addatur. Hinc palam est, quia omnes pseudoprophetæ cum principe eorum Antichristo viui in infernum mit-

tentur, quemadmodum olim accidit ipsis Dathan & Abiron. Num. 16. Hi enim plus omnibus in Moysen & Aaron insurrexerant, vt notabiliori plaga in metum cæterorum punirentur: vnde discimus eos, qui in principem Ecclesiæ insurgunt, in interitum abituros. Iam quid cum cæteris geratur, qui decepti per illos erunt: sequens sermo explicat, dicens.

Punitio notoria qui in prelatos insurgunt.

❧ Punc. 4.

Et cæteri occisi sunt gladio sedentis super equum qui procedit ex ore ipsius, & omnes aues saturatæ sunt carnibus eorum.

Iudicium nõ cito post anti Christũ fiet.

Non possumus gladium materialem hic intelligere, neque iudicij, consyderatis circunstantiis. Nam post interitum Antichristi non statim fiet iudicium, alioqui quomodo implerentur scripturæ prophetarum de futura conuersione Iudæorum: maxime, qui iuxta prophetiam domini statim recepturi sunt Antichristum Ioan. 5. Ego, inquit, veni in nomine patris mei, & non accepistis me: si alius venerit in nomine suo illum accipietis. Quibus verbis prophetauit dominus consensu omnium de Antichristo, & Iudæis. Sed nec materialis exiet de ore domini gladius. Oportet ergo verbum fidei ac salutis esse gladium, quo cæteri interimendi sunt. Quum enim Antichristus, & pseudoprophetæ eius insigni clade propalam intereunt vt celari non possit, cæteri ad Christum conuolantes fidem recipient, qua occidetur in eis impietas eorum, qua viuere sibi videbantur. Sic ergo occidentur, vt non sint postea quales erant videlicet impij, incredu-li: sed fideles & iusti. Quem in modum alibi scriptura dicit, Verte impios & non erunt. conuersione enim impij non erunt, de quorum carnibus aues saturabuntur. Aues prædicatores supra retulimus, & ij saturabuntur carnibus, dum de carne prædestinatos eripiunt damnationéque. Gaudebunt enim velut aues saturatæ carnibus, & plurimum iucundabuntur.

CAPVT XX.

DE LIGATIONE DRACONIS PER ANNOS MILLE. *Sect. I. Punc. I.*

ET vidi angelum descendentem de cælo habentem clauem abyssi & catenam magnam in manu sua: & apprehēdit draconem serpentem antiquum, qui est diabolus, & satanas: & ligauit eum per mille annos.

De communi pace etiam externa iterum dicturus, quę futura est in tota Ecclesia sub omni cælo, post interitum Antichristi turbatorem pacis ecclesię, & euangelij Christi satanam dicit esse religādum. nam nisi religaretur pacis tranquillitas minus succederet. In quod vidit beatus Ioannes angelum descendere, cuius ministerio in id vtetur dominus. Sunt enim omnes administratorij spiritus, Hebr. 1. Quorum officiis & in fine mūdi vsurus adstruitur. Matt. 13. Exibunt angeli, & separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis. Qui ergo tum vsurus est talibus eorum officiis, non erit inconueniens ita intelligere, & in religatione draconis serpentis antiqui. Dicatur ergo, Et vidi angelum descendentem de cælo habentem clauem abyssi. Nota clauem abyssi habere dicitur angelus, eo quòd habeat potestatem: & catenam, id est, virtutem religādi draconem, religatúmque detrudere in abyssum inferni: & quidem ab eo hæc omnia habere dicitur, qui est rex constitutus à patre super omnia, siue quæ in cælis sunt, siue quæ in terris, & in omnibus abyssis, quo occludet illam obsignabítque, vt non valeat exire per mille annos. Quid per mille annos nisi pacis tempus illud amabile designatur, quod supra cap. 7. silentio dimidiæ horæ designatum iudicatúmque est: vt quod inibi breue positum est, hic longius protendatur, eo quòd abdita esse vult nobis momenta temporū Christus, quæ pater posuit in sua potestate. Breue ergo lōgumve tempus sit illud, nobis vtique incognitum est. Si lōgum, breue tamen satis ob iucunditatem videbitur, quæ post grādines & procellas tempestatū, & mœstitudinem omni ecclesię fiet: ideóq; & media hora est, & mille anni: forte ea nec diu durare poterit, quod lōgū esse de-

Angelorum ministerio vtitur dominus.

Angelus habens clauem abyssi.

Pacis tempus describitur.

Mille anni quãtum tempus designet.

beret. Aliis millenarium tempus illud cẽsetur, quod breue quidem futurum est, ob præcioſitatem. Quod quantumquantum breue fiat, tamen præcioſius mille annis præcedentibus, ſicut ſcriptum eſt, Melior eſt dies vna in atriis tuis ſuper millia, Pſal. 83. Et quemadmodum Eccl. 16. vnum pium præferendum impiis mille filiis cenſet ſpiritus ſapientis: ſimiliter puto ſentiendum de tempore hoc millenario numero conſignato. Durabit tamen pax illa aliquanto vtique tempore, eo quòd in donis ſuis bonus Deus cupiat ſe ſuámque bonitatem ſuis effundere ad ſẽnſum, qui ſolus nouit quàm longum, quámque breue ſit futurum tempus illud, de quo non audet definire humana præſumptio. In qua re hoc ſolum pro certo habemus, quia fœliciſſimum illud futurum eſt eccleſiæ regnum, cuius vel breuiſſimum tempus pro lõgiſſimo merito ſui computabitur, quando pij exultabunt, & inenarrabili lætitia iucundabuntur, & de Antichriſti interitu, & de eorum pace, præſertim verò de Chriſti gloria, quaſi quodammodo fœlicitatem vltimam forent aſſequuti. Eo igitur tempore fortiſſime vincietur draco ille diabolus angeli eius, ne ſeducere quẽquam poſſint, nec prohibere gentes ne fidem recipiant, neque princeps tyrannus aduerſus Eccleſiam Dei tum ſæuiet vllus. Quod dum fiet, pulchra admodum tranquillitate conticeſcent vniuerſa. Tunc lætiores in ſuo curſu dies erunt, ſol blandior ſpiculis ludentibus irradiabit, non mugiet horrendo tonitruo cælum, nec fulmina irati Dei iacientur. Tum ros & hymber compluet tellurem amplius fœcundabunt, ridebunt exortu aſtra: non criniti cometes propendent: non verſa in ſanguinem luna minabitur. Nullum tum draco cruento ore ſęuiens ſeducet: nullus in toto orbe ab eo ſeductus erit. Quid plura? Tunc redibũt aurea ſæcula, pluſquam ſaturnalia regna. Porro ponuntur hic aliqua nomina impij ſpiritus aduerſarij, vt ſunt, Draco, Serpẽs antiquus, Diabolus, & Satanas. Draco eſt propter nocendi maliciam. Serpens antiquus, ob fallendi aſtutiam. Diabolus ꝓpter ſtatus ſui caſum. Satan propter obſtinatam aduerſandi voluntatem. Et hunc tam infeſtum, tam crudelem, támque metuendum ligabit angelus. De quo ſequitur.

Et misit eum in abyssum: & clausit eum: & obsignauit super illum vt non seducat amplius gentes, donec consumentur mille anni: & post hoc oportet illum solui modico tempore.

Satanæ ligatio.

De iudiciis Dei mirari satis nemo potest, quali vicissitudine tempora ordinet, réisque simul temporum aptet: vt modo tribulationibus agitari permittat orbem, modo multa pace quiescere: Aduersarij vires modo coërceat, modo soluat. Apprehendit, inquit, angelus draconem, & ligauit eum, & misit in abyssum, & clausit inibi illum & obsignauit, ne possit vltra gentes seducere. Primasius misit in abyssum, non quia ibi ante non erat, sed ideo illuc missus dicitur, quia exclusus à credétibus plus cœpit impios possidere, putat enim abyssi nomine impiorũ profunda corda & ipsorum incredulorũ designari. Haymo quoque in eandem sententiam it pedibus: nihil rationem temporum, nec visionum ordinem aduertentes. Taceo Dionysium pythagorici silentij hominem Carthusiensis ordinis, qui nec pedibus nec manibus terrã attingit, fluitans perpetuo in alieno mari. Nos doctissimorum, & in hac scriptura magis fidelium iudicia imitantes, continenti expositionis tenore lucem veritatis in hoc caliginoso opere perquirétes, neminem vnum ita sequi voluimus, vt ab eo non discederemus, si in aliis maiorem lucem aduerteremus, ordinem Visionum in primis attendendo, sine cuius obseruatione spes non est cuipiam veram huius libri posse assequi noticiam. Nam, si lux aliqua emicet alicubi, subita caligine loci sequentis ea omnis ita obtenebrabitur, vt nulla fuisse ea credatur. Proinde iuxta visionum ordinem, Abyssum, infernum, damnatorum videlicet locum, & carcerem, vt res habet, hic inuectanter capimus, vbi potestate Dei angelus satanam recluſurus est, atque obsignaturus imperio, ac fortissima virtute Dei, vt non elabi possit, donec iterum Dei permissu saluatur: & post hoc, id est, post pacis & silentij amabile tempus per mille annos figuratum, oportet draconem illum modico tempore resolui ante iudicij diem: vt patientia sanctorum, ac syncera in Deum fides probetur: vtque crux sanctorum duret in finem, vsque ad Golgotha vbi crucifixus est Iesus: nam & ipse modicum tempus releuatus fuit ablata paulisper ab humeris cruce, cui

portando adhibitus est Simon quidam à Cyrene pater Alexandri & Ruffi, vt tolleret, & portaret post Iesum. testatur Lucas Euangelista. cap. 23. Pax autem illa præciosissima breuis & longa erit, pro eorum consolatione, vt non desperét in tribulationum angoribus, scientes quoniam Christo domino qui pro sua summa sapientia equissimis habenis moderatur vniuersa, cura sit de eis, & non nisi nutu eius fieri omnia, cui par est obsequi, simúlque vt qui electi sunt ex perditis salui fiant. Solet enim post nimbos ac turbines gratius sol apparere: & visitationum dona post interpolationes gratiora. Equidē consolabitur dominus mœstos suos, & post consolationes rursum exercitiis dimicationum tradet. Proinde postquam in præclara pace illa paululum à tribulatione Antichristiana respirabunt sancti, rursum draco in eos soluetur, qui suis viribus excitabit prælia Gog & Magog, super quatuor partes terræ: breui tamen hæc eorum persequutio durabit, vt non pax Ecclesiæ in vniuersum tollatur. Aliis videtur draconem tum haudquaquam ita aperto marte cum sanctis conflicturum, sed occultis deceptionibus, soluendo eos ad multa peccata, vt ex verbis domini, Matt. 24. Luc. 17. licet coniectare, vbi superuenturum diem iudicij in orbem vniuersum dicit hominibus nihil tale metuentibus, sed ne cogitantibus quidem. Ideóque securi plantabunt vineas, extruent celsa ædificia, celebrabūt matrimonia, & alia quæ ab improbis solent fieri, tanquam diu victuri: adhæc commessationibus, ebrietatibúsque studebunt, fidem factis iniquis contaminabunt, ad quæ seductor ille iniquus, hostis clancularius eos pertrahet. Cunque his ineptiis occupati, parum quæ Christi sunt ac fidei aduertunt, Ecce repente tubis personantibus, tonitribus tonantibus ac fulgetris: aderit è cælis summa illa maiestas, quem trement virtutes, & exercitus omnis cœlestis militiæ, seniores magnifici siue prioris sæculi, siue posterioris: & ignibus per partes orbis exorientibus, passimque edacibus flammis terram lambentibus, vt non secus eis eueniat ac olim temporibus Loth, aut Noe, quando igne descendente ciuitates Sodomorum exustæ sunt: & vniuersus orbis diluuij inundatione summersus. Ex his palam est, quòd parum con-

Aduentus domini repentinus.

gnuit, vt per mille annos totum tempus à Christo passo designetur, vt quidam putauere. Reiicitur etiam quorundam, nimis Iudaice ac carnaliter sapientium opinio, qui ad literam voluerunt hos ipsos animas intelligi, dicentes, quòd Christus super terram sit regnaturus tum cum sanctis omnibus, aptantes scripturæ huius testimonia minus eorum conatibus suffragantia. Horum princeps olim erat Cherintus ille, cui nonnulli propter hunc solum locum totam Apocalypsin infœlici satis iudicio connixi sunt adscribere. Quod qui facere moliebantur: cur non idem quoque de Ezechielis volumine, & Pauli scriptis, & eiusdem. S. Ioannis Euangelio, cuius hæc sacra Apocalypsis est, facere voluere, vt his hæreticis adscriberentur, qui hçreses suas eorundem operum suffuratis locis ditabant? Sed magna est hominum dementia in propriis merforum sensibus, qui non secus ad veram lucem palpabunt, ac quibus lumen in meridiana luce occultatur.

DE COMMVNI PACE POST INTERITVM ANTICHRISTI.

Sect. 2. *Punct.* 1.

Et vidi sedes, & sederunt super eas, & iudicium datum est illis.

Sanctam, & admirabilem, & desyderatissimam iustorum pacem, quam, domino Iesu Christo in toto orbe in fine regnãte, vniuersi eius fideles consequentur, regni typo describit, prænuncians quòd cum Christo & ipsi regnaturi sint. Quo in loco aduertendum sane est, quia nõ erit ipsum regnũ cum obseruatione, perinde ac videat quis Christũ in carne regnãtem, & regnũ Israël sensu Iudaico restituẽtem: non vtique. Sed ꝙ sub toto cęlo nulla prorsus erit secta, quæ modo varia passim viget. Nanq; vbi reuelatus fuerit perditus ille, delebit omnes leges cum sectis earundem, *Antichristi facinora.* & suam solummodo statuet: quamobrem etiam arbitror

illum passurum Christum, vt aduenìat, tametsi non sine graui periculo sed in reprobis dumtaxat, hoc est, in his, qui prędestinati nō sunt, nec sine eius iniuria in blasphemiis, quas contra eum prouomet nequam ille. tamē quia scandala, quæ prædixit esse futura, aliter deleri nequeant, oportet certe, vt graue malum in tempus eueniat, quatenus diuturnum eleuet deleátque. Fiet ergo vt in toto mūdo duæ tantum leges sub Antichristo supersint, Altera Christi, Antichristi altera, deletóque Antichristo deleatur & eius lex, vt sola Euangelij permaneat, nam verbum domini manet in æternum, Esa. 40. nec sine gloria, quòd tum in primis eius veritas palam fiat, & nulli nisi christo sit honor & gloria, cuius regnum erit per vniuersum orbem dilatatum & firmatum. Tunc aues cæli, id est, ministri verbi Dei, manducabunt carnes regum, tribunorum, fortium quoque, &c. In eis autem qui conuertentur, regnabit Christus, & ipsi erunt populus eius, & ipse eorum Deus. Nam & Israel tunc conuertetur ad dominum, secundum, quòd scriptum est per Dei promissionem. O quanto luctu, & quàm acerbo cordis dolore errorem suū tunc agnoscent ij qui à veritate aberrauerant, aut qui nōdum veritatem agnouerant. Quantum simul gaudeant de munere vltro oblatæ sibi gratiæ. Erunt námq; omnes velut ex profundo inferni emersi eductíque, & ideo gratias infinitas benefactori Deo continuo agent. Tunc Iudæi pluſquam alię nationes Christum feruentissime prędicabunt, quia ipsis specialiter de Christo repromissio facta fuit, palam è scripturis proferētes hunc esse liberatorem omnium, & nostrarum saluatorem animarum. Laudabunt ergo & cōfitebuntur, quoniam ablatum erit tum velamen illud, quo nunc laborant, ab oculis illorum, vt Christi mysteria palam videant. Tunc sane implebitur illud Iere. 23. In nouissimis diebus intelligetis consilium eius, tunc quippe agnoscet mundus, quòd Deus non frustra semen Abrahæ in assumendo carne ex Iudæis appræhenderit elegeritque: cuius postrema assumptio erit mundo velut vita ex mortuis, Ro. 11. Et quemadmodum eo loci dicitur naturales rami oleæ denuo inserentur: tūc restituetur regnum Israelis. Restituetur inquàm, quod Christus regnum intra eos erit, sicut & in omnibus gen-

Iudæi ardentius in fine prædicaturi Christum.

tibus:qui vere Israelis nomine censentur ob fidem . Sequitur.Et vidi sedes,& sederũt super eas.Quid sedes istæ sunt,nisi ecclesiasticæ dignitates,& super eas sedentes ij sunt qui à Christo spiritualiter regnant, & iudicia exercent,non forensia,sed spiritualia in verbo vitæ,in plebe credentium:ij sunt episcopi,presbyteri,qui regere habẽt subiectam plebem plena authoritate , de quibus Paulus loquitur,Act. 20. Vos spiritusanctus posuit episcopos regere ecclesiam Dei.Omnes enim ordines fient conuulsi & suppressi per antichristum,quos iterum oportet reparari,dico ordines ecclesiasticos,vt omnia rite fiãt peragantúrque Dei ecclesia,non conuẽtuum ordines,de quibus hic nulla fit mentio:nec Ioannes vidit eiusmodi, qui non aliud sunt quàm genus vitæ,de quibus specialis vtilitas ecclesiæ prouenit in verbo Dei prædicando:alia singularia sunt & priuata pro eorum vita,& salutis commodo,omnia tamen in gloriam Dei ordinata: ne quis putaret me contemptu religionum hæc dixisse,qui & ipse homo religiosus sum,regulis vitæ obstrictus,seruies Deo in humilitate spiritus,& lachrymis,& tentationibus , quæ mihi acciderunt ex insidiis satanæ, & improbitate satanicorum hominum,si quomodo gratiam Christi promerear per fidem in qua sto,quam & prædico:sicut & prædicaui in gentibus meis,secundum voluntatem Dei in euangelio eius.Ideo dicitur,Et iudicium datum est illis. A quo datum?Dico à Christo , cui pater omne iudicium dedit Ioan.5.A quo est omnis potestas. Autoritate enim eius sunt sedes in Ecclesia,in qua soluunt & ligant in eis sedentes,quibus est parẽdum ab omnibus,quibus loquitur dominus Luc. 10. Qui vos audit me audit,qui vos spernit me spernit: Qui autem me spernit,spernit eũ qui misit me.

✻o Punctus 2.

Et vidi animas decollatorum propter testimonium Iesu: & propter verbum Dei: Et qui non adorauerunt bestiam: Neque imaginem eius:neque acceperunt characterem eius in frontibus suis:aut in manibus:& vixerunt: & regnauerunt cum christo mille annis:ceteri vero mortuorum non reuixerunt donec consumentur mille anni:& hæc est resurrectio prima.

Vere quot verba,tot sacramenta in volumine hoc oc-

currunt. Tria se vidisse dicit. Primo animas decollatorũ propter testimonium Iesu, & propter verbum Dei, id est, martyrũ, qui cæsi sunt ob confessionẽ diuinitatis ac humanitatis christi, cũ christo per hosce mille annos regnaturas. Secundo, eos qui nõ adhæserant Antichristo, neq; consignati erant charactere eius, qui etsi occisi non sunt, tamen confessionis suæ palmam minimè amissuri. Tertio, quòd alij extra Christum æterna morte oppressi tenebuntur. Quare? Quia, inquit, non reuixerunt per illos totos pacis dies, quando christi veritas omnibus vbique clara erit, non reuixerunt inquam de morte culpę ad vitam gratiæ transmeando: & ideo quum dies aduenerit, quo corporum fiet resurrectio procedent ad iudiciũ. Regnante itaque ecclesia cum christo sub hac amabili pace, sic (vt præfertur) mille annis, silentio mediæ horæ: id est, longo breuique tempore, & eo pręciosissimo: vidit. S. Ioannes animas decollatorum cum his qui non adhęserant Antichristo, id est, verè fidelibus, qui nullam notã bestiæ præ se tulisse probabuntur, nec spiritum eius habuisse, viuere & regnare, seu victuros regnaturósque esse cũ Christo sub eisdem mille annis. Sed quomodo animas mortuorum cũ viuis regnaturas dicat? Nunquid aiæ sanctorũ cum viuis diuersabũtur? Nequaquam. Nã sicut omnibus sua tẽpora, sic etiã loca congruentia dispertiit Deus, qui est sapiens in ordinando, & iustus in retribuẽdo. Sed hoc ideo dicitur, quia piorũ aiæ nequaquam ab Ecclesia etiã exutæ corporibus separabuntur, quæ est regnum christi, alioqui nec ad altare christi fieret eorum memoria in cõmunicatione corporis christi. Quãuis ergo cũ suis corporibus nondum suscitati, tamen eorum animę, & nunc regnant cum Christo: vnde in hoc libro dictum est supra, ca. 14. Beati mortui qui in domino moriuntur. Regnat igitur cũ christo, nunc primũ ecclesia in viuis & mortuis, & christus in ea cũ eis. Qui sicut ait Apostolus. Rom. 14. mortuus est, vt & viuorum, & mortuorũ dominetur. Sed tum propter pacis cõmunis fœlicitatẽ, Ecclesia multo insignius regnatura creditur, donec mille consignati anni decurrant. Denique idcirco martyrum tantum aias commemorauit, vt Primasio placet, quia ipsi pręcipuę regnãt post mortẽ, qui vsque ad mortẽ pro veritate certauerunt.

Animæ fideliũ exutæ corporibus nequaquam ab ecclesia separabuntur.

Sed à parte totum etiã intelligimus, id eſt, cæteros pertinentes ad eccleſiã, quod eſt regnum chriſti: nã capite oſtenſo, & cætera intelliguntur mẽbra. In martyribus, & cõfeſſores, & quicunque alij cõprehenduntur, inter quos martyres maiorẽ gloriã habebunt cæteris, qui pro Chriſto ſic vitã contempſerunt, vt & ſua corpora traderent dilanianda. Quid véro eſt quod ait, Propter teſtimonium Ieſu, & propter verbum Dei. Quæ idcirco diſtinctim poſuit, vt intelligatur, quia hac ſola cauſa interfecti ſũt, quia confitebantur Chriſtum deum & hominẽ. Ieſus quippe propriũ nomen eſt hoís aſſũpti cõmunicatũ à proprietate naturæ Dei, & interpretatur ſaluator, eo quòd angelo teſte, ſaluũ faciet populum ſuum à pctis eorũ, Matt. 1. Verbum autẽ Dei diuinitas intelligitur filij Dei in qua æqualis eſt patri, vt rectius ſic diuiſim poneretur. Propter teſtimoniũ Ieſu, & propter verbũ Dei. id eſt, propter fidẽ humanitatis & diuinitatis eius, quia interfecti ſunt ſcti.

Martyres primates, in cælis.

Ieſus propriũ nomẽ hominis aſſumpti in Chriſto.

Alij in tropologia ſenſum eliciunt, vt tum regnent aiæ, id eſt, ſpiritus voluntatem abnegantium: nã typus voluntatis caput eſt, & illi decollati viuant, qui propriam abnegantes voluntatẽ ſecundum Chriſti beneplacitũ ſeſe legibus Dei obſtringunt, auerſantes omnem malitiam: qui potius eligunt mori quàm peccare, & quàm illius ignominiæ quæ ſub Antichriſto futura eſt, notam ſubire. Vbi ſimul indicatur quale futurum ſit illud regnũ, quia mere ſpirituale, ex eo quòd ſolas aias adſtruat regnaturas: vbi per aias ſpiritus intelligit: quatenus ſciamus non corporũ ſed ſpirituum hoc fore regnum. Spũ enim regnabitur tũ, nõ carne in Eccleſia dei. Regnabunt ergo, & viuent ſpiritualiter qui chriſti cauſa ſemetipſos abnegarint, & beſtiæ ſpiritum, ac deceptionem depulerint: vt proprie hoc illi ætati competat, ſicut & de ea dicta ſunt: ſemper tamẽ verum fuit, quòd qui propter chriſtum ſe vitiis abnegarint regnẽt cum chriſto, hic per gratiam, & in futuro per gloriam: & qui primam nacti ſint reſurrectionẽ, nacti & ſecundam vna opera in ſpe videantur, quæ reſumpta carne erit in gloriã. Poſtremo quicunq; ſub hoc tẽpus quo prima reſurrectio agitur, quæ ſpirituum eſt, non reſipuerint neque audierint vocem filij Dei, neque ad vitã de mor- redire curauerint: in ſecunda reſurrectione quæ car-

Animæ decollatorũ voluntatem abnegantium ſunt.

Regnum cõmunis pacis mere ſpirituale.

Nacti primã reſurrectionẽ nacti

nis est,ad secundam mortem,quæ gehennæ tormentorũ est,cum sua carne proinde transmeabunt. Sequitur, Cæteri vero mortuorũ non reuixerunt donec finiantur mille anni,id est,oblata pace externa,& declarata iterũ gratia euangelij,quando apertissime Christus visis tot miraculis,ac potẽtia verbi manifestabitur ad omnes, nisi quis toto illo tempore resurgat à peccatis in gratiam, non resurget in gloriam,sed æterna morte opprimetur. Vel sic, Etsi tam apertissime se christus declaret omnibus, nec sic tamen omnes resurgent,sed remanebunt plerique eorum in morte donec consumentur mille anni, id est, tempus amabilis pacis transeat:quod statim excipiet terror tremendi iudicij.

videntur & secundam.

Punctus.3.

Beatus & sanctus qui habet partem in resurrectione prima. In his secunda mors non habet potestatem, sed erunt sacerdotes Dei & Christi: & regnabunt cum illo mille annis.

Quum in præcedenti textu diceret, Et hęc est resurrectio prima: mox subiunxit , Beatus & sanctus, qui habet partem in resurrectione prima. Equidem per hoc accipimus,& secundam fore resurrectionem . Nisi enim esset secunda,nequaquam primã diceret. Porro nisi esset mors prima,secundam non diceret. Intelligamus ergo quid sit mors prima,quid secunda,&quid resurrectio prima,quid secunda. hæc enim duo mors & resurrectio sibi inuicem contra posita sunt. Igitur mors prima est separatio gratiæ iustificantis ab anima credentis,vel nõ credentis:qua quis iustitię moritur,viuit autem peccato. Quid enim est mori iustitiæ,nisi gratiam iustificantem abiicere,accipere peccatum? Gratia enim vita est. Ro.6.peccatum mors. Ita enim idem apostolus definit, Stipendia peccati mors. Aut amare peccatum & odire gratiam. Amor enim vita quædam animæ est,vt id quod amat quis in illo se viuere credat, odium mors, quod priuationem infert charitatis , vt mors vitæ . Mors ergo prima hæc spiritus est, quoniam non minus est regnum mortis in spiritu incredulorum,quàm regnum vitæ in spiritu credẽtium. Nam quemadmodum regnum Dei vitæ & virtutis est ab intra,ita regnum diaboli mortis & peccati est ab intra.

Mors prima.

Peccatum

peccatum autem separat inter hoiem & deum, vt scriptura habet. Mors secunda corporis est quæ est separatio aię à corpore, quando aĩa separatur à corpore. Deniq; prima resurrectio fit quum quis ab infidelitate venit ad fidem, vel à pctõ ad virtutes, contemnens illud, has amplectẽs, vt iustitiæ cæterum viuat. Quid enim est iustitiæ viuere, nisi in fide iustificante per gratiam omnes virtutes complecti amare & exercere? Iustitia enim quandóque nomẽ est virtutum omnium, in quibus iuxta beneplacitum suũ delectatur deus. Iustitiæ ergo viuimus dum amamus, dũ sequimur illam. Ad quam capessendam nõ raro in epistolis suis hortatur apostolus, sine qua vita non est in hominibus. Secunda resurrectio carnis est ad gloriam reuiuificatio, pij etenim resurgent incorrupti, glorificatis corporibus ad modum solis refulgẽtis, de quibus Saluator noster loquuitur dicẽs. Tunc fulgebunt iusti sicut sol, Matt. 13. Beatus itaque & ter quatérq; beatus, & sanctus, qui habet partem in resurrectione prima, id est, qui hic resurgit in aia per gratiam: fœlix equidem est is qui dum adhuc viuit in corpore à morte animæ resurgit, quia dum carnis resurrectio aduenerit in æterna lætitia viuet. Námq; ille solummodo post in carne resurget fœliciter, qui in hac vita à mentis suæ morte resurrexerit sapienter. Quare resurget fœliciter? Quia nimirum in eos secunda mors nihil habebit iuris. Nunc deinceps quæ sit secundæ mortis potestas non ab re erit indagare. Scimus quia secunda mors dominatio sit æterna: huius potestas est perdere in interitum æternum, vt nunquam, quem simulátque comprehenderit, Deo suo viuat. Deus enim vita animæ est, vita nostra, sine quo ois vita mors est, non vita. In ipso enim vita erat. Ioa. 1. immo qui est ipsissima vita, qui sola de se fide viuificat mortuum quémq;, sicut scriptum est, Iustus ex fide viuit. Abach. 2. Sed in quos sit potestas eiꝰ, id est, quos habet perdere? Respondeo, Eos qui mortui sunt prima morte, & neminem præterea. Proinde si quis nõ vult experiri in se illius potestatem, accurrat ad christum, vt per eum primæ resurrectionis fiat particeps. Ipse enim est, qui mortis abstulit potestatem: qui in scriptura dicit, O mors, ero mors tua. Oseæ. 13. Et rursum, Mors absorpta est in victoria. Itẽ, Vbi est mors victoria tua? 1.

Mors secũda.

Prima resurrectio.

Secunda resurrectio.

Mors secunda.

Cor.15. Ibidem: Stimulus mortis peccatum est, Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per dominum nostrum Iesum christum. Et ille, per quem facta est victoria de morte abolendo eius stimulum, per quem regnare solet in nobis, potest liberare nos, vt nõ experiamur eius virtutem. Liberat illum, qui tota fiducia credit in eum, & ardenter diligit eum, vt non procliue peccet in legẽ eius, quinpotius abnegatis sæcularibus desideriis, & impietate omni viuit sinceriter: quòd si per fragilitatem humanam peccauerit, iustificari Deo in christo quàm primum contendat expectans beatam spem, & aduentum gloriæ Dei & saluatoris nostri Iesu Christi, qui dedit semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem sectatorem bonorum operum, Tit.2. Sic itaque agnita potestate secundæ mortis, è regione videamus quæ sit potestas secundæ resurrectionis. Ea nimirum seruare est. Sed quos? Dico eos, qui priorem resurrectionem sunt consequuti, præterea neminem. Ergo eos nõ seruat, qui priorem minimè sunt consequuti, id est, mortui sunt morte priori, quæ per peccatum fit, nec resurrexere: quibus secunda mors erit potius ianua gehennæ, & damnationis æternæ. Postremo sancti mox vt priori resurrectioni cõmunicant, non solum spiritu regnant, sed insuper Dei & Christi erunt sacerdotes, offerentes seipsos per Christum verum sacrificium laudis iustitiæque. Quod non de solis episcopis & præsbyteris est intelligendum, qui in ecclesia Dei sunt sacerdotes: sed etiam de omnibus fidelibus, quos sicut omnes christos, id est, reges dicimus, propter mysticũ chrisma, quo vncti per spiritũ sanctificationis sunt, sic omnes sacerdotes, quoniam omnes membra sumus vnius sacerdotis: iuxta illud, Vos estis genus electum, regale sacerdotium. 1. Pet. 2. Reges quippe sunt pij etiam moraliter, quia motus carnalium sensuum in se rectè secundum dictamen legis diuinę regũt. Sacerdotes, quia seipsos mortificant, vt hostia viua Deo sint semper, de quibus per prophetam dicitur, Isti sunt filij Sadoch, qui accedũt de filiis Leui ad dominum, vt ministrent ei. Sunt itaque sacerdotes & reges Christo initiati fideles: quorum sacerdotium & regnum ne quidem in die iudicij finem acci-

Resurrectionis secundæ potestas.

Christianus & sacerdos spiritualiter idem.

piet: quin potius autoramentum, honoré & gloriã longè illustriorem: quando & semetipsos totos Deo offerent, & super omnia regna constituentur. Contra reprobi & qui hic illustrium facinorum mercedem recipiunt, omnibus eorum bonis quæque habere in faciem videbãtur, spoliabuntur, vt miseri sint semper, & miserabiles, & nudi, & ludibrio dæmonum expositi, nec sit qui misereatur illis in eorum miseriis. Ex his palam est, qui sint verè fideles Deo: quia hi soli, qui in prima resurrectione censentur? & hi soli prędestinati ad vitam, qui & sacerdotes sunt, & reges, quorũ vtráque dignitas splendidiori luce in futuro reuelabitur, qui regnaturi sunt cum Domino per mille annos, siue in præsenti, siue in futuro. Námq; mille illud annorum tempus, quod pacis erit, consignat futurũ cælestis patriæ omne æuum, in quo nullo termino regnaturi sunt sancti cũ Christo. Typus enim eius est: eo quòd sicut illud mille annorum sequetur post procellas grauium persequutionum, ita hoc post varios angores, vitęque tędia in cęlestibus, vbi erit vera pax & lætitia sempiterna sanctis omnibus, Amen. Sequitur.

DE TVRBATIONE AMABILIS PACIS PER SATANAM.

Sect. 3. Punct. 1.

ET quum consummati fuerint mille anni, soluetur Satanas de carcere suo, & exibit, & seducet gentes, quæ sunt super quatuor angulos terræ, Gog & Magog, & congregabit eos in prælium, quorum numerus est sicut arena maris.

Post fœliciſſimum illud silentij tempus soluetur satanas de carcere suo, id est, permittetur agere ea quæ prius non poterat, superna eum religante, coercentéque virtute. Vnde palam est, non tam corda reproborum per abyssum, in quibus superius satan retrusus religatúsque erat, debere intelligi, quàm locum inferni, qui hic expressius carcer dicitur. Vel, soluetur in eis (vt locus sit eorum quoque opinioni quorum exercitatissimi sensus in scripturis ali-

bi quoq; probantur) quos aget in impietatem omnẽ cõtra electos: non quòd illos desereret, quos mordicus tenet, sed libera dabitur facultas agendi tum impellendiq; eos suscitare bellum contra ecclesiã. Sic & vitium, & ipsa etiã virtus exire dicitur per operationẽ, nõ per loci mutationem. De carcere ergo inferni post pacem soluetur, vbi per mille annos religatus iacuit fremens, & stridens, ac multa interim secum reputans, multos dolos excogitans, quibus piis noceat, vbi primum eruperit: vt rectè hic dicatur, Et seducet gentes (intellige per suos) quę sunt super quatuor angulos terræ, Gog & Magog, quæ nomina accusatiui casus sunt & generis masculini, id quod Græcus articulus plane ostendit, & pro hominibus capiũtur multarum gentium, quos congregaturus est in prælium sine numero. Porrò, eos, pronomen, refert, Gog, & Magog, non terræ angulos, neq; gentes. De Gog, & Magog, scribitur, Ezech. cap. 38. & 39. vbi figurantur per Gog capita Antichristorum omnia, præsertim summus ille perditus homo peccati. Per Magog verò vniuersi, qui illorum spiritum sequuntur. Et tum quia tum quando hæc fient diu iam Antichristus peribit, & Antichristi omnes (vt diximꝰ) alios ergo nobis in mysterio nomina hæc in hac scriptura indicant: etiam si antichristi, Antichristorúmque spiritum habeant, & hi quos nomina hæc nobis indicãt. Aliud enim tempus ista respiciunt. Proinde operepreciũ fuerit spiritualiter examinare, & secundum hoc, sensum elicere enucleatiorem. Neque enim aliquæ determinatæ gentes possunt per eosdem intelligi, quum toto terrarum orbe diffusos satan tum congregare dicatur, quemadmodum beatus quoque Augustinus 20. de ciuitate scribit. vt vana sit existimatio quorundam, qui ad decem tribus hęc referunt, aut Gætas, Masagætásque, quæ Scandiam insulam inhabitant: aut feras Scytharum gentes. Sed nec eos quos fabulosa narratio vulgat ab Alexandro magno in partibus Macedoniæ concluſos, iámque in vigintiquatuor regna diuisos possumus per hæc nomina capere. Neque enim hi, etiam si sint, quatuor mundi partes tenent. Necesse est ergo in mysterio poni eadem nomina. Gog namque rectum dicitur, Magog de tecto tanquam domus, & ipse qui procedit de domo, vt Primasius ait.

Gog & Magog.

Gog quid sit & Magog similiter.

Per Gog ergo hi intelliguntur, qui tecta in hypocrisi malitia pietatem infectantur, & quasi ementita pietate pertinaciam contegere nituntur: quorum primus tum exercitus instigante dęmone, contra iustitiam Dei exorietur. horum scelerata phalanx in ipsum dominum primum irrupit, nec quieuit donec neci eum traderet: qui non defecerunt ab illo tempore: habet enim & habuit quæque ætas suos hypocritas, nihil ad Christi regnum pertinentes. Porro Magog ex his prodeuntes sunt, qui ab horum pendent simulationibus, technis, & crudelitatibus, omnes impietatis potentes ministri, ęmulatores quoque horum. Mox igitur vt solutus fuerit satan cum angelis suis circumibit omnem terram, quærens opportunos pietati contradictores, qui crudeli odio ac furore insurgant cõtra pios, quorum ecclesiam concupiuit ab olim demoliri: horum numerus arenæ maris assimilatur, quòd absque numero ferè sint futuri hi retinentes spiritum Antichristi, in quibus velut octaua bestia perditus ille reuiuiscet. Fiet enim vt hæreses extinctæ renasci videãtur in successoribus etiam post longa sæcula: & hoc quidem opera satanæ, qui virus suum permissione Dei infundet & in posteriores, sicut fuderat in priores. Sequitur, Et congregabit eos in prælium. Prælium hoc præfati sumus plus consistere in clãdestinis machinationibus per deceptionem, quàm apertis congressibus dimicationum. Erasmus Roterodamus in suis annotationibus negat consistere posse pro sensus competentia verbi positionem hanc, Et congregabit, sed ad congregãdum, hoc sensu, Post amabilem pacem quum solutus fuerit satanas de carcere suo, exibit, & seducet gentes quæ sunt super terram hypocritas, & horum assecias, ad congregandum eos in prelium, qui erunt ferè absque numero. Neque enim ipse illos cõgregabit, sed seducet, vt congregentur. Et quidem peruersi suopte ingenio ruunt in omne genus flagicij, vbi persuasum fuerit illis, vt non opus sit eos cogere.

❧ Punctus 2.

Et ascenderunt super latitudinem terræ: & circumierunt castra sanctorum, & ciuitatem dilectam: & descendit ignis à Deo de cælo, & deuorauit eos.

Tria dicit, Primum quòd aſcenderunt ſuper latitudinem terræ. Secundum, quòd circũierunt caſtra ſctõrum & ciuitatẽ dilectã, quod idẽ eſt. Tertium, quòd deſcẽdit ignis à deo de cęlo, & deuorauit eos. Sed quid eſt aſcẽdere per uerſos ſuper latitudinẽ terræ, niſi eos vbique diffundi, vbiq; regnare ſuper terrã? quorum aſcenſus potẽtia in tumore cordis eorum eſt, ſicut ſcriptum eſt, Vidi impium ſuperexaltatum & eleuatum ſicut cedros libani. Pſalm. 36. Quo verbo multitudo impiorum tumens & eleuata nimis indicatur. Etenim ſimul atq; malignus impiorũ corda poſſederit, agit quoquouerſum ſuo arbitratu eos vt congregentur, faceſſantq; negocium piis: eorum námque iuxta prophetæ vocẽ ſuperbia aſcendit ſemper, tam non ceſſabit, tã nõ conquieſcet. Cogitant enim ſuperbi ingẽtia, moliuntur quæ non probat deus, qui alta à longe cognoſcit. Pſal. 137. Poteſt latitudo terræ & terrænam eorum execrabilem ac inexplebilem cupiditatem exprimere. Niſi enim terrenis hiſce affectibus immoderatiſſime tenerentur, ſuper terræ latitudinem minime elati ferrentur: nunc vero, quia prorſus immerſi cupidita tetenẽtur, aſcendiſſe dicuntur. Et aſcenderũt, inquit, ſuper latitudinem terrę. Obſerua. Aſcendunt impij, aſcendunt & iuſti, ſorte tamen ac ſpiritu minimè æquali: quum hi gradibus humilitatis nitantur ad ſumma, illi ſuperbiæ tumore. De iuſtis hoc dictum eſt, Quia ibunt de virtute in virtutem Pſalm. 83. Et alibi. Iuſtorum ſemita quaſi lux ſplendens procedit, & creſcit vſque ad perfectam diem. De impiis autem illud legis, Aſcenderunt populi & irati ſunt, Exo. 15. Quid eſt aſcenderunt, & irati ſunt? Quia nimirum ſuperbis dum non ſuccedit ex ſententia iraſcuntur. Quare iraſcuntur? quia virtute patientiæ carent, patientia enim opus perfectum habet, Iaco. 1. & Paulus dicit patientiam ex tribulatione prodire. Roma. 5. Tam abhorret ab improbis hæc virtus, quòd ad omnem illi tribulationem, iraſcantur magis quàm ſuſtineant patienter, proinde recte dictum populos aſcendiſſe & iratos eſſe, quorũ aſcẽſus deſcenſus eſt ſemper in vitiis, iuxta quod ſcriptũ eſt, Aſcendunt vſque ad cælos, & deſcendunt vſque ad abyſſos, anima eorum in malis tabeſcebat. Turbati ſunt, & moti ſunt ſicut ebrius, & omnis ſapientia eorum deuo-

Malorum aſcenſus.

rata est. Psal.106. Secundum erat, Et circunierunt castra sanctorum,& ciuitatem dilectam,quam non aliam putamus quàm ipsa collegia sanctorum, quæ bene castrorum nomine designantur,quia sancti semper in procinctu esse debent, perinde ac milites in castris, immo vigilantius, quum nobis pugnandum sit aduersus hostes spiritales, qui eo formidabiliores sunt, quo inuisibiles, pertinaces, infatigabiles, & astuti. de quibus sub vnius nomine loquitur Cyprianus. Aduersarius noster vetus est,& hostis antiquus,cum quo prælium gerimus: sex mille annorum plene complentur,ex quo hominem diabolus impugnat, omnia iam tentandi genera, & artes atque insidias, deiiciendi vsu ipso vetustatis edidicit. Si imparatum inuenerit Christi militem, si rudem, si non solicitum, ac toto corde vigilantem, circunuenit nescium, fallit incautum, decipit imperitum, vt bene castra quædã sint ciuitas ipsa sanctorum dilecta à deo, quæ est ecclesia: quæ ciuitatis nomine describitur Psal.47.& 86.cuius ciues sunt domestici dei, superædificati super fundamentum apostolorum & prophetatum, ipso summo angulari lapide Christo Iesu. Eph.2. quã domestici canes cũ alienis, qui sunt Gog & Magog,circũire dicũtur,quoniã hæretici cũ Ethnicis pari manu eam infestant, obsident, oppugnant: quam expugnare protinus ac demoliri nitũtur, sicut scriptum est,Super populũ tuum malignauerunt consilium, & cogitauerunt aduersus sanctos tuos.dixerunt,Venite & disperdamus eos de gente,& non memoretur nomen eorum vltra.Psal.82.Sed quid dicit scriptura? Salus autẽ iustorũ à domino, & protector eorũ in tẽpore tribulationis:& adiuuabit eos dominus & liberabit eos,& eruet eos à peccatorib⁹, & saluabit eos,quia sperauerũt in eo, Psal. 36.Proinde sequitur Tertiũ,Et descẽdit ignis à deo de cẽlo à deuorauit eos. Sic ergo liberat suos deus vt perdat eorum aduersarios, in fine maxime,quãdo ignis in conspectu eius exardescet, Psal. 49. & 96. Subscribit & Petrus apostolus in posteriore epistola, Nouit dominus pios de tentatione eripere: iniquos verò in diem iudicij reseruare cruciãdos,magis autem eos qui post carnem in concupiscentia immundiciæ ambulant, dominationemque contẽnũt,audaces, sibi placentes, sectas non metuũt

introducere, blaſphemantes. Lege plura ibidem contra carnales quos irrationabilia pecora appellat, periréque in corruptione ſua. cap. 2. de quibus Pſal. 20. dicitur, Pones eos vt clibanum ignis. Ignis iſte è cœlo à deo deſcendere dicitur, quia virtute dei de ſua ſphera labitur, qui combuſturus eſt aduerſarios, quorum ignis hic inceptus deſcendet vna cum eis in infernum, vt vere deuoraſſe eos dicatur. Hoc eſt quod alibi minatur dominus, Si acuero vt fulgur gladium meum: & arripuerit iudicium manus mea, reddam vltionem hoſtibus meis, & his qui oderunt me retribuam, Deut. 32. Ibidem. Ignis ſuccenſus eſt in furore meo, & ardebit vſque ad inferni nouiſſima: deuorabítque terram cum germine ſuo, & montium fundamenta comburet. ❧ Pun. 3.

Et diabolus, qui ſeducebat eos, miſſus eſt in ſtagnum ignis & ſulphuris, vbi beſtia, & pſeudoprophetæ cruciabuntur die ac nocte in ſecula ſæculorum.

Pereuntibus impiis, & ipſe ſceleris author ſimiliter in igne perire dicitur. Iuſto enim dei iudicio fit, vt ſimiliter peccantes, ſimiliter pereant, vtque peccatis pœnæ ex diametro correſpondeant. Quia enim omnes ij malo igne concupiſcentię cuiuſuis generis peccati contra dominum deliquere, igne pereant neceſſe eſt: quibus dominus dicet in iudicio, Ite maledicti in ignem æternum, Matth. 25. Per ſtagnum autem ignis, (vt Haymoni placet) profunditas inferni intelligitur: in quo impij omnes in beſtia & in pſeudo prophetis intellecti cum capite ſuo damnati perpetuo exurentur: vbi & ignis eſt, & tenebræ: ignis, non ad lucendum, ſed ad miſerorum corpora cõcremandum: corpora enim reproborum erunt fomentum ignis: proinde ignis iſte erit indeficiens, quia & corpora erunt incõſumptibilia, & immortalia, quibus ſemper accendetur & ardebit vehementer: ſulphur etiam fomenta igni præſtabit, & fœtorem. Namque vt ignis hic erit perpetuus ita & fetor, vterque intolerabilis, vbi beſtia & pſeudoprophetæ cruciabuntur die ac nocte in ſecula ſeculorum. Quero, Quũ in inferno ſemper tenebræ ſint, iuxta illud, Inutilem ſeruum proiicite in tenebras exteriores, Matth. 25. Quid eſt quod hic dicitur. cruciabuntur die ac nocte?

Stagnũ ignis inferni profunditas.

Nunquid dies erit ibi & nox, vt mutua viciſſitudine ſuccedantur? Sed ſciendum nobis eſt, quia non pro viciſſitudine diei noctiſque hic dies ponitur & nox, ſed pro perpetuitate. Eſt enim hic vſus loquendi communis, quo & gentilis poeta Maro vtitur in ſexto æneidos. Noctes atque dies patet atri ianua ditis. id eſt continue. Haymo putat diem ac noctem referri ad mutabilitatē pœnarum, caloris ſcilicet & frigoris. Quo contra, inquit, de ſanctis dicitur, quia iam tempus non erit vltra, id eſt, nulla mutabilitas. Apud electos enim nullius rei erit viciſſitudo, ſed ſicut erunt immortales corpore, ſic erunt & immutabiles mēte. Reprobi autem licet fiant immortales corpore, corruptioni tamen obnoxij erunt: quia & à vermibus erodentur immortalibus, & igni inextinguibili exurentur. Adhæc ſuſtinebunt miram impatientiam animi, & ſemper in tormentis mutabuntur, ſemper deficient: & numquam ad nihilum deuenient. Poteſt & diſtinctim dies ac nox intelligi, vt dies ſit iuſtorum, nox reproborum. tali ſenſu, Cruciabūtur die ac nocte, id eſt quoadusque dies beatorum perdurabit, & nox damnatorum non deficiet: quorum perpetuum vtrūmque erit. Aliter quoque diem poſſumus referre ad gloriam iuſtorum, noctem ad pœnam reproborum. Illi ergo qui in inferno erunt, die ac nocte cruciabūtur, recordātes bonorum iuſtorum, & malorum ſuorum: hoc eſt, cruciat eos & gloria iuſtorum, quam ipſi amiſerunt, & pœna quam incurrerunt. Sic ergo die, id eſt, gloria iuſtorum cruciabuntur: & nocte, id eſt, pœna in qua erunt, & carebunt æternaliter amabili viſione dei, & gloriæ eius. Hæc eſt vna pœnarum maxima in damnatis, quia recordantur gloriæ iuſtorum, quàm ipſi quoque acquirere poterant in terris ſi non magis vitia amaſſent quàm virtutes, & in oblectamentis ſeculi ſeſe occupaſſent, quàm legem dei ſectati fuiſſent, ipſūmque deum glorificaſſent. Sed quia ſtultorum infinitus eſt numerus, ideo infiniti pereunt.

Pœna dānatorum interminia.

Dies electorum, nox reproborum.

DE EXTREMO IVDICIO SPECIATIM.

Sect 4. *Punct.* 1.

Et vidi thronum magnum candidum, & sedentem super eum: à cuius conspectu fugit terra, & cœlum: & locus non est inuentus eis.

Thronus christi.

Thronus hic magnus & candidus, iudiciariæ potestatis Christi typus est, qui & magnus est & candidus. Magnus, quia cum potestate magna & maiestate aduenier, vt despici nõ possit, Matth. 25. Luc. 21. Candidus, quia falsitas nulla erit in eo, iuxta quod dicit scriptura, Iustus dominus & iustitias dilexit, æquitatem vidit vultus eius Psal. 10. Et rursum, Quum accepero tempus ego iustitias iudicabo. Psal. 74. Item Iustitia & iudicium correctio sedis eius. Psal. 96. Obserua. Sedentem absque nomenclatura ponit, longe magnificentius suppresso nomine personam indicans quàm nomine exhibens, Ac si diceret impossibile esse quin agnoscatur ab omnibus, qui omnibus manifestus aduenier: videbunt enim eum, & qui eum pupugerunt, vt supra notatum est. Quid verò est, quod sequitur, A cuius conspectu fugis terra & cælum? Quomodo terra fugiet, aut cælum? Sed hoc est quod dominus ait, Cælum & terra transibunt: Luc. 21. Transibunt quippe cælum & terra, non vt esse desinant, sed quia immutabuntur, iuxta quod Apostolus dicit, Præterit figura huius mundi. 1. Cor. 7. Erit enim tunc cælum nouum, & terra noua, vt recte secundum pristinam formam à iudicis conspectu fugere videantur: fugient ab ea specie, quam nunc habent, in sui mutabilitate: & immutabilitatem induent cum decore: non secus ac formosa virgo attrita veste exuta si nouam pulchrámque induat. Proinde in hac Apocalypsi dictum est supra, Vidi cœlum nouũ, & terram nouam. Equidem terra ista quę nunc est sordida, & mutabilis per ignem renouabitur: cælũ similiter in nouã faciem trãsibit. De hoc loquitur Petrus in 2. epistola, cap. 3. Aduenier autem dies domini tanquam fur, in quo cæli magno impetu trãsient, elementa verò calore soluentur: terra autem, & quæ in ipsa sunt opera exurentur. Et Psal. 101. Initio tu domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cæli, ipsi peribunt. Quibus scripturarum sacrarum locis, cęli intelligendi sunt aerei: Etenim crassior hic atque corpulentior aer cælum dici consueuit: sic enim & Poeta lyricus ait,

Cælum quomodo trãsibit

Cælum non animũ mutant, qui trans mare currũt. Complectere nunc animo quã mirabilis & quàm pauenda erit illa cælorum fuga: neque enim silentio fiet, sed cum magno fragore ac strepitu, quemadmodum in magnis tonitribus fieri solet: immo terribilius, vt æthera acri fragore scissa, crebris fulgurationibus rupta subito conuelli videantur. nam & terra graui tremore ac motu quatietur: prærupti montes suis verticibus nutabunt: scopuli ingentes ruent: alta ædificia solo æquabuntur, & omnes munitiones quas à Cain sanguinario fratricida vsque ad illum diem struxere homines subitis lapsibus demolientur. Hoc itaque modo terra tremens, ac imis fundamentis mota fugiens reddet omnem sanguinem quo corrupta est, ex quo Cain occidit fratrem suum, cuius sanguis adhuc clamat è terra ad deum: reddet & corpora recepta. Hay. Ignis comitatur domini aduentum, qui tantum spacium aeris occupabit, quantum occupauit aqua diluuij, quando quindecim cubitis fuit super omnes montes, qui erant sub vniuerso cælo. Inter hæc autem sciendum: quia quidam minus caute diuinam scripturam consyderantes dixerunt, prius cælum & terram transire per ignem quàm iudicium fieri. Quidam vero affirmant prius futuram esse resurrectionẽ, deinde cæli & terræ innouationem: sed & hos & illos minus cauta conspectio fefellit: quod Paulus manifestat, quũ dicit, Dies domini in igne reuelabitur. 1. Cor. 3. Et Psal. Ignis in conspectu eius ardebit, & in circuitu eius tempestas valida Psal. 49. Simul enim dominus veniet ad iudicium, & mortui resurgent, & elementa igne soluentur, atque omnia, deo iudicante per ignem, quum aduersarios dei ignis inuoluerit, & in infernum demerserit, atque electos ad regnum præmiserit. Tunc cælum & terra noua apparebũt, quod nos quoque exemplo colligimus, qui hyemalium dierum horridulis madidisque reuolutionibus exactis, vernum tempus nitidiore solis lumine excipimus, consperſam varietate florum tellurem maiori gratia aspicimus. Hinc & dominus regnum illud cælorum æstati in euangelio aptius voluit comparare. Denique quod ait, Et locus non est inuentus eis, intelligendum est de loco pristinæ corruptionis mutabilitatisque, quæ non

Cælum pro aere.

Ignis qui faciem domini præcedit.

apparebunt in eis, terra, cælóque. Quaſi enim iam ipſa non erãt, dum alia facie à vetuſtate primæuæ corruptionis cernentur. Hoc eſt, quod Paulus dicit, gemere & expectare creaturas, vt ſcilicet renouentur in filiorum Dei innouationibus. Sic enim legis apud illum, Nam expectatio creaturæ reuelationem filiorum Dei expectat: vanitati enim creatura ſubiecta eſt, non volens, ſed propter eum, qui ſubiecit eam in ſpe: quia & ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis in libertate gloriæ filiorũ Dei. Scimus autem quòd omnis creatura ingemiſcit, & parturit vſque adhuc: non ſolum illa, ſed & nos ipſi primitias ſpiritus habentes, & ipſi intra nos gemimus adoptionem filiorum Dei, expectantes redemptionem corporis noſtri. Rom. 8. Quo verbo ſane admonemur præſentia delectamina & carnis voluptates ſpernere, ne rebus creatis ſimus inferiores, quæ gemitu quodam futuram ſui innouationem expectant: nobis fuerit magis ingemiſcendum quòd nondum gloriam ſumus aſſequuti. Per allegoriam terra homines impij ſunt terrena ambientes: cælum dæmones aëreæ poteſtatis ſunt, qui tum fugient à facie tremendi iudicis, ſed minime effugient: optabunt ſe abſcõdere, ſed non poterũt: ideo dicent montibus, cadite ſuper nos, & collibus, operite nos à facie ſedentis ſuper thronum: horum locus minime inuenietur, nec in terra, nec in cælis, ſicut ſcriptum eſt, Vidi impium ſuperexaltatum, & eleuatum ſicut cedros libani: & tranſiui: & ecce non erat quæſiui eum, & non eſt inuentus locus eius. Pſal. 36. Conſentaneum igitur fuerit in harena capere conſilium, nec in incertum nos committere.

Punct. 2.

Et vidi mortuos magnos & puſillos ſtãtes in conſpectu throni: & libri aperti ſunt: & alius liber apertus eſt, qui eſt vitæ: & iudicati ſunt mortui, ex his quæ ſcripta erant in libris ſecundum opera ipſorum.

Quomodo intelligatur magnos puſillos ſiſti ad thronum.

Puto ſimpliciter accipiendum eſſe magnos & puſillos ſecundum ætates, in quibus ſinguli quíque eorum deceſſerint: non quia forſitan aliqui teneriore ętate, robuſti ore alij futuri ſint ſub conſpectu domini, quum omnes in perfecta ætate occurrere debemus illi: prout docẽt theologi ex apoſtolicis ſcriptis coniectantes. Epheſ. 4. vel ali-

unde: sed quia alij magni, alij pusilli mortui, qui omnes vno ordine sistuntur ad tribunal iudicis magni Christi. Aliter per magnos possumus intelligere reges & principes huius sæculi: per pusillos simplicem plebeculam. Sũt magni, & hi, de quibus dominus dicit, Qui fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum: hi sunt studiosi, hoc est, pleni virtutibus, sancti, & dilecti. Pusilli, qui simplicitatem vitæ seruant, nec altiora mysteria capere sufficiunt. Quales quales ij sunt, sed omnes oportet manifestari ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis prout gessit, siue bonum siue malum, dixit Paul⁹. 2. Cor. 5. Sequitur. Et libri aperti sunt. Apertio librorum est manifestatio conscientiarum: vt sint tot libri conscientiæ. Et est sensus, omnia omnium bona malàve facinora tunc reuelabuntur. Sunt ergo hi libri conscientiarum, qui sunt ipsissimæ conscientiæ, secũdum quòd in eis merita vel demerita, (vt vocant) continentur leguntúrque. Qui tum aperientur, quia conscientiæ singulorum innotescẽt. Proinde & in Daniele scriptum est. cap. 7. Iudiciũ sedit, & libri aperti sunt. Beda, & Haymo per libros intelligunt vetus ac nouum testamentum, quæ tunc aperientur: quia iuxta eorum continẽtias iudicabitur mundus. B. Augustinus per libros capit sanctos in quibus mali poterũt conspicari bona, quæ facere debuerant, & neglexerunt. Sequitur. Et alius liber apertus est, qui est vitæ. Primasius libros dixit esse apertos, & librum cuiusmodi sit, non tacuit. Illi itaque intelliguntur noui & veteris testamenti: vt quum in eis ostẽditur quid Deus fieri præcepisset, in illo clareret quid horum quisque fecisset, siue non fecisset. Qui liber non carnaliter cogitandus est, nec tanquam scripto exaratus vitas continere putandus est singulorum iudicio recensendas: quædã enim vis est intelligenda diuina, qua fiet vt cuicunque opera sua, vel bona vel mala cuncta in memoriam reuocentur, & mentis intuitu mira celeritate cernantur, vt accuset vel excuset scientia conscientiam, atque ita simul & omnis, & singuli iudicentur. Quæ nimirum diuina vis, libri nomen accepit. In ea quippe quodammodo legitur, quicquid ea faciente recolitur. Hæc ille. Haymo dicit, Libri aperti duo sunt testaméta quæ iudicio aperiẽtur, quando

Librorum apertio.

singuli electorum manifeste videbunt quid ex eis compleuerint, vel quid prætermiserint. Alius autem liber, qui est vitæ, dominum Iesum Christum significat, qui vitam suis fidelibus tribuit. In illo enim libri, hoc est, duo testamenta aperientur: quia in illo omnes actiones suas iusti considerabunt. Vel libri aperti, opera iustorum significant, quæ in iudicio omnibus manifestabuntur. Nunc autem abscondita sunt iustorum opera, quia humanum cupientes vitare fauorem, omne opus suum in abscondito faciunt: tunc autem manifesta luce reuelabuntur. Vnde Apostolus. 1. Cor. 4. Veniet, inquit, dominus & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. quorum intentiones ac desyderia solus ille nouit, qui vita est: qui & ipse, quem modo tenet clausum, & occultum, in die illo notum faciet, & aperiet librum iustitiæ cordis sui vt separet à consortio reproborum, eos, quos scriptos semper habuit in memoria æterna, inxta illud Apostoli, Nouit dominus qui sunt sui. 2. Tim. 2. Idem sentiunt. B. Augustinus, & Primasius, de libro hoc intelligẽtes per illum quandam vim diuinam: qua fiet, vt vnicuique sua facta monstrentur, ac pateant, vt se quisque iure damnari vel saluari conspiciat. Hic liber prædestinationis quoque nomen obtinet, nonnihil faciens ad veritatem iudicij, ac iuxta ad commendationem misericordiæ Dei: vbi perspicuũ erit neminem cum mala vita ad gloriam fore prædestinatum, sed qui bona egerunt ibunt in vitam æternam, vt catholicorum docet ecclesia ex verbis domini docta, Ioan. 5. Qui bona egerunt ibunt in resurrectionem vitæ. In hoc libro primus est Christus cum omnibus meritis eius, & operibus quæ fecit in carne pro implendo mysterio redemptionis nostræ. Hinc beata virgo Mater intemerata, quæ singulari fide in Christum vnigenitum fuit, séq; illibatam custodiuit ab hoc sæculo, quæ in primis diuino paruit nutui: & Christo domino sedulum per omnem vitam eius exhibuit famulatum in omni deuotione vsque ad crucem: orauit, ieiunauit, & alia religionis sacræ opera perfecit vsque ad mortem, quę etiam cum Christo eius vnigenito maternis ex affectibus, martyrium simul passa. Quæ quia mater Dei summæ prælata omnibus, omnes merito præ-

Iustorum est bona opera abscondere.

ceſſit, vt iure primum poſt filium locū in libro vitæ obtineret: poſt hanc cæteri quíque ſanctorum, iuxta diſpoſitionem diuini beneplaciti pro merito ſingulorum: diuina etenim volūtas pro ſuo beneplacito diſpoſuit dare ab æterno ſuis electis gratiā & gloriam, quos etiámnum in libro hoc ſuo ſcribendo propoſuit. Sequitur, Et iudicati ſunt mortui, &c. Ex his dicit eſſe iudicatos eos, quæ ſcripta erant in libris, id eſt, in conſcientiis, vel ſcriptis in veteri lege, & noua, ſecundum facta eorum. Vel etiam (vt Haymoni placet) ex comparatione operum ſanctorum iudicabuntur reprobi, qui quaſi in expanſione librorum legunt bonum, quod agere noluerunt, conſyderantes vitam iuſtorum, quorum comparatione reprobi inueniuntur, & damnantur. Quapropter expedit illis vt in præſenti vita actus eorum conſyderent, & deteriores vſus conuerſione immutent. Qui enim veraciſſime ac pleniſſime intelligere appetit qualis eſt, debet nimirum tales conſpicere qualis ipſe eſt: & in bonorū forma metiri quanto ipſe deſerto bono deformis eſt. Nam Chriſtus iuſtus iudex continentiam conſcientiæ cuiuſuis, & opera perſpiciēs, vnūquenque ſecūdum ea eſt iudicaturus: qui & ipſa opera librat magis ſecūdum internos affectus, quàm externos actus. Ideo diſquirit cogitatus, & intentiones vſque ad medullas (vt dicitur) oſſium. Notādum verò quòd in hoc iudicio, illi, de quibus ſuperius dixerat, vixerunt, & regnauerunt cum Chriſto mille annis, iudices & ipſi erunt cum Chriſto, vt compleatur in eis promiſſio domini dicentis, Vos qui ſequuti eſtis me, in regeneratione quum ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis & vos ſuper ſedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Iſraël. Quocirca etſi dicat Apoſtolus Omnes nos ſtare oportere ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque prout geſſit, ſiue bonum ſiue malum: non eſt ita intelligendum, vt peccata, de quibus iudicati ſunt electi in hac vita à vicariis Chriſti, & remiſſa eis, referenda iterum ſint ante tribunal Chriſti, in die illo. Sed boni aſtabunt, vt referant bona quæ geſſerunt ad confuſionem malorum. mali etſi inuiti, vt referant mala ad gloriam bonorum. Sicut etenim ex operibus bonorum iudicabuntur reprobi, ita ex operibus reproborum glorifica-

Quomodo intelligatur apoſtolus ibi oēs nos ſtare oportet ante tribunal.

buntur electi. Quapropter hoc loci mortuorum nomine possunt intelligi & peccatores homines, qui mortui sunt in delictis: quorum tamen aliqui pœnitentes, & dolentes de reatibus suis, vitæ sunt redditi. Sicut autem sancti non astabunt ante tribunal Christi vt referãt mala opera sua, quæ confessi sunt coram sacerdotibus: ita quod hic dicitur, Iudicati sunt mortui ex his, quę scripta erant in libris secundum opera ipsorum: non est intelligendum, quasi iniquitates remissæ referẽdæ sint iterum ad iudicium, sed secundum opera mala, de quibus non egerunt pœnitentiam in vita sua. Illi enim quorũ nomina Dei filius scribit in libro cordis sui, post exolutas per pœnitentiã peccatorum pœnas recipientur in consortio electorum: qui autem dono c viuunt negligunt donum Dei, data sententia districti iudicis, ibunt in locum sceleratis deputatum, vt perpetuo dignas luant pro commeritis pœnas.

Et dedit mare mortuos suos, qui in eo erant: & mors, & infernus dederunt mortuos suos, qui in ipsis erant, & iudicatum est de singulis secundum opera ipsorum.

Communem mortuorum resurrectionem depingens varia enumerat loca, è quibus corpora animæque reuocabuntur, vt sunt mare, & infernus, mors quoque. Erunt enim qui recẽter sub iudicium moriantur: quod dum fit, quasi mors reddit suos mortuos quum statim extincti reuiuificabuntur: hoc autem quod hic dicitur prius fiet, quàm libri aperiantur. Est autem sensus, Vbicunque locorum sint posita corpora nostra, vbicunque animæ reponantur: tamen tunc reuniuntur, & resurgent: vt sicut pariter gesserunt, pariter recipiant & mercedem gestorũ. De mari præcipue meminit nullam omnino de terra faciens mẽtionem, quia nimirum persuasio eo quod magis difficile est ad credendum, facilius persuadetur id quod minus: periisse enim putamus eorũ corpora, quæ in mari mersa deuorantur à piscibus: & iam transgulata quasi nõ sunt. Sed equidem mare reddet mortuos suos, reddet & terra, vt capillus de capite non pereat: vt eadem caro cum ossibus & cute resurgat, & anima. Primasius. Qui sunt mortui, quos exhibuit mare, nisi illi, quos in sæculo positos secundus Christi inuenit aduẽtus? & bonos scilicet & malos. mortuorum nomine significans, bonos, quibus

dicitur,

dicitur, Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo, Coloss. 3. Malos vero de quibus dicitur, Sine mortuos sepeliant mortuos suos, Matt. 8. Luc. 9. Possunt mortui etiam propter hoc dici, quòd mortalia gerãt corpora. Vnde Apostolus, Corpus quidem, inquit, mortuum est propter peccatũ, spiritus autem viuit propter iustitiam. Rom. 8. videlicet vtrunque in homine viuente in hoc corpore esse demonstrans. Mare itaque exhibuit, quia sicut inuenti sunt affuerũt: Mors vero & infernus reddiderunt, quoniam vitæ, de qua exierunt restituerunt. Nec frustra, fortasse enim non satis fuit, vt diceret, Mors aut infernus, sed vtrũque dictũ est. Mors propter bonos, qui tantummodo mortem perpeti potuerũt, non infernum. Infernus autem propter malos, qui & pœnas apud inferos pendunt. Sic enim non absurde credi videtur antiquos etiam sanctos, qui venturi Christi tenuerunt fidem, locis quidem à tormentis impiorum remotissimis apud inferos fuisse, donec eos inde Christi sanguis, & ad ea loca descẽsus erueret: profecto deinceps boni fideles effuso illo præcio iam redempti, prorsus inferos nesciunt, donec receptis etiam corporibus, bona recipiant quæ merẽtur. Nota mors & infernus iunctim posita sunt: quia & qui recenter tum morientur, & qui iam apud inferos pœnas sustinent, omnes manifestabuntur ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque prout gessit in corpore, siue bonum siue malum. Sequitur. Et iudicatum est de singulis secundum opera ipsorum scilicet bona an mala. Bona quali ex corde facta. Nam dominus inspector cordium quum facta iudicat, pensat intentionem: quam si puram reperiet, probat gesta, & digna mercede remunerat: alioqui reiicit quantumuis in faciem videãtur hominibus bona, & operarium damnat. Adstruit hoc parabola decem virginum, quarũ quinque cum lampadibus intromissæ sunt, quinq; exclusæ, & ad olei venditores remissæ, Matth. 25. Adstruit & simplicitas oculorum, nequitiáque, domino dicente, Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit. Si autem nequam fuerit, & corpus tenebrosum erit, Luc. 11. Matt. 6. vbi per corpus, sacri expositores congeriem operum intelligunt: per oculũ intentionẽ, mẽtémque. ❧ Punct. 4.

Et infernus, & mors missi sunt in stagnum ignis: hæc est mors secunda: Et qui non est inuentus in libro vitæ scriptus, coniectus est in stagnum ignis.

Nō possumus infernū pro carcere orci capere: opus ergo est, vt sit methonomicos, id est, transnominatio, quatenus per id quod continet, ea quæ continentur significentur. Sic in Esaia, Audi cælum, & auribus percipe terra. per cælum & terram in eis existentes intelligimus. Esa. 1. In quem modum hic quoque per infernum impios omnes, qui pertinent ad eum iure accipimus. alias quo pacto infernus coniiceretur in stagnum ignis, quum stagnum ignis non aliud sit quàm infernus? Potest per mortem significari diabolus, quòd author sit mortis. nam inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum, Sapiēt. 2. Non autem solum principem, sed omnem quoque multitudinem: quòd omnes vna intentione mortis authores sint. Neque enim aliud agunt nisi mortem, cuius aculeus est peccatum. 1. Cor. 15. Nam vt scorpius minutum animal in caudæ aculeo vim habet omnem, sic & mors in peccato. Proinde omnes non aliud sunt quàm mors, quę missa dicitur, simul cum inferno, id est, omnibus ad infernum damnatis in stagnum ignis, id est, in profundam damnationem, vt perpetuo illic pœna ignis crucientur: hanc pœnam dicit esse mortem secundam: hoc iam superius euidentius dixerat. Et diabolus, inquit, qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis & sulphuris. Quod vero ibi obscurius adiunxerat dicens, quòd & bestia, & pseudopropheta, hic apertius, Et qui non sunt, inquit, inuenti in libro vitæ scripti, missi sunt in stagnum ignis, id est, omnes mali per infernum intellecti, qui non sunt inuenti in libro vitæ scripti, hoc est, qui non sunt prædestinati in mente diuina, in qua nemo malorum reperitur, mittētur in carcerem igne plenum. Intellige de his qui cum criminibus decessere nulla pœnitentia deletis, quòd hi mittentur in stagnum ignis. Infantes autē non baptizati siue christianorum sint, siue Ethnicorum, qui ante annos discretionis solo originali decessere, non mittentur in hoc stagnum, neque punientur ab igne, sed erunt in lymbo puerorum absque pœna sensus. de quibus, quia scriptura non extat, nihil temere definire volo. Deus nouit, quid

Pœna inferni describit.

Quales peccatores mittentur in stagnum ignis.

eum illis sit faciendum in finem, alieno malo damnum passi: aut quia non erant prædestinati. Hic mihi extra sententias aliorum aliud quoddam infernus & mors offerunt, mysterio occultiore, vt per hæc nomina duo genera peccantium intelligantur. Per infernum, qui fuere occasio aliis delinquendi. Per mortem, qui apud se peccant, nec pœnitent, quatenus illud grauius sit peccatum, hoc læuius: quippe qui non solum peccant, sed etiam aliis præstant occasionem peccandi. Tales erant omnes tyranni per portas inferi alibi intellecti. Et portę, inquit, inferi non præualebunt aduersus eam, scilicet ecclesiam. Matth. 16. Et hi mittentur in stagnum ignis reassumptis corporibus, vt cum quibus peccauerunt, cum his & puniantur. Nota ex his, quæ hic & Matth. 24. Item Luc. 17. & 1. Thessal. 4. & 5. Et in posteriore epistola cap. 1. Et. 2. Petr. 3. sic rerum ordinem accipe. Primum insurgentibus Gog & Magog, id est, principibus subditisq; horum impiis, ad primum seductorem satanam pertinentibus hypocritis, bona prætendentibus, mala autem irrogantibus, siue etiam aperte malis persecutoribus, satanas ille labéte communi pace, solutus de carcere captiuitatis suæ excitabit eos ad contradicendum veritati, ac persequendam Ecclesiam dei, non tam aperto marte quàm clandestino, vt credentes seducti per eos soluantur à lege spiritus in carnem, vnde Christus offendatur. Sed, Deus perdet illos in breui vt Pharaonem & exercitum eius in mari, vt vnus ex eis non remaneret. Porro sicut populus Israël contra dominum peccauit, modo in vituli adoratione, modo aliter, sic & christiani liberati ab apertis hostibus defluent ad carnem, & in vitia multa labentur. Et tunc quando neque sperarent IESVS CHRISTVS dominus noster iudex viuorum & mortuorum cum hortatu & voce archangeli ac tuba Dei horrisona clangente descendet de cælo, & mortui qui sunt in Christo, id est, fideles, resurgent primi, tanquam primi in aërem subleuandi, respectu eorum, qui resurgent quidem sed non subleuabuntur: ij sunt miseri damnati, qui & in resurrectione vltimi erunt, qui voluerũt esse primi in mũdo dũ viuerẽt. aut respectu viuentiũ in carne primi, deinde qui erũt reliquiæ sanctorũ viui moriẽtes & ipsi & resuscitati,

Mors & Infernus quid sint.

Ordo rerum describitur resurrectionis

ſimul cum his qui erant mortui ab initio ſæculi coaleſcentis vſque ad illud tempus, iámque reuocati ad vitam rapientur in nubibus in occurſum domini in aera. Theophilactus quærit. Cur quum ſit deſcenſurus dominus fideles arripiet? Id vtique honoris gratia facturus eſt. Nam quemadmodum & imperatori vrbem ingreſſuro honoribus quique & dignitate præſtantes obuiam prodeunt, noxii vero & capite damnati in carcerem interiorem cõiecti iudicem hunc ipſum operiuntur: ſic eo iudicij tempore peccatores quidem & prauis facinoribus obſtricti, in terris iudicaturum illum expectant, Iuſti vero in ſublime tollentur ad Chriſtum ſic demum Chriſto eodem fruituri, qui eſt bonorum omnium caput, & perpetuo apud illum manſuri. Denique in hoc ipſo occurſu puto, eos, qui viuentes ſic rapiẽtur, quoniam ſtatutum eſt omnibus ſemel mori, Hebr. 10. tum repente præcioſiſſima morte ſoluendos: rurſúmque redditis animabus reuiuificandos, & ſic in gloriam transferendos, vt nullus vltra ſanctorum relictus ſit in terris: quibus omnibus glorioſo habitu in ſummo gaudio ſummáq; lætitia circa Chriſtum conſiſtentibus, ſimul exurentur cæli & elementa calore ſoluẽtur, terra quoque, & vniuerſa quæ in ea ſunt: ſicque iudicante domino orbem in igne ſententia detrudet reprobos in infernum, igne ac ſulphure feruentem, ſuper quos exuſtio omnis cum impetu deuoluetur orbis, & concluſi coartabuntur in æternum. Hoc & apoſtolus teſtatur dicens, quia in flamma ignis dantis vindictam his qui non nouerunt Deum, & qui non obediũt Euangelio domini noſtri Ieſu Chriſti dabunt pœnas in interitu æternas. 2. Theſſ. 1. Electos autem ipſe dominus deducet in regnum patris eorum paratũ ab origine mundi.

CAPVT XXI.

DE INNOVATIONE ORBIS, ET CIVITATE NOVA HIERVSALEM DESCENDENTE DE CAELO. *Sect.* 1. *Punct.* 1.

ET vidi cælum nouum, & terram nouam: primum enim cælum, & prima terra abiit, & mare iam non est.

Hæc est visio septima, vna ex principalibus, & vltima: in qua primum, agitur de cælo nouo & terra noua. Deinde de noua Hierusalem præclara valde. Tertio Christus loquens introducitur. Postremo iterum de noua Hierusalem multa & sublimia & præclara, & admirabilia ponuntur. Quantum igitur ad primum, exterminatis his, qui corruperunt terram: cœlum nouum, & terra noua, ignis exustione reddetur, specie noua, & meliore quàm prius. Exesa namque scabredine vetustatis, turbidisq; notis abolitis: candidiora perfectioráque resplendebunt omnia. Nam congregationes aquarum desinent in terra, tumores montium æquata erunt, aqua in suam sphæram redibit, fluuiditate solidata, vt crystallum potius quàm aquam specie exhibeat: ideoque dicitur, Et mare iam non est. Non quia omnino non erit, sed fluuidum nõ erit, neque variis terræ locis vtpote in suam sphęrã actum: congregata ergo non erit. Etenim quia nemo posthac habitaturus est in terra, necessum nõ erit vt aqua hæc elementaris vltra sit fluuida, nec vt retrusis terræ è venis fontes erumpant: sed nec flumina intra suos alueos constricta fluuant: nec pluuia secundans tellurem imbuat: quando nec tellus vltra graminum arborúmve, aut herbarum fructus ex se producet, nec vllo amplius fungetur munere, præterquam quòd intra viscera herebum igne perpetuo damnatos coquente continebit: purgata superne per vniuersalem ignem: & cãdificata & solidata ínque suam spheram coacta, tanquam æternum nulla vnquã mutatione duratura, iuxta quod Apostolus dicit, creaturam liberandam fore à seruitute huius corruptionis. Rom. 8. Tunc nihil erit in absolutum: dies enim domini vocabitur tempus illud omne, quod sanctificabit in ęternum, in cuius typum dederat sabbatum Iudæis. Refert quippe Moyses quia Deus summus rerum opifex sex diebus mundi vniuersam hanc stabiliuit molem, die vero septima quieuit ab omni opere quod patrarat, ob ídque sanctificauit illum, Genes. 2. Proinde Israëlitis summa religione commẽdauit eam diem obser-

Cælum nouũ, & terra noua.

Sabbatum Iudæis datũ.

uandam fore in ſempiternum. Exod. 20. Neq; autem arbitrãdum fuerit Deo tam impenſam fuiſſe curam de die ſeptima celebranda ſumma cura mortalium propter ſeipſam, non vtique, ſed ob verum ſanctorum ſabbatum in fine habendũ, quod eo figurabatur vt obſeruaretur iuſſit, quatenus perpetuo ſabbati illius perbeati rememorarentur mortales, quod electos in finem exciperet. Enimuero quemadmodum Paulus de templo fidelibus dixit, quòd ſanctum quidem eſſet Dei templum: quod tamen ipſi eſſent, quaſi propter ipſos Dei templum eſſet ſanctum: retulit ergo ad eos templi Dei omnem ſanctitudinẽ: quaſi ipſorum typus ſit. ita de ſabbato externo ac mũdano, ſiue temporario fuerit ſentiendũ: quod benedictũ ſanctúmve etſi ſit, ſed vera electorum pax ac requies per illud ſignatur. Hoc eſt, fœlix illud ſabbatum, de quo Eſa. vltimo dicitur, Erit perpetuum ſabbatum ex ſabbato. Nam ex ſabbato, id eſt, ſeptima ætate eccleſiæ illud orietur, eo quòd eam iſtud excipiat, quod & octauum tempus nominauimus ſupra: ita vt ſabbatum hoc dici ſacrum ſignificat, & temporis ſeptimi requiem eccleſiæ hic habendam, & reſurrectionis futuræ, quæ fiet in fine tẽporis ſeptimi. Alio quoq; myſterio ſabbatum erit ex ſabbato: nam qui vere hic ſabbatum colũt, ac Deo vacant fidei cultibus, ad ſabbatum illud præcioſum & amabile proculdubio ſacro phaſe, id eſt, tranſitu permeant: quibus erit ſabbatum ex ſabbato iuxta præſcriptum, prophetæ vaticinium. Porro ipſa huius ſabbati benedictio nihil aliud eſt quàm facere ipſum ſanctum, & aptum diuinis cultibus: ideo omnis tum labor interdicitur fidelibus, ne temporariis occupati vacent Deo, ſuúmque ſabbatum, quod futurum eſt recolant. Denique hoc ſabbatum quantum ad illius ſpectat plenitudinem, quod in futuro ſperamus ſęculo, & de quo in primis hęc viſio capienda eſt, in eo maxime eſt ſitum, quòd omnis labor, dolor, & afflictio, penitus abolebuntur: & pax ſumma, gaudiúmque plenum ſuccedet, in quo ſuauiter ſancti cõquieſcent, quemadmodum & Deus die ſeptimo requieuiſſe memoratur. Hęc eſt requies promiſſæ terræ, in quam filij Iſraël poſt multos exantlatos exhauſtóſque labores tãdem introierunt, prout manifeſte docet Apoſtolus, Hebr. 4. Igitur quemadmodũ poſt ſex

Sabbati myſterium.

laborum & inquietudinum dies ſabbatum ſequitur quod quietis eſt: ita poſt ſex præcedentes viſiones, quæ plenæ malorum ſunt, ſeptimo tandem loco hęc vltima ponitur viſio, velut ſabbatum domini, in qua deſcribitur glorioſiſſimum filiorum Dei ſabbatum, vt diximus, quod reuelata gloria ingreſſuri ſumus poſt huius vitæ peractã peregrinationem: cuius & modo in hac vita guſtulos quoſdam ſancti in ſpiritu ſugũt, quatenus in myſterio ſabbatum illud iam teneant guſtulis eiuſmodi ſpiritus interne receptis: tunc tamen plena fiet deguſtatio bonorum eius, quando reſumptis corpotibus cum capite chriſto eadem ſedes communiter omnes continebit gloriam Domini ſpeculantes.

❧ Punctus 2.

Et ego Ioannes vidi ſanctam ciuitatem Hieruſalem nouam, deſcendentem de cælo, à Deo paratam ſicut ſponſam ornatam viro ſuo.

Hieruſalem noua viſio.

Poſtquàm depinxit ſtatum eccleſiæ, quem habuit per ſeptem tempora à Chriſto paſſo vſque ad extremum iudicium, in quibus magnis, ac variis rotata eſt tribulationibus, vſque ad ſanguinem, & interfectionem filiorum: nonnunquam miris ſeductionibus hæreticorum, hypocritarúmque laborans: nunc ab his ærumnis liberata depingitur, qualis videlicet futura ſit poſt iudicium. Noua ergo reuelatione oblata, plurima lætitia affectus, antequam oſtenderet calamo quod vidit, ſe nominat, ob lectionis fidem, quia idem Ioannes, Chriſto dilectus Apoſtolus, & hæc quæ ſequuntur vidit, qui ſuperiora. Et ego, inquit, Ioannes ille, cui tanquam fideli euangeliſtæ, & apoſtolo (quem Deus ſpiritu ſuo impleuit, confirmans in annunciationem veritatis filij ſui) eſt firmiſſime credendum, Vidi ciuitatem ſanctam hieruſalem, id eſt, Eccleſiã, cuius ciues ſunt omnes electi, ſancti, & dilecti, de quibus Paulus loquitur dicens. Non eſtis hoſpites, & aduenę: ſed eſtis ciues ſanctorum, & domeſtici Dei. Ephe. 2. quæ idcirco hieruſalẽ dicitur, quia viſio ſummæ pacis in ea habetur, (id enim vox hęc hieruſalẽ latinis ſonat, vt dicatur viſio pacis, námque in eo ſumma pax eſt & author pacis æternæ facie ad faciem conſpicatur in ea: non dubium quin Deus ipſe. Hæc & noua eſt: vel quia in Chriſto,

qui nouus homo est,regenerata:& per baptismi gratiam in nouitate vitæ ambulans,& filij eius omnes noui sunt exuentes veterem hominem , induentes nouum qui secundum Deum creatus est in iustitia , & sanctitate veritatis,vel quia per gloriam illustrior reddita , innouatáque: tunc enim sancti habebunt corpora glorificata splẽdidáque sicut sol:domino asseuerante,qui ait , Tunc fulgebunt iusti sicut sol.Mat.13. Id quod primum in seipso transfiguratus in excelso monte exhibuit, quando facies eius resplenduit sicut sol.Matth.17.Luc.9.Vidi ergo sanctam ciuitatem hierusalem nouam, descendentem de cælo,&c.Bene ciuitas hierusalem primum de cælo descendens dicitur,quia hoc ipso intelligitur nata ex Deo, Ioa. 1.Qui non ex sanguinibus , neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri,sed ex Deo nati sunt.Et.1.Ioan. 3.Omnis qui natus est ex Deo peccatum non facit, quoniam semen ipsius in eo manet : & non potest peccare quoniam ex Deo natus est. Et in sequenti cap. Vos ex Deo estis. Ibidem.Nos ex Deo sumus.Item cap.5.Omnis qui credit,quoniam Iesus est Christus ex Deo natus est:& omnis qui diligit eum qui genuit, diligit eum qui natus est ex eo.Rursum,Scimus quoniam ex deo sumus, tot locis comprobatur veritas rei,quoniam Ecclesia sanctorum per ciuitatẽ nouam hierusalẽ intellecta , verè de celo descendens est,de cælo originem ducens:quoniã de celo venit verbum vitæ ad nos,in quo nati sumus ex Deo Iaco. 1. Voluntarie genuit nos verbo veritatis,vt simus initium aliquod creaturæ eius.Non autem ita intelligendum crediderim , quòd beatus Ioannes ita viderit hanc sanctam ciuitatem Dei nouam hierusalem,quasi tum descenderet de cælo sublimi,sed quæ ortum haberet de celo per verbum Dei:eo ergo pacto descendens est,quo de supernis est,ex Deo videlicet genita. Scimus enim,quoniam omnis qui nascitur descendens ab eo dicitur à quo est.Hanc ergo sic de cælo descendentem nouã hierusalẽ dicit se vidisse beatus Ioannes paratã à Deo perpulchre illustratam sicut sponsam ornatã viro suo. Attende verba,Nouam appellat,& paratam testatur:Ideo nouam,vt discernatur ab antiqua illa & carnali hierusalẽ, quæ spiritualiter Sodoma erat,sordida peccatis.Hæc autẽ noua,

Ciuitas noua descendens.

Quare noua hierusalem.

quia ſpiritualis, fide in baptiſmo regenerata: parata autẽ charitate, & operibus bonis, ac virtutũ veritate, ſicut ſcriptum eſt, Pſal. 44. Aſtitit regina à dextris tuis, in veſtitu deaurato circundata varietate. Cuius omnis gloria ab intus in fimbriis aureis, ineſſe probatur, id eſt, nõn in carne ſed in ſpiritu. Quæ ſicut per ſeipſam à Deo eſt, ita & ornatus eius, atque adeo omnis apparatus: figurata olim in admirabili in tabernaculo primum, deinde in templo Salomonis: quorum vtrunque erat admirabili apparatu, atque ornatu auri & prẽcioſarum rerum, de quibus docetur, Exo. 25. & ſeq. duobus cap. Item. 36. & ſeq. Porro. 3. Reg. 6. & ſeq. Item. 2. Paralip. 3. &. 4. Cuius pulchritudo quantum plãceat Deo in prædicto Pſalmo exponitur, quum dicitur, Et concupiſcet rex decorem tuum, quoniã ipſe eſt dominus Deus tuus, & adorabunt eum. Iam qua ratione ſit apparata, atque exornata Eccleſia, hæc regina filia pulchra & dilecta, niſi vt digna fieret eius ſponſo chriſto, perinde ac ſponſa quæ viro ſuo ſolenni ornatu copulatur, vt in nuptiis fieri ſolet. Quæ omnia fidelis animæ documentum ſunt geſtientis occurrere vero & vnico ſponſo illi, qui pulchritudine ſic capitur, vt non admittat aliquid quod non ad ſummam venuſtatẽ ac ſplẽdorem pertineat. Quod verò Chriſtus ſit ſponſus ille, & Eccleſia illa ſponſa, palam fit Ioan. 3. vbi. S. baptiſta Ioannes de Chriſto loquens ait, Quia habet ſponſam ſpõſus eſt. Hoc & Salomonis Cantica teſtantur, quæ de ſponſo & ſponſa texuntur, in omni troporum admiratione. Sed vt inſtitutum proſequamur: tam venerabili præconio Eccleſia ſanctorum effertur, vt non ſatis fuerit vna eam attolli gloria, niſi pluribus ornaretur titulis: vt & ciuitas eſſet, & ſancta eſſet Hieruſalem, noua, de cælo deſcendens, à Deo parata, denique ornata viro ſuo: quatenus longe diuerſiſſimam crederes ſanctorum vniuerſitatem ab impiorum vniuerſitate quæ ſuperius deſcripta eſt in perſona meretricis magnæ, cui in fronte ſcriptum erat nomen myſterij eius: Babylon magna mater fornicationum & abominationum vniuerſæ terræ, quæ ebria erat de ſanguine ſanctorum, & de ſanguine teſtium Ieſu Chriſti, quæ ſedebat ſuper beſtiam rufam, habentem capita ſeptem, & cornua decem: ipſa autem circundata

Chriſtus ſpõſus eccleſiæ.

Ciuitas noua confertur antiquæ Babyloni.

purpura & byſſo,ornata auro , & lapidibus præcioſis ac margaritis ? Adhæc geſtabat in manu aureum poculum, plenum abominationum,& immunditiæ fornicationis totius terræ: quæ tandem cecidit iudicata,&tanquam lapis molaris cum impetu in infernum demerſa eſt,cum acerbiſſimo fletu omnium,qui decepti miſere erant per illam:quæ omnia myſterium ſunt hiſtoriæ impiorum, plꝰ terrā quàm cęlum amātium,plus dęmoni quàm Deo adherentium:qui in concupiſcentiis tum variis , tum mirificis nutriūt corda:quibus merces & gloria omnis de terra eſt,& voluptas omnis in carne:quorum finis interitus, & gloria in confuſione.Non perinde ſponſa hæc, ſponſa inquam multum amabilis,& decora: cui omnis decor ab intus:quæ ciuitas ſancta eſt,&hieruſalem,ipſo nomine videlicet conſignans quantum ab illa diſcreper. Illa babylon,hæc hieruſalem. Scimus babylonem interpræari confuſionem,Hieruſalem autem pacis viſionē: quatenus certo certius teneremus,omnes in confuſionem abituros quicúnque carni ſeruiunt:ad pacis autem ſupernæ viſionem peruenturos omnes quicunque legi ſpiritus ſubduntur.In illa meretrix ſuper beſtiam colitur: in iſta Deus adoratur . Meretrix non dat,niſi abominationes ſpurcitiæ ſuæ,quas viſa eſt porrigere in aureo calice,quo potat vniuerſam terram,& inebriat eam. Eccleſia chariſmatum dona diſtribuit,& ornamenta virtutum. Noua hæc,vetus illa & ſtrigoſa.quæ florem iuuētutis ſuæ profligauit cum amatoribus terræ.Specioſa virgo eſt eccleſia,ſponſa pudica, à Deo è cælis deſcendens,in omni ornatu virtutū ſpiritualiū decora ideóq; parata:cuius odor ineſtimabilis nimis in veſtitu eius, quā circundant flores roſarum,& lilia cōuallium,de qua ſummæ admirationis illa vox Cantici eſt.Quæ eſt iſta quæ aſcendit per deſertum,ſicut virgula fumi ex aromatibus, Myrrhæ & thuris, & vniuerſi pulueris pigmentarij? Cantic. 3. De cuius pulchritudine in eadem ſcriptura loquitur ſponſus chriſtus,Quam pulchra es amica mea , quàm pulchra: oculi tui columbarum , abſque eo quod intrinſecus latet, capite 4.Et iterum. Tota pulchra es amica mea , & macula non eſt in te , vbi eadem hortus concluſus , ob varietatem fructuum bonorum operum : & fons ſigna-

tus,ob vbertatem gratiarum deſcribitur: cuius emiſſiones paradiſus ſunt,& ſummæ voluptates malorum punicorum.Babylon autem nullo decore,nulla honeſtate, nulla commendatione,vtpote ſuarum libidinum ſpurciciis abominabilis,& opprobriis,& confuſione flagitiorum plena.Multum ergo intereſt inter hanc tot vocibus commendatam,& parum adhuc pro dignitate commendatam,chriſti regis regum ſponſam, ciuitatem ſanctam hieruſalem nouam,deſcendentem de cælo à Deo paratã ornatam viro ſuo:& illam tot titulis prodigioſis infamẽ, vetuſtate marcidam,ab inferis dirarum furore erutam,libidinibus totius mundi conſpurcatam,blaſphemiis notatam,cum qua ſcortati ſunt omnes reges terræ: hoc eſt, impij potentes, cupiditate terreni periude ac terra orti, gloriam non niſi in terra habentes, & in terrena potentia ſpem ſtatuentes quibus omnibus par exitus cum meretrice fiet.

✻ Punctus 3.

Et audiui vocem magnam de throno dicentem. Ecce tabernaculum Dei cum hominibus,& habitabit cum eis:& ipſi populus eius erunt:& ipſe deus cum eis erit eorum deus.

Vox audita è throno infallibilis veritatis typus eſt.Bene autem è throno,quia parauit in iudicio thronum ſuũ. Pſalm. 9. Quis parauit? Ille qui iudicauit orbem terræ in æquitate,& populos in iuſtitia,Ibidem. Thronus hic, candidus ille thronus eſt ſupra ſatis commendatus, falſitate omni iudicium Dei vindicans. Quicquid igitur de throno audis,ſcito quia infallibiliter verum eſt. Alias, quid tropo tali opus erat? Euangelium ergo eſt magni Dei vox è throno audita infallibiliter verum, immo ipſiſſima veritas eſt quicquid deus dicit,qui nihil niſi veritatem nouit. Quid vero vox hæc audita ſit explicat dicens, Ecce tabernaculum Dei cum hominibus. Magnum ſacramentum, magna gratia, immo magna conſolatio noſtra. Ecce, dictio hæc demonſtratiua,ſignum admirabilium rerum dicendarum eſt. Ad nos eſt vox iſta,qui ſumus fideles vocati ſancti, hæredes ſecundum ſpem vitæ æternæ.Timo.3. hæreditatem ſalutis capientes, Hæbr.1. non ad Ethnicos. Porro tabernaculum hoc opus Domini eſt cum vniuerſis ornamentis eius

Vox è throno audita.

ab intus & extra. dominus ędificauit iſtud tabernaculum, ſicut in Geneſi ſcriptum eſt, Formauit deus hominem, & tulit de latere coſtam eius, & ędificauit eam in mulierem, Gen. 2. Vbi conſenſu omnium in myſterio per mulierem eccleſia deſignatur, nata ex latere ſecũdi Adã, id eſt Chriſti in cruce dormientis, quando lancea latus eius miles aperuit, & continuo exiuit ſanguis & aqua, Ioan. 19. Ex hoc deus ædificare tabernaculum ſuum ſanctum, & electum, & præcioſum non deſiit: non lapidibus ferro è petra exciſis, ſed viuis hominibus, ſpiritu ſancti opere expolitis. O magne admirationis res. Quis audiuit talia? vt homines illius fiant tabernaculum, cuius magnitudinem vniuerſus non capit orbis. Ipſi homines ergo ſunt tabernaculum dei, Apoſtolo teſte qui ait, Vos enim eſtis templum dei viui, ſicut dicit deus, quoniam inhabitabo in illis, & inambulabõ: & ero illorum deus, & ipſi erunt mihi populus. 2. Cor. 6. Item Leuit. 26. dicit deus, Ponam tabernaculum meum in medio veſtri, & non abiiciet vos anima mea: ambulabo inter vos, & ero veſter deus, voſq; eritis populus meus. Fere eadem verba hæc ſunt, Ecce tabernaculum dei cum hominibus, & habitabit cum eis, & ipſe deus cum eis erit eorum deus. Quomodo deus habitabit cum eis? niſi quia poſtquam deus homo factus eſt, deus reconciliatus eſt hominibus, & ſe magna gratia ſuperimpendit illis: ipſi quoque in quibus ſic habitat deus, populus eius ſunt, & ipſe deus illorum eſt: cuius deliciæ ſunt cum filiis hominum. Prouer. 8. Iam ſi quærimus, qui ſint ex dei populo, in promptu eſt, quòd non niſi hi, qui dei habitatio ſunt, & in quibus ſpiritus illius manet. Nã qui ſancti ſunt habitatio demoniorum, ac ſpurciciæ, ſcelerum, & impietatis omnis, nihil pertinent ad illum: niſi reintegrata virtute, expulſis barbaris hoſpitibus deũ iterũ pacatiſſima recipiant conſcientia, cum quibus pollicetur in æuum ſe permãſurum, dicens, Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſeculi, Matt. vlti. In quem modum hi omnes erunt populus eius, iuxta illud, Hæreditas mea Iſrael. populus inquam peculiaris ac iuxta chariſſimus, in quo beneplacitum eſt deo habitare in eo, Pſal. 149. Ad quos eſt vox prophetæ dicens, Dominus deus tuus in medio tui fortis ipſe ſaluabit, gau-

Deum habitare cum hominibus.

debit ſuper te in lætitia, ſilebit in dilectione tua, & exultabit ſuper te in laude. Soph. 3. Hoc eſt magnum ſacramentum: magna gratia, magna conſolatio noſtra, quia tabernaculum dei cum hominibus eſt. Traditum habemus in libris Regum, & Paralipo. quia Salomon ſeptem annis ædificauit templum domino, & in octauo dedicauit illud, & ſolennitatem encæniorum inſtituit, quotānis filiis Iſrael celebrandam: quod totum in myſterio factū eſſe credimus. Nam quòd ſeptem annis templum ædificatum fuit, ſignificat, quia per totum huius ſeculi tempus, quod ſeptem temporibus euoluitur, ſtructio Eccleſiæ ceſſare non debet: quæ in octauo poſtmodum erit dedicanda. Nam & Salomon rex in octauo anno templum dedicaſſe domino adſtruitur: qui celebritatem eiuſdem dedicationis poſteris ſuis reliquit ſolennem. Quid, oro, celeberrima illa ac maxima ſolennitas à Salomone rege ſic cunctis filiis Iſrael inſtituta, inſinuatur? niſi quia completo electorum numero in fine, ſecundæ reſurrectionis nouitas celebrabitur: & omnes, qui ad pacifici regis veri ſcilicet Salomonis regnum pertinēt, æterna cum eo gaudia patriæ cœleſtis intrabunt. Nam & dominus octaua die, id eſt, poſt ſeptimam ſabbati reſuſcitari à morte voluit: vt recte numerus octonarius noſtræ quoque reſurrectionis feſta ventura deſignet. Celebrando ergo feſta dedicationis templorum in Eccleſia dei, commemoramus venturam noſtræ innouationis feſtiuitatem, quæ erit dedicatio vniuerſalis Eccleſiæ Chriſtianæ deo & patri per dominū noſtrū Ieſum Chriſtū, qui eſt verus Salomō per typicū illum deſignatus. Id quod & ipſe Apoſtolus paucis Corinthiis ſcribens indicare curauit. Chriſtus, inquiens, ſurrexit à mortuis primitiæ dormientium: quoniam quidem per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum, & ſicut in Adam omnes moriuntur, ita & in chriſto omnes viuificabuntur: vnuſquiſque autem in ſuo ordine, primitiæ Chriſtus, deinde hi qui Chriſti ſunt, qui in aduentu eius crediderunt: poſt hæc finis, quum tradiderit regnum deo & patri. 1. Cor. 15. Quid eſt dicere, Quum tradiderit regnum deo & patri? niſi quum dedicauerit Eccleſiam quæ eſt regnum eius, in qua ſpiritualiter regnat in omnibus electis Chriſtus: de-

Dedicationū eccleſiarū celebritas.

dicandoque tradiderit ipſi deo & patri: vt quàm rectiſſime ordinata ſit Apocalypſis per ſeptem viſiones, in quarum myſteriis Eccleſia vniuerſalis ad optatam viſionem decurrit: quæ fiet in gloria, quando videbimus eum ſicuti eſt facie ad faciem: & tunc finis: quando maieſtas domini implebit domum hanc in nobis. Nam & ipſe Salomon quum dedicaſſet domino templum, maieſtas domini impleuit illud. 3. Reg. 8. & 2. Para. 7. vbi legis. Et dedicauit domum domini rex, & vniuerſus populus: ſacerdotes autem ſtabant in officiis ſuis, & leuitę in organis carminum domini, quæ fecit rex ad laudādum dominum, quoniam bonus, quoniam in æternum miſericordia eius. Porro ſacerdotes canebāt tubis ante eos: cunctúſque Iſrael ſtabat. Sanctificauit quoque Salomon medium atrij ante templum domini, & quæ ſequuntur ibidem. Vnde erupit ſolēnis ritus enceniorum per annos ſingulos in eccleſiis celebrandorum. Id quod in primis nos admonet, vt memoriam dominicæ reſurrectionis, quā iam factam credimus, & noſtrę, quam futuram ſperamus ſemper animo repetamus, vitamque noſtram ſub obſeruatione diuinorū præceptorum taliter dirigamus, vt tēplum dei eo die dedicari cū ſanctis omnibus mereamur. Nec ſine diſcuſſione illud quoque prætereundum eſt, quia videlicet dedicans templum Salomon vbi preces ſuas compleuit, ignis de cælo deſcendit, & deuorauit holocauſta & victimas. holocauſta nāque & victimę veri Salomonis ſumus omnes electi eius, de quibus ait Petrus, Chriſtus ſemel pro pecatis noſtris mortuus eſt, iuſtus pro iniuſtis: vt nos offerret deo, mortificatos quidem carne, viuificatos autem ſpiritu. Paulus quoque, Obſecro vos, inquit, fratres per miſericordiam dei, vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuētem, ſanctam deo placentem. Ro. 12. quos ignis celeſtis deuorat, quū feruore mutuæ dilectionis conglutinat, totoſque in ſe abſorbet, ac in deitatem demutat. Completa ergo dedicatione templi ignis è cælo deſcendens oblatas domino hoſtias deuorat: quia completo reſurrectionis noſtræ tempore, flagrantia veri amoris, quo nunc angelicæ virtutes ardent, viſa ſpecie noſtri redemptoris abſorbet. Qua quidem face dilectionis tametſi etiam nunc plurimos electorum in ſuperna illa ciuitate patriæ plene ab-

Apocalypſis digeſta in ſeptē viſiones.

Chriſtiani holocauſta ſunt.

ſorptos eſſe non dubitemus: tunc tamen nimirum plenius,quãdo recepta carne immortali cunctos eadem beatitudo ambiet. Tunc iam non habebunt quid vltra deſyderent, quo intuitum cogitationis ſuæ aliorſum vel ad momentum vertant, habentes coram deum in quam deſyderant angeli proſpicere: de cuius viſione ſempiterna gaudent. Poſt hæc autem omnia ita ſcriptura concluſit, Et dimiſit Salomon populos, qui benedicentes regi profecti ſunt in tabernacula ſua, lætantes, & alacri corde ſuper omnibus bonis,quę fecerat dominus Dauid ſeruo ſuo & Iſrael populo ſuo.3.Reg.8.Dimittet namque perfecto reſurrectionis opere dominus electos ſuos in tabernacula ſua lætantes atque alacri corde,non quidem à ſua præſentia remouendo, ſed vnumquemque pro meritis dignam manſionem capiendo.iuxta illud. In domo patris mei manſiones multæ ſunt. Ioan. 14. & propriam mercedem recipiendo. Sicut namque ſtella differt à ſtella,ſic & reſurrectio mortuorum.1.Cor.15. Bene autem benedicentes regi populi profecti ſunt in ſua tabernacula, quia nimirum ęterna benedictione laudabitur deus in illa fœliciſſima ſede beatorum ab omnibus, qui eſt benedictus in ſecula: ſicut ſcriptum eſt, Beati qui habitant in domo tua domine, in ſecula ſeculorum laudabunt te, Pſal. 83. Hinc idem propheta vltimos ſeptem pſalmos in laudis diuinæ ſuauitate compleuit. Porro octauum ante finem pſalmorum, de victoria pugnæ, qua gigantem ſtrauerat, dominum benedicendo abſoluit.Quia proculdubio omnes qui hic maligni hoſtis certamina ſuſcipiunt, illic in requie multa ac vera laudem ſui redemptoris decantant. Benedicẽtes,inquit,regi profecti ſunt in tabernacula ſua, lætantes, & alacri corde ſuper omnibus bonis, quæ fecerat Dominus dauid ſeruo ſuo: & Iſrael populo ſuo. Lætantes quippe iuſti, ſuper bonis, quæ à domino accipiunt, tabernacula introeunt cœleſtium manſionum: quia quamuis graues huius ſeculi, quamuis longi fuerint labores:breue tamẽ videbitur & leue totum, quicquid æterna beatitudine finietur: vnde oportet vt in ædificationẽ domus dei vnuſquiſque noſtrum exhortando, obſecrando, increpando, piis actibus deſudando quantum valet inſiſtat: ne ſi quempiam rerum cæleſtium nunc deſidem

Gratiarum actio æternũ manet in patria.

Exhortatio.

in opere ſui templi conſpexerit, hunc in tempore futuræ dedicationis magnæ, ſuæ ſolemnitatis reddat exortē. Quicquid (ait Augu.) in templis manufactis agitur, totum in nobis ſpirituali ædificatione completur. Nō enim mentitus eſt ille qui dixit, Templum enim dei ſanctum eſt, quod eſtis vos. Et iterum, Neſcitis, quia corpora veſtra templum ſunt ſpirituſſancti, qui in vobis eſt? Et ideo fratres chariſſimi, quia nullis præcedentibus meritis, niſi per gratiam dei meruimus fieri templum dei: quantum poſſumus cum ipſius adiutorio laboremus, ne deus noſter in templo ſuo, hoc eſt, in nobis ipſis inueniat, quod oculos ſuæ maieſtatis offendat: ſed habitaculum cordis noſtri euacuetur vitiis, & virtutibus repleatur: clāudatur diabolo, & aperiatur Chriſto: & ita laborantes ſemper inſiſtamus, vt nobis bonorum operum clauibus ianuam regni cœleſtis aperire poſſimus. Sicut enim malis operibus, quaſi quibuſdam ſeris ac vectibus vitæ nobis ianua clauditur, ita abſque dubio bonis operibus aperitur. Hæc ille. Dicatur ergo, Ecce tabernaculum dei cum hominibus, & habitabit cum eis. Tabernaculum in terris, tabernaculum in cælis, & non niſi vnicū tabernaculum, vnica eccleſia, ſicut & vnica eſt columba eius. vt ſimul habitet cum eis: non ſolum cum eis, ſed etiam in eis. Et ipſi populus eius erunt. Qui ipſi? Reſpondeo, qui ſe caſtos cuſtodiunt, & fidem habent in illum, faciunt bona, nec omnino facere volūt mala, quia fidei charitas malum non agnoſcit, cum his erit deus eorum. Etenim taliū eſt deus, ideo erit cum eis. Erit hic per gratiam, in futuro per gloriam: quando tabernaculi huius gloria magis ac magis reuelabitur, & omnia quæ hic narrantur complebuntur, vt non iota vnum, aut vnus apex huius ſcripturæ effluat. Sequitur.

✻o Punc. 4.

Et abſterget deus omnem lachrymam ab oculis eorum: & mors vltra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltra: quia prima abierunt.

Locus iſte ad præſentem vitam luctum & lachrymis permixtam referri non poteſt, ſed competit futuræ, vbi omnis luctus auferetur, & extergentur lachrymæ à fidelibus, quando & perpetuum poſſidebitur gaudium: iuxta

vocem

vocem veritatis dicens. Beati qui lugent, quoniã ipſi conſolabuntur. Vbi in primis conſyderandum, quid eſt quod dicit omnem lachrymam à ſanctorũ oculis eſſe tollendã? Sed in hoc verbo, quo dicit omnem lachrymam, vtique meminiſſe debemus, quia diuerſa ſunt genera lachrymarum ſicut & cauſæ, quibus in hac vita perfundũtur electi. Aliquãdo enim ex recordatione peccatorũ propriorum, iuxta quod ſcriptum eſt, Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Eſa. 38. Et alibi. Laboraui in gemitu meo, lauabo per ſingulas noctes lectum meum lachrymis meis: ſtratũ meum rigabo. Pſal. 6. & ij omnes merent & lugent: partim quia timẽt vltrices flammas gehennę: partim vero quia dolent ex corde quia præcepta dei non cuſtodientes offenderũt creatorem deum. Aliquando ex deſyderio dilatæ patrię, ac dulcedinis conſortij ſanctorum. Poſtquam enim deletis, digna expiatione, ſceleribus, conſcientia redditur pacata: pia mens dulcedine contemplationis abſorpta, ſubinde repetit quanta libertate, quanta gloria, quanto honore ac ſecuritate agant ſancti in patria, pulchra valde, vbi ſumma quiſquẽ cum laude verſatur coram deo & Chriſto, & quis ordo ſit in ea, quanta ſint gaudia, quàm honorificum angelicis miſceri agminibus, gloriæ conditoris aſſiſtere, præſentem dei vultum cernere, incircunſcriptum lumen videre, nullo mortis metu affici, incorruptionis perpetuæ munere lætari: ad quarum rerum ſingulas conſyderationes inardeſcit deuoti fidelis animus, iamque illic cupit aſſiſtere, vbi ſe ſperat ſine fine gaudere. Et quia non ſtatim ea aſſequitur, ad quòd aſpirat ſic incenſus ſic inflammatus, dulces per ora mittit lachrymas, altos gemitus, alta trahit ſuſpiria, meditans verſus dauidicos canit, Quemadmodum deſyderat ceruus ad fontes aquarum, ita deſiderat anima mea ad te deus. Rurſumque, Sitiuit anima mea ad te deum fontem viuum, quando veniam, & apparebo ante faciem dei? Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, Pſalm. 41. Porro oritur fletus aliquando ex conſyderatione alienorum peccatorum, quæ vergunt vel in detrimentum fidei, vel in ſcandalum aliorum, quia vlciſci iniurias tantum apertas domini non poſſunt, vel quia vident periculum anima-

Lachrymationũ diuerſæ cauſæ.

rum ſceleratarum, quas abſtraxit iniquus poſſeſſor demon, ne ſanguis Chriſti eis proficeret: per zelum dolet. Sic Samuel dolebat Saulem, eo quòd videret pœnitere & ipſum dominum deum quòd conſtituerit eum regem ſuper Iſrael. Dolebat & Paulus, & lugebat ſuam gentem dicens, Veritatem dico in Chriſto Ieſu non mentior, teſtimonium mihi perhibente conſcientia mea in ſpiritu ſancto, quoniam triſticia mihi magna eſt, & cõtinuus dolor cordi meo pro fratribus meis qui ſunt cognati mei ſecũdum carnem, qui ſunt Iſraelitæ, Ro. 9. lugebat ergo per compaſſionẽ. Eodem modo & de Corinthiis mœret, qui poſt ſcortationem & idololatriam nihil ad pœnitentiam cõuertebantur. Dicebat ergo, Ne iterum quum venero humiliet me deus apud vos, & lugeam multos ex his, qui ante peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam, ſuper immundicia, & fornicatione, & impudicitia, quam geſſerũt. 2. Cor. 11. Aliquãdo & ex perſequutionum afflictionibus vel etiam illatis iniuriis lugent: vel rerum damnis neceſſariarum &c. Qui luctus quomodocumque contingant, deus abſterget, in die illa, qua erit gloria plena eccleſiæ Chriſti, omnem lachrymã ab electorum oculis: quia nec peccata erunt in recordatione amplius, quæ remiſſa erunt & deleta omnia coram oculis domini, & ſanctorum angelorum eius. ſed nec alterius cuiuſpiam blaſphemias curabũt, eo quòd reprobi omnes in ſuppliciis erunt, quorum blaſphemię in eorũ continuo cruciatus reuertuntur. nec de dilatione patriæ cuipiã erit anxia cura, quũ omnes in ea ſint, eiúſque honoribus potiantur. Nulla eos perſequutio, nulla iniuriarũ perpeſſio affliget vltra: nec damna quiſpiam incurret. Sic ergo abſterget deus omnem lachrymã ab oculis ſanctorũ: quibus leticia ſempiterna erit ſuper caput ipſorũ, ſicut ſcriptum eſt in Eſaia. Mira veritatis conteſtatio, Abſterget deus omnem lachrymam ab oculis eorum. Magnificentius exprimi non potuit copia conſolationis ſanctorum, qui in hoc mundo magna perpetiuntur: qui poſt labores, & erumnas grauiſſimæ ſuſtinentiæ peruenerunt ad illud ineffabile ſabbatum, in quo pleniſſima feſtiuitate perfruuntur. Alludit autem in hoc verbo ad piæ materculæ morem, quæ ſuis ipſa manibus flentis ſui nati extergit lachrymas, dat oſcula,

mulcet amplexibus, mammam ori inserit, aut poma dat, vt fletum illi blandius adimat, maternis super illum concitatis visceribus: sed frustra ab oculis fletus extergeretur, nisi etiam ipsa flendi occasio auferretur, quæ est mors, finis malorum, quæ in vita accidunt homini. Flemus enim necessitate mortis in quam peccando nos primus ille parens vltro coniecit omnes, cuius malo obnoxij sumus. Vnde veluti ex insidiis, mala omnia prosiliere. Quum igitur occasio illa sublata fuerit, simul etiam mala ex ea nascentia tollentur omnia. Proinde recte spiritus de tollenda principali occasione meminit dicens, Et mors non erit vltra. Quomodo non erit? Aut nullo modo erit? Sed non erit iustis, quia nemo eorum morietur: erit autem damnatis, qui concluſi in carcerem inferni perpetua ibidem morte tenebuntur. Non erit ergo mors iustis vltra, neque luctus, neque clamor, & quæ sunt reliqua malorum genera, quum caput & velut origo quædam, & fons horum auferetur, videlicet mors: quæ cum vita priore simul tollentur. Hay. Postquam enim omnes à mortuis resurrexerimus: in electis iam vltra mors non erit, neque corporis neque animæ. Primus namque homo ea lege conditus fuit in paradiso, vt si non peccasset, immortalis foret, & completo electorum numero, ab illa terrestri paradiso, absque mortis gustu, ad patriam cœlestem remearet, alias morti esset obnoxius legem præuaricando. Quæ mors morte domini contrita, locum in beatis non habet, postquam omnes ad vitam resurgemus prędestinati: ideo deinceps neque mori neque peccare poterimus. Quare nec erit vltra nobis, aut lamento, aut clamore opus, quia nec vllus aderit malorum dolor. Haymoni placet per clamorem hic intelligi, querelam prauæ suggestionis: prius enim, inquit, quàm peccaret homo, in magna quiete erat, omniáque membra sibi subiecta erant, & nullo modo in aliquo repugnantia possidebat. Sed postea quàm peccauit, statim clamorem prauæ suggestionis contra se exurgentem sensit: vidénsque mulierem concupiuit. Et factum iusto dei iudicio est, vt qui noluit esse subiectus deo, non posset habere membra subiecta sibi ad obediendum. Hunc clamorem exhinc omnes sustinemus, quo laborasse se

Mors malorũ causa omnium.

Paulus quoque ostendit dicens Ro. 7. Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meę, & captiuum ducentē me in lege peccati, quæ est in mēbris meis. Infœlix homo ego, quis me liberabit de corpore mortis huius, id est, morti obnoxio. Theophilactus. Ecce clamor ex intimis cordis partibus erumpens: semper sit is clamor in nobis, quia semper caro spiritui rebellat. Atqui quum corruptibile hoc induerit incorruptionē, & mortale hoc mutatum erit in immortalitatem, desinet clamor in electis, qui eos in hac vita quiescere non sinebat. Ibi enim nulla erit praua suggestio, nullus motus illicitus in carne. Sed nec dolor aut spiritum aut carnem torquebit, quum perfecta vtriusque hominis sanitas erit: nec caro vltrā electis spinas ac punctiones peccatorum, pro quibus dolere debeat aut puniri, generabit. Quæ omnia prima ætate abierunt, hoc nomine misera, & parum vendibili, multo dehinc fœliciore succedente, quæ talia minime agnoscat mala, sanctos melius consolando.

❧ Punc. 5.

Et dixit, qui sedebat in throno. Ecce noua facio omnia. Et dixit mihi: Scribe, quia hæc verba fidelissima sunt, & vera.

Hoc ille dixit, cuius dicere facere est. Deus summus rerum opifex, qui nouissimis istis temporibus in carnem venit, cui dedit pater omne iudicium Ioan. 5. quique parauit in iudicio thronum suum Psal. 9. Et constitutus rex à patre super Sion montē sanctum, quæ est Ecclesia Psal. 2. Super quem mōtem promiserat olim idē deus pascere gregem suum, Ezech. 34. Et ipse est caput Ecclesię, qui est principium, primogenitus ex mortuis, Colos. 1. Idem imago dei inuisibilis, primogenitus omnis creaturæ, quoniam in ipso condita sunt vniuersa, siue quæ in cœlis, siue quæ in terris, sunt visibilia, & inuisibilia, siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates, omnia per ipsum, & in ipso creata sunt, & ipse est ante omnes, & omnia in ipso cōstant. Et, In quo complacui omnem plenitudinē inhabitare, & per eum reconciliari omnia in ipso. Et, In quo habemus redemptionem per sanguinem eius, remissionem peccatorū secundum diuitias gratię eius, quę superabundauit in nobis, in omni sapientia, & prudentia,

Christi officia quædam.

Ephe.1. Sapientia ad fidem pertinet, prudentia ad res factibiles: vt fides non sit sine opere: vt enim illa quædam cognitio diuinarum rerum est, & gustus spiritus: ita hæc recta quędam ratio rerum factibilium dicitur. Et qui talis est, suscitans eum pater à mortuis, & constituēs ad dexterum suam in cœlestibus, supra omnem principatū, & potestatē, & virtutem, & dominationē, & omne nomē quod nominatur, non solū in hoc sęculo, sed etiam in futuro: & omnia subiecit sub pedibus eius. hunc inquā ipsum dedit idem pater caput supra omnem ecclesiam, quæ est corpus ipsius, & plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimplet, vt Paulus egregie disputat. Quod verbū exponens Theophilactus ait. Ne forte quum caput intelligis, principatū pretēdi & potestatē existimes, infert, Quemadmodū corpori cōgruit caput, ita & ecclesiæ Christus dicitur primatum habere, & illi sanguine iunctus est & vnitus: & ecclesiam idem absoluit, id est perfectam facit, & complet: vtque caput propriis membris corpus integrum reddit, sic & ecclesia ipsa Christi perfectio est: quia omnia terminat, & finem cunctis rebus imponit. Christus namque in corpore mystico perficitur, & tamquam ex vniuersis fidelibus sua complet membra. Nam manus in viro misericordiæ, & opem ægris ferente absoluit eum: quia subuenit defectuoso corporis sui mēbro. & ille qui prædicandi munus suscepit peragendo, & prædicando supplet quod deest illi. In summa, Mēbra quoque reliqua sibiipsi suppeditat Christus quum variis modis mortalium succurrit necessitatibus. Tunc etiam perficit corpus Christi, quum omnes vnanimes sumus glutino charitatis coniuncti. Sequitur, Ecce noua facio omnia. Noua quippe facit omnia, qui potest etiam de lapidibus filios Abrahæ facere, & de mortalibus immortales, de corruptibilibus incorruptibiles, de ignobilibus claros, de terrenis cœlestes: vt noua sint omnia. Noua ergo erūt tum omnia, quia talia erunt, quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, nec ascenderūt in cor hominis, his qui deum diligunt: à quibus illa prima, scilicet omnia vetera, omnia mala, omnes persequutiones, omnes sustinētiæ, mors, luctus, clamor, & dolor vno impetu abierūt: vt pro his veniant eis noua fœlicitas, pax, quies, vita, gaudium, claritas, & sanitas perpes. quibus

Fides nō stat sine operibus.

Christus perficitur in ecclesia.

Noua facere omnia.

ſabbatum erit æternũ. O miranda res, ô gaudium perbeatum: ad quod ſpectãs Chriſtus in eo in ipſo gaudere monebat ſuos, quòd nomina eorũ ſcripta ſunt in cœlis: tanquàm his bonis perpetuo fruituri, quæ mẽs humana non ſentit, quum etiã narrantur. Aſt Chriſtus perbelle ſentiebat, qui noua omnia fecit, in cęlo, & in terra. noua omnia erant in cœlo, ſed nobis non erãt, quum autem pro nobis mortuus eſt & reſurrexit, facta ſunt nobis noua omnia. Nouũ eſt, quòd ex vetere Adam innouati ſumus, ex carnalibus ſpirituales: ex mancipiis diaboli, filij dei, hæredes regni. Ergo nõ noſtris meritis, ſed Chriſti capitis redemptione, qui ſecundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit, liberans à peccatis noſtris, qui lauacrum regenerationis & renouationis ſpirituſſancti, effudit in nos abunde: qui ergo hic fecit nobis noua omnia, faciet & ibi in cœleſtibus. O qualis illa ciuitas? quàm admirabilis: quãta luce ſpectabilis: in qua nobis pollicetur noua omnia? quàm ſublimis, quã ineffabilis? Vides nunc multa pulchra, amena, ſplẽdida, delectabilia, admiratione digna, quæ ab ſuis amatoribus aliquid eſſe putantur: ſed hæc omnia nihil ſunt, quum in infinitum pulchriora, ameniora, ſplendidiora, delectabiliora erunt in illa patria, in illo ſabbato beatorum omnium. Vere itaque beata vere fœlix es tu, ô noua hieruſalem, quæ in cælis es, è cælis ducẽs originem, ſemper cæleſtis, ſemper diuina, amabilis valde. Beatus tu quoque qui hanc eius fœlicitatem videre mereberis: cuius videre guſtare eſt. Beatus ergo prorſus, & ter quaterque beatus, cui guſtare & videre tantam fœlicitatem contigerit. Erunt namque ei noua omnia, qui & ipſe erit nouus, qualis antea non erat: angelus non erat, neque ſimilis angelis erat, grauitate carnis oppreſſus: angelus iam deinceps aſſumpta ſpiritualitate eſt. Non mentitur qui dicit hæc, erunt ſicut angeli dei, Matth. 22. Vel vt alius euangeliſta narrat, æquales angelis Luc. 20. Filij nempe dei, filij reſurrectionis, ſummis dotibus præditi ampliſſima prouiſione donabuntur. Sequitur. Hæc verba fideliſſima ſunt, vera. Quæ verba? Illa ſcilicet, Ecce noua facio omnia: corrupta reſtaurabo, antiqua innouabo, obſoleta illuſtrabo: & nihil erit inabſolutum, obſcurum, obſoletum. Poteſt pronomen, hæc, referre etiannum ſu-

Noua omnia nobis per chriſtum.

periora, quæcunque dicta, commonstratáque sunt. Fidelia simplici voce effert noua translatio, antiqua fidelissima. Sunt autem fidelissima in promissione, vera in impletione. Sic ergo fidelissima, quia vera neminem fallentia. Denique in eo quod dicit, scribe, etiam in hoc verbo Dei erga nos dilectio indicatur: qui propter nos hæc omnia reuelauit. vt simul spem habeamus: & in multa fiducia in ipso Deo persistamus: quia non relinquemur desolati in finem, qui in Christo sumus: quibus nouitas in æternam gloriam desinet omnis. ☞ Punct. 6.

Et dixit mihi: factum est: Ego sum Alpha & Omega, initium & finis. Ego sitienti dabo de fonte aquæ viuæ gratis. Qui vicerit, possidebit hæc omnia: & ero illi Deus: & ipse erit mihi filius.

Quatuor in summa dicit. Primo impletum esse omne id quicquid à principio mundi de finali partium retributione per prophetas suos promiserat Deus. Secundo seipsum, qui hæc commemorauit principium esse & finem. Tertio, quòd salutem ardenti daturus sit de fonte gratiæ suæ citra merita. Quarto quòd victoriose in carne militantem adornaturus sit amplissimis indicatæ gloriæ præmiis. Primo ne de præceptore quispiam possit ambigere, illum esse dicit, qui supra cap. 10. iurauerat per viuẽtem in sæcula, quia tempus tale amplius non esset futurum: qui similiter hic loquitur dicens, Factum est, id est, completum est tempus sæculi huius & terminatum, quo laboratum est à piis: vt iam non laboris sed requiei, non merendi sed retributionem accipiendi sit quicquid futurum est: est autem futurum æternum, permanens, ac durabile, & adhæc fœliciſſimum. Ergo factum tum iam esse dicit tempus, id est, præteritum, quo operandum erat: illud vero quod succeſſisset retributionis esse. Factum ergo est, id est, præcessit, & iam finem perfectiore aduenięte accepit, hoc est, quod Paulus tanto studio inculcat, Dum tempus, inquit, habemus: operemur bonum, Galat. 6. similiter Eccles. 9. legis. Quodcunque facere potest manus tua, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia apud inferos. Et cap. 3. eiusdem scripturæ, Omnia tempus habent, & suis spaciis transeunt vniuersa sub sole: *Tẽpore prio quæq; res dimetiuntur.*

tempus nascendi, tempus moriendi: tempus plantandi, & tempus euellendi quod plantatum est: tempus flendi, & tempus ridendi: tempus plangendi, & tempus saltandi: tempus belli, & tempus pacis. Ideo & Christus præmonebat suos dicens, Ambulate dum lucem habetis, vt non vos tenebræ comprehendant. Et, dum lucem habetis credite in lucem, Ioan. 12. Et certe is sermo, Factū est, significat finitum esse mundum: & quicquid vsquam est malorum, miseriarúmq; & afflictionum simul abiuisse cum mundo sanctis, etiam peccatum finitum in eis. Item omnis carnalis operatio quòd finita sit, & labor, & humani generis propagatio: vanitas denique omnis, & pœnitentiæ fructuosæ tempus. Impleta etiam omnia, quæ scripta erant vsque in eum diem: vt sicut Christus finiens vitam laborum suorum, è cruce clamauit, Consummatum est. ita etiam idem clamaturus in fine mundi huius, operosi plenique sudoris ac periculi, Factum est, scilicet mundi istius tempus, & laboriosum eius negocium omne finitum. Deinde quis hunc sermonem prodat, apertius proprietate conditionis suæ explicat dicēs, Ego sum Alpha, & Omega: quod quid sit mox exponit, quum dicit, Initium & finis. Neque enim aliud Græcæ hæ literæ produnt, nisi vt intelligatur Christus initium esse & finis. Initium in creando, finis in restaurando. Sunt enim extremæ voces Alphabeticæ apud illos. Alpha prima est literarum, Omega vltima: hoc erat secundum in his, quæ eximia habet is punctus. Tertium sequitur post hæc, Ego sitienti dabo de fonte aquæ viuæ gratis. Magna & fidelis promissio. Primo pro mysterio sabbati, quod hic agunt sancti in hoc corpore degentes in cordibus suis, implenda, deinde pro reuelato in fine. Diximus enim sabbati huius reuelandi mysterium iam cæpisse in cordibus credentium: etsi minus dixissem, nunc dico, & ita esse affirmo, quando sancti credentes mira suauitate gustant & amplectuntur Deum in cordibus suis, de quo vox illa prophetæ est, Gustate, & videte, quoniam suauis est dominus. Psalm. 33. Et. 144. Suauis dominus vniuersis. Et. 1. Petr. 2. Si tamen gustastis quoniam suauis est dominus. cuius etiámnū interna vnctio dulcis, & omni melle suauior, in qua perficitur in nobis hic sabbati illius reuelādi

Christus initium & finis.

Sabbati mysterium operatur modo in cordibus fidelium.

myſterium: vt dicamus ſpiritui eius ſic guſtato non dubium quin ſancto, quod ſcriptum eſt, O quàm bonus & ſuauis eſt domine ſpiritus tuus, in omnibus, Sapient. 12. Fons aquæ viuæ, gratia eſt, & veritas, & vbertas ſpiritus ſuauitatis eius, id eſt, Chriſti: quibus veluti aquis viuentibus lucidiſſimo de fonte largo gurgite promanantibus, adſatiamur ſitibundi: dum in eis quę Dei ſunt, & Chriſti domini noſtri ſynceriſſime erudimur. Eſt quoque eadem veritas, ac ſpiritus Dei ſuauitas, fons aquæ viuæ, quæ hic largitur & in futuro ſabbato: quod, vt diximus, vere fideles, in myſterio, pectore celebrant ad præſens candidiſſimo, vt mira eius ſuauitate perfruãtur: non tamen eodem modo ac menſura nunc vt tum communicatur: nũc enim in his guſtus quidã eſt ſolum ac delibatio, tum vero plenitudo refectionis eorũ veritatis ſcilicet, & ſpiritus ſuauitatis. Videbimus enim facie ad faciem eam ipſam veritatẽ, quam nunc ſola fide complectimur, per ſcripturas ſpeculamur mente, cuius ſpiritus videndo adſatiabit nos mirabiliter. Porro nunc ſolæ fontis vitæ guttulæ ſparſim irrorantur faucibus animæ noſtræ, tum plenus hauſtus percipitur: nunc iſte fons ſalit, ac quibuſdam propriis donorum incrementis augeſcit in guſtantibus: tum vero tota plenitudine ſe infundet ac redundabit in æternam ſatietatem: cuius aquæ nec deficient, nec minuentur: quæ vbertate ſui redundabunt magis. De qua re loquitur Eſaias quum dicit, Tunc videbis, & affluues, & mirabitur, & dilatabitur cor tuum, quando conuerſa fuerit ad te multitudo maris. Eſa. 60. Vbi per mare vbertatem accipe veritatis gloriæ, ac ſpiritus conſolationis eius, & dulcedinis guſtus gloriæ beati Dei, cuius ſola recordatio afficit mentem, implet dulcedine, & ſolatur: vt non aliud æque expetat, quàm protinus reddi talium deliciarum ſenſibus. Nec illud prætereundum, quod dicitur, aquam huius fontis dari gratis. Quod idcirco potiſſimum dici exiſtimarim, ne quis putet ſe propriis meritis, aut humanis viribus potum eius aſſequi poſſe: inæquabilia ſunt hæc illi, nec vnquam tantum adoleſcunt, vt æquent æſtimationem: proinde nec redimi prẽcio poteſt, quod alioqui inæſtimabile eſt: gratis datur per Chriſtum ſitientibus: quibus dicitur per eundem, Beati qui eſuriunt, & ſi-

Fons aquæ viuæ gratia.

tiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur, Matt. 5. Eſurire ergo oportet & ſitire, hoc eſt ardenter, & ſtudioſe, non ocioſe aut vtcunque appetere: velut recuſanter & ſtomacho faſtidienti, quicunque fructu eius adſatiari deſyderat. Proinde quãuis gratis detur, ſolus tamen ſitiens promerebitur. Magnum ſacramentum, deſyderio promereri fœlicitatis patriæ cœleſtis guſtum, & quicquid iſthic gloriæ eſt. Sed non niſi in certamine victor quis exiſtat promerebitur: quo ſolo pacto Deus illi communicabit, quem etiam pro charo filio agnoſcit. Ergo ad deſyderium conatus percipiendi, labor, & opus neceſſaria ſunt. Pauli iſta vox eſt, Omnis qui in agone contendit, ab omnibus ſe abſtinet, & illi quidem vt corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam. ego ſic curro, nõ quaſi in incertum: ſic pugno, non quaſi aërem verberans, ſed caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo: ne forte quum aliis prædicauerim ipſe reprobus efficiar. 1. Corinth. 9. Prædeſtinatus erat Paulus (vt obiter commemorem,) de quo Chriſtus dixit, Vas electionis eſt mihi iſte. Act. 9. de quo & ſpiritus dicit in Pſalmis myſticis, Ibi Beniamin adoleſcentulus in mentis exceſſu. Pſal. 67. & tamen niſi prædeſtinationi ſanctis operibus quaſi ex diametro reſpondeat, facile ſe poſſe reiici arbitratur: ne forte, inquit, quum aliis prędicauerim vitæ promerendæ rationes, ipſe reprobus efficiar: vt inſanire conuincantur, qui ſolo ductu prædeſtinationis aut reiectionis, fata ſalutis ſtare, aut cadere prætexunt, dicentes, Si prædeſtinatus ſum: viuam recte aut ſecus, vtique ſaluus fiam. Namque & in hac ſcriptura inſigniter hortantur omnes vt vincant, quãdo victores poſſeſſuri ſunt omnia, tanquam filij hæreditatem: ex victoria proinde certiſſima ſpes poſſidendi prænaſcitur. Id quod electionis quoque ſignum minime incertum fore creditur, quum nemo non ſanctorũ victor fuit. Primus Chriſtus, qui Luc. vlti. de agone ſuæ militiæ conteſtatur dicens, Nónne hæc oportuit Chriſtum pati, & ita intrare in gloriam ſuam. Et Acto. 14. ſancti dicunt, Quoniam per multas tribulationes & anguſtias oportet nos intrare in regnũ Dei. Item, Hebr. 11. Sancti per fidem vicerunt regna (id eſt, imperia tyrannorum & faſces) operati ſunt iuſtitiam: &c. Iuſtitia

Deſiderio promerire ſatietatem.

Prædeſtinatus vincens ſaluatur.

hic vitæ virtus est, & pro omni virtute capitur, quibus sancti insigniter præpollét: vt non solo prædestinationis titulo gloriemur. Qui ergo vicerit. Quid vicerit? carnem, diabolum, & mundum, tres coniuratissimos hostes. Vicerit, inquam, carnem in feruore sartaginis bullientis: Diabolum in suis ignitis telis: Mundum in blandimentis mendacibus. Vicerit denique omne peccatum, & circunstãtias eius, hic possidebit omnes promissiones Christi: cui ille erit Deus, & ipse filius, consectarie autem bonorum omnium hæres. Deus est qui singulari prouidentia præstat beneficia poscentibus, idem & saluator: prouisor ergo, benefactor & saluator est Deus, & pater charis suis filiolis. Filius valde dilectus: patri per omnia qui fuerit obediens, ac vere fidelis, & cultor strenuus.

Victor quis sit.

❧ Punct. 7.

Timidis autem, & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure, quod est secunda mors.

Abbas Ioachim timidos vocat illos, qui metuunt relinquere præsentia pro futuris, qui timent eos qui occidunt corpus, & non potius eum qui potest animam & corpus perdere in gehennam. Ergo timidi sunt, qui neque fidem habent, neque spem futurorum, in omnibus Dei promissionibus dubitantes: qui nihil propter spem vitæ arduum, nihil forte propter præmiorum fiduciam aggredi audent. Hi sunt in omnibus inconstantes, vtpote, in quibus nulla est spiritus fortitudo, nullus fidei fructus, quia incredulis pares sunt in opere, vt pares sint & in mercede: vt enim ij maledicti omnes, quos fides non sanctificauit, ita & illi. Scriptum est enim: Maledictus omnis qui non permanserit in omnibus, quæ scripta sunt in lege, vt faciat ea, Deut. 27. Gal. 3. Recidunt enim in carnem, vt faciant ea, quæ non decet, quia timidi sunt. Non est laudis vocabulum hoc loci timidus, sed vituperij: eos enim commonstrat, de quibus dicit spiritus in Psalm. 13. Deum non inuocauerunt, illic trepidauerunt timore, vbi non erat timor. Aggredi metuunt hi bonas virtutes, opera laudabilia: & mala facere non

Timidi qui sint.

Maledicti omnes quos fides nõ sanctificauit.

omittunt,iussa domini facere perhorrescunt: & iussa satanæ implere nunquam satiantur. Hi significantur per eos,qui viginti duo millia recesserant de bello Gedeonis, quem mittebat dominus Deus contra Madian & Amalech,& orientales populos, qui omnes congregati erant aduersus Israel, Iud.6.&.7.timore enim ij omnes retrocesserũt.Christus est Gedeon:ab huius expeditione multi desciscunt nolentes pugnare contra hostes salutis. Sed tamen etiam cum paucis superat Christus aduersarium: ij sunt pauci electi:Matth.20. &. 22. Multi plus timent principum minas,quàm domini iudicium. Sicut autem illi pereunt,qui cogunt mala facere suos:sic ij, qui parẽt crudelibus iussis dominorum:quia obedire Deo oportet magis,quàm hominibus Act.5. Alij timent res temporarias ne amittant,quas cumulare per omnem solicitudinẽ non negligunt,sæpe per fas & nefas etiam.Sed quid prodest homini,si vniuersum mundum lucretur,animę vero suæ detrimentum patiatur?Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua?Matth.16. De talibus conqueritur dominus,Prouerb.1. Quia vocaui, & renuistis: extendi manum meam,& non fuit qui aspiceret: despexistis omne consilium meum,& increpationes meas neglexistis.Quid deinde sequitur?Ego quoque in interitu vestro ridebo,& subsannabo:quum vobis id quod timebatis acciderit:quum irruerit repentina calamitas, & interitus quasi tempestas ingruerit: quando venerit super vos tribulatio & angustia.Tunc inuocabunt me, & non exaudiam.Mane consurgent,& non inuenient me: eo quòd exosam habuerint disciplinam,& timorem domini non susceperint,nec acquieuerint consilio meo,& detraxerint vniuersæ corruptioni meæ: Auersio paruulorũ interficiet eos,& prosperitas stultorum perdet eos. Non ergo timeamus vt paruuli, timore terriculamentorum inanium perculsi retrocedentes,nec stultitiam iubẽtium mala aduertamus.Multi incommoda corporis metuunt, nisi insanis dominis obediant:quibus proxime accedens familiarius,& quasi manu capiẽs loquitur Christus,Nolite,inquit,timere eos,qui occidunt corpus:animam autẽ non possunt occidere. Glosa. Quoniam Deus reddet eã corpori. Sed potius timete eum,qui potest animam &

corpus perdere in gehennam, Matth. 10. Ideo Dauid Psalm.30.viriliter agite,& confortetur cor vestrum,omnes qui speratis in Domino. Nemo esset martyr,nullus occisus esset pro domino,nisi plus Deo obediuisset quàm hominibus: nisi plus Deum amasset quàm vitam propriam. Cogebat rex babyloniæ Nabuchodonosor,impie satis,tres pueros adorare statuam,quàm erexerat, & noluerunt ob quod egregium facinus coniecti in ardentem ignibus fornacem seruati sunt illęsi. Dan.3. Domini verbum est ad omnes,Confortare omnis populus terræ, & facite quoniam ego vobiscum sum,Aggei. 2. Gaudium etenim Domini est fortitudo nostra. Neemie. 8. Bona pars timemus pœnitentiam aggredi, corpus crucifigere abstinentia,castigationibus macerare,aut saltem suauia illi negare,ne ante tempus deficiat. Sed quid dicit scriptura? Propter frigus piget arare noluit: mendicabit ergo æstate,& non dabitur ei. Prouerb.20. Paulus quoq; ait, Qui parce seminat,parce & metet: & qui seminat in benedictionibus,de benedictionibus & metet. 2. Corint.9. Cuius loci pars prima parum meticulosos soluit ad liberius operandum,postremą totos in opere ponit, vt Dei beneplacitum facientes reportent promissionem. Contra idem,Paulus Galathas velut stolidos castigat, Nolite inquit errare,Deus non irridetur. Quæ enim seminauerit homo,hæc & metet. Quoniam qui seminat in carne sua, de carne metet corruptionem. Qui autem seminat in spiritu,de spiritu metet vitam ęternam. Bonum autem facientes non deficiamus, tempore enim suo metemus, non deficientes, Galatas.6. Haymo Episcopus, Timidos possumus eos intelligere quibus voluntas erat vt crederent in Christum: verum videntes diuersa tormentorum genera fidelibus præparata, timore perculsi recedebant à fide. Quidam etiam post receptam fidem, & baptismum, partim terroribus, partim blandiciis sequestrabantur. Increduli sunt,qui fide carent. Sicut enim Timiditas opponitur fortitudini,sic Incredulitas fidei,& sicut timidus nihil bene agit: sic nec Incredulus. Quum Dominus quarta noctis vigilia ambulans super mare veniisset ad discipulos suos in nauicula existentes, quæ à vento contrario iactabatur fluctibus,videntes eum sic su-

Pœnitẽtiam multi timent aggredi.

per mare ambulantem turbati ſunt dicentes. Quia phantaſma eſt,& prę timore clamauerũt. Statímque Ieſus loquutus eſt dicens;habete fiduciam, ego ſum,nolite timere. Matth.14. Vides dominum ad fiduciam ſuos hortantem contra incredulitatem. Immo & petrum in ſequentibus ſtatim increpat dẽ modicitate fidei dicens, Modice fidei quare dubitaſti?Donec Petrus fide firma fuit ambulabat & ipſe ſuper aquas maris, infirmari incipiẽte fide in eo,cepit & ipſe mergi.Legis in Matth. ca.21. quia quum dominus maledixiſſet ficulneam ſterilem & exaruiſſet: mirantibus diſcipulis dixit. Amen dico vobis,ſi habueritis fidem,& non hęſitaueritis, non ſolum de ficulnea facietis:ſed & ſi mõti huic dixeritis, Tolle & iacta te in mare,fiet:& omnia quæcũque petieritis in oratione credentes,accipietis.Item apud eundem Matth.cap.17.loquitur idem dominus exhortans ſuos ad fidei firmitatem. dicit. Amen quippe dico vobis,ſi habueritis fidem ſicut granũ ſinapis,dicẽtis monti huic:tranſi hinc:& tranſibit: & nihil impoſſibile erit vobis.O grande verbum. O promiſſio fidelis.omnia ergo fide fient nobis:fides imperat omnibus:cælo, & terrę:mari,& creaturis omnibus.dei ergo virtus eſt fides. hanc amplectamur. hac nos roboremus oportet, quę in virtute vt granum ſinapis eſt ardens & fortis: quod ſi ſeminaueris in agro vt Matth.13. ſeu terra vt Marcus habet cap. 4. ſeu horto.vt Luce. 13. legis:natum creſcit in arborem, & in ramis eius volucres cæli quieſcent.Quid amplius dicam:fidei meritum cęlum eſt, & omnis gloria eius. nam & ſubſtantia ſperandarum rerum fides ipſa Hebr.11.deſcribitur. Incredulitatis autem ſtagnum igni & ſulphure ardẽs,vt ſcriptura hæc indicat. Porro execrati,homicidæ,ſcortatores,venefici,ac idololatræ, mendacéſque nota ſunt nomina, quos omnes in ſtagnum igni ac ſulphure ardentem, id eſt, in ipſum infernum coniicit,quibus iſthic partem conſtituit, in morte ſecunda, quæ pœnarum eſt. Sed de execratis forſitan eſſet ambiguum, qui intelligantur. Arbitror certa genera peccatorum ſignificari. vnum eorum, qui naturæ iniuriam in proprio corpore ſui euiratione inferunt. deinde vero qui cinædos cogunt in maſculam venerem obſequi: Et qui quoquomodo poſtica diuerticula explen-

de libidini quærunt, siue in simili specie, sexúue, & omnis innaturalis coitus sub hoc execrati nomine cõprehẽditur. Aut est qui sacræ virgini moniali vim inferunt: & illa contra iura emissi Deo voti se prostituit. arbitror est consanguinearum incestus in hoc catologo censeri: & sacerdotum, siue etiam monachorum fornicationes: quos omnes hæc scripturæ sententia condemnat, & cogit in stagnum ardẽtem igne & sulphure, & in secundam mortem, eo quod de prima reuuisscere noluerunt, vt primam haberent resurrectionem, quæ fit per pænitentiam: vt abundè dictum est supra. cap. 20. Sectio. 2. Punct. 3. Condemnat & Paulus. 1. Corinth. 6. di. Nolite errare. Neque fornicarij: neque idolis seruientes, neque adulteri: neque molles: neque masculorum concubitores: neque fures: neque auari: neque ebriosi: neque maledici: neque rapaces regnum Dei possidebunt. Et Galathis scribens inter alia carnis opera ponit fornicationẽ: immundiciam: homicidium: idolorum seruitutem, subiungens: quoniam qui talia agunt regnum Dei non consequentur. Galat. 5. Item Ephes. 5. Hoc enim scitote intelligentes quod omnis fornicator, aut immundus: aut auarus quod est idolorum seruitus, non habet hereditatem in regno Christi & Dei. Sed iam ad alia vitiorum huius catalogi nomina. Homicidia autem & veneficia Paulus inter opera carnis recenset: subinferens, Quoniam qui talia agunt regnum Dei non consequentur, Galat. 5. Scitis homicidas esse qui hominem occidunt. In his primum atrox est animus: vt parem sibi contemnant odiántque, ita vt nec esse velint inter creaturas mundi: & Dei opificium destruere cogitant, Deúmque incusant de creatione vniuersi: sic vniuersitati creaturæ & ipsi creatori Deo iniuriam inferre meditantur, quia hominem sibi parem, & ad Dei imaginem creatum, præter omne ius fasque perimere desiderant. Deinde armant manum, non ea lege sibi datam, vt noceant, magis autem vt ministrent in his quæ sunt necessaria sibi & proximo, quem amare debuerant perinde atque seipsos. Postremo, furore sese exagitant, acuúntque: hinc celeriter aggrediuntur & interficiunt, nihil omnino considerantes quale sit facinus hominis sanguinem fun-

Forma vitæ Christianæ.

Homicidæ crudelitas.

dere,qui mox de terra contra fusorem clamaturus est ad Deum,iudiciúmque postulaturus. Sic sanguis Abel vsque in hodiernum diem clamat aduersus fusorem suum. Dominus Deus dicit ad Cain, Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra:nunc igitur maledictus eris super terram,quæ aperuit os suum,& suscepit sanguinem fratris tui de manu tua.Quum operatus fueris eam,non dabit tibi fructus suos:vagus & profugus eris super terram, Gene. 4.O dira crudelitas hominem parem perimere.O inexpiabile facinus,innoxio sanguini manus inferre.Nũ ob id matrum pia cura longa tulit fastidia partus sui?Nũ ideo mammam dedit? aut præmansum cibum ori inseruit?lauit,purificauit,fouit,aluit,nutriuit,multorum dierũ officia impendit,vt tu vna hora illũ hunc è vita auferres?Quid nũc dicturus es Deo?aut quam causam prętexturus?Si iniuriam tibi fecit, Deo committere debueras vltionem,qui dicit,Mihi vindictam,& ego retribuã, vt non propria manu vlciscereris proximum tuum, tibi forsitan leui verbusculo peccantem, quem diligere lege Dei omnipotentis debueras,non odire, non interficere: aut si interficiendus erat,iura legésque ciuiles requisiuisses.Quod quia contempsisti,nec furori immani habenas iniecisti,vt cohiberes:sed crudeli nimis animo ac truculenti corde manum armasti,inuasisti, & forsitan supplicis tibi,nihil vltorem sanguinis Deum considerans,nihil proximitatis iura aduertens, illiso mucrone sanguinem fudisti,dilectam animam à corpore seiugasti,interfecisti hominem similem tibi,quem Deus formauerat. Non euades vltrices manus Domini:non eris impune flagitiose:Repetitur fusus à te sanguis proximi tui, si repetitur à bestiis.Veritatis æterne illa vox est. Omnes qui acceperint gladium,gladio peribunt.Matt.27.& supra Apo.13.

Bestias punit deus ob homicidium.

Scriptum est & in Genesi,Quicunque effuderit humanũ sanguinem,fundetur sanguis illius:ad imaginem quippe Dei factus est homo,Gen.9.Et iterum dicit Deus. Sanguinem animarum vestrarum requiram de manu cunctarum bestiarum,& de manu hominis. Peribis ergo,peribis,impie,crudelis,& dire fusor sanguinis:& in stagnum subito mitteris,quod igne ardet ac sulphure. Ignis exuret te:sulphur odore cruciabit acerbo. Fornicatores sunt

aut

aut alieni thori violatores adulteri: aut vaga libidine cũ meretricibus vitam profligantes, qui sunt in desideria cordis eorum traditi, spurci & immundi porci: mersi penitus in carnem, in quos legionem dæmonum immisit Christus, vt mergerentur in mare huius sæculi. Matth. 8. Marc 5. Lu. 8. Hi nihil egregij possunt in spiritualibus efficere, eo quod tota eorum cogitatio carnalis sit & immunda. Sub hoc nomine intelliguntur & ij qui virginibus vim inferunt: aut violant volentes illegitime. Venefici sunt qui veneno perimunt: cibo, potu, aut quocunque modo. Scimus & per aures veneno extinctum hominem. Idolatri, qui aut manifeste idola colunt, vt olim Saturnum, Iouem, Martem, Venerem, & reliqua id genus portenta demonum colebant mortales sine vero & viuo deo existentes: aut occultæ, & in mysterio, quemadmodum Paulus censet auaros idololatras esse, Ephes. 5. nec habere hereditatem in regno Christi & Dei. Mendaces sunt, qui veritatem abnegant. Mendaces & ij, sed scelestissimè mendaces, qui fidem semel susceptam abiurant. Mendaces & ij, qui vota sacrosancti baptismi vita retractant: Aut qui professionis iura contemnunt, palam per apostasiam. aut occultè dum inani religionis retento titulo vita minus respondent. Qui, iuxta Paulum, confitétur se nosse Deum, factis autem negant: quum sint abominati, & incredduli, & ad omne opus bonum reprobi. Tim. 1. Speciem quidem pietatis habentes: virtutem autẽ eius abnegantes. 2. Tim. 3.

DE OSTENSIONE CIVITATIS SANCTAE HIERVSALEM, IN CLARITATE DEI.

Sect. 2. Punct. 1.

ET venit ad me vnus de ſeptem angelis, habentibus phialas plenas ſeptem plagis nouiſſimis, & locutus eſt mecũ dicens. Veni, & oſtendam tibi ſpõſam, vxorem agni. Hi ſunt angeli illi, qui ſupra cap. 15. & ſeq. ſeptem temporũ integerrimos ſacri verbi Dei miniſtros ſeu prædicatores exhibuere, è quorum numero vnus veniſſe memoratur: de quo nullam quæſtionem facio, nec diſputo quis hic vnus fuerit, niſi quòd ex illis angelis erat, qui menti beati Ioannis in typo miniſtrorum verbi Dei obuerſabantur viſione imaginaria, ita enim ei videbatur: nec cõgruit ad chriſtum referri, eo quòd oſtenſurus potius ſit ſponſam vxorem agni: quo diſtinctius caperes, angelum & agnũ, ne confuſio ſit in ſenſu. Vbi aduerte. Alia námque viſio eſt hæc à priore, in qua alię dotes, alia lumina, alij ſplendores eccleſiæ deſcribuntur: quarum rerum multa longe amplius triumphantem quàm militantem competere videntur eccleſiam, licet nec militanti diſcõueniant, etiam ſi in terris adhuc perſequutionibus multis obnoxia ſit. Námque ſunt quædam quæ nihil competunt huic tempori, ſed futuro, quo glorificabitur ſponſa hæc vxor agni, id eſt, Eccleſia: quemadmodum illud quod dicitur, Non intrabit in eam aliquid coinquinatum. Et, quia nox nulla ibi diem interpollabit. Neque ciuitas illa eget aut ſole aut luna, nec templum viſum eſt in ea. Ergo ab hoc loco vſque in finem voluminis, ſtatus & excellentia, & dignitas, & pulchritudo eccleſiæ ita deſcribitur, vt non alia quàm triumphãs videatur: & certè ſemper triumphat eccleſia etiam in præſſuris ſuis. Veni ergo non paſſibus pedum, ſed paſſibus fidei, & mentis tuæ intelligentia. Veni, & oſtendam tibi ſponſam agni, id eſt, Eccleſiam in ſua forma & pulchritudine, præſertim qualis futura ſit, quum ad Dei veniet contemplationem. Duo dicit, ſponſam, & vxorem: quia nimirum quæ nunc eſt ſponſa per fidem & dilectionem, erit tum vxor per fruitionem, quũ ad amplexus peruenerit coniunctionem. Vel ideo, quia nunc Deo deſponſata, tunc ad immortales eſt perducenda nuptias, quándo etiam quum iam vxor facta, ſponſa nihilominus permanebit. Siquidem in illa beata copula ſemper vxor cum filiis, ſemper virgo erit permanentibus

Dignitas triumphantis eccleſiæ deſcribitur.

nuptiis& ſponſalibus feſtis. O miraculum miraculorum, Sponſa erit & vxor, virgo & mater, fœcunda prole tãm multiplici, quantus erit numerus electorum, & intacta florem gratiſſimi odoris ſuæ virginitatis ſpirans ſemper. Gaudia aderunt nuptiarum, corruptio nulla aderit membrorum. Thalamus nidebit odoribus vnguentorum, copula non ſentiet contactus carnalium voluptatum: ſpõſus erit & ſponſa, ſed ſine lege connubij maritalis, virgo eſt ſponſus, virgo & ſponſa. Neſcit ille fœminam, neſcit iſta virum: paſcitur ille inter lilia caſtitatis, iſta candore integritatis gloriatur: Ambo fœlices, auſpicatiſſimis nuptiis ambo beati. Rex ille eſt, Regina conſors regni iſta. Gloriam dat ille, recipit iſta. Quid dicam amplius? Sol ille, iſta luna. Sol, qui neſciat eclypſim: luna quæ neſciat variabilitatem, vel hoc ſolo nomine ſemel atque iterum beata: creſcit illius ſemper gloria, creſcit & huius pariter: par gloria ambobus ſemper, par fœliciras: idem locus: æternitas eadem ambos complectitur. Ille laudat ſpõſam, hæc ſponſi vocibus intendit. Cantat ſponſæ canticum ſponſus: Sponſa ſponſi non reticet hymnos. Eunt, ambulant, gaudent, iubilant, cantant, viſunt, nec modus gaudiis letitiæque vllus, tam beata copula nuptialis, tam fœlix conuictus beatæ perennitatis. Ad quam quicúnque peruenerit, tum demum fœliciſſimus, minimeque exors tãtæ lætitiæ erit. Punctus. 2.

Et ſuſtulit me ſpiritu in montem magnum, & altum, & oſtendit mihi ciuitatem magnam ſanctam Hieruſalem deſcendentem de cælo à Deo habentem claritatem Dei.

Viſurus in ſublime fundatam ciuitatem Hieruſalem Sanctus Ioannes in montem magnum & excelſum perducitur: quia videlicet illa quæ ſurſum eſt Hieruſalem mater noſtra eſt, Gal. 4. id eſt, ſemper ſurſum manens, etiam quum hic peregrinatur à Domino: multo magis quæ pars eius iam in ſublimi eſt, ideóque in monte. Alij Chriſtum montem magnum & altum intelligunt. Haym. Mons magnus, & altus in quo dicit ſe eleuatum Chriſtus intelligitur, de quo

Eccleſia ſurſum manens.

Christus mons.

Daniel dicit, Quia lapis præcisus de monte sine manibus creuit in montem magnum, & repleuit vniuersam terrã. Ipse quoque de se dicit, Non potest abscondi ciuitas supra montem posita. Magnus est iste mons quia totum mundum replet. Altus, quia ita est homo, vt sit etiã deus, quem psalmographus excelsum vocat dominum, Psalm. 137. cuius gloria super cęlos est, Psalm. 112. De hoc monte Esaias dicit, In nouissimis diebus erit mons domus domini præparatus in vertice mõtium, id est Christus princeps omnium electorum. Mons est Christus, super quem fundata stabilis manet Ecclesia. 1. Cor. 3. Fundamentum nemo aliud potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus, hoc fundamentum vt solidum ac stabile, manet in æternum, sicque montem magnum & altum christum intellige, qui est mons figuratus à Daniele. Est mons & cęlum empyreum, de quo ad litteram legis, A summo cælo egressio eius. Psal. 18. Et, Leuaui oculos meos in montes: Psalm. 120. vbi est habitatio Dei cum sanctis angelis, & facialis eius visio, nam etsi vbique Deus sit: tamen facialis eius visio in cælis est, & cohabitatio cum sanctis suis: quo & dominus ascendit, secundũ scripturas: & sedit ad dexteram patris. Mar. vlt. Luc. vlti. Act. 1. & 7. Potest & simpliciter intelligi: vt beatus Ioannes in montem quendam excelsum sibi visus sit ab angelo sublatus: vnde ciuitatem sanctam hierusalem, è cælis à Deo descendentem, pulchram, & mirabilem latius prospiceret. Sic enim nonnunquam solemus montem conscendere, quoties vel terræ latitudinem: siue etiam longinquas regiones: aut, vt est in præsenti causa, ciuitatem aliquam circumspicere volumus: vnde latior expeditiórque patet prospectus, vel si in eodem monte ciuitas descenderit, cuius & ipse erat ciuis, etiam sic bene sublatus sibi videbatur Ioannes, spiritu non corpore secundũ imaginariam tantummodo representationem, & spiritalem

Ioannes spiritu videt omnia.

ostensionem, ac mentis eleuationem: ad quem modum dicit se Ezechiel translatum de Babylone in Iudæam, in visionibus Dei cap. 8. nec tamen decipiebatur, quoniam angelo eũ docente intellexit quid illa visio imaginaria designaret. Tunc enim illuditur nobis sensus, quum sine re mystica visio aliqua nobis obuersatur, vt procul sit

eiuſmodi ſacroſancta res ab illuſionis exiſtimatione. Sequitur, Et oſtendit mihi ciuitatem magnã, ſanctam Hieruſalem. Nolim ita exiſtimes, quòd triumphãtẽ eccleſiã ita viderit, velut rem in ſe ſolemus conſpicari, ſed ſub ſimilitudinibus corporalium rerũ. Illud quoque noueris, quòd quę hic ſcribuntur magnã habent conſonantiã cum his quæ Ezechiel ſcribit cap. 40. Vbi adſtruit ſe in monte excelſum abductũ, in quo erat quaſi ædificium ciuitatis. At ſenſus variat, ob quædam loca militanti Eccleſiæ ibi magis conuenientia. Oſtendit ergo mihi ciuitatem ſanctam Hieruſalem deſcendentem de cælo à Deo. Eccleſia ſiquidem à Deo eſt, quia per verbum eius eſt, ideóq; cæleſtis eſt: & de cælo deſcendens eſt: ſed quæ ſic de cælo deſcendens erat, ſubuecta in cælũ eſt: & ad antiquiſſimũ dierum peruenit, vt ſemper retineat honoris nomẽ hoc, quia de cælo deſcendens eſt, habens claritatem Dei. Quã vtiliter deſcenderit de cælo à Deo Eccleſia, hinc præclare accipies, quum exinde nacta ſit claritatem Dei, fidei lumen habens in ipſo, quæ etiam eadem beatitudine, qua Deus ipſe eſt æternum beatus, futura eſt beata: iuxta illud, Filij Dei ſumus, & nondum apparuit quid erimus: ſcimus autem quoniã quum aparuerit ſimiles ei erimus. 1. Ioan. 3. Ecce qualem claritatem habeat, habituráque ſit Eccleſia. Tunc, inquit dominus, fulgebunt iuſti ſicut ſol in regno patris eorum. Matth. 13. Nunc vides, vt non ſit opus pluribus, quo profecerit ipſam natam eſſe ex Deo, per verbum eius. ❧ Punctus 3.

Et lumen eius ſimile lapidi prætioſo tanquam lapidi Iaſpidi cryſtallizanti.

Si quæras, qualis ſit forma tantopere commendatæ Eccleſiæ, ſponſæ agni. Reſpondet ſpiritus. Et lumen eius, &c. Non equidem potuit glorioſa eius forma conueniẽtius commendari quàm vt Iaſpidi cryſtallizanti compararetur, magis quàm excæcanti ſolis ardori, quum in illa viſus delectatio ſit, in hac viſus perſtrictio. Erit ergo Eccleſiæ forma præclara, quæ & fulgeat ſicut ſol, & temperetur fulgor ad viſus delectationem: hoc eſt lumen eius eſſe ſimile Iaſpidi cryſtallizãti. Iaſpis enim viriditate ſui afficit viſum, plurimúmque delectat, vt vix æque aliud: ſed non manet in ſanctis color eius denſus, ſed ſicut Cry- *Iaſpis viridis lapis.*

ſtallum pellucidum tranſparénſque: vt & ſplẽdor ſit Eccleſiæ & tranſlucentia in ſumma aſpectus delectatione. Mundiſſima ergo debet eſſe fidei claritas ſanctorum, qui habituri ſunt lucentiſſimam Dei viſionem, quæ teſtatur Paulus habitare lucem inacceſſibilem. 1. Timoth. 6. Moraliter, Operetur in te myſterium huius fœlicitatis magnæ, quæ longe perfectior futura eſt in illo ſabbato in electis. Quod fiet ſi Iaſpis fueris, & cryſtallum. Iaſpis per delectabiles virores virtutum, quibus indui vult Apoſtolus Paulus omnes, ad Coloſſ. ſcribens. Induite, inquit, vos: ſicut electi, ſancti, & dilecti, viſcera miſericordiæ: benignitatem, humilitatem, modeſtiam, &c. Quæ certe Iaſpides ſunt in homine commendabiles ex colore grato. Inter quas in primis viret miſericordia, cui gratiſſimus ineſt color viridaceus, ęgros pauperum obtutus reficiens. Sed & cryſtallum ſis oportet. Cryſtallum per fidei imitationem: vt enim per cryſtallina perſpicilla trãſparentes res perſpicimus, ſic per fidem Deum ipſum, & quæ Dei ſunt intuemur. Apoſtoli vox eſt, & teſtimoniũ. Videmus nunc per ſpeçulum, id eſt, per fidem, in ænigmate, id eſt, in propoſitionibus ſcripturarum, tunc autem facie ad faciem, id eſt, præclariſſime. 1. Cori. 13. Duo ſunt quæ in hoc loco in myſterio docemur. Alterum, fide claros exiſtere: alterũ virtutibus inſiſtere. Illud per cryſtalli ſpeciem, hoc per Iaſpidis virorem. Ne autem non è ſcriptura petitum videatur virore ſtudia virtutum deſignari: Chriſti inuertibile verbum eſt illud. Quia ſi, inquit, in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet? Lucę. 23. vbi conſenſu omnium per lignum viride ſe indicaſſe probatur, à virore virtutum, quarum plenus erat, ſed & gratiarum ſimul omnium. Ioannes ipſe teſtis eſt, Vidimus, inquit, eum plenum gratiæ, & veritatis cap. 1. Ibidem, De plenitudine eius nos omnes accepimus. Iam habes quid Iaſpis tibi ſit: habes & hoc, quid cryſtallum: quorum alterum ſi imitatione virtutum in te expreſſeris: alterum ſi luciditate fidei, Iaſpis vtique cryſtallizans eris, & myſterium ſcripturę huius fęlicius in te exhibebis. ✻ Pun. 4.

Et habebat murum magnum, & altum, habentem portas. xij. & in portis angelos duodecim: & nomina. xij. ſcripta, quæ ſunt nomina. xij. tribuum filiorum Iſrael.

Descripta claritate ciuitatis huius nouæ hierusalem, circumponit illi munitionē quæ expugnari nequeat, nempe deum, iuxta illud, Ego ero illi murus in circuitu. Zach. 2. Et in Esaia legis, Saluator ponetur in ea murus, cap. 26. Et hic magnus, quia, Magnus dominus dicitur in ciuitate, & Sion, Psal. 47. & 98. Idem. Excelsus terribilis. Psal. 46. & 137. Ideo fortis, qui turris fortitudinis dicitur Psal. 60. Et protector. Psal. 17. Protector est omnium sperantium in se. Bene ergo & murus ciuitatis magnus est & altus. Et huic sunt duodecim portæ. Primasius. Scimus, inquit, per duodecim Apostolos dominum nostrum vniuersis ad fidem introitum primordialiter præbuisse: huius tamen circunstantia loci ab hac nos intētione reuocauit, quando. xij. tribuum Israel interposuit mentionem, tanquam patriachas primum hic intelligi volens, ex quorum stirpe nouimus vniuersam Israelitarum gentem specialiter propagatam: ex quibus, secundum Apostolum Paulum, reliquiæ per electionē gratiæ saluæ factæ sunt, adiungēs, quoniā non repulit deus plebem suam. Atque ideo duodecim patriarchas in totidē portis debemus accipere: presertim audientes, quòd non tu radicē portas, sed radix te. Ro. 11. Euidenter enim dicit, & nomina scripta duodecim tribuum Israel. Hinc enim Apostolus confidēter clamat, Qui sunt cognati mei secūdum carnē, qui sunt Israelitæ, quorum adoptio est filiorum, gloria & testamentū, & legislatio, & obsequiū, & promissa: quorū patres, ex quibus Christus secūdum carnē, qui est super omnia benedictus in secula. Ro. 9. Angelos autē hic significari puto illos seniores ac proceres, quorū illa gens dispensatione, ac ducatu mirabiliter regebatur. Quod si deos huiusmodi interdum dici meminimus, quid mirum si angelos appellare credamus? Applicabitur, inquit, ad deos Exod. 22. Et, Ego dixi dij estis, & filij excelsi omnes. Psal. 81. vt vniuersitatem totius plebis complexus ostenderet, quæ in præpositis constat, & populis. Hactenus ille. Hæc sententia vel ex eo veritatem tenere videtur, quòd hi primum dei noticiam nacti, nobis per fidem vnius & veri dei quam profitemur, velut ianua sunt ad introeundum in ciuitatem dei. Addit Haymo. filios, inquiens, Israel non debemus intelligere carnaliter duodecim

Filij Israel quomodo intelligendi.

filios Iacob, quorum fuit reproba vita, ſicut ſcriptura manifeſtat: ſed patres ſpirituales, ex eius progenie deſcẽdentes, ſicut fuit Eſaias, Ieremias, cæterique prophetæ: quorum nomina ſcripta ſunt in portis, quia memoria illorũ in fide continetur Apoſtolorum. Quod enim iſti annunciant factum, illi prædixerunt futurum. Inſcripta ergo nomina duodecim tribuũ Iſrael in portis memorantur, quia quicunque per portam ingredi ciuitatẽ cupiunt, fidem habeant patriarcharum, opus eſt, id eſt vt vere Iſraelitæ ſint. Paulus dicit, Non omnes, qui ex Iſrael ſunt, hi ſunt Iſraelitæ. proinde opus eſt fide eſſe Iſraelitas nos, non carne. Caro enim non prodeſt quicquã Ioan. 6. Dicatur ergo, Et in portis nomina tribuũ duodecim filiorum Iſrael ſcripta erant: quia videlicet ſoli pertinent ad ciuitatem hanc, qui fidem habẽt Iſraelis, id eſt, chriſti figurati per Iſrael: proinde præcepto dei pontifex olim inſcripta ea nomina lapidibus præcioſis duobus, onychinis in ſuperhumerale geſtabat, ſuper vtrunque humerum, & in rationali quoque. De quo ſic extat preceptum dei, Exod. 28. Rationale quoque iudicij facies opere polymito ex auro, purpura, hiacyntho, coccoque bis tincto, & byſſo retorta. Qua drangulum erit, & duplex: menſuram palmi habebit tam in longitudine quàm in latitudine: ponéſque in eo quatuor ordines lapidum: in primo verſu erit lapis Sardius, Topazius, & Smaragdus. In ſecundo, Carbunculus, & Sapphirus, & Iaſpis. In tertio Lygurius, Achates, & Amethiſtus. In quarto Chryſolitus, Onychinus, & Beryllus, incluſi auro erunt per ordines ſuos: habebũntque nomina filiorum Iſrael. duodecim nominibus celabuntur ſinguli lapides, nominibus ſingulorum per duodecim tribus. Ergo ad hunc modum capiendo in ſingulis portis erunt nomina tribuũ duodecim inſcripta, in totidem angulis iuxta communem lectionem, quæ faciunt. 144. In quo omnis multitudo ſanctorum includitur, vt ſentit Haymo. Græca tamen lectio vetat angulos legi, ſed angelos: per quos vniuerſitas prælatorum figuratur, iuxta illud, Angelis ſuis mandauit de te vt cuſtodiant, Pſal. 90. Et in Eſaia legis, Super muros tuos hieruſalem conſtitui cuſtodes cap. 62. Poſſunt & ſacri verbi dei miniſtri per angelos capi.

Rationale præcioſum.

Ab oriente porta tres : ab aquilone portæ tres : ab austro portæ tres : ab occasu portæ tres.

In profectione duodecim tribuum filiorum Israel ex Ægypto ascendentium talis fuit positio castrorum, non dubium quin iussu dei, vt ad orientem tribus tres, ad aquilonem tribus tres, ad meridiem tribus tres, ad occidentem tribus tres castra metarentur, Num. 12. Proinde designatis duodecim portis diligentem lectorem ad significatiuam illam castrorum positionem remittit: per quod datur intelligi, quòd fides trinitatis patet ad quatuor mundi partes, & per eam vndequaque ingrediuntur ad vitam. Sed vide quia castra illic, hic vero ciuitas nominatur, quasi è castris fieret in ciuitatem trãsitus. Quod equidem verum est. Militia est enim vita hominis super terram Iob. 7. Et qui bene militat in terris fidem trinitatis habens, regnat in cœlis præmiis gloriæ coronatus. Oportet igitur donec viuimus semper in expeditione esse, semper paratos esse, vt dum incursus fient, viriliter resistamus: non sunt arma abiicienda, immo verò tantomagis corripienda, quanto infestiora instant militiæ certamina. Non enim coronabitur quis nisi legitime certauerit. 2. Tim. 2. Non simus pueri meticulosi, qui ad quosuis minutorum latratus caniculorum expauescunt, ac refugiunt. Elephantum potius more conspecto sanguine accendamur, quibus ne casus quidem spem vincendi auferat vllus. Ita posthac gloriam ciuitatis degustabimus, miris modis in hac scriptura figuratam. Rupertus abbas. hanc plagarum distinctionem ad ætates hominis refert: Pueritiam videlicet, adolescentiam, iuuentam, & senectam: vt Pueritia sit oriens, Adolescentia meridies, Iuuenta occidens, Aquilo senecta. Vnde Christianæ scolæ poeta quidam non illepide ita carmine lusit.

Castrorũ positio filiorum Israel.

Plagarum quatuor mysterium.

Seu pueros sol primus agat, seu feruor ephœbos
Accendat nimius, seu consummabilis æui
Perficiat lux plena viros, siue algida Boreæ
Ætas decrepitam vocet ad pia sacra senectam,
Occurrit trinum quadrina ad compita nomen.

Quod non idcirco dixerim, quasi isthic post iudicium

futura ſit ſuſceptio venientium: ſed quia quamuis ceſſet ſuſcipiendi officium, ordo tamen & meritum manet ſingulorum. Libet & aliorum ſententias exquirere. Haymo per orientem populum capit Iudæorum, de quo Chriſtus cæpit originem ſecundum carnem, qui eſt ſol fidelium, cuius nomen oriens eſt, Zacha. 2. Ibi primum poſitæ ſunt tres portæ, Fides ſcilicet ſanctę trinitatis, quę in eis annũciata eſt per prophetas. Nam & Eſaias audiuit cherubin clamantia, ſanctus, ſanctus, ſanctus. Sed quia in hac trinitate intelligenda eſt vnitas eſſentiæ, recte adiunctum eſt ab eis, Dominus deus Sabaoth. Et Exo. 3. Matth. quoque 22. Ego ſum deus Abraham, deus Iſaac, & deus Iacob. ſub quibus nominibus trinitatem intelligebant, Patrem videlicet, & filium, & ſpiritumſanctum, doctiſſimi Iudæorum, & qui fide integra eſſent. Aquilo. Gentiles ſunt in incredulitate frigentes: apud quos apoſtoli ſancti tres portas poſuere eodem myſterio. Auſtrum tota latitudo populi Chriſtiani ad meridiem diffuſa, cui ardentibus radiis fides illuxit: potiſſimum quia in ea parte bona pars Chriſtianorum erat. Occaſus finis mundi computatur, quando Enoch & Elia prædicantibus conuerſuri ſunt multi, vt non ſemel dictum eſt. Illud tamen aduertendum, quia portæ etſi multæ memorentur, vna tamen eſt, qui ſe oſtium profitetur Ioan. 10. quando in omnibus his non niſi vnus aditus: Et quiſquis ſit ille qui portæ rationem obtinet, ſed Chriſtus in omnibus aditus. Ille quidem tibi porta, per quem veritas prædicatur, & in ſalutem qui te introducit directione: tamen introitus eſt Chriſtus. Sis in oriente, ſis in occidente, aut meridie, aut ad aquilonem, ſed Chriſtus tibi eſt oſtium: per eum patet ingreſſus ad gratiam, & gloriam: & in omnibus portis nomina xij. tribuum filiorum Iſrael, quia videlicet ſoli ſemini Abrahæ promiſſio facta eſt, & datur hæreditas, id eſt, his qui vere fideles ſunt re & nomine filij, vocati ſancti. ✻○ Pun. 6.

Porta quis tibi ſit.

Et murus ciuitatis habens fundamenta duodecim: & in ipſis duodecim nomina. xij. apoſtolorum & agni.

Primum Patriarcharum præmiſſa mentione, apoſtolos

memorat. Quum nouerimus Eccleſiam vnum tãtum fundamentum habere, id eſt Chriſtum: moueri nõ debemus, quòd hic eam duodecim habere dicit. In Chriſto enim apoſtoli meruerunt Eccleſiæ eſſe fundamenta, de quo Apoſtolus, Fundamentum, inquit, aliud nemo poteſt ponere prẽter id quòd poſitum eſt, quòd eſt Chriſtus Ieſus: in quo etiam lux ſunt iidem Apoſtoli, quibus dicit, Vos eſtis lux mundi. quum Chriſtus ſit lux vera, quæ illuminat omnem hominem veniẽtem in hunc mũdum. Chriſtus itaque lux illuminans, illi lumina ab hac luce lucentia. Proinde in duodecim fundamentis cum nominibus Apoſtolorum, & agni nomen innexuit, ſine quo illa nihil. Et ſuper ea inquit nomina duodecim Apoſtolorum, & agni. Fundamenta itaque Apoſtoli, ſed in vno fundamento Ieſu Chriſto ſunt fundamẽta. Equidẽ ſolus Chriſtus ſine Apoſtolis fundamentũ eſt: Apoſtoli autem ſine Chriſto fundamenta nullatenus eſſe poſſunt. Meruerunt illi in Chriſto fideles ſpiritualiter generare: quos ſine ipſis ſolus Chriſtus, ſi vellet incomparabiliter adoptaret. Meruerũt etiam populorũ in Chriſto eſſe magiſtri atque paſtores: ſed vt cœleſti patri magiſtro atque paſtori, eorũ ſeruitus militaret. Illi ergo ſecundũ menſurã quã eis partitus eſt Chriſtus: ipſe autẽ citra mẽſurã, in quo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. 1. Cor. 2. de cuius plenitudine omnes accepiſſe Ioannes teſtatur cap. 1. Proinde bene ac ſapienter quũ duodecim Apoſtolos ceu fundamẽta ciuitatis, immo muri ciuitatis nominatim expreſſiſſet: & agni vocabulo vſus eſt. Dicit Haymo. Quando ſingulariter fundamentum enunciatur, ipſe Chriſtus intelligitur, ſuper quem omnis ædificatio Eccleſiæ conſtruitur. Quando autem pluraliter: patriarchæ, Apoſtoli, cæteriq; doctores. vnde idẽ Apoſtolus dicit Ephe. 2. Iam non eſtis hoſpites, & aduenæ: ſed eſtis ciues ſanctorũ, & domeſtici dei ſuperædificati ſuper fundamentũ prophetarũ & Apoſtolorũ, ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Ieſu. Infert. Sic ergo, inquit, fundamentũ Apoſtoli cæterique doctores intelligũtur in vno fundamento Chriſto fundati. Ipſe enim eſt fundamentũ fundamẽtorum, ſicut eſt rex regũ, & dominus dominantiũ. Idem ſentit Theophilactus ſuper id loci ſcripti apoſtolici: cuius verba hæc

Fundamẽta eccleſiæ apoſtoli.

Fundamẽtũ Chriſtus.

Fundamẽta apoſtoli.

ſunt. Prophetas & Apoſtolos ipſos pro fundamẽtis ſubeſſe tãquam inquiat, Nos vero veluti impoſitam molem ſtructuram reliquam abſoluiſſe. Quanuis Paulus (ſi ad rectam trutinam expẽdimus rem) minime aliud hic fundamentum poſuerit præterquam Chriſtum. ita enim dixit, Eſtis ciues ſanctorum, & domeſtici Dei: ſuper ædificati ſuper fundamentum apoſtolorum & prophetarum. Non dixit, ſuper fundamenta, quæ ſunt apoſtoli & prophetæ, ſed ſuper fundamentum apoſtolorum & prophetarum, ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Ieſu. Sed id miraculo quibuſdam erit, quomodo Chriſtus qui modo oſtium dictus eſt, dicatur & fundamentum. Ego vero adſtruo & ipſum eſſe murum, ex præſcriptis ſcripturæ locis, aliiſque compluribus: & nunc primum ex apoſtolo proditũ eſt, quòd ſit ſummus lapis angularis, & fundamentum. Neque enim fundamentum in ſuperiori loco, velut operis conſummationi ponitur, ſed in imo, próque ſtabilimento: & tamen vtrunque eſt Chriſtus. Res ſpiritualis eſt fratres mei, quam tractamus: nec intereſt, idem aliis atque aliis ex cauſis, pro loci circunſtantia, in diuerſa referri. Chriſtus eſt ergo & murus, & portæ, & fundamentum. Sunt & Apoſtoli omnia hęc, immo omnes defenſores veritatis, & conſtantes quíque in Chriſto muri ſunt, portæ, doctores, fundamenta.

DE DIMENSIONIBVS CIVITATIS NOVAE ET PORTARVM, ET MVRI EIVS.

Sect. 3. *Punct.* 1.

ET qui loquebatur mecum habebat menſuram arundineam auream, vt metiretur ciuitatem: & portas eius, & murum eius.

Arundo aurea quid ſit.

Primaſius. Superius ſibi dicit Ioannes arundinem datam, tanquam prædicationis diſpẽſationem ſibi commiſſam: nunc vero angelum, qui ei loquebatur, auream habere dicit arundinem, vt metiretur, inquit, ciuitatem, & portas eius, & murum. Chriſtũ itaque oportet intelligi, qui eſt ſapientia Dei attingens à

fine vsque ad finem fortiter,& disponēs omnia suauiter. 1.Cor.1.Sapient.8.Inde legimus,Accipite sapientiam sicut aurum, Prouerb. 16. Et reuera soli Christo licet metiri ciuitatem, qui vnicuique fidelium spiritualium distribuit dona gratiarum: qui etiam sicut legimus,Sap.11. Omnia in numero,& mensura,& pōdere disposuit.Hæc nimirum dimensio ciuitatis ab apostolo commemoratur,quum dicit, Secundum mensuram donationis Christi.Eph.4. Itémque, Mihi minimo omnium sanctorum data est hæc gratia in gentibus euangelizare. D. Haym. per arundinem diuinam prædicationem similiter intelligit. Quia enim, inquit, arundine scribitur, recte per arundinem scriptura sacra intelligitur: ab efficiente videlicet illud quod efficitur. Hac itaque arundine,id est,diuino eloquio tangit, & illuminat Deus corda fidelium: ibique perpendit,& metitur facta singulorum,perfectúsque:dum alij tribuit sermonem sapientię,alij genera linguarum, alij prophetiam,&c. Quæ mensura idcirco aurea dicitur,quia diuinæ sapientię claritas in plerisque locis sacræ scripturæ auro figuratur. Hinc est quòd solus Christus,qui est Dei sapientia æterna eam teneat, quum discipulus virgæ similem habere dicatur, qua iussus est metiri templum Dei, non tamen nisi aliena authoritate, nempe in cuius manu est aurea arundo,ad cuius comparationem sua virga similitudinem quandam dūtaxat refert. Ille enim est, Christum dico, quem metatorem sui templi in terras dimisit pater. Testatur Lactantius Fir.in diui.Instit. Diuinat Abbas Ruper. præmium fœlicitatis summæ auream fore arundinem,quæ ad mensuram meriti cuique confertur: Christus est collator, cui data est omnis potestas in cælo & in terra, Matth.vlt. Hic consyderat merita singulorum, & præmia fœlicitatis cōfert, qui omnia in pondere, numero, & mensura constituit. Sap.11. Apud Ezechielē angelus visus est habere in manu funiculum lineum, & calamum mensuræ,cap. 40.sed nihil auri, quatenus intelligeres auri speciem in primis pertinere ad summam Dei sapientiam. Metiatur ergo angelus Dei templum, metiatur & quiuis Ioannes, sed non aurea arundo illis continget, quæ supernæ retributionis autoritatem tenet, quam nemo præter Christum

Mensurare ciuitatem Christo competit.

habet. In templo verſabatur tum Ioannes,quãdo illi calamus virgæ ſimilis eſt traditus,& adiunctum eſt, Surge, & metire templum Dei,& altare, & adorantes in eo, ſupra cap.11. Vbi ſane prophetiæ ſacræ huius ſcribendi illi facultas tradita eſt, cui euangelizandi regnum Dei dudum antea cum cæteris commiſſa erat. Docendi ergo,& ſcribendi ſolum munus habuit, non fœlicitatem dignis pro meritis tribuẽdi æternam:vocauit ad fidem, non coronauit:docuit, non abſoluit,id eſt,non beatos perfecit. In via erat,& ipſe homo peccator ſimilis cęteris erat,nec aliis tribuit quod ipſe nõ habuit. Vbi ſimul illud accipe, quia opus eſt,vt quiſq; iniuncto ſibi à deo munere omni contentione tũ animi tum virium incumbens perfungatur. Paulus magis vult mori quàm vt gloriã ſuam,id eſt, coronã eminentię perfectionis quis ſibi euacuet,in quod etiã neceſſitatem ſibi incumbere adſtruit, adeo vt & Væ maledictionis ſibi imminere teſtetur niſi Euangelizet.Si enim volẽs,inquit, & ſponte hoc ago mercedem habeo, ſi autem inuitus & quaſi coactus diſpenſatio mihi tanquam rei mihi inutilis credita eſt.

Munere delegato fungendum ſtrenuè.

Punct. 2.

Et ciuitas in quadro poſita eſt: & longitudo eius tanta eſt, quanta & altitudo.

Partes ciuitatis quatuor ad quatuor mundi plagas,orientem, occidentem, aquilonem, & auſtrum referendæ ſunt: quatenus liquido agnoſcamus in omnibus mundi partibus fore, qui pertineant ad ipſam hanc ciuitatem. Partium autem æqualitas deſignat,tanti eſſe fideles apud Deum,qui ſunt in oriente,quanti qui in aliis mundi partibus: & æque ſunt cordi illi vniuerſi, qui fidem habent in eum,fidem dico operantem per charitatem. Quo myſterio ciuitas in quadro æquali dimenſione poſita eſt. D.Haym. In quadrata figura, vbi non aliud latus maius eſt,aliud minus,ſed cuncta ſimul latera ęquali ſpacio diſtenduntur,intelligit fidem, ſpem, charitatem, & operationem, quæ æqualia ſunt: quia videlicet vnuſquiſque fidelium quantum credit tantum ſperat, tantum amat,& tantum operatur. Similiter quantum ſperat,tantum credit, tantum amat, & tantum operatur. Rurſum, tantum

Fideles æque cordi Deo in omnib⁹ partibus mundi.

amat quantum credit, quantum sperat, quantum operatur. Denique tantum operatur, quantum credit, quãtum amat, quantum sperat. Bene autem Ecclesia in quadro posita esse memoratur, quia est robusta per fidem, longanimis per spem, ampla per charitatem, efficax per operationem. Habent etiam singuli fidelium fidem, qua credunt, quæ videri non possunt: Deum scilicet trinum in personis, & vnum in maiestate. Habẽt & spem, quia sperauit se posse pertingere ad illud, quod necdum vident: habent quoque charitatem, id est, Dei & proximi dilectionem. Quibus virtutibus vt perfecta sit vita illorum, adiungitur operatio: sine qua fides mortua est. vnde Iacobus Apostolus, Fides sine operibus mortua est, cap. 2. Siue etiam per quatuor latera ciuitatis possumus intelligere quatuor virtutes principales, Prudentiam, Temperantiam, Fortitudinem, atque Iustitiam. Quæ ita debent esse in electis, vt vna alteri quadret. Prudentia quippe scientia est in apperendis bonis, & vitãdis malis, cui connectitur temperantia, quia non est perfecta prudẽtia nisi adsit & temperantia, quatenus temperet sibi à noxiis huius sæculi voluptatibus: quod dum fecerit, magna animi fortitudine vtatur oportet, qua venerem depellat, temperantiæ virtute fortiter resistens: Adhæc iustitiam accedere oportet, ne plus quàm oportet sapiat, sapiat autem ad sobrietatem. Sic ergo ciuitas in quadro posita esse memoratur, quæ placet Deo in quatuor mundi partibus congregata, consentiens fide, spe, charitate, & operationibus, quæ mutuo sese in quoque fideli complectuntur, siue etiam præciosis quatuor virtutibus æquabili mensura compositis. Quod vero subdit longitudinem eius tantam esse, quantam latitudinem, repetitio est, quia figura ex omni parte æqualis & absoluta. Tanta quippe longitudo, quanta & latitudo: quia quanta est fides, tanta charitas, tanta operatio. Quantum enim credimus (nisi molesta sit repetitio) tantum amamus: & quantum amamus, tantum speramus: & quantum speramus, tantum per dilectionem erga Deum & proximũ extendimur. Similiter vnusquisque tantum prudẽs, quãtum temperans, fortis, & iustus: Tantum temperans, quantum prudens, fortis, & iustus: Tantum fortis,

Ecclesia in quadro posita.

Virtutes quatuor cardinales.

Ecclesiæ mẽsura æqualis.

quantum prudens,temperans,& iuſtus: Tantum iuſtus, quantum prudens,temperãs,& fortis erit.Et quia æquali mẽſura ciuitas hæc,donec in terris agit,meritorum quoquouerſum ſtat firma,& ſtabilis:æquali menſura & præmia gloriæ, quacunque orbis in parte prædictis virtutibus meruerit recipiet. Eodem modo in Ezechiele quoq; templum ſituatum deſcribitur:quatenus inſinuetur, quia ſicut quadrata firmitas ſtabilis eſt, vt nequaquam ventorum impulſibus,aut incurſibus fluminum euertatur: ſic gloria ciuitatis huius è ſupernis deſcendentis perennis.

Punct. 3.

Et menſus eſt ciuitatem arundine aurea per ſtadia duodecim millia: & longitudo, & altitudo, & latitudo eius æqualia ſunt.

Arundo aurea.

Arundo aurea, diuina eſt ſapientia, qua Chriſtus dimetitur ciuitatem ſuam,id eſt,Eccleſiã,iuxta merita ſingulorũ, vt retribuat gloriæ fœlicitatem pro meritis ſingulis quibúſque eccleſię membris:cuius magnitudo à ciuium multitudine ineſt illi. Maior autem hic ciuitas deſcribitur,quàm in Ezechiele cap.vlt. Ibi enim naſcẽs deſcripta eſt,hic vero conſummata.Quod vero menſura eius dicitur ſtadiorum duodecim millium,intelligendum eſt in ſingulis quadris,ita vt totum circuitum viderit eſſe quadragintaocto millium ſtadiorũ. Eſt autem ſtadium octaua pars milliaris, id eſt, mille paſſuum,uempe centũ viginti paſſus. Auguror ciuitatis menſuram ſtadiis proinde dimenſam, quatenus intelligeremus vniuerſos, qui ad eam pertinent, veluti in ſtadio currere, ac decertare debere.1. Cor.9. Porro numerus duodecim millium per ſingulas partes referendus eſt ad duodecim filios Iſraël, quod omnes ciues vndequaq; ſint, ex veris Iſraëlitis ſint oportet, geniti per verbum Dei.Bene ergo D.Haym.per hæc duodecim mil.ſummam electorum comprehendit. Duodenarius enim numerus idcirco perfectus habetur, quia ex denario & binario conſtat: denarius pertinet ad decem præcepta legis:binarius ad duo dilectionis præcepta,in quibus tota lex pendet & prophetæ. Siue idcirco perfectus habetur, quia ex partibus ſeptenarij conficitur,quæ ſunt tria & quatuor: Ternarius ad fidem ſanctæ trinitatis refertur.Quaternarius ad quatuor euãgeliſtas.

Ciuitas hic maior quàm ĩ Ezechiele.

Millena-

Millenarius quoque perfectus numerus ostenditur, quia denarij numeri quadratum solidum reddit. Decies enim centeni fiunt mille, atque proinde millenarius numerus perfectus est: vnde dicitur, Verbum mandauit dominus in mille generationes. per quas generationum vniuersitas exprimitur. Quia igitur duodenarius seu millenarius numerus in sacro eloquio pro perfectione ponitur, recte in duodecim millibus summa perfectionis illorum exprimitur, quia decalogum legis cum dilectione Dei & proximi absoluunt, fidémque sanctæ trinitatis obseruãt, & hoc secundum autoritatem quatuor euangeliorum. Hos meritur Deus omnipotẽs arundine aurea, quia vnicuique iuxta merita distribuit dona fœlicitatis æternæ, eo quòd perfectos eos inuenerit fide & dilectione, cum decalogi obseruatione: & vnusquisque quod non accepit in se per studiũ, possidet in alio per charitatis meritum, vt vna ex multis sibi consentiens ciuitas absoluetur. Proinde enim miro consilio author fœlicitatis, ac dispensator noster ordinat Christus, vt singulis pro merito non æqualiter distribuat, & tamen æquales illos remunerationis præmio reddat, ne arũdo aurea fallat. Sicut stella, inquit Apostolus, differt à stella in claritate, sic & resurrectio mortuorum erit. 1. Corint. 15. Alia est enim (vt ibidem legis) claritas solis, alia lunæ, alia stellarum, & nusquam mensura arundinis aurea peccat: pingit autem decorem, vt mirabilem vniuersitatem in varietate inæquali æquabilem reddat. Sic & corpus hominis vnum in membrorum inæquali proportione æquabile condens, pedem longius exporrexit manu, oculos breuius auribus orbiculauit: omnia autem eximio decore absoluit. vt mirum non sit fœlicitatis supernæ præmia inæqualiter fore distribuenda. Porro quòd ciuitas illa in quadro posita sit aperte demõstratur, quia regnum illud summæ pacis sit, summæ concordiæ, vtpote in quo nihil dissimile aut diuersum sit, sed summa æqualitas, summa conuenientia, & vnitas summa. Quod vero longitudo, latitudo, & altitudo ciuitatis æquali mensura esse perhibentur, perpetuitas summæ fœlicitatis, quæ erit in cognitione altitudinis Dei maiestatis, designatur: vt longitudo perpetuitas ciuitatis sit, latitudo amplitudo eiusdem fœlicitatis, altitu-

Præmia fœlicitatis inæqualia.

Ecclesia in quadro.

do excellens cognitio deitatis ſummæ, in qua perficitur omnis fœlicitas ſanctorum. Hoc autem intellige de altitudine ciuitatis, quãtum attinet ad imaginariam eius viſionem: non quia muri altitudine alta videbatur, ſed quia in excelſo monte ſituata. ſecundum ergo montis altitudinem alta, de quo dictum eſt, Suſtulit me in montem magnũ & altum, cuius altitudo .12. millium ſtadiorum, quemadmodum longitudo ſpatij & latitudo: Quarum rerum ſumma ad ciues ciuitatis ſuperne refertur, nulla in parte diminutæ, aut infœlicis. Punct. 4.

Et menſus eſt murum eius, centum quadraginta quatuor cubitorum. menſura hominis quæ eſt angeli.

Quia hic, vt vides, ſpecialem mentionem de menſura muri facit, proinde menſuram prædictam aëreæ eſſe intelligamus ciuitatis eiuſdẽ opus eſt. Geometricalis namque diſciplinæ ratio ſic habet, quia omnis tetragonus æqualiter latera habens, vnum latus multiplicat in ſe, & ea ſimul multiplicatione aream ſuam implet. Intellige autem muri menſurã poſitã hic, de quolibet latere quadræ ciuitatis: Videbatur ſiquidem Ioanni quòd angelus eadem cubiti menſura, qua ſolent homines metiri: & ciuitatem, & muros eius metiebatur. Denique quum metiri ſit verbo Dei definire ſeu iudicare, ſic Chriſtus iudicat verbo Dei, ſicut & ſancti prædicatores, de Eccleſia, déque membris ſingulis eius. Dimenſio autem, quæ nunc de vnoquoque Dei verbo fit, tunc reuelabitur, quando filiorum Dei gloria. Eadem ergo eſt menſura hominis, quæ angeli, nempe Dei verbum, quo modo vtuntur ſancti prædicatores ciuitatis aream dimetientes, & murum eius: quantum videlicet credẽtes protendantur fidei longitudine, quantum dilatentur charitatis amplitudine, quantum erigantur ſpei altitudine. Poteſt & aliter intelligi, vt in ſuperna illa fœlicitate, quæ patriæ eſt, homines æquales ſint angelis numero. vt Primaſio placet, iuxta id quod ſcriptum eſt, Deuter. 32. Statuit terminos gentium ſecundum numerum angelorum Dei. Sic enim contextum verborum vertit. Haymo epiſcopus æqualitatem refert ad gloriam: quia videlicet, inquit, gloria angelorum & hominum in cœleſti beatitudine æqualis erit: vnde in

Menſura hominis & angeli eadem.

Euangelio dominus dicit, Neque nubent neque nubentur, sed erunt sicut angeli Dei in cælo. Vel ideo mensura angeli vocatur, quia quot angeli remanserũt in cęlo post occasum luciferi, tot homines sunt ascensuri de terris. Hæc Haymo. Verum quia supra opinione aliorum murum retulimus ad Deum ipsum qui est protector ciuitatis sanctæ ambiẽs eam, idque multis scripturæ locis: quid aliud intelligimus per mensurationem eius, nisi confessionem fidei, quem confitemur æternum, summa maiestate altum, immensitate dilatatum. Vel si hæ dimensiones magis ad area pertineant, per numerum cubitorum hic positorum, perfectionem diuinam magis capimus, idq; ex partium meritis. Duodecies enim duodeni, centum quadragintaquatuor fiunt. Centenarius perfectus numerus habetur, vnde & dominus fœlicitatis supernæ perfectionem hoc numero designauit quum dixit, Qui reliquerit domum vel fratres, &c. centuplum recipiet, Matth. 19. Quadragenarius etiam in scriptura multis nominibus perfectus est, quem in decalogi datione primum in Moyse Deus acceptauit, qui totidem diebus ieiunus in vertice alti montis residens permansit. Domini ieiunium quadragesimo die consummatum est. Quadraginta annis populus Israëlititus in deserto peregrinatus est. Porro decalogus cum quatuor euangeliis absoluit christianismum, & quater decem assurgunt in quadragenarium. Mensus est itaque angelus murum ciuitatis: quia omnem in Deo perfectionem dum intentius consyderat, reperit: & gloriam illi iure tribuit. Christus est angelus (vt iam diximus) qui gloriam diuinitatis in humanitate per omnem modum quæsiuit. Extant non rara apud Ioannem testimonia. Lege, & videbis: qui diuinitatem eius metitus est, siue quum illum solum adorandum esse è scripturis coram satana prodidit, Matth. 4. Siue quum se iuxta Deum ante Abraham statuit, Ioan. 8. &c. Nónne & tum metitus est Deum, quum neminem bonum nisi Deum adstruxit, Matth. 19. Luc. 18. & hunc misericordem. Luc. 6. Quæ omnia summam in Deo perfectionem statuunt, quatenus mysterio numeri recte ad summã eãdem reductum sit. Aliter quoq; computus iste quadraturam duodenarij comprehendit, eo q; duodecies

Centenarius numerus fœlicitatis supernæ perfectio.

duodeni centũ quadragintaquatuor (vt diximus) faciunt, qui eſt numerus quadratus, reſultãs ex ductu duodenarij in ſeipſum. Id quod Dei maieſtatis ſtabilem, permanentémque in æuum fœlicitatem exprimit: exprimit & eorum, quos complectitur.

Punct. 5.

Et erat ſtructura muri eius, & Iaſpide. Ipſa vero ciuitas, aurum mundum ſimile vitro mundo: & fundamenta muri ciuitatis omni lapide precioſo ornata.

Structura tota ex Iaſpide erat: quo figuratur quòd murus ſit præcioſiſſimus aſpectu amœniſſimus, & ſoliditate præcipuus, ſed non niſi à ſanis meréque ſpiritualibus videri poteſt. Iaſpis enim viridi colore aſpectum delectat: qui lapis præcioſus eſt, & refert diuinam eſſentiam, cuius delectabili præcioſoque aſpectu futuri ſumus beati, ſicut ſcriptum eſt, Tunc videbis & affluues. Eſa. 60. Et B. Dauid. Satiabor quum apparuerit gloria tua. Pſal. 16. Confirmat etiam viſum præter delectationem Iaſpis, & facies delectabilis eſt diuinæ viſionis, quæ confirmatura eſt nos in gloriam, vt miſeri non ſimus amplius, ſed perpetua ſanitate beati: cui loquitur idem Propheta in Pſal. 35. Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuę potabis eos. Chriſtus ergo ciuitatis murus eſt, cuius fundamenta ſunt virtutes: pax, bonitas, iuſtitia, miſericordia, & quicquid Deo cõuenit, quę nõ aliud ſunt quàm Deus, vt ipſe ſe ſuſtineat, fiamet, ſtabiliátque, nullo ſuſtentamento egens alieno, qui in ſe eſt abſolutiſſime perfectus. Proinde recte dicitur, Et fundamenta muri ciuitatis omni lapide præcioſo ornata. Quum Deus in ſeipſo bonis omnibus perfecte ſit beatus, Ipſa vero ciuitas aurũ mundum ſimile vitro, poteſt accipi pro continẽte, & pro contento. Si pro continente capitur, certum eſt, quia pulchrũ eſt cælum empyreum, quod eſt regnum beatorum, in quod aſcendit Chriſtus, & ſedet à dexteris Dei. Mar. vlt. fœlicitate repletum: quod tale eſt, quale nullus oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit: cuius muri non ſunt materialiter capiendi, ſed metaphorice: quemadmodum de forti protectore dicere ſolemus, murus & antemurale noſtrum, & propugnaculum noſtrum, aut aliquid huiuſmodi: in quem modum Chriſtus eſt huius ciuitatis murus & Deus. Si vero pro eo quod con-

Iaſpis lapis diuina eſſentia.

Ciuitas aurum mundum.

cinet sumatur, Ciuitas erit vniuersitas beatorum, qui aurum mundum sunt ob puritatem, & charitatis splendorem. Per aurum ergo claritas intelligitur gloriæ cœlestis, In vitro puritas. Primasius. Quis, inquit, uesciat aurum à vitro merito differre, & colore distingui: Et licet nouum non sit auro Ecclesiam figurari, quæ & in cãdelabris aureis, & phialis propter sapientiæ cultum sæpe concepta describitur, hoc tamen permouet quòd aurum mundum vitro mundo consimilat. Illud autem significatum existimo quod prædixit Apostolus. 1. Corinth. 4. dicens, Nolite ante tempus iudicare, quoadusque veniat dominus: qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. In vitro enim non aliud manifestatur exterius, quàm quod cõtinetur interius. Quocirca illud tempus hic libere annuncians, quo sibi inuicem cogitationes in alterutrum perspicaciter declarantur: fidenter vitro aurum voluit comparare. Quicquid autem tunc inerit cogitationum sanctis, sapientiæ fulget honestate decorum, cui merito congruit comparatum. Nunc enim in quantacunque quis virtute præcellat, nemo scit hominum quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est. Haymo, ex cæteris metallis si conficitur aliquod vas, quicquid intrinsecus ponitur, extrinsecus minime videtur. In vitro autem, quicquid interius ponitur, totum exterius perspicitur: atque ideo per vitrum puritas designatur cordis omnium sanctorum quæ inuicem in cœlesti beatitudine omnibus manifestabitur. Hæc enim verba non ad presentem Ecclesiã referri possunt, in qua singulis singulorum conscientiæ occultæ sunt: sed futuram, quando veniente domino, qui illuminabit abscondita tenebrarum, singulorũ conscientiæ cunctis manifestabuntur. Quicquid enim cogitatum fuerit ab aliquo, totum videbitur ab altero: sicque vnusquisque tunc erit conspectibilis alteri, sicut nunc esse potest conspectibilis sibi. Hactenus Hay. Porro per lapides præciosos, quibus ornata dicet fundamenta muri ciuitatis, possunt congrue capi Apostoli, necnon & prophetæ, qui sunt annunciatores fidei, articulorúmque eius. Adhæc cultores dei integerrimi, qui ornamenta sunt & muro, & fundamentis: adeo vt aliquid illorum putentur, in Christum demutari.

Legis in Tobia, Lapides præcioſi omnes muri tui. cap. 13. Et in Eſaia, Ecce ego ſternam per ordinem lapides tuos, & fundabo te in Sapphiris: & ponam Iaſpidem propugnacula tua, & portas tuas in lapides ſculptos, & omnes tuos deſyderabiles. Quod ne carnaliter intelligeres, ſubiecit dicens, Vniuerſos filios tuos doctos à domino, & multitudinem pacis filiis tuis, Eſa. 54. Aliorum ſententia credit Eccleſiam hic in terris adhuc peregrinantem depingi: & duplicem ordinem ſanctorū in ciuitate, & muro deſignari, fortiorum videlicet & imbecillium, Fidelium tamen, ne non in æſtimatione ſint: vt fortiores ſint tanquam murus, qui imbecilliora complectitur, & cuſtodit: ciuitas pars imbecillior: vterque tamē ordo mira præciositate, ac valore refulget, quum ille Iaſpidi, hic vero auro mūdo comparetur. Aurum ſunt fideles, quòd per ignem tribulationis probentur. 1. Petr. 1. Modicum ſi oportet nunc contriſtari in variis tentationibus, vt probatio veſtræ fidei multo ſit præcioſior auro, quod per ignē probatur. Hi quia per peccatorum reuelationem ſeſe clarificant, vitrum mundum ſunt, præter id quod aurum. Ordo perfectorum, hoc eſt, vere ſpiritualium, Iaſpis idcirco ſunt, ac muris, quòd imbecilliores conſolentur, ac defendant, iuxta doctrinam Apoſtoli, Galat. 6. Vos qui ſpirituales eſtis, inſtruite huiuſmodi in ſpiritu lenitatis. Iaſpidi ineſt virtus viſum delectās: & eiuſmodi vere ſpirituales ſunt delectabiles aliis ad conſolationem.

DE FVNDAMENTIS CIVITATIS EX LAPIDIB. PRAECIOSIS.

Sect. 4. *Punct.* 1.

Fundamentum primum Iaſpis. Secundum Sapphirus. Tertium Calcidonius.

Iaſpidis genera.

Iaſpidis multa ſunt genera. Alius enim colore viridis eſt, & tinctura floreacea ſublucens. Alius Smaragdi habens ſimilitudinem, ſed craſſiore ſpecie, quo omnia phantaſmata fugari æſtimant. Eſt & niuis colore mixto, quaſi ſpuma marinorum fructuum obradians. Per Iaſpidem ergo fidei antiqua virtus immarceſcibilis exprimitur, quæ dominicæ

Iaſpide fugātur phantaſmata.

passionis sacramento per vndã baptismatis initiatur, atq; spiritualiũ gratiarũ proficiẽtibus hinc meritis, velut quibusdam nitentibus, ac suaue spirantibus floscul is adornatur. Huius equidem odore imbutum se S. Apostolus Paulus gloriatur, sic inquiens, Christi bonus odor sum⁹, aliis odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem. 2. Cor. 2. Neque enim vel pietas Apostolica æque omnibus erat in vitam, quum & Christus scandalũ sit vsque in hodiernum diem, his, qui vitam non capiunt salutis. Cæterum fugari autumant Iaspide dæmonia, alioqui varie illudentia: sic & fides, sed excellentius longe idem efficit. Hinc Petrus fide resistere iubet aduersario eiusmodi spiritui. 1. Petr. 5. Ioannes omnem victoriam de aduersario incunctanter fidei tribuit, in priore Epistola ca. 5. dicens, Omne quod natum est ex Deo vincit mundum: & hæc est victoria quæ vincit mundum fides nostra, vt graphice primo ordine ac loco Iaspis statuatur. Secundo Sapphirus: hic medica virtute optima putatur, inutilis tamen sculpturæ: interuenientibus crystallinis centris viret, & subinde translucet. Saphiri colorem pariter & sacramentum Moyses exposuit, quum Dei excelsi habitum describeret dicens, Sub pedibus eius quasi opus lapidis Sapphiri, & quasi cælum quum serenum est. Ezechiel quoque vidit sub Sapphiri similitudinem gloriam Domini exprimi. Sapphirus enim cælestem exhibet imaginem, quales esse decet fideles, Apostolo dicente, Nostra conuersatio in cælis est. Hic lapis radiis solis receptis, ardentem mittit ex se fulgorem: significans, vt qui Christi meditationibus intentus, eius merita recolit, ardentius fidei lumine igneſcit, vt iam non terrenas res, sed cælestes dignis operum claritatibus requirat. Fertur in mari rubro copiosius reperiri. Iam & hoc indicat, quia videlicet baptismi lauacrum Domini passione rubricatum, cunctas mortalium mentes abluit, & candificat, atque ad sublimia erigit appetenda. Vel certe cælestem salutem isthic innuit esse reperiendam. Porrò calcidonius quasi ignis lucernæ pallẽti specie reniter, cui sub dio siue cælo aperto color accedit, non in tecto: quo sanè demonstratur, quia hi qui

Apostolus paulus nõ oĩbus erat in vitam.

Sapphirus cæleſtis coloris

Calcidonius ſpecie lucernæ ignis.

cæleſti deſiderio replentur, in abſcondito nihil fulgere videntur, vbi ieiunium, preces, & elemoſynas agunt. Sed quum, vel doctrina, vel aliis operibus ſanctorum vſibus inſeruientes in publicum prodeunt: mox quicquid fulgoris tacite in ſemetipſis congeſſerunt explicat. Calcidonium ferunt, ſi vel ſolis radiorum ictu, vel digitorum artractu incandeat, paleas ad ſe rapere. Quod his maximè competit, qui in nullo ſuam fortitudinem vinci permittunt, & fragiliores quoſque diuinis gratiæ radiis ad ſeſe attrahunt, eoſdem charitatis ardore retinentes, de quorũ vno diuinus ſermo prodit, Ille erat lucerna ardens, & lucens: ardens charitate, lucens doctrina. Cæterum quòd apud Naſamonas, quæ Aethiopiæ prouincia eſt, naſcitur: ſignificat eos, qui ſub ardore dilectionis, famæ obſcuritate, quaſi denigratę cutis velamine reguntur, multo fęlicius nouiſſimo die reuelandos.

❋o Punctus. 2.

Quartum Smaragdus. Quintum Sardonyx. Sextum Sardius.

Smaragdus viriditate oculis gratiſſimus.

Smaragdus preciosus lapis in genere ſuo eſt, ſed præciosiorin electorum figura, qui nimiæ viriditatis pulchritudine herbas exuperet: admotus rebus inficit colore, aërẽ quoque circumfuſum viridem reddit, nulla gemmarum gratior oculis. Reddit imagines aſpiciẽtium, proficit mero & viridi oleo, quamuis natura imbuatur. Huius genera plura ſunt, ſed nobiliores Scythici: ſecundum locum tenent Bactriani: tertium Aegyptij. Scythia tamen feracior eorum, terra diues auro ac gemmis, inhabitabilis tamen, & deſerta minimæque tuta acceſſibus. Gryphes eam totam obſident, ferè volitantes, ac iuxta ferociſſimę: quadrupedes, pedibus, capite roſtro truculenti, ac alis grandibus ſimiles aquilis, reliqua corporis portione leones ſunt, terreſtres & aërei: currunt in terris, volitant in aëre. Arimaſpi cum his dimicant, qui vno tantum oculo in media fronte feruntur inſignes: rapiunt hi Smaragdos mira cupiditate Gryphibus eos cuſtodientibus, etiam ſi nullus exhinc ſibi vſus ſit, tamen vt hominibus prædam auferant gaudẽt. Pulchro ſatis omnia myſterio ſi in ſpiritum referas. Quippe Smaragdus Chriſtus eſt pulchra

Scythia ferax auri ac gemmarum.

Gryphes volantes ferę.

Arimaſpi monoculi.

viriditate gloriæ refulgens, qui paſcua æternæ refectionis ſuis daturus eſt fidelibus, cunctos tingens gloriæ ſuæ coloribus, gratus aſpectu, vnde omnis ineſt ſanctis fœlicitas: candor eſt enim lucis æternæ, ſpeculum ſine macula Dei maieſtatis, & imago bonitatis illius, Sap. 7. Mero proficit & oleo, ſed non niſi in membris, qui ſemiuiui vulneribus vinum fudit & oleum. Luc. 10. Obſeruant nullo proprio vſu Gryphes. Dæmones ſunt hi Gryphes: ne quis diuitias ſibi gloriæ ex eo comparet, cum quibus belligerant monoculi Arimaſpi, ij ſunt vnica fide inſtructi, qui in aperta confeſſione Chriſtum prædicant, conſtantiſſimi verbi Dei miniſtri. Significat etiam Smaragdus animam fidelem, ſemper fidei virore nitentem: quæ quo amplius aduerſitate premitur; hoc fortius hæreditatem immarceſſibilem, & æternam conſeruatam in cælis mente pertractat, & complectitur, perfectionis ſuæ exemplo veluti colore quodam admota imbuens tingenſque. Quæ mero dominicæ paſſionis, ac internæ charitatis pinguedine profici continuo in melius, grata diuinis proſpectibus. Regione deſerta verſari potius gaudet quàm alibi, nihil eorum, quæ hic habentur appetens. Obſeruatur à dæmonibus ſi in peculium vendicent: contra quos dimicant Arimaſpi vere fideles verbi Dei miniſtri, qui fidem factis oſtendunt, vt oculum ſemper detecta in parte gerant. Sardonyx, ex onyce candorem, ex Sardio ruborem trahens, ab vtróque Sardonycis nomen accipit. Sunt autem eius genera plurima. Alius terræ ſimilitudinem tenet, Alius quaſi per humanum vnguem ſanguis eniteat, bicolor apparet. Precioſior qui tribus coloribus variegatur, primo nigro, medio candido, ſuperno rubeo: cui comparantur homines deſpecti iuxta mundum, ſpiritus tamen puritate candidi, & præcioſi: qui, ſi officium poſtulauerit, pro Chriſto non dubitent etiam ſanguinem fundere, idem pro amicis minimè facere recuſantes. Vel ij ſunt qui corporis paſſione rubicundi, ſpiritus puritate candidi, mente autem ſibi in humilitate deſpecti, cum Apoſtolo illud occinentes, Etſi exterior homo noſter corrumpatur, ſed interior renouatur de die in diem. Et, Nihil mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtifi-

Chriſtus ſmaragdus.

Sardonyx rubore cãdido.

catus ſum. Rurſum, Infœlix homo, quis me liberabit de corpore mortis huius, vt recte Sardonyx quintum locum vendicet. Nam & corpus noſtrum in quinque ſenſibus conſiſtit. Sextus Sardius, qui in vniuerſum coloris ſanguinei eſt, martyrum gloriam conſignans: qui purpureo ſanguine rubricati, coram domino præcioſam ſibi charitatis immenſitate mortem peperere. Merito hic lapis ſexto loco ponitur: Nam & dominus ipſe Agonotheres noſter in ſexta ſeculi ætate trabea rufæ carnis noſtræ indutus, & feria ſexta occiſus, eiuſdē diei hora ſexta crucifixus eſt. Vel certe terræ rubræ ſpeciem Sardius habet, vt Haymo teſtatur: ideóque ſignificat ſanctos, qui licet ad ſublimia intelligēda erigantur, tamen ſuā ſemper ſtudent recognoſcere fragilitatem: ſubinde recolentes ſe ex Adam duxiſſe originem, qui terra rubea interpretatur: ac ſi reuocent continuo ad memoriam, qui ſint & vnde venerint, quia ex radice hominis peccatoris, ne videlicet ex accepto gratiæ dono extollantur. Hinc Ezechiel contuēs cœleſtia, atque abſtruſa Dei myſteria, ſæpe filius hominis vocatur. Et Abraham, Loquar, inquit, ad dominum meū, cū ſim puluis, & cinis. Regius quoq; propheta comminiſcitur fragilitatis humanæ dicens, Recordatus eſt quoniā puluis ſumus, homo ſicut fœnum, dies eius tanquàm flos agri ſic efflorebunt. Pſa. 102. Quid referam vnicum illud, & vere primæ humilitatis propoſitum à patre Deo nobis exemplum, dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui quū eſſet filius Dei, iuxta quod deus: tamen donec in terris mortali carnæ fuit, filiū ſeſe hominis appellare ſolebat: nempe ex infirmo genere vnde ſcilicet moreretur, ſecūdum quod homo: quem vermen, & nō potius hominem propheta vocat, Pſal. 21. quòd tam facile conteretur, & occideretur veluti vermis, qui inter digitos acceptus lapidi facile atteritur, aut pede conculcatur. Bene autem iſte lapis ſexto loco iacitur, qui terræ rubræ ſpeciem tenere videtur: quia & primus homo ſexto die conditus memoratur, cui dictum eſt, Terra es, & in terram abibis. Lapis hic pellere timorem dicitur, & in gaudium animum accendere. Conſtantia enim ſanctorum deridet omnia vitę terriculamenta, & inter flammas exultat.

Sardius ſanguineus.

Punctus 3.

Septimum Chrysolitus. Octauum Beryllus. Nonum Topazius.

Chrysolitus auri speciem habet, & ardentes videtur scintillas diffundere: fulget námque quasi aurum scintillas compressim habens ardentes: confortat intellectum, & timores nocturnos pellit. Quo enim ratio amplius confortatur, hoc passiones carnis animíque magis sedabuntur. Huius specie figurantur hi, qui luce supernæ sapientiæ resplendent: suas virtutes, atque sententias, cum verbo exhortationis velut scintillas in proximos effundunt: quibus ad amorem Dei, proximíque subuentionem accendunt. De his Arator poëta. *Chrysolitus aureus colore.*

Mentibus instat amor, sermonibus æstuat ardor.

Quod quia solo spiritalis gratiæ munere geritur, decentissime pro septimo fundamento chrysolitus collocatur. Septiformi enim munere solet spiritu sancti gratia diffundi, & ideo numero septenario designatur, de quo supra dicitur, Et à septem spiritibus qui in conspectu throni eius sunt. Subscribit huic sententiæ, & id quoque, quòd eiusdem lapidis genus quoddam ceruleo virentíque colore inuenitur: vnde & apud Hebræos à marini coloris specie Tharsis vocitatus est, vbi viror ad fidei virentis integritatem semper refertur. Aqua verò ad spiritum sanctum pertinet, domino attestante qui ait, Qui credit in me (sicut scriptum est) flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ: hoc autem dicebat de spiritu sancto, quẽ accepturi erant credẽtes in illum Ioa. 7. Nihil est, quod magis hoc cõfirmet intellectum (dico spiritum sanctum) in fide Iesu Christi, adeo vt foras mittat oẽm aduersarij timorem, in quo vniuersitas martyrũ triumphat, & gaudet exercitus omnis sanctorũ. Beryllus, est quasi aquam consideres solis fulgore percussam, rubicũdũ ac iuxta decorũ reddere colorem: Sed nõ fulget, nisi in sexangulam formam poliendo figuretur: repercussione enim angulorum splendor acuitur, qui visum traditur corrigere. In bello quoq; inuictum efficere, mitẽ ac benignum reliqua vita. Significat autem homines per se quidem ingenio valentes, sed amplius supernæ gratiæ lumine refulgentes. Nam quod aqua sensus profunditatem designet, Salomon testis est, qui ait, Aqua profunda ex ore viri. Sed *Beryllus aqueo colore ac splendicanti rutilo quodã.*

nō est perfecti fulgoris, vel humana vel diuina sapientia, nisi operum cōsummatione. Nam senario sæpe numero perfectio designatur, & mundus hic sex diebus perfectus est. Porro tenentis manum adurere dicitur, quia quisquis sancto viro cōiungitur, eius bonæ cōuersationis igne accenditur, ac recreatur Psal. 17. Cum sancto sanctus eris, &c. Simili natura est Pyrrhites lapis, si compressius teneatur. Tradit Haymo, Beryllis duos inesse colores, alterum viridem, pallentem alterum: per quam vita illorum designatur, qui æternorum bonorum contemplationi inhærent, & rursum fraternę administrationis curam suscipiunt: quod quoties faciunt, quasi ad pallorem reuertuntur, dum exteriora per actiuam vitam fratribus ministrare student: & qui paulōāte fuerant virides in dei contemplatione, pallescunt iterū in temporalium rerum per humanitatis officium administratione: mites hi sunt, & perbenigni, & inuicti in spirituali certamine. Topazius quātum inuentione rarus, tanto precios⁹, qui duos habere colores fertur, vnum auri purissimi, alterum ætherea claritate relucentem: pinguedo rosea, verecunda puritas, vicinus crysopasio magnitudine vel colore, flammescit impensius quoties solis radiis verberatur, omnium gemmarum superās alacritatem, prouocat singulariter oculorum cupiditatem: quem vbi polis, obscuras: si naturę relinquas irradias. regum articulis gratus: & ita mirabilis vt inter diuitias suas nihil se simile possidere cognoscant. Hic contemplatiuæ vitæ exhibet formam, naturæ tum pulchritudine, tum preciositate, qualitatisque externo decore. Reges sancti, quorum cor est in manu dei, hoc est, vere fideles, cunctis bonorum operum gazis eam præferre solent, qua soli deo adhærent, vt dicant Mihi autem deo adhærere bonū est, ponere in domino deo spem meam: Psal. 72. Cunctis ergo bonorum operum diuitiis, vniuersis virtutum gemmis merito contemplatiuam præferunt vitam, in solum deum puræ mentis intuitum, aciémque defigentes: tantoque ardentius diuina contemplantes, quanto vberius supernæ gratiæ fuerint splendore reuerberati. Habent hi aureum colorem, ex flamma charitatis internæ: habent & Aethereum, ex contemplationis affectu dulcedineque. Quia vero subinde præsentis seculi

Topazius aureus etherei claritudine.

Topazius regibus gratus

Topazius cō tēplatiuæ vitæ forma.

turbine veluti attriti lima vilescunt, recte politi obscurantur, liberi manent præclariores. Non potest animus vno eodémque momento, & terrenis curis indulgere, & illa cœlestis vitæ gaudia complecti. Quod quoties accidit iusto, exclamat ad dominum, inquiens, Turbatus est à furore oculus meus, inueteraui inter omnes inimicos meos. Rursumque. Eripe me de luto vt non infigar. Rosea pinguedine esse adstruitur, quia pleni sunt eiusmodi viri sancti vnctione spiritus, in quo ineffabiliter delectãtur & gaudent, gustantes quàm dulcis sit dominus: pingues ergo sunt in mente pleni charismatibus: nitidi sunt nitore gratiæ. Denique vt lapidi huic natura inest quædã verecunda puritas, sic & viris contemplatiuis castitatis inest pudor: timent enim ne aut ea gratia insolescant, aut quodammodo per vitæ huius rationes, perque delectamina id quod dulciter possident, acerbissime amittãt. Siquidem amarissimum est peccare contra dominum. Breuiter timent ne aut elatione aliqua meritum perdant, aut quod possident turpius amittant. Tradunt lapidem hunc in Thebaide, in insula quæ Topazion appellatur, vnde & nomen accepit, inueniri, nihil aliena à mysterio regione. Illæ namque Aegypti partes plus sanctorum olim Paulo & Antonio magno ducibus, Eremicolarum corona abundabant, qui vnice vitam amplexi contemplatiuã huic soli rei studebant. Est denique illa regio soli vicinior, Et quicunque soli iusticiæ vicinus inhæret Aetherei fulgore luminis clarescit. Reperitur & in Arabia, lingua Troglodytarum Toparin quærendi habet significationem, consentaneo sane mysterio; nam qui peritura alioqui mundi bona contemnunt velut solitudinem inhabitantes, vnum hoc præcioſum margaritum requirunt, quo affatim locupletes fiant, nẽpe deum: de quo propheticus sermo ait, Quærite dominum dum inueniri potest. Et in Euangelio saluator ait, Quærenti dabitur. Lapis hic miram habet reprimendæ iræ virtutem, propellit & lunaticam passionem: quibus malis ij qui contemplationi vacare student, carent, alioqui carne adhuc non spiritu viuũt. Quid porro per lunaticam passionẽ designatur, nisi bonorum mutatio ceptorum? Nam stultus vt luna mutatur. Pulchre autem nono ordine Topazius statuitur, gemma videlicet

Non potest animus terrenarum curarum implicitus cælestia meditari.

Topazius premit iram, lunaticã pellit passionem.

contemplatiuæ ſuauitati deputata: ſiue quia nouem ordines ſunt (vt Greg. numerat) angelorum, quorum contemplatiui vitam æmulantur: ſiue quia à perfectæ beatitudinis ſtatu vno duntaxat mortis interſtitio dirimuntur in quem anhelant: vt graue eis, onero ſúmque iam videatur quicquid in terris geritur præ dulcedine dei, & decore domus eius, cuius amore tenentur, quorum animus iampridē eo relatus eſt quo deū credunt in ſua gloria obtinere.

Punc. 4.

Decimum chryſopraſus. Vndecimum Hyacinthus. Duodecimum Amethyſtus.

Chryſopraſus viridis aurea permixtura.

Crhyſopraſus colore viridis eſt, aureáque permiſtura, quoddam inſuper purpureum iubar trahens, aureis ſparſim guttulis interlucentibus, parum à Beryllo diſerepans: gignitur in India ſole viuido ac recenti, eos figurans qui viriditatem gloriæ cœleſtis perfectæ charitatis fulgore promerentes, purpureo inſuper martyrij iubare clareſcunt: qui in eo quòd vitam carnis deſpiciunt, gloriam cœli obtinent mixtim charitatis operibus interlucentibus: & hi tanquam in India gignuntur, quia charitatis geminę virtute gloriam plenius à ſole Chriſto aſſequuntur. Qui & in decimo loco ſtatutus deſcribitur, quia perfectio omnis in obſeruatione decalogi abſoluitur, conſummanda in gloria: vel quia charitate pleni velut ſol in regno patris eorū fulgere, regique ſuo proxime fieri cupientes, vitæ huius caduca diſpendia decimi cœli diuite mercatura compenſant. Creditur & lepram pellere: quia nimirum in gloria patriæ, ad quam perfecti quique charitatis operibus feſtinantes, cuncta labe puri fiunt, virore perpetuæ ſanitatis ſuccedente. Hyacinthus ſimilis eſt aquæ radio ſolis percuſſæ, ceruleo colore optimo, qui nec rarus eſt, nec ſpiſſa denſitate obtuſus, vtroque temperamento relucens, purificatum florem trahere memoratur. Hunc Bereng. ſereni cœli colore fulgore autumat, vt Sapphirus: niſi quòd ille ſparſas tenet maculas, hic ſimplici puritate contentus, rutilat non æqualiter, mutans cum facie cœli colorem: Sereno perſpicuus eſt & gratus, nubilo obtuſus. In præc[illegible] eſt, dat membris vigorem, ſaporem reddit ſalutarem. Indicat eos qui

Hyacinthus coloris cerulei radiantis.

anima puri sunt, & clari meditantes cœlestia, quique angelicæ quadantenus & quantum fas est mortalibus, conuersationi approximant: virginitatem tum mentis, tum corporis custodientes, ne peccati macula mentem obfuscet: vtque lapis hic tam mirabilis, támque præciosus non æqualiter rutilat, cum facie cœli mutans colorem: sic his improba caro frequenter ingerit turbationem: hac depulsa redit color primus menti eorum. Significat & illos qui sapientia commodiore refulgent in templo dei, non ea, quam filij huius sæculi præ se ferunt naturali ratione à rebus tractam: sed quæ ducitur à sole Christo, quibus iubetur ne vel nimia sensus subtilitate supra captum rapiantur, aut ima sic teneant, vt ad infirma fidei rudimenta conuertantur: quinpotius modesta quadam temperatura instar robusti palestritæ via regia grassentur, à dextris & à sinistris per arma iustitiæ, dicentes cum Apostolo, Siue enim mente excedimus deo, siue sobrij sumus vobis, quatenus sapor spiritus in omnibus retineatur, vigore reducto primum fidei, deinde cæterarum quoque virtutum. Quod verò non æqualiter niteat, tali sensu accipiendum puto, quia videlicet viri cordati non semper eodem tenore sapientia quocunque tempore ad quamuis vtuntur, sese aut subiectis auditorum ingeniis accommodantes: nec eundem modum tribulationum turbidine, qualem habent in tranquillitate, quando nitidius sermonum radios spargunt: mutati ergo modo altiores, modo summissiores, modo clari, modo obtuso velut fulgore densius lucent. Sic Paulus modo sapientiam se loqui adstruit inter sapientes, ac perfectos: modo velut nutrix adblandit fouens filios. 1. Thessa. 2. omnibus omnia factus, vt lucrifaceret omnes. flet ergo cum flentibus, gaudet cum gaudentibus. Et alibi densa nube cæli obrutus in infirmitatibus suis æquius gloriatur. 2. Cor. 12.

Amethystus purpureus cũ violacio.

Amethystus. Hic purpureus est permixto violatio colore, & quasi roseo decore vernans: fundit leniter flammulas, & quiddã in purpureo nitore nõ ex toto igneum gerens, sed quasi vinum rubens apparet. Alij simpliciter dicunt illum triformi colore radiare, roseo, violatio, atque purpureo: qui & paruulas fundit flam-

mas, facitque vigilem, & malam pellit cogitationem. Purpureus in eo decor, cœleſtis regni habitum in ſanctis exprimit. Roſeus atque violatius, humilem ſanctorum verecundiam, precioſamque mortem depingit. Et certe in hoc lapide vt Haymoni placet ſignificantur ſancti, qui cæleſtem habitum gerũt in terris, & ad præmium, & coeuitatem angelorum pertinent in cælis: vnde dominus dicit, Et erũt ſicut angeli in cœlo, quod deſignatur per purpuram quæ principum eſt indumentum. In viola autem, quæ humilis flos eſt, & tamen odore præcipua, humilitas illorum exprimitur, qui præcipui ſunt odore bonæfamæ. In roſaceo autẽ colore charitas intelligitur, quæ intãtum in illis viget, vt etiam ad paſſionem martyrij, non ſolum pro amicis, ſed ipſis quoque pro inimicis ſuos protrudunt poſſeſſores: neque enim maiorem hac dilectionẽ habere quis poteſt, quam vt animam ſuam ponat pro amicis ſuis: quorum mens principaliter in ſumma dirigitur, etiam quum exterius conculcari, inque imo ſubſidere inter ſpinas cernitur, dominici ſemper memor promiſſi, Nolite inquit timere puſillus grex, quia complacuit patri veſtro vobis dare regnum. Luc. 12. Quique flammam charitatis, non ad ſe tantum, ſed ad ipſos etiam perſequutores ſpargentes, poſitis genubus hac prece implorant, Domine ne ſtatuas illis hoc peccatum. Atque inter calicem paſſionis illius vini letificantis cor hominis, quod dominus ſe nouum cum diſcipulis, in regno patris promiſit bibiturum, iugi recordatione memorantur. Tradunt Amethyſtum ebrietatem arcere, reſiſtere veneficiis, adeuntes reges conciliare, grandinem ac peſtes frugum auertere. Et ſanctorum vita frugalis eſt & ſobria ſemper, & ſana: pellit demonum veneficia, conciliatum ſemper habẽt Chriſtum, mala occurrentia arcet orationibus. In ſumma, In Iaſpide fidei viriditas, In Sapphiro ſpei cœleſtis altitudo, In calcidonio flamma charitatis figuratur. In Smaragdo fortis inter aduerſa fidei confeſſio, In Sardonyce ſanctorum inter virtutes humilitas, In Sardio præcioſus cruor martyrũ exprimitur. In Chryſolito ſpiritualis inter miracula prædicatio, In Beryllo prædicãtium perfecta operatio, In Topazio ardens contemplatio demonſtratur. In Chryſopraſſo martyrij opus & præmium, In Hyacintho

ſermolo

sermologorum cæli ad alta sublatio: rursumque propter infirmos humilis ad ima descensio, In Amethysto cœlestis regni decor in humilium animo depingitur. Hi sunt lapides præcioſi duodecim fundamenta muri ciuitatis, quibus nomina apostolorum insculpta erant & Agni: quia nimirum.xij.apostoli in agno fundamenta ciuitatis huius esse meruere. Habet ergo ciuitas fundamentum Agnum: habet. xij. apostolos in hoc ipsum ab ipso agno electos, quos ascendens ad paternæ maiestatis dexteram iussit abire per vniuersum orbem, & ciuitatem dei construere, cuius ipse primum iecisset fundamẽtum: qui quales vita doctrináque fore debuerint fuerintque, lapides isti precioſi ostenduut: quorum virtutem atque pulchritudinem omnem primus ipse in se prægessit, qui est virtutum dominus & rex gloriæ. Psal.13. vt cęteri doctorum eruditur qui superędificare, gestiũt quales esse debeant.

DE PORTARVM PRECIOSITATE, ET PLATEA CIVITATIS, ET GLORIA EIVS.

Sect 5. *Punct.* 1.

ET duodecim portæ: duodecim margaritæ sunt per singulas: & singulæ portæ erant ex singulis margaritis, & platea ciuitatis aurum mũdum, tanquam vitrum perlucidum.

Quãtum ad literam pertinet sensus verbi est, quòd ciuitas illa habet duodecim portas, & singulæ quæque portæ sunt ex singulis margaritis, id est vnaquæque porta ex vna gemmarum memoratarum. Rursum in vnaquaque porta, duodecim margaritæ, quæ sunt centum quadraginta quatuor. Sed iam ad mysterium. In vna quaque porta vel margarita singulariter intelligitur dominus noster Iesus Christus, qui sicut dicitur fundamentum fundamentorũ, sic etiam potest dici margarita margaritarũ, quam negociator distractis omnibus emit. In duodecim autem portis Christus in duodecim Apostolis intelligitur, nõ solũ in his, sed & in omnibus, qui nobis ianua sunt salutis doctrina & exemplo. Legis

Porta Christus.

in Psal.117. Aperite mihi portas iustitiæ. statimque post hęc, Hæc porta domini, iusti intrabũt in eũ: dominũ sane significans, sine quo nemo venit ad patrem. ait enim, Ego sum ostium. Porro, superius mensus est angelus murum ciuitatis centum quadraginta quatuor cubitorum, qui numerus hic quoque replicatur, quum duodecim margaritæ per duodecim singulas portas describuntur: quia duodenarius numerus duodecies ductus, cẽtum quadraginta quatuor consummat, quo numero omnis multitudo prælatorum & sacri verbi dei annunciatorum intelligitur. Id quod Esaias indicat dicens, Super muros tuos Hierusalem constitui custodes, cap. 62. Obserua, pulchritudo, & decor, & gloria portarum, per quas in illam ciuitatem patet ingressus conuenientius significari nõ potuit, quàm nomine vel specie margaritarum. Nam sicut matrona nobilis præciosis ornata monilibus, exculta gemmis margaritisque, solet adblandiri viro suo: sic ciuitas illa nobilissima, quæ est ecclesia, talibus exculta ornamentis, nempe prælatis, qui non aliud sunt quàm virtus, viro suo Christo adblanditur: nam prælati, & doctores sapientes sunt gloria, decus, & ornamentum ecclesiæ, dicente Paulo, Gloria vestra nos sumus. Non solum autem ciuitati sunt decori ipsi prælati sapientes prædicatores, sed etiam vtilitati, portæ enim sunt in Christo: in quibus totus est Christus. Nam & portæ singulæ ex singulis margaritis constare perhibentur, non minus præciosis quàm splendidis, imo excellentibus: quatenus aliæ alias commendare videantur: margaritæ portas, portæ margaritas. Christus apostolos: apostoli Christum, de cuius plenitudine accepere omnes Ioann. 1. Et sicut omnis gloria capitis refertur ad corpus, sic corporis decor ad caput reuertitur omnis. Et sicut lux vera, quæ illuminat omnem hominem illis contulit vt essent lux: iuxta quod dicit, Vox estis lux mundi. sic omnem illi lucem in fontem refundunt, dum omnem virtutem tribuunt Christo, non se aliud quàm hominem recognoscentes. Cõmunicauit Christus aliis lucem, decorẽ, & ornamentũ de se, vt essent interdũ & porta, & margarita: apud se tamẽ nihilominus gloriæ fontem retinuit vigorẽ. Sequitur, Et platea ciuitatis aurum mundum &c.

Ecclesiæ ornamentum prælati doctoresque.

Pulchrâ ſatis & præcioſa ea ciuitas eſt, cui portæ tã præcioſæ ſunt, & fundamẽta præcioſa, & platea aurum mundum perlucidum tanquã vitrum, & tranſparẽs: mundorũ certe locus mũdus eſſe debuit: nam & ipſa tota ciuitas ex auro mundo ſuperius deſcripta eſt, ſimili claritate refulgens. Platea à latitudine vocari dicitur. Platon enim græci latum dicunt, & mãdatum dei latum nimis perhibetur charitate illud dilatante. poſſunt tamen per plateam ciuitatis ſimplex vulgus intelligi, qui latius in via vitæ incedunt, decalogi obſeruatione contenti, conſiliorum ſemitis ſeſe minus conſtringentes. Non enim hi ab ea ciuitate excluduntur etiam ſi ſint platea ciuitatis ſanctæ in myſterio. Hinc per beatum Iob dicitur, Paruus & magnus ibi ſunt. Veruntamen Aurum mundum eſt platea & perlucidum, quia nimirum charitate niteant oportet, ſine qua nemo ſalutis gloriam conſequitur. 1. Corint. 13. quæ debet eſſe in veritate, & non in hypocriſi. Poteſt per aurum perlucidum gloria ſingulorum quorumcũque deſignari, quæ reuelabitur in nobis. Hic non ſumus perlucidum aurum, donec in carne ſumus: futuri tamen ſumus in patria. Quis enim eſt ſine peccato? quoniam ſi dixerimus quia peccatum non habemus, noſmetipſos ſeducimus. 1. Io. 3. Et propheta dicit omnes iuſtitias noſtras perinde eſſe atque pannum menſtruatæ, eo quòd permiſta ſunt opera noſtra aliquali impuritate, ſẽpérq; ſuũ cęnũ ſecum trahunt, tantum abeſt vt hic aurũ perlucidũ eſſe poſſimus. Id quod abſoluit in nobis futura gloria. Sed quid dicit ſcriptura? Oñis qui natus eſt ex Deo, peccatum non facit: qm̃ ſemẽ ipſius in eo manet: & non poteſt peccare: qm̃ ex Deo natus eſt. 1. Ioa. 3. Intelligat qui poteſt. Forſitan de electis loquitur, qui nõ poſſũt imputabiliter peccare ad dãnationẽ: in quibus ſemẽ verbi Dei manet: cũ quo ſtare nõ poteſt peccatũ: per quod ſit natiuitas ſpũalis: ſecũdũ quod aurũ perlucidũ aliquo modo & hic dicimur. Aurũ fornacis excoctione abſoluitur, ita & vitrũ: iã id in myſterio indicat, quia per multas tribulationes oportet nos intrare in gloriam Dei, Act. 14. Nã & chriſtũ pati oportuit, & ita intrare in gloriã ſuam. Luc. vlti. Non noſtris ergo meritis, ſed Chriſti fiet, vt & aurum ſimus, & tranſlucidum vitrum. Sed vt ab hac

Platea à latitudine.

Charitas neceſſaria omnibus.

ſubtilitate deſcẽdamus etiam ad vulgi ſenſum. Quid negauerit competere, quod de platea dicitur, cœlo quoque empyreo quod ſedes eſt beatorum? Certũ eſt enim quia non ſpirituale quid hoc eſt, ſed corporale, lympidum & pulchrum, quo non aliud æque excogitari queat. Dixerim hæc ne dum continuo tenore ſpiritum perſequimur, ſomnium quoddam narrare videamur, quaſi nullus locus ſit corporalis beatorum ſpirituum. Eſt certe locus corporalis, immobilis, clarus, pulcher, omni decore ornatus: rutilans, dignus deo & Chriſto, ſacræ quoque matri eius & ceteris ſanctis, quibus dicturus eſt Chriſtus ipſe idem, Venite benedicti patris mei percipite regnum, quod vobis paratum eſt à conſtitutione mundi, Matth. 25. Verum igitur eſt quòd ſit locus corporalis, ſedes beatorum, pulchritudine incomparabili. verum & hoc quòd ciuitas Eccleſia ſit ſanctorum, quam ſpirituali ſic ædificatione glorioſam deſcripſimus. verum & hoc quòd fundamenta muri ciuitatis ſint apoſtoli. Chriſtus primus. Ipſi enim fundauerunt eam eundo, prędicando, laborando. Id quoque verũ, quòd pręter id quod deus ſit, & Chriſtus principalis murus ciuitatis, vt ex ſcripturis probatum eſt. Apoſtoli quoque ſancti, & alij quique defenſores Eccleſiæ dei muri dicantur, prelati integerrimi Iaſpideam habentes per omnem modum virtutem: namq; ex Iaſpide conſtructus memoratur. Neque hoc ipſum abhorret à vero, quia idem ſunt murus & ciuitas cũ credentibus aliis, niſi quòd in muro perfectiores intelliguntur, quorũ fides nũquam marceſcit, neq; declinat, ſed in viriditate operationis perſiſtit ſemper, vt Haymo adſtruxit. propter quod Dauid orabat dicens, Benigne fac domine bona voluntate tua Sion, vt ædificẽtur muri hieruſalem. Quod nequaquã de terreſtri accipiendũ eſt, nec de materiali, ſed ædificata per Apoſtolos in fine templum, quæ eſt Eccleſia ſanctorum, cuius muri idem ſunt quod ciuitas. Porro verum eſt quòd Chriſtus ſit oſtiũ, per quã patet aditus ad Eccleſiã, ſuper eundem fundatam: qui per ſe dixit, Ego ſum oſtium. De fundamento Paulus teſtatus eſt. 1. Corin. 8. quia idẽ ipſe Chriſtus eſt. Inſuper verũ & illud eſt, quòd Apoſtoli dicantur portæ eccleſiæ, per quos fere totus orbis ingreſſus eſt. Et non ſolum ij portę ſunt, ſed & omnes qui ſimiliter

Cælum empyreum.

Apoſtolis cõuertendo gentes laborauere,& laborant vſque modo vocando peccatores in ſaluté. Nam ſi tot ſunt portæ inferni, quot ſeductores, & peccata: ita tot erunt portæ ciuitatis huius ſanctæ Hieruſalem ſupernæ quot Orthodoxi prædicatores,qui verbo & exẽplo docent,per quos ingreſſus fit in ſalutem.Numerantur tamen duodecim ad numerũ apoſtolorũ etiam ob perfectionẽ nun eri ac myſterium eius:quòd per tria & quatuor numerus iſte multiplicetur. nãque ſiue ter quatuor numeres, ſiue quater tria duodecim faciunt.quia ij fidẽ trinitatis in quatuor mundi partibus prædicarunt. & modo quicunque fidem eandem peruulgant ſub quatuor mũdi partibus,ad hunc catalogũ pertinere nemo diffitebitur. Id etiam verũ eſt, quòd de margaritis,quæ in xij. portis poſitæ ſunt,ſignificare prelatos eccleſiæ,quorũ primitię apoſtoli ſunt,dictũ eſt: quæ portæ ampliori ſignificatu,dilatantur ad omnes electos,vt putauit Haymo.Ita enim dixit,Superius legimus,quòd menſus eſt angelus muros ciuitatis,centũ quadraginta quatuor cubitorũ, qui numerus etiã hic replicatur,quũ xij.margaritæ per.xij.portas deſcribuntur: quia duodenarius numerus duodecies ductus,cẽteſimũ ac quadrageſimum quartũ numerum implet,in quo omnis multitudo ſanctorũ concluditur.Porro idẽ Haymo per muros ciuitatis,robuſtiores & eminentiores ciuitatis intellexit:per plateã verò,quæ à latitudine ita vocari ex Græco fonte dicta eſt, ſimplices, qui illis ſubiecti in latitudine mandatorum dei manent. Idem ſenſit & Primaſius, qui in ſuis commentariis ita ſcriptum reliquit,Et plateas eius ex auro lympido, ſicut vitrum lympidum dicit. Iam dixerat quod ciuitas ex auro mundo ſimili vitro mundo, vel quòd fundamenta eius ſint ex omni lapide præcioſo, quod ad potentes Eccleſiæ puto referendum: Nunc de plateis adiecit, dicens & ipſas ex auro lympido, ſicut vitrum lympidum, tanquam plateæ ad deſcriptam dudum non pertineant ciuitatem, ſed illos hic paruulos ſignificari coniicio de quibus dicitur, Cum ſimplicibus ſermocinatio eius.Prouer.3.Sicut enim plateæ inferiori loco poni,ſic tales humili loco videntur ſaluari. Quod ſi in plateis latitudo intelligenda eſt charitatis, diuerſis voluit vocabulis ſignificare perfectos. tunc autem iam nullus ibi

Portæ multæ ciuitatis Hieruſalem.

indignus, nullus inuenietur paruulus aut infirmus, licet alius alio præmiorum magnitudine clarius emineat. ſtella enim à ſtella differt in claritate ait Apoſtolus, ſic & reſurrectio mortuorum„Hæc ille. ❧ Punct. 2.

Et templum non vidi in ea: Dominus enim Deus omnipotens templum illius eſt, & Agnus.

Magnificis preſidiis ſpem noſtram erigit, & conſolatur, quòd in ciuitate illa ſuperna ad quã tantis ſtudiis feſtinamus, dominũ deum omnipotentẽ ſtatuat templũ, & agnum, nõ dubiũ quin Chriſtũ, potius quàm manufactũ aliquod: hoc eſt quod Apoſtolus dicebat Chriſtũ introiuiſſe tabernaculũ peramplius, & perfectius, id eſt, nõ huius creationis, Hebr. 9. quod eſt tota trinitas, quàm nunc quidẽ tenemus per fidẽ, tunc vero per manifeſtã ſpeciem, quando erit omnia in omnibus. Erit enim tum templum Eccleſiæ pater cum filio, & ſpiritu ſancto, in quo habitaturi ſumus omnes, in eo quieſcendo. Tunc in illa manſione, id eſt in illa deſyderabili diuina protectione, diuinóq; cõplexu habituri ſumus tria, videlicet, ſummã fœlicitatẽ, perfectam cognitionem, & ardentẽ dilectionẽ, in quibus ſumma beatitudinis noſtra conſiſtit. Sed & præſens Eccleſia etſi templum dei ſit, iuxta quòd Apoſtolus dicit, Templum dei ſanctum eſt, quod eſtis vos: tamẽ habet inſuper templum manufactum, id eſt, locum orationis, quo conueniuntur fideles ad dei cultũ iuxta beneplacitũ eius, ad audienda diuina eloquia, & chriſti ſacramẽta. Illa autem cœleſtis ciuitas hieruſalem iam non habebit tẽplum viſibile manufactum, quia dominus deus omnipotẽs pater & agnus templum eius ſunt. Primum. Sicut membris ſingulis corpus extruitur, ſic præcioſis lapidibus tẽplum: & quoniam non vult nos materialibus machinis deditos, carnale aliquid hic ex inolita conſuetudine cogitare, ab hac nos intentione ſuſpendẽs dicit, Templum in ea non vidi, dominus enim deus omnipotens, & agnus templum illius eſt. Eccleſia enim præſertim remotis iam zizaniis in ſolis electis exultans in domino ſecreta manebit, tanquam in templo tutius requieſcens: vt à quo exiſtendi ſumpſit originem, & redemptionis experta eſt lenitatem, in ipſo beatam quoque obtineat manſionem. His enim tribus omnis ſumma eius perficitur, eſſe, noſſe, & dili-

Tria habituri in patria.

gere. Deus autem eam condidit informandam, illuminauit vocatam, beatificauit electam, cum se facit ꝓmissa glorificatione habitare perfectam: nō iam per fidem ambulantem, sed in specie congaudentem. Hactenus ille. Porro Christus secundū quòd Deus, vnum, & idem templum est cum patre, & spiritu sancto, sicut & vnum beatitudinis obiectum, in quo æternaliter beati conquiescunt, & ipse Deus habitabit in eis, dona gloriæ infundendo, & conseruando eos: secundū autem quòd homo, est præcipuum præmij accidentalis (vt vocant) obiectū, qui visitur oculis corporeis in summa gloria. Sed nunquid & iuxta homines Christus est templū? Etiam. Soluite, ait, templū hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Io. 2. quod ibidem exponens sanctus euangelista dixit, Hoc autem dicebat de templo corporis sui. Cuius templum? Respondeo, totius trinitatis. In quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, & estis in illo repleti. Coloss. 2. Hoc autem quòd modo tẽpla eutruimus & consecramus, in quibus & sacrificia offerimus tum labiorum, tum sacrosanctæ Eucharistiæ à domino Deo habemus, qui fieri sibi voluit templum manufactū, & dixit cordi sibi fore, quicunque orauerint in illo loco, & inuocauerint nomen eius, vt liber Regum exhibet. Nam & dominū frequenter adiisse templum Hierosolymis passim sacris in Euāgeliis legimus, cuius omnis actio nostra est instructio. Proinde haudquaquam contemnēda sunt templa hic manufacta, nec exhinc est arguēdum fieri non debere templum aliquod manufactum, quòd nec in cœlesti ciuitate repertū dicatur. Alia enim est cōditio temporis istius, alia illius, vbi facie ad faciem licebit cognoscere Deum, hic non nisi per fidei speculū: tunc nihil peccabimus, vt non opus sit amplius supplicationibus sactificij nobis: hic quia nō caremus peccatis, opus est vt loca sacrificiorum ac iuxta supplicationum habeamus, vbi singulariter Deum placemus. Scriptum est, quia postquam compleuisset Salomon omnia, quæ circa domum Dei pertinebant, & sanctificasset eam, dedicassétque solemnibus holocaustoma tis; & orasset ad dominum Deum omnipotentem, apparuit ei dñs nocte & ait, Audiui orationem tuam, & elegi hūc locū mihi in domū sacrificij. Deīde, Oculi mei erūt

Templa manufacta non contemnēda.

aperti,& aures meę erectę ad orationem eius,qui in loco iſto orauerit : elegi enim ,& ſanctificaui locum iſtum,vt ſit nomen meum ibi in ſempiternum , & permaneant oculi mei,& cor meũ ibi cunctis diebus.2. Paral. 7. Idem ſcriptum eſt.3.Reg. 9. vt obſtruatur omne os malignantium,quorũ ſeges iamprídem vber excreuit. ✱Punct.3.

Et ciuitas non eget ſole neque luna, vt luceant in ea : nam claritas Dei illuminabit eam : & lucerna eius eſt agnus: & ambulabunt gentes , quæ ſeruatæ fuerunt,in lumine eius : & reges terræ afferent gloriam ſuam,& honorem in illam.

Primum. Volens nos ab vſitata diurni nocturníque luminis viciſſitudine omnino ſuſpẽdere,& ad illud lumen incommutabile reuocare,dicit, nõ eget ſole neque luna, nec eodem ordine illam irradiari aſſerit ciuitatem , ſed lõge meliore & ineffabili luce,ſole ſcilicet iuſtitię,quem propheta memorans dicit,Et ſanitas in pennis eius. Malach.4. Ipſe eſt enim verus filius,& vita æterna, veráque lux, quæ illuminat omnem hominem venientem in hũc mundum. Ioan. 1. Gloria ciuitatis melius explicari non potuit,quàm vt diceretur claritate Dei illuminari eam,& agnum lucernam eius eſſe. Quid enim potiſſimum daretur vincenti , quàm vt ipſo mereatur munerum largitore potiri ? Ipſo lumine frui in patria , quo nunc dirigimur in via. Hoc informati inter bona & mala diſcernimus, quo tum beatificati ſola quæ bona ſunt poſſidemus. Dicatur ergo, Et ciuitas non eget ſole neque luna, id eſt,illuſtratio luminarium cæli non erit neceſſaria beatis in patria , quũ corpora eorum clariora ſint futura illis,ſole & luna,claritatẽ omnem à claritate Dei habitura. Quod vero differentius agnum lucernam appellat , ita accipe. Chriſtus vt homo , non ſubſtantialiter lux eſt, ſed receptaculum lucis præcipuum. In ipſo namque habitat plenitudo diuinitatis corporaliter: ſic & lucerna nõ lumen, ſed luminis inſtrumentum , contentiuúmque receptaculum. Quia enim humanitas Chriſti , poſt increatum lumen omnibus ſanctis amplius fulgebit ex virtute diuinæ immenſæque lucis in ea inſeparabiliter manentis, & micantis per ipſam:agnus merito lucerna ciuitatis Hieruſalem ſupernę memoratur. Idem teſtatur de ciuitate hac & Eſaias per apoſtrophen dicens. Non erit tibi ſol amplius

Ciuitas Hieruſalem gloria.

Chriſtus receptaculum lucis.

ad lucendum per diem, nec splẽdor lunæ illuminabit te: sed erit tibi dominus in lucem sempiternã, & Deus tuus in gloriam tuam. Aut quo pacto (oro) ibi nobis quærere solem aut lunam opus erit, qui factorem horum præsentem cernamus, gloria in immẽsum præclariore, quàm si innumerabiles essent soles lunæque, quibus & illis ipse dedit vt luceant. Sic enim dictum est, quia claritas dei illuminat eam, & lucerna eius est agnus. Mirum tamẽ est, & à nostra intelligentia valde remotum, quòd ille idem agnus, qui & templum, sit lucerna: vbi quid aliud cogitare possumus, quàm omnia in agno hic, & ibi præclarissima fore. Nã & gentes ambulaturas ibi dicit in eius lumine, quæ nunc quoque ad eius lumen ambulant, tametsi differenter: quia hic fidei lumine illustratæ, ibi gloriæ illustrandæ, quod multo præclarissimum est. Vbi simul aduerte, quia magna & mirabilia circa nos agni beneficia, ac misericordiarum opera eius commemorantur. Non enim parum ponderis seu momenti habet, quòd gentes appellat, eos, qui ambulabũt in lumine eius. Vnde & per Esaiam dicitur, Surge, illuminare Hierusalem, quia venit lumen tuum, & gloriam domini super te orta est, & ambulabunt gentes in lumine tuo. Esa. 60. Hoc ambulare in lumine hic per fidem est, in futuro per gloriam: per fidem autem, id est, viuere ex fide, ac iuxta præscriptum illius lucis, siue dicam præceptorum eius radiis ambulare, vitam instituere, quemadmodum ambulant omnes electi ex gentibus, iustificati per fidem. Vnde & subditur, Quæ seruatæ fuerũt in lumine eius. Fieri enim potest vt quis primum particeps sit luminis istius primi, quod fidei est: non tamen exhinc alterius, gloriæ scilicet, nisi seruetur hoc lumine, id est virtute fidei, id est, vt vere sit fidelis, nihil à professione discrepante vita: Alioqui quid proderit fratres mei, si fidem dicat quis se habere, opera autem non habeat, Nunquid poterit fides saluare eum? Iacob. 2. Sed & reges terræ allaturos esse gloriam suam, & honorem in illam adstruit: per quos intelliguntur omnes iusti iuxta Haymonem, qui bene se cum subiectis regere satagunt. de quibus dictum est, Cor regis in manu Dei, quocunque voluerit vertet illud. Iusti itaque reges, hoc est, omnes iusti suam gloriam, & ho-

Reges omnes iusti.

norem,referēt ad illam cœleſtem Hieruſalem:quia omnem ſuam remunerationem,& proſperitatem,atque omne ſuum gaudium & exultationem ibi recipient : & quo ampliùs in præſenti vita affliguntur deſpiciuntúrque, eo iſthic exaltabuntur. Quo contra reprobi,qui in præſenti ſuam gloriam & honorem poſſident,& in proſperis huius ſæculi ſeſe extendunt,ibi coanguſtabuntur, & inglorij erunt. Væ vobis diuitibus,inquit dominus, qui habetis hic conſolationem veſtram,&c. Quia enim ſancti in præſenti vita,gloriam huius ſęculi,quæ reproborum eſt, non amant:idcirco ſuam ad æternam referunt, vbi exaltati remunerabuntur:quorum vni iam à domino dictum eſt,Tu eſto ſupra decem ciuitates:Alteri autem, Tu eſto ſupra quinque. Poteſt & aliter dici,vt per reges terræ intelligantur Apoſtoli cæteríque ſancti verbi Dei miniſtri: qui propter regimen animarum , quas ſuo moderamine dirigunt , reges appellantur. Iſti afferent gloriam & honorem in illam , ſicut iam primi illi attulerunt : hoc eſt, omnes quos Chriſto lucrifecerunt,faciéntque ſua prędicatione, & doctrina. Vnde Paulus quibuſdam dicebat, Gloria noſtra vos eſtis in die domini noſtri Ieſu Chriſti. Recte enim gloria regum,& honor vocantur hi, pro quibus iidem reges coronantur. Primum. Quod dicit ambulabunt gentes in lumine eius , & reges terræ afferēt claritatem ſuam in eam : hoc ſane voluit intelligi quòd idem ipſe agnus ſit peregrinantibus via,qui tunc ciuibus vita. Quicquid enim adepti fuerint dignitatis,debitis neceſſe eſt laudibus honori conferant largitoris. Reges autem hic ſpiritales dicit, de quibus legimus, Potens eſt & dabit virtutem regibus noſtris,& exaltauit cornu Chriſti ſui. Dionyſ. Carth. Ambulabunt gentes in lumine eius. Quia ſicut electi nunc viuunt in lumine fidei ipſius Eccleſiæ militantis , & in Chriſto, qui eſt lumen fidelium: ita in patria ambulabunt, agent,viuent , atque in Deum ſe iugiter erigent, & erecti manebunt in lumine Eccleſiæ triumphantis : corporaliter quocunque mouebuntur, & ambulabunt in lumine corporum glorificatorum:potiſſime corporis Chriſti, cuius corporea claritas lumē ſolis inæſtimabiliter ſuperat , regionem quoque terræ viuentium implet. Et reges terræ , id eſt, principes , & prælati

idonei,ac vniuerſi qui ſeſe bene rexere,afferent gloriam, id eſt,ſpiritales ſuas diuitias, merita,magnificentiámque virtutum ſuarum ſecum in cœleſtem illam Hieruſalem deferent,opera enim illorũ ſequuntur illos. Gloria quoque eſt conſcientiæ puritas,dicente Apoſtolo,Gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ:quam ſecum reges afferre dicuntur. Quaſi & hæc quoque adderent nõnihil ad ſupernæ illius ciuitatis fœlicitatem:quia videlicet vniuerſi,quicquid gloriæ honoríſque aſſequuti eſſent,inferent cęlo:vbi nihil niſi gloria,& honor à cunctis in Deum autorem bonorum omnium redundat, ſimili ſententia,qua dictum eſt ſupra cap. 4. de ſanctis animalibus, quia dedere gloriam & honorem ſedenti ſuper thronũ viuenti in ſæcula ſæculorum. Et vigintiquatuor ſeniores procedebant ante ſedẽtem in throno, & adorabant viuentem in ſæcula ſæculorum, & mittebant coronas ſuas ante thronum: vbi dictũ eſt quid ſit mittere coronas ante thronum,niſi quicquid eſt virtutis vſquam,totum Deo tribuere, nihilque ſibi proprie vſurpare. Non ergo principaliter honor & gloria iuſtos reſpicit, ſed eũ per quem facti ſunt iuſti, vt dicant, Non nobis domine non nobis,ſed nomini tuo da gloriam. Pſal.113.Et Pſal. 28.Afferte domino gloriam & honorem, afferte domino gloriam nomini eius. ☞ Punct. 4.

Et portæ eius non claudentur per diem: nox enim non erit illic. Et afferent gloriam gentium,& honorem in illam.

Magna ſecuritas ciuitatis Hieruſalem ſupernæ deſcribitur,ad quam nullæ peruenturæ ſunt inſidiæ inimici, & ideo portæ eius nõ claudentur,vbi erit dies perpetua,nec nox vlla interpolabit diem. Sic tangit futura, vt tamen præſentia non negligat:portas dicit minime vltra claudi cœleſtis illius Hieruſalem, quod ſummam ſecuritatem indicat. Sunt tamen interim & portæ peregrinantis Eccleſiæ apertæ:nec hic in myſterio niſi dies,in qua nõ niſi gloria & honor gẽtiũ. Verus hic ſol Chriſtus Deus fidei lumine refulget,nec vlla nox interpolat diẽ:omnes enim filij lucis ſumus,& filij diei.1. Theſſ. 5. Non clauduntur portæ eius ingredi aut exire volentibus:libere vt illos recipiat, tanquam obedientes: hos emittat tanquam inobedientes, in quibus nulla virtus, nulla conſtantia eſt.

Eccleſiæ libertas.

Ecclesia sanctorū dies est, in quibus sol ille iustitiæ christus suis radiis permanet, etsi mali mixtim sint bonis: non tamen illi pro ecclesia habētur apud Deum. Soli iusti sunt Ecclesia Dei exclusis aliis, etiam quum sint in Ecclesia, vt nō omnes reges in eam suam gloriam afferant, qui conuertuntur, qui intrant, etsi aliqui afferre videantur, qui pro conuersis haberi volunt, cæterum autem filij nequàm, filij scelerati, qui potius blasphemāt, quàm gloriam afferant: vt in hoc statu ecclesiæ militantis, longe secus habeat, quàm triumphantis. Siquidem in triumphantem omnes quotquot ingrediuntur afferunt gloriā: In militantem non omnes, sed hi soli qui pij sunt. Multiplicata est gens id genus stultorum regum terræ, sed nō proinde magnificata lætitia: omnes dicunt, conuersi sumus, Christi sumus, attulimus gloriam nostram in ecclesiam: sed mentita est impia iniquitas sibi: neque enim quicquam horum fecerunt, aut faciunt, immo diuersum. Non enim suscipiunt Christum, nisi quatenus putant sibi proficuum. Quibus respondit Christus, Amen amen dico vobis, quæritis me, non quia vidistis signa, sed quia manducastis ex panibus, & saturati estis. Ioan. 6. Placet panis, non placet Christus: placet præbenda Ecclesiæ, nō placet seruitus ecclesię: religio in libertatem effrenata est in illis, dignitas in tyrannidem. Sed hæ feræ, hi lupi, hi principes infideles, socij furum, hypocritæ mali ferent iudicium suo tempore tale quale supra ostensum est.

Punctus. 5.

Et non intrabit in ea aliquid coinquinatum & abominationem faciens, & mendacium: nisi qui scripti sunt in libro vitæ agni.

Peccatum. Futuri temporis circunscribit Ecclesiam, quando non sicut nunc permixtos cū bonis cohabitantes patitur malos: quia soli cum Christo boni regnabunt, cum quo, & in quo in eandem Hierusalem cælestem matrem omnium fideliter permanebunt. Hactenus ille. In præsentem ciuitatem equidem coinquinati cum puris, mali cum bonis, peccatores cum iustis, impij cum piis simul habitant & intrant: quia sicut hæc vita media inter cælū & terram consistit, ita vtriúsque partis ciues recipit continétque: ad illam autem separabuntur. Ideo nō intrabit

in eam aliquid coinquinatum quocunque scelere, piis semper detestandum, vt aspicere non possint: quemadmodum & de Domino Deo scriptura loquitur. Mundi sunt oculi tui, ne videas malum, & respicere ad iniquitatem non poteris Michææ. 1. Distinguunt inter coinquinatum & abominationem faciens: vt coinquinatum dicat spiritualiter peccantem, Abominatio carnis fœda opera: vel vt illud ad cordis peccata referatur, hoc ad flagitia operis: mendacium oris vicia notat. Potest & eos subnotare, qui confitentur se nosse Deum, factis autem negant. Porro hi qui scripti dicuntur in libro vitæ agni, prædestinati sunt, qui est vis quædam mētis diuinæ, quæ scit omnia antequam fiant, ergo solos bonos intelligamus fore scriptos, qui vitam agni sunt imitati, non malos, non in carne viuentes, Paulo attestante, qui ait, Caro, & sanguis regnum Dei possidere non possunt. 1. Co. 15. Nullus ergo cœlestem Hierusalem ingredi valet, nisi omnis labis atque reatus sit prorsus immunis. Quis hic pro dignitate æstimet, quàm purum oporteat esse cor, quod increatæ luci intimę vniendum sit. Non admittit maculam candor lucis æternæ, speculum sine macula, scelus non accipit. Sūma puritas est Deus, summa pulchritudo. Si ergo post hanc mortalem & caducam vitam nolumus remoueri à beata gloria, quæ per vnionem conspectus diuini continget omnibus, nec in æuum grauissima combustionis subire supplicia: satagamus oportet indesinenter pura mente Deo viuere, eique soli fideliter cum omni humilitate ac reuerentia seruire, in omnibus mandatis eius proficere, in charitatis opere nos captiuare: mētem nostram ad Deum ipsum attollere: continuis precibus insudare: quotidianos defectus plangere, conscientias nostras lauare, vitare mala, atque pœnitentiæ martyrio nos in dies mactare. Sic denique fiet vt inculpatus occurras, stolámque primam à charissimo patre promereare, qua præclarus fias & conspectibilis Deo & sanctis angelis eius in æternum. Amen.

Vitæ puritas seruanda.

CAPVT. XXII.

DE FLVVIO AQVÆ VIVÆ: ET LIGNO VITÆ.

Sect. 1. Punct. 1.

ET *ostendit mihi purum fluuium aquæ viuæ, splendidum tanquam crystallum procedentem de sede Dei, & agni.* Describit in hoc capite primum fluuium procedentẽ à sede Dei, agni: deinde memorat de ligno vitę, & fructibus eius duodecim, alia quoque: postremo librum cõcludit, & multa ponit, quibus prophetiæ huius excellentia demonstratur. Nunc igitur à principio peregrinantis Ecclesiæ mysticum agentis sabbatum fœlicitatem ob oculos ponit, quæ est illi ab agnitione veritatis summæ: nam & vita æterna hinc promanat, Domino dicẽte, Hęc est vita æterna, vt cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christũ. Et hæc ipsa veritas sub typo perennis fluuij à sede Dei & agni profluẽtis describitur, cuius naturalis species tum deniq; apparebit, quando ois cæcitas, caro & vanitas euanuerint: tum quippe ipsum fluuium videbimus sine typo & absque similitudine apertius, copiosius, gloriosius, viuidius, & modis omnibus admirabilius, à summo Deo, & agno profluentem, atq; exundantem more perennis gurgitis, quem pleni non continent aluei, cuius modo nõ nisi tenues guttulas roris instar stillantes in sacris literis sugimus, aut lambimus, largiorem fontem eius ambiẽtes. Iam quum gustus ille huius fluuij tam tenuis modicúsque, tam suauissimus, sit vt merito omni gloriæ mundi, opibúsque ac deliciis præstet: quid futurum censes, quum ex ipsius eiusdem fluminis limpidissimis, suauissimísque aquis pleniter satiaberis? Fluminis inquam, cuius impetus lętificat ciuitatem Dei, à fonte vitæ scaturientis, & ebullientis: cuius potu satiari cupiebat ille, qui dicebat, Satiabor quum apparuerit gloria tua. Et, Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos. Psalm. 35. Esaias quoque ait, Tunc videbis & affluues, & mirabitur, & dila-

Ciuitatis fœlicitas describitur.

tabitur cor tuum, quando conuersa fuerit ad te multitudo maris, cælestium voluptatum scilicet, & veritatis eternæ. Hic est fluuius ille purus, non carnali sensu dilutus, nec voluptate sordida corruptus: sed sinceritate gloriæ splendens, ceu crystallum, quod transluciduũ est, reddénsque quod post se est, qui pascit, potat, delectat, ac reficit: qui idcirco aquæ viuæ dicitur, quòd per vitam credentibus, nunquam intermorituram, quos pleniter imbuerit semel, vt perfecte sanentur, & seruentur sanitate inenarrabili, quam ipsa nunc fidei veritas dat. Primasius legit flumen aquæ viuæ, tali enarratione. Rectę ipse fons vitæ dominus Iesus Christus significati cognoscitur, de quo legimus, Apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen, Psal. 35. Ipse est enim quemadmodum legimus Imago maiestatis dei omnia potens, & permanens in se: omnia innouat, & per gentes in animas sanctas sese transfert. Ille itaque fons, qui fluuius: fons, eo quòd in se permanens sit: fluuius, quòd ad satietatem sanctis se largiter & iugiter communicet: Nam & vbi fons dicitur, etiam torrens nominatur. Quum enim psalmus diceret, Ex torrente deliciarum tuarum potabis eos, secutus adiunxit, Quoniam apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen, Psalm. 35. Dion. Carth. Sacratissimus euangelicæ legis propheta Ioannes cælestis Hierusalem pandit edulium, atque beatæ refectionis materiam, & obiectum. Per flumen autem aquæ viuæ, intelligi potest exuberans illa effusio donorum gloriæ à Deo superbenedicto in mentes beatas, seu increatæ beatitudinis participatio copiosa, seu ipsemet spiritus fons totius bonitatis, fœlicitatis ac voluptatis. Quod flumen dicitur aquæ viuę, quoniam post vitæ præsentis laborem dulcissime recreat, & vitæ gloriam pręstat, de quo flumine legis in Esaia dominum dicétem, Ecce ego declino in eos vt flumen pacis, & vt torrens inundans gloriæ, cap. 66. Et Ezechiel asserit. Torrentem aquæ de templo procedentem, cap. 47. D. Haymo de presenti locum hunc expendens: per flumen aquæ viuæ, doctrinam veteris & noui testamenti intelligit. Quod enim aqua prædicationem sanctam significet Salomon docet, qui dicit, Aqua profunda verba ex ore viri, & torrens redun-

Iesus fons vitæ.

Fons aquæ viuæ sacra scriptura.

dans, fons sapientiæ. Et dominus dicit in Euangelio, Qui credit in me (sicut dicit scriptura) flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Sed quum vna sit doctrina veteris & noui testa. pluraliter enunciatur, quia scilicet & vnitatem fidei annunciat: & tamen ad multos auditores prouenit, & per multorum ora diffunditur. Bene autem flumen aquæ viuæ vocatur, quia quos irrigat viuificat, & ad vitam æternam inuitat: & crystallo splendenti ob puritatem fidei comparatur, quæ in baptismo recipitur. Quos enim docendo viuificat, ad aquam baptismatis perducit, eosque & puritate fidei splendidos, & robore fortissimos reddit. Sedes autem Dei & patris, & filij, ex qua doctrina fidei inuiolabilis procedit, est ecclesia: quibus Paulus dicit, Templum Dei sanctum est, quod estis vos: quia in cordibus fidelium Christus sedet cum patre, & spiritu sancto: quorum quia inseparabilis est potestas, inseparabilis etiã sedes est. Ab ipsa ergo Dei sede procedit aqua, quia ab Ecclesia doctrina spiritus dimanat, extra quam error est omnis prædicatio, quæ sanam doctrinam non habet. Iã habes copiose quid flumen hoc aquæ viuæ sit, iuxta maiorum examen relatum, & ad militantem (vt dicitur) & ad triumphantem Ecclesiam, quatenus duplex in eo spiritus intelligentiæ amabilius capiatur: námque eadem gratia, quæ hic habetur à credentibus, consummatur in gloria: & doctrina fidei, & in veritatis æternæ assequutione impletur: vt idem spiritus vtrobique operetur, non dubium quin sanctus, ad christi redemptionem, vt saluet & glorificet, & repleat & satiet, & delectet in sempiterna sæcula. Amen.

❧ Punctus 2.

In medio plateæ eius: & ex vtraque parte fluminis lignum vitæ afferens fructus duodecim: per menses singulos reddẽs fructum suum: & folia ligni ad sanitatem gentium.

Omnia ista ostendebantur Sancto Ioanni sub corporalium rerum similitudinibus. Vnde in imaginaria visione apparuit ei quòd per medium ciuitatis decurreret lucidissimum flumen, cui in vtraque ripa videbatur idem lignum. Dicit Hay. Hoc iuxta litteram non potest intelligi, vt videlicet idem lignum numero in vtraq; parte fluminis

Lignum in vtraque parte fluminis.

minis sit, nisi forte in medio fuerit collocatum, vt rami illius, hinc atque illinc tenderentur; verum spiritualiter hoc intelligendum est, vt dominus Iesus sit in medio Ecclesiæ suæ, figuratus per lignum illud, quod Moyse asseuerante Dominus Deus posuit in medio paradisi, Gen. 2. Miræ efficaciæ ac vbertatis lignum illud erat. At quid potuit efficacius, fœcundiúsque domino nostro Iesu Christo esse? Bene autem in medio plateæ, & in vtraq; fluminis parte lignum describitur: quia Christus, qui est in medio ecclesiæ, quia & in medio candelabrorum aureorum supra versari visus, eodem sensu, vt dicat, ego autem in medio vestrum sum sicut qui ministrat, Luc. 22. Nam & salutem operatus est in medio terræ. Illud autem quod dicitur in vtraque fluminis ripa constitisse: eo sensu intelligendum, quo dicitur in duabus naturis consistere, quæ velut ripæ sunt veritatis perpetuæ intellectæ per flumen: diuina altera, altera humana. Hic produxit primum fructus duodecim, 12. Apostolos in quibus vniuersitas fructus christiani virtualiter tum erat collecta, quibus dixit, Elegi vos, & posui vos, vt eatis & fructum afferatis, & fructus vester maneat. Mirares, fructus fructum produxit, vt naturam superet in hac causa gratia. Porro folia ligni medica verba Dei sunt, quę non defluunt, nihil minore miraculo: nam & ipsum lignum verbum Dei est, testante scriptura, Misit Deus verbum suum, & sanauit eos. Ecce verba medica, verba sanatiua: O quot sanat folium ligni huius quod minimè caducum est, minimęque defluens, dicente scriptura, Misit Deus verbum suum & sanauit eos, intellige qui prædordinati ad vitam erant. Deus ille per Esaiam loquitur dicens, Quomodo descendit imber & nix de cælo, & illuc vltra non reuertitur, sed inebriat terram, & infundit eam, & germinare eum facit, & dat semen serenti, & panem comedenti: sic erit verbum meum, quod egredietur de ore meo. Esa. 55. quatenus intelligetes non inefficax Dei verbum esse, quod manet in æternum, Esa. 40. Idem. Egredietur de ore meo iustitiæ verbum, & non reuertetur ad me. Esa. 45. Non reuertetur, intellige sine fructu: operatur enim ad quod missum fuerit. In summa per id vtique vniuersi sanati sumus.

Christus in medio ecclesiæ

Fructus, 12. apostoli sunt.

Folia ligni vitæ.

Menſes 12. omne tẽpus.

Porro per duodecim mẽſes omne tempus ſeculi præſentis capitur. Illud ergo quod dicitur reddere fructus per ſingulos menſes, ad ſemper eſt referendũ: quòd nũquam ceſſet procreare fructus, quod primũ duodecim tulit. Poteſt nõ incõcinne in vtraq; ripa vtraq; pars Eccleſię figurari, quæ hic eſt, & quę alibi: per flumẽ vero aqua baptiſmatis lympida, & viua, eo quòd vitalis gratia per eã conferatur: cuius Eccleſiæ in vtraq; parte ſtat chriſt⁹, qui gratiã dat & gloriã. Pſal. 83. Per huius virtutẽ producti ſunt duodecim Apoſtoli, & cũcti alij per mẽſes ſingulos producuntur, in quatuor mundi partibus fide trinitatis baptizati. In viſione Ezechielis in vtraq; ripa plura ligna exhibentur, per quę ibidẽ ipſi fideles figurantur: renati in chriſto, ſuis quiq; virtutibus fructuoſi: de quibus in ſingulari loquitur Ieremias dicens, Benedictus vir qui confidit in domino, & erit dominus fiducia eius: & erit quaſi lignum, quod tranſplantatur ſuper aquas, quod ad humorẽ mittit radices ſuas. & nõ timebit quum venerit æſtus, ſed erit folium eius viride, & in tẽpore ſiccitatis non erit ſolicitum, nec aliquando deſinit facere fructum, cap. 17. Fructus hîc bonarũ operationũ eſt, folium ſalutaris doctrinæ, à quibus non ceſſat in domino confidens, veritatis ſpũ eum vegetante. In hac tamen ſcriptura lignũ chriſtus intelligitur, ideóque vitæ: Nãmque in ipſo vita erat. Ioan. 1. Apud quem in alio loco ipſamet veritas de ſe teſtatur dicens. Ego ſum via, veritas, & vita. Ipſa eſt Dei ſapientia, iuxta quod ſcriptum eſt, Quia lignum vitæ eſt omnibus appræhendentibus eam. Prouer. 13. Sunt qui ad triumphantem. Eccleſiam plus velint pręſentem ſcripturæ locum referre, in qua Chriſtus lignum vitæ eſt ſecundum diuinitatis naturam vbiq; præſens, ideoq; in vtrauis parte fluminis: qui alit mẽtes beatorum omnium, ſatiat, confirmat, & fœlices efficit, omnibus ex ſe influens gloriã: cuius fructus duodecim, non aliud puto niſi magnam copiam mercedis ſanctorum, qui ob fidei æmulationem ſpũalem in 12. tribubus filiorum Iſrael computãtur, quibus perpetuo ſupperit ea felicitas ſempiterna, potuit enim opportune in duodecim menſibus æui perpetuitas deſignari, ad exemplum præſentis temporis quod omne in duodecim menſibus cõpletur. Atq; (vt apertius dicã) ideo

In anagogia locus expenditur.

Christus lignum vitæ appellatur, qm̃ ciues in patria fœliciter reficit, dona sua illis communicando. Itaque fructibus iisdem, quos Christus procreat, in patria pascit sanctos: & sunt quicquid ad plenam electorũ fœlicitatẽ pertinet. Beatitudo námque est status oim bonorum aggregatione perfectus, vt diffinitum est à doctis: & dona hæc quamuis sint plurima, tamen duodecim numerantur ob perfectionem numeri, mysterij quoque tribuũ filiorum spũalis Israel expressionem. Nã & per Apostolos 12. in nouo testamento electi sunt spiritualiter generati. Hugo Card. duodecim fructus sic numerat, vt primus sit lumen gloriæ: cum hoc tres dotes aiæ, quæ sunt visio, tẽtio, fruitio. Quintus pax, quam distinctã vult à dotibus aliis. Est enim realis delectatio, seu quietatio consummata beatorum in Deo. Alię quatuor dotes erunt corporum glorificatorum, puta Agilitas, impassibilitas, subtilitas, claritas. Decimus accidẽtalis, idest externa illa beatitudo in aspectu humanitatis Christi consistens. Vndecimus, gaudiũ, quod beati ex mutuo consortio, & conspectu habent. Duodecimus, ex pulchritudine totius machinæ orbis tũc innouatę. Quæ omnia Christi virtute fient, perinde atq; fructus ex arboris fertilitate. Prim̃. Bene autem per mediam plateam, tanquam commune omnibus sanctis bonum, quod nulli negetur digno, nulli donetur indigno: Deus enim qui glorificatur in concilio sanctorum, magnus, & metuẽdus super omnes, qui in circuitu eius sunt, Psal. 88. Addidit. In medio quippe est tanquam indiuisum patrimonium cunctis videntibus Deum. Hinc legimus, Hierusalem quæ ædificatur vt ciuitas, participationem eiusdem fore in idipsum, Psalm. 121.

Beatitudo quid sit.

Fructuum 12. allegoria.

❧ Punctus. 3.

Et omne maledictum non erit amplius: sed sedes Dei & agni erit in ea, & serui eius seruient ei: & videbunt faciem eius: & nomen eius in frontibus eorum.

Quinque memorantur ex ordine. Prim̃. quòd omne maledictũ nõ erit amplius. Quia enim æternæ beatitudinis locus ille est, non est fas quippiam maledicti inesse ibi, vbi totum est benedictio quicquid est, totum lætitia, totum laus, totum gratiarum actio, sicut scriptum est, Exulta-

bunt ſancti in gloria, letabuntur in cubilibus ſuis. Pſal. 149. Et, Beati qui habitant in domo tua domine, in ſecula ſeculorum laudabunt te. Pſalm. 83. fœlicia ergo erunt omnia. Aut quo pacto ibi maledictum fuerit, quando illud iam dudum cõdemnatum coniectúmque erit in ſtagnum ignis ardentis? Obſerua. In preſenti eccleſia maledictum eſt, quod tractum eſt à Cain, vt putauit Haymo. In illa autem ſocietate ſanctorum nullum erit maledictum, ſed omnis eccleſia ſanctorum benedicetur in verbo filij Dei dicentis, Venite benedicti patris patris mei, &c. Aliter, In cæleſti habitaculo nulla erit alicuius verbi mali prolatio, nulla hæreſis, nulla Dei offenſio, iuxta illud Eſaiæ, Non audietur vltra iniquitas in terra tua, vaſtitas & contritio in terminis tuis, cap. 60. Quinimo erit ibi indeficiens gratiarum actio, & iucundiſſima Dei laudatio: Sedes enim Dei eſt. Primaſius legit thronum: vnus thronus, vna ſedes indiuiſibilis ſeſſionis. Eius verba ſunt iſta. Non dixit, erunt, neque throni, vbi enim vnitas eſt naturalis & indifferens gloria deitatis, ibi maximè commendari oportuit vnus thronus indiuiſibilis ſeſſionis, qui nec Arrianę prauitatis aſtu diuidi, nec Sabellianæ vanitatis poſſit ſuſpitione confundi. Haymo corruptum textum ſequés ex plurali cogitur nihilominus ſingulare reddere, congregans omnes electos in vnitate fidei. Serpit enim expoſitione, nec audet caput altius quandóque efferre, neque cum apoſtolo rapitur vt de excelſo audiret arcana Dei verba, videret mirabilia. Sedes iſta regnum Dei, & agni: Sedet Chriſtus cum patre etiam vt homo, ſedebítque. Quod modo ſedeat hoc fides adſtruit. Quod verò poſtea etiam ſit regnaturus cũ eo, palam eſt ex eo, quòd Luc. 1. regnaturus in domo Iacob in æternum prędicatur. Credimus adminiſtrationem regni Chriſto commiſſam iuxta hominem, & quia tum eiuſmodi adminiſtratio deſitura ſit, nec tamen proinde Chriſtus nõ erit rex. Tertium ſequitur, Et ſerui eius ſeruient ei; non dubium quin Deo & agno, qui ſunt vnum in vna hypoſtaſi. Serui Dei, electi omnes ſunt. Quærit Haymo, Quum Dominus diſcipulis dicat, Iam non dicam vos ſeruos, ſed amicos meos: quomodo hic ſcriptura iam immortales effectos, vocat ſeruos? Aut ſi iam

Maledictum tractum à Cain.

seruitute corruptionis liberati, ad libertatem & gloriam filiorum Dei peruenient: quomodo in illa quiete æterna seruire narrantur? Sed sciendum nobis est, quia in eo, quod iam nullo certamine desudabunt, sed æterna quiete erunt, liberi erunt, ac nulla seruitute obnoxij. Nam & nunc non sunt serui timoris, sed amoris. Duæ enim sunt seruitutes, altera seruilis, filialis altera. Timet seruus, sed aliter quàm filius: ille ne verberetur à Dño., hic ne priuetur hæreditatis beneficio: seruit ille timore, hic amore: nihil interim ad hæreditatem respiciens, sed solum quia pater est, non offendit: pietatem erga illum habens, reuerentiam, & religionem. Hac seruitute seruiunt electi omnipotenti patri: præcauentes, ne eũ in aliquo hic omnino offendant: ibi autem seruiunt ei laudando & glorificando illum pro dignitate. Dicit, Cartha. Seruient ei, seruitute latriæ Deum reuerentialiter adorando, indefesse laudando, eiúsque beneplacito in omnibus obtemperando. Estque seruitus ista sine labore, non ad meritum, sed ad premium spectans, ad quem modum seruire Deo regnare est, est enim æterna fœlicitas. Quartum erat, Et videbunt faciem eius. Non ergo non poterit ibi esse fœlicitas, ac regnum, vbi amabilis facies cernitur Dei, non poterit non esse summa laus, & glorificatio, vbi reuelabitur nobis Deus, pater, & toties benefactor noster. Non ergo silentio præmentur istic sancti, nec tacebunt: sed sicut scriptura docet, Vox erit exultationis, & salutis in tabernaculis iustorum. Psal. 117. vbi summa beatitudinis nostræ perficietur, videbimus enim eum sicuti est. 1. Corint. 13. Et 1. Ioannis 3. Id quod procliui toto pectore desiderantes clamamus, Ostende nobis Domine faciem tuam & salui erimus. Videbunt ergo faciem eius, id est, diuinam essentiam clare & immediatè per speciem contemplabuntur: cuius noticiam plene assequentur, plenæque cognoscent: quam in via ex parte cognoscunt. Et hæc ipsa visio tota merces est. Quid putas quantæ dignitatis, nobilitatis, excellentiæ, dulcedinis, ac incomprehensibilis fœlicitatis sit intueri desiderabilem faciem domini? Sed hoc magis animo complectendum, quàm stylo persequendum. Nonne facies illa in seipsa est infinitæ pulchritudinis, suauitatis, &

Seruitutes duæ.

voluptatis, omni menti creatæ prorsus conuenientissima. Cur ergo non proinde actutum cuncta spernimus? Cur non calcamus quæ mundi sunt? Cur non velut stercora cum Paulo arbitramur cuncta? alioqui caduca, suoptéque ingenio cito vanescentia? Cut præterea in eius vnquam obsequio animo defatigamur? quare non continuo consideramus, qualis & quanta sit illa beatitudo, quæ nobis promittitur in cælis, vt merito sui vilescerent animo, quæ habentur in terris: quatenus expeditius, liberiúsque totos nos Deus possideret, peculium suum dulce iuxtáque charissimum? Talem visuri sunt sancti Deum, qualem nunc angeli vident illum, de quo Dominus dicit, Angeli eorum semper vident faciem patris mei, qui in cælis est. Matt. 18. & alibi, In quem desiderãt angeli prospicere. Quod non pueriliter omnino est capiendum, vt putemus Deum liniamentis corporis conspectibilem, & humana facie, quæ corporeis oculis cerni possit, sed quia in facie hominis cognitio est: ideo hic per faciem, quam electi videre dicuntur, nihil aliud, quàm reuelata cognitio sanctæ illius triadis intelligitur: hoc est, quod Paulus intendebat abstrusiore quodam mysterio scribere. Nos, inquit, fratres reuelata facie gloriam domini speculantes, in eandem imaginem transformamur à claritate in claritatem, 2. Corin. 3. Et 1. Ioan. 3. videbimus eum sicuti est, ideo similes ei erimus. Magnum miraculum, magna merces: videbimus, & transformabimur: transformabimur in aliud quàm quod in faciem modo sumus. Tanta est vis visionis diuinæ. Nam & facies Moysi igne flagrans à consuetudine colloquij diuini conspiciebatur, vt non possent filij Israel intendere in eum. Quintum & vltimum, Et nomen eius in frontibus eorum. Diximus supra quid frons, quídue scribi nomen eius in eorum frontibus sit: tantummodo id accipe, per fidem iustificari electos, per quam etiam vitæ æternæ conferri merita certum est. Horum in frontibus nomen Dei & agni scriptũ memoratur, tanquam ex titulo cognoscatur, qui sunt Dei, quique pertinent ad regnũ: quia vere fideles. Haymo. Per frontem exprimitur fides. Deinde querit, Sed quum ibi iam nõ sit fides, quid sibi vult quod electi nomen Dei in frontibus habe-

Facie ad faciem videre Deum.

Frons fides.

re prohibentur. Sed sciendum, inquit, quia fides hic pro remuneratione fidei est posita, quę remuneratio contemplatio dei omnipotẽtis erit. Quum enim acceperit Ecclesia quod per fidem credidit, recte ipsum fidei præmiũ pro titulo gloriæ in suorũ frontibus gestare videbitur. Dicatur ergo, Et nomẽ eius scriptũ in frontibus eorum. Dion. Carth. id est, apertissime per dona gloriæ innotescet, quòd ipsi sint filij dei ab æterno prędestinati. Habes quid sit scriptũ esse nomen dei & agni in frontibus beatorum, quoniam pro prędmio fidei manifestari, quòd sint filij dei ab æterno ex largiuoma dei misericordia prædestinati: hic nomen dei & agni in fronte gerimus per apertam fidei confessionem, ibi autem per manifestam gloriæ reuelationem. *Nomen dei scriptum in frontibus.*

✻ Punc. 3.

Et nox vltra non erit: & non egebunt lumine lucernæ, neque lumine solis, Quoniam dominus deus illuminat illos. Et regnabunt in secula seculorum.

Ad superiora pertinent, Nox non erit vltra &c. & regnabunt &c. Quomodo enim possibile sit ibi noctem interuenire vbi nusquam disparebit verus ille deitatis sol, quę fabricauit solem & lunam, & dedit vt lucerent mundo. Primasius. Nostrorum fragilitas corporum his nunc, & vicissitudinibus temporum, & consolationibus elementorum, vt ad exercendum diurna opera, noctis quiete reddatur idonea. vtatur etiam nocte pro consolatione lucerna. Tunc autẽ quando erit deus omnia in omnibus, qui est lux vera, his elementis nullus erit indigens, quando ipse lumen erit regnantibus sanctis, qui totius author est operis. Neque perfectorum exhortatione, neque legis diuinæ prædicatione, quæ nunc in obscuro loco lucerna esse dicuntur, opus erit amplius: quia in dei contemplatione rebus expletis tenetur perfecta promissio. Hay. Si vero noctem intelligamus ignorantiam: lucernam vero, vel solem, diuini verbi prædicationẽ: neque nox erit tunc ignorantiæ, neque prædicatio doctrinæ, quia sicut Esaias dicit, tunc non docebit vir proximũ suum dicens, cognosce dominũ: quia omnes scient me à maiore vsque ad minorem. Sed omnes æternæ sapientię inhærentes perfecta scientia fulgebunt, & regnabunt cum capite suo in secula seculorum. O magnæ securitatis fiducia. O admira-

bilis æternitatis duratio. Quis tum pauebit interitum? Quis vitę terminum exhorrebit? Quis damna complorabit? Studioſe ergo nobis contendendum eſt, fratres dilectiſſimi, per bona opera, fideique feruorem feſtinandum: ne dum tardius inceſſerimus, occluſa ianua foris erubeſcamus, damna rerum debitæ nobis fœlicitatis æternum plorraturi: cum fatuis virginibus olei meritorum inopes, fideique luminis egentes, ad vendétes remiſſi. Hucúſque ſeptima viſio proceſſit. Quæ verò exhinc ſequuntur, ad Ioannis pertinent admonitionem, reliquorúmque credentium: & non niſi concluſio libri ſunt.

EPILOGVS LIBRI TOTIVS.

Sect 2. *Punct.* 1.

ET dixit mihi. Hæc verba fideliſſima ſunt, & vera: & dominus deus ſpirituum prophetarum miſit angelum ſuum oſtendere ſeruis, quæ oportet fieri cito.

Quemadmodum in aſſeruandis rebus temporariis, quæ in primis precioſæ ſunt, vt aurum argentúmue ac margaritæ lucentes, ſolent adhiberi munitiones, vectes, repagula, ſeræque & id genus alia clauſurarum, ne improbus fur irrumpat ac furetur: ita præuidens ſpiritus multos huius libri aduerſarios futuros, in eius concluſione quædam pro illius munitione poſuit: è quibus primum hoc eſt, Hæc verba fideliſſima ſunt, & vera: nam dominus deus, qui eſt omnipotẽs per angelum ſuum, qui mentiri neſcit, hæc reuelare dignatus eſt ſeruis ſuis, non dubium quin credentibus, qui ſunt eius populus peculiaris & ſanctus. Hoc iam in principio dixerat, quatenus finis quoque principio conſentiret, vt ſicut principium galeatum eſſet, ita & finis, quo magis cætera intermedia velut inter propugnacula tuta eſſent, ne quis lectionem huius libri temerare audeat, vbi primum ſacramenta eius minus cernat: aut velut rem vilem contennat, damnetue: ſed vt dei verba religioſè tractet, veneretur, & adoret, ac iuxta ſpiritum eius myſteria timetur collatis ſcripturæ ſacræ locis, è quibus ſcintillæ veræ lucis in hũc

librum petuntur. Est ergo repetitio propter maiorem credulitatem. Porro noua tralatio habet non spirituum sed sanctorum: sed conuenit tamen sic legi, quasi dominus, qui dedit olim spiritum prophetiæ prophetis suis, idem dignatus sit hęc quoque per modum prophetiæ reuelare: Nam Paulus ait, Spiritus prophetarum prophetis subiectus est. 1. Cor. 14. quatenus ad arbitrium vel sileant, vel loquantur. Haymo legit, Et dominus deus spiritus prophetarum, id est ipse qui loquutus est in prophetis, idem misit angelum suum ostendere Ioāni, & in illo omni ecclesiæ. Siue ergo sit spirituum, siue sanctorum, siue spiritus: habes, quia à domino deo prophetia hæc est, qui quum sit dominus deus omnium per creationē & gubernationem, specialiter tamē per redemptionem, & iustificationē sanctorū, qui suis olim prophetis dabat spiritum prophetandi, qui est & ipse spiritus. Ioan. 4. Spiritus est deus. Et ideo necessario consequitur vera esse quæcunque in hoc libro traduntur, non friuola, non contemptibilia, proinde nec reiicienda: quinpotius adoranda amplectandáque, & cum religione tractanda: de his enim habentur quæ oportet fieri cito, id est in breui, vel in præsenti, vt supra expositum est copiosissime. Primum. In breui, inquit, docuit se omnium vtilitati generaliter prospexisse. Ipse est autem spiritus prophetarum, qui etiam spiritus sanctus, vtique dominus: propterea propheta, Audiam inquit, quid loquatur in me dominus deus. Psal. 84.

❧ Punc. 2.

Et ecce venio velociter. Beatus qui custodit verba prophetiæ libri huius.

Christus introducitur loquens: qui quamuis interdum morā facere videatur, velociter tamen est venturus, vt nemo putet in peccatis diu securius viuendum, captus voluptate carnis, & conuictus eius, persuadens sibi iniique quasi aduentus illius sit nimium differendus: vt dicat, Quando veniet? Quando morte afferet? interim comedendum bibendúmque est, genio quoque indulgendum. Quod sane stultorum est putatio: & vox. dominus siquidem intercidit hanc eiusmodi, spem vitæ longioré: Quum dicit, Ecce venio velociter. Hoc velociter non tam ad finem mūdi est referendum quàm ad mortem cuiusque, quando

Spem vitæ longiorem intercidit Christus.

dulcem & bene communitam illis vitam idem dominus eſt adempturus: qui alibi quemq; cõmonitum eſſe voluit ad vigilandum atque expectãdum: quatenus quiſque paratus ſit ſemper & vigilet nihil abſimiliter hominibus expectantibus dominum ſuum, quãdo reuertatur à nuptiis, vt quum venerit,& pulſauerit, aperiant ei: & beatos illos fore dicit,quos in aduentu repererit vigilantes,quoniam ſuper omnia bona ſua conſtituturus eſt eum,Luc.12. vbi adiungit,Quod ſi dixerit ſeruus ille in corde ſuo,moram faciet dominus meus venire,& cęperit percutere ſeruos & ancillas, & edere,& bibere, & inebriari: veniet dominus ſerui illius in die,qua non ſperat,& hora qua neſcit: & diuidet eum,partémq; eius cum infidelibus ponet. id quod proculdubio de aduẽtu domini in morte cuiuſlibet intelligitur:diuiſio enim hominis per mortem fit, quando ſeparatur anima à corpore. Proinde recte beatus,qui cuſtodit verba prophetiæ huius libri,quib⁹ indicãtur ſane,bona quæ ſequamur,mala quæ fugiamus,Beatus,inquit,nũc in ſpe & in merito tũc autẽ quũ aduenerit dominus,in re & premio. Cuſtodit,qui credit,qui reuerẽter præceptionibus eius obtẽperat,vitamq; carnis corrigit,& in ſpiritu ſeruit deo & Chriſto. Quo cõtra valde miſer & infœlix qui non credit, nec obtẽperat: aut ſi credit non implet opere nec vitã corrigit,domino dicente,Ille autẽ ſeruus qui cognouit volũtatẽ domini ſui,& nõ ſe præparauit,nec fecit ſecũdũ volũtatẽ eius,vapulabit multis. Luc.12. Ideo ergo valde miſer & infœlix,quia pars eius erit cum dãnatis ad pœnam. O quis ea pro merito excogitabit,quæ ſuſtinere coguntur eiuſmodi verborũ contẽptores: qui nec audire volunt,ignorationẽ pro excuſatione prętendentes,id eſt, vt neſciãt,& neſciẽtes pereãt: vt impleatur illud apoſtoli: Qui ignorat ignorabitur. quibus ipſe dominus iudex mortuorum,ac viuentium dicturus eſt, Amen dico vobis neſcio vos. Quare neſcio vos? Quia nec vos ſcire voluiſtis me: nec vias meas elegiſtis, vt cuſtodiretis mandata mea, & voluntates meas, & præcepta vitæ ac diſciplinæ, quæ mihi in primis cordi ſunt. proinde non excuſabuntur. Quia vtique ſcire debemus vias domini: & legem eius exquirere, & certe in ignoratione peribit, qui non vult ſcire quæ debet,maxime in ſalutis rem pertinentia: affe-

Aduentus domini ad mortẽ cuiuſlibet.

data est enim, & non simplex ea omnis ignorantia. Nos aliter simus: vt & discamus, & custodiamus verba dei, verba salutis nostræ, verba proficua, verba vitæ æternæ, quæ presentaturæ sunt nos conspectibus dei, dignosque cœlo iudicaturæ.

✻ Pun. 3.

Et ego Ioannes qui audiui, & vidi hæc.

Sicut ad commendationem libri in initio personam suam semel & iterum ac tertio nominauit. Primo ibi, & significauit mittens per angelum suum seruo suo Ioanni. Deinde, Ioannes septem Ecclesiis. Tertio, Ego Ioannes frater vester. Ita & hic diligenter curauit nomen suũ ponere, quatenus opus autore certiore & illustri tutũ foret & gratũ, qui de Ecclesia multis nominibus bene meruit, à domino in primis dilectus, cui hæc ostensa sunt per angelum eius: quo omnis ambiguitas calũniáue tolleretur. Imo ne finem quispiam alius texisse crederetur, quàm qui principium. In quod nimius cum zelus impulit, vt toties in re tam necessaria se nominaret. dicẽs, Et ego Ioannes, qui audiui, & vidi hæc. subauditur, dico, & testificor.

✻ Punc. 4.

Et postquam audissem, & vidissem cecidi, vt adorarem ante pedes angeli, qui mihi hæc ostendebat. Et dixit mihi: Vide ne feceris: conseruus enim tuus sum, & fratrum tuorum prophetarum: & eorum qui seruant verba prophetiæ libri huius. Deum adora.

Quãtę venerationis sit hęc dignissima Apocalypsis, vel exhinc coniice, quia rursum adoratione officium conatur reponere illi qui monstrauit, vbi duo simul in Ioanne consydera. Primum magnę humilitatis virtutem, qui semel prohibitus, tentat iterum idem facere, vt cadat ante pedes reuelatoris angeli. Secundum summam animi ipsius gratitudinem, vt recompenset tali officio, quod aliter recompensari non posset. Est hic locus, veros prophetas, & seruos Christi apud dominum pares dignitate angelis fore, qui in veritate cordis sui seruiunt ei. Cur vero prohibitus sit, supra satis declaratum est. Primasius censet magno visionum stupore id Ioannem iterare voluisse, à quo iam antea simili responso fuerat prohibitus, velut sui oblitus fuisset. Ego tamen deputarem multo amplius gratitudini, ac spiritus in eo humilitati:

prohibitus autē ne non parēm ſecum dignitatem habere putaret, ſeu ne nihil dignitatis homini Chriſtō in ſe contuliſſe videretur quem ſupra ſuper aſtra extulit, vt vniuerſitas angelorum ipſum adoraret. Nec proinde docemur nihil honoris ac reuerentiæ ſenioribus, aut paribus etiam exhibere, quum Paulus doceat honore inuicem præueniendum fore, & eos qui præſunt duplici honore dignos. Et Petrus Apoſtolus ait, Omnes honorate, fraternitatem diligite. 1. Petr. 2. Iterum Paulus Philip. 2. In humilitate ſuperiores, inquit, ſibi inuicem arbitrātes. Verum ne honorem, qui ſolum Deum deceat cuipiam creaturæ tribuēdum eſſe doceret, dixit, Deum adora, vt creatorem, & ſaluatorem, & gubernatorem, & etiam huius reuelationis principem autorémque. Deum ergo adora, nō me, qui ſum creatura, etſi in præſentia perſonam eius agam. neque enim ego volo diuinum mihi vſurpare honorem. Viderat enim quid illi primo angelo olim euenerat, aliiſque: qui diuinum honorem ſibi in cęlo vendicare nitēbantur: qui ad vnum omnes ob hoc cælo exturbati deiectique ſunt, nunquam in priſtinam gratiam Dei recipiendi: vt iam non angeli, id eſt, nuncij Dei: ſed diaboli defluentes criminatoréſque dicerentur. hæſerat hoc menti huius angeli, & hæret adhuc: ideo noluit ſibi diuinum honorem exhiberi. Oſtendit autem cui eiuſmodi honor ſit exhibendus: quia Deo: ad quem eundem fideliter direxit: Deum, inquit, adora. Sic & apoſtolus. Regi autem ſæculorum, immortali, inuiſibili, ſoli Deo honor & gloria in ſæcula ſæculorum. 2. Tim. 1. quaſi dicens. Illi exhibe honorem, non mihi: illum adora, non me. Ioānes enim tantarum reuelationum intelligentia diues per angelum redditus, gratiſſimum ſe exhibere volebat: at ille perhorreſcens facinus hoc nequaquam pati voluit, ſicut nec debuit. Magno nobis erudimento, ne diuinos honores nobis vſurpemus, etiam quātumuis inſigni opere: ſed tribuere virtutem Deo, qui operatur omnia in omnibus, vt Paulus magnifice teſtatur. Niſi enim ſpiritus illius adſit, omnes conatus humani vertentur in contrarium. Ille aſpirat, ille dirigit, ille promouet, ille perficit velle & operari in nobis. Vide ergo ne feceris, id eſt, ne me adoraueris. Quare? Cauſam ſubdit, Conſeruus enim

Angelus recuſat adorari.

mus ſum,id eſt,vnum tecum dominum ſortitus ſum:neque dignitate te exupero,par tibi officio ſum:non ſolum tibi,ſed & aliis fratrib⁹,qui in Chriſto ſunt miniſtri verbi ſacri Dei,& cunctis credentibus, qui vere fideles ſunt. Quem vero adorare debeas,tibi proſcribam,Deum adora,qui ſolus dignus eſt vt adoretur & ab angelis & ab hominibus,cui ſeruiunt creaturæ omnes. Simile legis,Act. 10.de Petro & Cornelio centurione. Quum enim Cornelius accerſiuiſſet Petrum Cæſaream:occurrens illi procidit ante eũ adoraturus.cui Petrus, Surge,inquit,& ego ipſe homo ſum. Quiddam namque diuini in eo Centurio credebat.ſic & Ioannes in angelo. Punct.5.

Et dixit mihi, Ne obſignaueris verba prophetiæ libri huius,tempus enim prope eſt.

Poteſt lectorem mouere,quomodo hic obſignare verba prophetiæ libri huius Ioannes prohibeatur, qui ſupra cap.10.obſignare iubetur, quæ loquuta ſunt ſeptem tonitrua. Sed ſciendum nobis eſt, quia ſcripturam ſacram Deus clauſam eſſe vult & apertam,clauſam impiis, apertam piis:vnde ait, Vobis datum eſt noſſe myſteriũ regni Dei,cæteris autem in parabolis,vt videntes non videant, & audientes non intelligant, Luc.8. ergo vbi obſignari verba iubet,facit ob impios, qui alibi vetat ſanctum dari canibus,proiiciq; margaritas ante porcos, Matt.7.Namque etſi tot figurarum inuolucris tecta ſint verba prophetiæ huius, tamen inexplicabilia non ſunt, diligenter ſcrutantibus, vnde etiam obſcuritates nonnunquam declarantur in ea:quatenus ſpes præbeatur etiam alia intelligendi. Beati namque ſunt qui ſcrutantur teſtimonia eius,inque toto corde exquirunt eum:non dubium quin Deum,cuius ſunt ſcripturæ teſtimonia omnia. Pſal.118. Vult enim bonus Deus ſuos & exhinc mereri, quia cum labore abſtruſa ſcripturarum loca ſcrutantur, vt veros ſcripturarum ſenſus inueniãt, perinde atque ſæculi huius filij abditos terræ meatus, graui labore penetrant, terræ viſcera effodiunt,rimantur venas,vt gemmas, radiantiſque metalli maſſas colligant:proinde his non ſunt obſignata penitúſq; clauſa, ſed deſidibus ac impiis, qui ſcrutari aut negligunt, aut nolunt, qui aliis atque aliis ſecularibus curis diſtracti,etiam quæ clara in luce ſtatuuntur

minus capiunt. Obtusi enim sunt sensus eorum,& occecati oculi,vt videntes non videant,& non intelligant,ne saluifiant.ob quod dominus creditur adstruxisse,difficile diuitem intrare posse in regnum cælorũ: quod mere spirituales obtinent, eorum namque est. Cæterum affirmat beatus Dionysius Alexandrinus Episcopus, quòd exurgentibus quibusdam hęresibus occasione voluminis huius: Ioānes errorem redarguens, eiusdem prophetiæ sensum ab omni carnali intelligentia emaculauit,asseruit & liberauit. Sed vide totius libri miram compositionem ordinémque. In principio dicitur, Scribe quæ vides. In medio autem, Signa quæ locuta sunt septem tonitrua,id est, signis quibus vt vidisti innecte, nihil intelligentiam eorundem aperiens: vt proinde dicat, & noli ea scribere. In fine autem, Ne signaueris verba prophetiæ libri huius. quasi principium & finem velit esse aperta,id quod & res habet,medium autem minime retectum. Sed quum medium habeat rationem vtriusque extremi, ex euidentia extremorum poterit vtique iudicari & de medio ipso. Datur & alia ratio. Quippe spiritussanctus prænouit primo tempore futuros esse in ecclesia,qui in gaudio & auida mente recepturi essent verbum Dei: futuros esse etiam inde spretores immundos, qui in carne potius viuerent quàm in spiritu. In fine rursus verbi Dei gratiam reuersuram, Enoch & Elia, cæterisque fortissimis prædicatoribus,secundum quod spiritus scripturam hanc digessisse magis creditur,vt principium fini conueniat in sermonis claritate, medium autem obscurius tegeretur. Iam habes quibus obsignatam clausámque fore velit spiritus prophetiam hanc,quibus apertam: apertam piis,clausam impiis.item apertam diligenter scripturam sacram scrutantibus:clausam negligentibus. Illud autem obserua. Siquidem,ab hinc vsque in finem quæcunq; dicuntur omnia in persona dicuntur domini Iesu, vt ex ore eius prophetia confirmetur,ne contemni possit,immo quia nefas sit omnino contemni eam, tanquam sermonem per os summæ veritatis confirmatum. Sequitur. Tempus enim prope est, quo omnia hæc impleantur, rerum euentibus multo amplius fidē firmantibus, vt dubitari omnino nequeat. Ac si diceret,ex ipsis rerũ euentibus agnoscetis ve-

Angelus prohibet obsignari prophetiã hanc.

ritatem prophetiæ huius, expectate dũtaxat & videbitis. voluntatem tempora,& ſua volubilitate mala adducent, aut bona. Sed vos ſuperabitis omnia in me ſperantes: neque enim diutius mala tolerabitis, quũ cita volubilitate pertrãſitura futura ſint omnia, quo celerius pateat vobis aditus ad æternitatem. Sequitur. ☞ Punct. 6.

Qui nocet, noceat adhuc. Et qui in ſordibus eſt ſordeſcat adhuc. Et qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc. Et qui ſanctus eſt, ſanctificetur adhuc.

Permiſſiuus loquendi modus eſt, non optatiuus, neque imperatiuus. Sæpe enim Deus omnipotens ex nimia ira permittit hominem ruere ob præteritam offenſionem in grauiora mala. Ideo in Pſalmis myſticis loquitur dicens, Et non audiuit populus vocẽ meam,& Iſraël non intendit mihi: Et dimiſi eos ſecundũ deſyderia cordis eorum: ibunt in adinuentionibus ſuis. Pſal. 80. Qua ſententia aperte demonſtratur præceſſiſſe culpã inobediẽtiæ, ex qua à Deo permiſſi ſunt pergere in volũtatibus ſacrilegis eorum. Sicut medicus dimittit ęgrotũ maiorib⁹ morbis cadere, ſi quem incontinẽtem videat, ſibiq; minus obtemperanté, vt vtatur pro libito hoc & illo, nec conualeſcat. Dicatur ergo. Qui nocet noceat adhuc, & qui in ſordib⁹ eſt ſordeſcat adhuc. Non optando dicit, ſed cõminando, ſed iraſcẽdo aduerſus ſtolidos, qui nolũt ab contumeliis Dei abſtinere, ſeq; ſordibus minus inquinare, qui lætantur quum malefecerint, & exultant in rebus peſſimis, ſeſe ſemper ad grauiora promouentes. O grauiſſimum Dei iudicium, peccantes permittere in grauiora labi peccata. Peccatum namque (dicit Greg.) quod pœnitẽtia non diluitur, ſuo pondere mox in aliud trahit: vnde fit, vt non ſolum peccatũ ſit, ſed peccatum, & cauſa peccati. Ex illo quippe vicio culpa ſubſequens oritur, ex quo cæca mens ducitur, vt peius ex alio ligetur. Sed peccatũ, quod oritur ex peccato, nõ iam peccatũ tantummodo, ſed peccatũ, & pœna peccati eſt. Quia iuſto iudicio omnipotẽs De⁹ cor peccãtis obnubilat, vt præcedẽtis peccati merito etiam in aliis cadat. Quẽ enim liberare noluit deſerẽdo percuſſit. Nõ ergo immerito pœna peccati dicitur, quod iuſta deſuper irrogata ęcitate ex præcedẽtis peccati vltione præparatur. Quod bene Paul⁹ in infidelibus & lubricis quaſi

De⁹ ob præterita peccata permittit ruere in alia.

Sordeſcunt ſordeſcentes.

Peccatũ cauſa alterius peccati.

quoddã ſemen erroris aſpexerat,quum diceret, Qui quũ cognouiſſent Deum, non ſicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, &c. Sed quid ex eius erroris ſemine pullulauit,illico adiungit dicens, Propter quod tradidit illos Deus in deſyderia cordis eorum, in immundiciam, vt contumeliis afficiant corpora ſua in ſemetipſis. Quia enim cognoſcẽdo Deum, peccatum ſuperbię intelligendo commiſerunt, cœcantur, etiam ne intelligant, quod committunt:& qui intelligẽtiam ſuam ſequi noluerunt, aut nolunt in peccato, & cauſa peccati, & ipſum lumen intelligentiæ perdunt in peccato, & pœna peccati.ꝓioris ergo peccati merito peccatorum ſequẽtium fouea tegitur:vt qui malum ſciens perpetrat,deinceps in aliis etiã neſciẽs cadat. Hoc quippe agitur vt culpæ culpis feriantur: quatenus ſupplicia fiant peccantium, etiam ipſa incrementa vitiorum:Nam quia omnipotens Deus ad pœnitentiam tempus indulget,quod tamen humana indulgentia,ad vſum ſuæ iniquitatis intorquet:nimirum iuſto Dei iudicio augeri culpa permittitur, vt ad feriendum altius quãdoque cumuletur.Hinc rurſum Paulus de quibuſdam dicit,vt impleant peccata ſua ſemper. Hic etiam voce angelica dicitur, Qui nocet noceat adhuc,& qui in ſordibus eſt ſordeſcat adhuc. Quod idem eſt ac ſi diceretur, his, qui volunt plus impij eſſe, noceréque piis, ac ſuis ſemper criminibus ſordeſcere, quibus nullus ardor cœleſtis deſyderij inhæret: permitto eos collabi negans eis gratiam, quam nec appetũt:dúmque aliud nec intendunt, niſi vt in dies fiant deteriores, abeant in ſuo ſenſu & in deſyderiis cordis eorum obſtinati. Neq; enim mihi fas eſt amabilem per ſe,ac præcioſiſſimam mercem, gratiam dico,in immerentes, maxime qui nec habere commercium eius deſyderãt, inaniter prodigere:quam etiam ſi prodigerem,nihil amplius pilo proficerem.neſciunt enim æſtimare:& ideo tanquam rem vilem abiicerent,me ſimul vilipendentes,qui creator ſum datórque bonorum munerum. Itaque qui nocet noceat adhuc, & qui in ſordibus eſt ſordeſcat adhuc.Diximus ſupra,non eſſe verba iſta,noceat,& ſordeſcat imperatiua:ne ex volũtate creatoris, creatura, aut nocere aut ſordeſcere deputetur, ſed permiſſiua, vt qui plus cupiat delectari ſuis in inquina-

Sẽſus litera.

mentis

mentis quàm vitæ candore virtutibúsque, qui nec velit conuerti, agat siue ad supremum spiritum opera carnis, postquã eiectus sit semel ab ore Dei, & contemptus. Neque autem vult bonus Deus, vt nocens sit quispiam, aut sordidus, cui virtus omnis in primis cordi est: immo vt purus, & virtutum æmulator quisq; sit magis; quos etiam solos respicit, recipitque in æterna tabernacula. Quæro igitur, An omnis qui peccat derelinquitur, vt deinceps peccet adhuc? Respondeo, tribus modis peccatur. Ignorantia, infirmitate, & superbia, seu certa malicia. Si per ignorantiam quis peccat, Deus ignorantię succurrit: vt id quod verum est ignorans agnoscat: agnita veritate corrigatur. Huius rei exemplũ legis. Gen. 20. de Abimelech, cui noctu dixit Deus, morte lues supplicium, quia abstulisti mulierem, quæ virum habet, cui Abimelech respondit, Domine num gentem ignorantem & iustam interficies? Ille dixit mihi, Soror mea est, & hæc ait, Frater meus est: In simplicitate cordis mei & mũdicia manuum mearum feci hoc. Dixit ad eum Deus, Et ego scio quòd in simplicitate cordis feceris & ideo custodiui te, ne peccares in me, & non permisi vt tangeres eam, &c. Apostolus quoque de se ait, Ideo misericordiam consequutus sum, quia ignorans feci, & in incredulitate. 1. Tim. 1. Quod si per infirmitatem quis peccet, qualis est ille, cuius in persona loquitur idem Apostolus, Rom. 7. Condelector legi Dei secundum interiorem hominem: video autem aliam legẽ in membris meis repugnãtem legi mẽtis meæ, & captiuũ ducentem me in lege peccati, quæ est in membris meis. Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per dominum nostrum Iesum Christum: eiusmodi hominis peccatum patienter sustinet Deus, nonnunquam dissimulat etiam: quemadmodum scriptum est, Misereris omniũ domine, & nihil odisti eorum, quæ fecisti, dissimulans peccata hominum propter pœnitentiam. Sap. 11. Porro si cum superbia quis peccet, seu ex certa malicia, cetuice in contumeliam Dei erecta: tradet illum Deus in desyderia cordis sui, & derelinquet in passionibus eius, vt faciat mala omnia quę solet à Deo desertus facere, in seipsum, & in alterum. Nec est quòd dicas, quia voluntatis domini fuit vt ille sit no-

Nõ vult deꝰ vt aliquis sordescat.

Peccatum tribus modis agitur.

Ignoranter peccanti deus succurrit.

Per infirmitatem peccãtem deus sustinet, quandoque etiam dissimulat.

Per superbiã & ex certa malicia peccantem deus tradet in desideria cordis sui.

cens ſordidúſve, cuius ſic gratiam reſpuit, qui talis eſt: ſuper quem feruet ira Dei deſuper, nec vult miſereri illius, qui miſericordia in peius proficeret, & in dies peior ſeipſo euaderet. Talem vtique illum intelligi oportet, de quo hic dicitur, Qui nocet noceat adhuc: & qui in ſordibus eſt, ſordeſcat adhuc, præſertim quia nō dicit, Qui nocuit noceat adhuc, & qui in ſordibus fuit, ſotdeſcat adhuc. Sed qui nocet, & qui in ſordibus eſt. Hoc enim perinde eſt atque diceret, Qui ſtudium nocendi habet, & ſuas amat ſordes, hærétq; deſyderio cordis prauo, nemo poſtquam audierit illū ſemetipſum defendentem, & eas quæ in hoc libro ſcriptæ ſunt plagas contemnentem, quicquā boni de illo ſperabit. Dicente deo Amos. 1. Super tribus, & ſuper quatuor non cōuertam eum, Quia ſcilicet poſtquam tribus ſceleribus tranſcurſis ad quartum quis peruenerit, iam non eſt ſpes cōuerſionis in illo. Primum eſt ſordes criminum in mente voluptuoſe tractaſſe: ſecundū affectu immundas cogitationes peregiſſe: tertium in conſuetudinem duxiſſe: quartum eaſdem ſordes defendiſſe. Noceat igitur qui nocet: & ſordeſcat adhuc, qui in ſordibus eſt, non enim curat Deus de hoc iuſte derelicto. Quia non tantum ſordes amplectitur, ſed inſuper defendit. Vides occulta iuſtáq; Dei iudicia, quibus mali in peius proficere permittūtur. Nocere autem hic non tantum aliis, ſed & ſibi debet intelligi, vt Primaſio placet. Vnde ad hoc ſequitur. Et qui in ſordibus eſt, ſordeſcat adhuc. Noua quædam tranſlatio habet, Qui iniuſtus eſt, iniuſte faciat adhuc: iuſtus autem iuſtiora faciat: ſimiliter & ſanctus ſanctiora. Sequitur pars altera puncti, Et qui iuſtus eſt iuſtificetur adhuc: & qui ſanctus eſt ſanctificetur adhuc. cuius verbi is ſenſus erit. Electis, & fidelibus meis, quibus ſanctitas, iuſtitia ac iuxta innocentia cordi ſunt, hoc collata gratia efficiam, ad hoc prouocabo illos inuocabóque, quatenus fiant in dies ſanctiores, iuſtiores, & putiores, creſcántque perpetuo in gratia, & in omni emulatione boni. ſicut de eis ſcriptum eſt, Ibunt ſancti de virtute in virtutem. Electi namque ſemper ſunt in profectu virtutum, quia quotidie inchoant, & per momēta temporum virtutibus addunt. Enimuero quum hæc vita ſit via ad aliam, in ea non proficere de-

In tribus peccatis peccans cōuertitur, in quarto non.

Sanctus ſanctificetur adhuc.

ficere est. Nemo ergo de suis ita confidat profectibus, nemo se ita perfectum iudicet, quo studium proficiendi ad vlteriorem perfectionem deponat, vt tepescat, aut agat negligentius: imo proficiendi propositum quotidie renouet, & vigilantiori semper mente contendat, vt perfectior virtutibus euadat, Deóque seruiat fidelius. Id enim est sanctificari iustificaríque adhuc, vt ad maiorem, iustitiam sanctitatémque conetur quisque accedere, sempérque purior clariorque vita reddi. Obserua. Habet Ecclesia suas purificationes ad candorem fidelium: vt sunt confessiones tum communes, tum priuatæ. Aqua benedicta per verbum sanctum Dei, & inuocationem spiritus sanctificantis: quæ in purificationem conscientiæ adducta est in fide Iesu Christi, per aquam purificáte.effundam, inquit, scriptura super vos aquam immundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris. Habet & precationem dominicam, in qua petimus iugiter sanctificari nomen Dei patris in nobis, quod inuocatum est super nos, Ieremiæ 14. In quo & regenerati sumus per aquam, & pro filiis charis habemur. Super hæc autem memorabile illud iuge missæ sacrificium, quo & iustiores semper sumus, & sanctiores: & crescimus & confirmamur in virtute Dei, vt & voluntati diuinæ propinquius accedamus, magísque spiritui eius hæreamus: quæ nobis vocabula hæc iustus atque sanctus indicant. ex eo enim quis iustus est, quo voluntati diuinæ conformis est. ex eo sanctus, quo iuxta sancitas, hoc est, ordinatas dei leges viuit. Puritas nos in primis conformes deo reddit, Apostolo teste, qui ait, Hæc est voluntas dei, sanctificatio vestra, vt abstineatis vos à fornicatione: & sciat vnusquísque vestrum vas suum possidere in sanctificatione, & honore, & non in passione desiderij. 1. Thess. 4. Denique obseruatio legum sacrarum sanctos reddit, id est, bene ordinatos. siue enim dixeris iustum, siue sanctum, idem re sunt: vocabula diuersa. Iustus namque (vt sæpe dictum est) à iuxta dicitur, quod iuxta voluntatem dei actiones suas moderatur. Sanctus autem, qui ordinatè secundum dei leges sacrosanctas

viuit, in quibus voluntas Dei ſedet. Sed vide decentiſſima antithetà in collatione verborum. Prius enim dixerat, Qui nocet noceat adhuc: & qui in ſordibus eſt, ſordeſcat adhuc: Deinde ex diametro ſtatuit his contraria, Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc: & qui ſanctus eſt, ſanctificetur adhuc: quatenus iuſtus opponatur nocenti: & ſanctus ſordido. Docens nempe ſpiritus nos vt qui volunt coram oculis domini placere, nocentiam ſimul & ſordes malarum concupiſcentiarum exuant, ſintque cæterum iuſti, & ſancti, id eſt, prorſus immunes ab his peſtibus: nam qui malum volunt: malicia augebuntur, & pereunt: qui vero bonitatem, illius fructibus in dies magis ac magis replebuntur, & viuent. O terrendum Dei iudicium. Qui nocet, noceat adhuc: hoc enim nihil aliud velle intelligo, quàm eum qui datus eſt in reprobũ ſenſum ſemper peius ruere. Qui verò electionis ſpiritu afflatus ſit, ſtudet virtutib⁹ apprimè cumulare virtutes: vt & qui pereunt ſuo vicio pereant, & qui ſalui fiunt, gratia Dei fiant ſalui. Quúmque talia ſupplicia intententur impiis, & tanta præmia reponantur piis, quanta ſignificat hæc ſancta Apocalypſis: non dubitet impius, quin reſpondentia ſuis commeritis ſupplicia rependantur, quantumcunque nocuerit: Nec iuſtus ambigat, ſuis cõdigna accipere meritis præmia: quantumcunque iuſtitiam fecerit, aut ſanctificatus ſit, in quod ſubſequenter dicitur. ✱ Punct. 7.

Ecce venio cito, & merces mea mecum eſt, reddere vnicuique ſecundum opera ſua.

Chriſtus cito veniet.

Hæc ſola ratio calcar adhibere poterit ſegnibus velocius currendi, operandi diligẽtius: quia cito venturum ſe promittit Chriſtus Ieſus qui facta omnium compenſat, quíque mercedem tribuit operantibus bonum: quem facultas mercedem retribuendi comes conſequitur: qui etiam per angelum hæc ore rotundo proloquitur, tãquam magnæ potẽtiæ vir, & inexhauſtæ facultatis dominus ad puniendum fontes quantumcunque nocuerint, quãtumcunque ſorduerint: Contra vero ad remunerandum iuſtos & ſanctos quantumcunque in iuſtitia profecerint, fuerintq; ſanctiores. Dicit ergo. Ecce venio cito, & merces mea mecum eſt, quaſi dicens. Quamuis enim ſeruo malo, & nocenti, & ſordido, & temulento, & percutienti

conſeruos ſuos(vt Lucas habet)ſecus longe videatur, qui putat meum aduentum in mortem, protelari longius: tamen cito venio,& ſic inſtructus venio, vt poſſim illico retribuere. Nemo me putet aliunde petere, aut alibi quærere mercedem,qua ſatisfaciam operario malo aut bono: mecum erit: vt non proinde retributio protelerur. Merces mea mecũ eſt, id eſt, digna retributio pro meritis atque demeritis(vt diſtinguunt) ſingulorũ. Porro per opera,non ſolum externi actus, ſed etiam interni capiuntur: vt ſunt cogitationes,intẽtiones, affectiones & ipſe etiam loquutiones,eo quòd dominus dicat, De omni verbo ocioſo rationem reddendam fore in die iudicij,Matth.12. Et ſapiens dicit, In cogitationibus impij erit interrogatio. Sapient.1. Similis locus eſt apud Eſaiam cap.40.Ecce, inquit, dominus Deus in fortitudine veniet, & brachiũ eius dominabitur: Ecce merces eius cum eo, & opus illius coram illo. Quod ſi intelligitur. Ecce in poteſtate magna aduenier dominus noſter Ieſus Chriſtus, ſiue ad particulare iudicium, ſiue ad generale:& poteſtas eius in multa fortitudine imperium ſuum exercebit, ad reddendam vnicuique mercedem ſecundum opera eius. Nam merces eius cum eo, id eſt, retributio bonorum, & damnatio reproborum:& opus,id eſt, iudicij poteſtas coram illo. Venturus namque eſt enim filius hominis in gloria patris ſui,& tunc reddet vnicuique ſecuudum opera eius. Matth.16. Et rurſum. Pater non iudicat quemquam:ſed omne iudicium dedit filio. Ioan.5. ℭ Punct.8.

Ego ſum Alpha & Omega,primus, & nouiſſimus:principium & finis.

Quamuis filius Dei ſit vere genitus à patre,& ſpiritus ſanctus ab vtroque æqualiter procedat: nihilominus filius, & ſpiritus ſanctus ſunt primus & nouiſſimus, immo omnes tres perſonæ hoc ipſum ſunt, primus,& nouiſſimus,ſicut ſunt vnus æternus,& vnus immenſus. Siquidẽ in hac ſancta triade, nihil prius aut poſterius, nihil maius aut minus, etiam ſi in diuinis ponatur prioritas originis:non tamen ponitur dignitatis,aut temporis:& ideo ſunt vnum principium: vnus quoque finis. Dicitur autem Deus nouiſſimus, non quia aliquid eum præceſſerit, aut omnia ſint peritura ipſo tantum ſuperſtite: ſed quia

Deus eſt primus & nouiſſimus.

æternus à parte post, sicut ab ante, nec aliquid erit, quando ipse non erit. Haym. Primus ante quem nullus, & nouissimus post quem nullus. Principiū, à quo omnis creatura sumpsit initium. Finis, quia in eo omnia redigūtur. Alpha pertinet ad verbi dignitatem, Omega ad susceptā in fine temporum humanitatem. Ipse est ergo Alpha, id est, principium permanens cum patre: Ipse est Omega, id est, finis, natus temporaliter ex matre: vnde Paulus, Christus finis legis ad iustitiam omni credēti. Principiū quoque non ad ipsum est referendum: quòd scilicet ipse secundum quòd hęretici voluerunt, ex tempore cœperit: sed ad ordinem creaturarū pertinet, quæ ex illo sumpserunt initium. De Alpha Ioannes dicit, In principio erat verbum. Et omnia per ipsum facta sunt. De omega vero, qui est finis elementorum apud Græcos, sicut & Alpha principium, Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. In his totius salutis christianæ summa consistit, vt scilicet in vno eodémque Christo, & perfecta deitas, & vera credatur humanitas. Idem sentit Primasius: sed fœlicius, ditius, copiosius, splendidiúsque sentētiam reddit: cuius ponam verba. Ego sum Alpha, & ω, Primus & nouissimus, initium & finis. Fidelis prædicatio veritatis: at irreprehensibilis forma virtutum, quoties repetitione firmatur, ampliore cultu spiritalis animꝰ informatur: quod ad finem libri breuiter quidem, sed competēter exprimitur. In Alpha verbi diuinitatem, In Omega susceptam humanitatem assignans, principium sine termino. Quod autem in præsenti libro toties Alpha & Omega repetitum video, nō inaniter factū fuisse cognosco. Siue enim propter vnius Christi diuinitatem & humanitatem sæpius insinuādam, in qua totius christianæ fidei summam constare adstruimus: siue vt vnius naturæ tota trinitas intimetur, qui per prophetam dicit, Ante me nō est formatus Deus, & post me non erit: Ego sum Deus, & non est absque me saluator. Esa. 45. vel cui pro perphetam dicitur, Tu es Deus, & ante te, & præter te non est alius Deus. siue aliud aliquid melioris secretioríque mysterij lateat, non tamen dubito ad hoc sæpius iteratum, vt intelligēdi gratia fidelibus maneret fructuosa. Nam & ipsa elementa Greci alphabeti Alpha & Omega eiusdem nu-

Principium iuxta ordinē creaturarum Deus.

meri conficiunt summá, quam columbæ noſe in Græco nouimus cõprehendi. Columba enim dicitur, Peristera: Aquo nomine octin(lxxx.v.c.x.cc.ccc.v.c.i.)gentesim⁹, & vnus numerus subsumatur,quem etiam ı.a.& ω.dccc. adimplent. In columbæ autẽ specie recte nobis scẽ spiritus nouimus significari personã:in cuius specie descẽdẽs, voluit apparere:vt scilicet Arrianorũ aliorúmq; hæreticorũ frustraretur insania,qui eũ à patris& filij natura asserunt alienũ,quũ etiam per huius conuenientiã numeri, hic quoq; reuelatio cælestis consubstantialẽ,& coęternũ patri,& filio,sanctum spiritum manifestet. Nã &exordiũ euangelij sui iisdem Ioannes sensibus,licet diuerso orsus sermone,cõposuit,dicens,In principio erat verbum , & verbum erat apud Deũ,& Deus erat verbũ. Et post pauca,Et verbum caro factũ est,vbi totius fidei summa consistit,vt in vno eodémque christo perfecta deitas,& vera credatur humanitas. Dicat ergo Christus, seu angelus in persona Christi. Ego sum Alpha & ω. primus & nouissimus,principium ac finis,Nempe Deus. Indéque non est manus mea inualida ad retribuendum,quia ante me non est formatus Deus:ego enim sum ante omnes,&ante sęcula Deus,& post me non erit alius,vt potẽs sim in procinctu vnicuíque reddere secundum opera sua mercedẽ, bonã vel malam. Vtitur ergo vt in summa dicam Græcis literis ad exprimendam suam æternitatem , quas aptissimis postea vocibus exponit,Alpha enim (vt sæpius diximus)literarum græcanicarum prima est: Omega siue o magnum vltima,vt rectissimè statim subiungatur, Primus & nouissimus,principium & finis:vt si ex altera expositione minus caperetur,capiatur ex altera,quid literæ afferant insuetis potissimum auribus. Principium equidem est,à quo omnis creatura cępit initium: Finis in quẽ terminantur omnia . Hoc idem in initio dixerat:quod idcirco renouat , ne quis aliquando ad extremum suum diem dormitet:néve quis scripturæ huius tubam , quasi rem vilem , ac nihil momenti,præ amore suarum sordiũ reputet. Nam qui est principium & finis,Deus & homo, Christus,ocyus aduenier:& facta examinabit, & puniet pro malis,pro bonis remunerabit.

Punctus.9.

Beati qui lauant stolas suas in sanguine agni, vt sit potestas eorum in ligno vitæ: & per portas intrent in ciuitatem.

Stolæ.

Qui conscientias suas in fide sanguinis Christi per sacramentum pœnitentiæ abluerint beati, hic per adeptam gratiam, in futuro per gloriam. Græci codices habent, Beati qui faciunt mandata eius. In sanguine autem agni: apud eos non legitur. Haymo, per stolas corpora & vitam capit. Prima, immaculatam vitam consimili cēsura. Alij opera iustitiæ. Dion. virtutes quibus animæ vestiuntur, quæ tamen polluuntur in nobis donec in carne sumus, perinde atque contactu sanguinis mortui, quod cauebat in figura lex. Multa enim accidunt nobis, quibus polluantur nostra opera quamuis candida: proinde non solum illi beati in libro hoc prædicantur, qui custodiunt vestimenta sua seu holoserica baptismatis, sed etiam qui à sordibus abluunt postquam per immoderationem vitæ fuerint maculata, iuxta illud, Laua à malitia cor tuū. Et, Lauamini, & mundi estote: auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis, Esa. 1. Fiet autem in nobis ablutio adhibita confessione sacramentali: Omne enim crimen deiicitur hoc sacramento: virtute sanguinis Christi, qui operatur in eo. In cuius rei figura in veteri lege nunquam sine sanguine fiebat legalis emundatio, teste Paulo Hebr. 9. vbi legis, Si enim sanguis hircorum & taurorum, & cinis vitulæ aspersus, inquinatos sanctificat ad emundationem carnis, quātomagis sanguis Christi, qui per spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundauit conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad seruiendum Deo viuenti. Bene autem de ablutione stolarum hic meminit, quia nuptiæ agni, & sanctæ ciuitatis Hierusalem, de quibus hactenus splendidæ visiones demonstratæ sunt, nuptiæ sunt sanctitatis, & omnis candoris, & iustitiæ, vt nullus impurus admittatur, vbi soli puri triumphant, & qui conscientias suas, vbi eas sordibus pollui contigerit, digna pœnitentia purificant, & hoc in sanguine agni, qui est Christus, qui per proprium sanguinem introiuit semel in sancta, æterna redemptione inuenta, Hebræ. nono. Lauanda est igitur impensius conscientia nostra.

Ablutio conscientiæ per confessionem.

Nam qui lauant puri fiunt, & ingrediuntur in ſancta æterna redemptione inuenta, vbi poteſtas ſanctorum erit in ligno vitæ. Lignum vitæ Chriſtus eſt, iuxta illud, Sapientia lignum vitæ eſt amplectentibus eam, Prouerb. 2. Quid poteſtas? niſi authoritas, honor, dignitas, & fœlicitas ſanctorum eſt: eſt eorum poteſtas, & in eo quòd quic quid volunt ſine defectu habent: vt ſit ergo poteſtas eorum in ligno vitæ, & per portas intrent in ciuitatem. Portæ iſtæ ſunt, ſecundum Augu. virtutes ac bona opera noſtra. Alij volunt obſeruantias prçceptorum Dei intelligi, iuxta quod dominus ait, Si vis ad vitam ingredi ſerua mandata, Matt. 19. quorum obſeruatione iuſtus quiſque erit, & portas bipatentes habebit, de quibus forſitan portis loquitur, Pſal. 117. Aperite mihi portas iuſtitiæ: ingreſſus in eas confitebor domino. Quia verò iuſtitię noſtræ in vno iuſto Chriſto conſummatæ ſunt, qui ſe oſtiũ dicit. Ioan. 10. excipit propheta, colligens eas omnes in vnam dicens. Hæc porta domini, iuſti intrabunt in eam. Neq; enim aliter ingredi ciuitas ea poterit niſi per Chriſtum, in quo & iuſti ſumus: Qui factus eſt nobis ſapientia, & iuſtitia, & ſanctificatio, & redemptio. 1. Corinth. 1. Quúmque nihil coinquinatum, nec abominationem faciens queat intrare in eam vt cap. præcedenti tractatum eſt: recte iuſtis ingreſſus tribuitur, id eſt, ſolis iuſtificatis in Chriſto, in quo antequã ingrederemus iuſti ſumus, & facultatẽ ingrediendi habemus: quia per propriũ ſanguinem ipſe iampridẽ introiuit ſemel in ſancta. Et vide quia nec põtifex ſummus veteris legis introibat in ſancta, ſine ſanguine: & Chriſtus per propriũ ſanguinẽ introiiſſe dicitur, Hebr. 9. quãto minus licebit nobis ingredi niſi ſanguine agni abluamur. Nullus ergo ſine ſanguine intrabit: nullum ciuem ſuſcipit, niſi hoc candidatum ciuitas ea perbeata.

Porta ciuitatis quid ſint.

❋ Punctus 10.

Foris canes, venefici, & impudici, & homicidæ, & idolis ſeruientes: & omnis qui amat, & facit mendacium.

Qui ſunt canes niſi Ethnici? de quibus Dominus loquebatur quum diceret, Non eſt bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus, Matth. 15. Et alibi, No-

Canes ethnici increduli.

Canes ethnici increduli.

lite ſanctum dare canibus. Canes ſunt & qui retro eunt ad vomitum peccati. 2. Pet. 2. Canes ſunt Iudæi, hæretici quoque, de quibus in pſalmo legis, Circumibunt ciuitatem vt canes ſunt & qui inuicem mordent, detrahentes alter alteri, Gal. 5. Si inuicem mordetis: videte, ne ab inuicem conſumamini. Canes & illi, quibus infenſus idem Apoſtolus aiebat, Phil. 3. Videte canes, videte malos operarios, videte concisionem, haud dubie pſeudo apoſtolos ſubnotans, qui ſubingredientes in contrarium vertebant plebem Chriſti: hi ſunt canes, quorum nullus ciuitatem ter quatérque beatam ingredietur, nec manducabit cœnam agni Chriſti perpetua fame laboraturi. Increduli ergo ſunt canes, Iudæi, Ethnici, Hæretici, rixoſi, & diffidentes. Venefici, qui nigra morte perimunt multo crudelius veneno quàm ferro: quum venenum intra viſcera dilapſum vitalia exedit: ferrum externe carnem ſcindit. Impudici, qui ſeſe quoquo modo per immundiciam libidinis conſpurcant. Quo etiam titulo notantur omnes qui dimota verecundia peccant, nec diuini aſpectus verētur præſentiam. In quos cōpetit illud. Frons mulieris meretricis facta eſt tibi: ideo noluiſti erubeſcere. Ier. 3.

Homicidæ.

Homicidæ, qui manu, imperio, conſilio, conſenſu ve homine pernecant, partem cum Cain habituri. Idolis ſeruientes, qui ſimulachra quædam pro deo colunt, ſiue etiam qui creaturam pluſquam creatorem diligunt: & pro illa hunc qui ſolus eſt timendus, colendus, & diligendus, negligūt,

Mendaces.

vt etiā ſæpe offendant. Mendaces diximus ſupra potiſſimum eos eſſe, qui chriſtianiſmum verbo confitentur, factis autem negant, longe peius Ethnicis viuentes: hi certe amant, & faciunt mendacium. Sunt & alij qui amant, & faciunt mendacium: qui cum quadam delectatione, & propoſito, conſuetudinéque proiectant mendoſa dicteria: multi denique dicunt mendaciū, ſed non amant mendacium, quia non ſtudio aut amore mendacij mentiuntur, ſed timore, vel alia fragilitate accidēti, vt obſtetrices hebræorum: hi purgant peccatum opere miſericordiæ. Author eſt Haymo, Qui etiam niſi emendationis ſtudiū adhibeāt perditione cōminata non carebūt, ſcriptura dicente, Perdes omnes, qui loquuntur mendacium. Proinde opportune reſipiſcant oportet vt non pereant. Alij ſunt

qui ſtudio, voluntate, atque delectatione quadam mendaciis vtuntur: Quod ſi ſtudio decipiendi, aut damnificandi alium, grauius eſt peccatum. Nec proinde iocoſum, damnoſumue: immo nullum omnino mẽdacium deberet procedere ab ore hominis Chriſtiani, quia Chriſtus eſt veritas, in quo chriſtiani ſumus, & veraces eſſe debemus: ſi non magis extra Dei electam ciuitatem, quàm intra volumus permanere. Generaliter, omne peccatum eſt quoddam mendacium, & ideo vitandum à verbo veritatis progenitis. Porro ſicut triplex eſt veritas, vitæ, doctrinę, & iuſtitiæ: ita mendacium quoddam vitæ eſt, quod admittunt falſi chriſtiani, ſeu religioſi, qui veritatem verbi in mendacio vitæ detinent, id eſt, in mala vita veri Chriſtiani eſſe volunt. Mendacium doctrinæ, quum veritas ſcripturæ falſa expoſitione traditur, & ſub prætextu, titulóque eius falſa docentur. Mendacium iuſtitiæ, dum peruertitur iuſtitia per iniquos iudices. In ſumma, ſicut eſt mendacium ſermonis, ita eſt & operis: quod vtrobique auerſatur Deus, perdétque & loquentem, & operantem ſuo diſtricto examine. Cui nihil niſi veritas placet. Nam veritas, & miſericordia obuiauerunt ſibi, iuſtitia & pax oſculatæ ſunt eum. Pſalmus. 84.

Veritas triplex, & mẽdacium ſimiliter.

Punctus 11.

Ego Ieſus miſi angelum meum teſtificari hæc vobis in eccleſiis. Ego ſum radix, & genus dauid: ſtella ſplendida & matutina.

Ac ſi dicat, Si huius libri primarium authorem quæritis, Ego Ieſus qui ſum autor, & innouator orbis, in ſalutem omnium datus à patre, qui mihi Eccleſiam columbam candidam, ſacro quæſiui, & mundaui ſanguine, pro qua mortuus ſum, & reſurrexi, cuius nec tum quidem, quum iam glorioſus in cælo ſedeo obliuiſci poſſum: cuius etiam omnes fortunas & euentus vſque in finem ſæculi reuelare volui, cruces & victoriam, in conſolationem fidelium, vt non in tentationibus eorum deficiant, conſiderantes omni momento temporis curam mihi de eis fore. Non igitur ab homine eſt: neque ipſe Ioannes ab homine hanc ſacram Apo-

Apocalypsis à Christo per angelum.

calypsin accepit, aut didicit, sed me reuelãte per angelum meum fidelem: vt sicut omnes scripturæ sacræ diuinitus reuelatæ datæque sunt, ita & hæc: proinde firmissima testificatione prædicanda, intérque canonica scripta recipienda. Ego enim sum ille Iesus radix Dauid, qui secundum carnem originem duxi ex Dauid, qui fuit filius Abrahæ, quibus dictæ sunt promissiones. Abrahæ quidem, quòd in semine eius benedicendæ essent omnes gentes: Dauid autem, quia de fructu ventris eius poneretur in sedem eius, qui regnaturus foret in æternum: quæ sedes ecclesia est, & regalis dignitas eius. Thronus enim dei est ecclesia. Obserua. Duo de se dicit. Primo quia radix sit, secundo, quia genus Dauid: quibus verbis duplicem sane naturam in Christo accipimus, diuinam scilicet & humanam: nam secundum quòd deus radix est. secundum quòd homo genus dauid: non enim arbor portat radicẽ, sed radix arborem: sic non Dauid deũ, sed deus Dauidẽ. Secundũ ergo quòd deus, origo & causa Dauidis est: secundum quòd homo, filius ex eo proditus, Apostolo Paulo testãte, qui ait, Qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem, Ro. 1. atque in hũc modum, qui filius dei, filius est & Dauidis: vnde per semetipsam veritas interrogans Iudæos quid ipsis videatur de Christo, cuius filius sit, hoc ab eis responsum accepit, Dauid. Quibus dominus. Quomodo ergò, inquit, Dauid vocat eum dominum dicens, Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis? vt recte iuxta deitatem sit dominus Dauid, secundum humanitatem genus. Ergo, Ego sum radix Dauid, vera est propositio, quia Dauid ex eo cœpit initium. Et hæc nihilominus vera, Ego sum genus Dauid, quia ex illo in fine temporum carnis materiam assumpsit. Idem etiam stella est splendida matutina. Quantum ad literam pertinet, stellam splendidam, & matutinam, appellat stellam veneris, qui & lucifer appellatur: quæ dum extremas noctium partes illustrat, manè diem citius affuturum declarat. Bene ergo Christus stella matutina splendida est, quia ipse est lux vera illuminans omnem hominem Ioann. 1. Matutina autem, quia mane surrexit, & tenebras mundi diduxit, nobisque claritatem æternæ dici

Christus radix & genus Dauid.

Christus stella matutina.

inuexit, iuxta illud apostoli, Nox præcessit, dies autem appropinquauit. Rom. 13. Quia scilicet noui testamenti gratia refulgente, æternæ diei claritas amabilis propinquior nobis facta est, vt non ab re lucem se Christus in euangelio subinde appellaret, quia cuncto fidei gratia illustrauit, & illustrat adhuc vsque ad noctem mortis: vt recte propheta à matutino vsque ad noctem quémque fidelem sperare in domino hortetur, dicens: A custodia matutina vsque ad noctem speret israel in domino, Psal. 129. Vbi aduerte, quia nox & culpæ, & mortis est: non quòd vere fidelis in fide vsque ad mortem perseuerans fortiter sit vllo vnquã tempore, vel etiam post mortem noctem habiturus, quia de gratia transiet in gloriam ineuarrabilis luminis: natura tamen ipsa noctem suam habebit, quando priuabitur luce hac vitali. Vel icdirco est stella matutina Christus, quia in resurrectione sua præclarissima post turbidam passionis noctem, velut stella matutina, gratus omnium aspectibus mane splendens refulsit: cui adstipulari supra diximus titulum Psal. 21. qui sic inscribitur: In finem, Psalmus Dauid pro susceptione matutina. Sed quis iste finis est, in quem Psalmus compositus perhibetur, proculdubio Christus qui se finem & in hac scriptura litera Græcanica Omega appellauit. Susceptio matutina, corporis glorioſi, de sepulchro excitati assumptio est. Alij ceruam matutinam legunt, quæ & ipsa mysterio congruit. significat sane domini lætabundam resurrectionem, quæ præluſit æternæ claritatem diei, ad quam cum susceptione glorioſi corporis resurgemus omnes qui immutabimur. Cerua enim matutinali hora tota exhilarata saltitat hinc inde, quæ noctis tenebras in expectatione exegit: gestit igitur saltibus cerua donec purpureus sol suo splendore exoriatur: ita & Christus præluſit diem nostram æternam, in cuius mane nunc sumus, & iam lucemus spiritu, & vita cœlesti, veritate asseuerante, Vos estis lux mundi, Matthæ. 5. Et Paulus Ephe. 5. Eratis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Huic horæ gauisi sunt omnes propheræ (vt diximus supra) qui domini aduentum præcinebant. ideo Dauid orans dicit, Mane exaudies vocem meam. Et ite-

rum, Mane astabo tibi, & videbo. Psal. 5. Tunc certe maior suauitas mentem imbuit: in qua deus contemplatur dulcius: & guttulæ spiritus eius vberius sugũtur. Dicat ergo Christus. Ego sum stella splendida & matutina, qui in mane resurrectionis meæ plena claritate gloriæ fulsi præludens æternæ illius diei claritatem, quæ vos excipiet resuscitatos similiter à mortuis. Vel ob fidei lucem stella spendida, & matutina, quam vobis inuexi radiis coruscis, quæ diem magnum gloriæ præcedit. In summa Christus nunc quidem stella est nobis fidei delectabiliter oriens in cordibus nostris: tunc autem fiet sol, quando videbimus eum, & cognoscemus sicuti est, in gloriam translati: sol inquam nunquam occubiturus, qui illuminat omne cœlum, communicans suam claritatem qua beatus est omnibus, qui cum eo erunt, perenniter beati.

Punc. 12.

Et spiritus & sponsa dicunt, Veni. Et qui audit dicat, Veni. Et qui sitit, veniat. Et qui vult, accipiat aquam vitæ gratis.

Mira est verborum redundantia, mira sensus fœlicitas, mira etiam ac suauis consolatio, vbi spiritus, & sponsa dicunt, Veni. Et qui audit dicat, Veni. Et qui sitit veniat, Et qui vult accipiat aquam vitæ gratis. Quid hæc sententiarum diues, ac varia suppellex sibi vult? Quid efflagitat? Quid intendit? Video concitatissimam fauoris diuini inuitationem. Spiritus alacritatem amplector. Mercem cœlestem gratis venum expositam admiror. Sed quis is spiritus est? nempe de quo dicitur Ioann. 4. Spiritus est deus. Tota ergo superbenedicta trinitas est hic spiritus, pater, filius, & spiritus sanctus. Quamuis per spiritum illum quoque speciatim intelligimus, qui testimonium reddit spiritui nostro, quòd sumus filij dei; in quo clamamus, Abba pater, Rom. 1. Sponsa est Ecclesia columbæ nomine, & amicæ in Salomonis Cantico designata. Sponsa autem: habet namque fidem sponsi sui Christi & thesauros inenarrabiles pro arrha: & spiritum, in quo signati sumus credentes, Ephe. 1. Potest ergo tali sensu intelligi, vt spiritus & sponsa vnumquemque vocent ad deum, & ad munera fœlici-

Spiritus deus trinitas.

Sponsa ecclesia.

tatis æternæ capienda. Obserua. sancti verbi dei ministri penes se debent assumere verba hæc admirabilis inuitationis, qui propinquius audiunt vocem & spiritus, & sponsæ: quorum vox vna est vocatio ad vitam. Nam verbum inuitationis spiritus & sponsæ ipsi resonant in ecclesia dicentes. Veni, Veni. Qui sitit veniat. Id quod legunt apud Ioannem domini verba referentem. Si quis sitit, veniat ad me, & bibat, &c. Quæ verba idem sanctus euangelista exponere curauit, dicens. Hoc autem dixit de spiritu, quem accepturi erant, credentes in eum, Ioann. 7. Quo non aliud est aqua vitæ, quàm gratis elargiri pollicentur spiritus, & sponsa. vt dicant. Qui sitit veniat, & qui vult accipiat aquam vitæ gratis. Audit fidelis vocem spiritus, & sponsæ, per ora sacri verbi dei ministrorum: cui si obtemperet, charitas Christi illum protinus, immo spiritus eius ad cohortationem excitat, vt dicat. Veni. Solent namque pij Christiani accepta gratia fidei sese mutuo cohortari ad grassandum viam domini. Sic Andreas Petrum. Nathanaelémque Philippus ad domini agnitionem hortatus est, & hortatione sua vocauit dicens. Veni & vide. Ioann. 1. Sed quos cohortantur? Quem vocant? Respondeo. Prædestinatos, qui hæreditatem capiunt salutis. Potest & aliter enarrari locus, vt spiritus clamans in cordibus fidelium ad saluatorem Christum, qui est scopus salutis omnium, dicat, O Christe saluator: veni ad saluandum nos, libera ab his malis, quibus vallamur & premimur gementes in necessitatibus nostris. Salua nos in gemitibus nostris, in tempore malo: sicque non aliud hoc loci docemur, nisi vt in angustiis nostris recursum habeamus ad Christum, tanquam spem viuam & vnicam salutis nostræ, qui vnus possit saluare nos. Veni ad iudicium quoque reproborum, ad exterminium omnium iniquitatum, ad reuelationem gloriæ filiorum dei. Videtur autem hoc sensu idé dominus Christus præcipere, vt qui præscripta audit, magno animo synceráque & magna fide dicat cum spiritu & sponsa, Veni. Postremo autem vt aliquis ex fide possit domino dicere recte, veni: aquis viuentes præ- *Gratia gra-*
guſtet neceſſe eſt. Quocirca vltro Chriſtus prouocat *tis emitur.*

cunctos ſitientes, & cupientes vt veniant, & bibant, ſpiritalem hunc potum aquæ vitæ gratis: vt nemo prætenderet proinde nequiuiſſe ſalutem aſſequi, quòd negata ſit ei vitæ aqua, & ſalutis ſpiritus. Enimuero ipſa viuifica gratia non appenditur argento, nullo precio gratis erogatur, & non eſt niſi in ſolo acceſſu labor. Accede & apprehendes. Fides acceditur, deuotione emitur, erogatione poſſidetur: vt quod aſſequens in hac cœleſti merce libenter eroges oportet: & vſuram ad ſortem facias. alioqui vt ſeruus malus & piger ſorte collata priuatus, ligatis manibus pedibúſque in tenebras mitteris exteriores. Similis locus eſt apud Eſaiam capitul. 55. Omnes ſitientes venite ad aquas: & qui non habetis argentum properate, emite, & comedite, Venite emite abſque argento, & abſque vlla commutatione vinum & lac. Lac ob dulcedinem, & infantiæ, teneritudiníſque noſtræ ſuſtentationem: vinum ob cordis lætificationem, ſpiritúſque inebriationem. Aqua ob ſitis extinctionem, & immundicię ablutionem. De dulcedine ſpiritus ſcriptura ſapientiæ loquitur, O quàm bonus & ſuauis eſt domine ſpiritus tuus in omnibus, cap. 12. De lætificatione alibi legis, Et vinũ letificat cor hominis. Porro proprium eſt aquę ſitim extinguere, mundáréque immunda, magis quàm cuipiam liquori. Scriptum eſt, Sitierunt, & inuocauerũt eum, & data eſt illis aqua de petra altiſſima, & requies ſitis de lapide duro: per quod enim pœnas paſſi ſunt inimici illorum à defectione potus ſui, in eo quum abundarent filij Iſrael lætati ſunt. Sap. 11. Item Eſa. 12. Haurietis aquas in gaudio de fontibus ſaluatoris. & alibi in ablutionem menſtruatæ aquam promittit deus. In qua omne immundum intelligitur, quod purificatoria aqua emundat. Eſt ergo ſpiritus dei, & lac, & vinum, & aqua: quo in loco ſciendum eſt quia ſpiritus dei, quibuſdam cibus eſt, quibuſdam potus. his qui cum difficultate capiunt cibus: qui facile potus, iuxta menſuram donationis Chriſti. Ergo ſi quis ſitit veniat, & bibat, & qui vult accipiat aquam vitæ gratis. Primum. Quomodo qui vult accipiat? quum dixerit Ioan. 6. Nemo venit ad me, niſi pater, qui miſit me, traxerit eum. niſi quia ex nolente prius fieri nouimus diuina inſpiratione volentem. Nam & hic

Spiritus dei cibus, & potus.

ſic libe

sic liberum conuenitur arbitrium dicendo, Qui vult accipiat, vt confestim gratia prædicetur in eo, quo dicit, Aquam vitæ gratis. Nullus itaque bonis præcedentibus accipit aquam vitæ, quæ datur gratis. Quid enim, inquit Apostolus. 1. Cor. 4. habes, quod non accepisti? Ergo & voluntatem veniendi à deo gratis accepimus: cui nihil præmij contulimus vt essemus, quanto magis vt iusti ex peccatoribus redderemur, vt qui gloriatur, in domino glorietur, Iere. 9. Et 1. Cor. 1. Item 2. Cor. 10. quatenus intelligeres omnino liberum arbitrium minus in salutem sufficere absque dei gratia. Non enim valet fructum salutis producere, nisi fortis ac fœcũda nimis adsit illi gratia. Sed neque equus quoque vertitur, neque recta procedit, nisi sessor assideat, capistro moderetur, vrgeat calcaribus: calcaria nostra sunt timor & amor: timeamus deum, qui potest perdere corpus & animam in gehẽnam, Matt. 10. Luc 12. Amor sit in nobis, qualis solet esse in filiis erga patrem, reuerentialis. Capistrum lex moderatrix est, ne pro libito feramur in vicia: eo quòd præsentia plus mouent illectamenta, quibus captus animus facile in diuersum abit & peccat, nisi insidente gratia fortiter regatur. & hoc est tractio patris ad Christum, id est ad omne bonum, ad omnem virtutem, pacem, iustitiam, integritatem, pudiciciam, temperantiam, charitatem: breuiter ad omnia, quæcunque in parte laudis ponuntur. Hæc enim omnia sunt ipse Christus, qui est omne bonum nostrum, vt necessario studiosus sit, qui vere Christianus esse vult.

Liberum arbitrium.

Liberum arbitrium cum gratia.

✠ Punc. 13.

Contestor enim omni audienti verba prophetiæ libri huius, Si quis apposuerit ad hæc, apponet deus super illum plagas scriptas in libro isto, Et si quis diminuerit de verbis libri prophetiæ huius, auferet deus partem eius de libro vitæ: & de ciuitate sancta: & de his, quæ scripta sunt in libro isto. Dicit qui testimonium perhibet istorum.

Præclare sciebat dominus Iesus, quem nihil latere potest, etiam futurorum, minime defuturos, qui scripturam hanc prophetiæ ob difficultatem eius non intelligentes deprauarent iniquis eorum additionibus, addentes sicubi hiulca oratio videretur: diminuentes in superfluis: pro-

inde vt integra maneret ſcriptura iuxta reuelationem ſpiritus, pœnas deprauatoribus comminatur damnationis æternæ. Sic & ipſe Salomon deprauatorem verbi diuini prudenter depellit dicens, Ne addas quicquam verbis illius, & arguaris inueniariſque mendax. Prouerb. 30. Et in Deuteronomio legis, Non addetis ad verbum quod vobis loquor: nec auferetis ex eo, capit. 4. & capit. 12. Nec addas quicquã, nec minuas. Quod nequaquam ita cauillator accipe, quaſi malum ſit copioſius interdum ſcripturam ſacram reddere: alioqui quomodo per ſpiritum ſanctum propheta dicit, Declaratio ſermonum tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis, Pſal. 118. Sed peccatum eſt ſcripturam ſacram interprætari non ſicut flagitat ſpiritus ſanctus. Non eſt ergo hoc contra expoſitores eos, qui ſpiritum dei habentes ſacros dei ſermones ſecundum cor dei ſicut acceperunt interprætantur, nihil contrarij ex ſe temere adiicientes, neque dementes, ſed veritatem dilucidius reddentes, ſæpe copioſiori documento petitis hinc atque inde conſentientibus ſcripturarum locis. Eſt autem contra eos, qui ſenſum dei deprauant, ad libitum in diuerſa trahentes: Inuertunt, extendunt, ſuccidunt, ſtatuunt hæreſes: quorum de grege nos non ſumus, qui poſt meſſem aliorum ſpicas collegimus. Sentiant alij vtut volunt, nos intra limites orthodoxorum expoſitionem noſtram coercuimus. Iuxta quod ſcriptum eſt, Ne tranſgrediaris terminos antiquos, quos poſuerunt patres tui, Proueb. 22. iuxta ſpiritus flagitationem. Ad quàm velut ad lidium lapidem omnia expendimus, quantumuis fuſius aliquem locum tractauerimus: hoc fecimus, quo rigentem figuris ſermonem vtiliori fœnore ori ſtudioſorum inſereremus, lucémque tenebris illuſtriorem inueheremus. Alias quoque libuit in hoc opere reponere, velut in archiuo quodam, quicquid erat nobis ſuppellectilium longo ſtudio conquiſitum: nec pecuniam domini in ſudario ligatam defodere, aut lucernam abſcondere ſub modio. quatenus holocauſtum ſtudij noſtri pingue fiat, Chriſto & patri eius per ſpiritum ſanctum oblatum, quem etiam principem in hoc opere velut Theſeum filum ſequuti ſumus, quàm ſi quando minus demeruimus, vt à ſcopo forſitan abdu-

Non addendum: nec diminuendum.

ceremur, parati sumus emendari, per eum, qui spiritum dei habeat, & vberius habeat. Nos fecimus quod potuimus in virtute dei, & directione spiritus eius, optimam operam (ni fallimur) nauantes. Sed vt ad institutum redeat oratio. Postquam durissimam in deprauatores sensus spiritus dei sententiam protulisset, asserit se illum esse testificatorem, qui reuelauit hæc, vt nemo ambigeret Christum esse libri totius authorem, ne eiusdem tam salubris contemnenda putaretur vtilitas. Haymo. Tempore quo beatus Ioânes scripsit hæc, surrexerant hæretici in Ecclesia, Valentinus scilicet, & Ebion, & Cherintus, quos & in Epistola sua antichristos vocat: idcirco hanc contestationem eis obiecit, ne per prauitatem erroris aliquid huic libro superaddere auderent, sicut verbi gratia, Arrius auferre connixus est ex Euangelio, Ego & pater vnum sumus. Photinus quoque dixit, Ego principium tribuo Iesu ex Maria. Iam vero candidus lector ex præmemoratis intelligit sane, quid sit auferri partem eius de libro vitæ: quoniam eius rationem tolli de prædestinatione Dei. Et de ciuitate sancta, quicunque deprauator extiterit & non computari cum iustis, nec vllam cum eis portionem habere. Quo certe damno nihil damnosius est, nec ignominia quippiam ignominiosius. Sint ergo boni viri in speciem, dicant multa splendide: sed nisi scripturæ sensum æquilibrio expendant, nisi syncери sint intelligentia, participes regni Dei esse non possunt. vt recte vtilius fuerit nonnunquam his bene tacere, quàm inutiliter multa profundere: & timere magis quàm præsumere: candida fide simpliciter in Christum credere, quàm temere abstrusissima eius iudicia intrare: sensu in sublime euadere, & sui interim oblinisci. ☙ Punct. 14.

Etiam, venio cito, Amen.

Etiam confirmantis vox est: confirmat namque dominus Iesus cito se venturum aduersum eos, qui scripturam hanc sacrilega manu oréque temerare tentarent, & omnes qui participes iniquitatis horum sunt maligni impatientes, vt compleat in ipsis omnia quæcunque scri-

pta ſunt in libro prophetiç huius: & omnem iracundiam effundat in eos qui veritatem non ſequuntur, ſed abeunt poſt ſua mendacia. Dicit ergo. Etiam, Venio cito. Quod oraculum dulce nimium eſt animæ diligẽti, & Chriſtum aſpiranti. Nec eſt quod magis pij appetant, quàm videre faciem deſyderabilem domini, in quem deſyderant angeli proſpicere. Et quia ſic deſyderant pii Chriſtum videre: beatus Ioannes in perſona omniũ ſubiunxit, Amẽ. Quod eſt deſyderantis animi conſenſus. fiat enim ſignificat: quo verbo indicant ſancti optare primo quoque tempore hanc impleri promiſſionem. ardent enim ſumme Chriſti aduentum, in cuius ſpe nihil non efficiunt. propterea ſubiunctiue dicunt inuitantes.

Punct. 15.

Veni Domine Ieſu.

Ex eodem deſyderio prodiit vox iſta, quo cupit vir ſanctus quamprimum venire Chriſtum. Et bene, Salus enim eſt, ſaluator omnium credentium. Nec eſt quod vtilius inuocet chriſtianus quàm Ieſum, qui nouit ab omnibus tribulationibus ſaluare ſuos: pro quibus mortem oppetiit, & fecit omnia vt ſaluos eos faceret. Veni ergo domine Ieſu, & ocyus veni, ſalua hominem, quem proprio ſanguine redemiſti, cui beatitudinem in cælo promiſiſti, ne diutius malis vexatus deſperatione pereat: ſed per te ſeruetur, qui per te creatus eſt. Veni, & ne tardaueris, eripe de mediis atrociſſimorum leonum dẽtibus, quorum nequiſſima phalanx contra pios ſtetit, cogit aduerſarias acies, vt profliget, vt perdat, vt deleat, nec memoretur nomen eius vltra: ſed tu ſolus es domine auxiliator in tempore opportuno, in quo confidit anima mea. Veni ergo quia incolatus meus prolongatus eſt, Et deſyderat ad te anima mea, ſicut deſyderat ceruus ad fontes aquarũ ſitis ardoribus æſtuans. Enimuero ſatiabor, quum apparuerit gloria tua. Veni domine Ieſu: o verbum ſemper recolendum, ſemper memori pectore tenendum, recitandum ſemper. Ieſum accerſit, in cuius occurſum præparari nos conuenit, ne quum venerit imparatos offendat nos. Ad hoc opportune alibi præmonet dicens. Et vos ſimiles eſtote hominibus expectantibus dominum

ſuum, quando reuertatur à nuptiis: vt quum venerit, & pulſauerit, confeſtim aperiant ei. Suſpirans ergo, & filiorum Dei gloriam quantocyus reuelari, & quicquid mali eſt aboleri quamprimum deſyderans, beatus Ioannes dicit. Amen, id eſt, ſit ita, vel fideliter. Etiam veni domine Ieſu. Et ego peccator, qui hæc ſcripſi idipſum deſydero, ſuſpiro, peto, vt palam fiat ſumma illa redemptio gloriæ futuri ſæculi. Sit ita domine Ieſu Chriſte: Veni, & cito veni, reuelare omnibus, & his qui tibi aduerſantur, & contemnunt te: quis es ſanctorum ſanctus, ſaluator noſter, & rex cæli terræque, Iudex viuorum & mortuorum, princeps pacis, pater futuri ſęculi: qui in admirabile lumen tuum vocare dignatus es nos omnes, qui tui amore tenemur fideles per temetipſum ſummæ gloriæ autorem: cui id quicquid eſt operis humili corde commendo, & dedico: tuo feratur auſpicio quocũque fertur: tua gratia fœlix prodeat, eat, circumambulet orbem, qui mihi es vnica ſalus, & decus, & honor, & gloria in omne ornamentum. Amen. ☙ Punct. 16.

Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti, cũ omnibus vobis. Amen. In hac vltima ſalutatione beatus Ioannes typum gerit conſtantiſſimorum verbi Dei miniſtrorum, qui ſcientes hominem non poſſe ſaluari, nec iuſtificari per legem, magis autem per gratiam: hanc optant, vt maneat in Dei Eccleſia. Obſerua. Libet iſte à gratia accepit initium, & in gratiam deſiit: quia videlicet, & præueniente gratia ſaluamur, & ſubſequente iuſtificamur, vt prodidit Haymo. Vnde & Paulus Apoſtolus hoc loquutionis modo ſuas omnes epiſtolas eccleſiis direxit, vt à gratia auſpicaretur, & in gratiam abſolueret. Gratia hæc, quam optat, quáque conſolatur, gratum faciens eſt: quam Chriſtus, ſecundum quòd Deus, dat autoritatiue, & efficienter: ſecundum autem quòd homo, Dei hominúmque mediator: dat eam, vt cauſa inſtrumentalis ac meritoria: ſua enim hanc paſſione omnibus nobis promeruit, quæ eius paſſionis merito datur quibus datur, ſine qua nemo meretur. Eſt denique gratia omne ſpirituale donum pertinens ad ſalutem. Sed illa precioſiſſima, & efficax, qua niſi adiuuemur in omnibus præcipites in contrarium vertimur, immo omnia chriſti beneficia, quamuis magna ſint

& ſalutaria in primis, erũt nobis occaſio grauioris damnationis. Semper ergo pro gratia hac impetranda, & eius in nobis incremento, viſcera miſericordię Dei noſtri intentis præcordiis ſunt nobis requirenda. Quo enim plus in nobis augmentabitur, eo gratiores Deo ſumus: & eo ampliora bonorum operum merita apud illum cumulamus: quo conſtantius recta ad regnum Chriſti ſanguine nobis paratum proficiſcamur, adiuuante nos ipſo Ieſu Chriſto, qui eſt benedictus in ſæcula æterna. Amen.

Deo Gratias.

F. Gregorius Cœlius Pannonius ordinis. S. Pauli primi Eremitæ faciebat.